This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

3 3433 07079568 1

ZSA
Ugeskrift

ZSA

Ugeskrift

ZSA
Ugeskrift

Ugeskrift

for

den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort,
Cand. theol.

Ellevte Bind. 1858. (Nr. 1—26).

ASTOR LIBRARY
NEW-YORK

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling.

Trykt i Thieles Bogtrykkeri.

1858.

Indholdsfortegnelse.

Om Tilværelsens Gaade; af Dr. Zeuthen. P. 1—15.

Skoleunderviisningen og den deraf fremgaaede almindelige Folkeoplysning i Grønland; af Missionær Jansen. P. 16—23.

En lille oldchristeligt Billede, som ret anbefales til vore saakaldte Kirkeliges særdeles Opmærksomhed; af L. F. H. P. 23—25.

Af et Brev fra Hr. Boghandler Thaarup. P. 25—27.

Bereening om det tydsk-danske Kapel for fremmede Søfolk i Bordeaux. P. 27—30.

Anmeldelse af: Dr. Engelstoft, Leilighedstaler, 2den Samling. P. 31.

— J. Johansen, Livet i Danmark. P. 31.

Ledige Embeder, Entledigelser og Udnævnelser. P. 32; 64; 104; 128; 148; 172; 204; 208; 224; 256; 280; 304; 320; 344; 368; 384; 408; 416; 425.

Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse; af Past. Thorkilsen. P. 33—51; 105—118; 149—168.

Om den af Grundtvig brudte nye Bane; af Anders Larsen Gamborg. P. 51—58.

Love, Resolutioner og Circulærer, som angaae Kirken og Skolen i Danmark. P. 58—63.

Anmeldelse af: Pressensé, Den christelige Familie, overs. af Cand. theol. A. Enkebølle. P. 63.

— Gausen, Verdens Skabelse, overs. af Capellan J. Bahl. P. 64.

Bemærkninger til Biskop Kierkegaards 2den Tale i det skandinaviske Kirkemøde; af Provst C. B. Garde. P. 65—78.

Om „Guds Ord til os"; af Past. C. F. Rønne. P. 78—82.

Anmeldelse af: Olsen, Aabent Brev til Past. Christiani; af Past. Christiani. P. 82—86.

— Schwartzkopf, Geistlige Rescripter. P. 87.

Anmeldelse af: Fibiger, Johannes den Døber; af Udgiveren. P. 87—88.
Rettelse. P. 104.
Svar paa et Brev fra Hr. Boghandler Thaarup. P. 88.
Andragende om en Forandring i det nu brugelige kirkelige Skriftemaal forud for Nadveren fra fjorten Præster i Hammer og Thybjerg Herreder; meddeelt af Provst Becker. P. 89—96.
Svensk Dom om det skandinaviske Kirkemøde. P. 96—102.
Nogle Germanismer; af Lic. Hagerup. P. 102—103.
Blandinger. P. 103—104 (Berigtigelse P. 172); 221—223; 297—302; 318—320; 341—344; 367—368; 382—383; 407—408; 424—425.
Af et Brev fra Nordamerika; meddeelt af en Landsbypræst. P. 118—121.
Eiendommelig Hiſtorieſtrivning; af Udgiveren. P. 121—124.
Selskabet for Danmarks Kirkehiſtorie; af Cand. theol. Nordam. P. 124—125; 419—420.
Anmeldelse af: Hagenbach, den nyeſte Tids Kirkehiſtorie, overſat af Cand. theol. L. C. Hanſen. P. 125.
— Dr. A. P. Adler, Chriſtelig Samtale om det Ondes Oprindelſe. P. 126.
— C. M. Chriſtianſen, Wider das Anathema gegen die Geiſtlichkeit des Herzogthums Schleswig. P. 126—127.
Bibelſelskabet for Hertugdømmet Slesvig. P. 127—128.
Svar paa et Spørgsmaal af Hr. Paſt. J. S. Brandt i Ollerup; af Dr. Rudelbach. P. 129—145.
Anmeldelse af: Arndt, Chriſtelige Betragtninger, overſat af Paſt. Mau. P. 145.
Af et Brev fra Paſt. Liſtov. P. 145—146.
Kaldsbytning. P. 146—147.
Annonce; af Dr. Kalkar. P. 147.
Oprettelſe af et Monument for Luther i Worms. P. 148.
Hvo ſkal domme i Kirkeſtriden; af Paſt. F. A. Hanſen. P. 168—172.
Svar paa den Proteſt, ſom Hr. Paſt. Fr. Helweg har ladet indrykke i „Danſk Kirketidende" for 7de Februar 1858 med Overſkrift: „I Anledning af Hr. Paſt. Roths Prædiken i første Beretning fra Bibelſelskabet for Hertugdømmet Slesvig"; af Paſt. H. Roth. P. 173—181.
Om det første Tænkelige; af Dr. Zeuthen. P. 181—197.
Forſøg til en mere aandelig Fortolkning af Runerne eller de nordiske Myther; af en Embedsmand. P. 197—204.
I Anledning af det kjøbenhavnske Andragende til Cultusminiſteren om en Takkefeſt. P. 205—208.
En dogmatiſk Strid i nyeſte Tid; efter A. Schweizer. P. 209—217.
Kirkelig Dødeliſte for 1857. P. 217—218.
Anmeldelse af: Lic. theol. Lind, Chriſtendommens Indflydelse paa de occidentalſke Folkeſlags ſociale Forhold fra Aar 500 til 814. P. 219—220.

Anmeldelse af: Nissen, Samtaler over Luthers lille Katechismus, oversat af Bock, Petersen og Høy. P. 220.
— Schwarz, Prædiken, oversat af Cand. theol. Feilberg. P. 221.
— Dr. A. P. Adler, En Discipel. P. 221.
Svar til „Fædrelandet" og „Dagbladet"; af Udgiveren. P. 223—224.
Svar paa Dr. Lindbergs paabegyndte (destoværre ikke fuldendte) „Oplysninger" i Anledning af mine „Bemærkninger ved hans Bibeloversættelse"; af Past. Thorkilsen. P. 225—239.
Et Bidrag til Danmarks nyeste Kirkehistorie; af Udgiveren. P. 239—251. Tillæg. P. 257—262.
Anmeldelse af: Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge; af Dr. Rudelbach. P. 251—256.
Nogle Bemærkninger, foranledigede ved „en Lægmands aabne Brev til Past. Christiani" (Odense 1857); af Dr. Rudelbach. P. 262—273.
Anmeldelse af: Fr. Arndt, Christelige Aftenbetragninger, ved D. Hansenmeyer; af I. P. 273—278.
— Dr. A. Wildenhahn, Martin Luther. P. 278.
— Dr. Livingstone, Reise i Syd-Afrika, oversat af Cand. theol. Wöldike. P. 278—279.
Jesu fjerde Ord paa Korset: „Min Gud! Min Gud! Hvorfor har du forladt mig?" af Lic. theol. F. Nielsen. P. 281—295.
Anmeldelse af: Fr. V. Andersen, Prædikener; af —e. P. 295—297.
Pastor Löhes Forsøg paa at indføre „den sidste Olie" i den protestantiske Kirke. P. 302—304.
Forslag til Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning; af en Landsbypræst. P. 305—314; 321—328.
Om Huusandagt. P. 314—316.
Døden som en Hensoven. P. 316—318.
Hvad stride vi om? af Past. F. A. Hansen. P. 329—334.
Intet Broderskab? af Past. Christiani. P. 335—337.
Anmeldelse af: Schöler, Prædiken ved Takkefesten; af Udgiveren. P. 337—339.
— Kühnel, Predigt; af Udgiveren. P. 337—339.
— Müller, Den hellige Skrift i Udtog. P. 339.
— J. V. Bloch, Kirkelige Oplysninger. P. 339—341.
Om den evangelske Mission i Almindelighed og den chinesiske i Særdeleshed; af Dr. Kalkar. P. 345—359; 369—374.
Grundtvigianske Exegese; af Udgiveren. P. 359—364.
Anmeldelse af: Förslag til Swensk Psalmbok för de evang.-luth. Församlingarne i Storfurst. Finland. P. 364—365.
— J. Vendixen, Den Grafen Bern. Rebolledo Selvas Danicas. P. 366.
— P. Tetens, Prædikener. P. 366—367.

Den nyeſte Prophet; af Dr. Kalkar. P. 374—379.
Bibelſelſkabets Møde; af C. R. P. 379—382.
Det foreſtaaende St. Johannis Landemøde i Roeskilde. P. 384.
Om Religionsfriheden i Sverrig før og efter Grundloven af 1809; af Paſt. A. Liſtov. P. 385—399.
Om en Reviſion af Texten i Luthers Bibeloverſættelſe; meddeelt af Lic. Rothe. P. 399—404.
De nordamerikanſke Revivals. P. 405—407.
Grundtvigianſk Dogmatik; af Udgiveren. P. 417—419.
Anmeldelſe af: Bøhm, Tidernes Tegn og vor Herres Jeſu Chriſti anden Tilkommelſe; af Udgiveren. P. 420—421.
— Wölbike, en lille Sømandsbog. P. 421—422.
— P. A. Fenger, Morgen- og Aftenſange; af Udgiveren. P. 422—423.
— P. A. Holm, Bønner og Pſalmer til hver Dag i Ugen; af Udgiveren. P. 422—423.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 1-2. Den 1ste Januar. **1858.**

Indhold. 1. Om Tilværelsens Gaade; af Dr. Zeuthen. 2. Skoleunderviisningen og Folkeoplysningen paa Grønland; af Seminarieforstander Jansen. 3. Et oldchristeligt Billede. 4. Af et Brev fra Boghandler Thaarup. 5. Det dansk-tydske Capel i Bordeaux. 6. Literære Anmeldelser. 7. Ledige Embeder, Entledigelser og Udnævnelser.

Om Tilværelsens Gaade.

Af Dr. Zeuthen.

Ordet „Gaade" anvendes med Rette kun da, naar en Løsning er mulig (om ikke for Mennesket, saa for et høiere Væsen) eller, om ikke hvad vi kalde mulig, saa dog tænkelig. Gives der noget efter sit Væsen Uopløseligt, fordi det staaer udenfor hele den oplysende Tænkens Gebeet (ligesom det, der høres, staaer udenfor det Synliges Gebeet), da er det ikke at regne til det Gaadefulde. Men, vil man spørge, kan virkelig Noget efter sit Væsen befinde sig saaledes udenfor Tænkningens Omraade? Det er jo kun, idet man gjør en Ting til Gjenstand for sin Tænken, at man taler om dens Væsen, ja at man giver den Navn? En Tings Væsen (eller Begreb) er jo netop det, som tænkes ved den, eller, med andre Ord, dens Tanke, som igjen oprindelig er udtrykt i dens Navn. Ved at tænke nærmere over det, man tænkende kan nævne og som man allerede derved har gjort til Gjenstand, kan man dog mulig komme til klarere Erkjendelse og saaledes faae oplyst, hvad tilforn var dunkelt og gaadefuldt. Der synes saaledes

ikke at kunne nævnes Noget, som efter sit Væsen unddrager sig al tænkende Opklaren. Vel kan der være uendeligt Meget, som bestandigt maa blive dunkelt for Mennesket, men hvad kan der dog nævnes, som efter sin Natur ikke kan være Gjenstand for tænkende Undersøgen eller for Oplysen og Opklaren? Hertil svares: Det, som kun kan tænkes som Forudsætning for hele den tænkende Virksomhed eller for alle Tanker overhovedet, tænkes jo netop som det, der ikke selv er Gjenstand, som det, hvorfra Tænkningen gaaer ud, men ikke som det, hvorpaa den gaaer ud. At tænkes som Forudsætning og slet ikke som Videre, er at tænkes ikke directe men indirecte, idet den oplysende Tænken har en anden Gjenstand, ja er, saa at sige, vendt til den modsatte Side. En reen Forudsætning tænkes da vel, men kun som det, der maa sættes, poneres, antages, for at tænke, for at en virkelig Tænken, hvorved en Gjenstand oplyses og dens Væsen udgrundes, overhovedet kunde være mulig. Man kunde kalde denne Tænken en punctuel: den er ikke en saadan, hvis Gjenstand har nogen Udstrækning, Brede eller Tankeindhold, den er derfor ikke en saadan, som løjer Gaader. Det, som tænkes paa hiin punctuelle Maade, er efter sit Væsen og Begreb (hvis man vil bruge disse Ord) som Forudsætning hævet over Alt, hvad ellers kaldes Væsen og Begreb. Tankens Forudsætning, naar en saadan gives, er da ingen Gaade, ikke fordi den er klar, men fordi den staaer udenfor al tænkende Opklarens Mulighed. Og hvor kan man vel have denne Forudsætning for Tanken, for den klarende Tænken, hiint efter sit Væsen Uopløselige, dersom ikke deri, at Noget er, er til, existerer, er virkeligt? Hvad det Existerende er, hvilket Prædicat der maa tillægges det existerende Subject, det kan være en Gjenstand for den tænkende Undersøgelse, men ikke, om en Tilværelse overhovedet gives, eller ikke. Uden Tilværen gives ingen Tænken, saalidet som Prædicatet existerer uden Subjectet. Om end Subjectet medfører sit Prædicat, og Tilværen medfører Tilværelsesmaaden, altsaa sin Tanke, sin Idee, saa lader Tilværen selv sig dog ikke opløse i Tanke, den vedbliver at være Tankens nødvendige Modsætning som dens Forudsætning. Den har derfor ogsaa en Prioritet for Tanken, ligesom Subjectet for Prædicatet [1]).

[1]) Den ovennævnte Prioritet er Sandheden i Raabet, som idelig høres blandt os: Først Liv, saa Lys. I høieste Forstand har Væren, Tilværen, den levende Virkelighed Forrang for Tænken, den klarende og oplysende Tænken. Men naar uklare Hoveder vedblive at værne om deres Uklarhed, at den ikke skal tabes, ved den bestandige Gjentagelse af

Den Tilværen, hvorom her er Tale, er ikke nogen endelig Tings Væren eller Tilværen som saadan, thi denne kan vistnok være Gjenstand for Tænken og Undersøgen og Opklaren, idet man seer Grunden til, at een Ting er, deri, at der er en anden Ting, som fører den med sig. Den Tilværen, hvorom her er Tale, er Tilværen overhovedet, som saadan, i høieste Betydning, altsaa Guds Tilværen. Dog ogsaa i Endelighedens Sphære viser Tænken og Tilværen sig som aldeles ueensartede. Mathematiken giver os en Cirkels, en Triangels hele Begreb uden Hensyn til, om disse Figurer virkelig ere til eller ikke. Var Tilværen, som saadan, en ligefrem Gjenstand for Tænkningen, da kunde ingen mathematisk Figur være tænkt tilende, uden man vidste, om den existerede i Virkeligheden eller ikke. Det forholder sig derimod, som bekjendt, saaledes, at intet mathematisk Punkt, ingen Linie o. s. v. er virkelig til. Paa den anden Side, da man jo maa være til, før man kan tænke, saa har ogsaa i den endelige Verden Tilværen en Prioritet for Tænken. Men hvad nu Tilværen i høieste Betydning eller Guds Tilværen angaaer, da har man deri ikke engang en Gjenstand, om hvilken vi kunne sige som hiin Vise, hvem Kongen opfordrede til at forklare, hvad Gud er: „Jo mere jeg tænker over denne Gjenstand, desto dunklere forekommer den mig, desto ubegribeligere bliver Guds Væsen mig", man har, siger jeg, ikke blot en saa vanskelig Sag, men en Sag, som det vilde være en Modsigelse at forklare, naar der nemlig ved Forklaring forstaaes Oplysning om Grunden, altsaa her om Grunden til Guds Existents. At ville ved een Sands opfatte, hvad der skal fattes ved en anden, at ville lugte, hvad der skal høres, er taabeligt, men endnu taabeligere synes det, at ville tænke det, eller tænkende klare det, som ikke blot er noget Andet end det Tænkelige, men dets Modsætning og som dets nødvendige Modsætning ogsaa dets Forudsætning. Med Hensyn til Tilværen, Tilværelse overhovedet, da maae vi efter Apostelens Formaning „vorde Daarer for at vi kunne blive vise", hørende os for Virkeligheden lade Erfaringen, at en Tilværen gives, træde i Tænkningens Sted. Skal der da ved den høieste Tilværen være Tale om Grunde, da kan der kun være Tale om Grunde til

---

hine Ord, da er den oprindelige Sandhed ganske skjult i den flette og falske Anvendelse. Anvende vi det paa Christendommen, er da ikke for os den rette Oplysning om Livet for Livet? De, som kalde Symbolet det Første i Christendommen, gjendrive jo sig selv, naar de sige: først Liv, saa Lys; thi hvad er Symbolet, naar det ikke er en Oplysning om ham, der skal være den levende Troes Gjenstand?

Antagelſen for Menneſket (rationes cognoscendi), men ikke om Grunde til ſelve Tilværelſen (rationes essendi). Gud er, fordi han er, naar han er. At Gud er til, maa Erfaringen lære os. Gud er ikke virkelig til, paa Grund af nogen Nødvendighed i Tanken ſelv. Hans Tanke eller Idee medfører ikke hans Tilværelſe. Det er dog først Guds Tilværelſe, ſom giver Tankerne Realitet. Det ontologiſke Beviis for Guds Tilværelſe, ifølge hvilket man ſlutter fra Ideen til Virkeligheden af det allerfuldkomneſte Væſen, er ſom ſaadant ugyldigt. Men Beviſet, f. Ex. i dets oprindelige Skikkelſe (hos Anſelm af Canterbury) [1]) antyder den Sandhed, at med Hensyn til det høieſte Væſen er Tænkelighed ikke ſaaledes forſkjellig fra Mulighed, ſom Tilfældet er ved endelige Ting, ſom ingenlunde ere reelt mulige, fordi de lade ſig tænke. De endelige Ting kunne ikke drages ud af Forholdene til andre Ting. Indholdet af en Roman maa vel være tænkeligt, men der kan dog være mangfoldige Omſtændigheder, ſom gjøre, at det umuligt i den virkelige Verden kunde være gaaet ſaaledes til. Anderledes er det derimod med Tanken om det høieſte over alle endelige Forhold og Betingelſer ophøiede Væſen.

Naar vi benægte, at der gives en ligefrem Overgang fra Tænken til virkelig Tilværelſe, da er dette imod den ſidſte Philoſophie, ſom har vundet noget udbredt Herredømme og en Tid udøvet ſtor Indflydelſe, nemlig den hegelſke. Den vil ikke i Forholdet til den givne Virkelighed „blive til Daare for at blive viis" i den angivne Betydning. Den fordrer en abſolut forudſætningsløs Viden. Gud, ſom den, der er Sandheden og alene er Sandheden, er Philoſophiens Gjenſtand, og denne har, efter Hegel, at vise Nødvendigheden ikke blot af dens Gjenſtands Beſkaffenhed, men ogſaa af dens Væren. Naar ſaaledes ved Indtrædelſen i Videnſkaben alle Forudſætninger maae opgives, idet alle, ſelv paa de beſtemteſte Erfaringer grundede, Antagelſer maae formes efter den abſolute Tænkens Love [2]), ſaa viſer ſig for den hegelſke

---

[1]) Certe id, quo majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari et in re: quod majus est. Si ergo id, quo majus cogitari non potest, est in solo intellectu, id ipsum, quo majus cogitari non potest, est, quo majus cogitari potest. Sed certe hoc esse non potest.

[2]) Naar Hegel (og efter ham Andre) begynder Hiſtoriens Philoſophie med China, da kan der vel ſpørges, om der i det chineſiſke Væſen ſelv, ſaaledes ſom det virkelig er, viſer ſig det ringeſte Begyndende, Frem-

Philoſophie den hele virkelige Tilværelſe ſom en oplöſelig Gaade, ja den giver ſig ſelv ud for at være Gaadens Løsning. For Hegel dækker, ſaa at ſige, det Fornuftig (det, ſom Tænkningen kan gjennemtrænge) og det Virkelige (det virkelig Tilværende) ganſke hinanden. Hvad der ligger udenfor det, ſom kaldes det Fornuftige, er efter Hegel uden Betydning, for ringe til nogen tænkende Forklaren, er at kalde tilfældigt i ringeſte Forſtand og ikke virkeligt. Vi kunne derimod kalde Virkeligheden overhovedet tilfældig, forſaavidt den beroer paa en anden Magt end Tankens (en Villie), men Tanken er den eneſte Magt, ſom Hegel anerkjender: af en Villie, ſom en Magt ved Siden af Tanken eller Ideen, ſom kunde give det Tænkte Virkelighed, vil han Intet vide. Iſtedetfor at vi maae betragte Tilværen ſom en Forudſætning for Tankens Realitet, ſaa betragter Hegel Forholdet omvendt, nemlig Tanken og altſaa det Almindelige (det Fornuftige) ſom det Forſte (om end i Begyndelſen det Fattigſte). Iſtedetfor at ville blive til Daare (*μωρος γενέσθω*) ligeoverfor en ufattelig Virkelighed, gjør han denne til Daarſkab (eller en betydningsløs Ting) ligeoverfor den egne Viisdom. Hegel bragte den gjennem en heel Tidsalder herſkende Rationalisme til ſin Fuldendelſe, idet han bragte den i Syſtem. Ved Hegel blev det forſt aabenbart, hvad den herſkende theologiſke Rationalisme egentlig vilde i ſidſte Inſtants. Theologerne ſelv vidſte det ikke [1]). Conſeqvent maa al theologiſk Rationalisme føre til den hegelſke Paaſtand om den forudſætningsløſe Viden, men da ogſaa til ſaadanne Paaſtande, ſom for enhver Uhildet let maae viſe ſig ſom abſurde, ja meningsløſe. Dette gjælder fremfor Alt om den hegelſke Overgang fra Logiken til Naturphiloſophien. Han lader ſaaledes i Slutningen af hiin Videnſkab om abſtracte Tanker og almindelige Begreber Ideen beſlutte ſig [2]), altſaa ſelv træde handlende op ſom et med

---

fridende, og ikke netop det Modſatte, det Døde, Færdige, Fixeerte og Bevægelsesløſe. Det er ikke Hiſtorien (hvor gammel China end kan være), men kun Philoſophen, der ſætter China i Begyndelſen. Om endog det Ældſte var i China, ſaa maa det dog være det ſlimede Ældſte, men, ſom Schelling ſiger, „das erſtarrte Aelteſte iſt nicht mehr das wirkliche Aelteſte". — Naar Hegel i ſin Religionsphiloſophie ordner Religionerne ſaaledes: den jødiſke (Religion der Erhabenheit), græſke (R. der Schönheit) og romerſke (R. der Zweckmäßigkeit), hvorpaa da den abſolute Religion følger, er det da i Overeensſtemmelſe med det virkelig Givne?

[1]) Cfr. Schellings Einleitung S. 583.

[2]) I den anden Udgave af Hegels Logik S. 214 ere Udtrykkene diſſe: Die abſolute Freiheit der Idee iſt, daß ſie nicht blos ins Leben übergeht,

Villie begavet Væſen. Ikke formedelſt en Villies Magt ved Siden af Ideen, eller over Ideen, men ved dennes egen Villie og Magt bliver den virkelige Verden til. Betragtes Ideen ſelv ſom et villende Væſen, ſaa erkjendes den ſom et, dog neppe fornuftigt, villende og handlende Væſen — thi hvad fornuftig Grund kunde der være for Ideen, den abſolute Idee til at ſplitte ſig ad i denne Tilfældighedernes Verden? Om den ogſaa var iſtand til at gaae over i Naturen eller forvandle ſig til Natur, ſaa vilde den dog, kunde man gjerne ſige, være gal, om den gjorde det, thi Naturen frembyder jo (ogſaa efter Hegel) en Verden af Ting, ſom ere ſtridende mod Ideen, og ſom den rene Fornuft ikke kan fatte. Man kan derfor have Grund til med Schelling at anvende de terentianſke Ord: hæc si tu postules certa ratione facere, nihilo plus agas, quam si des operam, ut cum ratione insanias. Men hvorledes ſkulde Ideen, dette Almindelige, ogſaa være iſtand til at virkeliggjøre ſig? „Es möchte ſchwer ſeyn zu ſagen", ere Schellings Ord, „woher dem Allgemeinen die Mittel und die Macht komme, ſich zu realiſiren". Selv er det Almindelige, altſaa Ideen, ſom noget Almindeligt, oprindelig ikke til, exiſterer ikke, thi Exiſtents tilkommer kun det Enkelte (Individuer), ikke det Almindelige, efter den gamle Regel: existentia est singulorum. Skal Ideen have Realitet, da maa det være ſom Prædicat ved det enkelte exiſterende Væſen. Et Ideal er Betegneliſen for det Enkelte, hvori Ideen er realiſeret, dog først da i Sandhed realiſeret, naar Idealet virkelig er til. Hvis Ideen (Fornuften) kunde ville og handle overeensſtemmende med ſit Væſen, da maatte den forvandle ſig til Ideal, og virkeliggjøre dette Ideal. Men Verden, ſom viſer ſig for os, ſvarer i utallige Henſeender ikke til Idealet. Men hvorledes kan Ideen, der ſelv ikke er til, og kun ſom noget Almindeligt kan være til ſom Prædicat ved et virkeligt Subject, hvorledes kan den ville og handle og ſaaledes ved ſig ſelv være Grunden til Virkeligheden? — Til en Tid fulgte Mængden af dem, ſom gave ſig ud for at philoſophere, ikke alene i Tydſkland, men ogſaa i andre Lande, Hegel i det Ene ſom i det Andet. Selv en Franſkmand, der har erhvervet ſig Fortjeneſter af Ariſtoteles, ſluttede ſig til den almindelige Mening, idet han ſiger: le general se

---

ſondern in der abſoluten Wahrheit ihrer ſelbſt ſich entſchließt das Moment ihrer Beſonderheit oder des erſten Beſtimmens und Andersſeins die unmittelbare Idee als ihren Wiederſchein ſich als Natur aus ſich zu entlaſſen.

realise en s'individualisant. — Der har senere været dem, som vel ikke vovede at følge Hegel i den meningsløse Forbindelse af det Almindelige og det Enkelte, af Idee og Natur, men som dog hyldede ham som Logiker. Men har man først ret faaet Øiet op for Urimeligheden i en saadan Hovedsag, som den anførte, da vil man vist have tabt den Tillid til hans øvrige Begrebsbevægelse, som man maaskee før havde. Man kan erkjende en Fylde af skarpsindige og dybsindige Tanker, men jeg tvivler paa, at naar man prøver Alt nøie, man da vil finde Bevægelsen, Progressen virkelig at være Begrebets, Tankens egen, og ikke meget mere i høi Grad understøttet ved blotte Ord, om endog sindrige. Man har vist baade i Hegels Logik og i hans øvrige Værker ofte Grund til at anvende Göthes: „Denn eben, wo Begriffe fehlen, da stellt ein Wort zu rechter Zeit sich ein". Den hegelske Logik kan tjene til en Tankegymnastik, men at man deri har meget Sundt og Anvendeligt, synes Tiden heller ikke at bekræfte. Har der været friske philosophiske Aander, som i Begyndelsen have ført deres Tanker hegelske Former, saa have de, saavidt jeg har fundet, senere aflagt dem, og talt i deres eget Sprog og deres egen Form.

For at vende tilbage til den ovenfor berørte Overgang fra Idee til Natur (som især vedkommer os), da kan man kalde det en logisk Forbrydelse, hvortil Hegel i sin Forlegenhed, da han for enhver Priis vilde en absolut, forudsætningsløs Viden, har ladet sig forlede. Man har heri, i at tillægge Ideen en saadan Magt til at frembringe Virkelighed (den virkelige Natur), den modsatte Yderlighed af en saadan Miskjendelse af Ideen og dens Sandhed, som den, der f. Ex. udtaler sig i Pilatus's: Hvad er Sandhed? Her opgives al Selvvirksomhed med Hensyn til Sandheden, som om al Bestræbelse fra Menneskets Side efter Sandhed var forgjeves [1]),

---

[1]) I Paludan-Müllers „den evige Jøde" S. 367 siger Pilatus:

Jeg fandt mig (efter Døden) paa et mørkt og eensomt Sted,
Ei mindste Lyd sig til mit Øre trængte
Ei mindste Lys sig i mit Øie sænkte,
Jeg Intet hørte og jeg Intet saae
Undtagen Eet, jeg evig grumbed paa.

Ahasverus: Hvad var det, Herre?

Pilatus: Noget, jeg oplevede,
Et dunkelt Ord, der Sjælen splitted ad.

Ahasverus: Men hvilket Ord da?
Pilatus: Hvad er Sandhed!

hvorimod hos Hegel Tænkningen, der dog som Handlen beroer paa Menneskets Villie, fører til Alt, til en absolut Sandhedserkjendelse. Til at gjøre Overgangen fra Tanke og Idee til Virkeligheden er det (hos Hegel) ikke Ideen, der beslutter sig, men Philosophen, der beslutter sig til at lade den beslutte sig.

Vi have hos Hegel det sidste storartede, men fortvivlede Forsøg paa en absolut Rationalisme. Det er efter dets særegne Beskaffenhed [1]) et stort Bevis for, at en forudsætningsløs Viden er umulig, nemlig ligesaa umulig, som at Ideen kan beslutte sig, kan handle, kan realisere sig selv. I den virkelige Tilværelse som saadan (altsaa uden Hensyn til Beskaffenheden eller, hvad det er, som er) befinder man sig i en fra Tænkningen som saadan ueensartet Region eller, med andre Ord, man staaer i Virkeligheden under en anden Magt end den rene Tankes alene.

Endskjøndt Hegel just vilde være en Aristoteles for sin Tid, og erkjender denne Oldtidens og Middelalderens store Lærer fremfor Andre for sin Lærer og Mester, saa adskiller han sig dog i Hovedsagen neppe fra Nogen meer end netop fra Aristoteles. Jeg vover at sige dette især paa Grund af det nye Lys, som Schelling (i sin „Einleitung zur Philosophie der Mythologie") har udbredt over Aristoteles's Lære. Det er, ifølge Schelling, netop Aristoteles, hvem Verden skylder den Indsigt, at kun det Individuelle existerer, at det Almindelige (altsaa hvad der kun er Gjenstand for Tanken, ikke for nogen udvortes eller indvortes Sands) kun er Attribut. Det Almindelige (altsaa ogsaa Ideen) kaldes af Aristoteles *κατηγόρημα μονον* eller blot Prædicat, hvorimod Bæreren for et saadant Prædicat er det, hvis Væsen bestaaer i det Virkelige, eller som er lutter Actus, lutter Energie (οὐ *ἡ οὐσία ἐνέργεια*) [2]). Saaledes er det absolute Subject, som vel ikke kan tænkes uden Prædicat, men dette er just, som saadant, noget, der kommer til eller tillægges (forsaavidt

---

Ahasverus: Hvad!
Jert eget Ord, der saa berømt er blevet?
Det Ord, I selv anvendte ved Jer Dom,
Da i Forlegenhed for Svar I kom?

Jeg finder, at her er det, som ogsaa kunde passe paa Hegel med hans: „Ideen beslutter sig".

[1]) Man kunde kalde det Rationalismens Rudlandstog, der mislykkedes, som Napoleons.

[2]) Metaph. 12, 6.

συμβεβηκὸς), saa at Prioriteten, eller den høiere Værdighed, maa være paa dets Side, hvis Væsen netop bestaaer i Virkeligheden; altsaa netop i det, som det Almindelige (Begreb, Idee) selv ikke kan have. Det Værende har som Subject en Prioritet for det Tænkte, der er Prædicat. Have vi her ikke netop det Modsatte af det, som ovenfor er betegnet som Hegels Rationalisme? Hegel kjender Intet, om hvilket det ovennævnte Udtryk kan bruges: „hvis Væsen er Energie", eller Virken, eller ved hvilket Virken og Virkeligt træder istedetfor Væsen. Han har kun Tanken (det Almindelige) som Tingenes Væsen. Hos Aristoteles er Ideen Prædicat, som forudsætter et Subject, hos Hegel er omvendt Ideen selv som det handlende Subject, og Virkeligheden er da det, som kommer til, ikke udenfra, men indenfra, ved Tankens, Ideens egen Magt. Uafhængig af Schellings Udvikling har man dog længe kjendt Saameget til Aristoteles's Tanker, at den hegelske Ideebevægelse ikke kunde passe dertil. „Det er bekjendt nok", siger Professor Bojesen (i sit Indbydelsesskrift til Sors Academies Skoleexamen 1848)" af den gamle Philosophies Historie, at Aristoteles i Modsætning til den eensidige Idealisme hos Platon, der kun tilskrev det Almindelige og Evige sand Væren og holdt Ideen og Phænomenet i en skarp Adskillelse fra hinanden, netop gik ud paa at frakjende Begrebet en saadan selvstændig afsluttet og fra Erfaringsverdenen adskilt Existents, men derimod stræbte at paavise det væsentlige og gjensidige Forhold mellem Sandseverdenen og Ideen, der fra dette Standpunkt viser sig som den Form og Skikkelse, hvori Stoffet fremtræder og kommer til Virkelighed". Altsaa, istedetfor (som Hegel) at tillægge Ideen Magt og Evne til at virkeliggjøre sig selv, betragter Aristoteles Ideen kun som Formen for Virkeligheden eller, med andre Ord, det Virkelige er bunden i sin Fremtræden til Tankens nødvendige Betingelser, men at det er til, eller, at der er noget, som saaledes træder frem i Ideens Form, det beroer saaledes ikke paa Ideen. Hvad Platon angaaer, da kan man vel have Grund til med Prof. Bojesen i de anførte Ord at tillægge ham en eensidig Idealisme, forsaavidt Ideerne, det Almindelige, som det Skjønne, Gode o. s. v., synes hos ham at være det absolut Høieste og ene Gyldige; men naar Platon, som Bojesen siger, holder Ideen og Phænomenet (de virkelige Ting) i en skarp Adskillelse fra hinanden, saa er han jo forsaavidt langt fra at ville tilveiebringe en Forbindelse mellem dem paa Hegelsk Viis. Der er imidlertid idetmindste eet Sted hos Platon, som synes tydeligt at vise ud over det blot Ideelle. Naar man

er bekjendt med den ellers hos Platon herskende Foreſtillingsmaade, saa glemmer man ikke let hiint Sted, naar man har læſt det med Opmærksomhed. Det findes mod Slutningen af 6te Bog af Republiken, hvor der tales om det Gode i en ny forbausende Betydning, saa at man let seer, at Platon her ved det Gode ikke blot forstaaer det Godes Idee (denne kaldes det Godes Søn eller Afsødning (ὁ τοῦ ἀγαθοῦ ἔκγονος) men det Gode selv (ἀντο τὸ ἀγαθον), høiere end Erkjendelse og Sandhed, end Væren og Væsen (οὐσια) [1]). Havde vi at løse Tilværelsens Gaade i den Betydning, at vi ikke alene havde at søge den rette Betydning af det Tilværende, men ogsaa at forstaae, hvorfor en Tilværelse overhovedet maa gives, da var hele Philosophien reen Fornuftvidenskab og saaledes er den for Hegel. Er der derimod i Tilværelsen eller i Virkeligheden, som saadan, en Magt, som er udenfor det Tænkelige, ja som man maa tillægge samme Prioritet for Tanken, som Subjectet har for dets Forbindelse med Prædicatet, og kan den rene Tænken kun befatte sig med det Tilværendes væsentlige og nødvendige Beskaffenhed, dets væsentlige Prædicater, eller for at bruge et ovenfor anført Udtryk, dets Form, saa er den rene Fornuftvidenskab ikke hele Philosophien. De evige Love, hvortil det Tilværende, som saadant, maa tænkes bunden, eller Tilværelsens Idee, uafhængig derafom den er realiseret eller ikke, er da den rene Fornuftvidenskabs Gjenstand, og længer naaer ikke denne indledende Deel af Philosophien. Men derefter kommer den Deel, i hvilken den givne Virkelighed, det Tilværende, som det empirisk viser

---

[1]) For danske Læsere er Platon bleven meget tilgjængelig ved den af nu afdøde Professor Heise besørgede smagfulde Oversættelse af de mest tiltrækkende Dialoger. Denne Oversættelse lader sig læse med ganske anderledes Lethed end den ellers mesterlige tydske af Schleiermacher. For 20—30 Aar siden kom jeg i 3—4 Vintre (1828—31) næsten hver Aften til Heise og studerede Platon med ham. Det ovenfor tilsigtede Sted vakte da ogsaa vor Forundring. Naar vi der læste Socrates's Ord: „at det, der erkjendes, modtager af det Gode ikke alene Evne til at blive erkjendt, men ogsaa Tilværelse og Væsen, skjønt det Gode ikke er Væsen, men staaer langt over Væsen i Værdighed og Kraft", da kunde vi ret sympathisere med Glaukon, som dertil leende udbrød: „Ved Apollon, hvilken uhyre Høide!" Jeg seer iøvrigt, at min gamle afdøde Ven (hvem jeg fra hiin Tid ikke havde Lidet at takke) ved Oversættelsen af det anførte Sted har vel første Gang rigtig gjengivet οὐσια ved „Væsen", men de to sidste Steder ved „Tilværelse" og „det, som er til" (som om der stod τὸ εἶναι). Det Eiendommelige er netop, at det Høieste her ikke alene sættes over det, som er til (de tilværende Ting), men ogsaa over deres Væsen (deres Idee).

sig, (saavidt muligt) erkjendes i hiin høieste Idees Lys. Hos Schelling er saaledes den rene Fornuftvidenskab kun den negative Philosophie, der beskjæftiger sig med det Bærendes Idee, altsaa kun med det Mulige, men ikke med det Virkelige. Den virkelige levende Gud kan da som saadan ikke være Gjenstand for reen Fornufterkjendelse (ligesom Guds Fred, efter Apostelen, overgaaer al Forstand). Derfor gives der ingen Fornuftreligion. Ved Enden af den negative Philosophie seer Schelling kun Religionens Mulighed. „At man Intet veed om Gud, er Resultatet af den ægte, af enhver Rationalisme, som forstaaer sig selv". Til en Viden kan man kun komme ad den historiske Vei. Saaledes siger Schelling andetsteds om Socrates (om hvis berømte Ikke-Viden hine anførte Ord minde): „Det Store i Socrates er den Bevidsthed, at visse Spørgsmaal ikke tillade nogen rational, men kun historisk Besvarelse. Han havde vist gjerne istedetfor Myther (som Socrates jo ofte fremfører hos Platon) sat virkelig Historie, havde dertil ikke manglet ham store og nødvendige Data, i hvis Besiddelse vi ere komne". Hvad kan det vel være for Data, hvortil Schelling her sigter, uden Aabenbaringens? Vi have ikke blot med Socrates Erfaringen af Tilværelsen overhovedet, men vi have ved Troen Erfaringen af den tilværende levende Gud i hans Ord. Dette store historisk Givne manglede Socrates, derfor udtalte han sig ofte i Myther. Man kunde vel sige, at disse forholde sig til Aabenbaringen, ligesom de vilde og vildledende Lys, som Jorden selv producerer, forholde sig til Solens. Først ved Indtrædelsen i den positive Philosophie, som gaaer ud paa, at finde Fornuft, ikke deri, at en Virkelighed overhovedet er (dette er, som oplyst, hævet over al Fornuft), men i Beskaffenheden af den Virkelighed, som viser sig at være — først ved Indtrædelsen i den positive Philosophie, som ikke længer handler om Muligheder eller om en blot antaget (supponeret) Virkelighed, komme vi i den virkelige Religions og Religionernes Gebeet. Naar Schelling siger „philosophisk Religion", saa har denne hos ham Intet at gjøre med den saakaldte Fornuftreligion, men er den Religion, som har reelt at begribe de virkelige Religioner, de mythologiske og den aabenbarede. Disse maae altsaa først virkelig være, førend der kan være Tale om nogen Begriben. For den, hvem Aabenbaringen uafhængig af al Philosophie Intet er, gives der heller ingen Aabenbaringens Philosophie. Tanken, Fornuften kan ikke frembringe Noget, men har (saafremt der overhovedet skal gives nogen Philosophie) at søge

hinanden modsatte Erkjendelseskilder, nemlig Empirien og Tænkningen? Vi sige vel, at Gud har skabt alle Ting, Himmel og Jord, men har han ogsaa skabt Tænkningens nødvendige Love? En mathematisk Sandhed, at 2 + 2 = 4, vil man dog ikke henføre til den guddommelige Skabervillie paa samme Maade som Mennesker og Dyr. Og et Dyrs eller en Plantes Tanke, eller deres Væsen og Idee, ere dog ikke skabte paa samme Maade, som de virkelig existerende Dyr og Planter. Gud har skabt alle Ting, men sig selv har han dog ikke saaledes skabt, at han som tilværende ikke skulde være bunden til nødvendige Betingelser. Maa man end i een Henseende sige, at Intet er umuligt for Gud, saa maa man dog ogsaa sige: Gud kan ikke nægte sig selv, han maa nødvendigviis være almægtig o. s. v. Der er altsaa en af Guds Villie uafhængig Nødvendighed. Er hele den virkelige Verden, som kan være Gjenstand for Erfaringen, at henføre til Guds Villie, saa have vi derimod i Tænkningens nødvendige Love eller i den rene Tænken selv givet evige Sandheder, som, om de end ere forskjellige fra Guds Væsen (thi hans Væsen er hans virkelige Væren, ἐνεργεια), dog høre nødvendigt til hans Tilværen (som hans Tilværelsesmaade), altsaa til al Tilværen (thi al Tilværen beroer dog paa Guds Tilværen). Hvad der er til, maa være Noget, og hvad maa den oprindeligt Tilværende være? Og hvad den oprindeligt Tilværende vil og virker, altsaa de endelige Ting, erkjendes kun i deres Fornuftmæssighed, naar de ved Tænkningen sees i Overeensstemmelse med eller dog i Forhold til det, som den oprindeligt Tilværende selv er, og dette bliver igjen tilsidst, at de sees i Overeensstemmelse med den rene Tænkens eget Indhold. Gud, den oprindeligt Tilværende, som er lutter Actus, lutter Energie, og forsaavidt ophøiet over al Tænken, ja over alt Gaadefuldt, har dog som den, der tillige er det almindelige nødvendige Væsen, om jeg saa maa sige, det nødvendige Prædicat (eller den nødvendige Eiendommelighed), at være den rene Tænkens Indhold. „Er hat es an sich", siger Schelling, „an sich in dem Sinn, wie man wohl von einem Menschen sagt, daß er etwas „an sich habe, um auszudrücken, daß er es nicht gewollt, ja zuweilen sogar, daß er nicht darum wisse".

Idet vi sige: Gud er, og Gud er Noget (eller er til), saa udtale vi den høieste Modsætning af Væren og Tænken (thi Noget, som Prædicat, er det Universelle, det Tænkelige) i dens oprindelige Eenhed, og dermed er oplyst saavel Grunden til den dobbelte Vei til Erkjendelse (den empiriske og ratio-

nelle) som ogsaa, hvorfor disse Veie omsider maae mødes [1]), eller hvorfor der maa gives en Løsning af Tilværelsens Gaade.

Idet jeg til Slutningen tillader mig at anbefale Schellings klassiske Afhandling: „Ueber die Quelle der ewigen Wahrheiten", der slutter den første Deel af hans nye udkomne Værker, til gjentaget Studium, saa maa jeg sige et Par Ord i Anledning af den Bemærkning (som er fremført), at Sch. burde have oplyst sin Læres Forhold til Middelalderens Nominalisme og Realisme. Dette Forhold synes (efter det Foregaaende) at være saa klart, at det kun behøver liden Oplysning. Imedens Nominalisterne paastode, at de almindelige Begreber (universalia) ere blot Forstandens Abstractioner af de givne Gjenstande, altsaa blot post rem, saa maae vi sige, at det oprindeligt Virkelige eller res i høieste Forstand, den virkelige Gud, som det virkelige Ideal, nødvendigt har sin Idee, sit universale, sit Prædicat i sig og med sig. Naar Realisterne derimod gjøre universalia ante rem gjældende, saa maae vi altsaa omvendt sige, at Prioriteten (hvad Platon kalder πρεσβεια) tilkommer res, som Subjectet, fremfor universale, som er Prædicatet.

Idet jeg troer for den opmærksomme Læser (rigtignok paa en egen selvstændig Maade) tilstrækkeligt at have oplyst, hvad der efter den Schellingske Philosophie kan forstaaes ved den rette Løsning af Tilværelsens Gaade, saa indbyder jeg dem, som ville følge mig videre i Betragtningen af det grandiose Forsøg paa Løsningen, som skyldes hiin store Tænker (paa hvis Monument i Schweitz der vist uden Overdrivelse staaer: „dem größten Denker Deutschlands"), til i en følgende Afhandling at gaae med mig tilbage til det første Tænkelige (primum cogitabile). Den rene Fornuftvidenskab kan dog ikke begynde med Andet.

---

[1]) Ligesom disse Veie mødtes f. Ex. hos Columbus, forsaavidt han feilede frem i Forvisningen om Jordens Rundhed, endskjønt han rigtignok kom til Vestindien istedetfor til Ostindien (som han tænkte).

Skoleunderviisningen og den deraf fremgaaede almindelige Folkeoplysning i Grønland.

(Nærmeſt beſtemt for Dr. Rings Beſtrivelſe over Syd-Grønland).

Det vil være indlyſende, at Skoleunderviisningen hos et nomadiſerende Jagtfolk altid har at kæmpe med ſtørre og andre Vanſkeligheder end dem, ſom møde paa Nationernes høiere Udviklingstrin. Den indfødte Befolkning i Grønland forlader i Regelen ſine faſte Vinterboliger med Foraarets Begyndelſe og befinder ſig den halve Deel af Aaret i Adſpredelſe, hvorved al ſtadig Underviisning afbrydes, og Overopſigten med Børnenes Udvikling i høi Grad vanſkeliggjøres. Men ogſaa dette Folks faſte Vinterboliger have en overordentlig ſpredt Beliggenhed. Dette er en nødvendig Betingelſe for et Jagtfolks Subſiſtens og fremgaaer tydeligſt af den Kjendsgjerning, at en Befolkning paa 8 à 9000 Sjæle boer paa en Kyſtſtrækning af henved 300 Mile og desuden inde i mangfoldige og dybe Fjorde. Nogle faa Huſe, ja ofte kun et eneſte, udgjøre hver enkelt bebøet Pladſes Bebyggelſe, og disſe ſaa lidet talrigt befolkede Steder ere adſkilte fra hverandre ved Havets Udſtrækning, ved Iſens Drift, ved uoverſtigelige Fjeldmaſſer, og ſaaledes ganſke iſolerede fra hverandre; herved ſprædes Kræfterne, og et uſædvanligt Antal Lærere gjøres fornødent; ſaaledes i Holſteensborgs Miſſionariat ſædvanlig 18, i Godthaabs 12, i Frederikshaabs 12, i Julianehaabs over 20, foruden alle de ligeledes indfødte Lærere i de fire Brødreunitetens Menigheder. Hertil komme Vanſkelighederne, ſom for europæiſke Geiſtlige reiſe ſig fra dette affondrede Folkeſlags Oldtidsſprog, baade i Form og Væſen ſaa aldeles forſkjelligt fra alle europæiſke Sprogſtammer; fra det Bekoſtelige og Beſværlige, iblandt et ſaa lidet talrigt Folk at ſkabe og vedligeholde en ſelvſtændig Litteratur; fra Folkets hele Eiendommelighed, ſæregne Forhold og Tilſtande, Tænkning og Anſkuelſer, hvis rette Forſtaaelſe og Vurdering altid maa blive en Grundbetingelſe for enhver Beſtræbelſe, der gaaer ud paa at paavirke Nationen og føre den frem til et høiere Udviklingstrin. Vanſkelighederne fra Climatets Strenghed og Naturens Raahed fremgaae ligefrem af Landets Beliggenhed.

Og dog kunne vi, naar der fremſættes Spørgsmaal om Skoleunderviisningens Standpunct og den deraf fremgaaede Folkeoplysning, trods alle disſe og flere Vanſkeligheder, med

fuld Sandhed og glad Tilfredsſtillelſe udtale det betydelige Reſultat, at ſaagodtſom den hele indfødte Befolkning i Syd-Grønland kan læſe og en ſtor Deel af ſamme tillige ſkrive, et Reſultat, ſom man jo forgjeves vilde ſøge i ikke faa af de ſaa høit civiliſerede, ſaa gammel-chriſtelige Stater i Europa.

Det er paa det Beſtemteſte ikke i fjerneſte Maade nogen Overdrivelſe at ſige, at det hele Folk kan læſe; Undtagelſerne ere ſaa faa, at de Intet veie, og ville kun findes blandt enkelte Gamle, der enten ere fødte i Hedenſkab, ere døbte vorne, eller i Tiden have tabt den engang vundne Færdighed, uden dog derfor at ſavne det ſtrevne Ords Oplysning, thi de lade ſig forelæſe af Andre; i den yngre Slægt udgaaer nu Ingen uden at være i Beſiddelſe af dette uſkatteerlige Middel til aandelig Udvikling. Ikke blot kan Nationen læſe, men der læſes ogſaa meget og hyppigt, thi en ſtor og almindelig Læſelyſt er fremherſkende i Folket. Vel kunde det ved første Øiekaſt ſynes, ſom om denne Læſelyſt var indſtrænket indenfor en ſnever Kreds, men dette er dog kun tilſyneladende, da den forhaandenværende Litteratur er uendelig i ſit Indhold, idet den endnu ſaa at ſige udelukkende beſtaaer af Bibelen og Skrifter, der tjene til dennes Belysning og Forklaring; det er en naturlig Tingenes Orden, at et ſaa ungt chriſteligt Folks Litteratur endnu kun lidet er kommen udenfor denne Kreds. Den hellige Skrift findes i hvert et Huus, ſelv i den fattigſte Hytte, det Nye Teſtamente er Skolebørnenes daglige Læſebog og i Regelen Grundlaget for hver Aftens Bedetime i de indfødte Catecheters Huſe, hvor Menighederne forſamle ſig. Som et Vidnesbyrd om den almindelige Læſelyſt circulere flere Manuſcripter i Folket, endog fra Coloniſationens første Tider, ſaaledes en Hiſtorie i Dialog fra Poul Egedes Dage om en af de Indfødte, der dengang førtes til Danmark, ſaae og oplevede ſaa mange vidunderlige Ting og ſenere vendte tilbage til ſit Fødeland.

Mindre almindelig er vel endnu Færdigheden i at ſkrive og tabes lettere i de fremadſtridende Aar. Dog benytter Nationen dette Middel til aandelig Udvexling i ikke ganſke ringe Grad, hvorom det betydelige Antal Breve fra Indfødte til Indfødte bære Vidnesbyrd, hvilke hver Gang medfølge, naar Europæerne ſende Kajakpoſter fra Coloni til Coloni. Alle Anmeldelſer og forſkjellige Beretninger og Andragender fra de afſidesboende indfødte Catecheter til Miſſionaireme ſkee ligeledes i Regelen ſkriftligt. En Deel af disſe Catecheter, navnlig blandt de ældre af dem, ere endnu ſelv kun maadelige Skrivere, der i deres Barndom kun lærte at ſkrive i Sneen;

men dog drives Skriveunderviisningen nu allevegne, hvor der holdes Skole, idet Missionen forsyner hver Plads med det fornødne Materiale og Hjælpemidler hertil, og paaseer ved de sig tilbydende Leiligheder den rette Anvendelse heraf, saa at Færdigheden i Skrivning gradeviis tiltager i større og større Almindelighed. De ovenfor omtalte Manuscripter, der i mange Afskrifter ere gaaede fra Slægt til Slægt, vidne ligeledes her, som ogsaa en betydelig Samling Breve fra Indfødte, tilkomne Forfatteren heraf, med et baade i Form og Indhold efter Omstændighederne meget antageligt Præg.

Af hvad ovenfor er anført om Brugen af den hellige Skrift, vil det være klart, at saavel Skolebørnenes som Folkets religiøse Uddannelse og Liv hviler directe paa Skriften selv, men dennes uendelige Indhold meddeles tillige Børnene ved den daglige Underviisning ligetil Confirmationen gjennem en Lærebog i fem Hovedafsnit (Loven, de tre Troens Artikler, Bønnen, Daabens og Nadverens Sakramente); et kortere Udtog, oprindelig bestemt for Hedninger, finder nu kun sjelden Anvendelse, undertiden paa Børn af ringe Aandsevner. Forud for Brugen af denne større Lærebog anvendes en Oversættelse af Luthers Catechismus til de mindre Børn.

En Mangel synes det at være ved den grønlandske religiøse Skoleunderviisning, at den i Europa saa almindelige særegne Underviisning i Bibelhistorie her har meget vanskeligt ved at hævde sig en Plads, og er egentlig endnu kun kunstig paatvunget ved selve Colonierne, hvor Missionairerne i Regelen have stadigt Ophold; ved Udstederne derimod, hvor Nationen mere er overladt til sig selv, er den vel atter og atter paabegyndt, men ligesaa ofte tilsidesat og forsømt. Dette har sikkerlig sin Grund deri, at Nationen med en rigtig Takt fornemmer, at Evangelierne ere Historie, og at en stor Deel af det Gamle Testamente er Historie, hvortil Børnene ved den ovenanførte Brug af Skriften hver Dag have Adgang; de nationale Lærere finde det derfor uden Tvivl overflødigt at udskykke den hellige Historie og gjøre den til Gjenstand for en særegen Underviisning. Medens altsaa Skolebørnene i Europa ad en Omvei udtogsviis deelagtiggjøres i den hellige Historie, øse de grønlandske Børn af selve Hovedkilden. Hiin formeentlige Mangel turde derfor mulig være et Fortrin. Dog da vel ikke alle Børnene mægte at overskue og ordne det hele historiske Stof i selve Skriften, vedbliver Missionen sine Bestræbelser for den særegne Underviisning heri, og har til den Ende, med en neppe bifaldsværdig Anvendelse af sin Bogkasses ringe Midler, i den seneste Tid

ladet trykke paa eengang baade Birchs og Balslevs Bibelhistorier i de Indfødtes Sprog.

En bestemtere paaviselig Mangel ved Skoleunderviisningen og den deraf følgende Folkeoplysning er, at den europæiske Regnekunst endnu er saa lidet dyrket og tilegnet, hos den største Deel af Nationen næsten ukjendt, uagtet mange Europæeres øvrige Bestræbelser herfor allerede gjennem en temmelig lang Aarrække, uagtet Udgivelsen af Regnebøger, Forsyning med Apparater, endog chinesiske Regnemaskiner; men det har hidtil Alt været næsten forgjeves. Nationen er paa det Bestemteste opvakt, lærvillig og videbegjærlig; hvorfor vil den da ikke optage denne Regnekunst? Uden Tvivl maa den have en fornuftig Grund dertil, og det er sikkerlig denne, at den finder, at den ikke har nogen Brug for denne Kunst og derfor nødig vil spilde Tid og Flid paa disse fremmedartede Lyd og Tegn. Og man maa give den Ret i, at hos et Folk, hvor den circulerende Pengecapital langtfra udgjør 10 Rd. aarlig pr. Hoved, kan der ikke være Leilighed til store Regnestykker; og til at opbevare Sælkjød og tørrede Fisk i tilstrækkelig Mængde er sikkerlig christelig Varsomhed og dermed i Forbindelse staaende aandelig Udvikling et langt mere probat Middel end Arithmetik. Det sangvinske Haab hos nogle Europæere, at Sult og Nød vilde formindskes, Mangel paa Forsynlighed overvindes, naar Nationen blot lærte rigtigt at regne med europæiske Tal, Reguladetri og Brøk, finder sin Gjendrivelse i det allerede Sagte. Hvad der fremdeles med god Grund har forhindret den europæiske Regnekunst, er, at Nationen forud har, og sandelig ogsaa anvender, sin egen nationale Regnekunst med dens eiendommelige Femtalssystem, der er meget anvendeligt og tilstrækkeligt til Folkets Fornødenhed, men rigtignok vilde være temmelig ubequemt til høiere Arithmetik og Bogholderi. Dog da Missionen meget godt veed, at den europæiske Regnekunst er et virksomt Middel til Forstandens (ikke Fornuftens) Uddannelse og Skærpelse, saa vedbliver den rolig sine begyndte Bestræbelser i denne Henseende; hvad Frugt og Følge disse skulle have, beroer paa, hvorvidt det vil lykkes at bringe dem i Samklang med Folkets Fornødenhed og practiske Brug.

Altsaa, den hele Befolkning kan læse og læser meget og gjerne, en stor Deel af den kan skrive, og af den opvoxende Slægt lære nu Alle at skrive, men i europæisk Regnekunst er Befolkningen endnu meget ukyndig. Det er det Resultat, som fortiden viser sig som Frugten af den i Grønland værende danske Missions Bestræbelser for Skoleunderviisningen og den

deraf fremgaaede almindelige Folkeoplysning. Folkets hele Troesliv, kirkelige og sædelige Forhold og Udvikling ligge udenfor Grændserne af nærværende Betragtning.

Men selve hiint Resultat med Hensyn til Skolevæsenet er saa betydeligt og tilfredsstillende, at det Ovenanførte visselig kunde foranledige os til at spørge, ved hvilke Midler det er opnaaet, og hvorledes hine mange og særegne Vanskeligheder ere blevne overvundne, især naar vi betænke de ikke saa Skyggesider ved Missionen. Men Sagen vil sees i et andet Lys, naar man betænker, at den ingenlunde er udført eller gjennemført ved de faa, enkeltstaaende, saa hyppigt vexlende Missionairer, der under megen menneskelig Skrøbelighed have været Kirkens og Skolens Tilsynsmænd i dette afsondrede Land, men at ganske andre og mægtigere Grundkræfter her have arbeidet og udvirket, hvad hidtil er opnaaet. Folkets egen eiendommelige Nationalitet under en selvstændig og fri Udvikling, styret og baaret af Christendommens egen opdragende Magt, disse tvende ere de mægtige Kræfter, hvilke her, som oftest uhindrede, have kunnet virke i Forening, idet den danske Mission i sand protestantisk, evangelisk Aand har givet Folket selv Guds Ord og de dertil hørende Hjælpemidler og Forklaringer ihænde og overalt i Landet under Navn af Catecheter indsat udvalgte, anseete Mænd af Folkets egen Midte som Skolelærere og Prædicanter Vel er Underviisningen i den christelige Troeslære Overlevering, og Missionen fortsætter endnu vedvarende denne af salig Hans Egede begyndte kirkelige Gjerning, men Læren har her viist sin overmenneskelige Kraft i svage Menneskers Hænder, idet den ikke som en død Ting er gaaet fra Haand til Haand, men som en levende opdragende Magt har grebet Folket, som den ogsaa er greben af det. Og det er saaledes, at det, som vilde have været umuligt for Missionairerne at udrette, er bleven udrettet ved disses Hjælpere af Folkets egen Midte i mange Led.

En Daarlighed vilde det være, om man formeente nu heri at kunne hvile, og uden videre-førte Bestræbelser rolig saae en høiere Udvikling imøde; thi det er en Selvfølge, at hine hidtil benyttede Hjælperes Virken er indskrænket inden bestemte snævre Grændser, som en Følge af deres eget Standpunct og deres Mangel paa forudgaaende Uddannelse og Opdragelse til Kirkens og Skolens Gjerning. Naar man fandt det tjenligt at indsætte en saadan national Hjælper ved en Ældres Død eller paa en ny bebygget Plads, da udvalgte man, efter sit større eller mindre Kjendskab til Menighedens Medlemmer, eller efter Raadførelse med de andre indsødte

Catecheter, hvilkesomhelst af de paa Stedet boende Mænd, som med en christelig Vandel og uplettet Rygte forenede den meste Indsigt i Læsning og Skrivning; flere Steder findes tillige ansat en eller anden from, aldrende Qvinde som Læserinde for de mindre Børn. Dette saa at sige reent naturlige Lærerpersonale, selv i saa ringe Grad udrustet, maatte selvfølgelig af Mangel paa bedre Indsigt og Viden i de fleste Tilfælde ved Børnenes Underviisning indskrænke sig til en mechanist Anvendelse af de overleverede Læsebøger og mangle Evne til en dybere og klarere Forstaaen og Udlæggen af Skriften. Den samme Ramsemethode, hvorunder Folkeskolen i saa mange andre Lande har sukket, har ogsaa for største Delen været fremherskende i det grønlandske Skolevæsen, ligesom og megen, fra Hedenskabet medbragt, Overtro endnu langtfra er overvunden. I Bevidstheden altsaa om de allerede indvundne gode Resultater, i Erkjendelsen af de hidtil benyttede nationale Kræfters gavnlige, omendskjøndt mangelfulde Virken maatte Missionen, naar den ønskede at føre Skoleunderviisningen og den deraf fremgaaende Folkeoplysning frem til en høiere Udvikling, fremfor Alt være betænkt paa at forskaffe Folket Lærere med større og andre Kundskaber end de, som hidtil vare benyttede og som Folket i Almindelighed var i Besiddelse af. Skulde et heldigt Resultat af saadan Bestræbelse kunne ventes at opnaaes, da gjaldt det visselig paa det Kraftigste at fastholde den samme reen nationale Eiendommelighed, der hidtil har arbeidet i Forening med Christendommens opdragende Magt, efter de samme Principer at bygge videre frem paa den samme Grundvold, vel betænkende et nomadiserende Jagtfolks Betingelser og Fornødenheder paa Nationernes laveste Standpunct, og fremfor Alt ikke at opføre nogen kunstig, fremmedartet, europæiseret aandelig Bygning, fra hvilken der udgik Lærere, der havde tabt deres nationale Eiendommelighed, vare blevne forfinede, forvænte, fremmede blandt deres Egne, og Intet vilde kunne udrette iblandt dem.

Med dette fast for Øie bestræber det nu omtrent i ti Aar bestaaende Skolelærerseminarium ved Godthaab sig for, under fuldkommen Bevarelse af sine Elevers nationale Eiendommelighed, at bibringe dem saa megen nyttig Kundskab som mulig, afpasset efter Nationens Standpunct, Forhold, Tilstande og Fornødenheder. Hos et endnu saa ungt christeligt Folk og ved et Institut, hvis Formaal er at udsende Lærere, der ikke blot skulle underviise Skolebørnene, men tillige som Prædicanter udlægge Guds Ord i de mange spredte Menigheder, er det en Selvfølge, at Underviisningen i den christelige Troeslære og i Alt, hvad der kan tjene til at kaste Lys

over denne, maa og skal indtage den første Plads og fordre Anvendelsen af den meste Tid og de bedste Kræfter. Dette finder ogsaa Sted ved Seminariet, saaledes som Underviisningen der fortiden drives, hvilket bedst vil kunne sees af en Fortegnelse over samtlige Underviisningsgjenstande:

Den hellige Skrifts Fortolkning, hovedsagelig det Nye Testamente, men tillige udvalgte Dele af det Gamle Testamente.

Indledning til den hellige Skrift, baade til det Gamle og det Nye Testamentes samtlige Bøger.

Udvikling af de christelige Hovedlærdomme, for at samle og ordne Skriftens uendelige Indhold, tildeels som videre Udførelse af den religiøse Lærebog, der senere danner Underlaget for Elevernes Virksomhed som Skolelærere ude i Folket; (de tre Troens Artikler danne Hovedinddelingen i nævnte Udvikling).

Bibelhistorie, i Overeensstemmelse med hvad ovenfor er udtalt om dette Underviisningsfag.

Beskrivelse af det hellige Land, en Vandring med Frelseren paa alle de i Skriften omtalte hellige Steder med vedføiede historiske og geographiske Oplysninger, saa nødvendige til Skriftens rette Forstaaen, afpasede efter Grønlændernes Ukjendskab med andre Landes Beskaffenhed og Forhold.

Udenadslæren af den hellige Skrift, nemlig udvalgte Afsnit af samme, at Eleverne navnlig som tilkommende Prædicanter altid kunne have et Fond af Guds Ord paa rede Haand.

Skriftlig Udarbeidelse, meest af religiøst Indhold, oftere af de ældre Elever i Prædikens Form, undertiden af mere almindeligt Indhold, bestræffende Folkets egne Anliggender eller andre Folkeslags Tilstande, saavidt disse kunne være Eleverne bekjendte.

Læsning med Forstandsøvelse, en Benyttelse af de faa forhaandenværende Skrifter i de Indfødtes Sprog af ikke udelukkende religiøst Indhold, med Forklaring og Samtale over samme.

Historie, et Forsøg paa at oplyse Eleverne til en vis Grad om Folkeslagenes fremadskridende Udvikling og paa et religiøst Grundlag at gjøre unge Grønlændere begribeligt, hvorledes Forsynet styrede Nationernes Skjebner, saa vidunderlig førte Israels Folk, og benyttede de Omkringboende (Kaldæer med Ægyptere, Babyloner og Assyrer, Perserne, Grækerne, Romerne) til Israels Opdragelse og Revselse, Alt til det store Maal, Frelserens Komme (den nyere Historie har endnu ikke været Gjenstand for Underviisning, hvormod Forfatteren heraf har fuldført en Verdenshistorie lige til Nutiden i de Indfødtes Sprog i Manuscript).

Geographi — ifølge Folkets Standpunct maa ogsaa Underviisningen heri have et ganske eiendommeligt Præg og mere dvæle ved Landenes physiske Beskaffenhed og ved oplysende ethnographiske Skildringer, end ved de politiske Forkjelligheder og Forhold, hvilke dog saavidt muligt bibringes og ville i Tiden kunne det mere og mere, allesom Elevernes Synskreds ved større Kundskab udvides.

Naturhistorie, en almindelig naturhistorisk Indledning og en fuldstændigere Beskrivelse af Pattedyrenes tolv Hovedafdelinger.

Regning, saavel Tavle- som Hovedregning i Overeensstemmelse med hvad ovenfor er sagt om denne Underviisningsgjenstand.

Skjønskrivning, Orgelspil og Sang drives med særdeles Held, da Nationen baade er fingernem og i høi Grad musikalsk; endnu have alle Eleverne uden Undtagelse med Lethed bragt det til at kunne spille Orgel, og Gehør samt smukke Syngestemmer ere ganske almindelige.

Dansk Sprog, hvilken Undervisning dog hidtil ikke har ledet til noget Resultat, da Seminariet paa Grund af nærmere liggende Fornødenheder endnu kun har kunnet offre ringe Tid og Kræfter herpaa.

Catechetiske og homiletiske Øvelser, de første afholdes ugentlig af Seminarii Elever med de forhaandenværende Skolebørn, de sidste bestaae i, at de ældre Elever jevnlig holde Foredrag i de daglige Bedetimer, som afholdes paa selve Seminariet.

Ved Seminariet findes fortiden samlet unge Indfødte fra Landets forskjellige Egne, og dette Samliv er hos et saa adspredt boende Folk af ikke ringe aandelig Betydning for Fremtiden, naar Eleverne træde ud i Livet til selvstændig Virksomhed.

Da Seminariet allerede har ladet udgaae ti Elever, der som Catecheter ere ansatte i forskjellige Egne af Landet, er den gode Gjerning ikke alene begyndt, men har allerede baaret Frugt og Frø, og skal, fortsat trods alle Hindringer, Modstand og Vanskeligheder, hvilende paa Folkets eiendommelige Nationalitet og Christendommens egen opdragende Magt, gaae en sund og naturlig Udvikling imøde. Denne Fortrøstning have vi i Følelsen af, at vi heri ikke handle i eget, men i en Høieres Navn, der er den, som giver Styrken til at virke, stræbe fremad, fortsætte, begynde paany, og visselig skal føre det Altsammen frem.

Pedersborg ved Sorø, Oktober 1857.

C. E. Jansen.
Missionair og Seminarieforstander.

Et lille oldchristeligt Billede, som ret anbefales til vore saakaldte Kirkeliges særdeles Opmærksomhed.

Den som kirkelig Archæolog og Kunsthistoriker fortjente Professor Piper i Berlin har nylig i den af ham udgivne „Evangelischer Kalender" for Aaret 1858 optaget en Afbildning af et høist interessant Miniaturmaleri, som han har fundet paa det keiserlige Bibliothek i Paris i et prægtigt Pergament-Haandskrift af Gregor af Nazianz's græske Taler. Dette Haandskrift er forfattet til Keiser Basilius Macedo (867—886) og prydet med talrige Miniaturbilleder, der ifølge deres hele Charakteer maae være udførte efter Udkast fra Enden af det 4de Aarhundrede. Det her omhandlede

Billede charakteriseres af Piper som et af de mærkværdigste Billeder, der ere komne til os fra hele den christelige Oldtid, da det, imod det ældre Kirkemaleries Sædvane, skildrer en kirkehistorisk Scene, nemlig det andet almindelige Concilium i Constantinopel 381.

I Halvkreds paa begge Sider af en colossal Throne sidde Conciliets Fædre; øverst paa venstre Side af Thronen Keiser Theodosius den Store[1]), ligeoverfor ham Gregor af Nazianz; nederst til Venstre sidder Kjætteren Macedonius, nederst til Høire Kjætteren Apollinaris, begge i en ynkelig Stilling; paa et Bord imellem dem ligge deres Skrifter, der, som bekjendt, fordømtes paa dette Kirkemøde.

„Men — siger Piper med Rette — det Mærkværdigste i dette Billed er dog ikke de historiske Figurer, men en symbolsk Fremstilling, der afgiver et værdifuldt Vidnesbyrd for den Anseelse, den hellige Skrift i hine Tider havde som eneste Rettesnor for Troen. I Baggrunden midt i Halvkredsen staaer nemlig en Throne; men Ingen sidder derpaa, hverken Keiser eller Biskop. Derimod ligger derpaa en opslaaet stor og tyk Bog, det er den hellige Skrift. — Dette har for det Første en negativ Betydning: paa denne Throne sidder hverken nogen Biskop af Rom eller nogen romersk Legat (som overhovedet Ingen fra Rom var tilstede paa dette Concil). Og dog er samme anerkjendt ogsaa af den romerske Kirke som et almindeligt Concilium. Hvorledes ville Curialisterne forlige dette med deres Paastand, at intet Concilium er almindeligt, uden hvor den romerske Biskop eller hans Legat fører Forsædet? Men en Anden throner paa dette Høisæde, og evangeliske Hjerter ville ikke iagttage det uden at glædes inderlig. Naar den hellige Skrift, og den alene, throner der, saa er dermed udtalt, at den skal føre Forsædet i Forsamlingen, det vil sige, at de forsamlede Fædre ere komne sammen i Herrens Navn, og at hans hellige Ord er Rettesnoren for deres Tanker og Beslutninger, at det alene har afgjørende Magt ved omstridte Lærdomme. — Vistnok er denne Forestilling ikke en kunstnerisk Opfindelse; thi saa langt foregreb den oldchristelige Kunst ikke Virkeligheden; mindst fulgte den dengang egne Inspirationer. Men det er sikkert, at det omtalte Punkt er virkelig historisk; det kan umuligt ansees for en

---

[1]) Ved Hovedpersonernes Fødder ere deres Navne tilføiede: *ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ, ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΣ* osv. Over hele Billedet staaer *ΣΥΝΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.*

Skik, der først skulde tilhøre den senere Tid, hvorfra denne Copi stammer (dengang vilde en saadan Skik ikke være opkommen); denne Skik maa tilhøre den Tid, hvori dette Billedes Handling falder. Dette stadfæstes ved udtrykkelige Vidnesbyrd, som vi have om begge de følgende almindelige Concilier, navnlig ved følgende Yttring af Cyrillus, Biskop af Alexandrien [1]), om det tredie almindelige Concilium i Ephesus 431: „Den hellige Synode var samlet i Mariakirken; til sin Formand og sit Hoved gjorde den Christus; thi paa den hellige Throne laae det guddommelige Evangelium, som næsten høit tilraabte de hellige Præster: holder en retfærdig Dom!" — Saavidt Piper.

Os maa det endnu sluttelig være tilladt at tilføie et Spørgsmaal og en Bemærkning. Spørgsmaalet, som vi gjøre vore „Kirkelige", er ligefrem dette: hvorledes er det dog gaaet til, at man i hine Tider, da der ikke drømtes om „Skrifttheologi" og „Bibelforgudelse", har anviist „det døde Bogstav" den Plads, der dog, efter hvad Grundtvig med Tilhængere har beviist ikke een, men hundrede Gange, igjennem hele Oldtidskirken ene og alene tilkom „det levende Ord", Troesbekjendelsen o. s. v.? Vor Bemærkning er i al Enfoldighed denne: Naar man sammenligner hine gamle Concilier med det store skandinaviske Kirkemøde her i Kjøbenhavn sidste Sommer, maa man indrømme, at det her hos os gik ganske anderledes „kirkeligt" til; man havde her ikke anviist den hellige Skrift en saadan fremragende, dominerende Plads midt i eller over det kjøbenhavnske Concilii Fædre, og disse glemte ikke „det levende Ord", men sluttede tvertimod deres Gjerning med at bekjende Daabspagten og bede Fadervor!

I. F. H.

Af et Brev fra Hr. Boghandler Thaarup.

(I Anledning af Stykket: „Af et Brev" i Ugeskr.s 10de Bd. P. 318—319).

„Først idag har jeg faaet Øie paa Stykket: „Af et Brev" i Ugeskriftets 10de Bd. Nr. 48 og 49, og da i samme

[1]) Cyrill. Apolog. ad Theodos. Cfr. Mansi Conc. ampl. coll. Vol. V. pag. 241 a.

findes et Par Ytringer, der ikke ere overeensstemmende med min Sandhedskjærlighed og maae være min Oversætter og Bogtrykker ligesaa ubehagelige som mig, saa tillader jeg mig at fremkomme med efterfølgende Oplysninger.

Den ukjendte Brevskriver, der har erholdt rigtige Oplysninger, siger med Hensyn til den uforsvarlige (?) Langsomhed med Udgivelsen af „Haandbog til Bibelens Forklaring" (Calwer Bibelen): „Skylden maa vel ligge hos Oversætter eller Bogtrykker, thi — Forlæggerens kan det neppe være". Hertil maa jeg svare: Jo, netop Forlæggeren bærer Skylden, dersom virkelig en uforsvarlig Langsomhed har fundet Sted; ene jeg maa bære den thi Manuskriptet til „det gamle Testament" haves liggende fra Oversætterens Haand, og Bogtrykkeren har stadig havt et Par Typographer til min Raadighed.

Man kan visselig beklage sig over, at jeg ikke strengt har fulgt Subskriptions-Indbydelsens Løfte om circa hver 3die Uge at levere et Hefte, men jeg haaber, at Bebreidelsen vil tilbagetages, naar man tager Hensyn til, at jeg i mit lille, men, som jeg tør antage, hæderlige og gavnlige Forlag stedse har sørget for billig Priis og fuldstændig Udgivelse. Netop det, at jeg har havt dette sidste for Øie ved Udgivelsen af den nævnte Bibeloversættelse (c. 150 Ark), maa være mig til Undskyldning; thi idet jeg optog det i „Evang. Ugeskrift" (5. Bd. 1855 S. 55) fremsatte Ønske, levede jeg i det Haab, at en Deel af de ikke ubetydelige Udgifter, Foretagendet fører med sig (til Dato over 2500 Rd.), strax ved Subskription skulde endeel forringes (jeg ventede mig omtrent med det Halve). Dette Haab er desværre langt fra gaaet i Opfyldelse, da det for mig anmeldte Subskribentantal kun er naaet til 255 og deraf kun 71 blandt HHrr. Præster og Capellaner, hvis Interesse og Virken for Foretagendet upaatvivlelig vilde skaffe mig endeel Deeltagere blandt Ikkegeistlige, for hvem Skriftet vel nærmest er forfattet, og paa hvem det sikkert vil have en gavnlig og velsignelsesrig Indflydelse. Denne ringe Subskription maatte bringe mig til at gaae frem med Forsigtighed og ikke ubetænksom fremskynde Udgivelsen ud over mine pecuniaire Kræfter, hvorved jeg let kom til at standse paa Halvveien. Min første Plan, i Løbet af to Aar at faae Forklaringen udgiven, forandrede jeg derfor stiltiende til at tage noget af det tredie med, og jeg troer og haaber, at man vil kalde dette forsvarligt, og ikke „uforsvarligt".

Sluttelig skal jeg kun tillade mig at bemærke, at til Dato (altsaa i Løbet af eet Aar, idet 1ste Hefte udkom i October 1856, 11te H. i disse Dage) ere foruden de udgivne 54

Ark i Bibeloctav endnu 10 Ark deels færdige, deels i Correctur; — ligeſom ogſaa, at Overſættelſen i intet Tilfælde ſkal komme til at overſtige en Priis af 10 Rd." [1]).

Kjøbenhavn den 6te Decbr. 1857.

Til ovenſtaaende Meddelelſe fra Hr. Boghandler Thaarup tillader Ugeſkr.s Redaction ſig at føie en Opfordring til Læſerne om ſelv at gjøre ſig bekjendte med det i ovenſtaaende Brev omhandlede literære Foretagende og dereſter at virke for dets videre Udbredelſe.

Beretning om det tydſk-danſke Kapel for fremmede Søfolk i Bourdeaux.

Da der i længere Tid ikke er offentliggjort nogen Beretning om Fortſættelſen af den evangeliſke Gjerning blandt tydſk- og danſktalende Søfolk, ſom beſøge vor Havn, føler undertegnede Komitee ſig opfordret til atter engang at træde frem for Offentligheden med en kort Underretning om ſamme, for ogſaa for Fremtiden at anbefale vort Kapel til alle hidtilværende Venner og Velyndere, og med den Bøn, at de ogſaa fremdeles ville yde os deres hidindtil ſaa nødvendige Underſtøttelſe.

Det Antal fremmede Skibe, der beſøge vor Havn, har i de ſidſte Aar været endnu betydeligere end forhen, ſaa at Trangen til en Kirke, hvori Guds Ord i Modersmaalet kunde

---

[1]) At til ſamme Tid, ſom jeg paabegyndte Udgivelſen af Calwer Bibelforklaringen, en Overſættelſe af Otto von Gerlachs begyndtes i norſk Overſættelſe, har, hvor Markedet for danſk-norſke Bøger kun er ſaa ringe, vistnok betydelig fadet Udbredelſen af begge Foretagender. Til en Sammenligning anføres, at den norſke Forlægger har i et lidt længere Tidsrum udgivet i Alt 69 Poſtiloctavark i tre Rækker, nemlig a) det gamle Teſtament 1 Bd. 1—3 H.; b) 2 Bd. 1 H. og c) det nye Teſtament 1 Bd. 1—7 H., hvilke tilſammen koſte 5 Rd. 80 ß.

forkyndes vore tydsk- og dansktalende Brødre, og Trangen til en evangeliſk Miſſion blandt dem ikke blot har holdt ſig, men er bleven endnu større. Hvorvidt nu vor Virkſomhed for Grundlæggelſen eller Næringen af det religiøſe Liv blandt diſſe vore Brødre har været velſignet med Frugter, er ikke let at ſige. Enhver, der med Intereſſe betragter Udviklingen af Guds Rige paa Jorden, veed, hvortidt denne er blot indre, ſkjult; han vil ogſaa let forſtaae, at der mindſt i en Menighed, ſom var af en ſaa fluctuerende Charakteer, kan være Tale om iøinefaldende Reſultater. Kun i Haabet kunne vi udſaae Sæden, men vi haabe heller ikke at have arbeidet forgjeves. Hvad vi kunne paaviſe, er for det meſte kun Søfolkenes større eller mindre Deeltagelſe i vor Gudstjeneſte. Om vi end maae tilſtaae, at denne kunde være langt større i Forhold til den Mængde Skibe, der beſøge vor Havn, ſaa vil det ikke ſige Andet, end at ogſaa vi have gjort den beklagelige Erfaring, at Kjærligheden til Verden er større end Kjærligheden til Herren og hans Evangelium; og, ſom vi ſelv herved anſpores til ſaameget ivrigere under Guds Biſtand at arbeide paa Evangeliets Sags Fremme, ſaaledes haabe vi ogſaa, at den ſtærke Trang ſaameget mere ſkal opfordre alle Venner og Velyndere af vor Gjerning til at underſtøtte vor Virkſomhed. Fra 1838, Aaret for Grundlæggelſen af vort Kapel, foreſtod Hr. Paſtor Schiøp ſamme ſom Præſt og Sjæleſørger. I Aaret 1856 berøvede Døden os denne vor Broder, der udmærkede ſig ved en chriſtelig, from Vandel og levende Nidkjærhed for ſit Embede. Da han alt i flere Aar havde lidt af Følgerne af apoplektiſke Tilfælde, var medundertegnede Paſtor Jenſen fra Hertugdømmet Slesvig allerede før hans Hedengang bleven kaldet til hans Efterfølger, og i Mai forrige Aar tiltraadte han ſit Embede. Som Forgjængeren, holder ogſaa denne hver Søndag een Gudstjeneſte i det tydſke og een i det danſke Sprog, beſøger Skibene og Hoſpitalet og beſørger Fattigpleien blandt de talrigt her gjennemvandrende Tydſke. Forſkjellige Selſkaber for Udbredelſen af chriſtelige Opbyggelſesſkrifter (iſær det nederſachſiſke i Hamborg) underſtøtte hans Virkſomhed ved Tilſendelſen af Traktater, ſom han rigeligt og gratis uddeler imellem Søfolkene, ligeſom en Gave af det danſke Bibelſelſkab i Kjøbenhavn (100 Nye Teſtamenter og 20 Bibler) letter Udbredelſen af Guds Ord blandt de dansktalende Søfolk.

En ſæregen Glæde troe vi endnu at kunne gjøre vore Venner og Velyndere ved den Meddelelſe, at der alt i længere Tid ſtadigt har indfundet ſig et lille Antal her boſiddende Proteſtanter af den augsburgſke Bekjendelſe ved Gudstjeneſten

i vort Kapel og paa friere Viis dannet en Menighed, i hvilken ogsaa alle forekommende ministerielle Handlinger udføres af Præsten; denne voxer til vor Glæde i Stilhed, men uafbrudt, og netop paa den grunde vi et ikke ringe Haab for vort Arbeides Fremgang blandt Søfolkene. Jo mere denne kommer til at danne den faste Kjærne og Midtpunktet for den missionerende Virksomhed blandt Søfolkene, desto mere, haabe vi, ville disse med Glæde besøge vore Forsamlinger og lære at skatte Velsignelsen af paa et fremmed Sted og i et fremmed Land at kunne høre Guds Ord i Modersmaalet. Men have vi saaledes baade glædelige og smertelige Ting at meddele om vor Kirkes indre Forhold, saa kan Betragtningen af vor ydre Stilling, især af vore pecuniaire Forhold, kun falde sørgelig ud. Ved dette Aars Begyndelse havde vor Kasse alt et Deficit af 157 fr.; nu er dette Deficit steget til 1500 fr. Det maa bemærkes, at Pastor Schieps Død ligesom hans efterladte Enkes og vor nuværende Præsts Reise have staffet os extraordinaire Udgifter; men Hovedaarsagen til vor betrængte Stilling søge vi i den betydelige Aftagen af Understøttelse fra Udlandet i de sidste Aar, medens vi netop i disse ved Kaldelsen af en ung Præst have vundet friske Kræfter for vort Værk. Vi haabe kun at behøve at gjøre opmærksom paa vor sørgelige Stilling for at erholde den fornødne Hjælp.

I Aaret 1854 erholdt vi 4016 fr., i Aaret 1855 2656 fr., i Aaret 1856 2055 fr., fordeelt paa følgende Maade:

	1854	1855	1856
Fra Regjeringerne:			
Rusland	400.	400.	400.
Preussen	500.	500.	500.
Hannover	500.	200.	200.
Sverrig og Norge	300.	300.	"
Danmark	300.	300.	300.
Oldenborg	205.	200.	205.
Baden	200.	"	"
Fra Gustav-Adolphsforeningerne i			
Leipzig	350.	356.	350.
Darmstadt	100.	100.	100.
Stuttgart	200.	"	"
Lybek	155.	"	"
Basel	250.	"	"
Hamborg	187,50.	200.	"

	1854	1855	1856
Fra Foreign Sailors Society i New-York:	125.	"	"
- Sailors Society i London	233,75.	"	"
- Hr. Quentil i Hamborg	"	100.	"
	4016,25.	2656.	2055.

Endnu maae vi bemærke, at vor Kirke eier et lille Fond, nemlig en aarlig Rente paa 100 fr. Ønskeligt var det, om denne Rente kunde kapitaliseres for saaledes med Tiden at gjøre det muligt for os at bestride Omkostningerne til vort Kapel af egne Midler; men i de sidste Aar have vi ogsaa maattet gjøre Afkald herpaa.

Saa ere vi da endnu bestandig og for Øieblikket mere end nogensinde nødte til at søge Midlerne til Bevarelsen af vort Kapel i Udlandet. Gid da denne vor Bøn ikke maa være forgjeves, og gid rigelige Gaver maatte sætte os istand til ogsaa fremdeles at pleie det Værk, der under Herrens Velsignelse er fortsat næsten i 20 Aar!

Bourdeaux, den 15de August 1857.

Bidrag modtage:

Hr. J. de Coninck. chemin de la Barde 29.

Hr. C. Jensen, Præst. rue Frère 15.

Komiteen:

J. Michaelsen, kongelig preussisk Consul i Bourdeaux.

Kirstein, kongelig dansk Consul i Bourdeaux.

Eschemauer. Klauer. De Coninck, Komiteens Kasserer. Danesuel. C. Jensen, Præst.

Bidrag fra Danmark tilbyder Ugeskriftets Redaction sig at modtage.

Taler ved forskjellige Leiligheder af Dr. C. T. Engelstoft, Biskop over Fyens Stift. Anden Samling. Odense. 1857. Hempel. (96 Sider; Priis 48 ß.) — Idet vi henlede Læsernes Opmærksomhed paa disse tankerige og opbyggelige Leilighedstaler (6 Taler ved Præstevielse, 1 Tale ved Provsteindsættelse og 3 Taler ved Jubelfester), vise vi tilbage til den Omeldelse over første Samling af samme Forf.'s Leilighedstaler, der er optagen i Ugeskr.s 1ste Bd. P. 447-448, af hvilken vi anføre følgende Ord: Disse Talers „væsentlige Fortrin bestaaer fornemmelig i en Fremstilling og Udvikling af høiere Sandheder, hvorved Tilhøreren eller Læseren stedse føler sig mere og mere tiltalt, og hvorved han modtager et Indtryk, der vil bevare sig saameget dybere og varigere, som det ikke er fremkaldt blot ved et enkelt slaaende Ord, et enkelt træffende Billede, men ved en Række af Tanker og Forestillinger, der, sammenknyttede i en ligesaa naturlig som vel overveiet Forbindelse, gribe og bemægtige sig Sjælens udeelte Opmærksomhed." Af den her foreliggende Samling fremhæve vi særligt den 2den Ordinationstale, „om den sunde Lærdom", hvis Indhold navnlig for Øieblikket har en træffende Anvendelse.

Livet i Danmark. Nogle Kjærminder til Ungdommen, samlede, ordnede og udgivne af **J. Johansen**, Catechet. Kbhvn. 1857. Stinck. (84 Sider; Priis 32 ß.) — At denne Samling indeholder endeel smukke Digte, passende saavel til Indenads- som til Udenadslæsning, vil neppe Nogen nægte; men ved Siden af disse er der ogsaa optaget nogle uhensigtsmæssige, og Valget af det Optagne er i flere Henseender vilkaarligt. Navnlig er Afdelingen af historiske Sange meget eensidig. Det maa f. Ex. undre, at der er optaget nogle løsrevne Vers af Kæmpevisen om Niels Ebbesen, med Forbigaaelse af Grundtvigs: „Om Dannemarks Ovide" osv., at der er en Sang om Morten Borup, men ikke om Hans Tausen, om Willemoes, men ikke om Tordenskjold eller Adeler osv. Hvorledes Hauchs smukke Digt „Schweizeren" kan komme med ind under Livet i Danmark, er ikke let at indsee. Nr. 35. 36. 37. 71. synes os heller ikke at passe i denne Samling, saa smukke disse Digte og deres Melodier end ere i sig selv.

Ledige Embeder. 18. Decbr. 1857. Lille Lyndby og Olsted i Sjælland; Reg.s Sum 1800 Rd. — Fuglse og Krønge paa Lolland; Reg.s Sum 1322 Rd. — Øster- og Vester-Aasels i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1134 Rd.

Entledigelser. 11. Decbr. 1857. Sognepræst for Gosmer og Halling, Provst for Hads og Ning Herreder under Aarhuus Stift, R. C. Weisner, paa Ansøgning i Naade med Pension fra 1ste Jan. 1858 at regne. — 20. Decbr. Sognepræst for Agerskov i Tørninglehn Provsti, Provst O. Lund, paa Ansøgning i Naade med Pension. — Sognepræst for Østbirk og Ydding under Aarhuus Stift, J. P. Schoubye, paa Ansøgning i Naade med Pension.

Udnævnelser. 2. Decbr. 1857. Valget af Cand. theol. J. P. Blumensaat til Sognepræst for Dagebøl i Tønder Provsti stadfæstet. — 6. Decbr. Sognepræst for Dybbøl, Provst K. Karstensen, til Sognepræst for Broager i Sønderborg Provsti. — 11. Decbr. Sognepræst for Randlev og Bjerager i Aarhuus Stift, H. Th. Mygind, til tillige at være Provst for Hads og Ning Herreder under samme Stift, fra 1ste Januar 1858 at regne. — 15. Decbr. Sognepræst for Fuglse og Krønge paa Lolland, Provst for Fuglse Herred m. m., H. Posselt, til Sognepræst for Østofte paa Lolland. — Sognepræst for Øster- og Vester-Aasels i Aalborg Stift, C. C. Bagger, til Sognepræst for Førslev og Snesløv i Sjælland. — Capellan p. p. for Glostrup i Sjælland, P. A. Schrøder, til Sognepræst for Veiersløv, Aigt og Thorsø i Aarhuus Stift. — 20. Decbr. Sognepræst for Ribe og Vorlev i Viborg Stift, P. Thomsen, til Sognepræst for Veggerløse paa Falster. — Cand. theol. C. C. Hansen til Præst ved Arbeidsanstalten paa Ladegaarden ved Kjøbenhavn. — 23. Decbr. Den hos Sognepræsten for Jellinge og Hover og Forstanderen for Jellinge Seminarium i Ribe Stift beskikkede ordinerede Medhjælper, H. J. Koefoed, til Sognepræst for Sønder-Nærå i Fyen.

I „Ugeskriftet" vil blive meddeelt: „Bemærkninger til Biskop Kierkegaards anden Tale i det skandinaviske Møde"; af Provst C. V. Garde.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 3-4. Den 8de Januar. **1858.**

Indhold. 1. Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse; af Past. Thorkilsen (fortsat). 2. Om den af Grundtvig brudte nye Bane; af A. L. Gamborg. 3. Love, Resolutioner og Circulærer (fortsat). 4. Literære Anmeldelser. 5. Ledige Embeder og Entledigelser.

Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse.

(Fortsat fra forrige Bind).

V. Brevet til Romerne.

I, 2. „som han forud havde lovet i de hellige Skrifter ved sine Propheter". Plusqvamperfecten er upaatvivleligen meget rigtig. Derimod skulde jeg for det Første mene, at vort gamle „forjættet" her burde være anvendt, ligesaavelsom det med Rette har hjemme, hvor det gjælder Guds gode Løfter til os Mennesker. Veloplyste Almuesfolk vide meget godt at skjælne mellem de to Synonymer: „Løfte" og „Forjættelse", hvilket sidste de, som sandt er, kalde „et guddommeligt Naadeløfte". For det Andet er her paa dette Sted neppe nogen Grund til at forandre Textens Ordstilling. Jeg vilde derfor foreslaae en liden Forandring, nemlig saaledes: „som han forud havde forjættet ved sine Pro-

pheter i de hellige Skrifter". — 4. „af Helliggjørelsens Aand". Tør jeg her gjøre opmærksom paa, at der er Forskjel paa ἁγιασμὸς ɔ: „Helliggjørelse", og paa ἁγιωσύνη, hvilket ifølge sin Form (cfr. εὐφροσύνη, σωφροσύνη) ikke betegner Handlingen, men Egenskaben, altsaa: „Helligheд". Oversættelsen bør altsaa lyde: „Helligheдens Aand". Dernæst kan det lettelig sees, at Apostelen efter sin sædvanlige Sprogviis ved Gjentagelsen af den samme Præposition har i Udtrykket: κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης søgt en vis Antitheſe til det foregaaende: κατὰ σάρκα, ligesom hele dette fjerde Vers danner en Antitheſe til det foregaaende tredie. Der ere endog de, som, for at gjøre denne Modsætning aldeles fuldstændig, have forklaret dette vort Udtryk om Jesu Guddomsnatur, fordi der ingen Spørgsmaal kan være om, at det første maa forstaaes om hans Menneskenatur. Saavidt tør man dog neppe vente Modsætningen udført hos vor Apostel; og hans Sprogbrug viser os hen til at forstaae Benævnelsen om 3die Person i Guddommen; men ligesom κατὰ σάρκα nu meget rigtigt er oversat: „efter Kjødet", saa maa ogsaa κ. πνεῦμα ἁγ. oversættes: „efter Helligheдens Aand" det er: „overeensstemmende med den Hellig-Aands Vidnesbyrd". — 5. „til Troens Lydighed paa hans Navn blandt alle Hedningerne". Er det Meningen af denne Oversættelse, at „hans Navn" skal være Gjenstand for „Troen", da vilde det have været tydeligere, om man ved en meget let Omstrivning havde nærmere forbundet de i Tanken sammenhørende Ord, og saaledes oversat: „til Lydighed i Troen paa hans Navn". Men ligesaa almindeligt som πίστις forbindes med sin Gjenstand ved Genitivformen og ved andre Præpositioner (ἐν, εἰς, ἐπί), ligesaa sjeldent har det ὑπὲρ efter sig. I dette Øieblik mindes jeg ikke et eneste saadant Sted. Sikkrere er det da at tage ὑπὲρ i en Betydning, som det ofte har, idet det angiver Aarsagen (propter), og saaledes maa da det Hele oversættes: „til Troens Lydighed blandt alle Hedningerne for hans Navns Skyld". — 9. „hvorledes jeg uafladelig kommer Eder ihu". Meningen af disse Ord maa jo vel være denne: „paa hvad Maade" (f. Ex. med Bøn, med Tro, med Haab, med Frygt, med Tak og Priis, med Glæde eller med Misfornøielse) „jeg uden Ophør tænker paa Eder", saa Tanken paa dem eller Mindet om dem har et dobbelt Bestemmelsesord, i ὡς nemlig Maaden, og i ἀδιαλείπτως Vedholdenheden. Dette er imidlertid ikke det, som Apostelen siger; det relative Adverbium ὡς hører, som i Regelen alle Adverbier, umiddelbart til det Ord (Verbum, Adjectiv eller

andet Adverbium), som umiddelbart følger efter det. Ligesom da Verbet beskrives af ἀδιαλείπτως, saaledes beskrives igjen dette Adverbium af ὡς. Derfor maa da ogsaa Oversættelsen uden mindste Spørgsmaal blive: „hvor uafladeligt jeg kommer Eder ihu". — 10. „at jeg dog engang maatte finde heldig Leilighed til, med Guds Villie, at komme til Eder". Her maa jeg tillade mig at paavise Grundtextens overordentlige Fiinhed og Nuance, hvilken ogsaa, Gud ske Lov, vort Modersmaal kan udtrykke. Apostelen beder ikke ὅτι ποτὲ („at (jeg) engang"); thi han veed jo ikke, hvorvidt hans Komme til Rom eller til den romerske Menighed i Sandhed skulde tjene til Christi Navns Ære, eller om maaskee hans Nærværelse skulde være meer fornsden og gavnlig paa et andet Sted. Altsaa veed han heller ikke, om en saadan Bøn vil blive bønhørt. Dette maa han overlade til Guds alvise Raad og Villie, og sige: „ikke som jeg vil, men som du vil". Saa tør han da ikke bede, at han maa komme; men hellere henstiller han det til Gud: εἰ, („om") πως („paa en eller anden Maade") ἤδη („nu da han har virket i saamange andre Menigheder") ποτὲ („engang inden hans Dages Ende"). Udtrykket: „finde heldig Leilighed til" synes mig noget slæbende, ligesom man jo heller ikke behøver at presse Derivationen, da Ordet i det Hele betyder: „at være heldig" eller „have heldig Fremgang". Saaledes kan Apostelens ydmyge Bøn da lyde paa vort Maal: „om jeg paa nogen Maade nu engang maa være saa heldig, med Guds Villie, at komme til Eder". (I Texten staaer ikke „maatte", men „maa"). — 13. „Jeg vil ikke, at det skal være Eder ubekjendt". Overgangspartiklen δὲ betegner her i Grundtexten, som ofte, en lettere Modsætning mellem det Foregaaende og det Efterfølgende: saa gjerne han end vilde, er han dog bleven forhindret. Denne Partikel kunde da gjengives her: Dog jeg vil ikke, at det skal være Eder ubekjendt. — 17. „Den Retfærdige lever af Troen". Flere Fortolkere have meent, med Hensyn til Pauli udtrykkelige Lære om Retfærdiggjørelsen af Troen, at burde opfatte disse Ord i en anden Forbindelse og oversætte: „Den Retfærdige af Troen skal leve". See vi derimod hen til det Skriftsted (Habak. 2, 4.), som den skriftlærde Apostel her citerer, da er der ingen Spørgsmaal om, at det bør og maa oversættes, som Lindberg l. c. meget rigtigt har gjort: „leve skal den Retfærdige ved sin Tro". Oversætteren har da her upaatvivlelig Ret i at forbinde Ordene saaledes, som skeet er. Derimod har han stor Uret i den Vilkaarlighed, hvormed han

hos Propheten rigtigt oversætter i Futurum, derimod her uden optænkelig Grund forandrer Textens Futurum til Præsens. Apostelen citerer Stedet rigtigt; men efter Lindberg synes Citationen, om ikke just heel urigtig, saa dog unøiagtig. Det hedder: „Den Retfærdige skal leve af Troen". — 18. „paa al Menneskers Ugudelighed og Uretfærdighed, som holde igjen mod Sandhed i Uretfærdighed". „Sandhed" har i Grundteksten den bestemte Artikel, og bør have ligesaa i Oversættelsen; thi her er ikke Tale om Sandhed i Almindelighed, men om den bestemte guddommelige Sandhed. Dernæst er den rette Betydning af κατέχειν ikke „at holde igjen mod Noget", men: „at have Noget i sin Magt" saaledes, at man enten bruger og nyder det, eller binder og hindrer det. At den sidste Betydning her maa anvendes, er allerede af samme Vers aldeles klart; men at Verbet maa oversættes baade med sit Hoved- og Bibegreb, nemlig; „at besidde og binde", skal gjøres indlysende af det følgende Vers. Fremdeles bemærkes det om den anvendte Præposition „paa", at man, som vel bekjendt, siger: „at være vred" paa en Person", men derimod at være vred „over" en Ting (en Forseelse, en Daarlighed eller Synd). Vi kunne da nok tale om Guds Vrede „over", men ikke „paa" Ugudeligheden. Endeligen er her for Tydeligheds Skyld Sted til at omskrive Genitiven. Maatte disse Bemærkninger findes grundede, saa blev hele Verset at oversætte saaledes: „Guds Vrede aabenbares fra Himlen over al Ugudelighed og Uretfærdighed hos Mennesker, som besidde Sandheden, men binde den i Uretfærdighed", (som i en Lænke). — 19. „derfor". Nei! „Derfor" hedder paa Græsk, saavel Helleniſtisk, som Klassisk, altid διά τοῦτο eller efter Punktum istedetfor dette: διὸ d. er διὰ ὅ. Derimod betyder διότι (egentlig for: διὰ ὅτι, formedelst det at) altid „fordi" eller, hvilket er det Samme: „thi". Dette Punktums Forbindelse med det foregaaende bliver altsaa en ganske anden, end den, Oversætteren angiver. „Derfor" antyder nemlig en Følge af det Foregaaende, hvorimod „thi" eller „fordi" betegner Grunden til det Foregaaende. Altsaa er Apostelens Tankegang her lige modsat Oversætterens. Vort Vers forbindes nemlig med det foregaaende saaledes: Apostelen taler først om Mennesker, som besidde Sandheden, men holde den i Uretfærdighedens Lænke; og at de maae besidde Sandheden, dette er jo aabenbart, siger han, (19.), thi hvad der kan vides om Gud o. s. v. — „vitterligt". Dette Ord bemærker: „hvad der vides"; men γνωστὸν betegner i

Almindelighed: „hvad der kan vides". Denne Bemærkelse passer og her. — „idemselv". Ordet αὐτοῖς bemærker i saadan Context aldrig nogensinde „dem selv", men stedse: „dem", saaledes som det og længere hen baade i dette og det næstfølgende Vers rigtigt er oversat. Altsaa bliver hele Verset at oversætte: thi hvad der kan vides om Gud, er aabenbart i dem, efterdi Gud har aabenbaret dem det. — 20. „hans usynlige Væsen, baade hans evige Magt og Guddom, falde paa Sinde og beskues". Vistnok betegner Participiet med sin Præsensform noget med Hovedhandlingen Samtidigt; men som Bisætning angiver det tillige Maaden, hvorpaa, eller Betingelsen, hvorunder Handlingen skeer. Dette kan her ret vel i Oversættelsen udtrykkes. Dernæst tør jeg bemærke, at νοεῖν betyder „at opfatte Noget" baade med den indre og ydre Sands (man see f. Ex. Hom. Iliad. 2, 552. 24, 294.) altsaa „at sandse" baade i lavere og fornemmelig i høiere Betydning. Vi kunne da oversætte: „hans usynlige Egenskaber, baade hans evige Magt og Guddom, ere, naar de sandses, at beskue o. s. v." — 21. „Skjøndt de derfor kjendte Gud". Atter nei! Ikke „derfor", men „fordi" eller „thi". (See Bemærkningen til 19. Vers). Forbindelsen med det Foregaaende er ganske simpelt denne: „de ere uden Undskyldning; 21. thi skjøndt de kjendte Gud, ærede og takkede de ham ikke som Gud, men henfaldt til forfængelige Tanker". — 23. „i Lighed med". Hellere: „til Lighed med", saaledes som den samme Præposition og hele Construction rigtigt er oversat i det følgende 25 Vers. Snoges Billede". Ved ἑρπετά forstaaes naturligviis alle Krybdyr; ved Snoge derimod kun en egen Art af denne Klasse. Kunde det da ikke hedde: „Ormes Billede"? — 25. „for". Ved denne Oversættelse lades man i Uvished, om her menes: „istedetfor" eller „fremfor". Da her i Texten staaer ikke ἀντὶ men παρὰ, saa er det: „fremfor". — 26. „Derfor". Her er Oversættelsen rigtig, thi her staaer: διὰ τοῦτο. — 27. „og fik, som vedbør". Uden at lægge synderlig Vægt paa, at dette Udtryk er noget juridisk, skulde jeg tillige bemærke, at Apostelen bliver staaende ved Fortiden, hvilket altsaa Oversætteren ligeledes helst maa gjøre: „fik, som det sig burde". „Vildfarelse". Ordet πλάνη bemærker en Vildfarelse ikke saa meget af Blindhed, som tværtimod bedre Vidende. Dette er ogsaa her Apostelens Mening, og stemmer ganske med, hvad han har sagt i det Foregaaende fra 18 til 21 Vers. Ved „Vildfarelse" tænke vi meest paa

en Forvildelse i Hovedet, da den her derimod sidder i Hjertet. Kunde man da ikke kalde det: „Udsvævelse"? — 28. „et snaus Sind". Jeg kan ikke nægte, at Meningen er ret godt truffet; thi Grundtextens Ord betegner rigtignok: „det, som forkastes", og just forkastes, „fordi det ikke duer". Dog forekommer mig Udtrykket noget trivielt og ikke langtfra det Platte. Kunde man ikke godt sige: „et forkasteligt Sind"? — 30. „Opblæste". Ordet betyder: „Pralere". Er dette Udtryk forkasteligt? — 32. „synes godt om dem". Oversætteren har her søgt at holde sig saa nær som muligt til Textordets Derivation, men dog ikke agtet paa Sammensætningen. Simplex betyder: at have Velbehag i En; netop ligesom hos Matth. 3, 17: „i hvem jeg haver mit Velbehag"; og her, formedelst Præpositionen σὺν, at finde Velbehag med de Onde i deres onde Gjerninger, altsaa som vi sige: „holde med dem".

II, 2. „thi vi veed". I Texten staaer ikke „thi", men δὲ, hvilket ikke kan antyde nogen Aarsag, men her, som saa ofte, angiver ikke nogen Modsætning, men kun en grammatisk Adskillelse mellem det Foregaaende og Efterfølgende. Saaledes tjener det kun til at danne Fortsættelsen: „og vi vide". Herved bliver Sammenhængen med forrige Sætning ikke mindre klar, nemlig: „du, som dømmer, bedriver det Samme; 2. og vi vide, at Guds Dom o. s. v." — „disse Ting". I Texten staaer ikke „disse" (ταῦτα), men „saadanne Ting" (τοιαῦτα). — 3. „dem, som bedrive Saadant, og selv gjør det Samme". I Græsken gjøres altid den bestemteste Forskjel paa αὐτά (ea d: res eas) og paa τὰ αὐτὰ eller med Kraftis τἀυτὰ (eadem d: res easdem). Saaledes kan da Stedet ikke oversættes: „og selv gjør det Samme", men blot, som Apostelen har sagt: „og selv gjør det". I Øvrigt ere baade 3 og 4 Vers at opfatte spørgende, hvilket maaskee ogsaa har været Oversætterens Mening. Da han imidlertid ikke har betegnet dette, saa kan Læsningen let støde an, idet Læseren fristes til at anse begge Versene for Forsætninger i en Periode, og da først siden erfarer, at Efterssætningen mangler. — 5. „I Forhold til". Præpositionen κατὰ betegner med Acc., som Rumsbegreb, „langsmed". I abstract Forstand kunde det da her vel saa godt oversættes: „Ifølge din Haardhed". — „samler du dig Brede som Skat". Oversætteren synes her at have taget vel meget Hensyn til Derivationen. Ordet betyder vistnok oprindeligen at samle og opdynge Skatte, men bruges siden om at opsamle og gjemme alle andre Ting. Herodot bruger det saaledes om

„at opstille og gjemme det balsamerede Liig“ (II, 86.). Xenophon i Cyropædien om „at samle Urter“. Saaledes synes da ogsaa her alt Bibegreb om Skat at maatte bortfalde, saa det blot hedder: „opdynger du dig selv Vrede paa etc.“ „Guds Vredes og Aabenbarelses og retfærdige Doms Dag“. Det sidste „og“ er egenmægtigt (despotisk) indsat, thi i Texten staaer intet καί; og dog kunde dette paa ingen Maade være borte, hvis Apostelen vilde givet os den selvsamme Mening, som den, der ligger i Oversættelsen. Nei! δικαιοκρισίας er Genit. object., styret af ἀποκαλύψεως. Netop denne sammentrængte Construction er aldeles i Pauli Aand, som en Følge af hans overordentlige Tankefylde, der nøder ham til at kjæmpe med Sproget, for at finde Plads til sin Rigdom. Her staaer altsaa ligefrem efter Ordene: „paa Guds Vredes og retfærdige Doms Aabenbarelses Dag“ eller omskrevet, om man saa vil: „paa Guds Vredes Dag, da han vil aabenbare sin retfærdige Dom“. Det kan næsten synes, som Apostelen først har tænkt blot at ville sige: „paa Guds Vredes Dag“; men han, der havde ligesaa stor Menneskekundskab som Lærdom, har vistnok ikke været uvidende om, at mange Hedninger, som ikke kjendte anden Art af Vrede end den synbige, netop derfor indbildte sig, at Gud ikke kunde vredes. Han tilføier da, baade at Guds Vrede er fuldkommen retfærdig, og at han selv vil aabenbare dens Retfærdighed netop paa den samme Dag, da den skal ramme alle de Uomvendte og Forhærdede Denne Tanke har han imidlertid ikke udtværet, som her, men udtrykt den med 3 (siger tre) Ord (!). Hvem beundrer ham ikke paa dette, som paa andre Steder? — 8. „skyde Sandheden fra sig, men adlyde Uretten“. Ordret staaer der: „ikke adlyde Sandheden, men adlyde Uretten“. Paulus bruger netop begge Ord af een Stamme, for at gjøre Modsætningen desto skarpere. Dette bør neppe udvises i Oversættelsen. — 9. „hvad Ondt er“. I Texten staaer ganske simpelt: „det Onde“. Ligesaa oversætter Lindberg i 10 Vers: „hvad Godt er“ istedetfor Textens: „det Gode“.— „hver Menneske-Sjæl, som gjør“ (det Onde). Relativet gaaer ikke paa Sjæl, men paa Menneske, fordi vel Apostelen mener, at Mennesket synder baade med Sjæl og med Legeme. Raadeligst er det da at holde sig til Texten: „hvert Menneskes Sjæl, som gjør“ — „Jødens først og Grækerens“. I Texten staaer ingen Artikel, heller ikke behøves den. Heller ikke staaer eller behøves den i det følgende 10 Vers. Altsaa: „Jødes først og Græ-

kers". — 12. „saa Mange, som synde". Dette Udtryk bruges rigtignok ideligt i Oversættelser af N. T.; dog tør jeg bemærke, at det nærmer sig noget til Græcisme. Ligesom nemlig vi gjerne føie Begrebet af Udvidelse og Almindelighed til Demonstrativet, derimod kun sjeldent til Relativet, hvortil vi neppe have anden Udvidelsesform end „somhelst", saaledes føie derimod Grækerne gjerne Udvidelsesformen til Relativet: de sige ikke lettelig πάντες οἵ, men ὅσοι; vi sige helst: „alle de, som". — „straffes". I Texten staaer Futurum; og ligesom dette Tempus siden i samme Vers er udtrykt: „skulle dømmes", saa bør det og skee her: „skulle straffes". — 14. „ere de, som ikke have Loven, sig selv en Lov". For det Første staaer her i Texten ikke det simple, men det forstærkede Demonstrativ, hvilket vi ikke kunne udtrykke ved et simpelt „de", men ved „disse". (Balle oversætter det i Lærebogen ved „de Samme", hvilket heller ikke er nøiagtigt, eftersom Texten eenstemmigen har οὗτοι ikke οἱ αὐτοὶ). For det Andet er det heller ikke Relativbegrebet, som her ligger i Participiet, (da vilde det neppe have savnet Artiklen), men derimod Indrømmelsesbegrebet: „endskjøndt" eller, som det hedder i det ældre Sprog, „enddog". Her har altsaa baade vor gamle Bibeloversættelse og Biskop Balle, som begge ere enige i at oversætte: „enddog", fuldkommen Ret mod den her forsøgte Forbedring. Det hedder da: „ere disse, enddog de ikke have Loven, sig selv en Lov" eller: „ere disse, uden at have Loven, sig selv en Lov". — 15. „da de vise". I Texten: „alle de, som vise" eller: „hvilkesomhelst der vise". Meningen: „Sig selv en Lov ere alle de Hedninger, som vise etc." — 21. 22. 23. Alle disse tre Vers tager Tischendorf i sin Text vel som Efterssætninger, men tillige spørgende, saaledes: „hvad da? du, som lærer Andre, lærer du dig ikke selv? du, som prædiker ikke at stjæle, stjæler du? o. s. v. Vistnok kan alt dette meget godt med Lindberg tages som kategoriske (ikke spørgende) Efterssætninger. Dog synes det mig, at Spørgsmaalene, som gjøres til Samvittigheden, her maae virke desto meer til at beskjæmme Jødernes velbekjendte Hovmod, og dette er det jo netop, som Apostelen tilsigter. — 28. „ikke den, som udvortes er Jøde, er det; ikke heller er Omskjærelse udvortes i Kjødet det". Denne Sætning falder idetmindste mig noget tung. Kunde det ikke noget lettere hedde: „ikke er den en Jøde, som udvortes er det; ikke heller er det en Omskjærelse, det, som er udvortes i Kjødet; men o. s. v.?

III, 3. Kunde deres Vantro gjøre Troen paa Gud til Intet? Det skal ikke nægtes, at πίστις med Genitiv i N. T. oftest bruges i den her antagne Betydning; men det skal ogsaa tilstaaes, at det ikke sjeldent og især hos Klassikerne meget ofte betyder: „Pagt" og den „Troskab, Trofasthed", hvormed Pagten bør holdes (πίστις καὶ ὅρκια τέμνειν). Her henviser hele Sammenhængen os, som mig synes, til at tage Ordet i denne sidste Betydning, saa at Oversættelsen vist snarere bør lyde saaledes: „Kunde deres Vantro gjøre Guds Trofasthed til Intet"? — 5. „du findes retfærdig i dine Ord og du seirer, naar man dømmer dig". Det citerede Sted læses nøiagtigen i Septuag. Psalm. 51, 4. (6.), med de selvsamme Ord, med hvilke Apostelen her har anført det. Jeg vil nu ikke tale om, at Lindberg i Oversættelsen har udeladt ὅπως, thi dette Ord har kun Betydning ved sin Forbindelse i Psalmen, hvorimod det her alene er anført, for at gjøre Citationen aldeles nøiagtig. Men naar Lindberg oversætter Psalm. 51, 6. „saa du er retfærdig, naar du taler, reen, naar du dømmer", og derimod nu giver os den anførte Oversættelse af Septuagintas her citerede Text: saa findes her jo en ikke ringe Ulighed mellem Lindbergs og Septuagintas Oversættelse. Hvilken er da den rette? — Jeg tilstaaer, at Lindberg har oversat den hebraiske Text rigtigt, og noget nær det Samme mener jeg om Septuaginta. Derimod har Lindberg misforstaaet Septuaginta eller Apostelens her givne Citation, idet han har antaget κρίνεσθαι som et Passiv, da det derimod bør tages som Medium. Saa lyder da Oversættelsen rigtigt: „du findes retfærdig i dine Ord og seirer, naar du gaaer irette". — 7. „Thi dersom Guds Sandhed findes rigere...., hvorfor dømmes da jeg?" Dette „thi" synes, naar man kun seer Oversættelsen, ikke ret vel at passe. Dog staaer her jo i den græske Text γάρ, hvilket stedse er en Aarsagsconjunction. Rigtigt. Men for det Første er der Forskjel paa γάρ og det for omtalte διότι. Dette sidste staaer stedse i Begyndelsen af Sætningen, γάρ derimod aldrig ligeforan, men altid efter et Sætningen begyndende Ord. Dette viser nokſom, at γάρ ikke er nogen skarp Aarsagsbetegnelse, men en lettere Antydning, som stundom vort „nemlig". For det Andet findes der ofte netop ved γάρ en Ellipse, som snart er meer, snart mindre tydelig. Herpaa kan anføres Exempler i Mængde baade af N. T. og af Profanskribenterne. Her behøve vi nu blot af det Foregaaende at supplere: „jeg taler paa menneskelig Viis", nemlig paa deres Viis, som ville undskylde sig selv og undskye

den guddommelige Brede. Altſaa: „thi ſaaledes taler man: derſom Guds Sandhed findes rigere etc.“ Kort: Overſættelſens „thi“ er, ligeſom Textens γάρ, nærmeſt forbundet med 5te Vers, hvilket maaſkee ogſaa kunde antydes blot ved at indklamre 6te Vers i Overſættelſen. — 10. „Der er Ingen, end ikke Een, retfærdig“. Er ikke Textens Ordſtilling vel ſaa god: „Der er Ingen retfærdig, end ikke Een“. Denne Orden har ogſaa vor gamle Bibeloverſættelſe; ja Lindberg ſelv har fulgt den i det citerede Sted, nemlig Pſalm. 14, 3. „Der er Ingen, ſom gjør Godt, Ingen, end ikke Een“, ligeſom han og ſelv følger den i det nærmeſt vedkommende 12te Vers. — 20. „Derfor“. Nok engang nei! (ſee Rom. 1, 19). Verſet ſkal heller ikke, ſom Lindberg gjør, adſkilles fra det foregaaende 19, med hvilket det hænger nøie ſammen, ſaaledes: „al Verden ſkal være ſkyldig for Gud. 20. Thi af Lovens Gjerninger kan intet Kjød blive retfærdiggjort for ham“. Dette maa nøie obſerveres; thi først ſiger Paulus, at Jøderne have „Meget“ forud, nemlig formedelſt de dem betroede Guds Forjættelſer, hvilke Nogles Vantro ikke kunde rokke (1—8); dernæſt ſiger han, at Jøderne „ſlet Intet“ have forud, nemlig paa Grund af deres egne Synder, da intet Kjød (intet ſkrobeligt Menneſke) kan blive retfærdiggjort af Lovens Gjerninger (9—20.). Med νυνὶ (d. e. den ſtærkeſte Udprægelſe af Nutiden) gaaer han over til at tale om: „Retfærdigheden af Troen“. — 27. „Hvor er da Roſen?“ Ordene „laus“ og „rosa“ ligne hinanden paa et Haar, naar de i Dankſen faae den beſtemte Artikel. Kunde man ikke heller til Forebyggelſe af alt muligt Anſtød ſige: „Hvor er da vor Ros?“.

IV, 13. „Forjættelſen, at“. Almuen kjender bedſt en anden Form: „den Forjættelſe, at“. — „Abraham og“. Her ſtaaer: „Abraham, eller“. — 17. „de Ting, ſom ikke ere, ſom om de vare“. Kakophonien kunde let undgaaes og større Tydelighed vindes ſaaledes: „de Ting, der ikke ere, ſom om de vare“. I Øvrigt antager jeg, at ὡς her ved Particpiet ikke juſt ſkal overſættes ved „ſom om“, men det Hele hellere gjengives ſaaledes: „han kalder de Ting, der ikke ere, ſom værende“, nemlig fordi han ſelv gjør dem værende (ſkaber dem). — 21. „hvad han lovede, var han og mægtig til at gjøre“. I Texten ſtaaer: „hvad han har lovet, er han og mægtig etc.“. Vil man ikke ſlaviſt holde ſig dertil, maa det dog hedde: „hvad han havde lovet, var han og mægtig til at gjøre“. —

24. „bliver tilregnet". I Texten staaer μέλλει, altsaa: „vil blive tilregnet".

V, 4. „Erfaring". Det græske δοκιμὴ er egentligt: „Prøve", her: „et Sind, som har staaet sin Prøve". Dette kan ikke bestrides, og desuden ligger det i Contexten; thi kun ved Taalmod i Trængslerne bestaaer Sindet sin Prøve. Saaledes vilde jeg helst kalde det her: „et prøvet Sind", nemlig saaledes som Abrahams var, da Herren talede til ham: „nu veed jeg, at du frygter Gud". Vil man endelig have eet Ord, da mener jeg, at Sindet staaer sin Prøve ved „Standhaftighed" under alle Tilskikkelser. — 9. „hvormeget mere". I Texten staaer blot: „meget mere" — 16. 17. Det maa vel mærkes, at Paulus i 16de Vers to Gange bruger ἐκ, ligesom han i 17de Vers to Gange bruger διὰ, og just derved vil han, efter sin sædvanlige Viis, desto stærkere fremhæve Antitheſen mellem ἐξ ἑνὸς og ἐκ πολλῶν, og mellem διὰ τοῦ ἑνὸς (den gamle Adam) og διὰ τοῦ ἑνὸς (den nye Adam, Jesus). Heri lægger Paulus ikke sjeldent en egen Styrke. Dette maa altsaa ingenlunde udvisskes i Oversættelsen, men det bør hedde: „fra" (rigtigt) „Een", og derfor ogsaa ikke „af", men „fra mange Fald". Ligesaa i 17 Vers ikke, som Oversætteren giver det: „formedelst" ... „ved", men: „formedelst den Ene" ... „formedelst den Ene". — 18. „til Retfærdiggjørelse til Liv". Hvorfor ikke: „til Livs Retfærdiggjørelse". — 19. „ligesom Mange ere blevne Syndere... saaledes skulle og Mange..." Nei! Vor gamle Bibel har: „de Mange", hvilket vel maaskee nærmer sig til en Græcisme, men dog for den rette Menings Skyld bør beholdes. Grækerne gjøre nemlig den bestemteste Forskjel paa πολλοὶ d. e. „Mange", og paa οἱ πολλοὶ d. e. „de Mange" = „den hele Mængde" = „alle Menneskers Mængde". Jeg er vis paa, at der ikke skal findes et eneste Sted, hvor denne Forskjel ikke er iagttaget.

VI, 3. „vi, saa mange, som ere døbte. Hellere: „alle vi, som ere døbte" (cfr. 2, 12.). — 5. „dersom vi ere blevne indpodede ved Lighed i hans Død". Allerede for et Par Aar siden troer jeg med gyldige Grunde at have beviist, om ἔμφυτος (i Jacobs Brev), at den gamle Oversættelse „indpodet" ingenlunde udtømmer, ja ikke engang rammer den rette Betydning. Meget mindre udtrykker denne samme Oversættelse Betydningen af σύμφυτος, hvilket Ord aldrig findes et eneste Sted, hvor det kan betyde: „indpodet". Nei! Ligesom ἔμφυτος betyder „indvoxende", saa betyder

σύμφυτος „sammenvoxende med“ („qvi coalescit“). — „dog“. I Texten staaer: „dog ogsaa“; og hele Oversættelsen vil blive: „dersom vi ere sammenvoxte ved Lighed i hans Død, maae vi dog ogsaa være det“. — 6. „da vi ikke længere“. I Texten: „saa at vi ikke længere etc.“. — 9. „at Christus, som er opreist fra de Døde, ikke døer mere“. Fortolkningen eller Opløsningen ved Relativ er uhjemlet, da Participiet mangler Artikel. Rigtigere Guldberg: „efterat“. Altsaa: Christus, efterat være opreist fra de Døde, ikke døer mere“. Ogsaa kunde man opløse det ved Aarsagsconjunction: „efterdom han er opreist“. — 10. „det han døde... hvad han lever“. Enten „det“ paa begge Steder, eller „hvad“ paa begge Steder. — 11. „at være døde“. De Ord „at være“ staae ei i Texten, de behøves ikke til at tydeliggjøre Meningen, og ere ikke blot overflødige, men ogsaa noget slæbende. — 14. „ikke under Lov, men under Naade“. Begge disse Ord ere i N. T., især hos Paulus, saa gængse og bestemte, at de ikke behøve den bestemte Artikel, men altid forstaaes ligesaa bestemt, som om denne var tilsøiet. Altsaa „Loven“ „Naaden“. — 18. „tjene I Retfærdigheden“. Her staaer: „ere I blevne Tjenere for Retfærdigheden“. — 19. „Ulovligheds Tjenere til Lovløshed... Tjenere for Retfærdigheden til Helliggjørelse“. Paa det ene Sted har Oversætteren udeladt, paa det andet Sted beholdt den bestemte Artikel. Paa det ene Sted bruger han Eieformen, paa det andet Sted Præposition. Dette er altsaa i Dansken saa forskjelligt, som muligt, da det derimod i Texten til desto skarpere Modsætning er saa eens, som muligt. Den samme Anke er ført et Par Gange tidligere. Enten bør det hedde: „Ulovlighedens Tjenere til Lovløshed... Retfærdighedens Tjenere til Helliggjørelse“; eller ogsaa maa Præpositionen anvendes paa begge Steder, og naturligviis Artiklen beholdes. — 21. „Død er Enden paa disse Ting“. Textens Orden: Enden paa disse Ting er Død.

VII, 3. „Hoerqvinde“. I Texten μοιχαλὶς. Denne rigtige Oversættelse beviser nokjom, at vi med Rette kunne beholde vor gamle Oversættelse af sjette Bud. — 8. „men Synden tog Anledning og virkede ved Budet“. De selvsamme Ord, naturligviis paa det sidste personlige Verbum nær, ere i næste 11te Vers oversatte saaledes: „Synden, som tog Anledning af Budet, forførte mig“. Forandringen er altsaa vilkaarlig. Den rette Oversættelse bør

nok paa begge Steder være eens, ligesom Texten paa begge Steder er eens. Den relativiske Oplosning er ligesaavel paa sidste, som paa første Sted, ugrundet, og her bor begge Steder oversættes: „Synden tog Anledning af Budet og etc.". — 13. „for at den skulde kjendes som Synd, der... virkede". Atter her er Oplosningen ved Relativ ubesoiet. Hellere: „at den skulde aabenbare sig som Synd, idet den... virkede". Det bemærkes, at de passiviske Aorister meget ofte bruges i mediskt Betydning (man tænke blot paa ἀπεκρίθη), ligesom derimod det mediske Futurum ofte har passiv Bemærkelse. Derfor kan φανῇ bedst oversættes: „aabenbare sig", „reise sig". — 15. „thi det, jeg vil, gjor jeg ikke, men hvad jeg hader etc.". Enten „det" eller „hvad" paa begge Steder. Forandringen er vilkaarlig og for Tanken skadelig. — 16. „giver jeg Loven det Vidnesbyrd". I Texten: „vidner jeg med Loven, at". — 17. „nu gjor ikke jeg det mere". I 20de Vers oversættes de samme Ord: „er det ikke mere mig, som gjor det". Saaledes burde det helst have bedt ogsaa i 17 Vers. — 18. „thi det foreligger mig at ville, men jeg finder ikke Kraft til at udrette det Gode". Man skulde ved denne Oversættelse forestille sig eet Prædicat til at ville, og et andet til at udrette. Dette er dog ingenlunde Tilfældet, begge Infinitiver have samme Prædicat, men naturligviis det sidste med tilsoiet Nægtelse. Allerede heraf maa det sees, at „foreligger" ikke er nogen rigtig Oversættelse af παράκειται, hvor tro den end ved første Diekast synes. Ordet bemærker nemlig ikke „at foreligge", men: at „ligge hos", at „være paa rede Haand", altsaa at „være let". Oversætteljen hedder ganske ligefrem: „thi det er mig let at ville, men ikke at udrette det Gode". — 23. „jeg seer en anden Lov..., og den strider... og den besnærer etc." I Texten: „jeg seer en anden Lov... stride... og besnære etc.".

VIII, 2. „Aandens Livs Lov". Nei! Saaledes kan og maa det aldrig forstaaes. Ligesaaviss som νόμος styrer πνεύματος, ligesaaviss styrer igjen πνεύματος det følgende ζωῆς. Aldrig kan i saadan en Stilling νόμος gjore et Spring over πνεύματος for at yttre sin Indflydelse paa ζωῆς; og hvis dette var Tilfældet, kunde ζωῆς ligesaalidet gjore et Tilbageskridt for at styre πνεύματος. Vare Grækerne saa regelløse og vilkaarlige i deres Ordsoining, da kunde Ingen nogensinde være viis paa at finde den rette Sammenhæng i deres Tale. Dette skal jeg strax oplyse med et Par Exempler af selve dette 8de

Capitel. Her ſtaaer i 19de Vers: *τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ*. Dette overſætter Lindberg ſelv rigtigt ved: „Guds Børns Aabenbarelſe"; men vilde han følge ſamme Regel, ſom han anvender her i 2det Vers, da maatte han overſætte: „Børnenes Guds Aabenbarelſe". Det 21 Vers vilde endnu bringe ſtørre Forvirring. Her ſtaaer: „Guds Børns Herligheds Frihed"; men hvis Ordſtillingen var ſaa uſikker, ſom Overſætteren ſynes at mene, da kunde her komme mange forſkjellige Overſættelſer, alle falſke, undtagen den anførte. Saaledes hedder det da ikke: „Aandens Livs Lov", men: „Livets Aands Lov". Skulde Lindbergs Overſættelſe være rigtig, da maatte her have ſtaaet enten: *τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος*, eller, ſom ikke N. T.s Forfattere, men deſto oftere Klaſſikerne bruge: *τῆς τοῦ πνεύματος ζωῆς*. — 5. „ſamſtemme med hvad Kjødets er". Man ſeer nok, at Overſætteren har været i Forlegenhed med at udtrykke *φρονεῖν*, og dette er ſlet ikke underligt, da vi ikke have noget Ord, ſom aldeles udtømmer Begrebet af dette Verbum, der paa eengang omfatter Alt, hvad Sjælen med dens Hovedevner (Erkjendelſen, Følelſen, Villien) foretager. Overſættelſen kan imidlertid gjerne være tro, om man end ikke tæller Ordene, men muligen maatte bruge flere danſke Ord, for at udtrykke eet græſk. I denne Anledning ſkal jeg nu ſtrax fremſætte mit Forſlag. — 6. Kjødets Tragt er Død, men Aandens Tragt Liv og Fred; 7. fordi Kjødets Tragten er Fjendſkab mod Gud". „Tragt" er nok i denne Betydning kun tvivlſomt Danſk; hvilket ogſaa Overſætteren ſelv ſynes at tilſtaae, da han ſaavel her ſtrax i 7, ſom ſiden i 27 Vers forandrer det til „Tragten". Desuden ſees det tydeligt, at Apoſtelen her argumenterer og beviſer; men en Deel af hans Argumentation ligger her, ſom ofte, netop i Gjentagelſen af det ſamme Ord (*φρονεῖν ... φρόνημα ... φρόνημα ... φρόνημα*). For da ſaa nær, ſom muligt, at gjengive Apoſtelens Beviisførelſe var det ønſkeligt, at man kunde finde eet Ord, ſom kunde anvendes paa alle diſſe Steder, og hertil kjender jeg kun eet nogenlunde paſſende danſk Ord, nemlig: „Hu", hvilket idetmindſte udtrykker baade Tanken (at komme ihu) og Begjeringen (det huer mig), og da vel heller ikke ganſke udelukker Følelſen, ſom Baandet mellem diſſe to Evner. Saaledes mener da jeg at kunne overſætte: „De efter Kjødet have Hu til det, ſom Kjødets er, men de efter Aanden til det, ſom Aandens er; thi Kjødets Hu er Død, men Aandens Hu er Liv og Fred; thi Kjødets Hu er Fjendſkab mod Gud". Vil man ikke finde ſig fyldeſtgjort ved dette

ene Ord, maatte man sige: „tænke og attraae“ ... „Tanke og Attraa“. — 15. „Børnerettens“. Maaskee: „Børneudkaarelsens“. — 16. „den samme Aand“. Nei! Da maatte der staae τὸ αὐτὸ; men eftersom her staaer: ἀυτὸ τὸ, saa hedder det: „selve Aandens“, som Lindberg og siden (cf. V. 20) har oversat det; men saaledes skal det og altid oversættes, medmindre man her og lignende Steder hellere vil sige: „og netop Aanden“. — 20. „til det Haab“. I Texten staaer ἐπὶ (paa). Dette passer bedre; thi idet Skabningen er lagt under Forfængeligheden, har den dog Haabet at ligge „paa“. — 23. „som have Aandens Førstegrøde“. Rigtigere: „skjøndt vi have Aandens etc.“. „vores Legems Forløsning“. Hedder det ikke: „vort Legems Forløsning“? — 24. „som sees“. Hellere: „naar det sees“.

IX, 17. „til det Samme“. Atter nei! „Just dertil“. cf. 8, 16. — 22. „Gud, som vilde vise sin Vrede“. Nei: „Gud, idet han vilde vise sin Vrede“.

X, 3. „thi da de ikke kjende Guds Retfærdighed og søge..., underkaste de sig ikke“. Her staaer i Texten det fortællende Aoriſt: ὑπετάγησαν. Altsaa maae ogsaa de i Præsens Part. udtrykte Bisætninger dermed være samtidige, og det maa hedde: „thi da de ikke kjendte Guds Retfærdighed og søgte..., underkastede de sig ikke“.

XI, 4. „for Fruen“. Hvorfor ikke: „for Baal“? — 6. „slet ikke“. I Texten: „ikke længere“. Saaledes alle 4 Gange. Meningen er: Jøderne skulde „ikke længere“ drisse paa Lovens Gjerninger. — 7. „forstenede“. Neppe saa godt som „forhærdede“ eller „forstokkede“. Man bliver „forstenet“ af stor Forbauselse, men „forstokket“ i Synden. — 21. „vel maaskee“. Det ene af disse Ord er nok til at udtrykke πως. — 25. „Forstenelse“. Hellere nok: „Forstokkelse“. See 7de Vers! — 28. „ved Fædrene“. Modsætningen er: „for Eders Skyld“, og det bør da hedde: „for Fædrenes Skyld“. Præpositionen er igjen her den samme. — 30. „ved deres Vantro“. Nei! „ved disses“ (med Vægt) „Vantro“. Ligesaa 31. „de“ skal være „disse“ (τούτων er ikke = αὐτῶν og οὗτοι er > αὐτοὶ).

XII, 5. „vi Mange“. Nei: „vi, de Mange“ o: „vi alle“. See foran 5, 19. — 10. „Høflighed“. Turde jeg ikke anbefale: „Æresbevisning“ eller: „Ærbødighed“. — 16. „saaer ikke Tanker om Eder selv“. I Rom. 11, 25 er det Samme oversat meget rigtigt: „blive selvkloge“. Denne første Opfattelse er vistnok bedre end denne

ſidſte, og burde neppe nu være opgivet: „bliver ikke ſelvkloge“.

XIII, 6. „paa dette“. Her ſtaaer αὐτὸ τοῦτο, d. e. „netop paa dette“ (cf. 8, 16. 9, 17). — 9. „bryde Ægtepagten“ ... „myrde“. Før omtalt. — „og om der er noget andet Bud“. Dette er en Græcisme eller, om man ogſaa vil, en Latinisme; paa Dansk: „hvad andet Bud der er“. — 11. „naar J kjende Tiden“. Participiet indeholder her ikke ſaameget Tids-, ſom Aarſags-Begrebet. Altſaa: „efterſom J kjende Tiden“. — 13. „anſtændig“. Hvorfor ikke: „ſømmeligt“?

XIV, 5. „hver har“. I Texten ſtaaer ikke Indicativ, men Imperativ (πληροφορείσθω), Tanken er heller ikke her at levere en Beretning, men at give en Formaning. Altſaa: „Enhver have“ eller: „ſkal have“. — 6. „Den, ſom gjør ſig Mening om Dage... og den, ſom ikke gjør ſig Mening etc.“. Udtrykket er iſær med Hensyn til det vanſkelige φρονεῖν (tidligere omtalt) meget heldigt valgt. Kun ønſkede jeg for større Tydeligheds Skyld (for de Flere, mindre bogvante, ſom med Guds Hjælp ville læſe Bibelen) at indſætte et „ſaadan“ med Hensyn til det foregaaende Vers, ſaa at Overſættelſen kom til at lyde: „Den, ſom gjør ſig ſaadan Mening om Dage...og den, ſom ikke gjør ſig ſaadan Mening“. Denne Tilſætning forandrer ikke i fjerneſte Maade Tanken, men fremſtiller den noget klarere. Lindberg har ſelv tilføiet et ſaadant lille Ord i næſtforudgangne 5te Vers: „en Anden agter hver Dag lige“. „Lige“ ſtaaer nemlig ikke i Texten, men blot: „en Anden agter hver Dag“. Hvem tilſtaaer ikke, at Lindberg har gjort vel i denne Tilføining, og at hans Overſættelſe her ikke er mindre tro, men tværtimod ſaameget lettere og fatteligere, end dette uden Tilſætning havde været Tilfældet. Samme Frihed vilde jeg her i 6te Vers udbede for mit „ſaadan“. — „den, ſom ikke ſpiſer, ſpiſer ikke for Herren“. Det ſynes mig, at denne Overſættelſe, ſkjøndt aldeles ordret tro, dog i vort Modersmaal bliver lidt tvetydig. Dette hidrører fra, at vi ikke i den Grad, ſom Grækerne, ſammenfatte Nægtelſen „ikke“ (οὐκ eller μὴ) til eet med det følgende Verbum ſamlet Begreb. Kunde vi da ikke hellere her iſtedetfor: „ſpiſer ikke for Herren“, (der kunde forſtaaes, ſom om han aldrig holdt Maaltid til Guds Priis og Ære), hellere ſige: „undlader at ſpiſe for Herrens Skyld“? Guldberg har havt lignende Følelſe, thi han overſætter: „lader være for Herrens Skyld“. — 15. „for Madens Skyld“. I Texten er ingen

Artikel. Kunde man ikke hellere sige: „for Spises Skyld" baade i dette og siden i 20de Vers? — 20. „det er en Ulykke for det Menneske, som spiser med Anstød". Ordet κακὸν betyder vistnok her ikke saameget en Ulykke, som en Synd. Paulus vil sige, at, skjøndt den levitiske Forskjel paa Spiser nu i Christendommen er ophævet, skjøndt altsaa alle Spiser ere rene (tilladelige) og det da ikke kan være Synd at spise, hvad Leviterne kaldte κοινὸν, saa bliver det dog for det Menneske, som spiser med Anstød, til virkelig Synd, fordi det ikke er af Troen, men snarere imod Troen, i alt Fald af Tvivl. Her bør da vist oversættes: „det er ondt (Synd) for det Menneske etc."

XV, 2. „i hvad Godt er". Texten har: „i det Gode". Tidligere omtalt. — 5. „give Eder indbyrdes eens Tankegang". Her er et Sted, hvor jeg ikke kan antage, at det græske φρονεῖν kan udtrykkes ved eet Ord i Oversættelsen, da det paa eengang indbefatter Sjælens tre Hovedfunctioner (8. 7). Skulde det kun være eet Ord i vort Modersmaal, veed jeg intet bedre at foreslaae, end det tidligere omtalte „Hu". Det maatte da hedde: „give Eder indbyrdes samme Hu"; men jeg vilde dog foretrække at vælge to Ord, altsaa: „give Eder indbyrdes samme Tanke og Attraa". — 7. „Antager Eder hverandre, ligesom og Christus tog sig af Eder". Meningen er saa tro og tydeligt udtrykt, som muligt. Men jeg maa her, som flere Gange før, minde om, at Apostelen netop begrunder sin Argumentation paa Gjentagelsen af det selvsamme Ord og den selvsamme grammatiske Styrelse. Saaledes bør det da hedde: „Antager Eder hverandre, ligesom og Christus antog sig Eder". — 9. „men Hedningerne ville prise Gud". Constructionen viser siensynligt, at denne Sætning hænger nøie sammen med det forrige Verses „εἰς τὸ", saa at det Hele vil komme til at lyde saaledes: „for at bestyrke Forjættelserne til Fædrene, og for at Hedningerne skulle prise Gud". — 15. „da jeg vilde minde Eder om, ved den Naade, som er mig given af Gud, at jeg skulde være Jesu Christi Tjener". Oversætteren har altsaa, som det sees, forbundet ἐπαναμιμνήσκων med εἰς τὸ εἶναί με. Heri har han aabenbar Uret, thi da maatte Apostelen have skrevet blot: εἶναι με, i det Høieste: τὸ εἶναι με, men umuligt εἰς το εἶναι με. Det er og maa da være τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, som skal forbindes med εἰς τὸ εἶναι με; og her passer εἰς τὸ ligesaa godt, som det umuligt passede til ἐπαναμιμνήσκων; thi εἰς tilkjendegiver (med saadan

grammatiſk Styrelſe) Henſigten, ſom oftest endogſaa til Forſkjel fra πρὸς den opnaaede Henſigt; og det var jo netop den opnaaede Henſigt af den Apoſtelen givne Guds Naade, at han ſkulde udbrede Evangeliet blandt Hedningerne. Saaledes maa da det Hele overſættes: „da jeg vilde paaminde Eder formedelſt (i Kraft af) den Naade, ſom er mig given af Gud, at jeg ſkulde være Jeſu Chriſti Tjener for Hedningerne etc.“. — 24. „naar jeg reiſer“. Textens ἄν burde vel udtrykkes; thi Apoſtelen har upaatvivleligen ſat dette lille Ord, for at antyde, at han, ſom et kortſynet Menneſke, hverken vidſte, om eller naar han kunde foretage Reiſen. Jeg mener, at det burde overſættes: „naar jeg engang maaſkee reiſer“. — 25. „og at blive ledſaget af Eder derhen“. Det ſynes efter denne Overſættelſe, ſom om alle de romerſke Chriſtne, til hvem Apoſtelen ſkriver, ſkulde ledſage ham lige til Spanien. Det hedder netop ligeſaa i vor gamle Bibeloverſættelſe, og Vanſkeligheden beſtaaer deri, at vi ikke have noget Ord, der beſtemt ſvarer til det græſke προπέμπειν. Dette betyder vel oprindeligen at „ſende (En) forud“, men her og i lignende Contexter: at give den Vortreiſende ſaavel til Omhu for hans Sikkerhed, ſom ogſaa til Hædersbeviisning eller undertiden til hans Forſyning, et Følge med paa den nærmeſte (længere eller kortere) Deel af den Vei, han ſkulde drage. Dette var i gamle Dage meget mere nødvendigt og derfor meget mere ſædvanligt end i vore Tider. Deraf kommer det, at de Gamle, ſom havde denne Skik, ogſaa havde et Navn derpaa (deducere, προπέμπειν, שִׁלַּח), da vi derimod ſjeldent bruge denne Skik og derfor heller ikke have et udtommende Navn derpaa. Det tydſke „geleide“ er noget misligt og bruges neppe uden om høie Perſoner. Vi maae kalde det, at „ledſage paa Vei“ eller „følge paa Vei“, og kan vel neppe komme det nærmere; ſaaledes da her: „og af Eder blive ledſaget paa Vei derhen“. Ved Tilføining af dette „paa Vei“ udtrykke vi vel endnu mindre, end der ligger i Texten; men vi hindre den omtalte Utydelighed. Andre mene: „at blive befordret derhen“, men dette er igjen vel meget. — 27. „i det Timelige“. Rigtigere efter Texten: „i det Legemlige“ (τοῖς σαρκικοῖς). Dette danner ogſaa den usiagtigere Modſætning mod „aandelige Gaver“. — 29. „Men jeg veed“. Partiklen δὲ antyder her kun den grammatiſke Adſkillelſe mellem denne og foregaaende Sætning. Rigtigere her at ſige: „og jeg veed“. — 30. „i Bønnerne til Gud for mig“. Textens Orden: „i Bønnerne for mig til Gud“.

XVI. 2. „at J hjælpe hende tilrette...; thi hun har været Mange, ogsaa mig, behjælpelig". Nærmere Texten: „at J staae hende bi...; thi hun har været til Bistand for Mange etc." — 5. „kjære". Saaledes er ἀγαπητὸς ogsaa oversat i 9de og 12te Vers. Derimod i 8de Vers er det oversat ved „elskelige", hvilket jeg paa alle Steder vilde foretrække. — 19. „Eders Lydighed er nemlig Alle bekjendt". „Nemlig" er et heldigt Udtryk for γὰρ i denne Context. Desto mere vilde det altsaa smerte Apostelen, om falske Lærere ved „søde Ord" skulde forføre de „Enfoldige" (ἄκακοι). — 25. „Aabenbaringen af Hemmeligheden, som var dulgt". I Texten staaer σεσιγημένου, d. e. egentligen „forliet", hvilket synes mig allerbedst at passe om en Hemmelighed. Oversætteren har imidlertid her rigtigen iagttaget Modsætningen: „dulgt" ... „aabenbaret". Vilde man istedetfor „dulgt" hellere bruge det egentlige „fortiet". saa maatte man nærmest søge Modsætningen i det følgende (γνωρισθέντος) „kundgjort". Dette har vel ogsaa været den paa Antitheser saa rige Apostels Mening. Det vilde da hedde: „Aabenbaringen af den Hemmelighed, som var fortiet."

(Fortsættes.)

Om den af Grundtvig brudte nye Bane.

Af Anders Larsen Gamborg.

I „Dansk Kirketidende" 1857 Nr. 43 skriver Hr. Pastor Fenger saaledes: „Ligefra Reformationens Dage fandt vor Tilslutten til Luther sit Udtryk i Bekjendelsesskrifter, og det af en dobbelt Art, deels saadanne, som stille sig paa Lægmands Standpunkt, deels saadanne, som forudsatte theologisk Dannelse og Indsigt. Af første Art er Luthers Katechismus. Menigheden vedkjender sig i denne Bog det Udvalg af det Almeenchristelige, som Reformatoren har gjort, og tilegner sig hans Forklaring deraf. Af sidste Art er den Augsburgske Confession, hvori det lutherske Lærebegreb udvikles. Dette og flere følgende Bekjendelsesskrifter af samme Art, til hvilke Kirkens Lærere forpligtedes i de Lande, som sluttede sig til

Birkedal, som nylig har gjort et Forslag til Dr. Rudelbach, hvori han ønsker at faae sin Lærdom prøvet efter vor Kirkes Symboler! Det er mærkeligt at see et saadant Forslag af ham, efter de Trin, som han i den senere Tid har gjort paa denne nye Bane. Jeg troer ikke, at vi behøve at have lært Latin for at kunne see, at Birkedals Lære strider imod vor Kirkes Lære, naar han siger, at vantroe Forældres Børn ikke bør døbes, fordi de have ingen Tro, men at derimod troende Forældres Børn ere berettigede til Daaben; „thi Forældrenes Tro er Børnenes Tro, deres virkelige Tro". I Confessionens anden Artikel hedder det: „Alle fra Moders Liv ere fulde af ond Lyst og Tilbøielighed og kunne ikke af Naturen have nogen sand Gudsfrygt eller nogen sand Tro til Gud". Efter Birkedals Lære skulde jo Artiklen lyde saaledes: „Alle vantroe Forældres Børn ere fra Moders Liv af fulde af ond Lyst og Tilbøielighed og kunne ikke af Naturen have nogen sand Gudsfrygt eller nogen sand Tro til Gud, men troende Forældres Børn have fra Moders Liv af Troen; thi Forældrenes Tro er Børnenes Tro, deres virkelige Tro". Ligeledes maatte ogsaa den 9de Artikel forandres, hvis den skulde stemme med Birkedals Lære, naar det hedder i Artiklen: „de smaae Børn skulle døbes, da de i Daaben overgives til Gud, og antages til Naade hos Gud". Efter Birkedals Lære skulde Artiklen lyde saaledes: „smaae Børn af troende Forældre skulde døbes, da de have Troen og derfor ere berettigede til Daaben; men de vantroe Forældres Børn, som ikke have Troen, de ere uværdige til at blive overgivne til Gud, eller til at antages til Naade hos Gud i den hellige Daab".

Jeg haaber, at enhver Sandhedskjærlig vil kunne see, at der er en mærkelig Uovereensstemmelse mellem Pastor Birkedals Lære og vor Kirkes Lære i dette saa saare vigtige Stykke. Jeg troer virkelig, at Pastor Birkedal gjorde vor Herre langt større Ære, og vor Kirke langt større Gavn og Glæde, om han erkjendte sin Vildfarelse og med ganske Hjerte sluttede sig til den Lutherske Kirkes Lære, som han har forpligtet sig til at lære og forkynde; jeg kan neppe troe, at vor Herre vil, at en saa begavet Mand som Pastor Birkedal, som vistnok har udrettet og kan udrette meget Godt i Guds Kirke og Menighed, at han paa en saadan Maade, som han har foreslaaet, frivillig skulde overgive sig til at være Martyr.

Pastor Fenger siger videre: „Den Mand, som har aabnet vort Øie for Daabspagtens Vigtighed og Betydning, har ikke raadet os at lukke vor Bibel i og udlægge Pagten efter vort eget Hoved, men hans Raad til os, hvortil hans

eget Exempel svarede, har været en daglig og alvorlig Granskning i Skriften under Bøn om Aandens Bistand til rettelig at forstaae den". Den Skildring, som Fenger her gjør af Grundtvigs Forhold til Skriften, er meget ypperlig, ja saaledes, at enhver evangelisk-lutherst Christen vilde kunne sige Ja og Amen dertil i sit Hjerte. Men nu bliver det et Spørgsmaal, om det er den rette Skildring, som Pastor Fenger her har gjort af Grundtvigs Forhold til Skriften. Ved at læse, hvad Grundtvig selv har skrevet, kunne vi umulig faae den Mening ud, som Pastor Fenger her har fremført. Saaledes har Grundtvig skrevet i „Nordisk Kirketidende" for 1837 S. 829: „Saalænge nemlig Skriften, efter Theologernes ugrundede Paastand, skulde gjælde for Kirkens Grundvold og Troens Regel, uden at dog de Skriftkloge vilde gjælde for Paver eller Inspirerede, da maatte de tillægge Skriften, baade i sin oprindelige og nærværende Tilstand, og i Oversættelserne saavelsom paa Grundsprogene, den fuldkomne Ufeilbarhed, Overeensstemmelse, Sikkerhed og Klarhed, som den beviislig fattes, og kunde dog med alt dette ei faae Systemet til at stemme med Herrens Forsikkring, at den himmelske Fader havde aabenbaret de Umyndige, hvad han skjulte for de Vise og Forstandige; thi at Bibelen altid havde været meget tilgjængeligere for de Vise end for de Vankundige, var jo unægteligt; og at kun de Lærde kunde vide, om Oversættelsen var rigtig, lod sig heller ikke dølge. Nu derimod, da vi hverken i Skriftens Navn vil herske over Samvittighederne eller bygge Kirken paa den, eller udlede eller bevise Troen af den, men kun oplyse Guds Huus og Husholdning, Menneske-Naturen, det christelige Levnets Løb og den aandelige Tankegang dermed, nu behøver Bibelen ingen af alle de urimelige Egenskaber, man før tillagde den, men er uden dem først velskikket til at være Haandbog for Præster, som først selv maae oplyses, før de kan oplyse Andre". Ved at overveie disse Ord, som Grundtvig her har skrevet, komme vi til et ganske andet Resultat med Hensyn til Grundtvigs Forhold til Skriften, end det, Pastor Fenger har fortalt os om. Af disse foranførte Ord ville vi neppe kunne spore, at Pastor Grundtvig anseer den hellige Skrift for en guddommelig Aabenbaring, da han tør paastaae, at den beviislig fattes disse urimelige Egenskaber, som man før tillagde den, nemlig Ufeilbarhed, Overeensstemmelse, Sikkerhed og Klarhed. Derimod forekommer det mig, at vi snarere kunne spore, at det er Pave-Aanden, der gaaer igjennem en saadan Udtalelse, at det er den, der fryder sig, da den kommer til at sidde paa

Høisædet, og skal afgjøre, hvad der er det Rette, medens Guds Ord beviislig fattes disse nævnte Egenskaber. Men mærkeligt er det, at efterat Pastor Fenger har rost og berømmet Grundtvig og talt om, at hans Gjerning stod i venlig Overeensstemmelse med Luthers Reformation, saa fortæller han os, at Pastor Grundtvigs Forslag om Lærefrihed for Præsterne „synes ham at indeholde en ligefrem Opgivelse af vor Lutherske Folkekirke". Hvad Pastor Fenger her har sagt, det er noget, vi veed iforveien, men det faaer en særegen Betydning, naar vi tænke, at Pastor Fenger er en af Grundtvigs Venner, som deler hans kirkelige Anskuelse, og dog offentlig maa sige, at Grundtvigs Arbeide og Forslag om Lærefrihed for Præsterne er efter hans Mening en ligefrem Opgivelse af vor Lutherske Folkekirke. Disse Udtalelser af Pastor Fenger finde deres Bekræftelse i Grundtvigs Fremgangsmaade, da han for ikke længe siden i „Kirkelig Samler" søgte at sætte Luthers Katechismus i et foragtet Lys, idet han fremhævede den store Lyde, der findes i Luthers Forklaring over Fadervor, ved at fremstille Guds-Navnets Helligholdelse, Guds-Rigets Komme og Guds Villies Opfyldelse som matte Gjentagelser af Det og det Samme. Han siger, at Luthers Katechismus er for stor, da de ti Bud ere deri, hvilke ikke høre med til den christelige Børnelærdom; den er derimod for lille, fordi Djævleforsagelsen fattes, som hører med til den christelige Børnelærdom. Slutnings-Resultatet bliver da dette: Luthers Katechismus burde kasseres. „Vi trænge til en meget bedre Børnelærdoms Bog end Luthers Katechismus." Jeg haaber, at Enhver, som ikke er indtagen af forudfattede Meninger, vil kunne see, hvorliden Sikkerhed der er ved at betræde den nye Bane, som Grundtvig har brudt, da han selv og flere af hans Venner have gjort saa mange farlige Trin paa denne Bane; ja jeg haaber tillige, at det vil blive klart, at den saameget ophøiede og berømte kirkelige Anskuelse (der for en stor Deel er Aarsag i den sørgelige Splid og Uenighed, som der er bleven imellem de Troende i vort kjære Fædreland) er igrunden intet Andet end Blændværk, der er grebet i Luften; thi naar Pastor Grundtvig adskiller, hvad vor Herre har sammensøiet, stiller Guds Ord i den hellige Skrift fra de høiværdige Sacramenter, saa Troesbekjendelsen og Djævleforsagelsen skulle betragtes som et levende Ord, men Guds Ord i den hellige Skrift derimod som døde Bogstaver, der beviislig fattes Ufeilbarhed, Overeensstemmelse, Sikkerhed og Klarhed — hvis det var Sandhed, hvad blev da hele vor

Christendom Andet end Tvivl og Forvirring? Saa var jo Daabens Naade skjult for os, naar vi ikke kunde stole paa, at der var Sikkerhed og Klarhed i det Ord, som Herren har talet, hvori han aabenbarer os, hvad Naade og Salighed der er os skjenket i Daaben; og hvad angaaer Daabens Forpligtelser, da vidste vi jo slet ikke, hvad Djævelen, hans Væsen og Gjerninger er, naar vi ikke kunde stole paa, at der var Sikkerhed og Sandhed i det Ord, som vor Herre har aabenbaret os derom. Ligeledes er jo ogsaa Troesbekjendelsen aldeles mangelfuld, dunkel og uforstaaelig, naar ikke Guds Ord staaer ved Siden af den som et levende Ord, som en guddommelig Aabenbaring, der kan oplyse os om alt det Dunkle og udfylde alt det Manglende i Bekjendelsen. Vil Pastor Grundtvig og hans Venner fremdeles blive ved at paastaae, at Troesbekjendelsen er tilstrækkelig Troes-Kilde for Christne, uafhængig af den hellige Skrift, saa det altsaa er nok til Saligheds Tro, efter den første Artikel at troe paa Gud Fader som Himlens og Jordens almægtige Skaber, saa skal jeg gjerne overlade dem at beholde denne Tro for dem selv; men jeg kan ikke nægte, at det skjenker mit Hjerte langt større Fred og Glæde, naar jeg kjender Gud Fader, ikke alene som den, der har skabt Himmel og Jord, men tillige som den, der har elsket Verden saa høit, at han har givet den sin Søn. Finde de efter den anden Artikel, at det er nok til Saligheds Tro, at troe Historien om Guds Søn, saaledes som Artiklen lyder, da forekommer det mig rigtignok, at den rette Kjærne mangler, det, som ene skjenker Hjertet Liv og Salighed, nemlig dette, at vor Herre og Frelser har lidt Pine og Død ikke for sig selv, men at han er død for vore Synder og igjen opstanden til vor Retfærdighed. Finde de efter den tredie Artikel, at det er nok til Saligheds Tro, at troe paa den Helligaand, uden at kjende ham videre, hvem han er og hvad han udretter, da troer jeg ganske vist, at da først kunne vi have den rette Tro og Tillid til den Helligaand, naar vi høre, at det er ham, der kalder os ved Evangelium, oplyser os med sine Gaver og helliggjør og opholder os i den eneste sande Tro paa Jesum Christum. Af det allerede Anførte vil jeg haabe, at det er klart, hvorliden Sikkerhed og Vished den nye Bane, som af Grundtvig er brudt, giver med Hensyn til at bevares fra falske og vildfarende Lærdomme. Derfor vil jeg raade alle mine Venner, som have Lyst til at see gode Dage i de Levendes Land, at de tage Profetens Ord (Jerem. 6, 16) til Hjerte, naar han siger: „Staaer paa Veiene og seer til og spørger om de gamle Stier, hvor den gode Vei monne være, og vandrer paa den, saa

ſkulle I finde Hvile for Eders Sjæl"! De gamle Stier, ſom den chriſtne Kirke fra Begyndelſen har vandret paa, og ſom den lutherſke Kirke ganſke har betraadt, ere i Korthed følgende: Den ved Syndefaldet tabte Herlighed og Salighed har vor kjære Herre og Frelſer igjen fortjent og forhvervet; den er ſkjenket og givet os i den hellige Daab; den bliver os aabenbaret i det hellige Evangelium; ved Troen antage og annamme vi denne dyrebare Skat; ved den hellige Nadvere bliver Naaden og Salighedeu bekræftet og beſeglet i vore Hjerter. Hjertet erfarer og ſmager den Sødhed og Salighed, ſom er deri (undtagen i Friſtelſens og Anfægtningens Tider), Munden bekjender det til Guds Lov og Priis, og de hellige Engle i Himlen glæde ſig derover. Til dette ret at forſtaae og ſaligen at bruge, dertil give den gode Gud os Naade ved ſin Helligaand! Amen.

Love, Reſolutioner og Circulærer, ſom angaae Kirken og Skolen i Danmark

Meddeelt efter Departementstidenden.

(Fortſat fra ſorrige Bind.)

— Under 24de Juli er fra Kirke- og Underviisnings-Miniſteriet udgaaet følgende Circulære til ſamtlige Biſkopper.

Efter dertil af Juſtitsminiſteriet given Anledning har Krigsminiſteriet paalagt ſamtlige Troppeafdelinger, naar de gjøre Anmeldelſe til Sognepræſterne om Værnepligtige, der ere afgaaede ved Døden, iſtedetfor ſom hidtil at betegne den Afdøde ved Batteri, Eſkadron eller Compagni, og Nr. i ſamme, for Fremtiden at opgive, til hvilket Amt og Lægd den Afdøde henhørte, ſamt hans Nummer i Lægdsrullen.

Ved at meddele dette Miniſterium Foranſtaaende, har Juſtitsminiſteriet anmodet det om at ville paalægge Sognepræſterne, i de Udſkrifter af Miniſterialbogerne over begravede Værnepligtige, ſom de ifølge Cancelli-Circulære af 8de Octbr. 1796 og Juſtitsminiſteriets Circulære af 27de Decbr. 1849

skulle afgive i Kjøbenhavn til Udskrivningschefen og udenfor Kjøbenhavn til Lægdsforstanderne, med Hensyn til de Værnepligtige, der ere afgaaede ved Døden ved en Troppeafdeling, at meddele de fra denne modtagne Oplysninger om, til hvilket Amt og Lægd den Afdøde henhørte, samt hans Nummer i Lægdsrullen.

I denne Anledning skulde Ministeriet tjenligst anmode Deres Høiærværdighed om behageligen at ville give Sognepræsterne i det Dem anbetroede Stift det fornødne Tilhold i Overensstemmelse med Foranstaaende. (Dep.'s Tid. 1857 P. 717).

— I Anledning af en fra et Amt indkommen Forespørgsel om, hvorvidt Enken N. N. i N. N. Kjøbstad, som nød Understøttelse af Fattigvæsenet, kunde, efterat være gaaet over til Mormonernes Lære, være berettiget til at modsætte sig, at hendes Børn søgte Kjøbstadens Friskole, samt til at tage Børnene med sig, saafremt hun skulde beslutte sig til at udvandre til Amerika, havde Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet begjært sig Justitsministeriets Yttringer over Sagen meddeelte.

Herpaa svarede Justitsministeriet i Skrivelse af 24de April f. A., at da Børnenes Unddragelse fra den offentlige Skolegang ikke grundede sig i, at Moderen agtede paa anden tilfredsstillende Maade at drage Omsorg for deres Undervisning, hvortil hun efter det Oplyste heller ikke kunde antages at være istand, maatte Børnene formeentlig være den almindelige Skoletvang undergivne, medens Ministeriet dog ikke skjønnede, at det Offentlige, førend de sædvanlige Midler til at fremtvinge Børnenes Møde i Skolen maatte have viist sig frugtesløse, kunde være berettiget til at tage dem fra hende, i hvilken Henseende det iøvrigt maatte være Justitsministeriet forbeholdt, i Medfør af Anordningen om Skolevæsenet i Kjøbstæderne af 29de Juli 1814 § 24 in fine, i sin Tid at tage endelig Bestemmelse. Derimod antog Ministeriet ikke, at den Omstændighed, at hun havde oppebaaret og endnu oppebar Hjælp af Fattigvæsenet til Børnenes Opdragelse, saalænge denne dog endnu var betroet hende, kunde gjøre noget Skaar i den almindelige Forældremyndighed, og vilde det derfor heller ikke kunne formenes hende ved sin eventuelle Bortreise fra Landet at medtage Børnene, forsaavidt disse ikke allerede da, paa Grund af Skoleforsømmelsen, maatte, overeensstemmende med Foranførte, af det Offentlige være hende fratagne, eller hendes Forhold iøvrigt maatte være af den Beskaffenhed, at Børnenes Opdragelse fandtes ikke at kunne betroes hende. (Dep.'s Tid. 1857 P. 796-797).

— I Anledning af en Foresporgsel fra et Sogneforstanderskab om, hvorledes Befordringsgodtgjørelse blev at udrede til en Nabopræst, der under Vacancen i Præstembedet for de paagjældende Sogne besørgede Confirmandunderviisningen sammesteds og i den Anledning een Gang ugentlig foretog en Reise til det vacante Sognekalds Præstegaard, tilskrev Ministeriet under 11te Febr. f. A. vedkommende Biskop, at naar den paagjældende Præst var villig til at besørge Confirmationsforberedelsen i Præstegaarden i det vacante Sognekald, fandt Ministeriet, at Godtgjørelse for Befordring burde gives ham af dette. (Dep.'s Tid. 1857 P. 837).

— Ved at tilstille Ministeriet et Andragende, hvori en Sognepræst i Kjøbenhavn foresporgte, hvorledes Indtægterne, og navnlig de saakaldte Accidentser, skulde deles i Naadensaaret mellem ham og hans Formand, yttrede Biskoppen over Sjællands Stift, at der med Hensyn til de Sognepræsten tillagte Huusleiepenge, Præstepengene, Legaterne og Offeret, formeentlig burde forholdes overeensstemmende med Canc. Skr. 5te Juli 1828, saaledes at Formanden efter sin Forflyttelse erholdt Huusleiepengenes Beløb for et Aar, samt Præstepengene for de Maaneder, der vare forløbne indtil Naadensaarets Begyndelse, men at Præstepengene for de derpaa følgende 12 Maaneder samt det i Naadensaaret faldende Offer og Legaternes Beløb for et Aar deeltes lige mellem ham og Eftermanden; at de i Naadensaaret faldende Accidentser ogsaa ifølge fornævnte Cancelli-Skrivelse maatte deles lige mellem bemeldte Sognepræster, forsaavidt de ydedes for Forretninger, der udførtes af Eftermanden som vedkommende Præst, saaledes at navnlig Betaling for Jordspaakastelse og Liigfølge samt for Udstedelse af Attester efter Kirkebøgerne maatte komme til Deling mellem dem, men Honorar for Confirmanders Underviisning, for Liigtale, for Sygebesøg, og for Brudevielse efter Kongebrev, naar Bruden ikke hørte til Menigheden, derimod tilkom Eftermanden alene; samt endelig, at Afholdelsen af Udgifterne ved Bestyrelsen af Embedet fra Formandens Fratrædelse til Eftermandens Tiltrædelse af samme burde i Henhold til Reskript 18de Octbr. 1754 paahvile Sidstnævnte alene.

I denne Anledning tilskrev Ministeriet Biskoppen under 13de Febr. f. A., at det i det Hele tiltraadte hans Yttringer i Anledning af den skete Foresporgsel, dog saaledes at det antog, at saavel Betalingen for Attesters Udfærdigelse som den Betaling, der erlagdes ved Begravelser saavel for den

blotte Jordspaakastelse som for Liigtale, burde tilfalde Eftermanden udeelt. (Dep.'s Tid. 1857 P. 837-838).

— I et til Ministeriet indgivet Andragende anholdt Præsterne ved Vor Frue, Holmens og Trinitatis Kirker i Kjøbenhavn, i Anledning af at det er forbundet med flere Ulemper i de Aar, i hvilke Paasken indtræffer tidlig, at afholde Confirmation paa Palmesøndag, samt da det fremdeles maa anses ønskeligt, at Confirmationen afholdes paa en Søndag istedetfor paa en anden Dag i Ugen, om Tilladelse til, naar Paasken indtræffer førend April Maaned, at maatte have Valget mellem at afholde Confirmationen enten paa tredie Søndag efter Paaske eller paa Palmesøndag.

Efterat Ministeriet havde allerunderdanigst foredraget hans Majestæt dette Andragende samt Biskoppens derover afgivne Erklæring, behagede det Allerhøistsamme under 9de Febr. f. A. allernaadigst at bifalde: at det maa fastsættes som Regel, at ved de Kirker i Kjøbenhavn, ved hvilke tre Præster ere ansatte, skal den ene Confirmation i de Aar, hvori Paasken indtræffer førend den 1ste April, afholdes paa tredie Søndag efter Paaske, forsaavidt ikke Omstændighederne maatte tilraade, at den afholdes paa den mellem første og anden Søndag efter Paaske faldende Onsdag, men at den derimod, naar Paasken indtræffer efter den 1ste April, skal holdes paa Palmesøndag. Dep.'s Tid. 1857 P. 838-839).

— Af Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet er forelagt Rigsdagen følgende Udkast til Lov angaaende Bestyrelsen af den ved Lov af 8de Marts 1856 oprettede: „de Fattiges Kasse".

Bestyrelsen af den ved Lov af 8de Marts 1856 anordnede: „de Fattiges Kasse" skal overgaae til Sognepræsten i Forbindelse med Menighedsraad overalt, hvor saadanne ere blevne oprettede.

Motiverne til dette Lovudkast ere følgende:

Efterat Lov af 8de Marts 1856 „angaaende Tilveiebringelse af Midler til fri Fattigunderstøttelse og om disse Midlers Bestyrelse" var udkommen, har Ministeriet ved en Circulærskrivelse til samtlige Biskopper af 24de Septbr. f. A. opfordret til frivillig Indførelse af Menighedsraad som Middel til det kirkelige Livs Udvikling i de enkelte Menigheder og som det første Led i en den hele Folkekirke omfattende Organisme.

Ligesom det i og for sig synes at være det Naturlige, at Bestyrelsen af den væsentlig ved Bidrag af de Kirkesøgende

opſamlede Fattigkaſſe betragtes ſom en kirkelig Sag, ſaaledes er det ved Affattelſen af det ovennævnte Circulære ikke undgaaet Miniſteriets Opmærkſomhed, af hvor ſtor Vigtighed det vilde være, for at ſkaffe Indførelſen af Menighedsraad Fremgang, om Forvaltningen af den omhandlede Fattigkaſſes Fond kunde henlægges til Menighedsraadene, hvor diſſe ere oprettede. En Antydning heraf findes i Miniſteriets Circulærſkrivelſe.

Rigtigheden af denne Betragtning er bleven bekræftet ved Indholdet af de fra en Deel af Biſkopperne modtagne Beretninger om Indførelſen af Menighedsraad i deres Stifter. Af diſſe erfares det vel, at denne Sag paa mange Steder har mødt enten Modſtand eller Vanſkeligheder, ſom det endnu ikke er lykkedes at overvinde — hvad der naturligviis ikke er kommet Miniſteriet uventet —; men den Fremgang, Sagen paa flere Steder har havt i det forløbne Aar, ſaavelſom Biſkoppernes Udtalelſe herom have maattet beſtyrke den Overbeviisning hos Miniſteriet, at det ved bemeldte Circulærſkrivelſe har anſlaaet den rette Vei, og at Erkjendelſen heraf efterhaanden vil udbrede ſig mere og mere. Men ſom en af de væſentligſte Grunde til de Vanſkeligheder, ſom denne Sag har ſtødt paa, maa det anføres, at der endnu ganſke ſavnes et beſtemt udvortes Grundlag for Menighedsraads Virkſomhed. Miniſteriet tvivler ikke paa, at Omdannelſen af den ved Lov af 8de Marts 1856 oprettede frie Fattigunderſtøttelſe til et kirkeligt Fattigvæſen derved, at ſammes Beſtyrelſe henlægges til Sognepræſten og Menighedsraadets Medlemmer, hvor ſaadanne oprettes, vil være et virkſomt Middel til at befordre Menighedsraads Indførelſe, og derved til yderligere at fremme Intereſſen for de kirkelige Anliggender.

En ſpeciellere Opfordring til nu at fremkomme med et Forſlag i denne Retning har Miniſteriet fundet i et Andragende, der er indkommet til ſamme fra Medlemmer af flere Menigheder i et af Landets Stifter, hvor Menighedsraads Indførelſe hidtil ſaagodtſom ſlet ingen Fremgang har havt, og hvori de ſom Grund hertil netop have anført Mangel paa et udvortes Stof for deres Virkſomhed, hvilken Mangel de have meent at ville afhjælpes ved den ovenfor antydede Forandring af Lov af 8de Marts 1856, idet Menighedsraadene herved vilde erholde en ſtadig og paſſende Gjenſtand for deres Virkſomhed, hvortil da efterhaanden, hvor der findes eller vækkes noget kirkeligt Liv, en høiere og mere aandelig Virken naturlig vilde knytte ſig.

I Henhold til disse Betragtninger er det foranstaaende Lovudkast blevet udarbeidet. (Dep.'s Tid. 1857 P. 1049-1050).

— Under 30te Novbr. er igjennem Justitsministeriet udkommet følgende Lov om Ophævelse af Daabens Nødvendighed som Betingelse for Arveret[1]):

Vi Frederik den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark o. s. v., Gjøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

§ 1. Den i D. L. 5—2—30 og 31, sammenholdt med Forordningen af 4de Juni 1828, indeholdte Bestemmelse om, at Daaben skal være Betingelse for Arveret, bortfalder. Heller ikke skal Undladelse af lovbefalet Anmeldelse til Kirkebogen om et Barns Fødsel medføre Fortabelse af Arveret.

§ 2. Nærværende Lov bliver uden Indflydelse paa Afgjørelse af Spørgsmaal om Arveberettigelse efter Personer, der allerede ere afgaaede ved Døden, saavelsom om Arveberettigelse, begrundet paa allerede afdøde Personers Arveret.

Hvorefter alle Vedkommende sig have at rette.

(Dep.'s Tid. 1857 P. 1258-1259).

(Fortsættes).

Den christelige Familie. Prædikener af **E. de Pressensé**, Præst i Paris. Oversat af Cand. theol. **Adolf Enkebølle.** Kbhvn. 1857. Wöldike. (158 Sider; Pr. 72 ß.) Vi henlede Læsernes Opmærksomhed paa disse tiltalende og opbyggelige Prædikener, i hvilke Forf. har søgt „at lade alle de særlige Pligter, vi have at opfylde i Familiens Skød, udspringe af Kjærligheden, der er bestemt til at gjennemtrænge Alt i os", den Kjærlighed, „der ikke blot er Hjertets naturlige Velvillie, men som fremgaaer af en høiere Indgydelse af den guddommelige Kjærlighed, som paa eengang er dens Kilde og dens Forbillede". Indholdet er fordeelt i 7 Prædikener, der behandle: Familiens christelige Grundregel, det christelige Ægteskab, den christelige Opdragelse, de Unge i Familien og i Verden, Herrernes og Tjenernes Pligter, Familien i Lykkens Dage, Familien i Sorgens Dage.

---

[1]) Jvfr. Dep.'s-Tid. for t. A. Nr. 57 og 58 S. 863—64 og Rigsdagstidenden for 9de Session 1857 Forh. paa Landsthinget S. 67, 200, 257, 611 og Forh. paa Folkethinget S. 644—48, 758—67, 955—57.

Verdens Skabelse. Foredrag i en Søndagsskole i Genf af Prof. **Gaussen.** Oversat af **J. Wahl,** Capellan p. p. i Farum og Værløse. Kbhvn. 1857. Wöldike. (143 Sider; Pr. 64 ß.) — Dette Skrift indeholder en udførlig Bibellæsning over det første Capitel af Genesis, der nøiagtigt gjennemgaaes Vers for Vers, og hvis Overensstemmelse med Resultaterne af den fremskridende Naturvidenskab Forf. stræber at hævde. I denne Henseigt meddeler han paa en ret fattelig Maade Endeel om de mærkeligste Opdagelser i nyere Tid paa Naturvidenskabens (og da navnlig Astronomiens og Geologiens) Omraade. Om man end ikke i Eet og Alt kan samstemme med Forf. (f. Ex. i hans Anskuelse om den tredie Himmel), vil man dog føle sig opbygget ved hans dybe Ærefrygt for Guds Ord. Skriftets paa eengang opbyggende og underholdende Indhold gjør det vel skikket til Læsning for Lægfolk.

Ledige Embeder. 31. Decbr. 1857. Ribe og Vorlev i Viborg Stift; Reg.s Sum 1119 Rd. — Østbirk og Yding i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1244 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 25 Tdr. Rug, 30 Tdr. Byg og 45 Tdr. Havre, at betale efter Capitelstaxten, samt 250 Rd. i Penge). — Agerskov i Ribe Stift; Reg.s Sum 1701 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 80 Tdr. Rug og 40 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstaxten, samt 150 Rd. i Penge).

Entledigelse. 2. Jan. 1858. Sognepræst for Rødby og Ringsebølle paa Lolland, **C. C. Meier,** paa Ansøgning i Naade og med Pension.

Honoraret for en Artikel i forrige Qvartal af Ugeskriftet, til Beløb 5 Rd. 76 ß, er igjennem Gyldendalske Boghandling indbetalt til Anvendelse ved Kirken paa Nørrebro.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten,** er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 5—6. Den 15de Januar. 1858.

Indhold. 1. Bemærkninger til Biskop Kierkegaards anden Tale paa det Skandinaviske Kirkemøde; af Provst Garde. 2. Om Guds Ord til os; af Past. Ronne. 3. Litterære Anmeldelser. 4. Svar paa Hr. Boghandler Thaarups Brev.

Bemærkninger til Biskop Kierkegaards 2den Tale i det Skandinaviske Kirkemøde.

Af C. B. Garde.

Af „Forhandlingerne paa det første skandinaviske Kirkemøde" sees det, at Gjenstanden for disse fornemmelig har været den kirkelige Anskuelse, som i Almindelighed kaldes „Grundtvigianisme", samt at de Fleste af dens ypperste og talentfuldeste Repræsentanter have der været tilstede og taget Ordet til dens Oplysning og Forsvar. Af de til dette Øiemed holdte Taler er Biskop Kierkegaards 2den Tale (S. 88—117). vel den vigtigste, den meest oplysende: den angiver sig selv som en „kort og klar Fremstilling af den nævnte theologiske Anskuelse"; og at denne klare Fremstilling maa være lykkedes for ham, fremgaaer af, at de tilstedeværende Grundtvigianere Intet have havt at tilføie, samt af Pastor Birkedals Yttring (S. 170.), at han ikke havde tænkt at tage Ordet, „fordi vi her have været samlede om vore Høvdinger, der personlig have udkæmpet deres Kamp." Man er altsaa berettiget til

at slutte, at her i denne Tale findes alle væsentlige Beviser for „Grundtvigianismens“ christelige Begrundelse, som den skarpeste Dialektik er i Stand til at opdrive. Forfatteren af disse Linier skal dog tillade sig hertil at gjøre nogle Bemærkninger.

Jeg er mig bevidst — man holde mig dette Ord tilgode — jeg er mig bevidst, at jeg vil Sandheden, at jeg er taknemmelig for ethvert Bidrag til dens Belysning, fra hvilkensomhelst Side det end maatte komme (i Troens, i Salighedens Sag kunne Navne ikke have nogen Betydning for mig, de ere mig aldeles ligegyldige); jeg havde derfor haabet, da jeg skred til Læsningen af denne Tale, som den berømte Dialektiker, den saavel i Kirken som i det Grundtvigske Parti høit stillede Mand, holdt ved denne høitidelige Leilighed, holdt med hele den Skandinaviske Kirkes Øine hæftede paa sig, holdt til Svenske og Norske Brødres Oplysning, — at skulle see dog nogle af de Tvivl om den Grundtvigske Anskuelses christelige Berettigelse, jeg hidtil ikke har kunnet frigjøre mig for, hævede; men jeg nødes til at tilstaae, at jeg er bleven aldeles skuffet, og at jeg netop ved denne Tale er bleven end mere bestyrket i min hidtil havte Overbeviisning, at Grundtvigianismen hviler paa løs og falsk Grund. Jeg vil bede Læseren med mig at følge Biskop K. Skridt for Skridt igjennem hans Beviisførelse.

Biskop K. tager sit Udgangspunkt ligesom Dr. Rudelbach fra 2 Tim. 3, 16: „Den ganske hellige Skrift er indblæst af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, paa det at det Guds Menneske maa vorde fuldkommen, dygtiggjort til al god Gjerning“. Allerede dette Bibelord, dette hans Udgangspunkt, fortolker Biskoppen ikke rigtigt, han lægger i Apostelens Ord, hvad der ingenlunde ligger i dem. Biskop K. udriver Subjectet i den anden Sætning: „det Guds Menneske“, og stikker det ind i den første Sætning, saa at det kommer til at hedde: „Den ganske hellige Skrift er indblæst af Gud og nyttig for det Guds Menneske“ osv. Men saaledes staaer der ikke. Den naturlige Fortolkning er den: i den første Sætning skildrer Apostelen Guds Ords almindelige Beskaffenhed, nemlig: nyttig til Lærdom osv., uden Hensyn til nogen bestemt Læser, og i den anden Sætning tilføier han, hvad Ingen betvivler, at det er kun det Guds Menneske, som Skriften kan fuldkommen dygtiggjøre til al god Gjerning. Apostelens Ord udelukker ingenlunde Muligheden af, at den hellige Skrift ogsaa, f. Ex. for den tænkende Hedning, kan være nyttig til Lærdom, til Over-

beviisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed, kan føre ham paa Veien til Troen; derimod kan den kun ikke fuldkommen dygtiggjøre ham til al god Gjerning. Guds Ord har i sig en saadan overbeviisende Kraft, har en saadan Rigdoms Fylde af de høieste, meest opløftende Tanker, at det ogsaa maa kunne finde Indgang i en tænkende Hednings Hjerte — og kan Biskop K. vide, at dette aldrig er skeet? Livet kan den hellige Skrift derimod vistnok ikke give, ikke den nye Fødsel, ikke Nyskabelsen. Dette er Aandens Gjerning i Daabens gjenfødende Vande. Herom, om Daabens Betydning, taler nu vistnok Biskoppen sande og christelige Ord (S. 91—93); men med Hensyn til Daabens christelige Betydning ere vi jo Alle enige. Alle erkjende vi jo Daaben som et Igjenfødelsens og Fornyelsens Bad i den Helligaand, som en Indpodning paa Christi Legeme, som en Nyskabelse af Guds-Barnet i os, som den første Bethingelse for Deelagtighed i den os af Christo forhvervede Naade og Salighed. Og dersom Biskoppens Bemærkning (S. 95): „det var altsaa det første Hovedstykke, hvori den theologiske Retning, som jeg hylder, skiller sig fra den hos Protestanterne almindelige, og hvorfor den er Gjenstand for Angreb" — gjælder Daabens christelige Betydning, som ikke vides nogensinde at være bleven benægtet eller bestridt, da er den aldeles uretfærdig og uberettiget. Vistnok skal det erkjendes, at ligesom det var Pastor Grundtvigs ubestridelige Fortjeneste, at han i Vantroens Tider kjæk og uforsagt kastede den hule og tomme og trøstesløse Rationalisme Handsken i Øinene, bekæmpede den som en ret Herrens Stridsmand med det sande Aandens Sværd, som er Guds Ord — hvilket han destoværre senere synes at have stukket i Skeden, for at kæmpe med sit eget — saaledes ogsaa det, at han har bidraget til at klare for os Alle Sakramenternes store, christelige Betydning med Hensyn til det christelige Livs Fødsel og Fremvæxt; og dersom han var bleven staaende derved, da vilde visselig ikke en liden, men en stor Skare have samlet sig om ham med Erkjendtlighed og Tak. Men Pastor G. er ikke bleven staaende derved; han er gaaet langt, langt videre; han har dristet sig til at sætte sit eget Paafund som en fjerde Troesartikel ved Siden af, ja i lige Høide med de tre Troens Artikler, der udgjøre Menighedens christelige Bekjendelse. Hvilken Ret har han hertil? I det Følgende skal jeg faae Leilighed til at komme tilbage til dette dristige Skridt og paavise dets Betydning og dets Consequentser.

Den egentlige Grundtvigianisme ſlimter ſørſt igjennem i den (S. 94) indflettede Bemærkning om Daabens Uafhængighed af den hellige Skrift; thi her finde vi allerede Spor af den Retning, hvorhen vi ſkulle føres. Men det er betegnende nok, at allerede det første Glimt af den Grundtvigſke Anſkuelſe i Biſkoppens Tale vil for den nøiere Underſøgelſe viſe ſig — ſom et Blændlys. Viſtnok er Daaben forplantet fra Apoſtlene i en lige Rækkefølge fra Slægt til Slægt ned til os ved det mundtlige Ord — thi det er udenfor al Tvivl, at Skriften døber Ingen —; men deraf følger ingenlunde, at Daaben, hvilket fornuftigviis maa antages at være Meningen af Biſkoppens Ord, vilde have beſtaaet og vilde kunne beſtaae indtil Verdens Ende, ſelv om vi aldrig havde havt nogen Hellig-Skrift. Den hellige Skrift og Sakramenterne ere jo dog ſandelig Led i den Kjede, hvormed Herren holder ſin Menighed knyttet til ſig; men derſom nu et Led borttages, ſaa maa jo Kjeden briſte, og ſaa maae jo de andre Led falde magtesløſe til Jorden, uden at kunne udrette det, hvortil de ere beſtemte. Ingen kan vide, om og hvorledes Daaben endnu vilde have beſtaaet, derſom den hellige Skrift ikke til alle Tider var traadt til, for at forklare dens Betydning og oplyſe dens Indhold — uden Herren ſelv. Det er i Sandhed mere, end det er givet noget Menneſke at vide: hvorledes det vilde have ſeet ud i Verden eller i Kirken, om Gud havde ſtyret Tingene anderledes, end han har gjort. Saadanne Paaſtande kunne vel gjøres; men de blive i ethvert Tilfælde kun unyttige og ørkesløſe Formodninger uden nogen reel Betydning for Livet; og det er forgjeves at ville paakalde „al Hiſtorie“ og „al chriſten Tro“; thi „al Hiſtorie“ giver os intet andet Svar, end at den hellige Skrift er gaaet jevnſides med Daaben, og „al chriſten Tro“ proteſterer imod at adſkille, hvad Herren ſelv har forenet.

Vi komme nu til „det Andet“, der indledes med følgende Ord: „det er i mine Øine og i alle deres Øine, med hvem jeg deler theologiſk Betragtningsmaade, allerede i og for ſig en Urimelighed og en Utanke, at Herren, ſom er Viisdommen og Sandheden ſelv, ſkulde have ſtiftet en Daab, ved hvis blotte udvortes Meddelelſe og Modtagelſe Retfærdighed, Helligbed og Saligbed paa magiſk Maade ſkulde meddeles til Menneſkene, uden at dette betingedes ved nogenſomhelſt Fordring til dem, og altſaa, hvad enten de aandeligen tilegnede ſig dens Virkning eller ikke, hvad enten de gave det Nye, ſom Herren ved Daaben har villet ſkabe og nedlægge i dem, Magt i ſig og Raaderum hos ſig, eller de tvertimod, ſaavidt det

ſtod til dem, vilde bryde dermed og løsrive ſig derfra". — „Denne theologiſke Betragtningsmaade" dele vi nok Alle; den er viſt ingenlunde eiendommelig for Grundtvigianerne; vi kunne Alle bruge den anførte Sætning Ord til andet ſom Udgangspunkt for Underſøgelſe af Daabspagten. Hvorfor indleder da Biſkoppen en ſaa almindelig erkjendt Sandhed med: „det er i mine Øine og i alle deres Øine, med hvem jeg deler theologiſk Betragtningsmaade?" Skal der heri maaſkee ligge et ſkjult Angreb? Jeg vil ikke haabe det. Altſaa deri ere vi Alle enige, at Herren har opſtillet en Fordring til dem, ſom blive døbte; men hvilken? Vi komme da ſaaledes til det egentlige Stridsſpørgsmaal, til Grundtvigianismens egentlige Kjærne, til Daabspagtens Oprindelſe, ſaaledes ſom den lyder Ord til andet i den Bekjendelſe, der affordres dem, hvem Kirken ved Daaben optager i ſit Skjød. Forinden jeg følger den høiærværdige Taler videre i hans Deduction, være det mig tilladt at udtale, at det er min Overbeviisning, at Forſagelſen ſaavelſom Troesbekjendelſen i ægte apoſtoliſke Ord gjengive os mageløſt betegnende Daabsvilkaaret, at de ere den Helligaands Gjerning i Kirken, ere ved Herrens Styrelſe bevarede i Kirken fra de første chriſtelige Aarhundreder, ſaa at jeg med den inderligſte Overbeviisning og med oprigtig Tro paa hvert deres Ord kan forelægge dem for Barnet, ſom jeg meddeler Daaben i den treenige Guds Navn [1]). Men videre kan jeg ikke komme; jeg kan umulig, hvormeget jeg end tænker over Alt, hvad jeg hidtil har læſt herom, og hvor gjerne jeg end vilde det, komme til den Overbeviisning, at alle Forſagelſens og Bekjendelſens enkelte Bogſtaver ere dicterede Apoſtlene af Herrens egen Mund, ere ligeſaa gamle ſom Daaben ſelv, ſamt at denne Anſluelſesmaade af Daabspagten ſkal ſom den fjerde Troesartikel „tilegnes oprigtigen og hjerteligen af ethvert Menneſke, der er kommen til Skjeldsalder, derſom han vil have Velſignelſe af den Daab, han har annammet, — derſom han vil indgaae i og blive i det Himmerigets Rige, ſom er Herrens

[1]) Ved Confirmationsunderviisningen indſtrænker jeg mig til at meddele Confirmanderne, at der med Hensyn til Daabspagtens Oprindelſe ere forſkjellige Meninger, at Nogle udlede den fra Herren ſelv, at Andre derimod mene, at den er uddragen af de Apoſtoliſke Skrifter, men at Hovedſagen er, at forſage, hvad den byder os at forſage, at troe, hvad den byder os at troe paa, og at føre ſit Liv derefter, da den i hvert Tilfælde er ægte chriſtelig, indeholder i en kort Sum Alt, hvad Herren og hans Apoſtle have lært os til Salighed.

Kirke og Menighed her paa Jorden — dersom han ikke som en Tyv og Røver vil tilrane sig, men derimod igjennem Døren vil indgaae til den rette Benyttelse af alle Guds Huses gode Ting: af det „Fadervor"... af den hellige Skrift... og af den hellige Nadvere"... (S. 97). Nei, uagtet den Forbandelse, som Aalborg Biskop saaledes udtaler over dem, der ikke dele hans „theologiske Anskuelse" — jeg kan dog ikke dele den med ham, ikke alene, fordi de Beviser, han anfører i det Følgende, ere for mig utilfredsstillende, men fornemmelig af Grunde, jeg til Slutningen skal anføre.

Hvilken er den Fordring, som Herren gjør til dem, som ved Daaben i den treenige Guds Navn ville gjøres til hans Disciple? Mig forekommer det, at dette er saa klart som Middagssolen, og at man maa lukke begge Øinene til, for ikke at see, at Herren selv i Matth. 28, 20 har sagt det med saa tydelige Ord som muligt. Men Spørgsmaalet bliver nu: hvad mener Herren med: „alt det, jeg har befalet Eder"? Ja, hvad kan Han vel mene Andet dermed, end det, Han har befalet, det, hvorom Han har underviist sine Disciple i de Aar, hvori de havde Sæde ved Hans Fødder, og Han oplod Himmerriges Riges Hemmeligheder for dem? Jeg vil spørge enhver Uhildet, Enhver, som ikke allerede forud er forstenet i et vist theologisk System, hvoraf han ikke kan og ikke vil losgjøre sig, om ikke disse Ord: „og lærer dem at holde Alt, hvad jeg har budet Eder", simplest og naturligst referere sig til hele den forudgaaende Underviisning, og om det ikke er at gjøre Brud paa den naturlige Fortolkning, at ville tilbagefore dem til nogle Sætninger, som slet ikke findes i nogen af de Evangeliske Beretninger om Herrens Taler? Jeg vil spørge selv Grundtvigianerne, om de kunne nævne mig blot en eneste Grund til den mærkværdige og uforklarlige Sky, som alle de hellige Skribenter maae have havt for at omtale det Disciplene dicterede Daabsvilkaar, dersom Herren virkelig skulde have dicteret dem et saadant? om de kunne angive mig en blot nogenlunde antagelig Grund til, at de skulde have forbigaaet netop dette, det Allervigtigste, og ikke berørt det med den allersvageste Hentydning? Vil man svare mig, at Daabsvilkaaret meddeeltes mundtlig ved Daaben, saa maa jeg spørge: meddeeltes da ikke og den øvrige Underviisning mundtlig? Hvorfor skulde Disciplene da ville overlevere netop det mindre Væsentlige ved skriftlige Optegnelser til Eftervedenen og ikke det, hvorpaa det Hele er begrundet? For mig staaer det klart, at hele Christendommens Indhold er det af

Herren til Disciplene meddeelte Daabsvilkaar, og at Han sigter og maa sigte hertil, naar Han siger: „og lærer dem at holde Alt, hvad jeg har budet Eder". Vel ere ikke alle Herrens Ord, ligesaalidet som alle Apostlenes, optegnede i den hellige Skrift; men det Væsentlige, det som er fornødent at vide, den Omvendelse og Tro, som Herren kræver, er dog der beskreven mange Gange og paa mange Maader, saa at vi ikke kunne tage Feil af Daabsvilkaaret, naar vi ikke forsætlig ville, og derfor kan den hellige Skrift heller aldrig adskilles fra Daaben, men er og bliver nødvendig, for at oplyse dens Betydning og den Pagts Betydning, som i Daaben indgaaes med Gud.

Vi skulle nu følge Biskop K. ind i Epistlerne, og det vil da forhaabentlig vise sig, hvor løs og falsk den Grund er, hvorpaa Grundtvigianismen støtter sig, og hvilke mageløse Spring vor berømte Dialektiker gjør i sine Slutninger. Først beraaber han sig paa 2 Thess. 2, 15: „Staaer derfor fast, mine Brødre, og holder fast ved Overleveringerne, hvilke I have lært, det være ved Tale, det være ved Brev fra os". Biskop K. mener, at Ap. „ved Overlevering ved Tale" kun kan have meent Troesbekjendelsen, og kommer til denne Slutning ved følgende Raisonnement: da Apostelen har skrevet under Indflydelse af Inspiration, kan han ikke have skrevet Noget, som kun vedkom hine Mennesker og hine Tider; men han maa have skrevet „til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelse for Guds Mennesket" i Herrens Menighed indtil Dagenes Ende, hvorfor Biskoppen opkaster det Spørgsmaal: hvor er saa den mundtlige Overlevering fra Apostelen, hans „Overlevering i Tale og Ord" ved Siden af den i hans Skrifter, hvilken han vil, at jeg tilligemed denne sidste skal holde fast ved? Dette er en meget mærkværdig Slutning. Fordi Apostlene, naar de skrive om de Ting, der høre til Troens og det christelige Livs Udvikling og Befæstelse, have skrevet under den Helligaands Veiledning, kunde de derfor ikke, som andre Mennesker, baade tale og skrive om deres private Anliggender, om Ting, som ikke vedkom Andre end dem selv og de Mennesker eller Menigheder, til hvem de skreve? Det kan ikke modsiges, at dette oftere er skeet. Lader os hertil tage de nævnte Apostelens Ord i Øiesyn. Apostelen stiller Overleveringer ved Tale parallelt med Overleveringer ved Brev; men ligesom han nu ved de sidste aabenbart ikke mener et enkelt Stykke af Brevet, men det hele Brev, saaledes kan han heller ikke ved de første mene en enkelt Formaning, eller en enkelt Deel af den mundtlige Underviisning, men [illegible] Underviisning, og Biskoppen vil dog

vel ikke paastaae, at den heie mundtlige Underviisning har indskrænket sig til Daabspagten. Og dersom Apostelen skulde have meent denne, hvorfor skulde han da ikke have sagt det reent ud? Naar han vil lægge Menighederne en bestemt Formaning paa Hjerte, pleier han ikke at udtrykke sig i forblommede Ord, men han nævner da Tingen med sit rette Navn; og det skulde da være meget besynderligt, om han herfra skulde alene gjøre en Undtagelse med Daabspagten, ret som om denne ikke turde nævnes uden i svage, for Uindviede uforstaaelige Henpegninger. Hvorledes skulle vi dog kunne forklare os denne de hellige Skribenters bestandige Sky for i Epistlerne som i Evangelierne at nævne, hvad der, efter den Grundtvigske Anskuelse, er fornødent at vide, for at faae Velsignelse af sin Daab? [1])

Vi ville nu følge vor lærde Skriftfortolker ind i Peters 1ste Brev, ved hvis Udlæggelse han ret viser os sin dialektiske Kunst. Biskop K. opfordrer os meget indtrængende (S. 100, 101) til selv „at læse", at „lægge Mærke til", „at forelægge os selv", „at opkaste til samvittighedsfuld Besvarelse" o. s. v. — Alle disse indtrængende Opfordringer har jeg efterkommet meget samvittighedsfuldt; jeg har atter gjennemlæst Peters Brev; jeg har lagt Mærke til, hvad Biskoppen vil, at jeg skal lægge Mærke til; jeg har forelagt mig, uden at tage mit Parti, de denne Sag vedkommende alvorlige Spørgsmaal; men jeg er desuagtet kun bleven overbeviist om, at hele Biskoppens

---

[1]) Biskop K. gjør det Spørgsmaal (S. 99): „hvor er saa den mundtlige Overlevering af Apostelen, hans Overlevering i Tale og Ord, ved Siden af den i hans Skrifter, hvilken han vil, at jeg tilligemed denne sidste skal holde fast ved?" Jeg skal besvare dette Spørgsmaal, men maa dog først gjøre opmærksom paa, at Apostelen siger ikke: Skrifter, men Brev, og at der er stor Forskjel herimellem. Biskoppen synes at have megen Lyst til at gjøre bare en lillebitte Forandring i Skriftens Ord, hvorved der kommer rigtignok en heel anden Mening ind, nemlig den Mening, som man ønsker, naar man „engang har taget sit Parti"; men dette gaaer ikke an. Apostelen taler kun om „Brev", og sigter derved naturligviis til 1 Thess.; men han taler slet ikke om sine øvrige Skrifter. Svaret paa Biskoppens Spørgsmaal lyder simpelt saaledes: Overleveringer ved Tale eller den mundtlige Underviisning ere at finde i hans Breve til Romerne, Corintherne, Galaterne, Ephesерne, Colossenserne, Philippenserne, eller med eet Ord: i alle hans Breve. Hans mundtlige Underviisning har vist været som den skriftlige, har været den samme paa alle Steder, vel ikke efter Bogstavet, som ihjelslaaer, men efter Aanden, som levendegjør. Og vi kunne være fuldkommen forvisede om, at dersom vi kun leve efter den skriftlige Underviisning, da ville vi ogsaa leve efter den mundtlige.

Raisonnement er mere livligt end sandt, mere overtalende end grundigt, er bygget paa løst Sand, paa uhjemlede Formodninger, at han kun kan raisonnere saaledes, „fordi han alt har taget sit Parti". Fordi der i Peters Brev findes et Par Ord, som ogsaa findes i Troesbekjendelsen, deraf kan dog ingenlunde følge, at „dette Brev ligefrem er bygget over og er en Udvikling og Anvendelse af Daabsordet og Daabspagten". — Da dette Brev, ligesom samtlige Breve i det Nye Testamente, ere byggede over og ere en Udvikling og Anvendelse af den christelige Grundsandhed: „Gud var i Christo og forligte Verden med sig selv" (2 Cor. 5, 19), og da Daabspagten er et kort Indhold af samme Grundsandhed, saa følger med Nødvendighed heraf, at der i begge maae findes flere Ord tilfælles, uden at det kan afgive det forønskede Bevis. Hvorlidet Biskoppens Beviisførelse holder Stik, frembyder et Sted i Brevet Exempel paa. — Luther har nemlig aabenbart benyttet 1, 18: „vidende, at I ikke med forkrænkelige Ting, Sølv eller Guld, ere forløste, men med Christi dyrebare Blod", ved sin Forklaring af 2den Artikel. Dersom nu denne Forklaring havde været saa gammel, at dens Oprindelse, ligesom selve Bekjendelsens, ikke kunde paavises, men tabte sig i de første christelige Aarhundreder, kunde man jo med samme Ret have gjort den Paastand gjældende: at 1ste Peters Brev var bygget over Luthers Forklaring. Dersom man læser Brevet, uden at være hildet i nogen theologisk Skole, faaer man visselig ikke ud af det, hvad Biskop K. har faaet ud af det; men dersom man allerede „har taget sit Parti, især offentligen eller under en Debat" — ja hvad kan man saa ikke faae ud af Skriften? Biskop K. lægger især Vægt paa den i 1 Pet. 5, 12 omtalte Guds sande Naade, i hvilken I staae. Men „denne sande Guds Naade, i hvilken I staae", maa jo aabenbart referere sig til det nærmest Forudgaaende: „Men al Naadens Gud, som kaldte os til sin evige Herlighed i Christo Jesu efter en kort Tids Lidelse, han selv berede, styrke, bestræfte, grundfæste Eder!" Er ikke den evige Herlighed i Christo Jesu, hvortil Naadens Gud har kaldet os, den Guds sande Naade, hvori vi staae? Da Forbindelsen imellem V. 10 og V. 12 er saa naturlig, hvorfor da afskjære den og søge en Forklaring til V. 12 saa langt borte, at der behøves saa megen dialektisk Kunst for at finde den? Det er overhovedet en aldeles vilkaarlig Forklaring af 1ste Peters Brev, „at Omskjærelsens Apostel har dermed tilsigtet at forvisse en heel Gruppe af Menigheder, der vare omvendte af Paulus eller

af Pauli Skole, at den Christendom, der var dem forkyndt og som de bekjendte sig til, var den rette og ægte"; thi fordi Peter ogsaa skrev til de Menigheder, der vare stiftede af Paulus, deraf følger jo ingenlunde, at Tendentsen har været at stadfæste den Paulinske Lære, hvilket Paulus vist, efter det, vi kjende til ham fra Brevene til Corintherne, vilde have frabedet sig; og endnu mindre at vise, at begge Apostle lagde den Troesbekjendelse, som vi have, i alle dens enkelte Led til Grund for deres Underviisning. Vi komme atter her tilbage til den uforklarlige Sky, som ogsaa Peter, i saa Tilfælde, maa have havt for at nævne Daabspagten med klare og tydelige Ord. Den simple og naturlige Anledning til dette Brev gives tydelig nok tilkjende i selve Brevet, nemlig: at styrke de Christne under de truende Forfølgelser, ved at minde dem om den Guds Naade, hvori de stode, om den evige Herlighed i Christo Jesu, hvortil Gud kaldte dem efter en kort Tids Lidelser, for at de ikke af disse Forfølgelser, af denne korte Tids Lidelse, skulde forledes til Affald.

Vi komme nu til Johannes's 1ste Brev, og hvilket Beviis fører Biskop K. af dette Brev for sin Paastand? Hvad giver ham Anledning til hans tre Sider lange Ordstrøm (S. 104—106)? Det er Apostelens Ord 2, 20: „Og I have Salvelse af den Hellige og vide Alt". At Apostelen ved „Salvelse af den Hellige" kan have meent Daaben, deri kan Biskoppen have Ret; men at det Tilsoiede: „og vide Alt" tilsigter Daabspagten, derfor skylder han os et bedre Beviis end det, han finder i det paafølgende Vers: „jeg skrev ikke til Eder, fordi I ikke vide Sandheden; men fordi I vide den, og fordi ingen Løgn er af Sandheden"; thi heraf kan slet ikke udledes Andet, end at det var til oplyste Christne, Apostelen skrev. Vi komme saaledes atter tilbage til den mærkværdige Sky, ogsaa denne tredie Apostel maa have deelt med de to Første, for at nævne Daabspagten ligefrem ved Navn.

Jeg har nu her Punkt for Punkt gjennemgaaet og prøvet Biskop Kierkegaards Beviser af Skriften for den Grundtvigske Paastands Rigtighed. Vistnok findes der endnu mange flere Ord i Biskoppens Tale, end de, jeg har berørt og prøvet og fundet for lette; men da han med disse kun kan have havt til Hensigt at oplive Foredraget, har jeg ikke fundet det fornødent til mit Diemed at røre ved dem —; og dette haaber jeg, at selve Grundtvigianerne maae indrømme, at det saa temmelig er lykkedes mig at vise, at Biskop Kierkegaards Beviser af Skriften hvile paa vel løs Grund. Dog dersom

Spørgsmaalet kun angik en Skolesag, en Lærdomssag, en Sag, som kun har Interesse indenfor den lærde Theologies Enemærker, da kunde Biskoppens Beviisførelse maaskee gjælde for meget aandrig, og burde maaskee, paa Grund af den store dialektiske Kunst, hvorpaa den har givet Beviis, forøge hans literære Berømmelse. Men det er ingenlunde en blot Lærdomssag, hvorom her er Tale; nei, det er en Troessag, en Livssag af den allerhøieste kirkelige Betydning. At Grundtvigianerne betragte det saaledes, fremgaaer deraf, at den eneste Gang, Pastor P. Fenger i det Skandinaviske Møde tog Ordet, var for at give Pastor Mau en Tilrettevisning, da denne yttrede, „at Hovedsagen var, at troe af Hjertet paa den Herre Christus, og at han vidste af Erfaring, at christelige Menighedslærere, skjøndt uenige i Kirkespørgsmaalet, dog kunde virke i broderlig Samdrægtighed og Kjærlighed til det fælles Maal, at vinde Sjæle for Guds Rige"; — fremgaaer af, hvad vi allerede have hørt i det Foregaaende, at Aalborg Biskop udtaler sit Anathema over Alle, som ikke med ham dele den Grundtvigske Anskuelse, altsaa over alle Landets øvrige Biskopper og over alle Landets Præster paa $\frac{1}{10}$ nær (dersom Dr. Mollers Beregning er rigtig), at han fradømmer dem som Tyve og Røvere Ret til Benyttelsen af Guds Huses gode Ting: af Fadervor, af Guds Ord og den hellige Nadvere. Men, har nu og Pastor Grundtvig, har Biskop Kierkegaard, have alle Grundtvigianerne ret klaret sig det Forhold, hvori de ved deres kirkelige Anskuelse komme til at staae til selve Daaben og Daabspagten? Have de ret betænkt, at de, ved at gjøre deres Anskuelse til et Livs- og Troes-Spørgsmaal, derved formaasteligen have besværet Samvittighederne med deres eget Opspind, have lagt Haand paa selve Daaben, have frataget Daabspagten med den ene Haand, hvad de have givet den med den anden, have til dens Forklaring sat Grundtvigs Navn istedetfor Skriften"? Dette har Grundtvigianismen gjort, som jeg nu sluttelig skal vise. Daabspagten forjætter dem, som troe paa dens Indhold og blive døbte i den treenige Guds Navn, Guds Naade i Christo og den evige Salighed. Men ifølge Grundtvigianismen er dette dog ikke nok til Salighed; der maa komme endnu noget Andet til, som Daabspagten ikke omtaler og hvortil den ikke forpligter; der maa komme den Grundtvigske Oplysning til, og denne Grundtvigske Oplysning maa troes ligesaa fuldt som Daabspagtens Indhold, dersom denne skal kunne virke til Salighed. Lader os høre hans Ord derom,

efter hvem denne Anskuelse har faaet Navn. I Kragballes Samler 2det Bind S. 220 siger Pastor Grundtvig: „Den fjerde Hoved-Oplysning om Troes-Bekjendelsen og dens christelige Brug er, at den, heel og holden, tilligemed Forsagelsen i Daabs-Pagten, maa tages og troes som Ord af Herrens egen Menneske-Mund, da Daaben ellers umulig kunde være Herrens egen Indstiftelse, hvortil det ligesaa nødvendig hører, at han har foresagt Apostlene Daabs-Vilkaaret som han har foresagt dem Døbe-Ordet, der ei engang kan kjendes for christeligt uden i uopløselig Forbindelse med det Troens Ord, som lærer os, i hvilken Faders og Søns og Helligaands Navn det er, vi døbes. Til denne Hoved-Oplysning kan og skal vi vistnok knytte al den Oplysning vi kan give om Forholdet imellem Herren og Aanden, om Apostlernes og alle Ordets Tjeneres og hele Menighedens Forhold til begge og igjennem dem til Faderen, som vil tilbedes i „Aand og Sandhed", det er, lyslevende i Sønnen og Aanden; men disse Oplysninger, som i Tidens Løb maae falde mere eller mindre uklare, maae vi ingenlunde sammenblande med de Hoved-Oplysninger, der baade kan være klare for Alle, og som er aldeles **nødvendige** for at kunne levende tilegne sig Troen og Daaben, og fatte det evige Livs Haab i Vorherres Jesu Christi Navn". — Disse Ord ere tydelige nok. Da nu Daabspagten bør indeholde Alt, hvad der er fornødent at vide, at troe og gjøre til Salighed, for at den Døbte ikke skal blive vildledet af den, ikke blive indbyrdes af den i den falske Mening, at han, ved at efterleve hvad der kræves af ham, kan med Tillid hengive sig til den glade Forvisning, at han staaer i et Naades-Forhold til sin Skaber og Frelser og Helliggjører, og at han levende har tilegnet sig Troen og Daaben og tør fatte det evige Livs Haab i Vorherres Jesu Christi Navn, og for at den uhyre Forargelse kan ophøre, at Christne, uden at vide det, som Type og Rovere tilrane sig Brugen af Guds Huses gode Ting: „Fadervor", „Guds Ord" og den „hellige Nadvere": — saa følger heraf, at der snareste muligt bør raades Bod herpaa, raades Bod paa hvad den Herre Christus og hans Apostle og Kirken have forsømt at tilføie Daabspagten, hvilken Forsømmelse Pastor G. har gjort opmærksom paa, og en fjerde Troesartikel tilføies, saalydende: „Troer Du, at Troesbekjendelsen heel og holden tilligemed Forsagelsen

maa tages og troes som Ord af Herrens egen Menneskemund"?

See, dette er Grundtvigianismens Consequentser. Have Pastor G., Biskop K. og samtlige Grundtvigianere vel betænkt dette? Dette staaer fast, at Daabspagten bør og maa og skal, i kort Begreb, indeholde Alt, hvad der udfordres til Salighed, at den maa give de Christne, for at bruge Biskop Kierkegaards egne Ord, den christelige Alviden, „det er udlagt, naturligviis ikke, at de vide Besked f. E. om Dampmaskiner og Luftballoner eller Telegrafer, men at de vide Veien til Guds Rige, eller, som det hedder i Balles Lærebog, alt det, som et syndigt Menneske behøver at vide til sin Forbedring, Trøst og virkelige Lyksalighed saavel i dette Liv, som i det tilkommende" (S. 105). Men da nu Daabspagten, efter den Grundtvigske Oplysning, ikke meddeler denne „Alviden", saa maa det Manglende, den 4de Troesartikel, aabenbart tilføies. Dog dette ville Pastor G. og Biskop K. naturligviis ikke; men see de da ikke den Selvmodsigelse, hvori de komme ved deres kirkelige Anskuelse? De sige paa den ene Side, at Daabspagten indeholder Alt til Salighed, og saa igjen paa den anden Side, at den ikke indeholder Alt, idet de som Saligheds Vilkaar tilføie den Grundtvigske fjerde Oplysning. Jeg kan ikke skjønne rettere, end at Grundtvigianismen er et aabenbart „Ja" og „Nei", er saa stor, saa massiv en Selvmodsigelse, at Kirkehistorien ikke kan opvise den større. Den giver sig Mine af at ville hævde Daabspagtens Tilstrækkelighed, og ved alle Leiligheder i Taler og Skrifter, i Prædikener og Afhandlinger kommer den atter og atter tilbage til Daabens, Daabsordets og Daabspagtens Uafhængighed af Skriften — og i samme Aandedræt gjør den Daabens Velsignelse — mirabile dictu — afhængig af Tilegnelsen af et Menneskes, vistnok et med Aandens mangehaande Gaver mægtigt udstyret Menneskes, men dog kun et Menneskes, hverken i Daabspagten selv eller i Skriften hjemlede, Tilsætning! Da jeg for mange Aar siden læste om Grundtvigs „mageløse Opdagelse", sagde jeg til mig selv: der gives ingen mageløse Opdagelser paa Troes- og Daabs-Gebetet i det nittende Aarhundrede, og dersom vi bortstøde den hellige Skrift som eneste Regel i Troessager og vige blot en Tomme til Siden fra den Vei, som den hellige Skrift har afstreget, da ere vi, før vi vide det, paa de brede Veie, der føre i Øster eller Vester, føre ind i de mange af Kirkehistorien belyste menneskelige Vildfarelser. Biskop Kierkegaards Tale, flere Grundtvigianske Skrifter og den Kragballeske-

Grundtvigſke-Birkedalſke-Daabsſtrid have aldeles beſtyrket mig i denne Overbeviisning.

Paſtor Birkedal mener (S. 171), at de, ſom ikke dele med ham den Grundtvigſke ſæregne Betragtning af Sakramentets Forhold til det ledſagende Ord, ikke vide, hvorfra de have Livet, ligeſom Børnene, ſom mene, at Storken har bragt det. Han feiler heri. Jo, vi vide, hvorfra vi have det; og vi ſige af fuld Overbeviisning med den høitagtede Mand, der med ægte chriſtelig Tale aabnede det Skandinaviſke Møde i Garniſons Kirke: „vi vide det, at Ingen blandt os kan give ſig ſelv dette nye, aandelige Liv, ſaalidet ſom vi formaae at give os ſelv dette vort jordiſke Liv; men det er vor Troſt, og det er Kirkeherrens ſtore Gave til os, at Han i Daaben ſkaber dette Liv i os formedelſt Vand og Aand; thi Daaben med Daabspagten er Livsmoderen i Kirken, ſom føder Guds Børn; Gjenfødelſens Bad med Herrens levendegjørende Ord er Livskilden i Kirken, hvorfra de gjenfødende Vandſtrømme udvælde. Fordi vi ere døbte, derfor kunne vi have Livet i Chriſto. Men vi have det dog først, naar vi i en hjertelig Omvendelſe og ydmyg Tro tilegne os det og lade Daabens Nyſkabelſe blive til Liv og Virkelighed i os". Heri ſøge vi Livet; men vi ſøge det ikke i Luftkaſteller, ſom — Hiſtorien vil nok ſtadfæſte det — ville komme til at dele Skjæbne med alle andre Luftſyn: glimre en ſtakket Stund, for derpaa for ſtedſe at ſlukkes.

Om „Guds Ord til os"[1]).

Af Paſtor **C. F. Ronne** i Høve.

Høiſtærede Hr. Redactør!

Af Referatet i Danſk Kirketidende om Forhandlingerne paa Roeskilde Præſteconvent den 4de f. M. ſeer jeg udeladt min temmelig udførlige Udtalelſe om „Guds Ord til os".

Da det nu var mig en Samvittighedsſag offentlig at udtale mig herom, og det i vore Dage, ſom til enhver Tid, aabenbar hører til de allervigtigſte Sager, at vide ret Beſked om, hvad der er Guds Ord til os, hvorfor ogſaa

---

[1]) Ovenſtaaende Artikel var først indſendt til „Danſk Kirketidende", hvor der blev nægtet den Optagelſe.

den grundtvigske Skoles nye Paastand herom har mødt saa megen Modsigelse af levende Christne i de nordiske Riger, saa ubeder jeg mig Plads i Deres Blad for denne min Skrivelse og nedenstaaende Linier, som give Hovedindholdet af min Udtalelse om denne Sag i det nævnte Convent, saavidt jeg endnu efter Hukommelsen kan gjengive samme.

Høve Præstegaard, Nytaarsaften 1857.

C. F. Rønne.

Den Maade, hvorpaa nogle af mine Brødre af den grundtvigske Skole i den senere Tid og ogsaa idag have udtalt sig om „Guds Ord til os", og som nu ikke blot synes at ville gjøre sig gjældende som Skolesag, men at skulle gjøres til en Slags Kirkelære og somsaadan føres ud blandt menige Christne ved Folkeskrifter, gjør mig det umuligt at tie hertil; min Samvittighed kan ikke bære det, og jeg veed, at det trykker ligesaa stærkt paa mange af den troende Menighed i hele vort Norden.

Den grundtvigske Paastand kan vel sammenfattes i de Ord, at „Sacramentordene [1]) ere Guds selvgivne Ord til os, det eneste Guds Ord til os, de eneste livskabende, livgivende og livnærende Guds Ord til os". Saaledes troer jeg nok, at idetmindste de Forreste af den grundtvigske Skole ville vedkjende sig den offentlige Udtalelse herom, som ikke heller vides at være berigtiget eller modsagt af dem, der i Heelheden følge Grundtvig [2]).

Denne Lære er det, jeg ikke kan lade uimodsagt udgaae blandt Folket. Jeg har noie og alvorligt fulgt den fra dens Begyndelse, prøvet den i en Menneskealder under Bøn til Gud om hans Aands Lys, men kan ikke komme til anden Overbeviisning, end at denne grundtvigske saakaldte [3]) Oplysning om Sacramentordene og da navnlig om Symbolum apostolicum [4]) mangler Sandheds Lys og den faste historiske Grund, hvorpaa en Paastand af saa uhyre Betydning behøver at hvile.

Gjerne troer jeg, at mine Venner ikke have bevidst ladet sig lokke til hiin Paastand af blotte Sikkerhedshensyn, eller

---

[1]) Lidt dunkelt falder vel stundom Talen om, hvormeget der hører til disse, og navnligt, om Slutningsønskerne efter Sacramenterne høre med hertil.

[2]) Biskop Kierkegaard har fralagt sig at kunne følge med i denne Betragtning.

[3]) Hvorlidet den er berettiget at kalde sig selv „den kirkelige Betragtning", vil sees af det Følgende.

[4]) Her tales naturligviis ikke om Indholdet, hvorom vi ere enige, ligesom jeg erkjender Symbolets store Betydning som Enighedsbaand i Kirkesamfundet.

af den indbildte Nødvendighed paa den Maade at tilveiebringe en ydre Kirke-Enhed [1]) — de have vist antaget denne Lære for begrundet. Men jeg spørger frit: Hvor ere Grundene?

Naar vi nu fornemmeligt holde os til Bekjendelsesordene ved Daaben, det saakaldte apostoliske Symbol, hvor ere saa Beviserne for den grundtvigske Opdagelse, at dette er Guds selvgivne Ord til os, og i Forbindelse med Døbeordet det eneste livgivende Guds Ord, ordret i den Sammenstilling givet af vor Herre selv?

Vi søge forgjeves ethvert Beviis herfor. Ikke et eneste Udsagn have vi i de hellige Skrifter, Alle ere enige i at bøie sig for, ikke eet Ord, hverken af Herren eller Apostlerne, om at han enten har givet eller vilde give sin Menighed en bestemt Bekjendelsesformular, eller navnligt da denne.

Udsiger da Symbolet om sig selv — hvis vi ellers havde Lov at troe dets Vidnesbyrd — at det er „Guds Ord til os", „Guds livskabende Ord"? Nei ingenlunde. Det findes jo ikke engang i sin nuværende Ordføining omtalt eller anført nogensteds i Kirkens ældste Skrifter. I disse tales om „Troen" med Ord, som svare til den hellige Skrifts Tale om Troen — πιστις, fides —, hvorved udtrykkes Hjertets Fortrøstning til Herren. Navnet af apostolisk Troesbekjendelse findes jo beviisligt først senere. Og naar den romerske Kirke søgte at hævde det en apostolisk Oprindelse ved et gammelt Sagn om, at hver Apostel havde givet sit Stykke dertil, saa dristede de sig dog aldrig til at udgive det for „Herrens selvgivne, livgivende Ord". Ligesaalidet har den christne Menighed noget andensteds i Verden først et saadant Beviis.

Staaer denne Paastand saaledes uden historiske Beviser — hvilket jeg troer er indrømmet af hele den grundtvigske Skole —, hvor turde da den christne Menighed eller Nogen af os paa en enkelt Manns Ord antage og følge som kirkelig Betragtning, ja som Livssag, en saadan Opdagelse af det 19de Aarhundrede! Jeg kan det ikke; og det saa meget mindre, som denne Paastand i sine Følger vilde være af gjennemgribende Betydning for den rette Betragtning af Guds Ord til os.

---

[1]) Hvorlidt denne er naaet, har Erfaringen nokſom viist.

Aldrig før har der, siden den christne Menigheds Stiftelse, været Tvivl mellem de Troende om, at Guds Ord til os er først og fremmest det menneskeblevne Guds Ord, Guds eenbaarne Søn. Men dernæst er Guds Ord til os Ordet, som flød fra hans Hjertegrund over hans Læber (af Aanden bevaret i hellig Skrift), Evangeliet prædiket af ham selv til Omvendelse, Tro og Daab, troet og atter prædiket af hans Disciple, levendegjort og ledet af den Helligaand; det glade Budskab om Synderes Saliggjørelse ved Troen paa Jesum Christum, optegnet i den hellige Skrift, som det engang gik levende ud af Herrens og hans Disciples Mund, atter igjen levende, hvergang Herrens Aand nu fører det over hans Disciples Læber — Guds Ord til os — Herrens egne selvtalede Ord. Dette er altid af Menigheden agtet for, og skal altid agtes for, Guds rette Ord til os [1]). Dette Guds Ord, troet med Hjertet, livskabende med Aanden, føder Bekjendelsen med Munden, vort Jaord, som svarer Ja og Amen til det Guds Ord, der kommer til os.

Dette, som altid har været Menighedens Betragtning, — er altsaa den rette kirkelige Betragtning af Guds Ord.

Ved dette Ord ere Hjerterne bøiede under Aandens ubegribelige, men salige Paavirkning ind i Herrens Favn, ind i Pagten med ham, til at bekjende ham, favnede i Daaben som Guds Børn. I dette Naadens Ord, som aabenbarer de Troende Faderens Kjærlighed, Sønnens Hengivelse og den Helligaands Samfund, have Hjerterne alle Dage fundet salig Hvile, og det har saaledes baade Kirkens og Aandens Vidnesbyrd, det indre levende Vidnesbyrd, om at være Guds Ord til os. Hvi skulde vi da ombytte denne faste Klippegrund for vor Hjertefred med en af Nutidens Opdagelser, med en ubeviislig Lære om et andet, livgivende Guds Ord, om den end vilde beraabe sig paa en lignende Livserfaring!

Vi turde desuden ikke betinge Gudslivet af en bestemt ufravigelig Række af Bekjendelsesord, da denne beviisligen ikke er fulgt ved Millioner af Christnes Daab. Det hele store græske Kirkesamfund bruger med Forsæt en anden Bekjendelsesform ved Daaben;

---

[1]) Luc. 10, 16. 1 Cor. 2, 12. 13. Gal. 1, 11. Eph. 6, 17. 19. 1 Thess. 1, 8; 2, 9. 13; 4, 15. 1 Tim. 6, 3. Tit. 1, 3. o. fl. St.

Kirken i England og Sverrig har lagt Meget til ved Tilſpørgſelen ved Daaben. Og blandt os ſelv ere maaſkee de Færreſte døbte paa en Tilſpørgſel, der ſtemmer ordret med Symbolet. Hvis nu dette, forenet med Døbeordene, virkelig var det eneſte Guds Ord til os, det eneſte livſkabende Guds Ord, og man vilde være conſequent, og lade Sætningen gjælde for fuld Alvor: ſaa maatte alle disſe Sjæle ſtaae udenfor Livet og dermed udenfor Frelſen. Men jeg er vis paa, at den barmhjertige Gud har — uden denne beſtemte Ordrække — levendegjort og anerkjendt alle dem for ſine Børn, ſom, dragne af hans Evangelium og Aand, hjertelig holde ſig til den treenige Gud, i hvis Navn de ere døbte, og ſaaledes ſtaae i den hellige Pagt, hvoraf Omvendelſen eller Forſagelſen af ſig ſelv maa følge. At dømme anderledes det kan og tør jeg for Gud og min Samvittighed ikke.

See derfor kan jeg ikke følge den grundtvigſke Betragtning af Guds Ord til os.

Da Paſtor Buſk hertil ſvarede, at ſaa inconſequent var han, at han antog det Samme ſom jeg om disſe, der dog ikke vare døbte paa den apoſtoliſke Troesbekjendelſe, bemærkede jeg blot, at ſaa var dermed ogſaa hele Principet faldet.

Aabent Brev til Paſtor Chriſtiani i Anledning af hans Forſvar for Dr. Rudelbach. Fra en Lægmand. Odenſe 1857. Milos Forlag.

Forfatteren af denne lille Bog har paataget ſig den Ulejlighed i Partianſkuelſens Intereſſe at forſøge paa at modbeviſe mit i Ugeſkriftet udtalte Forſvar for Dr. Rudelbach, og det er ſkeet ved at ſtille et Nei ligeoverfor et Ja, ved at gjentage, hvad der tuſinde Gange er ſagt i den berørte Sag, ved at udrive enkelte Ord af deres Sammenhæng, ved at tage Ordene i en heel anden Mening, end den, hvori den hele Sammenhæng viſer, at de ere ſagte, kort, hans Beviismaade er et Pragtexemplar paa den i Partiſtridigheder ſædvanlige Fremgangsmaade, hvor det ikke ſaa meget er om Sagen ſelv at gjøre, ſom navnlig om at fremhæve, baade hvad man kan og hvad man ikke kan i Partianſkuelſens og Partiførernes Intereſſe. Det er ved denne Anmeldelſe nu ikke min Hensigt at forſøge

paa noget Lignende i min Interesse, men blot, ved at udtale mig om Partivæsenet i Almindelighed, leilighedsviis at komme tilbage til Bogen, der forresten er godt skreven og med Esaus Hænder og Ansigt dog aabenbar røber Jacobs Røst, skrevet i Skjelskør og udgivet i Odense. Hvad jeg har villet modarbeide ved mine forskjellige Udtalelser, er jo naturligviis slet ikke den saakaldte Grundtvigske Anskuelse om Kirkegrunden, som jeg netop udtrykkelig har fremhævet som tilegnet af mig, om ikke med alle dens senere Tilsætninger, saa dog i sin oprindelige Skikkelse, men det er Partivæsenet, der mere og mere tager Overhaand iblandt os og fører os ind paa et Gebet, hvor det Væsentlige tabes af Syne, medens smaalige, uvæsentlige Spørgsmaal faae en Betydning, der slet ikke tilkommer dem, og ved denne Betydning skille Hjerterne ad, der ellers godt kunde gaae sammen i Fred. Og det er naturligt, at mit Angreb i denne Henseende nærmest maatte rette sig imod Grundtvigianismen, ikke imod dens Indhold, forsaavidt dette er fra Gud, men mod dens Maade at gaae frem paa. Den har aabenbar mest af Partiet ved sig, fordi dens Theologi har den bestemteste Colorit, den træder mest anmasende op, den lader sig ikke nøie med at udtale sig, som den troer og tænker, men bryder Staven over dem, der gaae en anden Vei, og det kan kun lidt nytte, at den engang imellem til Søndagsbrug paa Linierne giver Andre christelig Ret til at have en anden theologisk Anskuelse, naar den dog imellem Linierne fordømmer enhver anden Mening som uchristelig. Forf. af det ovennævnte Skrift spørger mig gjentagne Gange, hvor jeg egentlig har hjemme, et Spørgsmaal, der rigtignok maa forekomme ham berettiget, eftersom han selv med en mærkværdig Naivitet kalder sig en „Grundtvigianer." Herpaa vil jeg svare ham, at jeg netop ønsker ikke at kalde mig efter et syndigt Menneske, thi det er meget usikkert i Salighedssagen og har desuden Apostelens udtrykkelige Forbud, 1. Cor. 1, 11. Jeg mener, vi skulle slet ikke kalde os efter Andre, end efter ham, der har mærket os med sit Navn i den hellige Daab, og forsaavidt mener jeg, det er vort Christennavn og vor Personlighed uvedkommende, hvad Mening vi have om Grundtvig. Sagen er den, at ved at være en „—aner" eller en „—ist" kommer man, uden ret at vide det, ud i alleslags Moser, hvor det slet ikke er lysteligt at være. Man bliver en Slags Advocat for Firmaets tilfældige Meninger og Indfald, man maa tage sin Forstand fangen, ikke under Troens Lydighed, men under Partiførerens Paastande og Villie. Hvadsomhelst han siger og gjør, det er godt gjort

og skal forsvares; anderledes Tænkende, som dog maaskee kunne have Ret, skal man ex officio modsige, blot fordi Vinden blæser fra den Kant. Der spørges under saadanne Forhold ikke saameget efter, hvad der er Sandhed, som snarere, hvad der paa den Tid er vedtaget at mene, og derved geraade Advocaterne ofte i en sær Modsigelse. Beviset herfor ligger i den Kragballeske Sag. Da han kom frem med sine Paastande og i Hovedsagen fik Grundtvigs placet, bleve hans Paastande straxt et Schibboleth for Partiet; paa det skandinaviske Kirkemøde bleve de derimod erklærede for „høist ubesindige Yttringer.“ Saa hurtig kan Vinden vende sig, og med den naturligviis samtlige Veirhaner. Og saaledes gaaer det i enhver Partistrid. Et og samme Product bliver af Modstanderne bedømt aldeles modsat, og de samme Udtalelser, der i det ene Parties Øine ere Nonsens, ere for det andet Parti lutter Viisdom. Forandrede man engang Forfatternes Navne, vilde Partiernes Tilhængere komme i en slem Forlegenhed. Og Udtalelserne maae være, som de være vil, saa forstaae Partimændene at faae ud af dem, hvad det skal være. Saaledes har Forf. faaet ud af mine Udtalelser, at man kan være en Christen udenfor Evangeliets Salighedsgrund. Jeg har sagt, at indenfor Evangeliets Salighedsgrund der er Tanken bundet, men udenfor er den fri. Hvad jeg herved har meent, er klart. Hvad Kirkens Bekjendelse siger, det skal en Christen troe som noget Givet; men hvor Kirkens Bekjendelse tier, der er Tanken fri og kan vælge selv; det er kun den gamle Augustinske Regel: »in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.« Dette som Beviis paa, hvorledes Fortolkningen er i Partistridigheder.

Fremdeles siger Forf., at det er en tvivlsom Compliment for Sandhedskjærlighed jeg giver Dr. Rudelbach, ved at sammenstille ham med hans Modstandere, hvem jeg skal have frakjendt Sandhedskjærlighed, ved at paadutte dem, at de veed bedre, end de sige. Siig mig, er det nu ikke et Spil med Ord uden al Sandhed. Forf. vil dog vist ikke frakjende sig selv Sandhedskjærlighed, og dog er det vist ofte gaaet ham saaledes, at han i Stridens Hede talte mod bedre Vidende. I den Udtalelse, „at Birkedal og Fenger vidste bedre, end de sagde,“ ligger ingenlunde en Beskyldning for Mangel paa Sandhedskjærlighed, men ligefrem for Mangel paa Kjærlighed, hvad ogsaa hele Sammenhængen tydelig viser. Det er denne Mangel, som gjør os ubillige og uretfærdige mod vore Modstandere, der lader os glemme, at de, om de end gaae en heel anden Vei end vi, dog derfor ligesaavel som vi kunne

mene det ærligt med Sandheden. Her har ogsaa Partivæsenets Taage forblindet Forf.s Øine, ligesom ogsaa Birkedals, naar han siger, at jeg har kaldt ham en bevidst Løgner. Jeg er tvertimod overbeviist om, at han, saavelsom de Andre, ærlig og redelig stride for det, de anse for Sandhed, kun mener jeg, at »in omnibus caritas« er glemt. At Birkedal i sine forskjellige Udtalelser har brugt den Methode, som, naar Rudelbach bruger den, kaldes „vammelsod," nemlig at klappe med den ene Haand og slaae med den anden, saasom i hans Bøger til Biskop Laub og Biskop Martensen, men naar han selv bruger den, skal være et Beviis paa, at han ikke slipper Kjærligheden, har jo naturligviis intet at betyde. Det er Kjærligheden paa Linierne og Haardheden imellem dem.

Siig mig, hvad har det med Christendommen eller Kirken at bestille, hvad Dr. Rudelbach meente i 1838 eller 1842, eller hvad Datum Gundtvig gjorde sin Opdagelse o. s. v., (netop det, at den har en Datum, som vi have oplevet, viser, at den ei kan opstilles som et Salighedsspørgsmaal), hvad Beviskraft have saadanne Tidsangivelser, naar Folk dog i Tidens Løb hundrede Gange forandre deres Mening? Kan man reise en Anklage mod en Mand, fordi han i 1857 bekjæmper en Mening, han i 1842 var med at hylde? Herpaa behoves da intet andet Svar, end: „ja, men nu hylder jeg den ikke mere," og saa kunde han anføre sine Grunde, der vel sagtens for ham ere fyldestgjørende; ere de det ikke for Andre, saa kunne de jo blive ved deres, men have aldeles ingen Ret til at bebreide ham, at han gik en anden Vei, da han ikke længere kunde følge med, da Veien blev ham for broget. Og om vi saa end hver gik sin Vei i saadanne Spørgsmaal, mon vi dog ikke omsider ville mødes der, hvor alle de smaa polemiske Bøger ikke komme med, uden det da skulde være som et Beviis paa Hjerternes Haardhed, og hvor vi allerklarest ville faae at see, hvor stor en Uret vi gjorde hverandre, ved at frakjende hverandre Salighedsnavnet og Salighedsretten for Partimeningernes Skyld?

Endelig anfører Forf. i sin lille Bog en Mængde Citater af de Paagjældende, som skulle tjene til at bevise, at de ere „saa og saa." Dette er nu ogsaa en ganske almindelig Fremgangsmaade i Partistridigheder, men er i og for sig meget lidet bevisende, og er snarere en Fordølgelse end en Aabenbarelse af Sandheden. Ved saadanne Citater kan allerhøist bevises, hvad en Forfatter til en vis Tid har sagt, men intet videre; thi deels kunne andre Udtalelser af den samme Mand staae i Strid med de anførte, og saa bliver jo Resultatet

= 0, deels er Slutningen fra en Mands Ord til hans hele Væsen og hans hele Standpunkt iblandt syndige og strøbelige Mennesker altfor drisstig. Saaledes kan et Citat af Birkedals Prædiken, ovenikjøbet paa Bods- og Bededagen, slet ikke afgive noget Beviis mod den Paastand, at Grundtvigianerne ikke holde af Bods- og Omvendelsestaler. Det ligger i dette Partis hele Retning, at slige Taler ikke der have Hjemstavn, det vil da sige, hvor det har den ægte Klang og bestemte Colorit. Bleve de andre supplerende Udtalelser af samme Forfatter tagne med, vilde de vist gjøre en slem Streg i Regningen. Foruden denne Procedure, at man tager Eet og lader et Andet ligge, er man uærlig ved Benytteljen og Fortolkningen af Modstandernes Udsagn. Naar saaledes Rudelbach har anført oratio, meditatio og tentatio som Grundsøiler for et ægte lutherst Studium, saa dreies hans Ord omkring, man lader, som han har sagt, at Kirken er bygget paa disse 3 Kræfter, og kalder da raskweg hans Kirke et „trebenet Uhyre," altsammen blot for at stille ham i Skyggen og gjøre ham latterlig, ikke ved hans egne Paastande, men ved Modstandernes. Havde Grundtvig sagt de samme Ord paa sin Viis, saa tænker jeg, det var kommet til at hedde, at det var en himmelsk Treklang, og man havde da forsøgt at bevise disse tre Grundsøilers Sammenhæng med Artiklerne o. s. v.

Mit Raad til Forf. er derfor: tag engang et Par af Rudelbachs Udtalelser, giv dem et Grundtvigsk Sving, tænk Dem, at Grundtvig har sagt dem, saa skal De see, de glide nok ned. Det er slet ikke Andet, det kommer an paa. Forestil Dem, at jeg mener det godt baade med Sagen og Personerne, at mit Diemed kun har været at modarbeide Partivæsenet, og at jeg har virket derhen efter min Maade at være og at tale paa, hvad jeg jo skal og maa nødes til, saa vil hele Sagen stille sig i et andet Lys for Dem. Forkast ikke forud en Udtalelse, fordi den staaer i „Evangelisk Ugeskrift," og antag den ikke forud, fordi den staaer i „Kirketidenden," see ikke efter, hvem Forfatteren er, saa vinder baade De og Sandheden. Det eneste sunde Stade i vor Salighedssag er dog det, Apostelen indtager, naar han siger: „det er mig saare lidet at dømmes af en menneskelig Dag, ja jeg dømmer mig end ikke selv; Herren er den, som mig dømmer."

Christiani.

Kongelige Reſcripter og Reſolutioner, Love og Expeditioner, Geiſtligheden i Danmark vedkommende. Samlede og udgivne af **C. F. Schwartzkopf**, Cancelliraad. Ny Række. Fjerde Binds 1ſte Hefte. Kbhvn. 1857. Gyldendal. (220 Sider; Pr. 1 Rd. 32 ß.). — Det her foreliggende 4de Bds. 1ſte Hefte af de geiſtlige Reſcripter omfatter Aaret 1852. Vi troe, at det vilde være ønſkeligt, om Udgivelſen af dette for Geiſtligheden ſaa vigtige Værk blev fremmet med noget ſtørre Hurtighed, ſaa at man ſnart kunde naae ſaa vidt, at man i Aarets Løb fik Reſcripterne for det foregaaende Aar. Værket vilde derved ſikkert finde forøget Udbredelſe blandt Geiſtligheden, der nu nærmeſt er henviſt til Meddelelſerne i Dep.'s Tidende, hvor der langtfra meddeles Saameget, ſom i den foreliggende Udgave af Reſcripterne.

Johannes den Døber, en chriſtelig Tragedie af **J. Fibiger**. Kbhvn. 1857. Schønberg. (400 Sider; Pr. 2 Rd.). — Nærværende „chriſtelige" (?) Tragedie forekommer os at være et temmelig uheldigt Arbeide, i høi Grad trættende og utilfredsſtillende at læſe, og det var derfor med ſtor Forundring vi ſaae den ſtærke Lovprisning af det i „Fædrl." (1857 Nr. 283). Johannes den Døber ſtaaer i prægnante, klare, ſkarpe Træk tegnet i N. T., og at ville udvide dette Billede er viſtnok en meget vanſkelig Opgave, ſom har ligget langt over Forf.s Kræfter. Udfaldet er da ogſaa blevet derefter, ſaavel med Hensyn til Bogens religiøſe ſom til dens poetiſke Side. Uden profetiſt Aand har Forf. componeret profetiſke Taler, ſom kun gjøre ringe opbyggeligt Indtryk; Johannes har faaet en reflecterende Charakteer, ſom er fremmed for ham efter N. T.s Skildring, og han falder tidt ud af den gammeltеſtamentlige Colorit, der er lagt over det Hele (Johannes taler f. Ex. om „Brændeviin og Peber" ſom Federcuur, taler om ſig ſelv ſom Gjenſtand for hellenſk Tragedieſtrivning oſv.). Dictionen er triviel, i høi Grad tynget ved Rimet, der tidt har medført Tanken, hvilken derfor ogſaa ofte er ſøgt og uklar. Tankeindhold er der kun lidet af, derimod er der undertiden en vis Billedpragt; hiſt og her er der Platheder i Stilen. Formen er flere Steder uheldig med Hensyn til Riim og Cæſur. Scenen med Brydningen mellem Satan og Johannes (et Modſtykke til Jacobs Kamp med Gud) er et forunderligt Misgreb (ogſaa ſenere i Bogen omtales Kampen med det Onde ſom en Nævekamp). — Bogen gjør i det Hele Indtrykket af at være „etwas Gemachtes", ikke en konſtneriſk

Inspiration, og de skjønne og vellykkede Enkeltheder, som findes, ophæve ikke det ugunstige Totalindtryk.

J. M. L. H.

Svar paa et Brev fra Hr. Boghandler Thaarup.

Det haab, De i Deres Skrivelse (Ugeskr. 11te Bd. P. 25) ytrer, at Bebreidelsen, der er gjort Dem, efter de meddeelte Oplysninger vil blive taget tilbage, gjør „den ukjendte Brevskriver" sig en Fornøielse af at opfylde, og vil gjerne kalde det „forsvarligt" under de forhaandenværende Omstændigheder, at De, „istedetfor at udgive Forklaringen i Løbet af to Aar, tager noget af det tredie med"; kun finder „den ukjendte Brevskriver", at De ikke burde have „forandret Deres Plan stiltiende"; den korteste Meddelelse til Subscribenterne vilde have beroliget dem, at de ikke ved Langsomheden, der var i tiltagende Stigen, vare blevne bragte til at befrygte, at „Forklaringen" ikke blev færdig i deres Tid, og Langsomheden vilde ikke være bleven kaldt „uforsvarlig". „Den ukjendte Brevskriver" har ikke „erholdt" rigtige Oplysninger, men er selv iblandt Subscribenterne og navnlig iblandt de 71 Geistlige, der have subscriberet; han har havt Interesse nok for Foretagendet til, at han allerede har skaffet Deeltagere iblandt Ikkegeistlige, men Uvisheden, hvor længe det vilde vare, inden Værket blev færdigt, har sikkert holdt Flere tilbage fra at blive Subscribenter, saa at han maa antage det at være i Sagens Interesse, at den er bragt paa Bane og en Udtalelse derved foranlediget.

I Ugeskr. vil blive optaget: „Andragende fra sjorten Præster om en Forandring i Skriftemaalet"; meddeelt af Provst Becker.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Posteontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 6. Den 22de Januar. **1858.**

Indhold. 1. Andragende fra fjorten Præster om en Forandring i Skriftemaalet; meddeelt af Provst Becker. 2. Svensk Dom om det skandinaviske Kirkemøde. 3. Nogle Germanismer; af Lic. Hageruy. 4. Blandinger. 5. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser. 6. Rettelse.

Andragende om en Forandring i det nu brugelige kirkelige Skriftemaal forud for Nadveren.

En Skrivelse til Biskoppen over Aarhuus Stift fra fjorten Præster i Hammer og Thybjerg Herreder [1]).

(Meddeelt af Provst Dr. P. W. Becker).

Undertegnede Præster have længe havt Anledning til med Bekymring at bemærke den Misbrug, for hvilken Meddelelsen

[1]) Efterat Ønskeligheden af en Forandring i det i vore Kirker brugelige saakaldte Skriftemaal ofte havde været overveiet og drøftet i Hammer og Thybjerg Herreders Præsteconvent, vedtog man med en betydelig Stemmeflerhed at udbede sig Stiftets Biskops Medvirkning og Bistand til en forandret Ordning af denne Kirkesag, og en Indstilling til Biskoppen conciperedes i Overensstemmelse med de Ønskuelser, som hos Flertallet af Conventets Medlemmer gjorde sig gjældende med Hensyn til den omhandlede Sag. Man havde ønsket, at denne Sag maatte blive forelagt til Overveielse i Landemodet. Da dette imidlertid ikke har kunnet ske, eftersom omfattende Sager af mere paatrængende Natur have udfyldt al den Tid, som paa de tvende senere afholdte Landemøder (1856 og 1857) har kunnet indrømmes til „de udvidede kirkelige Forhandlinger", har man udbedet sig Andragendet tilbage, og tillader sig gjennem disse Blade at anbefale det til almindelig Overveielse.

af den kirkelige Absolution i det saakaldte Skriftemaal er udsat, og efter fælles Overveielse ere vi blevne enige om at udtale for Deres Høiærværdighed saavel vore Tvivl og vore Betænkeligheder, som vort Ønske om en Forandring af de bestaaende Forhold.

Efter det endnu bestandig gjældende Kirkeritual af Aar 1685 kræves der af Enhver, som agter sig til Herrens Bord, at han først skal „indstille sig for sin Sognepræst i Skriftestolen, bekjende sine Synder for ham og knælende bede om Afløsning, hvorpaa Præsten, naar han har hørt Synderens Bekjendelse, samt hans Længsel efter Guds Naade med et christeligt og alvorligt Forsæt til sand Bedring, skal foreholde ham hans Synds Vederstyggelighed, og formaae ham til et nyt Levnet, og endelig med Haandens Paalæggelse i den hellige Treforbigheds Navn tilsige ham alle hans Synders Forladelse" (Kirkeritualet Cap. IV, S. 143 ff.).

Hvormeget der end med Føie vil kunne erindres mod at gjøre en saadan Fordring til alle Gjæsterne ved Nadveren, at de skulle aflægge en høitidelig Syndsbekjendelse som en ueftergivelig Fordring for at faae Adgang til Sacramentet, saa maa det dog indrømmes, at, saalænge man gik tilværks aldeles efter Ritualet, og lod Absolutionen være betinget ved en foregaaende aflagt Bekjendelse i Forening med en Begjæring fra Confitentens Side om at erholde Tilsagn om Naade og Syndernes Forladelse, manglede det Hele ikke Holdning og Consequents.

Som bekjendt, er en betydelig Forandring foregaaet i disse Forhold, siden Ritualet fik Lovkraft, og vi ere overbeviste om, at der ikke er nogen eneste Menighed i Danmark, hvor man følger, eller i en overmaade lang Aarrække har fulgt, Kirkelovens Forskrift. Endnu bestandig kræves rigtignok „Skriftemaal" som en Forberedelse til Nadveren, men hvad der nu bærer dette Navn, er saare langt fra at være det, som Ritualet kalder Skriftemaal. Communicanterne høre, ikke hver for sig, men Alle under Eniug, en Tale af Præsten; de knæle derpaa ved Alteret, og der tilsiges dem enten ganske ubetinget, eller — hvad der maaskee bliver mere og mere Skik, uagtet det ikke stemmer med Ritualet — under den Forudsætning, at de angre og fortryde deres Synder, og love herefter at føre et gudfrygtigt og christeligt Levnet, alle deres Synders Forladelse i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig-Aands.

Uagtet vi, som Forholdene nu engang ere, meget maae foretrække den hypothetiske Syndsforladelses-Form for den

absolute, kunne vi dog ei tilbageholde den Bemærkning, at enten man bruger den ene eller den anden Form, vil Misforstaaelse være uundgaaelig, og den hele Handling saare let i de Flestes Øine synke ned til et reent opus operatum.

Af Nogle betragtes den som en Skik og Vedtægt, medens den af Andre tillægges et Slags magisk Virkning. I begge Tilfælde tvivle vi ikke om, at Bibeholdelsen af en saadan Act som et saakaldet Skriftemaal, blot bestaaende i en høitidelig, i de meest udtryksfulde Ord med Haandspaalæggelse udtalt, Syndsforladelse, uden sin nødvendige Forudsætning, Syndsbekjendelse, ikke er en lidet medvirkende Aarsag til den uværdige Brug, som gjøres af Alterens Sacramente, og til de ringe Frugter i et retskaffent og gudfrygtigt Liv, som spores hos en stor Mængde af vore Menighedsmedlemmer, hvem man vistnok ikke kan bebylde for, at de forsømme Altergang, men vel for at de gaae til Nadveren uden Eftertanke, uden Alvor, uden Frugt for Livet.

Hvor indtrængende end Præstens Formaning maatte være, hvor alvorlig han end maatte lægge Communicanterne paa Sinde, at han ingen Magt har til at forlade Synden, dersom de ikke selv føle oprigtig Fortrydelse over den og tilegne sig deres Frelsers Naadeløfter i en levende Tro — de Fleste i Menighederne ville, efter den Erfaring, vi navnlig i Landsbysogne have havt overflødig Leilighed til at gjøre, holde sig til det Tilsagn, hvormed han slutter den hele Handling; og de stærke, høitidelige Ord, som forkynde Syndens Tilgivelse, ville ofte ophæve Virkningen af hvad han forud har sagt om Nødvendigheden af, at Mennesket i Bodfærdighed, i Tro og Ydmyghed selv søger Herren.

Saalænge man gjorde Absolutionen afhængig af en Syndsbekjendelse og af Confitentens udtalte Længsel efter Syndsforladelse, var denne Act ikke saaledes som nu berøvet enhver forstandig Forudsætning eller løsrevet fra sin naturlige Grundvold. Det er dog ligefuldt meget langtfra, at vi skulde ønske det hele Skriftemaal paany indført saaledes, som det var ordnet efter Kong Christian V's Kirkeritual, som en nødvendig Betingelse for Deeltagelse i Nadverens Sacramente.

Hverken den hellige Skrift eller den christelige Oldtid kjender nogen anden Forberedelse til den hellige Nadvere end den Anviisning, som Paulus giver i 1 Cor. XI: „Ethvert Menneske prøve sig selv", og det var, som bekjendt, langt nede i Middelalderen, at Skriftemaalet og Absolutionen, som tidligere havde været brugte af Christne, hvem en indre Trang tilskyndede til at aabne deres Hjerter for en erfaren aandelig

Raadgiver, og af ham at annamme Tilsagnet om, at deres Synder vare dem forladte, bleve paabudne som uundgaaelige Betingelser for at stedes til Herrens Bord paa den 4de Lateransynode (1215), hvis Forskrift blev stadfæstet paa Tridentiner-Conciliet, sess. 24. can. 8.

Hvad den lutherske Kirke angaaer, da beholdt denne Skriftemaalet og Absolutionen, og den augsburgske Troesbekjendelse (Art. 11 og 25) fremhæver og berømmer disse Handlingers Nødvendighed og store Trøst for ængstede og besværede Samvittigheder, omtaler ogsaa, at de sædvanlig anvendtes forud for Deeltagelse i den hellige Nadvere, men forgjeves søger man enten der eller i vor Kirkes andre symbolske Bøger eller i Reformatorernes øvrige Skrifter eller i den kirkelige Praxis i de Lande, hvor Luthers Lære vandt Indgang og Fodfæste, noget Vidnesbyrd om, at man har villet have disse Kirkestikke paabudne som Fordringer til Enhver, der agtede sig til Herrens Nadvere. Mangfoldige Yttringer vise det ganske Modsatte; af disse skulle vi indskrænke os til at erindre om Luthers Ord i hans Skrift: Unterricht der Visitatoren a. d. Pfarrherren in Sachsen. Art. 6. Om den hellige Nadvere: „Ingen bør stedes til den hellige Nadvere, uden at han iforveien har været hos Sognepræsten. Denne skal overhøre ham, om han er tilbørlig oplyst om Sacramentet, og om han ellers behøver Raad, eller om han er en Saadan, om hvem man seer og veed, at han er vel oplyst; thi dersom Sognepræsten eller Prædikanten selv, som daglig omgaaes med disse Ting, vil gaae til Alters uden Skriftemaal eller Overhøring, da skal dette ikke være ham formeent eller forbudet. Paa samme Maade kan man ogsaa forholde sig med andre forstandige og vel oplyste Personer, som kunne underviise sig selv, eller sige sig selv det Fornødne, — for at der ikke strax skal opkomme et nyt Pavedomsaag eller en tvungen Sædvane ud af saadant Skriftemaal, hvilket vi skulle og maae have frit. Og jeg, Dr. Martin selv, gaaer undertiden til Alters uden Skriftemaal, for at jeg ikke skal gjøre mig selv en tvungen Sædvane i min Samvittighed; men saa bruger jeg igjen til andre Tider Skriftemaal, og vil ikke undvære det, allermeest for Absolutionens Skyld, det er, for Guds Ords Skyld. De unge og uoplyste Mennesker maa man drage og veilede anderledes end de forstandige og erfarne Christne". Sammesteds Art. 8. Om det rette christelige Skriftemaal: „Absolutionen, der under Pavedømmet blev fortiet og skjult, skal rigelig fremhæves og udvikles i Prædiken, at den er et Guds Ord, i hvilket Enhver især

saaer sin Syndstilgivelse og Frikjendelse. Derved røres og styrkes Troen. Dog stedse paa den Maade, at Alt forbliver frit, dem uformeent, som ville bruge Absolutionen, og paa den anden Side atter dem uformeent og unødt, som ville skrifte alene for Gud, forudsat, at de ere vel oplyste i Troen og den christelige Lære, og som derpaa ville annamme Sacramentet; dem skal man ikke paalægge nogen Tvang; thi Enhver annammer Sacramentet paa sin egen Samvittigheds Ansvar, som St. Paulus siger, 1 Cor. XI, 28: „Enhver prøve sig selv".

Vi tilføie endnu, at heller ikke den lutherske Kirke i Danmark nogensinde — lige indtil Aaret 1685 — har fordret som ufravigelig Regel, at Forberedelsen til den hellige Nadvere skulde være knyttet til Skriftemaal, og henvise til hvad der om Skriftemaalets første Indførelse i den danske evangeliske Kirke er samlet i en Afhandling af Hr. Provst Heiberg i 4de Bind af Theologisk Tidsskrift (1840) Side 117 ff.

Det er vor paa ikke faa Kjendsgjerninger grundede Overtydning, at da Absolutionen, efter dens nuværende Stilling i vor kirkelige Praxis, er løsreven fra sin organiske Grundvold og ikke længere kan knyttes dertil til nogen sand Nytte for det kirkelige Liv, da den endvidere i sin nuværende Form er en Anledning til megen Misforstaaelse, besværer mange Præsters Samvittighed, og — hvad tvende af os, medundertegnede Nordam og Berg, særlig have troet at burde fremhæve, — er en væsentlig Anke mod det bestaaende Kirkesamfund i Landet hos mange alvorlige og oprigtige Christne, der see Absolutionen paa den meest høitidelige Maade ligesom iflæng uddeelt til Menighedens Medlemmer, uden at nogen Undersøgelse om deres aandelige Tilstand fra Kirkens Side har fundet Sted eller har kunnet finde Sted — bør den vige den Plads, som den nu indtager, og i sin Heelhed o: i sin organiske Forbindelse med Skriftemaalet, overlades til den private Sjæleforg, i Overeensstemmelse med de i 25de Artikel af Conf. Aug. udtalte Grundsætninger, og den kirkelige Forberedelse til den hellige Nadvere indskrænkes til en Forkyndelse af Evangeliets Trøst for de Bodfærdige, en Formaning til en alvorlig Selvprøvelse, og en Advarsel mod en letsindig, tankeløs og uværdig Nydelse af Herrens Legeme og Blod. Vi antage, at en væsentlig Fordeel for det kirkelige Troesliv vil opnaaes derved, at Absolutionen adskilles fra Altergangen, idet nemlig enhver Communicant — naar den Støtte for Syndesikkerheden og for en død Tro, som mangen uværdig Gjæst finder i det kirkelige Ansvar for Absolutionens Tilsigelse, bortfalder — mere levende

kommer til at føle, at han selv bærer det fulde Ansvar for sin Værdighed eller Uværdighed som Gjæst ved Nadveren. Han vil derved vækkes til en alvorligere Selvprøvelse, en større Selvvirksomhed, en mere levende Selvanstrengelse for at annamme Guds Naade, Absolution i Troen, fremfor naar den kirkelige Absolution gaaer umiddelbart forud for Sacramentet.

Forsaavidt det forøvrigt kunde være ønskeligt, at en mere individualiserende Indskjærpelse om Evangeliets Trøst for de Bodfærdige maatte gives under Forberedelsen til den hellige Nadvere, end den, som kan indeholdes i en almindelig Opbyggelsestale forud for Altergangen, da tillade vi os at henvise til, hvad der er foreslaaet i det theologiske Facultets under 31te Decbr. 1840 afgivne Betænkning over Biskop Mynsters Forslag til et nyt Kirkeritual (Theol. Tidsskrift, V. 152 ff.): at „inddrage Absolutionen i selve Skriftetalen, saaledes nemlig, at, efter en forudskikket Indledning, Absolutionens Begreb blev gjort til Gjenstand for en trøsterig Udvikling (vox Evangelii remittens peccata et consolans conscientias), og at denne sluttedes og ligesom besegledes med et høitideligt Ønske eller en Velsignelse under Haandspaalæggelse". Facultetet tilføier: „Den ældre Kirkes Formularer, som vare ved Magt, indtil hierarchiske Ideer fortrængte dem (i 12te og 13de Aarhundrede), kunde tjene til Forbilleder: „Misereatur tui Dominus omnipotens", eller: „absolutionem et remissionem tribuat tibi Deus". Hele Skriftemaalets (ɔ: Forberedelses-Handlingens) Øiemed vilde derved lige fuldkomment opnaaes, kun blev ei længere en enkelt Absolutionshandling, som nu, men den hele Handling, Tale og Bøn, i dens Heelhed Kirkens Virksomhed til Samvittighedens Beroligelse, og Øiemedet blev saaledes naaet paa en Maade, der i Eet og Alt kunde bestaae med evangeliske Grundsætninger og med pligtskyldigt Hensyn til Menighedens moralske Tarv, samt til deres Overbeviisning, der enten som Sjæleførgere eller som Communicanter føle sig besværede ved den nu brugelige Form".

„At derimod Præsten beholder sin Ret og sin Forpligtelse til at forkynde Syndernes Forladelse paa en positiv Maade, hvor Nogen har aabenbaret sit Indre for ham, og han er overbeviist om Angerens Oprigtighed, er en Selvfølge, og det burde udtrykkelig bemærkes, at han kan og bør bruge den gamle Formel i saadanne Tilfælde, f. Ex. ved Sygeberettelse og hjemme i Huset".

„Saaledes" — slutter Facultetet sin Betænkning — „formenes to Ting herved at være vundne. Paa den ene

Side vil den indicative Absolutionsform og det dermed uadskillelig forbundne private Skriftemaal føres tilbage til sit sande Begreb, nemlig Kirkens private Sjæleforg. Den store Betydning, som Reformatorerne tillagde Absolutionen for de ængstede Samvittigheders Skyld, ophæves ikke herved, at dens Uddelelse og Benyttelse holdes indenfor de Grændser, som Sagens Natur foreskriver. Paa den anden Side vil den evangeliske Kirke, ved at optage den optative Form til almindelig Brug, afværge de katholske Vildfarelser og beviislig vende tilbage til den gamle Kirkes Exempel. Sammenblandingen af det almindelige og det private Sjæleforgerembede bliver da undgaaet, uden at dog noget Moment berøves sin kirkelige Charakteer og Myndighed".

At denne Erklæring om Ordningen af den kirkelige Forberedelse til den hellige Nadvere, med hvilken vi i det Hele samstemme, fremtræder som et Votum af alle det theologiske Facultets daværende Medlemmer, altsaa af Mænd af forskjellig theologisk Retning, og at det Resultat, til hvilket Facultetet er kommet, ganske stemmer med den Anskuelse af Sagen, som vi i vore Embedsstillinger adskillelses praktisk Vei have dannet os, turde vel tjene til at forstærke Vægten af et Andragende, som begjærer en aabenbar Mislighed hævet og en bedre Ordning af Forholdet sat istedet.

I Henhold til alt det Ovenstaaende vove vi at andrage paa en saadan Forandring i det Bestaaende, at:

1) Nydelsen af den hellige Nadvere ikke betinges ved den foregaaende Absolutionsact.
2) At Absolutionen beholdes som henhørende til den private Sjæleforg.
3) At istedenfor det saakaldte Skriftemaal træder en Formaningstale til Communicanterne (i Henhold til 1 Cor. XI, 27—29), der sluttes med et Velsignelsesønske, saaledes som i sin Tid er bragt i Forslag af Kjøbenhavns Universitets theologiske Facultet i sammes nys anførte Betænkning over Biskop Mynsters Forslag til et Kirkeritual.

Vi antage, at de af os attraaede Forandringer, der ikke tilsigte at indføre noget Nyt, men til at gjenoprette den ældre Skik samt afhjælpe en ioinefaldende af mange Præster og Lægfolk længe følt og oftere i Tale og Skrift drøftet Ulempe i vor kirkelige Samfundsorden, vilde findes vel begrundede, og ligesom vi vide, at Deres Høiærværdighed i det Væsentlige deler vore Anskuelser om Nødvendigheden af en Forandring i den nærværende Form for det meget uegentlig kaldte kirkelige „Skriftemaal" (see Yttringer i Deres Dogmatik S. 521).

saaledes nedlægge vi denne for os magtpaaliggende Sag i Deres Hænder, med ærbødigst Anmodning om, at De ved Deres Anbefaling og Indflydelse vil fremme dens Afgjørelse.

Hammer og Thybjerg Herreder, den 19de Mai 1856.

P. W. Becker. Berg. Nordam. B. J. Fog. G. Steenberg.
Fred. Mohr. P. Friedenreich. Edv. West. P. L. Husum.
G. E. Götzsche. Funck. J. P. O. Balle. S. Poulsen.
P. C. Götzsche.

Svensk Dom om det skandinaviske Kirkemøde.

I en Artikel i den af tre Lundske Professorer redigerede „Svensk Kyrkotidning" 1857 Nr. 19—20 (October f. A.) [1]), med Overskrift: „Det första s. k. Skandinaviska Kyrkomötet i Köpenhamn 14.—17. Juli 1857", gives der (efter Hammerichs trykte Beretning) en kort Udsigt over Forhandlingerne paa det 1ste skandinaviske Kirkemøde med vedføiede kritiske Bemærkninger. Da det ogsaa for danske Læsere vil have Interesse at see, hvad Indtryk hiint Møde har gjort i Sverrig, aftrykke vi nogle Ytringer af hiin Artikel.

„Gammelt Nyt, vil Læseren maaskee udbryde, og han har deri ikke synderlig Uret. Thi foruden det, at det hører til Nutidens Skik allerede i October at finde det gammelt og forslidt, hvad man i Juli enthusiastisk omfattede som en herlig Nyhed, gives der virkelig Phænomener, som fra Begyndelsen have saa liden Livskraft, at de tidlig ældes, døe bort uden at efterlade noget Spor af deres Tilværelse, og derfor kun vanskelig bevares i Mindets Interesse. Det er blot selve Fødselstimen, med hvad som følger umiddelbart derpaa, der i saadanne Tilfælde tildrager sig nogen Opmærksomhed; siden tiltager Ligegyldigheden, og mod denne gives der intet Raad. Uagtet man ikke kan undgaae at henregne ovennævnte Møde til dette Slags Phænomener, ville vi alligevel forsøge endnu engang at henvende Opmærksomheden paa samme, især da det, hvorledes Udfaldet end blev, sysselsatte sig med Nordens kirkelige Anliggender, og har lovet at gjenopstaae om to

[1]) Ved en ubegribelig Langsomhed fra den svenske Boghandlings Side ere disse Nr. først for ganske nylig komne os ihænde.

Aar for at fortsætte Arbeidet .... Nogen Plan for Forhandlingerne var hverken lagt af Indbyderne eller af nogen anden forberedende Comittee; „man maatte overlade det til Mødet selv at skabe sin Form", og denne Skabelse blev intet mindre end heldig .... Tretten Foredrag og to Forslag vare iforveien anmeldte, men kun 4 af de førstnævnte kom til Forhandling paa Mødet, og blandt dem optog det ene, nemlig Grundtvigs „om det levende Ord", med alle hans Venners Commentarer derover, i den Grad Broderparten, at det synes af Forhandlingerne, som om Mødet fra dansk Side hovedsagelig var beregnet paa Grundtvigianismens Triumph".

Beretningen ordner Foredragene i tre Serier, med Hensyn til hver af de tre Landskirker, „især da de tre Serier virkelig gaae parallelt ved Siden af hinanden, og hver Kirkes Repræsentanter i Hovedsagen kun befatte sig med det, som vedrører deres eget Fædreland. Selve Grundtvigs „kirkelige Anskuelse", som var den danske Sides A og O, gjør ikke nogen Undtagelse herfra, thi med al sin Paastand paa Universalitet, er den hverken meer eller mindre end dansk".

Om Hammerichs Udsigt over den danske Kirkes Tilstand siges, „at den ligesaameget ophøier det Nuværende, som den nedsætter det Forbigangne .... Ingen nægter, at Grundloven fra 1849 (med Hensyn til Kirkens Forfatning) var „et vældigt Spring", men hvorvidt det var et ligesaa lykkeligt, derom ere Meningerne i Landet meget deelte .... Siden det nævnte Aar er man ikke kommen et Hanefjed videre frem med den danske Kirkes nye Ordning, Uordenen er maaskee større end nogensinde, og Udsigterne til en bedre Tilstand for Øieblikket intet mindre end lyse .... Er den Psalmesang, som vi have hørt synge i Grundtvigs Forsamling i Kjøbenhavn, en Prøve paa det nye „Opsving", saa maae vi baade i den religiøse og den musikalske Smags Navn protestere mod et saadant Opsving". — Om Navnet: „den kirkelige Anskuelse" bemærkes, at det tages identisk med „den Grundtvigianske, uagtet denne i Virkeligheden efter Ordets sædvanlige, historiske Betydning er i høi Grad ukirkelig" .... „Findes der da ingen Opvækkelse blandt de mange tusinde Christne i den danske Folkekirke, der hverken ere Pietister eller Grundtvigianere, eller blive de nødvendig Medlemmer af en af disse to Klasser, saasnart en Opvækkelse indtræder hos dem? Vi kjende forud Svaret paa et saadant Spørgsmaal, og have allerede hjemme i vort eget Land gjort tilstrækkeligt Bekjendtskab med denne Maade at skrive Historie paa".

Efter at der dernæst er givet et Uddrag af Dr. Rudelbachs Foredrag, siges der: „Man skulde vel have troet, at et lutherſk Møde ei burde havt Noget at erindre mod disse Sætninger; det var dog langtfra Tilfældet. Allerede inden Dr. R. havde forladt Talerstolen, hørtes der ved Siden af noget Bifald Mishagsyttringer".

I Anledning af Dr. Kierkegaards 1ste Foredrag yttres: „Efter denne Anskuelse har Christendommens Historie ikke synderligt at betyde, og Udbyttet af atten Aarhundreders Arbeide paa stedse dybere og fuldstændigere at tilegne sig Evangeliets Sandhed synes at være lidet eller intet. Det er aldeles ubegribeligt, hvorledes Kirken skal kunne lukke Øinene for sin egen historiske Udvikling, da hele dens nærværende Tilstand er et Product af denne Udvikling; ubegribeligt, hvorledes den skal kunne see bort fra de store historiske Differentser mellem Katholicismen og Protestantismen og de mangfoldige Forskjelligheder indenfor den sidste, som om de vare uden Betydning for Livet, blot fordi det Almeenchristelige som noget Fælles indeholdes i dem alle; endnu ubegribeligere, hvorledes den, efterat den guddommelige Aabenbarelses Indhold er bleven optegnet og bevaret i hellig Skrift, skal kunne stille sig under et traditionelt Ord som høieste Regel, hvilket enten indeholder uendelig meget mindre end det skrevne, eller, i modsat Tilfælde, fører ind paa en Vei, hvor man altfor let mister de sikkre Kriterier for christelig Sandhed. Grundtvigianerne ville rimeligviis sige os, at vi ikke forstaae Læren om „det levende Ord", thi dette have de i omtrent 30 Aar sagt deres Modstandere i Danmark, og samme Svar lød ogsaa ved Mødet, da blandt Andre den svenske Pastor Hammar søgte at gjøre nogle Bemærkninger. Vi maae da glæde os over, at Saamange af Mødets Medlemmer bedre forstode og høiere skattede Sagen, thi under Biskop Kierkegaards Foredrag „hørtes hyppige Bifaldsyttringer, der, da han traadte ned fra Talerstolen, bleve meget stærke".

„De Danskes Interesse for dette Æmne mærkedes ligeledes ved den følgende Dags Møde. Uagtet Grundtvigs alt i Forveien bebudede Foredrag „om det levende Ord" stod Nr. 2 paa Dagsordenen, forlangte flere Røster med utaalmodig Iver, at det først skulde tages for, hvilket ogsaa bevilgedes. Den gamle Mester betraadte altsaa nu Tribunen.... Da Pastor Grundtvig holdt sit Foredrag, havde allerede Forsamlingen uheldigviis vedtaget, at lydelige Bifaldsyttringer ikke tiere maatte skee; ellers vilde de udentvivl have lydt meget stærkt, da han forlod Talerstolen. Men hvad enten de

vilde have været ſtærke eller ſvage, ſaa vilde den evangeliſke Kirke underſkrive ſin egen Dødsdom i ſamme Øieblik, ſom den bifaldt den af ham og hans Diſciple opſtillede Forſkjel (mellem det mundtlige og det ſkrevne Ord, det levende og det døde Ord) eller opfattede den anderledes end ſom en tom Abſtraction. Chriſtus ſelv har jo tydelig betegnet allerede den gamle Pagts aabenbarede Ord, ſom det ſkriftlig var ſammenfattet og læſtes i Israel, ſom „Guds Ord", hvilket ligeſaavidt ſom hans egne Ord og Gjerninger vidnede om ham. Apoſtelen Paulus ſiger om det ſamme ſkrevne Ord, at ſkabende Evighedskræfter ere indeholdte i det, at det er nyttigt „til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelſe, til Optugtelſe i Retfærdighed, at det Guds Menneſke maa vorde fuldkomment, dygtiggjort til al god Gjerning" (2 Tim. 3, 16—17). Paa ſamme Viis tænke ogſaa de øvrige Apoſtle Aanden ikke ſom gaaende ved Siden af det ſkrevne Ord, men ſom formælet med det. Og hvad angaaer disſe Apoſtles egne Ord, ſom ikke tilfældigviis, men efter Guds Villie og under hans Aands Indflydelſe, ere blevne ſkriftlig optegnede, da er det ligeſaa klart og uimodſigeligt, at de af Herren ſelv ere blevne beſeglede og anerkjendte ſom havende ſamme Gyldighed, ſom hans egne, idet han ſiger: „hvo ſom hører Eder, hører mig". Derfor kan den evangeliſke Kirke, uagtet ogſaa den i Sandhed gjerne anerkjender og altid har anerkjendt Sacramentordenes „ſkabende Kraft", aldrig, naar Spørgsmaalet er om Ordet af Guds Mund, ſkjelne mellem et dødt og et levende Ord, aldrig billige den Paaſtand, at det levende Ord alene ſkulde være at ſøge i de mundtlig forplantede Sacramentord, men at Guds Ord bliver dødt, ſaaſnart det ſkriftlig optegnes, aldrig indrømme, at der ved Siden af Skriftordet gaaer et andet, i Væſen og Virkning derfra forſkjelligt, Ord. Indlod den ſig paa en ſaadan Adſkillelſe, vilde den, ſom Dr. Rudelbach ſagde ved Mødet, forſøge det vilkaarlige Bovefytte, at adſkille, hvad Gud ſelv har ſammenſøiet. Vel veed Kirken, at den er ſat i den inderligſte Forening med ſin forklarede Herre, at den er en Huusholder over hans rige Gaver, og har faaet den Helligaand til Veileder i al Sandhed; men juſt derved er den ſat i en anſvarsfuld Prøvelſe paa Jorden, og ſkal underkaſte ſig det Ords Myndighed og Magt, ſom ſkal dømme over Levende og Døde, det Ords, ſom bliver, naar Himmel og Jord forgaae. Alt hvad den udtaler, bekjender og vidner, maa være gjennemildnet og gjennemaandet af dette Ords Magt; og der er ikke

anviist den nogen fikkrere Rettesnor til at prove Alt efter, nogen tilforladeligere Grundvold og høiere Opgave for sit Arbeide i Herrens Tjeneste, end tro Fastholden og Tilegnelse af hele dette Ord, som det er blevet optegnet af inspirerede Organer. Til Fordeel for det levende Ord (efter Grundtvigs Opfattelse) udelukkende at paaberaabe sig de Troendes Livserfaring, gaaer aldeles ikke an. Det er vistnok ubestrideligt, at al sand Christendom er umulig, uden den bliver en Hjertets, Livets, Erfaringens Sag, d: uden den formidles gjennem „den Helligaands Vidnesbyrd i Hjertet". Ingen har gjort denne Sandhed gjældende med større Kraft end Luther. Men den samme Luther mindede dog ogsaa om den vigtige Omstændighed, at Aanden har bundet sig ved Ordets Middel, at den ikke skal tale af sig selv, men som Christus siger: „han skal tage af Mit", og saaledes forklare ham (Christus) i de Troende. Skal derfor det indre Erfaringsbeviis betyde Noget, da skal Erfaringen være af den rette Art, eller den skal med andre Ord, som Luther udtrykker sig i Worms, stemme overeens med Guds Ord og hvile paa klare Grunde. Vil man see bort fra Skriften som Prøvesteen og Correctiv, maa hver falsk Religion, hver falsk Troesfætning være sand, saalænge den gjør sig gjældende i Livet. Eller er et Selvbedrag ikke muligt paa den indre Erfarings Omraade, og hænder det ikke her, at mange Tusinde forveksle det egne Hjertes bedragelige Følelser med Aandens Vidnesbyrd, hvilket derimod altid er, og ei kan være andet end, overeensstemmende med Guds Ord. Indrømmes Muligheden og Virkeligheden af dette Selvbedrag, saa maa det og indrømmes, at Kirken behøver en fastere Grund, en høiere Norm at holde sig til end den, der til hvilketsomhelst Øieblik kan kaste den ind paa Sværmeriets og Løgnens Veie". (Derpaa belyses den historiske Side ved Grundtvigs Lære, og de af Ugeskr.s Udgiver paa det skandinaviske Kirkemøde fremførte Bemærkninger meddeles). Derefter vedblives:

„Alle Bemærkninger nyttede imidlertid ligesaalidt som Forsøgene af et eller andet Medlem paa at lede Forhandlingerne ind paa et mere praktisk Omraade. Grundtvigianismen skulde feires, og dens Triumphvogn rullede i stærk Fart frem over alle Hindringer, som kom iveien; thi der var Mange, som trak den. Endnu i 11te Time, ved Slutningsmødet om Eftermiddagen den 16de Juli, optraadte en Taler med et Io triumphe. Det var Bonden Peder Larsen Skræppenborg.... Som en Recommendation for Grundtvigianismen maa man vel ogsaa anfee den, under andre Forhold til-

visse ikke mærkelige Omstændighed, at Mødets egentlige Forhandlinger sluttedes af Dirigenten med Oplæsning af Forsagelsen, Troesbekjendelsen og Fadervor".

„Men ikke nok hermed. Mødet skulde endnu engang høre et Prøvestykke paa „den bekjendte kirkelige Anskuelse". Morgenen den 17de Juli Kl. 9 havde de fleste af Mødets Medlemmer samlet sig i Universitetets Solennitetssal, for Kl. 11 med Jernbanen at tage til Roeskilde. Rimeligviis vare disse to Timer bestemte til indbyrdes Samtale og Afskedshilsener. Men Biskop Kierkegaard optog Tiden med et Foredrag: „om Bevidstheden af, at Christendommen er et Liv, i dens Forhold til Ordets Forkyndelse", og det synes, som om kun Frygten for Jernbanetogets Signalpibe formaaede at gjøre Ende paa den idelige Repetition af samme Sag. Med Føie kunde derfor Grundtvig ved Festmaaltidet om Eftermiddagen sige: „at Mødet havde overtruffet hans Forventninger".

Om Forhandlingerne angaaende den slesvigske Sag hedder det, „at hele denne Episode gav Mødet en saare fornøden Forfriskelse under dets tilvisse matte og kjedelige Forhandlinger", og at der her dog blev meddeelt noget Nyt.

Om Grundtvigs parlamentariske Færd bemærkes, at „han havde Privilegium paa efter Behag at falde ind".

Derefter meddeles et Udtog af Forhandlingerne angaaende den norske Kirke, og der dvæles især ved Provst Magelsens Erklæring mod Grundtvigianismen. Ivrigt bemærkes, at Nordmændene kun sagde lidt, „men det Lidet kan have ligesaa stort Værd som det Meget, og i adskillige Tilfælde er Taushed bedre end Snak".

Sluttelig omtales Forhandlingerne angaaende den svenske Kirke. Biskop Thomanders Udsigt over den meddeles in extenso, med enkelte vedføiede Bemærkninger. (Det anføres f. Ex. som tvivlsomt, om Thomander har fortolket Trykkefrihedsanordningen rigtig, naar han ved Anførelse af dens Ord: „förnekelse af en Gud och ett lif efter detta, eller af den rena evangeliska läran", lader „eller" gjøre de to Led identiske. — Dr. Bergman medtages temmelig stærkt. „Hvergang Dr. Bergman optræder, kunne vi neppe undgaae at tænke paa en Spilledaase, der uophørlig lader høre samme Melodi. Enten han taler i Frankrig, i Danmark, i Sverrig, eller skriver til England eller hvorsomhelst andetsteds hen, er Læseriet i Skaane eller rettere sagt i Winslöf og Egnen deromkring, Tractatselskabet i det forhenværende Wanneberga Brændevinsbrænderi og den Evangeliske Alliance det stadige Thema". Om Pastor Hammar hedder det, at „det forstaaer sig af sig selv, at han

snart kom ind paa sit Yndlingsthema, Religionsfriheden". Hans Yttring om den svenske Kirkes „Retloshed" afvises som ugrundet.

Om Mødet i dets Heelhed fældes den Dom: „Os forekommer det, at det i Grunden har været et dansk Partimøde; maatte det blot ikke næste Gang blive et svensk Ditto, og tredie Gang et norsk".

Nogle Germanismer.

„Jeg anseer det for en farlig Sag, at laane formeget af Tydsken".

De Ord, vi have stillet i Spidsen for disse Linier, tilhøre Hr. Pastor Thorkilsen (s. dette Ugeskrift for 1857 Nr. 39—40, S. 163). Naar vi af ganske Hjerte gjøre dem til vore, skeer det egentlig ikke af den sammesteds anførte Grund, at „Tydsken falder... let paa at kalde vort gode Modersmaal en Dialekt, maaskee en fordærvet Dialekt „von der Sprache des großen Vaterlandes"; thi Tydsken har baade sagt og siger endnu daglig saa Meget om Danmark og hvad der er dansk og særlig om de danske Præster i Slesvig, at nærværende Indl. idetmindste ikke bryder sig om, hvad der løber i denne „Afløbsrende for en stedfindende Arrighed". Værre er det derimod, at vort Modersmaal selv besmittes, fordærves og svækkes ved tydske Laan. Det gjør derfor Indl. ondt, hvergang han seer agtværdige Forfattere — thi slette Oversættelser og Dagblade ville vi ganske gaae forbi — forsynde sig imod det kjære Modersmaal. Om nu Theologerne ere værre i dette Stykke end andre Folk, skulle vi ikke driste os til at afgjøre; men saameget er vist, at de idelig gjøre sig skyldige i at bruge aldeles tydske Ord og Vendinger uden mindste Nødvendighed. Indl. har troet, at det kunde have sin Nytte at gjøre opmærksom herpaa, og tillader sig saaledes nedenfor at anføre nogle enkelte Udtryk, som ere tagne af Ugeskriftets forrige Aargang:

Nr. 19-20, S. 311: Alderdommen (das Alterthum — Oldtiden); Prof. Scharling.
- 21 - 322: angivelige (angebliche — foregivne); Dr. Rudelbach; (rettet ved Aarg.s Slutn.).

Nr. 21 S. 328: belivende (belebend — levendegjørende; „frugtbargjørende og belivende Aand" ɔ: „Aand, som bringer Liv og Frugter" eller lign.); Dr. Kalkar.
- 23-25 - 391: indstille sig (sich einstellen — indfinde sig); Provst D. Smith.
- - - 394: Kirken bestaaer fra 1809 (besteht — har bestaaet); Dr. Kalkar.
- 28-29 - 449: jeg er nu Præst i mere end 25 Aar (bin — har været); „en Landsbypræst".
- 37 - 123: Søndagslig Lectüre (Sonntägliche Lectüre — Søndagslæsning); Redakt.
- 38 - 129: ei heller findes her hidtil (findet sich bisher — findes endnu el. har her hidtil været); Dr. Kalkar.
- - - 142: ere længst overvundne (längst — for længe siden); H(agen).

Et Ord som „uovertræffelig" (unübertrefflich; Nr. 41—42, S. 196) ville Nogle maaskee holde fast paa; vi mene, at det „overtræffes" af Ordet „mageløs", som rigtignok mulig-viis er kommet i Miskredit ved Grundtvigs hyppige Brug af det. Derimod kan det neppe billiges, at Juristen Hage (anført i Nr. 39—40, S. 166 f.) skriver „at udtræde", „udtraadte", „en Udtræden" istedenfor „at træde ud", „traadte ud", „en Udtrædelse". Vi tilføie af „Dansk Maanedsskrift" for Juni 1856, S. 396: „Efter syv Ugers Fart" (Fabrt — Seilads; Pastor A. Listov); hvem falder paa, at dette ikke staaer i en Oversættelse? — Selv Prof. Clausen, hvis Sprog ellers er mønsterværdigt, kan det hænde, at et tydsk Ord lister sig ind; saaledes i „Dansk Maanedsskr." Novbr. 1856, S. 324 Anm.: „uafseelig" (unabsehbar — uoverskuelig).

Hagerup.

Blandinger.

Efter Forlydende skal i et Sogn i et jydsk Stift den P. Fengerske Psalmebogs Indførelse af Cultusministeriet være bleven tilladt, uagtet Biskoppens Indstilling gik i fraraadende Retning. Medens i vore Dage saamange Ting overgives til Offentligheden, der ikke vedkomme samme, synes det derimod at være rimeligt, at saadanne vigtige kirkelige Foranstaltninger (forudsat, at Rygtet har talt Sandhed) bringes til offentlig

Kundskab ad officiel Vei. Ministeriets Circulære af 10de Octbr. f. A. om Formularen ved Fraskiltes Vielse (i hvilken Sag, mærkeligt nok, Landemodernes Betænkning ikke iforveien har været indhentet) har man heller ikke endnu seet officielt bekjendtgjort.

— Den bekjendte Prof. Baumgarten i Rostock er paa Grund af sine theologiske og politiske Lærdomme bleven affat fra sit Embede, dog med Pension, til han faaer en anden Ansættelse.

Ledige Embeder. 12. Jan. 1858. Dybbel i Sønderborg Provsti; Valgkald. — 14. Jan. Cappeln i Gottorp Provsti; Kirke- og Skolesprog tydsk; besættes umiddelbart. (Der svares i Pension til den entledigede Formand 450 Rd. og i Enkepension 73 Rd. 6ß). — 15. Jan. Hygom og Houe i Ribe Stift; Reg.s Sum 1176 Rd. — Sørbymagle og Kirkerup i Sjælland; Reg.s Sum 1080 Rd. — Guldager i Ribe Stift; Reg.s Sum 605 Rd.

Entledigelse. 6. Jan. Past. Hansen i Cappeln i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 11. Jan. 1858. Sognepræst for Guldager i Ribe Stift, A. B. Pontoppidan, til Sognepræst for Hylleſted og Rosmus i Aarhuus Stift. — Forhenværende Capellan p. p. paa eget An- og Tilsvar for Ringe i Fyen, L. F. S. J. Lange, til Sognepræst for Linnerup og Hammer i Aarhuus Stift. — Sognepræst for Sørbymagle og Kirkerup i Sjælland, C. A. Rolmark, til Sognepræst for Ørslev og Bjerre i samme Stift. — Sognepræst for Hygom og Houe samt Provst for Skodborg m fl. Herreder i Ribe Stift, E. C. Krarup, til Sognepræst for Søften og Folby i Aarhuus Stift. — Cand. theol. Skolebestyrer i Kjøbenhavn, F. A. C. Møller, til Vicevastor for Uldbjerg og Lynnerup i Viborg Stift. — 13. Jan. Forhenværende Capellan p. p. for Farum og Kirkeværløse i Sjælland, J. Vahl, til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Jetzmark i Aarhuus Stift, H. Obel.

Rettelse. I den lille Anmeldelse i forrige Nr. af Ugeſtr. af Fibigers Tragedie „Johannes den Døber", er der indløbet den Urigtighed (hvorpaa jeg er bleven gjort opmærksom af Forf.), at Ordene om Brændeviin og Peber som Febercuur ere nævnte som Johannes's Ord, medens de i Stykket ere lagte en Hyrde i Munden. Idet jeg beder om Undskyldning for den indløbne Hukommelsesfeil, maa jeg dog bemærke, at Betydningen af Citatet som Afvigelse fra den gammeltestamentlige Colorit, der er lagt over det Hele, imidlertid bliver den samme.

J. M. L. H.

I Ugeſtr. vil blive meddeelt: „Svar paa et Spørgsmaal fra Hr. Past. Brandt i Ollerup"; af Dr. Rudelbach.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 7-8. **Den 29de Januar.** **1858.**

Indhold. 1. Bemærkninger i Anledning af Dr. Lindbergs Bibeloversættelse; af Past. Thorkilsen (fortsat). 2. Af et Brev fra Nordamerika; af en Landsbypræst. 3. Eiendommelig Historieskrivning; af Udgiveren. 4. Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. 5. Literære Anmeldelser. 6. Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig. 7. Entledigelse og Udnævnelser.

Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse.

(Fortsat).

VI. Almindeligt Skjøn om Lindbergs Bibeloversættelse.

Saasnart der ymtedes om, at Dr. Lindberg nok vilde overtage det vigtige og ligesaa vanskelige som omfattende Arbeide, at omplante den hellige Skrift, baade G. T. og N. T., umiddelbart fra begge de gamle Sprog paa dansk Grund, bleve, som høist rimeligt var, store Forhaabninger opvakte. Paa den ene Side følte man Trang til en, saavidt muligt, tro og paalidelig, ligesom ogsaa med vort Sprogs nuværende Udvikling passende Fordanskning af Grundtexten; og paa den anden Side ventede man, at denne rimeligviis kunde bedst leveres af ham, der baade var bekjendt som en Fædrelandsven og følgeligen kunde forudsættes baade at elske og at kjende Modersmaalet, og derhos tillige med stor Flid især havde lagt sig efter det Østerlandske og paa flere Maader godtgjort sin Dyg-

tighed i Hebræersproget. Hertil kom endnu det Allervigtigste: Man var overbeviist om, at han elskede den hellige Skrift, og derfor ikke vilde gaae til dens Udlæggelse uden at nedbede Kraft fra det Høie, og altsaa, eftersom de naturlige Forudsætninger vare tilstede, heller ikke, lovet være Guds Forjættelse, uden at erholde Aandens Lys og Veiledning. Disse gode Forventninger bleve heller ikke svækkede, men i det Hele bestyrkede ved de første Ark, som udgik i Trykken, og som strax rosbede de gode Eiendommeligheder: Originalitet, Popularitet og Lethed. Jeg skal tillade mig med al Anerkjendelse at anføre Exempler paa disse Værkets priselige Egenskaber; maa det da ogsaa tillades mig at bemærke nogle Steder, hvor det forekommer mig, at Oversætteren ikke ganske har holdt sig indenfor de rette Grændser, ligesom jeg i de specielle Bemærkninger har angivet enkelte Steder, hvor Oversættelsen forekom mig at være mindre heldig eller mindre tro.

Oversættelsens Originalitet fremtraadte strax saa at sige i de første Ord, a) 1 Mos. 1, 1. 2. „I Begyndelsen havde Gud skabt... og Jorden var bleven øde". Vel kunde vi her have beholdt den gamle Oversættelse: „skabte" og „var øde" i selvsamme Forstand, nemlig med den Overbeviisning, at Sexdages-Værket ingenlunde er eensbetydende med „Skabelsen i Begyndelsen", og at denne gjerne kan være skeet Tusinder, ja Millioner af Aar før dette Hexaemeron, som Bibelberetningen udvikler; men det skal dog med Tak tilstaaes, ikke blot, at denne Lindbergs Oversættelse af Skriftens første Ord er aldeles sprogberettiget, men ogsaa, at den afværger al Mistydning og strax ved Indtrædelsen stiller Læseren paa det rette Stade. Samme Originalitet er, saavidt Anmelderen har bemærket, ogsaa overalt med Rette iagttaget i det Følgende, hvor det kunde tjene til klarere Opfattelse af Tidsforholdet. Man see f. Ex. 1 Mos. 5, 1. „havde han skabt" istedetfor det gamle: „gjorde han". 1 Mos. 25, 19. „Abraham havde avlet Isak" istedetfor det gamle: „Abraham avlede Isak". 1 Mos. 36, 2. „Esau havde taget sig Hustruer" istedetfor det gamle: „Esau tog sig Hustruer". 2 Mos. 12, 35. 36. „Israels Børn havde gjort" etc. Mange flere Exempler af samme Slags kunde anføres; men disse maae vel være nok, thi af dem kan det jo sees, hvor rigtigt Oversætteren har vidst at gjengive det hebraiske Præteritum og derved tilfulde fortjent alle Bibellæseres oprigtige Taknemmelighed.

b) Til Originaliteten mener jeg ogsaa at kunne henregne de forskjellige, men, som mig synes, meget passende Over-

striſter over de ſtørre Afſnit af Bibelen, baade af G. T. og af N. T. Saaledes: „De fem Moſebøger", „De tolv hiſtoriſke Bøger", „De fem hellige Skjaldebøger" [1]); „De fem Varſelsbøger", „De fire Evangelier", „Apoſtelſaga" [1]), „Pauli Breve til enkelte Menigheder", „Pauli Breve til enkelte Lærere", „Brevet til Hebræerne", Fælledsbrevene tilligemed Johannes' Andet og Tredie Brev", „Johannes' Syner". Saaledes ogſaa over mindre Afſnit, endog i ſelve de enkelte Capitler, ſaa at Summarierne ikke, ſom ellers, findes ſamlede over hvert Capitel, men fordeelte, efterſom de forſkjellige Gjenſtande begynde. Herhen høre ogſaa de forſkjellige, men efter Sammenhængen aldeles rigtig læmpede Overſættelſer af ſelve den hebraiſke Overſkrift, ſom oftere forekommer i forſkjellig Betydning, jeg mener: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת, nemlig: 1 Moſ. 2, 4. „Saaledes blev Himlen og Jorden til"; 1 Moſ. 5, 1. „Her følger Adams Slægtebog"; 1 Moſ. 6, 9. „Her følger Noahs Hiſtorie"; 1 Moſ. 10, 32. „Dette var nu en Fortegnelſe paa Noahs Børns Slægter"; 1 Moſ. 11, 10. „Her følger Sems Slægt"; 1 Moſ. 11, 27. „Nu følger Tharahs Slægt"; 1 Moſ. 25, 19. „Her følger Iſaks, Abrahams Søns, Hiſtorie"; 1 Moſ. 36, 1. „Nu følger Eſaus, ſom ogſaa kaldes Edoms, Slægt"; 1 Moſ. 37, 2. „Dette er Jacobs Hiſtorie". Denne vexlende Overſættelſe af de ſamme hebraiſke Ord er aldeles ſprogrigtig og beroer ikke blot paa den forſkjellige Betydning af תוֹלְדוֹת, men iſær paa den dobbelte Bemærkelſe af Demonſtrativet אֵלֶּה, der baade, ſom det græſke οὗτος peger paa det Foregaaende, og tillige, ſom det græſke ὅδε peger paa det Efterfølgende. Naar det da er ligt οὗτος og naar det er ligt ὅδε, kan og maa alene afgjøres af Sammenhængen, hvori det ſtaaer; hvilket Overſætteren meget nøie har iagttaget.

c) Til Overſættelſens Originalitet og Popularitet hører ogſaa den Omhu, med hvilken de ideligen forekommende Idiotismer ſees i Almindelighed at være undgaaede. α) En af Hebræerſprogets naturligſte og ideligſte Idiotismer beſtaaer i den naive Brug af Copula וְ. Man ſeer ved første Øiekaſt, at det hebraiſke Tungemaal er ſimpelt og barnligt. Det

[1]) Ordene „Skjald" og „Saga" ere allerede nu ikke ganſke upopulære; men de kan, bør og maae, ſom ægte danſke Ord, fremdeles vinde ſtørre Terrain i Modersmaalet, hvorfor ogſaa deres Anvendelſe her bør anſees at være baade berettiget og betimelig.

anvender kun sjeldent Periodebygninger, men udtrykker oftest Alt i simple, fremstillende (indicative) Sætninger, der kun sammenbindes med det blotte Copula. Til nu stedse med Naturlighed og Liv at sætte sig ind i disse løse Sætningers indbyrdes Forhold, dertil hører ikke alene et temmelig klart Blik, men ogsaa stundom en egen Takt; og jeg skjønner ikke rettere, end at Oversætteren i det Hele taget har ladet sig heldigen lede af dem begge, baade til at træffe og til at udtrykke det Rigtige. Saaledes findes da dette omtalte Copula oversat ikke blot ved „og", men ogsaa ved „men" og „dog" (adversativt), ved „nemlig" (explanativt), ved „som" (relativt), ved „derfor" (causativt), ved „saa" eller „saa at" (consecutivt), ved „for at" (som Hensigt), ved „da" (som Forsætningsconjunction baade om Tid og Aarsag), ved „saa" eller „da" (som Efterssætningsconjunction). Dette Slags Hebraisme har Oversætteren, som sagt, med stor Omhyggelighed undgaaet. — Nogle Steder har han ganske udeladt Copula, hvor det synes bedre at kunne have staaet, endogsaa i Psalm. 2, 6. (hvor det vel bedre burde været gjengivet i adversativ Forstand). Enkelte Steder synes det mig, at han endogsaa til Overflødighed har søgt at undvige de løstforbundne Sætninger, nemlig paa saadanne Steder, hvor disse uden at skade vort Modersmaal kunde udtrykke den hebraiske Simplicitet, der altid tiltaler det naturlige Gemyt og gjerne finder Gjenklang hos Menigmand. Andre Steder, hvilket Oversætteren, som Landsbypræst, selv vil have erfaret, ere fra Børnelærdommen blevne Almuen saa bekjendte og kjære, at de Fleste egentligen helst ville høre dem i den hebraiserende Form. Naar det saaledes hedder i Lindbergs Oversættelse meget rigtigt: „Gud Herren gav Menneſket denne Befaling", saa tvivler jeg dog ikke paa, at mange Folk hellere ville høre det gamle, som de, saa at sige, have faaet med Modersmælken: „Gud Herren bød Menneſket og sagde". Maa jeg tillige i samme Anledning bemærke, at vort kjære Modersmaal vel er et af de Sprog, som i denne barnlige Konstløshed turde komme det Hebraiske nærmest, og som netop derfor noget oftere kan adoptere den simple Form uden derved at fornægte sin egen Aand eller gjøre sig selv Uret. β) Flere Eiendommeligheder, som i Grundteksten bestaae deels i særegne Vendinger, deels i særegne Talemaader, har Oversætteren i det Hele taget vidst at gjengive i Modersmaalets Character, baade originalt og populairt. Vi ville nævne nogle af de 2 første Bøger: 1 Mos. 2, 5. „som endnu ikke før vare spirede frem" (gl. „da de endnu

ikke vare oprundne"); 2, 6. כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה, „hele Jordskorpen" (gl. „al Jordens Overdeel"); 3, 7. „Belter" (gl. „Skjørter"); 3, 8. „i Aftensvalen" (gl. „der Dagen var luftig"); 18, 1. „midt paa Dagen" (gl. „der Dagen var heed"); 3, 8. „i Tykningen af Havens Træer" (gl. „blandt Træerne i Haverne" — egentligen ordret: „i Havens Træers Midte); 3, 12. „Qvinden, du skjenkede mig til Ledsagerinde" (godt udtrykt istedetfor det gamle: „Qvinden, som du gav [at være] med mig"); 3, 13. „Hvad er det, du har gjort"? (gl. „hvi haver du dette gjort?". NB. Den gamle Oversættelse er ikke engang ganske tro, da den lyder, som om her i Texten stod לָמָּה זֹּאת, da her dog blot staaer מָה זֹּאת, hvilket Lindberg rigtigt har forstaaet og ligesaa rigtigt udtrykt). Præpositionen „imellem" bruges rigtigt af Oversætteren, kun eengang, nemlig foran den første af to sammenlignede Personer eller Ting, da det derimod paa Grund af sin substantive Natur staaer to Gange i Texten, (nemlig foran hvert af de sammenlignede Ord), og derfor i den gamle Bibeloversættelse ligeledes, men feilagtigen, pleier at gjentages; 4, 2. „Siden fødte hun" (gl. „hun vedblev at føde hans Broder"); 4, 15. „Ingenlunde" (efter Contexten rigtigt istedetfor det gamle: „derfor"); 6, 3. „Menneskene lade sig ikke mere raade af min Aand". (Rigtigere, end det gamle: „min Aand skal ikke trætte med Mennesket evindelig"); 6, 13. „Al Skabnings Undergang er besluttet af mig" (gl. „Alt Kjøds Ende er kommen for mit Ansigt"); 6, 14. „inddeel den i Kamre" (gl. „gjør Rumme i Arken"); 8, 3. „Vandet forløb" (gl. „Vandet vendte tilbage"); „gradviis" (gl. „gaaende frem og tilbage"); 11, 6. „Dette er deres første Foretagende" (gl. „dette have de begyndt at gjøre"); 11, 32. „Tharah naaede en Alder af 205 Aar" (gl. „og Tharah blev 205 Aar". Her tilstaaer jeg dog at give den gamle Oversættelse Fortrinnet, først fordi det lindbergske Udtryk synes mig noget for modernt, for det Andet og især, fordi det bruges hos os kun som en forholdsmæssig høi Alder, hvilket 205 Aar ikke just kunde siges at være for Tharah, da der kort iforveien har været Tale om en langt høiere Levetid); 14, 2. „Bela, som nu kaldes Zoar" (gl. „Bela, det er Zoar"); 14, 12. „men de bortførte ogsaa Loth" (gl. „og de toge Loth"); 14, 15. „Nord for Damask" (tydeligere end det gamle: „paa den venstre Side af Damask"; thi for at forstaae det gamle Udtryk maa man, hvad ikke let kan forudsættes hos

Menigmand, vide, at Jøderne stedse ved høitidelige Leilighed, Offringer osv., vendte sig mod Østen); 15, 2. „min Husfoged er Elieser“ (gl. „den, der staaer mit Huus for, er Elieser“); 15, 16. „thi Amoritens Ondskab har endnu ikke naaet sit Maal“ (gl. „thi Amoriternes Ondskab er endnu ikke fuldkommen“); 16, 1. „Abrahams Hustru havde ikke bragt ham Børn“ (gl. „Abrahams Hustru fødte ham ikke [Børn“]); 16, 2. „maaskee jeg kan faae Bod ved hende“ (gl. „maaskee jeg kunde bygges af hende“. Saaledes ogsaa: 30, 3.); 18, 10. „bestemt komme tilbage“ (gl. „visselig komme til dig igjen“); 18, 27. „Abraham tog atter Ordet og sagde“, (Da det hebraiske וַיֹּאמֶר her og i lignende Sammenhæng er eenstydigt med ἀποκρίνομαι, saa er dette rigtigere end det gamle: „Abraham svarede og sagde“); 20, 16. „men følg saa Sandheden!“ (i denne Contexts bedre end det gl.: „og dette var hendes Straf“); 23, 18. „i Heths Børns Paasyn“ (gl. „Aasyn“, hvilket Ord i denne Betydning er antiqveret); 24, 9. 10. „sin store Herres.... sin mægtige Herres“ (gl. paa begge Steder: „sin Herres“. Jeg antager, at Lindberg med Rette har søgt at udtrykke Textens Plur. majest.); 23, 17. „blev tilskjødet Abraham“ (gl. „blev ham stadfæstet“. Her forekommer mig den nye Oversættelse noget for modern; thi man tør dog neppe antage, at man allerede paa Abrahams Tid brugte Noget, som lignede vore Skjøder. Kunde ikke וַיָּקָם her bedre oversættes: „gik over i Abrahams Eie“ eller: „blev Abraham overdraget“. Ligeledes V. 20. „fik Skjøde“ hellere: „fik... overdraget“); 24, 19. „de blive slukkede“ (gl. „have afdrukket“); 24, 33. „rørtet mit Ærinde“ (gl. „udtalet mine Ord“); 24, 49. „meldet mig det“ (gl. „siger mig det“. Dette Sidste kan jeg heller ikke her undlade at give Fortrinnet, da „Melding“ nok snarere betegner en Beretning, som man bringer udenfra, end en Yttring af sin egen Mening og Beslutning). „Østen for“ (tydeligere, end det gl. „forved“, smlgn. 14, 15.); 26, 11. „har sit Liv forgjort“ (gl. „skal visselig dødes“); 27, 42. „Rebekka spurgte disse Ord“ (gl. „det blev Rebekka tilkjendegivet“); 29, 1. „Saa tog Jacob Fod i Haand“ (gl. „og Jacob reiste fort“ og: „Jacob opløftede sin Fod“); 29, 5. „Jo, ham kjende vi“ (bedre Dansk end det gl. hebraiserende Svar: „vi kjende ham“); 29, 6. „Ja, svarede de“ (gl. og ligeledes hebraiserende: „vel“); 29, 14. „de gik for ham, som nogle Dage“ (gl. „og de syntes ham at være faa Dage“); 29, 21. „nu er Tiden omme“ (gl. „min

Tid er fuldkommen"); 30, 2. „jeg er dog ikke Gud" (gl. „mon jeg være i Guds Sted"); 30, 11. „Der kom Lykken" (gl. „her kommer en Hær"); 32, 8. „og det blev ham trangt om Hjertet" (gl. „og han blev saare bange"); 32, 9. „thi han tænkte" (gl. „og han sagde"); 32, 11. „jeg er ikke al den Kjærlighed og Trofasthed værd" (gl. „jeg er ringere end al den Miskundhed og al den Trofasthed"); 41, 45. „Gaaderaader" (gl. „Hemmeligheds Aabenbarer"); 43, 34; „de drak og drak til Overflødighed" (gl. „de drak og blevne drukne med ham"); 44, 5. „og over sin Spaadom ved" (gl. „han kan vist forfare derved"); 45, 2. „brast i Graad" (gl. aldeles hebraiserende: „han udgav sin Røst i Graad"); 50, 22. „knæsatte af ham" (gl. „fødte paa hans Knæ"); 49, 3. „min Manddoms første Skud" (gl. „min første Kraft"); 49, 6. „mit Hjerte" (gl. „min Ære", hvilket Sidste overfører en nok altfor dristig Trope i vort Sprog); 49, 8. „Juda, dig, ja dig skal dine Brødre prise" (gl. „Juda, du [er den], dig skal dine Brødre love"); 49, 14. „mellem tvende Folde" (gl. „mellem tvende Bylter"); 49, 33. „Da Jacob havde sluttet denne Befaling til sine Sønner" (gl. stærkt hebraiserende og udansk: „Da Jacob havde gjort Ende paa at byde sine Børn dette"). — 2 Mos. 1, 13. „de forbittrede deres Liv med haardt Trælarbeide" (gl. „det gjorde dem deres Liv beest med haard Trældom"); 4, 21. „jeg vil lade hans Hjerte være uboieligt" (gl. „jeg vil forhærde hans Hjerte". Saaledes ogsaa 7, 3. 10, 1. 20. 11, 10. 14, 4. 8.); 6, 26. „med deres Hær" (gl. „efter deres Hær". Lindberg har uomtvistelig Ret; thi בְּ har, som tidligere omtalt, ogsaa den Betydning: „med", og at denne her maa være den eneste anvendelige, synes tilstrækkeligen at indlyse af Contexten); 9, 24. „fra den Tid det blev beboeligt Land" (gl. „fra den Tid det havde været et Folks Land"); 10, 2. „hvad Storværk jeg har øvet" (gl. „hvad jeg haver udrettet); 10, 28, „at du ikke tiere kommer mig for Øine" (gl. og aldeles hebraiserende: „at du ikke mere seer mit Ansigt"); 12, 16. „dette-alene maae I have at syssle med" (gl. „dette alene maa tilberedes for Eder"); 12, 31. „bryder op"! (gl. „gjører Eder rede!"); 13, 9. „et haandgribeligt Tegn og en Admindelse for dine Øine" (gl. „til et Tegn paa din Haand og en Ihukommelse mellem dine Øine". Der er vel Ingen, som ikke vil give Lindbergs Oversættelse Fortrinnet. Hedder dog ikke Ordet „Amindelse"

af det gamle: „a“ = „aa“ = „paa“? Sammenl. iøvrigt 13, 16); 18, 12. „holde Maaltid“ (gl. „faae Mad“); 18, 15. „spørge om Guds Domme“ (gl. „spørge Gud“); 18, 16. „mellem Parterne“ (gl. og fuldkomment hebraisk: „mellem en Mand og mellem hans Næste“); 28, 41. „lægge Fuldmagten i deres Haand“ (gl. „fylde deres Hænder“).

Dog, jeg frygter for at trætte Læseren altfor meget og vil derfor endnu kun anføre et Par Steder af en senere Bog: 1 Sam. 9, 2. „han var et Hoved høiere end hele Folket“ (gl. „fra sine Skuldre og opad var han høiere end alt Folket“); 9, 7. „hvad skal vi bringe Manden?“ (gl. „hvad skal vi føre Manden?“); 9, 26. „saa vil jeg ledsage dig bort“ (gl. „saa vil jeg lade dig fare“); 10, 2. „din Fader havde slaaet Æselinderne af Tanker“ (gl. „din Fader har forladt de Sager [anlangendes] Æseninderne“); 10, 3. „naar du gaaer derfra længere frem“ (gl. „naar du gaaer frem derfra og frem bedre“). Saaledes kunde man nu let blive ved og sammenligne den nye Oversættelse med den gamle, og begge tillige med Grundtexten, og da er jeg ogsaa overbeviist om, at Fordelen som oftest vilde blive paa den lindbergske Bibels Side, med Hensyn til Originalitet og Popularitet. Imidlertid vil det ogsaa sees, saavel af enkelte her anførte Bedtegninger, som ogsaa af de forudskikkede specielle Bemærkninger, at jeg ikke troer overalt at kunne give Lindbergs Bibeloversættelse Medhold. Stundom har han forladt den gamle danske Bibel, hvor han nok hellere maatte have fulgt den, og af saadanne Steder kunde der temmelig let udpeges flere, end jeg har nævnet. Undertiden synes han heller ikke saa ganske at have truffet Sommet paa Hovedet; thi naar han f. Ex. 1 Mos. 7, 13. oversætter: „just paa denne Dag“, saa er Meningen neppe truffet nøiagtigen. Her staaer i Grundtexten ligefrem: „i denne Dags Been“ (osse) d: „i denne Dags Styrke“ eller: „i denne Dags Legeme“, og vel veed jeg, at Mange fortolke det paa samme Maade, som Lindberg; men de Steder, som Gesenius anfører, ere neppe tilstrækkelige til at bevise denne Betydning. Bedre passer det saavel med Ordene, som med Contexten, at oversætte: „i Løbet af denne Dag“; thi man seer nok, at Noah med sin Hustru, sine Sønner og deres Hustruer og de mange Dyr kunde behøve den hele Dag til at gaae ind i Arken; og Bibelen vil da fortælle os, at det dog skete i Løbet af en bestemt angiven Dag, og ikke medtog flere Dage:

Ligeledes naar Lindberg overſætter Jacobs Lindſeret (1 Moſ. 25, 29. 30.) ved „Grød", og ſiden ved „Rødgrød", ſaa ſynes han ligefrem at have misforſtaaet den af Septuaginta givne Overſættelſe: ἔψημα, hvilket dog ingenlunde udelukkende betyder „Grød", men naturligviis enhver ved Kogning tillavet Spiſe, modſat de ſtegte Retter, ſom viſt paa den Tid vare meer almindelige. Eller ſkulde maaſkee Overſætteren i ſin Stræben efter Popularitet have valgt Overſættelſen „Grød", fordi han vel vidſte, at „Grød" i vort gode, kornrige Fædreland er en yndet folkelig Ret? Maaſkee er dette fra Anmelderens Side en underlig Foreſtilling og et underligt Spørgsmaal; men er det ikke ligeſaa underligt, at Overſætteren kan begynde det næſteſter følgende 34te Vers med de Ord: „Saa gav Jacob Eſau Brød og Lindſegrøden", uden at gjøre ſig ſelv det Spørgsmaal, om man dengang da pleiede at ſpiſe „Brød" til „Grød"; thi dette er en ſaa unaturlig Sammenſætning af Spiſer, at man ikke, uden at være nødt dertil, kan antage den. Den kogte Ret maa da efter al Rimelighed have været flydende eller tynd, ſaameget mere, ſom Eſau, træt af Jagten i det hede Land, viſtnok har været ligeſaa tørſtig ſom ſulten, og juſt derfor har ønſket en Spiſe, ſom paa eengang kunde lædſke og mætte ham. Saaledes tale da alle Omſtændighederne for, at den omtviſtede Ret har været et Slags: „Lindſeſuppe". Ligeſom Overſætteren her ſynes at have overſtredet Popularitetens Grændſe, og mere ſtræbt efter Folkelighed end efter Nøiagtighed, ſaaledes vil det Samme befindes i Almindelighed at være Tilfældet ved Beſtemmelſer af Mønt, Maal og Tid. Naar Denarien eller Drachmen ideligen overſættes ved „en Mark", ſaa er dette efter dansk Møntfod uden Spørgsmaal for lavt og kun omtrent det Halve; men utilladeligere maa det endnu ſkjønnes at være, naar f. Ex. קְשִׂיטָה (1 Moſ. 33, 19.) overſættes ved „Mark", eftersom denne hebraiſke Mønts Værdi er os altfor ubekjendt til ſaaledes uden Videre at lade ſig taxere. Værre er det endnu, naar μετρητὴς (Bath) hos Johannes overſættes ved „en Kande", der ſom Maal betragtet kun udgjør 2 Potter dansk, da derimod det i Texten angivne Maal idetmindſte udgjorde et Halvanker, efter Wurm endogſaa et Heelanker, altſaa laveſt beregnet ti Gange, ja muligen tyve Gange ſaa Meget, ſom Overſætteren har angivet. Det Mærkeligſte er, at denne Beregning upaatvivleligen er Overſætteren velbekjendt, men at han dog har troet at kunne ringeagte den og, viſtnok imod bedre Vidende, har villet bibringe danſke Bibellæſere et ſaa urigtigt Begreb om Herrens første Mirakel og den timelige

Overflødighed, som han, den milde Giver, skjænkede det fromme Brudepar, der havde bedet ham til Gjæst. Ligesaa dristigt omgaaes Oversættelsen med Tidsbestemmelserne. Det er jo velbekjendt, at de Gamle ikke havde saadanne Uhre, som vi, men kun et Slags Vand-Timeglas (Klepsydræ); og det var derfor naturligt, at de begyndte at tælle Timerne fra Morgenstunden indtil Aften. Dette veed enhver Lægmand fra Skole- og Confirmationsforberedelsen; men da er man vant til at see Tiden angiven ved „den første", „den anden", „den tredie Time" o. s. v., og forstaaer strax ved denne Form, at det ikke er vor egen, men den gamle Timeberegning. Naar nu slige Tidsbestemmelser i Lindbergs Oversættelse benævnes: „Klokken Eet", „Klokken To", „Klokken Tre", saa er Læseren befojet til at antage den danske Beregning (paa Grund af den danske Talemaade), men saaledes kommer han da naturligviis omtrent 6 Timer for tidligt. Skal den danske Talemaade bruges, maa til rigtig Forstaaelse ogsaa den danske Beregning iagttages.

Denne Stræben efter Popularitet synes ogsaa andre Steder at være gaaet for vidt. Saaledes er det i 1 Mos. 37, 36. samt 39, 1. forekommende סָרִיס paa begge Steder oversat ved: „Kammerherre". Skal nemlig dette Navn forstaaes efter hiin Tids Begreb, da modsiges dette af den Omstændighed, at Potifar var gift og altsaa ikke kunde være „Eunuch" eller beklæde en Post, der, som bekjendt, kun maatte besættes af Evirati. Skal det derimod være „Kammerherre" efter vor Tids Begreb, saa paatrænger sig let det Spørgsmaal: „Hvor mon han har Kammerherre-Nøglen?" Vare hans Klæder skarne som Nutidens, saa kan kunde bære den, ligesom hos os, bag paa venstre Hofte? Det hebraiske Ord kunde og burde upaatvivleligen oversættes ved en ubestemt Benævnelse, fordi dette Navn her i Contexten ikke nøie angiver en bestemt Charge. Denne her udtalte Anskuelse synes det ogsaa, at Oversætteren selv senere er kommen til; thi længere hen (s. Ex. 1 Sam. 8, 15. 1 Kong. 22, 9. 2 Kong. 9, 32. 24, 12. 15. 25, 19. Jer. 34, 19. 41, 16.) oversætter han stedse סָרִיס ved „Hofmand". Saaledes burde det ogsaa have bedt paa begge de foranførte Steder; thi nærmere kan man ikke komme den Værdighed og Bestilling, som ligger i Ordet, om end dettes Derivation vel muligt kan være sikker nok. Fra Grundbetydningen af „eviratus" sees det uimodsigeligt allerede her at have antaget en langt almindeligere Bemærkelse. Ved samme Leilighed tør jeg ogsaa bemærke, at den anden Bestilling, som tillægges Potifar,

synes vel meget nationaliseret, naar den oversættes: „Oberst for Livvagten". Hertillands er, Gud være lovet, vor Livvagt ikke større, behøver, Gud være lovet, ikke at være større, end at en Oberst nok kan commandere den; men i Ægypten, hvor Krigerkasten var den næstoverste, stundom den allerøverste, og hvor derhos den hele Regjering sees at have været despotisk, der var upaatvivleligen Livvagten stor nok til at commanderes af en General, og jeg mener derfor, at Ordet burde være oversat ved det gode danske: „Høvding".

Naar Lindberg i 1 Mos. 41, 8. ligesom i 2 Mos. 8, 7. 18. 19. 9, 11. istedetfor det gamle „Spaamænd" og „Troldmænd" oversætter Grundtextens חַרְטֻמִּים ved „Skriftkloge", saa antages dette at maatte finde Alles gyldige og velgrundede Bifald; thi saavidt vides, er det jo afgjort, at de i Grundtexten under det anførte Navn betegnede Mænd vare *ἱερογραμματεῖς*, der deels studerede, deels kjendte Ægypternes hellige Skrift (Billedskriften) og deraf meentes at øse deres hemmelige Kundskab. Men nu nævnes der ligeledes i N. T. meget ofte *γραμματεῖς*, hvilke stode omtrent i samme Forhold til Jødernes hellige Skrift og deraf ligeledes meentes at øse en langt dybere Kundskab, end den, der kunde blive Folket til Deel. Dette Ord lyder derfor i vor gamle Bibeloversættelse overalt: „Skriftkloge", og dette fuldelig med selvsamme Ret, som hint hebraiske חַרְטֻמִּים hos Lindberg. Hvorfor mon da Oversætteren gjør sig skyldig i den Inconsequents, stedse i N. T. at kalde det „Boglærde"? Herved er Ordets bestemte Betydning ingenlunde nøiagtigt udtrykt; thi ved N. T.s *γραμματεῖς* forstaaes de, som havde studeret G. T., især Moseloven, og som paa Grund af deres dybere Kundskab stode i saa høi Anseelse, at Mange af dem bleve Medlemmer af det store Synedrium, medens Andre rimeligviis underviste de vordende Rabbiner, og endeligen (efter Winer) Andre synes at have privatiseret. Da imidlertid disses Studium indskrænkede sig til G. T. og den derhen, som de meente, hørende Tradition, saa indsees det let, at den græske Benævnelse *γραμματεῖς* har en langt speciellere og bestemtere Betydning, end „de Boglærde", ved hvem der hos os forstaaes ikke blot de, som have studeret hele den hellige Skrift baade G. T. og N. T. (Bogen *κατ' ἐξοχήν*), men ogsaa i Almuens Forestilling og Mund, nu i vore Dage, de, som have lagt sig efter ganske andre Studier. Havde en Mand paa Landet 2 Sønner, som ved Universitetet studerede, den Ene Theologi, den Anden Jura, da vilde de af Menigmand begge kaldes boglærde. En Historiker, en Oldgrandsker, en Philolog, de

hedde Alle, ogsaa hos Almuesfolk, „Boglærde"; men hvo seer ikke, at dette Begreb har langt videre Omfang, end de i N. T. omtalte „Skriftkloge"? Skulde da Oversætteren ved Udtrykket „boglærd" have søgt en egen Popularitet, da kan jeg efter meget lang Erfaring ligefra min tidligste Erindring forsikre, at Ordet „Skriftklog", fremfor Alt i det bibelske Sprog, er fuldtvel saa populairt som det Ord, han giver os istedetfor dette; hvortil kommer, at denne vor gamle Oversættelse langt nøiere udtrykker det bestemte Begreb.

Heller ikke kan jeg lade uberørt, at Oversættelsens i det Hele taget, som sagt, priselige Popularitet, paa enkelte Steder drives ind over Trivialitetens og Plathedens Grændse. I de specielle Bemærkninger har jeg hist og her paapeget, hvor noget Saadant syntes mig at være Tilfældet. Endnu maa jeg nævne et Demonstrativ-Begreb, „denne hersens", hvormed Oversætteren stadigen udtrykker deels Ringeagt, deels Misbilligelse eller Dadel. Dette Udtryk maa nok ansees for en Provindsialisme og er forvist ikke brugeligt overalt, hvor den danske Tunge taler. Her skjønnes heller ikke at være nogen Grund til at indføre dette Ringeagts- eller Dadels-Pronomen i vort Sprog. Vi have allerede et saadant, der med fuldgyldig Ret bruges og kan bruges i samme foragtende og dadlende Betydning, som f. Ex. Romernes „iste". Dette vort gode simple Ord er hverken meer eller mindre, end „den". Saaledes siger man: „den Usling", „den Pjalt", „den Kjeltring" og „det Skarn" etc. Og skulde maaskee enten Oversætteren eller nogen Anden mene, at det her alene er det skjældende Appellativ, og ikke tillige det lille, som man skulde tænke, ubetydelige Pronomen, hvormed denne Foragt og Dadel udtrykkes, da lad mig henvise ham til vor store Sprogmester Holberg, naaer han f. Ex. lader, saavidt jeg husker, Gedske Klokkers i „Barselstuen" udbryde: „den Anders, den Anders, han har gjort sin Moder mangen Hjertesorg". See, dette er et Sprog, som baade forstaaes og tales fra Skagen til Angel og fra Fanø til Bornholm. Hvad om vor gode Holberg i dets Sted havde prøvet at lægge hende andre Ord i Munden, f. Ex. paa Oversætterens Maneer: „denne hersens" Anders, „denne hersens" Anders!?

Ogsaa er der et andet Ord, som Oversætteren holder meget af og gjerne vil lægge ugudelige Folk i Munden, men som ligeledes synes at nærme sig lidt for meget til det Platte. Jeg veed ikke, hvad maaskee Andre mene om Ordet „vos" istedetfor „os". Hvad mig angaaer, da mener jeg saaledes: For det Første, hører det ikke hjemme i Skriftsproget, mindst

i den „hellige Skrifts" Sprog; for det Andet skulde jeg tænke, at saadanne Folk, der, som f. Ex Sodomiterne, i høi Grad have raffineret Lasten, heller ikke have glemt at raffinere deres Sprog; thi de, som hengive sig til unaturligt forfinede Laster, ere vel i Reglen neppe de mindst, men snarere de meest Civiliserede; og endeligen for det Tredie sees det jo unægteligt, at Bibelen selv lader disse Ugudelige, disse til Undergang Modne og Hjemfaldne tale i den selvsamme Sprogform, som den fromme Abraham, ja, som Guds hellige Engle selv. Vi kunne dog deraf see, at det ikke er i Sprogets Udtale eller ydre Skikkelse, men i dets Aand og Indhold, at Forskjellen skal aabenbare sig. Oversættelsen er derfor desto mindre tro, jo større Forandring i det Ydre den paa egen Haand vil tillade sig.

Heller ikke er Oversættelsen fri for en vis (neppe nok altid grata) negligentia mod Modersmaalets grammatiske Former, f. Ex. naar det hedder: „Hvordan", „saadan", „ligedan" istedetfor: „Hvorledes", „saaledes", „ligesaa", og naar man finder flere andre Smaaskjødesløsheder, som i de specielle Bemærkninger deels ere nævnede, deels ofte med Taushed forbigaaede. Paa disse Smaating vilde jeg nødigt lægge altfor megen Vægt, dog forekomme de mig stedse som Smaapletter, hvilke jeg for mit Vedkommende ikke kan kalde Skjønhedspletter, men hvilke dog Oversætteren, som let kunde have undgaaet dem, frivillig synes at have paaklæbet. Skulde han maaskee deri have søgt en egen Folkelighed? Skulde det maaskee have forevævet ham, at Oversættelsen derved vilde blive desto kjærere for en eller anden Almuesmand, der kunde tænkes at finde sig smigret ved, at Oversætteren af og til taler ligesaa ucorrect, som han selv? Hverken kan jeg troe, at dette har været Hensigten, heller ikke, at denne i saa Fald hos ret Mange vilde opnaaes. Folket vil netop, at Bibelen skal føre et høiere og bedre Sprog, end i Almindelighed. Saaledes tør jeg antage dette Slags Smaafeil for Følger af en ilende Pen eller en hastig Correctur; thi at Correcturen ikke altid er læst med den Nøiagtighed, som baade jeg og vist Mange med mig havde tiltroet den flittige Dr. Lindberg, derom vidner en Deel Trykfeil, som ikke alle ere ubetydelige, een, om ikke flere, endogsaa farlig.

Med Behandlingen af G. T. mener jeg imidlertid at finde mindre Grund til Utilfredshed, end paa adskillige Steder med Oversættelsen af N. T. Om denne vil man finde min Mening i de forudsendte specielle Bemærkninger. Den dristige og, som jeg troer tilfulde at have beviist, uberettigede

Oversættelse af fjerde og femte Bon maa jeg anſee ſom et temmelig utidigt og aldeles mislykket Forſøg paa at gjøre ſine Sager bedre end vor gode Reformator. I Evangelierne ere Hellenismerne ikke ſaa omhyggeligt undgaaede, ſom det er ſkeet med Hebraismerne i G. T., hvilket Sidſte med al Anerkjendelſe bør paaſkjønnes. Som en utilladelig Idiotisme maa jeg ſaaledes f. Ex. i Joh. det 10de Capitel anføre det der oftere forekommende: „jeg ſætter min Sjæl, for at tage hende". Men foruden enkelte Ting i Evangelierne maa jeg fremfor Alt paatale flere Feil iſær i første Halvdeel af Romerbrevet. Naar de paulinſke Antitheſer, hvori denne Apoſtel har ſin ſæregne Styrke, ſnarere i Overſættelſen forſtikkes, end udhæves, ſaa bliver derved ogſaa Pointen i Apoſtelens Argumentation i det Mindſte halvt udviſket; og naar οὗτοι forvexles med οἱ αὐτοὶ, og naar οἱ πολλοὶ overſættes, ſom om der blot ſtod πολλοὶ, ſaa bliver Apoſtelens Mening ikke beſtemt udtrykt, ligeſaa lidt, ſom naar αὐτὸ τὸ („juſt dette") forvexles med τὸ αὐτὸ („det Samme"); og naar διότι („thi" eller: „fordi") overſættes, ſom om der ſtod διὸ eller διὰ τοῦτο („derfor"), ſaa antages jo netop det, hvad Apoſtelen gjør til Grund for den forudgaaede Tanke, tværtimod ſom en Følge af det Foregaaende; men derved gjøres der et utilladeligt Brud paa — næſten kunde jeg ſige Forvirring i — Apoſtelens Tankegang, og paa ſaadanne Steder kan Ingen med Rette ſige, at Overſættelſen er fuldtro eller aldeles efterretlig.

(Sluttes).

Af et Brev fra Nordamerika af 26de November 1857[1]).

„Det er nu ſaa længe ſiden, at jeg ſkrev til Eder, og derfor har jeg ikke ſeet nogen ordentlig Efterretning fra Danmark, om hvad jeg helſt gad vide. Hvorledes gaaer det fremdeles med Bondehøiſkolen og Inſtitutet? Ere de begge To (ɔ: St. og hans Kone) endnu ved Helbred og har Virkekraft, omtrent ſom da vi ſaaes ſidſt? — Jeg mener ikke Pengekraft, ſom aldrig gjør godt, uden hvor Armods bare Hænder

[1]) Red. har troet at burde optage dette lille Stykke, fordi det altid har ſin Intereſſe, at høre en Røſt om hjemlige Forhold ſaa langveis fra. Det mindre Rigtige i Opfattelſe og Udtryksmaade vil af Sig ſelv falde i Øinene.

taae fat i den mindste Gran deraf, og netop vadske Snavset af sig dermed, for at kunne tage fat igjen, hvor de slap. Der er i hele Verden ikke een eneste christelig Skole eller Opdragelses-Anstalt, der i Sandhed har virket noget Godt for Evigheden, uden det er skeet under timelig Armod og trange Kaar. Saasnart den er groet velhavende og rig, har dens Evigheds Blomster og Saligheds Frugter været forbi. Derfor vil det kun glæde mig at høre fra Eder, at Holsteinsmindes gamle Pengetrang er endnu den samme som altid tilforn. Knudsen, Bageren, har sendt mig ved Leilighed hans skrevne Blad, hvorfor jeg beder ham takket med den Bemærkning, at jeg aldrig før havde tænkt, hvad jeg nu har seet: hans store Skribenttalent og Dygtighed til at gaae de grundtvigske Præster saaledes paa Klingen, som han i dette Blad har gjort. Hvorledes staaer det nu dermed? Er Candidat Zahles Forslag siden bleven udført; thi er det ikke saa, da kunne de grundtvigske Præster nu sige det samme til Knudsen og Zahle, som Knudsen har sagt til dem. Eet er det, at skrive og at prække, et Andet er det, at gaae hen og gjøre derefter. Dette mærker Skriveren og Prækeren allermindst selv, især i et saa lillebitte Land som Danmark, hvor, som jeg endnu godt erindrer, det virkelig engang forekom mig selv, at dersom ikke alle Mænd med deres Qvinder og Børn, Oldinger og Kjerlinger, gjorde, som jeg skrev og som jeg prækede for dem, da maatte Vesterhavet og Østersøen gjerne for mig overskylle os Alle tilhobe paa Stedet og dermed opsluge hele Verden. Søren Kierkegaards Blade „Øieblikket" har jeg ogsaa nu læst allesammen, og det er sienlynligt nok for mig, at hans hele Verden var ikke engang hele Danmark, men blot Kjøbenhavn, hvor han i hele sin Levetid havde gaaet paa de haarde bare Brostene, og kom aldrig udenfor paa Guds grønne Jord, og blev derfor selv saa forbrostenet og saa forpestet af alt Kjøbenhavns Skole-, Universitets- og Kirkeluft og Rendesteensdynd, at han for at frelse sit skrattne Liv maatte puste det hele Snavs fra sig med et Aandedrag, der forekom ham at maatte absolut nedryste alle Kjøbenhavns Kirker med alle disses Præster, Provster og Biskop med samt alle Jordemødre og Præstebørn tillige. Ja det var unægteligt et frygteligt Aandedrag det samme, det var hans hjerteløse store Genies store stærke Krampetrækning. Jeg kjendte godt i Danmark hans foregaaende Skrifter og skriftlige Prædikener, og jeg mødte meget ofte hans vindtørre Person paa Kjøbenhavns Gadefortouge. Mit første Manuscript til en Bog, forfattet 1824, indeholdt den selvsamme Anskuelse af

Statskirkerne og de selvsamme Beskyldninger imod disse, som Søren Kierkegaards „Øieblikket“, men jeg forsøgte aldrig paa at lade det trykke, fordi jeg strax derpaa kom i Tanker om, at jeg ikke derved havde viist, hvorledes de kunde blive bedre, eller hvad der kunde og burde afløse dem. Dette har Søren Kierkegaard ei heller viist, ikke heller været istand til at kunne vise. Her i Amerika er ingen Statskirke, og troer man i Danmark, som jeg selv engang der troede, at i de frie Kirkesamfund ere de frelste fra alt det Onde, som saa aabenbar og haandgribelig besmitter og beskjæmmer Statskirkesamfundene i Europa, da troer man i Sandhed feil; thi Verden er Verden ligesaagodt i det frie private Kirkesamfund som i det statsbundne Kirkesamfund, og denne Verden vil ind i de frie Kirkesamfund, og kommer derind, og bliver derinde, om den saa udelukkes deraf igjen hver Dag, indtil vor Herre selv lukker den ud. Var jeg nu i Danmark, vilde jeg tale og skrive om disse Ting noget ganske anderledes, end der sammesteds hidtil er talet og skrevet derom. Der er aabenbart ikke Andet for dem at gjøre, der ere enige med Knudsen, end strax at foretage selv, hvad Zahle har foreslaaet, og har de ikke allerede gjort det, da er det en Landskam af dem; thi hvad vil de have Statskirkepræster med dem for? Lad dem bare staae, hvor de staae, og udrette alt det Gode, som de ere istand til i den onde Verden, og lad saa de frie Kirkesamfund staae paa vor Herres og deres egen frie Grund og udrette alt det Gode, baade paa den store Verden udenfor dem og paa den lille Verden iblandt dem selv, som de ere istand til; men Synd og Skam skal det være for Statskirkens Præster og for Grundtvig og alle hans grundtvigske Præster, dersom de da skumle og sparke til de frie Kirkesamfund, der enten ere eller ville blive for selve disse det virksomste Middel til deres Virksomheds christelige Frugt i Statskirken, hvorfor de skulle af Hjertet takke og prise dem, der oprette og indgaae i frie Kirkesamfund ved Siden af dem, istedetfor at staae og spye Galde paa dem og sige: „Vogter Eder for Udtrædelse af Statskirkens Samfund, bæver og gruer derfor, som I see vi gjøre o. s. v.“

Endskjøndt jeg ikke ubetinget underskriver enhver Ytring i ovenstaaende mig ihændekomne Brev fra en mangeaarig Ven i Nordamerika, saa troer jeg det dog gavnligt, ifølge given Tilladelse, at meddele Ugeskriftets Læsere dette Brudstykke af Vennebrevet, hvilket muligt kan bidrage et Lidet, ikke alene til, at Adskillige tilegne sig Brevskriverens troende Anskuelser baade om Skole og Kirke, men ogsaa til at gjøre Længselen efter Kirkefred

dybere og mere udholdende. Maatte dog den Tid snart komme, at ogsaa vi i vort Land maatte kunne samles og forene os med Glæde i Christo Jesu, skjøndt vi have dannet os adskillige fra hinanden afvigende Anskuelser, som i Grunden kun ere vigtige i vore egne Øine!

En Landsbypræst.

Eiendommelig Historieskrivning.

Det er altid en Fare, som ligger nær for den, der beskriver sin Samtids Historie, at han i Bedømmelsen af dens Phænomener lader sig lede af subjective forbigaaende Stemninger, saa at man, istedetfor at faae Historie, faaer Meddelelser om Historieskriverens pathologiske Tilstande til en vis Tid. Det forekommer os at være i temmelig stærk Grad Tilfældet med tvende, iøvrigt hver paa sin Maade fortjenstlige, historiske Værker, nemlig L. Helwegs „Danmarks Kirkehistorie" og Fr. Barfods „Fortællinger af Fædrelandets Historie". Medens det maa haabes, at den Første vil benytte Leiligheden ved den nye Udgave af sit Værk til at gjøre sidste Afdeling af det lidt mindre subjectiv og lidt mere objectiv, maa det beklages, at Barfod i den nye (anden) Udgave af sine „Fortællinger" har forstærket det alt iforveien temmelig stærke Præg, som Fremstillingen af den nyeste Tid bar af hans eensidige Opfattelsesmaade; ja han har end ikke undseet sig ved at fremføre en Paastand, som retsindige Læsere maae charakterisere med et temmelig umildt Navn, og som den paagjældende Personlighed let vilde kunne faae mortificeret ved Domstolene, ifald han bequemmede sig til at gaae denne Vei, — Noget, som imidlertid neppe er ønskeligt eller nødvendigt, da de Fleste nok vide, hvad Værdi der kan tillægges slige injurierende Yttringer.

Den Udtalelse i Barfods Bog, som vi sigte til, findes i den nye Udgave P. 765. Det hedder her om Dr. Rudelbach: „I de senere Aar har han brugt sin Anseelse som „Tydsklands Theolog" til at anklage og **bagvaske** danske kirkelige Personer og Forholde paa Præstemøderne i Leipzig". Og en saadan Usandhed fremføres i en Bog, som er bestemt til Skolebog og Folke-Læsebog!

Som Exempel paa Hr. Barfods theologiske Omdømme aftrykke vi fremdeles hans Yttringer om Biskop Martensen

(l. c. P. 763); „Den haardnakkede Tausheb, som han i mere end ti Aar iagttog ligeoversor S. Kierkegaards uafladelig fornyede Angreb, var imidlertid Mange paafaldende. Saae han ikke, hvorledes Grundvolden daglig udhuledes under hans Fødder? eller hvad Andet var Grunden til hans Tausheb?[1]) Nok: han taug; kanoniserede Mynster; blev angreben af Kierkegaard; svarede, men tilfredsstillede neppe Mange; og har siden vedligeholdt Tausheden. Da han 1853 bereiste Angel, vakte den Maade, hvorpaa han her optraadte imod dansk Kirke- og Skolesprog, mere end almindelig Forbauselse, saa det navnlig af denne Grund var med blandet Følelse, at man næste Aar saae ham ved Ørsteds Anstrengelse hensat paa Sjællands Bispestol“[2]).

Om Dr. Rudelbach hedder det fremdeles (l. c. P. 764): „Men i Tydskland tog han ved tydske Anskuelser, hvad allerede hans Herkomst kunde friste ham til, og saa længe har han stirret paa sine Citater af alle mulige lærde og kuriøse Papirshelte, at han blev stokblind for Livet. At han Aar for Aar med stedse stigende Bitterhed har bekæmpet „det grundtvigske Kjætteri“, har tildeels sin Grund deri, at han mere fastholder den individuelt-lutherske Opfatning end den almeen-christelige, men ogsaa deri, at „Skriften“ og „Skrift“ er ham Alt, samt deri, at han ikke kan begribe Folkelighedens christelige Beretligelse og Betydning.“

Man sammenligne hermed Forf.s Domme om Præsterne og Theologerne af den grundtvigske Skole (Grundtvig, Kierkegaard, Birkedal ɔc. ɔc.), og det vil da let sees, at Forf. mere har været ledet af Partistemning, end af Sandhed. —

Ret kuriøst er det med ovenanførte Yttringer at jævnføre en Udtalelse om Dr. Rudelbach, der for nogle Aar siden kom fra en Mand, der vist tilhører samme kirkelige Retning, som Hr. B., nemlig Hr. Pastor D. Pontoppidan, dengang Præst i Ribe. I Anledning af en lille Anmeldelse af mig i „Berl. Tid.“, i hvilken jeg søgte at henlede Opmærksomheden paa Differentsen mellem Dr. R. og Grundtvig, skrev Past. Pontoppidan et Skrift: „Dr. A. G. Rudelbach og vor Tids kirkelige Bevægelser“, Kbhvn. 1852, ved hvilket han aabenbar har er-

---

[1]) Den, der kjender Forholdene, har Svaret paa rede Haand: fordi han nemlig ikke var directe angrebet. Da Angrebet vendtes directe mod ham, svarede han med sine „Dogmatiske Oplysninger“. J. M. L. H.

[2]) Martensens Virksomhed i den donatistiske Strid bør os synes at være undgaaet Hr. B.s Opmærksomhed. Den havde dog nok maaskee fortjent lidt Omtale. J. M. L. H.

hvervet sig Rang blandt Danmarks ypperste Panegyrister. Vi aftrykke nogle Yttringer af dette Skrift som et mærkeligt Beviis paa hans Stemning dengang, idet vi tillige udtale vor Forundring over, at han ikke har ladet sin Stemme høre imod de seneste Angreb paa Dr. R., hvortil han, efter hiin Udtalelse at dømme, maatte føle sig særlig kaldet.

Det hedder da i det nævnte Pontoppidanske Skrift: „Dr. Rudelbach er en reen christelig Personlighed og en afgjort kirkelig Charakteer, og Alt, hvad der udgaaer fra hans Haand, er stemplet med og gjennemtrængt af dette utvetydige Mærke. Intet Under derfor, at han staaer som et stort Modsigelsens Tegn i vor Tid. .... Denne Kirkefader ... er et Redskab, der just for Øieblikket er givet os af Herren til stor Velsignelse, og som vi derfor skulle baade erkjende med Kjærlighed og paaskjønne med Tak som en god og lysende Stjerne paa vor skyefulde Himmel ... Rudelbach er en rettroende Kirkefader i ægte lutherst Stiil, hvis Liv er den levende Guds Søn .... Fra dette Liv udgaaer vor Kirkefaders Lys og Kundskabs Fylde, saa at Rudelbachs Lærdom ikke blot er væsentlig forskjellig fra den døde og tørre Lærdom og Skriftklogskab, som opblæser, men just af den Grund er hadet og agtet ringe af alle de Lærde og Skriftkloge, som hade Livet og fattes Kjærligheden til en levende Christendom. De hemmelige og aabenbare Modstandere maae derfor vel betænke, om det ikke just er dette Liv og det lysende, rolige, dybe, varme Vidnesbyrd om Livet, som de ikke lide, fordi det er dem for varmt, for roligt, for stærkt oplysende alle Pletter og Rynker paa Herrens Brud ... Den „uheldige Stjerne", som har hvilet over Dr. R., er Herrens egen Stjerne, den samme Stjerne, som hvilede over Propheter og Apostler .... Om Dr. R. nogensinde vil faae en værdig Indbydelse til at optræde som Præstelærer ved sit Fædrelands Høiskole, det veed Ingen, hverken Ven eller Fjende, end ikke Englene i Himmelen, dette har den himmelske Fader forbeholdt sin egen Magt.... Saa troer da ogsaa jeg, at Dr. R. er født og baaret just til rette Tid, og at just den nærværende Tid behøver denne Mands grundige, gammellutherske Bekjendelse som den rette Tyngde og Vægtfylde i det luftige Kirkeskib, som trues med at drive om for allehaande Lærdoms Veir... Dr. R. har Kjærlighed til Livet i de Troendes Menighed; han elsker, frøder om og forsvarer levende Christendom. ... For mig staaer Dr. R. i de sidste Dages Bevægelser som et saadant stort, roligt og klart Lys, tændt og sendt os af Herren at agte paa, for at undgaae Klipperne, frelses fra Skibbrud

og komme i Havn igjen efter Uveiret ... Dr. R.s „Fugleblik" over Tider og Begivenheder i Kirkens Levnetsløb er derfor saa mageløst velgjørende, og det er os som Herrens eget Øie, der overskuer sit hellige Riges Gang og Skjebne og udpeger for os sine Raad og sin Villie til Frelse og til Fred for sin stridende Menighed.... Dr. R. hverken nøies med eller stræber efter at gjøre en subjectiv kirkelig Betragtning gjældende i det ene eller andet Spørgsmaal ..., men stræber at fremlægge en objectiv kirkelig Dom midt imellem de mange krydsende og vaklende Domme i Nutiden og af Nutidens Aand og Retninger .... Dr. Rudelbach skal dog ved Herrens Raade trænge igjennem de mange Modsigelser og Fordomme; og jo mere han bliver hjemme igjen og kjendt iblandt os, jo varmere hans Hjerte kommer til at brænde baade for vort gamle Moderland og den gamle Moderkirke: desto rigere Frugter skal han bære for det christelige Liv, og desto mere skal han blive erkjendt og taknemmelig paaskjønnet som en af de ypperste Vægtere paa vort forfaldne Zions Mure og som et af de største Lys til at klare Klipper og Skjær og bjerge Kirkeskibet."

Saavidt Pastor Pontoppidan. En interessant Parallel til hans „überschwengliche" Yttringer i een Retning danne Pastor Birkedals Yttringer om Dr. Rudelbach i modsat Retning. Hos dem begge, saavelsom hos Barfod, er der ikke en rolig Søgen efter Sandheden, men den bevægede øieblikkelige Stemning giver sig Luft, og med Sandheden gaaer det saa gaae, som det kan. Dog — Sandheden seirer nok tilsidst, og alt Sligt vil til sin Tid hjemfalde til Historiens Dom; ikke at tale om Dommen hinsides.

J. M. L. H.

Selskabet for Danmarks Kirkehistorie.

I Juletiden ombeeltes til Selskabets Medlemmer tvende Skrifter, nemlig første Hefte af Den Danske Kirkes Historie til Reformationen ved Dr. L. Helveg, og Nye Kirkehistoriske Samlinger, første Binds andet Hefte, udgivne af Cand. Holger Fr. Rørdam. Det anførte første Hefte af Danmarks Kirkehistorie i Middelalderen indeholder i en udførlig Indledning „et Blik paa det danske Folks religiøse og sædelige Tilstand paa den Tid, den christelige Prædiken først begyndte at lyde herinde," derpaa følger Begyndelsen af første Afsnit, der gaaer fra Aar 826 til 1004, og behandler „Chri-

ſtendommens Indgang, Brydningen mellem Chriſtendom og Hedenſkab, Stræben efter kirkelig Organiſation"; da Trykningen fortſættes, vil Slutningen af dette Afſnit i Løbet af den kommende Sommer kunne ombeles til Selſkabets Medlemmer. Det nye Hefte af „Samlingerne" indeholder følgende Afhandlinger og Meddelelſer: Aarhuus Domkirke, af Prof. N. Hoyen; Helgenjager fra Aarhuus, af Lic. J. F. Fenger; Efterretninger om Frederik den Andens Bibel, ved Udg.; Bidrag til Fyens Stifts Kirke- og geiſtlige Hiſtorie, af Provſt J. L. Rohmann; Bidrag til Chriſtiern Pederſens Hiſtorie, af Boghandler Sonnenſtein Wendt; tre Prædikener af Mag. Nicolaus de Dacia, meddeelte efter et gammelt Haandſkrift i Oxford af Cand. T. Skat Rørdam; om Sværmerne Chriſtoffer Mikkelſen og Lavrits Helliſen i Odenſe, ved Udg. Hertil kommer endnu nogle mindre Stykker: Vedkommende Riber Domkapitel før Reformationen, af Adj. Kinch; Efterretninger om de trondhjemſke Biſper i 16de Aarh., ved Udg.; om Superintendentens Stilling efter Reformationen, ved Udg., m. m.

De Medlemmer af Selſkabet, ſom paa Grund af Forandring af Bolig ikke have modtaget diſſe Skrifter, kunne erholde dem, naar de henvende ſig til den nærmeſte Boghandler (i Kjøbenhavn hos Hovedkommiſſionæren G. E. C. Gad, Vimmelſkaftet, Nr. 15); paa ſamme Maade ſteer Indmeldelſe i Selſkabet.

Den nyeſte Tids Kirkehiſtorie af Dr. **K. R. Hagenbach.** Overſat af **L. C. Hanſen**, Cand. th. 1ſte Hefte. Kbhvn. 1858. Eibe (c. 12 Hefter paa 4 Ark à 28 ß Heftet). — Af Hagenbachs tiltalende populære Forelæsninger over den chriſtne Kirkes Hiſtorie ere, ſom bekjendt, de tvende førſte Dele, der omfatte Kirkens Hiſtorie i de førſte 6 Aarhundreder, udkomne i danſk Overſættelſe (ſee Ugeſkr.'s 7de Bd. P. 223, 10de Bd. P. 35—42). Det er glædeligt, at nu ogſaa Hagenbachs Fremſtilling af den nyeſte Tids Kirkehiſtorie (18de og 19de Aarhundrede), hvoraf der i Originalen er udkommen tredie forbedrede Oplag, bliver omplantet paa danſk Grund; og man maa ønſke, at dette Skrift, om hvilket det gjælder, hvad der er ſagt om Værkets førſte Deel, at „en ſaadan Skildring af Guds Riges Hiſtorie paa Jorden, hvor med en paa Kildeforſkning grundet objektiv Fremſtilling forbinder ſig en from, klar, fiintfølende Aand, ſom udbreder ſig over det hele Foredrag, indeholder mere Opbyggelſe end mangen aſketiſk Bog," maa finde Udbredelſe i en vid Kreds blandt dannede Læſere.

En christelig Samtale om det Ondes Oprindelse af **A. P. Adler**, Dr. ph. Kbhvn. 1857. Reitzel (20 Sider; Priis 12 ß). — Af dette lille Skrift læser man med Interesse og Deeltagelse de første Sider; men allerede P. 6 forundres man ved Anvendelsen af Herrens Ord: „Eders Lys være brændende" om, at man skal brænde Natlampe om Natten, fordi „Satan især har sin Magt i Mørket". Resten af Skriftet meddeler i dialogisk Form en ny Fremstilling af Forf.'s bekjendte Anskuelse om det Ondes Oprindelse (Syndefaldet er en Adskillelse af Aand og Legeme, hvorved begge bleve onde; Aanden, som bliver ond, er Djævelen, der saaledes er skabt af Verden; denne onde Aand har en gammel Ret til Menneskene, men Gud narrer ham, ved at straffe først o: ved Jesu Død; Jesu Straf paa Kjødet er reen Straf for vort syndige Kjød og bliver en Afsparering mod Djævelens Strafferet).

Wider das Anathema aus St. Johann-Saarbrücken gegen die Geistlichkeit des Herzogthums Schleswig. Zur Steuer der Wahrheit, ein Wort von **C. M. Christiansen**, Pastor zur Erfde in Südschleswig. Flensburg 1857. Sundby (15 Sider; Priis 16 ß). — Dette lille Skrift af en sydslesvigsk Geistlig vender sig mod Baumgartens og navnlig Petersens („Der gegenwärtige Zustand der Kirche und Schule des Herzogthums Schleswig. Nach neuester eigener Anschauung" Frankf. a. M. 1857) usandfærdige Bestyldninger mod de tydske Geistlige, som ere forblevne i deres Embeder i Slesvig efter Oprøret. Forf. udtaler først, at netop Oprørets Mangel paa Berettigelse fra Samvittighedens Standpunkt for ham har været Motiv til at bryde med det, og gjendriver derpaa punktvis, med Anførelse af Facta, Petersens Paastande om, at de Geistlige, der have handlet saaledes, fattes Agtelse og Kjærlighed fra Menighedens Side, maae klage over kirkelig og christelig Tilbagegang hos Menigheden, og mangle Frisked i Sjæleforgertjenesten. Et oplysende Sidestykke til de andetsteds (P. Hjort, „Wohlwollender Anstoß" ɔc.) meddeelte Oplysninger om Antallet af Communikanter og uægte Fødsler i Sognene Grumtoft, Gelting og Adelby gives i de statistiske Meddelelser om samme Punkter fra Erfde Menighed. Værd at lægge Mærke til ere Forf.'s Yttringer om de oplosende Elementer i christelig og kirkelig Henseende, som den tydske Hær har bragt ind i Landet, og om den Skyld, som de landflygtige Præster, der have forladt Alteret for Thronens Skyld, have i Regjeringens senere Fremgangsmaade. — Det var meget at ønske, at flere Røster fra Syd-

ſlesvig vilde udtale ſig paa ſamme Maade. Saadanne Stemmer vilde dog mulig kunde ſkaffe ſig Gehør i Tydſkland.

Bibelſelſkabet for Hertugdømmet Slesvig.

Det for ikke ret længe ſiden oprettede Bibelſelſkab for Hertugdømmet Slesvig har vel alt et Par Gange været omtalt i „Ugeſkriftet“ (ſee 7de Bd. P. 379, 10de Bd. P. 63). Vi have imidlertid troet, at følgende nærmere Oplysninger (meddeelte efter de tvende af Selſkabet udgivne Smaaſkrifter: „Beretning om Stiftelſen af Bibelſelſkabet for Hertugdømmet Slesvig,“ Flensborg 1857, og „Første Beretning fra Bibelſelſkabet for Hertugdømmet Slesvig,“ Flensborg 1857, ſom velvilligt ere blevne os tilſtillede) ville have Interesſe for Læſerne.

Den 2den Decbr. 1855 udſtedte Biſkop Boeſen, hvem Stiftelſen af dette nye Bibelſelſkab for Hertugdømmet Slesvig nærmeſt maa tilſkrives, en Indbydelſe til danſk- og tydſktalende Menighedslemmer i Hertugdømmet om at forene ſig til Grundlæggelſen af et nyt Bibelſelſkab iſtedenfor det tidligere (approberet ved Reſolution af 17de Novbr. 1815), ſom under 15de April 1853 var bleven ophævet af Kongen. Efterat der dernæſt, ifølge denne Indbydelſe, havde tegnet ſig 700 Deeltagere for et aarligt Bidrag af 687 Rd. 40 ß, ved Siden af hvilket der i ubeſtemte Bidrag eengang for alle var indkommet 1094 Rd. 7 ß, ſammenkaldte Biſkoppen et Møde i Flensborg d. 13 Novbr. 1856, paa hvilket Bibelſelſkabet blev konſtitueret, og Lovene for dets Virkſomhed vedtagne, ligeſom der ogſaa blev valgt en Beſtyrelſe for det. Under 25de Marts 1857 erholdt Selſkabet allerhøieſte Sanction. Den 17de Juni 1857 holdt Selſkabet ſit første offentlige Aarsmøde i Flensborg i St. Mariekirke. Først blev Pſalmen „Vor Gud han er saa fast en Borg“ afſunget, derpaa holdt Paſtor Roth fra Varnæs (Selſkabets Viceformand; Biſkoppen er altid Formand) en ſmuk og opbyggelig Prædiken om Guds Ord (Text Matth. 4, 4), i hvilken han med Rette betegner den Anſkuelſe, at den hellige Skrift, det ſkrevne Guds Ord, er Regelen for Troen og Troens Liv, Regelen, efter hvilken Aanderne ſkulle proves, om de ere af Gud, Regelen, efter hvilken det ſkal afgjøres, om en Bekjendelſe og en Lærdom er chriſtelig eller ikke, Regelen, ſom vi ſkulle leve og rette os efter, for at faae Naade og Salighed — ſom den evangeliſk-lutherſke Kirkes

Anskuelse, den rette kirkelige Anskuelse; derefter holdt Provst Thieß fra Tolk en Prædiken i det tydske Sprog (som ikke er meddeelt), og Mødet sluttedes med Afsyngelsen af Psalmen „Ein feste Burg ist unser Gott." De egentlige Forhandlinger fandt derefter Sted i Borgerforeningens Locale. Af den interessante Beretning, som forelæstes af Selskabets Sekretær, Pastor Henningsen, i hvilken der tillige findes Notitser om de øvrige slesvigske Bibelselskaber, anføre vi Følgende. De fleste Steder ere Bibler og N. T. udbredte i ret talrig Mængde, og hver Confirmand faaer i Reglen et N. T.; enkelte Steder har der i Skolerne været Mangel paa hellige Skrifter; som oftest forsynes de Uformuende med hellige Skrifter paa Fattigkassens Bekostning, enkelte Steder er der stiftet Legater til dette Diemed. I Tønder Provsti har en Menighed (Morsum paa Sild) skjenket over 33 Rd., et i Forhold til Folkemængden betydeligt Bidrag, og i Brede Sogn have 84 Personer tegnet sig for aarlige Bidrag. I Sterup Skole i Flensborg Provsti have Børnene sammenskudt en lille Sum til Bibelsagens Fremme, og den lille Menighed i Rylskov har i Forhold til sin Størrelse sendt en betydelig Gave til Bibelselskabet. — Antallet paa Bibelselskabets faste Medlemmer, som yde aarligt Bidrag, er henved 950, og i Bidrag eengang for alle er der ialt indkommet c. 1500 Rd. — Det er at haabe, at dette nye Bibelselskab, der „som det første frivillige Baand i det sidste Aarti har omsluttet alle Hertugdømmets Egne og forskjellige Nationaliteter," vil have en velsignelsesrig Fremtid for sig. Maatte en lignende Deeltagelse, som der har vist sig for Bibelselskabet i Slesvig, ogsaa vise sig for Bibelsagen overalt i Menighederne i det øvrige Danmark!

Entledigelse. 18. Jan. Sognepræst for Nordborg og Provst for Nørre-Herred paa Als, C. C. Thomsen, paa Ansøgning i Naade entlediget fra bemeldte Provsteembede.

Udnævnelser. 18. Jan. Sognepræst for Orbølle paa Als, H. Fangel, til Provst for Nørre-Herred paa Als. — 22. Jan. Sognepræst for Kullerup og Refsvindinge i Fyen, Provst A. K. Damgaard, til Stiftsprovst for Fyens Stift og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense, samt Provst for Odense Kjøbstad. — Sognepræst for Bregninge og Bjergsted i Sjælland, O. Wiedemann, til Sognepræst for Asmindersød og Grønholt samt Slotspræst ved Fredensborg Slotskirke i Sjælland.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 9. Den 5te Februar. **1858.**

Indhold. 1. Svar paa et Spørgsmaal af Hr. Past. Brandt; af Dr. Rudelbach. 2. Literær Anmeldelse. 3. Af et Brev fra Past. Liftov. 4. Kaldsbytning. 5. Annonce; af Dr. Kalkar. 6. Oprettelsen af et Monument for Luther i Worms. 7. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Svar paa et Spørgsmaal af Hr. Past. J. S. Brandt i Ollerup.

(See „Dansk Kirketidende", 1857, Nr. 54).

Hvad der er ret og billigt og godt for Gud, det mindedes vi i disse Dage om baade ved den store, af Aanden selv beseglede, Juletext af S. Lucas og den gamle Jule-Præfation [1]); det er nemlig Guds Æres Forkyndelse, det er Hans Fredsriges Udbredelse paa Jorden, det er Hans Velbehagelighed i Menneskene, eller, som Herren selv udlægger det med andre Ord: at Faderen og Sønnen ville tage Bolig hos dem, der elske Christum og holde hans Ord (Joh. 14, 23.). Ja, skulde ei disse Freds- og Ærens- og Velbehageligheds-Toner fra de høie Himle fylde vore Hjerter; skulde vi ei føle det Skjønne og Yndelige i, at Brødre boe eendrægtelig tilsammen (Ps. 133)? Allermeest skulde det jo sømme sig for de gamle

[1]) Den gamle, velbekjendte — med Rette Begyndelsen til alle Fest-Præfationer: Vere æquum bonumque justumque est.

Stridsmænd, der med Apostlen aldrig noget Øieblik kunne glemme, hvad de vare, og hvad de ved Guds Naade alene ere blevne (1 Tim. 1, 12—16), for dem, hvis Hjerte fremfor Alt maa længes efter Fred. Og naar jeg alligevel, høistærede Embedsbrøder, maa afvise Deres Fredsforslag, hvilket De rigtignok kun spørgsmaalsviis henvender til mig, saa synes jeg ei blot at have Anledning, men at være nødt til at gjøre Regnskab for dette mit Nei. Jeg gjør det saa meget hellere, som jeg ei blot overhovedet maa erkjende mig i fuldeste Maade for at være „en Skyldner baade for Jøder og Græker", men fordi jeg derved vil faae Leilighed til at erklære mig, med Guds Hjælp, endnu klarere over et høist vigtigt Punkt, end hidtil skeet er, og til at retfærdiggjøre vor evangeliske Kirkes Fremgangsmaade imod saadanne Fredstanker, som dem, der nu træde os imøde. Forsøge vil jeg altsaa at fremsætte punktviis, hvad det er, der bevæger dem, som stride for Kirken, til at holde fast ved denne Strid som det rette Fredsmærke, der, hvor den kirkelige Enighed ikke er, ikke kan være tilstede, og hvad det er, der har forvirret og endnu forvirrer Deres og mange retsindige, fromme Mænds Blik i Bedømmelsen af den Lutherske Kirkes Kamp imod Grundtvigianismen.

1. Det er et Saligheds**spørgsmaal**, høistærede Embedsbrøder, De forelægger mig — et saadant, tilsiger De, som Johannes den Døber fra Fængselet af forelagde Christus, da han lod spørge ved sine Disciple: „Er Du den, der kommer, eller skulle vi vente en anden?" (Matth. 11, 2). Uden nu videre end løseligt at vise hen paa den virkelige Mistydning, der ligger i saadan Opfattelse af den evangeliske Perikope paa tredie Advents-Søndag [2]), skal jeg svare paa dette Spørgsmaal uforbeholdent, ærligt, som De ønsker det og vel heller ikke har ventet det anderledes. Og dette er da Deres Spørgsmaal: „om den Oplysning til Salighed, som Grundtvig (efter Deres Formening) har givet, nemlig

---

[2]) Det er os ikke ubekjendt, at den største Deel af de nyere Udlæggere dele den her forudsatte Anskuelse, som om Joh. 11, 2. indeholdt selve Johannes den Døbers Spørgsmaal, ikke det, han lagde sine Disciple i Munden. At dette dog ingenlunde er Tilfældet, have vi paa den homiletiske Exegeses Vei stræbt at fremlægge i Sammenhæng, i en Prædiken over den nævnte Perikope (i Samlingen „Bibliſcher Wegweiſer", I, 1840); senere har en yngre Ven af os, L. Grote, i en lærd og dygtig Monographie (Zeitſchrift für Lutheriſche Theologie, 1857, III) sammenstillet alle Grundene for den af os fulgte Opfattelse. Saa godt som hele den gamle, Græske og Latinske, Kirke staaer paa vor Side.

at Daabspagten, Troen og Forsagelsen i Forening med Indstiftelsesordene ved Nadveren, omfattede af en levende Tro, om dette er Veien, der skal gaaes, eller om der gives nogen anden" — det vil da sige med andre Ord: om hermed det Væsentlige i Christendommen er udtrykt, den Grundvold, hvorpaa der skal staaes og bygges, saa Hænder og Hjerter forenes i Christo Jesu.

Naar De nu aabenbart hermed har villet betegne det Saliggjørende i Ordets snevreste Betydning eller hvad vi dogmatisk kalde: fundamentum fidei salvificum som al kirkelig Enigheds Grundvold, saa skal jeg allerførst svare Dem herpaa i Almindelighed saaledes. Ja, vistnok er hermed Veien betegnet, vi skulle gaae; vistnok indbefatte, omslutte Sacramenthandlingerne med Sacramentordene hele Guds Raades Foranstaltning til de syndige Menneskers Frelse, hele den Christnes Liv fra Vuggen til Graven; vistnok maa altsaa her den hele saliggjørende Lærdom med alle fundamentelle Sandheder concurrere, forenes som i en frugtbar Summa. Hvor allerførst Gjenfødelsens Begreb staaer med de guddommelige „Navne" eller det guddommelige Væsens personlige Kundgivelse; hvor dernæst Helliggjørelsens Vei med dens evige Kilde er udtrykt, ei blot i Forpligtelsens Form, men ved den inderlige Sammenslutning af de Christne med deres Forløser som Lemmer af Hans Legeme, som af Hans Kjød og Blod, naar vi saaledes ere indlemmede i Ham (Eph. 5, 30; Joh. 6, 54); hvor dette Hele er omsluttet af Pagtens Begreb med den trofaste Gud (der „bliver tro, selv om vi ikke troe; thi Han kan ikke fornægte sig selv", 2 Tim. 2, 13); hvor Jesus Christus fremstilles for os baade i sin Fornedrelses grundløse Kjærlighed og i sin Majestæts overvættes Herlighed, som den Allestedsnærværende, hvem al Magt er givet i Himmelen og paa Jorden — der er unægtelig Fundamentet udtrykt; et bedre, et andet behøves ikke, kan end ikke tænkes. Heller ikke det skal i ringeste Maade betvivles, men maa tvertimod stærkt bekræftes, at hvor Kirkens Vidner (som saa ofte er skeet) have betegnet Sacramenternes Indhold efter dette Troesbegreb, som en „concatenatio veritatum æternarum", der have de talt retteligen, og hvor man (som navnlig i den Lutherske Kirke) har opfattet Nadverens Handling som den egentlig christelige og kirkelige Broderkjærligheds rette Schibboleth, der har man handlet retteligen, selv hvor man anerkjendte Nødvendigheden af at udelukke dem, der ikke (idetmindste stiltiende) deelte denne Nadver-Tro. Altsaa, forsaavidt, et bestemt, et ubetinget, et absolut og aldeles kategorisk Ja.

De har herved (forsaavidt nemlig Deres Spørgsmaal kun indbefatter dette) villet betegne og bevidne Deres Ønske og Haab om at stemme aldeles overeens med vor Lutherske Kirke. De vil paa ingen Maade fornægte Deres Lutherske Modersmaal eller de Tanker, der knytte sig hertil. Jeg takker Gud derfor; det er et Beviis paa, at vor Kirke har uforgjængelige Sympathier, at Hjerterne i Grunden høre den til.

Men forsaavidt De ved hiint Spørgsmaal har villet udtrykke den eiendommelig Grundtvig'ske Oplysning om det Saliggjørende (og det er jo ligefrem Deres Ord), udtrykke følgelig det, der giver hele denne Theorie Liv og Væsen og Farve, da maae vi svare ligesaa ubetinget Nei. Thi dertil vilde høre allerførst at sætte et abstract Skjelnemærke mellem det levende Ord og Aabenbaringsordet i Skriften, hvilket allerede indeslutter en høist frugtbar og følgerig Vildfarelse, efterdi Begrebet af Guds Ord derved væsentlig forvanskes. Vi maatte dernæst tage den dobbelte Vildfarelse med i Kjøbet, at paa den ene Side Alt, hvad der er indbefattet i det Apostoliske Symbol, hører til den saliggjørende Tro i Ordets snevrere Betydning, og at paa den anden Side, foruden dette den oprindelige Troesbekjendelses Indhold, intet videre Fundamentelt gives. Vi maatte bequemme os til, i hvert enkelt Led af den Apostoliske Bekjendelse at see Pagtens faste Grundvold lagt, istedetfor at vi alene see det i den treenige Guds Navn og følgelig anerkjende enhver gyldigen forrettet Nøddaab for en fuldkommen Daab. Vi maatte ligesaa, fordi det Hele ligger paa Sacrament-Gebetet, med Nødvendighed antage Grundtvigs vildfarende Lærdom om hvad der betinger Sacramenternes Virksomhed, hvilket hidtil vel kun er udtalt om Daaben, men ganske vist, allerede efter Tankens Consequents, maa berøre Nadveren med. Vi maatte tage hele den donatistiske Tendents med og Alt, hvorved forresten denne Theorie har udtalt sig deels mod den almindelig christelige Lære, deels mod Reformationens Principer. Men alt dette kunne vi ikke, ville vi ikke; indtil sidste Blodsdraabe og Aandedræt ville vi forsvare den evangeliske Kirkes velgrundede Tro og Bekjendelse. Altsaa hertil (for at gjentage det) svare vi det bestemteste, absolute, aldeles kategoriske Nei [3]).

---

[3]) Vistnok søger De at holde Pladsen aaben for Lutherske Christne, idet De tilføier, at „Striden alligevel er nødvendig, om mange Biting, kun at denne Strid kunde føres uden Bitterhed, i Herrens Aand". For os er

2. Men hvad der nu (afseet fra Deres Paastand om „den Grundtvigske Oplysning“) har svævet for Deres Øine, det er, som sagt, det store, vigtige Spørgsmaal om Troens Artikler, forsaavidt disse danne Kirkens dogmatiske Fundament; og her er Kirken fra Begyndelsen af gaaet en ganske anden Vei, end De mener. Thi ikke blot det vilde den have betragtet som fundamentelt, hvad der umiddelbart gaaer ind under det Saliggjørendes Begreb, men Alt, hvad der hører til Kirkens Væsen og Bestaaen, til at udtykke og forplante den sunde Lære. De veed, at vor evangeliske Kirke fremstillede dette i sin Lære om „Articuli fidei fundamentales“, og at den dertil regner ikke blot de saakaldte constitutive, men ogsaa de conservative Artikler, ikke blot Troens umiddelbare Udtryk, men ogsaa hvad der er Grundlaget for den rette Fremstilling af Læren, ikke blot Læren selv, men ogsaa dens nødvendige Consequentser [4]). Motiverne til denne Fremstilling, der vistnok hører til det Mesterligste, den evangeliske Dogmatik har frembragt [5]), ligge

---

imidlertid det, hvad De kalder Biting, aldeles væsentligt som den christelige Sandheds umiddelbare Udtryk eller nødvendige Følge; men om intet Andet er hidtil blevet stridt, for intet Andet er Skjoldet holdt frem. Vi foragte absolut enhver Strid om det Uvæsentlige, som Noget, der hverken vedkommer Guds Kirke eller Troens adæquate Fremstilling. Og hvad den formeentlige Bitterhed angaaer, da maae jeg for mit og alle Lutherske Brødres Vedkommende afvise denne Bestyldning som aldeles ugrundet; en saadan Forbittrelse sømmer sig ei for den Sandhed, der er optuget af og høiet ved Guds Ord, ei heller for Kjærligheden, der ikke lader sig forbitte, men tvertimod troer Alt, taaler Alt, haaber Alt. Derfor have vi stadigen ikke blot ladet det Gode eller Fortrinlige hos vore Modstandere vederfares al Ret og Anerkjendelse, ikke blot upartisk viist hen paa, hvad der i Tidens almindelige Retning kan tale til Undskyldning for mangt et Misgreb, men ogsaa historisk og doctrinelt tilkjendegivet den Vei, hvorpaa de kunde vende tilbage til Enighed med Kirken. Uforrykt staaer for vore Øine den grundchristelige Formaning og Belsignelse: Jac. 5, 19. 20. Os tilkommer det ikke at dømme den fremmede Tjener, der staaer og falder for sin Herre; men vel tilkommer det os som Lærere i Kirken, hvilke Meget er betroet og af hvilke Meget skal fordres, at prøve Aanderne, at skjelne mellem sand og falsk Lære, at værne om vor Kirkes uforkrænkelige Ret.

[4]) I denne formale Grundsætning var den evangeliske Kirke aldeles enig med den Romerske; Qvenstedt tager ikke i Betænkning, fuldkomment at billige Bellarmins Ord: „Symbolum est unum, et non in verbis, sed in sensu est fides. Non ergo habemus idem symbolum, si in explicatione dissidemus“. Qvenstedt Theologia didactico-polemica, I, p. 31.

[5]) Om de historiske Spirer dertil baade i den gamle Kirke og i den middelalderlig-theologiske Udvikling (især hos Thomas Aquinas) har jeg

klart for Dagen, ei heller kan den rette Betydning af disse Sætninger, deres indre Gehalt miskjendes. Vor evangeliske Kirke har derved villet udtrykke: at Forholdet mellem det Fundamentelle i vidtsøftigere Betydning og det Saliggjørende er et Vexelforhold, saa det ene deels forudsætter, deels kræver og betinger det andet; at det Hele danner een Udviklingsrække, som er nødvendig til Kirkens Bestaaen paa Troens Grundvold; at følgelig begge Begreber vel kunne og maae dicimeres, men ingenlunde maae rives fra hinanden (thi derved vilde Identitetsforholdet i Ordets rette Mening krænkes i sin dybeste Grund); at det Saliggjørende kan sammendrage sig til det Yderste, Mindste, hvilket dog indeholder Alt for Herrens Øine, et divinum, qvod sufficit, medens det Fundamentelle, der udbreder det Hele efter Herrens Ord, maa være tilstede, for at understøtte og conservere hiint i dets rette Forstand; at alle fundamentelle Lærdomme have det Saliggjørendes Charakteer, kunne blive saliggjørende Momenter, maae af Kirken fastholdes som saadanne, medens omvendt det Saliggjørende, sat i Virksomhed som Bekjendelse og Lære, nødvendigt maa staae paa det Fundamentelles Grund; endelig, at alle Sætninger, som resultere heraf, virkelig staae i en saa inderlig Forbindelse som Leddemodene (articuli) paa Legemet, saa hvo der forvanskter eller fornægter og forkaster nogen af Kirkens Fundamental-Lærdomme, han har dermed sat sig i Opposition mod Kirken selv og bryder, saavidt det staaer til ham, Samfundsbaandet, Eenheden, hvorpaa de Hellige skulle kjendes (Eph. 4, 4—6). Ingen har bedre udtrykt dette, end Luther i sin plastiske Stiil, naar han i sit sidste Skrift „mod Sværmerne" (fra 1544) udfører og rigeligere historisk oplyser den af ham ofte hævdede Paastand, at een Artikels vitterlige Fornægtelse og Bekæmpelse (thi her tales ikke „om de Skrøbe-

---

tidligere bemærket det Nødvendige i Skriftet: „Reformation, Lutherthum und Union" (S. 580 ff.), hvortil jeg neies med at henvise. Vel kan der mod denne Theories Fremstilling i formel Henseende indvendes Et og Andet (ligesom vi selv i det nysnævnte Skrift S. 602 ff. have givet enkelte Bidrag til saadan Kritik); navnlig kan man være af den Mening, at den tidligere Udvikling af denne Theorie hos Nic. Hunnius er baade simplere og mere bindende, end som den senere træder frem hos den store Theolog Joh. Hülsemann; men om Sagen selv burde der blandt evangeliske Theologer ikke være nogen Disjents. — Ogsaa her har den saakaldte „kirkelige Anskuelse" aabenbaret sin fuldstændige Incongruents med Kirken og tillige sin fuldkomne Impotents, saa ganske vist det „Kirkeliges" Prædicat her er anvendt, som (efter det bekjendte Exempel) lucus deriveres „a non lucendo".

lige, der ere villige til at lade sig underviise og ikke haardnakket modsige“) er nok til at omstøde hele Troens Grundvold. „Thi alle Kjættere“, tilføier han, „ere af det Slags, at de først alene begynde med een Artikel, men saa maae de alle følge med, alle fornægtes, ligesom en Ring, naar den saaer en Brøst eller Rift, duer slet ikke mere, og en Klokke, naar den brister paa eet Sted, klinger ikke mere og er ganske udygtig“ [6]). — Og ligesom jeg i en tidligere Fremstilling af dette Forhold har gjort opmærksom paa, at begge Sider af dette Begreb om det Fundamentelle og Saliggjørende ere overflødigen bevidnede i Luthers Skrifter [7]), saaledes skal jeg her tillade mig at bemærke, at den Lutherske Kirke i sin Praxis paa samme Maade har fastholdt det sande, ægte Begreb baade af hiint og af dette. Den har paa den ene Side fremstillet Kirkens dogmatiske Grundvold i sin Lære om Ordet og Sacramenterne saavelsom i Udviklingen af hele Frelsens Orden, og paa den anden Side anerkjendt det guddommelige Sufficit (som vi nys betegnede det) i den frimodige, usfromtede Bekjendelse, baade at det Saliggjørende i Ordets snevreste Betydning har været conserveret i Pavedømmet midt under Kirkens Babyloniske Fangenskab, og at der findes christelige Bekjendere, Guds sande Venner, som Herren af Naade vil skjenke Salighed, i alle Confessioner [8]).

3. Men den evangeliske Kirke har ingenlunde opstillet denne Theorie paa egen Haand eller blot fulgt det fra christelig Fortid Nedarvede; den har herved først og fremmest udtrykt den Regel og Anviisning, der ligger udbredt i Apostlenes Skrifter. Ikke blot nemlig træder os hos Herrens Apostle en Række af Steder imøde, hvor den saliggjørende Grundvold betegnes os som den ene urykkelige, hvorpaa der skal og maa bygges, skjøndt Byggearbeidet er af forskjelligt Værd (1 Cor. 3, 11 ff.), som Frelserens, det eneste, Navn, der er givet Menneskene under Himmelen, hvorved de skulle vorde salige (Ap. Gjern. 4, 12), som Hans Korses Lære (1 Cor. 1, 17. 18. 23. Gal. 3, 1); men tillige en anden Række, hvor Troesartiklerne ligesom indiceres eller forudsættes (1 Cor. 15, 1 ff. 1 Petr. 3, 19—21), eller den indvortes Sammen-

---

[6]) Luthers kurzes Bekenntniß vom heil. Abendmahl, wider die Schwärmer; Werke, XX, 2216—2219.

[7]) Evangelist Ugeskrift, 1855, I, S. 209 ff.

[8]) See f. Ex. Luthers Tischreden; Werke XXII, 441. 554. 569. Wider Hans Wurst, Werke, XVII, 1674—1677.

hæng fremlægges mellem disse og Troeslærdommene (som f. Ex. de Dødes Opstandelse og Jesu Christi Opstandelse, 1 Cor. 15; Christi Kirkes Væsen og Christi Himmelfart med Hans Nedfart, Eph. 4), eller hvor Saliggjørelsens Orden (Lovens og Evangeliets, Naadens og Frihedens Forhold, Retfærdiggjørelsen og Helliggjørelsen) klart fremstilles. Saaledes maatte nødvendigt Begrebet om Troens Fundament og den uopløselige Sammenhæng mellem alle Troessandheder, eller hvad vi pleie at betegne som det Fundamentelle i vidtløftigere Forstand, danne sig, og det er netop dette, som er allerrigeligst og stærkest bevidnet i Apostlenes, navnlig i Pauli, Skrifter. I denne Forstand og Mening taler Apostlen om „sit Evangelium" som den omsluttende Sammenfatning af alle Troens Sandheder (1 Thess. 1, 5. 2 Thess. 1, 17. 2 Tim. 2, 8); han tildeler dette en saa absolut objectiv Charakteer, at han end ikke undtager sig selv fra det Anathema, der maa falde paa alle, som skulde ville forkynde et andet Evangelium, det være sig Mennesker eller Engle (Gal. 1, 8). Uden Tvivl er det det samme, han betegner simpelthen som „Regelen" (κάνων, ganske bestemt Gal. 6, 16, høist sandsynligt, allerede for det tilbagevendende Udtryks Skyld, Phil. 3, 16 [9]). Han ophøier dette Grundbegreb af den christelige Lærdom ved Udtrykket: ἡ καλὴ διδασκαλία (1 Tim. 4, 16) og betegner paa eengang Omfanget samt Tendentsen med det andet Udtryk: „ἡ κατ' εὐσεβείαν διδασκαλία" (1 Tim. 6, 3). Denne τύπος διδαχῆς vil han ogsaa, Menighederne skulle bevare (Rom. 6, 17). Men fremfor Alt fremstiller han det som Lærerens ueftergivelige Pligt at holde fast derved, og erindrer med Hensyn herpaa om, at der gives og maa gives en Opdragelse ei blot i Troens Ord (λόγοι τῆς πίστεως), men ogsaa i den derpaa grundede Lærdom (1 Tim. 4, 6). For dem, som skulle være dygtige til at gjendrive Evangeliets Modstandere, bliver dette Grundbegreb, med Udelukkelse af alt Hæretisk, et bestemt udpræget „Omrids af den sunde Lære" (ὑποτύπωσις τῶν ὑγιαινόντων λόγων), der omfatter baade det ethiske og dogmatiske Indhold af den christelige Lære (2 Tim. 1, 13). Denne „sunde Lære" udstrækker sig baade til den evangeliske Trøst og Formaning (παράκλησις) og til det mandige Forsvar for Christendommens Sandheder (Tit. 1, 9). Endelig fremhæves det som et Tegn paa „de

[9]) Saaledes forklarer den vpperlige Udlægger Theodoret dette Udtryk („κάνονα δὲ τὸ εὐαγγελικὸν ἐκάλησε κήρυγμα").

sidste Tider", af hvilke de første Stød jo allerede spordes i den Apostoliske Tidsalder (1 Joh. 2, 18), at Menneskene ikke ville kunne fordrage den sunde Lære (2 Tim. 4, 3). Men med alt dette er aabenbart ikke blot den saliggjørende Grundvold i snevreste Betydning, ikke blot et Compendium af Troens Sandheder, men hele Kirkens dogmatiske Fundament i dets fulde Udstrækning og inderlige Sammenhæng betegnet.

4. Nok kunde dette være til at fremstille og stadsæste den i Sandhed kirkelige og ene kirkelige Betragtning, at til den kirkelige Enighed udfordres en sand, ustrømtet Overeensstemmelse baade om Saliggjørelsens Grundvold og om det Fundamentelle i den videre Betydning, som det allerede i Apostlenes Skrifter har. Men idet jeg saa inderlig gjerne ønskede at fremstille for Dem, høistærede Embedsbroder, vor evangeliske Kirkes Sandhed og Ret i det fulde Lys, være det mig tilladt, endnu at tilføie nogle fortrinsviis historiske Bemærkninger, om hvorledes Kirken ved at bringe disse Grundsætninger i Anvendelse har udtrykt sin Charakteer, har efterkommet sin Pligt, har løst sin Opgave.

Mit Øie falder først paa Kirkens Symboler, hvis Væsen det jo er i Bekjendelsens Form at udtale Kirke-Grundvolden. Men ingen af Symbolerne, selv det Apostoliske ikke undtaget, udtrykker alene fundamentum salvificum i dette Ords indskrænkede Betydning, men de indicere netop eller udføre nærmere det fast omsluttende Troesbegreb, som er det Fundamentelles Væsen. Man maa, ved Bedømmelsen af det Apostoliske Symbol, ikke tabe af Sigte, at disse Ord-Stave ved hvert Led kræve en Exposition, som da og tractatores symboli til forskjellige Tider have givet det og navnlig søgt at oplyse de enkelte Leds Mening og rette Forstand ved at vise hen paa Skriftens Udsagn og den deri fremlagte Troes-Sammenhæng. Symbolet kan netop som et oprindeligen mundtligt forplantet Ord, slet ikke tænkes adskilt fra den katechetiske Udvikling, der tilsidst, som bekjendt, blev det saa rigeligt tildeel i den Jerusalemske Cyrills Katecheser. Paa den anden Side forbeholdt Kirken sig den Frihed, til liturgisk Brug at formulere skarpere, bestemme nærmere de enkelte Led af „Troen", hvilket især træder frem i de Orientalske Daabsbekjendelser [10]), men dog ogsaa i de Occi-

[10]) Det er Prof. C. P. Caspari's Fortjeneste, at have udviklet dette nærmere og sat det i tilbørligt Lys. See hans Afhandling: „historisk-kritiske Studier over den kirkelige Daabsbekjendelse" i „Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, 1—2 Hefte" (1857).

dentalſke. Det Nicænſke Symbol gik ingenlunde ud paa at fremſtille et andet end det Apoſtoliſke — ligeſom dette, ſaaledes kaldes hiint af de kirkelige Skribenter paa tuſinde Steder πίστις εἰς σωτηρίαν (μάθημα, ὅρος) —; men dets Tilføielſer, nærmere Beſtemmelſer (iſærdeleshed i den udvidede Form, ſom det modtog i det ſtore Conſtantinopolitanſke Kirkemøde 381) ere jo og maatte jo være af fundamentel-dogmatiſk Art; det er dogmatiſke Grundbegreber, der optages i Symbolets Omfang. Og ligeſom det Nicænſke Symbol, ſaaledes faſtholder jo det tredie økumeniſke den Grundbetragtning, at diſſe dogmatiſke Beſtemmelſer paa den ene Side ingenlunde vare nye, men tvertimod laae qvoad sensum i det Apoſtoliſke, paa den anden Side fra det kirkelige Standpunkt have det Saliggjørendes Charakteer; derfor begynder jo og det Athanaſianſke Symbol, i denne og i ingen anden Mening, med de Ord: „Qvicunque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam fidem“ [11]). Dette Kirkens oprindelige Standpunkt forandredes ikke i mindſte Maade ved Reformationen; ikke blot optoges de økumeniſke Symboler, og der gaves dem det meeſt høirøſtede Vidnesbyrd; men netop denne formale Grundſætning, at det Fundamentelle maa faſtholdes og træde fuldruſtet frem imod alle Miſtydninger og Misbrug, imod alle falſke og vildførende Lærdomme, er det, ſom lever og aander i den Augsburgſke Confeſſion ſaavelſom i alle den Lutherſke Kirkes Symboler.

5. Men Kirken kunde og burde heller ikke udtale ſig anderledes, hvis den ſkulde blive ſin Charakteer troe; det er i ligeſaa høi Grad dens Pligt, ſom dens Intereſſe, i og med det ſaliggjørende Fundament at faſtholde Alt, hvad der med Rette kaldes fundamentelt. Thi ſaa lyder Herrens Befaling, og derpaa ſtaaer Hans ſtore Forjættelſe: „Lærer dem at holde Alt, hvad jeg haver befalet Eder“ (Matth. 28, 20), og i dette Alt er upaatvivleligt indbefattet hele Troens, Forkyndelſens og Lærens Fundament. Det kan da ikke ſtaae Kirken frit for at vrage Noget af alt det, ſom hører til Chriſti Legemes Opbyggelſe, til at tilberede de Hellige til Embedets Gjerning indtil Chriſti Alders fuldkomne Maade (Eph. 4, 12—14), eller at ſætte et vilkaarligt Grændſeſkjel, hvor Herren og Hans Apoſtle intet have ſat. Kirken er i denne Henſeende ſom en „tro og ſnild Huusholder“, der

[11]) Uden Tvivl havde derfor Luther Ret i at kalde det Athanaſianſke Symbolum et „Skyts-Symbolum (propugnaculum) for det første Symbol“. See hans Skrift: „die drei Symbola (1538), Werke, X, 1199“.

er sat til „at give Husfolket dets Føde til rette Tid“ (Matth. 24, 45. Luc. 12, 42); netop i denne samvittighedsfulde Husholdning ligger dens fulde Fortrøstning, at Herren til sin Tid skal sætte den over alt sit Gods; den kan saa meget mindre opgive Noget af sin Charakteer som en saadan ἐπίτροπος, som det tvertimod er dens Pligt, at forøge ved Aandens Hjælp, der forklarer Christus i de Troende, det, den haver, paa det den kan have Fylden (Matth. 25, 29). Og efter denne Forvaltnings-Troskab (1 Cor. 4, 2) vil aabenbart ei blot de enkelte Læreres, men alle Kirkesamfunds Forhold vorde bedømt af Ham, der „med Øine som Ildsluer vandrer om mellem de syv gyldne Lysestager og haver de syv Stjerner i sin høire Haand“ (Aabenb. 1, 13—16). Kirken kan følgelig ikke kaste nogen Brud- eller Grundsteen, nogen Troesartikel eller Grundlærdom bort; thi de ere alle nyttige til at danne det Guds Menneske, som skal dygtiggjøres til al god Gjerning (1 Tim. 3, 17). Den evangeliske Kirke har virkelig ogsaa praktisk udøvet dette; ingen var paa den ene Side mere nidkjær for Lærens Reenhed og paa den anden Side mere omhyggelig for at anerkjende Alt, der havde Herrens og Hans Aands Vidnesbyrd (hvilket formeentlig baade dens Forkyndelse, dens Bekjendelse og dens Troeslære-Bygninger godtgjøre). Med det Oekonomiske (Husholderens Troskab) gaaer den ökumeniske Charakteer Haand i Haand.

6. Dette bliver end mere indlysende, naar vi betænke, at Kirken har et Levnetsløb paa Jorden, og at dette Levnetsløb indbefatter, omspænder hele Tidsrummet, fra den Høibaarne forlod Jorden, til Han kommer igjen at dømme Levende og Døde. Dette Kirkens Levnetsløb er følgelig deels betinget ved det Oprindelige, deels ved Udviklingen, og i og med denne ved Modsætningen mod de fjendtlige Kræfter, der stræbe at opløse denne Grundvold, at gjøre den vaklende. Det er klart for alle, som ville see, at hverken den store Kamp om Trinitetslæren i det tredie og fjerde Aarhundrede, eller den om Naturerne i Christo (Christologiens Afslutning), eller den om Naadens og Frihedens indre Forhold, det christelige ethiske Livs Principer, have været forgjeves, uden Frugt, eller at deres Resultater paa nogen Maade kunne forbigaaes af dem, der ville staae paa Kirkens Grund. Reformationens Grundbegreber til Kirkens Forvngelse ere kirkelige Principer; dette gjælder ligesaa godt om Betragtningen af den hellige Skrifts høieste Myndighed og om Nødvendigheden af at have Kirkens Vidnesbyrd med sig, som om Læren om Menneskets Retfærdiggjørelse ved Troen og

Alt, hvad der staaer i Forbindelse dermed. Vi ere komne i en stor Høst, i en Høst, som Herren bebudede sine Disciple, da Han bød dem at opløfte deres Øine og see, hvorledes alle Marker hvidnede (Joh. 4, 35). Ikke Barnetroens Forkrænkelse, men netop dens Stadfæstelse og vældige Beskjærmelse vil være Frugten af Kampen for det Fundamentelle i den fulde kirkelige Betydning, medens alle de, der prøvede paa, med Forbigaaelse af alle Udviklingens Mellemtrin, at knytte umiddelbart til det Oprindelige, kom til at stille det saliggjørende Fundament selv paa en eller anden Maade i Skygge, eller idetmindste til at fremkalde baade praktiske og theoretiske Misviisninger i Troens Fremstilling. Georg Calixt, vor berømte Landsmand (skjønt anderledes ædruelig end de moderne Umiddelbarhedens Prædikanter), vilde afskjære ved det sjette, syvende Aarhundrede (Omkredsen af de økumeniske Symboler lige til Monotheletismen og paa den anden Side Pelagianismens samt den Augustinske Theories fulde Udvikling); dog førte hvert Skridt, han gjorde i Fremstillingen af dette Forsøg paa at conservere det Oprindelige, hvorom alle Christne maatte være enige, uden at tage Kirke-Udviklingen med, ham længere bort fra Reformationens Principer, skjønt han var en oprigtig Ven af Reformationen; man kaldte, og med fuldkommen Føie, hans Unionsforsøg „Synkretisme". G. E. Lessing, hvis Theorie om Skriftens og Symbolets Forhold unægtelig ikke blot er Prototypen[12]), men Originalen, til den Grundtvigske, der følgelig kun er slet og ret Copi, havde vistnok Ret i at persifflere et Skriftbegreb, der tilsidst (hvis man gik consequent frem) maatte afsee fra alt realt Troes-Indhold; men fuldkommen Uret havde han i at antaste Aabenbaringsordets høieste Anseelse selv. Kirkestyrtende blev hans Færd, skjønt han selv kun vilde have dette store Indlæg betragtet som en aandig Øvelse (et Progymnasma), og Maalet, han stilede til var, som bekjendt, intet mindre end en Universalisme, hvori alle Aabenbaringens Momenter opløstes som Draaber i Uendelighedens Hav[13]).

---

[12]) Ligetil Drømmen om, at Herren i de 40 Dage, Han efter Opstandelsen vandrede paa Jorden, skal have lært Disciplene Symbolet Ord for Ord. See Lessings Anti-Götze (Werke, Lachmann, X). Lessing altsaa, og ingen Anden, tilhører Æren for denne „magelløse Opdagelse" (naar man forresten lader Bellarmin og nogle andre Romerske Skribenter tage hver Sit), der saaledes i al Fald bliver tydsk.

[13]) See fornemmelig hans Frimurer-Dialoger: „Ernst und Falk" og Fragmentet: „die Erziehung des Menschengeschlechts".

hvor Grundtvig ved Fornyelsen af Lessings Positioner og Negationer er kommet hen, vide vi alle ved sørgelig Erfaring; Reformationens Skriftprincip er skudt tilside, modsagt, forkastet; dens aandelige Arv og Erhvervelse er gjort mere end usikker; selv Daabens Sufficients og Plerophorie er kastet bort ved de tilsidst opstillede Sætninger om Betingelserne for dens gyldige Meddelelse; ved aabenbar donatistisk Tendents ere de vilde Kræfter losladte i Kirken. Og hvad skulle vi sige til det allernyeste Forsøg paa at fremstille hiint den falske Umiddelbarheds Standpunkt — Irvingianismen mene vi, med dens Paastand, at de levende Kræfter og Personer, der nu i attenhundrede Aar have været uvirksomme, maae gjenvækkes, ere gjenvakte? Trods denne Doctrins Forjættelse om at ville conservere alt det Gode og Rigtige i alle Kirkeafdelinger, trods de mange respectable Kræfter, der have villet opoffre sig hertil, idet de tillige fremstille sig selv som Apostle og Propheter, er jo Resultatet det dobbelt beklagelige, at ei blot det adæquate Begreb om Kirkens Levnetsløb paa Jorden [14]) er antastet, men selv den guddommelige Oekonomie med Kirkens Styrelse og Ledelse stillet i Tvivl.

7. Derfor skal man da heller ikke undre sig over, at Kirken til alle Tider ved saadanne Unions-Forslag og Tilbud, der stillede sig blot paa det Saliggjørendes Grundvold i snevrere Forstand og ringeagtede eller forkastede den fundamentelle Bekjendelse og Lære, har forholdt sig aldeles negativt, afvisende, kæmpende derimod til det Yderste. Blot nogle enkelte fremspringende Punkter skal jeg tillade mig at erindre om. Da hele Verden, som en Kirkestribent fra den Tid siger, forbausedes over at være blevet Arianst, da Arianerne ei blot understøttedes af keiserlige Edicter og tvingende Befalinger til de Rettroende, at en Union paa enhver Maade skulde bringes tilveie, men selv, med Paaberaabelse paa Grundenighed med det Apostolske Symbol, tilbøde sig paa de allerlempeligste Betingelser —

---

[14]) Vel har min Ven. H. W. J. Thiersch, begyndt en Fremstilling af Kirkens Historie i hans Skrift: „Das Apostolische Zeitalter"; men sikkerlig vil det blive ved Begyndelsen, hvis ei det Hele skal blive en Carricatur. Og selv i denne Bog bygger han jo med saa mange, tildeels kostbare, Materialier, der ei høre Irvingianismen til. Det Værdifulde og Ypperlige i dette Skrift vil stedse vorde anerkjendt, men en Kirkehistorie lader sig ligesaalidt skrive fra dette den absolute Deteriorerings, som fra det Grundtvigske Standpunkt. Det Sidste har Grundtvig selv paa en for alle forbausende Maade viist i hans, for nogle Aar siden meddeelte, „Indledning til Kirkehistorien".

(blot Forandringen af det Nicænske „Homousios“ til „Homoiusios“) — at slutte Fred, da de skreve Symboler paa Symboler for at bevise den fingeerte Enighed eller idetmindste bringe deres Modstandere til at forstumme —, da forstummede disse ikke, da afsloge de ethvert Concordat, som kun bar Spiren i sig til ny Tvedragt, da svarede de med Athanasius: „Vi have Intet kirkeligt at skifte med dem, der fornægte den Apostoliske Læregrundvold“ [15]). Da Luther med Melanchthon ved Colloqviet i Marburg 1529 gjennemgik med de Schweizerske og Sydtydske Modstandere Punkt for Punkt med al Flid Stridspunkterne, for at komme til den saameget ønskede Enighed, erindrede han strax fra Begyndelsen om, at det jo her ikke blot gjaldt „Sacramentet“ [16]), men hele Lærebygningen; tilsidst maatte han dog bekjende, da Zwingli, trods Uovereensstemmelsen i det Fundamentelle, begjerede broderlig Anerkjendelse: „I have en anden Aand end vi“ [17]). Dette var ei blot, men det er den Lutherske Kirkes ufravigelige Standpunkt, hvilket den af Troskab mod Herren, i fuld Fortrøstning til Hans Ords Medhold og tillige i fuldkommen Enighed med den gamle Kirkes Praxis, har hævdet og vil fremdeles hævde. Vi kunne ikke forene os med de Romersk-Katholske, fordi og saalænge de ere „Evangeliets“ fødte og baarne Modstandere; det saliggjørende Fundament selv er angrebet af dem ved Læren om den Romerske Biskops Ret og Myndighed, om Mariæ og Helgenernes Tilbedelse, ved Fremstillingen af Retfærdiggjørelsens Betingelser og Salighedens Vei overhovedet. Vi kunne ikke forene os med den Reformeerte Kirke, fordi og saalænge den hylder en eensidig spiritualistisk Anskuelse, der udhuler Sacramenternes Realitet og borttager deres evige Trøst, ligesaalidt som vi nogensinde ville gaae ind paa dens vildfarende Foreстilling

---

[15]) See Athanasius's Skrift: de synodis Arimini & Seleuciæ habitis. — Maaskee tør vi paa dette Sted minde om, at indtil en vis Grad var den Lutherske Kirkes Forhold til Socinianerne (i det 16de og 17de Aarhundrede), der jo og forskrekkede, af Hjertet at antage det Apostoliske Symbol, medens de fornægtede den Apostoliske Lære, et lignende.

[16]) Skjønbt jo vistnok dette fortrinsviis, hvorfor og Luther fra Begyndelsen strev paa Bordet, han sad ved, med store Bogstaver de Ord: „Hoc est corpus meum“. Allerede her i Marburg kom forresten Punktet om de „onde Læreres“ gyldige eller ugyldige Sacramentforvaltning (Zwingli fægtede for det sidste) under Ventilation.

[17]) See Fremstillingen af dette Colloqvium i Skriftet: „Reformation, Lutherthum und Union“, S. 356.

om det Aandeliges og det Legemliges Forhold i Aabenbaringen eller om det, der ligger til Grund for dens Prædestinationslære, Adskillelsen mellem en guddommelig Villie, der blot betyder, og en anden, der i Virkeligheden udretter (voluntas signi og voluntas beneplaciti). Men allermindst kunne vi forene os med nogensomhelst Sect, fordi alle Secterne indeholde i sig et corrosivt (ætsende) Element, der enten fordreier og forvender Aabenbaringens Grundbegreb ved at lægge et af hedensk Vidskab udsprunget System ind deri (hele den falske Gnosis), eller ved Opfattelsen af enkelte Troeslærdomme enervere hele Troeslæren (Nestorianismen, Euthychianismen, Pelagianismen, men ikke mindre alle de moderne Theorier, der hylde en falsk Umiddelbarhed), eller indføre tillige (som Donatismen, Baptismen) praktisk subversive Principer.

8. Saaledes mener jeg, høiagtede Embedsbroder, virkelig at have imødekommet Deres Ønske, at vise Dem en anden og bedre Vei, end den, De i det ovenanførte Spørgsmaal antyder, og kan da ganske skjenke Dem, hvad De unægteligt i stor Ubetænksomhed har nedskrevet, at, naar jeg ikke kunde besvare Deres Spørgsmaal med et ubetinget Ja, da „havde jeg brudt Staven ei blot over den Grundtvigske Retning, men over hele Kirkens Praxis, da vilde Kirken i sit eget Skjød bære Spiren til sin egen Opløsning". Thi det er netop Kirkens Praxis, „den gamle Vei, de gamle Kirkestier", jeg har viist Dem hen paa, og, som bekjendt, har Kirken derved ei fundet sin Opløsning i attenhundrede Aar, men stod, hvergang den alvorligt i Herrens Navn vendte sit Blik derhen, i Ungdoms Kraft og Friskhed, og er atter forynget nu paa dens gamle Dage, saa den kan optage Kampen mod alle fjendtlige og alle misvisende Retninger. Men idet De med Propheten Jeremias's Ord (6, 16) selv gjenkalder Erindringen om disse „gamle Kirkestier", har De tillige villet gjøre en liberal Concession, idet De yttrer, at „Grundtvig staaer som en Forkæmper for det Nye, vi andre, som forsvare den Lutherske Kirkes Sandhed og Ret, for det Gamle; at begge Kræfter betinge Kirkens sunde Udvikling; at unægteligt den Retning, som indeholder i sig Friheds- og Bevægelseselementet, er fristet til snart at gaae for vidt ud, snart til Siden, og at det følgelig er i sin gode Orden at stræbe at oplyse alle Afveie". Ogsaa herom tillade De mig nogle Bemærkninger, stikkede til at føre Sagen ind paa den rette Vei. Maaskee er det Dem ligesaa velbekjendt som mig, hvormeget det laae Luther Magt paa at staae ved det Gamles

Fane, og dog var han vist en Fornyer, som neppe Nogen har været siden den gamle Kirkes Dage. I et af hans ypperste Stridsskrifter, Dupliken mod Hertug Heinrich af Braunschweig, lader han (afseet fra de skarpe, vældige Retorsioner) [18]) saagodtsom alt Øvrigt ligge, og tilbyder Papisterne at lade Kampen staae paa den Mark, om hvo der er den gamle, og hvo den nye Kirke. Og nu viser han, Punkt for Punkt, Artikel for Artikel, at vi ere den rette gamle Kirke, og at derimod Papisterne ved alt, hvad der maa kaldes Romersk Lære og Praxis, ustridigt have indført lutter „Nyheder", der alle staae i aabenbar Modsigelse med, eller dog ikke have Hjemmel i, Guds Ord, deels ere opfundne af menneskelig Andagt eller Tykke, eller opdigtede for at smykke Pavens Ondskab [19]). Og hvorfor staaer Luther, ei blot her, men paa mange andre Steder, saa haardt imod at gjælde som Repræsentant for det Nye? Fordi han betænkte, og vi betænke med ham, at foruden det Nye, som Apostlen betegner med de Ord: at „Alt er blevet nyt" (2 Cor. 5, 17), og at „i Christo Jesu gjælder hverken Omskjærelse eller Forhud, men det nye Creatur" (Gal. 3, 6. 6, 15), gives der kun to Slags Nyt, som Kirken eftertragter, kræver, velsigner og holder i Ære; det er: naar den gamle Sandhed fornyes ved Aandens Magt, under christelig Erfaring, idet Kirken mere og mere modnes til „Christi Alders fuldkomne Maade", og naar denne Sandhed udbredes fra Land til Land, fra Ø til Ø, som det hedder hos Propheterne, indtil Jorden vorder fuld af Guds-Erkjendelse „fra det ene Hav til det andet". Derimod vil Kirken af al Magt flye og flye alt det, hvad de Gamle indbefattede under Navnet: „novitates vocum et sententiarum"; den vil bekæmpe alt dette alvorligen med Sandhedens Vaaben til Høire og Venstre. I denne Mening have vi, der staae i og ved den Lutherske Kirke, slet intet Nyt at bringe. Men forresten bør det ei glemmes eller overseés, at, hvormeget end andre Confessioner i denne eller hiin Retning i de sidste Dage have bidraget til at forøge Kirkens Fælledsgods (hvilket med Billighed skal anerkjendes og samvittighedsfuldt, med kritisk Aand, skal benyttes af os), saa staaer den Lutherske Confession dog ikke blot ikke tilbage for nogen af dem, men har

---

[18]) Hele Titlen paa Skriftet („Wider Hans Wurst") er nemlig en Retorsion, idet Hertug Heinrich i papistisk Fanatisme havde kaldt Churfyrsten af Sachsen en „Hans Wurst".

[19]) Luther Wider Hans Wurst; Werke, XVII, 1683.

baade i exegetisk og dogmatisk og kirkehistorisk Retning beriget Kirken med uforgjængelige Arbeider, ihukommende Herrens Ord, at enhver Skriftklog, der er oplært til Himmerigets Rige, frembrager af sit gode Forraad baade Gammelt og Nyt (Matth. 13, 52). Og med disse Indskrænkninger skal jeg finde mig i, glæde mig ved og takke Gud for, at maatte henregnes til de Conservative, til den gamle Skole.

Det staaer i Guds Haand, hvad det foranstaaende Ord vil udrette; kun den Bøn til Dem, høiagtede Embedsbroder, har jeg at tilføie, at De vil prøve det efter Guds Ord, med sandhedskjærlig Hu. Men skulde jeg slutte nogen Union med den Retning, De, idetmindste til en vis Grad, vedkjender Dem, da blev det ganske vist, som Sagerne nu staae, kun en Union i Haabet, i det Haab nemlig, der paa den ene Side seer hen paa Herrens forborgne Dragelse af Hjerterne, hvilke han leder som Vandbække i sin Haand, og paa den anden Side bringer det i Anslag, at den aabenbarede Sandhed i Forbindelse med Troens Magt ganske vist maa seire, ja er den eneste Seier i Verden, i Livet ei blot, men i Døden.

Og hermed befaler jeg Dem til den Gud, der lader det lykkes for de Oprigtige og beskjærmer de Fromme (Ordspr. 2, 7).

(Nedskrevet i Julen 1857, med nogle senere Tilsætninger).

Dr. A. G. Rudelbach.

Christelige Betragtninger til hver Dag i Aaret. Efter F. Arndts „Morgenklänge aus Gottes Wort." Udgiven af **E. Man**, Præst i Skiellerup. Kbhvn. 1858. Gyldendal (512 Sider; Priis uindb. 1 Rd., indb. 1 Rd. 24 ß). — Vi henlede Læsernes Opmærksomhed paa den nye Udgave af denne yndede Andagtsbog, hvis andet Oplag (see Ugeskr.'s 4de Bd. P. 167—168) paa over tretusinde Exemplarer er udsolgt i Løbet af tre Aar.

Af et Brev.

Min Ven Hagerup har i „Ugeskriftet" Nr. 6 anført adskillige Exempler paa „aldeles tydske Ord og Vendinger", der

ere brugte af danske Forfattere „uden mindste Nødvendighed". Iblandt saadanne har han ogsaa anført et Udtryk af mig i „Dansk Maanedsskrift", Juni 1856, S. 396: „Efter syv Ugers Fart" (Fahrt), idet han dertil bemærker: „hvem falder paa, at dette ikke staaer i en Oversættelse".

Ligesaa urigtigt det unægtelig er, at bruge tydske Ord istedenfor danske, og ligesaa gavnligt det er, saa ofte man paa den Maade forsynder sig „mod det kjære Modersmaal", at blive gjort opmærksom derpaa, ligesaa urigtigt er det efter min Mening, at gjøre Indsigelse mod danske Ord, der beviislig have hjemme i Sproget og ere brugte af gode Forfattere, blot fordi de i en beslægtet Form og med samme Betydning findes i Tydsken. Jeg anvender denne almindelige Bemærkning med Hensyn til Hagerups Indsigelse mod Ordet „Fart" i Betydningen af „Seilads", og henviser blot til Poul Møllers „Efterladte Skrifter", 3die Deel, P. 42, hvor han selv, og P. 44, hvor hans Biograph, Rektor Olsen, bruger „Fart" i samme Bemærkelse som Reise tilsøes eller Seilads. Molbech har i sin Ordbog heller ikke glemt at anføre denne Bemærkelse af hiint Ord, ei heller Exempler, saasom: „Farten paa Vestindien".

Aalborg, den 27de Jan. 1858. A. Listov.

Kaldsbytning.

Af „Berl. Tid." Nr. 26 d. A. optage vi følgende Oplysninger angaaende det af Præsterne Bruun og Gude indgivne Andragende om Tilladelse til at bytte Kald, hvilken Sag har været Gjenstand for endeel Discussion i Bladene.

„Fædrelandet" for Torsdagen den 28de f. M. har, ved at omtale en Ansøgning, der efter Forlydende var indkommen fra Sognepræsterne Bruun ved Garnisons-Menigheden her i Staden og Gude i Hunseby paa Lolland, om Tilladelse til at bytte Embeder, hvilken Ansøgning isvrigt dengang, da hiin Artikel blev trykket, allerede havde fundet sin Afgjørelse paa vedkommende Sted, af denne Sag taget Anledning til at rette et Angreb imod Sognepræst Gude og indirecte tildeels mod Biskop Martensen. Forsaavidt „Fædrelandet" havde støttet sit Udfald mod Førstnævnte paa et af sin Sammenhæng løsrevet og, efter Hukommelsen, urigtigt gjengivet Citat af en i Trykken foreliggende Tale, er den fornødne Berigtigelse foretaget i det Dagen efter udkomne Nr. af „Fædrelandet". Hvad

Biskop Martensens Forhold til Sagen angaaer, have vi erfaret, at han i sin Betænkning over denne vel i Henseende til Realiteten ikke har tilbageholdt sin varme Anbefaling af Ansøgningen, som han for Pastor Bruuns Vedkommende har fundet velbegrundet i dennes Ønske om at ombytte sin nuhavende Virksomhed med et Landsbykald, medens Biskoppen med Hensyn til Pastor Gude anseer det for særdeles ønskeligt, om denne Mand kunde vindes for et kjøbenhavnsk Præste-Embede; — men at Biskoppen ved Siden deraf ikke har undladt at gjøre opmærksom paa de store principielle Betænkeligheder ved en saadan Besættelsesmaade navnlig for et af de meest betydende geistlige Embeder i Hovedstaden.

Ved Skrivelse fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet af 23de Januar d. A. er den ansøgte Tilladelse afslaaet".

Annonce. Siden min sidste Bekjendtgjørelse har jeg havt den Glæde at modtage igjennem Provst Jungersen i Deiberg fra ham 3 Rd. og fra Pastor Fausbøll i Thorsted 2 Rd., igjennem Provst Ramsing fra ham 1 Rd. og fra Pastor Vejenberg i Vorbasse 1 Rd. til Pastor Meyers evangeliske Værk i Paris. Idet jeg takker for disse Gaver, bemærker jeg, at jeg saaledes atter under 23de Novbr. f. A. har kunnet afsende 120 Fr. (45 Rd. 5 Mk. 15 ß) til Paris, hvilke ere modtagne med Tak og Glæde.

For at give Sagen en større Udbredelse og vække Deeltagelse i videre Kredse er, som man vil have seet af Bladene, sammentraadt en Comittee, bestaaende af Skrædermester C. Møller, Hofblikkenslager F. Meyer, Bogbindermester Rasmussen, Skrædermester C. Winther, Snedkermester Wolff, Cand. theol. H. Rørdam, samt Præsterne Blædel, Brandes i Kjøbenhavn og Undertegnede, der deels ville anbefale de Haandværksvende, Dagleiere og Arbeidere, som agte sig til Paris og ønske at træde i Forbindelse med den lutherske Kirke der, til Pastor Meyer og hans Venner, deels ville modtage de Bidrag, som Nogen vil give til denne gudelige Gjerning, deels skaffe de Oplysninger tilveie, som Nogen maatte ønske i denne Retning. Ogsaa har Dr. theol. Rørdam i Hammer afsendt 31 Rd. 24 ß til Pastor Meyer, hvilke vare indkomne ved et Missionsmøde i Sverdborg.

Saaledes haaber jeg, at den danske Menigheds Interesse for hiint ofte omtalte Frelsens Arbeide vil blive vakt og vedligeholdt.

Gladsaxe, den 17de Januar 1858.

Kalkar.

Oprettelse af et Monument for Luther i Worms.

I Worms har der dannet sig en Forening, som ved Indsamling af frivillige Bidrag søger at skaffe de fornødne Midler tilveie til at opreise en kolossal Statue af Ærts af Dr. Morten Luther i den By, i hvilken han aflagde sin heltemodige Bekjendelse den 18de April 1521, og den har til dette Øiemed under 17de Decbr. 1856 udstedt en Opfordring til evangelisk-lutherske Christne i alle Lande om at yde deres Skjerv med til denne Sags Fremme. I vor Kirke er der, saavidt vides, fra Cultusministeriet igjennem Biskopperne skeet Meddelelse om denne Sag til Præsterne, og det tør sikkert haabes, at disse baade selv ville interessere sig for Sagen, og at de ville vække Lægfolks Deeltagelse for den. Idet vi henlede danske lutherske Christnes Opmærksomhed paa dette Foretagende, meddele vi tillige, at Ugeskr.s Redaction er villig til at modtage Bidrag og at besørge dem tilsendte til Comitteen i Worms.

Ledige Embeder. 29. Jan. Rødby og Ringsebølle paa Lolland; Reg.s Sum 1700 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 250 Tdr. Byg at betale efter Capitelstaxten). — Kullerup og Refsvindinge i Fyen; Reg.s Sum 1200 Rd. — Bregninge og Bjergsted i Sjælland; Reg.s Sum 1820 Rd.

Udnævnelser. 25. Jan. Ordineret Katechet og Førstelærer ved den danske Skole i Frederiksted paa St. Croix, A. H. H. Brandt, til Sognepræst for Børglum og Furreby i Aalborg Stift. — Adjunkt ved Aalborg Kathedralskole, P. G. Behrend, til Sognepræst for Harritslev og Rakkeby i Aalborg Stift. — 27. Jan. Sognepræst for Løit i Aabenraa Provsti, L. A. E. S du Plessis de Richelieu, til Præst for de evangelske Menigheder paa Øerne St. Thomas og St. Jan samt til Missionarius ordinatus sammesteds.

Trykfeil. Nr. 7—8 P. 116 Lin. 14 f. n.: „naaer" — læs: „naar". — P. 122 Lin. 1: „);" — læs: „):". — Lin. 3 f. n.: „hos" — læs: „hos". — P. 126 Lin. 19: „zur" — læs: „zu". — P. 127 Lin. 2: „kunde" — læs: „kunne".

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 10-11. Den 19de Februar. 1858.

Indhold. 1. Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse: af Past. Thorkilsen (sluttet). 2. Hvo skal dømme i Kirkestriden; af Past. Hansen. 3. Berigtigelse. 4. Ledige Embeder.

Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse.

(Sluttet).

VI. Almindeligt Skjøn om Lindbergs Bibeloversættelse.

(Sluttet).

Ligesom da den lindbergske Oversættelse i det Hele har flere Fortjenester, saaledes maae Indvendingerne nødvendigen træffe enkelte Punkter, og førend jeg nedlægger Pennen, vil jeg endnu for Sandhedens Skyld, og altsaa for en nøiagtig og omhyggelig Fortolknings Skyld, indlade mig i:

En Undersøgelse om Betydningen af ἐπερώτημα (1 Pet. 3, 21.).

Stedet lyder i Grundtexten: *συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεόν*, hvilket Luther oversætter: „en god Samvittigheds Pagt med Gud", hvilken Oversættelse Lindberg igjen har søgt at forbedre, idet Stedet hos ham lyder saaledes: „en mundtlig Pagt med Gud om en god Samvittighed".

Allerførst være det mig dog her tillabt at erklære, at jeg tilfulde anerkjender vor Christen-Daab for „en Pagt", og jeg er deri, som i hele Lærebegrebet, aldeles enig med Luther. Det Samme har jeg tidligere bevidnet; men deraf følger ikke, at jeg kan være enig med ham i enhver Opfattelse af ethvert Skriftsted; dette synes Lindberg endnu meget mindre, end jeg, at være.

Saaledes benægter jeg da indtil Videre, at Apostelen Peder paa det anførte Sted enten har kaldet eller har villet kalde Daaben en „Pagt", ligesaalidt en „mundtlig", som en skriftlig, eller nogensomhelst anden „Pagt". I denne Anledning skal jeg da her anføre mine, som jeg haaber, gyldige Grunde:

1. Overalt hvor der i den hellige Skrift tales om „Pagt", hvad enten i G. T. eller i N. T., der er det stedse det selvsamme græske Ord, hvormed dette Begreb ufravigeligen og uden Undtagelse bliver udtrykt. Saaledes findes der i Lindbergs egen Bibel i det Mindste et Par hundrede Gange den Oversættelse: „Pagt", dog nogle faa Steder vexlende med „Forbund" (hvilket jo ogsaa er „Pagt"), færre Steder med „Testamente" (ligesaa), og et eneste Sted udtrykt paa anden Maade, dog ogsaa med Grundbegreb af „Pagt" [1]).

---

[1]) For at Enhver, som helst maaskee vil see med egne Øine, uden videre Ulelighed skal kunne overbevise sig om dette mærkelige Phænomen ved at sammenligne baade Septuaginta og N. T. med Lindbergs Oversættelse, maa jeg tillade mig her at anføre de omtalte Bibelsteder: 1 Mos. 6, 18. 9, 9. 11. 12. 13. 15. 16. 17. 15, 18. 17, 2. 4. 7. 10. 13. 19. 31. 44. 2 Mos. 2, 24. 6, 4. 5. 19, 5. 23, 32. 24, 8. 31, 17. (*oi ó* 16.). 34, 12. 3 Mos. 2, 13. 24, 8 26, 9. 15. 25. 44. 45. 4 Mos. 10, 33. 18, 19. 25. 12. 13 5 Mos. 4, 13. 23. 31. 5, 2. 3. 7, 9. 12. 8, 18. 9, 9. 11. 17, 2. 29, 1. 9. 12. 21. 31. 16. 20. 33, 9. Josv. 7, 11. 15. 9, 6. 11. 15. 16. (I dette sidste Vers har Lindberg „Forbund"). 23, 16. 24, 25. Dom. 2. 1. 2. (I sidste Vers Lindb. „Fbd."). 20. 1 Sam. 11, 1. 2. („Fbd."). 20, 8. 22, 8. 2 Sam. 3, 12. 13. (Begge Vers: „Fbd."). 21. 5, 3. 23, 5. 1 Kong. 5, 12. („Fbd."). 8, 21. 23. 15. 19. („Fbd."). 20, 34. („Fbd."). 2 Kong. 11, 17. 13, 23. 17, 15. (Dette Sted udeladt i den Recension af Septuag., som jeg har ved Haanden). 17, 38. 23, 2. 2 Kron. 6, 11. 15, 12. 23, 3. „Fbd." 21, 7. 29, 10. Esr. 10, 3. Nehem. 1, 5. 9, 32. 13, 29. Job. 31, 1. 40, 23. (41, 4. *oi ó*). Psalm. 25, 10. 14. 44, 17. 50, 5. 16. 55, 20. 74, 20. 78, 10. 37. 89, 35. (34. *oi ó*). 40. (39.) 103, 18. 105, 8. 10. 106, 45. 111, 9. 132, 12. Jes. 28, 15. bis. 18. 24, 5. 49, 8. 54, 10. 55, 3. 56, 4. 6. 61, 8. Jer. 11, 3. 6. 8. 10. 14, 21. 22, 9. 31, 31. 32. 32, 40. (33, 20. 21. 25.). 34, 8. 10. 15. 18. bis. 50, 5. Ezech. 16,

Men er det ikke nu et Særsyn, at ligesaa ofte, som nogen god Bibeloversættelse (selve Lindbergs medindbefattet) har Navnet „Pagt" eller et dermed eensbetydende Udtryk, ligesaa ofte have baade de 70 Fortolkere og alle N. T.s Skribenter Navnet διαθήκη. De ere alle indtil Forbauselse enige i overalt at bruge det selvsamme Ord; de sine i hele deres Sprogh orizont intet andet Navn for det hele Pagtbegreb. Lindberg selv vexler dog ved passende Leilighed med et andet og tredie, ja endogsaa engang meget rigtigt med et fjerde Navn. Vi bifalde denne Afvexling og finde den i det Hele heldigt anvendt; men alle de 70 udvalgte Sprogmænd og alle N. T.s Skribenter have i alle Tilfælde for dette Begreb kun een og samme Benævnelse; det falder aldrig en Eneste af dem ind at bruge et andet Ord, f. Ex. συνθήκη, som dog ellers synes at maatte have ligget dem meget nær. Siig nu endeligen ikke, at Bibelen er „en død Bog", at man kan behandle og fortolke den, som man behager, og at den dog maa tie stille til enhver Mistydning. Ak nei, paa ingen mulig Maade. Tvertimod Bibelen gjør stærk Protest imod enhver ubillig Behandling. Den peger ganske rolig paa sit Sprog, og kræver at forstaaes efter sin egen Talebrug og fortolke sig selv. Er det da ikke Bibelens eget levende Vidnesbyrd, at den i det græske (hellenistiske) Sprog uden Undtagelse stedse paa Pagtbegrebet bruger Navnet διαθήκη? Og naar det omtvistede Ord (ἐπεφώνημα), som vi siden skulle see, intet Sted i Bibelen betyder „Pagt", er det saa ikke nok et levende og kraftigt Vidnesbyrd om, at den heller ikke her vil have Pagtbegrebet lagt deri?? — Skulde vort omhandlede Sted være det eneste, hvori Bibelen ikke maa have Tilladelse til at tale sit eget Sprog? Eller skulde Apostelen Peder, som ellers taler ganske og aldeles bibelsk, her paa eengang have forladt sin egen Sprogsphære, for at hente dette eneste Ord fra en heel fremmed Region? Vi tilstaae ingenlunde, at Ordet i den græske Rettergangsstiil betyder „Pagt"; vi skulle og siden, som vi haabe, gyldigen

---

8. 59. 60. 62. 17, 15. („Fbd."). 16. 18. 19. 30, 5. („Fbd."). 34, 25. 37, 26. bis. Dan. 9, 4. 27. 11, 22. („Fbd."). 28. 30. 32. Hos. 8, 1. 10, 4. 12, 1. Amos. 1, 9. Zach. 9, 11. 11, 10. Mal. 2, 4. 5. 8. 10. 14. 3, 1. Apocr. f. Ex. 1 Macc. 1, 11. 15. Matth. 26, 28. Marc. 14, 24. Luc. 1, 72. 22, 20. Apost. Gj. 3, 25. 7, 8. Rom. 9, 4. 11, 27. 1 Cor. 11, 25. 2 Cor. 3, 6. 14. Gal. 4, 24. Eph. 2, 12. Hebr. 7, 22. 8, 6. 7. 8. 9. 10. 9, 4. 15. 20. 10, 16. 29. 12, 24. 13, 20. Paa flere Steder staaer Pagt to Gange.

gjendrive denne forhaftede Paastand; men om det virkeligt havde en saadan Betydning, hvorfra skulde da den ulærde Peder have faaet denne græske Lovklogskab? Og om han ubegribeligviis havde faaet den, hvorledes kunde det saa dog falde ham ind, at sætte en saa smagløs juridisk Lap paa sin Bibelindklædning. Og om han endeligen ogsaa havde faaet denne sælsomme Lyst, hvor kunde han da vente at blive forstaaet af sine Læsere, som dog vel ogsaa i det Hele vare Bibellæsere, eller idetmindste hørte Bibelen oplæse? Kunde han ikke forudslutte, at de ikke vilde tænke paa nogen Pagt, da her ikke var brugt det ellers eneste Pagtnavn? Kunde han ikke slutte, at dej vilde tænke paa noget ganske Andet, som ἐπεφώτημα og dets Stam-Ord, Verbet ἐπερωτάω, maatte lede dem til?

2. Dog det er ikke alene det enkelte Pagtbegreb, som her maa komme i Betragtning, men tillige den Maade, hvorpaa dette forbindes med de andre Sætningens Ord. Kort sagt, det kommer netop ogsaa her meget an paa, hvad det hedder i Bibelsproget „at oprette Pagt med Nogen". Denne Talemaade hedder ligesaa ufravigeligt i den græske Bibel: διατιθέναι, eller τιθέναι, eller ἱστάναι eller ἀνιστάναι eller ποιεῖν [1]) διαθήκην, og den, med hvem Pagten oprettes, sættes da enten i blot Dativ (Personś- eller Hensynsform), eller med πρὸς og efterfølgende Accusativ, eller med μετὰ og efterfølgende Genitiv. Disse forskjellige Talemaader bruges saa temmelig ilæng, snart den ene og snart den anden, uden nogen egentlig Meningsforskjel. Men naar der tales absolut om „Pagt med Nogen" uden noget mellemkommende Verbum, eller i alt Fald blot med εἶναι, da bruges sjeldnest Dativ, noget oftere πρὸς, men oftest μετὰ. Da nu Lindberg oversætter: „Pagt med Gud", saa maa jeg henvise til følgende Exempler: 1 Mos. 17, 4. „Dette er min Pagt med dig" (διαθήκη μοῦ μετὰ σοῦ). Dom. 2, 1. „Min Pagt med Eder" (διαθήκην μοῦ, τὴν μεθ' ὑμῶν). 2 Kong. 13, 23. „Hans Pagt med Abraham" (διαθήκην αὐτοῦ, τὴν μετὰ Ἀβραάμ). Samme Præposition og Styrelse sees endvidere: Jerem. 14, 21. Ezech. 16, 8. 60. 62. 17, 26. Mal. 2, 5. Skulde her altsaa have staaet „Pagt med Gud" da maatte man med Rette have ventet μετὰ θεοῦ, eller i alt Fald πρὸς θεὸν, eller til-

[1]) Af Verber have saaledes Bibelskribenterne og Oversætterne mange, men som før anført kun eet og det samme Substantiv. De ere da ellers ikke saa fattige paa Ord.

sidst muligen dog: θεῶ; men aldrig εἰς θεὸν. Aldrig forekommer nemlig εἰς i hele Bibelen for at betegne den, hvem Pagten sluttes med; men vel forekommer denne Præposition tre Gange efter Pagtnavnet, dog sandelig i en heel anden Betydning end den, man her forgjeves prøver at gjøre gjældende. Det hedder saaledes 1 Mos. 17, 13. „Min Pagt skal være til evig Pagt" (εἰς διαθήκην αἰώνιον). 1 Mos. 17, 19. „Jeg vil oprette min Pagt med ham til en evig Pagt" d: jeg vil oprette mellem mig og ham en Pagt, som skal være og blive en evig Pagt (στήσω τὴν διαθήκην μοῦ πρὸς αὐτὸν εἰς διαθήκην αἰώνιον. Dersom maaskee Lindberg eller Nogen mener, at her i dets Sted kunde have staaet: εἰς αὐτὸν πρὸς διαθήκην, eller at εἰς og πρὸς kunne bruges istæng, da tager han sandelig meget feil, og modsiges heri baade af Præpositionernes Betydning og af hele Bibelens Talebrug). Det tredie Sted er Psalm. 105, 10. Havde da Apostelen paa vort Sted (locus qvæstionis) meent „Pagt med Gud", da havde han valgt sin Præposition endnu vel saa keitet, som selve Substantivet; thi da maatte efter bibelsk Talebrug Stedets Mening være den, „at selve Pagten skulde være Gud", i Sandhed saa meningsløs og daarlig en Tale, at den aldrig kunde komme et naturlig fornuftigt Menneske, endsige da en Herrens Apostel, i Tanker.

3. Men maaskee kan det omtvistede ἐπερώτημα betegne: „mundtlig Pagt", som Lindberg kalder det? — Naar det ikke kan betyde „Pagt", saa indseer jeg heller ikke, hvorledes det dog kunde betyde „mundtlig Pagt". Vi skulle nu skride til dette Ords nærmere Prøvelse. Det maa da for det Første ansees for afgjort, at Ordet intet Sted i Bibelen har denne Betydning; thi det eneste Sted, man i saa Henseende kunde paaberaabe sig, er Dan. 4, 14., hvor Lindberg selv oversætter det tilsvarende hebraiske שְׁאֵלְתָּא ved „Fordring" [1]), skjønt det dog neppe betyder meer end „en Begjæring". (Gesenius oversætter det: „Bitte", „Wunsch", daher auch: „Angelegenheit", „Sache", „Etwas"). Derimod skal det oprigtigt tilstaaes, at det græske Lovsprog (Justinians Codex) ved første Diekast kunde lede til at tillægge Ordet Betydning af „Pagt". Oprigtigt maa jeg tilstaae, at jeg i denne Branche ikke er stærkt bevandret, men seer mig dog i Stand til at anføre Nok

[1]) NB. „affagt" hører ikke til dette Ord; det skal være Oversættelse af מְאָמַר, hvilket dog Gesenius forklarer som Infinitiv.

til at oplyse denne Sag. Heller ikke skal det skjules, hvad der kunde tjene til Fordeel for Modparten eller være i Favor af anden Mening; thi Undersøgelsen skal ikke skee for at skjule, men for om muligen at opklare Sandheden. Altsaa: I Const. Zenonis Codex Iustin. 1, 8. tit. 10, XII. § 1 hedder det: προσῆκον αὐτῷ ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως. Et ibidem § 3 fin. ἐκ τῶν συμφώνων ἤτοι ἐπερωτημάτων. Vi skulle snart komme tilbage hertil; men rimeligviis er det heraf eller af noget Lignende, at Lindberg har ladet sig bevæge til at oversætte „mundtlig Pagt". Men hvad i al Verden skulde dog bevæge Apostelen til at vælge et nyt Ord, eftersom han havde et godt og utvetydigt Navn at bruge. Thi det meget omtalte διαθήκη betyder enhver Pagt, ligesaa vel mundtlig, som skriftlig. Blandt de opregnede Bibelsteder kunde der uddrages saa mange, man vil; men jeg tænker det er nok at anføre baade det første og det sidste Bibelsted, hvor Ordet διαθήκη forekommer. Altsaa: 1 Mos. 6, 18. „Med dig opretter jeg min Pagt, og du skal gaae ind i Arken". Mon dette ikke var en „mundtlig Pagt", og mon ikke Noah sagde „Ja" til denne? I Mal. 2, 14. hedder det i Texten: „min Pagtes Hustru", og Lindberg oversætter det meget rigtigt ved „Ægtehustru". Godt. Men var dette da ikke en mundtlig Pagt, hvor den ene Part spurgte, og den anden sagde: ja!? Altsaa behøvede Peder ikke at vrage det bibelske Ord, hvis han havde meent som Lindberg. Og hvorledes kunde han paa nogen Maade til denne Hensigt hellere have valgt ἐπερώτημα? Skulde da dette Ord fortrinsviis betegne mundtlig Aftale? Nei! Naar man søgte Rettergang i Justinians Tid, da maatte man vistnok i Reglen have sine skriftlige Documenter at fremlægge. Hvis altsaa dette vort vocabulum vexatum virkeligt i Rettergangssproget betydede „Pagt", da var denne vist snarere skriftlig end mundtlig, og dette Epitheton tilhører meget mindre Rettergangssproget end det bibelske Pagtbegreb; thi Jehova behøvede ikke at forlange beskrevne Pergamenter, for at fælde en retfærdig Dom. Ja, med Oprigtighed tilstaaet, sandser jeg neppe en eneste Pagt, som omtales i den hellige Skrift, uden at den jo ved Stiftelsen var „mundtlig". Selve Lovens Pagt, som siden blev indskreven paa Steentavler, den var dog ved Oprettelsen vel saa mundtlig, som nogen Pagt kunde være; thi høre vi ikke (2 Mos. 20, 2—17.) Herren selv under Torden og Lynild udtale denne Lov (de 10 Bud) fra Sinai-Bjerg, og høre vi ikke strax derefter (samme Cap. 19. Vers) Folket at svare Guds Tjener, Moses: „vi ville være lydige"? Var da dette ikke mundtligt nok?

Men hvad betyder da ἐπερώτημα? Enhver kjender dets almindelige Bemærkelse: „Spørgsmaal"; men at denne ikke kan være i den lindbergske Oversættelses Favør, sees ved første Øiekast; thi i Daabspagten er det dog ikke os Mennesker, der gjøre Spørgsmaal „til Gud", men derimod Gud, som gjør Spørgsmaal til os; og i denne almindelige Betydning kunde det altsaa paa ingen Maade hedde ἐπερώτημα εἰς θεόν. Eller skulde maaskee Oversætteren staae i den Formening, at hele Stedet kunde oversættes: „Spørgsmaal om en god Samvittighed med Hensyn til Gud", og deraf igjen den friere Oversættelse udledes — da er i denne Fortolkning εἰς forvexlet med πρὸς (see f. Ex. Winers Gramm.), og iøvrigt kan ἐπερώτημα med blot Genitiv ikke betyde Spørgsmaal om Noget, istedetfor περὶ τινός.

Det maa da være nødvendigt at efterse Ordets specielle Betydninger. a) Hedningerne havde deres Orakler; men Jøderne, som dyrkede den usynlige Gud, og ikke maatte gjøre sig noget Billede af ham, de skulde dog derfor ikke være forsømte, ogsaa dem var det tilladt at spørge Gud baade gjennem Propheterne og ligesaa ved Urim og Thumim gjennem Ypperstepræsten. Saaledes at adspørge Gud udtrykkes i Grundsproget, som bekjendt, ved דָּרַשׁ eller endnu oftere ved בָּקַשׁ og i Septuaginta ved ζητεῖν eller ἐπερωτᾶν. Saaledes hedder det 4 Mos. 27, 21. ἐπερωτήσουσιν αὐτὸν (τὸν ἱερέα) τὴν κρίσιν τῶν δήλων (Urim). Josv. 9, 14. τὸν κύριον οὐκ ἐπηρώτησαν. 1 Sam. 23, 2. 30, 8. ἐπηρώτησε Δαυὶδ διὰ τοῦ κυρίου. Mange andre Steder forbigaaes, da baade Sagen og Ordet staaer udenfor al Tvivl. Ordet betyder nemlig ifølge sin Sammensætning „at spørge endnu om Mere" ɔ: „at spørge om Mere, end Almindeligt", og saaledes bruges det da ogsaa af Profanskribenterne om „at adspørge Oraklerne" (τὰ χρηστήρια), f. Ex. Herod. 1, 32. Thucyd. 1, 118. Det er da i sin Orden, at Ordet ogsaa i N. T. bruges især om vigtige Spørgsmaal, især om saadanne, som virkeligen angik eller foregaves at skulle angaae de Ting, som høre til Guds Rige: f. Ex. om Sabathen, om Tegn fra Himlen, om Elias, om Qvinden (hvem hun skulde tilhøre i Opstandelsen), om Lignelsens Betydning, om det store Bud i Loven, om at arve evigt Liv o. s. v. Saaledes betyder da Verbet i Særdeleshed at henvende sig til Frelseren eller tage Tilflugt til ham med Foresporgsel i Tvivl eller med Bøn i Nød og Fare. Følgeligen maa dets Afledning ἐπερώτημα i det bibelske Sprog have den specielle Betydning af „Spørgsmaal" eller „Begjæring", i det Hele „Tilflugt", især til Gud, til den Gud og Frelser, som baade giver Oplysning og Trøst.

Anden Betydning kan Ordet i det bibelſte Sprog ifølge ſin Derivation ikke have [1]).

b) Men hvad nu det græſke Rettergangsſprog angaaer, da ſkulde det dog ſynes af de foranførte Steder: *ἐκ συμφώνων ἤτοι ἐπερωτήματων*, at Ordet vel maatte betyde „Pagt" for Synonymiens Skyld. At begge de nævnte Nomina paa dette Sted indtil en vis Grad ere Synonymer, ſkal med Billighed tilſtaaes; men det maa derimod benægtes, at de ere Synonymer indtil den Grad, at de begge betegne Eet og det Selvſamme. Saaledes talede Grækerne ikke, og mindſt kan de have talet ſaa i det ſtrenge Lovſprog, der vel maatte være ſaa beſtemt ſom muligt. Hvad nu *σύμφωνος* (Adj.) angaaer, da hører det oprindeligen hjemme i Muſiken og betyder naturligviis: „ſamſtemmende", „harmoniſt". Som Subſtantiv betegner *τὰ σύμφωνα* alle de tre Conſonanter (Qvart, Qvint, Octav), og derfra overført paa det juridiſte Gebeet maa det altſaa betyde: „Overeenskomſter" eller, om man ſaa vil, „mundtlige Pagter". Men netop derfor kan det hosſtaaende Subſtantiv allerede a priori temmelig ſikkert benægtes at have den ſelvſamme Betydning. Det ſees ogſaa ret tydeligt, at dette ikke er Tilfældet, og netop ſelve Rettergangsſproget viſer det klart nok. Vi læſe nemlig i Theoph. Inst. 3, 288. *εἰ γὰρ μὴ βουληθῇ ταύτην φροντίδα ποιήσασθαι ὁ γείτων μηδὲ ἐπερωτηθῆναι, ὡς, εἰ συμβῇ ... βλαβῆναι με, ὅτι θεραπεύσει μοι τὴν βλάβην.* Sammeſteds 3, 292. hedder det: *δεῖ γὰρ τὸν πράτην ἐπερωτᾶσθαι τῷ ἀγοραζῇ, ὡς παρέξει.* Kan f. Ex. her i diſſe Exempler Verbet overſættes ved „at indgaae en Pagt"? Sees det ikke tydeligt nok, at det blot betyder, „at indeſtaae for" eller „ſtaae til Anſvar for Noget"? Nødes vi ikke til at overſætte det Sidſte ſaaledes: „Sælgeren ſkal indeſtaae Kjøberen for Beſkaffenheden af det, han falbyder"? Hvad følger da nu af denne Stamverbets Betydning og denne Subſtantivets unægtelige Derivation? — Hvad Andet end dette, at den rette Betydning af *ἐπερώτημα* i det græſke Lovſprog ingenlunde er „Pagt", men „Anſvar",

---

[1]) Ordet læſes: Matth. 12, 10. Lc. 6, 9. Matth. 16, 1. 17, 10. Mr. 9, 11. Matth. 22, 23. Mr. 12, 18. Lc. 20, 7. Matth. 22, 41. 46. Mr. 12, 34. Lc. 20, 40. Matth. 27, 11. Mr. 15, 2. 4. Lc. 23, 3. 6. 9. Mr. 5, 9. Lc. 8, 30. Mr. 7, 5. 8, 5. 23. 27. Lc. 9, 18. Mr. 9, 16. 21. 28. 32. 33. 10, 2. 17. Lc. 18, 18. Mr. 11, 29. 12, 28. Matth. 22, 35 Mr. 13, 3. Lc. 21, 7. Mr. 14, 60. 61. 15, 44. Lc. 2, 46. 3, 10. 14. 8, 9. 17, 20. 18, 40. 20, 21. 22. 64. Joh. 18, 7. 21. Apoſtl. Gj 1, 6. 5, 27. 23, 34. 1 Cor. 14, 15. Rom. 10, 20. (cfr. Jeſ. 65, 1.).

og at vort locus vexatus, selv om den juridiske terminus technicus kunde tænkes indført i Bibelsproget, dog i alt Fald maatte oversættes, ikke: „en god Samvittigheds Pagt", men derimod: „en god Samvittigheds Ansvar".

Man seer let, at den store Forskjel paa Ordets Betydning i Bibelen og i Lovbogen hidrører fra, at Bibelen kun bruger Stamverbet i Activ (om Spørgsmaal og Henvendelse til Gud), da derimod Lovbogen ikke har med denne activiske, men desto meer med den mediske Betydning at gjøre.

Nu bliver det igjen et Spørgsmaal, hvorlænge vort Ord har havt denne juridiske Bemærkelse, som paaviist, ikke Pagt, men „Ansvar". Justinian levede, som Alle vide, i det 6te Aarhundrede efter vor Tidsregning, og hans Corpus juris blev da samlet omtrent 500 Aar, efterat dette Apostelen Peders første Brev blev skrevet. Havde da Ordet allerede paa hans Tid denne ganske specielle Betydning? Ikke engang dette vil let kunne beviises; meget mindre endnu, at Peder skulde have kjendt den; og at han ikke har kjendt den, eller idetmindste ikke har villet gjøre Anvendelse af den, sees klart nok af den Forbindelse, hvori han stiller dette Ord med det andet dertil henhørende; thi ligesaalidt som Præpositionen εἰς kunde bruges, hvis Ordet betydede „Pagt" (hvilket ovenfor er viist), ligesaalidt vilde dette εἰς passe her, hvis det betydede „Ansvar". I dette ovenanførte Exempel heed det jo: ἐπερωτᾶσθαι τῷ ἀγοραστῇ, „at staae til Ansvar for Kjøberen", og ikke εἰς τὸν ἀγοραστήν; men ligesaalidt, ja meget mindre, kunde det hedde ἐπερώτημα εἰς τον ἀγοραστήν, altsaa heller ikke her εἰς θεὸν, hvorimod det maatte hedde τῷ θεῷ eller vel ogsaa πρὸς θεὸν [1]).

4. Vende vi os nu bort fra Betragtningen af de enkelte Ord og især det omtvistede Ords specielle Betydninger, saa vil det være paatide at kaste et Blik over Sammenhængen af det hele Sted (1 Ped. 3, 13—22.); thi saaledes inddeler Tischendorf dette Capitel, at her begynder noget Nyt; og skjønt jeg i Aaret 1845 ikke kjendte hans Udgave, vil det

[1]) Det gjælder som en fast og ufravigelig Fortolkningsregel ved ethvert Sted, fremfor Alt ved ethvert vanskeligt Sted: Følg den sædvanligste Ordbetydning, Construction og Talebrug („qvem penes arbitrium est"). Udkommer derved en tydelig og med Contert saavelsom med apostolisk Aand overeensstemmende Mening, saa er Fortolkningen rigtig, og enhver anden er med det Samme afviist. Hvis ikke derimod Tanken enten i sig selv bliver klar, eller med hele Sammenhængen, som og med den bibelske Lære overeensstemmende, da først er det Tid at see sig om efter det Usædvanlige.

dog ſees af min i dette Aar udkomne lille Bog om Daaben, at jeg har antaget ſelvſamme Textinddeling og med 13de Vers begyndt et nyt Afſnit.

Apoſtelen Peder ſkriver da: 13. „Thi hvo er den, ſom kan ſkade Eder, derſom I efterligne det Gode. 14. Men om I og lide for Retfærdigheds Skyld, ere I ſalige". Disſe Ord udgjøre ſaa at ſige Overſkriften over hele denne ſidſte Deel af 3. Capitel. Sammenhængen er ogſaa aldeles let og naturlig: Apoſtelen kjender af egen Erfaring de Chriſtnes mangehaande Lidelſer for Retfærdighedens Skyld, og ligeſaa ved han af egen Erfaring, hvor let de af disſe Lidelſer, ja ſelv ved Frygten for dem, kunne friſtes til Fald; thi han har ſikkerlig ikke glemt ſin egen Friſtelſe eller ſit eget Fald. Derfor formaner han dem nu: 14. Lidelſen for Retfærdigheds Skyld er ſelv en Salighed (cfr. Apoſtl. Gj. 5, 41.). Med denne Grundtanke for Øine vedbliver han: 15. Frygter derfor ikke, men lader Chriſti hellige Vandel beſjæle Eders Hjerter! Dog (ſkjøndt I ikke frygte) værer rede til Forſvar for Eders Chriſtenhaab, Alt med Sagtmodighed og Ærbødighed (udvortes) og 16. med en god Samvittighed (indvortes), ſaa at Eders gode Vandel ſelv kan beſkjæmme Eders Bagvaſkere. 17. Skulde ſaa dog Lidelſen ramme Eder, da betænker, at dette er Guds Villie, og at det er bedre at lide, fordi man gjør vel, end fordi man gjør ilde; thi naar man lider, fordi man gjør vel, ſaa (ſom han ſagde i Overſkriften, 14. Vers) er man ſalig. For denne ſalige Forvisning nævner nu Apoſtelen 3 Exempler: Først den Herre Chriſtus ſelv, ſom vel leed paa ſin Menneſkenatur den bittre Død, men ſelv i Døden levede, ja, optraadte i ſin Herlighed ſom Prædiker i de Dødes Rige for de i Forvaring værende Aander og nu ſidder hos Guds høire Haand. Dernæſt Noahs Exempel, ſom vel leed under al den Ugudelighed, der omgav ham, men ſom frelſtes ved Vandet, der blev de Ugudeliges Grav. (Disſe lede nemlig, fordi de gjorde ilde, cfr. V. 17.). Endelig nævner Apoſtelen tilſidſt deres eget Exempel: I, ſiger han, I og alle oprigtige Chriſtne blive nu ogſaa, efter Noahs Forbillede, frelſte ved Vandet i Daaben. Ja! „Daaben, ſom ogſaa nu frelſer Eder", ſaaledes ſkriver Apoſtelen; og dette „nu" (νῦν) modſættes tydeligen det forudgaaede „fordum" (ποτέ). De fængſlede Aander vare fordum vantroe, netop derfor vare de ſatte i Forvaring; men nu frelſer Daaben Eder. Vi maae vel lægge Mærke til, at her ſtaaer ikke: „den vil frelſe" (σώσει), men: nu frelſer (νῦν σώζει). Frelſen ved Daaben ſkal altſaa ikke blot forventes, ſom noget Tilkommende i Fremtiden og i Evigheden,

den skal allerede nu erfares og fornemmes, som noget Nærværende. Hvori bestaaer da denne Daabens allerede nærværende Velsignelse, eller den Frelse, som vi (Christne) formedelst Daaben allerede eie og besidde? Dette beskriver Apostelen baade negativt og positivt, saaledes, at der vel ikke er en diametral Modsætning, men dog uden Modsigelse en vis Antithese mellem det, han benægter, og det, han bekræfter, saaledes nemlig, at naar Nægtelsen borttages, bliver der et tertium comparationis mellem begge Begreberne. Dette tertium comparationis er Renselsen: Daaben virker ikke Legemets Renselse (en ringe Velgjerning), men Sjælens Renselse (en uskatteerlig Naade og en virkelig Frelse). Dog herved bliver Apostelen ikke staaende; Sjælens Renselse ɔ: „en god Samvittighed", den giver ikke alene i og for sig selv den salige indre Fred, nemlig Menneskets Fred med sig selv, men den giver tillige den oprigtige Christen frimodig Adgang og Tilflugt til Gud — vi ere ved dette den Helligaands Igjenfødelsesbad blevne Guds egne Børn. Altsaa tør vi paa Grund af den ved Daaben os skjenkede Børneret vende os til Gud, som kjære Børn til deres kjære Fader, med Bøn og Begjæring i al vor Nød og Fare, med Spørgsmaal i vor Tvivl og Anfægtelse. Ogsaa kunne vi være fast forvisselse om, at vi ikke forgjeves skulle søge hen til ham; thi at Daaben har denne Kraft og allerede nu skjenker denne Frelse, det maae vi vide forvist deraf, at just han, som har stiftet Daaben og meddeelt den til os, den Herre Jesus Christus, vor Forløser, „han sidder nu ved Guds høire Haand, og alle Ting, endogsaa de himmelske Engle og de himmelske Magter, ere ham underlagte". Han kan altsaa paa Grund af denne sin uindskrænkede Magt visselig skjenke sin egen Indstiftelse, den hellige Daab, himmelsk Kraft til at virke Syndernes Forladelse ɔ: til at give os en god Samvittighed, ja, give os „en god Samvittigheds frimodige Tilflugt til Gud" og derved „frelse os" i al Lidelse og Nød.

Dette er Textens naturlige Sammenhæng, og anden Tankegang kan der ikke presses ind, uden at gjøre Vold paa tydelige Ord og bestemte Talevendinger, ja, hvad Mere er, ikke engang uden at modsige Apostelens særegne Hensigt med dette hele Afsnit og saaledes bringe ham i Conflict med sig selv. Det skal ingenlunde nægtes, men tværtimod med Glæde tilstaaes, at selve Daaben er „en Pagt", thi den er jo en Indlemmelse i den nye Pagt, hvilken Christus, som Midler, har oprettet mellem Gud og os. Denne Pagt kan nu betragtes fra et dobbelt Synspunkt, for det Første „som den

Pagt, Gud har ſtiftet med os", og fra dette Synspunkt er den idel Naade og giver idel Frimodighed; for det Andet ogſaa ſom „den Pagt, vi have indgaaet med Gud", og fra dette Synspunkt maa den vorde os ſtrøbelige Mennesker, ſom „feile dagligen og ſtøde an i mange Stykker", til Beſkjæmmelſe og Revſelſe. Naar nu Overſættelſen lyder „en mundtlig Pagt med Gud om en god Samvittighed", ſaa betragtes det jo her ſom den Pagt, vi have indgaaet med Gud, og ſaa møder os ſtrax vore Anſigters Bluſel, og vor Samvittighed ſiger os, ſiger allerſtærkeſt de Oprigtigſte af os, at vi deſtoværre ikke have holdt vor Pagt, ſom vi burde. Denne Side af Pagten maa derfor iſær foreholdes de Letſindige og Ugudelige, ſom tiltrods for Pagten dog ville vandre i Mørket, blive i Synden, for at Naaden ſkal vorde deſto meer overflødig, og, med eet Ord, gjøre Chriſtus til en Syndens Tjener. Disſe behøve tilvisſe at beſkjæmmes og revſes ved at mindes om den Pagt, de have indgaaet med Gud, og hvor ſkammeligt de have overtraadt den. Men er det da til dette Øiemed, at Apoſtelen her nævner Daaben, eller er det overhovedet med ſaadanne Mennesker, han har at gjøre? — Nei, ingenlunde! Thi da kunde han jo ingenlunde have ſagt, at „Daaben nu frelſer Eder" (disſe Letſindige og Kjødelige); han kunde da, ſaafremt de vilde gjøre oprigtig Omvendelſe og atter gribe Troen, — kun for dette Tilfælde kunde han have henviiſt dem til Daabens tilkommende Velſignelſe, og maatte da have ſagt: *ὅταν μετανοήσητε, τότε σώσει ὑμᾶς.* Men dette er ſandelig høiſt forſkjelligt fra det, han ſiger: *νῦν σώζει ὑμᾶς* (nu frelſer Eder). Nei, Apoſtelen taler til de oprigtige Chriſtne, ſom nu allerede maaſkee lide, idetmindſte maae befrygte Lidelſer for Retfærdigheds Skyld (14.), og dem vil han ingenlunde beſkjæmme eller opvække af Søvne, men tværtimod troſte og beſtyrke ved Tanken om Daaben; og derfor kan han heller ikke have meent: en mundtlig Pagt med Gud om en god Samvittighed, men en god Samvittigheds Frimodighed og Tilflugt til Gud. Hertil kommer endnu, at den negative Angivelſe af Daabens Værd beſkriver kun Daabens Virkning, ikke dens Væſen; hvorledes ſkulde da den poſitive omvendt beſkrive dens Væſen og ikke dens Virkning? Er det ikke ogſaa i denne Henſeende den eneſte ſunde Fortolkning: „Daaben virker ikke legemlig Renſelſe, men den virker en god Samvittighed med dennes gode Følger"?

Vi ſkulle nu tillade os en kort Recapitulation:

1) Det omtviſtede Ord med de tilhørende kan ikke overſættes: „Spørgsmaal om en god Samvittighed med Henſyn

til Gud"; thi allerede Spørgsmaalsordets Form tillader intet Objectiv-Genitiv, men maa forbindes med περί, og Præpositionen kunde da ikke hedde εἰς, men πρὸς.

2) Ordet har (fra hvad Tid vides ikke, maaskee efter Affattelsen af Peders 1ste Brev, thi det forekommer først i Justinians Codex i det 6te Seculum efter Christi) rigtignok en Betydning, som nærmer sig til „Pagt", men som, nøiere beseet, nok ikke er Andet end „Ansvar", baade ifølge dets Brug og dets Derivation.

3) Forholdet mellem Pagten og den Part, den indgaaes med, udtrykkes aldrig et eneste Sted i den hellige Skrift ved εἰς, men derimod ved Dativ, ved πρὸς med Accusativ, og ved μετὰ med Genitiv, hvilket sidste især er brugeligt ved de absolute Forbindelser, som her. Kun 3 Steder har jeg efter Pagtordet fundet εἰς, men i en Betydning, som her anvendt vilde blive absurd og meningsløs, eller endog gudsbespottelig.

4) Selv om det ved Gjennemlæsning af hele Justinians Lovbog, hvad dog er saare tvivlsomt og neppe muligt, skulde kunne bevises, at vort omtvistede Ord paa enkelte Steder i Rettergangssproget kunde betyde „Pagt", og selv om det, hvad neppe er mere muligt, kunde bevises, at denne Betydning var ligesaa gammel som vor Æra — saa maatte man dog med Rette spørge, hvorledes denne specielle Betydning skulde være kommen til Apostelens Kundskab, da han jo maa antages at være ganske fremmed for Romerrettens Terminologi. Og da Ordet i Bibelen, selv efter Lindbergs egen Oversættelse, har en ganske anden Betydning (han siger „Fordring", dog hellere: „frimodig Begjæring"), hvorledes kunde da Apostelen forsvare det for sine Læsere (som jo ogsaa maae have været Bibellæsere, idetmindste Tilhørere ved Bibellæsningen), hvorledes kunde han for dem forsvare, at anvende dette Ord tværtimod Bibelens Talebrug, da denne ellers aldrig har noget andet Navn paa nogensomhelst Pagt, end det bestandige διαθήκη? Apostelen taler ellers saa bibelsk som Nogen, og nu skulde han med dette ene Ord faae det ubegribelige Indfald at tale som Romerretten, for saa straxt derefter igjen at tale som Bibelen!? Hvem kan dog tiltroe en Apostel Saadant? — Maa jeg anføre et Exempel til yderligere Oplysning? Ved en „Banke" forstaaer den jydske Almuesmand en „Bakke" (collis proclivis), men ved samme Ord, en „Banke", forstaaer den sjællandske Almuesmand en „Dynge" (cumulus). Nu fortæller da en Jyde mig en lang Historie, stedse i sin egen Mundart og sin egen Talebrug. Han taler deri om Dynger af Steen, om Dynger af Guld, om Dynger af mange

forskjellige Ting, saa at jeg deraf tydeligt kan erfare, hvad Navn han har paa dette Begreb. Nu forekommer der en eneste Gang ogsaa Tale om en „Banke". Skal da dette Ord i hans Mund ogsaa betyde en Dynge? Skal jeg midt i den jydske Tale tage dette Ord i den sjællandske Provincialbetydning? — Nei, og atter nei! Men ligesaalidt skal eller maa jeg tage Ordet af Bibelens Mund i Romerrettens Betydning. See dog engang, hvor levende ogsaa i denne Henseende Bibelen er, hvor bestemt den veed at hævde sin Sprogbrug, og hvor tydeligt den taler, naar man kun vil lukke Ørene op for dens Sprog. Hvem er det da, der med Rette kan kaldes „død"? Er det Guds levende Ord, som er blevet „dødt", altsaa vel myrdet, ved at optegnes af de hellige Skribenter i et bestemt, faststaaende og trods alle Tiders Vexel uforanderligt Tungemaal? Eller skulde det ikke snarere være dem, som ikke høre, hvad den siger, men hellere ville høre forudfattede Meninger?

5) Var den lindbergske Oversættelse af dette vort omhandlede Sted rigtig, da vilde Apostelen, ubegribeligt nok, modarbeide sin egen Hensigt; thi da vilde hans Tale om Daaben snarest virke til at bestjæmme og revse dem, han skriver til; hvorimod det dog er hans tydeligt udtalte Mening, at forebolde dem deres „Frelse ved Daaben", og dermed trøste og bestyrke disse for saa mange Lidelser udsatte og derhos mod Kjødets Skrøbelighed dagligen stridende Christne. Gud frie baade dem og os alle, hvis Daaben ikke frelser os eller dem paa anden Maade, end ved at drage os ind under Romerretten! Gud være lovet, at Frelsen er en anden!

6) Alt dette mener jeg i det Foregaaende udførligen at have paaviist, ligesom jeg ogsaa antager, at det er saadanne Grunde, der have bevæget Wahl, den nyeste Lexicograph over N. T., som jeg kjender, til ganske at forbigaae Betydningen af „Pagt", og saaledes i Gjerningen vidne, at han betragter denne Fortolkning som antiqveret. Heri vil han da ogsaa, ifølge det Foranførte, finde Medhold hos alle dem, der respectere Bibelens Sprog og med Ærbødighed tage den, som den lyder, eller ret af Hjertet tillade den at sige, hvad den mener.

Medens jeg saaledes maa beklage, at Oversætteren just paa dette Sted deels har fulgt Reformatorernes her uheldige Fortolkning, deels selv har været uheldig i dens forsøgte Forbedring, saa glæder det mig derimod, at han paa et andet ligeledes, meget vanskeligt og omtvistet Sted nøiagtigt har fulgt Reformatorerne og saaledes tilligemed dem efter min Formening har truffet det Rette.

Stedet er 1 Cor. 7, 21. Og da der om dette nyligen har været ført en literair Kamp mellem vore lærde Theologer, vover jeg nu i al Beskedenhed at anføre de Grunde, paa hvilke jeg mener at burde give den ved sine lærde exegetiske Arbeider velfortjente Professor Clausen (og saaledes da tillige Lindbergs Oversættelse) Medhold mod de lærde Antagonister, Professor Scharling og Biskop Engelstoft.... Stedet lyder i Grundtexten saaledes: *δοῦλος ἐκλήθης, μὴ σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι.*

Reformatorerne oversatte: „Er du kaldet som Træl, det bekymre dig ikke! Men naar du („ogsaa" udeladt) kan blive fri, da vælg det hellere" (nemlig at blive fri). Andre have derimod taget Ordene næsten i diametraliter modsat Mening saaledes: „Er du kaldet til Træl, det bekymre dig ikke! Ja, om du endogsaa kan blive fri, vælg det hellere" (nemlig at forblive Træl). Lindberg følger i sin Oversættelse Reformatorernes Fortolkning, hvilken ogsaa vor lærde Exeget, Prof. Clausen, med overveiende Grunde har forsvaret, støttende sig saavel især til Stedets Sammenhæng i Særdeleshed, som og til den bibelske og evangeliske Aand i Almindelighed, hvorimod Prof. Scharling og Biskop Engelstoft paaberaabe Ordenes almindeligste Betydning og den sædvanligste Talebrug. I denne Anledning mener jeg at burde fastholde den Regel, at Ordenes almindeligste Betydning og den sædvanligste Sprogbrug stedse maa følges, dog med den Betingelse, at hverken Context eller bibelsk Aand eller begge tillige tale derimod; thi da er man ikke blot berettiget, men endogsaa forpligtet til at anvende den sjeldnere Betydning. Saaledes maa man da her give Reformatorerne og Lindberg, som følger deres Mening, og Prof. Clausen, som med den dobbelte Grund forsvarer denne, gyldigt Medhold imod den Mening, som anbefaler at blive i Trældom, om man endog ved lovlige Midler kunde vinde borgerlig Frihed. At foretrække frivillig Trældom for borgerlig Frihed tør man vel med Rette kalde at overskride den apostoliske Aands Grændse; thi at Christus anbefaler Fattigdom fremfor Rigdom, det er dog noget ganske Andet end at anbefale Trældom fremfor Frihed. Han lod sig selv føde i Fattigdom, men ikke i Trællestand; og hans egne Gjerninger ere dog uforkastelige Commentarer til hans Ord. Naar det derhos hedder: *εἰ δέον λυπηθέντες* (1 Pet. 1, 6.), og siden hos samme Apostel: *εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ* (1 Pet. 3, 17.), saa bliver jo Guds Villie den eneste Grund til at underkaste sig Lidelsen (altsaa ogsaa den Lidelse, som maa følge af Trældommen). „Gaae denne Kalk fra mig! Dog ikke,

hvad jeg vil, men hvad Du vil" — dette, tænker jeg, bør være Reglen. Nu er det jo Guds Villie, at vi skulle troe paa Sønnen og bekjende denne Tro saavel i Gjerning som i Ord. Kunne vi da ikke troe paa Christum og efterfølge ham uden at underkaste os Lidelsen, nu i Guds Navn, saa skulle vi for Christi Skyld taale Lidelsen, saa hedder det: *δέον ἐστὶ*, saa hedder det: *θέλει τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ*, saa hedder det: „ikke, som jeg vil, men som Du vil", og da skulle vi endogsaa glædes, at vi maae agtes værdige til at mishandles for Jesu Navns Skyld (Apg. 5, 41.), selv, om vi skulde brændes levende eller „steges paa en Rist". Men derimod, naar Christi Bekjendelse og hans Navns Ære tillader det, da skulle vi ligesaa vist efter Apostelen Pauli eget Exempel undgaae Lidelsen, altsaa ogsaa Trældommen, som medfører Lidelse (cfr. Apg. 9, 25. 2 Cor. 11, 33.). Alt Saadant har Prof. Clausen viist langt udførligere og bedre, end jeg kan sige det. Men da nu Apostelens egen Handling ogsaa maa være en gyldig Commentar til hans Ord, saa skulde jeg formene, at det endogsaa er vor Pligt at tage Textens Ord ikke i den almindeligste, men i den sjeldnere, dog beviislige Betydning.

Hertil kommer endnu, at Ordene i philologisk Henseende neppe tale saa stærkt i Favør af Trældommens frivillige Bibeholdelse, som begge de lærde Theologer paastaae. Vel paaberaaber Biskop Engelstoft den stærkt udvidede Betydning af *χράομαι*; og det er tilvisse sandt, at en saadan finder Sted, dog neppe i N. T., medmindre man vil nævne 2 Cor. 13, 10. (*ἀποτόμως χρήσωμαι*); men da her let og simpelt kan underforstaaes *ὑμῖν*, saa betyder dette Verbum her blot at „behandle". Det vilde da synes betænkeligt at tye til sensus latior af *χράομαι*, i alt Fald bliver det med Hensyn til N. T. endnu ligesaa sjelden en Talebrug, som *εἰ καὶ* i Betydning af: „naar ogsaa". Vilde man desuden tye til denne udvidede Bemærkelse, hvad skulde man da sige om Steder, som dette: *ἠπόρει, ὅ,τι χρήσαιτο* ɔ: „han vidste ikke, hvad han skulde gjøre"? Saa maatte jo Oversættelsen i Analogi hermed komme til at lyde: „gjør det hellere"! og dette maatte da i Sammenhængen nærmest bemærke: „benyt dig saa hellere af Leiligheden til at blive fri"!

Naar ligeledes Prof. Scharling stærkt urgerer den almindeligste Betydning af *εἰ καὶ*, nemlig „etiamsi" (endskjøndt), saa har derimod Prof. Clausen paaberaabt den sjeldnere, nemlig „si etiam" (naar ogsaa). Det sproglige Spørgsmaal er, om ikke *καὶ* ligesaavel kan være nærmest forbundet med *δύνασαι*, som med *εἰ*; ja, om ikke *καὶ* her kan staae, saa

at sige, ganske pleonastisk, hvilket i N. T. temmelig ofte er Tilfældet. Man ville f. Ex. efterse Matth. 18, 33. Marc. 3. 19. Luc. 24, 23. Apst. Gj. 1, 11. 9, 24. 10, 3. 11, 17. 24, 6. (to Gange). Rom. 1, 13. 11, 31. 15, 7. 1 Cor. 4, 5. 7, 7. 29. 9, 5. 13, 12. 14, 12. 2 Cor. 1, 6. 14. Phil. 2, 5. 4, 9. Coll. 3, 13. 15. 1 Joh. 1, 3. Stederne ere da ikke saa faa, og uden at tale om, at denne Sprogbrug ogsaa findes hos Profanskribenterne, saa findes den, som man vil see, temmelig jævnligt hos Paulus, og netop i 1 Corinthierbrev ret ofte, ja endogsaa to Gange i vort 7de Capitel. Nu gjør Winer opmærksom paa, at denne pleonastiske Brug af *καὶ* især finder Sted ved Sammenligningspartikler; men den finder dog ogsaa hyppigt Sted ved Relativer, ja ogsaa, hvor der hverken er nogen Sammenligningspartikel, ei heller noget relativt Begreb. Grunden ligger da ikke deri, at enten dette eller hiint Ord staaer ved Siden, men deri, at Skribenten vil paa en populair Maade forbinde to ulige (stundom næsten modsatte) Begreber saaledes, at enten de to ulige Subjecter forenes i eet Prædicat, eller to ulige Prædicater tillægges eet Subject. Det er da ikke noget enkelt Ord, men den hele Tanke, som foranlediger denne Pleonasme. Saaledes Matth. 18, 33. „Burde ikke og du forbarme dig over din Medtjener, som og jeg forbarmede mig over dig"? Her er „du" og „jeg" de to ulige Subjecter, om hvem det samme Prædicat dog burde gjælde. Marc. 3, 19. Blandt Apostlene anføres „Judas Iskariot, som og forraadte ham". Her nævnes det ene Subject med to modsatte Prædicater, „Apostel og Forræder". Luc. 24, 23. „Da de ikke fandt hans Legeme, kom de og sagde, at de og havde seet et Syn af Engle". Her er nu hverken Sammenligningsord eller Relativ, men her er til det samme Subject knyttet de to Prædicater: baade, at de havde fundet Graven tom, og seet en Engleaabenbarelse. 1 Joh. 1, 3. „For at og I kunde have Samfund med os". Her er ligeledes hverken Relativ eller Sammenligningsord, men de to Subjecter „I" og „vi" ere forbundne i det samme Prædicat: „For at baade I og vi kunne have fælleds Samfund". Denne Pleonasme med *καὶ* kan altsaa ikke kaldes noget Ualmindeligt, men snarere en sædvanlig Eiendommelighed. Den er det upaatvivleligt, som Reformatorerne her have antaget; og dette maa vel være Grunden, hvorfor de i Oversættelsen ganske forbigaae dette *καὶ*. Hertil synes de da ogsaa at have fuldkommen sproglig Ret. Her antages i Texten to ulige Tilfælde: 1) „at være Træl" og 2) „at kunne blive fri"; og

begge disse to forskjellige Prædicater tillægges nu eet og samme Subject; og ved saadanne Leiligheder er det jo, at Pleonasmen finder Sted. Saaledes taler N. T.s Sprogbrug, saavidt jeg skjønner, ligesaa meget for den Oversættelse: „men kan du blive fri, da vælg det hellere" (nemlig at blive fri). Og da denne, som Prof. Clausen klarlig har vist, anbefales saavel af Contexten som af apostolisk Aand, saa skulde jeg fast formene, at vi bør holde os til Reformatorernes Fortolkning, at Oversætteren har gjort Ret i at følge denne, og Professor Clausen har gjort Ret i at forsvare den med saa vægtige Grunde, som skeet er, og hvorfor Exegetiken paany skylder ham sin Tak.

Og hermed sluttes da denne Artikel om Lindbergs Oversættelse med Anerkjendelse af det Gode, Oversætteren derved har leveret, men ogsaa med den Paastand, at der mod Enkeltheder maa gjøres alvorlige Indvendinger. At Lindberg vil optage disse i den bedste Mening, tør jeg saameget mere haabe, som jeg kan forsikre, at de hidrøre alene fra Ærbødighed og Kjærlighed til det Guds levende og levendegjørende Ord, som er nedlagt i den hellige Skrift, baade G. T. og især N. T.

Egitslevmagle, September 1857.

Disse Bemærkninger vare for længst optegnede, før den uventede Beretning om Lindbergs dødelige Afgang kom mig for Øie. At dette Dødsfald gjør mig meget ondt, vil man slutte ikke blot af de mange Steder, hvor jeg med Glæde har givet hans Oversættelse Medhold, men ogsaa af selve Tonen i de bestemte Indvendinger, jeg adskillige Gange har fundet det fornødent at forebringe. Maatte Gud have forlænget hans Dage, turde vi vel have ventet, at en ny Udgave af hans Bibel kunde være udkommen maaskee om ikke lang Tid og idetmindste med en Deel af de ønskeligste Forbedringer. Der behøvedes dertil med Hensyn til G. T. kun paa adskillige Steder noget større Nøiagtighed, lidt mindre Derivationssyge, lidt færre Riim, lidt mindre Trivialitet, eller, lad mig hellere sige, lidt mere Værdighed i Sproget. Disse Krav har jeg med skaansom Finger hist og her paapeget, uden i mindste Maade at miskjende det Fortjenstlige i Oversætterens udholdende Flid og Dygtighed. At han forholdsviis var langt mindre stærk i det Græske og Hellenistiske, end i det Hebraiske, og at der desaarsag ogsaa forholdsviis har indsneget sig betydeligere Urigtigheder i Oversættelsen af N. T., har

jeg især ved første Halvdeel af Romerbrevet meent at burde paavise. Her tilsvier jeg nu, at det gjør mig meget ondt, at den Hensovede ikke med egen Haand kan afvikle disse vanzirende Pletter. At han dertil vilde ladet sig bevæge, skulde jeg have haabet; og som Støtte for dette Haab skal jeg tillade mig at minde om en Sag, som ikke vil være ubekjendt for en Deel af de ældre Læsere. Lindberg var en Tidlang Udgiver af „Nordisk Kirketidende", hvor han i Begyndelsen af de baptistiske Bevægelser forsøgte en Fortolkning af det bekjendte Sted Matth. 28, 19., med den bestemte Paastand, at Ordene: „πορευθέντες μαθητεύσατε" ingenlunde indeholdt nogen Befaling om at gaae ud og gjøre Disciple, men burde oversættes: „naar I gaae ud, saa skal I gjøre Disciple"; saa at den gamle Opfattelse i Imperativ: „gaaer ud etc.", skulde som uberettiget forkastes. Saa uhjemlet nu end denne Lindbergs Paastand var, og saamegen Mangel den end røbede paa Fortrolighed med Grækersproget (saavel det profane, som det nytestamentlige) — fandt den dog (mirabile dictu) straxt Bifald hos nuværende Biskop Dr. Kierkegaard, som erklærede den for at være baade „grammatisk rigtig" og „exegetisk vigtig". Jo større Autoriteter nu de lærde Herrers, Dr. Lindbergs og Dr. Kierkegaards, Navne, i og for sig selv udgjorde, desto Flere blev der naturligviis, som adopterede denne Mening og ansaae den for en ny Opdagelse, skjøndt den kun var en overilet Vildfarelse. Den blev da ogsaa i en for Resten meget gunstig Recension anvendt imod mig („Bibelens Lære om den christelige Daab"), og jeg fandt mig endeligen tilskyndet til udførligen at bevise det Feilende i disse ærede Lærdes Opfattelse af denne græske Sprogform. Siden hørte jeg ikke videre til Sagen, og det var mig naturligviis vigtigst, at have udtalt mig og anført de tilstrækkelige Modbeviser, overladende det hele Resultat til Skriftens Ophav og Kirkens Herre. Med desto større Glæde seer jeg da nu, at Lindberg her har anerkjendt sin Vildfarelse, eftersom hans Oversættelse nu meget rigtigt lyder i Bydeformen: „gaaer ud og etc."

Saaledes tvivler jeg heller ikke om, at han ogsaa med Hensyn f. Ex. til ἐπιούσιον og ἐπερώτημα, ligesom andet Mere, vilde have givet Sandheden Ære, og hans udførlige Arbeide kunde da været at vente i en ny Udgave, correctior et emendatior. I al Ydmyghed havde jeg haabet, at disse mine Bemærkninger dertil ogsaa kunde have bidraget et Gran. Nu derimod kunne de vel neppe Andet end tilraade at bruge Oversættelsen med nogen Baersomhed. Skulde de tillige hos En og Anden formaae at vække Interesse for Grundsprogene,

hvilke Gud har brugt som sin himmelske Aabenbarings urokkelige Vehikler og ubedragelige Documenter, da er mit kjæreste Haab opfyldt, og jeg vil ikke anſee den Tid for ſpildt, ſom er anvendt paa diſſe velmeente Erindringer.

Egitslevmagle, den 8de Januar 1858.

C. Thorkilſen.

Hvo ſkal domme i Kirkeſtriden?

Hvo ſkal domme i Kirkeſtriden mellem Rudelbach og Birkedal? Jeg kalder den „en Kirkeſtrid", da jeg vel veed, at hvad der tviſtes om ingenlunde er en blot privat Sag mellem Præſterne Rudelbach og Birkedal, men at diſſe ſtaae frem ſom Repræſentanter for to forſkjellige kirkelige Grundanſkuelſer eller Partier i Folkekirken, idet Rudelbach allerede længe har været den anerkjendt virkſomme, med Lærdom og Grundighed, om end ſtundom noget tungt, fremtrædende Fører for hvad man vel med Rette kan kalde „den gammel-lutherſke" Retning og Anſkuelſe; medens Birkedal, der tidligere, uagtet al hans Livfuldhed og Aandrighed, villig traadte tilbage for Grundtvig og tjente ſom Adjudant i hans Corps, nu, efterat denne i ſin høie Alderdom har trukket ſig tilbage for at finde Hvile i Familielivets Favn, er traadt mere ſelvſtændigt frem, og har paataget ſig Anſvarligheden for de fleſte af Grundtvigs Anſkuelſer, og ſaaledes vel maa anerkjendes ſom, hvad han i Virkeligheden længe har været, Føreren af det Parti i Kirken, ſom man vel meeſt paſſende kan betegne med Navnet: „det nykatholſke".

Jeg forudſkikker denne Bemærkning, for at man, naar jeg i det Følgende for Kortheds Skyld nævner blot Birkedals eller Rudelbachs Navne, da maa erindre, at det ikke alene er Perſonerne B. og R., jeg taler om, men at jeg blot benytter diſſe Navne ſom Betegnelſe for de 2 ovennævnte kirkelige Retninger, omtrent ſom de Etiketter, man undertiden hænger paa Flaſker for at betegne, hvad Viin eller Medicin de indeholde.

Medens denne Strid i tidligere Tider holdtes mere ſvævende paa det dogmatiſke og theoretiſke Gebeet, har den efterhaanden faaet en ſtørre praktiſk Betydning derved, at ogſaa Lægfolk mere og mere have taget Deel deri; og navnlig er den med Sognebaandets Løsning, der i ſin inderſte Grund kan anſees or at være en Demonſtration i Favør af Grundtvigianismen,

ført ud i Menighederne. Imidlertid er det dog først efterat Rudelbach havde erklæret, at Grundtvigianismen baade theoretisk og praktisk gaaer ud paa at omstøde eller undergrave vor evangeliske Kirkes Grundvold, at man fra begge Sider ret har faaet Øinene op for den praktiske Betydning af denne Strid. Thi var denne Anklage mod Grundtvigianismen sand, da kunde Kirken, hvor liberal den end vilde være ligeoverfor afvigende dogmatiske Anskuelser og theoretiske Problemer, dog ikke i uvirksom Roligheb blive ved at beholde dem som Lærere i Kirken, der praktisk undergravede dens Grundvold.

Birkedal indsaae ogsaa, at dersom denne, mod Grundtvigianismen fremførte Anklage, fandtes grundet, da maatte enten vedkommende af Anklagen ramte Lærere udtræde af Folkekirken, eller, om de vilde vedblive at være Lærere i Kirken, standse med deres, Kirkens Grundvold undergravende, Virksomhed; og idet han saaledes erklærede sig for i alle Hovedpunkter at samstemme med Grundtvigianismen, tilbød han at nedlægge sit Præsteembede i den danske Folkekirke, naar Anklagen blev fundet begrundet. Kun vilde han, der vel sagtens bedre end de Fleste følte, hvormeget der endnu i den Grundtvigske Theori og Praxis var ubestemt, svævende og vaklende, og i hvormange forskjellige Skikkelser den fremtraadte alt efter de Personers forskjellige Individualitet, som tilegnede sig og praktiserede den, ikke drage Andre med ind i Sagen, men som en consequent Grundtvigianer, for hvem den individuelle personlige Overbeviisning er Hovedsagen til enhver Tid, overlod han det til dem selv, om de — skjøndt Grundtvigianere — vilde staae Last og Brast med ham og Grundtvigianismen, eller om de maaskee hellere vilde vedblive at følge denne Retning uden at bære dens kirkelige Consequentser. Birkedal meente det vistnok alvorligt med sit Forslag til Rudelbach, han siger det selv, og jeg troer ham gjerne; men han har rimeligviis, dengang han tilbød, hvis Dommen gik ham imod, at ville nedlægge sit Embede, ikke tydelig indseet, at han selv paralyserede Betydningen baade af Dommen og den eventuelle Nedlæggelse, naar han ikke blot forudsatte, at en for ham gunstig Dom tillige skulde være en Retfærdiggjørelse for Grundtvigianismen, men tillige fordrede, at om Dommen gik ham imod, da skulde en saadan ei være til Præjudice for den hele Retning, med hvilken han dog selv havde identificeret sig, eller for de andre Grundtvigianere. Saadanne Vilkaar kunde derfor ingen betænksom Mand indlade sig paa; Indsatserne burde dog være lige. Havde han efter dette Forslag vundet sin Sag, da vilde alle de andre Grundt-

vigianere have vundet tillige med ham, men havde han tabt, da stod det hele øvrige Parti i Virkeligheden lige saa ugeneert og uberørt af Dommen som før. Med andre Ord: Grundtvigianismen er anklaget; Birkedal stiller sig paa gammel ridderlig Vis i Skranken for den Anklagede mod Rudelbach og begjærer Kampdommere beskikkede. Alt dette kan være meget smukt og ridderligt, der svæver ligesom en romantisk Duft fra Middelalderen over denne Scene, som maaskee endog tiltaler et poetisk Gemyt saa meget stærkere, som man i vore Dage ei er vant til at afgjøre alvorlige Sager paa saa naiv en Maade. Men nu forlanger han: dersom jeg seirer, da skulle alle Anklagede frikjendes; men dersom jeg falder, da — skulle alle de andre Anklagede ogsaa gaae frie. Sligt vilde man, idetmindste i gamle Dage, ei have anseet for lige og ærligt Spil; og hverken Rudelbach eller de, som staae paa hans Side, kunne indlade sig derpaa; thi hvad kommer Manden, Præsten Birkedal, dem ved? Om han staaer eller falder, dør eller lever, hvor begavet en Personlighed og virksom Anfører han end monne være, dette gjør dog ikke Ende paa Striden, og Sagen er derved ei ført nærmere til sin Afgjørelse. Hvo vil da undres over, at man afviser saadanne Betingelser og en saadan Afgjørelsesmaade, som man næsten kunde fristes til at kalde et Spilsægteri, der ikke fører til Noget.

Men det er ikke blot de underlige Kamplove, som maatte afholde enhver besindig Mand fra at fremtræde som Kampdommer i denne Strid, men endnu større Aversion maatte han faae for denne Bestilling, naar han lidt nærmere betænkte, af hvem han skulde udnævnes. Efter Forslaget: af Rudelbach alene, eller af ham og Birkedal i Forening. En saadan Opmands eller Nævningsbestilling kunde man paatage sig, dersom det blot angik en privat Sag mellem de 2 Personer Rudelbach og Birkedal; men det er ikke en blot personlig Sag — som saadan havde den ei været saamegen Omtale værd; men den er en Kirkesag; det er Kirken, hvis Grundvold Grundtvigianerne anklages for at undergrave; og det er Grundtvigianismen, som kirkelig Retning, i hvis Navn Birkedal stiller sig til Doms. Her bliver det altsaa ikke B. og R., som have at anmode gode Venner om at være Opmænd for at afgjøre deres personlige Mellemværende, eller at være Secundanter ved deres private Duel; men det er Kirken, hvem Sagen egentlig angaaer, der alene kan beskikke rette Nævninger i denne Sag.

Jeg er derfor aldeles enig med Birkedal i, at denne Sag ikke bør søges afgjort ved nogen borgerlig Domstol; han anerkjender den selv som en Kirkesag, der ei bør dømmes efter Lovene om mundtlige eller skriftlige Injurier.

Ligeledes maa jeg bifalde, at han ei vil søge den paadømt ved nogen Provsteret eller andre derpaa følgende Instantser, Landemodet og Høiesteret. Men jeg har en anden Grund end Birkedal, hvorfor jeg ikke finder, at man bør henskye til denne Ret. Han vil ikke søge denne Domstol, fordi en muelig Dom, fældet af den over ham, tillige vilde være en officiel Dom over hans Meningsfæller, hvilke han ikke vil drage ind med i Sagen; men en saadan personlig Ædelmodigheds Grund til at unddrage Sagen fra dens rette

Forum]— om ellers Provsteret osv. var det rette Forum — kan jeg ei anerkjende for gyldig, og har allerede ovenfor viist, at naar Birkedal i denne Sag identificerer sig med Grundtvigianismen, da maa denne staae og falde tilligemed ham, idet vel de andre Grundtvigianere kunne gjøre Indsigelse mod dette Fælledskab med ham og Grundtvigianismen, om de ei ville staae Last og Brast med ham, men han selv kan det ikke. Men derfor kan jeg ikke erkjende en Domstol, der ender i Høiesteret, for competent i denne Sag, fordi den er en Kirkesag og bør afgjøres af en kirkelig Domstol, efter den gamle Regel, at de aandelige Ting maae dømmes paa aandelig Viis. Saa om jeg end tilnøds — jeg siger: tilnøds, fordi de, der skulle dømme ved Provsteret og Landemode, kun meget uegenligen kunne siges at være af Kirken bestikkede til at dømme om Kirkesager — kunde anerkjende Provsteret og Landemode for competente, saa kan jeg dog ikke ønske, at nogen Kirkesag sandt sin endelige Afgjørelse ved Høiesteret, der vel neppe heller selv vilde føle sig vel ved at skulle dømme om Dogmer og Lærdomme, Opbyggelse og Nedriven i kirkelig Forstand, hvilket den dog i denne Sag vilde nødsages til.

Af jeg end mindre kan bifalde den af Birkedal foreslaaede Nævningsret, har jeg allerede viist. Og naar han senere, i Følelsen af denne Rets Incompetence, lader Forslaget derom falde og siger: „for mit lille Vedkommende indstævner jeg Sagen for Domstolen deroppe", da kan vistnok denne Domstol have en afgjørende personlig Betydning for Birkedal, som for os Alle; men idet han med Rette fremhæver Ordet: „for mit lille Vedkommende!" — da maa han jo tilstaae, at dette Guds eller Samvittighedens Vidnesbyrd, hver trøstende det end kan være i subjectiv Henseende for den Enkelte, ikke kan betragtes som en objectiv gyldig Dom for Andre, thi Modpartiet kan vistnok med ligesaa god Fortrøstning henskyde til denne Dom. Men det er just en Dom, som har objectiv og praktisk Betydning og Vægt for Kirken og dens samtlige Medlemmer, især for dem, som endnu staae uvisse og spørge: „har Birkedal eller Rudelbach Ret?" — det er just en saadan Dom, som vi begjære, og som Kirken trænger til.

Det nys Anførte gjælder i Hovedsagen ogsaa om den Domstol, til hvilken Rudelbach tilsidst henviser, nemlig „Historiens". Herved kan den Enkelte vel berolige og trøste sig personlig; men det gjælder sædvanlig om Historiens Domme, at medens Græsset groer, døer Koen; og det hjælper kun lidet i et nærliggende, jeg kunde, næsten sige brændende, Kirkespørgsmaal, at henvise til Historiens sildige Dom.

Og just fordi begge disse Henvisninger til Guds og Historiens Dom synes mig at involvere en Slags Falliterklæring fra de kirkelige Standpunkter, som disse Mænd indtage, derfor har jeg søgt at gjenoptage Spørgsmaalet, „hvo skal dømme?" idet jeg henviser til en Domstol, som vel endnu ei er oprettet, fordi Kirkens Forfatning endnu ei efter Grundlovens Bydende er ordnet ved Lov, men som, naar denne Ordning af Kirken, hvad vi haabe, snart saaer kjæmpet sig frem, vil blive et nødvendigt Led af den hele Kirkeforfatning: en Domstol, hvis Nødvendighed, saavidt jeg mindes, allerede Ørsted, da han anden Gang var Minister, har anerkjendt, og hvis Oprettelse han har antydet som ønskelig. Jeg sigter her til den kirkelige Nævningsret, som vilde have at dømme om de Geistliges Embedsførelse. Jeg vil ikke her videre udvikle denne Tanke; men jeg er overbeviist om, at naar Kirkens Forfatning først bliver ordnet, da vil denne Tanke udvikles i og af Kirken selv, og den vil gaae over i Virkeligheden og vore frem til en Domstol, en kirkelig Domstol, for hvilken da Birkedal og Rudelbach hver med deres Tilhængere i Følge kunne indstævne hverandre og faae den omhandlede Kirkestrid paadømt, ikke af Nævninger opfordrede og hidkaldede af Parterne selv, men bestikkede af Kirken til paa dens Vegne at dømme Parterne imellem. Ønsker da Birkedal oprigtig en Af-

gjørelse ei blot af sit private, men af Grundtvigianismens Mellemværende med den danske Folkekirke, da arbeide han med al sin Kraft og Indstydelse ligesaa ivrigt til, at Kirken erholder en Forfatning, som han hidtil har arbeidet derimod, da skal han snart see oprettet den Domstol, for hvilken han ei blot kan stævne Rudelbach ind, men, om han vil, os Andre tillige, og han kan være vis paa, at for en saadan Domstol skulle vi, kaldede af Kirken, gjerne møde, det være sig nu som Anklagede, Vidner eller Meddomsmænd.

Den 23de Januar 1858.

F. A. Hansen.

Berigtigelse.

Da jeg af Oplysninger, som ere komne mig ihænde, seer, at den Meddelelse, som indeholdtes i Ugeskr.s 11te Bd. P. 103 under Overskriften „Blandinger" (1ste Stykke), om Tilladelsen til at benytte Fengers Psalmebog i et jydsk Kald, har stottet sig til en unsiagtig Relation, undlader jeg ikke at give følgende dobbelte Berigtigelse. Den omtalte Sag skal nemlig ikke angaae Indførelsen af Fengers Psalmebog, men Indførelsen af Grundtvigs Festpsalmer (som Tillæg til Evang. Psbog.), og Sagen skal endnu ikke være afgjort (idetmindste ikke, da jeg erholdt de nævnte Oplysninger).

J. M. L. H.

Ledige Embeder. 4. Febr. Landet og Ryde paa Lolland; Reg.s Sum 1326 Rd. — 12. Febr. Nylars paa Bornholm; Reg.s Sum forelobig 784 Rd. — Vestermarie paa Bornholm; Reg.s Sum forelobig 1048 Rd.

Indkommet til Luthermonumentet i Worms 5 Bidrag à 1 Rd., 1 Bidrag à 3 Rd., tilsammen 8 Rd.

I „Ugeskriftet" vil blive meddeelt: „Om det første Tænkelige"; af Dr. Zeuthen. — „Svar paa Hr. Pastor F. Helwegs Protest"; af Pastor Roth.

Dette Ugeskrift ombeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 12-13. Den 26de Februar. **1858.**

Indhold. 1. Svar paa Hr. Past. Helweges Protest; af Past. Roth. 2. Om det første Tankelige; af Dr. Zeuthen. 3. Forsøg til en mere aandelig Fortolkning af Runerne eller de nordiske Mythen. 4. Udnævnelser.

Svar paa den Protest,

som Hr. Pastor Fr. Helweg har ladet indrykke i „Dansk Kirketidende" for 7de Febr. 1858 med Overskrift: „I Anledning af Hr. Pastor Roths Prædiken i første Beretning fra Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig".

At den Prædiken, som jeg den 17de Juni f. A. holdt ved Bibelfesten i Flensborg, ikke vilde vinde Grundtvigianernes Bifald, havde jeg nok forudseet, og at Een eller Anden af dem kunde faae Lyst til at give mig en Tilretteviisning for den Deel af samme, hvori jeg omtalte „den rette kirkelige Anskuelse af den hellige Skrift", lod sig jo ogsaa nok formode; men forsaavidt jeg skulde have en saadan Tilretteviisning, havde jeg rigtignok tænkt mig, at den vilde blive stilet og henvendt til mig personlig, og forsaavidt kom det mig lidt uventet, da Hr. Pastor Fr. Helweg indsendte den Protest, som han nu har offentliggjort i „Dansk Kirketidende", til Formanden for Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig, Hr. Biskop Boesen. Hr. Pastor H. har, ifølge denne Protest,

fundet Yttringer i min Prædiken, „der synes beregnede paa at gjøre Indgreb i den christelige og præstelige Frihed", idet jeg skal have villet „insinuere den Paastand, at Tiltrædelsen af Bibelselskabet for Hertugd. Slesvig skulde indeholde en Fornægtelse af (hvad Grundtvigianerne kalde) „den kirkelige Anskuelse", og saaledes „villet indsmugle en anden Læreforskrift end den, paa hvilken vi Præster ere tagne i Eed ved Indtrædelsen i den danske Kirke-Afdelings Tjeneste"; han beder derfor Bibelselskabets Formand at „modtage Protesten til Varetagelse af hans Rettigheder og alle deres, der maatte dele Anskuelse med ham i det omhandlede Punkt".

Herr Pastor H. siger selv, at det er en energisk Protest, han vil fremkomme med, og det kan ikke nægtes, at den indeholder adskillige af de Ingredientser, som sædvanlig bruges til at lave energiske Protester af: den er fuld af kraftige Phraser om Indgreb i christelige og præstelige Rettigheder, heller ikke lider den Mangel paa nærgaaende Bestyldninger om at insinuere Paastande, indsmugle Læreforskrifter m. M., ikke at tale om den just ikke beskedne Maade, hvorpaa Herr Pastor H. underkaster den Sætning af Hr. Biskop Boesens i sin Tid udstedte Indbydelse til Bibelselskabets Oprettelse, hvortil jeg i min Prædiken havde hentydet, sin Bedømmelse, og viser, hvorledes den bør sættes paa Grundtvigske Skruer, førend den kan finde hans Bifald. Forsaavidt lyder nu Protesten energisk nok; men hvad der i sandhed skal gjøre en Protest energisk og give den Vægt, turde dog være det, at den er velbegrundet og berettiget, og det Energiske i Herr Pastor Fr. Helwegs Protest vil derfor, mener jeg, allerede tabe sig betydeligt for Enhver, der med uhildet Blik og Dom gjennemlæser den Deel af min Prædiken, som saa høilig har forarget Herr Past. H. Den lyder saaledes:

„Dog Luther holdt sig ikke blot selv til Guds Ord i den hellige Skrift, men oversatte denne i Folkets Tungemaal og gav menige Christne den i Hænderne. Han fulgte deri den Grundsætning, som altid har været og endnu er gjældende i vor evang. lutherske Kirke, og som jeg vil udtrykke med de Ord, hvormed de evangeliske Skriftlærde, der i sin Tid vare samlede i vort eget Fædrelands Hovedstad, udtrykte den: „Den hellige Skrift er alene en fuldkommen Regel at leve og rette sig efter for alle de Mennesker, som skulle faae Naade og Salighed (Kjøbenhavnske Artikler 1530)". Visselig skal det ikke dermed være sagt, at Bibelen er tilstrækkelig til at skabe den christelige Tro og det christelige Liv; nei, dertil behøve vi den Hellig-Aand, som skal berede Hjerterne for Ordet og levende-

gjøre det i dem, og vi behøve Kirken, hvori Aanden er og virker, og vi behøve Kirkens høihellige Sakramenter: Daaben, hvorved Aanden skaber Livet, og Nadveren, der er Livets kraftigste Næring, og vi behøve Bønnen i Jesu Navn, og vi behøve Ordets Prædiken og Udlægning; dertil hjælper os vor Kirkes fælles Bekjendelser, dertil hjælper al Sandhed og Sandheds Overlevering, al fælles Tro og alt fælles Troeskliv, som findes i det christne Samfund, dertil hjælper al Lærdom og Videnskab, som træder i den sande Christendoms Tjeneste; men det staaer fast, min Tilhører, at Regelen for Troen og Troens Liv, Regelen, efter hvilken vi skulle prøve Aanderne, om de ere af Gud, Regelen, efter hvilken det skal afgjøres, om en Bekjendelse og om en Lærdom er christelig eller ikke, Regelen, som vi skulle leve og rette os efter, for at faae Naade og Salighed, er alene den hellige Skrift, det skrevne Guds Ord. See, dette er vor evangelisk-lutherske Kirkes Anskuelse, det er den rette kirkelige Anskuelse af den hellige Skrift, som Ingen, der kalder sig en evangelisk-luthersk Christen, tør fornægte, og som ogsaa, Gud være lovet, er dybt rodfæstet i vort Folk. Det er paa denne Anskuelse, at alle Bibelselskaber hvile; den er tydeligt udtalt i Indbydelsen til vort Bibelselskabs Stiftelse, og det er da i Anerkjendelse af den, at ogsaa vi have forenet os om at virke hen til, at o. s. v."

Denne min Udtalelse er det, som Herr Pastor H. protesterer imod, og jeg spørger trøstig enhver uhildet og billig Læser, om der i den foreligger nogensomhelst Grund til de Bebyldninger, som hans Protest indeholder, eller til det høitidelige Forlangende, som han stiller til Bibelselskabets Formand om Varetagelse af hans og Medbrødres, d. v. s. andre Grundtvigianeres, præstelige og christelige Rettigheder. Bibelselskabets Formand har ikke fundet, at der foreligger nogen Grund dertil, men har i klare og bestemte Udtryk afvist Protesten som aldeles uberettiget, og det er meget paafaldende, at Herr Past. H., idet han offentliggjør Protesten og er saa god at lade min Prædiken aftrykke foran denne, aldeles ikke omtaler, hvilken Modtagelse Protesten har fundet, hvorved Bibelselskabets Bestyrelse og nærmest dets Formands Forhold til denne Sag let kommer til at staae i et falsk Lys, og det faaer Udseende af, at der just blev værnet slet om de Mænds christelige og præstelige Frihed, der paatage sig at prædike ved de aarlige Bibelfester. — Efter hvad Herr Past. Helweg har forelagt Offentligheden, kunde det jo ligge nær at troe, at H. H. Biskoppen havde taget Protesten tilfølge og maaskee endog givet mig en Paamindelse om, for Fremtiden at vogte mig for

usømmelige Hentydninger til Grundtvigianernes „kirkelige Anskuelse."

For at sætte Sagen i det rette Lys, vil jeg, efter dertil given Tilladelse, ordret meddele Herr Biskop Boesens Svar paa den omhandlede Protest:

Flensborg, den 7. Januar 1858.

„Deres Velærværdighed er i behagelig Skrivelse til mig af 2. d. M., hvis Indhold høiligen har overrasket mig, fremkommet med en Protest i Anledning af den i det Slesvigske Bibelselskabs første Beretning aftrykte Prædiken af Herr Pastor Roth i Varnæs, navnlig de Yttringer i bemeldte Prædiken, som findes paa Beretningens Side 12 fra Midten indtil nederst paa den næstfølgende Side. Denne Protest har De begjæret, at jeg vilde imodtage til Varetagelse saavel af Deres egne Rettigheder som alle deres, der maatte dele Anskuelse med Dem, idet der ved hine Yttringer formeentlig skulde være skeet et saa stort Indgreb i den præstelige og christelige Frihed, at det fra Deres Side maatte mødes med en energisk Protest. Naar De henimod Slutningen af foranførte Deres Skrivelse tilsoier, at De vil bære Omsorg for Offentliggjørelsen af Deres Protest, men dog først oppebie en eller anden Bemærkning denne Sag vedkommende, som jeg muligen maatte ønske at meddele Dem, saa finder jeg mig heraf foranlediget til at gjensvare Dem med nogle Linier, som jeg beder velvilligen modtagne og opfattede.

Den omqvæstionerede Prædiken af Herr Pastor Roth er bleven holdt i Kirken og siden aftrykt i Beretningen, naturligviis uden foregaaende Censur af Bestyrelsen for Bibelselskabet, hvilket efter min Mening vilde i alle Tilfælde have været aldeles uberettiget og netop et oprørende Indgreb i den christelige og præstelige Frihed, hvorpaa Herr Pastor Roth tilvisse saagodt som enhver anden Geistlig retmæssig til alle Sider kan gjøre Fordring. Han har efter mit Skjønnende udtalt sine Anskuelser klart og bestemt, uden at jeg har fundet eller endnu finder Noget, som strider enten imod Kirkelæren, som den indeholdes i Confessio Augustana, eller imod den almindelige Præste-Eed, hvorved vi forpligtes til „troligen at blive ved det guddommelige Ords rene Lære, saaledes som den er grundet i den hellige Skrift og indbefattet i den uforandrede Augsborgske Confession." Om anden Forpligtelse i saa Henseende eller Læreforskrift veed jeg Intet, og kjender ikke den kirkelige Act, hvorved det af Dem antydede Forhold mellem Troesbekjendelsen ved Daaben og den hellige Skrift har vundet Navn

af den kirkelige Anskuelse hos os, som De synes at antage. Heller ikke forekommer det mig, at Herr Pastor Roth, som De mener, har paa det udpegede Sted, Side 12, paaberaabt sig de Kjøbenhavnske Artikler 1530 som en symbolsk Autoritet for at bekæmpe nogensomhelst Anskuelse, men kun benyttet de af disse fremhævede Ord som et adæquat Udtryk for den Grundsætning, som han har fundet i Luthers Fremgangsmaade. Ligesaalidt seer jeg i Herr Pastor Roths Udtalelser nogen anden Polemiseren end den, der stedse nødvendig følger med og af enhver klar og bestemt Udtalelse af det, man holder for Sandhed efter sin inderste og inderligste Overbeviisning, men en saadan er, naar saadanne Udtalelser ikke stride imod Kirkens Læreforskrifter, vistnok en uimodsigelig præstelig Rettighed og til enhver Tid berettiget.

De vil saaledes indsee, kjære Hr. Pastor, at jeg ikke kan imodtage Deres i benævnte Skrivelse fremlagte Protest, uden netop at staae Fare for at gjøre Indgreb i en Embedsbroders præstelige Frihed, hvilket jeg dog grumme nødig vilde enten imod Dem eller enhversomhelst Anden, det vil sige, at jeg kun kan opfatte Skrivelsens Indhold som en subjectiv Opfattelsesmaade af det deri forhandlede fra Deres Side, men hvori jeg dog ikke kan være enig med Dem. Derimod vil jeg gjerne, hvad der jo ikke ifølge den Form, hvori Deres Skrivelse er bleven affattet og udfærdiget, kan være stridende imod den skyldige Discretion fra min Side, meddele den til Herr Pastor Roth, som efter min Mening er her den rette Paagjældende. Forøvrigt behøver jeg vist ikke at gjøre Deres Velærværdighed opmærksom paa, at det stiftede Bibelselskab for Hertugdømmet Slesvig er ikke og kan ikke efter sin Natur være nogen dogmatiserende Institution, der vil opstille nye Læreforskrifter eller gjøre saadanne gjældende i den slesvigske Afdeling af den evangelisk-lutherske Kirke; det er jo kun ligefrem en Institution til den hellige Skrifts Udbredelse iblandt Folket her i Hertugdømmet, og vil derfor gjerne tillige vække og nære Sandsen for dens Benyttelse, saavidt saadant kan sættes i Forbindelse dermed, navnlig ved Afholdelse af den høitidelige Gudstjeneste ved den aarlige Generalforsamling og ved Aarsberetningens Indhold. Med dette Formaal for Øie maa det da vistnok være ethvert Medlem overladt indenfor Kirkelærens og Selskabets Grændser at bevæge sig med al christelig og præstelig Frihed, idet han saa forøvrigt maa staae til Ansvar for sine Ord.

For mit eget nærmere Vedkommende skal jeg kun, da De har hentydet til et Udtryk i min i sin Tid udstedte Ind-

bydelse til Oprettelse af et Bibelselskab, nemlig den Sætning: „Den hellige Skrift er næst Herren selv den Grundvold og den Støtte, hvorpaa den (vor Kirke) hviler og hvortil den holder sig i gode som i onde Dage" — tillade mig at tilføie, at det vel ikke let vilde være faldet mig ind, at man nogetsteds vilde anſee denne ſimple og kortfattede Indbydelſe for Andet, end hvad den giver ſig ud for, nemlig nogle Ord, der ſkulde tjene til at vække Intereſſen for Bibelſagens Vigtighed og tale til Hjertet for under Paaſkjønnelſe af den guddommelige Naade, ſom aabenbarer ſig i at have betroet os den hellige Skrift, at ſamles i chriſtelig Enighed og Kjærlighed om dette Værk til dens Udbredelſe i Menighederne fra Slægt til Slægt. Med hiint Udtryk har jeg ikke villet ſige Andet, end hvad Ordene ſimpelt hen udtrykke, og jeg tør vel nære det Haab, at ingen eenfoldigt troende Chriſten, for hvem de ret egentligt ere ſkrevne, har misforſtaaet mig, ligeſom det kun kan være mig kjært, at diſſe Ord ogſaa hos Dem have fundet en vis Gjenklang, om De end ikke ganſke vilde have betjent Dem af denne Udtryksmaade, hvorimod jeg viſt Intet har at erindre. Forøvrigt har De fuldkommen Ret deri, at jeg ikke har tænkt paa at opſtille nye Læreforſkrifter eller videre at ville gjøre individuelle Anſkuelſer, hvor chriſtelig, kirkelig og præſtelig Frihed er givet, gjældende ſom ſaadanne og allermindſt ſom Betingelſe for Indtrædelſen i et Bibelſelskab, der ſkulde omfatte hele den ſlesvigſke Kirke-Afdeling, om jeg ogſaa heller Intet lader mig fratage af min Frihed i ſaa Henſeende, men udtaler mig, naar Leilighed gives, ſom min Overbeviisning fører det med ſig.

Sluttelig benytter jeg Leiligheden i de første Dage af det nye Aar til at anbefale mig Deres venlige Erindring i Fremtiden" o. ſ. v.

Deres ærbødige
Boesen.

Velærværdige Herr Paſtor Helweg i Hadersleb!

Det ſkulde ſynes, ſom om denne Skrivelſe tydeligt og beſtemt nok afviſte Herr Paſtor Helwegs Proteſt ſom uberettiget. Da imidlertid Herr Paſtor H. i et Brev af 11 Januar til Bibelſelskabets Formand, der ogſaa blev mig tilſtillet, og hvori han nærmeſt vilde udbede ſig Tilladelſe til at offentliggjøre en enkelt paapeget Paſſus i ovenſtaaende Svarſkrivelſe, — ikke deſto mindre yttrede, at Proteſten „var af Hans Høiærværdighed modtagen med al Liberalitet", modtog han en gjentaget ligeſaa tydelig og beſtemt Afviisning af Proteſten i

følgende Brev, som Hans Høiærværdighed Biskoppen ogsaa velvillig har stillet til min Raadighed.

Flensborg den 14 Jan. 1858.

„I Anledning af Deres Velærværdigheds behagelige Skrivelse af 11te dennes skulde jeg blot tillade mig at bemærke, at det i alt Fald ikke kan være mig ønskeligt, at en enkelt Passus udhæves af min sidste Skrivelse til Dem, da det Hele dog staaer i en vis Sammenhæng og kun i denne vil kunne forstaaes rigtigt. Med Hensyn til Deres Yttring, at jeg dog paa en Maade (nemlig ved den foranstaaende Skrivelse) har taget Deres Protest tilfølge, maa jeg endnu tilføie, at jeg vel med skyldigt Hensyn til Dem har forklaret mig over mit Forhold til Herr Pastor Roths Prædiken, men ingenlunde under nogensomhelst Form har imodtaget Deres Protest som saadan, eller endnu mindre taget den tilfølge, idet jeg gjentager, at jeg dertil finder mig aldeles uberettiget."

Deres ærbødige
Boesen.

Velærværdige Herr Pastor Helweg i Hadersleb.

— — Af de her forelagte Breve vil det sees, at Bibelselskabets Formand just i den christelige, præstelige og kirkelige Friheds Interesse har tilbageviist Hr. Pastor Helwegs Protest som aldeles uberettiget, og disse Breve indeholde ogsaa alt Væsentligt, hvad jeg for mit Vedkommende kunde og vilde svare paa Protesten selv. Imidlertid skylder jeg Herr Pastor Helweg ikke at lade en Yttring uændset, som han fremfører i sit Brev af 11. Januar til H. H. Biskoppen. Jeg mener derved ikke saameget hans Bemærkning, at han ved sin Protest ikke har villet gjøre Indgreb i min Frihed; thi denne Liberalitet kommer noget seent og synes mig ikke at staae i Samklang med Protesten selv og det gjentagne høitidelige Forlangende, som han i den fremkommer med om Varetagelse af hans Rettigheder; men derimod indeholder hans Brev en Yttring, der forsaavidt kaster et Lys over Protesten, som den forklarer den Tankegang, ved hvilken Herr Pastor H. kunde komme til at tillægge mig den Paastand, at Tiltrædelsen af det slesvigske Bibelselskab indeholder en Fornægtelse af den Betragtning af Forholdet mellem Skrift og Sakrament, som Grundtvigianerne have taget sig den kirkelige Frihed at kalde „den kirkelige Anskuelse."

Herr Pastor Helweg siger nemlig i sit Brev, at jeg i min Prædiken har paastaaet, at hvo der ikke deler den af mig fremsatte rette kirkelige Anskuelse af Skriftens Betydning, ikke

kan være en evangeliſk lutherſk Chriſten eller Medlem af Bibelſelſkabet, og det ſynes da at være Herr Paſtor Helweg Tankegang, at fordi jeg, ſom han mener, afgjort har frakjendt dem, der nære den Grundtvigſke „Anſkuelſe", lutherſk-evangeliſt Chriſtendom, har jeg med det Samme frakjendt dem Ret til at være Bibelſelſkabets Medlemmer. Jeg ſkal da tillade mig nærmere at forklare de her paagjældende Ord i min Prædiken: „Dette er den rette kirkelige Anſkuelſe af den hellige Skrift, en Anſkuelſe, ſom Ingen, der kalder ſig en evangeliſk-lutherſk Chriſten, tør fornægte." Jeg har dermed villet ſige, at ingen evangeliſk-lutherſt Chriſten tør eller bør fornægte Anſkuelſen af den hellige Skrift ſom den chriſtelige Troes og Læres øverſte Regel. Hvad enten denne Anſkuelſe ſtaaer beſtemt og udtrykkeligt udtalt i vore ſymbolſke Bøger eller ikke (jeg henviſer iøvrigt i ſaa Henſeende til Dr. Rudelbachs Yttringer i dette Ugeſkrift for 4. Decbr. 1857, Side 395), er den i Virkeligheden vort Kirkeſamfunds almeen-anerkjendte og gjældende Anſkuelſe af den hellige Skrifts Betydning, og det følger da ogſaa af ſig ſelv, at vor Afdeling af den evangeliſk-lutherſke Kirke ikke kunde ſtaae udenfor Udviklingen af Skriftprincipet, hvorfra den lutherſke Reformation er udgaaet, og ſom har givet det Kirkeſamfund, der fremgik af denne, ſin evangeliſke Charakteer og Navnet „evangeliſk". Det er dette Princip, ſom vort Kirkeſamfund ſkylder ſin Læres Reenhed, og at opgive det vilde efter min Mening være det Samme ſom at aabne Døren paa vidt Gab for Papiſteri og allehaande menneſkelige Lærdoms Veir. Det har jeg ſagt og *vilet* ſige, men dermed er det ikke ſagt, at hvo der fornægter Skriftprincipet, „ikke kan være en evangeliſk-lutherſk Chriſten". Hvad der væſentlig charakteriſerer En ſom evangeliſk-lutherſk Chriſten, er viſtnok det, at han troer med Hjertet til Retfærdighed og bekjender med Munden til Saliggjørelſe (Rom. 10, 10), hvad der er vort evang.-lutherſke Kirkeſamfunds Tro og Bekjendelſe, og Enhver, der deler denne Tro og Bekjendelſe, hører til vort kirkelige Broderſamfund. Herr Paſtor Helweg vil ſee, at jeg i ſaa Henſeende maaſkee er mere liberal end han ſelv, der, ſaaledes ſom han i ſin Proteſt bruger Ordet „Medbrødre", derved kun ſynes at forſtaae dem, der dele hans ſaakaldte „kirkelige Anſkuelſe." Men ved Siden heraf er det vel ikke formeget at paaſtaae, at Enhver, der fornægter Skriftprincipet, derved maa lide Skaar i ſin evangeliſk-lutherſt-kirkelige Charakteer i formel Henſeende, og ved denne Fornægtelſe kommer til at ſtaae i Modſigelſe til Navnet „evangeliſk", der betegner Anerkjendelſen af den Grundſætning, han fornægter. Men, ligeſom jeg dermed ikke har

sagt, at Ingen, der fornægter Skriftprincipet, kan være en evangelisk-lutherst Christen, saaledes har jeg endnu mindre dermed sagt, at Skriftprincipets Fornægtelse maa føre Udelukkelse fra Bibelselskabet med sig; thi selv om hans Anskuelse endogsaa stod i aabenbar Modsætning til en udtrykkelig fremsat Læresætning i vor Kirkes symbolske Bøger, selv om til Exempel Nogen, tvertimod Art. 8 i Confessio Augustana opstillede den Paastand, at Sakramenternes Kraftighed var afhængig af den administrerende Præsts Personlighed d: af hans Tro eller af hans personlige Værdighed eller Uværdighed, saa maatte der vistnok fra Kirkesamfundets Side protesteres imod, at Nogen i dets Tjeneste prædikede en saadan Vranglærdom, men Herr Pastor Helweg antager vel neppe, at det skulde være rigtigt og nødvendigt at udelukke Enhver, der hyldede denne Lærdom, fra Bibelselskabet. Ligesaa lidt og endnu mindre kunde det nogensinde falde mig ind at ville opstille den Læreforskrift, at Ingen, der fornægter, hvad jeg kalder den rette kirkelige Anskuelse af d. h. Skrifts Betydning, altsaa heller ingen Grundtvigianer, kunde være Medlem af Bibelselskabet. Tvertimod, dersom der gaves en saa borneret Læreforskrift for Selskabet, og jeg vilde give mig af med at „indsmugle", saa vilde jeg maaskee gjøre Begyndelsen med at indsmugle just Grundtvigianerne og iblandt dem Herr Pastor Helweg selv, og mene derved at handle i Bibelselskabets sande Interesse; thi dets Formaal er jo „at befordre Interessen for og Udbredelsen af den hellige Skrift", og Grundtvigianerne staae visselig ikke tilbage for Nogen i Kjærlighed til den hellige Skrift og i en nidkjær Bestræbelse for at gjøre den kjær for Andre.

Varnæs Præstegaard, den 15de Februar 1858.

H. Roth.

Om det første Tænkelige (primum cogitabile).

Af Dr. Zeuthen.

Mængdens Lidenskab gaaer i materiel Retning, og hos de mere Dannede er nutildags Sandsen for Materien og det Materielle i en særdeles Grad skærpet og udviklet. Derfor er den Philosophie, som i vor Tid har eller kan vente de

ſteſte Tilhængere, nok Materialismen. Men juſt derfor er det ogſaa, at hvor der findes en levende Stræben i modſat Retning, nemlig ikke nedad, men opad, ikke mod det Materielle, men mod det Ideelle, der maa den tænkende Aand nu gjøre andre og ſtørre Fordringer end før. Empiriens og Materialismens Magt nøder den dertil. Den Philoſophie, ſom ſkal være Tidens ideelle Retning vorden, maa for det Første ſaaledes agte Empiriens Selvſtændighed, at den ikke lader Opfatningen af det Factiſke tjene nogen forudfattet Theorie [1]). Dernæſt maa den være en ſaadan Frihedens Philoſophie, hvis Begreber ere i Overeensſtemmelſe med og til Fremme for et høiere Liv. Af Nødvendighedslæren, Pantheismen i dens forſkjellige Skikkelſer er den mod det Ideelle vendte Tænkning træt: man trænger til en levende chriſtelig Verdensanſkuelſe. Man har gjort den Erfaring, at den rene abſolute Tænken er ſaa langt fra at kunne beſeire Materialismen, at den ſnarere ſom det ene Extrem juſt har ført til eller er ſlaaet om til det modſatte. Feuerbach er gaaet ud fra Hegel [2]). Ligeſom det gamle Menneſke i os ikkun viger for et virkeligt nyt Menneſke, ſaaledes er det ikke noget Tankeſyſtem, men et nyt Liv i Menneſket, ſom kan beſeire Magten af de materialiſtiſke Foreſtillinger. Men naar man her taler om et nyt Liv, da er man indenfor Chriſtendommens Foreſtillingskreds. Og hvor har man en Magt til at fremkalde et nyt aandeligt Liv, derſom ikke i Chriſtendommen? Opgaven bliver altſaa i Særdeleshed den, at tilveiebringe en ſaadan Forſtaaelſe mellem Tænkningen og Chriſtendommen, at man kan indſee dennes Mulighed. Med en ſaadan Forſtaaelſe er den levende og tillige philoſophiſke Verdensbetragtning vunden, hvorefter alle dybere tænkende Aander ſukke. Mangen udmærket Videnſkabsmand, f. Ex. Naturforſker, kan høre til de ædleſte Mennesker, men Aabenbaringen anerkjender han ikke. Han kan ſynes at være Chriſten efter ſit Hjertelag, men efter ſin Bekjendelſe eller ſin bevidſte Tro er han det ikke. Og hvorfor ikke? Fordi der, efter de Foreſtillinger,

---

[1]) Naar Theorien tjener til at aabne Øinene for Meget, ſom hidtil var upaaagtet, da gjør den ſelve Empirien ſtor Tjeneſte; og fordi den lærer at ſee det forhen Seete og Kjendte med andre Øine, derfor forvanſkes ikke den empiriſke Opfattelſe. Theorien kan forhindre Empiriens Anmaſſelſe, naar den gaaer udenfor ſine Grændſer og troer Mere beviiſt ved Erfaringen, end der virkelig er.

[2]) Hegels Sætning: „Menneſkets Viden om Gud er Guds Viden om ſig ſelv", er hos Feuerbach bleven dertil: „Menneſkets Viden om Gud er Menneſkets Viden om ſig ſelv".

han har om Christendommen og det, som han ellers maa erkjende for evig Sandhed, bestaaer en virkelig Modsigelse mellem begge. — Det maa indrømmes, at paa Antagelsen af virkelig modsigende Forestillinger kan intet Menneske indlade sig. Om man end siger Ja til een af saadanne Forestillinger, saa siger man dog ogsaa Nei dertil, idet man antager, hvad der ophæver den. Siger man derfor: „Jeg troer det i mit Hjerte, men min Forstand, min Tænkning forkaster det aldeles", da er det, man troer, Noget, som idetmindste helst maa forties, for ikke strax at blive gjendrevet af andre egne Udtalelser. Det gjælder i theoretisk, som i practisk Henseende, at man kan ikke tjene to Herrer. Hvor Troen virkelig er tilstede med sin levendegjørende, rensende Kraft, der er da og Forvisningen, at, hvad man troer, ikke er aldeles tankestridigt eller urimeligt. Mangen En, som staaer i Videnskabens, især Naturvidenskabens, Tjeneste i vore Dage, og som ikke vil give sig Materialismen i Vold, uden dog at have vundet noget andet positivt Standpunkt, bestræber sig da for at forholde sig taus i saa Henseende. Det er, som om det dybe, men undertrykte Suk i deres Hjerte gjaldt en levende christelig Verdensbetragtning, men da denne er dem i Modsigelse med deres Videnskab og deres derpaa hvilende Theorie, saa kunne de som Forfattere, om det og er deres Forsæt udelukkende at holde sig til Empirien, ikke ganske undgaae Ytringer, som gaae ud derover ind paa Philosophiens Gebeet, og som forraade deres Tanker. Omtrent saaledes finder jeg det hos den Mand, som er den meest fremragende af alle vor Tids Naturforskere, nemlig Alexander von Humboldt i hans store rige Værk: Kosmos. Man læser der etsteds disse Ord: „De tidligere Aarhundreders dogmatiske Forestillinger vedblive endnu kun at friste Livet i Folkets Fordomme og i visse Disciplíner, der gjerne indhylle sig i Dunkelhed i Bevidstheden om deres Svaghed". Man har forklaret disse Ord saaledes, som om det var den store Lærdes Mening, at Chemikernes Experimenter og Astronomernes Beregninger skulle grundigt befrie Verden fra Religion og Christendom, og disse Fordomme i det Høieste have nogen Gyldighed for Masserne som Tøile og for Theologerne, der blændes ved den opgaaende naturvidenskabelige Sols stedse klarere Glands og skjule sig i dunkle Ahnelsers Mørke [1]). Men jeg troer dog, at man paa denne Maade har tillagt

[1]) Fabri's Breve imod Materialismen, see Prof. Clausens Tidsskrift for udenlandsk theol. Literatur, 3die Hefte, 1857 S. 532.

Humboldts ovenfor anførte Ord en for ſtarp negativ Mening. Jeg antager det, baade fordi, ſaavidt jeg veed, en ſaadan Yttring ſtaaer temmelig iſoleert i hans ſtore Værk (en decideret negativ Retning vilde neppe være uden gjentagne tydelige Vidnesbyrd, ſom hos Humboldts Commentator Cotta), og fordi i Slutningen af 1ſte Deel, hvor Humboldt udtaler ſig for Menneſteſlægtens Eenhed, findes disſe Ord (rigtignok af hans Broder, men dog ſom udtrykkende Humboldts egne Tanker): „In der Wahrheit ihrer tiefen Milde ſprach ſie (die Idee der Einheit des Menſchengeſchlechts) zuerſt das Chriſtenthum aus“. Det friſte opluftende Sving, der gaaer igjennem det hele Værk, ſynes at vidne derom, at idetmindſte Humboldts Inderſte ikke har decideret ſig.

Skal man berede Aabenbaringen Vei hos dem, for hvem Videnſkaben i Form af philoſophiſt Tænkning har ſpærret Veien, idet de finde en afgjort Modſigelſe mellem begge, da vil intet Grundigt og Tilfredsſtillende kunne opnaaes ved Oplysning af Enkeltheder. Man maa fra alle ſammenſatte, concrete Tanker tilbage til de meeſt enkelte, eenfoldige, rene, ja fra enhver færdig Tanke tilbage til den vordende. Man maa tage ſelve det logiſke Princip i Overveielſe, hvortil man ſtotter ſig, nemlig Modſigelſens Grundſætning. Humboldt, ſom eet Sted (i Kosmos) ſiger, at den empiriſke Betragtning er den eneſte Grund (der alleinige Boden), hvorpaa han forſtaaer at bevæge ſig mindre uſikker (1, 68), vover dog ſtrax efter (1, 87) med ſtor Sikkerhed at paaſtaae: „vom eigentlichen Schaffen, als einer Thathandlung, vom Entſtehen, „als Anfang des Seins nach dem Richtſeyn“ haben wir weder Begriff noch Erfarung“ [1]). Men hvad om nu hiin Begyndelſe af at være, eller Overgangen fra Ikke-Væren til Væren, juſt er i logiſk Forſtand den væſentligſte af alle Tanker (ligeſaa væſentlig, ſom den vordende Tanke og Dom er væſentlig for den færdige), hvad om man derfor og ved ethvert Begreb om Naturen maa forudſætte en ſaadan Overgang? Forholder det ſig ſaaledes, maatte da den ſtore Naturforſter ikke helſt have ogſaa paa det Sted udtrykt ſig noget beſtednere? Ved at betragte Tanken i dens Vorden ville vi finde, at der for Tænkningen er en Foreſtilling forud for Foreſtillingen om Væren og Ikke-Væren, og at det, man ikke har Begreb om, det kan ligge i ſelve Begrebet, i ſelve Naturens Begreb. Modſigelſens Grundſætning, uden hvis

[1]) Det er, ſom ſagt, kun ganſke faa, ja maaſtee kun de allerede nævnte Yttringer, ſom ere af den Beſkaffenhed i det ſtore Værk.

Gyldighed al Tænken er umulig og som uafladelig gjøres gjældende i negativ Anvendelse, giver, naar man seer i dens Indre, i dens Oprindelse, en frugtbringende positiv Oplysning. Det kan koste Overvindelse at vende sig fra det Concrete til det Abstracte, men vil man det ikke, skal man ogsaa afholde sig fra philosophiske Domme. Det koster maaskee endnu Mere at gaae tilbage fra det Færdige til det Vordende i Tanken, men just dette er et nyt Skridt, der skaffer Udsigt ligesom i en for Philosophien ny Verden, hvor ikke Dødens og Nødvendighedens, men Livets og Frihedens Lov hersker.

I en tidligere Artikel (om Tilværelsens Gaade) er der talt om den rationalistiske Indbildning, hvorefter man vil afgjøre, hvad der er virkeligt, ifølge det, man kalder sin Fornuft, som om Virkeligheden (om der end er Fornuft deri) ikke stammede fra en anden Kilde end Fornuften (eller Begreber og Ideer), nemlig fra en Villie. Her er det de færdige Tanker og Domme (indenfor selve Fornuftens Gebeet), som vi maae see i deres secundaire Stilling, idet det første Tænkelige ligger forud for enhver færdig Tanke og Dom.

En Tanke, en færdig Tanke udtrykker sig i et Omdømme, idet der udsiges denne eller hiin Beskaffenhed eller Egenskab om en Gjenstand, idet der til et Subject føies et Prædicat: „A er B", „Huset er høit", „Drukkenskab er en Last". Tages nu en saadan Tanke i dens Vorden, dens Oprindelse, førend den er færdig, førend den er moden til en saadan bestemt Udtalelse, eller førend den kan antage Form af et bestemt Omdømme, i hvilket der siges eller tænkes, at dette eller hiint er dette eller hiint — tages den bestemte Tanke i dens Tilbliven, saa har man, hvad man maa kalde den endnu ubestemte Tanke, der først vinder Bestemthed, idet der af flere mulige Forestillinger udvælges een, som den, der ikke blot er mulig eller kunde være, men virkelig er, nemlig er den, som her er at anvende eller at bruge som Prædicat til det givne Subject. Idet Omdømmet selv bliver til ved en saadan Bestemmen og Udvælgen, saa danner det sig ogsaa, fra den anden Side betragtet, ved en Benægten og Udelukken. Af flere mulige Forestillinger vælges een, og de andre udelukkes; og spørge vi, ifølge hvilket Princip en saadan Udelukkelse skeer, da er det Modsigelsens Princip, som altsaa er i Virksomhed ved ethvert Omdømme. Gaves der kun een for Tænkningen mulig Tanke om en Gjenstand (saa at aldeles intet Udvalg kunde finde Sted), da vilde Tænkningen eller den tænkende Activitet aldeles ikke være i Bevægelse: man kunde nemlig

da aldeles ikke forbinde B som Prædicat med A som Subject, thi hvad strax og alene viser sig som Eet, kan ikke forbindes. Der vilde aldeles ikke være nogen Dom, nogen Tanke, deri at sige: „A er A", naar der ved det Sidste ikke foreſtilledes Muligheden af noget Andet. I modſat Tilfælde udtrykkes kun en Fornemmelſe, men ingen Tanke. Hvor uendelig forſkjellige Tankerne eller Omdømmerne end ere, ſaa er det dog altid Spørgsmaalet om en Væren, ſom tydeligere eller dunklere har været i Bevægelſe i Sjælen, og ſom i ſelve Omdømmet beſvares. For at man om dette eller hiint kan være opfordret til at tænke eller ſige, at det er (eller ogſaa at det ikke er), maa Muligheden af en modſat Foreſtilling have fremſtillet ſig, eller med andre Ord: hiint Spørgsmaal er endnu ikke Svaret derpaa. Naar en Tings Virkelighed udelukkende virker paa en Sands eller Følelſe, da har Sjælen ikke den Frihed, ſom er nødvendig til at tænke og dømme. Er Menneſket ganſke ligeſom tabt i Virkeligheden, da formaaer det ikke at gjøre ſig denne til Gjenſtand, at det kan udſige nogen Dom derom: det føler og fornemmer, men tænker ikke. Jeg tænker altſaa ikke nogen Væren eller at en Ting er, med mindre jeg ſaaledes har frigjort mig fra dens Væren, dens virkelige Væren, at den, ſom ikke-værende er traadt frem for mig; derved ligeſom fjernes Gjenſtanden fra mig paa ſamme Maade, ſom en legemlig Ting maa fjernes, maa befinde ſig i en vis Afſtand, naar den ikke blot ſkal føles og fornemmes, men ſees og betragtes.

Naar der da er det, ſom jeg i ethvert Omdømme ifølge Modſigelſes-Grundſætningen udelukker, forkaſter, modſiger, ſaa ſpørges, om det da for Tænkningen er et abſolut Intet, fordi det ſaaledes udelukkes, forkaſtes, modſiges, eller om det dog ikke er Noget i Forhold til det virkelige Omdømme, endſkjøndt det ikke er det virkelige Prædicat. Saae Tanken i de foreſtillede Prædicater aldeles ingen Mulighed, da vilde den ikke ud af dem vælge det virkelige Prædicat; men fordi det er valgt, og Omdømmet er færdigt, høre dog de forkaſtede Prædicater derfor ikke op med at være de for Tanken mulige. Hørte de op dermed, vilde al Beſtemthed i Tanken, al Emphaſe i Ordet forſvinde: Omdømmet ſelv vilde ophæves. Jeg vil kun tænke og ſige: „Legemet er ſundt", naar der viſer ſig den Muligbed, at det kunde være ſygt. Jeg vil kun tænke og ſige: „Cirkelen er rund", naar der viſer ſig Muligheden af en anden Figur. Som det da er Mulighedes-Foreſtillingen, eller Tanken om det, ſom vel ikke kan ſiges at være, men dog muligen er, der ſætter den tænkende Virkſomhed i Be-

vægelse, at et Omdømme kan blive til, eller der forvandler det blotte Indtryk til en Tanke, saaledes maa den samme Foreſtilling beſtandig vedblive at være den tilgrundliggende, naar Omdømmet ikke ſkal være bleven til noget Dødt, hvori ikke længer nogen Tanke lever, men ſom kun ſiges, fordi det forhen er tænkt og ſagt. Det er Modſigelſes-Grundſætningen, ſom beſtemmer Adſtillelſen mellem Mulighed og Virkelighed i Prædicatets Valg, men det ſamme Princip ſtaaer ogſaa, ligeſom Cheruben ved Paradiis, paa Grændſen mellem de mulige og virkelige Tankers Region og ſvinger ſit Sværd, hver Gang en levende Tanke fattes og en levende Dom fældes. Vil det for Tanken Mulige trænge ind paa det Virkeliges Gebeet, da er det viet til Undergang. Man formaaer dog Intet imod Sandheden. — Ifølge det ſaaledes Udviklede er det Muligt-Bærende det baade i Tid og Væſen førſte Tænkelige (primum cogitabile). Ingen Tanke er (levende), uden idet den opſtaaer, men den opſtaaer i og med Mulighedes-Foreſtillingen, ligeſom den er færdig i og med Virkelighedes-Foreſtillingen: A er virkelig B [1]). Forud for eller til Grund for et ſpecielt Prædicats Brug i et Omdømme ligger Prædicatsforeſtillingen overhovedet. I den Tanke: „A er B", ligger dog Tanken om Copula: „er", eller om Væren i ſor ſig, den rene Væren (Hegels: das reine Seyn), om end denne Tanke førſt ved en for Mange ſvær Abſtraction kommer til Bevidſthed. Jeg maa abſtrahere fra al ſæregen Beſtemthed, ikke blot ved Prædicatet, men ogſaa ved Subjectet, for at komme til den rene Væren, men fra Subjectet ſelv, det rene

---

[1]) Til yderligere Oplysning tillader jeg mig at anføre følgende Ord af Biſkop Mynſter (i hans logiſke Bemærkninger om Identitet, ſee hans ſamlede Skrifter 1ſte Deel S. 261): „Begynder jeg at tænke over min Fornemmelſe (hvilken jeg kan give tilkjende ved et Udbrud, et Skrig uden Ord), da træder Subject og Prædicat ud af hinanden. Jeg kan herved, hvis jeg vil, blive ſtaaende ved en identiſk og tautologiſk Sætning, f. Ex.: „denne lyſende Sol er denne lyſende Sol", hvorved jeg dog uden Tvivl ganſke ſtille føier til: „og intet Andet i Verden"; og uden Tvivl er det juſt dette, man ved dette Slags Sætninger vil gjøre ſig tydeligt, at enhver enkelt Gjenſtand er Noget for ſig ſelv, at den ikke er fuldkommen identiſk med nogen Gjenſtand uden med ſig ſelv". Ifølge denne Bemærkning, maa jeg, hvor jeg ikke blot fornemmer, men tænker, ved det tilføiede Prædicat (ſelv i en identiſk Sætning ſom den anførte) udelukke andre Prædicater („intet Andet i Verden"), men juſt ved en ſaadan Udelukkelſe er Mulighedes-Foreſtillingen tilſtede. Uden denne dømte jeg ikke, ponerede jeg Intet („Omdømmet er en Poſition", ſiger Sibbern), da gjorde jeg egentlig Intet, men Indtrykket gjorde Alt i mig igjennem Fornemmelſen (ſom naar der paa Tyſk ſiges: es friert mich, es träumt mich).

Subject, kan jeg dog ikke abſtrahere, naar jeg ſiger „er", thi der maa dog være Noget, ſom er. Prædicatsforeſtillingen forudſætter Subjectsforeſtillingen, og det er heraf let at ſee, hvor forkeert, hvor bagvendt det er (ſom Hegel), at begynde med Væren (das reine Seyn), ſom om vi deri havde primum cogitabile. Naar jeg ſiger: „X er", da er Tanken færdig, Dommen fældet, men den for det færdige Omdømme tilgrundliggende Tanke er Foreſtillingen om Subjectet, ja i „Subjectet" have vi juſt det beſtemt poſitive Udtryk for det ovennævnte Muligt-Værende ſelv. Dog vi maae tage Subjectets Væſen i nærmere Overveielſe og ſee, hvad det betyder, at være Subjectet. Først da vil primum cogitabile vise ſig for os i dets gjennemgribende Betydning.

Subjectet er at betragte fra en dobbelt Side, først med Hensyn til, hvad det er for Prædicatet, eller hvad der ved Subjectet gives Prædicatet, hvilket dette ikke kunde have, dersom der ingen Subject var, dernæst, omvendt, hvad Prædicatet er for Subjectet, hvorfor Subjectet maa have sit Prædicat, hvortil dette tjener hiint. Vi ville her strax kortelig til nærmere Overveielſe og Oplysning beſtemme Forholdet saaledes: Subjectet er det, ſom giver Prædicatet Realitet (f. Ex. Prædicatet „levende" havde ingen Realitet, dersom der intet Væsen var, hvilket, ſom Subject, Prædicatet „levende" kunde tillægges), og Prædicatet er det, ſom giver Subjectet Indhold eller Beſtemthed for Tanken. Hvad nu nærmere det Første angaaer (nemlig hvad Subjectet giver Prædicatet), da vilde ſlet ingen Tanker (Begreber eller Ideer) have Realitet, dersom Intet exiſterede, hvorpaa de kunde anvendes. Prædicatet er det Almindelige, Subjectet er det Enkelte eller dog i Forhold til hiint det Enkelte. Men ikkun dette er (existentia est singulorum), og det Almindelige ikkun ved det, hvis Prædicat det er. Prædicatet „god" faaer kun Deel i det at være derved, at der er den, ſom er god, om denne ogſaa kun er en Eneſte. Desuagtet ſætter Tanken ſig ogſaa i den almindelige Sprogbrug ligeſom paa Hoiſædet, idet man udtrykker ſig ſaaledes, at Subjectet ſubſumeres under Prædicatet. „Solen er et lyſende Legeme" betyder da, at Solen er at regne blandt de lyſende Legemer. Det er ganſke rigtigt, betragtet fra det blot tænkende Menneſkes Standpunkt, thi for Tænkningen, ſom ſaadan, gjælder kun det Almindelige (her „lyſende Legemer"), og det Enkelte er kun Noget for Tænkningen ved hiint; men i ſig ſelv er det dog det Enkelte, Individuelle (hver enkelt Sol), ſom Begrebet eller det Almindelige har at takke for ſin Realitet. Det En-

kelte tilkommer forsaavidt Forrangen, Realiteten. Aristoteles siger derfor, at Subjectet er for Prædicatet Aarsag til dets Væren (*αἰτία τοῦ εἶναι*). Det er denne ældgamle Foreſtillingsmaade om Forholdet, ſom er hævdet af Schelling, ingenlunde først i hans nyere Syſtem, men ogſaa paa det Eftertrykkeligſte i hans tidligere Skrifter. Det var imod Schellings Ytringer desangaaende, at Biſkop Mynſter yttrede ſig i de ovenanførte logiſke Bemærkninger fra 1826. Naar Schelling i ſin Afhandling om Friheden (1809) til Forklaring af hiin Betydning af Copula i en Dom anvender ſaadanne Exempler ſom „det Gode er det Onde", idet han overeensſtemmende med det Anførte forklarer Meningen ſaaledes: „det Onde har ikke den Magt, at være ved ſig ſelv; det Værende deri er det (i og for ſig ſelv betragtet) Gode", da er Exemplet rigtignok valgt ſaaledes, at det maa ægge til Modſigelſe. Det er et Exempel, ſom juſt ikke opfylder den Beſtemmelſe, at oplyſe (exempla illustrant), men ſnarere ſkjuler Sandheden, endſkjøndt det juſt derved kan have en, Selvtænkningen vækkende, Kraft. For Biſkop Mynſter ſynes de af Schelling valgte Exempler at have ſkjult den dybe logiſke Sandhed af hans (Schellings) Sætning. Sandheden er den, at det er Subjectet, ſom giver Prædicatet Væren, altſaa ligeſom f. Ex. Blaat kun er derved, at der gives Legemer, for hvilke denne Farve kan være Attribut, ſaaledes er det Onde kun derved, at det ligeſom bæres af det Gode. Det Ondes Virkelighed beroer efter hiin Forklaren derpaa, at det Gode er. Jeg har i den foregaaende Artikel (om Tilværelſens Gaade) betragtet Subjectet fra denne Side, idet jeg har betegnet Forholdet mellem det blot Tænkte og det Empiriſke, ſom mellem Prædicat og Subject. Var der Intet til, erfarede jeg ikke Exiſtentſen, hvorledes kunde der da prædiceres, dømmes, tænkes? Erfaringen, ſom *giver os* Exiſtentſen, har da i ſig ſelv en Prioritet for Tænkningen, der kun *oplyſer* Exiſtentſen.

Forlader jeg nu Betragtningen af Forholdet mellem Tilværelſe og Tænkning i Almindelighed og holder mig alene til Tænkningens egen Sphære, for der, efter det ovenfor Antydede, at ſee, hvad Prædicatet er for Subjectet eller giver Subjectet, da viſer det ſig, at medens Subjectet uden Prædicat kun er for Følelſen, for Fornemmelſen, ſaa bliver det først ved Prædicatet til noget Beſtemt for Tænkningen. Før jeg tænker, kan der være det, hvorom der lader ſig tænke (Subject efter den første Betragtning), men naar jeg tænker, da viſer dette ſig ſom det, der *kan* tænkes at være dette eller hiint, men nu ved Tænkningens Act *poneres* at være dette. „Det rene Sub-

paa vil komme med Noget, som er taget ud af Luften eller dog hentet andetstedsfra, naar man ikke vil nøies med blotte Ord, som naar Hegel siger: „die Natur hat sich als Idee in der Form des Anderseyns ergeben“ [1]), men vil man blot holde sig til, hvad der maa findes at ligge ligefrem i Sagen selv, saasnart den gjøres til Gjenstand for Tænkning, saa sige vi, at, ligesom Subjectet overhovedet er det, som *kan være det*, som ved Prædicatet udsiges, saaledes maa Naturens Subject eller Bæreren for alle Naturens Prædicater (Naturvidenskabens Gjenstand) være det, som *kan være* Natur, den mulige Natur. For at undgaae dette Mulige, dette den virkelige Naturs prius, denne Indgang eller Port til den virkelige værende Natur, viser den subjectløse Tænken, eller den Tænkning, som man i philosophisk Forstand (efter det Foregaaende) ikke kan andet end kalde Tankeløshed, sig deri, at udvide den virkelige Natur i det Uendelige, baade i Tiden og i Rummet, og hvad Rummet angaaer, da baade i Retningen af Storhed og i Retningen af Lidenhed (et Legemes uendelige Delelighed). Man lader paa denne Maade Prædicatet fortrænge Subjectet, idet der ikke lades Plads for det, som ikke er virkeligt, men dog muligt. Men derved kommer man ogsaa i saadanne Modsigelser, hvori intet tænkende Menneske kan fordybe sig uden at tabe Forstanden. Med Rette kaldes derfor ogsaa en saadan Uendelighed *den slette Uendelighed*. Det er saa langt fra, at den er opløstende, at det netop er det Begrændsede, der er opløstende, idet det ved sin Storhed [2]) hæver Aanden op i en høiere Sphære end den blot udvortes Verdens. Just ved sin Begrændsethed er det, at endog den stjernefulde Himmel virker opløstende. Naar Empirikerne paastaae Naturens absolute Uendelighed, saa gaae de udenfor deres Empirie, og naar de sige, at de ikke kunne *tænke sig* nogen Begrændsning (thi hvad skulde være udenfor det Virkelige?), saa have de Ret, dersom de ved

---

[1]) Jeg tør vel sige, at der er blotte Ord uden sund Mening, indtil Nogen oplyser, hvorledes en saa abstract Ting, som en Idee er, kan, som Hegel siger, bestutte sig til at træde frem „in der Form des Anderseyns“. I den virkelige Natur, i dens Mangfoldighed, i dens Skikkelser, som bære Præg af Forstand, af Viisdom, viser sig desuden meer end et Princip (das Princip des Anderseyns), virksom. „Hvad vi virkelig kalde Natur ligger ikke paa Veien af den første Udgaaen (af Aanden) eller Udadgaaen, men allerede paa Omvendelsens Vei, paa Tilbagegangen til Aanden“, siger Schelling.

[2]) Man huske paa, at udvortes Storhed er ligesaa langt fra udvortes Uendelighed, som Lidenhed.

Ordet „tænke“ mene, at imaginere eller ved Indbildningskraften foreſtille ſig en Grændſe paa Virkeligheden; thi Indbildningskraften er netop Evnen til at gjøre Billeder af det Virkelige eller ſom det Virkelige. Indbildningskraften naaer derfor aldrig til Subjectet, men er alene beſkjæftiget med Prædicater eller med Tingene, forſaavidt de ere, men ikke forſaavidt de blot kunne være. Tænkningen, den ſande Tænkning, derimod kræver, hvad Indbildningskraften afviſer, nemlig det, ſom blot kan være. Naar jeg derfor tænkende har at beſvare Spørgsmaalet, hvoraf den virkelige Natur (hvad enten man ſeer til Tid eller Rum) er begrændſet, da maa jeg ſvare: af det, ſom kan være Natur. Denne Mulighed er Subjectet til hiint ſtore Prædicat, og kan ligeſaalidt undværes ved denne paa Naturen anvendte Tænkning, ſom i den rene Tænken ſelv. Naar man møder Modſigelſen, ſom ligger f. Ex. i en regressus in infinitum eller i et Legemes uendelige Deleligheed [1]), da er det, ſom om Prædicatet ſelv vægrede ſig ved at føres videre ind paa Subjectets Gebeet, eller ſom om Cheruben (for at anvende et ovenfor brugt Billede paa Modſigelſens Grundſætning) ſvingede ſit Flamme-Sværd og forbød at trænge videre fra Virkelighedens Egne ind i Mulighedens, eller at gjøre Virkelighedens Fordringer gjældende, hvor de ikke høre hen [2]). Vi komme her tilbage til den tidligere berørte Ytring af A. v. Humboldt (hvorefter man ligeſaalidt kan have Begreb, ſom man har Erfaring, om nogen egentlig Opſtaaen, „Entſtehen, als Anfang des Seins nach dem Nichtſeyn“), for hvem Vorden kun er „ein neuer Zuſtand des ſchon materiell Vorhandenen“. Humboldt kjender for Naturen intet Begreb imellem absolut Ikke-Væren

---

[1]) Modſigende er det jo, at ethvert Legeme kan deles (af Tanken) i det Uendelige, thi da vilde ethvert legemligt begrændſet Legeme jo tillige være legemligt uendeligt, og det Halve af et Legeme, da det dog ogſaa er et Legeme, være ligeſaa ſtort ſom det hele.

[2]) Modſigelſe indtræder jo, efter det tidligere Oplyſte, netop, naar man ikke giver Mulighedeu, hvad den tilkommer. Til at oplyſe, hvorledes den virkelige Natur ſelv directe ſynes at bege hen paa ſit prius (Naturprædicatet til Naturſubjectet, den blot mulige Natur), vover jeg her at anføre (efter en Antydning hos Schelling): Naar forſkjellige Luftarter (ifølge Perſvirabilitetens Lov) ikke udelukke hinanden i ſamme Rum, ſaa ſynes de i deres gjenſidige Forhold at opgive deres Legemlighed og aabenbare en Materialitet, ſom ikke er den virkelige Legemlighed, i hvilken Udelukkelſens Lov herſker. Sige Phyſikerne, at det forholder ſig ſaaledes, at de ſmaa f. Ex. runde Dele, hvoraf Luften kan tænkes at beſtaae, lade mellem ſig aaben Plads for en anden Luftart, da gaae de fra Erfaringens Sphære ud i Indbildningskraftens.

og det, som er materielt tilstede. Men vi kunne ikke gjøre Naturen i dens Heelhed til Gjenstand for Tænkning, for Begreb, uden at statuere en midlende Tanke, nemlig Subjectet, det, som kan være Natur, men som for Tanken altsaa er prius naturæ. Et absolut Intet hedder paa Græsk οὐκ ὄν, og i 2 Makk. 7, 28, staaer rigtignok, at Gud gjorde Himmel og Jord ἐξ οὐκ ὄντων, men vi ere dog i vore christelige Forestillinger ikke bundne til dette Udtryk i en apokryphisk Bog, men derimod vel til et Udtryk af Paulus, Rom. 4, 17, hvor det hedder om Gud, at han kaldte τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. Det græske Udtryk μὴ ὄν er = δυνάμει ὄν, Aristot. Metaph. IV, 4. „Det græske Sprog har den Fordeel, at kunne udtrykke den contradictoriske og den blot contraire Benægtelse hver ved sin egen Partikel. Blot det, at være Væren bersøvet (μὴ ὄν), udelukker ikke det, at kunne være. Den rene Kunnen, og som dette maae vi bestemme det blotte Subject, er ikke Ikke-Væren (οὐκ ὄν)" [1]). Man kan da sige, at har man end ikke Begreb om Skabelse af et absolut Intet, saa ligger derimod Overgangen fra et μὴ ὄν til det virkelig materielt Tilstedeværende i selve dettes Begreb. Saasnart jeg tænker det, maa jeg have et Subject dertil, og dette er just her Paulus's „μὴ ὄντα". At dette virkelig er bleven til ὄντα, ja det beroer paa en ganske anden Magt, uden hvilken ingen virkelig Tilværelse vilde gives, paa en Villie, den guddommelige Villie (som jeg har oplyst i den foregaaende Artikel). Fordi det, som skal være Gjenstand for Tænkningen, maa have sit Subject, det Muligt-værende, hvori det Virkelige har sin Begrændsning, saa erkjendte allerede Seneca, at, „dersom Noget ikke kan begrændses, saa er det udenfor Viisdommen; Viisdommen kjender Tingenes Grændser" [2]). For en Seneca og Andre var det vel kun som en Erfaringssag paa Philosophiens Gebeet, men Schelling er det, som leder os til at erkjende Grunden, omendskjøndt jeg i hans hidtil udkomne Værker ikke har fundet Subjectsideen i en saa bestemt Anvendelse, som jeg ovenfor har tilladt mig. Mod Grændseløsheden udtaler han sig paa det Stærkeste, idet han anbefaler Idealismen i en vis Betydning: „Dieser (der Idealismus) scheint allerdings das Mittel, das viele Grenzenlose, das bis jetzt noch in den Naturwissenschaften sich findet,

---

[1]) Schellings Einleitung in die Philosophie der Mythologie S. 288.

[2]) Si qua finiri non possunt, extra sapientiam sunt, sapientia rerum terminos novit. See Schellings Einleitung S. 490.

hinwegzuſchaffen, und die ausſchweifenden Gedanken, in denen ganz beſonders die Menge ſich gefällt, in die dem Philoſophen erwünſchte Enge zu bringen. Denn je weiter von aller Schranke, deſto weiter iſt jedes vom Denken, und darum der Gedankenloſigkeit willkommen, dem Philoſophen aber zuwider" [1]).

Vende vi os fra Naturen til Aanden, da falder det let i Øinene, af hvilken Betydning for Philoſophien det maa være, at erkjende det blot Mulige for det første Tænkelige, ogſaa i denne Sphære. Thi er der Spørgsmaal om Frihed, om Villiens Frihed, da er den uforenelig med Tanken om det blot Virkelige, efterſom det netop er Frihedens Sag, at gjøre det Mulige virkeligt, og hvis Virkeligheden (her hele Aandens og Hjertets Retning) var tilſtede blot ſom en given Virkelighed uden nogen foregaaende reel Mulighed, da var der jo deri Intet Friheden vedkommende. Friheden er og lever i den aandelige Mulighed, i Aandens blotte Kunnen (das Können). Det laſtefulde Menneſke har tabt denne Frihed, idet den blotte Kunnen er gaaet tabt i den virkelige Væren, Subjectet i Prædicatet: han er given i det Grændseløſes Vold [2]). Den rene Kunnen i Menneſket er Villien, der ikke vil (nemlig ſit Eget) og derfor er, ſom om den ikke var, men dog juſt derfor er uendelig Magt. Den er, ſom Schelling ſiger, „das heilig zu Bewarende, der Schatz, der nicht vergeudet werden darf, während der Wille, der mit dem Wollen ſich in das Seyn erhebt, nothwendig ein afficirter und beſchränkter iſt". Da den forlorne Søn forødte ſit Gods fra Faderhuſet, da forødte han ſin rene moraliſke og religiøſe Kunnen, Evnen, Muligheden, Subjectet, og dermed Friheden, ſaa at han blev Syndens Træl. Vi møde her igjen Modſigelſens Grundſætning, ligeſom Cheruben med Flammeſværdet paa Paradiſets Grændſe, vaagende over Grændſen mellem Mulighedens og Virkelighedens Egne. Den, ſom i Theorien (ſ. Ex. i Naturvidenſkaben) vil have Virkeligheden ind eller gjøre

---

[1]) l. c. Man kan efter det ovenfor Udviklede ſige: Jeg kan kun tænke τὰ ὄντα, idet jeg tillige tænker τὰ μὴ ὄντα, eller jeg kan kun tænke Tiden, idet jeg tillige tænker hvad der ikke er Tid, men dog kan være det. For Tænkningen har altſaa Virkeligheden ſin beſtemte Grændſe, nemlig i Muligheden.

[2]) Dette Grændseløſe er ſkildret os i Hauchs „Søſtrene paa Kinnekullen". Man erindre Omqvædet i Ulrikkas Sang i Bjerghulen:

Dog ei tør jeg hvile, jeg Hjulet maa træde,
Jeg Herren maa ſnoe, jeg maa Guldtraaden væde.

I en ſaadan Stræben er Subjectet gaaet tabt i Prædicatet.

Virkelighedens Betingelser gjældende indenfor Mulighedens Enemærker, gjør det ikke ustraffet, men heller ikke den, som i Praxis ikke respecterer Grændsen mellem den mulige og virkelige Villen, men sætter i Udførelse, hvad han formaaer, fordi han vil det. „Salig", siger en Psalme, „det Menneske, som hviler i den Høiestes Skygge og boer under den Almægtiges Beskjærmelse, der bevarer sin Kunnen og ikke forsøder den. Thi ligesom den hedder en ædel Mand, der ikke gjør Alt, hvad han kan (f. Ex. han kunde hævne sig, men han gjør det ikke), saaledes fortjener den at kaldes en From, som gjør sin Evne eller sin Kunnen Gud underdanig (der sein Können Gott unterwirft), som indslutter og bevarer den i Gud" [1]). Hvo føler ikke den dybe Sandhed i disse Ord! Men uden den for Tænkningen væsentlige Subjectsforestilling (Subjectet, som oplyst, er det, som kan være) vilde Sandheden deraf ikke kunne indsees; thi hvad vilde da denne Kunnen betyde? Erfaringen lærer kun, hvad der er til, men ikke, hvad der i høieste Betydning blot kan være; men Tænkningen kræver det, hvad oftere er sagt, ligesaa nødvendigt, som den kræver Subjectet til Prædicatet, og den adskiller ifølge Modsigelsens Grundsætning for Tanken begge Dele fra hinanden, just idet den forbinder dem. Væren er Udtrykket for Prædicatet, thi naar jeg siger, at A er, da prædicerer eller tænker jeg noget om A, men det, at kunne være, er (hvad jeg ofte har gjentaget) Udtrykket for Subjectet, det rene Subject, thi dette er jo endnu ikke bestemt som værende for Tanken, det bliver det først ved det tilføiede Prædicat. Med det, at kunne være, som er det første Tænkelige, maa der da i Philosophien begyndes [2]).

Det er mig tilfredsstillende i det Ovenstaaende at have faaet udtalt til selvtænkende Læseres egen nærmere Overveielse og Anvendelse, hvad der dunkelt har bevæget sig i mig i henved 30 Aar, men først i den senere Tid ved Schellings nylig udkomne Værker er bleven mig klart. Schelling har i Subjectsbegrebet erkjendt det første Bevægende i Philosophien, og

---

[1]) Schellings Philosophie der Mythologie S. 156.

[2]) I den negative Philosophie (see den foregaaende Artikel) begyndes umiddelbart dermed, men i den positive middelbart I den positive begyndes med Gud, men da Gud er den Værende, den absolut Værende, saa kan man kun udvikle dette Begreb eller hvad deri ligger, idet man maa begynde med det, som kan være, eller Subjectet, hvis Erkjendelse just i Læren om Gud især maa fremkalde en heel Omvæltning i Religionsphilosophien. Dog derpaa kan jeg her ikke videre gaae ind.

hvad der er ham det Første er ogsaa det det Alt gjennemtrængende i hans System. Den, som derfor ikke fuldkommen har tilegnet sig Subjectsbegrebet, forstaaer ham aldeles ikke, som en saadan Tænker skal forstaaes. Jeg har ikke seet Spor af, at hiint Begreb i dets Dybde og Betydning har været kjendt af nogen anden dansk Forfatter, og det er da vel her første Gang, at der gives Oplysning derom hos os. Det danske Folk kan neppe regnes blandt de philosophiske Folkeslag, og i den nærværende Tid er Philosophien og philosophiske Ideer vel det, som allermindst staaer i Anseelse eller kan skaffe Anseelse hos Høie og Lave. Det er dog muligt, at Tiden ogsaa i denne Henseende er i en Overgang, saa at der senere kan ventes mere Sands for dybe Tanker, end nutildags [1]). Da vil ogsaa Betydningen af det oplyste Begreb blive anerkjendt.

Forsøg til en mere aandelig Fortolkning af Runerne eller de nordiske Myther.

Den nordiske Mythologi eller Runlæren har været Gjenstand for høist forskjellig Fortolkning; først for en mere udvortes, som om den var en Beretning om virkelige Tildragelser i Tid og Rum, en Historie, Menneskenes eller Naturens, saaledes at Guderne opfattes enten som virkelige Konger og Præster, eller som Navne paa Naturgjenstande.

Baade Saxe og Snorre anse Runlærens Guder for Mennesker, der havde opnaaet guddommelig Dyrkelse, og man kan vel ogsaa sige, at de begge ere enige i at søge Grunden til denne Forgudelse i disse Menneskers høiere Cultur, dog med den Forskjel, at Snorre mere betragter deres Cultur som et Gode, den ivrige Munk Saxe derimod betegner den som

---

[1]) Nutildags agter man vist hos os Meddelelse af eller Oplysning om alleslags betydningsløse Snurrepiberier fra en svunden Tid for mere værd end en dyb Tanke, som ikke tilhører mere Fortid end Nutid, fordi den indeholder en evig Sandhed. Men de evige Sandheder (og ikke blot det Historiske, der ifølgeet kan være saamegen Mistydning og Misforstaaelse underkastet) maae igjen komme til Anseelse, hvis Døren ikke skal aabnes for alle Slags vilde Tankers Regimente.

Trolddomskunster og Bedrageri. Der er i denne historiske Anskuelse en vis Sandhed, nemlig Sammenhængen mellem Gudsdyrkelsen og Culturen — men en vrang Sandhed; thi Culturen er en Frugt af Gudsdyrkelsen, og ikke omvendt. Kan det lykkes at fremstille, hvorledes Runlæren har udviklet sig, hvorledes Nordboerne efterhaanden ere komne til at troe paa den ene Gud efter den anden, saa vil dermed ogsaa være erholdt en Fremstilling af Nordens Culturhistorie. Paa den anden Side kan det, der er bekjendt om Culturhistorien, hjælpe til at udfinde Religionshistorien. Begyndelserne af Snorres og Saxes Historier ere oversatte Mythes, der ved at tilbagesættes altsaa kunne benyttes som Kilder til Runlæren, vel af mindre Værd end dens rene Kilder, men dog med eet Fortrin fremfor disse, nemlig, at de ere fremstillede i en bestemt Tidsfølge, og derved antyde den successive Religionsudvikling.

Mod denne historiske Fortolkning er senere Naturfortolkningen opstillet. Forsaavidt denne holder sig til de udvortes Naturbegivenheder, bliver Runlæren egentlig en Kalender over Aarstiderne. Heri kan nu ogsaa være en vis Sandhed, nemlig Sammenhængen mellem Aarstiderne og Gudelæren — men dog en aldeles vrang Sandhed; thi kan det end antages, at Hedningene have havt deres Tempelaar, som de Christne deres Kirkeaar, saa ere Guderne ikke derfor oprindelig Aarstider, thi hvorledes skulde de saa senere være blevne til Guder? Antoges det imidlertid, at Aarstiderne vare fordeelte til og festligholdte for Guderne, sluttende sig til Gudelærens successive Udvikling paa samme Maade, som Kirkeaaret til Christi Liv, og lykkedes det at træffe denne Fordeling rigtigt, saa vilde ogsaa heri haves et Moment til at bestemme Religionsudviklingen.

Forsaavidt Naturfortolkningen holder sig mere til de indvortes Naturkræfter, anseer Runlæren for Naturvidenskab, er der om den at sige det Samme som om alle de andre Fortolkninger, der antage Runlæren for Resultatet af vore Forfædres Tænkning, for en Videnskab, enten den nu skal være Naturlære eller Sjælelære, Sandhedslære, Sædelære eller Troeslære. Alle disse Fortolkninger ere deelviis berettigede; thi Runlæren er virkelig Oldtidens altomfattende Videnskab, og da væsentlig Troeslære. Men de feile med Hensyn til Runlærens Tilblivelse; thi dens Indhold er ikke et reent Produkt af menneskelig Granskning, det er fuldstændigt oplevet i Virkeligheden, forend det blev bragt i Lære; om jeg saa maa sige, ligesom Christendommen først er Liv og siden Lære.

Mythologien er saaledes vel en Frugt af Tænkning, men af en Tænkning, hvis Indhold forud var givet ved en selvstændig historisk Udvikling.

Gangen i denne historiske Udvikling har Schelling paaviist; han har viist, at den er betinget af en aandelig Nødvendighed, at alle Hedninger maatte og maae efterhaanden komme til at troe paa 3 Hovedguder (forsaavidt Udviklingen ikke standser), nemlig først paa en materiel Gud eller Naturgud, derefter paa en relativ aandelig Gud, man kunde vel sige en Culturgud, og endelig paa en aandelig Gud; han har deduceret den aandelige Nødvendighed, som medfører denne historiske Udvikling, af den almeengyldige Lov for al Tilværelse; han har endelig viist, at Mythologien først opstaaer som Troeslære, naar den historiske Udvikling har naaet til den aandelige Gud.

Man kunde vel sige, at Mythologien aandelig gjenføder de historisk givne Guder som samtidige, men dog i omvendt Rækkefølge, saaledes at den aandelige Gud (Zeus og Odin), som er Enderesultatet af den historiske Udvikling, bliver primus motor i Mythologien, og at de første historiske Guder blive de sidste mythologiske Guder, paa samme Maade som det første Led i en Induction bliver det sidste Led i en Deduction, eller, mythologisk talt, paa samme Maade som Zeus maa lade Kronos sidst gjenfrembringe den Gud, han først slugte, Rheas Førstefødte [1]).

Ved Gjenfødelsen have Guderne imidlertid bevaret tilstrækkeligt af deres historiske Charakteer til, at deres Plads i Udviklingen derefter kan bestemmes.

Naar hensees til Runlæren, saa er Thor f. Ex. uomtvistelig en Gjenfødelse af den ældste Naturgud; at Odin er hans Fader er en mythologisk, ikke en historisk Tidsfølge. Runlæren har endvidere et technisk Udtryk for Livsudviklingen, mjötuðr, som betyder Skaber og Sværd; Sværdets Ihændehaver forestaaer Udviklingen; men nu er Mimer Begyndelsen til den historiske Udvikling, og om Mimerstræet (Kundskabstræet) siges der i Fjölsvinsmaal, at det er mjötuðr for Menneskene; Heimdal (Verdensblomsten), den sidste mythologiske Udviklingsgud, er en Gjenfødelse af Mimer, og om ham siges, at Heimdals Hoved er mjötuðr. I Mellemtiden, i Culturperioden, har Frey Sværdet i Bærge, men han mister det ved

[1]) Vor Verdensdeel er vel netop af den Grund først bleven christnet, at den har lagt den sidste Haand paa Hedenskabet.

Overgangen til den 3die Periode; da tager Odin selv Sværdet: „med flammende Sværd stod han paa Fjeldet", hedder det i Sigrdrifamaal om Odin som Hurunernes (Mythologiens) Ophav, og endvidere: „da mælte Mimers Hoved tyndig det første Ord og sagde sande Runer". (Mimershovedet svarer i Betydning til Janushovedet hos Latinerne). Nordens 3 Hovedguder Odin, Frey og Thor, Troens, Dydens og Sandhedens Guder, ere altsaa i Runlæren 3 samtidige aandelige Guder, men oprindelig følge de efter hinanden i omvendt Orden, som Naturgud, Culturgud og aandelig Gud.

Til en saadan Udvikling i 3 Perioder hentyder Odin, naar han i Grimnersmaal ved at opregne sine Navne siger: „Odin hedder jeg nu, nys hed jeg Ygger, før det hed jeg Thunder", og tilføier: „Alle de, tænker jeg, ere vordne af mig ene".

Thunder, Dundreren, er Nomadernes gamle Tordengud; Ygger, Grubleren, den Forfærdelige, er hans Omskiftelse, medens han maa vige tilbage, fordi Folkeslagenes Culturguder træde frem paa Skuepladsen, men dog staaer truende i Baggrunden; Odin, Aanden, er hans Forklaring som Nationens, de samlede Folkeslags, aandelige Gud.

„Alle disse ere blevne til af mig alene", siger Odin. Man erkjendte altsaa, at den aandelige Gud havde været tilstede som en Spire i de tidligere Hovedguder, — intet Under derfor, at han i Runlæren fremtræder som Enevoldsherster (rögna hroptr). Ligesom Thunder i den mythologiske Periode gjenfødes som Thor, er Ygger sandsynligvis gjenfødt som Uller.

Overgangen fra Ygger til Odin, det vil sige Slutningen af den historiske Udvikling og Begyndelsen af den mythologiske, Runlærens, Troeslærens første Opkomst, skildres i stærke og betydningsfulde Billeder i det klassiske Sted i Havamaal eller Høisangen, der — med enkelte Udeladelser — lyder saaledes:

„Jeg veed, at jeg hang paa det vindige Træ hele Nætter ni, med Spyd saaret, og givet til Odin, selv til mig selv, — paa det Træ, som Ingen veed, af hvis Rodder det rinder. De gave mig hverken Lev eller Horn; jeg speidede ned, og nam Runer op; raabende nam jeg, og faldt igjen ned derfra.

Ni Fimmelsange lærte jeg af hiin berømte Søn af Bölthor, Bestlas Fader, og jeg fik en Drik af den dyre Mjød øst af Odrörer. Da begyndte jeg at sætte Frø og vorde viis, at voxe og vel at trives. Ord af Ord avlede mig Ord, Værk af Værk avlede mig Værk.

Runer ſkal du finde, forklarede Stave, ſtore Stave, ſtærke Stave, ſom Fimmeltaleren tegnede, de høie Magter gjorde, Magternes Herſker riſtede.

Saaledes opſtod Thunder, før Nationer bleve til; der ſtod han op, hvor han atter kom hen".

Træet er Livstræet Ygdraſil (Yggers Bærer); han hang altſaa ſom Ygger paa Livstræet og faldt ned ſom Odin, det vil ſige, Ygger hører endnu med til den hiſtoriſke Udvikling, Odin er dennes modne Frugt, ſom med Runlæren begynder en ny ſelvſtændig Udvikling.

Saaret af Odins Spyd og den faſtende Tilſtand betegner Aandens Opvækkelſe under Livets Fordybning i ſig ſelv. Der ſiges udtrykkeligt, at Runlæren modtog ſit Indhold overleveret fra Fortiden; thi Beſtla er Odins Moder, Fimmeltaleren (den ſtærke Taler) maa henføres til Thunder, „de høie Magter" er et Udtryk, ſom oftere bruges om Vanerne, Magternes Herſker er Odin ſelv. Man kunde vel endogſaa i de forſkjellige Verber og Adjectiver, der bruges om Runerne, ſøge en Betegnelſe af deres forſkjellige Betydning i de forſkjellige Perioder.

At Odins Fremtræden har været fulgt af mærkelige Virkninger i det ydre Liv, er naturligt; Udtrykkene „Ord af Ord" oſv. kunne betegne disſe Virkninger med Hensyn til Sproget, Videnſkaben og Hiſtorien.

At Thunder opſtod før Nationers Opkomſt, beſtyrker yderligere, at han er Nomadernes Gud [1]); thi Folkeſlagene komme først med Vanerne; Frey kaldes udtrykkelig Gudernes Folkeherſker, og Freya boer i Folkevangen; Nationalnavnet er endnu ſenere. Udtrykkene „der ſtod han op, hvor han atter kom hen" kunde betegne, at den mythologiſke Udvikling gaaer tilbage til den hiſtoriſke Udviklings Udgangspunkt.

I det Foranførte er der kun talt om de hiſtoriſke Guder, ſom Læren optog, om de Guder, der fra Begyndelſen af Menneſkehedens Hiſtorie, fra det tabte Paradiis, havde paanødt ſig Nordboerne; man kunde kalde dem Menneſkeguderne.

Runlæren gaaer imidlertid ud over dette Standpunkt, den hidleder ſine Menneſkeguder fra Verdensguder; men de Guder, den ſaaledes opſtiller, ere altſaa kun tænkte, kun intelligible Guder. Ved ſaaledes, ſaa at ſige, at forvandle den mythologiſke Odin til en philoſophiſk Odin holder Runlæren ſig aldeles ſkoleret til Formen af den Proces, ſom hiſtoriſk

[1]) De Norſke Skojere tilbede endnu i vore Dage Dundra.

frembringer Odin, idet den opſtiller først 3 ſucceſſive Guder, hvis Enderesultat er Odin, og dernæst 3 samtidige Guder, af hvilke Odin er den første; den foretager philoſophiſk den samme Inverſion eller Omvendelſe ved Aandens Opgang i Naturen, ved Menneſkets Skabelſe, ſom hiſtoriſk havde fundet Sted ved den aandelige Guds Opgang i Hedenſtabet. Runlærens 3 ſucceſſive Verdensguder ere Bure, Bur og Odin (overſat: Faderen, Sønnen og Aanden); dens 3 paafølgende ſimultane Guder ere Odin, Vile og Ve (Aand, Kjærlighed og Helligheb), hvilke derefter ſelvfølgelig ſættes ſom primi motores, ſom de egentlige Verdensguder. Rimthurſen Ymer er Naturgrundlaget for Jordlivet, omtrent paa ſamme Maade, ſom Mimer er Grundlaget for Frihedslivet.

Ogſaa hiinſides Jordens Undergang (Ragnarök, Magternes Bane) opſtiller Runlæren Gudeſtikkelſer, nemlig Vidar, med Mode, Magne og Vale, men af disſe forekommer kun Vidar ſom fuldvoxen; thi det er ham, der ſom Overgangsgud med ſin vældige Sko gjør Skridtet ud fra den jordiſke Old ind i den himmelſke ved at fælde Fenrisulven (Vantroen, den falſke Profet); i denne Old, hvor hans Fader Odin regjerer, har den tavſe Vidar Intet at ſige.

Valaen ſiner en 3die Verdensold i Stordommen, og Synet naaer i den til den ſande Gud, til Fredens unævnelige Gud, ſom fordriver eller fælder Nidhögger (Mørkets Slange — Tilintetgjørelſen eller den anden Død). Det er formeentlig den ſamme Unævnte og for Hedningene Unævnelige, der ſtaber Ymer ved at udſende de belivende Straaler fra den aandelige Lysverden Muſpelheim; den Samme, der troner ſom den navnloſe Ørn i Ygdraſils Top med den uveirſtillende o: fredſtiftende Høg Vederfölner i ſin Pande.

Efter dette Forſøg til at fremſtille en nordiſk Theogoni kan jeg ikke tilbageholde en Tanke om, at dens Proces er ſymboliſeret i et af vore mærkeligſte Oldtidsminder.

Man ſammenligner ſædvanlig Livet med et Kredsløb, ſom vender tilbage til ſit Udſpring, med en Ring. Dette Billede er ældgammelt, og udentvivl Grunden til, at Ringen Dröpner er Odins Attribut, hvilken Ring, vel at mærke, først blev frugtbar, ideeſødende, efterat den havde gjennemgaaet Ilden paa Balders Baal, efterat Ungdomsidealet var fældet af den blinde Virkelighed, Höder. Sammenholder man imidlertid dette Billede med den religiøſe Proces, ſaa viſer det ſig, at naar Kredsløbet er eengang fuldendt med den hiſtoriſke Udvikling, ſaa ſtaaer man ikke ved Udgangspunktet, men ved

Kulminationspunktet, som tillige er et Vendepunkt, hvorfra Løbet fortsættes i modsat Retning samme Vei tilbage til Udgangspunktet formedelst den mythologiske Udvikling. Nu findes der blandt vore Oldtidslevninger fra Jernoldens første Tid, altsaa fra den 3die Periode (thi Steenold, Bronceold, Jernold svare til de 3 Religionsperioder), massive Guldringe (Worsaaes Afbildninger Nr. 289), hvis Form ikke passer til Omkredsen af nogen Deel af det menneskelige Legeme, og som derfor ikke kunne antages at have været Smykker af Gudebilleder; de bestaae nemlig af 2 Halvknoppe, som indvendig staae i en lille Afstand fra hinanden, udvendig ere ringformig forbundne. I ethvert Fald maa der ligge en vægtig Tanke til Grund for Formen; thi man former ikke en saadan Guldmasse efter en løs Phantasi.

Det forekommer mig nu, at Ringen som Symbol paa den religiøse Proces, saaledes som den virkelig er foregaaet, ikke kunde gives en mere tilsvarende Form end den beskrevne, og jeg antager derfor, at disse massive Guldringe ere Afbildninger af Dröpner, ved hvilke vore Forfædre have svoret deres hellige Ring-Eder.

Der haves altsaa i Religionsudviklingen 3 Perioder, som man gjerne kunde kalde Barndoms-, Ungdoms- og Manddomsperioden; thi Menneskehedens Liv er aldeles analogt med det enkelte Menneskes. Enhver Periode har sin Begyndelse, Midte og Ende; antages det nu, at ethvert Udviklingstrin betegnes ved en særlig Gud, og endvidere, at Overgangen til en anden Periode, Livets Stigning til en høiere Potents, ligeledes hvergang betegnes med en særlig Gud, saa faaer man i hver af de 3 Perioder eller Old (thi dette er det techniske Ord) 4 Guder, en begyndende, en udviklende, en fuldendende Gud og en Overgangsgud. Det sees let, at de 4 Guder i hver Old svare til Philosophiens 4 Grundaarsager, causa materialis, causa efficiens, causa finalis og causa causarum; at navnlig Overgangsguderne, som det Maal, der styrende har svævet over Udviklingen, ere causæ causarum; at Oldene indbyrdes forholde sig til hinanden som de 3 første Grundaarsager; at Odin er Oldenes causa causarum eller, med Runlærens Udtryk, Oldenes Fader Aldafaðir.

Man faaer paa denne Maade en Styrkeliste over hele Gudecompagniet, som angiver den Orden, i hvilken de i sin Tid ere paakaldte. Jeg vil nu falde med Døren lige ind i Gudehuset og lade Odin og hans 12 Diar træde an til Præsentation i Række og Geled hver paa sin Plads:

Hovedgud Odin.

	Underguder:			Overgangsguder eller
	begyndende	udviklende	fuldendende	Mellemguder:
Første Old:	Loke	Höner	Thor	Uller
Anden Old:	Njord	Frey	Tyr	Balder
Tredie Old:	Höder	Heimdal	Brage	Vidar

isvrigt overladende det i Gudernes Haand, om og hvorledes de ville og kunne forsvare den Plads og Rang, der her er dem tildeelt, i det jeg for mit Vedkommende maa træde tilside af den simple Grund, at Kongens Tjeneste gaaer forud for Gudernes, i al Fald hos

En Embedsmand.

Udnævnelser. 16. Jan. Cand. theol. C. F. Rottboll til Sognepræst for Brodersby og Thorsted i Gottorp Provsti. — 13 Febr. Cand. theol. P. A. Ingerslev til Capellan p. p hos Sognepræsten for Kongsted i Sjælland, H. Ingerslev. — 18. Febr. Cand. theol. H. V. S. Finsen til ordineret Katechet og Forstelærer ved Borgerskolen i Ringsted. — 20. Febr. Sognepræst for Trige og Olsted i Aarhuus Stift, H. F. F. Kieler, til tillige at være Provst for Framlev, Sabro og Vester-Lisberg Herreder under samme Stift. — Sognepræst for Kjettrup og Gjettrup samt Provst for Oster- og Vester-Han og Hvetbo Herreder i Aalborg Stift, Lic. theol. J. N. Damkjer, til Sognepræst for Dannemare og Tillitze paa Lolland. — Sognepræst for Hundstrup, Osterild og Hjardemaal under Aalborg Stift, N. K. Bechmann, til Sognepræst for Fuglse og Krenge paa Lolland. — Sognepræst for Frue Menighed i Aalborg Kjöbstad samt for Norre-Tranders, N. P. Henneberg, til Sognepræst for Lille Lyndbye og Olsted i Sjælland. — Sognepræst for Bedsted og Grurup i Aalborg Stift, N. C. Gamborg, til Sognepræst for Oster- og Vester-Asels i samme Stift. — Cand theol. H. V. Bohr til Sognepræst for St. Ols og Allinge paa Bornholm.

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 14. Den 5te Marts. **1858.**

Indhold. 1. I Anledning af det kjøbenhavnske Andragende. 2. Ledige Embeder og Udnævnelser.

I Anledning af det kjøbenhavnske Andragende til Cultusministeren om en Takkefest.

A.

At Smigerens Røst ikke vil ophøre at ombølge de Mægtiges Øren paa Jorden, saalænge denne syndige Verden staaer, derom kan der, efter de Præcedentser, som haves fra Fortiden, neppe være nogen Tvivl. Og at Christi Kirke, saalænge den er den stridende Kirke her paa Jorden, paa mange Maader vil komme til at lide Vold af Verden, at den ofte vil blive nedværdiget, ved sine egne Tjeneres og sine Medlemmers Brøde, til at være Middel for verdslige og politiske Øiemed, derfor tale ogsaa Analogier fra Fortiden. Men hvad det gjælder om under saadanne Trængselstider for de Oprigtige og Trofaste, det er, at bevare deres egen Samvittighed usvadt og at aflægge et frimodigt Vidnesbyrd for Verden; og hvad det til alle Tider gjælder om for hele det kirkelige Samfund, næst efter det usynlige Samfund med Herren, det er, at skaffe sit indre Liv en saadan tilsvarende ydre Organisation, at Kirkens sande Stemme virkelig kan blive hørt.

Vi ere ofte i de sidste Tiders Begivenheder paa en sørgelig Maade blevne mindede om, at den dansk-lutherske Kirkes Mangel paa Organisation priisgiver den til Tilfældigheder, snart til demagogiske, snart til byzantinske Impulser, for hvilke en ordnet Forfatning med en selvstændig Repræsentation vilde kunne forskaane den. Som Forholdene nu ere, er Kirken saa let udsat for at priisgives Cultusministerens Cæsareopapat,

uden at dens egen Stemme kan staffe sig Gyldighed. Vi have netop i de sidste Dage havt et Exempel herpaa, som vi troe at burde omtale. Det angaaer Formen, hvorunder den tilsigtede Takkefest for Hs. Majestæts Helbredelse søges fremmet.

At Kirken med inderlig Deeltagelse følger sin høieste Bispkops, Kongens, Vee og Vel, og altid indbefatter ham i sine Forbønner, og at den gjør dette med desto intensivere Kraft, jo mere dens høieste jordiske Herre er sammenvoxet med den i samme Tro, i samme levende christelige og kirkelige Interesse, det forstaaer sig af sig selv. Selve Sagen, det, at Kirken takker Gud for Bevarelsen af Kongens Liv, naar han har været livsfarlig syg, vil enhver Christen billige, og dette Punkt falder altsaa udenfor nærværende Betragtning.

Men derimod ville vist mange Samvittigheder føle sig besværede, naar dette skeer, uden at Kongen har været livsfarlig syg, eller naar det skeer paa en Maade, hvorved Kirkens Tarv sættes tilside. Dette er desværre Tilfældet ved den Maade, hvorpaa det i disse Dage saameget omtalte Andragende, der efter Forlydende endog skal være udgaaet fra en af Byens Præster, har sat Sagen i Gang, og ved den Maade, hvorpaa Cultusministeren har afgjort den, uden i mindste Maade at indhente Kirkens Betænkning. Det tør antages, at Ingen vil have Noget imod, at der paa en Søndag afholdes en Takkebøn i den nævnte Anledning. Men Valget af en Hverdag, endog en Aftengudstjeneste, kunde let forekomme Mange at høre ind under Begrebet Afgudsdyrkelse. Og saa alt det udvortes Væsen med Lys og Sangchor osv., for at lokke Folk til, og alt det Formløse i selve Arrangementet! Hvorledes skal en Overeenskomst træffes mellem Præst og Menighed, eller skal en lille Minoritet (Andragendet skal kun have faa Underskrifter) dominere det Hele? Skal det være en liturgisk eller en Prædikengudstjeneste? I første Tilfælde med frie eller bundne Psalmer, i sidste med fri eller bunden Text? Skal Festen holdes i alle eller kun i nogle Kirker? Om alt dette høres Intet. Fordi et Par unavngivne Mænd, om hvem der ikke engang vides, hvad eller med hvad Kald de repræsentere, henvende sig til Cultusministeren, giver han straz sit Samtykke, uden at indhente Bispoppens eller Bispoppernes Betænkning. Men denne Sag burde dog have en kirkelig Gang.

Der er i det sidste Aarti slaaet Kirken dybe Saar i vort Fædreland! Maatte bedre Tider snart oprinde for den, og maatte den fremfor Alt snart faae en fast, kirkelig Repræsentation!

B.

Menighedernes Opmærksomhed er i den sidste Tid daglig bleven henledet paa det Andragende til Cultusministeren om Afholdelsen af en overordentlig Gudstjeneste i Anledning af Hs. Maj. Kongens Helbredelse, der er offentliggjort blandt andet i „Berl. Tid.'s" Morgennummer for d. 27. Febr., og som er henlagt til Underskrift i de fleste af Byens Boglader. Naar imidlertid, uagtet de stadige og meget iøinefaldende Annoncementer herom, Antallet af Underskrifterne kun er forblevet saa forholdsmæssig ringe, medens Glæden over Hs. Majestæts Helbredelse naturligviis er saa almindelig og saa stor, da maa Grunden hertil vistnok søges især i tvende Betragtninger, hvilke nærværende Indsender, som af dem har ladet sig afholde fra at underskrive Andragendet, derfor ønsker at fremlægge for den offentlige Overveielse, og det saameget hellere, som han efterhaanden har bragt i Erfaring, at han dermed udtaler mangfoldige loyale Medborgeres Ønskuelse om et i sin Hensigt saa godt Ønskes kun lidet gode Udførelsesmaade.

Først vil han da henlede Tanken paa, at en Takkefest, som den paatænkte, en saadan usædvanlig, festlig Henvendelse af det hele Folk til Livets og Dødens Herre, kun maa finde Sted, hvor det er bleven vitterligt, at der virkelig har herskет en Svæven imellem Liv og Død. En saadan Folkehandling er ligesom en Nød- og Spare-Skilling, der ikke offres, førend det Overordentligste er indtruffet. Uden en saa alvorsfuld Foranledning, som Spørgsmaalet om Landsfaderens Liv eller Død, kunde en geistlig Fest, som den foreslaaede, især naar den ved uheldig Smykkelse udsattes for at komme paa Trin med verdslige Festiviteter, endogsaa komme til at blive, hvad gudfrygtige Hedninger kaldte Profanation, eller hvorom Christne med Apostlen Paulus's Ord i Brevet til de Galater maatte see sig opfordrede til at sige: „Gud lader sig ikke spotte" (VI. 7.). Men nu maa det dog vel anseés for afgjort, at Indholdet af det, som vi dagligen erfore, og gjensides meddeelte og afhandlede med hinanden, om den sidste Sygdom, af hvilken Hs. Majestæt, Gudskelov, nu lykkelig er bleven helbredet, ikke bar en saadan livstruende Charakteer, hvor naturlig endogsaa den Enkeltes Ængstelighed ikke altid kunde beroliges i Tillid til Farens begrændsede Omfang, og at en Takkefest, som den af to Ubekjendte er bleven foreslaaet Regieringen at foranstalte, ikke vilde synes at staae i det rigtige Forhold til den almindeligen stedfundne Bekymring.

Men dernæst forekommer det ham ogsaa — saafremt en Takkefest overhovedet skulde finde Sted — at Sagen i kirkelig Henseende ikke er greben

an paa den rette Maade. Hovedsagen ved al Gudsdyrkelse er dog Sindets stille Oplostelse til Gud, og det bedste Takoffer for Hs. Majestæts Helbredelse vil være den andægtige, fra Undersaatters Hjerter opstigende, Bøn til Gud om fremdeles at vaage over Hans høie Liv. Men vil man saa for at give denne Tak en større Festlighed, samles til fælles Bøn i Kirken, saa bør det skee over hele Landet — thi en Konges Helbredelse er dog ikke Hans Residentsstads Privatanliggende; saa bør dertil vælges en bestemt Søndag, hvor den Geistlige ixa Prædikestolen efter Prædikenen kan tolke Folkets Følelser. Men ikke anordne man noget, som kunde gjøre Indgreb i Kirkens Væsen og ældgamle Skik! Man stræbe tværtimod at undgaae Alt, der kunde paadrage en saadan Høitidelighed et nok saa svagt Præg af Tant eller andet verdsligt Skuespil paa det hellige Sted! Især tage man sig iagt for den unmodens Formløshed, der ikke veed at gjøre Forskjel paa en Masse Individers Samling og en forsamlet Menigheds Samklang. Men man tør da i dette Punkt sætte sit Haab til, at Hs. Excell. Cultusministeren, hvis varme Interesse for Kirkelighed er anerkjendt af saa Mange, vil vide at hævde Kirkens Krav i denne Henseende, naar han ved sine Foranstaltninger strider til Indfrielsen af det Løfte, som han, efter Bladene, skal have givet de tvende unævnte Borgere, der have indsundet sig hos ham som Repræsentanter for Folkestemningen ved dette Anliggende. Hs. Excll.s Haand vil sikkre Kirken mod en Udførelsesmaade af den i sig selv saa tvivlsomme Plan, der kunde medføre let iøinefaldende Mishigheder. Hvor oplostende det maa være for Menarchen i et frit Land at modtage Tegn paa det hele Folks Taksigelse til ham, eller at see Bidnesbyrd aflagte paa Forbøn eller Beundring for ham, saa nedtrykkende maa det vistnok blive, hvis han nogensinde ved en letsindig Overdrivelse i Udtalelsen af Folkets Følelser bragtes til at gjøre sig selv det Spørgsmaal: „naar skal jeg dog egentlig troe, at det er vox populi, jeg hører?“

Ledige Embeder. 26. Febr. Embedet som Sognepræst for Støvring og Mellerup samt Præst for Støvringgaards Klosters Capeli i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 860 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 17 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstaxten, og 65 Rd.). — Sognekaldet ved Vor Frue Kirke i Aalborg og Anneret Nørre Tranders; Reg.s Sum 2173 Rd. — Hundstrup, Østerild og Hjardemaal i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1562 Rd. — Kjettrup og Gjøttrup i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1186 Rd. — Bedsted og Grurup i Aalborg Stift; Reg.s Sum 930 Rd.

Udnævnelser. 20. Febr. Valget af Sognepræsten paa Augustenborg, C. M. J. Poulsen, til Sognepræst for Ensted i Aabenraa Provsti stadfæstet. — 27. Febr. Sognepræst for Vodder i Tørninglehn under Ribe Stift, G. F. Boesen, til Sognepræst for Agerskov, ligeledes i Tørninglehn. — Sognepræst for Thyregod og Vester i Ribe Stift, J. Køster, til Sognepræst for Østbirk og Ydding i Aarhuus Stift.

Trykfeil. Nr. 10—11 P. 155 Lin. 22: דרוש — læs: דרש.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien

Nr. 15. Den 12te Marts. **1858.**

Indhold. 1. En dogmatiſk Strid i nyeſte Tid. 2. Kirkelig Dødeliſte for 1857. 3. Literære Anmeldelſer. 4. Blandinger. 5. Svar til „Fædrelandet“ og „Dagbladet“; af Udgiveren. 6. Entledigelſe.

En dogmatiſk Strid i nyeſte Tid [1]).

En i ſnævreſte Forſtand dogmatiſk Strid blandt tydſke Proteſtanter i 2den Halvdeel af 19de Aarhundrede, ſamtidig med dogmatiſk Profeſſor-Entledigelſe og paſtorale Angreb paa den copernicanſke Verdenshimmel [2]) — ſkulde dette Gjenganger-

[1]) Efter en Artikel af Alex. Schweizer i „Prot. K. Z.“ 1858 Nr. 7. Idet vi optage denne Udtalelſe af den udmærkede reformeerte Theolog i noget bearbeidet Form, bemærke vi, at vi ikke ſamſtemme i alle deri fremſatte Anſkuelſer, men at den nærmeſt meddeles ſom Ferment i Discuſſionen.

[2]) I ſit Skrift: „Die Prälenſionen der exacten Naturwiſſenſchaft“ P. 119, udtaler Dr. theol. A. Frantz, Præſt (Oberpfarrer) i Sangerhauſen, ſig paa følgende Maade om det copernicanſke Syſtem: „Som Aſtronomien er den exacte Naturvidenſkabs Glandspunkt, og ſom denne har gjort ſig til Herberge for Materialismen, maa Kampen mod Materialismen ogſaa vende ſig mod Aſtronomien. Og ſaaledes erklære vi da, at det copernicanſke Verdensſyſtem er falſk, og at Jorden ikke ſom en Planet dreier ſig om Solen. Derved give vi ingenlunde Aſtronomien Dødsſtødet, men ville hellere udtale den Formodning, at Aſtronomien igjen vil blive fri ved Opgivelſen af Copernicanismen,

Phænomen ikke høre med til de Tidens Tegn, der vise, at Maalet snart er fuldt, og at et Omslag forestaaer! Den, der har ladet Tingenes sygelige Tilstand, saavidt den ikke stod til at ændre, have sit frie Løb, i Forvisning om, at først da, naar man havde naaet Taabelighedens Grændse, naar man til Guds formeentlige Ære under den aandløseste Brug af Bibelen angreb de evidenteste kosmiske Love, først da kunde Helbredelsesprocessen sikkert begynde — han tør vel med godt Haab i den dogmatiske Embedsaffættelse og den dogmatiske Krig i de exclusive Lutheraners Leir see Tegn paa den Himmel, som Hr. Overpastor Frantz i den copernicanske Verdenshimmels Sted udbreder idetmindste over Sangerhaysen. Vor stakkels Jord skylder dog kun sin Gjenindsættelse i sin Centralværdighed til hiin eiendommelige dogmatiske Intelligents, der saa overlydt er bleven restaureret i den nordtydske og nylutherske Geistlighedskirke, men som aabenbar ikke kan bestaae, medmindre der kommer en ny Himmel og en ny Jord. Under den nærværende Himmel og paa den nærværende Jord staaer den Fare for at gaae omkring som et blot Spøgelse, til den tilbagevendende Dag forjager den. Her er et unægteligt Enten — Eller; enten maa den copernicanske Verdenshimmel bort samtidig med, at der oprettes et nationalt Mindesmærke for Copernikus, eller denne redivive dogmatiske Intelligents maa bort; thi her stode to Intelligentser mod hinanden, af hvilke den ene, for at bruge Luthers Udtryk, maa være Djævelens. Humanitet og Christendom smelte vel stedse sammen paany,

---

at den, vil begrundes endnu dybere og aabne sig Indblik i en endnu høiere og indholdsrigere Videnskab, nemlig Astrognosien, der ikke blot kan sige os, naar og hvor en himmelsk Comet indtræffer, men ogsaa kan meddele os, hvad der er Indholdet af dens Depescher, hvad den nuværende Astronomi ikke i mindste Maade er istand til, idet den med sine Telescoper egentlig kun rykker os Stjernehimmelen tilbage i endnu uendeligere Afstande, for at føre Stjernehæren forbi vort Blik, vel som glimrende, men desto mere som stumme Vidner og Sendebud fra Gud". — Hos os har, længere tilbage, Pastor Grundtvig ligeledes udtalt sig mod det copernicanske System, see Lindbergs „Nord. Kirketid." 1837 Nr. 3 P. 33—39, hvor han kalder Troen paa den copernicanske Astronomi „en gruelig Overtro", og paastaaer, „at det umulig kan hænge rigtig sammen med Beviserne for Solens Stedighed og Jordens Løbskhed", samt, „at Ingen kan troe Astronomerne bedre end sine egne Øine, uden derved for sig at undergrave al Visshed; og skal vi nu paa eengang troe, at i Henseende til Maanen har det samme Syn sin Rigtighed, som i Henseende til Solen aldeles slaaer os feil, da er det unægtelig en saadan Kulsviertro, som ikke noget Øieblik kan have levende Indflydelse paa vor Tankegang, uden at nedbryde al vor Tro paa Øiets Tilforladelighed".

men den nyere Videnskab og denne dogmatiske Intelligents kunne umulig forliges med hinanden.

Medens i det fjerne Osten det himmelske Rige, der anseer sig for Verdens Midte, bliver drevet ud af sin Affondring og tvunget til Deeltagelse i Menneskehedens Culturfamqvem, see vi i det protestantiske Tydskland, som er kaldet til at staae i Spidsen for et ægte Culturliv, en dogmatisk Geistlighedskirke løsrive sig fra Culturlivet og indrette sig paa en Grund, der har sin særegne Himmel og sin særegne Jord. Der hvælver sig igjen den ptolemæiske Himmel over Centralplaneten, blot med den Forskjel, at der paa denne Himmel færdes alleslags Stjerner, for at besørge himmelske Ærinder for en enkelt Gang til Sangerhausen, hvorom den gamle Ptolemæus ikke har vidst rigtig Besked. I hiint lykkelige Land veed man sig paa en særegen Jord, den rette Verdensmidte. Der herskер en særegen Retsforfatning med den Vilmarske [1]) Grundsætning: „bort med Videnskaben!“ Der udøver Embedet en streng

---

[1]) Vilmar, „den kirkelig-politiske Reactions enfant terrible“, (der, som bekjendt, i sin „Theologie der Thatsachen“ driver Realismen til den Yderlighed, at han f. Ex. med Hensyn til Djævelen fordrer, at enhver ret Lærer — hvad han selv altsaa maa have gjort — med legemlige Øine [mit leiblichen Augen, ich meine das ganz unsinnlich] skal have seet Djævlens Tænderskjæren og hørt hans Haanlatter fra Afgrunden) — har fornylig paadraget sig en Diffamationsproces, som er bleven anlagt imod ham af hans Colleger i det theol. Facultet. Da der nemlig var Udsigt til, at den efter Superintendent Merle's Død i et Aarstid vacantstaaende lutherske Superintendent-Post i den kurhessiske Provinds Oberhessen vilde blive overdraget til Prof. Ernst Ranke, en Discipel og Tilhænger af Nitzsch, fandt der stor Agitation Sted derimod fra det hyperlutherske, vilmarske Parties Side, og bl. A. blev der blandt endeel af de stemmeberettigede Geistlige udbredt et Flyveblad, hvori der sagdes om de lutherske Professorer Henke og Ranke, at de, om de end ikke vare affaldne fra den lutherske Bekjendelse, dog havde vist sig ganske ligegyldige imod den, havde været med at forhaane den lutherske Kirkelære og overalt opbragt Lutheranerne imod sig. Det kunde ikke feile, at et saa pikant Actstykke, imod sin oprindelige Bestemmelse, snart maatte komme til offentlig Kundskab, og at det maatte vække stor Forbauselse. Da det, med Omgaaelse af Pressefloven, var trykt hemmelig, uden Angivelse af Trykkestedet, blev det Gjenstand for Undersøgelse fra Politiets Side, der snart udfandt Bogtrykkeren, og det viste sig nu ved Forhørene, at Vilmar var Ophavsmand til Flyvebladet, eller idetmindste var den, der havde bestilt det trykket. Vilmars Colleger, til hvilke han staaer i en eiendommelig Stilling — hans Forelæsninger ere billigere, end ellers Skik er ved Universitetet, og hvad hans Colleger læse privatim over, doceres han i samme Semester publice —, have seet sig nødsagede til paa Grund af Vilmars graverende Beskyldninger imod dem i det nævnte Flyveblad at anlægge Sag imod ham.

Kirketugt, tilgiver og beholder Skriftebørnene Synden med formyndermæssig Viisdom, og afgjør, om Fraskilte tør indtræde i et nyt Ægteskab eller ikke. Der ere Klassikerne, saavel Oldtidens som den egne Nations, banlyste og fredløse. Man er saa lykkelig, at bevæge sig i jødiske Talemaader, at bede med Ord, som, om de end ikke tilhøre den kirkelige Latinitet, dog have et saa antik-tydsk Præg som muligt, og at synge Psalmer i den ældst-mulige Form. Hovedfordringen til Embedspersonalet er Overtagelsen (uden Hensyn til, paa hvilken Maade denne er tilveiebragt) af de for tre Aarhundreder siden forfattede Bekjendelser, der som protestantisk Tradition for bestandig normere Læren. Ved disse Bekjendelser tør der ikke, saalidt som ved Guds evige Love, bemærkes nogen Rift, eller afbrækkes noget Jota eller nogen Tøddel, allermindst hvor de vende sig mod Melanchthon og den reformeerte Kirke. — Vel ere Menneskene der, som de ivrig gjøre Paastand paa, i Bund og Grund fordærvede, der er ingen god Trævl ved dem; Enhver, ogsaa enhver Overpastor, er iblandt alle Syndere den største, men da han energisk bærer Bekjendelsen paa sine Skuldre, har det Intet at betyde, at han, skjøndt benaadet, gjenfødt og fornyet, dog vedbliver at være den største Synder. Han har aldeles ikke at bekjende sin egen Tro, men han har den afgjorte Fortjeneste, at troe Bekjendelserne, og ikke at aflade, før han i disse ikke mere opdager nogen Mangel eller nogen Rift, eller han vender idetmindste Øiet bort, hvis der træder ham noget Menneskeligt imøde i de af Mennesker forfattede Bekjendelser.

Eet fattedes kun, hvad der endelig er naaet, at enhver, selv den samvittighedsfuldeste, Bestræbelse for bibelsk at forædle de kirkelige Lærdomme skulde fremkalde en ordentlig Tumult og tilsidst føre enten til Afsættelse eller til kirkelige Beskyttelsescanones imod enhver Nyhed. Det allersidste Punkt mangler vel endnu, men man vil snart indsee, at hvis denne Geistlighedskirke skal vedblive at bestaae, vil den heller ikke kunne undvære dette, en tidligere Tids, Værn.

I Rostock er en theologisk Lærer bleven afsat, fordi (?) han har ladet sig saa stærkt paavirke af den nyere theologiske Udvikling, at han ikke formaaede at troe alle Punkter i Bekjendelserne, navnlig ikke alle Sætninger i Concordieformlen.

Heller ikke fattes det den nyeste Geistlighedskirke paa en larmfuld dogmatisk Strid. Erlangen i Forbindelse med Rostock og Dorpat yde den ogsaa denne nyttige Tjeneste; og heldigviis stride de ikke om et med philosophiske Ideer sammenvængende Læresystem, men om et blot og bart dogmatisk.

Striden angaaer saa at sige det Dogmatiske i Dogmet om Christi Forsonings- eller Forløsnings-Værk.

Hofmann i Erlangen har skrevet sit største Værk („Der Schriftbeweis") saaledes, at det maa regnes til den nyere lutherske Kirkes betydeligste Productioner, betydeligt netop derved, at Forf. ikke har foragtet den nyere theologiske Udvikling, navnlig heller ikke Schleiermacher, men har paa sin Maade benyttet ham besindigt og samvittighedsfuldt. Men paa Grund af disse Fortrin maa Bogen vække Anstød hos den rene stabile Pastoralkirke; under al Pietet for Kirkelæren behandler den jo dog ikke det symbolske Læresto som absolut uforbederligt. Allerede Hofmanns Grundhensigt, istedenfor den mechanist-dogmatiske Beviisførelse gjennem isolerede Skriftsteder at anbefale et Skriftbeviis, der ikke benytter Bibelen som en Chrestomathie af Skriftsteder („als Spruch-Chrestomathie"), men som Documenter for den religiøse Aands organiske Udvikling, en aabenbar Forædling af Bibelens Brug, som er indført ved Schleiermacher — undgaaer ikke at vække Betænkelighed. Philippi vil have de dogmatiske Beviissteder bibeholdte, „fordi den klare Skriftlære maatte løbe ud i utvivlsomme Spidser". Ogsaa i disse Ord viser det sig atter tydelig, at den gamle Dogmatiks Apologeter dog altid gjøre Concessioner; thi Hofmann vil let kunne tilegne sig denne Indvending og sige, at hans Fordring netop gik ud paa at see, om dicta probantia virkelig vare den klare Skriftlæres tydelige Spidser, saa at de kun maatte bibeholdes, naar de hævdede sig i denne Undersøgelse.

Imidlertid havde man vel lettere ladet Læren om Skriftbeviset passere, under forøvrigt orthodoxe Anskuelser om den inspirerede Skrift; men den fra det Sædvanlige afvigende Formulering af Christi Forløsningsværk er et altfor uventet Phænomen midt i den nylutherske Leir, til at der ikke maatte opstaae en stor Larm derover. Vel vil Hofmann kun forandre Dogmets Form, ikke dets Substants; men netop paa samme Maade havde fordum Amyraldus i Saumür kun methodist villet forbedre Prædestinationsdogmet, og dog forekom han Ivrerne for det gamle Dogme saa farlig, at endelig Consensusformlens symbolske Værn oprettedes mod denne nye Lære af „den ellers rettroende dyrebare og høitfortjente Broder". Den nylutherske Strømning er saa ganske identisk med Retningen i det 17de Aarhundrede, at vi intet Øieblik ere i Tvivl om, at heller ikke den vil kunne bestaae, dersom den ikke kan bringe det til antihofmannske Beskyttelsescanones.

Hofmann selv har sammenfattet sin Lære paa følgende Maade:

„Som Følge af, at Menneſket ved Satans Virken havde ladet ſig beſtemme til Synd, der gjorde ham til Gjenſtand for Guds Vrede, har den treenige Gud, for at fuldende det ved Skabelſen ſatte Forhold mellem ham og Menneſkeheden til et fuldkomment Kjærlighedsſamfund, begivet ſig ind i den yderſte Modſætning mellem Fader og Søn, ſom var mulig uden Guds Selvfornægtelſe, nemlig i Modſætningen mellem den formedelſt Synden paa Menneſkeheden fortørnede Fader og den uden Synd denne Menneſkehed tilhørende, under alle Følgerne af dens Synd indtil den ved Satans Virken ham vederfarede Forbryder-Død lydige („ſich bewährenden") Søn, ſaa at, efterat Satan havde gjort dette Yderſte ved ham, hvad han, ſom Følge af Synden, formaaede at gjøre ved den Syndfrie, uden at opnaae Andet end dennes endelige Manifeſtation („Bewährung), fra nu af Faderens Forhold til Sønnen var Guds Forhold til den i Sønnen ny begyndende Menneſkehed, hvilket ikke mere var beſtemt ved den fra Adam ſtammende Slægts Synd, men ved Sønnens Retfærdighed".

Dette giver nu Hofmann ſom den egentlige Skriftlære eller ſom det dogmatiſke Reſultat af hans Skriftbeviis. Hvad Luther vel vilde ſige til den lange Sætning, lade vi ſtaae hen; men at Apoſtlene, endſige deres Meſter, i denne Formulering ſkulde gjenkjende deres egen Lære, maa i høieſte Grad betvivles. Ja, Hofmanns egen Lære, naar man læſer den i hans Udvikling, ſynes ikke ganſke at ſtemme med denne hans egen Sammenfatning. Uden Tvivl er det aldeles fremmed for Bibelen, at Chriſti Sendelſe ſkal være forbunden med Faderens Vrede, at den treenige Gud har gjennemgaaet en til Selvfornægtelſe grændſende Selvadſkillelſesproces i dobbelt Retning, paa den ene Side i Fadervrede, paa den anden i Sønnekjærlighed; tværtimod har Faderen af forbarmende Kjærlighed ſendt og hengivet Sønnen. Hverken ville Vrede og Kjærlighed i Gud fordele ſig paa Faderen og Sønnen, hvorved ovenikjøbet den Helligaand kun blev en ledig Tilſkuer, ei heller ville Vrede og Kjærlighed i Faderen temporært afløſe hinanden. Som Faderen, ſaaledes vredes ogſaa Sønnen paa Synden og truer den med al Dom, og ſom Sønnen, ſaaledes elſker ogſaa Faderen Menneſket under al Synd og vil frelſe ham. Denne det N. Teſtamentes Grundanſkuelſe kan ikke omſtødes ved enkelte, tilſyneladende afvigende apoſtoliſke Ytringer.

Imidlertid er det ikke disse altfor anthropopathiske Forestillinger hos Hofmann, der have vakt Anstød, saalidt som Satans ret forunskede Indblanding; men at der istedenfor Sonnens stedfortrædende Satisfaction skal sættes hans blotte Selv-Manifestation („Selbstbewährung"), istedenfor den imputerede Retfærdighed en Nybegyndelse af Menneskeheden i Sonnen, det er en aldeles utaalelig Nyhed i den nylutherske Leir, saameget desto utaaleligere, som der i samme viser sig en umiskjendelig Indflydelse af Schleiermachers Troeslære.

At Philippi fra Rostock, hvor Baumgarten er bleven entlediget paa Grund af mindre betydelig (?) Afvigelse fra Symbolerne, tager den orthodoxe Forsonings- og Retfærdiggjørelseslære i Beskyttelse mod den i det nye Wittenberg saa uventet opdukkede Heterodoxi, at han formaner Hofmann til Troskab mod Bekjendelsen, er aldeles i sin Orden; ligesom ogsaa, at han gjentager den gamle Beviisførelse for det gamle Dogme.

Paa god gammel Viis følger nu Stridsskrift paa Stridsskrift. Collegerne i Erlangen, Thomasius, Delitzsch, Schmid, Harnack, have maattet blande sig i Striden; Ebrard, Evang. K. Z., hele det Dorpater Facultet have ligeledes afgivet deres Censur; men paa en Medkæmper i den gammellutherske Leir, der vilde forsvare den nye Lærmaade i dens Afvigelse fra den gamle, turde Hofmann komme til at vente længe. Hvad der maaskee siges til Fordeel for ham, er blot, at en saadan theologisk Undersøgelse maa være tilladt ved en saa fast Bibeltro, selv om den, som i foreliggende Tilfælde, ender i Vildfarelse (Ebrard); eller: Afvigelsen fra det orthodoxe Dogme var dog ingen Afvigelse (Schmid); eller: Hofmann mener det i Grunden ikke saa slemt, han er blot kommen ind i en uklar Halvhed, som han nok vil overvinde (Thomasius). Men da Hofmann, istedenfor som en god Katholik strax at tilbagekalde sine anstødelige Paastande, meget mere har forsvaret sine nye Lærdomme, saa er Facultetet i Dorpat paa Embedsvegne stredet ind med et offentligt Decret, der deels dadler Hofmanns skarpe Svar paa Grund af dets Skarphed, deels fælder den selvfølgelige Retskjendelse, som den er at vente af et nylutherst Facultet.

Man opfatter ikke Stridsspørgsmaalet i dets Sammenhæng med hele den theologiske Udvikling, som i stedse gjentagne Forsøg paa at frelse den blot juridiske Satisfaction og Retfærdiggjørelse ud af dens Ensidighed bestandig har stræbt omtrent efter det Samme, som Hofmann ligeledes anseer for nødvendigt; nei, Dommen er langt lettere; paa den ene Side

staaer den uforbederlige, symbolske Lære, paa den anden den Hofmannske Afvigelse. Hvad behøves der videre Undersøgelse?

Saaledes synes der da ikke mere at mangle den nylutherske Præstekirke noget Væsentligt. Den dogmatiske Strid er der, den dogmatiske Embedsaffættelse, det geistlige Embedes Nøglemagt, Brudeexaminerne [1]), Nægtelsen af Fraskiltes Vielse, naar Ægteskabsbrud ikke har fundet Sted; den hebraiserende Talebrug er der, Benyttelsen af ret gammeldags Liturgier, Afsyngelsen af Kjærnepsalmer i saa antik Form som mulig, de ufeilbare Bekjendelser; Rethaveriet mod de Reformeerte er der, Banlysningen af Videnskaben, naar den ikke vil være Tjenestepige, Ignoreringen af to Aarhundreders Udvikling. Skade kun, at det 17de Aarhundrede ikke ogsaa er der; thi nu bliver der intet Andet tilovers, end saavidt muligt at afsondre sig, at Naturvidenskabens Heroer kun kunne faae Lidet at see af den dogmatiske Intelligents, for at de ikke skulle latterliggjøre den titaniske Stormen mod Kosmos, eller vel endog indsmugle den vantroe Mening, at en Embedsaffættelse, vel ikke formedelst dogmatiske Afvigelser, men paa Grund af betænkelig Aandsforstruethed, kunde være paa sin rette Plads der, hvor man misbrugte Embedsstillingen til at fornægte Verdensbygningens evidenteste Love; for at de fremdeles ikke skulle esterviise, at netop den materialistiske eller juridiske Dogmatik, som man igjen vil paatvinge Nationen, ægger Naturvidenskabens og Kritikens Epigoner til en forrykt Materialisme, fordi man dog altid foretrækker den frivillige Daarskab for den paatvungne. Og som Daarskab vil dog tilsidst ethvert

---

[1]) Medens i den katholske Kirke i Østerrig Biskoppen af Leitmeritz i en Instruction til Præsterne i hans Dioces, hvilken efter Forlydende skal have vundet Gyldighed i hele Østerrig, har anordnet, at der af Præsten skal forelægges Bruden, f. Ex. i Brudgommens, Forældrenes og Forlovernes Nærværelse, endeel Spørgsmaal, af hvilke flere overstride al Blufærdigheds Grændse, at de samme Spørgsmaal ligeledes skulle forelægges Brudgommen, og at ved Examens Slutning Brud og Brudgom samt Forloverne skulle spørges, om de ere villige til ædelig at bekræfte deres Udsagn, har i den evangelisk Kirke Dompræsten C. i Halberstadt allerede i lang Tid havt for Skik at spørge Bruden i Brudgommens Nærværelse, om hun endnu var reen Jomfru, og forlangt Svaret under Oplosstelse af de tre Fingre. Da et Brudepar af den høiere Klasse vægrede sig ved personlig at møde for Garnisonspræsten i Halberstadt, for ikke at underkaste sig denne Brudeexamen, nægtede han at lyse for dem. — I Staden Verden skal Præsten foran Alteret have lagt et Klæde over Brudens Krands, da hendes Udseende havde vækket Mistanke hos ham; han skal imidlertid have taget feil, og denne nye Art Kirketugt skal have givet Anledning til en Retssag.

Læreſtandpunkt befindes, der ligefrem ſpringer tilbage bag en tohundredaarig Udvikling, og ſøger en from Fortjeneſte i at lade den upaaagtet.

Lykkeligviis er dog den i denne Retning ſtræbende Kirke kun i en Deel af Nordtydſkland begunſtiget fraoven af; og hvad der er endnu heldigere, den er egentlig kun nogle, fra Culturudviklingen ſig losrivende, Præſters og Theologers Sag, hvilke rigtignok protegeres af enkelte ſtore Herrer, hvem Sagen dog turde blive for broget. Jo længere den varer, deſto ſtørre vil rigtignok Kataſtrophen blive ved dens Fald. Men den proteſtantiſke Kirke har Kraft nok til at overſtaae denne ſelvforſtyldte Kriſe. Ikke blot hylder det ſtore Flertal af dannede Geiſtlige og Lægmænd ogſaa i Nordtydſkland den kirkelige Udvikling; Baden og de ſachſiſke Hertugdømmer og navnlig det godt lutherſke Würtemberg ere aldeles ikke gaaede ind paa hine Forvildelſer; trods mange indre Rivninger, ſom let kunde give de conſervative Partier Anledning til extreme Omſlag, lægger Würtemberg et betydeligt Lod i den proteſtantiſke Udviklings Vægtſkaal.

Netop om den nylutherſke Dogmeſtrid udtaler „Jahrb. für deutſche Theol." i en Artikel af Dr. Weizſäcker ſig paa en meget gedigen, beſtemt, fri og pietetsfuld Maade. Der erklæres ligefrem, at en ſimpel Tilbagevendelſe til den ældre Læremaade maa under alle Omſtændigheder anſees for en Umulighed. Der efterviſes, hvorledes alle tydſke Dogmatikere ſiden Schleiermacher have anſeet det for nødvendigt at afvige fra den gamle Satisfactionstheori, og hvorledes ſelv de, der ikke ville have Ord derfor, dog have gjort det.

Det er utvivlſomt, at den endelige Dom over denne dogmatiſke Strid vil tilfalde dem, der ere iſtand til at begribe den i Sammenhæng med den hele theologiſk-kirkelige Hiſtorie.

Striden ſelv er forøvrigt tildeels en Gjentagelſe af Striden mellem den reformeerte Conr. Vorſtius og hans orthodoxe Modſtandere (1598).

Kirkelig Dødeliſte for 1857.

3. Januar. Erkebiſkop Sibour i Paris (myrdet af Præſten Berger).

5. Januar. Domdechant og Prof. Dr. theol. Ritter i Breslau, f. 12. April 1787, Forf. af flere polemiſke Skrifter mod Proteſtanterne.

6. Januar. Prof. Dr. A. Schwegler i Tübingen, f. 10. Febr. 1819, bekjendt Forf. af den Baurſke Skole (han forlod ſenere Theologien og beſkjæftigede ſig iſær med Studiet af den romerſke Hiſtorie).
15. Februar. Abbé Chatel i Paris, Stifter af den franſk-katholſke Kirke, 62 Aar gammel.
20. Februar. Dr. theol. B. H. Rothe, Præſt ved Trinitatis-Kirke i Kjøbenhavn (f. 6. Marts 1777).
I Februar. Erkebiſkoppen af Toledo, Cardinal Bonnel y Orbe.
25. Februar. Patriarchen i Tiflis, Katholikus for alle Armeniere, Narciß, 96 Aar gammel.
26. Februar. Prof. C. J. Heiſe, Præſt i Birkerød (f. 30. Marts 1787), bekjendt ved ſin udmærkede Overſættelſe af endeel af Platons Dialoger.
20. Marts. Den ſtore Lærde Konſt. Oikonomos i Athen (f. 1780), Forf. til flere lingviſtiſke Skrifter (bl. A. om Septuaginta) og fortjent ved ſine Beſtræbelſer for Grækenlands Reſtitution.
29. Juni. Dr. theol. C. G. L. Großmann, Conſiſtorialraad, Superintendent, Prof. og Domherre i Leipzig (f. 9. Novbr. 1783), udmærket Geiſtlig, navnlig fortjent ſom Stifter og 25 Aars Formand for Guſtav-Adolphs-Foreningen.
5. Juli. Miniſterialraad, forhenværende Cabinetspræſt hos Dronning Karolina, Dr. L. F. v. Schmidt, i München, 93 Aar gammel (han har virket meget for den proteſt. Menighed i München).
16. Juli. Prof. Dr. theol. K. A. Credner i Gießen (f. 1787), Forfatter til flere iſagogiſke Skrifter over N. T.
15. November. Patriarchen i Liſſabon, Cardinal W. H. de Carvalho (død af den gule Feber).
10. December. Dr. phil. J. E. Lindberg, Præſt i Lille-Lyndby, bekjendt ved ſin Deeltagelſe i den grundtvigſke Kirkeſtrid, ſom Orientaliſt og ſom Bibeloverſætter (f. 14. Jan. 1797).
31. December. Conſiſtorialraad og Archidiakon ved St. Nicolai i Berlin, Dr. theol. F. A. Piſchon, 72 Aar gammel, Diſcipel af Schleiermacher, Forf. i fleerſidig Retning.

Christendommens Indflydelse paa de occidentalske Folkeslags sociale Forhold fra Aar 500 til 814. Et Bidrag til Kundskab om Christendommens Virkninger i Almindelighed. Ved Lic. **P. E. Lind**, Præst. Kbhvn. 1858. Lind. (136 Sider i 8°; Priis 80 ß.). — Efter „Berl. Tid." Nr. 48 d. A. meddele vi følgende Anmeldelse af dette fortjenstlige Skrift: „Dette Skrift slutter sig til og er en Fortsættelse af det af samme Forfatter for sex Aar siden udgivne Skrift: „Christendommens Indflydelse paa den sociale Forfatning fra dens Stiftelse til Justinian", men danner dog ved Siden deraf et selvstændigt Hele. Det er, ligesom det sidstnævnte Skrift (der i sin Tid har fundet hæderlig Omtale i Udlandet, idet anseete Tidsskrifter — Gersdorf, Leipz. Repertor., og The Ecclesiologist — i deres Anmeldelser deraf have opfordret til at omplante det paa tydsk og engelsk Grund), Frugten af et omfattende, samvittighedsfuldt Kildestudium og maa betragtes som en væsentlig Berigelse af Literaturen. Medens der i vore Dage strides saameget om, hvad Christendom er og hvad Betydning den har, har Forf. grebet Sagen praktisk an, idet han fører Christendommen frem for os gjennem dens Indvirkninger paa det sociale Omraade og efterviser — i Modsætning til dem, der ville gjøre Christendommen inhuman og stille den i uopløselig Modsigelse med Humanitetsprincipet —, at factisk skyldes den mildere Aand, der efterhaanden har gjennemtrængt Lovgivningen, den stigende Anerkjendelse af de almene Menneskerettigheder, Fremskridtet i sædelig Hensende og Barmhjertigheden mod alleslags Ulykkelige og Nødlidende den christelige Aands Indvirkning. Da Skriftet heelt igjennem — skjøndt populært affattet — har en strengt bevisende Charakteer og anfører de Kjendsgjerninger og Lovbestemmelser, hvorpaa det støtter sig, har det ikke kunnet undgaaes, at Fremstillingen undertiden er blevet noget tør. Men vi anse netop denne tørre Objectivitet og Undgaaelsen af al tom Declamation for et væsentligt Fortrin ved Skriftet. Forf. har i de twende Skrifter gjennemgaaet og fremdraget et stort, hidtil ikke saaledes afbenyttet Stof, og der skyldes ham megen Tak herfor. En større Frugtbargjørelse af Stoffet maa nu være Andre overladt. — Idet vi varmt anbefale det nævnte Skrift ikke blot til Geistlige og Theologer, men ogsaa til dannede Lægmænd, give vi en Udsigt over Indholdet. Forf. giver i Indledningen et kort Overblik over de datidige historiske Forhold, over Geistlighedens Tilstand og dens Indvirkning paa Lovgivningen, og betragter derefter Christendommens Indflydelse i Hensende til Lighedsprincipet, den fader-

lige Magt, Qvindens Stilling, Slaveriet, Nødlidende (Understøttelse af Trængende, Lovene mod Debitorer, de Ringeres Beskyttelse, Asylretten, Sygebesøg, Gjæstfrihed, milde Stiftelser, Fængselsbesøg, mildere Behandling af Forbrydere og Krigsfanger, Forhold mod Jøder og Hedninger), Forholdet mellem Regent og Undersaatter. — Vi slutte med Tak til Forf. og med Udtalelsen af Ønsket om, at han maatte finde sig foranlediget til at fortsætte sine Studier over Christendommens Indvirkning paa det sociale Omraade gjennem de følgende Tidsaldre og til offentlig at fremlægge Resultatet af dem".

Samtaler over Luthers lille Catechismus, efter „Nissens Unterredungen über Luthers kleinen Katechismus". En praktisk Haandbog for Skolelærere ved **C. R. Bock**, Organist og Skolelærer i Nybøl, **P. Petersen**, forhenv. Skolelærer i Dybbøl, og **P. Høy**, forhenv. Skolelærer i Stenderup. Med et Forord af **K. Karstensen**, Sognepræst for Dybbøl og Provst for Sønderborg Provsti. Sønderborg 1858. La Motte. (XIV og 590 Sider; Pris 16 Mk.). — Idet vi henlede Læsernes Opmærksomhed paa denne gavnlige Haandbog for Præster og Skolelærere ved Religionsunderviisningen, anføre vi følgende anbefalende Ytringer af det Forord, hvormed Provst Karstensen [1]) har ledsaget den danske Oversættelse: „Neppe vil Nogen, som har med Ungdommens Underviisning at bestille, være sig Præst eller Skolelærer, kunne finde en bedre og brugbarere Bog, idetmindste kjender jeg ingen, som til Underviisningsbrug leverer et saa rigt og fyldigt Stof, og fremsætter det saa velordnet, grundigt og livligt. Bogen slutter sig nøiagtig til Luthers Catechismus, og vil saaledes fortrinlig være at anbefale, hvor der bruges Ledetraade, der slutte sig til Luther. Hvor Balslev's eller en lignende Ledetraad bruges, vil man navnlig strax kunne finde sig tilrette og næsten kunne følge Bogen Blad for Blad". — Oversættelsen, skjøndt ikke fri for enkelte sproglige Ufuldkommenheder, er i det Hele upaaklagelig. For Tydelighedens Skyld kunde man overalt have ønsket Citaterne i Vers og Prosa af andre Forfattere fremhævede ved Citationstegn.

---

[1]) Man bliver noget forundret ved at see denne Mand i Oversætternes Fortale betegnet som „vor vidtbekjendte Digter".

Den protestantiske Præst og hans Menighed. Prædiken over 2 Cor. 1, 24, holdt ved hans Indførelse i Slotskirken i Gotha d. 9. Novbr. 1856 af Dr. **Carl Schwarz**, Overconsistorialraad og Hofpræst i Gotha. Oversat efter sjette Oplag af **P. Feilberg**, Cand. theol. Kbhvn. 1858. Schwartz (15 Sider; Priis 16 ß). — Den store Udbredelse, som denne strengt antihierarchiske Prædiken af den talentfulde Forf. til Skriftet „Zur Geschichte der neuesten Theologie" (af hvilket tredie forøgede Udgave snart kan ventes) har havt i Tydskland, staaer i Forbindelse med den personlige Interesse, som Dr. Schwarz's Udnævnelse til Hofpræst i Gotha vakte, og er ikke udelukkende et Resultat af Prædikenens Værd i og for sig. Imidlertid vil denne Prædiken, skjønt den har et rationalistisk Grundpræg, altid læses med Interesse, som Alt, hvad der kommer fra denne Forf. (der har noget Aandsbeslægtet med Lessing: en skarp kritisk Sands, en ædel ethisk Interesse, Blik for Eiendommeligheder og udmærket Fremstillingsgave).

En Discipel. En christelig Samtale af **A. P. Adler**, Dr. phil. Kbhvn. 1858. Reitzel. (39 Sider; Priis 24 ß). — I dette lille Skrift, hvis Begyndelse har et novellistisk Tilløb og er ret underholdende, indfører Forf. sig selv og sin formeentlige Aabenbaring, ligesom i sine sidste Smaaskrifter, i pseudonym Indklædning, og lader sin bekjendte Theori docere af en Anden (Præsten Marker; i de tidligere Skrifter af Præsterne Kofod og Sonne).

Blandinger.

— Redactionen af „Monatsschrift für die evangelisch-lutherische Kirche Preußens", der tidligere blev udgivet af Pastor Euen (hvis Kirkelighed gaaer saa vidt, at han endog bekjæmper den Betydning, som Læren om Retfærdiggjørelsen af Troen har i den lutherske Kirkelære, og finder, at den centrale Plads i den lutherske Dogmatik tilkommer Sacramenterne, ligesom han ogsaa paastaaer, „at efterat Reformationen har indført Skriftprincipet og den evangelisk Frihed i Kirken, gjælder det nu at bringe den protestantiske Christenhed til Bevidsthed om,

at Anvendelsen af hint Princip, naar ikke Alt skal slaae om til Subjectivisme, først og fornemmelig er hos Kirken, og at Sandheden kun oplader sig for den Enkelte i Continuiteten med dens gudmenneskelige o: kirkelige Historie, at Kirken er Bæreren af den af Gud givne Sandhed" [1]) — er nu gaaet over til Dr. Wangemann, Archidiakon og Seminardirecteur i Cammin. I sit Program henvender Dr. W. sig paa følgende Maade til Medarbeiderne: „Som Honorar byder jeg de kjære Medarbeidere, saalænge Pengeforholdene staae som nu, to Ting: Guds Løn i Himlen og Christi Banære paa Jorden. Hvem dette tykkes en ringe Løn, han lægge ikke Haand paa Værket. Men den, som lægger Haand paa Værket, maa ogsaa for et saa høit Honorar levere det Bedste, han er istand til; thi Vorherre elsker ikke halve Offre. Og om der end kun er saa Medarbeidere — ligesaagodt som en Haandfuld Englændere kunde storme Delhi, kunne ogsaa en Haandfuld Lutheranere hjælpe at styrte den falske Unionisme og den falske Separatisme". Prot. K.-Z. bemærker hertil, at Gud neppe vil rette sin Løn efter, om En har været Medarbeider af „Luth. Monatsschrift" eller været et virksomt Medlem af de lutherske Foreninger. I Matth. 25 stiller Christus ganske andre Betingelser. Heller ikke skulde et Parti tale om Deeltagelse i „Christi Banære", der netop ved sin Kirkelighed har skaffet sig gode Embeder og politisk Indflydelse. — Det er om disse katholiserende kirkelige Ny-Lutheranere, at Ströbel for ikke længe siden brugte følgende Udtryk (i Rudelbachs og Guerikes „Zeitschrift für luth. Theol."): „Det er Nybabylonier, som ved deres paatrængende, stortalende, skinhellige Væsen afstedkomme idel Forvirring, som ofte have bedre Spor efter det bedste Kjøkken end efter den bedste Kirke, hvis Lutherdom er en Modeartikel, medens vor var et Martyrium, saa det skulde ikke undre mig, om Mester Beelzebub selv idag eller imorgen erklærede sig for luthersk, for under dette Firma at gjøre bedre Forretninger, — og jeg mener, at vi Ældre hellere skulde opgive det nu indtil Forargelighed misbrugte lutherske Navn".

— Det græsk unerede Chelmer Bisdøme i Polen nærmer sig bestandig mere til den schismatisk-græske Kirke, og den endelige Overgang kan antages snart at ville finde Sted. I Slutningen af forrige Aar er Bispesædets Præsteseminarium bleven fuldstændig reorganiseret, idet Styrelsen af de ydre Anlig-

[1]) Man har ondt ved at see, hvad Berettigelse Reformationen faaer efter dette Princip.

gender er gaaet over til Statsmagten, Styrelsen af de indre til den schismatisk-græske Kirke. De unierede Professorer ere entledigede, og schismatiske traadte istedet. Istedetfor det latinske Sprog ved Undervisningen er traadt det russiske. Stiftets gamle Biskop har imidlertid betinget sig, at den formelige Overgang først skeer efter hans Død. Til hans Efterfølger skal alt være udseet Domherre Pociey, en lærd og energisk, men tillige ærgjerrig Mand, der er den egentlige Ophavsmand til Frafaldet fra Rom. Den eneste Hindring for hans Valg til Biskop er, at han er gift, men han vil sende sin Hustru i Kloster, naar Bispestolen bliver vacant. Den pavelige Curie, der veed Besked om Tilstanden, har sat Pocieys sidste Skrift „De Jesu Christo redemptore etc" paa Indexet. For Fremtiden har Curien bestemt at henvende mere Opmærksomhed paa den polske Literatur, og har udnævnt den i Rom bosiddende polske Geistlige, Dr. theol. Semenenko, til Consultator ved Index-Congregationen. Den har ogsaa henvendt sin Opmærksomhed paa den Towianskiske Sect, til hvilken en Tidlang Digteren Mickiewicz hørte, og som endnu har talrige Tilhængere blandt de polske Emigranter, og denne Sects polske Chiliasme vil snart blive anathematiseret.

— Metropoliten af Kiew er død i en Alder af 80 Aar. „Nord. Biene" anmelder hans Død paa følgende Maade: „Kiew, 24de Decb. Forkynder de Rettroende: den russiske Kirke har sendt en ny Forbeder for Czaren og for Rusland til Himlen. Den 80-aarige Metropolit af Kiew er salig hensovet den 21de Decbr. Kl. 8½ om Morgenen. Kjærligheden, Ærefrygten udgyde Taarer. Men elskelig er Klagen ved den hellige Forkæmpers Baare, der paa sit Sidste gjentagende sagde: „naar jeg træder frem for Guds guddommelige Naade, vil min første Bøn være for Deres Majestæter, Deres Børn, Brødre, hele det keiserlige Huus, hele Rusland". Efterat han i 40 Maaneder og 20 Dage efter hinanden daglig havde nydt den hellige Nadvere, greb han ogsaa den sidste Morgen Christi Kalk, idet han gjentog: „mit Liv, mit Lys, mit Haab! Paa Korset levede han, paa Korset døde han, taalmodig indtil Enden". Han var Prælat i næsten 39 Aar, Metropolit i 20 Aar; Præstemunk var han i 60 Aar".

Svar til „Fædrelandet" og „Dagbladet".

I Anledning af Udtalelsen i forrige Nr. af „Ugeskr.", have „Fædrel." og „Dagbl." indeholdt et Par Artikler, som

foranledige mig til at give en Oplysning, medens jeg forøvrigt roligt overlader Bedømmelsen af deres Angreb paa mig til retfindige Læsere. Hvad jeg har at bemærke, er Følgende:

Om selve Stridspunktet er Uenigheden maaskee mindre, end den seer ud til, idet begge Blade synes at anseе en Takkebøn efter Prædikenen, en Søndag, for den sømmeligste Maade at holde den paatænkte Fest paa; thi dette er jo netop det, „Ugeskr." har fordret, naar en saadan Fest skal holdes. Hvad „Ugeskr." især har bekæmpet, er Formen, hvorunder Sagen er bleven fremmet. Istedenfor at udvirke en kongelig Resolution og anordne en Takkebøn over alle Landets Kirker for Hs. Majestæts Helbredelse, — isaafald skulde der ikke have været reist den mindste Anke mod Sagen fra „Ugeskr."s Side —, har Cultusministeren, ved at gjøre den til Gjenstand for en frivillig Overeenskomst imellem Præst og Menighed, bragt den ud paa Agitationens Vildbane, til Besværelse for Samvittighederne. Men herved er der jo netop aabnet Beretligelse for Kritiken i Spørgsmaalet om det Begrundede eller Ikke-Begrundede, og Sagen har tillige faaet det Vanskelige, at en afvigende Mening faaer Skin af Illoyalitet. Det er dog den værste og for Samvittighederne meest tyngende Maade at herske paa, at tvinge En til at gjøre Noget frivilligt. Naar „Fædrl." forøvrigt omtaler Cultusministerens Henstilling af Sagen til Biskopperne, da er Bladet enten uvidende om eller fortier Sagens Forhandling forud for dette Stadium, nemlig Ministerens første Resolution til Biskoppen, i Overeensstemmelse med hans Svar til den af dHrr. Flinch og Claudius Rosenhoff bestaaende Deputation. Den senere Resolution er Resultatet af Forhandlingen med Biskoppen om den første. Dersom Henstillingen til Biskopperne havde ligget forud for „Ugeskr."s Indlæg, vilde dette sidste ikke have været nødvendigt.

J. M. L. H.

Entledigelse. 27. Febr. Sognepræst for Sønder- og Nørre Onsild i Aarhuus Stift, D. Mehl, paa Ansøgning i Naade og med Pension.

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 16. Den 26de Marts. **1858.**

Indhold. 1. Svar paa Dr. Lindbergs Oplysninger; af Past. Thorkilsen. 2. Bidrag til Danmarks nyeste Kirkehistorie; af Udgiveren. 3. Anmeldelse af Norsk theol. Tidsskrift; af Dr Rudelbach. 4. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Svar paa Dr. Lindbergs paabegyndte (destoværre ikke fuldendte) „Oplysninger" i Anledning af mine „Bemærkninger ved hans Bibeloversættelse".

I „Dansk Kirketidende" for 1858 Nr. 7 findes optaget et efterladt Brudstykke fra afgangne Dr. Lindberg, der, som gammel Stridsmand, har rustet sig til Kamp mod min ringe Person eller i alt Fald mod mine saare beskedne „Bemærkninger" med Hensyn til hans Bibeloversættelse, hvilken jeg dog i det Hele har rost, og kun paa vedkommende Steder tilladt mig at fremstille som mindre heldig, stundom som unøiagtig og feilende, stundom som noget plat og triviel. Jeg havde næret det Haab, at han vilde modtaget mine Ord „i bedste Mening" (efter Catechismi Forklaring ved det ottende Bud); jeg havde ydermere haabet, at han vilde stræbt at rense sit Arbeide fra de beviislige Pletter; men dette tilforn udtalte Haab er nu ved hans efterladte Brudstykke ikke lidt beskjæmmet; thi vel kalder han mig „sin gamle Ven" [1]) og tilstaaer derhos for disse mine

[1]) Jeg mindes med Glæde Tiden omtrent fra 1818 til Udgangen af 1825, da vi begge vare Medarbeidere, som Lærere ved samme Skole (han

„Bemærkninger" „tildeels at være mig forbunden"; men det lader ikke til at have nogen rigtig Art enten med Venskabet eller Forbindtligheden. Fra min Side troer jeg dog aldrig at have givet Lindberg nogensomhelst Grund til Anke over mit Sindelag, skjøndt uenig med ham i det under Anmærkningen anførte Punkt, saavelsom i dets Consequentser. Som tidligere berørt, havde han for mange Aar siden i sit Tidsskrift fortolket Ordene: πορευθέντες μαθητεύσατε (Matth. 28, 19.), som om de skulde betyde: „Naar I gaae ud, saa gjører Disciple!" og havde da, som Følge af denne Opfattelse, paastaaet, „at her i disse Ord ikke indeholdtes nogen Befaling til at gaae ud", og fremdeles bestyrket denne Paastand ved den Bemærkning, at „nogle af Apostlene" (jeg troer nok, at han udtrykkeligen nævnede Jacob den Ældre og Yngre) „slet ikke gik ud til Hedningelandene". Naar han da saaledes meenke, at πορεύεσθαι kun betyder at „reise udenlands", og naar han saa ganske misforstod det med Imperativ forbundne Fortids-Participium, saa robede han i begge Henseender, at være temmelig ubekjendt med det græske Sprogs Ord og Aand, ligesaavelsom med N. T.s Talebrug. Derom lod jeg mig ved Fleres Begjæring opmuntre til at underrette ham; og jeg gjorde det privat, sandelig i al mulig Kjærlighed; men Advarselen kom for seent, eller den blev ikke paaagtet. Siden da jeg til Selvforsvar blev nødt til at omtale denne Sag offentligen, og saavel af Profanliteraturen, som af N. T., at bevise hans Mistydning [1]), — da gjorde jeg dette med saadan ærlig og aaben Erkjendelse af hans øvrige Dygtighed, at han selv, saavelsom Enhver, selv under mit alvorlige Forsvar for Sandhed og rigtig Fortolkning, dog vel maatte nødes til at see de umis-

---

naturligviis i Hebraisk, jeg i Latin og Græsk). Som Saadanne havde vi samme Hovedformaal og omgikkes i gjensidig Agtelse og Venskabelighed. Da han imidlertid i de første Aar og siden meer og meer ubetinget hyldede den falske o: den ubibelske eller rettere antibibelske Distinction, som Grundtvig statuerede mellem det mundtlige Ord, som han kaldte det ene levende, og det skrevne Ord, som han fandt paa at kalde det døde; men jeg ligefra Begyndelsen nægtede at kunne adoptere denne Anskuelse: saa blev det aabenbart, at vi, skjøndt begge hyldende den positive Christendom, dog havde en høist forskjellig Tankegang og ikke mere kunde bringe vore Ideer i indbyrdes Harmoni. At denne πρῶτον ψεῦδος, hvorimod jeg stedse ved given Leilighed har opponeret, maatte volde nogen Rivning og Spaltning, vil man lettelig indsee.

[1]) See min lille Afhandling: „Herrens første Ord hos Matthæus", optagen i Fyens Stifts literaire Tidende.

hjendeligste Beviser paa mit velvillige Sindelag. Og endeligen nu, da jeg meente at burde gjøre nogle Bedtegninger ved hans Bibeloversættelse, hvilken rigtignok ikke svarede til min større Forventning, skal dog nok enhver Uhildet tilstaae, at paa den ene Side de unægtelige Feil, jeg maatte paatale, ere behandlede med al mulig Skaansel, ligesom paa den anden Side, at jeg med Glæde har bemærket saadanne Steder, hvor jeg meente at kunne give ham Medhold. Om nu Dr. Lindberg ved at nævne mig som „sin gamle Ven" har villet kaste nogen Bebreidelse paa mig for mine Modbemærkninger mod ham, det skal jeg just ikke kunne sige. Imidlertid ligger nu denne min Færd for Alles Øine.

Derimod synes Lindbergs efterladte Brudstykke just ikke at røbe synderligt Tegn paa den Forbindtlighed og det Venskab, han taler om. Istedetfor at gaae ind paa at drøfte selve Sagen og her navnligen at deducere Betydningen af ἐπιούσιος, hvorom nemlig Talen er, saa gaaer han listig nok heelt udenom, og prøver adskillige (skal jeg kalde dem fine eller grove) Konstgreb, hvilke jeg efter mine tidligere Yttringer ikke havde ventet, men endnu langt mindre frygter for at gaae imøde, fast forvisset om, at de let kunne baade afklædes og afvæbnes.

I. For det Første yttrer da min Antagonist (thi saaledes maa jeg nu herefter kalde ham) „sin Forundring over, at jeg, som er en stiv Skrift-Theolog, her saa aldeles falder ud af hele min Theologi og indtager en Stilling udenfor, ja modsat denne, som (det vil han indbilde sine Læsere) bringer mig i klar Modsigelse med mig selv".

II. For det Andet søger han at indsmugle den Forestilling, at „det daglige Brød" forsaavidt er det samme som „det væsentlige Brød", eftersom dette sidste Udtryk kun skal „belyse, forklare og fuldstændiggjøre det første, og derfor just „maa have Sted i Skriften, hvis Betydning det er at være „Oplysnings-Bogen i Kirken".

III. For det Tredie søger han at paadutte mig en Uvidenhed eller i alt Fald en Uagtsomhed, som dog hverken han selv eller nogen Anden vil tilkroe mig, men som høilig maatte vanære og dybt beskjæmme enhver Kirkens Tjener, retsom om jeg ikke skulde vide eller i ubegribelig Aandssløvhed ikke have mærket, at Nadverordene, som de lyde i Kirken, ikke bogstaveligen findes samlede paa eet Sted i den hellige Skrift. Og for at give denne smukke Insinuation nogen Besmykkelse, anstiller han „en Sammenligning af Nadverordene, som de lyde i Kirken, med Stedet hos Matth. 26, 26. flgg." Hermed mener han nu, at have „givet Skrift-Theologerne en

Rød, som er haard at knække", hvorpaa han da ogsaa til Slutning „beder mig, at bide paa den", og hvis „jeg kan faae Magt med den", venter han at høre dette som „en Nyhed". Jeg takker for de øvrige Retter saavelsom for Deserten.

Dog for at tale Alvor ville vi gaae nærmere til Sagen.

I. Hvad nu den første Beskyldning angaaer, at jeg er „en stiv Skrift-Theolog", da er vel dermed næppe meent noget Godt; thi Stivhed pleier vel i saadanne Contexter at betegne en ubetimelig Fasthed eller en ubeleilig Modstand. Dog med Stivheden tænke han nu, hvad han vil, Godt eller Ondt; thi det er mig „saare lidet at dømmes af ham eller af nogen menneskelig (Doms-) Dag" (1 Cor. 4, 3.). Naar han derimod kalder mig „en Skrift-Theolog", saa tager jeg med Glæde mod dette Hædersnavn, og beder kun Gud, at jeg ikke maa være altfor uværdig til at bære det. Nu mener da han, at „jeg, som saadan, er falden ud af hele min Theologi, at jeg endogsaa staaer udenfor, ja modsat denne, saa at jeg kommer i klar Modsigelse med mig selv". Kunde han bevise denne grove Beskyldning, ja da var rigtignok det hele Slag, saa at sige, vundet for ham; thi saa behøvede jo hverken han eller Nogen at bryde sig stort om, hvad jeg vilde sige.

Jeg spørger i mine Bemærkninger om „Fadervor", navnlig om ἐπιούσιον og hans ubesøgte Oversættelse: „vort væsentlige Brød": „har Kirken eller Skriften Ret"? Paa dette Spørgsmaal grunder han sin grove Beskyldning, og det uagtet jeg i samme Aandedræt forklarer Spørgsmaalet saaledes: „Som troe Lutheranere holde vi med Rette fast ved Bibelens Autoritet; men i samme Egenskab ville vi ogsaa vel vogte os for at træde Kirken for nær eller nedrive det Allermindste af, hvad Kirken tilhører, uden ene og alene det, som beviisligen maatte have Bibelens aabenbare Vidnesbyrd imod sig. Dette er ikke Meer end vor Pligt og Skyldighed baade mod Kirken og Skriften". Kan der da kræves Meer af nogen Skrift-Theolog, end at han erkjender Skriftens Autoritet o: dens afgjørende Stemme i alle Troessager? Og naar han udtrykkeligen erklærer sig at gjøre dette, hvorledes kan han da i denne Retning kaldes inconsequent eller, som min Antagonist paastaaer, siges at være falden ud af sin Theologi? — Lovet være Gud, N. T.s Text har i det Hele taget den fornødne Integritet og Originalitet; men der kunde dog tænkes den Mulighed, at Ordet ἐπιούσιον var depraveret. Mange Skrift-Theologer have befrygtet dette, netop med Hensyn til dette sjeldne og ellers intetsteds forefundne Ord. De have desaarsag deels forsøgt Conjectur, deels erklæret Stedet

for **locus desperatus** og vedtegnet „N. L." (non liqvet). Man har, som i mine Bemærkninger anført, kaldet det vedkommende Ord en „**carnificina grammaticorum et theologorum**", saa at et Forsøg til dets Fortolkning skulde være det Samme, som at „slaae Som i med en Vante". „Skriften", saaledes som den er udgaaet fra de hellige Skribenter, har altid Ret, og kan ikke Andet end have Ret; men hvis Texten muligviis skulde være depraveret, saa kunde den urigtige Skrift-Text jo dog ikke have Ret; men Retten kunde tænkes at være paa Kirkens Side. Og hvad skulle vi sige, naar man byder os en urigtig Oversættelse under Navn af „den christne Kirkes hellige Skrift", mon da saadan falsk Skrift skal have Ret? — Det vilde kun være en slet Skrift-Theolog, som kunde indrømme Sligt. Hvad har altsaa jeg at gjøre, for at undersøge, om Skriften har Ret? — Svar: Slet intet Andet, end saavidt muligt at undersøge, om Texten er sikker. Dette er det derfor, som jeg strax i mine „Bemærkninger" efter ringe Evne foretager mig. Saaledes erfarer jeg da, at alle Haandskrifter eenstemmigen have ἐπιούσιον, saa at denne Læsemaade har alle udvortes Vidnesbyrd for sig, og kan antages for at være aldeles sikker, ja desto sikkrere, jo vanskeligere den er, hvilken sidste Omstændighed ogsaa er et indvortes Vidnesbyrd. Efterat have vundet dette Resultat, saa spørger jeg ikke mere, saa er jeg vis paa, at Skriften (NB. Grundtexten, ikke Lindbergs Oversættelse) har Ret. Denne Forvisning har jeg derfor ogsaa strax paa det Bestemteste udtalt: „Det er i Sandhed vist", siger jeg, „at Herrens Disciple hverken i første eller andet Led kunne have glemt denne hans velsignede Bøn, saa kort den er. Var der noget Ord, som de bogstaveligen kunde bevare i Hukommelsen, da tør vi trøstigen antage, at det især maa have været denne Bøn, som vel alle Disciplene bade hver Morgen og Aften, om ikke oftere". Hermed har jeg dog, skulde jeg tænke, tydeligt og bestemt erklæret, at, efterhvi Læsemaaden ved nærmere Undersøgelse er sikkret, maa Bibelen uden mindste Spørgsmaal have Ret; og hvis Ordet skulde betyde noget Andet, end det, som min Moder lærte mig og som har været vedtaget i Kirken, saa hverken maatte eller vilde jeg længere vedblive at bede, som min Moder, men hellere som Evangelisterne, der jo maatte vide det bedst. Skulde jeg ikke ogsaa tydeligt nok have erklæret dette til Slutning? — Jeg mener „Jo"; thi først efterat være kommen til det Resultat, at det omtalte Textord ikke i vort Modersmaal kan gjengives kortere og tydeligere, end ved „dagligt Brød", da først slutter jeg med disse

Ord: „Saa kan jeg da“ (ellers naturligviis ikke) „bede mit „Fadervor“ og navnligen denne „fjerde Bøn“ med de samme Ord, med hvilke den første Gang lød til Barnets Øre“. Jeg veed sandelig ikke, hvorledes jeg skulde tale tydeligere, eller bedre sikkre mig mod Misforstaaelser. Den gamle Polemiker kunde heller ikke paa nogen Maade mistyde mit Spørgsmaal, uden alene ved at tage det ud af Sammenhængen og derved berøve det den rette Betydning. Maaskee har han stolet paa, at hans Læsere muligen ikke ere mine Læsere, at de slet ikke vide, hvad eller hvorledes jeg har sagt, saa at han kan indbilde dem, hvad ham behager. Eller skulde han maaskee kun have læst en eneste enkelt Sætning af mine Bemærkninger?

Det lader næsten til, at Lindberg har et vrangt Begreb om en Skrift-Theolog. En Saadan synes han at stille i directe Modsætning til de „Kirkelige“, som de kalde sig selv. Han kan nok derfor ikke ret faae i Hovedet, at en Skrift-Theolog, d. e. den, som anseer den hellige Skrift for det eneste sikkre Aabenbaringsdocument og derfor med inderlig Kjærlighed elsker og randsager Skriften, — at en Saadan, siger jeg, ogsaa inderligt kan elske Kirken og randsage Skriften netop især for Kirkens Skyld, d. e. deels for at bruge Skriftens Anviisning baade til at udrense de Vildfarelser, som maatte have indsneget sig, og til at modstaae de Vranglærdomme, som true, deels ogsaa for at forsvare Kirken mod de uretfærdige Angreb, som kun altfor ofte stiles imod den. Dertil kunne vi næppe faae noget bedre Vaaben, end „Aandens Sværd“ (Eph. 6, 17.), det er „Guds Ord“, saaledes som dette i Skriften fast og urygteligt er os aabenbaret. I denne Betydning vedkjender jeg mig gjerne at være Skrift-Theolog. Det var dette Vaaben, jeg for mange Aar siden efter ringe Evne brugte til Kirkens Forsvar mod Baptisterne, hvorfor ogsaa det lille Skrift dediceredes til „Kirkens Venner“; det er fremdeles det samme Vaaben, hvilket jeg ogsaa nu i mine „Bemærkninger“ har grebet til Forsvar for vort „Fadervor“, saaledes som dette lyder i vor Kirke. Saaledes indtager jeg endnu stedse det samme Stade; og den, som dog for Alvor kan beskylde mig for at være „falden ud af min Theologi“ — hvad mon han selv er falden ud af?

II. Saaledes kunne vi nu gaae over til Lindbergs anden Paastand. Han siger da: „De to Udtryk „det daglige Brød“ og „det væsentlige Brød“ ere af den Beskaffenhed, at det ene har et videre Omfang, end det andet, saa dette kan optages i, indbegribes derunder, uden nogensomhelst Strid. Til

det væsentlige Brød hører ogsaa det daglige. Her er da ingen Modstrid mellem Fadervor, som det bruges i vore Kirker, og Oversættelsen „det væsentlige Brød", men her ere to Udtryk, hvoraf det ene skal forklare og belyse og fuldstændiggjøre det andet; og det er Skriftens Betydning, at være Oplysnings-Bogen i Kirken". Saavidt Lindberg. Han har her spildt en heel Deel Ord til Unytte; thi det kan dog aldrig nytte enten ham eller Andre, at vise os, hvor seig han er. Mindre kan det endnu nytte ham eller den Sag, han forgjeves vil forsvare, at føre et Argument, som ret aabenbart slaaer ham selv paa Munden. Hans Derivation og den derpaa grundede Oversættelse af det paagjældende Ord er ligesaa ugrammatisk som anomal. Han kan efter Ophøret af Digamma ikke opvise et eneste Exempel paa slig en Sammensætning af ἐπὶ med εἶναι eller dets Derivata. Derimod vil min Derivation hos alle virkelige Sprogmænd blive anerkjendt at være ligesaa analog som grammatisk; hvortil kommer, at den derpaa grundede Betydning tillige er den antageligste. Hermed er da dette Punkt afgjort, her er slet Intet at indvende; og det maa alene tilskrives Lindbergs mangelfulde Kundskab i det græske Sprog (forbunden, som sagt, med hans Seighed), at han desuagtet søger at hævde sin Oversættelse. Derfor maa ogsaa hans Selvforsvar falde heelt maadeligt ud. „Til „det væsentlige Brød" hører „ogsaa", siger han, „det daglige"; dette indbegribes derunder". Andre ville vel muligt forstaae Udtrykket anderledes; men lad saa være! Vi kunne nok for Øieblikket lade hans egne Ord gjælde, de ere tilstrækkelige til at fælde ham selv. Det daglige Brød er jo nemlig da efter hans egen Tilstaaelse kun en Deel (og det endda kun den ringeste Deel) af det væsentlige. Vil altsaa den Herre Jesus ifølge Lindbergs Oversættelse, at vi skal bede om det Hele, hvorledes kan vi da troe, at efterkomme Frelserens Villie ved kun at bede om en Deel, og det endda om den uvæsentligste Deel, af vort væsentlige Brød? Nei! Hvis Lindbergs Oversættelse var rigtig (som den ikke er), da bade vi den fjerde Bøn i vore Huse og vore Kirker aldeles urigtigt; og Bibelen, som jo ogsaa efter Lindbergs Forklaring skal være „Oplysnings-Bogen", den oplyste os i saa Tilfælde kun om, at Jesus havde lært os at bede, men at vi ikke fulgte hans Anviisning, men bade egenraadigt og selvklogt kun om det mindst Væsentlige og ingenlunde, som han vil, om alt det Væsentlige. Altsaa bliver Slutningen: „Enten — eller" o: enten lyder den fjerde Bøn i vore Huse og Kirker urigtigt og egenmægtigt, eller ogsaa er Lindbergs

Oversættelse urigtig og egenmægtig. Tertium non datur. Og dette er det Resultat, som hans egen Beviisførelse nødvendigen leder til. Man seer heraf, hvad der nok i Reglen stadigen vil vise sig, at, naar man har gjort een Fadaise og stivsindet vil forsvare denne, da nødes man til at gjøre eller sige nok en Fadaise.

III. Hvad nu det 3die Punkt angaaer, at min Antagonist vil gjøre mig mistænkt for ikke at kjende Forskjellen mellem Nadverordene, som de lyde i vore Kirker, og som de findes hos den enkelte Bibelskribent, at jeg altsaa i ubegribelig Aandssløvhed ikke skulde have bemærket denne saa let iøinefaldende Differents, da er denne Beskyldning nu rigtignok gjort med en vis Baersomhed og jeg tør sige, at han ikke troer den selv; ja, for ikke at rose mig selv, saa vil Ingen, som har kjendt lidt til min ligesaa dygtige som troende Lærer, let forestille sig, at nogen Discipel kunde udgaae fra hans Skole uden at være gjort opmærksom derpaa. Behøver jeg endeligen selv at forsikkre, at jeg ordentlig har brugt min Alterbog, ligesom ogsaa, at mit græske Testamente aldrig har faaet Lov til at blive støvet paa Boghylden? Jeg skal endogsaa have den Ære at gjøre opmærksom paa, at, medens Lindberg vil vise mig og Andre tilrette, saa har han uheldigviis ikke selv seet rigtigt efter. Maaskee „ere hans Øine blevne dumme" paa den sidste Tid, saa skal jeg med Fornøielse hjælpe ham tilrette; Indstiftelsesordene begynde nemlig i vor Alterbog og messes i vore Kirker saaledes: „Vor Herre Jesus Christus", hvorimod Matthæus efter Tischendorfs Text ikke har Mere, end det blotte Navn: „Jesus". Her er altsaa endnu en Differents, som Lindberg ganske har overseet og glemt at bemærke. I Alterbogen hedder det: „Tager [dette hen] og æder det". I denne Anledning siger Lindberg, at Matthæus ikke har de indklamrede Ord: „dette hen". Maa jeg sige ham, at Matthæus heller ikke har „og", ei heller „det". Og han skulde da med Rette have skrevet: „Tager [dette hen og] æder [det]", og derpaa viist, at Matthæus mangler alle disse 4, ikke blot de 2, indklamrede Ord. Forskjelligheden bliver altsaa endnu en Smule større, end Lindberg har seet; saa at vi just ikke saa ganske kan rose hans Agtpaagivenhed, men ligefrem hos ham opdager en Deel af den Uvidenhed eller Uagtsomhed, han saa gjerne vil paadutte Andre.

Hvorledes altsaa? „Denne store Forskjellighed" (ja, og endda lidt større, end Spørgeren selv veed af) „har den da ke forundret, forfærdet mig?" — Nei saamænd har den

ikke; thi den „Rød", Lindberg er saa artig at „bede mig bide paa", den behøvede jeg i Grunden slet ikke at røre, eftersom den alt er knækket for længe siden; og det er høist mærkeligt, at han ikke selv har vidst det. Alt, hvad vi (Lutheranere) finde i Kirken, det bevare vi og holde helligt, naar det kun ikke har Skriftens Vidnesbyrd imod sig, men sienspynligt for sig. Og nu viser det sig da aabenbart, at Nadverens Consecrations- og Indstiftelses-Ord, saaledes som de lyde ved vore Alter, ingenlunde stride imod Skriften, men i den Grad stemme dermed, at de netop udgjøre den allerheldigste Combination af, hvad de 3 Evangelister tilligemed Paulus har berettet om Nadverens Indstiftelse. Ligesaa meget, som vor Kirkes Nadverord afvige fra den enkelte Bibelskribent, ligesaa meget stemme de overeens med dem alle tilsammentagne. Jeg veed ikke, om det maaskee hører til de polemiske Konstgreb, kun at nævne den enkelte Evangelist, men forbigaae de andre 3 Skribenter, som ogsaa berette dette Factum. Havde man sat dem alle ved Siden af hverandre, skulde det strax have viist sig, at hvert Kirkens Nadverord stemmer med og hviler paa Skriftordet, saa at sandelig ingen Skrift-Theolog har den allerfjerneste Grund til „Forfærdelse".

1. Hvad nemlig den første Forskjellighed angaaer, at Matthæus blot siger: „Jesus", medens Alterbogen siger: „Vor Herre Jesus Christus", da tænker jeg, man vil tilstaae, at Matthæus taler om den Jesus, hvem Gud haver gjort baade til „Herre" og til „Christus" (Act. 2, 36.); og at vi altsaa ifølge Skriften baade ere berettigede og forpligtede til at kalde ham saaledes. Og med Hensyn til den anden af mig selv endnu fuldstændigere udpegede Forskjel mellem Alterbogens: „tager dette hen og æder det" og Evang. Matthæi: „tager, æder!" — da kan nok Ingen nægte, at Alterbogen nøiagtigen udtrykker Skriftens Mening, og at der ingen Forskjel er uden alene den, at Alterbogen taler Dansk og i dansk Aand, Testamentet, forstaaer sig, taler Græsk og i græsk Aand. Det Eneste, her kunde indvendes Noget imod, er Ordet: „hen", hvilket formodentligen er kommet fra Luthers: „hin". Denne lille Germanisme kunne vi vel taale, siden vi dog, saavidt jeg skulde mene, have den fra saa god en Haand, idetmindste fra en af Reformatorerne.

Alterbogen har fremdeles: „i den Nat, der han blev forraadt". Dette har Paulus netop med de samme Ord, saa at der er fuldkommen Overeensstemmelse mellem Kirken og Skriften. Og vel staae disse Ord just ikke κατὰ τὸ ῥητὸν hos nogen af de 3 Evangelister; men de staae saa meget be-

ſtemtere κατὰ τὴν διάνοιαν. Thi naar Matthæus beretter, at den Herre Jeſus ſildig Aften ſætter ſig tilbords og ſpiſer Paaſkelammet med de Tolv (26, 20.); dernæſt, at han taler om den, ſom vil forraade ham (V. 21. flgg.), og at han, endnu før Maaltidet er til Ende, tager Brødet o. ſ. v. (V. 26. flgg.); ſamt at de da efter Lovſangen gaae ud til Oliebjerget, paa hvilken Vei Herren ſiger dem, at de alle i denne Nat ville forarges paa ham (30—35.); endeligen beretter om hans Komme til Gethſemane, om hans Dødsangſt og Diſciplenes Søvn (36—45.) og ſaa tilſidſt anfører Frelſerens Ord: „See! den, mig forraader, er nær", og at, medens han endnu taler, Forræderen Judas kommer (46. flgg.): ſaa kunde jo dog Matthæus ikke mere beſtemt og uimodſigeligt forklare, at Tiden, da den hellige Nadvere blev indſtiftet, juſt var „den Nat, da Frelſeren blev forraadt". Det Selvſamme vil man finde baade hos Marcus og Lucas. Saaledes behøvede da Evangeliſterne ikke udtrykkeligen at ſætte diſſe Ord ind i deres Fortælling, fordi de tilfulde laae i hele Beretningens Sammenhæng; men vi, — ja naar vi tage diſſe enkelte Led ud af den hele Kjæde, ſaa ere vi netop, ligeſom Paulus, pligtige til at ſupplere diſſe Ord; thi vi ville jo ikke, ſom vel mangen Anden i denne ſyndige Verden, ſøge at volde Misforſtand, men hellere ſtræbe at forebygge den. Dette er jo ogſaa netop det ſtore Rigdomsdyb af Guds Naade, at Sønnen giver os Menneſker det evige Livs Brød, i den ſamme Nat, da Menneſker berede ham den bitre Død. Ikke mindſt derfor har Kirken gjort meget ret i at optage diſſe Ord af Paulus.

2. Hos Matthæus ligeſom hos Marcus hedder det „velſignede", vor Alterbog har i dets Sted „takkede"; men baade Paulus og Lucas have ligeſom Alterbogen „takkede", ſaa at der viſſelig ingen Strid er mellem Skriften og vor Alterbog, og det ſaameget mindre, ſom Takken ogſaa indbefatter Velſignelſen; thi hvilken Guds Gave kan blive velſignet uden Taksigelſe (1 Tim. 4, 3. 4.)? Hvad kunde desuden klarere viſe os Sønnens ubeſkrivelige Kjærlighed, end dette, at han ikke alene er villig til at dø for os Syndere, men at han tillige takker Faderen, fordi han til Forligelſe vil modtage dette hans frivillige Offer, ſaa at nu hans Legem og Blod kan gives os til Syndernes Forladelſe.

3. Hos Matthæus hedder det: „Diſciplene", men i vor Alterbog ſtaaer der: „ſine Diſciple". Tænker man maaſkee, at der er nogen Forſkjel paa diſſe to Udtryk, ſaa veed man da vel heller ikke, hvad Enhver ſkulde vide, før han giver ſig iſærd med at tyde et ſaadant Oldtidsſkrift, enten profant eller

helligt. Sagen er denne: Grækerne ere ikke fuldt saa rundhaandede med Eiendoms-Stedordene, som vi Danske. Naar disse Possessiver ikke staae i Modsætning og altsaa ikke skal have særdeles Eftertryk, men lettelig forstaaes af Talens Sammenhæng, saa blive de tidt hos Grækerne udeladte og afløste netop med den bestemte Artikel. Dette er just Tilfældet her. Matthæus har talt ligesaa græsk, som Alterbogen har talt dansk; og deri har baade Matthæus og Alterbogen handlet meget rigtigt.

4. „Tager dette hen og æder det". Derom er forhen sagt nok.

5. Hos Matthæus findes ikke, hvad der staaer i Alterbogen: „som gives for Eder; dette gjører til min Ihukommelse". Ja, men Gud være lovet, saa findes det Altsammen udtrykkeligen hos Lucas, og ligesaa hos Paulus; thi hvad enten der, som i nogle Codices, staaer κλώμενον eller slet intet Particip, saa kan heller ikke Pauli Ord give nogensomhelst anden Mening.

6. Vel findes ikke hos Matthæus Alterbogens Ord: „efter Aftensmaaltidet"; men de staae tydeligt nok baade hos Paulus og Lucas. Denne Omstændighed er altsaa fuldkomment bevidnet i Skriften; og Ordene ere med Rette optagne i Alterbogen baade af denne Grund først og fornemmelig, og derhos vel tillige for at pege hen paa, at Brødet var blevet uddeelt, før Maaltidet var tilende, Vinen blev det først efter dettes Ophør. Havde Ordene ogsaa gjældt om Brødets Uddeling, da var det blevet bemærket strax i Begyndelsen og ikke siden, da han tog Kalken. Ved dette Udtryk peger da Alterbogen meget rigtigt hen paa Matthæi Bemærkning, at Brødet blev uddeelt, „medens de spiste", saa at vor Kirke tilbørligen respecterer begge Evangelisternes Beretning, og paa det Fuldstændigste stemmer overeens med den hellige Skrift.

7. „Denne er det nye Testamentes Kalk i mit Blod" — disse Alterbogens Ord lyde rigtignok lidt anderledes hos Matthæus, skjøndt Meningen tilvisse er den samme. Og naar det hos Paulus hedder: „denne Kalk er det nye Testamente i mit Blod", da kan denne dristige Metonymi ikke have nogensomhelst anden Betydning end den, som vor Alterbog, for Tydeligheds Skyld, udtaler med de anførte Ord.

8. Matthæus siger rigtignok „for Mange", men Lucas siger, ligesom den danske Kirkes Alterbog, „for Eder". Da nu desuden Herrens Legeme i Nadveren baade efter Paulus og Lucas gives „for Eder": saa kan der heller ikke være mindste Tvivl, at ogsaa Herrens Blod i Nadveren gives for

de Samme o: „for Eder", saa at Alterbogens Udtryk har Bibelens uomtvistelige Sanction.

9. „Dette gjører, saa ofte som I det drikke, til min Ihukommelse"! Disse Ord, som rigtignok mangle hos Matthæus, findes derimod alle bogstaveligt hos Paulus. Og vel synes det, som om Lindberg her vil hæve Matthæi Beretning over de andre Bibelskribenters, fordi han blandt alle dem, som skrive om Nadverens Indstiftelse, „var den eneste Apostel, som ved denne Leilighed var tilstede og da selv blev deelagtig i Salighedsmidlet"; men denne Rangforordning kunne vi paa ingen Maade tage tilfølge, blandt Andet især af den Grund, at Paulus netop i denne Anledning udtrykkeligen skriver: „jeg annammede af Herren, hvad jeg og overantvordede Eder". Disse Ord betegne nemlig efter de to Verbers specielle og her eneste anvendelige Betydning: „Herren har mundtlig sagt mig, hvad jeg ogsaa mundtlig har sagt Eder". Her have vi altsaa Pauli skriftlige Vidnesbyrd om hvad han mundtlig har lært og i Herrens Navn foreskrevet. Stærkere kunde jo dog Paulus ikke bevidne Sandheden af det, han her anfører. Og skulde enten Lindberg eller nogen Anden endnu tvivle, saa vil det vist være til Tvivlerens egen Skade.

Saaledes er da Lindbergs „Nød knækket", den har alt for længesiden været det, og det undrer mig, at Lindberg ikke har vidst eller maaskee ikke har villet vide det. Her er nemlig i Nadverordene, saaledes som de lyde i vore (danske) Kirker, ikke det Allermindste, som ikke finder fuldkommen Stadfæstelse i den hellige Skrift. Skriften har Ret, thi dens Text er her tilstrækkelig sikker; men vor (den danske) Kirke har i denne Henseende ligeledes Ret, fordi den paa det Nøiagtigste stemmer overeens med Skriften, og til Nadver-Consecrationen netop anvender alt det Væsentlige, som findes hos alle de fire Bibelskribenter, saa at intet Ord og ingen Omstændighed er udeladt, som kunde betegne baade Nadverens dybe Mysterium og dens saliggjørende Kraft.

Det er altsaa langtfra, at Skrift-Theologerne kunne finde den mindste Betænkelighed ved vor Kirkes Nadverord; tværtimod maae de glæde sig ved dem og holde fast ved dem, ja med fuld Tillid bekjende dem som Guds Ord, fordi de lyde netop som Guds Ord i den hellige Skrift. Derimod maae nok de, som med Lindberg sige sig at „staae paa Kirkegrunden", uden Tvivl være i en Smule Forlegenhed. Ved Kirkegrunden forstode de i Begyndelsen kun de 3 Troesartikler (det apostolske Symbolum), siden have de udvidet denne Grund lidt mere, nemlig til Indbefattelsen tillige af Djævleforsagelsen

og Nadverordene. Nu har imidlertid Udgiveren af nærværende Ugeskrift ifølge Daniels Codex liturgicus universæ ecclesiæ forlængst gjort opmærksom paa den Forskjellighed, som hos forskjellige Kirkesamfund findes i den saakaldte „Kirkegrund", saa at ikke blot den romerske Kirke, baade før og efter Concil. Trident., ved Daaben har brugt en forkortet Formel ved Troesbekjendelsens Aflæggelse; men at endog Luthers tydske Taufbüchlein fra 1523 ingenlunde indeholder den anden Troesartikel fuldstændig, som i vor (danske) Kirke [1]); ja, at den græske Kirke slet ikke døber paa Symb. Apost., men paa Symb. Nicænum. Efter Oplysning af disse uimodsigelige Kjendsgjerninger har man da spurgt: „Alle disse Skarer af Christne, som i den græsk-catholske eller romersk-catholske eller de protestantiske Kirker enten aldeles ikke ere døbte paa Symb. Apost., eller døbte derpaa i forkortet Form, — ere disse ikke at betragte som rettelig døbte, som rettelig indlemmede i Christi Kirke?" — Selv har jeg ikke nogen svensk Alterbog ved Haanden; men Mænd, som jeg tør anse for vel underrettede, have sagt mig, at man i den svenske Kirke slet ikke ved Daaben spørger om Djævleforsagelsen. Derimod har jeg den engelske Prayer-book ved Haanden og kan deraf have den Fornøielse at meddele, at i den biskoppelige Kirke lyder Djævleforsagelsen langt udførligere, end hos os, nemlig med disse Ord: „Dost thou renounce the devil and all his works, the vain pomp and glory of the world, with all covetous desires of the same, and the carnal desires of the flesh, so that thou wilt not follow nor be led by them?" (Forsager du Djævelen og alle hans Gjerninger, Verdens forfængelige Pragt og Ære med alle sammes lystne Begjerninger og Kjødets sandselige Begjerninger, saa at du ikke vil følge eller lade dig lede af dem?). Nu maa jeg da tillade mig at spørge: Dersom Forsagelsesordene ere (i grundtvigsk Forstand) „Ord af Jesu egen Mund", hvor tør da den svenske Kirke aldeles udelade dem ved Daaben, og hvor tør da den biskoppelige Kirke i Engelland saaledes udvide og periphrasere dem?

Gaae vi nu til Nadverordene, da har nærværende Ugeskrifts Udgiver efter den nys citerede Codex liturgicus forlængst oplyst, at disse lyde anderledes hos Justinus Martyr, anderledes i liturgia Clementina, anderledes i liturgia S. Jacobi, anderledes i liturgia S. Marci, saavelsom i ordo Gregorianus, i ordo Romanus, og i ordo Mozarabicus. — Skulle nu alle de

[1]) Spørgsmaalet hedder i bemeldte Luthers Døbebog: „Gleubestu an Jhesum Christ, seinen einigen Sohn, unsern Herrn, geborn und gelitten?"

Mange, som have nydt Nadveren efter Consecrations- og Indstiftelsesord, der ikke ere saalidet afvigende fra dem, vi bruge, — skulle alle disse Mange gaae glip af deres Synders Forladelse, af deres Frelse og Salighed? Eller skulle de i al Fald være at udelukke eller udstøde af den hellige almindelige Kirke?

Dertil kommer, at vi fra Luther selv have to forskjellige Former af Consecrationsordene, en ældre latinsk fra 1523 og en senere tydsk, i hvilken sidste han sees at have rettet sig nærmest efter Corinthierbrevet. Hvad da? — Skal da Luther, 6 Aar efter at være optraadt mod de papistiske Vildfarelser, udstødes af den Kirke, som har ham, næst Gud, at takke for Befrielsen fra saa mange vrange Lærdomme og saa mange Menneskebud?

Jeg veed ikke, at disse Spørgsmaal nogensinde ere blevne fyldestgjørende besvarede, og det synes mig, at Lindberg helst maatte have forsøgt sine Kræfter paa saadanne Haardknuder, før han spottende byder os Nødder, som for lang Tid siden baade ere knækkede og pillede af Skallerne.

Da nu Lindberg fra Graven har gjort mig den Ære at tale til mig, saa er jeg da ogsaa for Høfligheds Skyld bleven nødt til at svare ham; og han vil finde det i sin Orden, at jeg har indrettet mit Svar efter den af ham selv engang adopterede og offentliggjorte Regel, der lød med disse Ord:

„De mortuis nil nisi bene —
Saa hedder det vel paa Latin;
Men Meningen er nok ei ene,
At Sandhed skal lægges i Skrin".

Hvad hele dette Lindbergs opus posthumum angaaer, da kan jeg ikke indsee, at det enten gjør Kirken Gavn eller ham selv Ære. Da det dog vel maa være bragt for Lyset i denne eller lignende Hensigt, maa jeg da sige til den eller dem, som have publiceret dette Product, at dersom de ville holde sig til Sagen selv og med gyldige Grunde vise mig, hvor jeg i mine „Bemærkninger med Hensyn til Lindbergs Bibeloversættelse" virkelig har feilet, da vil jeg vide dem oprigtig Tak derfor. Da jeg dog, næsten uden Undtagelse, har anført de Grunde, paa hvilke enhver Bemærkning støtter sig, saa beder jeg, at disse maae blive veiede og prøvede med tilbørlige Modgrunde. Intet kan være mig kjærere; thi hvad er jeg eller mit ringe Navn mod Guds hellige Ord gjennem Propheternes og Apostlenes Mund?

Vil man derimod, som her, møde og forsvare en slet Sag enten ved at spænde Been for mig eller koge Galdeurter,

— da kan jeg sige dem, at jeg paa den ene Side forstaaer lidt af den Konst: amara lento temperare risu, og paa den anden Side ogsaa har Galde nok (ja kun altfor megen) i mit syndige Kjød. Paa denne Maade vil da Vedkommendes Ulelighed være spildt paa mig.

Egtslevmagle, den 16de Marts 1858.

C. Thorkilsen.

Et Bidrag til Danmarks nyeste Kirkehistorie.

Den ved Cultusministeriets Circulære af 12te Marts anordnede Takkefest i Anledning af Hs. Majestæt Kongens Helbredelse er nu holdt Søndagen d. 21de Marts, og de ved denne Sags Behandlings- og Udførelsesmaade medvirkende Factorer tilhøre altsaa Historien, som jo altid kommer post festum. Idet vi udtale det Ønske, at de til denne Sag henhørende Aktstykker — navnlig Forhandlingen imellem Cultusministeriet og Sjællands Biskop — snareste muligt maae blive forelagte Offentligheden, anse vi det for rigtigt, saavel med Hensyn til de Principer, der praktisk have gjort sig gjældende under Sagens Forhandling og theoretisk ere blevne udtalte i Anledning deraf, som ogsaa til Belysning af „Ugeskr.'s" Optræden og til Vurdering af de derved fremkaldte Angreb i Dagspressen, efter en Sammenstilling af det factiske Materiale, at hævde „Ugeskr.'s" fulde Berettigelse til at optræde saaledes, som det gjorde, i den kirkelige Anstands Tjeneste.

Ifølge en den 3die Febr. udstedt Bulletin blev Hans Majestæt d. 1ste Febr. angreben af en Brystforkjølelse, hvoraf Allerhøistsamme enkelte Gange tidligere har været angreben; d. 16de Febr. var Hs. Majestæt forsaavidt restitueret, at Bulletinerne ophørte.

Man kunde nu mene, at saafremt Hs. Majestæts Sygdom havde været af en saadan livstruende Charakteer, at en kirkelig Takkefest i Anledning af hans Helbredelse maatte anses for begrundet, vilde det have været Cultusministerens ufravigelige Pligt, som Kirkens Repræsentant ligeoverfor Kongen og som den, der stod Allerhøistsamme saa nær, at han var fuldstændig underrettet om Forholdene, at tage Initiativet til Foranstaltningen af en saadan kirkelig Akt, uden at han behøvede at mindes derom ved Mænd, „som staae fjernt fra Magten og Hoffet" [1]). I Cultusministerens Undladelse af at gjøre noget Skridt i saa Henseende maatte derfor ligge et vægtigt Motiv for dem, der med al loyal Glæde over Hs. Majestæts

[1]) „Fædrel." Nr. 58.

Helbredelse dog anfaae et Forslag til en særlig kirkelig Høitidelighed i det foreliggende Tilfælde for mindre hensigtsmæssig.

Under Hs. Majestæts Sygdom indrykkedes følgende Vers af Hr. Claudius Rosenhoff i „Fædrl." Nr. 35.

„Folkebøn.

Kongernes Konge! til Dig vi os vende:
Kongen er syg, og i Landet er Frygt.
Lad sin Mission, lad sit Værk ham fuldende,
Skue den Friborg, hvis Muur han har bygt!
Kongernes Konge! i Trængsel og Fare
Bedre vist Handling og Kæmpen end Bøn;
Men hvor det gjælder hans Liv at bevare,
Der har kun Bønner hver Frihedens Søn.

Livets og Dødens Du mægtige Herre!
Skaan ham — nei os — vær os naadig, o Gud!
Faa have Friheden fattet, og Færre
Vove, at lige den ende deles ud.
Kongen det vovede; den Folkeligsjære
Kongelig stifted' med Folket sin Arv;
Lad ham først Træet see Frugter at bære,
Leve til Folkets, til Frihedens Tarv!

Muligt alt selviste Drømme og Planer
Avlet nær Borgen, udklækket i Løn,
Vei til Din Himmel fra Dybet sig baner;
Ikke de standse en folkelig Bøn!
Tidt vi Dig glemte i Templet, i Hjemmet,
Gode Alfader os kjærlig tilgiv! —
O lad Ham leve, til Værket er fremmet!
Kongernes Konge! læg Aar til hans Liv!"

Allerede i dette Digt fremtræder der Noget, som krænker den religiøse Bevidstheds Blufærdighed. Og det er et ildevarslende Tegn paa Dagspressens store Mangel paa kirkelig Sands, at f. Ex. „Dagbladet" (Nr. 59), uanseet det med Bønnens Væsen uforenelige Hadefulde og Stiklende, som udtaler sig i dette Digt og som maa saare den religiøse Følelse, dog har fremført den Paastand, at dette „vakkre Digt" har fundet „Deeltagelse over hele Landet".

Den 21de Febr. blev Hans Majestæt angreben af Rosen i Ansigtet, og der udstedtes Bulletiner d. 22de—27de Febr.

Den 24de Febr. bragte „Fædrl." følgende Meddelelse:[1])

„I Mandags[2]) havde to[3]) af de Borgere, der have udstedt Indbydelse til et Andragende til Cultusministeren om Afholdelsen af en overordentlig Gudstjeneste i Anledning af Hs.

[1]) Dagen efter, d. 25de Febr., bragte Berl. Tid. i Nr. 47 en omtrent ligelydende Meddelelse.

[2]) Den 22de Februar.

[3]) Et almindeligt Rygte har nævnet d'Hrr. Flinch og Claudius Rosenhoff.

Maj. Kongens Helbredelse, en Audients hos Ministeren. Hs. Excellence udtalte sin Tilfredshed med Foretagendet, som han fandt smukt og passende, og lovede, idet han yttrede sin Beklagelse over Hs. Majestæts nye Upasselighed, der vilde foraarsage Udsættelse af Høitideligheden for nogen Tid, imidlertid at foretage de nødvendige Skridt til dennes Afholdelse, samt forøvrigt at staae Kjøbenhavns Borgere bi med Alt, hvad der i denne Anledning kunde være nødvendigt. — Andragendet er henlagt til Undertegning i de fleste Boglader".

Det nævnte Andragende blev senere indrykket i „Berl. Tid.'s" Morgenavis Nr. 49, d. 27de Febr., paa følgende Maade:

„Udstederne af et Andragende til Cultusministeren om Afholdelsen af en overordentlig Gudstjeneste i Anledning af Hans Majestæt Kongens Helbredelse, har fra flere Provindsbyer modtaget Skrivelser om, at de tiltræde det kjøbenhavnske Andragende, der lyder saaledes:

„Deres Excellence Cultusminister Hall!

Undertegnede Beboere af Staden Kjøbenhavn og Omegn andrager herved Deres Excellence om, at det maatte tillades os i de respective Sogne, efter Overeenskomst med Præsterne, at afholde en høitidelig Gudstjeneste i Anledning af vor folkekjære Konges Helbredelse. For at give denne Gudstjeneste et saa høitideligt Præg som muligt, bede vi om, at den maa foretages om Aftenen ved Lys. Deres Excellence vil forstaae, at dette Arrangement først faaer sin rette Betydning for Hans Majestæt, naar det udgaaer af en følt Trang hos Folket og ikke igjennem en Befaling fra Regjeringen. Vi haabe derfor, at Deres Excellence vil imødekomme denne vor Bøn, og assistere os overalt, hvor fornødent gjøres.

Kjøbenhavn den 19de Februar 1858."

De, der endnu kunne ønske at tiltræde, bedes inden 8 Dage fra Dato at tilmelde Udstederne det.

Skrivelserne bedes adresserede til Hr. A. Flinch, Pilestræde Nr. 84.

De Sangforeninger og Andre her i Byen, der ville understøtte ved Sangen i Kirkerne, bedes melde sig hos Hr. Assessor Lund, Farvergaden Nr. 122, 2den Sal.

De inden- og udenbyes Bladudgivere, der interesserer sig for Foretagendet, bedes optage Ovenstaaende i deres respective Blade."

At dette Andragendes Form maatte vække Betænkeligheder fra et christeligt Standpunkt, vil vel blive indrømmet af En-

hver, der veed, hvad Christendom er. Uden Foreſtilling om, at Høimeſſen netop er Kirkens ſtørſte Høitidelighed, ſøger man at arrangere en kirkelig Feſtivitet, i Lighed med Arrangementet af verdslige Feſtiviteter og politiſke Demonſtrationer, med Lys, Sange (og Baſuner), midt i Kirkens Faſtetid! Det Saarende ligger juſt i Fremhævelſen af dette udvortes Væſen, efter hvis Anbringelſe man ſørſt mener at kunne kalde den paatænkte Gudstjeneſte „høitidelig". Derſom den religiøſe Trang havde været den fremherſkende hos Andragerne, vilde man have indſkrænket ſig til i Almindelighed at andrage om Foranſtaltningen af en kirkelig Takſigelſes-Akt i den omhandlede Anledning, men overladt den nærmere Beſtemmelſe af Modaliteten til vedkommende Autoriteter.

Den uhyggelige verdslige Aand, hvoraf Andragendet ſaavelſom den ſaakaldte Comittees averterende og agiterende Virkſomhed bar Præg, hindrede dog ikke Cultusminiſteren fra at gaae ganſke ind paa dens Ønſke, og det uagtet et Spørgsmaal, der i den Grad angaaer Kirkens indre Anliggender (interna), ſom Afholdelſen af en overordentlig Gudstjeneſte, dog nødvendig ſynes at maatte fordre, at der ſørſt blev indhentet Betænkning fra Sjællands Biſkop, den af de høieſte adminiſtrative kirkelige Autoriteter, ſom ſtaaer Regjeringen nærmeſt. Men tværtimod, medens Kirkens lovmæssige Autoriteter paa en ſaa mærkelig Maade tilſideſattes i denne Sag, har man det Særſyn, at den nævnte Comittee, en heel myſtiſk Størrelſe, om hvem det ikke vidſtes, af hvem den beſtod, eller af hvem den var valgt, eller hvad Værdi der kunde tillægges dens Optræden, optræder ſom en kirkelig Autoritet ligeoverfor Miniſteren, at han forhandler med den ſom ſaadan, ja at den endog optræder med Myndighed paa den borgerlige Magts Omraade.

For at lette Overſigten, give vi her en kort Exemplification eller Udſigt over Comitteens Virkſomhed og Dagbladenes Meddelelſer, idet vi ſenere ſkulle følge Sagen videre Skridt for Skridt.

Comitteen — eller, ſom den benævnes i „Fædrl." Nr. 61, „Comitteen for den høitidelige Gudstjeneſte i Kjøbenhavn" — udfolder da fra den 22de Febr. en daglig Avertiſementsvirkſomhed igjennem flere Blade. Den averterer, at Andragendet om Afholdelſen af „en overordentlig Gudstjeneſte" — eller, ſom den i dens Avertiſementer ogſaa benævnes, „den høitidelige Gudstjeneſte" eller „Gudstjeneſten" eller „Kirkefeſten" eller „Takkefeſten" — „i Anledning af Hs. Majeſtæt Kongens Helbredelſe" henligger til Underſkrift i de fleſte Boglader i Kjøbenhavn, og den forlænger flere Gange Terminen,

inden hvilken det skal undertegnes; den averterer tvende Psalmer tilsalgs, af hvilke „Overskuddet vil tilfalde St. Johannes Kirken paa Nørrebro, hvortil som bekjendt Hans Majestæt har lagt Grundstenen", og meddeler successivt, hvormange Exemplarer af dem der er solgt; den tilbyder „de Kirkeværger, som kunne ønske at lade Sangen ledsage af Basuner, disse gratis" (dog ikke over 4 til hver Kirke), naar de „skriftlig henvende sig til Flinch"; den opfordrer de Provindsbyer, der kunde ønske at tiltræde det Kjøbenhavnske Andragende, til snareste muligt at indsende deres Skrivelser[1]); den meddeler Efterretning om Resultatet af sine Forhandlinger med Cultusministeren, og om, at den pr. Telegraph har faaet Underretning om, at den Slesvigske Biskops Svar „er aldeles tilfredsstillende"; den tilkjendegiver endelig, uden at der er mindste Grund til at antage, at den derom har confereret med Vedkommende, nemlig Politidirecteuren, at ved Takkefesten d. 21de Marts „selvfølgelig alle offentlige Forlystelser og Boutikshandel maae ophøre under Kirketiden", og at „Theatrene ogsaa have udsat deres Forestillinger."

Comitteen bliver virksomt støttet af Dagspressen.

Den 6te Marts meddeler „Fædrel." Nr. 55: „Efter Forlydende har Cultusministeren, for at imødekomme den af c. 3000 Medborgere her i Byen underskrevne Adresse, angaaende en festlig Gudstjeneste i Anledning af Hs. Maj. Kongens Helbredelse, tilskrevet Biskopperne, og henstillet det som en frivillig Sag, hvorvidt og hvorledes man vil afholde samme. For Kjøbenhavns Vedkommende beroer det altsaa nærmest paa DD. HH. Biskop Martensen og Stiftsprovst Paulli, om, naar og hvordan den vil blive afholdt. Fra mangfoldige Kjøbstæder og Landsogne indkomme daglig lignende Adresser."

Den 10de Marts siger „Berl. Tid." Nr. 58, at „der til Dato er indkommen henved fyrgetyve Andragender eller Skrivelser, alle underskrevne af Præsterne og Communalbestyrelserne, hvori man tiltræder det Kjøbenhavnske Andragende", samt at man „fra det Slesvigske har Skrivelser om, at der arbeides blandt Præsterne paa at faae en Kirkefest istand." Bladet forlanger derhos, at Cultusministeren, „støttet til de forskjellige indkomne Andragender, der jo alle udtale det bestemte Folkeønske at faae en høitidelig Gudstjeneste i Anledning af den folkekjære Konges Helbredelse", skal „give Festen en bestemt

[1]) Efter et senere Avertissement var der fra Privater og Communer ialt indkommen nogle og fyrgetyve Andragender. Som sidste Termin for Indsendelsen bestemtes d. 19de Marts.

Form og idetmindste for Kjøbenhavns Vedkommende bestemme den til en Aftentime". Kun Ministeren kan gjøre dette, da Andragendet er undertegnet af „alle de forskjellige herværende Troesbekjendere."

„Flyvepoſten" i Nr. 60 gjør opmærksom paa, at „det er ingen evangelisk-kirkelig Fest, der har været paatænkt, men en almindelig, folkelig Gudstjeneste, hvori Enhver, der troer paa et Forsyn, vil kunne deeltage."

„Fædrel." Nr. 59, d. 11. Marts: „H. M. Kongen har foræret St. Knudsgildet i Flensborg et Sølv-Vaabenskjold, bestemt til ved høitidelige Leiligheder at hænges paa „Velkomsten". I Fredags Aftes holdt Gildet en høitidelig Forsamling, hvori denne Gave overleveredes det. Kammerherre Rosen udbragte et Leve for Kongen, der besvaredes med stormende Jubel, og Forsamlingen besluttede derpaa eenstemmig en Lykønskningsskrivelse til Kongen i Anledning af hans overstandne Sygdom og et Andragende til Biskoppen for Slesvig om en kirkelig Takkefest i samme Anledning."

Saavidt om Comitteen og Bladene. Vi optage dereſter Traaden fra før.

Den 1ste Marts udstedte Cultusministeren et Circulære til Biskopperne, hvori det meddeeltes, at det indgivne Andragende var bevilget, idet det overdroges Biskopperne at sørge for en værdig og passende Udførelse af den paatænkte Gudstjeneste. Den 4de Marts indgav Sjællands Biskop sin Indstilling — naturligviis ikke, som „Dagbladet" siger, en Protest — til Ministeriet om Nødvendigheden af nærmere Regler med Hensyn til Udførelsen af denne Plan, inden han turde anſee sig beføiet til at sætte den i Gang. Ministeriets Svarskrivelse [1]) herpaa udfærdigedes den 6te Marts, og Biskoppen

---

[1]) Jeg maa her benytte Leiligheden til at rette en indløben Feil i „Ugeskriftet." Da „Fædr." twende Gange, i Nr. 55 og Nr. 58, meddeelte, at det var henstillet til Biskopperne, „om og hvorledes" den ønskede Gudstjeneste skulde afholdes, og jeg vidste, at dette ikke var Indholdet af Ministeriets Resolution under 1ste Marts, antog jeg, idet jeg troede, at Bladet var rigtigt underrettet, at det maatte være Indholdet af Ministeriets Svarskrivelse af 6te Marts (hvilken urigtigt i „Ugeskr.'s" Nr. 15 benævnedes som en „Resolution"). Denne indløbne Feil, som herved rettes, vil tjene til at vise, hvad enhver uhildet Læser strax vil kunne have sagt sig selv, at Biskop Martensens Forhold til Ugeskr. og in specie til Artiklerne om den her foreliggende Sag er et ganske andet, end „Fædr." og „Dagbladet" have antaget. At Biskop M. i en Embedssag skulde skrive anonyme Artikler i Bladene, vil Ingen, der kjender denne Mand, kunne nedlade sig til at troe. Det er i Virkeligheden ogsaa saa langt fra, at Biskop Martensen har skrevet Artiklen, eller, om man vil, Artiklerne i Ugeskr.'s Nr. 14, at han ikke engang

udſtedte da ſtrax Circulære til Provſterne om Iværkſættelſen, hvorom ſaa ſenere, under 12te Marts, indberettedes det Fornødne til Miniſteriet. (Det er altſaa urigtigt, naar Dagbladet taler om et nyt Indlæg, ſom Biſkoppen fremdeles ſkulde have indſendt under ovennævnte Dato).

Da Sagen, efter Miniſteriets første Tilladelſe, var gjort afhængig af en frivillig Overeenskomſt mellem Præſt og Menighed, maatte Præſterne altſaa være betænkte paa, hvorledes de vilde forholde ſig i denne Sag. De Kjøbenhavnſke Præſter, til hvem der forøvrigt efter Forlydende, ialfald kun med en enkelt Undtagelſe, ikke var ſkeet nogen ſærlig Henvendelſe fra de reſp. Menigheders Side, holdt i denne Anledning et Conventsmøde Torsdagen d. 11te Marts. Det blev her eenſtemmig vedtaget[1]), at man den nærmeſte Søndag (d. 14de Marts) efter Prædikenen vilde holde en Takkebøn i Anledning af Kongens Helbredelſe, og at man i Bladene vilde indrykke en Meddelelſe herom til Menighederne. Men inden den fornødne Udfærdigelſe herom var bleven affattet, fremkom der imidlertid paa ſelve Conventsmødet Oplysninger fra et Medlem, ifølge hvilke Conventet foreløbig maatte ſuſpendere at foretage noget Skridt. Der meddeeltes nemlig, at der fra Miniſteriets Side vilde ſkee en ny Afgjørelſe af Sagen.

Hvorledes Fleertallet af Kjøbenhavns Geiſtlighed meente, at den paatænkte Plan kirkelig ſkulde udføres, var ikke nogen Hemmelighed; og det kunde ikke feile, at en Offentliggjørelſe af deres eenſtemmige Beſlutning derom vilde have udøvet en ſtor moralſk Virkning. Indholdet af de nævnte Oplysninger, ſom meddeeltes Conventet, angik et nyt uventet Skridt af Comitteen.

Comitteen, i hvis Andragende det yttres, at Arrangementet af en ſaadan Feſt først faaer ſin rette Betydning ved Frivilligheden, henvendte ſig atter — i hvad Diemed, ſiges ikke — til Cultusminiſteren Torsdag Formiddag (ſamme Dag, ſom Kjøbenhavns geiſtlige Convent holdt Møde), og ved dens Audients „beſtemte" Miniſteren, at Feſten ſkulde holdes paa ſamme Dag Landet rundt, hvorom en officiel Bekjendtgjørelſe vilde udkomme en af Dagene. Om Fredagen d. 12te Marts læſtes en Bekjendtgjørelſe herom fra Comitteen i Dagbladene. Den nye Reſolution af Miniſteren, hvorved en Takkebøn an-

---

kunde have nogen Anelſe om, at dette Indlæg vilde komme. Forſ. af det nævnte Indlæg i „Ugeſkr." havde fra ſin Side ikke Kjendſkab til Biſkoppens Skrivelſe af 4de Marts.

[1]) Hvorledes det forholder ſig med den i „Berl. Tid" Nr 58 meddeelte Underretning om Yttringer paa en Præſteconferents Tirsdagen den 9de Marts, ſee vi os ikke iſtand til at oplyſe.

ordnedes over hele Landet Søndagen d. 21de Marts, i Forbindelse med en Aftensangs-Gudstjeneste ved Lys i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne, blev om Mandagen den 15de Marts indrykket i Dagbladene. Den meddeles her efter „Fædr." Nr. 62.

„Fra Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet er den 12te Marts 1858 udgaaet følgende Circulære til Biskopperne:

„I Skrivelse af 1ste d. M. har Ministeriet meddeelt Deres Høiærværdighed og øvrige Herrer Biskopper Indholdet af et fra en Deel Beboere af Kjøbenhavn og Omegn indgivet Andragende om Afholdelse af en kirkelig Høitidelighed i Anledning af Hs. Majestæts Helbredelse; hvorhos Ministeriet har tilføiet, at det tillodes, at den omhandlede Gudstjeneste afholdtes efter Overeenskomst med de vedkommende Præster, og iøvrigt overladt til Biskopperne, hvilke yderligere Skridt de maatte finde det fornødent eller hensigtsmæssigt at træffe, for at sikkre den paatænkte Gudstjeneste, hvor den maatte blive afholdt, en saa værdig og passende Charakteer som muligt.

Efterat denne Skrivelse var afgaaet, har Ministeriet modtaget saa mange Andragender saavel fra Kjøbstæder som ogsaa fra enkelte Menighedsraad paa Landet, hvori det ommeldte Andragende tiltrædes, at den attraaede kirkelige Handling, der oprindelig nærmest var beregnet for Kjøbenhavn og Omegn, naturligst maa fremtræde som en almindelig Foranstaltning. Under disse Omstændigheder har det derfor ogsaa maattet forekomme Ministeriet ønskeligst, at den kunde finde Sted saavidt muligt paa samme Dag trindt om i Landet, som et fælleds Udtryk for Folkets Følelser. Denne Dag har Ministeriet antaget passende at kunne fastsættes til Søndagen den 21de d. M.

I Henhold hertil skulde Ministeriet tjenstligst anmode Deres Høiærværdighed om behagelig at ville tilkjendegive samtlige Præster i det Dem betroede Stift, at der Søndagen den 21de d. M. bliver at afholde en Takkebøn i Anledning af Hs. Majestæts lykkelige Helbredelse, samt at det iøvrigt overlades til dem paa hvert enkelt Sted, ved Afsyngning af de i dette Øiemed forfattede eller andre til Leiligheden svarende Psalmer, saavelsom paa anden passende Maade, at bidrage til at forhøie denne Handlings festlige Charakteer.

Hvad derhos angaaer Kjøbenhavn og de andre Kjøbstæder, hvor Omstændighederne tillade at imødekomme det stærkt udtalte Ønske om at give den attraaede Takkefest en særdeles Høitidelighed ved Afholdelsen af en Aftengudstjeneste, har Ministeriet antaget, at dette Ønske rettest kunde opfyldes derved, at Festen sættes i Forbindelse med Aftensangstjenesten, og saaledes at denne henlægges til et senere Klokkeslet.

Efter hertil at have erhvervet fornøden allerhøieste Bemyndigelse, skulde Ministeriet derfor tjenligst melde, at den attraaede kirkelige Høitidelighed i de af Hovedstadens Kirker, hvor der holdes Aftensang, bliver at sætte i Forbindelse med denne, saaledes at Aftensangstjenesten Søndagen den 21de d. M. henlægges til Aften Kl. 6, samt at det tilstedes, at en lignende Forandring af Klokkeslet maa foretages i alle Kjøbstæder, hvor der holdes Aftensangstjeneste, saavelsom at der i de Kjøbstadkirker, hvor denne Tjeneste ikke er brugelig, maa i den omhandlede Anledning holdes en extraordinær Aftensangstjeneste til samme Tid.

I Overeensstemmelse hermed ville Deres Høiærværdighed derfor ligeledes tjenstligt meddele de Vedkommende det Fornødne." —

Vi have nu meddeelt det Tilstrækkelige om denne Sags udvortes Gang, og skulle derefter betragte den fra dens mere indvortes Side. Vi knytte Bemærkningerne herom til Belysningen af „Ugeskr.'s" Optræden i denne Anledning.

For Udgiveren af en evangelisk Kirketidende er det ligefrem Pligt, efter bedste Evne og Indsigt at hævde de christelige og kirkelige Principers Gyldighed. I den her foreliggende Anledning var det en Samvittighedssag.

„Ugeskr." bragte derfor i Nr. 14, d. 5te Marts, en Udtalelse, hvori der, under Fremhævelsen af den almindelige, velgrundede Glæde over Hs. Majestæts Helbredelse, væsentlig gjordes gjældende, at der i den foreliggende Sag maaskee ikke var tilstrækkelig Grund til Afholdelsen af en særlig kirkelig Takkefest, men at, saafremt en kirkelig Akt skulde finde Sted, burde den skee ved en anordnet Takkebøn efter Prædikenen en Søndag i alle Landets Kirker; — at der var skeet et stort Misgreb ved den Maade, hvorpaa denne Sag var fremmet fra Andragernes Side, idet den bar Præget af en verdslig, politisk Demonstration[1]), til Nedværdigelse for Kirken; — og at der var skeet et Overgreb fra Cultusministerens Side, idet han havde afgjort en Sag, der hørte til Kirkens interna, uden at indhente Kirkens Betænkning. Der gjordes tillige opmærksom paa, at en frivillig Overeenskomst saagodt som umuligt kunde træffes[2]), og at det tilsigtede Arrangement bar en betænkelig verdslig Charakteer.

---

[1]) Denne politiske Side ved Sagen have Bladene jo siden ganske uforbeholdent vedkjendt sig.

[2]) Desuden maatte man være berettiget til det Spørgsmaal: hvor ere nemlig Menighederne nu, da Sognebaandet er løst?

Men ikke har der fra „Ugeskr.'s" Side, som Dagbladene have mistydet det, været, og kunde ikke være, den mindste Tanke om eller Antydning af, at der skulde være noget for Samvittigheden Besværende i at takke Gud for Bevarelsen af Kongens Liv. „Ugeskr." har jo tværtimod fordret en almindelig Takkebøn i denne Anledning. Dets Polemik har ene og alene gjældt den Maade, hvorpaa Sagen var sat i Gang og bragt til Udførelse fra Comitteens og Cultusministerens Side.

Udgiveren havde aldrig ventet, at det udtalte christelige Ord skulde finde ret Forstaaelse, endsige Anklang, i Dagspressen, der jo tildeels er i Hænderne paa Jøder og Hedninger, og han var fuldkommen belavet paa at blive mistydet og lagt for Had paa den Maade, som skeet er. Han vidste jo af Erfaring, ved i længere Tid at have fulgt Dagspressen, at den sædvanlige Maade i Discussionen ikke er: „den Mand har af de og de Grunde Uret" — men: „den Anskuelse er urigtig, thi den kommer fra den og den Mand, fra den og den Side, udspringer af de og de Motiver", og navnlig var han vis paa, at man vilde underlægge den i religiøs Interesse skete Udtalelse et politisk Motiv; ja han maatte endog have tvivlet om, at det Religiøse in casu var sat rigtig ind, dersom en saadan Mistydning ikke havde fundet Sted [1]). Den Aand, som gaaer igjennem Angrebene paa „Ugeskr.", bærer nokſom Vidnesbyrd mod sig selv fra det religiøse Synspunkt.

Er der da skeet noget Uloyalt fra „Ugeskr.'s" Side? Vi ville her ikke spørge, om der har været en Collision imellem det Loyale og det Christelige — thi i saa Fald har det Sidste ubetinget Fortrinet —; men er der virkelig skeet noget Uloyalt? „Ugeskr." har udtalt Glæden over Hs. Majestæts Helbredelse, men har fra et christeligt Synspunkt maattet gjøre Indsigelse mod denne Sags Behandlingsmaade og mod den foreslaaede extraordinære Gudstjeneste. Det har derimod foreslaaet en Takkebøn i alle Kirker efter Prædikenen paa en Søndag; og efter hvad vi kjende til Stemningen, vil dette Forslag, som stemmer med hvad der skal være foreslaaet af Biskop Martensen, og med det, hvortil Cultusministeren tilsidst begrændsede Sagen (paa enkelte uvæsentlige Udsmykkelser

[1]) „Dagbladet" har især naivt udtalt Bestyldningen i sit Nr. 65, hvor det paa den ene Spalte siger, at Ugeskriftet „alene har rykket frem med theologiske Indsigelser og geistlige Fraser", og paa den næste Spalte taler om „de med de borgerlige og religiøse Pligter i Strid staaende politiske Motiver" for Udtalelsen, og om „den opstaaede Collision, der kun sket skjules under de sammenstikkede geistlige Fraser".

nær), have forekommet de Christne i Landet mest adæquat. Og man turde vel endogsaa spørge: er en saadan Bøn mindre kraftig, eller naaer den vanskeligere Guds Øre, naar den skeer ved Dagen, end naar den skeer ved Lys? Vi stode i den Formening, at det nærmest kom an paa, om den bades med Andagt, og vi ansaae Høimessen for Kirkens største Høitidelighed [1]); vi betragtede Afholdelsen af en særlig Gudstjeneste — hvad der jo nu ogsaa er undgaaet ved Cultusministeriets Bestemmelse [2]) — som høist betænkelig, og vi mene endnu bestandig, at en saadan Takkebøn maa være et Appendix til Gudstjenesten, ikke Gudstjenesten et Appendix til Takkebønnen, dersom ikke den rette kirkelige Orden skal omstødes. — Hvad forøvrigt det Loyale angaaer, da troe vi, at Illoyaliteten ligesaavel kan vise sig i Retning af Formeget som i Retning af Forlidet; der er her en gylden Middelvei. Loyaliteten maa nærmest vise sig negativt, i Afholdelsen fra Alt, hvad der kan saare Monarchens ophøiede Person; men den maa ikke positivt stille sig selv tilfreds ved at smigre ham paa Sandhedens Bekostning. Vel maa der paa dette Omraade ikke dømmes for strengt. Endeel af det, der her kan finde Sted, skal ikke maales med Sandhedens strenge Alen, men falder ind under det Conventionelles Begreb, og har ingen slem Betydning, saalænge det holder sig paa det blot Verdsligt-Formelles Gebeet [3]). Derimod er det noget Andet, naar man staaer paa Kirkens, paa den evige Sandheds hellige Grund. Der skal intet Menneske saaledes roses. Medens man paa det verdslige, politiske Stade ret vel kan kappes om at lægge sin undersaatlige Loyalitet for Dagen, saa er Kirken for ophøiet til, at en saadan Væddestrid, som der jo tildeels vilde fremkaldes ved Overladelsen af Sagen til en frivillig Overeenskomst mellem Præst og Menighed, tør finde Sted paa dens Grund. Denne Betragtningsmaade er ægte protestantisk, ikke en Frugt af hierarchisk Anmasselse.

Hvad endelig Cultusministerens Forhold til Sagen angaaer, da maae vi paany beklage de Misgreb eller vel endog

---

[1]) Naar „Dagbladet" i Nr. 65 taler om den „Takkebøn, hvormed det Hele" (efter Præsternes Formening) „passende kunde afspises", da er det, efter Bladets religiøse Standpunkt, ikke klart, om det mener, at Afspiisningen nærmest gjælder Gud eller Kongen eller Folket.

[2]) Efter Bladene har en særlig Takkegudstjeneste en Hverdag fundet Sted i Aalborg.

[3]) Dog kan det ikke nægtes, at vor Literatur (incl. Dagbladene) i flere Henseender fremviser store Forsyndelser mod Sandheden paa dette Gebeet.

Overgreb [1]), som hans vaklende Forhold i hele denne Sag har ført med sig. I Sagens sidste Afgjørelse [2]) indtager han en heldigere Stilling, idet han væsentlig sætter Biskoppens Anskuelse af Sagen i Kraft, men dog frelser et vist Skin for Comitteen. Medens han først havde overladt Sagen til Frivilligheden og tilladt Afholdelsen af en extraordinær Gudstjeneste, ender han med at befale en Takkebøn i alle Landets Kirker [3]); han anordner ingen ny Gudstjeneste, men flytter Aftensangstjenesten et Par Timer ned, og Committeen og dens Venner faae saa Lysene og Sangene til Fornøielse for sig og det store Publicum. At Sjællands Biskop har vist en fast kirkelig Holdning i denne hele Sag, vil upaatvivlelig blive anerkjendt, naar engang Aktstykkerne komme til offentlig Kundskab; og Bladenes saa meningsløse Sigtelser for Intriguer osv. ville da staae blottede i hele deres Usselhed.

Det har i høi Grad undret os at see „Dagbladets" Paaberaabelse af S. Kierkegaard. Det er vistnok en retfærdig Nemesis over dennes sidste uberettigede Optræden, at han efter sin Død tages til Indtægt af dem, hvem han i levende Live vistnok allermeest vilde betakke sig for at have noget Samqvem med i religiøs Henseende.

Takkefesten er nu holdt, og det maa haabes, at den de fleste Steder ved de Geistliges værdige Holdning er bleven hævet over Politikens uklare, taagede Sphære [4]). Det har, ogsaa i denne Sag, været en alvorlig Mindelse for fromme Christne, at det netop nu er Fastetiden, i hvilken det mere end ellers stilles os for Øie, hvad Betydning Mængdens

---

[1]) Naar „Dagbladet", Nr. 59, saa stærkt har anket over Udtrykket i „Ugeskr.": Cultusministerens „Cæsareopapat", og det i samme Stykke udtaler det som sin Anskuelse, at „Cultusministeren paa Hs. Majestæt Kongens Vegne er Kirkens Herre i alle Ikkelovgivningsanliggender", at „det er en reen Raadesag af ham, naar han spørger Biskopperne", og at „Henvendelsen til Kirken saa vite har medført slette Følger" — da troe vi, at Intet kan tale mere for Berettigelsen af „Ugeskr.'s" Udtryk end denne Udtalelse i et Blad, der optræder som Cultusministerens Talsmand. Om Cultusministeren selv kan være tjent med den Aand, hvori, og den Maade, hvorpaa „Dagbladet" taler hans Sag, er et ganske andet Spørgsmaal.

[2]) Motiveringen i Resolutionen maatte vistnok helst have været borte.

[3]) Ogsaa i Slesvig og Holsteen er nu en Takkebøn anordnet.

[4]) Fra et christeligt Standpunkt anse vi Afsyngningen i Guds Huus af Linier (Grundtvigs Psalmer, „Fædr." Nr. 63) som:

(Kongens) „Fjender bære Skammen,
Styrte ned og slettes ud!" —

for ikke berettiget. Ny Testamente har et ganske andet Bud med Hensyn til Fjender, forsaavidt der virkelig kan være Tale om saadanne.

Raab og Mængdens Bifald har. Men Hver see at staae fast i sin egen Samvittighed!

Vi slutte denne Artikel med Udtalelsen af det Haab, at det af ovenstaaende Udvikling vil indlyse for retsindige Læsere, at „Ugeskr.'s" Optræden har været bestemt af Hensynet til de religiøs-sædelige Principer, og at den har havt et fuldkommen loyalt Præg. Nærmere, end som her er skeet, at belyse de øvrige Bestyldninger, som ere fremførte mod „Ugeskr." og dets Udgiver, anseе vi for unødvendigt.

J. M. L. H.

Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, udgivet af C. P. Caspari, Gisle Johnson og N. Tønder-Nissen (Lærere i Theologien ved Universitetet i Christiania). I-II Qvartal. Christiania (Malling). 1857.

„Nordmænd, Brødre, Medchristne" — saa udtalte henimod Slutningen af forrige Aarhundrede Bergens Biskop Johan Nordahl Bruun, der i Sandhed stod som en Eeg paa Klippen, sit christelige Haab om den evangelisk-lutherske, den sande Reformationskirkes, Forplantelse i Norges Land — „dette er min Troesbekjendelse, med hvilken jeg lever og dør, „og haaber at dø salig. Gud give, den var al Verdens! „Jeg haaber, den vil blive mit Fædrenelands sidst blandt „Landene i Europa. Medens blødere Nationer omdrives af „hvert Lærdoms Veir, da lader os være standhaftige nok til, „i vor Religion ikke at troe og antage noget Menneskes Me„ning, uden den er overeensstemmende med, hvad Gud har „sagt os i den hellige Skrift!" [1]) Det var i en sildig Aftentime, hvor Meget syntes at forkrænke, ja endog spotte hans Haab; men han havde Herrens Forjættelse med sig og den Sky af Vidner, hvilke Verden ikke var værd; han havde lært det af Abraham, „de Troendes Fader", der jo ogsaa „troede paa Haab, hvor Intet var at haabe" (Rom. 4, 18). Og see, hans Haab har ikke beskjæmmet ham. Ikke blot den religiøse Folkegjæring i Norge i hine Dage, forsaavidt den blev sig selv nogenlunde klar, pegede hen paa den evangelisk-lutherske Kirkes Fornyelse; men efterhaanden dannede sig en Stamme af Kirkens Stridsmænd af Ordets uforgængelige Sæd, der

[1]) I Fortalen til „Hellige Taler. 1ste Deel." Bergen 1797.

bliver til evig Tid — en Stamme, der, fredet og velsignet af Herrens Aand, blev stærk nok ikke blot til at bevare Troens Hemmelighed i en reen Samvittighed (1 Tim. 3, 9), men til at trodse (som den salige Biskop havde ønsket og haabet det) de forskjellige Lærdoms-Veir og Menneske-Meninger. Det er sandt, disse „Veir" have, allerede i flere Aartier, været heftige nok; det er sandt, at de derhen sigtende Bestræbelser ad Separatismens Vei flittig have gravet sig hullede Brønde, der ikke holde Vand; det er sandt, de vovede at udæske Reformationen til Kamp; thi den sande, virkelige Reformation, yttrede man tilsidst, den qvaltes hartad i Fødselen og begynder først nu at udvikle sig af Svøbet.[2]) Men Stammen staaer nu alligevel, og det er eet af de trøsteligste Kjendetegn i saa Henseende, det, som det foreliggende Tidsskrift bebuder: at nemlig i Norge et theologisk Facultet bestaaer, der ikke blot ikke skammer sig ved den evangelisk-lutherske Kirkes Navn, men gjerne i alle Retninger vilde bidrage til at gjøre dens Gjerning. At paapege den Maade, hvorpaa det „theologiske Tidsskrift", som saadant, stræber at løse denne Opgave og stille vor Kirkes Charakteer klart frem, er det, vi i nærværende Anmeldelse have foresat os. Et andet Sted maa det blive forbeholdt at give Vink om de enkelte Stadier af den kirkelige Udvikling i Norge i de sidste Dage samt Kampens eiendommelige Beskaffenhed.

„Vel mødt" kunne vi sige til, at Tidsskriftet aabnes med en Række af de skarpsindigste og grundigste Undersøgelser (fra Prof. P. C. Caspari's Haand) om „den kirkelige Daabsbekjendelse" (I. 1—93. II. 191—233). Forbauses vi med Rette over det videnskabelige Mod, der herved er lagt for Dagen, der ikke skyer en fuldstændig Forskning fra for af, med Forudsætning af alle de hidtil vundne virkelige, historiske Resultater, og med den meest detaillerede Betragtning af de enkelte Punkter, selv af saadanne, hvis Betydning fortrinsvis er subsidiær — saa have vi dog ei mindre Anledning til at glæde os over, at Undersøgelsen netop er faldet paa denne Gjenstand. Thi, som bekjendt, bestaaer der for os en Nordisk Skole (om vi nu ville kalde et Phænomen saa, der nivellerer en stor Række af kirkelige Bildfarelser, hos at faae sit Begreb bragt istand), der netop tager sit Udgangspunkt fra Daabsbekjendelsen som et (efter dens Paastand) ikke blot primitivt Guds-Ord, men i Grunden (tilligemed For-

[2]) Saaledes Grundtvig i Afhandlingen: „Ordet og Troen efter Christi egen Lærdom"; Kirkelig Samler, III. 4. S. 290.

sagelses-Formlen ved Daaben og Consecrations- samt Distributions-Ordene ved Nadveren), de eneste tilbageblevne af alle de Ord, om hvilke tilsammen vor Herre forsikrer, at „de ere Liv og ere Aand" (aabenbart enten udtalte eller nedskrevne, da Christus selv jo heelt igjennem brugte τὰς γραφὰς, det Gamle Testamentes hellige Skrift, som levende Ord, og Faderens og Sønnens Hellig Aand jo stod for Nedskrivelsen af det Nye), og som dertil knytter en Theori, der stiller hele Kirkens Liv og Væren, Ret og Bestaaen gjennem Aarhundredernes Række i Skygge. Det er i Caspari's Afhandling Historien, der kæmper med Fictionerne; nærmere bestemt og begrændset er Indholdet dette. Her er ikke Spørgsmaalet særligt om den Romerske Form af det Apostoliske Symbol, ei heller om den Occidentalske Kirkes Ret til at bibeholde det uforandret, ligesaalidt om Symbolets Forhold overhovedet til det Fundamentelles Begreb (et Spørgsmaal, Ref. tidligere har søgt nogenlunde at oplyse), men om de Daabsbekjendelser, der virkelig vare i Brug ved Daaben i de forskjellige Apostoliske Kirker (f. Ex. i Jerusalem, i Antiochien, i hele Orienten overhovedet, men ei mindre i Rom, i Aquileja, i de Afrikanske, Gallicanske, Hispaniske Kirker o. s. v.), og om hvilke dette med fuldkommen tilforladelig, historisk Evidents lader sig godtgjøre. At her tilsidst Slaget maa staae, ligger i Sagens Natur. Thi staaer det først fast (et mægtigt Resultat, som Forf. allerede i det Foreliggende har forberedt og lagt Grunden til), at „de Orientalske Kirker overhovedet aldrig have havt eller kunnet have det Occidentalske Daabssymbol, at det Nicænske Symbol væsentligt allerede var Daabssymbol i Orienten, førend det blev Kirkesymbol", staaer det fast, at selve Varieteterne ved det Occidentalske Daabssymbol fastholdtes af de forskjellige Kirker i Occidenten, netop hvor det brugtes som Daabssymbol; staaer det endelig historisk utvivlsomt fast, at det Romerske Daabssymbol i de fire første Aarhundreder i det mindste udelod to Led (»descendit ad inferos, vitam æternam«), der senere ere tilføiede, og at „end ikke de svageste Spor af Ordene »sanctorum communionem« findes hverken i de Orientalske eller i de Latinske Daabsbekjendelser til henimod Midten af det 5te Aarhundrede" — staaer dette fast, da maa jo Paastanden om det Romersk-Apostoliske Symbols fuldstændige Primitivitet, end sige den om dets Overlevering af Herrens Mund til Apostlene, svinde hen som Dunst og Taage, medens Overbeviisningen om de gamle Symbolers fundamentelle Charakteer ikke i mindste Maade derved forkrænkes. Den Romerske Form af det Apostoliske Symbol bliver ligesom

den Jerusalemske (der i al Fald kan gjøre Fordring paa større Primitivitet) og andre et herligt Kirke-Arbeide, hvorved de forskjellige Kirker paa eengang have villet bevise deres økonomiske Troskab og bevare Frihedens Charakteer, Herrens Ord i alle Maader ukrænket. Vi erholde derved tillige et værdifuldt, ja uundværligt Bidrag til at oplyse „Confessionernes" historiske Berettigelse, der allerede da, i hine første Aarhundreder, laae i Kirkens Moderskjød. Hvad Forf. i de meddeelte Afsnit af den store Undersøgelse behandler, angaaer først den i Constitution. Apostol. VII, 41 opbevarede Daabsbekjendelse (om hvilken han med historisk Stringents beviser, at den, i den Form vi nu have den, tidligst kan datere sig fra Midten af 4de Aarhundrede; at dens Hjemsted er Syrien, og at den virkelig har været brugt ved Daaben), dernæst Begyndelsen af Undersøgelsen om den Jerusalemske Kirkes Daabsbekjendelse i Cyrills Katecheser, „den vigtigste af alle de Orientalske og af alle de os endnu opbevarede gammelkirkelige Daabsbekjendelser overhovedet." Ogsaa her gaaer Forf. den sikkreste og bedste Vei, idet han med Touttee (Benedictiner-Udgiveren) drager Bekjendelsens Form ud deels af de sikkert betegnende Steder i Katecheserne selv, deels af de lige gamle Overskrifter. Det store Spørgsmaal om det Apostoliske Symbols historiske Formation, enten, som Cyrill af Jerusalem, Augustin og mange Andre ville, ved Sammendrag af den hellige Skrift, eller som reent udsprunget af den kirkelig dannende Kraft og Kirkens organiserende Drift samt Kirkeunderviisningens Nødtørft[3]), bliver her (dog ikke første Gang) sat i Bevægelse.

Fra samme Haand foreligger Begyndelsen til en Afhandling om „Barnedaabens Skriftmæssighed, godtgjort af Marc. 10, 13—16, Luc. 18, 15—17, Matth. 19, 13—15, 18, 1 ff. Matth. 5, 3" (II. 129—168), af lige Interesse vistnok ei blot for den Norske Kirke[4]) og bebudende ligesaa et respectabelt Omfang. Det er en fuldstændig Revision, udelukkende paa exegetisk Grund, udrustet (som det maatte være) med ei blot et Overblik, men Indblik i Udlæg-

[3]) Ref., der i tidligere Afhandlinger har stillet sig paa denne Side, har dog maaskee lagt for stor Vægt derpaa. Kirkefædrenes kritiske Naivitet, der ei bevægede sig i en saadan Modsætning, som Kirken i senere Dage, bør herved komme i Betragtning.

[4]) Thi man maa vel lægge Mærke til, at, uanseet vore egne Baptist-Sværme og Loven af 4de Marts 1857, selve Grundtvigs Slutninger om Betingelserne for Daabens Gyldighed, og de Grundtvigske Præsters Raad til Forældrene, at lade Børnene ligge saalænge udøbte, indtil de selv faae fuldstændig Overbeviisning om Daabens Nødvendighed, føre ganske hen til Baptismens Grændser.

gernes Charakteer fra de tidligste Dage, med den textuale Præcision, som Luther fremfor Alt fordrer af enhver Skriftudlægger[5]), endelig med de seneste Dages høist berigede grammatiske Forskning og Akribie. For dem, der have taget nogenlunde fat paa de hidhørende Undersøgelser, bemærkes blot exempelviis, at de bibragte Grunde af Contexten og reent grammatiske Instantser (S. 135 ff.) for Opfattelsen af Ordet τοῦτον Marc. 10, 14 (Spidsen af Undersøgelserne fra een Side) ere aldeles udtømmende, at Decisionen imod Bengel og enkelte ældre Udlæggere (S. 151 ff.) er værd at paaagte, endelig at der overhovedet intet Moment til Afgjørelsen er overseet.

Til det praktiske Gebeet fører Past. Grimelund os hen ved to Afhandlinger. I den første, „om Nadverens rette Stilling i den kirkelige Gudstjeneste" (I. 94—118), faaer det velgrundede Ønske, at Hovedstillingen for dette høieste Punkt i den kirkelige Cultus maatte atter erkjendes at være Søndag-Hovedgudstjenesten, „ved det høitidelige Møde mellem Menigheden og dets Hoved", et klart og kraftigt Udtryk; dog ei blot det, men ogsaa de fornødne historiske Oplysninger bibringes paa en hensigtssvarende og tiltalende Maade. I den anden, „om flere Helligdages Optagelse i Kirkeaaret" (II. 164—190), kommer en erkjendt Kirkens (især den Nordiske Kirkes) Trang og Ret paa værdig Maade til Orde. Kirkeaarets Begreb i heortologisk Hensende har ligesaa stor og umiskjendelig Betydning, som et Factum af det Slags, der viser sig i den Dansk-Norske Kirkestyrelse ved Loven af 26de October 1770, (hvorved endog Epiphanias-Festen, en af de ældste christelige, af umodne, taabelige Grunde afskaffedes), fortjener alvorlig Tilretteviisning og Tilbagekræven af den Kirken rovede Ret. Hiint er udviklet, navnlig efter de ypperlige Undersøgelser af E. Ranke[6]); dette er tilbørligt gjort gjeldende. Til det Hele slutter sig et Forslag til Redintegration eller Tilretteseetning (S. 188 f.), som vistnok i de fleste Punkter kun kan billiges, og som vi ønske den allerbedste Fremgang.

Meget lovende er P. Coucherons Afhandling „om M. Niels Svendsen Kronikes Stridigheder med Præsteskabet i Christiania 1642—1652", hvoraf første Stykke meddeles (II. 234—255). Forf. saae sig istand til at meddele flere og

[5]) Luthers Tischreden, Förstemann—Bindseils Udg., I. 7 f.

[6]) E. Ranke, Das kirchliche Perikopensystem, aus den ältesten Urkunden der Römischen Liturgie dargelegt. Berl. 1847. Sammes: Kritische Zusammenstellung der innerhalb der evang. Kirche Deutschlands eingeführten neuen Perikopenkreise. ib. 1850.

bedre Efterretninger end Pontoppidan (Annales ad a. 1651. 1655), der fortrinsviis kun behandler den bekjendte Fanatiker Niels Svendsens sidste Proces i Kiøbenhavn; hele Processens Acter og Documenter findes nemlig indførte i Christiania Kapitels Protocoller, der nu ere opbevarede i Rigsarchivet der og som stode Forf. aabne til Benyttelse. Af denne Hovedkilde, foruden af andre i Norge forhaandenværende haandskrevne Kilder, øste Forf. De meddeelte Uddrag af Documenterne conservere (hvorfor man maa være Forf. taknemmelig) disses egne Ord og, saavidt muligt, den oprindelige Fremstillings Udtryk. Forf.'s Mening, at Niels Svendsen var en umiddelbar Discipel af Christian Hoburg (Hohburg, † i Altona som Mennonitpræst 1675; han skrev ei blot under sit eget, men ogsaa under Navnene: Elias Prætorius, Christianus Montaldus), er mere end en blot Formodning; Sagen selv og Omstændighederne stadfæste det.

„Læsefrugternes" Fortsættelse vil ganske vist ønskes af mange Læsere.

Dr. A. G. Rudelbach.

Ledige Embeder. 8. Marts. Sønder- og Nørre-Onsild i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 808 Rd. (I Pension til den entledigede Formand udredes aarlig 5 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 20 Tdr. Havre, at betale efter Capitelstaxten, samt 80 Rd. i Penge). — Thyregod og Vester i Ribe Stift; Reg.s Sum 754 Rd. — Vodder i Torninglehn under Ribe Stift; Reg.s Sum 836 Rd. — 18. Marts. Harboøre og Engberg i Ribe Stift; Reg.s Sum 868 Rd. — Gosmer og Halling i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1432 Rd. — Hals i Aalborg Stift; Reg.s Sum 950 Rd.

Udnævnelser. 4. Marts. Valget af Cand. theol. M. Brunkhorst til Sognepræst for Bordelum i Bredsted Provsti stadfæstet. — 15. Marts. Den under 11te Januar d. A. til Sognepræst for Linnerup og Hammer i Aarhuus Stift bestikkede forhenværende Capellan p. p. for Ringe i Fyen, L. F. S. J. Lange, maa paa derom indgiven Ansøgning betragtes som ikke kaldet til bemeldte Embede, og er derhos Capellan p. p. for Hvirring og Hornborg i Aarhuus Stift, A. S. Bülow, bestikket til Sognepræst for nævnte Linnerup og Hammer Menigheder. — Sognepræst for Hals i Aalborg Stift, L. D. Hass, til Sognepræst for Ribe og Vorlev i Viborg Stift. — Sognepræst for Harboøre og Engberg i Ribe Stift, C. F. Møller, til Sognepræst for Hygum og Houe i samme Stift. — Cand. theol. Skolelærer i Baarse i Sjælland, C. C. L. Lafjer, til Sognepræst for Guldager i Ribe Stift. — 19. Marts. Candd. theol. C. H. Rosen, C. U. T. Mielche og M. C. J. Anthon bestikkede til Missionarii ordinati i Grønland. — 20. Marts. Hidtilværende Missionær i Missionariatet Godthaab ved Fiskernæsset og Forstander for Sydgrønlands Seminarium, C. C. Jansen, til Sognepræst for Sørbymagle og Kirkerup i Sjælland. — Det er bifaldet, at Cand. theol. M. Th. Matzen erholder den geistlige Ordination som Medhjælper hos Sognepræsten for Jellinge og Hover samt Forstander for Skolelærerseminariet i Jellinge, H. J. M. Svendsen.

Langfredag udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 17. Den 9de April. **1858.**

Indhold. 1. Tillæg til Artiklen i Nr. 16: „Et Bidrag til Danmarks nyeſte Kirkehiſtorie." 2. I Anledning af Lægmandens Brev til Paſtor Chriſtiani; af Dr. Rudelbach. 3. Literære Anmeldelſer. 4. Ledige Embeder, Embedigelſer og Udnævnelſer.

Tillæg til Artiklen i Nr. 16: "Et Bidrag til Danmarks nyeſte Kirkehiſtorie."

Efterat jeg, i Anledning af den i „Fædr." Nr. 58 og „Dagbl." Nr. 59 [1]) fremførte uſandfærdige Inſinuation om, at „Ugeſkriftet" i det Hele og Artiklen i Nr. 14 d. A. in specie ſkulde være inſpireret af Sjællands Biſkop, i „Ugeſkr.s" Nr. 16 P. 244—245 har afgivet en beſtemt Erklæring, har det ikke kunnet Andet end overraſke mig, i „Fædr.s" Nr. 76 at ſee denne Beſkyldning gjentagen med det mere ubeſtemte Udtryk, at „Ugeſkriftet" udgaaer „under Inſpiration af Hovedſtadens høiere Geiſtlighed". Jeg maa da paany afviſe denne Inſinuation ſom aldeles falſk. „Ugeſkriftets" Redaction har beſtandig indtaget en ſelvſtændig Stilling i Forhold til Tidens kirkelige og

[1]) Dagbladets fortſatte Invectiver og Forſøg paa, efter ſædvanlig Taktik, at more Læſerne ved Spot over Perſonligheder, for at faae dem til at glemme Sagen, anſee vi det ikke engang værd nærmere at gaae ind paa. Dagbladets egen Stilling i kirkelig Henſeende har Redact. ſelv charakteriſeret, ved i Nr. 81 at meddele Publicum det intereſſante Factum, at den iſtedenfor Præſtepenge erlægger Bidrag til Skolekaſſen, hvoraf altſaa fremgaaer, at den paa Mandtalslisterne maa have ladet ſig opføre ſom den, der har unddraget ſig Deelagtighed i Danmarks Kirke-

sædelige Spørgsmaal, hvorom navnlig dens Optræden i Kirkeforfatningssagen maa kunne vidne for Enhver, som ikke forsætlig lukker sine Øine for hvad der tildrager sig. „Fædr." har imidlertid i de Linier, hvori den nævnte Usandhed om „Ugeskr." fremføres, overhovedet ikke været heldig i at træffe det Rette, idet der i samme Stykke indeholdes en anden Usandhed, nemlig om den „Hovedindvending", som „fra Biskoppens Side" skulde være gjort de Mænd, fra hvem det kjøbenhavnske Andragende om Takkefesten udgik; thi der har, som Enhver let kan skaffe sig Underretning om, aldeles ingen Forhandling — hverken mundtlig eller skriftlig — fundet Sted mellem Biskoppen og disse Mænd. Den Maade, hvorpaa „Ugeskr.s" Udtalelse bringes i Forbindelse med denne saakaldte „Hovedindvending", er heller ikke ganske rigtig; thi det var ikke en „Hovedindvending" fra „Ugeskr.s" Side, men kun en saadan Indvending, som maatte opgives, saasnart der ved en almindelig Anordning kom en bestemt Udtalelse fra Cultusministerens Side.

Med Hensyn til den i forrige Nr. leverede Sammenstilling af det factiske Materiale, see vi os istand til at tilføie et lille Supplement, til Charakteristik af den Fremgangsmaade, som de under Navn af Comiteen optrædende Herrer, d'Herr. Flinch (om hvem det maaskee fortjener at bemærkes, at han i Aarene 1845—55 har været Udgiver af „Corsaren", et Blad, der stod i et saadant Forhold til den christelige og sædelige Anstand, at dets Udgiver neppe burde staae i Spidsen for en statskirkelig Demonstration) og Cl. Rosenhoff, have fulgt. De have nemlig for Takkefesten tilskrevet nogle af Byens Geistlige, at Hs. Majestæt vilde besøge en af Stadens Kirker, uvist hvilken, for at Præsterne i deres respective Kirker kunde drage Omsorg for, at Festen kunde blive holdt med den rette Høitidelighed[1]). Udgiveren modtog Underretning om dette Factum i følgende anonyme Brev, som han tillader sig at meddele:

„Ved den reent factiske Fremstilling af de Begivenheder, hvorigjennem den nylig afholdte kirkelige Takkefest blev til og hvorved den, istedenfor at blive et Bevis for generatio æquivoca, dog opnaaede en honnet Fødsel, idet Cultusministeren vedkjendte sig Paterniteten, — har De, Hr. Redactør, indlagt Dem den Fortjeneste, at give Enhver, der ikke netop helst nøies med en forudfattet Mening, en uundværlig Hjælp til at begrunde sin Dom om vor Kirkeforfatning og Kirkeregjering

[1]) Som bekjendt overværede Hs. Maj. ikke Aftengudstjenesten i nogen Kirke.

i en speciel Situation. Men, er det udvortes Haandgribelige ikke mere end et Hjælpemiddel, saa kræver det for sig betragtet den muligste Fuldstændighed. Indsenderen tillader sig derfor at fremhæve et Factum, som ikke er nævnt i Ugeskriftets Fremstilling af den æquivoke Comitees Virksomhed. Der er blevet tilsendt Kjøbenhavns Geistlige en Skrivelse, undertegnet paa Comiteens Vegne af Flinch og Cl. Rosenhoff, indeholdende den Meddelelse, at Hs. M. Kongen vilde besøge en af Stadens Kirker ved Aftengudstjenesten, hvilken — vidste man ikke.

Indsenderen vil afholde sig fra enhver Oplysning eller Bemærkning."

Som et charakteristisk Vidnesbyrd om Comiteens Virksomhed meddele vi fremdeles efter „Aarhuus Stiftstidende" et Brev fra den af 27de Febr., som er indrykket i „Aarh. Stiftstid." Nr. 55, den 6te Marts d. A. Brevet lyder saaledes:

„Udstederne af et Andragende om en Kirkefest her i Kjøbenhavn, i Anledning af Kongens Helbredelse, har gjennem Xylograph Flinch tilstillet samtlige Provindsaviisers Redacteurer et Digt til Optagelse i deres respective Blade, tilligemed et Løfte om, at ville tilstille d'Herr., der ønskede det, et Exemplar af de Sange, der ved denne Fest ville blive brugte i Kjøbenhavn. I denne Anledning er der fra nogle af d'Herr. indløben Skrivelser, hvori de beklage, at Festen ikke samtidig kunde afholdes over hele Landet. Disse Skrivelser have vi idag foreviist Cultusministeren, der har svaret, at hans Interesse denne Sag betræffende vilde komme til at omfatte hele Landet, saafremt der fra hver af de Steder, hvortil vor ovennævnte Skrivelse er udgaaet, indløb Svar om, at man tiltraadte den kjøbenhavnske Comitees Andragende, hvilken Svarskrivelse da maatte være undertegnet af to eller tre Borgere der paa Stedet. Vort Andragende lyder saaledes: — — — (Da det er indrykket i forrige Nr. af „Ugeskr.", forbigaaes det her.) — Tiltræder De nu dette Andragende, bede vi Dem skriftlig at tilmelde Xylograph Flinch denne Beslutning inden 8 Dage fra Dato. Festen vil da komme i Stand over hele Landet, uden nogen videre Ulelighed end den heri antydede, idet nemlig Hans Excellence da vil tilskrive samtlige Biskopper det Fornødne i denne Anledning.

Kjøbenhavn den 27de Febr. 1858.

Ærbødigst paa Comiteens Vegne
A. C. F. Flinch."

Et andet Factum, vedrørende Dagspressens Stilling til Sagen, som høilig fortjener at erindres, er, at Confessionarius

Tryde sendte et Indlæg i Anledning af de uværdige Bestyldninger mod den Kjøbenhavnske Geistlighed til Optagelse i „Berl. Tid.“, men at dette Blad — man skulde neppe troe, at det var muligt — nægtede at optage det. Det blev derefter optaget i „Fædr.s“ Nr. 76, hvorefter vi tillade os at aftrykke det. Det lyder saaledes:

„I Anledning af Afholdelsen af den med Takkebøn for Hs. Maj.s Helbredelse forbundne Aftengudstjeneste i Hovedstaden afvigte Søndag, den 21de Marts, har der i de offentlige Blade været fremført haarde og krænkende Ytringer saavel mod Stadens Geistlige i Almindelighed, som mod Hs. Høiærv. Biskoppen i Særdeleshed. Disse bør ikke blive uimodsagte, og en Skygge af Mangel paa Fædrelandssind og Hengivenhed for Hs. Maj. forblive hvilende over den kjøbenhavnske Geistlighed. Som den, der ikke meer i egentlig Forstand kan betragtes som Medlem af Kjøbenhavns Geistlighed, og ved den personlige Stilling, jeg har den Ære at indtage til Hs. Maj., maa anseés for upartisk, tør jeg haabe, at mine Ord ville staae til Troende. At opsende en Takkebøn for Hs. Maj.s Helbredelse af en Sygdom, der erklæredes for at have været livsfarlig, paa en, efter dansk Folkesæd og Skik, naturlig og hjertelig Maade, laae saa nær, at dette allerede var skeet af flere af Hovedstadens Præster, før det kom under offentlig Omtale, og før Cultusministerens Skrivelse derom var udgaaet til Biskopperne. Hvad nu Biskoppens Forhold til denne Skrivelse angaaer, da vil jeg alene sige, at han ingenlunde har gjort Vanskeligheder ved en Takkebøns Afholdelse, men ikkun i en Skrivelse til Ministeriet udbedt sig forskjellige nærmere Bestemmelser for Iværksættelsen af det ham overdragne Hverv, at sørge for en værdig og passende Udførelse af den paatænkte Gudstjeneste, samt tillige gjort Forslag hertil ved at udtale, at det forekom ham hensigtsmæssigst, at det, ligesom ved Cultusministeriets Circulaire af 31te Juli 1855, i Anledning af det Hs. Maj. da tilstødte Uheld, anordnedes, at Takkebøn skulde opsendes i alle Landets Kirker, at dette skulde skee ved Høimessen, som er Hovedgudstjenesten, og derhos fraraadt en særegen Aftengudstjeneste med Belysning af Kirkerne osv. Før endnu Ministeriets Svar herpaa indløb, havde Biskoppen tilskrevet Kjøbenhavns geistlige Convent om i sit da nær forestaaende Møde at tage denne Sag i Overveielse. Det blev da i dette, den 11te Marts, eenstemmig vedtaget, at der Søndagen den 14de Marts, efter foregaaende offentlig Anmeldelse, skulde i alle Hovedstadens Kirker til alle Gudstjenester holdes Takkebøn for Hs. Maj.s Helbredelse efter

Prædiken, idet det blev overladt til Enhver, hvorledes han vilde indlede Takkebønnen, hvilke Psalmer han vilde lade afsynge, som dertil kunde findes passende, om de af Conferentsraad Ingemann og Dr. Hammerich affattede eller andre m. m. Tilfredsheden over Hs. Maj.s Helbredelse var saa almindelig, Følelsen af, hvor dyrebart hans Liv, fremfor Alt i det nærværende Øieblik, er for Folket, saa levende, at der aldeles ingen Tvivl kan være om, at talrige Deeltagere vilde have indfundet sig i alle Kirkerne ved alle Gudstjenesterne efter denne simple Indbydelse. Denne Bestemmelse bortfaldt ved Cultusministerens Skrivelse til Biskopperne af 12te Marts d. A.

Det er altsaa med Uret, at man har villet give Sagen Udseende af, at enten Biskoppen eller en Deel af Geistligheden har gjort Vanskelighed ved Afholdelsen af den omtalte Takkebøn. Men vistnok deelte saagodtsom alle Geistlige den Mening med Biskoppen, at det var ønskeligst at undgaae Gudstjenestens Henlæggelse til en særegen Time, Belysning af Kirkerne, Anvendelse af Basuner o. desl., da Erfaring lærer, at derved fremkaldes et stærkt Tilløb af en Mængde i den egentlige Høitid slet ikke deeltagende Besøgere, hvorom man kan overbevise sig ved enhver Brudevielse, som afholdes i Kirkerne med Belysning, usædvanligt Sangapparat m. m. Hvormeget den Ro, den Stilhed, der giver en saadan Høitidelighed sin opbyggelige Charakteer, derved forstyrres, vil ogsaa Enhver, som afvigte Søndagaften besøgte hvilkensomhelst af Stadens Kirker, have bragt i Erfaring.

Af „Fædrelandets" Redactions Retsindighed tør jeg haabe en Optagelse af de her meddeelte Oplysninger, da den „Berlingske Tidende", hvor de maaskee kunde synes nærmest at høre hjemme, har vægret sig derved.

Kjøbenhavn den 26de Marts 1858.

E. Tryde,
Confessionarius."

Endnu skulle vi berøre „Dansk Kirketidendes" ret mærkelige Optræden. Dette Blad, som aldeles holdt sig tilbage og taug stille under Discussionen, medens Sagen stod paa, har 14 Dage efter Festen i sit Nr. 15 den 4de April i en Artikel under Overskrift: „Takkefesten og Kirkens dybe Saar" — fremhævet (som det alt var skeet i „Fædr.s" Nr. 58) det Gode[1]), der efter dens Formening er skeet under Hs. Maj.s

[1]) Til Exempel paa Tonen og Aanden i denne Artikel, der fremhæver Afskaffelsen af Troestvangen, Sognetvangen, Daabstvangen, og Psalmebogstvangen, aftrykke vi Udtalelsen om det sidste Punkt: „Psalmebogstvangen,

Regjering, og drager deraf følgende Slutning: „Sandelig var der ikke skeet andet Godt i Danmark fra 21. Marts 1848 til 21. Marts 1858, burde der være holdt Takkefest Landet over, med Lys og Basuner, om det skulde være.“ Med Hensyn til „Dansk K. T.s“ Deduction maae vi blot bemærke, at den aldeles ikke vedkommer Sagen. Sagen dreier sig om noget ganske Andet, om det religiøs-sædelige Moment ved Udførelsesmaaden af Takkefesten. Med Hensyn hertil staaer „Ugeskriftet“ ei blot ikke gjendrevet, men ikke engang imødegaaet. En Udvikling af, hvilke de Saar ere, der ere slaaede den lutherske Kirke i Danmark i den senere Tid, skal ved en anden Leilighed blive givet i „Ugeskr.“ Dette kan ikke acquiescere ved den Fremstilling, hvormed „Dansk K. T.“ og Dagbladene godhedsfuldt have troet at udtale dets Tanker.

J. M. L. H.

Nogle Bemærkninger, foranledigede ved „en Lægmands aabne Brev til Pastor Christiani“ (Odense 1857).

Opinionum commenta delet dies.

„En Lægmand“ har i det ovenanførte Brev yttret sin uforgribelige Tanke om den nærværende Kirkestrid i Danmark og tillige søgt at vise Past. Christiani[1]) tilrette, at afskjære ham baade Brød og Vand i Aandens Rige, at stemple ham til en falsk Broder, fordi han har vovet at tale et Ord til sindig Overveielse af den Lutherske Kirkes Ret i denne Strid og at protestere netop i kirkelig Friheds Navn mod det utaalelige Aands-Tyranni, der herster i Grundtvigianismen — en Skjebne forresten, som alle fra Kirken afvigende Partier hjemfalde til, der stærede sig ikke om Guds Ords, men om menneskelige Meningers, Banner. Og skjønt nu denne Lægmand visselig ikke kan regnes til „det christelige Adelskab“, som

---

som vel i det sidste Aarhundrede ikke har været juridisk, men dog laae i Luften, har Kong Frederik den Syvendes Regjering i dette Tiaar givet saa gode Knæk, at vi vil haabe, den kortaandede Skabel skal krepere, inden han faaer hentet Medicin i Kirkeraadet.“

[1]) See Past. Christianis foregaarende yderlige Indlæg i Sagen, Evangelisk Ugeskrift. 1856, S. 82 ff.

Luther 1520 henvendte sig til, „om Gud vilde give Lykke til at hjelpe den arme, fortrykte Kirke ved Lægstanden“ [1]), saa ihukomme vi dog meget vel, hvor høit Luther agtede Lægstanden, og hvor høit Protestantismen overhovedet har stillet de christelige Brødre af denne Stand. Vi foragte ikke Lægstanden; de menige Christnes „hellige og kongelige Præstedømme“ (1 Petr. 2, 5. 9) har faaet et ordentligt Rum i vort Hjerte; vi selv ere et Skud af denne Rod og have ofte talt den christelige Lægstands Sag. Men der er Forskjel paa Lægmænd, der maa gives Grændser for Udøvelsen af deres kirkelige Ret, og disse Grændser maae allerførst respecteres af dem selv. Der gives dem, der virkelig høre til Jordens Lys og Salt, ligefra Lægmanden, der paa Conciliet i Nicæa gav Kirkens Tro høirøstet Vidnesbyrd [2]), til Taulers „Lægmand“ (Nicolaus fra Basel) [3]) og til Strømpevæveren i Mühlheim an der Ruhr, Gerhard Terſteegen. Der gives dem, der slet intet have af den „Salvelse“, hvorpaa baade christelige Lægfolk og Lærde skulde kjendes; de høre, for at bruge Digterens Ord, til „Vandbiernes“ Slægt, hvilke de flittige Bier sjerne fra Kuben [4]); de have intet Begreb om christeligt Arbeide og christelig Kamp. Der gives endelig ogsaa Lægmænd, der ikke blot mene, at de have Ret til at dømme Alt, ogsaa hvad de ikke forstaae og ikke magte [5]), men der navnlig i Kirkens

---

[1]) Luther an den christlichen Adel Teutscher Nation; Werke X, 297 ff.

[2]) Gelasii Cyziceni Volumen actorum in Concilio Nicæno II, 22.

[3]) Man efterse om ham det af mig udgivne Skrift: „Christelig Biographie“, I, 33 ff.

[4]) Virgilii Aeneid. I, 435.

[5]) Og dog gjælder det ogsaa her, hvad Xenophon etsteds lægger Sokrates i Munden, at ved Soldaterne kan man i alt Fald taale, at de udrette Arbeidet uden Forberedelse og uden Indsigt, men af dem, der træde op som Feltherrer, der forlanger man, at de have lært Feltherrekunst (Xenophontis Memorabilia Socratis III, 5. 21.). Derfor talede Luther, den ypperste og upartiske Forsvarer af Lægstandens christelige Ret, med ligesaa høi, afgjørende Røst for de beskikkede Læreres Magt og Ret i Kraft af det Embede, „hvortil de maae beredes og sendes af Herren selv“ (Kirchenpostille über die Episteln; Werke XII, 1107 ff.), advarer mod den Lyst hos Mange, at opkaste sig selv til Lærere, forlanger, at Læreren skal kunne opvise en bestemt Kaldelse, vil overhovedet intet vide af „Vinkelprædikanterne“. Vi erindre her kun, hvad Kaldelsen betræffer, om det herlige Sted i den udførlige Forklaring af Brevet til Galaterne. „Da jeg for rum Tid siden“, siger Luther, „endnu var en ung Theolog og nybagt Doctor, tyktes det mig ikke at være smukt, at St. Paulus i alle sine Epistler gjør saa meget Væsen af, roser saa høit sin Kaldelse; men jeg forstod dengang slet ikke, hvilken

Kamp-Tider, langtfra at hjelpe til at slukke Branden, meget mere bruge den som en velkommen Anledning til at afstedkomme alskens Uorden og Tumult; der tage ubetinget Parti for en vis Mester, de have udkaaret sig, og slaae rast en Streg over Herrens Ord: „Een er Eders Mester" (Matth. 23. 8); der aldeles overspringe Grændserne mellem det alle Christne paabudne Vidnesbyrd, Bekjendelse af Christi Navn for Menneskene, og det, der særskilt er paalagt Lærerne at udrette og at hævde; der opkaste sig selv til Lærere og ganske glemme den Apostoliske inderlige Formaning: „Mine Brødre, ikke Mange af Eder vorde Lærere, vidende, at vi skulle faae desto større Ansvar" (Jac. 3, 1). Luther havde nok med det Slags Lægfolk at bestille, der en Tid lang truede med at forkrænke Reformationens Værk, hvor de kom hen (Thomas Münzer med hans Tilhæng, de zwickauiske Propheter, de anabaptistiske Sværme høre hertil)[1], og ligesom han kraftigt talte christelig Lægmands Ret mod det Romerske Tyranni, saaledes maatte han nu her føre Embedets Sag imod Præsterne i Krogene[2]; begge Dele udrettede han med en Dygtighed og Indsigt, som de sildigste Slægter skulle paaskjønne; thi han paatrykte herved den evangeliske Kirke et uudsletteligt Præg. — Slige Lægmænd ere vistnok, ogsaa uden Theophrastisk Charakteristik, lette at kjende[3], og dog tage Mange Feil deraf, fordi de forvexle kjødelig Iver, med aandelig Farve og

---

besynderlig Mening han havde dermed; jeg vidste dengang endnu ikke, at det var en stor Sag med det hellige Prædikeembede. Men det er i høieste Grad nødigt, at Folkene ere vise paa vor Kaldelse, paa det de kunne vide, at vor Lære er Guds eget Ord. Derfor prise vi den ogsaa saa høit, og det er ikke nogen forsængelig eller letsærdig, men en ganske hellig Roes og Stolthed; kun til Trods mod Djævelen og Verden rose vi os; men for vor Herre Gud er det en ret, oprigtig Ydmygshed" (Erklärung der Epistel an die Galater; Werke, VIII. 1581 f.). At Luther paa den anden Side sætter det skarpeste Skjelnemærke mellem de sande og falske Lærere, alt efterson de prædike Guds Ord ret, ublandet, eller ikke, alt efterson de vise Folkene bort fra sig hen paa Christum, eller omvendt — det behøves der vel neppe at erindres om.

[1]) Det Hele var, fra den ene Side, en Fornyelse af Bondeoprørerne i det 15de Aarhundrede (politiske og religiøse Elementer arbeidede sammen ligesom ved de sværmerske Rørelser nu i vore Dage), og endte, som bekjendt, med Tragedien i Münster 1536, hvor man havde beredt Antichristen et Rosenleie.

[2]) See f. Ex. hans „Warnungsschrift sich vor Winkelpredigern zu hüten" (1536).

[3]) Hr. Past. Christiani har i den forhen anførte Afhandling givet ypperlige Bidrag til en saadan Charakteristik.

Skin, og virkelig Nidkjærhed i Aandens og Jesu Christi Tjeneste. For slige Lægmænd er „Theologien“ ligesaa courant som deres Modersmaal, eller ogsaa vende de den Ryggen og takke Gud for, at de ikke ere som de andre Mennesker (Luc. 18, 11), men høre til de virkelig „Umyndige“, hvilke Herrens Mund priser salige, hvilke det er aabenbaret, som Gud har skjult for de Vise og Forstandige[1]). Mod den bestaaende Kirke, om den og var besegled med hundrede tusinde Martyrers Blod, uagtet de skylde den alt aandeligt Godt, træde de fiendtlig op; den bekikkede Lærerstand foragte de, som Pharisæere, der sidde paa Mosis Stol, men glemme Herrens Ord derhos: „Alt, hvad de sige Eder (efter Guds Ord), det gjører“ (Matth. 23.). Deres Hang til Separation dække og retfærdiggjøre de med Lærestandens virkelige eller blot indbildte Mangler; Luthers saa ofte indskærpede Adskillelse mellem „Livet, der altid er Skrobeligheder underkastet, der er som Jorden, medens Læren, maa være reen som Himmelen“[2]), ville de Intet vide af. „Livet“ i en anden Betydning (den levende Opfattelse og Forkyndelse) kaare de til deres Dronning, og gjøre vel deri; men desværre mangle de Salt til at bedømme det, og glemme at randsage, om de have aandeligt Liv i sig selv, om de staae i Troen, om de ere dygtige i Troen. Deres Yndlingssprog er: „Bogstaven ihjelslaaer, Aanden levendegjør“; men de blues ei ved at fordreie Herrens Ord i hans Mund, da her jo slet ikke er Talen om „Skriftens“ Bogstav, der aldrig kan staae i Modsætning til den Aand, Herren lagde paa og i Skriften, men kun om vor kjødelige Opfattelse af Guds aabenbarede Ord. Det Politiske og det Religiøse sammenblande de, for at vinde Verden; de ihukomme ei, at vi ikke ere af denne Verden, at vort Borgerskab er i Himlene; Luthers saa tidt gjentagne,

---

[1]) See Lægmandens aabne Brev til Past. Christiani, S. 22.

[2]) Blot det ene Hovedsted pege vi hen paa i den udførlige Forklaring af Galater-Brevet (dette Afsnit er overstrevet: „eine Predigt von christlicher Freiheit“); Werke, VIII, 2661 f. „Darum taugt es gar nicht, daß man Lehre und Leben mit einander vergleichen will; denn an einem Buchstaben, ja an einem einigen Titel der heil. Schrift ist mehr und größer gelegen, denn an Himmel und Erden. Darum können wir es nicht leiden, daß man sie auch in dem allergeringsten verrücken wolle. Was aber betrefft die Gebrechen und Fehler an Leben, da können wohl zu gut halten und übersehen. Denn wir sind auch arme Menschen, so täglich straucheln und sündigen; ja alle lieben Heiligen bekennen mit großem Ernst im Vater Unser, daß sie Sünder seyen und glauben Vergebung der Sünde“.

med Ordets fulde Magt udrustede, Advarsel mod denne Sammenblanding[1]) ændse de slet ikke. Selv smigrede af den falske Nationalitets-Theorie (hvilken jo ogsaa Luther af al Magt bekæmpede), byde de Andre overalt at falde ned for denne store Ephesinske Diana. De kjende egentlig kun eet Grundthema, der dog slet ikke er at søge i det Saliggjørendes Omfang; dettes Gjentagelse, selv om det tusinde Gange er gjendrevet, trætter dem slet ikke; med dette assimilere de Alt; den stærkeste Tvang og Fordreielse af Skriftens Ord, hvis de røre ved disse, er dem et salvet Vaaben. Forresten er hele deres literære Optræden (hvis de nemlig udtale sig som Skribenter) en Drøvtygnings-Proces, først af deres Mesters, siden af hans Svendes Ord. De ere som Bondemaleren hos Horats, der ved enhver Bestilling, der gjordes hos ham, svarede: „Med det kan jeg ikke tjene; men vil du ikke have en Cypres"?[2]) Saaledes forstene de sig alt mere og mere i sectartig Retning, og det er, som bekjendt, jo alle Secters Charakteer at blive til en størknet Masse, hvorved de unægteligt, skjønt uvillige, føre det bedste Beviis for, at „Livet" ikke er paa deres Side.

At Lægmanden, der er Forfatter til det „aabne Brev til Past. Christiani", hører til den tredie og sidste Classe, behøve vi ei videre at udvikle; han selv har overflødigen sørget herfor; hele hans „aabne Brev" er kun en Selvcharakteristik i denne Retning. Kun nogle enkelte Steder staae tilbage, hvorom Undertegnede maa give Oplysning, forsaavidt de vedkomme nærmest ham og hans Forhold i en Række af Aar til den Grundtvigske Retning; alt øvrigt i dette Lægmands-Brev er fuldstændigt mødt og gjendrevet af Hr. Past. Christiani[3]). Og skjønt jeg nu allerede tidligere, i et Efter-Ord til min Afhandling: „Den Grundtvigske Theorie og den evangelisk-Lutherske Kirke" har yttret mig om de væsentlige Punkter, her skulle komme til Omtale[4]), har jeg dog ikke agtet det for overflødigt, at udføre Et og Andet videre, eftersom nu Tiden og Leiligheden giver det. Lægmanden har i sin Kjærligheds

---

[1]) Mange Steder af Luther herom ere samlede i min Afhandling „om Kirke- og Statsmagtens Grændser". See: Zeitschrift für die Luther. Theologie, 1840, III, S. 71 ff.

[2]) See: Horatii Ars poetica, 19. 20 og Scholierne dertil. Som bekjendt opstillede man en Tavle med en Cypres paa Gravene; videre strakte sig Malernes Kunst ikke.

[3]) See Evangelisk Ugeskrift, 1858. S. 82 ff.

[4]) Evangelisk Ugeskrift 1855, I, S. 268 ff.

Iver villet opfriske vor svage Hukommelse; det er billigt, at vi give ham Midler i Hænderne til endnu bedre at kunne tilfredsstille denne noble Passion.

Lægmanden erindrer da om, at „jeg selv er Angriberen, ved hvem Striden er vakt"; han beraaber sig paa et Par Breve, jeg 1853 skrev til en christelig Ven i Norge [1]), fremdeles paa den nysnævnte Afhandling, endelig paa min „berygtede Optræden i Leipzig 1855"; han forsikrer, „at der ikke er vakt nogen Strid mod mig fra Grundtvigianernes Side" (S. 12—20). Hvorledes de Herrer Grundtvigianere forstaae og øve den virkelig christelige Politik, Kamp- og Fredsreglen i vor Herres Jesu Christi Kirke, bliver deres egen Sag; for mit Vedkommende skal jeg svare. Ja, vistnok begyndte jeg Striden, kastede mig i Harnisk efter den Gammeltestamentlige Regel, at Vægteren paa Muren skal forkynde Faren, naar han seer Sværdet komme over Landet (Ezech. 33), og efter den Nytestamentlige, at en Lærer skal være dygtig til at holde ved med Ordets Forkyndelse baade i Tide og i Utide, til at overbevise, true, formane med al Taalmodighed og Lære (2 Tim. 4, 2. Tit. 1, 9 ff.) Det er da saa langt fra, at jeg ikke skulde vedkjende mig denne Prioritet i Angrebet, at jeg meget mere maa agte det for min Roes; kun det kunde man i det høieste bebreide mig, at jeg ikke begyndte tidligere at udstrække Vidnesbyrdet ogsaa til denne Side; thi jeg er nu engang en gammel Kritiker og Polemiker, ligesom tegnet og udseet dertil, og vel og med Guds Hjelp ei uden kjendelig Frugt. Dog bør der i Sandheds Medfør erindres om, at jeg ingenlunde begyndte denne Kamp først 1853, men allerede 1841, hvilket det Følgende skal godtgjøre med uforkastelige Beviser. Men hvad „den berygtede Optræden i Leipzig 1855" angaaer, saa hører dette, som jeg mere end tilstrækkelig har godtgjort, til de Grundtvigianske Myther, og jeg skal ikke spilde eet eneste Ord videre derpaa. Ogsaa Apostlen regnede jo saadan „Berygtethed" til de ubedragelige Kjendetegn paa Christi sande Stridsmænd (2 Cor. 6, 8.).

Det andet Hovedsynspunkt, hvorfra Lægmanden vil belyse hele Striden, angaaer mit Forhold til Grundtvig siden 1825; „enten", slutter han, „maa Grundtvig være bleven en ganske anden, end han dengang var, eller Dr. Rudelbach er bleven sig selv aldeles diametralt modsat" (S. 20.) Ogsaa

[1]) De bleve aftrykte i „Theologisk Tidsskrift for den Norske Kirke" V, 4 og derfra optagne i „Evangelisk Ugeskrift", 1853, II, S. 307—314.

dette „Enten — Eller“ approberer jeg fuldkomment; det er netop det, hvad jeg har betegnet ved Distinctionerne mellem „den tidligere og den senere Grundtvig“; og hvor fortørnet nu end Lægmanden (ligesom Hr. Past. J. F. Fenger, af hvis Mund han har taget det) teer sig over dette Sandhedsord, saa siger han jo dog selv ganske det samme, der hvor han priser Grundtvigs „Uforanderlighed“, og dog seer sig nødt til at indskrænke denne Paastand ved det Tilføiede: „siden det store Kirkelys oprandt for ham 1825.“ Ogsaa denne „magesløse Opdagelse“ er der jo talt saa meget om, at Børn selv veed, hvor de skulle søge Magen (ligefra Gnosticismens Dage til Lessing.) Her er det dog mig, Consequentsen i mit Forhold som Theolog og som offentlig Lærer i Kirken, det gjelder om. Og skjøndt jeg nu vel kunde afskjære hele Striden fra for af, ved at opfordre Lægmanden til at vise mig eet eneste Sted i den lange Række af mine theologiske Skrifter og Vidnesbyrd for Menigheden, hvori jeg havde givet den Grundtvigske abstracte Adskillelse af den hellige Skrift og Guds Ord, eller Forestillingen om det Apostoliske Symbols Forhold til Kirken og til de øvrige Symboler, eller overhovedet nogensomhelst eiendommelig Grundtvigsk Doctrin Medhold, saa maa jeg dog her foretrække at følge Lægmanden i det Enkelte, fordi han netop paa dette Enkelte vil have hele sit Argument baseret. Han erindrer da først om, at Undertegnede „i Kirkekampens første Tider stod Side om Side med Grundtvig“ (S. 20); og det er jo vistnok forsaavidt sandt, som vi i „Theologist Maanedsskrift“, i Fælledskab, forbundne med andre christelige Venner (der for en stor Deel heller ikke deelte Grundtvigs eiendommelige Synsmaade)[1]), reiste Banneret imod den ved Universitetet og paa Prædikestolene vidtraadende Rationalisme. Men skulde Lægmanden, hvis han virkelig havde fulgt med, ikke have erkjendt, at Forholdet mellem Grundtvig og de øvrige Medarbeidere var et aldeles frit Forhold, hvor hver maatte bære sin egen Byrde[2]); at hele min Fremgangsmaade og Beviisførelse navnlig ved Siden af Grundtvigs hvilede paa en ganske anden Grundvold; at her var et Øieblik kommet, hvor alle christelige Kræfter

---

[1]) Jeg nævner blot Jens Hornsyld, Hans Gram Bechmann, i hvilken Række (udenfor Maanedsskriftet) ogsaa den hæderværdige V. F. Engelbreth stod.

[2]) Denne gjensidige Frihed blev fra Begyndelsen af indrømmet, og aldrig krænket.

maatte staae sammen som een Mand; at hvad Grundtvigs singulære Foreſtilling om den rette Beviismaade for Chriſtendommens Sandhed og den sande Chriſtendom[1]) angaaer, da kunde man vel i hine Dage være berettiget til at antage det for en potentſeret Tertullianſk Methode for at holde Marken ryddelig mod Chriſtendommens Fjender og afspæle Kirkens oprindelige Eiendoms- og Eneret til den hell. Skrift (medens unægteligt jo Tertullian ved Siden heraf anerkjendte „utrumque instrumentum", baade det Gamle og det Nye Teſtamente, for „Guds Ord" i den strengeſte Betydning[2]). De mangfoldige Berøringspunkter paa denne Kampmark skulle ei nægtes, og ere heller aldrig nægtede af mig, ligeſom Luther jo heller ikke fordulgte sine Berøringspunkter med den Romerſke Kirke, uden at dele nogen af dens Anmaſſelſer til Meen for de ængſtede Samvittigheder[3]). Overſees bør det jo heller ei, naar man vil bedømme denne Sammenhæng og hine Dages Kamp, at ogſaa Jac. Chr. Lindberg (nyshenſoven i Herren), trods al hans Afhængighed af Grundtvig, dengang i det mindſte stod paa ſamme Standpunkt, og uden al Sky med mægtige Lutherſke Grunde i Bogen: „Hvad er Chriſtendom i Danmark" (1826) forſvarede vor Kirkes Symboler og det rette Skriftprincip.

Lægmanden nævner dernæſt en Deel Skrifter og Afhandlinger af Grundtvig (fra 1829. 1834. 1837. 1839), af hvilke det uſtridig fremgaaer, at Grundtvig gik beſtandigt videre frem paa ſin Vei, at han ſtedſe ſkarpere formulerede ſin Paaſtand om den mundtlig forplantede Troesbekjendelſes Adkomſt og Eneret til at beſtemme det Fundamentelle og Saliggjørende paa eengang, at han med Paaſtanden om Sog-

---

[1]) Begge Afhandlinger: „om den ſande Chriſtendom" (IV. V. Bind) og „om Chriſtendommens Sandhed" (VI—IX Bind) ligge tæt ved Siden af hinanden; i den første var Grundtvig endnu Lutheršt; i den ſidſte er Bruddet ſkeet.

[2]) Man behøver ſlet ikke at gaae videre end netop til hans „præscriptio adversus hæreticos", hvor det ſidſte faſtholdes ligeſaa godt, ſom Paaſtanden, at Kjætterne ſkulle afvises fra Skriften, thi den hører dem ikke til.

[3]) Ganſke lignende var mit Forhold til Irvings Venner i Tydſkland. H. W. J. Thierſch, den ypperſte af dem, ſtod os langt nærmere, end nogenſinde Grundtvig har ſtaaet; den Lutherſke Kirkes Kjød og Blod levede i ham. Dog taug jeg længe, efterat han var gaaet over til Irvingianerne, taug ogſaa til de mange, den Lutherſke Kirke nærgaaende Paaſtande i hans „Forelæsninger over Katholicismen og Proteſtantismen"; først ſenere, da Timen ſyntes mig at være kommen, optraadte jeg ſom Anklager mod Irvingianismen i den Lutherſke Kirkes Navn.

nebaandets Løsning (det vil sige: Ophævelsen af hele Parochialforholdet, af dets organiske og retlige Kraft) — hvormed han i Begyndelsen vilde noies — meget snart forbandt de andre om Lærefrihed (i Sandhed Kirkens Atomisering og den fuldstændige Opløsning af Menighedens Ret til at høre Guds Ord ret forkyndt og betjenes med Sacramenterne efter Herrens Indstiftelse). Men skal heraf maaskee kunne sluttes, at jeg ikke var gaaet frem paa min, den Lutherske Kirkes, Vei? Jeg kunde jo anføre alle mine Skrifter fra den Tid, navnlig ogsaa Vidnesbyrd for Menigheden, hvori jeg ikke blot høit og lydeligt vedkjendte mig den Lutherske Kirkes Skriftprincip, men netop fra denne, det aabenbarede Ords, Grundvold forsvarede Kirkens Tro og Lærdom. Kjender da Lægmanden slet ikke en saadan positiv Afviisning, især hvor man mener, at denne for det første kunde fyldestgjøre enhver retfærdig og billig Fordring? Eller skulde det maaskee ikke have været mig tilladt, at lade en stor Deel af Grundtvigs Udtalelser henligge til beleilig Tid? Virkelig havde jeg dengang bedre Ting at bestille, Ting, som krævede min udeelte Opmærksomhed, Meget, som hørte til de egentlig brændende Spørgsmaal paa den Plads, hvor Herren havde sat mig, Meget, der laae mig saa nær, at Vidnesbyrdet maatte anseés for Samvittighedspligt.

Det har undret Lægmanden (ligesom det tidligere gjordes gjeldende af Hr. Past. Birkedal), at jeg i Tilegnelsen af Skriftet: „Reformation, Lutherthum und Union" (1839) omtalte Grundtvig ei blot med Agtelse, men med Kjærlighed for den Gavn og Frugt, hans Lutherske (tidligere) Vidnesbyrd havde bragt Kirken i Danmark. Det vilde dog være en daarlig Indbildning, at mene, at jeg derved havde erklæret mig for enig med ham i alle Ting. Bogen selv bærer de stærkeste, umiskjendelige Beviser paa fuldkomment Anti-Grundtvigianske Grundsætninger; det er en Fremlæggelse af Troes- og Kirkelæren, der i mange Punkter forholder sig til Grundtvigs Udtalelser, som Ja til Nei. Og netop heri ligger Roglen til Tilegnelsen. Opkalde vilde jeg Grundtvig og hans Venner til at anstille en alvorlig Selvprøvelse af deres Forhold til den Lutherske Kirkes Principer. Mit personlige Forhold nemlig til alle Grundtvigs Venner dengang var virkeligt det samme, ligesom jeg og i en Samtale med Grundtvig kort efter hine Dage ufordulgt udtalte min dybe Uenighed med ham. Han vidste det selv fuldkomment godt, og det var Grunden, hvorfor han aldrig svarede herpaa.

Ubegribeligt er det, at noget sandhedskjærligt Menneske kan ville anføre en velvillig Omtale af det af Past. Olden-

burg og nuværende Biskop P. C. Kierkegaard udgivne „Nordisk Tidsskrift for christelig Theologie“ og af Past. Hahns lille Bog: „Hvem er de rette Lutheranere i Danmark“ (1840) [1]) som en Tilknytning til den i disse Skrifter fremtrædende eiendommelige Synsmaade. Til Overflod havde jeg ved Anmeldelsen af Hahns Bog sat et bestemt Skjelnemærke, idet jeg pegede paa det „blot formelle Skriftprincip“, der aldeles med Urette sattes i Modsætning til „Kirkens Vidnesbyrd“, som om dette intet havde at betyde. At hverken Herr Past. Birkedal eller hans læge Efterſnakker har bemærket denne Pointe, viser, hvor flygtigt og letsindigt de læse Bøger. Fra den Side maatte jeg naturligviis billige denne Kamp (hvilket jo og med klare Ord er bemærket), som det unægteligt er „et fortvivlet Middel at ville beskylde dem, der staae hardt paa Kirkens Vidnesbyrd, for Katholicismen“.

Men netop 1841 begyndte jeg at give „Bidrag til en Charakteristik af den sidste religiøse Opvækkelse i den evangelisk-lutherske Kirke i Danmark“. Kun til en almindelig Beskrivelse af den religiøse Folkegjæring (i Danmark og Norge) i Aarhundredets Begyndelse, samt til Bedømmelse af de ledende praktiske Grundsætninger, som Grundtvig og hans Venner alt mere og mere havde sat i Bevægelse, naaede jeg. Men der behøvedes sandelig intet skærpet Øie for at slutte med fuldkommen Sikkerhed, hvorledes den Lutherske Theolog, der udtaler sig her, vilde, naar han kom til at tage sat derpaa, udtale sig om de eiendommelige Grundtvigske Lærdomme, der sandelig ere saa langt fjernede fra Luthers og den gamle Kirkes, at Grundtvigianerne maatte opfinde en ny Kategori, hvorved deres Mester kom til at staae som langt ophøiet over alle Reformatorer, som „Nordens Prophet“, ja som Een i Alle. Man vil vist undskylde, naar jeg her tillader mig at meddele nogle af disse Udtalelser, da de ere særdeles skikkede til at sprede Lys over hele Forholdet, og til at godtgjøre, hvorlidt det var noget Nyt, der begyndtes paa, da jeg senere kom til at betragte de Grundtvigske Lærdomme i deres Sammenhæng. Det er Forslagene om Sognebaands-Løsning og om Lærefrihed, der her fortrinsviis behandles. Der bemærkedes med Hensyn paa det første (saaledes som det nemlig allerede dengang opfattedes af Grundtvig), at „man derved kun vilde faae en Række af permanente Undtagelser; at

[1]) Begge Anmeldelser findes indførte i „Zeitschrift für Luther. Theologie“, 1842, II, S. 192. 194.

Kirken derved aldrig udvortes vilde kunne bestaae; at jo snevrere saaledes Kredsen afsluttede sig, desto mindre udbredende Virksomhed kunde her forudsættes, og jo tilsyneladende videre den blev, desto løsere vilde den vise sig, fordi Alt jo kun vilde være noget Forbigaaende; at der jo hermed slet ikke vilde kunne gives nogen Garanti for de tilkommende Slægters Tilstand i aandelig Henseende; at Menigheds-Princippet, fastvoxet med Kirken fra dens første Dage, vilde derved aldeles trænges tilbage; endelig, at Lærernes oprindeligt, efter apostolisk Regel, tjenende Forhold vilde omdannes til et bydende, herskende Forhold, hvorved slet ikke længere kunde være Talen om nogen Menigheds-Ret." Men med Hensyn paa Forslaget om Lærefrihed gjordes gjeldende, at „de, som vilde ophæve Symbolernes bindende Kraft, nødvendigt kom til at staae paa Christendommens Modstanderes Side; at det Christelige og Uchristelige ikke kunde boe sammen i eet og samme Huus; at Bekjendelsen var vor levende Ret, et Vaaben, man vel kunde haane, men aldrig bryde; at vi umuligt kunde indrømme Præsterne en anden Lærefrihed end den, der tilkom dem efter Evangelium, efter vor christelige Bekjendelse, nemlig Frihed til at lære Ordet og forvalte Sacramenterne offentlig og i Løn efter denne Bekjendelse; at langtfra at vi kunde tilraade at slappe eller løse Baandene, maatte vi meget mere med al den Kraft, der er os skjenket, virke hen til, at disse Baand erkjendes for at være begrundede i Kjærligheden til den evige Sandhed, saa at det maa være enhver samvittighedsfuld Mand en Lyst at lade sig binde saaledes" [1]).

Derfor maa jeg nu bede ikke blot Lægmanden, men alle Vedkommende, at de, naar Noget efter deres Mening skal slaaes chronologisk fast, dog ikke ville forsømme at sætte sig i Besiddelse af alle chronologiske Data, at overveie Tid og Omstændigheder (ikke som om Sandheden skulde dreie sig som en Vendekaabe derefter, men fordi de ofte indeholde Nøglen til den Maade, hvorpaa den træder frem), og fremfor

---

[1]) See: „Zeitschrift für Lutherische Theologie, 1841, II, 6. 114—119. Jeg erindrer ved denne Leilighed om, at jeg i Sammenhæng hermed udtrykkeligt billigede den dygtige Skolelærer N. Sørensens Optræden imod Grundtvig. Han var vel egentlig den første af tidligere Tilhængere, der vovede at sige Grundtvig det lige op i Ansigtet, at „han siden den anden Udgave af „Nordens Mythologie" var falden for den eensiede Odins Fristetale, som Oslaf Tryggvesen i Oehlenschlægers Hakon Jarl dog modstod og overvandt, og som Grundtvig selv 1811 baade modstod og i en svær Kamp virkelig besejrede". S. Rasm. Sørensen: „Hvad er Religionsfrihed?" (1836), S. 11.

Alt til ikke at skjule eller med beraad Hu tilsideſætte saadanne afgjørende Vidnesbyrd, der netop indeholde de hiſtoriſke Knude- og Udviklingspunkter.

Dette være nu nok sagt med Hensyn paa Lægmandens „aabne Brev", saavidt mit Forhold i denne Strid er indflettet deri. Hvad der forresten i dette Brev staaer tilbage af Hø og Avner og Straa, vil „Tidens" Ild nok fortære. Skulde Lægmanden møde oftere paa Pladsen, da vil der maaskee blive Leilighed til at omtale endnu et Par Punkter, navnlig det vigtige om Grundtvigianismens Forhold til Læren om Omvendelse og Bød samt hele den praktiſke Chriſtendoms-Øvelse. Dog er dette et saa righoldigt Æmne, at det naturligviis hverken kan afgjøres ved nogle tilfældige Ytringer, der nødvendig maatte holde sig til den alleralmindeligſte Charakteriſtik, eller ved Lægmandens Citat af nogle Udtalelser i Prædikener af Hr. Paſt. Birkedal. Systemets indre Beskaffenhed og nødvendige Conſequentſer, Forholdet mellem Træets og Frugternes Beskaffenhed, det vil være den rette, eneſte usvigelige Prøvesteen. Ingenlunde tvivler jeg om, at der er endnu meget evangeliſk Godt tilbage hos dem, Lægmanden kalder „fine aandelige Hørførere"; men jeg frygter for, at ogsaa dette kan paa mange Maader beskadiges og gjøres uvirksomt — een eneſte Draabe Gift, efter Luthers Udtryk, fordærver jo hele Vinen i Kalken, — frygter for, at Menigheden skal hendrages i en Strøm af saadanne ubeviislige, mod Reformationens hele Væsen og Charakteer stridende, Paastande, der meest af Alt ere egnede til at forstyrre og forkrænke det gudelige Livs rette Øvelse.

Dr. A. G. Rudelbach.

Chriſtelige Aftenbetragtninger forhele Aaret. Nærmeſt efter F. **Arndts** „Abendklänge aus Gottes Wort". Paa Danſk ved **D. Hanſenmeyer.** Odenſe. 1858. Milo. (540 Sider; Priis indb. 1 Rd. 24 ß.). — Der gives Folk, som bilde sig ind, at naar de i deres Ungdom have lært en Smule Tydſk, og ere i Besiddelse af Grønbergs eller en anden brugbar Ordbog, kunne de straks optræde som Oversættere og derved gavne Almeenheden, som om dette var den letteſte Sag af Verden, skjøndt de i Virkeligheden ere ubekjendte baade med det tydſke og det danske Sprogs Aand, og derfor blive

Fuſtere i Haandværket og Sprogfordærvere iſtedetfor Sprogſkabere. Til dette Slags Folk hører uden Tvivl Udgiveren af ovennævnte Bog, Hr. Skolelærer Hanſenmeyer i Brendekilde. Endog ved kun løſelig at gjennemløbe en Deel af Bogen, vil Læſeren let overbeviſe ſig om, at Overſættelſen røber en ſaa ſkjødesløs eller keitet Behandling, at det maa beklages, at Udg. har paataget ſig et Arbeide, ſom han ſlet ikke var voxen. Vi ſkulle anføre nogle Exempler paa de udanſke Ord og Talemaader, ſom Bogen er opfyldt med: S. 2: formedelſt det tunge Syndefald. — S. 3: hans Egne antoge (iſtedetfor modtoge eller annammede) Ham ikke (Joh. 1, 11). — S. 5: Jeſus gjør Folket ſaligt fra dets Synder. — S. 16: jeg vil blive drukken af den Helligaand. — S. 21: Chriſtus er forbunden med os ved Kjødets Væſensligheb. — S. 42: Menneſkene ſlaae Bo. — S. 52: Frelſerens Livsſamfund ſkal bevare os for den verdslige Kjærligheds Forraadnelſe. S. 61: En Aartier og atter en Aartier drage bort. — S. 89: Laſterne vanſkabe mig. — S. 90: Vær troſtet (d. e. frimodig), dine Synder ere dig forladte! — S. 96: høre Guds Ord uden hans Aands indre Antændelſe. — S. 127: Chriſtus kommer: hvorledes ſkal jeg hilſe paa Dig („begrüßen", iſtedetfor: hilſe eller ønſke velkommen)? — S. 134: Jeg er en Blodets Brud for Dig (Chriſtus). — S. 137: Jeg holder ved i dine hellige Saars ſøde Troſt. — S. 142: Lad dine (Chriſti) Sveddraaber give mit hele Liv et Indtryk i din evige Kjærlighed (mir im ganzen Leben einen Eindruck deiner ewigen Liebe). — S. 146: Chriſtus har bortbedet mine Synders Skyer. — S. 147: Velſign Du al Haveforniellſe og alt Havearbeide for mig. — S. 148: Gjennemblæs Hjertet med din hellige Aands „blide Aande" (Hauch, for: „milde Luftning" eller Veir). — S. S. 156: Chriſti Blik kaldes „en Bodsopvækker". — S. 158: Min uvurdeerlige Frelſer! — S. 164: Jeg ſkal være Deeltager i det ſalige, evige Liv (Mitgenoſſe werden). — S. 165: Chriſti Torneprydelſe. — S. 167: Chriſtus, min Saligheds Anfører. Samme S.: Chriſtus har bortbaaret mine Synder. — S. 173: Dette Klæderſkifte (Kleidervertheilung) ved Korſet. — S. 178: Leveværdſker (Lebensſäfte, for Livs-). — S. 194: Affondre vort Sind fra (for: drag bort eller losriv). — S. 201: ſove ind under dit (Guds) Skjerm (Obhut). — S. 207: Mind dig din Oprindelſe, Menneſke! — S. 215: Aanden taaler ikke uden Ophør Tænkningens Sving. — S. 231: Foraaret

forſvinder igjen efter ſin Underviisningstime. — S. 259: det, ſom er vienet ved lang Torre (Dürre, for: Torke). Samme S.: Kom Du (d. e. den H. Aand), de Hoffærdiges Udrydder! — S. 273: Skjenk mig blot en fornuftig, blid og ſalig Ende! (for: lad mig døe med min fulde Fornuft eller Samling). — S. 279: Alle mine Dufter, ſlam i Veiret og drag hen til (entbrennet und lenket euch)! — S. 302: hvis jeg anſaae Fjanteri (Neckerei) for kosteligt. — S. 309: harmoniſulde (for: harmoniſke eller velklingende) Sange. — S. 324: Vredens Glod koger i mit Hjerte (for: brænder). — S. 382: min Sjæl, betjen dig af de Svingfjær (Schwingen), ſom Herren ſkjenker dig, til ſtedſe at dvæle for Hans Aaſyn. — S. 383: Naar Syndens Tillokkelſer ikke længer finde nogen Samklang i Hjertet. — S. 390: en Forhimmel eller et Forhelvede (ſkal nok være: Forgaard til H. og H.). — S. 453: Chriſtus er Viinſtokken, vi ere Trueme (die Reben, for: Grenene). — S. 468: de hendøde Sædekorn vente paa deres Fremſprings (Hervorgehens) Tid. — S. 481: Chriſti blodige Sved kaldes den „ſuldgyldige Kjøbepriis" (for: Løſepenge, eller: Igjenløsnings-Betaling) for mine Synder. — S. 482: min Sjæl være indbunden i de Levendes Knippe (for: bunden). — S. 485: Din Ankomſtens Dag (for: Tilkommelſes). — S. 502: Synder, ſom jeg med Vidende og uden Vidende (ſkal være: mod Vidende). — S. 504: det faſte Forſæt, ſtedſe at blive faſt og ſtift, beſtandigt og ubrydeligt ved min ſidſte Villie. — S. 518: jeg plukker de friſkeſte Urter og gjemmer dem i Hukommelſens høie Kammer. — S. 522: Himmelſke Salomon, ſtyrk dine Stærke om min Seng! — S. 527: Gud Hellig Aand, min Ordfører (for: Talsmand). — S. 529: forviis alle urene Lyſter ud af mine Tanker, alle onde Efterretninger af mine Øren! — S. 531: Lad mig hvile ſikkert for Djævelens Gru og Kloer! — S. 533: udſlet min Synd ved (for: med).

Følgende Ord kunne neppe anſees ſom ſtemmende med det religiøſe Udtryks Værdighed eller ſom en Berigelſe for Sproget, og Molbech vilde viſt ikke vedkjende ſig dem: S. 12: Behagelyſt. S. 20: Taareſtemmer. S. 24: Barnezart. S. 42: Pillegrimsvandrere (en Pleonasme). S. 55: forbauſelſesværdig. S. 67: Klippeſpalter (iſtedetfor: Klipperifter). S. 74: Bodsgjerninger (ſkal være: Bodsøvelſer). S. 80: Lyſteligheder; Himmelmelodier; ſpaadomsforkyndende. S. 100: Henrykkelſesſøvn. S. 139: Forſtemmelſe mellem Venner (ſkal

være: Misforstaaelse). S. 297: Hængehovederi. S. 59: skyldig Tribut (for: Ydelse). S. 372: (Taarer) qvælde frem (for: vælde). S. 373: (Tinene) fugtnes af Taarer (skal være: vædes eller fyldes). S. 49: „Dannelsesproces" er et techniſt Udtryk, som ikke hører hjemme i en Andagtsbog. S. 176: Lærerembede. S. 356: pyntløſt. S. 427: Ligbegegnelſe (for: Jordefærd eller Ligbegængelſe). S. 465: indholdstunge (for: indholdsrige) Ord. S. 393: Omkringſvæven. S. 275: uværdigt Fjas. S. 478: de ſtinkende Lyſter. S. 505: bloddryppende Saar. S. 516: Pineſtikkelſe. S. 510: Ophøiethed. S. 530: allertroſaſteſte. S. 531: opplant. S. 390: Marchandiſerbod. S. 120: Ordet Aftenvelſignelſe er kommet „ud af Moden". — Tvungne og uſædvanlige ere følgende Former i Imperativ: berolig, jubel, ſammel, forherlig, ſmiger, forvandel, opmunter, aaben. Ligeledes det overflødige „e" i Ordene: affoer, iſoer, foer, aflaaes, bevaer o. ſ. v. Saadanne fremmede Ord ſom S. 215: Phantaſi, S. 355: Aſyl o. ſ. v. bør ei findes i en Opbyggelſesbog for Menigmand. Saaledes kunde vi blive længe ved, derſom det lønnede Umagen, og Pladſen tillod det.

Dog, hvis Sprogſynderne vare de eneſte eller blot de værſte, fik det endda at gaae, og Bogen kunde maaſkee desuagtet ſtifte nogen Nytte. Men det er ikke Tilfældet; og da F. Arndts Navn har en god Klang i Danmark og Norge, bør der gjøres Indſigelſe mod den Maade, hvorpaa dette Navn her er blevet benyttet, og hvorved Folk let kunne blive ſkuffede. Anmelderen ſkal ikke opholde ſig ved, at der paa Titelbladet ſtaaer „Chriſtelige Aftenbetragtninger", ſkjøndt den tydſke Udgave for ſtørſte Delen indeholder Bønner i ubunden og bunden Stiil; til ſidſtnævnte Art hører næſten Trediedelen af Bogen, idet der nemlig til 103 Dage af Kirkeaaret findes udvalgte Stykker (Hjerteſuk) af den tydſke Pſalmeliteraturs ypperſte Frembringelſer. Men hvorledes har nu Hr. Hanſenmeyer forholdt ſig med Hensyn til diſſe? „Diſſe ere udeladte", ſiger han i Fortalen, „deels formedelſt Vanſkeligheden i at gjengive eller erſtatte dem, og deels fordi man vil have gjort den Erfaring, at den Kreds, i hvilken dette Skrift forhaabentlig vil finde ſine fleſte Læſere, mindre gjerne læſe Poeſi (sic!). De udeladte Stykker ere derfor erſtattede ved Overſættelſer af et andet (hvilket andet?) chriſteligt Opbyggelſesſkrift, der har fundet ſtor Udbredelſe i Tydſkland; og Udgiveren nærer det Haab, at de ſaaledes indflettede Stykker i Aand og Tone ſtaae i ſaa nær Samklang med Skriftets øvrige Indhold, at ingen Forſtyrrelſe derved afſtedkommes". —

Dette Haab kan Anmelderen ikke dele; thi flere af disse indstikkede Stykker ere tørre, moralske, ræsonnerende eller, om man vil, rationalistiske Betragtninger, der ikke svare til Bogens øvrige Indhold. S. 5 omtales Christus som i høieste Grad prydet med Aandens og Hjertets Fortrin (det er at tale efter menneskelig Viis). S. 1 sammenlignes Julen med Festligholdelsen af et kjært Familiemedlems Indtrædelse i hans Hjem (det er dog alt for gemytligt). — Til 22de December finder man en Beskrivelse af Jerusalem før og nu (hvad gjør man ikke for Afvexlingens Skyld!) — S. 40 hedder det, at vi fødes Alle med en Tilbøielighed til det Syndige, maaskee ikke just fordi det er syndigt, men fordi det er fristende og tillokkende for Sandserne (Bibelen og Luther lære derimod, at vi fødes med virkelig Synd). — S. 68 tales om at udstrøe rigelig Sæd paa Dydens (!) store Mark, hvorefter vi kunne glæde os over en herlig Løn. — S. 73: Ved Siden af Troen er der Intet, der saaledes kan berolige os, naar vi tænke paa Afskeden, som den Bevidsthed, at vi med Viisdom og paa en Gud velbehagelig Maade have benyttet vor Levetid og fuldført vort Dagværk efter bedste Evne (en temmelig svag og usikker Beroligelse!) — S. 94: Hvo der lever overeensstemmende med Fornuften og Religionen, han vil høste det evige Liv. — S. 100: Med Tilfredshed (!) seer jeg tilbage paa den Vei, som jeg har vandret. — S. 99: Vi skulle forblive troe mod Jesu Religion (!) — Samtalen S. 206 er søgt og kunstlet. — S. 211: Jesus blev en Herold (!) for den guddommelige Kjærlighed. — S. 326: Giv Mod til Kampen for Sandhed og Ret, for fastere at grunde Freden paa din hellige Lov (!). Dydens Ven lider o. s. v. S. 370: Naar den Løn (!) bliver mig negtet, som jeg troer at have fortjent (!) ved mine gode Gjerninger. — S. 380: Taaren er vor Taknemmeligheds eneste Tribut (!). Lad Angerens Taarer blive til Trøstens og Helliggjørelsens Kilde for Enhver, som fælder dem! — S. 396 tales om Troens Helliggjørelse (den Terminologi kjender Bibelen og Dogmatiken ikke). — S. 413: Dydens Velsignelse; — føres tilbage til den forladte Dyd. — S. 430: Angerens Taarer vare for Simon Peder Gjenfødelsens og Fornyelsens Bad i den Helligaand (!). Og saa fremdeles. Een og samme Ven (af B. Schmolck) findes to Steder, nemlig S. 272 og 479.

At saadanne Betragtninger, hvori Sandheden er blandet med Vildfarelser, og hvori findes Meget, som er søgt, smagløst og tvungent, udbredes under F. Arndts Navn, uden at

det nøiere angives, at de ere hans Bog uvedkommende, bør ikke gaae upaatalt hen. — Det ovennævnte Skrift, som er trykt og forlagt af J. Milo i Odense, maa ikke forvexles med „Christelige Betragtninger til hver Dag i Aaret. Efter F. Arndt“, hvoraf 3die Oplag nylig er udkommet paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag i Kjøbenhavn (see Ugeskriftets 11te Bd. P. 145).

J.

Martin Luther. Kirkehistorisk Livsbillede fra Reformationens første Aarti, af Dr. **August Wilden-hahn.** Med et Forord af Lic. **C. Rothe.** Andet, paany gjennemsete Oplag. Kbhvn. 1858. Wöldike. (408 Sider; Priis 2 Rd.). — I Ugeskriftets 8de Bd. P. 221—222 henledte vi Læsernes Opmærksomhed paa 1ste Udgave af dette interessante og opbyggelige Skrift, der har fundet en saadan Indgang hos danske Læsere, at et nyt Oplag er bleven nødvendigt. De fra en mindre nøiagtig Correcturlæsning hidrørende Smaafeil i første Udgave, paa hvilke der blev gjort opmærksom i ovennævnte Anmeldelse, ere rettede i den foreliggende, smukt udstyrede, anden Udgave.

Livingstones Reise i Syd-Afrika. Oversat efter den engelske Original ved **M. Th. Wöldike**, Cand. theol. 1ste Hefte. Kbhvn. 1858. Wöldike. — Den berømte Dr. Livingstone var født af fattige, men gudfrygtige Forældre i Skotland i Nærheden af Glasgow (hans Familie stammer egentlig fra Hebriderne). I sit 10de Aar maatte han som Maskindreng arbeide paa en Bomuldsfabrik, for at tjene lidt med til Huset. („I mine tidligste Erindringer om min Moder“, siger han i Indledningen til det her oversatte Skrift, „staaer hendes Billed for mig som en bekymret Husmoder, der strider for at faae det at slaae til, et Billed, der saa ofte sees blandt skotske Fattige“). For endeel af den første Uges Fortjeneste kjøbte han en latinsk Grammatik, og i den korte Fritid fra det anstrengende Fabrikarbeide (fra Kl. 6 om Morgenen til 8 om Aftenen) lærte han, deels ved at nyde Underviisning i en Aftenskole (Kl. 8—10), deels ved Selv-

ſtudium, det latinſke Sprog, ligeſom han ogſaa med utrættelig Læſelyſt ſlugte alle de Skrifter (Romaner undtagen), ſom han kunde faae fat paa. Han vænnede ſig endog til at læſe under Arbeidet, ved at lægge Bogen paa Spindemaſkinen. En religiøs Kriſe, ſom han gjennemgik, ved hvilken han levende tilegnede ſig Forløsningens Troſt, fremkaldte hos ham den dybeſte Erkjendtlighed mod Guds frelſende Barmhjertighed, og han beſluttede at hellige ſit Liv til at lindre den menneſkelige Elendighed; navnlig vilde han bryde Chriſtendommen en Bane i China. For bedre at kunne udføre dette Foretagende, gav han ſig til at ſtudere Lægevidenſkaben. I ſit 19de Aar blev han Bomuldsſpinder, hvorved han om Sommeren tjente ſaa godt, at han paa egen Bekoſtning kunde om Vinteren ſtudere Medicin og Græſk i Glasgow og høre theologiſke Forelæsninger. Nogle af hans Venner raadede ham til at ſætte ſig i Forbindelſe med det Londonner Miſſionsſelſkab; han gjorde dette, og efter at have taget Graden ſom Licentiat i det phyſiſk-medicinſke Facultet, vilde han udføre ſin Plan og gaae til China. Opiumskrigen, ſom da førtes mellem England og China, gjorde det imidlertid umuligt for ham for Øieblikket; han forandrede derfor ſin Plan, gjennemgik et vidtloftigere theologiſk Curſus i England, og gik ſaa i 1840 til Kaplandet. Herfra gik han mod Nord ind i det indre Sydafrika, hvor han i 16 Aar (1840—1856) udfoldede en ſtor og velſignelſesrig Virkſomhed blandt de Indfødte ſom Miſſionær og Læge, og i høi Grad ved ſine Opdagelſesreiſer udvidede Kundſkaben om disſe lidet bekjendte Egne. Skildringen af disſe Reiſer og af hans Liv og Miſſionsvirkſomhed blandt de Indfødte udgjør Indholdet af det foreliggende Skrift; og efter det udkomne 1ſte Hefte af Overſættelſen at dømme, vil det afgive en ſaavel lærerig og opbyggelig ſom tiltalende og underholdende Læsning. Det udkomne 1ſte Hefte er ſærdeles ſmukt udſtyret og ledſaget af et Kort over Sydafrika, ſamt af et vel udført graveret Billede, der fremſtiller L.s Kamp med en Løve (i Begyndelſen af hans Ophold i Afrika blev han ſlaaet til Jorden af en anſkudt Løve, der ſplintrede hans ene Armpibe). — Skriftet bliver complet i c. 20 Hefter paa 2 Ark i ſtort Octav, og vil blive ledſaget af 24 graverede og 19 i Texten trykte Billeder, 2 Reiſekort, 1 Tværprofil og Forf.s Portrait. Hver 14de Dag udkommer et Hefte til en Priis af 24 ß.

Ledige Embeder. 26. Marts. Herfølge og Sædder i Sjælland; Reg.s Sum 2200 Rd. — Helgenæs i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 936 Rd. — 31. Marts. Embedet som Slotspræst ved Christiansborg Slotskirke i Kjøbenhavn; fast Gage 600 Rd. — Kallundborg; Reg.s Sum 1432 Rd. — Sønderſø i Fyen; Reg.s Sum 1290 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 200 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten). — Brousk i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1101 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 27 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 100 Rd.). — Jerne og Skads i Ribe Stift; Reg.s Sum 978 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 60 Tdr Rug, at betale efter Capitelstarten, og 100 Rd). — 7. April. Kastrup i Sjælland. (Det vil blive paalagt den, som bestikkes til dette Embede, at overtage det vestlige Distrikt af Vordingborg Landsogn, samt ved Hjælp af et Laan paa Embedet at opføre eller indrette en Præstegaardsbygning paa den Kaldet tilhørende Annergaard i Kastrup, dog saaledes, at det tillades ham at blive boende i Vordingborg, indtil han ved indtrædende Vacance i det ordinerede Katechetembede i Vordingborg tiltræder Nydelsen af den fulde Præstetiende af Kastrup Sogn). — Vordingborg Kjøbstad med Landsogn. (Det vil blive paalagt den, der bestikkes til dette Embede, eventualiter at fratræde det vestlige Distrikt af Landsognet).

Entledigelser. 26. Marts. Sognepræst for Sønderſø i Fyen, J. H. Edsberg, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — Sognepræst for Jerne og Skads i Ribe Stift, G. Koch, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — Sognepræst for Brousk i Aalborg Stift, C. F. Jacobsen, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — 31. Marts. Sognepræst for Oure og Veistrup i Fyen, P. U. A. Riis, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 20. Marts. Forhenværende Capellan p. p. F. P. C. Moth til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Udby i Fyen, C. Holm. — Cand. theol. C. H Bruhn til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Lysabild paa Als, H. G. Henningsen. — 25. Marts. Sognepræst for Tolk og Nybøl i Hertugdømmet Slesvig og Provst for Gottorp Provsti, H. W. M. Thieß, til Sognepræst for Kappel. — Valget af Sognepræst i Joldelund, J. C. E. Reimuth, til Sognepræst for Sønder-Løgum i Tønder Provsti stadfæstet. — 26. Marts. Sognepræst for Kallundborg, C. P. Jacobsen, til Sognepræst for Rødby og Ringsebølle paa Lolland. — 30. Marts. Sognepræst for Øland under Aalborg Stift, H. C. L. Bagger, til Sognepræst for Kullerup og Refsvindinge i Fyen.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 18-19. Den 16de April. **1858.**

Indhold. 1. Jesu fjerde Ord paa Korset; af Lic. Nielsen. 2. Literær Anmeldelse. 3. Blandinger. 4. Pastor Löhes Forsøg paa at indføre den sidste Olie. 5. Ledige Embeder.

Frelserens fjerde Ord paa Korset: „Min Gud! Min Gud! Hvorfor har du forladt mig?"

Det er bekjendt, at dette Ord blev misforstaaet strax, da det blev udtalt, ligesom en Antydning af, hvor megen Misforstaaelse det siden skulde være underkastet. Enhver føler, at det er et Ord af Vigtighed, af dyb Betydning; men, medens alle de andre Ord, Frelseren talede paa Korset, ere saa klare, at deres Betydning er umiddelbar indlysende, saa er der i dette noget Dunkelt, Noget, svært at forstaae, som det jo ogsaa selv er et Spørgsmaal om Løsningen af en Gaade, Opklarelsen af en dyb Hemmelighed.

De forskjellige Forklaringer kunne henføres til tre Hoved-opfattelser, som vi vel kunne kalde den orthodoxe, den rationalistiske og den historiske.

Ved den orthodoxe Opfattelse forstaaer jeg den med den strenge Satisfactionstheori paa det Nøieste sammenhængende, der i dette Udraab seer et Vidnesbyrd om den forfærdelige Syndestraf, der laae paa Frelseren til Fred for os, et Angstraab, afpresset ham ved Guds strenge Vrede, der lod ham fornemme Fordømmelsens Qvaler for den hele

syndige Slægt. Denne Opfattelse udtaler den gamle Psalme om Ordene paa Korset:

Det fjerde Ord var græseligt,
Og aldrig hørte Himlen sligt:
Min Gud! Min Gud! hvi haver du
I denne Nød forladt mig nu?

For min Skyld blevst du saa forladt
Og af Guds Vrede tagen fat,
At aldrig jeg forlades skal
I Dødens grumme Dyb og Dal."

Ligesaa Evalds:

Korset, som den strenge Fader,
Vred og tærdnende forlader o. s. v.

Denne Opfattelse stemmer vistnok overeens med Luthers egen, thi i Forklaringen af Es. 53 siger han om Frelseren, at han „also leidet, daß ihm sein Gewissen von dem göttlichen Zorn Zeugniß giebt... Er hat den Zorn Gottes also empfunden, als ob er von Gott verlassen wäre, und als ob er darum litte, weil Gott auf ihn zornig wäre. Deswegen schreiet er im 22 Psalm: Mein Gott! Mein Gott! warum hast du mich verlassen? Ich heule, aber meine Hülfe ist ferne. Und im 8 Psalm: Du wirst ihn lassen eine kurze Zeit von Gott verlassen sein. Gewiß hie hat er den Zorn Gottes empfunden, und zwar mehr als irgend ein Mensch. Ja, er hat auch die Strafe der Hölle empfunden... Er ist von Gott geschlagen worden nicht allein in Ansehung seiner Gestalt, in welcher er unter den Leuten gewandelt hat, die ihn für den Allerverachtesten und Unwehrtesten hielten; sondern auch dieses sein Leiden giebt den allergewissesten Beweis, daß er von Gott gehasset worden".

Frelserens Ord selv begunstige imidlertid ingenlunde denne Opfattelse. Den skyldbeladte Synder, som erkjender sin Synd og føler Guds strenge Vrede, han spørger ikke: hvorfor? Han veed jo meget godt, at han faaer, hvad han har forskyldt. Han klager ikke over, at Gud har forladt ham, men tværtimod, at Guds Haand hviler tungt paa ham. Ordet røber Bevidstheden om egen Uskyld, antyder Usatteligheden i Guds Planer. Det kunde passe sig i Hjobs Mund ligesom i Davids under deres uforskyldte Lidelser; det vilde derimod ikke passe sig for den, der frivillig for at redde en Anden havde paataget sig en Lidelse i dennes Sted, under Lidelsen

at spørge: „Min Gud! hvorfor lider jeg dette?“ Ligesom den Lære, at Frelseren netop havde paataget sig det Maal af indre og ydre Lidelser, som den syndige Menneskeslægt var skyldig at lide, for saaledes stedfortrædende at affone dens Synder, at han derfor følte alle en fordømt Synders Qvaler, følte sig fordømt og forskudt af Gud, led Helvedqvaler — ligesom denne Lære overhovedet ikke er skriftmæssig, om end enkelte Steder, udrevne fra den hele Skriftanalogi, synes at tale for den, saaledes støttes den navnlig ikke ved dette Udsagn af Herren, der istedetfor at udtale Skyldbevidsthed, udtaler Bevidstheden af egen Uskyld, istedetfor at vidne om den velbevidste Aarsag, siger: „Min Gud! hvorfor?“

Der gives jo dem, der fortsætte denne crasse Stedfortrædelseslære ligeindtil den afskyelige Paastand, at Nedfarten til Helvede var Frelserens Aands Hensendelse til at lide Helvedstraffene i vort Sted; men de maae idetmindste indrømme, at naar Frelseren saaledes havde paataget sig en bestemt Straflidelse i Menneskenes Sted, saa kunde han hverken med Hensyn til hele Straffen eller til nogen integrerende Deel deraf spørge, hvorfor han led den. Naar man derfor i dette Ord vil finde Udtrykket af Frelserens indre Straflidelse, som fordømt Synder paa alle Synderes Vegne, saa maa man gjøre Vold paa Ordene.

I Anerkjendelse heraf vendte Fortolkerne i Almindelighed sig bort fra denne Opfattelse og grebe til den rationalistiske, der opfatter alle Frelserens Forhold i Analogi med de almeenmenneskelige, idet den ikke lader Forskjellen mellem ham og alle andre Mennesker, hans Guddommelighed og deraf følgende fuldkomne Syndfrihed komme til sin Ret. Jesu Qvaler bleve saa store, siger man da omtrent, at han for et Øieblik tabte den høie Sjælero, som hidtil havde udmærket ham. Han troede sig da forladt af Gud, skjøndt han ikke var det. Snart vandt han ogsaa Tilliden tilbage og den klare Bevidsthed om sig selv og om Gud, saa at han kunde tale de tvende sidste Ord, saa rige paa Tillid og Fortrøstning. Der vederfaredes ham altsaa noget Menneskeligt, idet han udraabte hine Ord; han tabte for et Øieblik sin Fatning, forvirredes for et Øieblik i sin Gudsbevidsthed. — Denne Opfattelse krænker Troen paa Christus som Guds Søn, vort syndfrie og fuldkomne Forbillede, i dens dybeste Rod. Den indrømmer hos Christus noget Syndigt, og veed kun til Forsvar derfor at sige, at det varede kun et Øieblik; den stiller ham som advarende Modbillede for os istedetfor som Forbillede; thi naar en Christen gav sig til paa sin Dødsseng, overvældet af sjælelige og legem-

lige Smerter, fortvivlende at udraabe: „Min Gud! hvorfor har du forladt mig?“ — da vilde dog chriſtelige Venner baade troſtende og ſtraffende ſige: „Tal ikke ſaaledes! Hvorledes er det, at du har ingen Tro? Gud forlader Ingen, der ikke ſelv vil ſlippe ham. Har han ikke ſagt, at han vil aldrig forlade os og aldrig ſlaae Haanden af os?“ Hvad vi da ſaaledes ville ynkes over og dadle hos et ſtrøbeligt Menneſke, hvorledes kunne vi tiltroe vor Frelſer det? Der vilde jo, om Frelſeren havde antaget ſig forladt, uden at være det, fordi Lidelſerne bragte ham til en øieblikkelig Fortvivlelſe, deri være et Selvbedrag, utænkeligt hos den, der var Sandheden ſelv, en Mistroſtighed, uværdig for vor Troes Begynder og Fuldender; og lidet kunde det kun hjælpe, at dette Uværdige havde kun varet et Øieblik; det var dog nok til at forſtyrre Frelſerens Reenhed. Paa den ſadeſte Maade udtrykkes denne Anſtuelſe i den evangeliſke Pſalmebogs Redaction af den anførte Pſalme. Der hedder det jo:

Men rædſom var din Lidelſe,
Din Legemsqval, din Sjælevee;
Thi angeſtfuld du raabte ud:
Hvi har du mig forladt, min Gud!
Men Gud, din Gud dig ei forlod,
Derpaa grundfæſter jeg mit Mod;
Ei heller jeg forlades ſkal,
End ei i Dødens ſtumle Dal.

Pſalmedigteren optræder her tilrettevisende, formanende og troſtende mod Frelſeren og ſiger: Du Arme! Du troede, at Gud havde forladt dig. Men jeg veed det bedre; han forlod dig ikke.

Ogſaa denne Forklaring af Ordet bør vi da viſtnok lade falde. Den ſtrider ikke mod ſelve dets ligefremme Ordbetydning ſom den første; men den er uforenelig med en ſtriftmæssig Opfattelſe af Frelſerens hele Væſen, uforenelig med Troen paa Chriſtus ſom Guds Søn, det fuldkomne ſyndfrie og hellige Menneſke uden endog kun den ringeſte ſyndige Skrøbelighed. Ei heller vil Frelſerens Angſtelſe i Gethſemane kunne paaberaabes ſom et andet Exempel paa en ſaadan momentan Forſagthed hos ham og Forſtyrrelſe af hans klare Bevidſthed om ſit Forhold til Faderen og ſit Kald i Verden; thi viſtnok bad han der ikke om, at maatte fritages for at frelſe os, men kun om, at Frelſen, om det var muligt, maatte fuldbringes paa en mildere Maade, og i ſelve Momentet havde Tilliden til Faderen og Hengivenheden i hans Villie den abſolute Overvægt over eget Ønſke, hvilket tilſtrækkelig giver ſig tilkjende i det ſtedſe Tilføiede: „Skee ikke min

Billie, men din", — saa at Frelseren vistnok der viser sig lig med os i menneskelige Følelser og Sindsbevægelser, kun uden Synd. Men havde han, overvunden af Ovalerne, i mistvivlende Forsagthed udraabt: „Gud! hvorfor har du forladt mig?" saa havde han været os lig i syndig Svaghed.

Vi gaae nu til den tredie Opfattelse, den historiske, som jeg kalder saaledes, fordi den søger Forklaringen i en historisk Omstændighed, deri nemlig, at disse Ord ere ikke fra-forstaf Jesu egne, men Davids eller Forfatterens af den 22de Psalme. Men derved alene løses dog ikke Vanskeligheden; thi man vil dog neppe med Schleiermacher (Ueber den Gemüthszustand des Erlösers in seinen letzten Stunden; Passionspredigt; cfr. der christl. Glaube II, P. 154 Anm.) antage, at Jesus kun har brugt Ordet som blot Citat, kun har anvendt det fremmede Ord paa sig, fordi der dog var Noget, rigtignok noget Tilfældigt og mindre Vigtigt, hvorved det kom til at passe paa hans nærværende Tilstand. Da man vistnok ikke kan give hiin store og ellers saa dybt trængende Theolog Ret i denne aldeles overfladiske Opfattelse, maa man, naar Jesu Ord tages som en Udtalelse af hine Psalmeord, dog spørge, i hvilken Betydning Jesus har udraabt dem, om blot som Begyndelsesordene for denne Spaadoms- og Trøstepsalme, saa at Vægten lægges paa Psalmen i det Hele, eller om Frelseren ret har følt sin Tilstand udtrykt i de Ord af Psalmen, han udtaler, saa at Vægten hviler især paa disse, uden at det derfor nægtes, at, med det Samme Psalmens Begyndelsesord hævede sig frem i Frelserens Erindring, dette ogsaa var Tilfældet med den hele Psalme, dens Forudsigelser og dens Trøst.

At Frelseren virkelig har tænkt paa den Psalme, hvis Begyndelsesord han udtaler, og at det ikke er tilfældigt, at hans Udraab kommer til at lyde som Psalmens Indgangsord, kan vistnok ikke omtvivles. Alt bidrog til at drage ham denne Psalme i Minde. Nu var han, idetmindste for den udvortes Betragtning, forladt af Gud, ligesom hans Stamfader David fordum i hans dybeste Nød. Psalmens Ord (V. 8—9) gik i Opfyldelse paa ham: Alle de, ham saae, bespottede ham, fordreiede Læberne, rystede paa Hovedet og sagde: Han har kastet sin Omsorg paa Herren; han frie ham, om han har Velbehag til ham. Psalmens Beskrivelse af Guds tidligere Omsorg for den nu saa Ulykkelige lige fra hans Fødsel af (V. 10—11) passer fortrinlig paa Jesus, ligesaa Beskrivelsen af de rasende Fjender (V. 13—14) og af hans Lidelser (V. 15—18), da jo alle hans Been ligesom adskilte sig og traadte

frem som Følge af Korsets Qval, en brændende Hede pinte hans Indre, hans Kraft udtørredes, og hans Tunge klæbede ved hans Gane; de Ondes Hob omringede ham; de havde gjennemboret hans Hænder og Fødder; de deelte hans Klæder iblandt sig og kastede Lod om hans Kjortel. Alt dette, som nu skete, havde Psalmen forud beskrevet. Hvor var da Andet muligt, end at Christus, der visselig nøie kjendte, hvad hans Propheter, drevne af hans Aand (1 Pet. 1, 10—11. 2 Pet. 1, 21), havde forudsagt om ham, i denne Stund maatte komme hiin Psalme ihu, og hvor naturligt, at, naar han ihukom den, han da udtalte dens første Ord, saaledes levendegjørende sig den hele og trøstende sig ved de rige Forjættelser i dens Slutning. Mange Ord formaaede denne Døende, som overhovedet alle Døende, ei at tale; men i den Døendes og fornemmelig i Jesu Mund indeholde saa Ord Meget. Dog sige vi ingenlunde dette, som om vi hyldede den Mening, at Udraabet kun skulde være at betragte som Psalmens Indgangsord. De Ord af Psalmen, som Herren udraaber med saa høi Røst, lægger han vistnok en fortrinlig Vægt paa; de udtrykke især hans Stemning. I hvilken Betydning han da udtaler dem, skal det Følgende være et, om end svagt, Forsøg paa at opklare.

Først spørge vi, i hvilken Betydning David eller Psalmens Forfatter har taget dem om sig selv; thi at Psalmedigteren taler nærmest om sig selv, skjøndt hans Ord først komme til deres fulde Betydning ved at overføres fra ham til den, hvis Skyggebillede han er, derom kunne vi vistnok ikke tvivle. Det kan da neppe betvivles, at Psalmens Forfatter har virkelig i det Øieblik, hvis Sindsstemning han udtrykker, følt sig forladt af Guds Naade, ellers vilde Ordene kun være et affekteret Spil; men Forladtheds-Følelsen har dog ikke kunnet tilintetgjøre hans Tro og Haab; tværtimod, holdende fast ved den trøstefulde Erindring om Guds fordums Naade mod Fædrene og mod ham selv, troer han med Haab imod Haab, at hans Forladtheds-Tilstand kun er en forbigaaende Prøvelse, efter hvilken Guds Naade atter saameget herligere vil bryde frem, og i Psalmens anden Deel udtaler han dette Haab med den seirende Troes fuldeste Vished. I Analogi dermed tænke vi os Ordet gjentaget af Frelseren.

Hvorledes skulle vi da nu hos ham tænke os en saadan Forladthedstilstand, som disse Ord antyde?

At der ikke kan menes en fuldstændig Forladthed af Guds Nærværelse og opholdende Magt, indlyser af sig selv. At antage en saadan ved hvilkensomhelst Skabning vilde være en

Fornægtelse af Guds Allestedsnærværelse i uforenelig Modsigelse med det Gl. og N. Testamentes Lære (Ps. 139, 9—10. Acta 17, 27—28). Saavist som det anførte paulinske Ord er Sandhed, saa kan Gud ikke fuldstændig forlade nogensomhelst sin Skabning, da vi leve, ere og røres i ham; drog han aldeles sin Kraft fra Nogen, maatte denne ophøre at være. Selv den, som ikke mere hører til Naadens Rige, hører dog til Magtens Rige. Selv Djævlene føle endnu Guds Nærværelse med hans straffende Retfærdighed, og de gyse derved (Jac. 2, 19). Naar Gud da ikke kan væsentlig og virkelig være borte fra Nogensomhelst, saa mindst fra Jesus Christus, der ifølge sin guddommelige Natur var Eet med Faderen. Olshausens Paastand i Commentaren til Evangelierne, at Jesus under Fristelsen i Ørken, under Lidelsen i Gethsemane og paa Korset var blottet for sin guddommelige Natur, saa at hans menneskelige Natur stred Striden og bar Lidelsen ene, staaer i den meest afgjorte Modsigelse saavel med Frelserens Personlighed, der var den uadskillelige Eenhed af hans guddommelige og menneskelige Natur, som med vor faste Tro, at Gud-Mennesket Jesus Christus, og ikke det Menneskelige i ham alene, er vor Frelser. Det var Guds Eenbaarne, der stred Striden og udholdt Lidelsen for vor Skyld. Olshausen føler selv, hvor nær han er ved den gnostiske Vildfarelse, at den himmelske Christus skiltes fra den jordiske, da Lidelsen begyndte; derfor, efterat han først har paastaaet „eine innere Entblößtheit vom allen himmlischen Schmuck, eine Entkleidung seiner Seele von göttlicher Kraft" (Comment. Th. 2 Pag. 493), indskrænker han det strax efter til „eine κρύψις des Göttlichen, keine eigentliche Entziehung". I dette Sidste kan der være Sandhed, da den guddommelige Natur i Christus vistnok forholdt sig hvilende under Lidelsen, ligesom drog sig ind i Sjælens Dyb; men det var dog Christus i sin hele gud-menneskelige Personlighed, som led for os. Vil Nogen indvende herimod, at hans guddommelige Natur ifølge sit Væsen maatte være uimodtagelig for Lidelsen, saa bliver Svaret, at ligesom vor Aand paa Grund af dens inderlige Forbindelse med Legemet fornemmer dettes Lidelser, omendskjøndt de i og for sig ere legemlige, og den aandelig, saaledes maatte ogsaa Jesu guddommelige Natur, formedelst den inderlige Forening med hans menneskelige, have en Fornemmelse af dennes Qvaler, skjøndt i og for sig ophøiet over dem.

Naar imidlertid Skriften oftere antyder en Tilstand af Gudsforladthed selv hos de Fromme, saa menes naturligviis ei heller en fuldstændig Forladthed af den guddommelige op-

holdende Magt, men kun af den huſvalende og ſtyrkende Naade. Af Guds troſtende og ſtyrkende Naade følte David ſig forladt, da han i Pſalmen ſukkede: „Min Gud! Min Gud! hvorfor har du forladt mig“. Af den følte Jeremias ſig og Folket forladt, da han i Begræd. Bog (Cap. 3 V. 42—44) ſagde: „Vi have ſyndet og været gjenſtridige; du tilgav ei. Du ſkjulte dig i Vrede og forfulgte os; du ihjelſlog og ſparede ikke. Du ſkjulte dig i en Sky, ſaa ingen Bøn kunde trænge igjennem“. Gud havde for en Tid draget ſin Naade tilbage fra dem og lod ſin prøvende eller ſtraffende Haand hvile tungt paa dem. Som denne Følelſe af Forladthed fandtes hos hine det Gl. Teſt.s Fromme, ſaaledes kan den viſnok ogſaa findes hos ſande Chriſtne, naar disſe kun ſom hine ikke overgive ſig til den, ſaa at de falde til Fortvivlelſe, men i Troen kæmpe imod den, ikke ſlippe Herren, ſelv naar han ſynes at have ſluppet dem, vidſe i deres Inderſte paa, at han dog ikke har gjort det, at han dog tilſidſt vil høre deres Raab. I Almindelighed vil vel en ſaadan Forladtheds-Tilſtand være en Følge af vore Synder, ja ſelv ſyndig, naar Forſagtheden i den grunder ſig paa Svagheden af vor Tro, men det kan dog ogſaa tænkes, at Gud har tilſtikket den ſom en Prøvelſe, og da kan den ikke ſiges at være ſyndig, naar man kun ikke lader ſig overvinde af den til at ſlippe ſin Tro og ſit Haab. Der gives Lidelſestimer, i hvilke Menneſket føler ſig glad og ſtærk i Gud; da er der ingen Følelſe af Forladthed; tværtimod føler den Chriſtne da, at den, der er med ham, er ſtærkere end Alverden. Men der gives vel ogſaa Lidelſestimer, da Sjælen føler ſig træt og mat indtil Døden, da ingen Kraft herovenfra ſynes at komme til Hjælp, da man under Trængſlerne udenfra kun føler ſin egen Elendighed og intet Andet har at ſætte mod den ydre og indre Nød end det dybe Hjerteſuk til Gud. Da, naar dette ſynes ikke at kunne naae Gud, naar der intet Svar og ingen Troſt fornemmes fra ham, naar han, ſom Jeremias ſiger, har ſat en tyk Sky mellem ſig og os, ſom ingen Bøn kan naae igjennem — da kan Sjælen føle ſig forladt, men dog ikke ville ſlippe Gud. Var der ikke Synd, vilde en ſaadan Forladthed aldrig være indtraadt; men fordi den nødvendigviis er foranlediget ved Synden i Verden, følger dog ikke, at den ſelv er ſyndig.

Kunne vi nu tænke os en ſaadan Forladthed af Guds troſtende og ſtyrkende Kjærlighedsmagt hos den døende Frelſer — en Følelſe af Forladthed, der ikke grundede ſig paa en Troesſvaghed, men var en Guds Tilſtikkelſe over den ſyndfrie Forløſer? Han ſynes viſſelig ikke at have ventet en ſaadan, da

han gik til Døden, tværtimod at have været forvisset om en mægtig Fornemmelse af Faderens styrkende og hjælpende Nærværelse. I denne Forvisning siger han, idet han gaaer til Lidelsen og Døden, til sine Disciple (Joh. 16, 32): „See den Time kommer og er allerede kommen, at I skulle adspredes hver til Sit og forlade mig alene; dog jeg er ikke alene; thi Faderen er med mig". Det er saare vanskeligt at forene dette Ord med hiint Frelserens Udraab paa Korset, naar det tages som Udtrykket for en virkelig Forladthed af Faderens styrkende og trøstende Bistand. Thi da synes jo Christus at have taget feil i hiin sin faste Forvisning, da synes jo Faderen at have svigtet Sønnen tværtimod dennes faste Haab.

Frelserens tre første Ord paa Korset, især det første og tredie, vidne ligeledes mod en saadan Forladthed. Da han talede dem, var den tilvisse ikke tilstede. Eller vil man nægte, at, da han bad for sine Mordere, følte han sig i fuld Besiddelse af sin Faders Kjærlighed og Velbehag, overensstemmende med sit forhen sagte Ord: „Derfor elsker Faderen mig, fordi jeg hengiver mit Liv" (Joh. 10, 17). Det er dog ikke den, der selv føler sig forladt, der fremtræder som Forbeder for Andre og beder Gud tilgive dem, hvad de gjøre imod ham. Det er i fuld Vished og klar Følelse af Faderens Velbehag med ham selv og Mishag med dem, at han beder for dem. Da han sørger for sin Moder og giver hende Johannes til Søn, knytter dem sammen til gjensidig Trøst, røber han ikke selv nogen Trøstløshed. Da han tilsiger den angrende Røver Naade, handler han midt under Fornedrelsen som Himmelkongen, for hvem Paradisets Porte ere aabne, og som ved sit Naadeord formaaer at aabne dem for hvem han vil. Han taler ikke som den Forladte, men som den, der har Davidsnøglen (Joh. Aab. 3, 7), som lukker op, og Ingen kan lukke til.

De to sidste Ord paa Korset vise den samme fulde Forvisning om Faderens Velbehag. Ordet „Det er fuldbragt" — er det store Seiersord, som forkynder, at Striden er endt, at Seiren er vunden, at, hvad der skulde fuldbringes af ham her paa Jorden, er fuldbragt. Det sidste Suk: „Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aand!" aander den fuldeste Fortrøstning til Faderens Bistand; han kaster sig, idet han opgiver sin Aand, i de aabne Faderarme. Selv hiint lille femte Ord: „Jeg tørster!" vidner efter Johannes's Opfattelse om, at Frelseren saae alle Spaadomme, som Faderen havde ladet give om ham i de hellige Skrifter, for sig i deres hele Række, og sit messianske Kald tro til det Yderste vilde opfylde dem alle.

Har der da været en Tilstand af Forladthed hos Frelseren under hans Lidelse paa Korset, saa maa den have fundet Sted mellem det 3die og 5te Ord, maa have fundet Sted mellem den 6te og 9de Time, da han forresten taug. Disse 3 Timer adskille sig og virkelig fra de andre. I dem hvilede midt om Dagen Mørke over Landet, over Korset, vel ei blot som et Sindbillede paa, at det var en Mørkets Gjening, Menneskene her begik, men udentvivl ogsaa som en Betegnelse fra Gud af Forsoningens dybe Hemmelighed og svære Offer. Udentvivl stred Jesus i disse Timer med Døden; thi umiddelbart derefter indtræder hans Død. Det var altsaa i disse Timer, at han smagte Døden for os Alle (Hebr. 2, 9).

Døden var af Gud sat som Syndens Straf; den var indkommen i Verden ved Synden og trængt igjennem til Alle, fordi de syndede Alle (Rom. 5, 12). Den havde stedse for Mennesket noget Frygteligt (Hebr. 2, 15), en Braad, som først Christus ved sin Død gjorde magtesløs for sine Troende, men som han selv fornam (1 Cor. 15, 55—57. Hebr. 2, 14). Han var til vor Frelse traadt ind i vort Samfund, idet han antog vor Natur og blev os lig i Alt, kun uden Synd, og han led nu Døden for vor Skyld; men at den maatte være ham forfærdelig, det følger ei blot af dens Natur som den af Gud fastsatte Syndestraf (Døden paa Retterstedet vilde ogsaa nu selv for den Uskyldigste være langt tungere, end den naturlige Død, om denne endog havde ganske det samme Maal af legemlige Qvaler, just fordi hiin Død er den af Lovene fastsatte høieste Syndestraf og derved har en objectiv Forfærdelighed, som den Lidendes Uskyldighed ikke ganske kan betage den), men ogsaa af dens afgjorte Modsætning til hans Væsen; thi at han, „Livet, det evige, hvilket var hos Faderen og blev aabenbaret for os" (1 Joh. 1, 2), kunde lide Døden, at Livsfyrsten, Livskilden kunde overvældes af Dødens Magt, var jo frygteligt. Udentvivl ikke med Urette lægger derfor Lange i sit aandrige „Leben Jesu" særdeles stor Vægt paa, at Døden i sig selv maatte have noget Forfærdeligt for Jesus, at det maatte være skrækkeligt for ham, da han formærkede dens Komme, da han mærkede, hvorledes den greb og ligesom udslukte hans Liv, hans Bevidsthed. Dødens Magt raadede nu; Faderen, efter hvis Bud det skete, drog sin styrkende Magt tilbage, gav Sønnen hen i Døden. Sin indre Guddomsmagt kunde denne ei stille imod den ham gribende Magt; thi han vilde jo forblive lydig indtil Døden (Joh. 10, 17. 18. Phil. 2, 8); Faderens Bistand drog sig tilbage; thi Forsoneren skulde føle Dødens fulde Bitterhed,

forsaavidt det for den Syndfrie var muligt. Hvad der for os var Syndestraffen, skulde han tage paa sig som frivillig Lidelse for os og uden Formildelse af guddommelig Bistand. Thi unægtelig var der en Stedfortræden, han led for vor Skyld og for at frelse os, altsaa hengivende sig for os, tagende al vor Synd paa sig, forsaavidt han i medlidende, forbarmende Medfølelse kunde tage den paa sig, kun ikke saaledes, at hans Selvbevidsthed forvirredes, at han troede sig en Synder, da han var den Hellige og Rene, at han troede sig hadet af Gud, da han var elsket. Men for at hans Lidelse for os ei blot skulde være en tilsyneladende, idet den faderlige Bistand hævede ham over Fornemmelsen af den, derfor taug den guddommelige Faderkjærlighed, Faderen overlod Sønnen til Lidelsen. Da følte Sønnen sig forladt, og med Davidspsalmens Ord, der passede saa ganske paa hans Tilstand, klagede han: „Min Gud! Min Gud! Hvorfor haver du forladt mig?"

Frelseren havde længe forud følt denne Stunds Gru, og Forudfølelsen havde vakt Angstelse hos ham. Allerede længe forud siger han (Luc. 12, 50): „En Daab har jeg at døbes med, og hvor ængstes jeg, indtil den er fuldbragt". Den strækkelige Begivenhed nærmer sig mere, og han udraaber (Joh. 12, 27): „Nu er min Sjæl forfærdet, og hvad skal jeg sige: Fader, frels mig fra denne Time! Dog just til denne Time er jeg jo kommen. Fader herliggjør dit Navn!" Endnu nærmere kommer Stunden, endnu stærkere blive Angstelsens Bølgeslag; Sjæleangsten i Gethsemane viser os det. Endelig er den der selv, den rædselsfulde Stund i al dens Frygtelighed. Han, der var indtraadt i vort Samfund for at tage vor Byrde paa sig, han strider nu Dødens Strid for os; Hovedet lider for Lemmerne. Som han i sit medfølende Hjerte følte Bedrøvelsen over den hele Menneskeslægts Synd (ligesom den ædleste Søn af et nedværdiget og usselt Folk vil føle den trykkende Vægt af sit hele Folks Brøde, naar han fremtræder paa dets Vegne for Dommere, der skulle afgjøre dets Skjæbne), saaledes havde han ogsaa Medfølelsen af al dens Qval, navnlig af Alles dybe Nød i Striden med Døden. Han følte en Gudforladthed, som var en Følge af Menneskehedens Synd; men som hos ham ikke var Synd; thi intet Syndigt, Intet, som ikke burde være, kunde findes hos Christus.

Det er ogsaa indlysende af Ordene selv, at Frelserens Følelse af Forladthed ingenlunde havde tilintetgjort hans allerinderste og dybeste Forvisning om hans Eenhed med Faderen,

om Faderens Kjærlighed, om den evige Seir, han just nu skulde vinde. Han indflyver jo netop til Gud og kalder ham sin Gud, et Udtryk, som tilkjendegiver hans usvækkede Tro og Tillid. Han griber i sin Følelse af Forladthed Guds Ord, udraaber det Ord, som just om ham og hans Tilstand i denne Stund var talet, udraaber det med Følelsen af dets Sandhed, men ogsaa med Følelsen af Sandheden i de Ord, som følge efter og forkynde, at Bønnen vorder hørt, og at Guds Ære ved denne Lidende skal herlig udbredes. I de første Ord af den ham saa velbekjendte Psalme sammenfatter han tillige den hele Psalmes Grundtanke og Grundtone, som er Tillid til Gud, selv naar Alt synes at vidne imod, selv under ydre og indre Forladthed. Som Psalmens Forfatter, da han skrev de første Ord af den, har havt den hele i Tanke og Hjerte, saaledes og Jesu, da han udraabte de første Ord af den; og Udraabet tilkjendegiver da paa den ene Side Storheden af Frelserens Lidelse, Virkeligheden af hans dybe Nød, hans Forsøgthed i Alt lig os, kun uden Synd; paa den anden Side hans urokkede Fastholden ved Gud. Selv da Qvalen overgik Alt, hvad han hidtil havde kjendt og erfaret, selv da Livet, som hos ham var i en uendelig større Styrke og Klarhed end hos os, overvældedes og ligesom opslugtes af Døden, idet han smagte denne for os Alle, uden at der gaves ham nogen Trøst eller Lindring, selv da holdt han fast ved Gud og udtalede i Gudsordet paa eengang sin Strid og sin Seir. Der var maaskee noget for ham selv Gaadefuldt i, at Guds Bistand kunde saaledes forlade ham; thi Christus gjennemskuede jo under sin jordiske Vandring ikke Alt (Marc. 13, 32, og Gethsemane: „Er det muligt"). Deraf da Spørgsmaalet „hvorfor"? deraf Uovereensstemmelsen mellem det freidige Haab (Joh. 16, 32) og den nuværende Følelse; Lidelsen var ligesom gaaet over al Foreſtilling; men han stiller Spørgsmaalet til Gud og søger Svaret hos ham, vis paa, at det ogsaa vil blive givet, det Svar, som David alt havde forud givet i Aandens fulde Forvisning: „Gud haver ikke foragtet og ikke ladet haant om den Elendiges Nød og ikke skjult sit Ansigt for ham; men der han raabte til ham, hørte han ham" (Ps. 22, 25). Som for os, saa var i endnu høiere Grad for Jesus Ordet til Gud et Ord fra Gud igjen. Og dermed er da ogsaa Forladthedsfølelsen overvunden, endnu kun en Lædskedrik, og hans Værk paa Jorden er fuldbragt; og fuld af usigelig Tillid overgiver han sin Aand i Faderens Hænder paa dens videre dunkle Vei.

Det, hvorved denne Opfattelse adskiller sig fra de andre, er, at den i Modsætning til den rationalistiske holder Forestillingen om en, endog blot øieblikkelig, Vildfarelse og Fortvivlelse borte fra Frelseren, at den altsaa ganske bortviser saadanne Forklaringer som: „han troede sig forladt, men var det ikke“ — „overvældet af Lidelserne tabte han Modet og Tilliden et Øieblik“; i Modsætning til den historiske fastholder den egentlige Betydning af Ordene, hvilke Frelseren gjør til sine egne og ikke blot citerer; endelig i Modsætning til den orthodoxe, hvilken den forresten staaer nær, fjerner Tanken om indre Straflidelse hos Frelseren, om at han skulde have lidt en fordømt Sjæls Qvaler. Vistnok behandlede den evige Fader ham for vor Skyld som en Synder (2 Cor. 5, 21). Straffen laae paa ham til Fred for os, at vi skulde have Lægedom ved hans Saar (Es. 53, 5), og at den guddommelige Bistand og Trøst ikke lettede ham Lidelsen i Dødskampens Timer, det viser den dybe guddommelige Alvor i Dommen over Synden. Men, naar en Uskyldig paatager sig Lidelse i Synderes Sted, saa bliver Lidelsen i subjectiv Henseende en anden for ham end for dem, selv om den objectiv var den samme.

Menneskeheden havde gjort Oprør mod Gud; den evige Hellighed og Retfærdighed krævede Opreisning for den krænkede Lov, da denne ved Syndernes Tilgivelse vilde blive foragtet, og Opreisningen, Loven forlangte, var ingen ringere end alle de Syndefuldes evige Fordømmelse. Da traadte ifølge den evige forbarmende Kjærlighed, der ikke vil Synderes Død, men at de skulle omvende sig og leve, Guds eenbaarne Søn, som var Eet med Faderen fra Evighed, ind i Menneskeslægten for at hengive sig selv som et Forsoningsoffer, der kunde stadfæste den guddommelige Afsky for Synden, med det Samme den beredte Naade for angrende Syndere. Han led saaledes for vore Overtrædelser; men det Sind, med hvilket han led, var et andet end vort, var ikke den Skyldiges, men den Uskyldiges. Han led Alt, hvad Guds Hellighed i dens dybe Alvor kunde kræve til Opreisning for den krænkede Lov, Alt, hvad den inderligste Medfølelse med den syndige Slægt, i hvilken han var indtraadt, kunde medføre; men han led ikke, hvad kun Synderen kan lide, en ond Samvittigheds Qvaler, Følelse af Straffskyld. Idet han led, var han da ei heller en Gjenstand for den guddommelige Vrede, det store guddommelige Mishag, men netop for det inderligste guddommelige Velbehag, den største guddommelige Kjærlighed (Joh. 10, 17), om end denne ikke traadte frem, ja Gud tværtimod tog sin

trøstende og hjælpende Haand bort, for at Lidelsen kunde være Alvor og Sandhed. At Gud kunde tillade og kjende gyldigt dette Offer af Een for Alle, af den Uskyldige for de Skyldige — hvilket vistnok ei heller vilde have været muligt, hvis Gud skulde have forlangt Offeret af en Anden og ei selv havde bragt det (2 Cor. 5, 19), og hvis han ei efter Forsonerens Selvfornedrelse og Selvopoffrelse kunde have givet ham tilbage den Herlighed, som fra Evighed tilhørte ham — det hører til Forsoningens Mysterium, men Skriften forkynder det saa ofte og stærkt, at det er aabenbart, at den fordrer Tro derpaa, og Troen derpaa bringer i Selvanklagelsens, i Syndsbevidsthedens tungeste og meest ængstede Timer en Husvalelse, som lader os føle, at just i den er der Bod for vor Vaande. Den Karske har ikke Lægen behov, men den, som lider.

Saa led da Frelseren for os, fornam endog Følelse af Forladthed i Dødens Stund, men i Døden og dens Rædsel overvandt han Døden, betog han den dens skarpeste Braad for alle dem, der hørte ham til; og, naar nu den troende Christen paakalder Forløseren i Nødens og Dødens Time, da føler han, at han ikke er i Sandhed forladt, om end Alverden svigter og Hjertet bæver; ja skulde det Haardeste, det Uforventede hændes ham, at han i Striden følte sig forladt af Kraften herovenfra, saa fortvivler han dog ikke, men skuer hen til sin Troes Begynder og Fuldkommer, Jesum, der ogsaa har erfaret denne Lidelse, og indflyer med ham til Gud, der, om han end skjulte sit Aasyn i en Prøvelsens Stund, dog atter vil lade det lyse for os, og det just ved Sønnen, i hvem hans Kjærlighed er aabenbaret med saa mægtig en Straaleglands, at ingen Sky formaaer at dække den.

Den nyeste Redaction af Psalmen har da udentvivl truffet det Rette, naar det der hedder:

„For min Skyld du i Mulm og Nat
Dig følte saa af Gud forladt,
At aldrig jeg forlades skal
I Dødens dybe Skyggers Dal".

Thi han følte sig virkelig forladt i denne Stund; men Guds Vrede hvilede ikke over ham, og hans Tillid til Faderen svigtede ikke; tværtimod, med Haab imod Haab holdt han fast ved Gud og seirede, og vi med ham. Klart har Calvin, der forresten deler Luthers Mening om Straffedommen over Frelseren, udtrykt dette, naar han i sin Commentar til dette Sted siger: „Discrimen etiam notavimus inter naturæ sensum et fidei noti-

tiam; quare nihil obstat, quominus Dei alienationem mente conceperit Christus, prout sensus communis dictabat, et simul fide retinuerit, Deum sibi esse propitium. Quod satis clare patet ex duobus querimoniæ membris. Nam antequam tentationem exprimat, præfatur se ad Deum confugere tanquam Deum suum, atque ita clypeo fidei fortiter repellit illam, qvæ se ex opposito ingerebat, derelictionis speciem. Denique in hoc diro cruciatu illæsa fuit ejus fides, ut se relictum esse deplorans, propinquo tamen Dei auxilio confideret".

Torkildstrup Præstegaard, den 23de Marts 1858.

F. Nielsen.

Prædikener af **Fr. Vilh. Andersen**, Sognepræst for Nordrup og Farringløse Menigheder i Sjællands Stift. Kbhvn. 1857. Reitzel (288 Sider; Priis 1 Rd. 80 ß.). — Hvad Past. Andersen udtalte om Prædikenens Opgave, navnlig fra een Side, ved Conventet i Ringsted (s. „Dansk K. T." for 1858 Nr. 5.) have vi her et Forsøg paa i Udførelsen at løse, og et i saa væsentlige Henseender vellykket Forsøg, at det aflægger klart Vidnesbyrd om den Alvor, med hvilken han ikke blot har stræbt at blive sig Opgaven bevidst, men ogsaa om den Ufortrødenhed, med hvilken han har arbeidet paa heldig at løse den til Menighedens Opbyggelse. Disse Prædikener aabne Indblik i en Personlighed, som med en hjertelig Tro og en varm Kjærlighed til Christus og til Christendom søger den fuldere Sandhedserkjendelse og higer efter at lægge Andre det paa Hjerte, ved fra de forstjelligste Sider stadig at pege paa det ene Fornødne, at blive sig sin Synd bevidst og vide, at dette er det evige Liv at kjende ham, den ene sande Gud, og den, han udsendte, Jesus Christus. Dette Personlige træder ofte stærkt frem paa en individualiserende Maade (Pag. 27. „Kjære Venner, det er min Overbeviisning, at der blandt os alle ikke er en Eneste, som Christus ikke finder, før han lægges i sin Grav". S. 121. „Jeg kjender nu ikke saaledes enhver Enkelt iblandt Eder, at jeg tør sige: du er ikke iblandt disse Udvalgte, Benaadede; men jeg kjender mig selv, og jeg maa sige: jeg er ikke iblandt dem" o. s. v. S. 208 o. fl. St.). Prædikanten stiller sig ikke over sin Menighed, men midt i den, og dette gjør en god Virkning, hvad Fare for at synke

for dybt det end kunde udsætte for. Men idet vi saaledes mindes om Rom. 10, 10, da befinde vi os dog paa Skriftens og Kirkens Bekjendelses Grundvold, og høre „den sunde Lærdom". Anm. erindrer ikke at have truffet paa egentlige dogmatiske Anstød, undtagen ved den abrupte og for Menigheden vist meget uklare Henviisning til den i vor gjærende Tid atter mere i Mode komne Lære om Chiliasmen (S. 88 „— — men ogsaa i Verdenslivets store Tilbragelser vil der intet Nyt skee under Solen: onde Tider og gode Tider, Sværdtid og Fredstid, skulle uafladelig skifte, saalænge indtil den første Opstandelse skeer, da Christus og de Hellige skulle regjere paa Jorden det lange Jubelaar i Fred og Herlighed"); — og ved Forklaringen af Herrens Ord til den rige Yngling (Matth. 19.), hvor Vanskeligheden neppe løses ved at fremhæve Retfærdiggjørelsen af Troen, da Herren selv just indlader sig med ham, om hvad der skal gjøres. Det hedder herom S. 251: „Men du misforstaaer den hele Fortælling, og Misforstaaelsen hidrører ikke fra Christi Svar, men fra den rige Mands Spørgsmaal: hvad skal jeg gjøre, at jeg kan arve det evige Liv? Thi den, som spørger saaledes, han vil jo retfærdiggjøres ved Loven og er falden fra Naaden (Gal. 5, 4), men Lovens Tjeneste er en Trældommens Tjeneste, som bringer Møie og Sjæleangst. Lader os derfor takke Gud, at vi have vor Frelsers Ord: hvad der er umuligt for Mennesker, det er muligt for Gud". — Men paa den anden Side har den Anskuelse af vor Tids hele Charakteer, som Forf. udtaler i sit Conventsforedrag, ikke været uden Indflydelse paa hans Prædiken. „Jeg hører ikke til dem", siger han der, „som troe paa en forestaaende Reformation eller paa en ny Form af Guds Riges Tilkommelse iblandt os. — Og naar vi kun ville arbeide og leve i den Kjærlighed, som opbygger, i den Kjærlighed, som er Lovens Fylde, da vil dens Aand sikkert lære os, hvorledes vi som den nye Pagts Tjenere skulle straffe Synden" („Dansk K. T." Nr. 5. S. 80. 81.). Anm. mener nu rigtignok, at vor Tid just er „en Adventstid", og troer derfor ogsaa, at den trænger til Bods- og Opvækkelses-Prædikanter, og at Menigheden ikke blot skal høre Ordet, der oplyser og indbyder til Frelsen, men tillige Ordet, som dømmer Hjertets Tanker og Raad. Hvor alvorligt derfor end Talen er mange Steder, saa føles der dog oftere et Savn af det Energiske og Bestemte, som slaaer igjennem. Det er hermed langtfra Meningen, at Enhver skulde stræbe at blive en Bods- eller Opvækkelses-Prædikant; tværtimod behøves der i Tider som vore ogsaa dem, hvis Tale er som en

reen, mildere Luftning fra den christelige Troes og Kjærligheds Hjem, og Ingen tør eller skal ville være noget andet, end hvad Herren har bestemt ham til. Men vi kunne ikke undlade at pege paa dette Træk til disse Prædikeners Charakteristik; thi hvormange der end ville tage et velgjørende og opbyggeligt Indtryk med af dem, saa ville der sikkert være Andre, som bringe en Trang med, der ikke her tilfredsstilles. Aarsagen hertil søge vi saameget mere i selve Indholdet, som Fremstillingen er i høi Grad klar, levende og tiltalende, — om egentlig populær i en Landsby-Menighed, skulle vi saameget mere lade staae hen, som Pastor A. selv i Forordet siger: „de slutte sig alle nøie til holdte Prædikener, men Beskaffenheden af mine oprindelige Udkast har for de fleste af dem nødvendiggjort en meer eller mindre indgribende Bearbeidelse", hvorved Hensynet til „Læsere" ikke ganske har kunnet udelukkes. Sproget er smukt, rigt paa prægnante Udtryk og paa heldige Billeder (hvortil vi dog ikke kunne henregne Lignelsen af Lognens Propheters Sværmen med „Myg i Aftenluften" S. 222), og det er bibelsk i ret Forstand, saaledes nemlig, at Skriftens Vendinger og Udtryk i deres forunderlig tiltalende og indholdsrige Fylde her paa en naturlig Maade allevegne træde frem og vise os, hvor fortrolig med sin Bibel Taleren maa være. — Vi ønske hermed disse Prædikener en venlig Modtagelse i Menighederne.

—e.

Blandinger.

Af Bunsens „Bibelwerk" er nu 1ste Hefte udkommet. Vi skulle senere nærmere omtale det.

— Den bekjendte Medudgiver af Münchener „Hist. polit. Blätter", Jos. Edm. Jörg, har udgivet et stort Værk i 2 Bind: „Geschichte des Protestantismus in seiner neuesten Entwicklung", hvori der, som det var at vente, gives en mørk Skildring af Protestantismens Selvopløsning, som Følge af det Uholdbare i dens Skrift- og Retfærdiggjørelses- (sola fide-) Princip, hvorfra der kun er Frelse at finde i Katholicismen. I dette Skrift gives bl. A. en udførlig Skildring af den religiøse Bevægelse i Skandinavien (2det Bd. P. 314—409). De danske kirkelige Forhold, navnlig Grundtvigianismen og S. Kierkegaard, i hvilke Phænomener Forf. seer en

Bevægelse henimod Katholicismen, omhandles P. 316—356. En Belysning udenfra, endog fra et ultramontant Standpunkt, af vore kirkelige Forhold, vilde jo altid have sin store Interesse, naar den var baseret paa ordentlig Sagkundskab. Men uagtet det ikke kan nægtes, at Forf. virkelig har søgt at skaffe sig Oplysning fra de ham tilgængelige Kilder, maa det beklages, at han, da han var bunden til tydske Fremstillinger, tildeels har øst af urene Kilder (f. Ex. Petersens slesvigholstenske Skrifter, Kopenhagener Zeitung, Quehl's „Aus Dänemark").

— Den ultramontane Retning i Katholicismen med dens Had og Forfølgelse af Protestanterne synes mange Steder i katholske Lande at være i Fremgang. I Toscana er saaledes i forrige Sommer 10—12 Mennesker kastede i Fængsel som „Foragtere af den katholske Religion".

— I Østerrig, hvor den ultramontane Retning siden Concordatet bestandig gjør større Fordringer, forsøger Clerus nu ogsaa at reformere Gymnasialunderviisningen i retrograd Retning. Ifølge dens Forslag skulde Underviisningen i Naturvidenskaberne, hvorigjennem Materialismen let indsmugles, kun henlægges til de øverste Classer, og Underviisningen i Græsk og Tydsk indskrænkes, for at der kunde vindes mere Tid til Underviisningen i Latinen, „det egentlige Kirkesprog".

— Den ultramontane Reaction hos Statsraadet i Freiburg i Schweitz gaaer saa vidt, at Minimum for Skolelærernes Løn er nedsat fra 600 Fr. til 450 Fr., for at Lærerne ikke skulle henfalde til Verdslighed, men kunne øve sig i Verdensfornægtelse. Ved Purificationen af Underviisningsfagene i Skolerne er man gaaet radikalt tilværks — Historie, Geographi, Naturvidenskab, ja selv Sang ere ganske afskaffede. Børnene maae nøies med at lære at læse, regne og skrive, samt med flere Timers daglig Religionsunderviisning.

— Som Exempel paa den aandelige Føde, der i Würtemberg ydes det katholske Folk fra klerikal Side, kan anføres en Bønnebog: „Der wahre geistliche Schild", hvor der bl. A. forekommer: „Følgende Ord, Velsignelser og Paakaldelser af Gud ere saa kraftige, at hvo der bærer dem hos sig, ham kan ikke nogen ond Forhexelse eller Djævelskunst skade paa hans Legeme: Jesus Maria, Gud Heloym, Gud Tegrammatu, Gud Adonay, Gud Sabaoth, Gud Emanuel, Gud Hagios, Gud Otheos, Gud Ischyros, Gud Jehovah, Gud Messiä, Gud Alpha og Omega osv. Hvo som bærer de hellige tre Kongers Navne hos sig, bliver beskyttet mod den faldende Syge. Paakaldelsen af St. Donatus er et kraftigt Middel mod Torden og Lynild".

— I Regensburg hos Pustet er der udkommen en Roman af Konrad v. Bolander, under Titel „Eine Brautfarth", et ultramontant Skandskrift, der til Luthers og Melanchthons Navne knytter de smudsigste og utugtigste Paafund.

— I Brüssel har der kort efter hinanden været et Par i høieste Grad graverende Criminalsager, ved hvilke katholske Præster ere blevne domte for Ægteskabsbrud og Utugt. Det Betænkelige ved det katholske Præste-Cölibat har derved paany trængt sig frem for Betragtningen. En tredie Geistlig i Brüssel, der havde gjort Indsamling til et Hospital, men for de indkomne Penge havde bygget et Nonnekloster, er domt til tre Maaneders Fængsel. Borgermesteren i Brüssel, som har Overopsynet med alle offentlige Localer, har befalet, at de grønne Gardiner for Skriftestolene i Jesuiterkirken, som unddrage Skriftefaderen og Skriftebarnet for Publicums Øine, skulle borttages.

— I Rawicz i Posen skal den nye katholske Fængselspræst Asteonsdag have brændt endeel Bibler og Andagtsbøger, som Fangerne selv havde anskaffet sig for deres Sparepenge for hans Embedstiltrædelse. Regjeringen skal imidlertid have gjort Sagen til Gjenstand for Undersøgelse, og Præsten være suspenderet fra sit Embede.

— I Preussen har Klostervæsenet Fremgang. I Disceset Kulm have de barmhjertige Søstre to Klostre (resp. i Kulm af den hellige Vincent af Paula's Orden med 12 Søstre, og i Danzig af den hellige Carl Borromæus's Orden med 4 Søstre), og Franciskanerne tre Klostre (i Neustadt ved Danzig, Lonk og Byslawek med resp. 21, 11 og 3 Brødre). I den senere Tid er Tilgangen af Novitser til disse Klostre paafaldende tiltaget.

— Fra Hannover skrives til „Frankf. J.", at Jesuitermissionerne i Hannover i 1852 der som andetsteds have efterladt dybe Spor. Deres fornemste Frugt har været Gjenoplivelsen af Klostervæsenet med Alt, hvad deraf følger, Løsnelse af Familiebaandene, Indgreb i Arveretten til Gunst for den slugne Kirke. I Ottbergen ved Hildesheim have Capuzinere nedsat sig. I Hildesheim og Osnabrück have først barmhjertige Søstre indfundet sig, dernæst Ursulinerinder eller Skolesøstre. Forskjellige Broder- og Søsterskaber sørge for, at heller ikke den store Hær af Lægfolk staaer udisciplineret i Kampen mod Oplysning, Dannelse og Videnskab.

— Fra Osnabrück skrives, at der igjen i den tidlige Morgenstund er bleven begravet en ung Nonne fra det derværende Kloster. Det er i Aarets Løb blandt saa faa Per-

soner det femte eller sjette Dødsfald. Man troer, at den haarde Ordensregel virker ugunstigt paa de unge Pigers Sundhedstilstand.

— I Rochenberg er der bleven holdt en Capuzinermission i Ugen den 14.—22. Febr. af tre Capuzinerfædre. Deres Prædikener vare meget frie i Tonen, stundom anstødelige i Udtrykket, fulde af taabelige Fabler og Legender. En af dem anførte bl. A. i sin Prædiken en Yttring af den „hellige Statsmand Cicero". — I Kinzigthal i Baden er en Landmand bleven afsindig som Følge af de der holdte Missionsprædikener af tre bayerske Capuzinere.

— Efter Forlydende tænker Rom nu igjen paa at gjøre Hamborg til Sæde for en Erkebiskop. For omtrent 19 Aar siden bragtes samme Sag paa Bane, da Gregor den XVIde vilde udnævne Præsten Laurent til Biskop for Hamborg og Norden (ɔ: Bremen, Lübek, Meklenborg, Danmark med Hertugdømmerne). Dengang stete der imidlertid Indsigelse saavel fra Fristæderne som fra Danmark og Meklenborg, og Overopsynet med den katholske Mission i Norden overdroges derfor til Biskop Lüpke i Osnabrück, som ogsaa for tre Aar siden gjorde en Rundreise gjennem Holsteen, Slesvig, Meklenborg og Fristæderne. Om Planen nu bedre vil lykkes, vil Fremtiden vise.

— Til den vacante Bispestol i Osnabrück er Dr. Melchers udvalgt.

— I La Valetta paa Malta blev den 10de Febr. d. A. 1800-Aarsdagen for Apostelen Pauli Ankomst til Øen feiret ved Processioner, Messe, Illumination osv. Et gammelt Ægtepar, paa resp. 120 og 119 Aar, der for 100 Aar siden holdt Bryllup paa St. Paulsdagen, bares i Triumph gjennem Byen. To Jesuiterpatres, der vare hidkomne til Festen fra Genua, maatte paa den engelske Gouvernørs Befaling forlade Øen, da de sidste Jesuiterprædikanter paa Malta havde vakt endeel Uro.

— I Syrien foranlediger det gamle Spørgsmaal om Kalenderreformen heftige Stridigheder blandt de unerede Grækere. Forskjellige unerede og katholske Menigheder ere af denne Grund vendte tilbage til den schismatisk-græske Kirke.

— Selv i Rusland vækker det italienske Præsteskabs nuværende Tilstand Opsigt og Misbilligelse. Den i Petersborg udkommende „Academiske Tidende" bemærker, „at disse Geistlige skade deres Sognebørn mere, end den værste russiske Grundeier sine Bønder; hele Menneskeheden skrider fremad, med Undtagelse af denne ene Kaste".

— I Rusland er det lykkedes Biskoppen af Tomsk i Marts og April f. A. i hans Eparchi at bringe 3269 Medlemmer af den popowtschinskiske Sect (der tillader afsatte eller bortløbne Præster at forrette Gudstjenesten) tilbage til den orthodoxe Kirke. Fra Irkutsk meldes, at russiske Missionærer i kort Tid have omvendt 720 Buriæter til den russiske Kirke.

— Efterretningerne om, at der dannede sig Foreninger, som vilde unere den græske Kirke med den romerske, har i Constantinopel bevirket en stor Bevægelse hos Medlemmerne af den græske Kirke. Patriarchen har til en Begyndelse forbudt alle græske Forældre at lade deres Børn undervise i Skoler, som ikke have græske Lærere. Kun Lærere, som bekjende sig til den græske Kirke, maae ansættes ved Skolerne, og de, som ikke gjøre det, skulle entlediges.

— I Petersborg er der nylig udkommet et Skrift af Wostokoff: „Om den romerske Kirkes Forhold til de andre christelige Troesbekjendelser og til Menneskeslægten". I Indledningen siges, at Bogen er skreven, „for at modvirke Papismens nuværende hemmelige og offentlige Propaganda mod den orthodoxe russiske Kirke".

— I „Volksblatt für Stadt und Land", som tilligemed „Kreuzzeitung" har gjort Springet fra Petersborg til London, synes der ogsaa at forberedes et Omslag i kirkelig Henseende. Det gjør idetmindste et eiendommeligt Indtryk at see det bekjendte Firma C. F. G(öschel) levere en mild og tildeels anerkjendende Artikel om Rationalismen. De christelige Venner advares imod at skjælde altfor meget paa Rationalismen, da der jo dog stedse ogsaa har været „fromme Rationalister", og enhver Troende har Tilstrækkeligt af Rationalismen i sig, som han hellere skulde see at overvinde. — I samme Nr. af Bladet, hvor G.s Artikel er optaget, seer man endnu Exempler paa de smagløse Avertissementer, at der søges „en christelig Skomagersvend", „en christelig Tjener" osv. I et senere Nr. søger En at indtræde som Dirigent eller Compagnon i en „Sukkerfabrik, der drives fra et reent christeligt Standpunkt". (Ogsaa her i Danmark har man i senere Tid i Avisavertissementer, ved Tilbud om Capellan-, Huuslærer- og Gouvernante-Poster, seet Fordring opstillet om Vedkommendes Tro og Kirkelighed, som om Sligt paa den Maade lod sig constatere).

— I „Schwarzburg-Rudolfstadt" indeholdes bl. A. under det der udkommende Ugeblads officielle kirkelige Efterretninger følgende Notits: „Den 25de Januar døbtes Slagtermester Langhanß's Hustrues (født Weiß) i Ægteskabsbrud

fødte Datter Frederikke Bernhardine". Det er en ny Art Gabestok, der paa denne Maade er indført.

— Den 14de Febr. døde i Halle Dr. Wichelhaus, extraord. Prof. i Theologien.

— Den 16de Febr. døde i Heidelberg den bekjendte Mytholog, Prof. Dr. Creuzer, i sit 88de Aar.

— Den 18de Febr. døde i Darmstadt Overconsistorialraad Neidhardt, i sin Tid oftere Præsident ved Gustav-Adolphs-Foreningens Forsamlinger og Regjeringens Delegerede ved Eisenacher Kirkeconferentsen.

— I Frankfurt a. M. er den bekjendte Præst Beda Weber død, der i sin Tid var Medlem af den tydske Nationalforsamling og havde væsentlig Andeel i Tidsskriftet „Deutschland".

— Natten mellem 25de og 26de Febr. døde i Paris den forhen saa berømte Prædikant, Jesuiterpateren v. Ravignan.

— Den 30te Marts døde i Berlin i sit 85de Aar den vidtbekjendte Pastor Goßner, tidligere Præst ved Bethlehemskirken.

— Den britiske Green af den evangeliske Alliance har overgivet Prinds Fr. Wilhelm af Preussen og Gemalinde en Adresse, undertegnet af Sir Culling Eardley og de syv Sekretærer, i hvilken det høie Par ikke blot advares om, at ingen nok saa lykkelig jordisk Stilling er fri for Fristelse, som kun kan overvindes ved at see op til Gud og den Eenbaarne, at Folkegunst og Lykke er forgængelig, og at kun Hjertets og Livets Hengivelse til Gud skaffer varig Glæde, men der ogsaa bedes om, at det maa forundes det høie Par „i dets høie Stilling at give Guds aabenbarede Sandhed Æren, at helligholde Søndagen, at være en Vogter for Samvittighedens hellige Rettigheder og at vise sig som Mønster paa enhver huuslig Dyd".

Pastor Löhes Forsøg paa at indføre „den sidste Olie" i den protestantiske Kirke [1]).

Den bekjendte Pastor Löhe i Neudettelsau i Baiern, der fra Begyndelsen af hans Indtræden i den geistlige Stand

[1]) Efter „Prot. K. Z." 1858 Nr. 10. 12.

altid har vakt stor Opsigt og stedse er behandlet med paafaldende Overbærelse og Skaansomhed af Kirkeregimentet, har i 1856 gjort et betænkeligt Skridt fremad i sin puseyitiske Retning, som hidtil ikke er blevet tilstrækkelig paaagtet. Han har nemlig udøvet en kirkelig Akt, der er aldeles conform med den katholske „sidste Olie", paa en Dame af den høiere Stand, som leed af en langvarig Sygdom og havde lagt sig ind i Diakonissehuset i Neudettelsau, og som begjærede det af ham. At hun endnu lever, kan ligesaalidt berettige til at give denne Akt et andet Navn, som naar hos Katholikerne det Menighedslem, der har modtaget den sidste Olie, vedbliver at være ilive. Sagen blev ingen Hemmelighed, den blev Gjenstand for Omtale, og Löhe fandt sig foranlediget til, ligevverfor de Betænkeligheder, som rørte sig endogsaa hos hans egne Tilhængere, hvilke maatte finde det tvivlsomt, om Mesteren ikke her havde overskredet Confessionens Grændse, at afgive en Erklæring om den foretagne Akt (see „Correspondenzblatt f. inn. Miss." 1856 Nr. 12), under Titelen: „Det apostoliske Sygebesøg, et liturgisk Forsøg" (aftrykt i „Prot. K. Z." 1858 Nr. 10). Det er et vidtløftigt Ceremoniale, med Haandspaalæggelse af Diakoner og Menighedsældste, med Bønner og Responsorier, Olie og Salvelse, tildeels i Tilslutning til Ceremonialet ved den katholske „sidste Olie". Löhes Reservation, at denne Salvelse ikke er foretaget af ham „som et Sakrament i den romerske Kirkes Betydning", undskylder ikke Handlingen. Thi deels er det et Spørgsmaal, om ikke med Tiden, naar Löhes Exempel fandt Efterlignelse, en Anbefaling af Handlingen som Sacrament i den lutherske Kirkes Betydning kunde finde Sted — man staaer jo endnu kun ved den første Begyndelse til en Tilbagegang til den forladte Kirke, og Klogskab og Forsigtighed tilraade, at gaae vaersomt og skridtviis frem. Meget er dog alt skeet. Deels gjør Navnet Sacrament intet til Sagen, da Sagen dog er skeet, og Sagen er katholsk og fandt aldrig Hjemsted i den lutherske Kirke, meget mere blev den altid bekæmpet der. Naar Löhe vil retfærdiggjøre sig med en Yttring af Luther, saa forglemmer han, at ikke Luthers isolerede Yttringer, men kun de symbolske Bestemmelser kunne have Autoritet i den lutherske Kirke. Löhe spørger imidlertid ikke om, hvad der er Lære, Skik og Ret i kirkelige Sager, men forvænnet ved en lille incompetent Hobs Acclamation og seet igjennem Fingre med fra oven af, opstiller og indfører han, hvad der tykkes ham passende, som om han var et bestemmende Organ i Kirken. Ikke blot har han ved hin Akt hid-

kaldt „geistlige Medhjælpere, der stode ham bi som Diakoner“. men Sagen finder Bifald hos hans Tilhængere, og der fortælles, at en Geistlig i Fürth ved et Sygebesøg har tilbudt den Syge en saadan Olie, som denne dog har afslaaet. At Löhes uselvstændige Eftersnakkere i blind Partisyge ville billige og efterfølge hans Færd, kan ikke omtvivles. Men der gives dog ogsaa Geistlige, der bedre forstaae sig paa protestantisk Sæd og Skik, og som med forstandige Menighedslemmer beklage, at saadanne katholske Handlinger nu skulle finde Sted i den lutherske Kirke. At Ultramontanerne derimod med Glæde hilse et saadant Skridt, følger af sig selv. Saaledes taler et katholsk Blad om „hiin hæderværdige Retning indenfor Protestantismen, hvilken vi maae betegne som en til Katholicismen tilbagevendende, og som er stærkest udpræget hos hine Lutheranere, i hvis Spidse Præsten Löhe i Neudettelsau staaer. Han har nu ogsaa indført den sidste Olie i sin Menighed, og affattet en Agende herom bogstavelig efter Forskrifterne i Jak. 5, 14 ff.“

Det synes, som om den Opsigt, der er vakt ved dette Forsøg paa at indføre nye unyttige Ceremonier, hvis Aag Protestantismens Forkæmpere have vovet Liv og Blod for at bryde, endelig langt om længe har bevirket, at Sagen er bleven gjort til Gjenstand for Paatale fra den kirkelige Øvrigheds Side. „Augsb. Allg. Zeit.“ meddeler nemlig, at Kirkeregimentet nu har indhentet Oplysning om hiin Löheske Kirkeakt, har alvorlig irettesat ham for hans Egenraadighed og forbudt ham hvilkensomhelst Gjentagelse deraf i hvilkensomhelst Form [1]).

[1]) Et andet betænkeligt katholiserende Phænomen i den lutherske Kirke er Interessen for at indføre en Efterligning af det katholske Brevier-Væsen. Vilmar i sin „Theologie der Thatsachen“ vil saaledes have indført sex daglige Bedetimer eller Horaer for de Christne, og navnlig for de Geistlige. I Halle er der udgivet et evangelisk Breviarium af Mænd, som ere Medarbeidere i „Volksblatt“. Maaskee man snart kan see Forslag om ogsaa at indføre Rosenkrandsen til Lettelse for Lægfolk.

Ledige Embeder. 9. April. Oure og Veistrup i Fyen; Reg.s Sum 1360 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 267 Dlr. Byg, at betale efter Capitelstaxten). — Vland under Aalborg Stift; Reg.s Sum 800 Rd.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 20. Den 23de April. **1858.**

Indhold. 1. Forslag til en Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning. 2. Om Huusandagt. 3. Døden som en Hensoven. 4. Blandinger. 5. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Forslag til en Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning [1]).

„Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark" Nr. 14 for 1857 har et Stykke om Geistliges Pensionering, hvori er aftrykt nogle Yttringer af Geheimeraad A. S. Ørsted i hans „Af mit Livs og min Tids Historie" om dette Anliggende, hvilke slutte saaledes: „De fornødne Forarbeider (nemlig til en Ordning af de Geistliges Pensionering) maae vistnok fornemmelig gaae ud fra de geistlige Embedsmænd. Disse ville sikkerlig med Kjærlighed og Indsigt tage sig af dette Anliggende, der ufeilbarlig ligger dem meget paa Hjerte, skjøndt de i den Tro, at det ikke kan hjælpe, ikke synderlig have opløftet deres Stemmer desangaaende. Jeg holder mig og

[1]) Skjøndt Udgiveren formener, at Kirkeforfatningsspørgsmaalet først maa være løst, inden der kan strides til Iværksættelsen af indgribende Forandringer i Kirkens indre eller ydre Organisation, har han dog gjerne villet optage ovenstaaende Indlæg fra en aldrende Geistligs Haand, da der derved mulig kunde fremkaldes en Discussion, som kunde medvirke til at vise Nødvendigheden af, at Forfatningsspørgsmaalets Afgjørelse ikke skydes altfor langt ud. Red.

forvisset om, at de ville erkjende, at de Midler, som behøves for at faae det bragt i en tilfredsstillende Orden, bør for en stor Deel, maaskee for den større, komme fra selve de Geistlighedens tillagte Indtægter. Herved ville de udentvivl nære og fremme den beredvillige Medvirkning andetstedsfra, hvoraf et heldigt Udfald er betinget".

Ugeskriftets Udgiver har dertil knyttet det Ønske, at en Discussion om denne vigtige Sag maatte finde Sted.

Dette Ønske er imidlertid, saavidt Indsenderen bekjendt, ikke endnu blevet opfyldt efter et heelt Aars Forløb, og jeg har derfor paataget mig at aabne Discussionen, eller dog at give et Stød til dens Aabning. Dette er Hensigten med nedenstaaende Forslag, hvilket fremsættes i de bedste Hensigter og efter den Sagkundskab, jeg har erhvervet ved at være Landsbypræst i mangfoldige Aar og desuden i min kraftigere Alder Lavværge for mange Præsteenker og Tilsynsmand for Umyndige i geistlige Boer.

En Deel af det, jeg vil omtale i dette Forslag, har jeg for flere Aar siden berørt og omtalt i et offentligt Blad. Saaledes er det altsaa intet nyt og uoverlagt, men et oftere overveiet og derhos i private Kredse ombiscuteret Forslag, jeg her fremkommer med. Dog er dette Forslag nu mere gjennemgribende og omfattende, end nogensinde før paatænkt; thi jeg foreslaaer nu ikke blot en Omorganisation af det geistlige Pensioneringssystem, men af den hele geistlige Oeconomie for det danske Rige, altsaa ogsaa af det hele Lønningssystem. Men da Hensigten ikkun er at give et Stød til den forønskede Discussions Aabning, vil jeg gjøre det saa kort som muligt, dog derhos saa tydeligt, som mig muligt, i bestemt angivne Hovedtræk, saaledes:

Alle den danske (ɔ: Østifternes og Nørrejyllands [1]) Geistligheds Indtægter flyde tilsammen i een Hoved- eller Fælleskasse. Af denne udredes: 1) alle til Geistlighedens Lønning hørende Udgifter, altsaa ogsaa Udgifterne til de geistlige Embedsboligers Opbygning, Ombygning og Vedligeholdelse, da Fribolig bør være en Deel af Lønnen; 2) alle Geistligheden paalagte Skatter, Expenser og andre onera, samt deres Boligers Brandcontingent; alene personelle Byrder, som de communale Udgifter, Assurancepenge af Ind- og Udbo m. m., og Indskud til deres eventuelle Enkers Forsørgelse undtagne; 3) alle

[1]) Sønderjylland medtager jeg ikke, fordi Forholdene der i flere Henseender stille sig anderledes end i det øvrige Danmark.

Pensioner til i Naade entledigede Præster; og 4) Løn til enkelte Capellaner.

En Qvæstur oprettes under Ministeriet for Kirken og Skolen til Besørgelse af alle Geistlighedens offentlige Anliggender, som ere Gjenstand for Penge og Penges Værd. Denne Qvæstur lønnes, som sorterende under et Ministerium, af Statskassen, og det er det eneste Tilskud fra Statens Side, Geistligheden forlanger. Men i denne Retning behøve vi verdslig Bistand, fordi Geistligheden, som bekjendt, ikke forstaaer sig paa store Pengemidlers Bestyrelse. Det kan heller ikke ansees for stort mere end en lille Kjendelse for Overtilsyns-Herligheden; og denne maa i Statens Øine være et saadant Offer rigeligt værd. Da jeg holder mig forvisset om, at der er tillagt den danske Geistlighed et saa stort Indkomme, at det kan afgive alt det Fornødne til Bestridelsen af alle de Geistligheden paalagte offentlige Udgifter, til Geistlighedens anstændige, ja gode Lønning samt til Pensionering af de i Naade entledigede Præster, saa foreslaaer jeg aldeles intet Videre, som Tilskud fra Statens Side, dog under Reservation af, at de inddragne Bispetiender med andre saadanne til Tab for Geistligheden inddragne eller paa anden Maade Geistligheden fravendte Indtægter, forsaavidt de kunne restitueres Geistligheden, blive tilbagegivne og henlagte til ovenomtalte Fælleds- eller Hovedkasse under Qvæsturens Bestyrelse.

Jeg foreslaaer altsaa ikke nogen partiel Omordning, som Ugestriftets Ønske gaaer ud paa, men en total Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning, navnlig fordi jeg ikke troer, at deelvise Forandringer vel kunne skydes ind imellem nogle andre tilbageblivende Bestanddele og med disse ordnes til et godt sammenstemmende Hele. Alle de andre den danske Geistligheds Oeconomie tilhørende Bestanddele anseer jeg for at trænge ligesaa høit til en Omorganisation som dets Pensionsvæsen. Der er ikke een af den geistlige Oeconomies Bestanddele, uden den har mere eller mindre ophørt at være passende for Nutiden.

Det passer ikke mere, at Geistligheden har stort Jordegods. Det passer ikke, at Geistligheden er større Avlsbruger. Det passer ikke, at lade offre eller give Betaling for de enkelte ministerielle Forretninger. Det passer heller ikke, at Geistligheden selv opkræver sine diverse Slags Indtægter, og lader disse inddrive, hvor de ikke kunne erholdes med det Gode. Endvidere — Naadensaaret er en forældet, nu upassende Institution, i Regelen til Tab for begge Parter. Det hele geistlige Pensionsvæsen er i høieste Grad uforstandigt og oste

meget ødelæggende for den Pensions-Svarende. Embedsboligernes Opførelse, Ombygning og aarlige Vedligeholdelse er en høist uligeligt fordeelt Byrde, som trykker mangfoldige Præster langt over Evne, endog i de Kald, hvilke der er tillagt de rigeligere Indtægter. Endelig ere Embedsindtægterne i den Grad uligeligt fordeelte, at det ei alene er ubilligt, men til Forargelse. Alt dette vil jeg nærmere udvikle, dog i største Korthed, idet jeg derhos ved hver enkelt Post omtaler, hvorledes jeg mener at turde foreslaae en Forandring til det Bedre.

Det passer ikke, at Geistligheden har Jordegods, fordi Tiden kræver fri og selvstændig Eiendom, og heri bør Geistligheden fremfor nogen Anden være villig til at give og indrømme Tiden, hvad Tidens er; saameget mere som Geistligheden i Regelen ikke forstaaer sig paa eller kan forstaae sig paa Godsbestyrelse, og det er i dyre Domme den har erhvervet sig det tvetydige Lov: „Det er godt at boe under Krumstaven". Alt geistligt Gods bør derfor sælges, og hvad der ved Salget erholdes, bør tillige med Renterne deraf indflyde i den fælleds Hovedkasse for samtlige geistlige Indtægter i Danmark.

Det passer ikke længer, at Præster ere større Avlsbrugere, fordi Avlsbruget nu har taget en Skikkelse, som fordrer et ganske andet, mere detailleret og uafbrudt Tilsyn end i forrige Tider, baade fra Mandens Side og Konens (i en Præstegaard kan ingen Anden end Præstens Hustru være Husmoder eller udfylde hendes Plads). Dertil er desuden selve Arbeidet i et Avlsbrug, ordnet efter Nutidens Fordringer, blevet langt anderledes techniſt, om man vil, rationelt, kunstigt, med Hensyn baade til Jordbedrift og Kreaturhold end forhen, saa det ikke lader sig mere som forhen eftergjøre uden dybere Indsigt og tilvant Færdighed, Egenskaber, man jo i Regelen ikke kan vente at forefinde hos theologiske Candidater. Endelig er et større Folkehold bleven vanskeligere end i forrigere Tider; det lader sig ikke let forene nuomstunder med det stille venlige Huusliv, der ikke forgjæves burde søges i nogen Præstegaard. Man seer jo ogsaa, at en meget stor Deel Præster bortforpagte deres Avlinger eller søge at afhænde større eller mindre Dele af de Præstegaardene tillagte Jordlodder. Derfor mener jeg, at alt det overflødige Jordtilliggende, som endnu haves ved saa mange Præstekald, bør afhændes, naar skee kan, og hvad som indkommer derved bør ligeledes indbetales i og forrentes til den fælleds Hovedkasse. Dog bør hver Præstegaard paa Landet forbeholdes indtil 25

à 30 Tdr. Land efter Jordernes Beskaffenhed, saa der endog under en middelmaadig Behandling af Jorden kunde holdes 2 Heste og 5—6 Koer, fordi en Landsbypræst ikke kan undvære Heste eller Koer saavel med Hensyn til Embedsgjerningerne som til Husholdningens Behov.

Det passer ikke længer, at der offres til Høitiderne og ved visse kirkelige Forretninger, neppe engang, at der fordres og ydes særskilt Betaling for kirkelige Forretningers Udførelse. Spørgsmaalet om disse Betalingsmaaders Passelighed og Upasselighed kan ikke besvares ganske alene med Hensyn til Tingen i sig selv; thi da kunde der neppe være stort at indvende imod Offer- og Accidentser, ellers vare de neppe blevne i sin Tid vedtagne, og de havde heller ikke holdt sig saalænge. Spørgsmaalet maa overveies og besvares med Hensyn til Tidens Anskuelser og den store Forandring, som disse have undergaaet, medens den hele Maade at være og leve paa har udviklet sig til en mærkelig Forskjellighed fra Fortiden. Alt dette har sin uafviselige Berettigelse til at komme i Betragtning under Overveielsen af Spørgsmaalet, om Offer og Accidentser bør fremdeles vedblive at være Bestanddele af Geistlighedens Indtægter i vort Land. Og da formener jeg, at nu er det paa den høie Tid at convertere disse Geistlighedens Indtægter til en fast, een Gang for alle, for hvert Pastorat bestemt Summa, som reparteres af den communale Bestyrelse paa Pastoratets Beboere efter Formue og Leilighed, opkræves og indsamles ligeledes af den communale Bestyrelse til den for alle geistlige Indtægter oprettede fælleds Hovedkasse. En saadan Repartition var der i Fortiden ikke at tænke paa, fordi Offer og Accidentsers Summa da stod i et altfor grelt Misforhold til Summen af samtlige daværende communale Afgifter. Men nu er denne sidste i den senere Tid voxet i den Grad, at Summen af Offer og Accidentser kan føies sammen med den, uden at der vil mærkes til eller blive Tale om nogen betydelig Tilvext. Jeg vil, som oplysende Exempel, fra mit eget Pastorat anføre: fra 1823 til 1846 steeg Fattigskatten i Penge fra 4 à 5 Rdl. aarligt successive til henimod, men endnu ikke over 100 Rdl., medens de andre communale Byrder vare i høi Grad ubetydelige; i dette Tidsrum vilde en Sum af c. 270 Rdl. for Offer og Accidentser, tillagt den aarlige Repartition, have vakt den største Opmærksomhed, megen Misfornøielse og Bitterhed. Men nu er alene Fattigskatten i Penge for indeværende Aar reparteret med 1199 Rdl. og de andre communale Byrder med 1026 Rdl., altsaa ialt 2225 Rdl., og i Repartitionen af denne Sum vilde ovennævnte

Middelsum for Offer og Accidentser kunne medtages, uden at det skulde vække synderlig Opsigt eller forvolde Misfornøielse. Er altsaa en Convertering af Offer og Accidentser ønskelig paa Grund af Tidens forandrede Anskuelse, og har Tiden tillige selv forandret Forholdene saaledes, at Converteringen lader sig udføre uden Misfornøielse, saa maatte jeg formene, at den bør skee snarest muligt paa ovenanførte Maade for den Deel af Riget, mit Forslag angaaer.

Endelig passer det sig ei heller, at Præsterne selv opkræve deres Indtægter og lade disse inddrive, hvor de ikke kunne erholdes med det Gode. For at bevise dette bringer jeg i Erindring de mange Processer, der ere førte saavel om Korntiende, Qvægtiende, Smaaredsel og Refusioner samt andre Ydelser til Præsterne, hvilke, omendskjøndt vundne af vedkommende Geistlige, have voldt Forargelser og Krænkelser, men tabte ere blevne, hvad endnu værre var, til Tab og Skade baade for Yder og Nyder. Jeg minder dernæst ogsaa om den mislige Maade, paa hvilken flere af disse smaae Indtægter ydes og imodtages, hvilken er i høi Grad fristende til Svig og Bedrageri for Yderen, og for Imodtageren til Bitterhed, om ikke i Ord og Gjerning, saa dog i Sind og Hjerte. Endelig minder jeg endnu om det Misligste af Alt, nemlig Inddrivning ved Rettens Midler, hvortil endogsaa den meest velvillige Præst kan blive nødsaget, for ikke at faae det paa sin Samvittighed, at have ved utidig Eftergivenhed paa en Maade givet Sognebørns Svig og Uredelighed Medhold og Næring. Korntienden er jo nu een Gang for alle afløst imod en vis Afgift aarligt; det Samme bør skee med alle andre Ydelser, og forsaavidt Afløsningen er skeet eller skeer ved et Beløb i Sædevarer, da bør dette efter hvert Aars for paagjældende Sted satte Capitelstaxt indbetales i de geistlige Indtægters fælleds Hovedkasse, ligesom ogsaa Pengebeløbet, forsaavidt som Afløsningen er bestemt eller bliver bestemt i rede Penge. Derimod mener jeg, at alle saadanne Præstationer til Geistlige, som kunne henføres til Kategorien af Spand- og Gangdage, bør aldeles bortfalde, baade fordi de i deres Væsen ere et Slags Hoveri, der saa ganske strider imod Tidens Anskuelser, og fordi de saa at sige ere af ingen Værdi for de Geistlige, da det Slags Arbeide udretter kun lidt, og skal vederlægges ved en kostbar Beværtning m. m. a. Efter hvad jeg har foreslaaet angaaende Offer og Accidentser, er det en Selvfølge, at Høstdag istedetfor Offer aldeles ophører [1]).

[1]) Naar jeg ikke har taget Hensyn til Præstepenge og adskillige andre

Mit Forslag gaaer altsaa ud paa, at alle den danske Geistlighed tillagte Indtægter flyde ind i een fælleds Hovedkasse; dog, og alene, undtaget Indtægten af det til hvert Præstekald tillagte Avlsbrug. Denne Kasses Udgifter ere vel foroven antydede, men jeg vil nu tilføie en nærmere Forklaring for hver Post isærdeleshed.

Geistlighedens Lønninger udgaae af denne Kasse, efterat de først ere fast regulerede for samtlige Standens Medlemmer. En Calcule maae udarbeides saa nøiagtigt som muligt over Indtægterne saavel i Sæd som i Penge, hvorfra saa drages en calculeret Sum til de nedenfor omtalte uundgaaelige Byrder, som paahvile Standen. Efter Restsummens Størrelse fastsættes derpaa et Minimum af Løn for begyndende Præster med Tillæg for Provster og Biskopper, samt med et for alle passeligt stigende Alderstillæg. Dog vilde det være godt, om derhos endnu kunde blive et Overskud tilbage til Opsamling af en Beholdnings-Capital af en vis begrændset Størrelse. Endvidere vil jeg anseе det for meget nyttigt, at der blev lønnet saamange Capellaner, som formeentligt kunne behøves til Vacancetjenestens Besørgelse, samt til midlertidigt at besørge de Præsteembeder, hvor Præsterne selv have lovligt Forfald eller Dispensation for en Tid. Disse Capellaner skulde saa lønnes af den fælleds Hovedkasse, men have fri Station, hvor de udførte Gjerningen, imod paa eget An- og Tilsvar at besørge Kaldsgjerningerne i deres hele Omfang, dog mod Godtgjørelse af Fælledskassen til Stervboet, naar der var Vacance. Jeg anseer dette for gavnligt, baade fordi Vacancebesørgelsen ved Omgang blandt Herredets Præster er byrdefuld for Præsterne, til Tab for deres egne Menigheder, og utilstrækkelig for den Menighed, hvor Vacancen finder Sted ofte meget længe [1]). Ved en saadan fast og fornuftigt gjennemført Lønningsmaade vilde den (for at bruge et mildt Udtryk) uhyggelige Forskjel ophøre, som nu finder Sted paa de Geistliges Lønninger, ofteſt uden Hensyn til Værdighed og Arbeide. Naar man sammenligner de Geistliges Lønninger med hinanden indbyrdes, saa vil man finde en Forskjel oftere som 1—10 eller 15, f. Ex. Storeheddinge og diverse smaae

---

geistlige Indtægter i Kjøbstæderne, saa er det, fordi jeg ikke er tilstrækkelig bekjendt med Forholdene i saa Henseende i Kjøbstæderne. Alt maa dog upaatvivleligt kunne ordnes i Stæderne efter samme Princip som paa Landet.

[1]) Andet Capellanhold anseer jeg for mindre ønskeligt, ofte skadeligt for de yngre Theologer.

Kald, Omøe, Nyord o. a., hvor Arbeidet dog er byrdefuldt og Livet fuldt af mangehaande Savn. Vil man paa en anden Maade anstille en Sammenligning imellem de geistlige Embedsindtægters Forhold med Hensyn til Embedernes Vigtighed og Anseelse, saa vil man finde enkelte simple Landsbypræster rigeligere aflagte end adskillige af deres eget Stifts Biskopper. Og vil man endnu fremdeles sammenligne de geistlige Embedsmænds Lønninger med de civile Embedsmænds, da vil man finde adskillige Præster lønnede høiere end mangfoldige høie Embedsmænd af den civile Stand, ja endog høiere end Cultusministeren; medens der saa atter ere de geistlige Embedsmænd, der ere lønnede langt under saadanne civile Embedsmænd, med hvilke de billig kunne sættes i lige Classe. Hvor stort det Minimum kan blive, hvormed en begyndende Præst skulde lønnes, kan jeg ingen klar Forestilling have om, men jeg mener dog, det maatte kunne blive noget større end den Løn, som en godt aflagt Skolelærer er glad ved at kunne aspirere til, jeg tænker muligt 100—150 Tdr. Bygsværdi og eet eller to Hundrede Rigsdaler aarligt; og naar dertil saa føies fri Bolig og Skattefrihed m. m., saa formener jeg, at en Begynder kan være vel tjent og vel tilfreds. Kunde Minimum blive større, saa var det jo destobedre. Heller ikke formaaer jeg at danne mig nogen bestemt Formening om, hvor store Alderstillægene kunne blive; men dette vil jeg ikke undlade at bemærke, at det forekommer mig, at man, istedetfor at opsætte Alderstillæggene til efter en mangeaarig Tjeneste, skulde begynde tidligt dermed, smaat, men hyppigt eftet Fælledskassens Evne, og naar en vis Embedsalder var opnaaet, f. Ex. 20 eller 25 Aars Alderen, saa skulde Stigningen af Alderstillægene ophøre og Lønnen blive faststaaende. Saaledes mener jeg dette bør ordnes, fordi i en Række af de første Embedsaar stige Livsfornødenhederne vel smaat, men ideligt og ideligt, hvorimod de aftage med den opnaaede høiere Alder. Men da Alt, hvad jeg har foreslaaet, gaaer ud paa at indføre en hensigtsmæssig og ligelig Fordeling af Lønningen for vor Geistlighed, tilføier jeg endnu dette Forslag, at Lønningen beregnes og udbetales efter en Middelsum af alle Landets aarlige Capitelstaxter tilsammenlagte, saa Lønnen blev eens for eensaldrende og lige qvalificerede Præster, Provster og Biskopper over hele Landet. Til Lønning henfører jeg ogsaa fri Bolig. Derfor bør Præstegaardes Opbygning, Ombygning og Vedligeholdelse allevegne skee for Fælledskassens Regning, saa Indehaverne af Præstekaldet aldeles ikke havde med Præstegaarden qva onus at gjøre. Da

der i Landet forefindes saamange offentlige, ogsaa beboede, Bygninger, som vedligeholdes af det Offentlige, saa er Maaden forelagt, hvorledes ogsaa Præstegaarde kunde bygges og vedligeholdes, om ikke for det Offentliges Regning, saa for den fælleds Hovedkasses. At dette skeer, er aldeles fornødent, dersom nogen Liighed skal tænkes indført imellem de Geistliges Lønninger; thi det er en bekjendt Sag, at Bygningsgjæld og Bygningsomkostninger mange Steder absorbere en meget stor Deel af de geistlige Indtægter, baade i store, middelstore og smaae Kald for flere Præsters Embedstid, medens der saa andre Steder hensidde Præster deres hele Embedstid i Boliger, som kun koste ganske lidt at vedligeholde aarligt [1]). Derved vilde opnaaes to gode Ting, først, at man ikke behøvede at lade Kald henstaae ubeklædte under een eller flere Vicarers Tilsyn i en Række af Aar, til man har faaet udfundet eller af Embedsindtægterne sammensparet en Capital til en Embedsboligs Opførelse, og for det andet heller ikke at tage Hensyn til, om en Candidat selv har Formue, for hvilken han vil opbygge Præstegaarden. Hvorhos den hele ordnede Ligelighed i Lønning vilde endnu have det Gode ved sig, at Lysten til og Ønsket om Forflyttelser ikke vilde let opstaae hos de Geistlige uden af plausible Grunde.

Af den fælleds Hovedkasse udredes fremdeles alle Pensioner til i Naade entledigede Geistlige, efter samme Grundsætninger, som Pension udredes efter Pensionsloven til andre her i Landet i Naade entledigede Embedsmænd.

Fremdeles udredes alle de Kaldspensioner og Præstehjælpeenkekassepensioner, hvortil Ret er erhvervet, inden det nye Reglement for de Geistliges Lønning er traadt i Kraft, og hvor de allerede forud ansatte Præster fratræde enten ved Entledigelse eller Dødsfald. Endelig falder paa den fælleds Hovedkasse Udredelsen af alle Skatter og offentlige Paalæg, hvoriblandt Brandcontingent af Præstegaardenes Assurancesum samt Expenser og alle andre onera, som ere paalagte eller ville blive paalagte de Geistlige og deres Embedsgods af det Offentlige. De sammentælles i en Sum og betales under Eet af Hovedkassen for samtlige Geistlige i Landet. Dog blive de communale Afgifter ligesom ogsaa Brandcontingent af personlige Eiendele hver enkelt Præsts egen Sag at udrede.

Det har ingenlunde undgaaet mig, at det er en overordentlig stor Sum, mit Forslag anviser paa den fælleds Hoved-

[1]) Jvfr. et Exempel nedenfor ved Forslaget om Enkers Kaldspensions Ophør.

kasse; men jeg beder at betænke, at det er dog slet intet Andet eller Mere end det, som stedse er udgaaet og endnu udgaaer af de mange smaae Kilder, som ere søgte og fundne i de geistlige Kalds aarlige Indtægter. Disse have, som spredte iblandt mangfoldige Besiddere, kunnet udrede disse Udgifter; men samlede i et Fond maae de dog idetmindste kunne udrette ligesaameget. Det eneste, som ved mit Forslag bortfalder, er Statens Tillægspensioner til i Naade entledigede Præster; men deels kunne disse ikke oploebe til en ret stor Sum aarligt, og deels mener jeg, at man helst burde undvære dem, hvis man blot kan. Kan man ikke, saaer man jo krybe til Korset og bede Staten om det Tillæg, man nødvendigt trænger til; og saa ofte Trangen lod sig documentere, vilde Staten vel nok være Geistligheden behjælpelig med saa Meget, som behoves for at stille de i Naade entledigede Geistlige lige i Pensionsvilkaar med alle dens øvrige Embedsmænd. Muligt vil der ogsaa kunne indtræffe en Deel Vanskeligheder i den Overgangsperiode, inden alle Geistlige ere satte paa reglementeret Løn, og Kaldspensioner for Enker ophørte tilligemed Hjælpeenkekassepensionerne ved Enkernes successive Afgang; men denne Vanskelighed vilde dog kun være forbigaaende, og om nogen Tid i stærkt Aftagende, saa jeg nok formener, at der vilde baade findes Raad og Hjælp i saa Henseende. Og nu vender mit Forslag sig til adskillige Lyspunkter ved den Forandring, jeg tænker mig i den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning, nemlig Lettelsen og Behageligen ved Naadensaarets Ophævelse og Lettelsen ved Afskaffelsen af alle Kaldspensioner, saavel til entledigede Geistlige, som til deres Formænds Enker og tillige af Bidrag til Præstehjælpeenkekassen m. m.

(Sluttes).

Om Huusandagt [1]).

Consistoriet i Provindsen Preussen har i sit Circulære i Anledning af Synodalforhandlingerne i Provindsen udtalt sig om Huusandagten og om dens hensigtsmæssigste Indretning, og opstillet følgende Theses med Hensyn hertil:

„1. Huusandagt er ikke alene den Andagt, som den Enkelte holder i Lønkammeret, og som aldrig tør fattes, men meget mere en ordnet fælles Andagt med Huusfællerne eller

[1]) Efter „Prot. K. Z." 1858, Nr. 10.

og med christelige Venner i Huset. 2. Kirkelighed uden Huusandagt staaer Fare for at mistænkes som død. 3. Huusandagt uden Kirkelighed er farlig og kan lede til Sektvæsen. 4. Huusandagten maa næres og udbredes af Kirken. 5. I Huusandagten maae Præsten, Læreren, Medlemmerne af Menighedsraadet med deres Familie og Huusfæller staae som lysende Exempler. 6. Hvor Huusandagt sattes, sattes det aandelige Liv i Huset. 7. Huusandagten er en velsignet Frugt af den kirkelige Gudstjeneste, og har en velsignet Tilbagevirkning paa den kirkelige Gudstjeneste. 8. Den, som troer, at en fælles Bordbøn er en tilstrækkelig Huusandagt, beder kun om det daglige Brød og berøver sig Morgen- og Aften-Velsignelsen. 9. Huusfaderen maa lede Andagten, og tør kun undtagelsesviis overdrage dette til Huusmoderen eller til nogen Anden. 10. Hvor Huusfaderen ikke er Leder af den huuslige Andagt, ophører han at være Husets aandelige Hoved. 11. Huusandagten maa i Formen adskille sig fra den kirkelige, men i Væsen og Formaal stemme overeens med den, og det vil altid være gavnligt, at indhente Præstens Raad med Hensyn dertil. 12. En faststaaende Form for den sædvanlige Huusandagt lader sig ikke foreskrive. Den retter sig efter personlige og huuslige Forhold. 13. Huusandagten maa være kort. 14. Huusandagten maa høre med til Husets Orden og afholdes til bestemte Tider. 15. Hvor der sattes Dygtighed og Begavelse til fri Bøn og fri Betragtning, indskrænke man sig til Brugen af Bibel, Psalmebog og gode Opbyggelsesskrifter (f. Ex. af Arndt, Scriver, Bojatzky, Goßner, Dieffenbach og de af bekjendte Foreninger udgivne Hjælpemidler). 16. Selv der, hvor det frie Ord staaer til Raadighed, gjøre man sig det til Regel, ved Huusandagten ogsaa at bruge Opbyggelsesbøger, især naar der ikke er Leilighed til særlig grundig Forberedelse. Man vil derved vinde ny Næring for den frie Andagt, og, idet man vænner Huusfællerne til Brugen af Andagtsbøger, give dem Mod og gjøre dem istand til at afholde Andagtsøvelser, hvortil ogsaa Børnene særlig skulle medvirke ved de i Skolen lærte Psalmer og Bønner".

I den Anviisning, som er knyttet til disse Theses, hedder det: „Det er følgelig en hellig Kaldspligt for Præsten, at betragte de huuslige Andagtsøvelser hos Familierne i hans Menighed ikke som en Nyhed, men som en Fornyelse af Fædrenes fromme Skik, og efter Evne at virke til Huusandagtens Fremme og Udbredelse saavel ved Exempel som ved Anbefaling, Belæring og Anviisning. I de foreliggende Forhandlinger indeholdes mange værdifulde Vink og Anviisninger med Hen-

syn til Indførelsen og Indretningen af Huusandagten og Hjælpemidlerne ved den, hvis Ledelse altid nærmest er Huusfaderens Pligt. Det er i denne Henseende tjenligst at knytte den til nedarvet Skik eller at begynde smaat, at lægge den kirkelige Psalmebog med vedføiede Bønner til Grund, dermed at forbinde passende Bibellæsning, da ogsaa at benytte andre Opbyggelsesbøger fra ældre og nyere Tid, af hvilke især blandt de nyere Dieffenbach's Huusagende (Hausagende, 1853) fortjener at anbefales, formedelst sin kyndige og opbyggelige Forklaring af de daglige Bibel-Lectioner og sin nøie Tilslutning til Kirkeaaret, hvilken enhver Geistlig burde anskaffe sig. I de mangfoldige Conferents-Forhandlinger er der ogsaa meget Godt at læse om, hvorledes Katechismen med dens Anhang fortjener vel at paaagtes i Huusandagten, hvorledes der i denne ikke maae fattes Synds- og Troesbekjendelse og Forsikkringer om Naade, hvorledes der maa tages Hensyn til huuslige Begivenheder, Familiefester, Aars- og Dags-Tider, Foraars- og Efteraars-Velsignelse, og hvorledes der overhovedet under Bøn og Forbøn maa tages Hensyn til Alt hvad der efter den fjerde Bøn hører til dette Livs Næring og Nødtørft, saasom fromme og trofaste Overherrer, godt Veirligt, Fred, Sundhed, Tugt, Ære, gode Venner, trofaste Naboer og deslige. Vi knytte hertil kun det simple Raad, at begynde smaat, og taknemlig at paaskjønne, om der i Husene og Hytterne kun skeer en Begyndelse dermed. Hvilken en stor Velsignelse vilde det ikke allerede være, dersom der blot om Morgenen efter Katechismen blev fremsagt den korte Morgenbøn, Fadervor og Buddene, om Aftenen Aftenbønnen, Fadervor og Troesartiklerne, og om Middagen de korte Bordbønner. At der endnu altid gives saadanne fromme og trofaste Huusfædre, derom gives der dog nogle glædelige Beretninger i Synodal-Forhandlingerne, idet i nogle Synoder tilstedeværende Menighedsældste med Bestemthed have udtalt sig for Huusandagt, og enkelte ogsaa have meddeelt, hvorledes de forholdt sig dermed".

Døden som en Hensoven[1]).

De ydre Phænomener og første Tegn, som antyde den sig nærmende eller allerede indtraadte Død, ere, ikkun i meget

[1]) Efter G. H. Schubert (aftrykt i Hamberger, „Stimmen aus dem

forstærket Grad, de samme, som vise sig ved Indslumring efter dyb Udmattelse. De vilkaarlige Musklers Kraft ophører, Følelsesevnen udslukkes; tillige besværes Aandedrættet, og Blodets Kredsløb forlader sit sædvanlige Tidsmaal. Tilsidst hensynker den Døendes Sjæl, ligesom den Indslumrendes, i Phantasier og Drømmebilleder, af meer eller mindre betydningsfuld Art. Øiet seer med Usikkerhed tindrende Lys, de fjernere Gjenstande forsvinde ganske, de nærmere synes ligesom overtrukne med Tnug, hvilke den halvstive Finger forgjæves søger at fjerne. Endelig viser en Sommermiddags klare Lys sig for Øiet som en sildig Efteraarsaftens mørke Skær, og Lyset fra den nære Lampe synes kun som et rødtsunklende Punkt paa sort Grund. Men efterat Øiets Seekraft allerede er udslukket, vedbliver Hørelsesevnen endnu at virke, og den Døende fornemmer de Grædendes Stemme omkring hans Leie, hvis Skikkelser Øiet ikke mere skuer; han forstaaer de Ord, som tales til ham. Hørelsens Sands vedbliver længst at paavirkes af et bortflygtende eller maaskee ogsaa af et frembrydende Livs Kræfter. Døende have troet at høre Musik og Triumphsang af lifligt klingende Stemmer, og naar undertiden selv de Omkringstaaende synes at fornemme disse Toner, da maatte der idetmindste indrømmes saadanne liflige Phantasier en magisk smittende Kraft, ogsaa paa de Sunde. Tungen taler tilsidst kun stammende Ord, men undertiden har endnu den Døendes Øie, naar det allerede mørknes eller er nærved at briste, en liflig eller frygtelig talende Kraft. Svælgets Muskelkraft formaaer ikke mere, paa sædvanlig Maade, at føre de flydende Sager, som hældes i Munden, ned i Maven; de falde, med hørlig Lyd, ned som gjennem et tomt Rum; Fordøielsesredskaberne, som nu snart selv skulle tjene til Føde, forholde sig lidende ligeoverfor Føde- og Lægemidlerne, som disse forhen ligeoverfor hine, og istedenfor at opløse og fordøie dem, blive de selv megetmere opløste af dem. Aandedrættets Redskab, Lungen, formaaer ikke mere at optage og at beholde den ellers saa heftig begjærede Luft; „Hjulet ved Brønden" staaer stille. Den i Blodet boende Livskraft, der har givet Lemmerne deres naturlige Farve og Hudens Cellevæv den sunde Fylde, ophører eller viser sig i forandret Skikkelse. Med Evnen til at bevæge sig og fornemme svinder tillige Varmen fra de blege Lemmer, og den udadtil, mod Legemets Overflade, drevne Vædske fremtræder af

---

Heiligthum der christlichen Mystik und Theosophie", Stuttg. 1857. et Værk, paa hvilket vi tillade os at henlede Læsernes Opmærksomhed).

Hudfladen som kold Sved, istedenfor endnu engang at blive til Blod og vende sig indad. Derhos troer den endnu vaagne Bevidsthed at bemærke en Afdøen af Legemet nedenfra opad, udenfra indad. Det livnærende Blod undviger, ved det sidste Kredsløb, fra Pulsaarernes positivt, indenfra udad sig bevægende Kreds til de negativt optagende Blodaarers. Hiin Udvidelse og Udstrækning, til hvilken Lemmerne alt drives ved dyb Søvnighed, bemægtiger sig i en høiere Grad de Døendes Lemmer. Naar Bøiningsmusklerne ikke mere virke, yttre Udstrækningsmusklerne endnu den dem iboende Kraft, og give Lemmerne hiin Stivhed og Ubøielighed, som vedvarer i den hele Mellemtid mellem det sidste Pulsslag og Forraadnelsens Indtræden.

Blandinger.

I Schweitz forhandles der i denne Tid, efter et Forslag af Nationalraad Tobler fra Appenzell, om at gjøre Langfredag til en høi Festdag for hele det evangeliske Schweitz (kun paa enkelte Steder holdes den nu som saadan, da den gammelreformeerte Tradition kun anerkjender Søndagene som Helligdage).

— I en Udtalelse i „Evang. K. Z." hedder det: „Denne ubodfærdige, hovmodige, nye, troende Theologi uden Bod, som taler Kanaans Sprog, uden at kjende Noget til Kampene mod Kananiter og Pheresiter, behager mig just ikke, jeg har ingen Tillid til den. Hvo der for tredive Aar siden bøiede sin stolte Nakke i Jesu Navn, var hans Eiendom; nu er det anderledes, nu hører det til den gode Tone at tale om Jesus. Men der vil komme Sigtelsestider, de ere maaskee allerede meget nær, og da vil det vise sig, hvorledes man har meent det".

— Generalsuperintendent Büchsel har tilsendt de evangeliske Menigheder i Ephorierne Dobrilugk og Sonnenwalde i Lausitz et Hyrdebrev, som fra Commissionens Side meddeler den sædvanlige Censur, som Resultat af General-Kirkevisitationen. Brevet bestræber sig for, som det jo længst er Skik, at efterligne Tonen i de apostoliske Breve, hvilket saameget mere maa betegnes som en Uskik, som dette paa det Nøieste hænger sammen med den Apostelstilling, hvilken dHrr. Visitatorer troe at turde tillægge sig ligeoverfor de visiterede Menigheder. I det

foreliggende Tilfælde forøges det ubehagelige Indtryk ved, at der aabenbart ikke har været meget at sige om Menighederne, saa de almindelige, i Bibelens Udtryksmaade holdte, Formaninger tage sig ud som Phraser, der skulle erstatte det manglende Indhold. Saaledes er f. Ex. det priisværdige talrige Kirkebesøg, efter en kortelig Anerkjendelse, benyttet som Anledning til en udførlig Udvikling af Bekymringen for, at det snarere kunde hidrøre fra roesværdig Skik og Brug end fra en ret følt Hjertestrang.

— Som et Exempel paa, hvilken christelig Føde „Volksblatt" (paa hvis Avertissementer der blev anført Exempler i „Ugesskr.s" Nr. 18—19) yder sine Læsere, og hvorledes gjennem evangeliske Blade en katholiserende Aand skaffer sig Indgang, som — hvis den formaaede at trænge igjennem — vilde hos Folket qvæle Sandsen for det Historiske og aldeles lade Virkelighedens og Fabelens Omraade løbe i Eet [1]), anføre vi følgende Træk af den i „Volksbl." meddeelte Historie om den fromme Tjenestepige Frederikke. „Engang skulde der være stort Selskab, og Frederikke skulde alene besørge Kjøkkenet og tillave Retterne. Blandt disse skulde der ogsaa være Posteier. Men Frederikke havde aldrig i sit Liv seet Posteier. Hun havde vel Kogebogen for sig, men kunde ikke rigtig blive klog derpaa, der paakom hende en Angst, hun kastede sig i Følelsen af sin fuldkomne Hjælpeløshed paa Knæ og anraabte Herren om Hjælp. Om Natten drømte hun, at hun lavede en Postei. Hun traf Formen og Alt ganske rigtigt, og næste Morgen, da hun stod op, gjorde hun Alt efter Mønsteret i hendes Drøm — og see, Posteierne og hele Anretningen lykkedes saa vel, at hun høstede Lovtaler fra alle Sider". Men ikke nok hermed! Frederikke saae ogsaa Spøgelser. Hun tjente tidligere hos en Vikar, hvor hun havde det meget strengt. Men hvad der især gjorde hende det uhyggeligt, og drev hende til at agte paa Guds Domme, var den Omstændighed, at der i Huset, navnlig i Advents- og Juletiden, spøgede en Aand, „der i sin Livstid som Vikar havde bestjaalet Offeret og var død her", for omtrent 20 Aar siden. Hele Familien hørte tidt en gruelig Raslen paa Gangen, som om En rystede en Bøsse fuld af Penge ud paa samme, ja

[1]) Bunsen bemærker i sit „Bibelwerk" 1ste Bd. P. CIV, at ved den kirkelige Autoritet, som det i den katholske Kirke er tillagt Fabler og Legender, er den naturlige Sandhedsfølelse svækket og Evnen til at troe det Bevidnede og daadskraftig at optage det i Aanden efterhaanden saaledes tilintetgjort hos de romanske Folkeslag, at Troen paa historisk Sandhed paa aandeligt Gebeet næsten er forsvunden hos dem.

en Morgen ved Frokosttid saae flere af Huusbeboerne, navnlig Vikaren og Frederikke selv, ved lys Dag den uhyggelige Gjæst sidde i Sloprok paa Sophaen, rigtignok kun et Øieblik, thi Synet forsvandt straz. Men Frederikke saae ganske tydelig, „at han ikke som andre Mennesker havde Kjød og Been, men var næsten gjennemsigtig, som en tæt Taage at see til, medens dog Omridsene vare tydelige". Vikarens spæde, endnu ikke døbte Barn blev engang ved usynlig Magt pludselig reven ud af Moderens Arme, som laae med det i Sengen. Hun raabte: „O Jesus Christus, hjælp mig!" og slap virkelig derfra med Skrækken, da Barnet blev truffet uskadt ved Foden af Sengen. En Naboerske gratulerede hende siden til, at hun i sin Skræk havde fundet det rette Ord, ellers kunde der være skeet Barnet en Ulykke. Det blev nu døbt saasnart som muligt. „Saadanne Erfaringer fra Aandeverdenens Omraade", bemærker nu „Volksbl.", „turde ogsaa aabne Øinene paa vort evangeliske Folk med Hensyn til Barnedaabens store Velgjerning, og vidne imod Baptisternes Uvæsen, der til vort 18de—20de Aar ville lade os løbe om som Hedninger, for at kunne sætte Troen i Individet selv foran for Daaben".

— I Rom skal der iblandt andre Hyldinger ved den nyvalgte østerrigske Cardinal de Silvestri's Inauguration ogsaa være bragt ham den frygtelig betegnende, at et nyfødt, af Moderen dræbt Barn i en rød Cardinalkappe er bleven lagt paa Palladsets Trappe.

Ledige Embeder. 15. April. Nykirke i Hertugdømmet Slesvig; Kirkesproget blandet, Skolesproget dansk; besættes umiddelbart. — Grumtofte i Hertugdømmet Slesvig; Kirkesproget blandet; besættes umiddelbart. — 19. April. Hundstrup, Østerild og Hjardemaal i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1502 Rd. (Af Embedet udredes Lønnen til en Capellan pro loco). — 21. April. Hjerk og Harre i Viborg Stift; Reg.s Sum 1149 Rd. — Roholte i Sjælland; Reg.s Sum 952 Rd.

Udnævnelser. 11. April. Sognepræst for Roholte i Sjælland, C. A. Gjellerup, til Sognepræst for Landet og Ryde paa Lolland. — Valget af hidtilværende Capellan p. p. C. B. Brammer til Sognepræst for Skads i Tønder Provsti stadfæstet. — 17. April. Sognepræst for Hygom og Hove i Ribe Stift, C. F. Møller, til tillige at være Provst for Vandfuld, Skodborg og Ulfborg Herreder i samme Stift. — Cand. theol. P. C. Trandberg til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Thjele og Vinge i Viborg Stift, J. B. Brix.

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 21. **Den 7de Mai.** **1858.**

Indhold. 1. Forslag til en Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning; af en Landsbypræst (sluttet). 2. Hvad stride vi om? af Past. Hansen. 3. Intet Broderskab? af Past. Christiani. 4. Literære Anmeldelser. 5. Blandinger. 6. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Forslag til en Omordning af den danske Geistligheds oeconomiske Forfatning.

(Sluttet.)

Naadensaarsinstitutionen maa selvfølgelig bortfalde aldeles efter det Forslag, jeg har fremlagt til en Omordning af vor Geistligheds oeconomiske Forfatning; thi en tiltrædende Præst har Intet at undvære til Deling med sin Formand eller hans Efterladte, og Intet er desuden billigere i sig selv, end at den, som træder til for at udføre fuld Embedsgjerning, ogsaa erholder fuld Embedsløn straks ved Tiltrædelsesdagen, uden Afkortning. Da jeg imidlertid veed, at Naadensaaret endnu bliver anseet som en Herlighed af stor Værdi af ikke saa faa Geistlige, saa bemærker jeg, at det forekommer mig, at hele Værdien svinder sammen til høist en Affectionsværdi, naar Naadensaarets virkelige Misligheder overveies og sammenholdes med dets tilsyneladende Herligheder og Behageligheder. Det kan ved første Øiekast synes, at det er en Herlighed og Behagelighed, at en Præsts Familie, især efter hans Død, kan blive boende i Præstegaarden og nyde af Kaldets Indkomme et heelt Aar om, endogsaa undertiden

Aaret regnet fra den tiltrædende Præsts Kaldsbrevs Dato; men jeg er overbeviist om, at det i Almindelighed vil tjene Enken efter en afdød Præst allerbedst, snareſt muligt at komme i Enkestands Ro og til Enkepensions Nydelse. Ogsaa er jeg overbeviist om, at det var langt bedre for en bortflyttende Præst, at kunne snareſt muligt flytte med Alle, end først selv alene flytte hen, ikke blot i fremmede Embedsforhold, men tillige i fremmede huuslige Forhold, og saa siden om eet Aar at samles med Sine, der imidlertid have maattet raade og kjotte sig selv, som de bedst kunde, ofte paa et meget fjernt Sted, hvorfra man paa Grund af Misligheder i Omstændigheder havde søgt Forflytning. Frembeles anseer jeg Naadensaaret efter den Hovedregel med sine 3 Terminsdelinger, hvorpaa Afgjørelsen beroer, hvormeget Formand og hvormeget Eftermand skal have af Aarets Indkomme, for yderlig misligt for begge Parter. Rimeligt er det, at begge sætte til og tabe; men vinder een af Parterne, da skeer dette ved saameget større Tab for den anden Part, og dette er Tilfældet, hvad enten der træffes Accord om Naadensaaret med Eftermanden, eller den Fraflyttendes eller Afdødes Familie holder Naadensaaret ud (som man siger). De 3 Delingsterminer ere satte saaledes, at Naadensaaret undertiden medfører usædvanligt stort Tab for den ene Part, f. Ex. naar en Præst har tiltraadt kort efter Mortensdag, og han saa ved sin Fratrædelse faaer et Naadensaar, hvis Begyndelsesdag træffer nogle Dage før Mortensdag. Men vil man dernæst, ei anseet saadan Misligheb, tænke sig, hvad det er for en forunderlig og oeconomisk gal Beregning, som ligger til Grund for Naadensaarssystemet! En Præst skal affee en ubestemt Qvotadeel af sit første Embedsaars Indtægter, imod til sin Tid, Ingen veed naar, at imodtage en Qvotadeel af et andet Embedsaar, Ingen veed, hvilken Qvotadeel, Ingen veed, i hvordan et Aar eller efter hvormange Aar; maaskee et yderst ufrugtbart Aars Indkomme efter 10—30 eller flere Aars Forløb, i hvilket Tidsrum den i første Aar affete Capital har henstaaet uforrentet. Kan der vel tænkes en besynderligere Maade at faae Rettigheder, som angaae Penge, afgjorte og erstattede paa? Jeg veed heller ikke, at noget Lignende finder Sted iblandt andre Stænder; og alene dette, at Naadensaaret er i sit Slags et eneståaende Særsyn, burde for længe siden have aabnet Øinene paa Alle for dets kun indbildte Værd. Min Mening er nu som sagt: det bør bortfalde. Eftermanden bør fra Indsættelsesdagen komme til fuld Nydelse af samtlige Kaldsindtægter, deriblandt ogsaa Bolig og Jordlod. Enken

eller Boet eller den Bortdragendes Familie samt den Entledigede bør blot erholde den Qvotadeel af Aarets Indkomme, som tilkommer dem efter Dagenes Tal af det Aar, hvori Dødsfaldet eller Entledigelsen falder, regnet fra Nytaar af, altsaa $\frac{x}{365}$, og derhos Ret til at beboe den vacante Embedsbolig og nyde Indtægten af Kreaturholdet, f. Ex. 8 eller 12 Uger efter Vacancens Begyndelse. Alle Kaldets øvrige Indtægter for saamange Dage, Kaldet staaer ubesat, indflyde i den fælleds Hovedkasse, som udreder Løn til den Capellan, der bestikkes til det vacante Embeds Besørgelse, eller hvis ingen ledig Capellan i Øieblikket findes, lønnes 1 eller 2 af de nærmest boende Præster til at besørge Vacancen saa godt det er dem muligt. Imidlertid — Naadensaaret er for alle dem, som forud have deelt Naadensaar med Formænd, en Rettighed, en juridisk velgrundet Rettighed til et qvasi Vederlag for een Gang lidt Tab. Denne Rettighed kan og bør ikke lades upaaagtet; mit Forslag gaaer derfor tillige ud paa en billig Afløsning. Denne, mener jeg, kunde skee for det Første derved, at enhver Kaldelse til en geistlig Stilling bliver betinget af, at den Kaldede, hvad enten han bliver forflyttet eller første Gang anfat, renoncerer paa Naadensaaret for sit og Arvingers Vegne, hvad enten han før har svaret Naadensaar eller ikke. Men dernæst forekommer det mig ogsaa, at der kunde paalægges alle ældre til Naadensaar Berettigede en successiv Formindskelse i denne Rettigheds Omfang for hvert Aar, de fra det nye Lønningsreglements Dato sidde hen i deres Embeder, saaledes, at naar der først blev gjort en Beregning over, hvor stor Værdien af det eventuelle Naadensaar kunde antages at blive, saa skulde der aarligt afgaae f. Ex. $\frac{1}{15}$ for hvert Aar, der gik fra ovennævnte Dag til den Berettigedes Døds- eller Afgangsdag. Denne Beregning kunde skee saaledes, at alle vedkommende Kalds Naadensaar beregnes efter alle 3 Terminer, som ere afgjørende for Naadensaars Indtægter og Byrder; de 3 Summer, man da fik ud som de supponerede Beløb for hvert Kalds Naadensaarsværdi, bleve saa at sammenlægge og dividere med 3, hvorved saa vilde udkomme den Værdi, hvoraf en større eller mindre Deel blev at erstatte af den fælleds Hovedkasse. Det er saaledes ikke Offere fra flere Sider, jeg foreslaaer, men kun fra Geistlighedens egen Side, og, vel at mærke, i Grunden kun tilsyneladende Offere for et for den geistlige Stand reelt Godes Erhvervelse: Naadensaarets Ophør.

Mit Forslags andet Lyspunkt er Afskaffelsen af alle Kaldspensioner, baade til entledigede Geistlige og til Formænds

Enker, samt til Enker, som pleie efter de brugelige Vedtægter at faae Pension af Hjælpeenkekassen, som det hedder. Hvad Kaldspensioner til i Naade entledigede Geistlige angaaer, da taler Saameget for disses snareste mulige Ophør, at jeg ikke behøver at indlægge noget Ord for denne Sag; den beviser sig selv ved de Bilag, de offentlige Blade afgive i saa talrig Mængde ved Publicationen om disse Pensioners Størrelse, saavel naar man seer hen til dem, som skulle nyde, som til dem, der skulle yde, og til det Kald, der skal besørges af en sin Løn forholdt Arbeider, af hvilke dog Een og Anden slumper til snart at komme til fuld Løns Nydelse, f. Ex. Præsten i Phanefjord, medens Andre maae længe vedblive at svare den store Pension og at see med Gru den Forandring af Tiderne imøde, at han ei længer kan. Jeg anseer det for aldeles klart, at saadant Pensionsvæsen ei kan bestaae i Tiden, og at der maa gjøres den Forandring, at disse Pensioner ikke udredes af enkelt Mand, men af de geistlige Indtægters fælleds Hovedkasse. Fremdeles bør Kaldspensionerne for de Geistliges Enker ophøre saa snart som muligt, og efterhaanden, naar nye Embedsbesættelser forefalde, efterat det nye Reglement for Geistliges Lønninger er traadt i Kraft, overgaae for alle til Kaldspension berettigede Enker paa den samme ofte berørte Hovedkasse og hvile paa den, saalænge de vedvare, indtil de efterhaanden ophøre at være, nemlig ved alle de Berettigedes Afgang. Men ingen ny Berettigelse til Pension af et geistligt Kald maa kunne erhverves fra den Dag, det nye Lønningsreglement træder i Kraft; thi fra den Dag bliver det enhver ny tiltrædende Præsts egen Sag at sikre sin egen eventuelle Enke en passende Pension enten ved Indskud i Forsørgelsesanstalten af 1842, een Gang for alle, eller ved aarlig Præmie, og dermed er hans offentlige Forpligtelse med Hensyn til Enkeforsørgelse endt, og han har slet intet Andet at yde af Pligt enten til Formænds eller andre Geistliges Enker. Hvilken umaadelig Byrde Kaldspensioner til Formænds Enker kunne være, vil jeg anføre nogle faa Exempler paa, tagne af det lidet Omfang, mit Kjendskab omfatter. Jeg veed een Præsteenke, som i 50 Aar nød Kaldspension af eet Kald. Pensionen var rimeligviis en 8de Deel af Kaldets Indtægter; det vil altsaa sige, i denne lange Aarrække har for een og samme Persons Skyld et Kalds Indehaver maattet afsee hver ottende Aar sin hele Embedsindtægt, alene for at befrie Enkens rette Forsørger for et Indskud i en Enkekasse, hvilket muligt ikke har beløbet stort mere end denne omtalte Sum, $\frac{1}{8}$ af Kaldets Indtægter, een Gang taget, naar Indskuddet

var skeet til rette Tid af rette Vedkommende. Jeg kjender en Præst, som har svaret Kaldspension først i eet Kald 5 Aar, saa i sit nuhavende Kald i 28 Aar. Pensionen i de sidste 28 Aar alene har, udregnet efter hvert Aars Capitelstaxt, beløbet sig til c. 4600 Rdl. Disse kunde ligeledes været sparede, naar rette Vedkommende havde sikret sin eventuelle Enke, hvad Pension hun burde have, ved i rette Tid at sikre hende Pension i en Enkekasse. Men denne Enke lever endnu, og gid hun maa blive ved at leve endnu adskillige Aar, siger jeg, og vist med mig den Pensionsydende, skjønt hans Haar graaner stærkt, og han har en talrig Familie, som nok behøver, hvad Faderen lovligt tjener i sit Embede, dersom Børnene skulle nyde en hensigtsmæssig Underviisning og uddannes efter Forældrenes billige Ønsker. Jeg kjender en 3die agtet Embedsbroder, som foruden at svare Afdrag og Forrentning af en Bygningsgjæld paa c. 5000 Rdl., med 6 pCt., har i 16 Aar været belemret med en Kaldspension til sin Formands Enke, der, naar man blot regner 4 Rdl. som Middelpriis pr. Td. Byg, oploeber aarligt til 260 Rdl., eller i 16 Aar 4160 Rdl., hvilken Udgift ligeledes kunde været sparet, saasnart rette Forholdsregler vare blevne tagne af rette Vedkommende til rette Tid. Men ville vi nu for at danne os en Forestilling om, hvorledes de Geistligheden paalagte Byrder kunne stille sig og virkelig ogsaa ofte stille sig, antage, at Enken paa dette Kald havde levet 28 Aar (og det kunde hun jo ligesaavelsom andre Enker), og netop alle disse 28 Aar, som faldt sammen med de Aar, i hvilke Bygningsgjælden skulde afdrages, medens een og samme Mand vedblev at bære disse Byrder tilsammen (det kunde jo ogsaa godt være bleven Tilfældet), saa havde man altsaa for denne Mand en sammenlagt Byrde af 28 Gange 260 Rdl. og 28 Gange 300 Rdl., er 15,680 Rdl., hvoraf over 7000 Rdl. var udredet til en Manden aldeles uvedkommende Formands Enke, og over 8000 Rdl. for en stor Deel paa Manden uvedkommende Eftermænd. Alt saadant bør have en Ende; og desaarsag bør Enker sikres Pension af deres egne Mænd, men Præstegaardes Opbygning, Ombygning og Vedligeholdelse blive den specielle Ihændehaver uvedkommende og vorde en Byrde for den fælleds Hovedkasse.

Udredelsen af visse, eller vel rettere sagt, uvisse Quotadele af Kaldenes Indtægter til den saakaldte Præstehjælpeenkekasse er af alle paalagte Byrder den mindst forsvarlige, fordi dette Paalæg har aldeles ingen Grændser, men kan tiltage langt over al Forventning. Den bør uomtvistelig bortfalde

saa snart muligt derved, at hver Præst, som faaer Ansættelse efter Reglementets Dato, tilpligtes at sørge for sin egen eventuelle Enkes Forsørgelse; men den nuværende Forsørgelsesmaade for alle dertil allerede berettigede Enker, hvilken betegnes med dette Navn Præstehjælpeenkekassen, vedbliver, saalænge der i Kassen er noget at tage af og Ydere af den gamle Stok at ligne paa, hvornæst, om behoves, der atter maa tyes til den fælleds Hovedkasse. Bidragene af Hovedkassen i denne Retning ville sandsynligviis blive saa, og af kort Varighed, maaskee endog aldeles ingen. Til Bestyrkelse for min Formening om de 2 sidstnævnte Slags Pensioners Ophør tale endnu flere Grunde, navnlig den ubillige Uligheid, hvormed de ramme Enkelte fremfor Andre; dog vil jeg ikke videre tale om den Sag, for ikke at trætte Læserne.

De Bemærkninger, jeg endnu har at gjøre, som Tillæg til mit Forslag, skal jeg af samme Grund fremsætte saa kortfattet som muligt. Præstegaardenes Indløsningssummer overtages efterhaanden, som det nye Lønningsreglement træder i Kraft, af Hovedkassen, enten til Forrentning eller Udbetaling.

Bankactierne, som tilhøre Præstekaldene med deres Udbytte, gaae fra samme Tid alle over i den fælleds Hovedkasse, imod at den Gjæld, som er stiftet til deres Indfrielse, overtages eller udbetales af Kassen.

Enkekassens samt Hjælpeenkekassens Beholdninger (dersom denne til den Tid har nogen) gaae over, for hvert Stifts Vedkommende især, til at blive et Fond, hvis Bestemmelse bliver, at der med dets Renter gjøres vel imod Geistliges Enker eller Børn, som ere i Trang paa Grund af særegne Omstændigheder. Ethvert Stifts Geistlighed vælger til dette Fonds Bestyrelse en geistlig Mand i ethvert af Stiftets Herreder, saaledes, at ethvert Herred vælger for sig hvem i Herredet de fleste Stemmer falde paa, og er han saa pligtig til i et vist Antal Aar at tiltræde Bestyrelsen af Fondet i Forening med de andre i Stiftet valgte Bestyrere, som saa iblandt dem selv udkaare deres Formand og andre maaskee nødvendige Bestillingsmænd. Denne Bestyrelse aflægger ved hvert Aars Landemode, ved en dertil af sin egen Midte valgt Ordfører, Regnskab aarligt for sin Virksomhed, hvilket publiceres i Landemodsacten. Fondet selv er urørligt, og under hver Stiftsøvrigheds Varetægt, men Renten udbetales efter Bestyrelsens Forlangende og Specification til hvert Herreds Bestyrer, som for den imodtagne Qvotadeel afgiver Qvittering, medens saa han imodtager de specielle Qvitteringer fra Nyderne eller deres Værger.

Hermed være nu i Guds Navn mit Forslag til Ende. Men mit Raad er, at der snareſt muligt maa tages fat paa Sagens Drøftelſe, og naar en Plan endeligt er lagt, at denne da conſeqvent igjennemføres. Jeg raader til, at Geiſtligheden ſelv tager Initiativet til en fuldſtændig Omordning af den hele geiſtlige Oeconomi, fordi Geiſtligheden ellers riſikerer, at Andre tage det og muligt ville gjennemføre Forandringen paa en faretruende Maade. Jeg raader frembeles til at gjøre det nu, fordi den Tid, vi leve i, er ikke ugunſtig for gjennemgribende Forandringer i gamle Inſtitutioner. Man har ſeet flere afløſes, fordi de ikke paſſede længer med Tiderne, paa langt gunſtigere Vilkaar og billigere Maade, end man ſkulde have forventet; men dette kunde maaſkee inden føie Tid forandre ſig, om f. Ex. et Parti iblandt Folket ſkulde blive nødt til at ſætte igjennem med Magt, hvad hidtil forgjeves var forſøgt ved Grunde. Det er vel muligt, at et ſaadant Forslag, ſom mit ovenfor fremſatte, ikke kunde gjennemføres uden ved at forelægges Rigsdagen; men ſom den nu er og har handlet hidindtil i vigtige Sager, er jeg aldeles ikke bange for den; den vilde rimeligviis være meget glad ved at kunne overlade Geiſtligheden ſine egne Sager og Anliggender, og at ſlippe med det lidet Tillæg, ſom behøves til at indrette og holde en Qvæſtur for Geiſtligheden under Cultusminiſteriet, og rimeligviis vilde den dertil endnu gavne Geiſtligheden ved under Behandlingen af Sagen at meddele os mangen et ſundt og godt Raad, ſom Rigsdagen med ſin Forſtand paa materielle Ting bedre formaaer, end vi Geiſtlige med vort meget lidet practiſke Syn for Sagen. Sandt at ſige venter jeg langt ſtørre Sikkerhed for Bevarelſen af de til Geiſtligheden henlagte Opholdesſesmidler i den Omordning af al den geiſtlige Oeconomi, hvilken jeg har tilladt mig at foreſlaae, ogſaa da, naar Rigsdagen ſaaer med de Ting at ſige og raade, end af den nærværende Ordning af disſe Anliggender; thi det er disſes Hiſtorie ligefra Reformationen til vore Dage, at Tab paa Tab i de Geiſtligheden tillagte Midler have uophørligt Aar for Aar fulgt hinanden, viſnok foranledigede af, at Ikkegeiſtlige have begjærligt udrakt Hænderne efter disſe Midler, men dernæſt hovedſagelig ogſaa af den Grund, at de Vindeſyge ikke mødte tilbørlig Modſtand og Afviisning, nærmeſt fordi den Kraft, hvorfra Modſtanden ſkulde gaae ud, var ſplittet og udſtykket til alle de temporaire Beſiddere, ſom i Øieblikket vare Jhændehavere af de Midler og Goder, ſom Vedkommende ſøgte at erhverve, og mange af Jhændehaverne vare uerfarne og upractiſke nok til ikke at kjende Godernes Værdi, ſamt

lunkne i at forsvare dem, medens den høiere Øvrighed som oftest var nødsaget til at tage Hensyn til de Erklæringer, der kom fra vedkommende Ihændehavere af det omhandlede Gode, som attraaedes overført til anden Mands Eie eller andet Øiemed end det, hvortil det oprindeligt var bestemt. Af de geistlige Kald, jeg kjender, er der ikke eet eneste, uden det jo er bleven skadet lidt paa denne Maade.

Endelig tilraader jeg en snarest mulig og fuldstændig Omordning af den hele geistlige oeconomiske Forfatning, fordi jeg har erfaret, at vore oeconomiske Vilkaar og Foranstaltninger vække Forargelse ved mangfoldige Leiligheder og hos Mangfoldige; men da det nu ikke er forsvarligt at udsætte den geistlige Forfatning for anstødeligt Omdømme, hvorved Geistligheden selv og tillige de reent geistlige Anliggender og Interesser samt alle kirkelige Anliggender udsættes for at komme med ind under det dadlende Omdømme, saa finder jeg det endog meget nødvendigt, at der med Skjønsomhed, Alvor og Iver tages fat paa Ordningen af vort forældede, nu upaasielige og planløse oeconomiske Maskineri, som jo ikke er andet og mere end et reent jordisk eller verdsligt Anliggende, henhørende til Kirkens Ydre.

Hermed er det ikke min Mening, at der bør foretages noget Overilet i denne Sag, eller at der skal sættes nogen vis kort Frist, inden hvilken Sagen skal være bragt i Stand og fuld Gang. Men min Mening er, at en Plan til en aldeles gjennemgribende og fuldstændig Omordning af Geistlighedens oeconomiske Forfatning bør snarest muligt udkastes, omdiscuteres, vedtages og approberes, for derpaa successive at træde i Kraft i alle Retninger, hvor og naar Leiligheden tilbyder sig, at det kan skee.

Hermed nedlægger jeg Pennen, hvilken jeg greb og har ført i det strax udtalte Øiemed; men jeg har ikke ifinde paany at føre Ordet i denne Sag, uden jeg skulde see mig paa en Maade nødsaget dertil. Det vil glæde mig meget, om jeg har det Held at faae ret Mange til at udtale sig, saavel med Kjendskab til Forholdene, som af Interesse for Sagen, hvad enten disse ere Geistlige eller Læge. Hvorhos jeg ikke fragaaer, at det er mit Haab, at mit Forslag ikke vil befindes aldeles uden Hoved og Hale at være, men at det dog muligt vil indeholde Eet eller Andet, som kan fortjene at paaagtes.

Enhver velvillig Læser være velvilligt hilset!

En Landsbypræst.

Hvad stride vi om?

Hidtil har jeg troet, at de, som deeltoge i den Kirkestrid, der for Tiden føres paa den ene Side under Rudelbachs og paa den anden Side under Birkedals Anførsel, bestandig havde det klart for Die, hvad der er det egentlige Hovedpunkt i Striden; og naar stundom dette Stridens Hoved- og Udgangspunkt blev overseet eller skudt tilside, idet vore Modstandere talte, som om der handledes om Christendom i Almindelighed, medens vi Andre kjæmpede for Christendommen just under den særegne historiske Form, i hvilken den grundlovmæssig er hævdet her i Folkekirken, som evangelisk-lutherst, efter den Augsborgske Confession: saa antog jeg, at denne deres Talen i Øst, medens vi talede i Vest, kun var en snild Manøvre, hvorved de søgte at vinde et for dem gunstigere Terrain, at forvirre os og lokke os ud af vor faste Stilling paa den evangelisk-lutherske Kirkes Grund. Men nu, efterat jeg har læst en Artikel i „Dansk Kirketidende" Nr. 15 af Pastor Christiani, en Mand, om hvem jeg, efter hvad han hidtil har skrevet, har den Tro, at han ikke med Forsæt fordreier vore Ord eller nedlader sig til at benytte dialektiske Finter, nu er det blevet klart for mig, at idetmindste nogle af Modstanderne virkelig ikke vide, hvad det er vi stride for, skjønbt det dog ofte er sagt med klare og tydelige Ord. Og derfor vil jeg nu atter fremhæve, hvad det egentlig er, vi stride for.

Vi stride ikke med Birkedal eller Grundtvig, og allermindst med Pastor Christiani, om, hvad der er Christendom eller christelig Tro til Salighed, og derfor underskriver jeg med Glæde Christianis Ord i den nævnte Artikel: „Striden er heller ikke om, hvorvidt vi i Daaben gjenfødes af Vand og Aand, ikke om saadanne fundamentale Sandheder, der kunne give Anledning til, at den Ene kunde forkjætre den Anden; thi der er ikke Spørgsmaal om, at begge de stridende Parter igrunden begge have den samme Tro paa den korsfæstede og gjenopstandne Herre". Vi tilstaae gjerne, at baade Birkedal og Grundtvig, naar man seer bort fra deres Stilling som Præster i Folkekirken, ligesaavelsom mangen rettroende Katholik, Reformeert osv., kunne være gode Christne og have Tro til Salighed, uagtet de ikke oprigtig og med god Samvittighed kunne underskrive den Augsborgske Confession. Vi forkjætre Ingen af dem, just fordi vi gjerne indrømme, at om der end er Forskjel i Opfattelsen og Ud-

viklingen af Lærebegrebet, saa kan der godt være Overeensstemmelse mellem dem og os i en troende Tilegnelse af de christelige Fundamentalsandheder. Og naar Modstanderne sige: den er en god Christen, som er døbt og i Troen tilegner sig Troesbekjendelsen i Symbolum apostolicum, saa gaaer jeg endnu eet Skridt videre i Liberalitet og siger: jeg anseer den for en god Christen (ikke en god Lutheraner, thi dertil hører endnu noget Andet og det indeholder noget Mere), som er døbt og levende tilegner sig Troen paa Faderen, Sønnen og den Helligaand, i hvis Navn han er døbt efter Jesu egne Ord, Matth. 28. 19; idet jeg veed, at naar Nogen levende tilegner sig Troen paa Faderen, Sønnen og den Helligaand, da tilegner han sig ikke blot, hvad derom videre er udviklet i Symbolum Apostolicum, men tillige den Troesfylde, som gjennem Guds Ord og den Helligaand strømmer til hans Hjerte. Saa dersom der er nogen Forskjel mellem os om, hvad der er Troens Grund, da er det denne, at medens de Andre sige: Troens Grund er Symb. Apostol., saa gaaer jeg endnu et Skridt dybere ned og siger: denne Grund kan jeg ogsaa bygge paa, men den er ikke for mig den sidste, dybeste Grund; vor Frelser har selv ret som piloteret neden under den og, vide Matth. 28. 19, nedrammet under den de 3 Hovedpiller, Faderen, Sønnen og den Helligaand, og det er disse 3 Piller, der bære baade det, I kalde Grunden, nemlig Symb. Apost., og den hele øvrige af Guds Ord og Aand opreiste Bygning. Jeg siger altsaa: bygger I kun paa Symb. Apost., derpaa kunne I vel opføre den samme Troens Bygning, som jeg paa min Grund; men jeg finder det sikkrere, at grundlægge Bygningen paa Jesu eget uomtvistede Skriftord og Bud: „i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands"; og dette gjør jeg saameget mere, som derved bliver Enden Begyndelsen lig, og hele Troesbygningen fra Grundpillerne til Taget bliver opført af det samme, nemlig den hellige Skrifts, Materiale. Det er derfor historisk urigtigt, naar Christiani siger, at vi ved hver Daabshandling bruge en saadan Tradition og optage Folk i Kirken paa en Bekjendelse; thi naar han herved forstaaer: den apostoliske Troesbekjendelse, saa glemmer han aabenbart, at vi ogsaa bruge Nøddaaben, ved hvilken der ikke er anden Bekjendelse end den paa Faderen, Sønnen og den Helligaand efter Jesu egne Ord i Skriften, hvilket nokſom beviser, at Kirken ei anseer Symb. Apost. som den sidste og absolut fornødne Troes- og Bekjendelsesgrund, men Jesu egne Ord hos Matth. 28, 19. Og fordi vi nu kalde Troen paa dette Ord nød-

vendigt til Saligheb, medens de Andre sige: det er Troen paa Symb. Apost., som er nødvendig til Saligheb, — derfor forkjætre vi ei hverandre, da vi vel fra begge Sider indrømme, at det er den samme Tro, som udtales i begge disse Ord.

Striden er altsaa ikke om, hvad der er Christendom og Tro til Saligheb, thi vi ere alle enige om Christendommens fundamentale Sætninger; ja vi ere endogsaa enige om flere af de Sætninger, som ere fundamentale for den evangelisk-lutherske Kirke, skjøndt de ikke findes i Symb. Apost. eller ere anerkjendte af alle andre Confessioner, f. Ex. i Læren om Retfærdiggjørelsen af Troen, om Sacramenternes Kraft og Betydning osv. Men hvorom stride vi da, naar vi ikke stride om den christelige Troes Fundamentalsætninger? Vi stride om, hvorvidt Udviklingen af disse Fundamentalsætninger, hvorvidt den Vei og Retning, I følge ved denne Udvikling, hvorvidt den Lære, som I opbygge videre paa denne Fælledsgrund, stemmer med den Lære, som den ved vor Grundlov stadfæstede danske Folkekirke efter den evangelisk-lutherske Lære og den Augsborgske Troesbekjendelse forpligter sine Lærere til at følge.

Vi Præster ere nemlig, da vi ere ansatte som Præster i den evangelisk-lutherske Kirke, lønnes som saadanne og ebelig have forpligtet os til: sanam doctrinam verbo divino et libris nostrarum ecclesiarum symbolicis comprehensam religiosa industria propagare etc., ikke alene pligtige til selv at tilegne os og at forkynde i vore Menigheder Christendommens Fundamentalsætninger i deres Almindelighed, hvad enten man nu vil antage Jesu egne Ord, Matth. 28. 19, eller Symb. Apost. for at være denne almindelige sidste Grund; vi ere ikke blot forpligtede til at lære Christendommen i Overeensstemmelse med dens af de confessionelle Forskjelligheder uafhængige Fælledsgrund — men vi have ogsaa ebeligt forpligtet os til at udvikle denne Fælledstro i Overeensstemmelse med Skriften og vor Kirkes symbolske Bøger. Det er just denne Lærernes særlige Forpligtelse, som vi fra vor Side indskjærpe, da det just er den, som vore Modstandere, maaskee dem selv ubevidst, som Christianis Artikel viser, ignorere og søge at omgaae ved bestandig at føre Stridsspørgsmaalet hen paa det christelige Fælledsgebet. Vi ere som Soldater, der have svoret til en vis bestemt, den danske Folkekirkes, Fane, at stride for en bestemt, den evangelisk-lutherske, Kirkes Sag og Lære. Vi skulle vel være gode Soldater og opfylde de almindelige Pligter, som enhver Soldat maa opfylde, hvad Sag og Fane han end kjæmper for,

men dette er ikke nok; thi vi have tillige den særegne Pligt, at opfylde disse vore almindelige Soldaterpligter med at kjæmpe just for denne bestemte Sag og under denne ene Fane. Saalænge vi ei ere løste fra den Eed, hvorved vi have bundet os just til denne Sag og Fane, at stride just for den, da hjælper det Intet, om vi maaskee troede, at nogensomhelst anden Sag var ligesaa retfærdig, ja mere retfærdig end den, vi have svoret til; vi maae dog vedblive med Troskab at stride for denne og mod den anden, saalænge indtil vi ere løste fra vor Eed; ellers maae vi finde os i at hedde og være Forrædere og Meenedere, om end den Sag, vi gik over til, var 10 Gange retfærdigere end den, vi forlode, før vi vare løste fra vor Eed.

Med Præsteeden ere vi som med en uopløselig Knude bundne til den evangelisk-lutherske Kirkes Symboler. Det er en gordisk Knude, som det ikke kan nytte at pille og plukke ved; thi den kan ei løses, men kun overskjæres med Sværdet, naar enten vi selv opgive vore Embeder i Folkekirken, eller denne ophæves. Begynde vi først at disputere om en saadan Eeds Betydning, at forklare, lempe og tilpasse ved den, da er det galt fat med os; thi en Eed maa tages reent og puurt i ligefrem eenfoldig Ærlighed; og det Løfte, hvis Betydning og Forbindtlighed for mig jeg bagefter begynder at speculere og commentere over, det er jeg allerede paa Veie til at bryde, ja har allerede brudt det i mit Hjerte.

Og ligesom megen Forvirring er kommen deraf, at man ikke nokſom har fastholdt denne Præstens særlige Forpligtelse som Lærer i den evangelisk-lutherske Kirke, men sammenblandet den med den almindelige Forpligtelse til at lære i Overeensstemmelse med den christelige Troes Fundamentallærdomme, saaledes have ogsaa løse Almeenbegreber om, hvad Religionsfriheden betyder, bidraget til at gjøre Forvirringen endnu større. Man har uvilkaarlig tænkt sig denne Frihed, som om den gjældte for Alle, og dog er det kun Lægfolk, den gjælder for. Præsterne ere bundne ved de samme Baand, som før, og hvad mulig større Lærefrihed vi have, den er os ikke givet, men den er selvtagen. Maaskee have Præsterne nogen Undskyldning deri, at den større religiøse Frihed og aandelige Bevægelse i Menighederne, hvor den er fuldt berettiget, har draget ogsaa Lærerne med og paavirket dem, saa de selv, uden at agte paa den Forpligtelse, som specielt paahvilede dem ifølge Præsteeden, endog stundom have givet sig til at være Talsmænd og Repræsentanter for kirkelige Retninger, der ei stemme med vor evangelisk-lutherske Kirkelære. Jeg

troer, at det er mere af Uklarhed end af Underſundighed, at den ſaakaldte Præſtefrihed, ſtundom i Theorien og oftere i Praxis, har fundet Forſvarere mellem Præſterne i Folkekirken; ſaameget mere ſom den kirkelige Overbeſtyrelſe har ſeet igjennem Fingre dermed. Men Feilen fra Præſternes Side er nu i ethvert Tilfælde den ſamme, ſom tidligere i Rationalismens Dage, nemlig at man giver det, ſom man ſelv anſeer for det Rigtigſte, iſtedetfor kun at give og lære det, man har forpligtet ſig til ved at træde i en beſtemt Kirkes Tjeneſte. Tidligere vare baade Præſter og Lægfolk under ſamme kirkelige Vilkaar, de vare Begge bundne; nu er Lægmanden løſt, men Præſten er bundet, eller rettere ſagt, han har bundet ſig ſelv, ligeſaafuldt ſom før Religionsfriheden blev givet.

Og derfor maae vi Præſter ogſaa finde os i at dømmes efter vor evangeliſk-lutherſke Kirkes Lov, ſom vi ſelv frivillig have givet os under. Har jeg ladet mig hverve ſom Soldat, maa jeg finde mig i at dømmes efter Krigsloven og kan ikke ſkyde mig ind under den almindelige borgerlige Lov. Og ſaaledes ſkulle vi Præſter, hvor det gjælder om vor præſtelige Gjerning eller Lære i Folkekirken, dømmes efter den evangeliſk-lutherſke Kirkes Lov og Lærebegreb, og vi kunne ei henſkye under den almindelige chriſtelige Kirkes Lov, eller — om vi afvige fra den lutherſke Kirkes Lære — undſkylde os med, at vi dog ſtemme overeens med de almindelige chriſtelige Grundlærdommme, thi det er ikke diſſe alene, det gjælder om i denne Sag. Hvad vi fordre og vente, det er ikke, ſom Paſt. Chriſtiani ſynes at mene, en Ret, der ſkal dømme om, hvad Chriſtendom er, og hvorvidt vi Præſter lære i Overeensſtemmelſe med Chriſtendommens Fundamentalſandheder, men en Ret, ſom ſkal dømme om, hvorvidt den Lære, vi forkynde, ſtemmer overeens med de Lærdomme, hvilke den evangeliſk-lutherſke Kirke vedkjender ſig ſom ſine. Derſom det var nok, at en lutherſk Præſts Lære ei ſtod i Strid med de almindelige chriſtelige Grundlærdomme, ſom ere fælleds for alle de forſkjellige chriſtelige Confeſſioner, f. Ex. Symb. Apost., ſaa kunde jo Katholiker, Reformeerte, Baptiſter oſv., uſtraffet gaae hen og blive Præſter i den evangeliſt-lutherſke Folkekirke, uden at man kunde holde dem borte eller forebygge den babyloniſke Forvirring, ſom deraf vilde opſtaae og bevirke Folkekirkens Opløsning; thi de kunde da ſkyde ſig bag ved den Paaſtand, hvis Gyldighed man under ſaadanne Omſtændigheder ei kunde nægte, at det dog var Chriſtendom Altſammen, om end ikke efter den Augsborgſke Confeſſion.

Vi forlange ingenlunde at dømme eller binde nogen Præst, men Præsterne have bundet sig selv ved at søge og modtage Embeder i Folkekirken, og dette Baand forlange vi, at de skulle respectere, og ville de ikke dette, maae de kunne tvinges dertil; thi der maa være Orden i enhver Ting, ogsaa i Kirken, og jeg vil blot minde om Harms's Valgsprog: serva ordinem, et ordo servabit te.

Vi stride ikke — for at bruge en Lignelse — med vore Modstandere om, hvorvidt det aandelige Frihandelssystem er at foretrække for den aandelige Toldlov, nemlig den Augsborgske Confession, som gjælder her i Folkekirken. At Friheden mulig var bedre for Præsterne, det vedkommer os ikke her. Loven er der nu engang, og saalænge den bestaaer, bør den respecteres og haandhæves, den være nu god eller slet. Derfor bør enhver ærlig Kjøbmand, som handler med Guds Ord under denne Lov, overholde den, saalænge den bestaaer; og om end den aandelige Frihandel i sig selv var bedre, saa er dog al ulovlig Frihandel kun Smugleri, hvad enten nu Toldkontrolløren ikke seer det, eller med Villie lukker Øinene til. Kan og vil Nogen faae denne Kirkelov forandret eller omstødt, da lad ham aabent og ærligt arbeide derpaa, og jeg skal agte hans redelige Stræben indenfor Lovlighedens Grændser, selv om han skulde faae Magt til at rive den Lutherske Kirke ned over Hovedet paa mig; men det sømmer sig ikke, at liste og stjæle den bort i Smug, Steen for Steen og Stykke for Stykke, medens Kirkeværgen har Øinene henvendt andetsteds.

Naar derfor Christiani siger: „At det for en Deel af dem (nemlig Birkedals Modstandere) er gaaet saadan, at de under al den Virvar af uvedkommende Tilsætninger ikke har kunnet faae Hold paa den egentlige Hovedsætning, er udenfor al Tvivl" — saa haaber jeg, at han nu vil see, hvad der for os er den egentlige Hovedsag. Det er hverken Læren om Skriftens og Troesbekjendelsens Forhold til hverandre, heller ikke om Barnedaab eller Voxnes Daab, heller ikke om hvorvidt Sacramenternes Gyldighed beroer paa Præstens Tro osv. Alle disse Spørgsmaal berøre kun vor Kirkes Lære i enkelte, om end vigtige Punkter; men den altomfattende Hovedsag er for os et reent Samvittighedsspørgsmaal, af personlig practisk Betydning for enhver Præst og for vor Kirkelære i dens Heelhed, nemlig Spørgsmaalet om Præsteedens forbindende Kraft. Ere vi først ret enige herom, da troer jeg, at vi lettere skulle enes om alt det Øvrige.

F. A. Hansen.

Intet Broderſkab?

Det kan naturligviis aldrig være behagelig, at ſkulle gjennemgaae Lectien forfra med Enhver, der ſaaer det Indfald at ſvare i Øſt, hvor der er ſpurgt i Veſt; men det bliver dog nødvendigt, ſaavidt ſkee kan, at gjøre Sit til at forebygge Misforſtaaelſer og om muligt bidrage til at fremkalde en vis Anſtændighedsfølelſe, der er ligeſaa nødvendig i kirkelige Forhandlinger, ſom i alle andre Livets Anliggender. Hr. Sadolin har i ſidſte Nr. af „D. Kirketidende" følt ſig tvunget af Et og Andet til at fralægge ſig Broderſkab med Dr. Rudelbach, paa andet Danſk, en ung theologiſk Candidat kan paa Grund af, at den Magiſter, til hvis Fane han har ſvoret, har ſforſkjellige Anſkuelſer, der afvige fra Dr. Rudelbachs, ikke ræk en af Herrens gamle Stridsmænd Broderhaand, vil intet Forlig vide af at ſige med en Mand, der var Troens Talsmand, førend Hr. Sadolin blev født, hvis hele Liv, ſaavelſom hans litterære Virkſomhed, bærer et ſaadant Troens og Fromhedens Præg, at det nokſom vidner om, hvilken Herre det er indviet, en Mand, der er bleven gammel i Nidkjærhed for Herrens Huus; ſee, en ſaadan Udtalelſe ſom den, Hr. Sadolin giver til Bedſte, kalder jeg uanſtændig, og det er derfor, at jeg vil ved diſſe Linier henlede Hr. Sadolins Opmærkſomhed paa, at det viſt vilde være det Bedſte, om han førſt gik irette med ſig ſelv, førend han løftede Stene og Andet op, for at kaſte det paa Dr. Rudelbach. I nævnte Sadolinſke Inſerat fortælles nu førſt, at Paſtor Brandt og jeg ſkulde have paataget os at mægle mellem de ſtridige Parter i den danſke Kirke. Da jeg aldrig har havt nogen Conference med Paſtor Brandt, og altſaa ikke kan vide, hvad han har tilſigtet med ſine Bemærkninger, vil jeg blot forſøge paa at klare, hvad jeg har villet. Og ſaa maa jeg da førſt, for at reſervere mig ſund Menneſkeforſtand, fralægge mig den mig tillagte Hensigt, at ville mægle mellem de ſtridende Parter. Slige Unionsforſøg, hvoraf der maa reſultere noget ſaare Middelmaadigt, har jeg al Reſpect for. Staae to ſtridige Meninger ligeoverfor hinanden, ſaa ere de enten begge uſande, eller den ene ſand og den anden falſk. I førſte Tilfælde er det aldrig Umagen værd at røre ved Sagen, uden derved, at de Stridende begge fraſalde ſig deres Paaſtand ſom falſk; der kan altſaa intet Mæglingsforſøg tænkes. I ſidſte Fald heller ikke; thi der gjælder det ikke om at mægle, det var Sandheden ilde tjent med, men om at ſaae den ſande Mening

til at seire, og den falske til at ligge under. Og ved Siden af de Forsøg, som jeg har gjort i Faveur af Dr. Rudelbach, har jeg ogsaa gjentagende og tydeligt fremhævet de Anskuelser, som jeg havde tilegnet mig, netop for at vise, at min Mening ikke var, at være en Mægler, som er graa, men af en bestemt Farve. Men det har nu Hr. Sadolin ikke faaet Øie for; han har nu af forskrækkelig Iver for Sandheden troet Guds Rige i Fare, naar man ikke snarest muligt fik Dr. Rudelbach excommuniceret af det christelige Broderskab. Det er mange Gange, at Vennerne skade mere Sagen end Fjenderne; og vil Hr. Sadolin og hans Venner ruinere den „kirkelige" Sag ret tilgavns, saa bliv blot ved i den Tone, skriv Meget, i en rigtig flot Tone, træd al sund Sands med Fødder, slaa om Dem med Phraser — saa vil De snart faae at see, om De har gavnet eller skadet den Sag, De har paataget Dem at redigere.

Hvad er det christelige Broderskab baseret paa? Mon paa Et idag og et Andet imorgen? Mon paa, at al forskjellig Opfattelse udelukkes, og et unisont Raab kommer til at gjælde for Kjærlighedens fælleds Lovsang? Nei, det har sig vel med Broderskabet mellem os indbyrdes, som med vort Broderskab med Vorherre. Han kalder os sine Brødre og skammer sig ikke derved, naar vi forsage og troe; og han har slet ingen andre Betingelser sat for Brodernavnet, end dem, vi i Daaben Alle have aflagt Bekjendelsen paa. See, saa mener jeg ogsaa, at vi andre ikke skulle give os af med at bestemme andre Betingelser for dem, vi skulle kalde Brødre, end netop de samme. Vil et Menneske forsage Djævlen og troe paa Herren efter sin Daab, saa maa han for mig gjerne fare vild i de theologiske Enkeltheder, maa gjerne kalde dødt, hvad jeg kalder levende, og omvendt, maa gjerne, om han har Lyst, finde Andet i Skriftens Ord end jeg, han er dog min Broder i Christo. Saa kan jeg gjerne trættes med ham, bruge alle Baaben, som staae i min Magt, kjæmpe paa Livet for at forsægte min Mening, anlægge Sorg, fordi jeg ikke kan faae ham overbeviist, han er og bliver dog min Broder, saalænge han troer, som han i Daaben svoer. Nu er det mig ikke bekjendt, at Nogen af os i Daaben har lovet at give vort Hjerte til den kirkelige Retnings forskjellige Paastande, og, hvordan end vor Mening kan danne sig, Salighedspaastand kan dog aldrig det blive, der har en yngre Datum end Evangeliet. Bestylder Dr. Rudelbach de „Kirkelige" for at afvige fra Lutherdommen og Reformationens Bekjendelse og Lære, da er det jo endda ikke det Samme, som om han bestyldte dem for

at falde fra Christus. Man maa dog være mærkværdigt skjørhovedet for ikke at forstaae et saa let Regnestykke. Det Sørgelige ved Sagen — thi Hr. Sadolins Optræden har ogsaa en latterlig Side — er, at denne krampeagtige Fasthelden ved en Mening som Salighedssag er aabenbar en Secteiendommelighed, der maa gjøre Folk mistænkelige mod den gode Sag. Saalænge der med Mund og Pen kjæmpes for Forskjellen mellem det levende og døde Ord, saa vil jeg gjerne være med, thi ogsaa jeg har følt Velsignelsen ved dette Lys; men naar man vil fortælle mig, at det er *specifik* christeligt, saa siger jeg Tak, og glæder mig derover paa min façon — vestigia terrent. Jeg erindrer, at en Mand blev excommuniceret af de Opvakte, *blot* fordi han troede, at de 40 Ridderes Dag bestemte Veiret for de kommende 40 Dage; jeg erindrer Fordømmelsen, som de jydske Opvakte udstedte mod dem, som ikke ville have de udøbte Børn i Helvede, — og nu kommer Hr. Sadolin og vil have Dr. Rudelbach excommuniceret, fordi han ei vil gjøre Forskjellen mellem det levende og det døde Ord — det er dog lidt vel galt. Vil Dr. Rudelbach række Hr. Sadolin Haanden, Broderhaanden i Christo Jesu, da vil jeg raade Hr. Sadolin skyndsomst at tage den og være glad til — og saa vende sin Nidkjærhed og hvad han ellers har mod dem, som fornægte Troen og forkaste Bekjendelsen. Der er Excommunicationen bedre anvendt.

Christiani.

Prædiken paa Mariæ Bebudelsesdag ved Takkefesten for Kongens Helbredelse. Af **Vilh. Schöler**, residerende Capellan ved Vor Frelsers Kirke. Kbhvn. Iversen 1858. (16 Sider; Priis 12 ß).

Des Königs Segen baut Dane-Werke, Des Volkes Segen ist Königs-Stärke. Predigt, gehalten am 21sten März 1858 von **Th. S. Kühnel**, Prediger in Ulsnis. Schleswig 1858. (16 Sider; Priis 8 ß).

Der hører unægteligt et vist Mod til i vore Dage at udgive saadanne smagløse (paa sine Steder næsten barnagtige) og med Sandheden ikke tilstrækkelig overeensstemmende Prædikener som de tvende ovennævnte. Den første af dem (hvis Forf. endog har gjort en vilkaarlig Tilsætning til den officielle Kirkebøn, der — i Lighed med hvad tidligere er skeet —

burde paatales fra Kirkestyrelsens Side) fortjener alligevel at læses — endog bortseet fra Indholdet — paa Grund af sin Form, idet Forf. i den sidste Deel af den har produceret en rhytmisk Prosa, med bagvendt Ordstilling og opfyldt med Bogstavrim, der gjør et i høi Grad komisk Indtryk. Især har han viist sin Forkjærlighed for det ædle Bogstav f. Som Exempel anføre vi Ytringen P. 9, at vort Folk er kommet „forud for fremmede Folkefærd i Friheds Forfatning. Enhver, der har læst Fædrenes Fraſagn ved Guds Ords Lys, fornemmer vel i Folkets Færd Forſynets Førelſe frem til Fædres Forjættelſers Fylde". P. 10 hedder det: „Fuldtallige Forjættelſer for fjerne Fremtid faaer at fyldes, forinden Fredsfyrſten fremtræder fro". Som en lille Mundſmag paa Indholdet anføre vi følgende Paſſus P. 8—9, idet vi overlade til Læſeren ſelv, om han kan finde nogen fornuftig Mening deri: „Idet Han med Alvor betragtede Oldtidens Mindesmærker og undrede ſig over den uhyre Kraft, der havde flyttet de ſtore Klippeblokke, grublede Han over, om det ikke monne være hiin Jættekraft, der havde grundet og bevaret Danmarks Rige; men da hørte Han Budſkabet til En af Hans Forfædre, der var ved at flytte den ſtore Steen: jeg ſaae en ſtørre Byrde drages af Menneſkehaand; jeg ſaae igaar Danmarks Rige blive dig fradraget. Da fattede og forſtod Kongeſønnen, at der er en ſtørre Kraft end Haandens, og denne Kraft er ikke begravet med Fædrene i Ættehøjen; thi „Kjærlighed er ſtærkere end Døden", ſaa ſtaaer der ſkrevet i den hellige Bog. Det gamle „Kongeløſen", ved hvilket tvende Gange Danmarks Konger bleve friede fra fremmed Fængſel, for Fredens Færd i Fædrelandet at fuldføre, det gjemte „Kongeløſen", om hvilket paa Heden Hvermand hvisker: under ſtore Steen, ſom er ſjunket, og ei kan hæves ved Hænders Kraft, for Konger kjære ligger Løſenet langt under Lide, — dette underlige „Kongeløſen" fandt Kong Frederik den Syvende ſkjult i Hjertedybet og forklarede det til ſit Livs Løſen: „Folkets Kjærlighed er min Styrke". Ved dette Løſen raadede Han den riſtede Rune, gjættede Han den gamle Gaade, der ei gik ad Glemme, men godt kun i Gjemme, gjættede Han den gamle Gaade, hvorfor de grøde, der Gubben god til Graven gik, hvi de blev glade, der Gutten paa Gyldenneeg gyngende kom". Det tager ſig ogſaa lidt underligt ud, idetmindſte for Kjøbenhavnere, at ſee Propheten Eſaias og Kong Achas at møde ved „Enden af Vandrenden ved den øvre Sø ad Blegdamsveien". — Den anden Prædiken, for hvem den os ubekjendte Kategori „Dane-

Werke" synes at være Indbegrebet af alt Godt og Skjønt og Fuldendt (saa at endog Salomons Tempel benævnes saaledes), giver et temmelig uhistorisk Udtog tilbedste af Salomons og nogle danske Kongers Historie, fortæller bl. A. om Christian den Fjerde i Slaget ved Femern, at „eine Kanonenkugel ihn schwer verwundet niederwarf", og opstiller følgende mærkelige Parallel: „Sehet, Salomo führte zum Segen des Volkes Israels den Tempel auf, wo im Allerheiligsten die Lade des Bundes stand, von da Trost und Segen über Israel ausströmen sollte. Auch König Frederik führt fortwährend einen Bau auf, ein Haus, darinnen wir glücklich und friedlich mit einander leben möchten. Das ist das Gebäude des Staates. Auch dies Gebäude hat ein Allerheiligstes; darinnen thront die Majestät des Königs". — Et stærkere Beviis for Berettigelsen af Ugeskr.s Udtalelse i Nr. 14 end det, som foreligger i disse tvende Prædikener, behøves neppe.

J. M. L. H.

Den Hellige Skrift i Udtog ved S. C. Müller, Overlærer ved Holmens Sogneskole. Med en Fortale af Confessionarius **Tryde.** Andet Oplag. Kbhvn. 1858. Gyldendal (VIII og 344 Sider; Priis indb. 80 ß.) — Dette hensigtsmæssige Udtog af Bibelen, der særdeles vel egner sig til at benyttes som Læsebog saavel i Skoler som ved Privatunderviisning og til Hjemmebrug, har vundet en saadan Indgang, at i faa Aar det første meget betydelige Oplag er udsolgt, og et nyt blevet nødvendigt. Da Bogen har vundet Indgang i Skoler, har Forf. med Rette ved den nye Udgave indskrænket sig til ganske ubetydelige Rettelser. Vi ønske, at det gavnlige Skrift, der ogsaa anbefaler sig ved sin Priisbillighed, maa vedblive at opfylde sin Bestemmelse, som en Tjener at berede Bibelen Vei.

Kirkelige Oplysninger for menige Christne. Af **J. Victor Bloch.** Odense. Milo. 1858. (52 Sider; Priis 24 ß). — Dette Skrift af Provst Bloch giver en ret instructiv Oversigt over Forhandlingerne om Kirkeforfatningssagen her i Landet siden 1848 (i hvilken han imidlertid med unødvendig Vidtløftighed har dvælet ved sin egen Deeltagelse i Forhandlingerne), og slutter med følgende Udtalelse, som man ikke skulde have ventet fra den kirkelige Side, til hvis Talsmænd Forfatteren hører, og allermindst efter de Præmisser,

som foreligge i hans egne tidligere Yttringer, men som maaskee kunde tyde paa et saameget desto glædeligere Omsving i Stemningen: „Gjennemførelsen af Grundlovens § 80 synes saaledes at være stillet i nær Udsigt. Skulle vi beklage det? Jeg gjør det ikke. Jeg har, som Læseren vil have seet, bekjæmpet det Clausenske Forslag, ikke alene fordi det i vigtige Punkter — baade i hvad det indeholdt, og hvad det ikke indeholdt — ikke tilfredsstillede mig, fordi Forfatningssagens Afgjørelse for Tiden ingen Stemning havde for sig, enten hos Geistligheden eller hos Lægstanden, og fordi den aabenbart — hvad ikke alene Forhandlingerne paa Landemoderne, men vel ogsaa Forhandlingerne i Landsthinget have viist — trængte til en grundigere Forberedelse, men ogsaa fordi der kunde reises og var reist Tvivl, om vi virkelig havde en Folkekirke at organisere. Men skjøndt denne Tvivl — der forøvrigt ikke nogensinde ret har fundet Indgang hos mig — endnu ikke er hævet, saa troer jeg dog, at Forfatningssagen nu er rykket saa nær, at den ikke mere kan eller bør trænges tilbage, og at Tvivlen altsaa maa finde sin Løsning ved selve det Forsøg, der synes at maatte gjøres, og som ogsaa synes nu at kunne gjøres med større Fortrøstning efter de hidtil førte Forhandlinger — der medens de rigtignok have viist, at Sagen ikke tilstrækkelig var forberedt, dog tillige have ydet Bidrag til dens Forberedelse — og efter de Forhandlinger, der fremdeles ville blive at føre, saavel paa Landemoderne, som paa Rigsdagen. Naar Ministerens Forslag, der efter al Sandsynlighed vil findes mere tilfredsstillende end det i Landsthinget sidst vedtagne, formodentlig om ikke lang Tid foreligger, og naar det, hvad der tør ventes, har vundet Landemodernes Tilslutning, vil Sagen til Efteraaret foreligge ganske anderledes for Rigsdagen end forrige Aar. Mulig vil denne Sag øve nogen Indflydelse paa de forestaaende Valg til Folkethinget; hvorvidt og i hvilken Retning, vil Tiden vise.

Det var derfor meget at ønske, at menige Christne i Danmark nu vilde skjenke Kirkeforfatningssagen deres fulde Opmærksomhed og Deeltagelse og slutte sig sammen om den som et christeligt Fælledsanliggende. Formaaer Sagen saaledes at trænge igjennem som en Folkesag, vil der kunne knyttes bedre Forhaabninger til den Afgjørelse, den gaaer imøde, og de Virkninger, den i Fremtiden maatte kunne udfolde, end om den kun skulde blive gjennemført ifølge en vis, fra Folke- og Menighedslivet løsreven Theori og ved enkelte Mænds Bestræbelser. Og ligesom jeg selv vil slutte mig til Bestræbelserne for den bedst mulige Løsning af Opgaven, saa-

ledes er det mit Ønske og mit Haab, at de af mine Medchristne og mine Medtjenere i Embedet, som hidtil have imødeseet en Kirkeforfatning med Mistillid og Frygt, ville gjøre det Samme. Folkekirken har jo aabenbart, saalænge den hævdes som Folkekirke, Ret til den i Grundloven bebudede Forfatningsordning, og de, som finde alvorlige Betænkeligheder ved en saadan Ordning, de have jo vistnok baade Beføielse og Forpligtelse til ved at fremhæve disse Betænkeligheder at forhindre en uheldig og ubetimelig Afgjørelse, men de have ikke Ret til at modsætte sig ethvert Forsøg paa Opgavens Løsning, ikke Ret til at gjøre ubetinget Modstand til det Yderste. Jeg tror, at Sagen nu er bragt paa et saadant Punkt og — saavidt den endnu har naaet — i en saadan Spænding, at vi for Fredens Skyld fra de forskjellige Sider bør slutte os sammen derom og vove det Forsøg, gjennem hvilket det synes at være Herrens Villie, at Spørgsmaalet om den danske Folkekirkes Sandhed og Kraft til fortsat Bestaaen skal bringes til Afgjørelse".

Blandinger.

Fra Wetterau i Hessen meldes et Exempel paa Udøvelsen af offentlig Kirkebod. Ved en Dands i et Værtshuus Søndagen den 12te Novbr. f. A. havde tre Knøse paa 24—25 Aar haanet den kirkelige Vielsesakt, idet de to af dem havde klædt sig ud som Brud og Brudgom, og den tredie, som forestillede Præsten, havde holdt en Tale til dem fuld af skamløse, utugtige Ord. Saasnart Præsten fik det at vide, lod han dem møde for Menighedsraadet, forestillede dem det Afskylige i deres Handling, opfordrede dem til Bod og erklærede, at han vilde lade den verdslige Øvrighed videre forfølge denne Sag. Knøsene erklærede derpaa, at de angrede Sagen og vilde bede Præsten, Menighedsraadet og Menigheden om Tilgivelse. Nogle Dage efter lod Præsten dem atter komme for sig og meddeelte dem, at han ikke vilde overgive Sagen til den verdslige Øvrighed, naar de offentlig, knælende foran Alteret, i Menighedens Paahør vilde bekjende deres Synd og Skyld. Dette fandt da ogsaa Sted en Søndag, og Præsten absolverede dem derefter foran Alteret.

— I Nürnberg skulle to protestantiske Geistlige ved Confirmationen have forlangt formelige Syndefedler af deres

Confirmander. Ved Affattelsen heraf skulle Børnene, i Lighed med deres tidligere gjensidige Hjælp ved deres Lectier, tildeels have afskrevet hinandens større eller mindre Syndebyrde.

— I Schneidemühl har for kort Tid siden en kirkelig Vielse i den evangeliske Kirke først kunnet finde Sted, efterat Mandens tidligere Ægtefælle, med hvem han havde tre Børn, og hvis Formue han retslig havde faaet sig overdraget, ved Politiets Hjælp var bleven fjernet fra Alteret. Man fristes til at spørge, om ikke ofte Vielsen af Fraskilte er mindre forargelig end den kirkelige Indvielse af det her nævnte saavelsom af saamange andre anstødelige Ægteskaber.

— Det bekjendte ultramontane Pariserblad „Univers" gjør gjældende, at det holsteenske Spørgsmaal ogsaa har en religiøs Side, og det besværger Østerrig ikke at lade sig tage paa Slæbetouget med af det pietistiske Preussen og det schismatiske Rusland. Ingensteds, siges der, ere Katholikerne saa frie som i Danmark, og ingensteds saa undertrykkede som i Hertugdømmerne, hvilket Sidste er en Følge af den protestantiske Geistligheds Intolerance, der finder Understøttelse hos den tydske Forbundsdag og det pietistiske Parti i Berlin. Dette skulde det katholske Østerrig viselig tage i Betragtning.

— I Grækenland udkommer siden Nytaar et evangelisk Blad, som bliver udgivet af en Græker Valopotakes, der under sit Ophold i de nordamerikanske Fristater har erkjendt Evangeliets Sandhed, har studeret Theologi der og nu har sat sig til Opgave at bidrage til sin Kirkes Reform, hvortil alt amerikanske Missionærer, navnlig Dr. King i Athen, stræbe at virke hen.

— Ifølge de sidste Efterretninger fra Madagaskar har den der regjerende Dronning anrettet en ny blodig Christenforfølgelse. 13 Christne, som uagtet al anvendt Tortur standhaftig vedbleve at bekjende deres Christentro, ere blevne henrettede. 60 Christne har Dronningen ladet drikke forgiftet Vand, ligesaa Mange ere kastede i Fængsel, og en stor Mængde er gjort til Slaver.

— Efter hvad man hidtil veed, ere 11 deels engelske deels amerikanske Missionærer tilligemed deres Hustruer og Børn omkomne i det ostindiske Oprør.

— I Genua er der oprettet et protestantisk Hospital. Anledningen hertil blev givet deels ved det voxende Antal af Protestanter i Piemont, deels ved de fra katholsk Side skete Forsøg paa at faae fattige Protestanter, som indlagdes paa katholske Hospitaler, til at afsværge deres Tro. Den 8de Juni

f. A. blev det protestantiske Hospital høitidelig indviet. Den 29de Juni indlagdes den første Patient. Antallet af Senge, som først var 11, er senere forøget til 23. I det 1ste Halvaar beløb Antallet af Patienter sig til 41, deriblandt 12 Italienere. Dr. Millinger har store Fortjenester af Hospitalets Indretning og af de Syges Behandling. Den aarlige Udgift ved Hospitalet efter dets nuværende Indretning vil omtrent udgjøre 9000 Fr. Heraf haves omtrent en Trediedeel (i Renter, Bidrag fra det engelske Consulat osv.). Resten maa søges erhvervet ved milde Gaver.

— I en Artikel af Pastor Grundtvig om „det christelige Ægteskab" i „Kirkelig Samler" 4de Binds 1ste Hefte hedder det bl. A. P. 15—16: „Betragter vi endelig Hedning-Livet i vort Høinorden, da finder vi vel, at næst efter Israel har intet Folk været besjælet af saa stærkt et Udødeligheds-Haab, men hvor der i vort Høinorden var mindst af Haabet, i „Danmark, deiligst Vang og Vænge", sporer vi derimod en magelös Kjærlighed saavel i Forholdet mellem Forældre og Børn som mellem Mand og Kvinde, og da disse ligesaavel er den christelige eller nymenneskelige, som den hedenske eller gammelmenneskelige Kjærligheds Grund-Forhold, saa maa det findes rimeligt nok, at naar vi Danskere christnedes, det da snarest vilde være hos os, at Lyset skulde opgaae over Ægteskabets og Christendommens indbyrdes Sammenhæng.

Hvor længe det nemlig end har været overseet, og hvor dristig man endnu tidt benægter det, saa er det dog lige klart og lige vist, at det gamle Menneskes Tro og Haab og Kjærlighed maa være eensartede med det ny Menneskes, da det ellers var umuligt, at det gamle Menneske kunde ved nogensomhelst Aabenbaring faae en rigtig Forestilling om det ny Menneskes Tro og Haab og Kjærlighed, som han dog nødvendig maa have for at eftertragte dem og for at gjenkjende dem hos sig, og at derfor maa Kjærligheden mellem Forældre og Børn og den ægteskabelige Kjærlighed mellem Mand og Kvinde i det gamle Menneske-Liv, for saavidt den findes og saavidt den gaaer, være aldeles eensartet med Kjærligheden mellem den himmelske Fader og hans jordiske Børn, og med den ægteskabelige Kjærlighed mellem Christus og hans Menighed i det ny Menneskeliv, og ligesom Herren selv har sagt os, at vi maae blive som Menneske-Børn, før vi kan gjenfødes til Guds-Børn, saaledes vil Herrens Aand sige os, at vi maae blive som menneskelige Ægtefæller, før vi kan indlemmes i det store Fællesskab

med Herren som en Brud med sin Brudgom, og en Huusfrue med sin Ægtemand. Og at der nu igjen er en levende Vexelvirkning mellem Christi eget og de Christnes Ægteskab, det har allerede Apostelen Paulus indskærpet Menigheden, ved udtrykkelig at skrive, at de christelige Ægtemænd kan og skal elske deres Hustruer ligesom Christus elskede Menigheden, og at de christelige Hustruer igjen skal være deres Ægtemænd underdanige, ligesom Menigheden er sit Hoved og sin Herre Christus, saa at følgelig forudsætter ikke blot Herrens Ægteskab med Menigheden det gamle Menneskes ægteskabelige Kjærlighed, men det ny Menneskes ægteskabelige Forhold bliver ogsaa et Forbillede paa og en Forberedelse til Herrens evige Bryllup".

Ledige Embeder. 21. April. Joldelund i Husum Provsti; Kirke- og Skolesprog blandet; Valgkald. — 23. April. Feis under Lolland-Falsters Stift; Reg.s Sum 1484 Rd. — Herfølge og Sædder i Sjælland; paanv opslaaet vacant, med Forpligtelse for den eventuelle Præst af Embedsindtægterne at afgive Løsning til en Capellan pro loco. — Løit i Aabenraa Provsti; Kirke- og Skolesprog dansk; Valgkald. — 26. April. Embedet som Sognepræst i Frederikssted paa St. Croix (med Forpligtelse for den eventuelle Præst at underkaste sig de nærmere Bestemmelser med Hensyn til Embedets Omfang, som maatte anfees fornødne). — 27. April Sandager og Holevad i Fyen; Reg.s Sum 920 Rd. — Poulsker paa Bornholm; Reg.s Sum 760 Rd.

Udnævnelser. 21. April. Sognepræst for Poulsker paa Bornholm, J. P. Koefoed, til Sognepræst for Vestermarie sammesteds. — Cand. theol. A. G. Borgen til Sognepræst for Nylars paa Bornholm. — Sognepræst for Sandager og Holevad i Fyen, C. M. Schou, til Sognepræst for Frue Menighed i Aalborg Kjøbstad og Annexet Nørre-Tranders. — 24. April. Sognepræst for Gjerlev og Ensley i Aarhuus Stift, H. Knudsen, til Sognepræst for Bregninge og Bjergsted i Sjælland. — Det er tilladt, at Sognepræst til Ulderup i Slesvig, N. L. Feilberg, maa betragtes som ikke befordret til Paarup i Fyen; og er derhos Sognepræst for Havreberg og Gudum i Sjælland, A. Winding, bestikket til Sognepræst for bemeldte Paarup i Fyen. — Cand. theol. J. C. P. Clausen til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Steenmagle og Steenlille i Sjælland, G. C. Th. Francke. — Cand. theol. J. B Biering til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Vig og Asminderup i Sjælland, J. F. Biering. — 30. April. Forhenværende Missionær i Grønland C. J. C. Jørgensen til Sognepræst for Bedsted og Grurup i Aalborg Stift. — Cand. theol. H. C. Slamberg til Sognepræst for Støvring og Mellerup samt Præst ved Støvringgaards Klosters Capel i Aarhuus Stift.

I „Ugeskriftet" vil blive meddeelt: „Om den evangeliske Mission i Almindelighed og den chinesiske i Særdeleshed"; af Dr. Kalkar. — „Om Religionsfriheden i Sverrig før og efter Grundloven af 1809"; af Pastor Listov.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 22-23. Den 14de Mai. **1858.**

Indhold. 1. Om den evangeliſke Miſſion; af Dr. Kalkar. 2. Grundtvigianſk Exegeſe; af Udgiveren. 3. Literære Anmeldelſer. 4. Blandinger. 5. Ledige Embeder og Entledigelſe.

Om den evangeliſke Miſſion i Almindelighed og den chineſiſke i Særdeleshed.

Af Dr. Chr. H. Kalkar.

I.

Vi mindes vel alle den Tid, da Ordet Miſſion kun ſjeldent hørtes udenfor enkelte Kredſe, ſom man dengang medynkſomt kaldte pietiſtiſke, og man meente, at det var kun godmodige Sværmere og indſkrænkede Optimiſter, der kunde tænke paa at ville omvende Hedninger; de Penge og Kræfter, ſom anvendtes i Miſſionens Tjeneſte, anſaae man da for ilde udgivne eller reent ſpildte. Med hvilken Begjærlighed greb den vantroe Verden ikke i Aarene 1824 Capt. Kotzebues Beretninger om Sydhavsøerne, og de rationaliſtiſke theologiſke Tidsſkrifter vare ikke ſene med at udbrede de vanærende Fortællinger, ſom udgik fra de ureneſte Kilder; med hvilken Mistanke har ikke det engelſke oſtindiſke Compagni betragtet de Mænd, ſom hengave ſig til det ſtore Værk, at gjenføde vanartede Slægter ved

Guds Ords Kraft, og hvor længe varede det ikke, før Compagniet endog vilde tilstede Missionærer at opholde sig i Landet! Hvor have ikke Navnchristne utrætteligen arbeidet paa i Hedningelandene at tilintetgjøre Evangeliets Virkning ved deres slette Levnet og underfundige Bagvaskelser, naar Hedningernes Omvendelse bevovede dem de Fordele, hvilke de droge af disses tidligere Laster! Og dog er Værket gaaet sin stille Gang og er voxet en guddommelig Vext, men dets Fremme har været afhængigt af enkelte Selskaber, som forenede sig for dette Formaal, eller visse mindre kirkelige Foreninger, som Brødremenigheden. Kirken, som saadan, ansaae den Sag for at være sig uvedkommende — og gjør det den Dag idag — og tog ingen videre Notits af den. Endog Videnskaben har ligeindtil de seneste Tider ignoreret Evangeliets Udbredelses Historie og forunder den kun en liden Afkrog i de almindelige Kirkehistorier. Saavidt mig er bekjendt, var den fortræffelige Joh. Christian Krafft († 1845) i Erlangen den første tydske Professor, som holdt Forelæsninger over Missionshistorien, hvilken Wiggers senere bearbeidede i sit bekjendte videnskabelige Værk.

Altsom Troen mere og mere vaagnede i den evangeliske Kirke, blev det ogsaa klarere erkjendt af de Troende, at Missionen er en uafviselig Fordring, og naar vi nu see tilbage paa, hvad der i de sidste halvhundrede Aar er virket, arbeidet, lidt og udgivet for Hedningernes Omvendelse, da kunne vi ikke andet end udbryde i Lov og Tak og sige: det haver Gud gjort og det er underligt for vore Øine. Er det en ringe Ting, at Evangeliets Røst er bleven hørt fra China til Persien, fra Afrikas Kyster indtil de fjerneste Øer, og at det allevegne, hvor det fik Indgang, har omdannet Livet? Ere de Mænd og Kvinder, som i Aartier efter hinanden have arbeidet utrætteligen paa at vinde Sjæle, ofte paa aldeles aandelig ufrugtbare Marker, og ikke agtede deres Liv for dyrebart, om de kunde skaffe Frelsens Budskab Indgang, ikke levende Vidner om, at Guds saliggjørende Naade skal aabenbares for alle Mennesker? Upaaagtet af den paa det Ydre rettede Verden, gaaer Missionen sin Gang og vinder Seire, der paa den store Guds og vor Frelsers Aabenbarelsesdag ville overstraale de meest glimrende Begivenheder paa Verdens Skueplads; og den vil ikke drage sin Fod tilbage, før den er gaaet om over al Jordens Kreds og har udkastet sit Net allevegne.

Imidlertid er det endnu saare langtfra, at det er opgaaet for Kirkens Bevidsthed, at Evangeliets Udbredelse i den ikke-

christelige Verden er en af dens vigtigste Opgaver; det er langtfra, at de kirkelige Organer, som saadanne, arbeide for denne Sag eller deeltage i Glæden for denne Sags Fremme; navnligen er det ikke uden Grund bemærket, at medens i England de høieste geistlige Embedsmænd ere Missionssagens Førere og Bærere, har den høiere Geistlighed i den øvrige protestantiske Kirke holdt sig udenfor Deeltagelsen, ja endog ofte med Fornemhed seet ned paa de derhen hørende Bestræbelser. Grunden er ikke vanskelig at finde. Det er jo langt lettere at bevæge sig indenfor Kredsen af statskirkelige Bestemmelser, end at vende sin Opmærksomhed paa det, som ligger udenfor; endog, hvor man ogsaa har Blik for en aandelig Behandling af Troens Anliggender, er det langt behageligere at arbeide for et allerede tilstedeværende christeligt Livs Udvikling, end at dele de mange Bekymringer og nedslaaende Erfaringer, hvilke det er Missionens Lod at gjøre. Vi bede dagligen: tilkomme dit Rige; men naar Riget kommer enten derved, at Sjælene i Christenheden opvækkes til en levende Erkjendelse af Synd og Naade, eller at Sjælene i Hedenskabet vende sig fra de stumme Afguder til den sande Gud, da føle vi ingenlunde den Glæde derved, som man skulde vente, men fremkomme strax med allehaande Tvivl og Betænkeligheder. Og dog bør det aldrig glemmes, hvad Hjemmekirken skylder Missionen, Hvormange Tanker der først bleve vakte til Sands for Christendommens Magt og Betydning ved at høre, hvad Gud har udrettet ved sine troende Vidner blandt de formørkede Slægter, Hvormange der ved at læse Skildringer af det gudforladte Liv i Hedenskabet kom til at gribe i den egen Barm og gjenkjendte Afspeilingen af den egen Elendighed; en uberegnelig Velsignelse er udgaaet fra de Missionsfester, som holdes rundt om i Landene, som have kaldet Mange sammen, der maaskee for første Gang hørte, at der var noget, der hed Missionsvirksomhed, og siden aldrig glemte det modtagne Indtryk.

Vi ville her ikke opholde os ret længe ved den Indvending, der forekommer hyppigst, at vi have Nød og Elendighed, Gudforladthed og Uchristelighed nok hjemme, til at vi skulle have Omsorg for fjerne og ukjendte Folkeslag; man smiler over, at man kan interessere sig for Chinesere og Hottentotter, medens vort sociale Liv bærer Jammer og Forsømthed nok tilsyne. „Det er at tage Brødet fra Børnene", siger man, „og give det til Hundene". Nu, vi kunne let svare med de Ord, den kananæiske Kvinde har lært os, hvilke sik en saa stor Bersommelse af Herren; men vi vide vel, at

de, som paaberaabe sig Hjemmets Armod, for at svække eller mistænkeliggjøre Interessen for Missionen, ikke ville føle sig tilfredsstillede ved hiint Svar. Thi Indvendingen kommer i Regelen ikke fra dem, hvis Hjerte brænder for at afhjælpe Næstens Nød, ikke fra dem, som ere Bannerførere for Kampen imod Pauperismens, Materialismens og Lastefuldhedens Ønder; men næsten altid fra dem, som søge et Paaskud for deres Udeeltagelse i Henviisning til hvad der ligger nærmere, uden at de røre dette Nærmere. Thi hvoraf kommer det ellers, at den indre Missions Befordrere ogsaa ere den ydre Missions, at det altid er i de samme Kredse, at man finder aabne Hjerter for begge Arter af Virksomhed, at det er de samme Personer, som bidrage med deres Skjærv til at lindre den hjemlige Elendighed og at evangelisere de Udenforstaaende? Hvor Sjælen er greben af Naaden og Sandheden i Christus, der kan den ikke anjee noget Guds Riges Anliggende for fremmed og den uvedkommende. Om den Enkelte endog efter sin Individualitet interesserer sig mere for en end for en anden Virksomhed, saa vil dog en levende Bevidsthed om, hvad vi skylde Herren og hans Aand, ogsaa aabne Sandsen for den store Opgave, Missionen har at udføre i de ikke-christelige Folkestammer. I mene: „vi have nok at gjøre herhjemme; hvad vedkomme Chinesere, Hottentotter eller Fidschier os“? Vi svare: ja vist var der nok at gjøre i Jerusalem og Judæa, Forkomne og Elendige nok i Palæstina, og dog sagde Christus ikke til sine Disciple, da han forlod dem, for at indtage sin Herligheds Throne: venter, indtil hver Israelit har hørt og antaget Troen, men han bød dem, at prædike for al Skabningen og at gjøre alle Folk til hans Disciple; og Paulus blev ikke i een Stad, indtil al Jammer, timelig og aandelig, var afhjulpen ved Herren, men han gik med Færdighed i Fredens Evangelium fra Sted til Sted, inderlig glad over, at Evangeliets Vellugt udbredtes overalt. Og i andre Fodspor kunne vi ikke gaae. Det være langtfra, at vi kunne ønske en Skilling, som anvendes af sand christelig Omhu for at lindre Nød hjemme, anbragt i Missionens Tjeneste; vi sige som vort Forbillede: „lad først Børnene mættes“. Men naar Tusinder bortødsles til Dieblikkets Morskab, bortspilles, bortdrikkes, naar man hverken rører Haand eller Fod til personligen at tage sig af den lidende Deel af Menneskeheden, og man saa vil afvise os, der tale Christendommens Udbredelses Sag, med Henpegen paa, hvad der er at gjøre herhjemme, saa kunne vi ikke vige for et saadant Paaskud, som kun skjuler den egne Magelighed, ved at mistyde og dadle

Andres Virksomhed. Her er det, at vi sige: det Ene skal gjøres, og det Andet ikke forsømmes.

"Langt betydeligere Anfægtelse lider Missionens Sag fra Confessionsforholdene. Det turde være de Fleste af Læserne bekjendt, hvilke heftige Kampe der i denne Retning nu allerede i flere Aar ere førte i Bayern, Baden, Hessen og Hannover osv., og hvilken Spaltning denne Kamp har frembragt. Man anseer det for aldeles nødvendigt, at lutherske, reformeerte, anglikanske Missionærer forpligtes paa Landskirkens Symboler, og at de aflægge Løfte om, at ville udbrede Christendommen nøiagtig efter den lutherske eller den reformeerte eller anglikanske Bekjendelse; man ivrer imod en Forening med andre Denominationer, som en Utroskab imod den egne Kirke, og henter for denne Sammenarbeiden mellem forskjellige evangeliske Bekjendelser en Indvending imod Missionen selv. Denne Anskuelse er ogsaa paa det Skarpeste bleven udtalt i Dansk Missionsblad 1852 af Pastor Blædel, P. 58: „Naar jeg her, som allerede tidligere paa et andet Sted, har omtalt Hernnhuternes Missionsbestræbelser i Hedningelandene, maa jeg udtrykkelig gjøre Bladets Læsere opmærksomme paa, at jeg ingenlunde henregner disse eller Baptisternes og andre sectariske Partiers Missionsvirksomhed til den christne Kirkes, efterdi de ikke bringe Christi Kirkes Daab og Pagt med sig til Hedningerne, men oprette med disse en selvgjort Pagt" osv. „Vi kunne ikke betragte disse Partiers og Secters Forsøg paa at gjøre Proselyter blandt Hedningerne under samme Synspunkt, som selve Kirkens Missionsbestræbelser". Man troer imidlertid neppe sine egne Øine, naar man læser, hvorledes den samme Udgiver nogle Aar senere skildrer den her saa foragteligen omtalte Brødremenigheds Missionsvirksomhed (1857 P. 16): „Enhver veed, at denne rigt benaadede Menighed, ligefra dens første Oprindelse af har anseet det som sit af Herren givne Kald, at bringe Hedningerne Evangeliet om Jesus Christus og ham korsfæstet. Og iblandt Hedningerne opsøgte de netop de Elendigste, de meest Forladte og Forkomne, for at yde dem den christelige Kjærligheds Samaritanertjeneste. Deres Sendebud gik til Negerslaverne i Vestindien, som man var vant til næsten ikke at anse for menneskelige Væsener, for at sige dem, at Jesus ogsaa var deres Frelser; de droge til Eskimoerne i Grønland og Labrador, for at plante en Guds Have i disse øde og uhyggelige Iisørkener, de ilede med Frelsens Budskab til Sydafrika — — — med en Beredvilligheb, som den guddommelige Kjærlighed alene kan skabe". I disse

Yttringer af den samme Udgiver af en Missionstidende indeholdes Confessionalistens Anklage mod Missionen, og hvad man neppe anede i 1852, det Svar, som bør gives paa Anklagen. Man vil holde paa den Form, i hvilken en enkelt Kirke, ifølge visse historiske Udviklinger, meddeler de christelige Troessandheder, og kalder de derfra afvigende Christne sekteriske Partier; deres Missionsvirksomhed er „Forsøg paa at gjøre Proselyter". Men har man da ret alvorligt betænkt, hvad man vil? Den lutherske, den reformeerte, den engelske Bekjendelse er Resultatet af Kampe med vildfarende Lærdomme, af historiske Udviklinger, af langvarige Underhandlinger; alle disse Forudsætninger mangle aldeles i Hedningeverdenen, hvor det ikke kommer an paa først at gjøre de Omvendte til Lutheranere, Reformeerte, Anglikanere, men til Christne, at forkynde Jesum Christum og ham korsfæstet. „Sandhedens Piller og Grundvold og uden Modsigelse stor er den Gudfrygtigheds Hemmelighed: Gud er aabenbaret i Kjød, er retfærdiggjort i Aand" o|v. (1 Tim. 3, 16) — dersom nogen bygger paa denne Grundvold, bygger han da ikke paa den sande Grund, om han endog afviger i enkelte Læresætninger? Man taler om Christi Kirkes Mission — hvad er det, man kalder Christi Kirke, vel ikke andet end den egne Kirkes, og saa falder det saa nemt, at henlægge alle andre til Secternes store Skare, som oprette „en selvgjort Pagt". Men mon ikke „den rigtbenaadede Menighed, som gaaer med en Beredvilligbed, som kun guddommelig Kjærlighed kan lære den", til Nordens Jis og Sydens brændende Zone, af den Herre Jesus selv er anerkjendt at høre til Christi Kirke? Ogsaa vi troe, at den lutherske Kirke indeholder det sandeste Udtryk af den christelige Lære, og vi holde fast paa den ældgamle Definition, at Kirken er der, hvor Evangeliet prædikes retteligen og Sacramenterne retteligen forvaltes; men hvad der hører til den rette Lære og til Sacramenternes rette Forvaltning, det vide vi af Herrens egne Ord, og ingen menneskelig Lov har Ret til at lægge noget til eller tage noget fra. Men vi mene ingenlunde, at det er nogen Utroskab imod den egne Kirke, nogen latitudinarisk Svaghed eller nogen betænkelig Vaklen, naar vi paastaae, at de enkelte Kirkers Særegenheder ikke have nogen Betydning i Hedningemissionen, hvor det er det Almeenchristelige, som skal indpodes. Hvor klart har ikke Luther forstaaet, hvad dette Almeenchristelige var, og nedlagt det i sin lille Katechismus til et Vidnesbyrd imod alle Confessionalister. Det er uimodsigeligt, at der ere Partier i Christenheden, med hvilke vi ikke

kunne forene os i Misjonens Sag, f. Ex. Quækerne, fordi de forkaste Sacramenterne, Unitarierne, fordi de nægte Gud aabenbaret i Kjød, Svedenborgianerne, fordi de opstille en mystisk Engleforbindelse, til hvilken vi ikke kjende noget, Katholikerne, fordi de sætte Paven ved Siden af Christus. Men om Nogen bekjender den Augsburgske Troesbekjendelse eller Heidelberger Katechismen eller de 39 Artikler, om Nogen anseer Kirkestyrelsen bedst varetaget ved Consistorier, Presbyterier eller Biskopper, det kan have sin store Betydning i Hjemmet, det kan være en Samvittighedssag for den Enkelte, og det er baade naturligt og berettiget, at Missionæren helst lægger sin egen Kirkes Læreform til Grund i sin Virksomhed. Men det er hverken naturligt eller berettiget at paastaae: naar vi ikke gjøre Chinesere eller Hottentotter til Bekjendere af den Augsburgske Confession, saa er det ikke Christi Kirkes Mission, som bringes dem, men en selvgjort Pagt, som oprettes iblandt dem. Thi, hvad der skal bringes Hedningerne, det er den salige Forkyndelse, at Gud har elsket ogsaa dem saa, at han ogsaa har hengivet sin eenbaarne Søn for dem, paa det de, som troe paa ham, ikke skulle fortabes; og naar dette Ord gaaer igjennem deres Hjerte og de spørge deres Apostle: „I Mænd, Brødre, hvad skulle vi gjøre", da have disse intet andet Svar end det, de første Apostle havde: „Omvender Eder, og hver af Eder lade sig døbe i Jesu Christi Navn til Syndernes Forladelse; og I skulle faae den Helligaands Gave; thi Eder og Eders Børn hører Forjættelsen til og alle dem, som ere langt borte, hvilkesomhelst Herren vor Gud vil kalde dertil" (Ap. G. 2, 38). Det er ogsaa en Kjendsgjerning, at mange Missionærer, som udgik med Forstanden opfyldt af dogmatiske Bestemmelser og med den faste Overbeviisning om Uundværligheden af den hjemlige Confession, snart have lært, at det er Korsets Ord, men ikke den augsburgske eller heidelbergske eller anglikanske Bekjendelse, som er en Kraft til Saliggjørelse for enhver den, som troer.

Det er usalige Stridigheder, som i den senere Tid ere opstaaede i Missionssagen af Hensyn til Confessionsforholdene; vi ville ingenlunde nægte, at det hos Mange virkelig er Nidkjærhed for Herrens Huus, som driver dem til at adsondre sig fra Medarbeidere, med hvilke de dog ellers staae paa samme Troens Grund; men vi maatte kjende saare lidet til det menneskelige Hjerte, naar vi vilde nægte, at det ogsaa ofte er fremmed Ild, som bringes paa Herrens Alter. See vi det dog jo dagligen i Hjemmet, hvorledes de Troende spalte sig i Partier, og forkjettre hinanden endog indenfor den samme

Kirkes Omraade, istedetfor at staae ved Siden af hinanden, Skulder ved Skulder, imod Atheisme, Materialisme og Usædelighed!

Nu siger man: hvor kan det gaae an, at ville evangelisere Hedenskabet, saalænge der er saa liden Eenhed hjemme; er det andet, end at blotte Kirkens dybe Saar for det endnu usvede Blik, og maa det ikke nødvendigviis bringe Forvirring iblandt Hedningerne, at Christendommen bydes dem under en saa mangeartet Skikkelse? Forsaavidt man af den confessionelle Uenighed vil hente en Indvending imod Missionen selv, svare vi, at det virkeligen er af det Onde, hvor man sætter Parti over Evangelium; det er slemt, at f. Ex. Puseiiterne have forstyrret det gode Værk i Indien ved deres katholiserende Tendentser, Methodisternes og Baptisternes Kampe i Nordamerika er beklagelig, det gjør kun et uhyggeligt Indtryk, naar man seer, hvorledes de lutherske og reformeerte Synoder i Ohio og Missouri forkjettre hinanden ligefor Indianernes Øine. Men, hvor slemt dette end er, og hvor lidet ønskeligt det er, at, saasnart en Missionsvirksomhed er begyndt paa et Sted, strax et andet Parti træder til og vil dele Arbeidet, saa lader det sig dog ikke forebygge; og at ville vente, indtil der blev en større Eenhed i Kirken, inden man udsendte Missionærer, er det samme som at udskyde Sagen i en ubestemmelig Fremtid. Ogsaa i denne Henseende lyser den apostoliske Tid for os og viser os Veien. Hvor nødigen Paulus vilde gaae derhen, hvor Grunden allerede var lagt af Andre, saa maatte han dog finde sig i, at Andre kom ind i hans Virkekreds med mangeartede Lærdomme og forvirrede de spæde Menigheder ved alleslags menneskelige Paafund; Apostelen gjorde ingen Hemmelighed af disse Partier, men traadte kraftigen op mod dem, som vilde dele de Christne i Pauliner, Petriner eller hvad de nu heb. Anderledes kan der heller ikke nu missioneres; det kan ikke blive skjult for Hinduer eller Polynesier, at der ere fromme og troende Christne, som anse det for en Nødvendighed, at christne Forældres Børn døbes i den tidlige Barndom, medens andre ligesaa fromme og troende Christne kun ville døbe Voxne. Naar Hedningen hører, at det er den samme treenige Gud, den samme Frelser og Saliggjører, den samme Helligaand, der prædikes af dem, naar det er den samme Bibel, der bringes ham, de samme Sacramenter, der forkyndes som Naademidler, den samme Lære om Retfærdiggjørelsen af Troen, der lyder fra de forskjellige Læber, saa vil det ikke forstyrre ham, at han seer afvigende Former. Forstyrrelsen begynder først der, hvor man ifølge indskrænkede

Begreber fremhæver det Partikulære paa det Almeenchristeliges Bekostning. Var det kun levende Christne, troesstærke Mænd og Kvinder, omvendte og gjenfødte Sjæle, som bragte Guds Evangelium til Hedningerne, saa maatte de gjerne have deres særegne Anskuelser om dette eller hiint! Bevidsthed om, at Gud har indesluttet dem alle under sin Barmhjertigheds Omraade, vilde snart forene dem til een fælleds Virksomhed, og de omvendte Hedninger vilde netop derved faae et Blik for Christi Kirkes Eenhed under al Forskjellighed. Dersom det virkeligen er sandt, at Brødremenigheden og Pietismen har leveret de troeste og meest udholdende Missionærer, da have vi deri en talende Kjendsgjerning for, at den bedste Rustning, hvilken et Sendebud kan føre med sig, er Færdighed i Fredens Evangelium, og ikke eensidig Fastholden ved en fra Hjemmet medtagen Confession. Naar Apostelen er bleven Jøderne en Jøde og Hedningerne en Hedning, da har han dermed henpeget paa den store Betydning, som det maa have for enhver Christendommens Forkynder, at agte paa de nationale og locale Eiendommeligheder; en tydsk eller en dansk-lutherst Kirke kan ikke grundes i China eller paa Nyseeland; men dersom det christelige Liv virkeligen skal blomstre frodigen der, da nytter det ikke, at indtvinge det i Moderkirkens Form; det evangeliske Liv i China og paa Nyseeland vil skabe sig sin særegne Form, eller ogsaa det vil visne og hensygne som noget fremmedartet. Vi ere langtfra at ophøie det Nationale paa det Christeliges Bekostning; vi maae gjøre Indsigelse imod dem, som gjøre Christendommens Indflydelse afhængig af Folkeligheden; men vi ville heller ikke glemme, at en jerusalemsk Menighed havde en anden Typus end en hellensk, og vi ere overbeviste om, at Christendommen hos Karenerne maa have en anden Skikkelse, end den har i en dansk Menighed, omendskjøndt Christus er een og den samme her og hisset.

Paa Personligheder, paa at finde Mænd og Kvinder, som selv have fornummet Christi Liv i deres Sjæle og derfor kunne bringe Andre, hvad de selv have erfaret, derpaa kommer det først og sidst an. Vi, som virke herhjemme, kunne have Møie og Bekymring nok ligeoverfor den i Menighederne herskende Ligegyldighedens eller Vantroens Aand; men vi bæres og understøttes dog af den christelige Bevidsthed, der ikke er uddøet i Menigheden, og af de christelige Institutioners velgjørende Indflydelse. Ganske anderledes er Missionæren stillet. Han skal ret egentlig optage Kampen med Djævelens Befæstninger, imod Ondskabens aandelige Magter og imod et Hedenskab, der siden Apostlenes Tid er bleven deels mere forstenet og

forhærdet, deels slappet og afkræftet for aandelige Impulser; hvad der hører til at indlade sig i en saadan Kamp, derom have vi ofte herhjemme ingen tydelig Forestilling. Mange af de dueligste Missionærer have ogsaa tilstaaet, at de først ved at arbeide i Hedenskabet have faaet den rette Forstaaelse af Bibelens Lære om Mørkets Kræfter. Missionshistorien har saadanne Sandhedsvidner at opvise, som fortjene at kaldes Christi Kirkes Heroer; men der mangler naturligviis heller ikke paa Exempler paa saadanne Sendebud, der ingenlunde vare det Kald voxne, hvilket de paatoge sig. Hvorledes man nu skal tilsikre sig saadanne af Gud kaldede Personer, derpaa kan Ingen give noget fyldestgjørende Svar. Det er vel sandt, at hidtil ligger Missionssagen i Selskabers Hænder, og det beroer paa disse Selskabers Valg og Bestemmelse, hvem der udsendes; det var vistnok ønskeligere, om Kirken, d. e. den hele kirkelige Organisme, tog en levende Deel i Missionssagen. Men dermed havde man dog ikke vundet noget med Hensyn til Personlighederne. Endnu gaaer der en kold Aande over saa mange Dele af Kirkelegemet; vi ville ikke omtale det, at mange Kirkestyrere ikke have Hjerte og Blik for Missionen; men saalænge Døden endnu hersker over saa vide Strækninger indenfor den Christenhed, som er omgjærdet med Bekjendelsesskrifters Palladium, saa er det lidet tilraadeligt, at henlægge Missionsselskabernes Virksomhed til den almindelige Kirkestyrelse. Hvad der kommer ud deraf, det vide vi Danske vel bedre end noget andet Folk, ved Henblik paa Grønland. Det Fuldkomneste og Bedste var det vistnok, om Hedningernes Omvendelse anerkjendtes at høre med til Christi Kirkes Livsopgave, og Omsorgen for denne Sag var indordnet i Kredsen af Kirkens Functioner; vi haabe paa, at den Tid vil komme, og vi see allerede nu friskere Luftninger at strømme igjennem Kirken. Men kunne vi ikke ved nogen Kirkeorden tilsikre den hjemlige Kirke Præster og Sjælesørgere efter Guds Hjerte, saa kunne vi langt mindre vinde Missionærer af det rette Slags ved at lade Kirkestyrelsen udnævne dem. Sagen er endnu bedst tjent med at være betroet til Missionsselskaber, til hvilke dog i Regelen kun de slutte sig, der føle Interesse for Missionens Formaal. Vil man nu paastaae, at saalænge Forholdet vedbliver at være et saadant, saa er det ikke „Christi Kirkes" eller ikke en kirkelig Mission, men kun en Partisag, saa ville vi finde os heri og ikke være bange for Stikordet: „kirkelig"; thi vi vide, at det ikke er Biskopper, Provster, Præster, Landemoder, Consistorier, Kirkeraad, som udgjøre Kirken, om de end ere nødvendige Led af den eller Organer

for dens Virksomhed, men at Kirken har Troens Inderlighed, Bekjendelsens Oprigtighed og Kjærlighedens Varme til Betingelsen for sit Liv; hvor disse Betingelser ere tilstede, der er der Hjerte for Missionen.

Det kan ikke være vort Øiemed at udvikle, men blot at henvise til, hvad Handelen, Ethnographien og Lingvistiken skylder Missionen; Videnskabsmænd, som slet ikke interessere sig for Evangeliets Udbredelse, have med Tak modtaget Missionærers Oplysninger om de hedenske Landes Sprog, Sæder og Mythologi. Hvilke Skatte af Kundskaber de Baselske Magaziner indeholde, er nokjom anerkjendt; de største Fagmænd i Journal Asiatique have givet de protestantiske Missionærer den fortjente Hylding; og at Bibelen er oversat i 179 Sprog, er en saa opløftende Kjendsgjerning, at kun Faa ville være sneverhjertede nok til at undervurdere den. Men her aabenbarer sig en Fare for Missionen, der ikke bør oversees, navnlig i nyere Tid. Det er nemlig uimodsigeligt, at en større Humanitet gjør sig gjældende nu i Samkvemmet med Folkene end tidligere, og derfor er der Mange, som i Modsætning til det femtende og sextende Aarhundredes grusomme og uretfærdige Behandling af Hedningefolkene arbeide paa at gjøre disse deelagtige i den europæiske Dannelse (et Product af Evangeliet) og dette dannede Livs Goder. Hvad disse kalde Indførelsen af Christendommen er Indførelsen af Civilisation, som vel kan have sit Værd, men er saa langtfra at frembringe nogen Omvendelse, at den meget mere er en Hindring for en sand Omvendelse fra Syndens og de forfængelige Guders Tjeneste, og kun fører til en slappende og indifferentistisk Livsanskuelse. At Christendommen ogsaa har sin Forjættelse i det nærværende Liv og frembringer Orden, borgerligt Velvære, Handel, Kunst, Agerdyrkning, hvor dette, som hos de egentlig vilde Folkefærd, var ukjendt, det falder i Øinene; men det er skjult for mange velvillige og godmodige Mennesker, at Civilisation ikke er Christendom, omendskjøndt det, som foregaaer blandt civiliserede Hedninger i Indien og China i disse Aaringer vel maatte være istand til at aabne Øinene paa os Alle. Derfor har Missionen al Aarvaagenhed behov for at frigjøre sig for denne Forvexling af Dannelse og Christendom og sætte fuld Fortrøstning til Ordets Magt, til Prædikenen om den korsfæstede og opstandne Christus, som en Kraft til Saliggjørelse for hver den, som troer; ellers vil man faae civiliserede Hedninger istedetfor troende Christne, og nedsætte Evangeliet i sin Herlighed til at være et nyttigt Middel til at tæmme Vildskaben. Jeg kan f. Ex. ikke billige det — hvad

jeg har udtalt baade for engelske og tydske Missionsvenner — at man i China begynder med at oprette Hospitaler, hvori man pleier syge Chinesere og saa leilighedsviis drager en eller anden Svag eller Helbredet over til den christelige Bekjendelse; jeg troer ikke, at en saadan Omvendelse lover nogen fast Rod. Det er vel sandt, at Herren altid var omgiven af Syge, hvilke han helbredede, men det var Syge, som kom til ham i Troen paa hans guddommelige Magt, medens de her omtalte Chinesere kun søge medicinsk Hjælp. Jeg antager det ligeledes for et stort Misgreb, at man i Indien har oprettet Skoler, hvori Veda læres ved Siden af det N. T., og at man har troet, at naar Hinduerne bleve ret bekjendte med vore Videnskaber og Kunster, saa vilde de fatte Kjærlighed til vor Religion. Det er jo ogsaa aabenbart, at denne Plan er mislykket, netop fordi den ikke førte Guds Sag, men udgik fra den Anskuelse, at blandt de forskjellige Religioner var Christendommen ogsaa værd at tage med — en Anskuelse, som nylig udtalte sig ved de Ord i en christen Generals Proclamation til Hinduerne: „jeg ærer Eders Religion og agter Eders Gudsdyrkelse" — Ord, som med Rette have vakt saa stor Forbittrelse hos de troende Christne i England. Nei, den som vil føre Herrens Krige og indtage Djævelens Befæstninger i Hedningelandene, han skal tage Guds fulde Rustning paa, saaledes som den er beskrevet stykkeviis, Eph. 6, 12—17; dermed alene bekjæmpes Ondskabens aandelige Hær under Himmmelen; saaledes fremtaadte Ziegenbalg, Rauch, v. d. Kemp og mange af de meest velsignede Evangeliets Sendebud. Har Ordet først vundet Magt over Hjerterne, saa følger deraf en christelig Livs-Orden, Sædelighed, Agerdyrkning, faste Boliger og hvad der forresten er Produkt af Christendommens Indflydelse; hvor yndige ere ikke mange af Hottentotternes Kraaler og Neger-Landsbyerne i Serra Leone, men de ere ogsaa opvorne paa Agre, som ere vædede af en Taarefæd.

Missionen har at gjøre med raae Naturfolk, Vilde i egentlig Betydning, og med civiliserede Hedninger, og den dybe Forskjel, der er imellem begge disse Folkefærds aandelige Tilstand, kræver forskjellige Kræfter, hvilket ikke altid nokſom er paaagtet. De Vilde have ingen Historie, eller og deres Histories Strøm taber sig i Sandet; de leve hverken for Fortiden eller for Fremtiden, men kun for Øieblikket ɔ: de have ikke modtaget nogen aandelig Arv og have ingen saadan at overlevere til Efterslægten; de leve ret egentligen fra Haand til Mund baade i timelig og i aandelig Henseende. Hvor de som vilde Folkefærd ere komne i Berøring med civiliserede, der have de

kun modtaget Spiren til deres Undergang af disse eller have maattet bøie sig for deres Overmagt; Indianerne ere forsvundne for de Hvide, Negerne have fortæret sig i Slaveri for Muhamedanerne, længe før den christne Verden indførte Slavehandelen, endog halvvilde Stammers Charakteer, som Mongolernes, er bleven opslugt af den chinesiske. Den, som skal prædike Evangelict for de Vilde og udløse dem fra Fethischernes og Schamanernes Lænker, i hvilke de næsten alle ere bundne, behøver ikke nogen videnskabelig Dygtighed eller lærd Dannelse, men meget mere en levende Tro, en eenfoldig christelig Overbeviisning, praktisk Sands og en jevn Livsstilling, der kan finde sig i de umaadelig mange Besværligheder og Afsavn, hvilke et Ophold imellem vilde Stammer medfører. En rigtig Takt har derfor bragt Brødremenigheden og Methodisterne til fornemmeligen at opslaae deres Boliger mellem vilde og halvvilde Folkeslag. Langt sværere er Kampen hos de civiliserede Folkeslag, f. Ex. Hinduer, Chinesere, Japanesere; de ere næsten altid Pantheister, og deres udviklede Religionssystem har skabt en historisk Fortid, en Bestræbelse for Fremtiden, Philosophi, Kunst, Videnskab, der gjennemtrænger Folkelivet indtil dets inderste Fibre. Missionæren kan ikke være en blot Lægmand, men han maa forstaae at tage det op med de aandelige Magter, som træde ham imøde med stundom spidsfindig dialektisk Færdighed. Man har i denne Henseende ikke været opmærksom nok, og udsendt Folk til Steder, hvor de ikke kunde magte de Kræfter, med hvilke de havde at kjæmpe, medens de kunde have gjort overordentligt Gavn paa den rette Plads. Har ikke Herren selv gjort dette indlysende for os, idet han udvalgte Paulus, en Mand, dannet i hebraisk og hellensk Skole, til at tage det op med den civiliserede romerske, græske og jødiske Aand, medens han anviste de andre Apostle andre Virkekredse? Vel agtede Apostelen Paulus sig ikke i Corinth at vide noget andet end Jesum Christum og ham korsfæstet, men baade hans Breve og hans Taler i Athen og Jerusalem og Antiochia ere tilstrækkelige Vidnesbyrd om, at han forstod at tale Viisdom blandt de Fuldkomne, om end ikke denne Verdens Viisdom. Man læse Indiens Missionshistorie, og man vil allevegne finde Bekræftelse paa det her Sagte; en Carey, en Ward, en Buchanan kunde staae sig mod Brahminerne, medens disse ikke sjeldent lode andre christelige Missionærer føle deres Overlegenhed i aandelig Udvikling, hvorved ogsaa den christelige Prædikens Virkning traadte i Skygge. Derfor var det ogsaa saare ønskeligt, at Missionsselskaberne vilde tage et omhyggeligere Hensyn end

hidtil, hvor de enkelte Sendebud bedst kunde finde den rette Plads for deres Virksomhed; thi alle nidkjære og begavede Mænd ere ikke skikkede til det Samme.

Det er en bestandig tilbagevendende Klage, at Antallet af de for Christendommen Vundne ikke staaer i Forhold til de gjorte Anstrengelser, til de anvendte Bekostninger, og ikke svarer til de Forhaabninger, som opfyldte Missionsvennerne; man har ogsaa vænnet sig til at betragte Missionsberetningerne med en Slags Mistænkelighed. Paa den første Klage kunne vi ikke svare Andet, end ved at henvise til Moderkirken. I et Aartusinde har vort Folk været et christeligt Folk, været omgivet af og baaret af de christelige Institutioner, og dog vil Ingen nægte, at der endnu ere store uopløste og uovervundne Rester af Hedenskab tilbage i det, af et Hedenskab, der kundgjør sig baade ved Vantro og Overtro, baade ved Slovhed for alt Aandeligt og ved gruelige Laster, og det uagtet der ere gjorte umaadelige Anstrengelser for at pleie og nære det christelige Liv, i hvilket Folkene i Europa ere indpodede. Hvorledes vil man da forlange eller vente, at den neppe 70-Aar gamle evangeliske Mission skal have udrettet mere, end den har; maae vi ikke snarere undre os over, at man er kommen saavidt. Det skal ikke dølges, at mangen Beretning har fremstillet Virkningen af den evangeliske Prædiken i et gunstigere Lys, end den fortjente; det gjælder dog mere en svunden Tid, end den nærværende, i hvilken Beretningerne ere langt ædrueligere, end de vare tidligere. Man bør heller ikke overse, at et Hjerte, som ret er grebet af Christi Kjærlighed, er tilbøieligere til at glæde sig inderlig, hvor det seer Spor af den Almægtiges Fodtrin, end den kolde Forstand vil tilstede det; virkelig opdigtede Beretninger skal man have ondt for at paavise. Og naar man seer hen til, hvorledes det saae ud paa mange nu blomstrende Missionspladse for 30—40 Aar siden iblandt Kaffer og Hottentotter, Negre og Malaier, Polynesier og Eskimoer, hvad Gud har udrettet i de forskjelligste Egne af Jorden[1]), og man dermed vil sammenligne de kirkelige Tilstande i Hjemmet med deres aandløse Orthodoxi, uden Liv og Kraft, med ligegyldig Slovhed, hensygnende Protestantisme, materialistisk Livsanskuelse og sandselig Nydelsessyge, da behøver Missionen ikke at slaae Øinene ned, men

[1]) Da den ædle Henry Martyn var i Indien 1805, ytrede han: dersom jeg saae en Hinduer omvende sig til Christus, vilde jeg anseе det for en Opstandelse fra de Døde; nu tæller Præsidentskabet Madras 76,000 christne Hinduer.

kan være frimodig i Overbeviisningen om, at Herren har vedkjendt sig dette gudelige Værk. Og dette saameget mere, som Modstanden imod det ikke er at søge blot i Hedningelandene, men i de Christnes Leir, som ved deres forargelige, vantroe og ugudelige Levnet have vanæret den Religion, hvis Navn de bære.

(Sluttes).

Grundtvigianst Exegese.

Et truende Tegn paa og et stærkt Beviis for Grundtvigianismens Usandhed og indre Brøstfældighed foreligger i den Maade, hvorpaa Skriften udlægges af mange af dens Tilhængere. Der viser sig i denne Henseende et reent Affald fra Protestantismens Aand og Princip. Fra flere af denne Skoles Disciple (s. Ex. P. C. Kierkegaard, F. Helveg, Viborg, Kragballe, L. Thurah, C. H. Thurah, P. W. Christensen osv.) haves exegetiske Specimina, der i Mangel paa videnskabelig Aand og Sandhedskjærlighed, i sleben Sophistik eller i plump Raahed, i en ofte til det Latterlige grændsende hovmodig Subjectivisme, der sætter tvilesløse Allegoriseringer og beruste Phantasier i det Objectives Sted, fuldkommen kunne sættes ved Siden af de ældre saa uhyggelige Udskeielser i Kirkens vankundigste Tider, hos Secter, i Jesuitismen osv. Det er utroligt, hvad disse Mennesker vide Besked om, og hvor apodictisk de kunne fremsætte Ting, som man skulde synes maatte falde udenfor den nuværende menneskelige Kundskabs Omraade. Men det Mærkeligste er dog, at mange af disse Paastande, der lige apodictisk fremsættes af de forskjellige Forfattere eller af samme Forf. til forskjellige Tider, staae i directe Modsigelse til hinanden. Dette Uvæsen er i stik Modsætning til den Beskedenhed, hvoraf al videnskabelig Forskning bør bære Præg, saalænge vi færdes i denne timelige Indskrænkning, i hvilken vi i mange Stykker maae nøies med Sandsynlighed der, hvor vi kunde ønske Vished, maae slaae os til Ro med et non liquet, hvor vi kunde ønske Sandsynlighed.

Vi have ofte tidligere havt Leilighed til i Ugeskriftet fra grundtvigianske Bøger og Tidsskrifter at anføre Exempler paa denne Retnings smagløse og vilkaarlige, næsten til Vanvid grændsende, Exegetik, og vi skulle her tilføie et Par ret oplysende fra de sidste Hefter af „Kirkelig Samler".

Iblandt det Meget, hvorom ethvert med sund Sands begavet Menneske maa sige, at han ikke veed det Mindste derom, er

unegtelig det ſom, Kain og Abel have talt med hinanden om paa Marken, da Kain ihjelſlog ſin Broder. Ikke ſaaledes med Hr. P. W. Chriſtenſen. Han kan gjætte ſig til, at de talte om, hvorvidt Kain ſom den Førſtefødte tillige ſkulde have Velſignelſen, eller denne ſkulde falde i Abels Lod. I „K. S." 4de Bd. i en Afhandling om „Førſtefødſelsret og Forjættelſe" ſiger han nemlig P. 43: „Det feiler neppe, at hun (Eva) jo leilighedsviis har betroet denne ſin Førſtefødte (Kain), hvad det var hun ventede ſig af ham.... Havde Moderen talt med Kain om Førſtefødſelsretten og hvad den i hendes Øine havde at betyde, ſaa kan vi nok gjætte os til, hvad det var, Kain vilde tale med ſin Broder Abel om, da han bød ham ud paa Marken og ſlog ham ihjel" Altſaa: I 1ſte Punktum formodes Noget om Evas Tanker, og ſaa ſluttes i 2det Ditto (med Ordet: „ſaa") fra denne (ugrundede) Formodning ſom fra en given Forudſætning — der har man en Typus for den hele grundtvigianſke Theologi, hvormed der ikke blot kan flyttes Bjerge men ogſaa Daarekiſter op baade paa Kathedre og Prædikeſtole! — I ſamme Artikel, P. 53, hedder det om Eſau, hvis Salg af Førſtefødſelsretten for en Ret Lindſer ſnarere ſynes at vidne om Letſindighed end om Snildhed, at han „var ſnild nok til at ſatte, at han uden at modſige ſig ſelv, kunde afſtaae ſin Førſtefødſelsret til Broderen, ſaa at denne beholdt; hvad der af jordiſk Gods kunde være at arve efter Forældrene — og endda forbeholde ſig den himmelſke Forjættelſe formedelſt ſin Faders Velſignelſe. Han var tillige liſtig nok til, ikke med et eneſte Ord at røbe dette hemmelige Forhold for ſin Broder Jakob; dengang han afſtod ham ſin Førſtefødſelsret.... Men den Gud, ſom gjør Verdens Klogſkab tilſkamme, han beſkæmmede ogſaa Eſau og lod ham fanges i hans egen Snare". P. 54—55: „Rebekka har ſikkert givet Agt paa, hvorledes Eſau forſtod at gaae Faderen under Øinene, hvor ſnildt han vidſte at foreſtille denne, at han i Grunden fortrød at have afhændet ſin Førſtefødſelsesret, ſamt at han derved ingenlunde vilde have ſin dermed forbundne Adkomſt til Forjættelſen opgivet. Hvor from og ædelmodig kunde ikke den Hykler lade, naar Talen var om den Sag. Førſtefødſelsretten, dette jordiſke Gode, haade han kjønt overladt til ſin yngre Tvillingbroder; hans egen Hu ſtod kun til Forjættelſens himmelſke Gode, til den evige Velſignelſe, iſær da han jo dog ikke ventede at leve ret længe. „Jeg ſkal jo dog døe, hvad ſkal jeg ſaa med Førſtefødſelsret!" Jo, han kunde nok føle paa ſig ſelv, at han var for god til denne Jord. Og naar nu denne ſledſke Tale

kryddredes med en lækker Vildbrad — ja saa forfeilede den ikke sit velberegnede Indtryk paa den gamle, svage, blinde Isak" [1]).

I samme Hefte P. 22--39 findes en Artikel af samme Forfatter om „Jonastegnet" (Matth. 12, 40), hvilket han udlægger om Herrens Nedfart til de Dødes Rige. Samstemningen med Hensyn til de tre Dage og Nætter faaer han ud paa den Maade, at han regner de tre Timers Mørke fra den 6te til den 9de Time for den første Nat, i hvilken Jesus var nedfaren (idet han har overseet, at Jesus først døde efter den 9de Time), og de tre følgende Timer for den første Dag; og han udbryder saa, i den kameratlige Tone i Forhold til det Hellige, der er egen for dette Parti: „Jo, det skal nok vise sig, at Herren kan regne, naar vi blot kan tælle". Sammenligningen udføres videre paa følgende Maade, der snarere seer ud som en Modsætning: „Ligesom Amittais Søn vilde flygte for Guds Aasyn og desaarsag havde indskibet sig med en Flok Hedninger — saaledes havde jo den Guds Eenbaarne, ikke af Ulydighed, men i al Lydighed, givet Slip paa Hvilen i Faderens Skjød og forladt den Herlighed, han havde hos Faderen, før Verdens Grundvold blev lagt, for at staae Last og Brast med de syndige Menneskebørn ombord paa deres synkefærdige Skude, der enten maatte gaae tilbunds formedelst den uretfærdige Mammons Ballast eller kuldseile i Dødens Malstrøm. Og ligesom Jonas paa sit eget Forlangende blev kastet overbord, for at det hedenske Mandskab kunde bjerges og lære at frygte Herren — saaledes vilde jo ogsaa Herren priisgives Døden, for at vi Alle skulde holdes ilive. Men ligesom endelig Jonas, efter at være kastet i Søen, var som død og borte for Mandskabet, saaledes er ogsaa Herren ligesra sin Død paa Korset og indtil sin Gjenkomst ved Dagenes Ende tabt af Syne for alle dem, der ei ville troe paa Herren, uden at see ham" (P.35). „Med Opholdet i Hvalens Bug i de tre Dage og tre Nætter er nemlig Jonas-Tegnet endnu ikke fuldbyrdet, Forbilledet endnu ikke udtømt. Thi som Christus nedfoer til Helvede og prædikede for Aanderne i Forvaring, saaledes er ogsaa Jonas i begge Henseender hans Forbillede.

---

[1]) Medens Hr. F. Helveg veed, at Abel først blev kaldet „Kains Broder" og senere fik Navnet Abel formedelst sin tidlige Død (see „Ugeskr.s" 8de Bd. P. 117), saa veed derimod Hr. P. W. Christensen („K. S." 4de Bd. P. 42), at Eva kaldte sin anden Søn Abel (o: Forfængelighed), fordi hun byggede saa store Forventninger paa Kain som den Førstefødte, og derfor regnede den anden Søn som Intet.

Kun ikke paa eengang. Hvad der for Herren var Eet og det Samme, det kunde Jonas ikkun stykkeviis prophetere om. Til Herrens Nedfart til Helvede svarer Prophetens Ophold i Hvalens Bug; til Herrens Prædiken for Aanderne, der vare i Forvaring, svarer fremdeles Jonas' Prædiken for Hedningerne i Ninive" (P. 37—38). „Ere nu Hedningerne i Ninive et Forbillede paa de Aander, som Christus prædikede for, saa er selve Staden aabenbar et Forbillede paa det Dødens Fangenskab, som disse Aander holdtes i. Og først i denne Sammenhæng opgaaer det rette Lys over den egentlige Betydning af Jonas's Spaadom: „Endnu 40 Dage, saa styrter Ninive". Det var jo netop den Tid, efter hvis Forløb Herren vilde sprænge Fængslet. „Endnu 40 Dage, saa foer han til Himmels" osv. (P. 38).

I samme Bind af „K. S.", i en Artikel af Hr. C. H. Thurah om „Moses Kaldelse" siges om de tre Tegn, hvilke Herren 2 Mos. 4 gav Moses til Beviis for hans guddommelige Sendelse, at i dem „afspeiles det for os, som skal ligesaa virkeligt men aandeligt, som hine Tegn synligt og haandgribeligt skulde give Moses Vidnesbyrd, bevise, at det er Herren, der har sendt os"; og der tilføies, at dette Beviis kun kan føres for „dem, som høre til Herrens Folk, medens den vantroe Verden kun vil spotte det som Blændværk". Hr. Thurah's Udlægning er nu følgende (P. 70—72): „Det første Tegn, som Moses fik, var da, at Herren befalede ham at kaste Staven, der flux forvandledes til en Slange, som Moses flyede for, indtil Herren bød ham at gribe den i Halen, hvorpaa den atter fik sin Skikkelse tilbage. Hermed er der afbildet for os, hvorledes ogsaa vi skulle faae Syn for, hvorledes den Støtte og Hyrdestav, vi holde i Haand, i et Nu kan forvandles til en giftig Slange, som vi maae flye for, naar Skriftklogskaben ved sin Bogstav har foresvævet os som vor rette Veiviser og Ledsager til al Sandheds Grund og Kilde, uden at Aanden i Ordet af Herrens Mund tændte Lyset og vakte Livet hos os. Eller er det ikke aandelig talt det Samme, der hændes os, naar vi med det samme Herrens Ord i vor Mund og i vort Hjerte bortkaste al vor egen Klogt og al menneskelig Viisdom, for at blive Daarer i Verdens Øine, ved at gribe efter det Liv, som er Verden en Daarskab, fordi det er skjult med Christus i Gud? Og forvandles ikke den giftige Slange, hvortil Skriftklogskaben og Menneskekraften bliver omskabt for vore Øine, naar Herren byder os ved Aanden, at gribe dem ganske anderledes fat end tilsorn, saa at vi ligesom vende dem om, gjøre dem til Tjenere istedetfor til Herrer i vort Hjerte og i den Herres Tjeneste, som har opfyldt Skrifterne og stad-

fæstet sit Ord som den dybeste Viisdom, for hvilken Menneskетanken maa bøie sig, og i hvilken den alene kan forklares! Dette Tegn kunne vi kun gjøre for Guds Børn til Stadfæstelse af, at vi ere udsendte af Herren, og formaae vi dette i Aand og Kraft, da skal ikke blot vor Skriftklogskab og Tankegang opsluge al Blændværket i denne Verdens Skriftklogskab og Selvklogskab, ligesom Mose Stav slugte Troldmændenes Stave.... Det tredie Tegn med at øse af Nilens Vand paa det Tørre, saa det forvandles til Blod med det Samme, det har en dyb Forbindelse med det store Jærtegn, som Vorherre endnu viser for vore Øine, naar han fører os fra Daabens Vande, hvor vi bleve indpodede i Ham, til Nadverbordet med Blodkalken, som er den rette Saft af Viinstokken, der skal strømme ud i alle Grenene. Det gjælder da her om, at vi øse af den rette Paradiisflod, den aandelige Nilstrøm; thi vande vi kun Hjertets Ørk med dette Vand, da skal den ogsaa blomstre som en Rosengaard, naar Vandbækken og Hjertekilden sammenstrømme i Velsignelsens Kalk, som vi velsigne".

I Tidsskriftets 3die Bind Pag. 254—264 indeholdes en Artikel af Hr. L. Thurah om „Præsteskabet i Jerusalem", hvori der gives en Begrundelse af Caiphas's Ord Joh. 11, som direkte modstrider den af Apostelen Johannes givne Begrundelse.

I samme Bd. P. 364—381 har Udgiveren, Cand. Kragballe, leveret en Udlægning af de 7 Bønner i Fadervor, eller rettere, en Combination af dem med den høist vilkaarlige Udlægning af de 7 Breve i Aabenbaringen, der som bekjendt foreligger fra Grundtvigs og P. C. Kierkegaards Haand. Det hedder her bl. A. om den engelske Menighed, at den „maaskee bedre end nogen anden har forstaaet at bede: giv os idag vort daglige Brød", efterdi det „at indrette sig det saa bequemt og hyggeligt (comfortable) som muligt, baade i det Store og i det Smaae, og have det godt i alle Maader, det var hvad Anglerne med en beundringsværdig Kraft og en sjelden Dygtighed stilede og tragtede efter."

Vi ville ikke trætte Læserne med flere Citater af denne nye Theologi. Sat sapienti. [1])

J. M. L. H.

---

[1]) Et Sidestykke til denne Skriftanvendelse findes i et Brev fra Hr. A. Pedrin, i „Brevbæreren" 1857 Nr. 15—16, hvor det hedder: „For-

Förslag till Swensk Psalmbok för De Ewangeliskt-Lutherska Församlingarne i Storfurstendømet Finland. Helsingfors. 1857. — Om dette Udkast til en svensk Psalmebog for Finland, som er udarbeidet af den berømte Digter Runeberg og derefter gjennemgaaet af en dertil udvalgt Comitee, indeholder Comiteens Fortale følgende Oplysninger: „Længe og dybt havde Trangen til en forbedret Psalmebog været følt og udtalt i den svenske evangeliske Kirke i Norden, da for næsten 40 Aar siden en ny svensk Psalmebog blev udgivet i Sverrig og der autoriseret til Brug af Øvrigheden. Det er bekjendt, at det ikke lykkedes denne, ogsaa i Finland almindelig kjendte, saakaldte nye svenske Psalmebog, uagtet de ubestridelige Fortjenester, som den var i Besiddelse af, at fortrænge og ganske at erstatte den ældre, hvilket hovedsagelig turde hidrøre fra, at man af den har udelukket altfor meget af den gamle Psalmebogs gode, om end i Formen forældede, Indhold, og optaget altfor meget Nyt, som afveg fra den ældre Psalmebog og var fremmed for Menigheden. Den Comitee, som i Finland allernaadigst var udvalgt til at udarbeide Forslag til ny Psalmebøger for Landets evangelisk-lutherske Befolkning, har derfor, idet den først og fornemmelig tog Hensyn til Menighedens Fordringer og Trang, stillet sig det til Opgave at bibeholde saa mange som muligt af de gamle Psalmer, der ved Afbenyttelsen ere blevne kjære for Menigheden, og ved alle for nødvendig ansete Ændringer at

---

underligen at passe paa vort Fædreland og S. Kierkegaard synes mig Jakobs Ord til Dan, da han forudsiger sine Børns Fremtid: „Dan skal dømme sit Folk, som een af Israels Stammer; Dan skal være som en Slange paa Veien, som en Piil-Slange paa Stien, som beed Hesten i Hælene, og dens Rytter faldt tilbage. Herre, jeg bier efter din Salighed." I Dan, den lille Stamme, fremstod han, den stærke Nasiræer, saa ironisk, saa alvorsfuld, den sidste Dommer i Israel (thi Samuel hører vel snarere med under Propheterne). Paa Sjælens Land (Sjælland), i Dan (Danmark), i Kjøbmandshavnen (alle Billederne i Joh. Aab., hvor vor Tid omtales, ere laante fra Kjøbmandslivet og Søfarten) fødtes K., denne eenlige Aandens Kæmpe, fremgaaet af Folket i Norden, paa Øerne (Esaias), som skulde gjenføde Gudsdyrkelsen i Aand og Sandhed, den lidenskabelige Troens Helt, som ogsaa slog 1000 Philistre (Landets 1000 Præster) med sin skarpe Tunge, sprængte Mængdens Indelukke, tog dets Porte med sig, for spottende, høitfra, at vise den Enkeltes Kraft og Betydning: at christeligt gives der ingen Mængde, kun Enkelte, stak Ild paa Philisternes Kornmarker (de visse Levebrød) og endelig omstyrtede den synlige Kirkes Afgudstempel i et Øieblik, ved „Øieblikket" fældende flere Fjender i sin Død, end medens han levede. I K. har Gud velsignet Danmark (maaskee var hans Sendelse Maalet for dets historiske Udvikling)."

gaae frem med vaersom og let Haand. I Overeensstemmelse hermed har den fremdeles opstillet som Grundsætninger ved sit Forbedringsforsøg, at søge at bevare den gamle Psalmebogs Aand, at tage fornødent Hensyn til en reen og værdig Sprogform, men dog ikke at udelukke forældede, men endnu velforstaaelige Udtryk og Ordformer, ved hvis Ombyttelse med nyere, mere almindelige Ord den i dem liggende Eenfold og Høitideligheb, eller Hjerteligheb og Varme, kunde gaae tabt, samt at tilbageføre det letfattelige Indhold, den eenfoldige, usøgte, og folkemæssige Udtryksmaade, som udgjør et ubestrideligt Fortrin ved den gamle svenske Psalmebog. For at gjøre det muligt, at den nye Prøve-Psalmebog kunde benyttes jævnsides med den gamle, har Comiteen anseet det nødvendigt, at ei blot Psalmernes Antal i begge bliver lige stort, men at ogsaa hver fra den gamle Psalmebog optagen Psalme findes under samme Nr. i den nye, at fremdeles de nye originale Psalmer eller Bearbeidelser af ældre, som sættes i de udeladtes Sted, saavidt muligt kom til at stemme overeens med disse saavel i Hensende til Hovedindhold som til Versmaal, samt endelig, at, saa ofte der maatte afviges herfra, de nye Psalmer forsynedes med en almindelig kjendt, over hver angiven, Melodi. — Efterat Comiteen har modtaget et, af Prof. Dr. J. L. Runeberg i nøie Overeensstemmelse med disse Grundsætninger udarbeidet fuldstændigt Forslag til en svensk Psalmebog, er den nu saa lykkelig, efter en omhyggelig Prøvelse og Drøftelse af det, at kunne overgive det til de svenske evangeliske Menigheder i Fædrelandet til videre Prøvelse, under inderlig Bøn til den Herre, fra hvem al god og fuldkommen Gave kommer, at ogsaa dette ringe Værk maa tjene til at udbrede hans Priis og Ære". — Psalmebogsudkastet indeholder 413 Psalmer, ordnede i følgende Rubriker: Katechismus-Psalmer (1—21), Kong Davids Psalmer (22—112), Aarlige Høitidspsalmer (113—200), Psalmer over nogle Søndags Evangelier (201—215), Lære-Psalmer (216—247), Bøds-Psalmer (248—259), Psalmer om et christeligt Levnet (260—279), Psalmer under Bedrøvelse, Kors og Anfægtelse (280—294), Bede-Psalmer (295—301), Lov- og Takksigelses-Psalmer (302—306), Psalmer i forskjellig Slags Nød (307—319), Psalmer for særskilte Stænder og Personer (320—339), Bord-Psalmer (340—343), Morgen- og Aften-Psalmer (344—378), Døds og Begravelses-Psalmer (379—402), Om Menneskets Tilstand efter Døden (403—413).

Des Grafen Bernardino Rebolledo Selvas Danicas Eine Episode aus der Geschichte der katholischen Propaganda im Norden. Von **J. Bendixen.** Lübeck. 1858. Dittmer (26 S. i 4to). — Dette lille Skrift, der er trykt som Skoleprogram for Plön Skole, meddeler et Bidrag til Danmarks Kirkehistorie i Midten af 17de Aarhundrede, hentet fra en samtidig spansk Forfatters Værker. Bernardino Rebolledo, en høit anseet spansk Krigs- og Statsmand, og tillige frugtbar som Digter, f. 1597, d. 1676, var i Aarene 1648—1662 spansk Gesandt i Kjøbenhavn, og havde i denne bevægede Tid Leilighed til at erhverve sig et nøie Kjendskab til de danske Forhold. Vidnesbyrd herom afgive hans tvende længere Digte: „Selvas Danicas", af hvilke det første indeholder en versificeret Danmarks Historie og Geographi, det andet en Beskrivelse over Hirschholm Slot. Forf. af det her foreliggende Skrift meddeler en Oversættelse af flere Brudstykker af dem og en Udsigt over Indholdet, og gjør det sandsynligt, at det første af Digtene har havt til Hensigt at bevæge Frederik d. 3die og hans Gemalinde til at gaae over til Katholicismen. Skriftet indeholder flere oplysende Notitser til hiin Tids Historie (f. Ex. om Disputationerne mellem protestantiske og katholske Lærde i Kjøbenhavn paa hiin Tid, om Mirakler, som skulde være skete i det katholske Gesandtskabscapel osv.), og det vil læses med Interesse.

Prædikener over Høimesse-Texterne fra 6te Søndag efter Paaske til 27de Søndag efter Trinitatis til Forelæsning af Confirmandere, To og To, for Dem, som ei kunne komme i Guds Huus, ved **Peter Tetens,** Sognepræst i Horsens. Kbhvn. 1858. Wöldike (268 Sider; Pris 1 Rdlr. 48 ß). — Om Skriftets noget underlige Titel gives Oplysning i Forordet, i hvilket Forf. meddeler, at der strax i hans første Embedsvirksomhed „umiddelbart, fraoven og forud" „gaves ham en Tanke", hvis Skjønhed og Følgerigdom han kun havde at eftertænke. Tanken var, at Ynglingen og den unge Pige i Confirmationsaaret skulde udsendes „To og To, ei Een af hvert Kjøn, men Begge af eet Kjøn, Yngling med Yngling, og til Een af deres Kjøn; Pige med Pige, og til Een af deres Kjøn." De skulde udsendes hver Søn- og Helligdag til Alle uden Forskjel i Sognet og hver Gang oplæse et Stykke af en gudelig Bog for den Enkelte, indtil Rækken af hvert Køns Tilhørere var gjennem-

gaaet af alle Forelæserne. Og som Stof til saadanne Forelæsninger har Forf. udgivet de ovennævnte Prædikener. Bortseet imidlertid fra denne aparte Bestemmelse, som vel neppe vil opnaaes, troe vi, at disse Prædikener med Hensyn til Aand og Tone tilhøre et tilbagelagt Stadium i Homiletikens Udvikling hos os, saa at de neppe ville kunne finde Indgang i Nutiden.

Blandinger.

Af de 256 Gymnasier, som for Tiden findes i Østerrig, staae de 172 under geistlig o: jesuitisk Bestyrelse, og blandt de ved dem ansatte Lærere ere der næsten ligesaa mange Geistlige som Lægmænd. Ikkedestomindre er dog i Forhold til Befolkningen Antallet af katholske Gymnasiaster det svageste, ikke blot forholdsviis mindre end Antallet af evangeliske, men endogsaa mindre end af jødiske Gymnasiaster. Antallet af katholske theologiske Studerende aftager ogsaa med hvert Aar.

— Ifølge katholske Blade gjør Katholicismen endeel Proselyter i England, navnlig i London. Saaledes skulle i de sidste Aar 3 engelske Hertuginder, 1 Marqvise, 2 Grevinder, 4 Vicegrevinder, 8 Ladier, 10 Baronetter, 2 Erkedechanter, 85 protestantiske Geistlige og 272 ansete Medlemmer af det engelske Aristokrati være gaaede over fra den protestantiske Religion til den katholske. For nærværende Tid gives der i Rom over 100 Præster, som forhen vare engelsk-protestantiske Geistlige. I de lavere Klasser gaaer Antallet af Overgange til den katholske Kirke allerede i flere Aar i tusindviis. — Forudsat, at Angivelserne ere rigtige — bemærker „Prot. K. Z." med Hensyn hertil —, maae vi erklære, at vi ikke i mindste Maade bedrøves over saadanne Apostasier, men tværtimod ønske, at kun Alle vilde følge deres Mening (thi Overbeviisning, som hviler paa klart indsete Grunde, er vistnok ikke tilstede i alle Tilfælde), og at følgelig alle Krypto- og Semi-Katholiker vilde efterligne hiint Exempel. Mange af de Protestanter, som søge at vække det gamle Had mod de Reformeerte, og som aabent bekjende, „at de staae Katholikerne nærmere end de Reformeerte", ville vistnok være modne til saadanne Overgange. Ja man maatte vistnok ønske den protestantiske Kirke tillykke, dersom den kunde blive renset for alle

usande Medlemmer saavelsom for dem, der forsætlig eller i Ubetænksomhed ved Gjeninbførelsen af katholske Former og katholske Indretninger ville bringe Katholicismen nærmere til det troskyldige Folk. Kun rask fremad med Repristinationen, før at Sigtelsestiden kan komme jo før jo heller.

— I Bern og Omegn gjør Irvingianismen betænkelige Fremskridt, og dens Missionærer synes især at lægge an paa at vinde Indgang hos Fruentimmer. En Tjenestepige er ved denne Sects Vranglærdomme bleven aandsvag. En Præst og en Læge, som af egen Anskuelse kjende dette Tilfælde, have derfor ladet udgaae en offentlig Formaning til Forældre og Husbonder, om indtrængende at advare deres Undergivne imod Secten og dens Forsamlinger, og navnlig mod eenlige Besøg af dens Lærere, de saakaldte Evangelister og Hyrder, Propheter og Apostle.

Ledige Embeder. 6. Mai. Gjerlev og Enslev i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 944 Rd. — Havreberg og Gudum i Sjælland; Reg.s Sum 940 Rd.

Entledigelse. 6te Mai. Sognepræst for Sønderjernløse og Sostrup i Sjælland, J. Ernst, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 24. Den 28de Mai. **1858.**

Indhold. 1. Om den evangeliske Mission; af Dr. Kalkar (sluttet). 2. Den nyeste Prophet; af Dr. Kalkar. 3. Bibelselskabets Møde; af C. R. 4. Blandinger. 5. Landemodsforhandlingerne i Sjællands Stift. 6. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Om den evangeliske Mission i Almindelighed og den chinesiske i Særdeleshed.

Af Dr. Chr. H. Kalkar.

(Sluttet).

II.

Blandt de civiliserede hedenske Folkeslag er der intet, hvor det seer trøstesløsere ud for den evangeliske Mission, end hos det chinesiske. Man kaste blot et Blik paa det uhyre Rige med sine 360 Millioner Indvaanere, hvis vanskelige Sprog endnu bliver utilgjængeligere for den Fremmede formedelst den store Dialektforskjel, der finder Sted endog fra en Landsby til en anden; man betragte Chinesernes Charakteer, denne vidunderlige Blanding af Blødhed og Haardhed, Forfinelse og Barbari, Feighed og Trods, Underkastelse og Despoti, barnlig Kjærlighed og Grusomhed; man betænke Indbyggernes Levemaade, denne travle Arbeidsomhed, der uden Rast eller Ro omtumler Menneskene som et evigt sig bevægende Hjulværk, disse svømmende Byer med de talløse Indbyggere, som omdrives uden Fædreneland, uden Jordbund, denne dybe Foragt for

alt det Fremmede og denne indbildske Selvophøielse, der er Grundtrækket i det hele chineſiſke Samfund; man betænke endelig den totale Mangel paa religiøs Sands, paa Smag for den ideelle Side af Livet, idet Confutſee's Lære kun er en philoſophiſk Pantheisme, omklædt af verdslig Viisdoms og Retfærdigheds Regler, der godt forliger ſig med Tao's og Laotſee's Nihilisme og Buddhaismens Myſticisme; man betænke denne grundfordærvelige Ringeagt for Menneſkeliv, ſom er en Følge baade af Chineſernes Ligegyldighed for Religion og af en umaadelig Overbefolkning, og endelig de talloſe Oprør og ſocialiſtiſke Bevægelſer, ſom allerede i Aarhundreder have ryſtet det himmelſke Rige og i de ſenere Aar ere gaaede frem efter en ſtorartet Maaleſtok; man tage diſſe Momenter ſammen, hvilke vi her ikke kunne udvikle videre, — og man maa tilſtaae, at det for Verdens Øine maa ſee ud ſom en af de driſtigſte, ja maaſkee endog urimeligſte Forventninger, at Chineſerne ſkulle omvendes til Chriſtendommen. Den troende Chriſten, ſom veed, at Jorden og dens Riger ere Herrens Eiendom, og at Bjergene henſmelte for den Herre Zebaoth ſom Vox, lader ſig ikke forſtyrre af den vantroe Klogſkabs Spot eller Tvivl, men er overbeviiſt om, at endnu ſtærkere Befæſtninger, end Chinas, ere blevne overvundne af Ham, ſom gjør Alting nyt. Og hvor uanſeelige end alle evangeliſke Miſſionsbeſtræbelſers Virkninger hidtil ere, ſaa giver det, ſom i det ſidſte halvhundrede Aar er foregaaet paa en Mark, af hvilken man hidtil ikkun turde berøre den yderſte Rand, dog troſterige Forhaabninger. Mere end tyve Aar arbeidede den udmærkede Morriſon ganſke alene paa Macao ved Mundingen af Cantonfloden; endog Milne, ſom kom for at deeltage i Arbeidet, maatte formedelſt Chineſernes Mistænkelighed atter forlade ham. Siden den Tid have omtrent 400 proteſtantiſke Sendebud, udſendte af tyve forſkjellige Selſkaber, Mænd og Kvinder, hengivet ſig med opoffrende Selvfornægtelſe, for at bringe Chineſerne Livets Ord; indtil den ſidſte Krig med de europæiſke Magter havde hundrede Miſſionærer paa een Gang arbeidet i de aabnede Havneſtæder og paa Grændſen af Faſtlandet. Millioner af Bibler ere udſpredte over Landet og grebne med Begjærlighed af dette læſende Folk. Vel er Antallet af de Omvendte endnu ſaare ringe, ſaa ringe, at de Tvivlende, de Betænkelige, de Vantroe kunne her, fremfor noget Sted, have Føie til at ſpørge, om Reſultaterne blot nogenlunde ſvare til den anvendte Penge-, Tids- og Arbeidskraft. Ikke deſtomindre fortjener China de Chriſtnes ſærdeles Opmærkſomhed, ikke blot fordi Indvaanerantallet er en Trediedeel af Jordens Be-

folkning, men ogsaa fordi ikkun Evangeliet er istand til at helbrede de sociale Onder, af hvilke dette uhyre Rige er hjemsøgt. Hvem har læst de Nædselsscener, som Taipings Oprør har ført med sig, eller de Umenneskeligheder, hvilke for nylig ere komne tilsyne fra de aabnede Fængsler i Canton, uden at den Overbeviisning er bleven levende, at ingen Regjeringsforanstaltning eller overhovedet menneskelig Klogskab kan banlyse saadanne Skrækkeligheder, men ikkun Christendommens humaniserende Aand.

Det maa ansees for en særdeles Styrelse, at der i mange Lande har dannet sig *særegne* Missionsforeninger, som anvende baade deres personlige og materielle Kræfter for Chinas Evangelisation; saadanne ere den londonske, der udgiver **The Chinese Missionary Gleaner**, et Maanedsskrift, den hessiske, den pommerske, den berlinske, hvis Tidsskrift er Evangelischer Reichsbote, den danske, som udgav „Meddelelser angaaende Evangeliets Udbredelse i China". Den Mand, som nærmest har givet Stødet til Dannelsen af disse særegne Missionsforeninger, var, som bekjendt, *Carl Gützlaf*; Ingen har, som han, levet sig ind i den chinesiske Anskuelse, Ingen var, som han, Chinesernes Ven i Ordets ædleste og bedste Betydning; Grundtanken i den rastløse og næsten ubegribeligt virksomme Mands Liv var, at vinde Chineserne for Evangeliet ved *indfødte Lærere*; han omgav sig med en Skare af saadanne Chinesere, hvilke han oplærte i Troens Sandheder og udsendte til alle Rigets Provindser. Det viste sig senere, at disse Udsendinge vare altfor lidet befæstede i Christendommen, nogle endog ligefremme Bedragere; man faldt da med en uskjønsom Haardhed hen over Gützlaf og fordømte *al* hans Virken og *alt* hans Arbeide. Dette er nu engang ikke anderledes i denne Verden; det skal dog aldrig glemmes, at det skyldes Gützlaf, at den chinesiske Bibel er bleven oversat i et folkeligt og forstaaeligt Sprog og i tusinde Exemplarer udspredt over alle Rigets Provindser, og at Korsets Ord er hørt paa de forskjelligste Steder; det var hans glødende Begeistring: som i England, Holland, Tydskland, Sverrig og Danmark fremkaldte de chinesiske Foreninger, da han Aaret før sin Død drog som en Herold fra China fra det ene Land i Europa til det andet, og det uagtet han allerede dengang var saa medtagen, at han f. Ex. i Kjøbenhavn knap kunde gaae, formedelst de af Reisen opbovnede Fødder. Og hvad han opmuntrede Andre til, deri gik han selv forud; hverken den brændende Solhede eller den nedstrømmende Regn afholdt ham fra at besøge de Fattiges Hytter eller at stige ned til Dagleieren ved Steenbruddene eller

at benytte den diplomatiske Stilling, hvori han kom ved Krigen 1842, til at bringe et Ord om Jesus Christus nær til Mandarinernes Øren. Upaatvivlelig har han gjort Feilgreb deri, at han altfor let og snart hengav sig til Troen paa sine Udsendinges Christelighed og Ærlighed; men Grundtanken i hans Missionsvirksomhed: at Evangeliet ikke kan finde ret Indgang, uden at det prædikes af indfødte Chinesere, er nu kommen til almindelig Anerkjendelse; det er ikke blot Sproget, men fornemmelig Chinesernes grundige Foragt for alle Fremmede, der lægger de tydske, engelske og amerikanske Missionærer svare Hindringer i Veien.

Netop, som det for menneskelige Øine saae ud, som om Gud havde aabnet Troens Dør videre i China, idet Missionspunkter vare anlagte hist og her paa Fastlandet udenfor de fem Havnestæder, indtraf den Begivenhed, der foranledigede den nærværende Krig med England og Frankrig, hvilken synes atter at have lukket Døren; de fleste Missionærer have maatte drage sig tilbage til den engelske Besiddelse paa Hongkong (Victoria), hvorfra de kaste længselsfulde Blikke efter det saa haardt medtagne Land. Men ret som om Herren vilde give Vennerne af den chinesiske Mission et Vink om, at de ikke under de nærværende sørgelige Udsigter skulle lade Modet falde, er der i denne Tid skeet en stor Opvækkelse i og om Amoy, saa at Menigheden der er voxet til 363 Personer, og, ifølge amerikanske Beretninger, bestaaer den af levende Christne. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at de europæiske Folkefærds nuværende Kamp med den indiske og chinesiske Stamme, hvilken ikke har Charakteer af en Erobringskrig, men meget mere af en Kamp mellem Christendom og Muhamedanisme og Hedenskab, mellem Civilisation og Barbari, mellem Folkeret og hensynsløs Vilkaarlighed, maa blive af en uberegnelig Indflydelse paa Missionens Stilling i Indien og i China. Hvad Indien angaaer, saa har den engelske Charakteer ikke fornægtet sig under Drøftelsen af Landets kommende Forhold; man har stærkt fremhævet Nødvendigheden af, at Indiens fremtidige Styrelse indtager en anden Stilling til Missionen, end den kolde, mistænkelige Tilbageholdenhed, med hvilken Gouvernementet hidtil betragtede Christendommens Udbredelse i Indien. Det hører til de glædelige Phænomener, at de anseteste Militaire, som Oberst Weehler, Generalerne Havelock og Lawrence, afgjort have ladet Evangeliets Fremgang være sig magtpaaliggende, medens det tidligere var en Capitalforbrydelse, at uddele et ny Testamente til en Soldat i Linien.

Ligesom Beroligelsen af Hindostan sandsynlig vil medføre, at Landet aabnes for Evangeliet, saaledes er det at vente, at Krigen i China vil endes med, at England banlyser den Vanære, som hidtil har klæbet ved dets Forhold til China, nemlig Opiumssmugleriet, denne store Hindring for Christendommen; den offentlige Stemme, med General Alexander og Lord Schaftesbury i Spidsen, vil ikke forstumme, inden Religion og Menneskelighed ogsaa har vundet denne Seier over lav Egennytte. Bliver saa Landet tilgjængeligt for Fremmede, saa aabnes derved tillige en Dør for den evangeliske Forkyndelse.

III.

Den danske evangeliske Missionsforening for China blev, ligesom de andre, nærmest kaldt tillive ved Gützlaf's personlige Nærværelse her i Landet 1850; den har hidtil indskrænket sig til ved Taler, Beretninger, offentlige Meddelelser og Indsamling af Bidrag, at virke for den gode Sag. Vore Midler ere altfor indskrænkede til, at vi kunde tænke paa at besætte nogen Plads i China, og om vi end i Tillid til Herren havde dristet os til et eget Missionsforetagende, saa har der hidtil Ingen meldt sig til at ville gaae ud herfra. Vi dele i denne Henseende paa en vis Maade Skjebne med England; thi uagtet der i den londonske Forening er Overflødighed af Penge til dette Øiemed (der ligger 10,000 Pd. St. tilrede), saa har den ovenfornævnte Gleaner oftere forgjeves klaget over Mangel paa Sendebud. Vore indsamlede Penge ere derfor hidtil afsendte til Hovedforeningen i Berlin; og naar vi see hen til, hvor Faa der ere her i Landet, der interessere sig for Missionssagen i Almindelighed, og hvor ringe Antallet er af dem, der navnlig have nogen Deeltagelse for den chinesiske Mission, da kunne vi ikke Andet end takke Gud for, at vi dog have kunnet afsende til Berlin 1140 Rd. af vore Indtægter. Og ret som om Herren vilde give os et Fingerpeg paa, at vi ikke skulle tabe Modet, er der os i dette Aar ihændekommet en Gave fra et Sted, hvor man efter menneskelig Beregning mindst skulde vente at finde Interesse for China, nemlig fra Island, der har skikket os næsten halvsyvendehundrede Rigsdaler. Disse Penge ankom ret i en beleilig Time til Understøttelse for de seneste fra Berlin afreiste Missionærer Hanspach og Göcking.

Til de store Skyggesider, hvilke Livet i China frembyder, hører, som bekjendt, Udsættelsen af smaa Børn, navn-

lig Pigebørn, der overgives til en elendig Død. Regjeringen har hidtil forgjeves forsøgt at standse denne unaturlige Grusomhed ved Forbud; den har ogsaa i mange store Byer oprettet Hittebørnshuse, som skulle optage saadanne Børn; fra dem faaer den ringe Mand ofte sin Ægtefælle. Den katholske Kirke har været virksommere; i Paris existerer der en Forening for Jesu hellige Barndom, for største Delen bestaaende af Børn, som give 5 Sous om Maaneden og daglig maae bede et Avemaria for de stakkels Hedningebørn; hvilken Udbredelse denne Forening har, kan kjendes deraf, at den 1855 har havt en Indtægt af over 800,000 Francs. Dens Formaal er ogsaa at antage sig de forladte Skabninger og opdrage dem i Asyler og Hittebørnshuse; den har i China og andre hedenske Lande fra 1852—1854 døbt 277,950 Børn, af hvilke dog 216,440 ere døde strax efter Daaben. Denne Kjærlighedsgjerning har fundet Efterligning fra protestantisk Side; en Dameforening i Berlin har ogsaa paa Hongkong oprettet et Hittebørnshuus, hvor omtrent 30 Børn, reddede fra den visse Død, finde en moderlig Pleie og opdrages til Christne. Midlerne dertil skaffes deels ved frivillige Bidrag, deels ved Haandarbeider, som Damerne forfærdige, og som sælges til Bedste for Stiftelsen. Danmark har ogsaa deeltaget i dette Værk; en Dameforening i Kjøbenhavn, i Spidsen for hvilken Enkegrevinde Holstein staaer, har seet sig istand til at sende ikke ubetydelige Bidrag til den berlinske, ligesom den ogsaa forfærdiger Klædningsstykker til Brug for Børnene; de Beretninger, som ligge for mig, vidne om, at der ogsaa hos os er i en liden Kreds en usvækket Interesse for en Sag, som fortjener al Opmuntring, saavist som Herren vil anerkjende, hvad der er gjort imod en af de Smaa, som gjort imod ham.

Den nyeste Prophet.

(Meddeelt af Dr. Kalkar).

Det er bekjendt, at der er en hemmelighedsfuld underjordisk Forbindelse mellem de forskjelligste Egne af vor Klode; Jordrystelser i den ene Egn bringe Vulkaner paa fjerne Steder til at tie, om de end have drønet lige til det skjebnesvangre Øieblik; de ildsprudende Bjerges Bevægelse formærkes langt bort.

En saadan hemmelighedsfuld vidunderlig Forbindelse er der ogsaa imellem Bevægelserne i Menneskelivet; de Rystelser, som foregaae eet Sted, pulsere paa en ubegribelig Maade langt borte og frembringe vidunderlige Phænomener. Hvem skulde tænke, at Krigen paa Krim skulde koste Tusinder i Sydafrika Livet, og at Russernes Kamp imod de Franske og Englænderne skulde fremkalde et Sværmeri iblandt Kafferne, ved hvilket utallige Mennesker styrtede sig i en bundløs Elendighed. Og dog er dette Tilfælde.

Det er Osa (Umaosa[1])-Kafferne, det gjælder, den mindste Hovedstamme af denne store Nation i det østlige Sydafrika, som indbefatter omtrent halvandethundretusinde Personer; de have længe været bekjendte som de uroligste Naboer for Capcolonien, en Mark, paa hvilken mange Missionærer længe have arbeidet. De have ofte ført Krig med Englænderne; endelig syntes det, at der skulde komme en Ende paa de langvarige Uroligheder. Det var den 23de Decbr. 1847, at Capcoloniens Gouverneur, Sir Harry Smith, en høi statelig Herre paa en vældig Hest, med sit Følge optraadte i Osamændenes Midte; de stode omkring ham, udmattede af Hunger og Strabadser; han lod stikke en Stav med en stor Kobberknap i Jorden paa sin høire Side, og paa sin venstre en lignende med en skarp, kantet Knap; hiin var et Freds-, denne et Krigstegn; saa stillede han Høvdingerne Valget, hvilken de vilde berøre, alt eftersom de begjærede Fred eller Krig. De stolte Mænd, ydmygede ved de langvarige Lidelser, berørte Fredsstaven og kysede Gouverneurens Fod; det var et Tegn paa Underkastelse, og Gouverneuren erklærede hele Osaernes Land imellem Floderne Kai og Kaiskama for Dronningen af Englands Besiddelse; Kafferne skulde blive boende i Landet, men erkjende Gouverneuren for deres Overherre, og til Tegn paa deres Underkastelse skulde enhver Høvding aarlig den 7de Januar bringe en fed Oxe til Kingswilliamstown. Krigens Stav blev kastet til Jorden; fra tusinde Osamænds Mund lød det Raab: nu er Krigen endt.

Men man skuffede sig paa begge Sider; allerede tre Aar derefter stod dette brittiske Kafferland igjen i lys Lue; over halvtredsindstyve Missionsstationer bleve ødelagte, frygtelige

[1]) Man maa med Hensyn til Retskrivning af Kaffernes og Hottentotternes Navne erindre, at de have en eiendommelig Næselyd foran Ordene og en egen Smækken med Tungen, som vanskelig kan efterlignes af Europæerne; derfor finder man sædvanlig et „Um eller Em eller M" sat foran Ordene i vort Skriftsprog, for at betegne denne Lyd.

Voldsomheder fandt Sted. Af Osaernes tre Stammer blev Ahlambernes Stamme Englænderne tro; Galikaernes Stamme forsatte Krigen; men de maatte underkaste sig den engelske Krigskyndighed; ved Kingswilliamstown sluttedes atter Fred paa den vanlige Maade under aaben Himmel. Englænderne beholdt Tolabjergene, fra hvis Høider de kunde beherske Fladerne. Men det dybt indgroede Had imod Englænderne udslukkedes ikke; længselsfuldt saae Osaerne tilbage til deres tabte Besiddelser.

Da trængte Rygtet om Krigen mellem England og Rusland hen til Kaffernes Land og oplivede paa en vidunderlig Maade Haabet om at kunne afkaste Englændernes Aag. Man fortalte, at Russerne vare sorte Mænd ligesom Osaerne; de vilde komme, uddrive Englænderne af Landet og befrie Kafferne; et umaadeligt Røre opstod, først hemmelig; snart kunde det ikke skjules mere. Troldmændene, Tsanuserne, bidroge til Bevægelsen; de spaaede ganske vist, at Russerne skulde komme i Begyndelsen af 1856, man skulde hverken dyrke Jorden eller beplante Haverne, men slagte Kvæget; naar Russerne kom, vilde man faae altsammen hundredfold igjen fra den hvide Mand. Det forblindede Folk lod sig henrive af denne Mørkets Magt.

Nu optraadte i Mai 1856 en Tsanuser, som har bragt usigelig Elendighed over Folket; han hedder Mhlakaza [1]), og var af Galikaernes Stamme; med fanatisk Iver prædikede han de Dødes Opstandelse, ikke blot Menneskers, men ogsaa Kvægets; „han havde erfaret det af de afdøde Heltes og Høvdingers Aander, at de ikke længere vilde taale den Vanære, at deres Land var i Englændernes Hænder; de vilde opstaae og komme tilbage, en frygtelig Storm skulde da feie alle de Fremmede ud af Landet og give Folket det tilbage". Til Tegn paa, at man troede hans Prophetier, og vilde have Deel i Frihedens Dag, forlangte han, at Enhver skulde slagte sit store og sit smaae Kvæg, kaste al Kornet bort og ikke dyrke nogen Have; „han hørte allerede Kvæget brøle under Jorden, begjærligt efter at bryde frem". Hvo der ikke vilde høre, vilde gaae fortabt.

Hvor aandsvage end disse Spaadomme vare, og hvormeget endog Kafferen elsker Kvæget, hans eneste Rigdom, — Fanatismen seirede over alle Hensyn; strax begyndte man paa Henslagtningen; Kongen over Galikaerne, Chili (Kreli), gik

[1]) Jeg har nævnet ham i den evang. Missions Hist. P. 152.

foran, han dræbte straz hundrede af sine skjønneste Oxer; hans Sendebud bød overalt at adlyde Propheten; allerede i October var saa meget slagtet, at der opkom Hungersnød i Kraalerne; Mhlakazas Anseelse var dog ikke formindsket; med Roden steg Tiltroen til ham; han paastod, „at man endnu ikke nær havde slagtet nok; det var Folkets Vantro og Gjerrighed, der opholdt Aanderne, saa at de ikke kunde komme". Tusinder strømmede til Prophetens Kraal; der hørte de vidunderlige Ting; om Natten hørte de tydeligt Lyden af Aander, som droge igjennem Luften. Efter nogle Beretninger er Mhlakaza en Bugtaler, som paa denne Maade veed at forfærde de Besøgende. Hvordan det monne være, saa er det vist, at de Hundreder, som havde hørt Aanders Anmarsch igjennem Luften, udbredte Rygtet videre; Bevægelsen blev saa voldsom, at Englænderne troede at maatte opstille femtusind Mand ved Galikaernes Grændser. Kvæget faldt forsøde; utallige Rovfugle samlede sig om Aadslerne, og den blege Hunger begyndte at fortære Folkets Kraft.

Terminen, i hvilken de Døde skulde opstaae, og de Sorte, Russerne, komme at befrie dem, var gaaet; Engstelse betog Kongen; han forlangte, at Mhlakaza skulde opfylde sit Udsagn. Forgjeves sendte han Bud paa Bud til Propheten; forgjeves begav han sig i Spidsen for 6000 hungrige Krigere til ham i de første Dage af Januar 1857. Tsanusen lod sig ikke see, men lod dem sige: „Aanderne havde allerede været underveis, men vare vendte om igjen af Fortørnelse over nogle Høvdinger, der ikke havde adlydt hans Befalinger; dersom den næste Fuldmaane var blodrød, saa skulde de komme igjen, saa vare Aanderne atter naadige; var den ikke blodrød, saa skulde de vente til Nymaanen". Chili var fortvivlet; han havde allerede slagtet 6000 Oxer; i det hele var der henimod Enden af Januar slagtet 400,000 Stykker; hele Strækninger vare bedækkede med Aadsler; thi det var umuligt at fortære, hvad der dræbtes. Men Troen paa Løgnens Tjener aflod ikke; ingen Ager dyrkedes; Husene derimod tækkedes paany, paa det ingen Regndraabe skulde falde i dem, ellers vilde de dse, og for at de kunde modstaae den forventede Storm. For Missionærernes Advarsel var man døv.

Fuldmaanen gik blodrød op, og den 8de Februar f. A. indfandt Chili sig med 18 af sine fornemste Mænd og femtusinde af sine Krigere ved Butterworth ved Mhlakazas Kraal; nogle af de sidste turde ikke gaae lige derhen, men bleve staaende en Fjerdingvei derfra; deres Samvittighed ængstedes for den frygtelige Mand; de havde ikke opfyldt hans Befaling

i Alt. Kongen traadte ud fra Samtalen med Propheten i en ſtor Spænding; han var kjendelig nedſlagen, men fortalte Mængden, at han havde ſeet underlige Ting, hørt Kvæget brøle og ſtøde med Hornene mod hverandre under Jorden, og hørt Mænd tale; Propheten havde befalet at dræbe alt Kvæget; Ingen turde beholde mere end een Ko og een Geed; dette maatte ſkee otte Dage efter, at Kongen kom hjem. Adlød man Befalingen, ſaa vilde Opſtandelſen finde Sted den ottende eller niende Dag derefter. Tegnet ſkulde være, at Solen ikke ſtod op før halvotte og igjen ſtraxt gik ned; ſaa ſkulde det blive bælgmørk; derpaa vilde der komme en uhyre Storm med Lynild og Torden. Atter ſlagtedes hen forfode; af Huderne gjorde man mandshøie Mælkeſække; de vilde jo blive fyldte af ſig ſelv; Kornet kaſtedes bort, det vilde jo komme rigeligt igjen; Hungeren raſede iblandt dem og bortrev de Gamle og Svage; men Oſamændene glemte deres Hunger i den glade Forventning, at om et Par Dage vilde Englænderne, Miſſionærerne, de omvendte Kaffer, alle de, ſom ikke havde ſlagtet, være bortfeiede fra Jorden.

Saaledes gav man Agt paa Solens Løb; den forventede 18de Februar kom; Solen gik op Kl. 6 og ned ſom ſædvanlig; Kafferne havde holdt ſig i deres Hytter, for at de ei ſkulde rives med af den Storm, ſom ſkulde komme; de fortrøſtede ſig til den næſte Dag, men ogſaa denne Dag kom og gik, uden at den bragte Frihed eller de Dødes Opſtandelſe. Fortvivlelſen og Hungersnøden var ſteget til det Høieſte; det maa tilſkrives den brave Gouverneur Sir Greys energiſke Forholdsregler og den Fremmedlegion, ſom juſt ſtod til hans Tjeneſte, at ikke det britiſke Kafferland aldeles blev ødelagt. Tuſinder af Oſaer begave ſig med Kvinder og Børn i lange Tog til Colonien, for at bortleie ſig for en ringe Løn, det var en umaadelig Ydmygelſe; thi den ſtolte Kaffer anſeer det for en Vanære for en Mand at arbeide, navnlig for Andre; Mange døde af Elendighed paa Veien. Der har man fundet Liig af unge udtærede Mænd, paa hvilke udtærede Hunde gnavede, døde Mødre, ved hvis Bryſt endnu levende Børn hængte; Oldinge og hjælpeløſe Børn vanſmægtede paa Veien; andre ſnege ſig huuløiede med vaklende Knæ omkring ved Hjemmet. Før ſamlede Dyrenes Aadſler en Mængde Rovfugle; nu er det de ubegravede Menneſkeliig, ſom hidkalde diſſe Skarer. Miſſionsſtationerne ere overſtrømmede af Nødlidende, ſom ſøge Næring; det er ikke muligt at ſkaffe den tilveie paa en Tid, da nogle Skjæpper Kartofler koſte 5—6 Rd.; og fra alle Poſter anraabe Miſſionærerne os om Med-

lidenhed og Understøttelse for disse ulykkelige Mennesker, som i tusindviis ere blevne et Offer for Bedrageriet.

Det er et sørgeligt Blad af Menneskehedens Historie, her meddeles, men et Blad, som giver Anledning til de alvorligste Betragtninger; endnu holder Vildfarelsens Magt sig, endnu øver Vihlakaza sin morderiske Indflydelse paa Mange, der hellere hungrende og døende blive siddende i Hjemmet, og vente paa Befrielsen, end søge Hjælp paa fjerne Steder. Tanken om Russerne er hos dem nu svunden for Forventning om de Dødes Opstandelse; han lærte, at Kvæget skulde opstaae paa en kjødelig Maade, og skulde saaledes forøge deres Rigdom, Forfædrene derimod opstaae som Aander, hvis Ernæring altsaa ikke vilde koste noget; de, som have indseet Bedrageriet, have nu deres Vildfarelses skrækkelige Løn. Endog de saakaldte Christne i Kafferlandet, der forhen erklærede, „at den bedste Maade at omvende Kafferne paa, var at skyde dem ned, hvor de lode sig see", ere nu blevne grebne af Medlidenhed med disse Ulykkelige, og erkjende, at den eneste Lægedom imod saadan Elendighed er hos Ham, som ogsaa kan helbrede disse Sjaers Saar. Maatte der nu snart komme baade timelig og aandelig Hjælp til det adspredte, udhungrede, saa skrækkeligt medtagne Folk, paa hvilket det er gaaet i Opfyldelse, hvad der er antegnet Jerem. 14, 15—16!

Bibelselskabets Møde.

Bibelselskabet for Danmark holdt sin aarlige Generalforsamling Mandagen den 18de Mai. Dr. Fog holdt Festtalen, som vil blive trykt i Beretningen. Om Selskabets Virksomhed meddele vi her, at der fra 1ste April 1857 til 31te Marts 1858 ere affatte 869 Bibl. og 4,712 N. Test. (5,581 hell. Skr.), og dermed siden Selskabets Oprettelse i 1814 ialt: 253,907 hell. Skr. Som Aarsager til, at Antallet i Aar er betydeligt mindre end ifjor, paapegedes, at der til Slesvig just i Slutningen af forgangne Aar paa eengang var sendt 2,500 Ex., der altsaa i Aar ere affatte, hvorfor der kun ere sendte 725 Ex. i dette Aar; samt at Indførelsen af den nye Psalmebog, efter Ytringer fra Jylland, havde medført Udgifter, som flere Steder havde virket tilbage paa Villien til at anskaffe ogsaa den hellige Skrift; og endelig, at det her

oprettede Agentur for det Brittiske Bibelselskab har solgt 2,330 Ex. mere end ifjor (6,726 Ex. ialt). — Af Aarsberetningen fra Ringsted sees, at den ved Baptisterne og de Kirketroende vakte Bevægelse har bidraget til en mere levende Efterspørgsel, især paa Egnen henad Holbek til. Som bekjendt have de Sidste i Uggerløse stiftet en særskilt Frimenighed og udsondret sig af Folkekirken. I Slesvig har Bibelsagen mødt stor Imødekommen; Selskabet i Flensborg tæller henved 800 Medlemmer og har seet sig istand til at tilbyde Skrifter til meget lave Priser. Det synes, som om Forsyningen i det Hele er god, enkelte Steder endog rigelig; flere Legater haves, og Fattigkasserne understøtte de Uformuende; i Sterup Skole have Børnene selv samlet en lille Sum til denne Sags Fremme. Foruden vore egne Udgaver udbredes ogsaa i Slesvig og derfra videre til Kongeriget baade de engelske og de amerikanske Udgaver. Hvad angaaer disse sidste, for hvilke Oncken i Hamburg er Hovedcommissionairen, da blev der atter gjort opmærksom paa, at der saavel i den hele Bibel som i det Nye Testamente ere foretagne mere og mindre betydelige Forandringer i vor almindelig brugte Oversættelse, af ganske ubekjendte og unavngivne Mænd. Dette holdes paa en uforsvarlig Maade skjult for Kjøberne, da der hverken paa Titelbladet eller ved et Forord angives noget derom; naturligviis troer man at faae den kirkelige Oversættelse, men man faaer en anden. Tør vedkommende Mænd eller Selskaber ikke være bekjendt, hvad de have foretaget sig, saa var det bedst, at de reent afholdt sig fra Ændringer (hvilket det engelske B.-S. gjør); men have de nye Oversættere eller formeentlige Forbedrere af den gamle Oversættelse været Opgaven voxne, hvorfor sætte de da ikke deres Navn paa deres Arbeide, som f. Ex. Lindberg, Kalkar, de Sacy, Kistemaker o. s. fr. have gjort? Disse Udgaver, er der fra Mors gjort opmærksom paa, bringes nu hjem af Soldater, der have garnisoneret i Holsteen, ligesom de jo længe ere blevne udbredte af Baptister og Mormoner. De Geistlige opfordredes til at oplyse Menighederne herom. Fra B.-S. har man desangaaende henvendt sig til Feltpræsterne og Andre, og fundet en meget velvillig Imødekommen, saa at der er gjort, hvad der fra denne Side kunde skee. — Til Missionen i Grønland er der blevet skjenket 500 Ex. af 1ste Mosebog, Davids Psalmer og Esaias, for at see, hvad Modtagelse disse faae hos de Indfødte, inden der træffes endelig Bestemmelse om Trykningen af de resterende Dele af det G. Test., hvortil Selskabets pecuniaire Kræfter saameget mindre ville være til-

strækkelige, som der er vedtagen nogen Nedsættelse i Priserne, hvorom Bekjendtgjørelse vil skee. — Fra Prof. Hermansen var modtaget et Brev, hvori han meddeelte, at han nu var saavidt færdig med sin reviderede Oversættelse af det G. Test., at han strax efter Sommerferien vilde lade begynde paa Trykningen af Davids Psalmer, hvorefter næste Aar Esaias vilde følge; Oversættelsen af den største Deel af de prophetiske og poetiske Bøger var saa godt som færdig og trængte kun til, at den sidste Haand skulde lægges paa den; Fortsættelsen vilde altsaa kunne gaae temmelig rask. — Fra Udlandet meddeeltes, at det Brittiske B.-S.'s Indtægt var steget til over 138,000 £., Udbredelsen af Skriften til 1,517,000 Ex. paa 154 forskjellige Sprog. Nærmest dette stod det Amerikanske Bibelselskab, som, efter en Tilbagegang i 1856, i afvigte Aar havde afsat over 770,000 Ex. og havt en Indtægt af 441,000 Dollars. — Det Spørgsmaal, som i England er vakt angaaende en Revision af den autoriserede Oversættelse, har faaet en Udvidelse ved det af de skarpe Dissenterpartier opkastede, om B.-S. iblandt Katholiker skal udbrede Oversættelser, der ere affattede efter Vulgata, eller overhovedet af Katholiker (Diodati's, van Ess's o. desl.), og ikke her alene følge protestantiske Oversættelser. Da efter de indhentede Betænkninger hele Virksomheden saagodtsom vilde standse, naar ikke de af Paven autoriserede Oversættelser noiagtigt afstryktes, har Directionen holdt fast ved sin tidligere Fremgangsmaade, hvilket vistnok ganske maa billiges. I samme Aand er et Andragende fra Baptist-Missions-Selskabet, at det græske Ord for Daaben altid paa Engelsk skulde gjengives ved „immersion" d. e. Nedbyppelse; det er aabenbart, at Striden om Daabsmaaden hermed kun vil opflammes, og B.-S. har derfor ogsaa her holdt fast ved sin neutrale Stilling.— Idet vi, hvad de nærmere Efterretninger angaaer, maae henvise til den snart udkommende Beretning selv, ville vi her endnu kun fremhæve, at den religiøse Bevægelse, som er vakt i de tyrkiske Lande, fremdeles synes paa en lovende Maade at gaae fremad. Til forskjellige christelige Religionspartier er der afsat c. 34,000 Ex., men til Tyrker selv, hvem det før var en Affry blot at modtage et N. Test., er Afsætningen steget med over 1000 Exempl. (2,295) i sidste Aar. De evangeliske Missionærer have nu her oprettet 60 Stationer, undervise i 42 protestantiske Skoler og prædike i 23 Kirker. Hvad Oprør og Krig i Ostindien og China for Tiden nedbryde, synes der at være godt Haab om, at det snart vil blive opbygget; men under de nuværende Forhold er naturligviis Afsætningen af Skriften for-

mindſket. Der arbeides med utrættet Iver ſaavel paa at forbedre de gamle Overſættelſer paa de mangfoldige Sprog og Dialekter, der tales her ſaavelſom i Afrika og Auſtralien, ſom paa at forfatte nye; dette har Vanſkeligheder nok i ſig ſelv, men overraſkende er det ogſaa her at møde den blinde Fanatisme, af hvilken den franſke Lærde Ampère fortæller det Træk, at en katholſk Miſſionær, ſom havde opholdt ſig længe mellem Irokeſerne og gjort betydelige Studier i deres Sprog, ſvarede, da han opfordredes til at udgive diſſe, at dette vilde han ikke gjøre, for at Englænderne ikke ſtrax ſkulde benytte dem til at lade Bibelen overſætte paa Irokeſiſt!

C. R.

Blandinger.

I Anledning af den Bedring, ſom ſynes at være indtraadt i Kongen af Preusſens Helbredstilſtand, har det evangeliſke Overkirkeraad i Berlin under 26de April 1858 udſtedt følgende Circulære til alle Conſiſtorier: „Da vi i hans Majeſtæts, vor dyrebareſte Konges, fremſkridende Helbredelſe maae ſee en Bønhørelſe af de indtrængende Forbønner, ſom i alle Landets Kirker ere opſtegne til den guddommelige Naades Throne, føle vi os tilſkyndede til at foranledige, at alle Geiſtlige i den evangeliſke Landskirke i Forening med deres Menigheder paa paſſende Maade udtale denne Tak og dertil knytte videre Forbøn for hans Majeſtæts fuldkomne Helbredelſe. I den foreſtaaende Tilbagevenden af Søndagen rogate ſee vi en Opfordring til alle evangeliſke Menigheder i vort Land til paa denne beſtemte Dag at ihukomme den Forjættelſe, ſom er givet Bønnen, og i Samfund med hinanden og med hele den evangeliſke Landskirke ydmygt at anraabe Gud om vor Konges og Herres fuldkomne Reſtitution. Vi overlade det til det kongelige Conſiſtorium ſelv at gjøre de videre fornødne Skridt i denne Henſeende, og vedlægge exempelviis en Formel for den nævnte Forbøn, ſom vil blive brugt i en af de herværende Kirker i den almindelige Kirkebøn". — Den vedlagte Formel lyder ſaaledes: „Laß, o Herr, deine Gnade groß werden über den König unſern Herrn, erhöre unſere Bitten für ſeine völlige Geneſung und nimm nicht weg das Regiment deines Geſalbten. Erhalte die Königin, ſeine Gemahlin, mit

deiner Gnade und ſegne ſie in ihrem Dienſt der Liebe und der Hülfe mit Kraft aus der Höhe. Gieb dem Prinzen von Preußen den Geiſt der Weisheit, des Raths und der Gewißheit, ſei mit der Prinzeſſin, ſeiner Gemahlin, mit dem ganzen königlichen Hauſe und Allen, die ihm anverwandt und zugethan ſind. Erhalte etc."

— Bolbec er en lille Manufacturſtad mellem Rouen og Havre med omtrent 7000 romerſk-katholſke og imellem 2 og 3000 proteſtantiſke Indbyggere. Det er naturligt, at der hos en ſaa blandet Befolkning maa ſluttes en Mængde blandede Ægteſkaber, og disſe have heller ikke hidindtil afſtedkommet ſynderlige Vanſkeligheder. Men at dømme efter en Begivenhed, ſom er fortalt i Maiheftet d. A. af „Evangelical Christendom", ſynes det katholſke Præſteſkab i den ſidſte Tid at have fundet det paſſende at forandre ſin Fremgangsmaade i denne Henſeende. For nogen Tid ſiden blev nemlig en hæderlig bekjendt Mand ved Navn Bourdin, der havde været Borgermeſter i Bolbec, heftigt angrebet af en farlig Sygdom og ſendte Bud efter den katholſke Sognepræſt for at erholde Kirkens Abſolution. Den Geiſtlige kom ogſaa, men det var kun for at erklære, at B.s Ægteſkab med en kjætterſk Kvinde, der kun var bleven indviet af en proteſtantiſk Paſtor, ſelvfølgelig ikke var et legitimt Ægteſkab, men kun et umoralſk Concubinat, og at han ikke kunde modtage Abſolution, medmindre han vilde ſamtykke i at lade ſig vie paany af en katholſk Præſt. Man afviſte med Indignation Præſten, og den Syges Slægtninge henvendte ſig øieblikkeligt med deres Beſværing til Erkebiſkoppen af Rouen, idet de baabede Retfærdighed af denne høie romerſk-katholſke Geiſtlige. Men Erkebiſkoppen ſvarede koldt, at Præſten i Bolbec havde handlet fuldkommen efter ſin Embedspligt, og at han ikke kunde foretage nogen Forandring heri. Medens disſe Forhandlinger førtes, døde Bourdin. Præſten, ſom nægtede den ſyge Mand Abſolution, nægtede ogſaa at beſørge Tjeneſten ved hans Begravelſe; og den nedbøiede Familie henvendte ſig da til de derværende proteſtantiſke Geiſtlige, ſom naturligviis befandtes villige til at ſtede den Afdøde til Jorden.

Det forestaaende St. Johannis Landemøde i Roeskilde.

Ved de udvidede Forhandlinger paa Landemodets anden Dag, hvortil Stiftets Præster ere indbudne, vil blive forelagt: Spørgsmaalet om Fraskiltes Vielse, og et tidligere anmeldt Forslag til en Forandring ved Skriftemaalets Indretning.

Ledige Embeder. 18. Mai. Sønderjernløse og Søftrup i Sjælland; Reg.s Sum 1220 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 120 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 250 Rd.). — Sarild og Nølev i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1412 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 50 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 200 Rd.). — Thorstrup og Horne i Ribe Stift; Reg.s Sum 1096 Rd. — 26. Mai. Randlev og Bjerager i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1192 Rd. (I Pension til den entledigede Formand udredes aarlig 70 Tdr Byg, at betale efter Capitelstarten). — Embedet som Sognepræst og Skolelærer paa Mans under Ribe Stift; Reg.s Sum 367 Rd. — Ho og Orby i Ribe Stift; Reg.s Sum 968 Rd.

Udnævnelser. 9. Mai. Det er tilladt, at Sognepræst for Kjettrup og Gjettrup i Aalborg Stift, Provst J. N. Damkjer, maa betragtes som ikke befordret til Dannemare og Tillitze paa Lolland, og er derhos Sognepræst for Thorstrup og Horne, samt Provst for Østerhorne-, Vesterhorne- og Skads-Herreder i Ribe Stift, C. L. Tobiesen, udnævnt til Sognepræst for bemeldte Dannemare og Tillitze paa Lolland. — 15. Mai. Det er tilladt Cand. theol. Andenlærer ved Middelfart Borgerskole, G. W. Berggreen, at modtage Ordination for at kunne yde Sognepræsten Assistance ved ministerielle Forretninger. — 16. Mai. Sognepræst og Skolelærer paa Mans under Ribe Stift, N. H. Jørgensen, til Sognepræst for Vodder i samme Stift. — Hidtilværende Pastor vicar. for Sønder- og Nørre-Onsild i Aarhuus Stift, P. Riber, til Sognepræst for bemeldte Menigheder. — Forhenværende Capellan paa eget An- og Tilsvar for Nylars og Vestermarie paa Bornholm, F. Bauvel, til Sognepræst for Harboøre og Engberg i Ribe Stift. — Capellan p. p. for Grindersley, Grønning og Thise under Viborg Stift, J. L. Møller, til Sognepræst for Thyregod og Vester i Ribe Stift. — Sognepræst for Randlev og Bjerager, Provst for Hads og Ning Herreder under Aarhuus Stift, H. T. Mygind, til Sognepræst for Gosmer og Halling i samme Stift. — Sognepræst for Ho og Orbo under Ribe Stift, C. T. Christensen, til Sognepræst for Hals i Aalborg Stift.

Under Mærket „Bogense 932" er til Ugeskr.s Redaction indsendt 2 Rd. til det tydsk-danske Capel i Bordeaux.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien

Nr. 25. Den 4de Juni. **1858.**

Indhold. 1. Om Religionsfriheden i Sverrig før og efter Grundloven af 1809; af Past. A. Liſtov. 2. Om en Reviſion af Texten i Luthers Bibeloverſættelſe; af Past. C. Rothe. 3. De nordamerikanſke Revivals. 4. Blandinger. 5. Ledigt Embede og Udnævnelſe.

Om Religionsfriheden i Sverrig før og efter Grundloven af 1809.

Af A. Liſtov.

Iblandt Grundene, ſom Forſvarerne af den beſtaaende ſtatskirkelige Ordning i Sverrig pleie at anføre mod de nu allerede i en Række af Aar fortſatte Reformbeſtræbelſer, er ogſaa den, at de foreſlaaede Forandringer ville rokke, deels den ſtore Faſthed i det Ydre, i Forfatningen, Gudstjeneſten og Læren, ſom Kirken har i Arv fra gamle Tider, og ſom ſtyldes dens Sammenſmeltning med Staten, deels dens nationale Charakteer, ifølge hvilken gjennem tre Aarhundreder lutherſk Tro har været uadſkillelig fra ſvenſk Medborgerſkab. Hvorledes man end dømmer om denne udvortes Faſthed i Kirkeforfatningen, kan det ikke nægtes, at dens Talsmænd have hiſtoriſk Ret til at fremhæve den, naar de holde ſig til de forgangne Aarhundreders Stats- og Kirkelove, der netop i de beſtemteſte Udtryk have værnet om ſamme. Men et andet Spørgsmaal er, om ikke Reformens Talsmænd have Ret,

naar de paastaae, at der i nærværende Aarhundrede ad Lovgivningens Vei allerede er foretaget en væsentlig Forandring i det tidligere Bestaaende, at der ved den Statsforfatning, som i Kraft af den Aar 1809 (6te Juni) vedtagne Regjeringsform nu bestaaer i Sverrig, ogsaa allerede er begyndt en kirkelig Reform, idet en tidligere ukjendt Religionsfrihed er hjemlet indenfor Statskirkens eget Omraade, og at § 16 i bemeldte Grundlov, hvori denne Religionsfrihed klart og tydeligt tilsiges, i ethvert Fald er at betragte i Lighed med „en Vexel, der vel endnu ikke er indløst, et Testament, der endnu ei er fuldbyrdet", men som dog bør fyldestgjøres og blive til Sandhed, idet baade den almindelige borgerlige og den særegne kirkelige Lovgivning bør bringes i Overeensstemmelse med hiin Grundlovsparagraph, forsaavidt som det befindes, at de endnu ere i Strid med samme. Dette er da det vigtige Punkt, hvorom de sidste Aars kirkelige Forhandlinger i Sverrig væsentlig bevæge sig. Vi tage det derfor ogsaa til Udgangspunkt for nogle historiske Oplysninger om Religionsfriheden i hiint Land i tidligere og sildigere Tider.

Den sextende Paragraph i Regjeringsformen lyder saaledes: „Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen förderfva eller förderfva låta, till lif, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen afhända eller afhända låta något gods, löst eller fast, utan ransakning och dom, i den ordning Sveriges Lag och laga Stadgar föreskrifva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda hvar och en vid en fri utöfning af sin Religion, så vidt han derigenom icke störer Samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte en hvar blifva dömd af den Domstol, hvarunder han rätteligen hörer och lyder".

At denne Grundlovsparagraph, for at forstaaes og tydes rigtigt, maa betragtes ikke blot efter Bogstaven i og for sig alene, men ogsaa i sin Sammenhæng med andre Grundlovsbestemmelser og med den tidligere Lovgivning i Kirke og Stat, er ofte nok blevet fremhævet under Debatten om den; men ogsaa naar dette iagttages, bliver der ligefuldt givet meget forskjellige Svar paa det Spørgsmaal, i hvilket Omfang Religionsfriheden kan siges at være bleven stadfæstet ved denne Paragraph, og hvorvidt den skal antages at gjælde ikke blot for de Fremmede i Landet, der tillige ere Dissentere, men ogsaa for Landets egne indfødte Børn og Statskirkens

egne Medlemmer. Grundene, som de forskjellige Synsmaader og Fortolkninger støtte sig paa, skulle i det Følgende blive anførte; men for bedre at kunne vurdere dem ville vi først give en Oversigt over de forskjellige Forhold, der foranledigede de specielle Bestemmelser i den ældre svenske Lovgivning angaaende Religionstvangen i og udenfor Statskirken.

Det meget mærkelige Tidspunkt i Slutningen af Reformationens Aarhundrede, da Katholicismen truede med at kuldkaste den evangelisk-lutherske Lære og Kirkeordning i Landet, dvæle vi først ved; thi den derved fremkaldte kraftige Reaction havde ikke blot en væsentlig Indflydelse paa Statskirkens indre Organisation, men bestemte ogsaa for lange Tider Dissenternes, og navnlig Katholikernes, hele Stilling og Ret i Riget. Da Johan III., efter at have paa en skjændig Maade behandlet sin ulykkelige Broder Kong Erik den Fjortende, blev Regent, paavirkedes han i høi Grad af sin katholske Gemalinde, Catharina, og sin Svigerfader, Kong Sigismund af Polen, hvem han sagdes alt ved sit Giftermaal at have givet Løfte om at ville arbeide for Katholicismens Gjenindførelse i Sverrig, og han foretog da først en Mængde Forandringer i den af den gamle Erkebisp Laurentius Petri forfattede og af en Kirkeforsamling i Upsala 1572 vedtagne Kirkeordinants, hvorved navnlig Liturgien blev omdannet efter det af Tridentinerconciliet givne katholske Mønster. Det lykkedes ham ogsaa ved en Rigsforsamling 1577 at faae denne Liturgi antaget af Fleertallet; Modstanden mod den fra adskillige Geistliges Side fuede han ved at sætte dem i Fængsel eller at udjage dem af Landet; og nu begyndte han at aabne Underhandlinger med det romerske Hof angaaende Rigets Underkastelse under Pavestolen, idet han blandt andet opstillede som Betingelser for samme, at Adelen skulde beholde det allerede i Besiddelse tagne Kirke- og Klostergods, at Nadveren skulde administreres under begge Skikkelser, Gudstjenesten holdes i det svenske Sprog, og de allerede gifte Geistlige beholde deres Hustruer. For at formaae ham til at give Afkald selv paa disse Betingelser, sendte Paven Jesuiten Possevin til Sverrig, hvis Mission ogsaa syntes at lykkes, idet Kongen 1578 hemmeligt afsvor den lutherske Tro, aflagde den katholske Bekjendelse, fik Absolution og nød Nadveren paa katholsk Viis. Men da Possevin, som var ilet til Rom med Budskabet herom, Aaret efter vendte tilbage til Kongen med Opfordring fra Paven om, at han aabenlyst og ubetinget skulde træde over til Katholicismen, og han allerede haabede at vinde Seir, frembragte Jesuiternes plumpe Anfald paa Luthers Lære

og Person, udenlandske protestantiske Fyrsters indtrængende Forestillinger og den forsøgte Uvillie i Landet selv et Omslag i Kongens Sind, og da han 1583 havde indgaaet nyt Ægteskab med en ivrig Tilhænger af Protestantismen, Gunilla Bjelke, fik hun endog udvirket, at Jesuiterne, der som Lærere allerede havde udviklet stor Virksomhed, maatte forlade Riget. Ikkun ved Haandhævelsen af sin Liturgi holdt Kongen haardnakket fast; thi ligesom Henrik den Ottende og Jakob den Første af England gjorde han sig til af sin theologiske Dannelse og lignede tillige disse Fyrster i Lysten til uindskrænket at udøve Kronens Supremati over Kirken.

Af Frygt for, at ved Johans Død 1592 hans Søn Sigismund, der var opdragen i den katholske Religion og allerede valgt til Konge i Polen, skulde gjøre et nyt Forsøg imod Protestantismen, fordrede Rigets Stænder som Betingelse for at hylde ham, at han Intet maatte forandre i Kirkens Cultus eller Forfatning og ikke ansætte andre end Protestanter i Stat og Kirke, og paa en Kirkeforsamling i Upsala 1593, hvori ogsaa Rigsstændernes Repræsentanter deeltoge, blev det vedtaget, at man sambrægtelig vilde blive ved det apostoliske, nicænske og athanasianske Symbol tilligemed den ældste rette og uforandrede augsburgske Confession, at den af Johan indførte Liturgi skulde afskaffes tilligemed Alt i det ældre Ritual, der endnu heldede til Katholicismen, og at man ikke vilde taale hverken noget papistisk eller calvinistisk Kjætteri i Landet. Sigismund nødtes til at anerkjende disse Beslutninger; men da han snart forsøgte at bryde dem, vedtog en Rigsdag i Söderköping 1595, at alle Sekterere og Fjender af den evangeliske Religion inden sex Uger skulde udvises af Landet, og denne Beslutning blev med den største Strenghed iværksat. Det gamle Kloster i Wadstena blev da ophævet; den nye, strengt lutherske Erkebisp Angermann holdt en Kirkevisitation, hvorved de, der ikke deeltoge i den evangeliske Gudstjeneste, bleve pidskede, Helgenes Altere ødelagdes, og deres Reliqvier adspredtes. Da Sigismunds Forsøg paa at sætte sig i Besiddelse af Riget med Vaabenmagt var strandet, han selv afsat, og Hertug Carl valgt af Stænderne til Konge, blev det i Arveloven 1604 bestemt, at enhver svensk Konge tilligemed sin Gemalinde for Fremtiden skulde være af den lutherske Tro. Ligeledes vedtoges det, at den blandt Rigets Indvaanere, som faldt fra den lutherske Religion, skulde have forbrudt sit Gods og sin Arveret og forvises Riget, „paa det han ikke skulde have Leilighed til at udspye sin Gift". Disse Bestemmelser fornyedes oftere i det syttende Aarhundredes

Stats- og Kirkelove, og bleve optagne saavel i den af Carl XI. 1686 udstedte Kirkelov som i den under Frederik I. vedtagne almindelige Landslov af Aar 1734. I Kirkeloven [1]) hedder det saaledes C. 1 § 1: „Uti vårt Konungarike och thess underliggande länder, skola alla bekänna sig endast och allena til then Christeliga Lära och Tro, som är grundad uti Guds heliga ord, thet gamla och nya Testamentets Prophetiske och Apostoliske skrifter, och författad uti the tre hufvud-symbolis: Apostolico, Nicæno och Athanasiano, jemväl uti then oförändrade Augsburgiska bekännelsen af år 1530, vedertagen i Upsala Concilio 1593, samt uti hela, så kallade, Libro Concordiæ förklarad; och alle the, som uti Lärostånd et, vid Kyrckor, Academier, Gymnasier eller Scholar, något Embete tillträda, skola vid ordinationen, eller tå the någon gradum antaga, med liflig Ed til thenne Lära och Trosbekännelse sig förplickta. § 2. Them i Lärostånd et såväl som alle andre, af hvad stånd de äro, skal och här med alfvarligen vara förbudit, här emot at upptäncka och utsprida några villfarande meningar eller bruka några anstötelige ordesätt, Guds Församling ther med at bekymra eller förarga. Gjör thet någon, och, uppå föregången alfvarlig förmaning, sig icke rättar, vare, efter laga ransakning och dom, räknad för en affälling, miste sitt Embete och förvises Riket. Then, som alldeles gjör affal ifrån vår rätta religion, straffes lika så, och njute aldrig något arf, rätt eller rättighet inom Sveriges gräntsor".

Medens disse Lovbud fastbandt Landets egne Børn til Statskirken, stadfæstede de følgende Paragrapher i Kirkeloven af 1686 flere alt tidligere givne Indrømmelser med Hensyn til fremmede, i Landet sig opholdende, Bekjendere af en anden Religion end Statens. Det tilstodes saaledes (§ 4) fremmede Potentaters Sendebud af anden Bekjendelse, tilligemed deres medfølgende Folk, at udøve deres Religion i Huset, men det forbødes tillige paa det Strengeste nogen Anden, i hvo det end monne være, at bivaane sig Gudstjeneste. Det tillodes fremdeles (§ 5) fremmede Krigsfolk, Handlende og Haandværkere af anden Religion at blive ved deres Bekjendelse, saalænge de levede stille og uden Forargelse. Men naar de vilde holde Gudstjeneste med Læsning eller Sang, skulde de gjøre det i deres Hjem eller Herberge for lukte Døre, for sig selv alene og uden at foranstalte Sammenkomst med

[1]) Rydén, Sveriges Kyrkolag, 3die Upl. Göteborg, 1856, P. 7 ff.

Andre. Ifald deres Børn skulde nyde Borgerskab, skulde de opdrages i den rette christelige Lære og deeltage i den offentlige Gudstjeneste paa alle Søn- og Helligdage. Det forbødes tillige fremmede Religionsbekjendere at forlokke eller true deres svenske Tjenestefolk til anden Gudstjeneste end Landets, hvorimod det befaledes dem at holde deres Tyende til flittigt at gaae i Kirke.

I det syttende Aarhundredes sidste og det attende Aarhundredes første Aartier gav den Spenerske Pietismes Indtrængen i den svenske Statskirke Anledning til, at Regjeringen udstedte en Række af Straffelove (1694, 1706, 1713 og 1721) mod samme, af hvilke navnlig Carl den Ellevtes Forbud fra 1694 udmærker sig ved sin Strenghed. Mod Pietismen var ogsaa den Conventikelplacat af 12te Januar 1726 rettet, der i senere Tider saa ofte skulde blive Gjenstand for Misnøie og Dadel. Denne Forordning, der først indskærper Forældre og Husbonder at lære og undervise deres Børn og Tjenestefolk i Katechismen og dagligen at holde Bøn med dem og læse for dem af Bibelen eller andre gudelige, i Landet vedtagne Bøger, indeholder dernæst et Forbud mod Conventikler i følgende Udtryk [1]): „Men at udi private og særskilte Huse Mand- og Qvindekjøn, gamle og unge, kjendte og ukjendte, faa eller flere, skulde have Frihed til at komme sammen, under Foregivende af at udøve Andagt og særegen (enkannerlig) Gudstjeneste, saaledes som den med Prædiken og Udlægning af de sædvanlige Søn- og Helligdagstexter, med Bønners og nye Bedemaaders (bönesätts) Forklaring findes at have været forrettet paa adskillige Steder, dette anser vi hverken for nyttigt eller nødvendigt, men derimod for en skadelig Nyhed, der forstyrrer en god Orden i vore christelige Forsamlinger, hvilket i Længden vilde give Anledning til Selvraadighed, Misbrug og mange farlige Uordener, foruden at det maa befrygtes, at Mangen af Uforstand og Ukyndighed i sin Christendom tillige kunde blive ført til saadanne vildfarende Meninger og Læresætninger, som ei stemme overeens med den rene evangeliske Lære. Da nu deslige Sammenkomster desmindre kunne anseés for fornødne til den sande Christendoms Udøvelse, som vort Rige, Gud være lovet, besidder de store Fordele, at Guds Ord hos os rigelig vorder lært og prædiket, og Enhver desuden har Frihed til at øve sin Andagt i sit Hjem, saa finde vi det raadeligt at afskaffe

[1]) Rydén, P. 24.

og aldeles forbyde slige ulovlige Sammenkomster, saa at den, som understaaer sig at holde og tillade dem, skal første Gang bøde 200 Daler Sølvmynt, anden Gang 400 Daler Sølvmynt, eller i Mangel af Bøder straffes første Gang med 14 Dages Fængsel paa Vand og Brød, anden Gang med tre Ugers Fængsel paa Vand og Brød, men kommer han tredie Gang igjen, skal han landsforvises paa to Aar. Iligemaade skulle de, som indfinde sig ved slige Sammenkomster, hver for sig bøde første Gang fyrgetyve Mark Sølvmynt, anden Gang dobbelt og tredie Gang firedobbelt".

Regjeringsformen af Aaret 1772 udtalte paany, at eftersom Enighed i Religionen og den rette Gudstjeneste var den kraftigste Grundvold for „et lofligt, samdrägtigt och allwarligt regemente", skulde saavel Kongen som alle Embedsmænd og Undersaatter i Riget først og fremmest blive ved Guds rene og klare Ord, saaledes som det var forklaret i Kirkens symbolske Bøger, og som det var bestemt i Upsala Concilium samt tidligere Rigslove; men dog bleve tillige i den sidste Halvdeel af det 18de Aarhundrede navnlig Katholikernes og de Reformeertes Rettigheder ved nye Toleranceedikter ikke lidet forøgede. Af Vigtighed er her især deleshed den kongelige Kundgjørelse af 24de Januar 1781. Rigets Stænder havde i Aaret 1779 fattet en Deel Beslutninger, som det hed, „i Betragtning af, at en fri Religionsøvelse for de Udlændinge, som ville flytte ind i Riget, samstemmer med den næsten i alle velordnede Stater indførte og Menneskeligheden hædrende Samvittighedsfrihed, hvorfor samme ogsaa kan blive nyttig for Riget og i flere Henseender fordeelagtig, med de Indskrænkninger, som Rigets Grundlove og en klog Eftertanke og Forsigtighed synes at kræve"; og disse Beslutninger stadfæstedes, med nogle nærmere Bestemmelser, af Regjeringen ved den ovennævnte Kundgjørelse [1]). Ifølge heraf tillodes det fremmede Religionsbekjendere at have deres egne Lærere; men det forbødes dem at indrette offentlige Skolehuse eller Underviisningsanstalter. Det tillodes deres Lærere at besøge deres Troesfæller paa saadanne Steder i Riget, hvor de ikke havde Kirker og Forsamlinger, og at udføre alle ministerielle Forretninger; men det forbødes dem paa det Strengeste at antage eller udsende Missionærer i Riget eller at gjøre Proselyter, ligesom ogsaa at indrette Klostre. Ingensomhelst Munkeorden tilstededes Adgang til Landet. Processioner og Ceremonier

---

[1]) Rydén, P. 14 ff.

maatte ikke foretages paa offentlige Pladse og Gader, men vel indenfor Kirkernes lukkede Døre. Der indrømmedes Dissenterne at nyde alle medborgerlige Friheder og Rettigheder, med Undtagelse af at ansættes i Rigets Embeder og Tjenester. De Reformeerte fik dog bekræftet den dem allerede i Aaret 1741 tilkjendte Ret til saavel at være Vælgere som Valgbare til Rigsdagen; derimod indrømmedes alle andre fremmede (christelige) Religionsbekjendere alene Ret til at deeltage i Valget af Rigsdagsmænd. Den i Loven af 1734 (Misgernings-Balkens første Cap. § 3) for Frafald fra den rette evangeliske Lære fastsatte Straf, at landsforvises og miste sin Arve- og Borgerret, skulde paa det Nøieste haandhæves. Hvis Nogen yttrede sig haanligt om Statskirkens Troesbekjendelse, Gudstjeneste, Kirkeforfatning, Ceremonier og Lærestand, skulde han bøde fra 10 til 50 Daler Sølvmynt, samt dobbelt under Gjentagelse. Den, hed det videre, „som intalar någon sine religionssatser eller utsprider sine legender", skal bøde første Gang 100 Daler Sølvmynt og anden Gang dobbelt. Tvang nogen Huusbonde eller Foresat sine Undergivne af den lutherske Bekjendelse til at deeltage i fremmede Troesbekjenderes offentlige eller private Andagtsøvelser, skulde han bøde 200 Daler Sølvmynt, og Tyendet have Frihed til at forlade Tjenesten; lokkede Nogen Andre til Deeltagelse i fremmed Andagtsøvelse og Frafald fra den lutherske Lære, skulde han bøde 200 Daler Sølvmynt, og om han ei vilde derved lade sig rette, miste Ret til at forblive i Riget. Med Hensyn til de blandede Ægteskaber udstraktes de alt for de Reformeerte (ved kgl. Br. af 21. Aug. 1765) givne Bestemmelser til „Grækere, Katholiker eller andre Religionsbekjendere", saaledes, at naar Manden var lutherst, skulde Børnene opdrages i Statskirkens Tro, men var Qvinden lutherst, skulde, inden Vielsen, en Overeenskomst træffes for Øvrigheden angaaende den Tro, hvori Børnene skulde opdrages, og hvis dette ei var skeet, havde Faderen Frihed til at opdrage Børnene i den Religion, han selv bekjendte sig til. Det de lutherske Undersaatter tidligere givne Forbud mod at bivaane fremmed Gudstjeneste, kunde ikke ophæves, „da Ingen, af Nysigenhed efter at bivaane Andres Gudstjeneste, bør forsømme sin egen"; for Overtrædelse heraf blev derfor fastsat en Bøde af 10 Daler Sølvmynt; ligesom det ogsaa forbødes fremmede Troesbekjendere at indlade Andre end deres egne Troesfæller ved Gudstjenesten. Det blev udtrykkelig erklæret, at Toleranceediktet ikke skulde gjælde for Jøderne, men at deres Religionsfrihed skulde bestemmes ved et særskilt „Handelsreglemente". Et saadant

udfærdigedes ogsaa Aaret efter fra Commercekollegiet, og indeholdt, at det under nøiagtig Jagttagelse af de paa Jøderne anvendelige almindelige Vilkaar og Indskrænkninger, som Kundgjørelsen af 1781 indeholdt angaaende christelige Troesbekjendere, skulde være dem tilladt at indrette Synagoger og holde Rabbinere, dog ikke i andre Stæder end Stockholm, Götheborg og Norrköping, samt at Religionsforsamlinger i deres private Huse skulde være forbudne, men at de iøvrigt skulde have Frihed til at udøve deres Religion.

Saadan var den lovbundne Tilstand i og udenfor Statskirken i Sverrig, da Regjeringsformen i Aaret 1809 blev vedtaget. Hvilke Forandringer i det Tidligere indførte nu denne? Vi ville ved Besvarelsen af dette Spørgsmaal først anstille en Sammenligning mellem de ved hiin og de ved tidligere Grundlove vedtagne Bestemmelser, hvad angaaer den Enkeltes Forpligtelse at bekjende sig til Statsreligionen [1]).

Den anden Paragraph i „Regjeringsformen" gjentog, hvad der siden 1604 var fastsat, at Kongen altid skulde være af den rene evangeliske Lære, og i „Successions-Ordningen" (§ 4) hed det endvidere, at Prindser af det kongelige Huus skulde opdrages i denne Lære, og at den af den kongelige Familie, som ei bekjendte sig til samme Lære, skulde være udelukket fra al Successionsret til Thronen.

Derimod udelodes Bestemmelsen fra 1604 angaaende Dronningens Religion. I de Rigsdagsforhandlinger, som gik forud for Vedtagelsen af § 2 i Regjeringsformen, havde vel Præstestanden foreslaaet den Tilføielse til samme, at Kongehuset burde bekjende sig til den rene evangeliske Lære; men Constitutions-Utskottet svarede dertil, at hvad Prindserne angik, var en Bestemmelse truffen i Arveloven; hvad angik Valget af Kongens Gemalinde, da var det alene Kongens Tilbøielighed i Forening med Hensyn til Fædrelandets Vel, som derved burde bestemme ham, og at Prindsesserne ikke havde nogen Arveret til Troen og saaledes ei heller af noget Statshensyn kunde berøves den enhver Undersaat skjenkede Religionsfrihed. I § 4 af Regjeringsformen bestemtes, at i Kongens Statsraad skulde kun kunne sidde Mænd af den rene evangeliske Lære; i § 28, at civile Embedsmænd og Dommere skulde vælges iblandt indfødte svenske Mænd og

[1]) Jfr. til dette og det Følgende en Brochure af Prof. Naumann (Statsretslærer ved Universitetet i Lund): „Hvilken är svenska statsreligionen? ꝛc. Lund, 1857 (see Ugeskr. 6 10de Bd. P. 99—100), og samme Forfatters større Værk: Sveriges Statsförfattningsrätt, 2 Bind.

skulde bekjende sig til den rene evangeliske Lære, medens derimod Udlændinge kunde ansættes i Armeen (uden derfor at behøve at skifte Bekjendelse). Herved bleve de tidligere Bestemmelser, der endnu fandtes i Regjeringsformen af 1772, at saavel Kongen, som alle Embedsmænd og Undersaatter skulde blive ved den rene evangeliske Lære, forandrede.

Spørges videre, hvad Regjeringsformen af 1809 forstaaer ved Begrebet „den rene evangeliske Lære", da besvares dette i sammes § 2 saaledes, at det er den, som er antaget og forklaret i den uforandrede Augsburgske Bekjendelse samt i Upsala-Mødets Beslutning Aar 1593. Med Hensyn hertil er der blevet ført Tvist om, hvorvidt derved den første Paragraph i Kirkeloven af Aar 1686 kunde siges at være bleven ophævet. Som tidligere anført, nævnede denne Kirkelov ikke blot de tre oldchristelige Bekjendelser og den Augsburgske Confessjon som de Symboler, hvortil Præste- og Lærestanden i Statskirken skulde edelig forpligte sig, men ogsaa den Forklaring deraf, som findes „udi hele den saakaldte Liber Concordiae". Det var Carl den Ellevtes Formyndere, der i Aaret 1663 havde udstedt en Placat, hvori Universitetslærerne og Præsteskabet befaledes ved deres Forklaring af de symbolske Bøger og Troeslærdommene ikke alene at holde sig til Apologia augustanae confessionis, til de Schmalkaldiske Artikler og Luthers store og lille Kathechismus, men ogsaa at rette sig efter formula concordiae (med dens to Dele epitome og solida declaratio); og da denne Placat var stadfæstet 1664 af en Rigsdag, nævnede overeensstemmende dermed Kirkeloven hele liber concordiae som Statskirkens Bekjendelsesbog. At efter Grundlovens Vedtagelse 1809 Statskirken kun holder sig til Upsalamødets Beslutning, og at saaledes foruden de oldchristelige Bekjendelser ikkun den Augsburgske Confessjon er at betragte som Lærenorm, forekommer Dr. Naumann klart at fremgaae saavel af Grundlovens Charakteer som Rigets fundamentale Retsnorm, som ogsaa deraf, at overeensstemmende med Rigsstændernes Forslag en kongelig Kundgjørelse af 15de April 1829 har fastsat en Formular for Præsteeden, hvorefter Ordinanden kun lover „stedse at forblive ved den rene evangeliske Lære, saaledes som den er aabenbaret i Guds Ord, det gamle og nye Testaments hellige Skrifter og bliver antaget og forklaret gjennem den uforandrede augsburgske Bekjendelse samt Upsala-Mødets Beslutning af Aar 1593 [1]). Om den større religiøse Lære-

[1]) Præsteden saavel i den senere som i den tidligere Form er aftrykt hos Rydén, Pag. 282 ff.

frihed, som saaledes lovmæssigt er vundet, yttrer den samme Forfatter: „Idet fire af de Skrifter, som Kirkeloven af 1686 indbefatter under Navnet Concordiebogen, ere blevne udelukkede fra Bekjendelsesskrifternes Tal, er man blevet befriet fra den Byrde at have et heelt kunstmæssigt System i Theologien til besvoret Symbol, og den samvittighedsfulde Christen har faaet et friere Spillerum til efter Guds Ord at prøve, i hvad Retning Confessionens Grundsandheder kunne udvikles." Derimod mener Knös i sit Skrift om den svenske Kirkeforfatning, at omendskjøndt Regjeringsformen og Edsformularerne for alle Embedsmænd, ogsaa for de Geistlige, ved deres Embedstiltrædelse kun omtale den uforandrede Augsburgske Confession, maa dog hele Concordiebogen betragtes som staaende ved Magt, i Kraft af de Geistligheden sidste Gang 1723 tilsikrede Privilegier [1]), hvilke efter Regjeringsformens § 114 denne Stand ligesom de øvrige skal vedblive at nyde, indtil samtlige Rigsstænder komme overeens om, og Kongen giver sit Samtykke til, at de forandres [2]).

Gaae vi dernæst over til Undersøgelsen af, hvem det er, som § 16 i Regjeringsformen tilsteder Religionsfrihed, og i hvilket Omfang denne Religionsfrihed er bleven tilstedet, da indeholdes de statskirkelige Conservatives Anskuelse herom i følgende Yttringer af en af deres Ordførere: „Begyndelsen af hiin Paragraph kan umulig anvendes som borgerlig Lov ved Domstolen — skulde da vel Slutningen kunne det? Begyndelsen og Slutningen ere at betragte som vakkre Anviisninger til det Formaal, Sverrigs Konge skal have for Øie. See vi hen til Indholdet af Ordene om Samvittigheds- og Religionsfriheden, saa kunde vi vel ønske, at de havde været mindre ubestemte, mindre svævende i Henseende til det Forhold, hvori de ville staae til det, der i den borgerlige Lov er fastsat om denne Sag. Det er nemlig ubestrideligt, at Forskriften, at »hvar och en« skal beskyttes i fri Udøvelse af sin Religion, kan tillade den vidt udstrakte Fortolkning, at enhver Svensk skal have Lov til at have den Religion, som ham behager, og kan gjøre Regning paa Beskyttelse for samme. Men man maa dog bequemme sig til en mere indskrænket Fortolkning, naar man erindrer sig Paragraphens Oprindelse og tillige overveier Umuligheden af den Antagelse, at den skulde kunne ophæve en paa tilbørlig Maade stiftet og iøvrigt

[1]) Aftrykte hos Rydén, Pag. 291—304.

[2]) See Tidsskrift for udenl. theol Lit., XX. Pag. 353. Anm.

ikke ved den fjerneste Antydning ophævet borgerlig Lov. Og til denne mere indskrænkede Fortolkning henvises vi tillige ved den Adskillelse, som i de gamle Forordninger uafbrudt gjøres mellem Indfødte og Fremmede. Man anfører mod os de vide, at Indskrænkning fornægtende, Ord, som ved Paragraphens Vedtagelse taltes i Rigsstænderne, ogsaa i Præsteſtanden. Men Lovbud maae ikke udtydes efter de Formaal, som opstilles for dem under Overveielsen angaaende deres Antagelse, men ene efter selve Budenes Sammenhæng med Historie og ældre Lov" [1]).

Denne Maade at fortolke Grundloven paa belyses som falsk og gjendrives af dem [2]), der kæmpe for Ophævelsen af de med Grundloven uforenelige ældre borgerlige og kirkelige Love, ved følgende Betragtninger: Hvori ligger den Umulighed at anvende Begyndelsen og Slutningen af § 16 som borgerlig Lov ved Domstolen? Kunne ikke Kongens Statsraadsmedlemmer og Dommerne drages til Ansvar, hvis de gjøre Uret og krænke Lovene? Og ophæver ikke netop Slutningen af Paragraphen det, der i Rättergångsbalken 10, 11 indeholdes om særskilte Commissioner? Det svenske Folk vilde være et ulykkeligt Folk, hvis Kongen af sine Raadgivere fik „en vakker Anviisning" til at betragte nogen af Grundlovens Paragrapher som „et Slags Tendentsroman". Enhver i ældre Civil-, Criminal-, Kirke-, Krigs- eller andre Love given Bestemmelse, som ikke stemmer overeens med Grundlovens Bud, er ifølge Grundlovens Egenskab at være Fundamentet for Statens Forfatning ugyldig, selv om en slig Bestemmelse ikke udtrykkelig gjennem en særskilt Forordning er bleven ophævet. Een Gang for alle og i Almindelighed ophævedes enhver saadan, idet Grundloven, paa hvilken alle andre Love hvile, blev vedtagen. »Hvar och en« i Paragraphen kan ikke betyde enhver Fremmed; thi Grundloven er ingen „Fremmedbill"; det maa betyde Enhver, der adlyder Kongen og Grundloven, hvad enten han bekjender sig til Statens Religion eller til en anden. Lovstifterne tale heller ikke om den allerede givne Religionsfrihed med dens tidligere fastsatte Indskrænkninger; men de give Enhver Religionsfrihed, alene med de Indskrænkninger, som deels fastsættes i Regjeringsformens andre Paragrapher, deels indeholdes i den 16de Paragraphs egne Ord: „forsaavidt han

---

[1]) See Skriftet: Svenska Kyrkans och Skolans ifrågavarande angelägenheter, Stockholm 1853, Pag. 29 ff.

[2]) See Thomander, Om svenska Kyrkans angelägenheter. Stockholm, 1853, Pag. 36—43 og Naumann, l. c. Pag. 14—22.

ikke forstyrrer Samfundets Rolighed eller afstedkommer almindelig Forargelse". Det er de samme Vilkaar som de, der ere fastsatte i den Norske Lov af 16de Juli 1845, angaaende dem, der bekjende sig til den christelige Religion uden at være Medlemmer af Statskirken, og i § 81 af Danmarks Riges Grundlov af 5te Juni 1849. Hvad der fra Statens Standpunkt maa henregnes til at forstyrre Samfundets Rolighed, maa Ordensloven give Oplysning om, ligesom Civilloven og Criminalloven have at bestemme, hvad der maa antages at stride mod Sædelighed og at give almindelig Forargelse, f. Ex. Polygami, Udsættelse af Børn o. s. v. Hvad Formen angaaer, hvorunder den frie Religionsøvelse kan tilstedes, da maa denne unægtelig være underkastet forskjellige Indskrænkninger, sigtende til at betrygge den Religion og Cultus, som Staten erkjender at være Folkets og beskytter som saadan, mod forargelige Angreb og Forurettelser; men hvad skulde Ordene betyde, at Kongen ikke maa tvinge eller lade Rogens Samvittighed tvinge, men skal beskytte Enhver i den frie Udøvelse af hans Religion, dersom dog den, der i moden Alder gik over fra Statskirken f. Ex. til den reformeerte eller katholske Religion, skulde efter de ældre Love kunne straffes med Landsforviisning og Tab af sin Arve- og Borgerret? Staten kan jo ikke udøve Samvittighedstvang paa anden Maade end ved at udøve Bekjendelsestvang; thi ikke selve Hjertets Overbeviisning, men kun dens udvortes Yttringer, kan Staten ramme med sine Straffelove.

Til Bestyrkelse for denne Opfattelse bliver endvidere af Reformens Talsmænd (der minde om den gamle Regel, at Dommeren skal i al Lov agte paa, hvad hans Hensigt var, der stiftede Loven, at den ikke skal vorde forvendt og misbrugt) netop taget Hensyn til de Rigsdagsforhandlinger, som fandt Sted før Paragraphens Vedtagelse. Disse vidne nemlig paa mere end een Maade om, hvorledes man var sig bevidst, at i Princippet vilde med Grundloven en ny Tingenes Orden være vedtaget. Et af Constitutionsutskottets Medlemmer, Biskop Nordin, føiede til Udvalgets Forslag en Reservation, hvori han yttrede, at han kun kunde bifalde, hvad der bestemtes i § 16 af Regjeringsformen om en fri Religionsøvelse, forsaavidt som Meningen var, at derved ikke skulde forandres noget i det, „som den almindelige Lov forordner om svensk Mands Religion". En slig Reservation vilde have været overflødig, dersom det ikke netop havde været Lovudkastets Øiemed at hidføre en Forandring i den tidligere givne Lov. Da Paragraphen kom til Behandling i Præste-

ſtanden, foreſloge Biſkopperne Wejdeman og Nordin med Flere det Tillæg til ſamme: „Forſaavidt der ved Religionsfriheden ikke forvoldes Meen og Skade for den rene evangeliſke Lære“. Men herimod proteſterede to af Constitutionsutskottets geiſtlige Medlemmer, Biſkop Roſenſtein og Doctor Wijkman. „Jeg troer,“ yttrede den Førſtnævnte, „at en renere Religionsøvelſe vindes gjennem lovbunden Frihed end gjennem Tvang, ſamt at Læreren, naar fri Religionsøvelſe tilſtedes, vil blive mere paapasſende og nidkjær end nu, da han, om han ikke i deſto høiere Grad beſjæles af en ædel Nidkjærhed, kan hvile paa Lovens Forſkrifter“. Og den Sidſtnævnte viſte, at Tvang ikke bør finde Sted i religioſe Anliggender, og at Overbeviisning ei kan fremtvinges. Udkaſtets Modſtandere gjorde derimod gjældende, at Religionslovens Tvang ikke var ubilligere end de Baand, ſom de borgerlige Love paalagde ethvert Medlem af Samfundet, at man maatte ſkjelne mellem Tolerance og Religionsfrihed, at denne i mere udſtrakt Forſtand vilde fremme Letſindighed og Lunkenhed, at den vilde benyttes f. Ex. til at falde fra Statskirken af andre Grunde end religioſe, og at man ikke vilde kunne værne om den rene evangeliſke Lære, der end ikke ved de tidligere ſtrenge Love havde kunnet holdes i Hævd, hvis nu paa eengang alle Baand løsnedes, og Grændſen for Religionsfriheden kun ſkulde være den i Paragraphen angivne. Da Constitutionsutskottet havde modtaget de i Præſteſtanden gjorte Indſigelſer mod Paragraphen, beſvarede den dem afviſende med den Bemærkning, „at efterſom alle Baand paa Samvittigheden ſnarere tjente til at frembringe Hyklere end ſande Chriſtne, og da Tvang langtfra at frembringe Overbeviisning og forbedre Hjertet, ofte havde avlet fanatiſke Sekter og blodige Forfølgelſer, da endelig Religionen ſikkreſt forſvaredes ved ſin egen guddommelige Kraft, kunde Udvalget ikke betragte en fri Religionsøvelſe med de i Paragraphen angivne Indſtrænkninger ſom farlig for Religionens Sandhed, og maatte være af den Mening, at den heller ikke kunde fratages et Samfund, hvori hvert nyttigt, roligt og lydigt Medlem nød Beſkyttelſe.“

Men naar man med diſſe Lovſtifternes egne Forklaringer for Øie endelig underſøger, hvorledes Statsmagten i den ſiden 1809 forløbne Tid ſelv har fortolket og anvendt den i Grundlovens § 16 opſtillede almindelige Grundſætning om Religionsfrihed, da maa man, om end ikke de jure, ſaa dog de facto give dem Ret, der paaſtaae, at Grundloven ſlet ikke rokker den tidligere Tilſtand i Kirken. Thi endnu nedlægger Fiſkalen i Retten Paaſtand om Landsforviisning og Tab af

Arveret for Frafald fra den rene evangeliske Lære, saaledes som sidst er skeet 1854 i den, saavidt vides, endnu ikke sluttede Sag mod syv Qvinder i Stockholm, der vare gaaede over til Katholicismen; endnu straffes Deeltagerne i Conventikler efter Placaten af 1726, og endnu haves ingen anden Dissenterlov i Sverrig end Toleranceediktet af 1781. Imidlertid er der dog, som vi andensteds [1]) have viist, alt igjennem en Række af Aar arbeidet paa at gjøre Grundlovens § 16 til Sandhed ved at faae hine ældre Love ophævede, og da Regjeringen i den seneste Tid har viist sig redebon til at imødekomme Ønskerne om disse Reformer i den statskirkelige Lovgivning, bør man ikke opgive Haabet om, at ogsaa Rigets Stænder engang i Fremtiden ville blive enige om at tilraade Reformforslagenes Stadfæstelse.

Om en Revision af Texten i Luthers Bibeloversættelse.

Meddeelt af Licentiat C. Rothe.

I Beretningen sidst om Bibelselskabernes Virksomhed gjorde jeg opmærksom paa, at der har aabnet sig en Mulighed til at bringe Luthers Oversættelse tilbage til en berigtiget og eensformig Skikkelse, idet der, efter foreløbige Forhandlinger paa den evangeliske Kirkedag i Frankfurt 1855, er traadt en Conferents sammen den 8de Septbr. 1856 fra Bibelselskaberne i Anhalt, Baden, Carlsruhe, Basel, Hamburg-Altona, Lippe, Lübeck, Magdeburg, Stuttgart og Mückeberg. Dekan Lechler i Knittlingen meddeelte Underretning om denne Conferentses Virksomhed paa Kirkedagen i Lübeck, og fremhævede derved som en Hovedopgave en Revision af Texten i den lutherske Bibeloversættelse; over dennes Historie og nuværende Skikkelse holdt Pastor L. Mönkeberg fra Hamburg, som allerede i flere Skrifter har behandlet denne Sag, og hvem det egentlige Arbeide blev overdraget af Conferentsen, følgende Foredrag, som jeg troer ogsaa kan have Interesse for os.

„Som bekjendt uddele Bibelselskaberne den Lutherske Oversættelse af Skriften i Udgaver, der ikke stemme nøie overeens med hverandre i deres Text. Man taler vel om en ægte

---

[1]) I Maiheftet af „Dansk Maanedsskrift".

Luther-Bibel, efter hvilken Alle skulde rette sig; men det er svært at sige, hvad den ægte Luther-Bibel er. Saalænge Luther levede, har han arbeidet paa at forbedre sin Bibeloversættelse, og endnu, da den sidste Udgave, hvis Fuldendelse han oplevede, var udkommen 1545, hørte han ikke op med at tænke paa at gjøre sit Værk fuldkomnere. Man har nu rigtignok ofte paastaaet, at Udgaven fra 1546 er at foretrække for den fra 1545, og i Praxis har man mere fulgt den første; men enkelte Steder har man dog bestandig beholdt efter Oversættelsen fra 1546 (1545?). Jeg vil kun erindre om, at i det vigtige Sted, Phil. 2, 13, har Luther aldrig skrevet: „Gott ist es, der in uns wirket Beides, das Wollen und das Vollbringen", men at der endnu 1545 staaer: „das Wollen und das Thun". Endnu efter 1546 blev der foretaget Forandringer i det Wittenberger Bogtrykkeri, og disse vare saameget mere fornødne, som Luther havde udeladt hele Vers (henved 20!) og mange enkelte Ord. Wittenberger-Theologernes Modstandere benyttede dette til at mistænkeliggjøre Wittenberger Udgaverne, og dette skal, efter Nogles Paastand, have foranlediget Churfyrst August til 1581 at lade udgive en Normalbibel. Derfor er det vel, at man har erklæret Udgaven fra 1581 for den ægte Luther-Bibel; men det lader sig ikke bevise, at Udgaven fra 1581 har nydt nogen normerende Anseelse. Det Privilegium, som den erholdt af Churfyrsten af Sachsen, gjaldt kun for de sachsiske Lande; men Frankfurter Bogtrykkerne havde lignende Privilegier fra Churfyrst Henrik og Hertug Christoph af Würtemberg, og hverken disse Frankfurter eller Wittenberger Bogtrykkerne rettede sig senere nøie efter den saakaldte Normal-Udgave; et aabenbart Bevis herfor ligger i Versafdelingen, som endnu ikke findes i Udgaven fra 1581, saavelsom i Indskydelsen af det bekjendte Sted om de tre Vidner i Himlen, 1 Joh. 5, 7, imod hvilket Sted Luther udtrykkeligt har protesteret, og som ikke destomindre optoges i Wittenberger Bibelen af 1596. Jeg maa for Tidens Kortheds Skyld herom henvise til Skriftet: Beiträge zur würdigen Herstellung des Textes der Luth. Bibel-Uebersetzung (Hamburg 1855), hvor dette og det Følgende er vidtløftigere udført. — Men den Luth. Bibeloversættelse er ogsaa omformet med Hensyn til Orthographien i det 16de og 17de Aarhundrede efter den sig forandrende Skrivemaade, saa at allerede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede et Aftryk af Bibelen i denne Henseende slet ikke mere lignede Original-Udgaven. Meget vigtigere vare imidlertid Forandringerne i Texten, som foretoges fra Begyndelsen af 18de Aarhundrede. Medens

Löscher, Kraft og Andre strides, om Udgaven af 1545 eller den af 1546 var Originaludgaven, foretog Generalsuperintendent Dieckmann i Stade sig en Revision af selve Oversættelsen med Benyttelse af de tidligere Udgaver af den Lutherske Oversættelse. Texten i Stader-Udgaverne blev derpaa lagt til Grund for Trykningen i den Canstein'ske Bibelanstalt, dog saaledes, at den ogsaa i Halle ved nye Oplag bestandigt blev mere forbedret ved stedse fortsat omhyggelig Sammenligning med Original-Aftryk. Jo mere de Canstein'ske Bibler bleve udbredte, desto mere Anseelse vandt ogsaa denne Text; nye Recensioner, som bleve foretagne paa andre Steder, kunde ikke komme op imod den, og saaledes stete det, at den halleske Bibels Text i Begyndelsen af nærværende Aarhundrede blev anseet som den almindeligst vedtagne, og at det Brittiske og Udenlandske Bibelselskab, da det begyndte sin Virksomhed i Tydskland, gjorde det til Pligt for alle de Selskaber, det ydede sin Understøttelse, at foranstalte Aftryk, som nøie stemmede med den Canstein'ske Bibel. Men allerede de første Selskaber, som besluttede selv at lade Oplag foranstalte, fandt Betænkeligheder. Baselerne søgte at bringe Luthers Tydsk i Overensstemmelse med den nuværende Talebrug. Det Hamburg-Altonaiske B.-S. udsendte derimod i Aaret 1816 en Opfordring til alle tydske Søsterselskaber, at komme overeens om en ny Bibeludgave, som skulde hvile paa Udgaven af 1545. Vel fandt dette Forslag Bifald hos mange Foreninger, navnlig hos det Preussiske Hovedbibelselskab, men andre erklærede sig strax imod det; deels vare de forhindrede, ved Kirkeregjeringen i deres egne Lande, i at udbrede nogen anden end den allerede hos dem approberede Text; deels havde de anskaffet sig Stereotypperne fra det Brönnerske Officin i Frankfurt, og vare derved nødte til at beholde den halleske Text. Da Hamburger-Udgaven var færdig, forekom den ogsaa mange af dem, som havde glædet sig ved dette Foretagende, altfor gammel-frankisk, og det Preussiske B.-S. f. Ex. lavede sig en egen Text, idet det kun beholdt enkelte gamle Former, som „Jüden, trügen", men forøvrigt fulgte den halleske Text, ja selve det Hamburg-Altonaer B.-S. foretog sig senere en Revision. I at modernisere Sproget gik vel det Straßburger B.-S. videst; det satte istedetfor „Vesperzeit" „Abendzeit"; for „Dreck" „Koth" osv., men det opnaaede kun at vanskabe det Nye Testamente paa denne Maade. Smagen havde allerede forandret sig til det Bedre, det Gammel-Tydske havde vundet Venner. Würtembergerne følte en Trang til igjen at læse en Luther-Bibel i Luthers Sprog, og de lode en ny Udgave bearbeide, ved

hvis Indførelse Gustav Schwab yttrede: „Naar man med Rette skyer at afviske den ædle Rust paa Mynter og andre sjeldnere Oldtidslevninger, saa tør man ikke bebreide os, at vi have offret Lysten til den moderne Correcthed og forsængelige Pyntesyge for Ærefrygt mod dette den tydske Prosa's gamle ophøiede Mindesmærke." Imidlertid vare Bairerne ikke tilfredse med denne Bearbeidelse; vistnok vilde de have den Lutherske Text, men tillige alle de Forbedringer, som den Canſteinſke Udgave tilbyder, det gamle Sprog, men dog med de Forandringer, hvilke vor Tid fordrer; og saaledes optog den baierske Kirke den Form af Texten, som Dr. Hopf med udholdende Flid havde givet den Lutherske Bibel. Det er denne Bibel, som er udkommet paa Teubners Forlag, og som siden tilligemed den Stuttgarter er bleven Bibelselskaberne anbefalet til Udbredelse af Eisenacher-Conferentsen.

Saaledes gives der nu idetmindste 6 fra de halleske Udgaver afvigende Textredactioner, som ere bearbeidede og blive udbredte ved vore Bibelselskaber. At Afvigelserne ikke just ere ubetydelige, kan tvende Steder bevise. I Ordspr. 12, 5 hedder det i de fleste Udgaver: „Die Gedanken der Gerechten sind redlich, aber die Anschläge der Gottlosen sind Trügerei"; derimod i den Hamburger og den Stuttgarter B.: „Was die Gerechten rathen, das ist gewiß Ding, aber was die Gottlosen rathen, das trüget." 1 Cor. 13, 8 have de Udgaver, som folge den fra 1545: „Die Liebe wird nicht müde"; hvorimod de fleste nyere have: „Die Liebe hört nimmer auf". Jeg kunde eftervise flere lignende Steder. Men kunne saadanne Forskjelligheder ikke let vække Forvirring hos eenfoldige Læsere, ja Mistanke mod Oversættelsens Rigtighed overhovedet?

Paa andre Steder findes vel ikke heelt andre Ord, men dog enkelte Afvigelser i de forskjellige Udgaver. Hvad skal en sædvanlig Læser tænke, naar man i 2 Kong. 6, 25. i nogle Udgaver finder: „8 Silberlinge", i andre „80"? eller Dan. 7, 10. snart „zehnhundertmaltausend", snart „zehntausendmaltausend"? eller Apostl. Gj. 13, 20. hos den Ene „450 Jahr lang", og hos den Anden: „bei 350 Jahr lang"? Ofte er det kun Ordenes Form, som er forskjellig; men er ikke ogsaa dette nok til at vække Strid og Anstød, at den ene Udgave ofte har Fleertal, hvor den anden har Enkelttal? Man tænke blot paa Ordet „Synd", ved hvilket Forskjellen mellem Enkelttal og Fleertal er saa vigtig, og ved hvilket Luther ikke efter alle nyere Udgaver stemmer overens med Grundtexten.

Vel er det svært at bestemme, hvilke gamle Ordformer der skulle beholdes; men at beholde alle, vilde næsten gjøre

Bibelen uforstaaelig for vore nuværende Læsere. Former som: „schneit" for „schneidet", „reit" og „schreib" for „ritt" und „schrieb", kjende de ikke mere. Andre Former give nu Ordene en ganske forskjellig Betydning end tidligere, f. Ex. „zuschlagen, zutreten" er dog nu noget ganske andet end „zerschlagen, zertreten"; „entschlafen" noget andet end „einschlafen"; ved „Verdrucktem" tænker Ingen mere paa „Unterdrücktes"; vigtigst kunde her Ordet „mögen" synes, hvilket Luther ofte bruger istedetfor „vermögen", ligesom vort „können"; hvorofte bliver ikke det Udbrud af den utroe Forvalter: „graben mag ich nicht!" falsk fortolket af Præster endog paa Prædikestolen? Og dog gaaer det Luther endnu værre med hans „thüren", der betyder det samme som vort „wagen", og i hvis Sted selv nyere Udgivere af hans Bibel have sat „dürfen"? Man opslaae Matth. 22, 46; der staaer (ogsaa i den Stuttgarter og Teubnerske Udgave): „Und durfte auch Niemand von dem Tage an Ihn fragen."

Allerede for 200 Aar siden lød den Klage, at Folket kun kjendte mange Ord af Bibelen; men har Folket virkelig ogsaa bevaret Forstaaelsen af alle disse Ord? Nogle Udgivere have ikke, som de fra Basel, sat det nyere Udtryk i Texten; men ere Ordene derfor vedblevne at være kjendte? Mon ogsaa Udtrykket „glum", Ezech. 32, 2, „hellig" Jer. 2, 25, „wankel" Hebr. 6, 12? Ja er Ordet „endelich", hvilket forekommer i det saa ofte benyttede Sted Luc. 1, 39, endnu almindeligt brugt af Enhver? Med mange andre Ord forbinder den nuværende Sprogbrug end ganske anden Mening end paa Luthers Tid; saaledes staaer der 1 Macc. 8, 26 „Auszug" istedetfor „Ausflucht"; Domm. 9, 23 „versprechen" istedetfor „misbilligen", og hvor ofte staaer „die Ehrlichsten" istedetfor „die Angesehensten"? Vilde da Bibelselskaberne intet bidrage til den lettere Forstaaelse af den hellige Skrift, hvis de idetmindste forenede sig om en ligelydende Text af den Lutherske Oversættelse?

Det synes mig, at allerede Taknemmeligheds-Pligten mod den store Reformator byder, at der foretages en grundig Revision af hans Oversættelse. Thi Luther har maattet høre Bebreidelser, som han ikke har fortjent, ved den Maade, hans Oversættelse er bleven aftrykt paa. Endnu for nylig har Jacob Grimm sagt i sin Ordbog, at Luther synes i Ordspr. 17, 9 at blande det gamle „efern" med „eifern", zelare, og dog forklarer Luthers Randbemærkning Ordet ganske rigtigt ved „wiederholen"; senere Udgivere af Bibelen have derimod strevet „eifern" istedetfor „efern", og den Canstteinske, Hannoverske, Baselske Udgave have beholdt denne Feil. Endnu værre er

det gaaet Luther med Overſættelſen af Eſ. 61, 10. Udgaven af 1545 havde en Trykfeil, nemlig Accuſativ „einen Bräutigam“ iſtedetfor Nominativ; denne blev vel rettet allerede 1546, men alle de nyere Udgaver ſætte alligevel: „wie einen Bräutigam mit prieſterlichem Schmuck gezieret, und wie eine Braut in ihrem Geſchmeide bärdet“, ſaa at „berdet“ ſynes at være et Particip og ikke et Præſens, ſom det dog er.

Under diſſe Omſtændigheder ſynes det mig høiſt nødvendigt at foretage en grundig Reviſion af Bibeltexten. Den Lutherſke Overſættelſe er jo et koſteligt Klenodie for vor Kirke; det er en Pligt at bevare det reent og klart. Overſættelſen er beſtemt for vort Folk; kunne vi da forſvare, at den bliver tilbudet dette i en Form, ſom nu ofte maa forekomme den Eenfoldige anſtødelig og uforſtaaelig? Bibeloverſættelſen er et Baand, ſom forener de evangeliſke Chriſtne i alle tydſke Lande med hverandre — ſkal da ogſaa i de forſkjellige Bibeludgaver det tydſke Fædrelands Sønderrevethed lade ſig tilſyne? Bibelſelſkaberne have erhvervet ſig en ſtor Fortjeneſte, ikke blot ved Mangfoldiggjørelſen og Udbredelſen af den hellige Skrift, men ogſaa ved den allerede ſtedfundne Reviſion af den Lutherſke Overſættelſe. Men vi tør heller ikke glemme, at Bibelſelſkaberne ved deres affondrede Virkſomhed, under hvilken de ikke have bekymret ſig om hverandre, ere Skyld i, at vi nu i Tydſkland have faaet ſaa mange forſkjellige, og — naar vi ogſaa ſee paa de Udgaver, ſom ere beſørgede ved Privat-Speculation, fordi Iveren i at læſe Bibelen er tiltagen, — da tør vi vel ogſaa ſige: ſaamange ſlette Aftryk af den Lutherſke Bibel. Er det da ikke paa Tiden, at B.-S. tage ſig ſammen for at give os en Text, der ved ſine indre Fortrin anbefaler ſig ſom Forbillede til Alle? Opgaven er ikke let, den kræver et fælles Arbeide af Theologer og af tydſke Sprogforſkere; men den vil blive løſt, naar først Nødvendigheden af en fornyet Reviſion og af en Overeenskomſt mellem alle de Selſkaber, ſom ſelv foranſtalte Aftryk af Bibelen, er bleven erkjendt. Derfor vilde jeg ikke lade den Leilighed gaae ubenyttet hen, ſom idag tilbød ſig for mig, at lægge Dem denne Sag paa Hjerte. Lader os lægge Haand paa Værket, da vil Herren viſſelig give ſin Velſignelſe dertil!“

De nordamerikanske Revivals.

Til Oplysning om den Opvækkelse (revival), som efter kirkelige og politiske Blades Beretninger griber stærkt om sig i de nordamerikanske Fristater, meddeler Evangelical Christendom, 12 B. Nr. 5, Mai 1858, et Brev fra en christelig Lægmand i Philadelphia. Tidendens Hovedredacteur, Dr. Steane, indestaaer for Fremstillingens Paalidelighed og tilføier nogle Ord imod dem, der maatte nære Tvivl om det christeligt Berettigede og Sande i dette mærkelige Phænomen. „Ved enhver kraftig Aandens Rørelse i Kirken," siger han, „ville Misbrug og Udvæxter ikke kunne undgaaes. Som den første Pintsefest havde sin Ananias og Saphira, saaledes havde Reformationen, Methodismen ɔc. sine Brængbilleder. Denne mærkelige aandelige Opvækkelse i Nordamerika, der har det Særegne, at alle Confessioner og Denominationer i lige Grad ere grebne deraf, bør da heller ikke mistænkeliggjøres, før man seer, at den ikke væsentlig er en sand Bevægelse". — Brevet, der er optaget under Mærket R. F., lyder noget forkortet saaledes:

Philadelphia d. 23de Marts 1858.

Min kjære Ven! — — Jeg har noget mærkeligt Nyt at meddele Dem, hvorom De dog maaskee allerede har hørt fra de offentlige Blade. For nogle Maaneder siden, da Pengekrisen var paa det Høieste, foreslog en ung from Mand at holde en Bedetime daglig fra 12—1 paa et offentligt Sted i New-York. Sagen havde i Begyndelsen ingen videre Fremgang, men tildrog sig dog efterhaanden langsomt og gradeviis nogen, om ikke stor, Opmærksomhed. Den unge Mand kom

---

[1]) En ganske anden Fremstilling af og Dom over Sagen gives i tydske Beretninger. I et i New-York udkommende tydsk Blad siges endog, at hele den haandværks- og forretningsmæssige Maade, hvorpaa det aandelige Gjennembrud og Forbønnerne for Andre drives, langt mere minder om Fetischdyrkeres og Buddhisters burleske Narrestreger end om det, som troende Sjæle i Tydskland forstaae ved en aandelig Gjensødelse. I „Kieler Correspond." Nr. 56 d. A. indeholdes en interessant Artikel om dette Punkt („Der Verlauf und Schluß der großen Erweckung in New-York"), hvori bl. A. fortælles, at da en Kirke i New-York var bleven leiet af et Skuespillerselskab til scenisk Fremstillinger, leiede den „christelige Ynglingsforening i New-York" som en Modvægt herimod Burtons Theater til Afholdelsen af religiøse meetings — men (betegnende nok med Hensyn til deres egen Formening om Bevægelsens Varighed) kun for et Tidsrum af 14 Dage. De Exempler, som anføres i den nævnte Artikel med Hensyn til disse Møders Charakteer, navnlig Opførselen mod Negere, gjøre ikke noget godt Indtryk.

derpaa til denne Stad og begyndte det Samme her; men heller ikke hos os syntes Sagen at vække synderlig Opsigt, og man blev nødt til at forlade det Huus, hvor de første Møder vare holdte. Man henlagde nu Møderne til en stor Bygning, der brugtes til forskjellige offentlige Forsamlinger; og her begyndte de at tiltrække sig almindelig Opmærksomhed, saa at Pladsen snart blev for indskrænket. Midt i Philadelphia er en stor Forsamlingssal, bygget af Dr. Jayne (et Medlem af den Kirke, til hvilken vi høre), som kan rumme fra 4 til 5000 Mennesker. Denne Sal tilbød han til fri Afbenyttelse. Dette blev øieblikkelig bekjendt i en vid Kreds, Salen fyldtes snart, navnlig af Forretningsfolk ligesom jeg selv, og man fastsatte at samles til bestemt Tid til Bøn, under Ledelse af Kjøbmænd og Handlende i Staden og uden særlig Fremhævelse af Geistligheden. Uden nogen videre Form eller Ceremoni har denne Sal siden stadig været heelt opfyldt af Tusinder af fromt og religiøst Bevægede, der møde her for at bede, opmuntre hverandre og synge, som var det to eller tre Rowland Hill's Kapeller, der sang i Eet. Orden, Enighed og from høitidelig Stemning har herskет uden Afbrydelse, alle evangeliske Denominationer mødes i hjertelig Forstaaelse med Udelukkelse af alle stridige Partianskuelser, og ingen Taler har Tilladelse til at optage mere end fem Minuter; overskrider han dette bestemte Tidsmaal, ringes der med en lille Klokke, og han maa øieblikkelig slutte.

Forsamlingerne i samme Øiemed i New-York begyndte ogsaa at tildrage sig almindelig Opmærksomhed og vare i stadig Tilvext. Lignende Forsamlinger dannede sig paa samme Tid i Boston og mange flere store Steder. Herfra forplantede de sig til mindre Byer, indtil det hele Land blev een stor bedende Forsamling fra 12—1. Til andre Tider aabnes forskjellige Forsamlingshuse, hvor Medlemmerne af hver enkelt Denomination kunne møde for sig selv særskilt. En stor og almindelig Opvækkelse har fundet Sted, og Mangfoldige have omvendt sig til Gud og Troen paa Frelseren. De forskjellige Kirker ere vaagnede til nyt Liv. Præsterne have prædiket med vidunderlig Salvelse og Kraft, opmuntrede og tilskyndede ved den almindelige Opvækkelse. De meest fremragende Mænd have tilbudt at prædike skiftevis hver Dag fra 4—5, og den store Sal her i Philadelphia er ligesaa overfyldt til denne Tid som fra 12—1. Alle Kirkerne ere aabne idetmindste hver Aften, nogle af dem fra 3 og indtil 5 Gange daglig, og altid ere de opfyldte af Mennesker.

Jeg deeltager nu regelmæssig tre Gange daglig i den offentlige Gudstjeneste og opbygges deraf som ingensinde før.

Nogle kalde dette Exaltation, men Alt gaaer roligt og fredeligt til, og jeg troer, at der er Naade og Velsignelse deri. Jeg er fuldt og fast overbeviist om, at det er Guds Aands Udgydelse over dette Land; og skulde denne Bevægelse hurtig igjen ophøre, hvorom Ingen kan have nogen bestemt Mening, vil den dog allerede have havt sit store Gode.

Forsamlingerne i de forskjellige Stæder correspondere med hverandre gjennem Telegrapherne. Eierne af disse have stillet dem til fri Afbenyttelse, og vi modtage og læse hverandres Kjærligheds-Budskaber og synge den samme Psalme til samme Tid. Tusinde gaae til disse Møder, som aldrig før bivaanede en religiøs Forsamling, og den største Anstrengelse gjøres for at drage Arbeidsmanden, den Fattige og Ulykkelige med ind i det, som besjæler os Andre. Om nogensomhelst Betaling høres der ikke et Ord. Der er intet Forretnings-Reglement med Præsident, Secretair ꝛc. En agtet Kjøbmand fører altid Forsædet, men Forsamlingen holder selv Orden, og den Ene tager Ordet efter den Anden uden et Øieblik Ophold. Jeg har Følelsen af, at dette er af Gud. Een Menighed i New-York har en Tilvext hver Maaned af c. femogtyve nye Medlemmer, og alle de øvrige Menigheder voxe i samme Forhold.

Katholikerne snyse og skjære Tænder, de Høikirkelige ere meget forbittrede, men Geistlige af alle Kirker give Agt paa og ere Vidner til hvad der foregaaer; og de meest Ondskabsfulde ere slagne af Forbauselse, stiltiende og iagttagende. En hellig Rørelse gaaer gjennem Samfundet. Mange stette offentlige Huse ere blevne lukkede af Mangel paa Besøgere, og hvis Tingene vedblive at gaae i det samme Spor, vil der medføres en Forandring i Landets hele sædelige Charakteer. Min kjære Kone bivaaner Forsamlingerne tilligemed mig, og har samme Udbytte deraf som jeg. Vi have i hele Landet omtrent 8000 unge Mennesker, som studere ved Universiteterne, hvoraf omtrent 3000 ansees for religiøs Opvakte og istand til at udøve en helliggjørende Indflydelse over de Andre. Men jeg maa slutte, da jeg har meget at gjøre; dog har jeg ikke kunnet undlade at meddele, hvad jeg formaaede.

Jeg forbliver osv."

Blandinger.

— I Wien venter man i Løbet af Sommeren et Besøg af Paven. „Prot. K. Z." minder i denne Anledning om den

Modtagelse, som Pave Pius d. VI fik ved sit Besøg i Wien i 1782. Der dreves dengang et formeligt Afguderi med Pavens Tøfler. De fornemste Damer kastede sig ikke blot til Jorden, for at kysse de hellige Fødder, men man lod sig endog bringe de tomme Tøfler hjem i Huset. Hele Tjenerpersonalet stod da med Fakler i Hænderne ved Gadedøren, for at modtage Helligdommen. Silketøflerne, som laae paa en Sølvtallerken, bleve baarne fra Huus til Huus, betragtede og kyssede. Keiser Joseph derimod viste vel Paven al Høflighed, men bortgav Intet af sin keiserlige Værdighed. Paa Fodkys var der ikke at tænke, Keiseren omfavnede blot Paven, og selv Minister Kaunitz rystede trohjertig Pavens Haand, da denne rakte ham den til Haandkys, uden at kysse den.

— Natten mellem d. 11te og 12te Mai døde i Leipzig den udmærkede Theolog Winer i en Alder af 69 Aar.

— Den afdøde Prof. Credners Bibliothek skal (ligesom i sin Tid Neanders) være kjøbt til en videnskabelig Stiftelse i Nordamerika.

Ledigt Embede. 28. Mai. Ølgod og Strelluf i Ribe Stift; Reg.s Sum 1014 Rd.

Udnævnelse. 25. Mai. Valget af hidtilværende Capellan p. p. A. C. Riis-Lowson til 2den Compastor i Lek i Tønder Provsti stadfæstet.

Til Luthermonumentet i Worms er fra Beboere i Sønderfelding og Aasing Sogne tilsendt Ugeskr.s Red. 2 Rd.

I næste Uge udkommer intet Nummer af „Ugeskriftet".

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 26. Den 18de Juni. **1858.**

Indhold. 1. Grundtvigianſk Dogmatik; af Udgiveren. 2. Selſkabet for Danmarks Kirkehiſtorie; af Cand. theol. Nordam. 3. Literære Anmeldelſer. 4. Blandinger. 5. Ledigt Embede og Udnævnelſer.

Grundtvigianſk Dogmatik.

I Budſtikken d. A. Nr. 9, i en Artikel om „den ſtærke og den ſvage Tro", hedder det: „Det var viſt bedre reent ud at ſige: Ingen bliver ſalig ved ſin Tro, og da ogſaa bede at lægge Eftertryk paa det Ord: „ſin". Det kunde ſynes, ſom om vi dermed kom i Strid med Paulus, naar han ſiger: „derfor ſlutte vi, at Menneſket bliver retfærdiggjort ved Troen, uden Lovens Gjerninger", men der ſtaaer jo ikke: „ved ſin Tro", kun: „ved Troen", og dermed menes det Samme, ſom naar han ſiger: „Guds Retfærdighed ved Jeſu Chriſti Tro for Alle og over Alle, ſom troe". Der er da en Forſkjel paa min Tro og Jeſu Chriſti Tro, ſaa hvad der gjor mig ſalig, det bliver nok den ſidſte, ikke den forſte, og det er denne, Luther mener, naar han ſiger: „læs Troen", og det er denne, Grundtvig kalder „Troes-Ordet", i Modſætning til: „Ord-Troen" .... Naar vi derfor ſige, at vi blive ſalige ved Troen, da er Meningen den, at Jeſus Chriſtus gjor os ſalige ved Ordet, hvorpaa vi troe, „Ordet, ſom er os nær i vor Mund og vort Hjerte", det Troens Ord, ſom vi prædike .... Jeg troer derfor nok, vi kan ſige, at vi ligeſaalidt blive ſalige ved vor Tro, ſom ved vore gode Gjerninger, men den ſorſte maa være der, for at tage mod Saligheden, der gives os ved

Troen, og de sidste maae ogsaa komme, som de nødvendige Frugter af Troens Forening med Troen .... Sin sidste Kamp har Troen, naar den sidste Fjende rykker frem .... Jeg tænker, at vi, som Seierherrer i denne Kamp, rykke op i Choret, selv om vi mene, at vi endnu staae ved Kirkedøren, men naar Himlens Dør oplades, da troe vi ikke mere, men see, hvor vi ere. Da skal det ogsaa blive os klart, at det var ikke vor Tro, der gjorde os salige, thi den ophører, skal ikke selv leve et evigt Liv, kan mindre give det, men det er Troes-Ordet, Herrens Ord, som bliver evindeligen". — Saavidt Budstikken.

Vi have oftere i „Ugeskr." anført Yttringer af grundtvigianske Forfattere, der evident vise, at Grundtvigianismen, dersom den vil fastholde sine Consequentser, maa bryde med den lutherske Kirke, idet den forkaster saavel dens formale som dens materiale Princip. I sidstnævnte Henseende er den ovenfor aftrykte Yttring af „Budstikken" meget mærkelig, idet den tillige tjener til at charakterisere Retningens forunderlige Blindhed for det Objective (en Blindhed, som staaer i skjærende Modstrid til Partiets Prætensioner med Hensyn til Historien). Man skulde troe, at det hører til de ved Reformationen vundne Resultater, der saaledes have bevist sig for lutherske Christnes Bevidsthed, at Tvivl med Hensyn dertil maatte være utænkelig, at Paulus og Luther ved den retfærdiggjørende Tro forstaae Troen som en Overbeviisning i Hjertet (fides, qua creditur), der vel altid er en Tro paa Objectet (fides, quæ creditur), men hvis retfærdiggjørende Kraft dog ligger i den subjective Tilegnelse. Man skulde troe, at Modsætningen mellem det lutherske Retfærdiggjørelses-Princip (sola fide) og det katholske (ved Tro og Gjerninger) i den Grad maatte være slaaet fast i Bevidstheden, at man i enhver Forhandling mellem lutherske Christne kunde gaae ud derfra som fra et Axiom. Men man vilde dog tage feil ved at troe Sligt. Ligesom i den reformeerte Kirke i England Puseyiterne have opstillet et nyt Retfærdiggjørelses-Princip (Retfærdiggjørelsen af Daaben), saaledes have Grundtvigianerne (der jo ogsaa forkaste Skriftprincipet) gjort det i den lutherske Kirke i vort Fædreland, ved at opstille Princippet om Retfærdiggjørelsen af de tre Troesartikler eller det apostoliske Symbol, idet tillige, paa katholiserende Maade, Modsætningen imellem Tro og Gjerninger udviskes, saa de komme til at gjælde lige meget eller lige lidet. Man faaer nu see, om de have Mod til at gjøre de Skridt, som consequent følge deraf, saa de, i Lighed med Saamange af Puseyiterne, styre ind i den katholske Kirkes Havn, eller om de aabent og ærligt ville vende tilbage til Reformationens Grundsætninger.

Den svævende og vaklende Halvhedstilstand, hvori de for Tiden befinde sig, ligesom med eet Been i hver Leir, vil i Længden være uholdbar.

J. M. L. H.

Selskabet for Danmarks Kirkehistorie.

Som første Levering for dette Aar har Selskabet i denne Tid omdeelt blandt Medlemmerne Henrik Susos Gudelig Viisdoms Bog, i dansk Oversættelse fra det femtende Aarhundrede, udgivet af C. J. Brandt. Udgiveren antager, at denne ved Sprogformen mærkelige gamle Oversættelse af den berømte Mystiker H. Susos Hovedværk er forfattet af en Munk i Grindersley Kloster i Salling. Sin Betydning for den danske Kirkehistorie har den ikke alene derved, at den tjener til at vise, hvor stor Opmærksomhed de tydske Mystikeres Skrifter have vakt her i Norden, saa man endogsaa arbeidede paa at overføre dem i Modersmaalet, men ogsaa derved, at den bidrager til at opklare Billedet af det danske Klosterliv i Middelalderen; man er almindelig kun altfor tilbøielig til at antage, at Munkenes Virksomhed udelukkende indskrænkede sig til en mechanisk Opfyldelse af Klosterregelen, i Forbindelse med Nydelsen af Klosterets jordiske Goder; her er et fuldgyldigt Beviis for, at de dog ogsaa kunde have Sands for andet.

Som Aarets anden Levering haaber Selskabet at kunne udgive andet Hefte af Helvegs danske Kirkehistorie før Reformationen og tredie Hefte af Nye kirkehistoriske Samlingers første Bind. Trykningen af begge Skrifter er allerede temmelig vidt fremskreden, saa Ombelingen formodentlig vil kunne skee i September. Det nye Hefte af Samlingerne vil komme til at indeholde en udførlig Beretning om den af Kong Christian den Fjerde opførte Kirke udenfor Nørreport, nærmest foranlediget ved, at det den 11te August d. A. netop er 200 Aar siden, denne Kirke gik op i Luer, medens Interessen i vor Tid atter er vakt for at skaffe Forstæderne en egen Kirke. Af andre Bidrag kan nævnes: Efterretninger om Ribe Domkapitel paa Reformationens Tid; om Dr. Hans Poulsen Resens Forsvar for sin Lære 1614; Bidrag til Islands Kirkehistorie i 16de og 17de Aarhundrede; om Reformatorerne og de ældste lutherske Prædikanter i Malmø; om de Danskes Studeringer i Wittenberg i Reformationstiden, og flere andre mindre Stykker.

Efter Indbydelse agter Selskabet i denne Sommer at afholde et høitideligt Møde i Viborg den 5te August. Under Ledelse af Hr. Stiftsprovst Welding har der dannet sig en Comitee i denne By, der anordner alt det Nødvendige for Festen. Paa Opfordring fra Comiteen har Professor Høyen lovet at holde Foredrag, og man har Haab om, at ogsaa andre Talere ville lade sig høre.

Paa Bestyrelsens Vegne
H. F. Rørdam.

Om Tidernes Tegn og vor Herres Jesu Christi anden Tilkommelse: et broderligt Ord til mine kjære Landsmænd og Medchristne af **Charles J. T. Böhm,** Forfatter af „Schatten und Licht in dem gegenw. Zustand d. Kirche". Kbhvn. 1858. Gyldendal. (54 Sider; Priis 24 ß.). — Dette lille Skrift af den bekjendte Irvingianer C. Bøhm fremdrager et Lærestykke af den christelige Tro, som til alle Tider i Kirken har været særlig grebet af Sværmere og Secterere og udlagt efter deres egen kjødelige Fortolkning, og som ogsaa i vor Tid fra forskjellige Sider er bleven fremhævet [1]), nemlig Læren om Herrens Gjenkomst (hvortil da som oftest knyttes Læren om det tusindaarige Rige). Skriftens Lære gaaer, som bekjendt, ud paa, at der forud for Herrens anden Tilkommelse skulle skee Tegn i Aandens og Naturens Rige; men Herren selv minder gjentagne Gange Disciplene om, at denne Dag skal komme pludselig, som en Tyv om Natten, uden at noget Menneske, ja end ikke Sønnen, veed noget om Dag og Time (Marc. 13, 32, Acta 1, 7), men at de Troende altid skulle være beredte; og Apostelen Paulus indskærper de Troende (2 Thess. 2 Cap.) ikke at lade

---

[1]) Bl. a. har en af Hovedstadens meest veltalende Geistlige, som ved Siden af store Gaver til at paavirke i opvækkende og opbyggelig Retning mangler dogmatisk Fasthed og oftere indrømmer Phantasien et altfor utæmmet Herredømme paa de religiøse Anskuelsers Omraade, hvorved han kommer til at fremføre sygelige og uholdbare Paastande, ved forskjellige Leiligheder gjort Læren om Christi Gjenkomst og det tusindaarige Rige gjældende paa en temmelig usund og sværmerisk Maade. — Ogsaa Grundtvigianernes Doctrin om de 7 Kirkeepocher og deres egen Stilling i dem (paa Basis af Joh. Aab. 2—3 Cap.), et Sidestykke til Hernhuternes Taabeligheder i denne Henseende, er Frugten af en tøilesløs Phantasi.

sig vildlede af sværmeriske Forestillinger med Hensyn hertil. Naar det af Skriften sees, at Apostlene selv ventede at skulle komme til at opleve denne Begivenhed, da have de feilet med Hensyn til det Accidentelle, Tidsbestemmelsen, som ikke vedrører denne Troessandheds Substants. I bevægede Tider i Kirken, hvor Aanden stærkere har rørt sig, er ofte hos de Troende Forestillingen vakt om, at den saa inderlig ønskede Begivenhed nu var nær, men Historien har hidtil viist det Urigtige deri, og har tjent til at lære Menneskene at bøie sig for Herrens Ord om hiin Times uforudseelige Indtræden. I det foreliggende Skrift sammenstiller Bøhm de vigtigste Skriftsteder om Gjenkomsten, og idet han seer bort fra Tegnene i Naturens Rige og kun holder sig til dem i Aandens Rige, kommer han, ved en temmelig løs Udvikling og Forklaring af Phænomenerne i Tidens almindelige Syndighed, til det Resultat, at Tidens Tegn tyde paa, at Herrens Gjenkomst nu er nær forestaaende. Da han ender med en Lovpriisning af Irvingianismen, tør det vel antages, at Hensigten med Skriftet er at berede denne Sect Indgang hos os. Det skal nu vel ikke nægtes, at Bøhms Skrifter ere affattede med Inderlighed og Varme og vidne om et levende Troesliv hos deres Forf., ligesom det ogsaa maa indrømmes, at den irvingianske Sect har tilegnet sig meget af det christelige Troes- og Sandheds-Gehalt (uden dette vilde den ikke kunne have vundet en saa udmærket Theolog som Thiersch for sig), men der er dog endeel Usundt og Usandt i Irvingianismen (dens vitterlige eller uvitterlige Bedrageri med foregivne Undergjerninger, dens 12 Apostle, som skulde opleve Herrens Gjenkomst, men af hvilke nogle ere døde, andre frafaldne, o.s.v. — see forresten Ugeskr.s 8de Bd. P. 129—138, 145—154), og det maatte ansees som sørgeligt, dersom vor allerede i saa høi Grad i Forveien sønderrevne Kirke nu ogsaa skulde blive en Missionsmark for det irvingianske Sværmeri og Sectvæsen.

J. M. L. H.

En lille Sømandsbog. Oversat og med Tillæg forsynet af **M. Th. Wöldike**, Cand. theol. Kbhvn. 1858. Wöldike (236 Sider; Priis indb. 40 ß.). — Denne Bog, hvis Hovedbestanddeel er en Oversættelse af Dr. Rehhoff's „Seemannsbüchlein", fremhæver paa indtrængende Maade det i Sømandslivet, som maa drage Sjælen til Gud, og advarer med stor Alvor og Uforbeholdenhed mod de Farer og Fristelser, for hvilke Sømandsstanden særlig er udsat, og den

Efter Indbydelse agter Selskabet i denne Sommer at afholde et høitideligt Møde i Viborg den 5te August. Under Ledelse af Hr. Stiftsprovst Welding har der dannet sig en Comitee i denne By, der anordner alt det Nødvendige for Festen. Paa Opfordring fra Comiteen har Professor Høyen lovet at holde Foredrag, og man har Haab om, at ogsaa andre Talere ville lade sig høre.

Paa Bestyrelsens Vegne
H. F. Rørdam.

Om Tidernes Tegn og vor Herres Jesu Christi anden Tilkommelse: et broderligt Ord til mine kjære Landsmænd og Medchristne af **Charles J. T. Böhm**, Forfatter af „Schatten und Licht in dem gegenw. Zustand d. Kirche". Kbhvn. 1858. Gyldendal. (54 Sider; Priis 24 ß.). — Dette lille Skrift af den bekjendte Irvingianer C. Bøhm fremdrager et Lærestykke af den christelige Tro, som til alle Tider i Kirken har været særlig grebet af Sværmere og Secterere og udlagt efter deres egen kjødelige Fortolkning, og som ogsaa i vor Tid fra forskjellige Sider er bleven fremhævet [1]), nemlig Læren om Herrens Gjenkomst (hvortil da som oftest knyttes Læren om det tusindaarige Rige). Skriftens Lære gaaer, som bekjendt, ud paa, at der forud for Herrens anden Tilkommelse skulle skee Tegn i Aandens og Naturens Rige; men Herren selv minder gjentagne Gange Disciplene om, at denne Dag skal komme pludselig, som en Tyv om Natten, uden at noget Menneske, ja end ikke Sønnen, veed noget om Dag og Time (Marc. 13, 32, Acta 1, 7), men at de Troende altid skulle være beredte; og Apostelen Paulus indskærper de Troende (2 Thess. 2 Cap.) ikke at lade

---

[1]) Bl. a. har en af Hovedstadens mest veltalende Geistlige, som ved Siden af store Gaver til at paavirke i opvækkende og opbyggelig Retning mangler dogmatisk Fasthed og ofterе indrømmer Phantasien et altfor utrænmet Herredømme paa de religiøse Anskuelsers Omraade, hvorved han kommer til at fremføre sygelige og uholdbare Paastande, ved forskjellige Leiligheder gjort Læren om Christi Gjenkomst og det tusindaarige Rige gjældende paa en temmelig usund og sværmerisk Maade. — Ogsaa Grundtvigianernes Doctrin om de 7 Kirkeepocher og deres egen Stilling i dem (paa Basis af Joh. Aab. 2—3 Cap.), et Sidestykke til Herrnhuternes Taabeligheder i denne Henseende, er Frugten af en tøilesløs Phantasi.

sig vildlede af sværmeriske Forestillinger med Hensyn hertil. Naar det af Skriften sees, at Apostlene selv ventede at skulle komme til at opleve denne Begivenhed, da have de feilet med Hensyn til det Accidentelle, Tidsbestemmelsen, som ikke vedrører denne Troessandheds Substants. I bevægede Tider i Kirken, hvor Aanden stærkere har rørt sig, er ofte hos de Troende Forestillingen vakt om, at den saa inderlig ønskede Begivenhed nu var nær, men Historien har hidtil viist det Urigtige deri, og har tjent til at lære Menneskene at bøie sig for Herrens Ord om hiin Times uforudseelige Indtræden. I det foreliggende Skrift sammenstiller Bøhm de vigtigste Skriftsteder om Gjenkomsten, og idet han seer bort fra Tegnene i Naturens Rige og kun holder sig til dem i Aandens Rige, kommer han, ved en temmelig løs Udvikling og Forklaring af Phænomenerne i Tidens almindelige Syndighed, til det Resultat, at Tidens Tegn tyde paa, at Herrens Gjenkomst nu er nær forestaaende. Da han ender med en Lovpriisning af Irvingianismen, tør det vel antages, at Hensigten med Skriftet er at berede denne Sect Indgang hos os. Det skal nu vel ikke nægtes, at Bøhms Skrifter ere affattede med Inderlighed og Varme og vidne om et levende Troesliv hos deres Forf., ligesom det ogsaa maa indrømmes, at den irvingianske Sect har tilegnet sig meget af det christelige Troes- og Sandheds-Gehalt (uden dette vilde den ikke kunne have vundet en saa udmærket Theolog som Thiersch for sig), men der er dog endeel Usundt og Usandt i Irvingianismen (dens vitterlige eller uvitterlige Bedrageri med foregivne Undergjerninger, dens 12 Apostle, som skulde opleve Herrens Gjenkomst, men af hvilke nogle ere døde, andre frafaldne, o.s.v. — see forresten Ugeskr.s 8de Bd. P. 129—138, 145—154), og det maatte ansees som sørgeligt, dersom vor allerede i saa høi Grad i Forveien sønderrevne Kirke nu ogsaa skulde blive en Missionsmark for det irvingianske Sværmeri og Sectvæsen.

J. M. L. H.

En lille Sømandsbog. Oversat og med Tillæg forsynet af **M. Th. Wöldike**, Cand. theol. Kbhvn. 1858. Wöldike (236 Sider; Priis indb. 40 ß.). — Denne Bog, hvis Hovedbestanddeel er en Oversættelse af Dr. Rehhoff's „Seemannsbüchlein", fremhæver paa indtrængende Maade det i Sømandslivet, som maa drage Sjælen til Gud, og advarer med stor Alvor og Uforbeholdenhed mod de Farer og Fristelser, for hvilke Sømandsstanden særlig er udsat, og den

maa derfor anbefales som et fortrinligt Opbyggelsesskrift for den Enkelte ombord. De af Oversætteren tilføiede Tillæg til Rehhoff's Skrift forekomme os (med Undtagelse af Nr. V, VI, VII og VIII) at være af tvivlsom Værd, til Skade for Bogens Eenhed, og derfor hellere at maatte være udeladte (en Smaglosheb, som den P. 220. hvor Detaillen af et ellers træffende Billede udføres saa vidt, at Christus sammenlignes med en Redningsraket, der skydes ud fra Himlen, tager sig ikke godt ud).

Morgen og Aftensange, samlede og udgivne af **P. A. Fenger**, Sognepræst til vor Frelsers Kirke. Kbhvn. 1858. Iversen (94 Sider; Priis indb. 20 ß.).

Bønner og Psalmer til hver Dag i Ugen, samlede af **P. A. Holm**, Adjunkt. Kbhvn. 1858. Gyldendal (114 Sider; Priis indb. 32 ß.).

Af disse to Skrifter, som ere bestemte til Brug ved huuslig Andagt, indeholder det første i tvende Afdelinger endeel Morgen- og Aftenpsalmer, samlede hver for sig, det andet, som er ordnet efter Ugedagene, foruden Morgen- og Aftenpsalmer, tillige prosaiske Morgen- og Aftenbønner samt en Betænkning til hver Dag i Ugen. Begge Forf. have omtrent de samme Psalmer, meest hentede fra den ældre Literatur, men Hr. Adjunkt Holm, for hvem det Forældede synes at have Værdi qua Forældet, har meddeelt dem i en endnu mere antik Form end Past. Fenger [1]). Hos dem begge ere af nyere Psalmedigtere kun Grundtvig og Ingemann komne i Betragtning (Holm har dog Foersoms Aftenbøn), medens man f. Ex. savner Hauchs Oversættelse af Claudius's skjønne Aftensang: „Sig Maanen langsomt hæver", Boyes: „Natten søger træt sit Hjem", samme Forf.s: „Nattens Skjul er falden paa", (Boyes Oversættelse af P. Gerhards bekjendte Psalme: „Nu hvile Mark og By og Skove" burde vist ogsaa, skjøndt den er paa en anden Melodi end Originalen, foretrækkes for Cassubens Bearbeidelse, eller ogsaa burde Hammerichs Bear-

---

[1]) Hr. P. A. Holm har derfor, endnu oftere end Past. Fenger, maattet forklare de forældede Udtryk i Anmærkninger. Man træffer her Udtryk som „bemande" o: gjøre mandige, „Nam" o: hvad man bemægtiger sig med Rette, „Rime-Stof" o: Tal-Stof (mange Læsere ville endda vanskelig forstaae det), „Røisom" o: nørterstig. „Faldeaff' opsavne" (selv ved den tilføiede Forklaring, at „opsavne" er det Samme som „opsamle" vil Udtrykket være dunkelt for mange Læsere; Faldeaff' [o: Faldeaffe] burde ogsaa været forklaret = vort Legems hensaldende Støv og Aske).

beidelse i Conventets Psbog. være benyttet), Boyes: „Herre lad dit Naadens Rige", Timms: „Den klare Solens Skin gik bort" o. fl. Imidlertid skulle disse peccata omissionis ikke tilregnes saa høit, da der i begge Skrifter er optaget saameget Godt og Gehaltfuldt af vor Psalmeliteratur. Hvad derimod den prosaiske Deel i Hr. Holms Bog angaaer, da vil denne neppe finde Bifald hos dannede Læsere, og man har ondt ved at indsee, hvad der har ledet Hr. H. til at vælge netop disse Bønner og in specie Betænkningerne. Det er et nyt Beviis paa hans Smagloshed, som forøvrigt er bekjendt nok fra „Budstikken". Han bemærker i Fortalen, at „Andagten i høi Grad vækkes og støttes, og Sjælens Vinger mærkelig voxe, ved at bede og synge med vore fromme Fædre, som ere døde salige i Troen, paa deres Maal og med deres Toner; thi saa forsvinde jo de lange Aar-Rækker, som skille os fra dem, og vi faae en tydelig og sikker Fornemmelse af, at den ene Tro og det ene Haab og den ene Kjærlighed er uafhængig af Tid og Aar, og Dødens Adskillelse gjælder ikke for dem, der bede til og synge om den Opstandne"; og han aftrykker derefter, til Opbyggelse i Nutiden, flere med Nutidens Tankesæt kun lidet stemmende, i sig selv temmelig indholdsløse og i sproglig Henseende forældede Betragtninger, om hvilke det maa befrygtes, at de snarere ville tjene til at bryde end til at befæste den religiøse Continuitet mellem Slægterne. Vi skulle anføre nogle faa Exempler paa Udtryksmaaden. P. 36 benævnes Jorden „hun" og Himmelen „han". P. 37 bedes der: „Tilsidst giv mig, o himmelske Fader, at jeg ikke seer paa de skjønne Blomster, Urter og andre Jordens Vexter, som en Ko seer paa dem, men saaledes, sam din kjære Søn har budet mig at see paa dem". P. 61: vædsker (ɔ: væder) Landet. P. 63: „Ja, hjælp du mig, Herre, at jeg kunde betragte og betænke det ret, og saa tidt jeg hører en Fugl synge eller seer den flyve paa Jorden, saa tidt jeg seer en Fisk svømme i Vandet eller faaer en af dem at spise paa mit Bord, at jeg da derved husker paa din Godhed og Almagt og betænker deres underlige Oprindelse". P. 76—77: „Du har ikke skabt Menneskет, at det skulde leve en Tid paa Jorden ørkesløst, tjene Bugen med Æde og Drikke, og derefter falde hen og forgaae, som Køer og Svin". P. 77: „Hjertet hopper i Livet paa En, naar man betænker den Herlighed, som dog er mistet og tabt"

J. M. L. H.

Blandinger.

I den i forrige Nr. af Ugeskriftet P. 399 omtalte Sag mod endeel svenske Qvinder, som vare gaaede over til Katholicismen, er der nu fældet Dom af Svea Hofret, og 7 af dem, Haandværkeres Koner, ere dømte til Landsforviisning og Tab af alle borgerlige Rettigheder. Sagen har ligget saa længe hen, fordi Justitskantsleren vilde see, om der ikke skulde skee Forandring i Loven. Da det forelagte Forslag imidlertid blev forkastet, maatte Sagen indstilles til Dom. Muligviis skeer der dog ved Kongens Naade Formildelse i Straffen.

— Fra Norge meddeles i „Norsk K. T.", at Christiania Stift under 15de Mai d. A. har udfærdiget Actionsordre mod den romersk-katholske Præst i Christiania, J. C. Lichtle, for med Overlæg urigtig at have affattet den af ham paa Grund af Dissenterlovens § 2 indgivne Fortegnelse til Øvrigheden over Medlemmerne af hans Menighed for 1857. — Ved fortsatte Undersøgelser har det viist sig, at det er saa langt fra, at de nyoptagne Proselyter findes i Pastor Lichtles Embedsprotokol, at han endog aldeles ingen saadan Protokol har. Sine Optegnelser har han kun gjort i en privat Notitsbog, der af Retten er ham afkrævet.

— I Belgien er atter en katholsk Geistlig dømt for grove og voldelige Brud mod Sædeligheden, udøvede deels i Sacristiet, deels i Kirketaarnet, imod 20 forskjellige Offere, i en Række af 10 Aar; Straffen lyder paa 3 Aars Fængsel og 10 Aars Tab af alle borgerlige Rettigheder.

— I Baden er der, efter officielle Meddelelser, i seneste Tid skjenket til kirkelige Øiemed fra romersk Side 4,563 fl. 6 kr., fra protestantisk 3,290 fl. 12 kr. „Fr. J." bemærker med Hensyn hertil, at naar man undertiden viser hen til den romerske Kirkes Beredvillighed til at give, saa maa der dog ogsaa sees hen til Anvendelsen. Medens af den anførte Sum fra romersk Side kun 220 fl. var bestemt til de Fattige og c. 600 fl. til Kirkebygning, har Resten derimod udelukkende været anvendt til Afholdelsen af Messer osv., altsaa for en stor Deel til de Geistlige. Af de evangeliske Gaver vare 2,450 fl. til Fattige og til forsømte Børn, 810 fl. til Kirkebygning, 30 fl. 12 kr. til Kirkeprydelser. Disse Tal ere oplysende, og afgive et Bidrag til Besvarelsen af det Spørgsmaal, hvorfor Velstanden er langt større i protestantiske end katholske Lande.

— I Siebenbürgen er den tydske lutherske Kirke siden forrige Aar kommen i den største Nød ved Tiendens Inddragning, uden at der endnu er noget afgjort om, hvor stort Ækvivalent der skal ydes for den, og paa hvilken Maade det skal skee. Forelobigt er der ved Resol. af 4de Decbr. 1857 ydet Geistligheden et Forskud fra Staten paa 150,000 fl., til Erstatning for Tienden i 1857; men dette Beløb naaer ikke Halvdelen af Tiendens Værdi.

— Den tydske Kirkedag vil iaar afholde sit Møde den 14de—17de Septbr. i Hamborg.

Ledigt Embede. 1. Juni. Lintrup og Hjerting i Ribe Stift; Reg.s Sum 1654 Rd.

Udnævnelser. 31. Mai. Cand. theol. M. L. Balslev til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Østerskjerninge og Hundstrup i Fyen, J. C. Jensen. — Cand. theol. M. C. V. Christensen til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Nordborg paa Als; Provst C. C. Thomsen. — 1. Juni. Ordineret Katechet og Prædikant ved Hospitalet i Hillerød, S. D. E. Schrader, til Slotspræst ved Christiansborg Slotskirke.

Med dette Nr. følger Titel og Indholdsfortegnelse til 11te Bd. af Ugeskriftet. Første Nr. af 12te Bind udkommer den 2den Juli.

Dette Ugeskrift omveles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Trykfeil og Rettelser.

Nr. 7—8 P. 116 Lin. 14 f. n.: naaer — læs: naar
— P. 122 Lin. 1:); — læs:):
— P. 126 Lin. 19: zur — læs: zu
— P. 127 Lin. 2: kunde — læs: kunne
Nr. 10—11 P. 155 Lin. 22: דְרַשׁ — læs: דָרַשׁ
Nr. 22—23 P. 366 Lin. 14: Hiſtorie og Geographi — læs: Hiſtorie.
— — Lin. 15: Slot — læs: Slot og en Danmarks Geographi
Nr. 25 P. 392 Lin. 16: sine — læs: sina
— P. 393 Lin. 34: til Troen — læs: til Thronen
— P. 396 Lin. 19: Rättergångsbalken — læs: Rättegångsbalken
— P. 398 Lin. 26: den dem — læs: det dem
— P. 405 Lin. 9: Sande — læs: Sande [1])

Ugeskrift

for

den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort,
Cand. theol.

Tolvte Bind. 1858. (Nr. 27—54).

PASTOR LIBRARY
NEW-YORK

Kjøbenhavn.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling

Trykt i Thieles Bogtrykkeri.

1858.

Indholdsfortegnelse.

Det Levende og det Døde; af Dr. Zeuthen. P. 1—12.

Biskop Daugaards Hyrdebrev. P. 12—25.

Anmeldelse af: Dr. H. N. Clausen, Forhandling i Landsthinget angaaende Dannelse af et Kirkeraad; af Udgiveren. P. 25—30.

— Dr. G. P. Brammer, Et Indlæg i Kirkeforfatningssagen; af Udgiveren. P. 25—30. En Bemærkning; af Biskop Brammer. P. 94—95.

— C. Levinsen, Verbal-Concordants til valgte Steder af det Gamle Testamente. P. 30.

Det forestaaende St. Johannis Landemode i Roeskilde. P. 31.

Annonce; af Dr. Kalkar. P. 31; 95—96; 303—304; 368.

Ledige Embeder, Entledigelser og Udnævnelser. P. 31—32; 64; 96; 112; 132; 172; 204; 239; 256; 272; 304; 320; 352; 368; 400; 432; 450.

Love, Resolutioner og Circulærer, som angaae Kirken og Skolen i Danmark. P. 33—45.

Circulæret om Fraskiltes Vielse. P. 45—47.

Biskop Monrads Udtalelse om Kirkeforfatningssagen. P. 47—48.

Johann Michael Meckert; meddeelt af Udgiveren. P. 48—64.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget 1857. P. 65—90; 133—171; 173—202; 205—219.

Biskop Laubs Circulære om Menighedsraad. P. 90—94.

Om Absolutionen; af Dr. W. Rothe. P. 97—103.

Anmeldelse af: Baxter, Pastoraltheologi, oversat af Pastor Sonne. P. 103—112.

Sendebrev til Hr. Biskop Dr. Brammer, i Anledning af „Et Indlæg i Kirkeforfatnings-Sagen"; af Prof. Clausen. P. 113—129.

Anmeldelse af: Dr. Zeuthen, Lærebog i Christendommen; af Forfatteren. P. 129—132.

— H. W. Brandt, Reformationstale. P. 171—172.

Replik til Budstikken; af Udgiveren. P. 202–203.
Anmeldelse af: Mag. C. Scriver, Sjeleskat. P. 204.
— Schwartzkopf, Geistlige Reskripter. P. 204.
Erklæring i Anledning af Hr. Dr. theol. Rothes Ytringer i Nr. 33 af „Evangelisk Ugeskrift"; af Provst Becker. P. 220–221.
Om Ægteskabsskilsmisse og Fraskiltes Vielse; af Dr. B. J. Fog. P. 221–238.
Anmeldelse af: P. A. Holm, Trøstebog mod Sygdom og Død. P. 238.
— Dr. A. P. Adler, Om Begrebet Menneskens Søn. P. 239.
Om Skriftemaal og Absolution; af Dr. Kierdam. P. 241–253.
Johan Lasenius. P. 254–256.
Protest mod den Paastand, at der findes Ironi i den hellige Skrift; af en Landsbypræst. P. 257–268.
Svar til Hr. Provst Becker; af Dr. W. Rothe. P. 268–269.
Forslag til Forandring i de nu gjældende Bestemmelser for Præsternes Forpligtelse til at gjenvie Fraskilte; af Dr. W. Rothe. P. 269–270.
Anmeldelse af: Dr. Zeuthen, Om den saakaldte „Kirkelige Anskuelse". P. 270.
— Livets Alvor, af Forf. til Livsbilleder osv. P. 270.
— A. Monod, Prædikener, oversatte af Pastor Becher. P. 271–272.
— N. Beets, Paulus. P. 272.
Landemodsforhandlingerne i 1858. — I Roeskilde. P. 273–295; Rettelse; af Dr. Kolthoff. P. 318–319. — I Viborg. P. 305–317. — I Aarhuus. P 339–349. — I Aalborg. P. 410–411.
Om Skriftemaal og Absolution; af Sindr. P. 296–300.
Anmeldelse af: Galskjøt, Fiir-Evangeliet; af l. P. 300–302.
— Dr. C. Paludan-Müller, Wider das Sendschreiben d. H. Pastors F. Petersen. P. 302–303.
— Dr. Kalkar, Livsbilleder, anden Samling. P. 303.
I Anledning af en Ytring i „Dansk Kirketidende"; af Provst la Cour. P 317–318.
Anmeldelse af: Christelige Afhandlinger og Fortællinger. P. 319.
— Spener, Er den evang. Kirke Babel osv., oversat af Past. Winsnes. P. 320.
Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget 1858. P. 321–339; 393–397; 411–429.
Anmeldelse af: P. Chr. Zahle, Apostletiden og det nye Testamentes Historie; af 7. P. 349–351.
— Hertz, Efterretninger om geistlige Embeder i Kongeriget Danmark, 3–4de Hefte. P. 351.
Annonce; af de Coninck. P. 351–352.
Om den evangeliske Frihed; af Dr. Zeuthen. P. 353–359.
Bemærkninger i Anledning af en Anmeldelse i „Evangelisk Ugeskrift"; af Past. Galskjøt. P. 360–364.

Svar til Andreas Nielsen i Sinding; af Anders Larsen Gamborg. P. 364—367.
Om den sidste Advent; af Pastor Fr. W. Andersen. P. 369—392.
Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig. P. 398—399.
Af et Brev; fra b. P. 399—400.
Anmeldelse af: Luthers store Katechismus, oversat af Katechet Friedenreich. P. 400.
Har Jesus tilladt eller forbudt Apostlene ved deres første Udsendelse at tage Stav med paa Veien? af l. P. 401—409.
Anmeldelse af: Neue Evangelische Kirchenzeitung. P. 429—430.
— Clauß, Christian der Dritte. P. 430.
— Mau, Psalmer og aandelige Sange til hver Dag i Aaret. P. 430—431.
— Lisco, Jesu Christi Under, oversat af Pastor Jensen. P. 431.
— Wash. Irving, Mahomeds Levnet, oversat af L. Moltke. P. 431.
— F. L. Mynster, Theremins „Evige Jøde" osv. P. 431—432.
— Dr. Martensen, Prædikener; af Udgiveren. P. 433—438.
— Dr. W. Rothe, Det danske Kirkeaar. P. 438—439.
— Norsk theologisk Tidsskrift P. 439—440
— Lautrup, Gravtaler. P. 440.
— C. Nielsen, Festprædikener; af C. P. 440—441.
— Livingstone, Reise i Sydafrika, oversat af Cand. theol. Woldike. P. 441.
— Timm, Joseph og hans Fædre; af Udgiveren. P. 441—443.
Absolutionsagen paa Ringstedmødet vedkommende; af Dr. W. Rothe. P. 443—450.
Rettelse til Erslews Forfatterlexicon; af Udgiveren. P. 450.

Trykfeil og Rettelser.

Nr. 35—37. Pag. 138 Lin. 22: (§ 10) — læs: (§ 11)
— — Lin. 29: (§ 10) — læs: (§ 11)
Nr. 49 Pag. 358 Lin. 9 f. n.: Tiden — læs: Titus
Nr. 50—51 P. 392 Lin. 3—4 f. n.: at vi i al Forskjellighed, det Enkelte uanseet, — læs: at vi, al Forskjellighed i det Enkelte uanseet,
Nr. 52—53 P. 411 Lin. 11: forsat — læs: fortsat
— P. 416 Lin. 22: der stiftet — læs: der er stiftet

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 27-28. Den 2den Juli. **1858.**

Indhold. 1. Det Levende og det Døde; af Dr. Zeuthen. 2. Biskop Daugaards Hyrdebrev. 3. Literære Anmeldelser. 4. Landemodsforhandlingerne i Roeskilde. 5. Annonce; af Dr. Kalkar. 6. Ledige Embeder. Entledigelse og Udnævnelser.

Det Levende og det Døde [1]).

Af Dr. Zeuthen.

Poul Møller siger i sit Brudstykke af en Ontologie (Skrifter 3. B. S. 210): „Væren kan betragtes som det blotte Copula med et aldeles ubestemt Subject, der søger sit Prædicat. Det udsiger hverken, at Noget er, eller hvad det er. „X er X" er den Formel, hvori denne fuldkomne Mangel paa Bestemthed kan udtales. Ved denne Reflexion, at vi af Sætningens Form kun have det blotte Copula „er", bliver det ret anskueligt, at vi have at gjøre med en ufuldført Tanke, der kræver sit Supplement". Formedelst denne Beskaffenhed ved Tanken „Væren" betragter Poul Møller den rene Væren (ligesom Hegel [2])) som „Begyndelsespunktet i den egentlige

[1]) Sml. Forf.s tidligere Artikler: „Om Trangen til nye philosophiske Ideer" (Ugeskr.s 10de Bd. P. 277—285), „Om Tilværelsens Gaade" (11te Bd. P. 1—15), „Om det første Tænkelige" (11te Bd. P. 181—197).

[2]) Das reine Seyn macht den Anfang, siger Hegel.

philoſophiſke Tænkning". Men det kan dog ikke andet end undre os, at en saa selvtænkende Aand, som Poul Møller, ikke er falden paa, hvad der dog synes at ligge i hans egne anførte Ord, nemlig, at Tanken: „Været" ikke har samme Prioritet i formel Henseende, som det har i materiel Henseende. Tanken om den rene Væren ligger i eller er forudsat i Tanken om enhver concret, virkelig Væren, og forsaavidt eller i Forhold til alle concrete Tanker er hiin Tanke den absolut første. Men anderledes er det, naar man tager dette rene Copula „er" fra den formelle Side, da viser det sig, at det ikke er den oprindelige Tankeform, eller at det i den Henseende selv har en Forudsætning og er i sig selv ikke den allerførste Tanke. Poul Møller siger selv: „det blotte Copula med et ubekjendt ubestemt Subject", og betragter jo deri Subjects-Tanken som den, der er forudsat i Copula eller i Tanken: Væren. Han betegner jo selv Subjectets Plads som den første, ligesom Prædicatets som den efterfølgende i den anførte Formel: X (det ubestemte Subject) er X (det ubestemte Prædicat). Hvad der lod ham blive i denne Modsigelse, var vel dette, at han ikke kjendte noget særeget abstract (tænkt) Udtryk for det rene Subject, hvorved det kunde adskilles fra det rene Prædicat, som om Tænkningen her nødvendig maatte standse, og som om man maatte hjælpe sig med et blot Navn (Subject), fordi man ingen Tanke havde. Derfor sammenfattede han det Ene med det Andet (Subject og Copula) i Tanken „Været", hvilket sidste dog kun er en Prædicatsform. Men hvilket Udtryk har man da for den Tanke, som „Været" forudsætter, eller hvad er det rene Subject? Man kan kalde det „det Værende" eller „det, som er". Men med Rette bemærker Poul Møller (S. 211) med Hensyn til Eleatikernes τὸ ὄν (det Værende) [1]), at den Hypostasering, som ligger i dette græske Ord, gjør Begrebet meer concret, end det her efter sin Bestemmelse skulde være. Nævner jeg „det Værende", da forudsættes, som givet, det Prædicat „at være", og i Forhold til τὸ ὄν faaer saaledes virkelig τὸ εἶναι (eller det at være) Prioriteten. Kan man end derfor med Rette bruge Udtrykket „det Værende" som den abstracte Subjectsbetegnelse, naar man tillige har den abstracte Prædicatsbetegnelse, saa er „det Værende" dog ikke det rette Udtryk, naar man ikke har Prædicatet eller det abstracte „er". Forud for al Væren er Subjectet ikke det Værende, men kun det Muligt-Værende

[1]) Istedetfor τὸ εἶναι.

(ikke τὸ ὄν men τὸ μὴ ὄν eller τὸ δυνάμει ον). Det ubestemte Subject (som Copula „er" forudsætter) er da det, som kan være eller, om man vil, den rene Potents.

Gaae vi nu i vor Overveielse fra Tænkningens Sphære til Virkelighedens, da vide vi vel, at der i sig selv ikke er nogen saadan ligefrem Overgang mellem disse Riger, som om Ideen selv paa egen Haand kunde realisere sig. Have vi i Tænkningens Love og Betingelser og Bestemmelser evige over al Begyndelse og Vorden ophøiede Sandheder, saa have vi derimod i Virkeligheden, som saadan, det, som grunder sig paa en Villies Act (det Virkelige er derfor det Actuelle), altsaa det, der i Modsætning til Tankens evige Nødvendighed endog kan kaldes tilfældigt. Men skulle Tanken og Virkeligheden ikke være to fra hinanden afsondrede Regioner, og have de dog begge deres sidste Grund tilfælleds, nemlig i Gud, som baade er det altomfattende nødvendige Væsen og tillige frit villende, saa kan Virkeligheden, naar den træder frem, dog kun træde frem i Tankens, i Ideens Form. Er derfor end det Virkelige, som virkeligt, uigjennemtrængeligt for Tanken (som det, der er grundet i en Villie), saa er det dog ifølge dets øvrige Beskaffenhed eller dets hele Form væsentlig en Gjenstand for Tænkningen, og den givne (ved Villien frembragte) Virkeligheds Love maae ogsaa være Tænkningens.

See vi nu det Virkelige i Tænkningens Lys, eller ville vi tænke det Virkelige, saa maae vi see dette Givne i dets Mulighed. Som Virkeligt alene er det ikke Gjenstand for Tænkningen, men for Sandsen. Først naar vi see, hvorledes det blot kunde være, gaae vi ud over det, som umiddelbart fremstiller sig, eller fra det Reelle ind i det Ideelle. Men her er en Adskillelse at gjøre. Jeg kan see en Virkelighed begrundet i den Sammenhæng, hvori den staaer til et større Hele, jeg indseer da, hvorledes noget saadant Virkeligt kunde paa Grund af denne Sammenhæng være muligt. Men jeg kan ogsaa see en Gjenstands virkelige Beskaffenhed grundet i den selv, idet der i den selv er ligesom en Kilde, hvorfra virkelige Tilstande eller Handlinger fremgaae. Dermed siges dog endnu ikke, at det selv, som overhovedet gjør det Ideelle til Reelt, eller det Mulige til Virkeligt, nemlig Villien, deri er tilstede; thi hvad der i sin Fremtræden viser sig alene bestemt indenfra, kan dog i Grunden eller middelbart være bestemt udenfra, om der endog har dannet sig ligesom et Middelpunkt i det Indre, der er som et Billede paa eller Afglands af Villien. Hvad der træder frem med en saadan individuel Kraft, kalde vi det Levende, og i den reelle Sphære inde-

Trykfeil og Rettelser.

Nr. 35—37. Pag. 138 Lin. 22: (§ 10) — læs: (§ 11)
— — Lin. 29: (§ 10) — læs: (§ 11)
Nr. 49 Pag. 358 Lin. 9 f. n.: Tiden — læs: Titus
Nr. 50—51 P. 392 Lin. 3—4 f. n.: at vi i al Forskjellighed, det Enkelte uanseet, — læs: at vi, al Forskjellighed i det Enkelte uanseet,
Nr. 52—53 P. 411 Lin. 11: forsat — læs: fortsat
— P. 416 Lin. 22: der stiftet — læs: der er stiftet

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 27-28. Den 2den Juli. **1858.**

Indhold. 1. Det Levende og det Døde; af Dr. Zeuthen. 2. Biskop Daugaards Hyrdebrev. 3. Literære Anmeldelser. 4. Landemodsforhandlingerne i Roeskilde. 5. Annonce; af Dr. Kalkar. 6. Ledige Embeder. Entledigelse og Udnævnelser.

Det Levende og det Døde [1]).

Af Dr. Zeuthen.

Poul Møller siger i sit Brudstykke af en Ontologie (Skrifter 3. B. S. 210): „Væren kan betragtes som det blotte Copula med et aldeles ubestemt Subject, der søger sit Prædicat. Det udsiger hverken, at Noget er, eller hvad det er. „X er X" er den Formel, hvori denne fuldkomne Mangel paa Bestemthed kan udtales. Ved denne Reflexion, at vi af Sætningens Form kun have det blotte Copula „er", bliver det ret anskueligt, at vi have at gjøre med en ufuldført Tanke, der kræver sit Supplement". Formedelst denne Beskaffenhed ved Tanken „Væren" betragter Poul Møller den rene Væren (ligesom Hegel [2])) som „Begyndelsespunktet i den egentlige

[1]) Sml. Forf.s tidligere Artikler: „Om Trangen til nye philosophiske Ideer" (Ugeskr.s 10de Bd. P. 277—285), „Om Tilværelsens Gaade" (11te Bd. P. 1—15), „Om det første Tænkelige" (11te Bd. P. 181—197).

[2]) Das reine Seyn macht den Anfang, siger Hegel.

philoſophiſke Tænkning". Men det kan dog ikke andet end undre os, at en ſaa ſelvtænkende Aand, ſom Poul Møller, ikke er falden paa, hvad der dog ſynes at ligge i hans egne anførte Ord, nemlig, at Tanken: „Væren" ikke har ſamme Prioritet i formel Henſeende, ſom det har i materiel Henſeende. Tanken om den rene Væren ligger i eller er forudſat i Tanken om enhver concret, virkelig Væren, og forſaavidt eller i Forhold til alle concrete Tanker er hiin Tanke den abſolut første. Men anderledes er det, naar man tager dette rene Copula „er" fra den formelle Side, da viſer det ſig, at det ikke er den oprindelige Tankeform, eller at det i den Henſeende ſelv har en Forudſætning og er i ſig ſelv ikke den allerførſte Tanke. Poul Møller ſiger ſelv: „det blotte Copula med et aldeles ubeſtemt Subject", og betragter ja deri Subjects-Tanken ſom den, der er forudſat i Copula eller i Tanken: Væren. Han betegner jo ſelv Subjectets Plads ſom den første, ligeſom Prædicatets ſom den efterfølgende i den anførte Formel: X (det ubeſtemte Subject) er X (det ubeſtemte Prædicat). Hvad der lod ham blive i denne Modſigelſe, var vel dette, at han ikke kjendte noget særeget abſtract (tænkt) Udtryk for det rene Subject, hvorved det kunde adſkilles fra det rene Prædicat, ſom om Tænkningen her nødvendig maatte ſtandſe, og ſom om man maatte hjælpe ſig med et blot Navn (Subject), fordi man ingen Tanke havde. Derfor ſammenfattede han det Ene med det Andet (Subject og Copula) i Tanken „Væren", hvilket ſidſte dog kun er en Prædicatsform. Men hvilket Udtryk har man da for den Tanke, ſom „Væren" forudſætter, eller hvad er det rene Subject? Man kan kalde det „det Værende" eller „det, ſom er". Men med Rette bemærker Poul Møller (S. 211) med Hensyn til Eleatikernes τὸ ὄν (det Værende) [1]), at den Hypoſtaſering, ſom ligger i dette græſke Ord, gjør Begrebet meer concret, end det her efter ſin Beſtemmelſe ſkulde være. Nævner jeg „det Værende", da forudſættes, ſom givet, det Prædicat „at være", og i Forhold til τὸ ὄν faaer ſaaledes virkelig τὸ εἶναι (eller det at være) Prioriteten. Kan man end derfor med Rette bruge Udtrykket „det Værende" ſom den abſtracte Subjectsbetegnelſe, naar man tillige har den abſtracte Prædicatsbetegnelſe, ſaa er „det Værende" dog ikke det rette Udtryk, naar man ikke har Prædicatet eller det abſtracte „er". Forud for al Væren er Subjectet ikke det Værende, men kun det Muligt-Værende

[1]) Iſtedetfor τὸ εἶναι.

(ikke τὸ ὄν men τὸ μὴ ὄν eller τὸ δυνάμει ον). Det ubeſtemte Subject (ſom Copula „er" forudſætter) er da det, ſom kan være eller, om man vil, den rene Potents.

Gaae vi nu i vor Overveielſe fra Tænkningens Sphære til Virkelighedens, da vide vi vel, at der i ſig ſelv ikke er nogen ſaadan ligefrem Overgang mellem disſe Riger, ſom om Ideen ſelv paa egen Haand kunde realiſere ſig. Have vi i Tænkningens Love og Betingelſer og Beſtemmelſer evige over al Begyndelſe og Vorden ophøiede Sandheder, ſaa have vi derimod i Virkeligheden, ſom ſaadan, det, ſom grunder ſig paa en Villies Act (det Virkelige er derfor det Actuelle), altſaa det, der i Modſætning til Tankens evige Nødvendighed endog kan kaldes tilfældigt. Men ſkulle Tanken og Virkeligheden ikke være to fra hinanden adſondrede Regioner, og have de dog begge deres ſidſte Grund tilfælleds, nemlig i Gud, ſom baade er det altomfattende nødvendige Væſen og tillige frit villende, ſaa kan Virkeligheden, naar den træder frem, dog kun træde frem i Tankens, i Ideens Form. Er derfor end det Virkelige, ſom virkeligt, uigjennemtrængeligt for Tanken (ſom det, der er grundet i en Villie), ſaa er det dog ifølge dets øvrige Beſkaffenhed eller dets hele Form væſentlig en Gjenſtand for Tænkningen, og den givne (ved Villien frembragte) Virkeligheds Love maae ogſaa være Tænkningens.

See vi nu det Virkelige i Tænkningens Lys, eller ville vi tænke det Virkelige, ſaa maae vi ſee dette Givne i dets Mulighed. Som Virkeligt alene er det ikke Gjenſtand for Tænkningen, men for Sandſen. Først naar vi ſee, hvorledes det blot kunde være, gaae vi ud over det, ſom umiddelbart fremſtiller ſig, eller fra det Reelle ind i det Ideelle. Men her er en Adſkillelſe at gjøre. Jeg kan ſee en Virkelighed begrundet i den Sammenhæng, hvori den ſtaaer til et ſtørre Hele, jeg indſeer da, hvorledes noget ſaadant Virkeligt kunde paa Grund af denne Sammenhæng være muligt. Men jeg kan ogſaa ſee en Gjenſtands virkelige Beſkaffenhed grundet i den ſelv, idet der i den ſelv er ligeſom en Kilde, hvorfra virkelige Tilſtande eller Handlinger fremgaae. Dermed ſiges dog endnu ikke, at det ſelv, ſom overhovedet gjør det Ideelle til Reelt, eller det Mulige til Virkeligt, nemlig Villien, deri er tilſtede; thi hvad der i ſin Fremtræden viſer ſig alene beſtemt indenfra, kan dog i Grunden eller middelbart være beſtemt udenfra, om der endog har dannet ſig ligeſom et Middelpunkt i det Indre, der er ſom et Billede paa eller Afglands af Villien. Hvad der træder frem med en ſaadan individuel Kraft, kalde vi det Levende, og i den reelle Sphære inde-

holder det Levende, hvad der svarer til Tankens nødvendige Elementer. Ligesom en Tanke kræver Subject, som det Muligt-Værende, og Prædicat, som det Virkelige, eller den virkelige Beskaffenhed og Forening (Copula) mellem begge, saaledes er i det Levende disse Elementer reelt tilstede, og hvor de mangle, kunne vi ikke med Rette tale om tilstedeværende Liv. I den første Udgave af sin Psychologie kaldte Sibbern Livet en Virksomhed, ikke mulig blot, men virkelig sig yttrende osv. Det gjør mig ondt, at dette: „ikke mulig blot", er udeladt i den sidste Udgave. Muligheden er netop Livets Særkjende, omendskjøndt der hører mere til, nemlig det, som det har tilfælleds med andre Ting, nemlig Virkeligheden. Hvor Alt er virkeligt ved en Gjenstand, saa at der i den selv ikke er Mulighed til Forandringer, til nye Tilstande, Forhold, Stillinger osv., der er Død, og ikke Liv. Det blot Potentielle, Mulige, synes derfor vel i Definitionen af Liv at fortjene et Ord, som det ovennævnte: „ikke mulig blot". Naar vi nævne det, som har en saadan Mulighed i sig, da nævnes to Ting: 1) Potentsen 2) det ydre Virkelige. Man vil let see, at uden en Duplicitet af Principer kan intet Levende tænkes. Det Mulige tænkt aldeles isoleert, eller alene, men dog som saa reelt muligt, at der ikke mangler det noget for at træde frem eller yttre sig som det, hvad det er, nemlig som det Muligt-Værende, vil netop ophøre at være, hvad det er, thi det vil uopholdelig gaae over til virkelig at være, eller Virksomheden vil ende i det Bevirkede, som naar en Haandværksmand holder op med sit Værk, fordi det er færdigt. Men hvad have vi i dette Færdige, hvor det Mulige er gaaet over i det Virkelige og derved ophørt at være Potents, hvad have vi vel uden det Døde? Det kan vidne om det Liv og den Virksomhed, hvorved det er bleven til, altsaa om et forgangent Liv [1]), men den levende Forfærdiger er ikke mere tilstede eller befatter sig ikke mere dermed, eller bruger det kun som Middel eller Redskab for noget Andet. Da Livet er en Virksomhed, er det Levende, eller det, hvori der er Liv, aldrig færdigt, men just derved vises vi til et dobbelt Princip, til den Dobbelthed, som der er i al

[1]) Det kan forsaavidt være som Gjenstanden for de Malerier, man kalder „Stilllebenstücke", i hvilke alle Huuslivets Smaating staae som stille Vidner om det stille Menneskeliv, men man seer ikke den, som har henstillet disse Ting eller kan flytte dem eller bruge dem, og Døden kan herske, som den herskede i det begravede Pompeii, hvorfra man ogsaa opgravede saadanne det stille Livs stille Mindesmærker.

Borden: der er en Virkelighed, hvori det Levende træder frem, men tillige er der en bestandig Mulighed, hvorfra det kommer. Livet selv er da som en bestandig Ösen af Mulighedens Strøm, eller som en Melodie, hvortil der bestandig skrives Text, thi Intet i den udvortes Virkelighed minder mere om den rene Mulighed i dens uendelige Ubestemthed end Tonerne. — Vi føres her til det hos os saameget omtalte „døde Ord", som Benævnelse for det Skrevne. Det maa indrømmes, at vi i det, som gives os at læse, kun have Virkningen, men ikke selve Virksomheden, denne er, efter et ovenfor brugt Udtryk, tilende i det Bevirkede. Mulighedeu er som forsvunden i det Skrevne, og det træder derfor ikke saaledes levende frem, som de Ord, der strømme ud af den Talendes Mund. Naar man i en Plante og et Dyr har foruden de givne Tilstande og Yttringer den indre Mulighed tillige, hvorfra bestandig andre lignende Tilstande og Aabenbarelser kunne fremgaae, da kalder man dem levende. Kan Planten derimod ikke mere sætte Blade og Blomster, kan Dyret ikke mere æde eller bevæge sig, da er Døden indtraadt. Planten er gaaet ud, og det er ude med Dyret, idet den individuelle Kraft ikke mere er tilstede. Paa samme Maade er i det Skrevne Alt som færdigt, udtalt. I den Talende derimod har man ikke blot Lyden som Mulighedens Billede i Virkeligheden, men man har Mere end de virkelige hørlige Ord, idet man har for sig Ordenes levende Kilde. Hvad der er udtalt, er her ikke Alt, Ordene gaae vel ud, men de ere dog tillige, saa at sige, i deres Hjem, de ere ikke saaledes gaaede ud[1]), som Tilfældet er i det Skrevne. Men overveier man Sagen nærmere, saa har man dog ingenlunde Ret til at kalde det skrevne Ord dødt i den Betydning, som man gjør det, nemlig med Hensyn til dets Virkning. I sig selv kan det vel (som en Virkelighed uden Mulighed) bære Dødens Præg (som en Krystal), men det Skrevne vil jo som saadant ikke være Noget i sig selv (saalidet som det udtalte Ord), men væsentlig for Nogen, for en modtagelig Aand (ligesom et Kunstværk). Dets Liv beroer ikke paa en tilstedeværende Mulighed i det selv, men paa Muligheden i Læserens Aand. Det er jo uimodsigeligt, at det Skrevne kan fremkalde bestemte Tanker og dermed forbundne Følelser, og kan det sætte Læserens Aandsproductivitet i en til dets Indhold svarende Virksomhed, da er det Skrevne med

[1]) Dette gjælder naturligvis kun, naar Ordene virkelig produceres af den Talendes Aand, men ikke, naar de, som ved Daabsbefjendelsen, blot fremsiges eller oplæses.

Hensyn til dets Virkning intet dødt, men et levende Ord. Men det er kun et Tegn, og er end det (hvad enten mundtligt eller skriftligt) fremtrædende Menneskeord saa vigtigt for Aandens Liv, som selve det Samfund mellem Mennesker, som beroer paa dette Meddelelsesmiddel, saa staaer det dog ikke i samme Forhold til hiint Liv, som om det var dets umiddelbare Ydre eller Virkelighed [1]). I dette Tilfælde kunde der ikke være indre Liv i Mennesket, medmindre det enten talte eller skrev. Der er virkelig Mange, der gebærde sig, som om de antoge det. Men Aandens Liv kræver i og for sig selv ikke, at den udtaler sig. Taushed er dog ikke altid Vidnesbyrd om Død. Paa den anden Side har det hørte Ord (selv om det udtrykker det høieste aandelige Liv) ligesaalidt nødvendig en levende Indskydelse paa Alle, som det skrevne. Det beroer naturligviis paa Opmærksomheden og Modtageligheden i det Hele. — Men gaae vi nu i Betragtningen fra Menneskeordet, som gjensidigt Meddelelsesmiddel, til det store Hele, den hele Verden, og betragte den enten selv som et udtalt Ord, eller frembragt ved et udtalt Ord, da er Ordet her ikke længer et Tegn, det er da selve Livets og Kraftens umiddelbare Udtryk. Men kalder man Verden eller betragter man Verden som et færdigt udtalt Ord, hvorfra Muligheden paa samme Maade er forsvunden, som fra det alene skrevne Ord, da maa det virkelig være et dødt Ord. Det gaaer jo ikke her som med det Skrevne mellem Mennesker, der som Tegn staaer i Forhold til et muligt Liv hos Andre. Betragtes hele Verden som Skaberens færdige, aldeles tilende talte Ord, saa er der jo Ingen, for hvem det kan være et vækkende Meddelelsestegn. Ordet fatum er her just et høist træffende Udtryk, det tilkjendegiver som præteritum af fari det uigjenkaldelig og færdig Udtalte. Al Mulighed er tabt i Virkeligheden. Om man holder fast i Troen paa en fra det Udtalte forskjellig Skaber eller ikke, gjør i sig selv ingen Forskjel. Verden er i dens Heelhed som død, naar Alt er udtalt, og Skaberen maa jo ogsaa være død, naar han har talt det sidste Ord. Man kan da ligesaagodt overføre Fataliteten paa Guddommen selv (der da bliver ligesom Verden det uigjenkaldelig Udtalte), og man har Pantheisme som hos Spinoza. Thi Pantheismen bestaaer fornemmelig deri, at tilskrive Gud en blind nødvendig Væren, hvori ingen Villie, ingen Frihed er, eller, med andre

[1]) Dette gjælder derimod om det indre Ord, som er Eet med de besiemte Tanker.

Ord, at tilskrive ham en virkelig Væren uden Mulighed, eller betragte det absolut Hele som et udtalt eller skrevet Ord (fatum), hvilket dog Ingen har talt eller skrevet [1]). Med den spinozistiske Betragtningsmaade af det Hele forguder man, saa at sige, Prædicatet, Subjectet er tabt. Spinozas Substants tænkes strax med Virkelighedens Indhold (først Attributerne: Tænken og Udstrækning, derefter Modificationer i disse), uden at der er Noget (noget Subject), som er, eller som kan siges at have alle disse Virkeligheders Prædicater. Spinoza siger, men uden at kunne bevise grunde eller bevise sin Paastand: alle disse Bestemmelser følge af det Heles Natur ligesaa nødvendigt, som det af Triangelens Natur følger, at dens Vinkler ere = 2 rette. Man erkjender efter den spinozistiske Verdensanskuelse Guddommen for det almindelige, altomfattende Væsen (i hvem vi leve og røres og ere, Apg. 17, 28), og dette er denne Philosophies Sandhed og Magt. Men naar man ikke blot seer en Nødvendighed deri, at Noget overhovedet er til, men ogsaa betragter alle Bestemmelser og Beskaffenheder ved den givne Tilværelse uden Bevis som grundede i samme evige Nødvendighed, saa opløser det Philosophiske sig i blotte Sætninger og Paastande. For Tænkningen bliver da Alt ligesaa tilfældigt, som det efter Paastanden er nødvendigt.

Der maa, som ovenfor berørt, i alt Levende, hvad enten man tænker paa den levende Gud eller paa levende Skabninger, være et dobbelt Princip tilstede, og den døde spinozistiske Anskuelse beroer just derpaa, at man udelukkende vil det Ene. Man maa til Liv have det Mulige, men ikke alene det Mulige (Sibbern: „ikke mulig blot"). Man maa tillige fra Begyndelsen have det Princip, som hindrer det Mulige fra ganske at gaae over i Virkelighed, som ligesom standser det, der kan være, eller er i Overgang til at være, at det ikke ufortsvet er Alt, hvad det kan være, og derved hører op med at kunne være. Som levende Væsen har jeg Evne til at aabne Munden, men hvis nu denne Kraft anvendtes, og Muligheden i den Retning saaledes var udtømt, at jeg ikke kunde videre, men Munden (som det kan skee af Krampe) blev staaende aaben, da var jo forsaavidt Livet (den levende Kraft) ophørt. Muligheden er gaaet tabt i den stive Virkelighed, eller, om man vil, det Subjective i det Substantielle. Der kræves da et Virkelighedens Princip, som alene er istand

---

[1]) Imod denne Pantheisme sige Mystikerne: Got ist ein wort, ein ungesprochen wort.

til at bevare Muligheden, som saadan. Og ligesom Subjectet kun formedelst Prædicatet eller Objectet erkjendes som Subject, saaledes viser det Muligt-Værende sig kun som saadant ved Siden af den virkelige Væren (opposita juxta se posita illucescunt). Vi see her Tankens Elementer (Subject og Prædicat eller Object), idet de føres ind i det Reelles Region, som Livets Elementer. Men der kræves da foruden de to nævnte Principer det forbindende Princip (Copula). I Livet er der en bestandig, men modereret eller ordnet Overgang fra det Muliges til det Virkeliges Region, som Sibbern siger: „en af en indre Kilde kommende, i et vist Ydre sig yttrende og vedligeholdende Virksomhed". Det Tredie bliver saaledes det intelligente Princip, paa hvis Tilstedeværelse i det Levende det rette Forhold mellem hiin Kilde og hiint Ydre beroer. Det er af dette Tredie, at Livets Charakteer og Eiendommelighed afhænger. Som Tanken i et Omdomme ligger i Copula, saaledes Forstanden i det Levende i den rette Forbindelse mellem Muligheden og Virkeligheden Princip.

Vi have da: 1) det Ubestemte (det Mulige), 2) det Bestemte (det Virkelige), 3) det Bestemmende (det Intelligente) eller Formen, hvorefter det Ubestemte bestemmes. Alle disse tre Principer ere virksomme i det Levende. Hos Spinoza ere de betegnede, men som de, der ere fra Begyndelsen af satte ud af Virksomhed (forvandlede fra Activa til Passiva). Vi gjenkjende dem saaledes i hans Substants med dens tvende Attributer: 1) den ubestemte Udstrækning (substantia extensa, 2) den bestemmende og modificerende Tænken, 3) den døde almindelige Substants selv, i hvilken Attributerne ere forbundne. Idet Spinoza paastaaer Tingenes reelle Nødvendighed uden at oplyse deres Tankenødvendighed eller ideelle Nødvendighed, saa er for ham det tredie Princip uden al intelligent Charakteer[1]). Der er forsaavidt ikke engang Spor deraf, som det, der har været og virket, men det er kun som det døde og passive Sted, paa hvilket Udstrækning og Tænken ere forenede. Spinozismen kan da vel siges at minde om Livets Principer, men ikke om Livet selv, som bestaaer i deres Samvirken. Døden træder os her imøde ikke som følgende efter og visende tilbage paa et forgangent Liv, men som oprindelig. Man kan kalde Chinesernes uendelige Høflighedser

[1]) Schellings Philosophie der Mythologie, S. 38.

døde Ceremonier, men vise de dog ikke tilbage til et tidligere forlængst forsvundet, næsten paradisisk Kjærlighedsliv?[1])

Betragte vi nu de angivne Principer i deres levende Samvirken, da gjælder om det første Princip, hvad Plutarch siger om Typhon, Repræsentant for Afrikas brændende ildagtige Natur: „Han blev beherskет, men ikke ophævet (ἐκρατήθη μέν, οὐκ ἀνῃρέθη δὲ ὁ τυφών), thi", tilføier han, „den over Jorden raadende Guddom tillader ikke, at den Fugtigheden og dermed ogsaa Vorden modstræbende Natur ganske bortryddes. Umuligt kunde Verden bestaae, dersom det Ildagtige ganske forsvandt". Raadede det Ildagtige, vilde Verden forgaae i Ild, men det Brændendes Mulighed skal blive. Saaledes er al Vorden al Udvikling, som er Livets Kjendemærke, betinget ved Muligheden af det, hvis Virkelighed vilde være Livets Død. Og naar Plutarch taler om den raadende Guddom, saa er denne os her Betegnelsen for det ordnende, intelligente tredie Princip. Føres vore Tanker ikke her umiddelbart til vort inderste aandelige Liv? Hvad vi erfare i vore Kjøkkener og i vore Kakkelovne, hvor Ilden, det samme Element, hvis Herredømme er det forfærdeligste for Menneskет, fortærer Brændet til Menneskenes Tjeneste, det har en umiddelbar aandelig Anvendelse:

„Wohlthätig ist des Feuers Macht,
Wenn sie der Mensch bezähmt, bewacht".

Naar Paulus Rom. 12 opfordrer: „Værer brændende i Aanden!" tilføier han: „Tjener Herren!" Den fortærende Ild maa holdes tilbage i den blotte Mulighed ved Lydighed imod Herren, derved bliver den, istedetfor til Fordærvelse, til Oplivelse, ja til et Livsprincip. Man kan sige, at Sandsen for dette første Princip er paany vakt hos os. Derfor er det just, at den Psalme: Aldrig er jeg uden Vaade osv. tiltaler saameget, ikke blot dem, som i særdeles Grad føle sig i aandelig og legemlig Elendighed, men ogsaa Andre. Al Vaade, alt Suk og Vee, alt Syndetryk er herligt, naar Troen holder det i Grunden, ligesom tilbage i den blotte Mulighed. Man kan sige, at høre hiint (Suk og Vee osv.) aldeles op,

---

[1]) Nu er det rigtignok i den Grad forsvundet, at hjertelige Breve høre til Skoleudarbeidelser, og den Ene (f. Ex. naar en Brudgom skriver til sin Brud, en Søn til sin Moder) lader siden en Anden, som deri er oplært, forfatte saadanne Breve for sig. Alle Hjerteudgydelser ere blevne til blotte staaende almindelige Udtryk, som den Ene kan anvende for den Anden, ligesom Forretningsbrevenes Sprog. Men det tilbageblevne Ydre minder dog om det fra en anden Kilde oprindeligt kommende.

blev det ikke blot (efter Plutarchs Udtryk) beherſket, men bortryddet, da vilde dermed Troens Liv ophøre. Naar overhovedet det, ſom ſkal være i Grunden, hvis Mulighed er ſaa vigtig, hæver ſig frem og vil herſke (eller det Mulige ligefrem gaaer over i og taber ſig i det Virkelige), indtræder det Onde, ſom den Gode og Fromme ſtræber at beſeire. I Jeſus Chriſtus var det Onde beſtandig beſeiret („jeg har overvundet Verden"), og ſelv da han bad i Gethſemane, at Kalken maatte tages fra ham, var der deri ingen egenraadig, først *bagefter* i de Ord: „ikke min, men din Villie ſkee" beſeiret, Yttring. Nei, i *ſelve Bønnen* ſagde han: *derſom det er muligt*. Saaledes var Hensyn *til Faderens Villie* aldrig borte, altid tilſtede.

Seneca har i et af ſine tankerige Breve [1]) ſagt, at Nødvendigheder kan man ikke undflye, men vel overvinde (effugere non potes necessitates: potes vincere). Hvor der kun antages eet Princip, der maa der tænkes Nødvendighed, reen *nødvendig Væren*, og ſelve Exiſtentſen kan i denne Form føles ſom en Ulykke (d'Alembert's malheur d'etre). Det, at være til, kan da træde frem for Sjælen i Skikkelſen af den ſamme haarde trykkende Nødvendighed (dura necessitas), ſom ellers tillægges Døden, ja Livet ſelv kan vise ſig ſom Døden ſelv, og det uden Hensyn til ſæregne Ulykker i Livet. Men man kan ikke undflye Nødvendigheder, men *overvinde* dem. Hvorved overvindes da nu Ulykken af den blotte Væren, Beſtemtheden, Tilværelſens Prædicatstilſtand? Theoretiſk beſeires den rene Væren ved Erkjendelſen af det Muligt-Værende, og det maa ijær betragtes ſom *Myſtikernes* Fortieneſte, at have gjort det Sidſtnævnte gjældende i dets dybe praktiſke Betydning. Men der gives en Myſtik, ſom ſøger Befrielſen fra alt Virkelighedens Tryk derved, at den vil *undflye* iſtedetfor overvinde Nødvendigheden. Den vil, ſaa at ſige, aldeles ud af Prædicattilſtanden og ganſke fordybe ſig i det rene excluſive Subject. Det er den Myſtik, ſom de theoſophiſke Dele af Indernes Veda (Upaniſchad) lære os at kjende. Dens høieſte Maal er en abſolut uperſonlig og forſaavidt indholdstom Eenheds Afgrund. Man vil vende tilbage til Forening med Virkelighedens Grund, nemlig Guddommen, men idet man ikke vil anerkjende nogen Duplicitet, kommer man dog ikke bort fra Nødvendigheden — det er pantheiſtiſk Myſtik. Men en Myſtik af en ganſke anden høiere Art læres os i

[1]) Ep. 37.

den philosophiſk Episode, som findes i Indiens store berømte Epos „Mahabaratha“, hvilken Episode bærer Navnet „Bhagwadgita“. Her foredrages den saakaldte Yogalære eller indiske Inderlighedslære, som ikke fører til en blot Flugt fra Virkelighedens Bestemthed [1]). Man søger at hæve Modsigelsen mellem Menneskets Fred og det udadvendte virkelige Liv, at hæve Trykket af Tilværelsen uden at forlade denne selv. Fri er, efter denne Lære, kun den ikke Ikke-Handlende; den, som engang har handlet, er bunden ved sin Handling. Dog maa Mennesket handle og bliver ogsaa mod sin Villie drevet dertil. Men Mennesket befrier sig fra denne Modsigelse, naar det vel handler, men som om det ikke handlede, med den fuldkomneste Ro over Følgerne, ikke begjærer Handlingernes Frugter, men nedlægger alle sine Gjerninger og Handlinger i Guddommens Skjød, som om de vare skete af den og ved den. Hvo der handler saaledes, er midt i det virksomste og bevægeligste Liv som en Ikke-Handlende. Han bliver i Handlingen ubesmittet deraf, ligesom det paa Vandet svømmende Lotosblad midt i Vandet ikke bliver vædet af Vandet. Ligesom Lyset ikke bevæger sig paa et vindløst Sted, saaledes er den Vises Sjæl midt i Livet, fordi han hviler i Gud. Her have vi Livets tre angivne Principer i deres levende Samvirken. Mennesket lever Gud midt i det virkelige Livs mangehaande Gjerninger. Det har vel trukket sig bort fra disse til den indre Mulighed, men det hviler ikke ørkeslos i denne, men offrer den (det at kunne) det tredie, høieste Princip, Guddommen selv. — Gaae vi fra den indiske Mystik til den tydske i Middelalderen og da især til Mester Eckart, den dybeste og mægtigste, hvis Værker først nylig af Franz Pfeiffer ere samlede i et saadant Omfang, at man ret kan lære at kjende hans Aands Dybde og Fylde — vende vi os til ham, da møder os en fuldkommen Overeensstemmelse med den omtalte orientalske Mystik. Han kræver ogsaa at gaae tilbage fra den umiddelbare Virken i Livet til dets Grund (Ursprung), den inderste Grund, til Stilheden, den frie tomme Orken, til Væsenet (in dem wesen enist kein werc). Du skal tie og lade Gud virke. Man forlader den virkelige Verden, men virker i den „sunder warumbe“ (uden noget Hvorfor, eller uden at see paa Frugterne, som Inderne sagde). Man skal komme fra Viden tilbage til en Ikke-Viden, som dog er en „überformet Wizzen“ og ikke simpel Uvidenhed. Vi skulle blive vidende

[1]) Schellings Philosophie der Mythologie, S. 488.

med den guddommelige Ikke-Viden, idet vor Ikke-Viden bliver ligesom adlet og smykket med den overnaturlige Viden. Med et Billede, som minder om et lignende i Bhagwadgita, siger Mester Eckart om den, som er trængt igjennem til den inderste Grund: „daß von allem luste das oberste wipfelin nicht wirt geneiget herabe". Man mindes om Seneca's ovenanførte: necessitates vincere ved disse Ord: „Du solt haben ein überhaben gemuete, nicht ein niderhangendez." I et saadant Gemyt er malheur d'être fjernet. Naar Mester Eckart kalder Virkeligheden, hvis udelukkende Magt er besejret, „eigenschaft, zuvall" osv., saa har man deri just Udtryk af den sejrende, overvindende Betragtning. Man seer ligesom fra Subjectets høiere frie Standpunkt ned derpaa. De nævnte Udtryk minde baade om det, som er oplyst om den blotte Værens Forhold til det Muligt-Værende, og tillige derom, at Virkeligheden som saadan, eller i Modsætning til Muligheden, ikke er grundet i i nogen Tankenødvendighed. — Jeg slutter denne Artikel med at anføre dette mærkeligt betegnende Ord af M. Eckart: „Daz wort erat gehöret gote allereigenlichest zuo. In lateinischer zunge so ist kein wort, daz gote als eigen si als erat." [1]) Vi kunne sige, at for Spinoza gjælder est, som for Eckart erat. Disse to smaa latinske Ord kunne saaledes tjene som Betegnelser for to store Modsætninger i den philosophiske Aand, der trœde frem i de philosophiske Systemer. Den ene gaaer ud fra Subjectet, Væsenet (gewesen, erat), viser til en Fleerhed af Principer og derfor ogsaa en levende Betragtning, den anden bliver ved Prædicatet, Væren (est), det absolut Ene, og hæver sig ikke over den døde pantheistiske Nødvendighed.

Min næste Artikel skal handle om Gud, den levende Gud.

Biskop Daugaards Hyrdebrev.

Det glæder os at kunne meddele vore Læsere følgende Hyrdebrev af Biskop Daugaard, i hvilket der gives et særdeles interessant Bidrag til Kundskab om de religiøse Bevægelser i vort Fædreland.

Til Geistligheden i Ribe Stift.

Det var i afvigte Aars sidste Maaned oftere i mine Tanker at skrive mine kjære Brødre til i Anledning af Aars-

[1]) Deutsche Mystiker des 14ten Jahrhunderts. Von Fr. Pfeiffer. 2. Bd. S. 87.

ſtiftet og, ſom tidligere, at benytte Leiligheden til at yttre mig over Tidens vigtigſte kirkelige Anliggender og navnlig da over det, ſom rører ſig indenfor dette Stifts Grændſer. Lyſt dertil fattedes ei heller; men den hæmmedes dog af den mig mere end ubehagelige Erindring fra det forrige Aar, at jeg med nogle faa Brødre blev ſtaaende ene imod den ſtore Fleerhed af Kirkens Tjenere i vort Fædreland med Ønſket om, at Folkekirkens Forfatning omſider maatte erholde den Ordning ved Lov, ſom er den tilſagt i Grundloven. At ſaaledes denne vigtige Sag er ſkudt ud i en uvis, maaſkee fjern Fremtid, tænker jeg paa ikke uden Beklagelſe; men jeg anfører dette her kun i Forbigaaende til en Undſkyldning for, at mit Nytaarsønſke kommer noget ſeent. Et Par Omſtændigheder, ſom juſt de ſidſte Dage have medført, have nu atter vakt og forſtærket Lyſten, og ſaaledes udſender jeg nu diſſe Linier, i hvilke jeg forſt og fremmeſt byder mine kjære Embedsbrødre min hjertelige Hilſen med Ønſket om Guds Velſignelſe over Dem i al Deres Fremtid baade i Deres Embedsgjerning og i Deres huuslige Liv.

Den ene af de nævnte Omſtændigheder er den, at mine tvende kjære Embedsbrødre, Biſkopperne i Aarhuus og Viborg, have glædet mig med at tilſtille mig Exemplarer af de Hyrdebreve, de ved Aarets Begyndelſe have ladet udgaae. Den anden er, at 27 Beboere af Herning og flere Sogne henhørende til det Sværmerparti, ſom af hvad der er ſkrevet offentlig om deres Lærdomme og Færd vil være de fleſte af mine Brødre bekjendt, havde indgivet et Andragende til Kirkeminiſteriet imod Loven af 4de Marts f. A. angaaende en Forandring i Forordningen om Daaben, hvilket Miniſteriet under 22de f. M. tilſtillede mig, for at jeg kunde gjøre mig bekjendt dermed og ved dets Tilbageſendelſe fremkomme med de Yttringer, hvortil det maatte give mig Anledning. Ved at nævne dette Andragende og omtale dem, fra hvem det er gaaet ud, har jeg lagt mig to Gjenſtande nær, hvorfra jeg i min Underholdning med mine Brødre om Kirkens og Stiftets Anliggender ved denne Leilighed kan gaae ud.

Loven af 4de Marts f. A. har gjort, hvad vi viſt Alle have ønſket: den har ſaavidt forandret den gjældende Anordning om Daaben, ſom den lader den aandelige og kirkelige Nøden til Barnedaabens Foretagelſe blive ſtaaende ſaaledes, ſom den ſmukt er udtalt i den nævnte Anordning, medens den borttager al borgerlig og udvortes Tvang. Enhver Chriſten, der ſelv ſtjønner paa ſin Daabs Naade og glæder ſig, at Gud i hans Livs Morgen annammede ham til ſit Barn og gjorde

ham til Arving af det evige Liv, vil lade det være sig en hellig Pligt at gjøre Sit til, at hans Barn kan blive deelagtigt i samme Gode. Og enhver christen Lærer, der glæder sig ved at have dette Kald i den lutherst christelige Kirke, vil desforuden ved den augsburgske Bekjendelses 9de Artikel erkjende sig forpligtet til at virke, hvad der staaer til ham, for at Forældre ikke letsindig og ubetænksomt skulle opsætte deres Børns Daab. Det vil i Almindelighed ikke falde vanskeligt at gjøre det klart for menige Christne, at Loven Intet har forandret i den kirkelige Forpligtelse, og naar det ovenomtalte Skridt af nogle Beboere i Egnen af Holstebro synes at tale for det Modsatte, saa maa det ikke glemmes, at der Intet er at udrette med dem, som engang have sat sig det fast i Hovedet, hvad de have seet igjennem Sværmeriets Brille. Af en Yttring i deres Andragende synes at fremgaae, at de vel have faaet Øiet op for Forskjellen mellem Noden og Tvang, men forsætlig lukt det igjen; jeg skal strax komme til den, efter kortelig at have angivet Andragendets Indhold. Igjennem det Hele, som udgjør et Par Ark tæt beskrevet, udlægge de for Ministeren den 82de Psalme og tiltale i deres sædvanlige Sprog — Guds Børns til Djævelens Børn — Ministeren og alle Andre, der have havt Deel i Loven, som de Dommere, hvilke Psalmisten kalder Guder og lader Gud, den høieste Dommer, tiltale og bebreide, at de vedblivende gjøre Uret og ikke hjælpe den Elendige og Nødlidende (i Tilfældet det nyfødte Barn) til Ret (Igjenfødelse); de foreholde disse saakaldte Dommere d: dem, som have havt Deel i Lovens Udgivelse, at de have Sværdet, men at de bære det forgjeves, og under dette deres Udfald sige de: „Det er aldeles intetsigende, at der er sagt i Eders Lov, at det, uagtet Fritagelse fra Tvang, dog skulde være en Forældrene paahvilende kirkelig Forpligtelse at lade deres nyfødte Børn døbe. Bære I ikke Sværdet? Hvortil skal dette bruges?"

Jeg tilbagesendte dette Andragende under 3die d. M. og yttrede mig derhen, at det formeentlig helst maatte henlægges uændset. — Saa meget lærer man heraf, at der vel kan være Anledning til leilighedsviis at forklare for Menigmand, hvad det er for en Forandring, denne Lov har hidført, og hvor man i en Menighed spørede Trang til en Forklaring i denne Retning, vilde jeg endog finde det hensigtsmæssigt, om man tog den med i en Prædiken, f. Ex. paa Fastelavns Søndag. Og skulde der i enkelte Tilfælde yttre sig Lunkenhed hos Forældre i Hensende til deres Børns Daab, saa at de udsatte den over den forordnede Tid, der fremdeles vil være at ansee som den

normale, da ville vedkommende Præst alvorlig forehold dem deres christelige Pligt i dette Stykke, navnlig som Medlemmer af den lutherſk-christne Kirke, og vil da Henviisning til Mormonernes og Gjendøbernes Vildfarelse og Branglære formeentlig være dem et slaaende Beviis for, at Barnedaaben er en sand christelig Handling, i hvis Forsømmelse man ei kan gjøre sig skyldig uden at bryde med den hellige, almindelige Kirke. Jovrigt betvivler jeg ikke, at mine Brødre, dersom slig Formaning i længere Tid blev uden Frugt, ikke ville undlade at raadføre sig med vedkommende Provst og med mig angaaende, hvad videre maatte være at foretage.

Fra det her Sagte er Overgangen let til at tale yderligere om det allerede oftere nævnte Sværmerparti i Omegnen af Holstebro. Det forudsættes som bekjendt, at disse Menneskers Vildfarelse i Hovedsagen bestaaer deri, at de gaae til Yderlighed i deres Paastand om Barnedaabens Nødvendighed, saa at de lære, at hvert udøbt Barn, endog det ufødte, er et Djævelens Barn, og at hvert Barn, som hendøer uden Daab, er evig fordømt. De staae endnu fremdeles paa dette deres tidligere Standpunkt og ere utilgjængelige for al Belæring, sigtende til at føre dem til en sandere og sundere Erkjendelse. I Breve, som de let finde Anledning til at skrive til mig, raabe de især Ak og Vee over den „ugudelige" Bog, som jeg har skrevet om Daaben d. e. mit Sendebrev til Ribe Stifts Menigheder af 1856; de sige, at jeg i den optager Balles og Pontoppidans og Fleres opdigtede Løgne og Hjerneſpind til at stadfæste min Vantro med og udgiver det i Bøger for at forgive de arme fortabte Sjæle; de udstrige mig som en Kjætter, der staaer i Klasse med Balle, som er „heel blind", og med Pontoppidan, „som er endnu værre, da han havde mere Skin af Lys, men var en ægte Sofist." Om deres Troesbekjendelse sige de: „Saaledes troe og bekjende vi faa sande hellige Guds Børn", og ligesom de paastaae, at de intet Skridt have fjernet sig fra den hellige almindelige Kirke, saaledes regne de sig ogsaa, i Erkjendelsen af, at denne er i Folkekirken med Guds Ords og Sacramenters rette Brug, som Medlemmer af Folkekirken og ville have Deel i dens Goder, ja begjære hyppigt at nyde Herrens Nadvere, dog helst med hverandre indbyrdes for ei at deeltage deri med de saakaldte Djævelens Børn. Men de agte ikke det Kirkesamfunds Lov og Orden, hvis Lemmer de kalde sig. Idet de betragte Confirmationen som en Djævelens Foranstaltning, erkjende de den selvfølgelig ikke som et Vilkaar for Adgang til Nadveren, og naar da hos Kirkens Tjenere deres Fordring, at Nadveren ogsaa skal uddeles

til „troende" Børn, uden at disse confirmeres, afvises som lovstridig, have de saaliden Agtelse for Kirkens lovlige Orden, at de selv forgribe sig paa det Helligste og med formastelig Haand uddele Sacramentet til Børn ogsaa i en temmelig ung Alder, naar de kun selv finde dem troende. Dette er skeet i Herning Sogn i Efteraaret 1856 og i Ryde Sogn i Foraaret 1857. De som have middelbart eller umiddelbart gjort sig skyldige i denne Formastelse, ere blevne tilretteviste og alvorlig advarede, og de to Mænd, som have opkastet sig til Uddelere af Sacramentet, ere udelukkede fra al Deeltagelse deri ved Kirkens beskikkede Tjenere, indtil de vise Anger over deres Formastelse og den givne Forargelse og love at asholde sig derfra herefter.

Et enkelt Træk af disse Menneskers Liv skal jeg endnu tilføie. I afvigte Foraar havde en Mand af dem, som havde bivaanet den omtalte Børnecommunion og billiget den, ladet sig med sin Hustru og tre andre Fruentimmer tegne til Altergang og indsandt sig til Skrifte paa en Søndag i Fasten. Da Præsten i sin Skriftetale, idet han straffede Synden i Almindelighed, tillige havde mindet om, at hiin Forsyndelse mod Kirkens Lov og Orden ogsaa burde fortrydes, og derefter traadte til for at meddele Absolutionen, henvendte Manden disse Ord til ham: „Hr. Pastor! den Synd er ikke fortrudt", og Qvinderne stemmede straxt i med ham. Præsten fattede sig godt i den vanskelige Stilling, afbrød Handlingen og erklærede, at han efter disse Yttringer saae sig nødsaget til at udsætte Absolution og Altergang, indtil han nøiere havde overveiet Sagen og forhandlet yderligere med dem derom. Han anmeldte Tildragelsen til mig gjennem Provsten, og af hvad jeg har sagt, vil man let slutte, hvorledes jeg udtalte mig om Sagen. — Der er af flere værdige og dygtige Præster forsøgt Meget for at føre dem til en bedre Erkjendelse, men alle Bestræbelser i denne Henseende have været frugtesløse; de mødes i Almindelighed straxt med den Erklæring, at de kunne kjende Djævelens Røst og see ham ud af den Talendes Øine. Vi ville ikke tabe dem og deslige Vildfarende af Syne, men gjøre alt Vort til at føre dem ud af deres Forvildelse; vi ville i vore Bønner anbefale dem til Guds Barmhjertighed, at han vilde dog ved sin Helligaand give dem Forstands oplyste Øine og føre dem bort fra den farlige Vei — vist for en stor Deel det aandelige Hovmods Vei —, som de nu betræde. Men vi skylde den Kirke, vi tjene, at haandhæve dens Love imod dem og imod Enhver, der formastelig overtræder og trodser dem. Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet lader os ei

heller i saadant Tilfælde uden Bistand. Da saaledes i afvigte Foraar endeel af de samme Sværmere vare fremkomne med et Andragende om Confirmationens Ophævelse, om Adgang til Nadveren for Uconfirmerede, om Gjenindførelse af privat Skriftemaal og om Adgang til Nadveren for den ene af de Mænd, jeg havde udelukket derfra, svarede Ministeriet under 4de August forrige Aar, at de to første Begjæringer ikke egnede sig til at komme i Betragtning, at hvad det private Skriftemaal angik, da havde Ministeriet Intet at føie til mine Yttringer i en tidligere Skrivelse til en af Andragerne, hvilke Yttringer gik ud paa, at det private Skriftemaal ikke er hævet ved Lovgivningen i den danske Kirke, at efter min Formening Intet kan være til Hinder for, at en Christen, som ønsker det benyttet for sit Vedkommende, stedes dertil, og at jeg tvivlede paa, at en Præst vilde afvise en til ham derom rettet Begjæring, og endelig, at Ministeriet ikke kunde hæve den paa lovlig Maade udtalte Udelukkelse fra Nadverens Sacramente. Ved denne mindre Excommunication vil det saaledes beroe, indtil Vedkommende fortryde, hvad de have begaaet, og med Ærbødighed for Kirkens Lov og Orden vende igjen tilbage til den.

Inden jeg forlader dette Æmne, skal jeg tillade mig at gjøre opmærksom paa, at de tvende Spørgsmaal, som i dette Sværmeri ere komne paa Bane, nemlig hvor ofte det er godt og sømmeligt at nyde Herrens Nadvere, hvorom der i den protestantiske Kirke til forskjellige Tider har herskет forskjellig Anskuelse (den for ikke længe siden afdøde reformeerte Præst Monod yttrede det Haab, at det engang skulde komme dertil, at hver Christen nød Nadveren daglig), og i hvilken tidligste Alder Børn bør stedes til Nadverens Nydelse, i hvilken Henseende Anskuelse og Praxis ligeledes til forskjellige Tider og i forskjellige Kirkesamfund har været meget forskjellig, vare vel værd at gjøre til Gjenstand for Drøftelse i de Conventer, større eller mindre, som mine Herrer Brødre holde med hinanden.

Vi vende os til en anden Kant af Stiftet og til et Schisma af en noget anden Art. Man har nylig læst i de offentlige Blade, at Præsten for den lutherske Frimenighed i Hveisel og andre Sogne har indgaaet et borgerligt Ægteskab paa Raadstuen i Veile. — Den østre Deel af Nørvang og Tørrild Herreder har alt i længere Tid været hjemsøgt af Sekterere og deres Udsendinge, Missionærer, Præster, Bisper eller hvad de nu kalde sig. I Hveisel Sogn har der i nogle Aar boet Gjendøbere og nogle saakaldte sande Hellige; ogsaa Mor-

moner have ſtroiſet diſſe Egne, dog uden ſynderligt Held. Men for omtrent et Aar ſiden er den Ovennævnte en Bonde fra Fyen ved Navn Jørgen Pederſen, kommen til Hveiſel Sogn og har først begyndt med at holde gudelige Forſamlinger, ſom om han virkede i Kirkens Intereſſe og arbeidede Haand i Haand med dens Tjenere. Men det varede ikke længe, før han tydeligt lagde for Dagen, at han førte Andet i ſit Skjold; han talte ſnart af en ganſke anden Aand og optraadte med Skjeldsord og Haansord mod Folkekirken og dens Tjenere, hvilke han benævner falſke, forføreriſke og forargelige Propheter. I en Beretning om hans Færd til mig af 27de November f. A. fra to af de paagjældende Præſter hedder det fremdeles, at han formaſter ſig til at forvalte begge Kirkens Sacramenter, at han ved ſin frække og fripoſtige Adfærd beſnærer flere Beængſtede og Lettroende og bortdrager dem fra deres Samfund med Folkekirken til det Samfund, ſom han kalder den lutherſke Frimenighed. Paa den i ſamme Beretning mig givne Anledning viſte jeg i mit Svar, at den, ſom forkaſter det lovligt beſtaaende Læreembede i Kirken og opkaſter ſig ſelv til Lærer og navnlig anmaſſer ſig Forvaltning af Kirkens Sacramenter, maa ifølge den Augsburgſke Bekjendelſes klare Ord, f. Ex. i Art. 14, 5 og 25 o. fl. St., anſees for at have brudt med det Samfund, der med Rette bærer og vil bære Luthers Navn; fremdeles udtalte jeg, at Jørgen Pederſen i Henhold hertil ſelvfølgelig maatte af os og alle Lærere og Menigheder af den lutherſkchriſtelige [1]) Kirke betragtes ſom en Frafalden, og at Kirkens Lærere burde ſaavel aabenbart — dog vel at mærke ikke mindre med chriſtelig Kjærlighed og Sagtmodighed end med Sandhedens Alvor og Kraft — ſom hemmelig advare deres Medchriſtne mod den Snare, ſom ſaaledes lægges for dem; og endelig anmodede jeg de paagjældende Præſter om at betyde dem, ſom modtage Herrens Legems og Blods Sacramente af hans Haand, at de ei kunne ſtedes til Herrens

---

[1]) I hvor villig jeg indrømmer, at Luther hverken har ſtiftet eller villet ſtifte en Kirke, ſaa kan jeg dog ikke indſee, at vort Kirkeſamfund enten kan undvære denne vor Kirkefaders Navn til at betegne, hvad for et Led det udgjør i den hellige chriſtne eller hellige almindelige Kirke, eller forſynder ſig mod Herren ved at bruge det. De to ſtørre Samfund, ſom iſær føre Navnet: katholſk eller almindelig, den romerſke og den græſke Kirke, have ingen bedre Ret dertil, end vort Kirkeſamfund har, og vilde jeg derfor gjerne, at Benævnelſen: lutherſkchriſtelig eller lutherſkalmindelig gjorde ſig gjældende; ligeoverfor de Romerſkkatholſke kunde og burde vi hævde Navnet: Lutherſkkatholſke. Jvfr. min trykte Skriv. af 10de Marts 1854.

Bord i vort Kirkesamfund, med mindre de angre deres Frafald og love paany at ville blive deres Kirkesamfund troe. At Jørgen Pedersen selv, om han mod Formodning skulde ønske at modtage Nadveren i det Kirkesamfund, han kaster Foragt paa, maa betragtes som udelukket fra Adgang dertil, forstaaer sig af sig selv. — Mormonismen har i de senere Aar ikke gjort store Fremskridt; den er vel ligesaa meget i Tilbagegang som i Fremgang. Det er hændet i det afvigte Aar, at jeg med en Post har modtaget Beretning om, at Nogle have ladet sig forføre til at gaae over til denne Sekt, og at jeg med den næste Post har modtaget Underretning om, at et ligesaa stort Tal paa et andet Sted er vendt tilbage fra den til Kirken. Nylig har jeg desværre ogsaa modtaget Efterretning om, at et Par saaledes tilbagevendte Ægtefolk atter ere faldne tilbage til Mormonismen.

Synet af disse sekteriske og sværmeriske Bevægelser har vistnok sin meget sørgelige Side; men det mangler dog ei heller ganske det Glædelige. At udbrede mig vidt herover vilde jeg anse for overflødigt. Jeg skal kun fortælle, at en Præst, som i afvigte Aar er flyttet fra Stiftet, har tilskrevet mig, at han vel undertiden i sit Embede her var kjed af de Bryderier, som Sekterere og Sværmere voldte ham, men at han var endnu mere kjed af den Ro, som han i denne Henseende har fundet i sit nye Embede, hvor Alt er hensunket i aandelig Søvn eller Død. — Forøget Flid i vort Prædikeembede og Aarvaagenhed og Nidkjærhed i Sjælesørgergjerningen er det, som den her omtalte Erfaring prædiker for os.

Mine kjære Brødre ville erindre, at jeg i den Opfordring, jeg under 8de Mai f. A. lod udgaae til Dem om Deeltagelse i Landemodet, nævnede blandt Gjenstandene for vore Forhandlinger ved denne Leilighed de selvkaldte [1]) Prædikanters Færd, som nu og da optræde foruden de egentlige Sekterere og deres Udsendinge. Den med Hensyn til Resultatet ufrugtbare Forhandling om Forfatningsspørgsmaalet optog vor hele Tid, saa at det her nævnte Spørgsmaal blev udenfor Omtale. Min Anskuelse af denne Sag havde jeg allerede dengang havt Leilighed til at udtale for mine Embedsbrødre i den Skrivelse af 25de April f. A., som M. Sommers Optræden i Egnen af Kolding og i Veile Kjøbstad foranledigede; men jeg havde nok ønsket, at Sagen var bleven udførligere drøftet paa Conventet. Maaskee kan dette lade sig gjøre næste Gang. Her vil jeg kun bemærke, at jeg ikke siden har fundet mig foran-

[1]) I nogle Exemplarer stod ved en flem Skrivfeil: „saakaldte".

lediget til at forandre mine Tanker i denne Henseende, og dernæst vil jeg meddele, at Sommer under 19de August tilskrev mig og deels gav mig Underretning om sin Virksomhed i Egnen af Kolding, deels forespurgte, hvorvidt jeg maatte være villig til at virke for, at vore Kirker stilledes til uordinerede Læreres Dispostion, og hvorvidt jeg, under Forudsætning af Ordinationens Nødvendighed, formaaede at meddele Bemyndigelse til Ordination, uden at denne gjordes afhængig af „sproglig Videnskab eller Dimissionsattester". Jeg svarede ham under 10de Septbr. fra Hjarup, hvor jeg ikke traf ham selv, som jeg havde ventet, at jeg ikke kunde billige, at vore Kirker overlodes Andre end Kirkens lovlig beskikkede Lærere til Ordets Forkyndelse, og at jeg fastholdt som Betingelse for Ordinationen, at Enhver, som stedes dertil, maa have bevist, at han har fornoden Indsigt i den hellige Skrifts tvende Grundsprog, saa at han, under Oversættelsernes Forskjellighed, kan skaffe sig en selvstændig Overbevisning om, hvad der er det Rette. I den sidste Tid skal hans Virksomhed især have taget Retningen mod de nærmestgrændsende Egne, navnlig de to nærmeste Kjøbstæder i Aarhuus Stift, hvorimod den her synes at være noget i Aftagende.

I Fortsættelse af mit Circulaire af 20de Februar f. A., forsaavidt Psalmebogssagen angaaer, maa jeg endnu meddele, at denne Sag paa flere Steder vækker Bevægelse stundom af uhyggelig Art. Selv hvor Sognepræsten er gaaet frem med stor Forsigtighed, har ladet afstemme skriftlig og har faaet indtil ¾ Dele af Stemmerne for den nye Psalmebog, forvolder dog Modstandspartiet Bryderier, ja istemmer vel endog de gamle Psalmer, naar den øvrige Menighed synger de nye, forlader Kirken, naar disse skulle synges o. desl. Jeg anbefaler dette for ydermere at anbefale Forsigtighed. Man maa give Tid og oppebie et Tidspunkt, da der skjønnes at være — vel ikke Eenstemmighed for Forandringen, hvad neppe nogensinde vil naaes, men dog en saadan Stemning for den nye Psalmebog, at den virkelig med Kjærlighed ønskes til Brug af det store Fleertal, medens der ei hos det lille Mindretal herster nogen saadan Fordom imod den, at skandaløse Optrin kunne være at befrygte. Man overseer ikke, at de, der holde paa det Gamle og Bestaaende, have et fastere Stade og bedre Rygstød, end de, der kaare sig det Nye; og at det er bedre og mere til Opbyggelse, at der synges i Fred og Enighed efter en af de ældre Psalmebøger, end med Splid efter den nye! Dog skal jeg her ikke forties, at jeg og kjender det Sted, hvor et lidet Parti har reist Bevægelse mod den store Fleerheds og deres

Præsts Ønske, men just derved fremkaldt Vaagenhed og Liv istedetfor Søvnighed og Død, og ladet Præsten erfare, at ret mange af hans Menighed have været ham oprigtig hengivne. — Som et Curiosum, der formeentlig vil interessere Mange tilligemed mig, skal jeg meddele, at i et Pastorats tvende Menigheder har Kingos Psalmebog, 24 Aar efterat den var fortrængt af den evangelisk-christelige, igjen afløst denne; da Forandringen ønskedes med saa stor Eenstemmighed, at i det ene Sogn kun 1 Mand, i det andet 3 vare derimod, anbefalede jeg den til Ministeriet, som ogsaa bifaldt den. I en anden Menighed, hvor Kingos endnu var i Brug, men dens Aflesning ved Roeskilde Convents af Sognepræsten bragt i Forslag, vilde Flerheden imod en stor Minoritets Ønske havt den evangeliske indført, men dette blev forhindret.

I afvigte Aar er Alterbogen oplagt paany, smukt og værdig udstyret og renset fra den Masse af Trykfeil, hvoraf Udgaven af 1830 bugnede. Jeg vilde med større Glæde have henledet mine Brødres Opmærksomhed herpaa, dersom jeg kunde have tilføiet, at flere aabenbar urigtige, men ved Ælden forstedse — saa synes det — hævdede Sprogformer og Vendinger og enkelte Afvigelser fra den oprindelige Form i Troesartiklerne vare blevne berigtigede tilligemed Trykfeilene.

Af Menighedsraad er der her i Stiftet oprettet 85. Jeg erkjender mere og mere Hensigtsmæssigheden og Nytten af denne Indstiftelse og ønskede den gjerne indført overalt. Selvfølgelig lader det sig ikke gjøre i Menigheder, som ere den bestemt imod, og ligesom jeg har gjort min Approbation af Menighedsraad, hvor Præsten selv har valgt, afhængig af, at der ingen Indsigelse er skeet mod Valget, efterat dette er blevet Menigheden bekjendtgjort, saaledes maatte den jo ogsaa være afhængig af, at Menigheden ikke gjorde Indsigelse mod selve Institutionens Indførelse. Af det, jeg har erfaret om Menighedsraads Virksomhed, skal jeg ikke undlade her at meddele et Par Træk. En Præst, som meente at burde udelukke en drikfældig Mand fra Nadveren, hvori han, uden at ville angre sin Feil, ønskede at deeltage med sin Hustru og nys confirmerede Søn, forhandlede denne Sag med sit Menighedsraad, som var aldeles enig med ham i, at der saaledes skete baade hvad der skyldtes Kirken og hvad der tilkom den Paagjældende; derefter indberettede han Sagen gjennem Provsten til mig. Jeg mener ikke, at der herved er skeet noget sær Mærkeligt; jeg antager og, at Præsten uden Raadførsel med Menighedsraadet vilde have handlet paa samme Maade. Men det er dog i saadant Tilfælde ikke uden Betydning, at de

lige Medlemmer af Raadet erkjende Rigtigheden af Præstens Anskuelse og Fremgangsmaade. — Fra et andet Menighedsraad har jeg modtaget Beretning om det ovenomtalte Ægtepars Tilbagegang til Mormonismen, samt om, at en Søn af dem, om hvem det vides, at han tidligere har været Mormon, og om hvem der siges, at han skal have nydt Nadveren med Sekten og være bestemt paa at reise til Foraaret med Forældrene, i denne Vinter gaaer til Confirmationsforberedelse, viser sig stille, flittig og opmærksom og lærer godt sine Pensa; med ham vil Raadet holde et vaagent Øie og søge nøiagtig Kundskab om hans Færd, hvornæst Præsten henimod Confirmationstiden vil tale alvorligt med ham i Enrum om, hvad hans Mening og Hensigt egentlig er. — Jeg vil her benytte Leiligheden til at bede Dhrr. Brødre, i hvis Menigheder Menighedsraad ere oprettede, at meddele mig, hvad der kan være at bemærke om disses Virksomhed, samt at bringe Medlemmerne min Hilsen.

Inden jeg forlader denne Gjenstand, kan jeg ikke nægte mig den Fornøielse at meddele en Fortælling om en Samtale, der i afvigte Foraar fandt Sted imellem en af de Gjendøbere, som have nedsat sig og i nogle Aar boet i Hesselhoe By, Thistrup Sogn, og et Medlem af et Menighedsraad fra et Nabosogn [1]). Samtalen var ikke saa ganske kort, og den holdtes i Fleres Nærværelse. Gjendøberen begyndte med at udtale sig haanligt om den kirkelige Vielse og at prise den borgerlige, som sparede de Vedkommende mange Penge, og paa given Anledning yttrede han i Samtalens Løb, at Velsignelsen, som vel ikke hentedes paa Raadhuset, kunde siden erholdes i deres egen Forsamling; herimod bemærkede det nævnte Menighedsraadsmedlem, at det dog var rettest at begynde sit Ægteskab med at nedbede Guds Velsignelse derover, hvilket Gud selv synes at have givet os at forstaae, idet han, da han forenede den første Mand og Qvinde, strax velsignede dem. Herimod kunde Gjendøberen Intet indvende og gik der-

[1]) Om denne Gjendøbercoloni skal jeg i Forbigaaende berette, at den Mand, som staaer i Spidsen for samme, og som ved gyldne Løfter om Eiendom af Huus og Mark m. m. har hidlokket disse Mennesker fra forskjellige Egne, nu er gaaet Fallit og ei kan opfylde indgangne Forpligtelser, saa at Etablissementet synes at ville gaae overstyr. De have egentlig ikke dannet nogen Menighed med egen Præst, Bedehuus og bestemte Andagtstider; de have gjort ganske faa Proselyter i Egnen, saavidt vides kun et Par Folk og en Dreng; deres Børns Undervisning forsømme de, og det har ikke været muligt ved Mulctering at bevirke deres ordentlige Skolegang.

for over til at angribe Barnedaaben, yttrende, at det var Gud uværdigt at slutte Pagt med et ubevidst Barn, samt det Sædvanlige, at Herren byder: „Gaaer hen og lærer alle Folk og døber!“ Imod det Første indvendte den Anden, at ligesaalidt som det havde været Gud uværdigt at oprette den gamle Pagt med det 8 Dage gamle Drengebarn ved Omskjærelsen, ligesaalidt kunde det være ham uværdigt at oprette den nye med de smaae Børn ved Daaben, samt at det Væsentlige ved Daabspagten er Guds Forjættelse om Naade og Syndsforladelse, hvortil vel Ingen kunde være værdigere end Børn efter Herrens Ord, f. Ex.: Uden I blive som Børn osv. osv., og imod det Sidste, at han var glad ved at have fuld Forvisning om, at Herrens Ord-lode noget anderledes i Grundsproget end i Oversætteljen. — Gjendøberen gik overvunden bort til stor Glæde for de Tilstedeværende, som erkjendte, at hans Modstander havde ført sin Kirkes Sag med megen christelig Indsigt og Sands, og med baade Besindighed og Dygtighed. Jeg har ved denne Meddelelse kun villet vise, at der findes i vor Kirke Mænd, som ere velskikkede til at sidde i Raad med Præsten til Kirkens Tarv; maaskee de ere flere, end man formoder; man opsøge dem og benytte deres Tjeneste!

I Tydskland har dannet sig et Selskab til Opførelse af et smukt og storartet Monument for Luther i Worms, den Stad, hvis Navn minder om et af hans Livs herligste Optrin. Skjøndt det vistnok er sandt, at Luthers Værk er saa stort, at han intet Monument behøver, saa er det dog en smuk Tanke, at der reises ham et Mindesmærke af det hele Kirkesamfund, der ærer en Kirkefader i ham, og et saadant Foretagende synes mig at være en betydningsfuld Demonstration imod den romerske Kirke navnlig i Hensende til dens Paastand, at der ikke egentlig bestaaer nogen lutherst-protestantisk Kirke, men at den kun er et løst Aggregat af Smaaforeninger eller Menigheder, der uden noget Sammenhold gaae hver sin Vei. Jeg er ogsaa deri enig med min Collega Biskoppen i Aarhuus, at „vi paa en Tid da mange falske Rygter udspredes i Tydskland om den danske Kirkes Tilstand, saa meget mere bør gjøre Bort til, at det ei med Sandhed maatte siges, at i Danmark vare Hjerter og Hænder lukte, da der fra Tydskland udgik en venlig Bøn til os om at bidrage en Skjærv til en Pietetsgjerning mod vor Kirkefader“. Og hermed anbefaler jeg Sagen til Dhrr. Sognepræster, samt til Menighedsraadene, hvor de ere oprettede, idet jeg tilføier, at et Exemplar af Opfordringen vil snart blive udsendt til hvert Pastorat, og at hvad der maatte blive indsamlet, vil bedst

kunne bringes mig til Landemodet. — Fremdeles anbefaler jeg til mine kjære Brødres Opmærksomhed den Opfordring, som Præsterne Valette og Meyer i Paris have ladet udgaae til deres Troesforvandte i Danmark om Understøttelse til den evangeliske Mission i Paris, og som Dr. Kalkar har bragt til vor Kundskab deels i de kirkelige Ugeskrifter, deels i særlige trykte Omgangsskrivelser, hvoraf i sin Tid nogle ere udsendte til hvert Provsti. Endelig troer jeg at burde indlægge et godt Ord for Capitain Lengnicks gjentagne Begjæringer om Uddrag af Kirkebogerne til Gunst for de genealogiske Arbeider, hvilke han har paataget sig med stor Uegennyttighed og fortsat med en Iver og Udholdenhed, som man ikke kan negte sin Anerkjendelse, og ved hvilke der virkelig kan tilveiebringes Midler til at oplyse Rettigheder, f. Ex. i Arvegangssager, Adgang til Familielegater o. s. v., der i mange Tilfælde kunne for den enkelte Paagjældende have stor Betydning. Man vil erindre, at der for 2 Aar siden uddeeltes 2 Exemplarer til hvert Provsti af den Veiledning til Uddragenes Affattelse, som han paa egen Bekostning havde ladet trykke.

Med mit Nytaarsønske forbinder jeg sluttelig en Opfordring til mine Embedsbrødre om at møde talrigt ved det forestaaende Landemode, som er anjat til Onsdagen den 7de Juli. Vi ville, ligesom vi ijfjor have begyndt, anvende det Meste af selve den nævnte Dag til den almindelige Forhandling, for at der kan gives Alle Leilighed til at bivaane den Gudstjeneste, hvormed Mødet aarlig aabnes og til at yttre sig forud om det, der siden forhandles i det egentlige Landemode. Noget bestemt Æmne til Forhandling har jeg ikke at foreslaae, uden forsaavidt det alt er skeet ovenfor. Fra Overbestyrelsen foreligger ei heller endnu noget saadant. Dersom Nogen ønsker nogen Afhandling over en kirkelig Gjenstand eller Theses til saadanne fremlagte for Forsamlingen, maatte jeg bede mig samme tilsendte omtrent til 1ste Mai næstkommende, og maa jeg for det Tilfælde, at flere Sager skulde fremkomme, end der var Udsigt til at kunne forhandle i Mødet, forbeholde mig at træffe Valget imellem dem, ligesom jeg og maa forbeholde mig at bestemme, i hvilken Orden de Sager, der komme under Forhandling, blive at foretage.

Jeg har nu kun tilbage at bede Dem bringe en kjærlig Hilsen til enhver brav og retsindig Skolelærer i Deres Kredse. Skolelærernes Gjerning er af stor Betydning for det kirkelige Liv, og vil altid holdes i Ære af os; og naar den udrettes i kristelig Aand med et christeligt Sind, i Tro og i Kjærlighed, da har den Mand, som udfører den, Fordring paa vor

Anerkjendelse og Taknemmelighed. Jeg beder Dem dernæst, mine Brødre! modtage selv og dele med Deres ærede Hustruer for deres Vedkommende min hjertelige Tak for den Velvillie og Kjærlighed, hvormed De komme mig imøde saavel ellers som i Deres Hjem, naar jeg der besøger Dem. De iblandt Dem, som ere nye i vor Kreds, ville modtage et hjerteligt Velkommen; Dem, som stunde herfra, fordi de trænge til en bedre Stilling, ønsker jeg, skjønt Skilsmissen mangen Gang falder tung nok, en snar og glædelig Opfyldelse af Deres Forhaabning; Dem alle, os alle tilsammen ønsker jeg Guds Fred i Christo Jesu og den Hellig Aands Bistand til at gjøre Embedets Gjerning til Herrens Ære og til hans Kirkes Opbyggelse saaledes, at vi for Alting maae tilsidst befindes at have været troe Huusholdere over hans mangfoldige Naade.

Ribe Bispegaard, den 27. Januar 1858.

Dangaard.

Forhandling i Landsthinget angaaende Dannelse af et Kirkeraad. Udgivet med Forord af Dr. **H. N. Clausen.** Kbhvn. 1858. Gad (90 Sider; Priis 48 ß).

Et Indlæg i Kirkeforfatnings-Sagen med et Ord til Bedste for Menighedsraad, af Dr. **G. P. Brammer,** Biskop over Aarhuus Stift. Kbhvn. 1858. Reitzel (36 Sider; Priis 24 ß)

Den senere Tid har fra modsat Side bragt os tvende vægtige Indlæg i Kirkeforfatningssagen. Det førstnævnte af dem, af Prof. Clausen, slutter sig til de af samme Forf. tidligere udgivne tvende Smaaskrifter: „Folkekirken og Grundlovens § 80. Nr. 1—2" (see Ugeskr.s 9de Bd. P. 49—53, 10de Bd. P. 352), og meddeler den af Landsthingets Udvalg udarbeidede „Betænkning over Forslag til Lov angaaende Dannelse af et Kirkeraad" (med Udeladelse af den Deel af Indholdet, som ikke blev Gjenstand for den tredie Behandling i Landsthinget, men som toges tilbage under Sagens anden Behandling) og Forhandlingerne derover ved tredie Behandling i Landsthinget, hvis Resultat blev, at Forslaget til en Synodalordning vedtoges med 22 Stemmer mod 13. Man maa være Prof. Clausen taksknldig, fordi han har gjort den grundige Behandling af Spørgsmaalet om „Vigtigheden og

Betimeligheden af et kirkerepræsenterende Organ", som fandt Sted i Landsthinget — om hvilken han med Rette bemærker, at det er „den første alvorlige, paa Sagens Realitet og de stedfindende Forhold indgaaende Forhandling" — tilgjængelig for en videre Læserkreds, og den Fordring kan vistnok stilles til Enhver, der vil have en motiveret Dom om denne Sag, at han gjør sig bekjendt med dette og de tvende tidligere Indlæg i Kirkeforfatningssagen fra samme Forf.s Haand. Af det interessante Forord, som ledsager det ovennævnte Skrift, tillade vi os at aftrykke Følgende: „Skulde det overhovedet — siger Prof. Clausen — være for meget at vente, at alvorlig Betragtning af Tidernes Tegn vil bringe altid Flere til at forene sig i Ønsket om at faae vort kirkelige Lovgivningsværk bragt ud af den aldeles anomale Tilstand, hvori det befinder sig? — vel at mærke, naar Synspunktet, hvorfra denne Kirkesag maa betragtes, ikke bliver vilkaarlig forrykket. Det hører med til Lidelserne, hvorpaa man maa være forberedt, naar man paatager sig at være Talsmand for en Sag med Overbeviisningsfasthed og Vedholdenhed — og uden den baader man Sagen og sig selv meest ved at holde sig borte fra den —: at der bliver underskudt alskens skjæve og vrange Opfattelser, som intet have at gjøre med Sagen eller med Virksomheden for den. Ledet ved tidligere Erfaring, har jeg, saa bestemt som jeg vidste at udtrykke det, mindet derom: at „det er en fuldstændig Misforstaaelse, hvortil ingen Anledning er given, naar man mener at sige noget meget Træffende imod Forslaget ved at erindre derom, at det ikke er ved ydre Midler, at Kirken ophjælpes, at det, hvorom det gjælder, er Aand og aandeligt Liv: Præster, gjennemtrængte af Følelse for deres hellige Kald, Menigheder, som ere levende Lemmer paa Kirkens Legeme o. s. v. Alt dette er unægteligt, og imod Betragtninger af denne Art er intet Andet at indvende, end at de her ere anbragte paa uret Sted. Thi det er idetmindste ikke mig bekjendt, at Nogen har meent, at der ved Kirkeraadet skulde skabes aandeligt Liv, endmindre at ved Kirkeraadets Virksomhed det aandelige Liv skulde kunne blive overflødigt. Der tænkes alene paa at tilveiebringe et kirkeligt Organ, som kan yde sin Tjeneste ved den kirkelige Lovgivnings-Virksomhed, og som under de Forhold, hvorunder vi nu befinde os, ikke kan undværes, uden at det kirkelige Lovgivnings-Arbeide enten vil komme i Stilstand eller vil blive udsat for at fremmes paa en Maade, der ikke kan betegnes som kirkelig. Her bliver intet klaret ved at vise hen til Aand, aandeligt Kald og

aandeligt Liv" [1]). I de forskjellige Landemodsforhandlinger findes imidlertid Betragtninger af denne Natur stadig gjentagne som Grunde imod Forslaget: „Forvandling fra Død til Liv er en Frugt af Herrens Aand, ikke af Synoder". — „Det Nødvendige er Opvækkelse af Livet, men dette skeer ikke ad Forfatningsveien". — „Det er, som om Pintsetiden endnu ei er kommen, den skulle vi oppebie". — „Hvad der spirer og vaagner, skal hegnes og pleies, men neppe ved et Kirkeraad". — „Kirkenød er tilstede, men Spørgsmaalet er, om den lader sig afhjælpe ved et Kirkeraad ... Den, som troer, haster ikke" o. s. v. Ved denne Maade at forhandle paa — lade uændset, hvad der bliver fremført fra den anden Side — kommer man aabenbart intet Skridt videre, kommer end ikke til gjensidig Forstaaelse; thi der tales i Øst, og der svares i Vest.

Men altsaa — naar det Synspunkt holdes fast, hvorfra Forslaget alene bliver betragtet og vurderet rettelig: Vigtigheden af et kirkerepræsenterende Organ ved kirkelig Lovgivnings-Virksomhed, skulde det da ikke synes, som om man, fra heel forskjelligt Udgangspunkt, i heel forskjellig Interesse, ogsaa med forskjellig Anskuelse angaaende Enkeltheder, maatte mødes i det ene Ønske, den ene Bestræbelse, — Saamange nemlig, som ønske at arbeide for Kirkesamfundets Opretholdelse og det kirkelige Samfundslivs Udvikling —, og at man enedes om at overlade Modstandens Rolle til dem, hvis Øie synes for menneskelige Øine at staae til en Splintring af Folkekirken i en Mængde enkeltstaaende, indbyrdes uafhængige Frimenigheder? Det er idetmindste et Haab i denne Retning, der har bevæget mig til at lade disse Blade udgaae i en større Kreds, som Forsøg paa at faae en offentlig Forhandling om Sagen aabnet". —

Biskop Brammers Skrift [2]) vender sig deels mere specielt mod Prof. Clausens Fremstilling af Sagen, deels mere almindeligt mod Synodalordningens Betimelighed for Øieblikket. Hvad det første Punkt angaaer, da tør man vel vente en Udtalelse i Anledning deraf fra Prof. Clausens Side. Med Hensyn til Hovedspørgsmaalet, hvorvidt en Synodalforfatning for Øieblikket er tjenlig for den danske Kirke, da besvarer Biskop Brammer det benægtende, idet han

---

[1]) Folkekirken og Grundlovens § 80, S. 18.

[2]) Efter Forf.s Anmodning gjøre vi opmærksom paa følgende Trykfeil i Skriftet, som bedes rettede før Læsningen: S. 12 Lin. 23: „Præster" — læs: „Provster"; S. 18 Lin. 4: „Forsvar" — læs: „Forslag"; S. 34 Lin. 17: „Valg Præster" — læs: „Valg af Præster".

ikke finder tilstrækkelig Forberedelse derfor i Kirken og navnlig anseer „Kirkeforfatningsmændenes“ Forslag til at „bygge Kirkeforfatningen ovenfra nedad“ for meget farligt. Forf. gjør gjældende, at Menighedsraadsinstitutionen, for hvilken han varmt udtaler sig, først bør trænge mere igjennem og staae sin Prøve (dens nærmeste Opgave foreligger i Diakonatvirksomheden), og indtil derigjennem den forsvarlige Grundvold er lagt for en Kirkeforfatningsbygning, bør man nøies med et Provisorium. Forf. udtaler sig paa følgende Maade:

„Hvorledes man end forbeler den Indflydelse, som baade Præsten og Menigheden bør have ved Udnævnelsen af Medlemmer til Menighedsraad, kan der dog i den lille Valgkreds bedre end i den store, hvorfra Kirkeraadet skulde udgaae, blive paasect, at de Valgte i Sandhed ere kirkeligsindede og til det dem betroede Hverv dygtige Mænd, hvad det er en Selvfølge, at Menighedens Repræsentanter og Præstens Medhjælpere bør være. Naar dernæst deres ved Valget udtalte Anerkjendelse som Kirkens levende Lemmer er bleven retfærdiggjort ved deres trofaste Virksomhed til Menighedens Bedste, da bære de et umiskjendeligt kirkeligt Præg, som de paa en ukonstlet og folkekirkelig Maade have erholdt, og som bør kunne give dem Adgang til at være valgbare og valgberettigede til Kirkeraadet. Men den, som ikke har været tro i det Lidet, og den, som har anseet sig for god og for (aandelig eller verdslig) fornem til at paatage sig et kirkeligt Kjærlighedshverv for den Menighed, han nærmest tilhører, hvad Krav har han paa at blive sat over det Større, hvad Krav har han paa sine Medchristnes fortrinlige Tillid — jeg vil ikke sige til hans theologiske eller kirkelige Indsigter eller hans parlementariske Dygtighed — men til hans Hjerte for Kirken? Hans Hjerte kan ligefuldt slaae varmt for Kirken. Omstændigheder, over hvilke han ikke raadte, kunne have forhindret ham i at blive Medlem af noget Menighedsraad; men for den vigtige kirkelige Grundsætnings Skyld maa og vil han saa med christelig Resignation finde sig i ikke at kunne vælges til Medlem af Kirkeraadet.

Ligesom de sunde, til Kirkebestyrelse egnede Kræfter, der efterhaanden udvikle sig i Menighedsraadene, skulle komme Kirkeraadet tilgode, saaledes vil det blive til Gavn for disse, at enkelte af deres Medlemmer fra forskjellige Steder i Landet kunne fra Kirkeraadet hjembringe ikke blot Resolutioner, der ogsaa paa anden Viis blive meddeelte, men Beretninger om Samlivet med Folkekirkens udkaarne Mænd og især Indtrykket af den mere omfattende kirkelige Samfundsaand, som med Guds Hjælp vil komme til at leve og virke i Kirkeraadet,

dersom det virkelig bliver sammensat af Kirkens kyndige og erfarne, troende og trofaste Medlemmer, der have bestaaet deres Prøve.

Det er dette, jeg for min Deel fornemlig havde at sige til Forsvar for den Grundsætning, at Kirkeforfatningens Bygning skal reises franeden og ikke fraoven. Sagen er egentlig saa simpel og naturlig, at det vilde være forunderligt, om jeg eller det Parti, som man vil henføre mig til, skulde synes enestaaende i at holde fast ved denne Grundsætning, som man snarere skulde tænke i den Grad var en ved sig selv indlysende Forudsætning, at den ikke behøvede noget Bevis. Men vore Dages Erfaring har visst det Modsatte. Vanskelighederne og Betænkelighederne ved straks allevegne at faae Menighedsraad indførte, en mistrostig, — som det efter Ordene lader — næsten fortvivlet Stemning, der synes at have betaget Nogle over Folkekirkens nuværende Tilstand, og Tidsaandens rastløse Iver for at gaae paa Forfatningsarbeide have forenet sig om at foreslaae og forsægte den Paastand, at man skal begynde fraoven paa at danne os en ny Kirkeforfatning." —

At nu under normale Forhold en Bygning „nedenfra opad" vilde være det Rette, vil sikkert blive indrømmet af Alle. Men et Spørgsmaal bliver det dog, om Forholdene ikke med Hensyn til den lutherske Kirkes Stilling her i Landet for Tiden ere saadanne, at den Afvigelse fra hiin Regel, der vilde finde Sted efter det i Landsthinget vedtagne Forslag (der dog ogsaa paa en Maade kan siges at bygge „nedenfra opad"), maatte foretrækkes for et større truende Onde. Den Fare, der truer, er, at den lovgivende Magt i kirkelige Sager ved Praxis skal gaae over til Rigsdagen, som ikke er bundet til Folkekirkens Bekjendelse. Efter det i Landsthinget vedtagne Forslag vilde Kirkeraadet i reen kirkelige Sager faae beslutstende Myndighed (medens dog Rigsdagens Samtykke maatte indhentes, for at Beslutningen kunde faae Lovskraft), i blandede Sager raadgivende; dets conservative Sammensætning, i Forbindelse med det Veto, der kan finde Sted mod dets Beslutninger saavel fra Rigsdagens, som fra Kongens og Ministeriets Side afgiver saa tilstrækkelig en Garanti, som man efter menneskelige Forhold kan vente at finde. Da dette Forslag er gaaet igjennem i Landsthinget, og da det støttes af indflydelsesrige Medlemmer i Folkethinget, har det Udsigt til at kunne erholde Rigsdagens Sanktion, medens det maa antages, at Rigsdagen ikke vil indlade sig paa nogen anden provisorisk Ordning. Forsaavidt man kan slutte for Øieblikket, vilde navnlig et provisorisk Bisperaad, der jo ogsaa paa Lande-

moderne fandt mindst Sympathi, være aldeles uigjennemførligt. Hvad fremdeles den Fordring angaaer, som man ofte hører fremføre, at der maa være mere Tro i Kirken, førend Forfatningssagen ordnes, da kan dertil svares, at en Synode til hver Tid kun kan repræsentere den Tro, der er i Kirken, og at det vil være umuligt at træffe nogen Afgjørelse om, naar der er tilstrækkelig Tro tilstede, eller nogen Sikkerhed for, at de meest troende Christne ville blive valgte. Desuden maa det indrømmes, at man kan være en levende, personlig troende Christen, med Dygtighed til den christelige Diakonatgjerning, uden dog at have den Indsigt, den særlige Begavelse, som netop gjør skikket til at deeltage i det kirkelige Lovgivningsarbeide eller i Forhandlinger, der angaae saavel Kirken som Staten. At en Synode i den paatænkte Form, trods de Mangler, derj ville klæbe ved den som ved alt Menneskeligt, vil yde en bedre Garanti for Kirken end den, som for Tiden er tilstede, staaer for nærværende Anmelder som en ubestridelig Sandhed.

J. M. L. H.

Verbal-Concordants eller **Bibel-Ordbog** til valgte Steder af **det Gamle Testamente** i den authoriserede danske Oversættelse. Ved **C. Levinsen.** Kbhvn. 1858. Hagerup (230 tospaltede Sider; Priis indb. 2 Rd. 64 ß). — Med denne tredie Deel, der iøvrigt, ligesom de tvende tidligere udkomne Bind (see Ugeskr.s 2det Bd. P. 417—418; 8de Bd. P. 334—335), danner et selvstændigt Hele, er nu Pastor Levinsens Bibelconcordants afsluttet, og det „omfangsrige og meisommelige Arbeide", paa hvilket Forf. har anvendt flere Aars Flid, og ved hvis Udarbeidelse han har erhvervet sig stort Krav paa danske Geistliges Taknemmelighed, lykkelig fuldendt. Da den danske Kirke endnu bestandig føler Savnet af en forbedret autoriseret Oversættelse af det G. T., og Forf. med Rette ved sin Concordants troede at burde holde sig til den autoriserede Text, har han, hvad der sikkert vil finde almindelig Billigelse, ved den foreliggende Verbal-Concordants til G. T. indskrænket sig til et Udvalg af de vigtigste Steder, og kun stillet sig den Opgave, at levere et Værk, der kunde „yde en midlertidig Hjælp i en Overgangstid". Selv i denne mindre fuldstændige Form vil Pastor Levinsens Verbal-Concordants imidlertid afgive et særdeles nyttigt Hjælpemiddel for Præsten.

Det forestaaende St. Johannis Landemode i Roeskilde.

St. Johannis Landemode vil ifølge de for Sjællands Stift gjældende Bestemmelser iaar blive afholdt Onsdagen den 7de Juli. De udvidede Forhandlinger ved Landemodet holdes Torsdagen den 8de Juli og tage deres Begyndelse Kl. 10.

Annonce. Til Fordeling imellem Meyers evangeliske Arbeide i Paris og Capellet i Bourdeaux er mig af en „christelig Mand i Blousrød" tilsendt 20 Rd. hvilke jeg i sin Tid har fordeelt saaledes, at førstnævnte Kjærlighedsgjerning har modtaget 12 Rd., sidstnævnte 8 Rd. Ligeledes har jeg af en „Præst i Salling" modtaget 6 Rd. til ligelig Fordeling mellem Idiotanstalten, St. Johannes Kirken paa Nørrebro og den lutherske Kirke i Paris.

Jeg takker de mig ubekjendte Givere for den store Glæde, de have foraarsaget mig ved at betroe mig Uddelelsen af deres Kjærlighedsgaver.

Gladsaxe, den 17de Juni 1858.

Kalkar.

Ledige Embeder. 21. Juni. Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Hillerød. — 22. Juni. Uggerslev og Nørrehoirup i Fyen; Reg.s Sum 820 Rd. — Jordløse og Haastrup i Fyen; Reg.s Sum 1420 Rd. — Horne og Asdal i Aalborg Stift; Reg.s Sum 684 Rd. — Aske under Lolland-Falsters Stift; Reg.s Sum 582 Rd. — 24. Juni. Traneberg paa Samsø; Reg.s Sum 1944 Rd. — Sognekaldet for Trinitatis Sogns nordre Distrikt i Kjøbenhavn; Indtægterne ere anslaaede til 1793 Rd. — Sognekaldet ved Trinitatis Sogns søndre District i Kjøbenhavn; Indtægterne ere anslaaede til 2144 Rd., samt fri Bolig i Embedsgaarden, medens der i Enkepension bliver at svare 300 Rd., til den ordinerede Katechet 100 Rd. og i Skatter og til Reparationer af Præstegaarden c. 300 Rd. aarlig. — Det residerende Capellani ved Trinitatis Sogns nordre District i Kjøbenhavn; Indtægterne ere anslaaede til 727 Rd. — Det residerende Capellani ved Trinitatis Sogns søndre District i Kjøbenhavn; Indtægterne ere anslaaede til 1123 Rd. Det bemærkes, at det vil blive paalagt Sognepræsterne og de residerende Capellaner i begge Sognedistricterne at finde sig i saadanne Forandringer i disses Grændser, som maatte blive befundne hensigtsmæssige. — 30. Juni. Lomborg og Romb i Ribe Stift; Reg.s Sum 730 Rd

Entledigelse. 25. Mai. Sognepræst for Satrup i Aabenraa Provsti, P. Rumsen, fra førstkommende Mortensdag at regne, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 9. Juni. Sognepræst for Uggerslev og Nørrehoirup i Fyen, M. N. Worm, til Sognepræst for Sønderso i samme

Stift. — Adjunkt ved Kathedralskolen i Aalborg, Cand. theol. M. R. Ørsted Asfens, til Sognepræst for Jerne og Skads i Ribe Stift. — Ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Vordinborg, C. C. Lange, til Sognepræst i Vordingborg. — Forhenværende Capellan p. p. for Sværdborg i Sjælland, L. C. Lakjer, til Sognepræst for Kastrup i Sjælland. — Sognepræst for Jordløse og Haastrup i Fyen, D. C. Hoskjær, til Sognepræst for Kallundborg. — Sognepræst for Horne og Asdal i Aalborg Stift, C. D. F. Ulrich, til Sognepræst for Hundstrup, Østerild og Hjardemaal i samme Stift. — Sognepræst for Aske under Lolland-Falsters Stift, H. F. Brummer, til Sognepræst for Brovst i Aalborg Stift. — Sognepræst for Varde, S. W. Claudi, til tillige at være Provst for Skads, Øster- og Vester-Horne Herreder i Ribe Stift. — Hidtilværende Capellan p. p. paa eget An- og Tilsvar for Helgenæs i Aarhuus Stift, J. C. la Cour, til Sognepræst for bemeldte Helgenæs. — Cand. theol. R. Priv til Sognepræst for Nykirke i Flensborg Provsti. — Cand. theol. J. P. Bekker til Diaconus for Sørup i Flensborg Provsti. — 22. Juni. Sognepræst for Lomborg og Romb i Ribe Stift, C. L. Bagger, til Sognepræst for Hjerk og Harre i Viborg Stift. — 25. Juni. Valget af Cand. theol. F. S. C. Bülow til Sognepræst for Dybbøl i Sønderborg Provsti stadfæstet.

Til Meyers Værk i Paris har Redact. modtaget Honoraret for tvende Artikler i forrige Bind af „Ugeskr.", til Beløb 32 ß. og 2 Rd. 24 ß. (tilsammen 2 Rd. 56 ß.) — Til Luthermonumentet i Worms er der tilstillet Redact. fra Lic. theol. C. Nothe 3 Rd., fra Past. Smith i Farum 2 Rd.

Dette Ugeskrift ombeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 29-30. Den 9de Juli. 1858.

Indhold. 1. Love, Resolutioner og Circulærer. 2. Circulæret om Fraskilles Vielse. 3. Biskop Monrads Udtalelse om Kirkeforfatningssagen. 4. J. M. Meckert; meddeelt af Udgiveren. 5. Udnævnelser.

Love, Resolutioner og Circulærer, som angaae Kirken og Skolen i Danmark.

Meddeelt efter Departementstidenden.

(Fortsat fra forrige Bind).

I Henhold til en af Kjøbenhavns Communalbestyrelse, efter foregaaende Forslag fra den kongelige Direction for Borger- og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn, gjort Indstilling har Indenrigsministeriet under 31te Decbr. f. A. approberet følgende Bestemmelser, sigtende til Forbedring i de ved de communale Skoler i Staden ansatte Inspecteurers og Læreres Lønninger:

1) Inspecteurerne ved Stadens offentlige Borger- og Almueskoler erholde, som saadanne, ved deres Ansættelse, foruden fri Bolig, Brændsel og Belysning, en Løn af 600 Rd., der efter hvert tredie Aars Tjenestetid forøges med 100 Rd., indtil den naaer 900 Rd. For deres Undervisningstimer, der ikke maae overstride 18 Timer ugentlig, lønnes de som faste Lærere. Betalingsskolernes Inspecteurer oppebære derhos 4 pCt. af Skolepengene, hvilke de opkræve og føre Regnskab over.

2) Ved enhver af de større Skoler ansættes som Inspecteurens Medhjælper, den i Forfaldstilfælde træder i hans Sted, en Overlærer, der vælges blandt de paa høist Gage staaende Lærere og lønnes med 900 Rd. aarlig, derunder indbefattet Betalingen for 36 ugentlige Timers Underviisning. De nuværende Viceinspecteurposter bortfalde ved indtrædende Vacance.
3) Lærerne ved de offentlige Skoler erholde for 36 Timers ugentlige Underviisning en Løn af 500 Rd. aarlig, der efter 4 Aars Tjenestetid forhøies til 650 Rd. og efter andre 4 Aar til 800 Rd.
4) Ingen Lærer erholder Beskikkelsesbrev af Directionen, hvorved han vinder Adgang til den under Nr. 3 ommeldte stigende Gageforhøielse, medmindre han har 36 Timer ugentlig og i eet Aar har været constitueret som Lærer med det samme Timetal, og bliver da Constitutionstiden, naar den faste Ansættelse indtræder i umiddelbar Fortsættelse af samme, at medregne til Anciennetet. Lærerne ansættes ikke ved nogen bestemt Skole, men ved de offentlige Almue- og Borgerskoler i Almindelighed, og ere, hvis det forlanges, forpligtede til at give Underviisning ved mere end een Skole.
5) De Lærere, som ikke have et Antal af 36 Timer ugentlig, ansættes som Hjælpelærere og lønnes i Forhold til deres Timetal efter den ringeste Gagegrad.
6) De Lærere, som fortiden ere ansatte med et mindre Timetal end 36 ugentlig, rykke op efter deres Anciennetet paa samme Maade som de under Nr. 4 (jvfr. 3) omtalte Lærere.
7) For det Antal Timer, en Lærer har over 36 ugentlig — hvad kun undtagelsesviis bør finde Sted —, lønnes han efter den laveste Gagegrad; Timetallet maa ikke overstige 42 ugentlig, fra hvilken Bestemmelse kun undtages de enkelte Lærere, der tidligere ere blevne ansatte med et større Timetal, hvilket dog ingensinde bør forhøies.
8) Læreren ved Skolen for forsømte Børn saavelsom Degne- og Syngelærerne lønnes paa samme Maade som de Lærere, der have 36 ugentlige Timer, kun at Førstnævnte faaer Betaling for sine samtlige Timer, ogsaa dem, der gaae udover 36 ugentlig, efter den Gagegrad, til hvilken han efter sin Anciennetet henhører, og at de Sidstnævnte rykke op efter deres Anciennetet, uden Hensyn til at de have et ringere Timetal end 36 Timer ugentlig.
9) Gymnastikinspecteuren lønnes med 400 Rd. aarlig.

10) De ovenfor betegnede Lønningsforhøielser indtræde fra 1ste Januar 1858.

Ministeriet har derhos i Forbindelse hermed bifaldet følgende nærmere Bestemmelse med Hensyn til de foranstaaende Reglers Anvendelse:

Naar en Lærer har opnaaet en høiere Gagegrad, beholder han, saalænge han er i Communens Skolers Tjeneste og ikke selv opgiver saamange af sine Timer, at han ikke har 36 Timer ugentlig, den ham for 36 Timer ugentlig tilstaaede Løn, selv om Skoledirectionen ikke til enhver Tid kan tildele ham dette Antal Timer. (Dep.s Tid. 1858 P. 51—52).

— Under 31te Decbr. f. A. er af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udfærdiget følgende Bekjendtgjørelse angaaende Afholdelse af en Skolelærer-Examen i Aalborg i September 1858:

I Henhold til Lov af 15de Februar d. A. vil der den 17de September 1858 og følgende Dage i Aalborg blive afholdt en Skolelærer-Examen i de Fag og paa den Maade, som ved allerhøieste Resolution af 2den Mai d. A., kundgjort ved Ministeriets Bekjendtgjørelse af 9de samme Maaned, er bestemt med Hensyn til Afgangsprøven ved de kongelige Skolelærer-Seminarier, hvorfor og nysnævnte Skolelærer-Examen giver dem, der bestaae ved den, samme Rettigheder, som Afgangsprøven ved Seminarierne. For at Nogen skal kunne underkaste sig meerbemeldte Examen, udfordres det, at han har fyldt sit 20de Aar; hvorhos bemærkes, at Enhver, der ønsker at stedes til Examen, har inden Udgangen af Juli Maaned at indsende Begjæring herom til dette Ministerium, ledsaget af: 1) Dobeseddel; 2) Lægeattest for ikke at være behæftet med nogen Sygelighed, der kunde have hyppigt og langvarigt Sygeleie tilfølge, eller anden legemlig Mangel, der maatte gjøre Vedkommende uskikket til at være Skolelærer; 3) Vaccinationsattest; 4) Attester for Skoleflid, Anlæg, Fremgang og god moralsk Opførsel, Alt i Overensstemmelse med de nærmere Bestemmelser i Reglementet af 10de Februar 1848 § 9; 5) Oplysninger om, hvilke Læremidler den Vedkommende har betjent sig af ved sin Forberedelse til Examen; samt endelig 6) Attest for idetmindste i eet Aar enten selv at have forestaaet en Skole eller under en dygtig Lærers Veiledning deeltaget i Undervisningen i en Skole, og ved denne Virksomhed vist saavel Lyst som Anlæg for Skolefaget. Sluttelig tilføies, at forsaavidt Nogen skulde ønske sig fritaget for

Prove i et eller andet Fag, eller begjære at stedes til Examen, uagtet han ikke har fyldt sit 20de Aar, eller ikke fuldstændig kan opfylde hvad ovenfor under Nr. 6 er forlangt, vil det være nødvendigt, at han herom indgiver særskilt Ansøgning til dette Ministerium.

Hvilket herved bekjendtgjøres til Efterretning for alle Vedkommende. (Dep.s Tid. P. 59—60).

— Paa Ministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling har det under 26de Novbr. f. A. behaget Hans Majestæt allernaadigst at bifalde følgende Bestemmelser:

1) Det hidtil forenede Præsteembede for Aggerss og Oms Menigheder bliver at dele, naar den nuværende Sognepræst afgaaer fra Embedet, saaledes at der for Eftertiden bliver et særskilt Præsteembede for Aggerss og et særskilt med Oms Skolelærerembede forenet Præsteembede for sidstnævnte Ø.

2) Aggerss Præsteembedes Indtægter blive de, som hidtil have været tillagte det forenede Præsteembede og hidrøre fra Aggerss alene. Oms Præste- og Skolelærerembedes Indtægter blive deels de, som hidtil have været tillagte det forenede Præsteembede og hidrøre fra Oms alene, deels de, som have været eller herefter maatte blive tillagte Oms Skolelærerembede. Embedernes Byrder og Udgifter fordeles paa samme Maade.

3) Den den nuværende Sognepræst eller hans Bo ved hans Afgang tilkommende Ret i Naadensaaret saavelsom hans eventuelle Enkes Ret til Pension af hendes Mands Embede tilsvares forholdsviis af de Eftermænd, som eventuelt maatte blive beskikkede til Præsteembedet paa Aggerss og til Præste- og Skolelærerembedet paa Oms.

4) Den allerhøieste Resolution af 12te Mai 1841, hvorefter Sognepræsten for Aggerss og Oms i Tilfælde af Befordring skal forblive ved Embedet indtil Eftermandens Ankomst, for at udføre Tjenesten i Vacancetiden, bliver gjældende for de særskilte Embeder paa hver af Øerne.

5) Præsten paa Oms vil have at drage tilbørlig Omsorg for Udførelsen af den ham som Skolelærer paahvilende Kirketjeneste ved en dertil skikket Mand.

6) Efterat en ny Skolebygning paa Oms er opført, bliver af det gamle Stuehuus sex Fag at bevare til forøget Leilighed ved Stedet. Samtlige Bygninger blive at vedligeholde af Communen, men som Præstegaard bør der afholdes Syn ved Provsten og tvende tiltagne Synsmænd over Bygningerne efter Reglerne for Præstegaardssyn, hvorefter ogsaa

Vedligeholdelsen bør udføres. Til Embedet henlægges med de vedkommende Lodseieres Samtykke den saakaldte Fælledsjord paa Omø, der er beliggende op til Skolen, dog med Undtagelse af den Deel deraf, der er benyttet til Byggeplads og Have for Jordemoderen, saavelsom en Byggeplads med Jord paa et dertil anviist Sted af Fælledsjorden til Henflytning af et nu midt paa samme beliggende Huus med tilhørende Have.

7) Ved den nuværende Sognepræst Holsts Afgang bliver hans Eftermand at bestikke med Forpligtelse til at besørge Præsteembedet for begge Øer, indtil Delingen kan blive effectueret ved Forflyttelse eller Afgang af den nuværende Skolelærer Krog paa Omø og Ansættelsen af en Præst og Skolelærer paa denne Ø. (Dep.s Tid. P. 60—61).

— Under 29de Decbr. f. A. er igjennem Justitsministeriet udkommet følgende Lov, hvorved § 3 Nr. 10 i Forordningen af 30te April 1824 om Præsters Embede med Hensyn til Ægteskab forandres [1]):

Vi Frederik den Syvende, af Guds Naade Konge til Danmark, o. s. v., Gjøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

En af Fattigvæsenet forhen oppebaaren uresunderet Understøttelse skal ikkun da være tilhinder for Ægteskabs Indgaaelse, naar den er ydet en Mandsperson i Løbet af de sidste fem Aar, i hvilket Tilfælde det ikke kan tilstedes ham at indgaae Ægteskab, medmindre Fattigvæsenets Bestyrelse for den Commune, hvor han er forsørgelsesberettiget, erklærer, at der for dettes Vedkommende Intet findes derimod at erindre.

Hvorefter alle Vedkommende sig have at rette. (Dep.s Tid. P. 68).

— Under 29de Decbr. f. A. er igjennem Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet udkommet følgende Lov om nogle Forandringer i Anordningen af 20de Marts 1844 angaaende Borger- og Almueskolevæsenet i Kjøbenhavn [2]):

---

[1]) Jvfr. Rigsdagstidenden for 9de Session 1857, Forh. paa Folkethinget S. 678—79, 875—76, 994—95, og Forh. paa Landsthinget S. 840—44, 980, 1090 samt Anhang A S. 761—62.

[2]) Jvf. Rigsdagstidenden for 9de Session 1857, Forh. paa Folkethinget S. 1676—1710, 2733—58, 2760—2813, 3059—60, og Forh. paa Landsthinget S. 1408—13, 1486—1523, 1648—51 samt Anhang A S. 1067—72 og Anhang B S. 353—60.

Vi Frederik den Syvende af Guds Naade Konge til Danmark, o. s. v., Gjøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

§ 1. Skoledirectionen skal bestaae af Overpræsidenten, som Formand, af den Borgermester, under hvem Skolefogderne ere henlagte, og en af Stadens Provster eller Sognepræster, som dertil beskikkes af Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Skoledirecteuren, der har Sæde i Directionen uden Stemme, er Directionens Forretningsfører. Hans Myndighed og Forretninger ordnes ved en Vedtægt, der affattes af Directionen og, efter at være samtykt af Communalbestyrelsen, bifaldes af Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Den indlemmes i Stadens almindelige Vedtægt.

Naar Communalbestyrelsen og Skoledirectionen derom ere enige, kan Secretærposten under Skoledirectionen inddrages.

§ 2. De for de offentlige Skoler særlig anordnede Skolecommissioner skulle bestaae af en Sognepræst eller residerende Capellan, som beskikkes af Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet, et Medlem, som udnævnes af Borgerrepræsentationen, og et af Skoledirectionen valgt Medlem. Inspecteuren har Sæde i Commissionen uden Stemme; hans Stilling og særlige Forretninger bestemmes ved en Instrux af Skoledirectionen.

§ 3. Hverken offentligt eller privat Skolehold er tilladt i Værelser, som ikke afgive 70 Cubikfod Rum for hvert Barn.

§ 4. Forpligtelsen til Skolegang bortfalder for de Børn, hvis Forældre eller Værger erklære selv at ville sørge for deres Undervisning og regelmæssig efter Tilsigelse lade dem møde til Overhøring to Gange aarlig, i Mai og November Maaned, for Districtets Skolecommission, saalænge denne ved disse Prøver skjønner, at Børnene besidde samme Grad af Kundskab og Færdighed i de foreskrevne Undervisningsgjenstande, som Børn af samme Alder i Gjennemsnit opnaae i Stadens offentlige Friskoler. Dog kræves Skolecommissionens Indvilligelse, før en saadan Fritagelse paany kan gives Børn, der ved Prøverne ere befundne utilstrækkelig underviste eller uden beviislig uovervindelig Forhindring ere udeblevne derfra. Og en saadan Fritagelse af Skolecommissionen er ligeledes fornøden for de Børn, der ere vedblevne at søge Skolen indtil det fyldte 11te Aar.

§ 5. Naar Communalbestyrelsen dertil giver sit Samtykke, kan Skoledirectionen meddele Skolernes Inspecteurer og

en Deel af deres Lærere fast Ansættelse, som medfører Pensionsberettigelse, naar de ialt have tjent 10 Aar ved Communens Skoler.

Hvorefter alle Vedkommende sig have at rette. (Dep.s Tid. P. 70—71).

— En Overfigt over Capitelstaxterne for Aaret 1857 er meddeelt i Dep.s Tid. P. 318—322.

— Paa Ministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Foreſtilling har det under 27de Februar behaget Hans Majestæt allernaadigſt at reſolvere:

1) at det nuværende Sognekald for Vordingborg og Kastrup Menigheder deles saaledes, at der oprettes et særeget Præstekald for Vordingborg Kjøbstad med Landsogn, og et Præstekald for Kastrup Sogn;
2) at det paalægges Vordingborg Kjøbstadcommune og Landsogn at afstaae de Indtægter, som de til Skolevæsenet oppebære af det nedlagte reſiderende Capellanies Indtægter af Kastrup Sogn, saaledes at de 30 Tdr. Byg, der afgives til Skolevæsenet i det østlige District af Landsognet, straxhenlægges til Sognepræsten for Kastrup Menighed, men den øvrige Deel af bemeldte Indtægter først ved indtrædende Vacance i Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Vordingborg;
3) at den tilkommende Sognepræst i Vordingborg maa bestikkes med Forpligtelse til at afstaae det vestlige District af Landsognet, og Sognepræsten i Kastrup med Forpligtelse til at overtage samme, saafremt det maatte blive bestemt, at bemeldte District skal adskilles fra den øvrige Deel af Landsognet og i Eet og Alt forenes med Kastrup Sogn, ligesom det allerede er forbundet med samme i Henseende til Skolevæsenet; og
4) at Sognepræsten for Kastrup Menighed maa bestikkes med Forpligtelse til ved Laan paa Embedet at opføre eller indrette en Præstegaardsbygning paa den Kaldet tilhørende Annexgaard i Kastrup, dog saaledes, at det tillades ham at blive boende i Vordingborg, indtil Embedet forbedres ved indtrædende Vacance i det ordinerede Katechetembede i Vordingborg. (Dep.s Tid. P 396—397).

— Under 12te Marts er udgaaet følgende Circulære til samtlige Biskopper:

I Skrivelse af 1ste d. M. har Ministeriet meddeelt Deres Høiærværdighed og øvrige Herrer Biskopper Indholdet af et fra endeel Beboere af Kjøbenhavn og Omegn indgivet Andragende om Afholdelse af en kirkelig Høitidelighed i Anledning af Hans Majestæts Helbredelse; hvorhos Ministeriet har tilføiet, at det tillodes, at den omhandlede Gudstjeneste afholdtes efter Overeenskomst med de vedkommende Præster, og iøvrigt overladt til Biskopperne, hvilke yderligere Skridt de maatte finde det fornødent eller hensigtsmæssigt at træffe, for at sikkre den paatænkte Gudstjeneste, hvor den maatte blive afholdt, en saa værdig og passende Charakteer som muligt.

Efterat denne Skrivelse var afgaaet, har Ministeriet modtaget saa mange Andragender saavel fra Kjøbstæder som ogsaa fra enkelte Menighedsraad paa Landet, hvori det ommeldte Andragende tiltrædes, at den attraaede kirkelige Handling, der oprindelig nærmest var beregnet for Kjøbenhavn og Omegn, naturligst maa fremtræde som en almindelig Foranstaltning. Under disse Omstændigheder har det derfor ogsaa maattet forekomme Ministeriet ønskeligst, at den kunde finde Sted saavidt muligt paa samme Dag trindt om i Landet, som et fælleds Udtryk for Folkets Følelser. Denne Dag har Ministeriet antaget passende at kunne fastsættes til Søndagen den 21de d. M.

I Henhold hertil skulle Ministeriet tjenstligst anmode Deres Høiærværdighed om behagelig at ville tilkjendegive samtlige Præster i det Dem betroede Stift, at der Søndagen den 21de d. M. bliver at afholde en Takkebøn i Anledning af Hans Majestæts lykkelige Helbredelse, samt at det iøvrigt overlades til dem, paa hvert enkelt Sted, ved Afsyngning af de i dette Øiemed forfattede eller andre til Leiligheden svarende Psalmer, saavelsom paa anden passende Maade, at bidrage til at forhøie denne Handlings festlige Charakteer.

Hvad derhos angaaer Kjøbenhavn og de andre Kjøbstæder, hvor Omstændighederne tillade at imødekomme det stærkt udtalte Ønske om at give den attraaede Takkefest en særdeles Høitidelighed ved Afholdelsen af en Aftengudstjeneste, har Ministeriet antaget, at dette Ønske rettest kunde opfyldes derved, at Festen sættes i Forbindelse med Aftensangstjenesten, og saaledes, at denne henlægges til et senere Klokkeslet.

Efter hertil at have erhvervet fornøden allerhøieste Bemyndigelse, skulde Ministeriet derfor tjenstligt melde, at den attraaede kirkelige Høitidelighed i de af Hovedstadens Kirker, hvor der holdes Aftensang, bliver at sætte i Forbindelse med denne, saaledes at Aftensangstjenesten Søndagen den 21de

d. M. henlægges til Aften Kl. 6, *samt at* det tilstedes, at en lignende Forandring af Klokkeslet maa foretages i alle Kjøbstæder, hvor der holdes Aftensangstjeneste, saavelsom at der i de Kjøbstadkirker, hvor denne Tjeneste ikke er brugelig, maa i den omhandlede Anledning holdes en extraordinær Aftensangstjeneste til samme Tid.

I Overeensstemmelse hermed ville Deres Høiærværdighed derfor ligeledes tjenstligt meddele de Vedkommende det Fornødne. (Dep.s Tid. P. 397—398).

— Extract af de i Aaret 1857 afholdte Synsforretninger over Kirkerne, see Dep.s Tid. P. 548—555.

— I Anledning af en til Ministeriet indkommen Forespørgsel, *deels*, om den Kirkeværger tilstaaede frie Begravelsesplads efter 20 Aars Forløb kan anseés hjemfalden til Kirkens Raadighed, *deels*, om saadan Frijord alene tilkommer Værgerne for deres egne Personer, eller ogsaa tillige deres Hustruer og Børn; svarede Ministeriet under 2den Januar f. A., at det med Stiftsøvrigheden var enigt i, at den Ret til fri Begravelse paa Kirkegaarden, som D. L. 2—22—36, jvfr. Rescript 20de August 1805, tillægger Kirkeværger, ikkun angaaer deres Personer, forsaavidt de ved deres Død ere i Bestilling, og at Gravstedet efter 20 Aars Forløb hjemfalder til Kirken, forsaavidt det ikke fornyes. (Dep.s Tid. P. 570).

— I Anledning af, at nogle af et Sogns tiendeydende Beboere, hvilke selv eie deres Kirke, havde anholdt om Ministeriets Tilkjendegivelse om, hvorvidt den gamle eller den nye Matrikul burde lægges til Grund for Fordelingen af Udgifterne i Anledning af Kirken og dens Tiende-Hartkorn, anmodede Ministeriet under 12te Februar f. A. vedkommende Biskop om at meddele Andragerne Svar i Overeensstemmelse med Ministeriets ved tidligere Leiligheder yttrede Anskuelse, hvorefter de paa Tienden hvilende Skatter, hvis Storrelse beroer paa Hartkornets Storrelse efter den nye Matrikul, formeentlig maae fordeles mellem de tiendeydende Eiere efter den nye Matrikul, hvorimod de øvrige paa Tienden hvilende Udgifter, navnlig til Kirkens Vedligeholdelse, naar Kirken er overgaaet til Ydernes Eiendom, før den nye Matrikul blev indført, i Mangel af anden Bestemmelse mellem dem, maae vedblive at fordeles paa Hartkornet efter den gamle Matrikul.

Jovrigt tilfoiedes, at Spørgsmaalet hører under Domstolenes Afgjørelse. (Dep.s Tid. P. 570).

— Foranlediget af hvad en af Biskopperne i en Indberetning om de af ham i det foregaaende Aar afholdte Visitatser havde yttret angaaende Kirkebygningerne i det ham anbetroede Stift, yttrede Ministeriet i Skrivelse af 14de Febr. f. A. til bemeldte Biskop, at det aldeles deler det af ham udtalte Ønske om, at de gamle Kirkebygninger med Kjærlighed og Omhu bevares saameget som muligt i deres oprindelige Charakteer som ærværdige Mindesmærker om den danske Kirkehistories ældre Tid; hvorfor man anmodede Biskoppen om at henlede Provsternes Opmærksomhed paa Ønskeligheden af, at de ved de aarlige Kirkesyn ville gjøre dette Hensyn gjældende for Kirkeeierne og meddele dem de Anviisninger i denne Henseende, som de maatte formene at være de hensigtsmæssigste og mest vedkommende, samt i fornødent Fald optage en Bemærkning derom i Synsforretningen. (Dep.s Tid. P. 570).

— I Anledning af, at en Gaardmand havde nægtet at præstere de Ydelser, som under Navn af Paasterente, St. Hansrente og Mælketiende hidtil havde været erlagte af Sognets Beboere, idet han formeente, at disse Ydelser vare hævede ved Pl. 17de Juni 1812 § 2, anholdt Sognepræsten om Ministeriets Resolution for, hvorvidt denne Formening var berettiget.

Foranlediget heraf svarede Ministeriet under 1ste April f. A., at da de af Sognepræsten omhandlede Ydelser ikke ere indbefattede under den i Pl. 17de Juni 1812, jvfr. Frdgn. 8de Januar 1810 § 7, ommeldte Smaaredselstiende, maatte Ministeriet, saafremt de fra gammel Tid ere blevne erlagte til Kaldet, anse dette berettiget til fremdeles at oppebære samme. (Dep.s Tid. P. 571).

— Efterat Sognepræsten for Trinitatis Menighed her i Staden, Dr. Rothe, i forrige Aar var afgaaet ved Døden, og saaledes en væsentlig Hindring var bortfalden for Iværksættelsen af den i lang Tid som en Nødvendighed forudsete Deling af denne udstrakte og talrige Menighed, indkom Biskoppen over Sjællands Stift med et Forslag i denne Henseende, der navnlig gik ud dels paa, at der nu maatte tages Bestemmelse om Oprettelsen af den udenfor Stadens Volde beliggende Deel af Trinitatis Sogn til et særeget Sogn, saaledes den under Arbeide værende St. Johannis Kirke er

fuldført, deels paa Deling af den indenfor Voldene beliggende Deel af Trinitatis Sogn i tvende Sogne, af hvilke hvert maatte forsynes med en Sognepræst og en residerende Capellan, foruden en ordineret Katechet ved det ene af disse Sogne.

Forsaavidt dette Forslag gik ud paa at afhjælpe de særdeles store Ulemper, som det nuværende Trinitatis Sogns overordentlige Udstrækning og Folkemængde medføre i kirkelig Henseende, og som kun tildeels vilde blive afhjulpne ved den udenfor Voldene beliggende Deels Fraskillelse, maatte Ministeriet ubetinget tiltræde det. Men forsaavidt Biskoppen i den Henseende havde foreslaaet, at den i Byen selv beliggende Deel af Sognet strax definitivt maatte deles i tvende nye Sogne, og de fornødne Forberedelser strax træffes til Forsyning af det ene af disse med en ny Kirke og særegen Kirkegaard, har Ministeriet antaget, at flere Vanskeligheder vilde stille sig iveien for dette Forslags øieblikkelige Iværksættelse, navnlig paa samme Tid, som Opførelsen af den endnu ikke fuldførte St. Johannis Kirke har lagt Beslag paa den almindelige Deeltagelse og paa overordentlige Hjælpemidler. Ministeriet har derfor troet forelsbig at matte indskrænke sig til at bevirke en Deling af det indenfor Voldene beliggende Sogn i tvende geistlige Sognedistricter, indtil videre med fælleds Afbenyttelse af den nuværende Kirke og Kirkegaard, men hver forsynet med det fornødne, af Biskoppen foreslaaede, Antal Geistlige.

Med Hensyn til Grændselinien mellem disse tvende Sognedistricter, et nordre og et søndre, har Ministeriet tiltraadt Biskoppens Forslag, der nedenfor findes anført. Ved Besættelsen af de paagjældende Embeder vil der blive taget det fornødne Forbehold med Hensyn til en mulig nærmere Regulering af Grændserne ved de tvende nye Sognes definitive Oprettelse. Hvad disse tvende Embeders Indtægter angaaer, er man, i Henhold til en Indstilling fra Consistoriet for Kjøbenhavns Universitet, der er Patron for Trinitatis Kirke, gaaet ud fra, at ikke blot Embedsboligen, men ogsaa de andre Indtægter, der fra Universitetet have tilfaldet det hidtilværende Sognekald og de tvende residerende Capellanier, ved Delingen maae forbeholdes Sognekaldet og det residerende Capellani ved det søndre Sognedistrict, i hvilket Trinitatis Kirke er beliggende.

Idet der derhos er gaaet ud fra, at Præstepengene omtrent ville blive eens for begge Districterne, ere Indtægterne for Sognekaldet ved det søndre District anslaaede til 2,144 Rd., foruden Bolig i Embedsgaarden; Embedets Byrder ere

anslaaede til 300 Rd. i Skatter og Reparationer, foruden 100 Rd. til den ordinerede Katechet. Til den afdøde Sognepræsts Enke vil der derhos blive at svare i aarlig Pension 300 Rd. Det residerende Capellanies Indtægter ere anslaaede til 1,123 Rd. Ved det nordre Distrikt antages Sognekaldets Indtægter at ville udgjøre henved 1,793 Rd., og Capellaniets ikkun 727 Rd. Disse Indtægter kunne vistnok ikke anseés for at være tilstrækkelige. Et Tillæg til de residerende Capellaniers Lønning, der udrededes af Finantserne med 400 Rd., er udgaaet af Finantsloven for indeværende Aar. Det vil derfor være nødvendigt paa anden Maade søge at tilveiebringe en Forsørgelse af disse nye Embeders Indtægter, i hvilken Henseende Ministeriet har indledet de fornødne forberedende Forhandlinger.

I Henhold til den af de nuværende geistlige Embedsmænd ved Trinitatis Kirke afgivne Erklæring ville samtlige fire nye Embeder samtidig kunne opslaaes vacante.

Med Hensyn til den udenfor Voldene beliggende Deel af Sognet har Biskoppen foreslaaet, at den, saalænge indtil det nye Sogn sammesteds er oprettet, maatte henregnes til det søndre Distrikt. Angaaende Trinitatis Kirkes fælleds Afbenyttelse af de tvende Menigheder, saalænge en ny Kirke ikke er opført for det paatænkte nordre Sogn, saavelsom angaaende Embedsforretningernes Fordeling mellem Sognepræsterne og de residerende Capellaner, ville de fornødne Regulativer blive udarbeidede.

Jovrigt bemærkes, at naar man har antaget, at det for Øieblikket ikke var muligt at tilveiebringe en tilfredsstillende endelig Ordning af denne Sag, ved den definitive Oprettelse af et nyt Sogn indenfor Voldene og dets Forsyning med en egen Kirke, og man derfor har troet at maatte indskrænke sig til de forannævnte Foranstaltninger, hvorved de meest følelige Ulemper ved den hidtilværende Tilstand ville blive afhjulpne, saa er man tillige gaaet ud fra den Forudsætning, at dette kun maa betragtes som en *forelobig* Udvei, og at Bestræbelserne maae være rettede paa snareste muligt at see den Tilstand, der derved vil opstaae, afløst ved den ovennævnte definitive Ordning af dette Forhold.

I Overeensstemmelse hermed har Ministeriet allerunderdanigst foredraget denne Sag for Hans Majestæt, som derefter under 5te f. M. allernaadigst har bifaldt:

1) at den indenfor Stadens Volde beliggende Deel af Trinitatis Sogn deles i tvende geistlige Sognedistricter, et søndre og et nordre, afdeelte ved en Linie dragen langs

Solvgaden fra Volden til Adelgaden, den vestre Side af sidstnævnte Gade fra Solvgade til Gothersgade, og den nordre Side af Gothersgade fra Adelgade til Kongens Nytorv, — og at der for den til hvert af disse Districter hørende Menighed ansættes en Sognepræst og en residerende Capellan;

2) at Trinitatis Kirke med tilhørende Kirkegaard indtil videre forbliver til fælleds Afbenyttelse for begge Menigheder efter et nærmere affattende Regulativ, men at der, saasnart Omstændighederne tillade det, indledes de fornødne Skridt til det nordre Sognedistricts Forsyning med en egen Kirke og Kirkegaard;

3) at det til Trinitatis Sogn hørende District udenfor Stadens Volde oprettes til et særskilt Sogn, saasnart St. Johannis Kirken er fuldført og en Sognepræst ansat ved samme, men at det indtil da henregnes til det sondre Sognedistrict;

4) at de tvende Sognekald og de tvende residerende Capellanier opslaaes vacante med de ovenfor berørte Indtægter.

I Overeensstemmelse hermed ere de omhandlede fire Embeder opslaaede vacante, ligesom det Fornødne ved ovennævnte Foranstaltning gjennem Kjøbenhavns Magistrat vil blive bekjendtgjort til Efterretning for samtlige Vedkommende. (Dep.-Tid. P. 633—635).

(Fortsættes).

Circulæret om Fraskiltes Vielse [1]).

Under 10de October 1857 er fra Kirke- og Undervisningsministeriet udgaaet følgende Circulære til samtlige Bistopper:

Det vil ikke være Deres Høiærværdighed ubekjendt, at der i den senere Tid af forskjellige Præster er gjort Vanskelighed ved at foretage den christelige Ægtevielse for fraskilte Ægtefæller, og at en almindelig Fritagelse for Præster for at

---

[1]) Da dette Circulære idetmindste i eet Stift (Aalborg) er blevet communiceret Præsterne fra Bispestolen, tillade vi os her at meddele det, uagtet det endnu ikke, saavidt vides, er officielt bekjendtgjort.

foretage saadanne Vielser, der antages at være stridende mod Herrens Bud, er bleven gjort til Gjenstand for Ønsker og Andragender til Ministeriet.

Endskjøndt det, naar den borgerlige Lovgivning tillader saadanne Ægteskabers Indgaaelse uden at anordne eller tilstede nogen anden Form for Vielsens Fuldbyrdelse end den almindelige kirkelige Vielse, maa erkjendes at være en Ret for de Paagjældende, at erholde denne fuldbyrdet af vedkommende Sognepræst, og skjøndt det ligeledes maa erkjendes, at der ikke kan tillægges denne nogen Beføielse til, paa Grund af subjective Betænkeligheder, at undslaae sig for at opfylde denne, saalidet som nogen anden, ham i Embedets Medfør paahvilende Forpligtelse, saa har Ministeriet dog, i Betragtningen baade af Beskaffenheden af de i nærværende Tilfælde paaberaabte Betænkeligheder og af Forholdenes Natur i det Hele, troet at burde gjøre, hvad der indenfor de nuværende Lovgivnings Forskrifter og under Jagttagelse af Vedkommendes Berettigelse til at fordre Fuldbyrdelse af deres Ægtevielse, lod sig udrette til at undgaae Consequentserne af en saadan Collision mellem de vedkommende Præsters Forpligtelse som Embedsmænd, og hvad de som Herrens Tjenere mene at være ham skyldige. Efter foregaaende Forhandling med Justitsministeriet, har Ministeriet derfor, i Henhold til en fra flere af de Herrer Biskopper modtaget Indstilling, gjort denne Sag til Gjenstand for en allerunderdanigst Forestilling til Hans Majestæt, hvem det derpaa har behaget under 19de f. M. allernaadigst at bifalde:

„at dette Ministerium bemyndiges til, efter Indstilling i hvert enkelt Tilfælde fra vedkommende Biskop, at tillade Præster, der maatte ønske det, ved Ægtevielse af fraskilte Personer, istedetfor de almindelige i Kirkeritualet fastsatte Formularer at benytte de i Biskop Mynsters Udkast til et Kirkeritual foreslaaede Forandringer i det almindelige Ritual for Ægtevielse (cfr. Udkastet Side 71 § 98, Anmærkningerne Side 49)".

Denne allerhøieste Resolution skulde Ministeriet tjenstligst meddele Deres Høiærværdighed til behagelig Efterretning, med Tilføiende, at Ministeriet under den bestaaende Lovgivning ikke kan foretage Mere for at lette Præsterne Opfyldelsen af Deres omhandlede Embedspligt, og at det, naar en Vielse begjæres af dem under de forudsatte Omstændigheder, maa være deres uefterigivelige Pligt, i fornoden Fald efter Erhvervelse af den i den ovennævnte allerhøieste Resolution omhandlede Tilladelse, enten at foretage den forlangte Vielse,

eller i alt Fald træffe de fornødne Foranſtaltninger til dens Foretagelſe ved en uvedkommende Præſt.

Biſkop Monrads Udtalelſe om Kirkeforfatningsſagen.

Af den Valgtale, ſom Biſkop Monrad holdt ved det ſidſtafholdte Folkethingsvalg i Nykjøbing, den 14de Juni, tillade vi os, efter „Berl. Tid." Nr. 143 d. A., at aftrykke hans Yttringer om Kirkeforfatningsſagen.

„Grundlovens § 80 ſiger: „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov". Den, der er en ſand Ven af Grundloven, virker for, at dens Beſtemmelſer ei ſkulle være et dødt Bogſtav. Grundloven danner en Heelhed, og der bliver noget Skjævt og Mangelfuldt i dens Virkſomhed, den kommer ikke til ſin fulde Gyldighed og Betydning, derſom der er nogle Paragrapher, over hvilke det ene Aar gaaer hen efter det andet, uden at de blive førte ind i Livet. Det er, ſom om man paa en Maſkine, beſtemt til at arbeide med alle ſine Hjul, undlod at ſætte et Par af dem i Virkſomhed. Jeg kan derfor ikke Andet end yttre Ønſket om, at de ovenfor anførte Beſtemmelſer i Grundloven træde i Live under Medvirkning af det Folkething, hvis Medlemmer idag ſkulle vælges. Der var en Tid, da næſten hele Geiſtligheden, da Mænd af de forſkjelligſte theologiſke Anſkuelſer, da Grundtvig, Clauſen, Mynſter og Martenſen vare enige om, at Folkekirken burde have en Forfatning; det var dengang, da Grundloven var under Forhandling. Jeg kan ikke lægge nogen Vægt paa, at Mange ſenere have forandret Anſkuelſer. Da Grundloven blev given, da Samfundsforholdene vare under Overveielſe, blev man af Tiden løftet op paa et høiere Standpunkt, hvorfra der havdes et klarere Overblik; efterat Tingene ere vendte tilbage til deres vante Gang, have allehaande Smaa-Betænkeligheder faaet Leilighed til at gjøre ſig gjældende. Det hænder ſig ofte paa en Vei, at man taber en Gjenſtand af Syne, naar man er den nær, uagtet man kunde ſee den, da man vel var længere borte, men paa en Bakke. Det er det Charakteriſtiſke ved vor Grundlov, at den lader os ſee Samfundet fra et høit Standpunkt. Det er nu ingenlunde min Mening, at man ved en Forandring i Kirkens ydre Former ſkulde kunne fornye Kirkens Aand, thi Aanden veed at gjøre ſin Gjerning under

de forskjelligste ydre Former, og ved en saadan Anskuelse kunde man let blive ligesaa meget til Spot, som da man troede at understøtte vor Herre ved at ville lade Politiet slæbe Børnene op til den christelige Daab. Men fordi man ei har den formastelige Tanke, at man kan gjenfode ved ydre Former, saa følger dog deraf paa ingen Maade, at man skal bibeholde en bestaaende Form, naar Landets Grundlov paabyder en Forandring, og naar en saadan Forandring er i Overeensstemmelse saavel med Statens som Kirkens indre Udvikling. Der maa indtræde en Adskillelse mellem Stat og Kirke, mellem det aandelige og verdslige Rige. Det var ved at sammenblande disse tvende Riger, at Joderne fik Jesum Christum korsfæstet. Det er ved denne Sammenblanden, at Staterne ere blevne besatte af Fanatismen for et christeligt Skin, og at der, understøttet af Vanens Magt, har dannet sig denne Masse af død Skin-Christendom. Ved i Overeensstemmelse med Grundlovens Bud at give Kirken en Forfatning, vilde Begyndelsen gjøres til en Adskillelse."

Johann Michael Meckert.

Meddeelt af Udgiveren.

Den Mand, hvis Navn er nævnet i Overskriften, hørte til de Stille i Landet, han indtog en saare beskeden Stilling i Samfundet og var kun kjendt i en snevrere Kreds. Men nu, et halvt Aarhundrede efter hans Død, begynder han gjennem hans nylig udgivne Psalmer at tale i en videre Kreds, og mange fromme Hjerter ville føle sig hendragne til ham.

Et Barnebarn af Meckert, som er Præst i Elsaß, besidder endnu sex Bind af M.s Dagbøger, som bestandig ere blevne læste og holdte i Ære af Familien. Disse Dagbøgers Indhold bestaaer for en stor Deel af religiøse Digte, forfattede af M., af hvilke omtrent en Tiendedeel, i en noget bearbeidet Skikkelse, fornylig er bleven udgiven af E. Stähelin, med en kort Biographi over Forfatteren, væsentlig støttet til Optegnelser af den elsaßiske Præst. Titelen paa Skriftet, som er ledsaget af en interessant Fortale af Wilhelm Wackernagel er: „Geistliche Lieder eines elsäßischen Zimmermannes aus dem vorigen Jahrhundert. Mit einer Biographie des

Verfassers herausgegeben von Ernst Stähelin. Mit einem einleitenden Vorworte begleitet von Wilhelm Wackernagel. Erlangen 1858. Deichert". Vi troe, at følgende Meddelelse af det vil have Interesse for vore Læsere.

Johann Michael Meckert blev født den 19de Marts 1727 i Heiligenstein i Elsaß, der, hvor det berømte Ottiliebjerg, paa hvis Top der engang stod et meget besøgt Kloster, skuer ned i Landet. Om hans Barndom vide vi overordentlig lidet; der meddeles kun, at han lærte Tømmerhaandværket hos sin brave, noget strenge Fader, og at han ikke uden Haardhed blev opdragen af dennes anden Hustru, hans Stedmoder. Dog maa Spiren til en høiere Digten og Tragten allerede dengang være nedlagt i ham og have rørt sig; thi da efter fuldendt Læretid en mægtig Vandrelyst vaagnede i det unge livsfriske Hjerte, udtrykte han sin Drift mod det Fjerne med de Ord: „Han maatte reise, for at skue Guds Gjerninger". Efter et kort Ophold i Schweitz og Tydskland drog han ned ad Rhinen til Nederlandene, og bestеg der, lokket af Leiligheden, et Skib, der gik til Ostindien.

Den 22de Januar 1749 landede han efter at have beriget sin Erfaring og oplevet mange Eventyr, hvoraf der i Dagbøgerne gives en ofte meget tiltalende Skildring, paa Øen Ceylon, og traadte der i Arbeide hos en Mester af hans Profession i Hovedstaden Colombo. Der opholdt han sig i syv Aar; med Hensyn til hans indre Liv, havde han, som det fremgaaer af senere Bekjendelser, endnu ikke nogen virkelig Erfaring af Christi syndstilgivende Naade og Kjærlighed, men iøvrigt førte han hvad man kalder et retskaffent og ærbart Levnet, og var intet mindre end ligegyldig mod de guddommelige Ting. „Paa ethvert Sted, hvor jeg kom hen", siger han, „besøgte jeg først Kirken". Allerede da følte han ogsaa meest Glæde over Naturen, naar han betragtede den som Guds Skabning. Hans Dagbøger ere fulde af ret tiltalende Beskrivelser af det Mærkværdige, der paa dette Omraade traadte ham for Øie i den fremmede Zone; mange Afbildninger ere vedføiede, som røbe et ikke ubetydeligt Talent, og hist og her findes der allerede et Psalmevers eller en Opsats om de afgudiske Religioner, som han saae gaae i Svang trindt omkring sig.

Da han drev sit Haandværk med megen Færdighed, ja endog med Opfindelsestalent, gjorde hans Mester alt Muligt for at beholde ham hos sig, og han selv fandt ogsaa Behag i det velsignede Land. „Den", skriver han engang, „erindrer mig altid om Landet Gosen, som Pharao gav Jakob til at

beboe". Men da vaagnede efterhaanden Ønsket hos ham om at gjensee sit Fædreland og sin Slægt, om hvem han i saa lang Tid ikke havde hørt det Mindste. Han fortæller, at det især var et gammelt Træ, som stod paa Engen tæt ved hans Faders Huus, der bestandig paany kom ham i Tanker og vækkede hans Længsel. Denne Længsel seirede endelig over de Løfter om udvortes Lykke, med hvilke man søgte at holde ham tilbage. I Aaret 1756, altsaa i hans 29de Aar, betraadte han igjen den hjemlige Grund; da han kom til Faderens Huus, fandt han sin Fader just beskjæftiget med at bringe de høstede Druer under Persen. Denne kjendte ikke mere Sønnen, og Sønnen neppe Faderen, der imidlertid havde naaet de Aar, i hvilke Legemet begynder at blive affældigt. „Hvem er I, og hvad hedder I", spurgte den Ene den Anden; og først da den gamle Mand nævnede sit Navn, faldt den Fremmede om hans Hals og udraabte: „Jeg er Eders Søn". Han blev fra nu af i Faderens Huus, giftede sig snart derpaa og blev Fader til en Søn og tvende Døttre, hvilke han opdrog i al Troskab.

I sit Haandværk skaffede han sig snart et Navn, og vidste at hæve det til virkelig Konst. Hans Talent til mathematiske Beregninger og hans fortsatte Studium af Alt, hvad der kunde være ham nyttigt, dygtiggjorde ham ogsaa til Udførelsen af Arbeider, der laae udenfor hans egentlige Haandværk.

Saaledes forsynede han Steinthal, hvor man fattedes Uhre, med Soluhre, han hjalp med til at bygge et Orgel, opfandt en Savemaskine, prydede sit Huus med en Vindharpe o. s. v. Jordbeskrivelsen og Videnskaben om Himlens Stjerner lagde i høi Grad Beslag paa hans Interesse. Paa en qvadratformig Smelteovn, som han opfandt, anbragte han samtlige Planeter i den Orden, hvori de bevæge sig om Solen; ved Siden deraf er der afbildet Korter over begge Jordens Halvkugler med Meridianerne og Ækvator. Paa hver Side af Ovnsdøren sidder en Hindu under Skyggen af et Palmetræ. „Det venlige Møbel", hedder det i hans Efterkommers Optegnelser, „er endnu bestandig i Brug i Landsbyerne i hans Hjemstavn".

Endnu som Olding paa 75 Aar stræbte han, i sin rastløse Virksomhed, at løse Problemet om et perpetuum mobile, naturligviis uden Held, men dog ikke uden at have præsteret noget Nyttigt derved. Ved Siden deraf arbeidede han uafladelig paa sin alsidige aandelige Uddannelse. Hans skriftlige Efterladenskab indeholder Udtog af geographiske, naturhistoriske, stronomiske Værker; i hans lille Bogsamling fandtes Tidens

bedſte Skrifter, der, ſom han udtrykker ſig, kunde belære ham om „Guds Undere“.

Men alle disſe mangfoldige Anlæg, Virkſomheder og Tilbøieligheder erholdt først deres rette Sammenhæng og deres virkſomme Betydning for hans Liv, da Lyſet, „ſom oplyſer ethvert Menneſke“, i fuld Klarhed opgik i hans Sjæl, og det blev givet ham at blive et forſonet og til Naade antaget Barn af hans himmelſke Fader. Hiin Tids trøsteſløſe Ode, i hvilken Sandhedens Ord var mere koſtbart, og ſom neppe kjendte mere til Evangeliets Velſignelſe, kan have havt ſin Skyld med i, at han, uagtet hans ſædelige Sind og hans mangfoldige Modtagelighed for Guds Gave, dog gik hen i ſit 40de Aar, uden at ſøge det Bedſte hos Gud og modtage det af ham.

Men Herren forglemmer ikke Nogen, og forſømmer det ikke ved Nogen, at tilbyde ham ſit Forløsningsværks fulde Velſignelſe. Ogſaa i Meckerts Sjæl havde allerede længe Faderens Dragelſe til Sønnen rort ſig; under al hans Retſkaffenhed, under al hans Virkſomhed, under hele hans udvortes Velvære følte han dog, at der endnu fattedes ham noget Væſentligt i hans Lykke; han havde ingen indre Fred, ikke en forſonet Samvittighed med Gud, ikke hiin rette fulde Glæde, om hvilken David ſiger, „at man med den kan ſpringe over Mure“. Da ſaae han en Dag en from Mand fra en Nabomenighed gaae forbi hans Huus og følte en levende indvortes Trang til at tale med ham og aabenbare ham hele ſin Hjertenstilſtand. Den Fremmede var allerede gaaet et Stykke forbi, da Meckert tog den Beſlutning at løbe efter ham og bede ham komme ind til ſig. Efterat han havde klaget Alt for ham, hvad der laae ham paa Hjerte, og talt om den indre Uro, der drev ham omkring, ſvarede den Fremmede ham med det Spørgsmaal: „Har I Jeſum kjær?“ Dette Ord traf hans Hjerte; Jeſus havde endnu kun været Lidet for ham, hans Sjæl havde endnu ikke fundet Hvile og Fred i Forſoningen, og da der endnu ikke var blevet ham tilgivet, kunde han heller ikke endnu elſke (Luc. 7, 47).

Der berettes os ikke noget Nøiere om, hvad der nu foregik i hans Indre, og paa hvilken Maade den ſtore Omdannelſe, Nyfødſelen ved Vand og Aand, fuldbyrdedes i ham; men ſaameget er viſt, at denne ſtørſte og helligſte af alle Undergjerninger virkelig ſkete ved ham; ved Chriſti Forſoning og Retfærdighed indtraadte han nu i det fulde Barneforhold til ſin Gud, og fandt deri Fred og Hvile for ſin Sjæl.

Hans efterladte aandelige Sange vise bedre, end vi formaae at skildre det, hvilket nyt Liv der nu opstod i hans Indre, hvilken glad Fortrøstning til hans Forløser, hvilken længselsfuld Kjærlighed til ham, hvilken Alvor i Helliggjørelsen, hvilken Omsorg for Brødrenes Frelse, hvilket glad Fremblik paa Dødstimen, „som er den Christnes Fødselstime". I hans Sange fremtræder især den Forvisning stærkt, at ved Christi Gjerning og Forløsningsværk er Alt ydet, Alt fuldbragt, at Frelsen med urokkelig Vished tilhører den Troende, at Døden alt har mistet sin Braad og Helvede sin Seier for Enhver, der holder sig til Herren. Deraf følger da ogsaa for ham det Andet, som saa hyppig findes udtalt i hans Digte, Bevidstheden om et Gudsbarns uforlignelige Værdighed, om Herligheden, hvortil det er kaldet, om Kronen, som venter det, om det uendelige Værd, som det har i Guds Øine. Ved Siden heraf glemte han heller ikke den guddommelige Aabenbarings dybe Alvor, og det anstrengte Arbeide i Helliggjørelsen, hvorom det hedder: „Arbeider paa Eders Helliggjørelse med Frygt og Bæven". Hvor indtrængende blive ikke hans Ord, naar han taler om Evigheden, „den evig lange, med hvilken Sletintet lader sig sammenligne, og ved hvis Betragtning Frygt og Skræk greb ham, naar han overveiede Alt, hvad den sluttede i sig". Hvor bittert klager han ikke over Kampen mellem det gamle og det nye Menneske, over Verdens Fristelser, over Fjendskabet, som forfølger Evangeliet og rammer dets Bekjendere. Men gjennem Alt klinger dog Lov og Priis og Tak til Gud igjennem, hans Yndlingsbeskjæftigelser faae nu et ganske andet Værd for ham, Jordens Skabninger og Himlens Stjerner forkynde ham nu Guds Ære, og blive ham derved saameget desto kjærere. Hans Barnebarn fortæller, at den fromme Mand endnu i sin høie Alder engang gik nogle Miil bort, for at see en moden Kornager (i Omegnen af Heiligenstein gaves der kun Vinbjerge), og ved Synet deraf at glæde sig over Guds Skaberkraft. Over Alt, hvad han seer, udforsker, arbeider, hviler der nu for ham en Lysglands fraoven; og hyppig fluer han derigjennem sit himmelske Jerusalem, eller seer det forbilledlig fremstillet deri.

Derover forglemte han imidlertid ingenlunde den ham nærmest liggende Pligt, med al Troskab og al Paapasselighed at varetage sit jordiske Kald. Thi hvormeget gjør man ikke Christendommen Uret, naar man frygter af den, at den fører til Forsømmelse af det Jordiske. Tværtimod, naar Sjælen faaer større Selvbevidsthed, Fatning, Enhed, naar man faaer

et friskere Mod, naar Livet bliver helligere, naar man finder den Grund, hvor man kan udkaste sit Anker, og hvor det sikkert kan holde — skulde dette ikke udøve den lykkeligste Indflydelse paa Ens hele Virken og Skjebne. Idetmindste gik det saaledes med Meckert. „Hans Christendom blev Kilden til alt Godt for ham", hedder det i Optegnelserne. De fleste af de ovenomtalte mærkelige Arbeider har han først forfærdiget i denne Tid, efterat det nye Liv var kommet til Gjennembrud hos ham. Medens han arbeidede, hørte man ham nu synge en Lovsang, eller udtale Tak- og Formanings-Ord. Ogsaa de allerfleste af hans talrige aandelige Sange ere digtede under Arbeidet, ofte først skrevne paa Spaaner, og sidenefter i hans Hviletimer om Søndagen forbedrede og indførte i hans Dagbøger.

Man kan begribe, at et Menneske, der saaledes stræbte at leve i Samfund med sin Forløser og at holde hans Bud, heller ikke glemte hiint store Hovedbud: „Elsker hverandre indbyrdes!" Om hans Familieliv berettes der os desværre kun Lidet; men hvorledes det maa have været, sees tilstrækkelig af hvad der siges om hans Forhold til fjernere Staaende. Han var en Børneven, om hvem ofte Halvdelen af Landsbyungdommen forsamlede sig, hvem han da meddeelte det Mærkeligste og meest Tiltalende af, hvad han havde oplevet paa sin Reise, eller underviste i Naturhistorie, eller med hvem han opførte smaae Skuespil. Ved Julefesten besøgte han sine smaae Venner og saae deres Gaver, „fordi han", som han udtrykte sig, „ogsaa vilde have nogen Glæde"; og de vare ham meget hengivne og kunde ikke høre nok af ham.

Derhos havde Meckert ellers ogsaa et velgjørende og blødt Hjerte. Hans Barnebarn, Præsten i Elsaß, erindrer endnu, at han engang om Natten maatte staae op af Sengen og bringe en fattig Familie, om hvem hans Bedstefader sige havde hørt, at de ikke havde Noget at spise, et Pengestykke til at kjøbe Brød for; „af hans Uro og af hans Ord", tilføier han, „fremlyste tydelig, at han derved ihukom det Ord: hvad I gjøre mod den Mindste af disse Smaae, have I gjort mod mig". Saaledes behandlede han ogsaa altid Dyrene med Taalmodighed og Sagtmodighed; „thi den Retfærdige forbarmer sig over sit Qvæg"; „han kunde i høi Grad bedrøves og vredes, naar han saae Nogen kaadt mishandle noget Dyr".

Under denne hans indvortes Sindstilstand nærmede efterhaanden hans Alderdom sig, de Dage, om hvilke det sædvanlig hedder: „de behage mig ikke." Tilmed faldt hans gamle Dage i en tung, slem Tid. Den store Revolution var

udbrudt og opfyldte Alt rundtomkring med Uro og Forfølgelſe; da kom Napoleons Herredømme med dets beſtandige Krige og de utrolige Menneſkeoffere, ſom det krævede — lutter Ting, ſom bevægede Meckert inderſt i Sjælen og udpreſſede mangt et tungt Suk af hans Bryſt. Vel bekymrede de politiſke Spørgsmaal, ſom ſaadanne, ham kun lidet, thi han betragtede ſig kun ſom en Pillegrim i denne Verden og ſom en Borger i den tilkommende; men Ugudeligheden, ſom i alt dette lagde ſig for Dagen, Kirkens tiltagende Ødelæggelſe, det meget uſkyldige Blod, der blev udgydt paa Skafottet og paa Valpladſene, gik ham tilhjerte. Han klagede da ofte med Pſalmiſten: „hvor ere de, der endnu ſpørge efter Gud? Hvo bekymrer ſig om ſin Frelſe? Hvem troer paa Forløſeren?“ „Han havde gjennemreiſt Verden,“ ſagde han engang, „og ønſkede nu hellere, han ikke havde gjort det; thi han havde ikke fundet Andet i den end Selvbedrag og Forſængelighed; medens Alt, hvad der var ſat af Gud i den, drog til Himlen og ſpærrede Veien til Helvede, ſaa ſorte derimod Alt, hvad der udgik fra den ſelv, til Helvede og ſpærrede Veien til Himlen“. Hans Længſel efter det himmelſke Jeruſalem, „efter den af Gud beredede Fredens Stad,“ blev beſtandig mere og mere levende, ſom det ſees af hans Pſalmer. Vien i denne bedende Længſel blander ſig dog aldrig noget Spor af Utaalmodighed eller af ængſtelig Forſagthed, ſom om Chriſti Magt ikke var ſtor nok til at ſtille ogſaa diſſe bruſende Bølger. Tværtimod, ſaatidt han fra de jordiſke Forholds Forvirring vender ſit Blik mod oven, bliver der lyſt og klart i hans Sjæl, og en rolig Tillid tager Bolig hos ham, at Herren dog endnu beſtandig ſtaaer i Tidernes Midte og ſtyrer deres Gang med ſit almægtige Scepter. Desuden beholdt hans Aand under de hvide Haar den gamle Kraft og Rørighed. „Iſær i Børnenes Kreds,“ ſiger hans Barnebarn, „havde han endnu tidt ungdommelig muntre Timer.“ I ethvert Fremſkridt af hans gamle Yndlingsvidenſkab, Mechaniken og Phyſiken, tog han den meeſt levende Andeel, og glædede ſig ofte derover ſom et Barn. Saaledes kom han „i en ſand Affect,“ da Montgolfier første Gang ſteg op i en Luftballon, og han udtalte aldrig hans Navn uden ærefrygtsfuld Beundring. Da man en anden Gang viſte den 80aarige Olding, der laae paa Sygeleiet, et nyt ubetydeligt Konſtgreb, gik et venligt, taknemmeligt Smiil over hans Anſigt; „Verden bliver dog altid klogtigere,“ udraabte han. Det gjorde ham vel, at Menneſkene ved ſaadanne Opfindelſer ſparedes for ſaameget Arbeide og Møie. Man mærker imidlertid af hans Sange, at hans Intereſſe altid mere inderlig og

udelukkende vendte sig imod det nye Hjem, fra hvilket han ikke kunde være langt borte. Ogsaa om ham tør man sige, som der engang er sagt om en døende christen Qvinde: „hun havde allerede ved Haabet taget det evige Liv i Bedstiddelse!“ Tanken om hans Død var ham i denne sidste Tid en af hans kjæreste Tanker. Med Længsel og Glæde imødesaae han den, uden nogensomhelst Frygt, skjøndt han vidste, at „Syndens Sold er Døden;“ men den, som har Christum, „fører han jo fra Ørkenen til Glæden.“ Kun derom beder han, at han indtil Enden maa være en modig, udholdende Kæmper og beholde Kraft til at bære Korset efter Herren, uden mindste Klage.

Sine to sidste Leveaar, fra det 79de til det 81de Aar, var Meckert for det Meste syg og sengeliggende; men dog var han bestandig virksom, og midt under de Mismodets Anfægtelser, som Alderdommens Besværligheder føre med sig, bevarede han et godt Mod. Den Glæde blev ham i denne Tid tildeel, at den berømte Præst fra Steinthal, den store, fromme Oberlin, engang besøgte ham, og talte mægtige Samfunds, Oprigtigheds og Haabets Ord til ham. Hvad der gik ham gjennem Aand og Hjerte, sammenfattede han næsten daglig i Vers, som han, liggende i Sengen, skrev med Kridt paa et Stykke Brædt, og saasnart han et Øieblik kunde være oppe, indførte i sine Bøger. Vi have endnu det sidste Bind, hvis Blade han saaledes skjødte med zittrende Haand; det er ikke egentlig sammenhængende Sange, men enkelte, 12-liniede Strophер, alle digtede i samme Versmaal, ligesom udførte Tankesprog, som kun pleie at udtrykke een Tanke. Ogsaa hans andre Beskjæftigelser sysselsatte ham endnu. Saaledes stod han, uagtet sin store Svaghed, engang op af Sengen, og maalte Sengestedets og Dørens Brede, „for,“ som han sagde, „at see, om man efter hans Død kunde bære Sengen ud, uden at tage den fra hinanden.“

Dog sparedes heller ikke han for, hvad der efter deres Mesters Forbillede saa ofte pleier at ramme netop de meest benaadede og videst fremskredne Christne, at de igjennem Anfægtelsernes og Kampens dunkle Dal maae trænge igjennem til den fulde Forløsnings Maal. Ofte og meget hørte man ham i den sidste Tid bede og kæmpe og sukke over sine Synder. Flere Gange fremsagde han for sig med dyb Bevægelse Psalmen: „Hvo veed, hvor nær mig er min Ende,“ og gjentog især de sidste Linier, hvormed hvert Vers slutter: „Min Gud gjør dog for Jesu Blod, Min Afskedstime sød og god.

Et halvt Aar før hans Død, den 16de December 1807, hjemsøgtes hans Huus af Ildsvaade. Ilden udbrød i

Kjøkkenet, umiddelbart ved Siden af Meckerts Værelse; da den efter stor Angst og Forvirring igjen var slukket, uden dog at have anrettet megen Skade, bemærkede man med Forundring og Beskjæmmelse, at den syge Olding, hvem man neppe nok havde kunnet bære ud paa Skuldrene, var den Eneste, der intet Øieblik havde mistet sin Rolighed.

I sine sidste Dage henfaldt den Syge i Phantasier, af hvilke han ikke mere vaagnede. Han hensov blidt i Morgenstunden den 1ste Juli 1808, i en Alder af 81 Aar, 3 Maaneder og 13 Dage.

Menighedens Præst valgte til Texten for sin Ligprædiken Stedet af Jakobs Brev, 1ste Cap. 12te V.: „Salig er den Mand, som taalmodig lider Fristelse; thi naar han er bleven fristet, skal han faae Livsens Krone". En Sang, som Meckert havde digtet med Hensyn til sin Død, sluttede den høitidelige Handling. —

Efter dette Omrids af Meckerts Liv, meddele vi Hovedindholdet af Wackernagels interessante Fortale.

Som det menneskelige Legeme, bemærker W., er en Verden i det Smaae, saaledes fremstiller ogsaa ethvert Menneskes, og fuldstændigst og tydeligst da de Udvalgtes, de Begavedes de Benaadedes, Liv en Gjenspeiling af den hele Verdenshistorie. Saaledes ogsaa Meckerts Liv. Hans Tilbøieligheder og hans med stor Dueligheds drevne Haandværk rettede længe nok hans søgende Blik nærmest paa Guds naturlige Aabenbaring, og han maatte reise for at skue Guds Gjerninger; medens dog rigtignok allerede dengang hans Hjerte bevægedes af Længsel efter noget endnu Høiere, Inderligere, mere Egent. Som en jordisk Hjemvee greb ham, da han fjernt paa Ceylon tænkte paa Træet ved Faderens Huus, saaledes laae i al hans beundringsfulde Naturbetragtning allerede en hemmelig Dragelse til Boligerne i den himmelske Faders Huus og til ham, som bereder Sted der. Saaledes havde Hedenskabet ogsaa længtes i Naturforgudelsens Mørke, og Israel sukket efter Messias; men endnu bestandig hang Mosis's Dække for deres Øine, medens det lovprisende eller i sky Studsen stod for Skabelsens og dens Lovmæssigheds Undere — det sønderreves først, da Messias kom, og Adam blev gjenfødt i Christus. Som Lynet i Natten faldt denne Raadestraale — som Lynet faldt den ogsaa i Meckerts Sjæl; det var hint ene spørgende Ord af den fremmede Mand: „har I Jesum kjær?" der saaledes tændte i ham, der gjennem Aabenbaringen i Naturen aabnede ham Veien til Aabenbaringen i Christo og den salige Gjenfødelse i ham. Det var en pludselig Raadestraale; ham

greb ikke, som det nu bedre bydes os, en bred Tidens Strømning, heller ikke kunde for ham Væxten komme fra et ham trindtomkring omgivende christeligt Livs befrugtende Atmosphære; selv hans nevrere Hjem var dengang endnu ikke berørt af en Oberlins Virksomhed.

Denne, menneskelig talt, eensomme Stilling blev endnu mere eensom derved, at hans Mangel paa Aandsdannelsens videnskabelige og skolemæssige Former ogsaa hindrede ham i Nydelsen og Anvendelsen af det, som ved deres Hjælp havde været at vinde for den rette Fremstilling af et sagdant indvortes Liv, som han førte. Begavet som han var, havde det ikke ligget ham fjernt eller kunnet falde ham vanskeligt, at omsætte de mangfoldige Kundskaber, som han allerede besad, i det, som man kalder Lærdom; men den Skikkelse, i hvilken Lærdommen traadte ham imøde, indgød ham Ringeagt og Uvillie. I sine Dagbøger udtaler han sig selv herom paa følgende Maade i 2det og 3die Afsnit af en Opsats, med Overskrift: „Naade-Blikke eller tydelige, visse og ufeilbare Kjendetegn, som jeg har iagttaget iblandt Menneskene, paa, hvem der skal ansees for gjenfødt eller for uigjenfødt!"

„For det Andet er det et Kjendetegn paa den Uigjenfødte, hvor der bemærkes Lærdom og ingen Erfaring, omendskjøndt begge disse Egenskaber af et naturligt Menneske næsten ansees for Eet, medens dog den Gjenfødte indseer Sagen langt bedre og dybere, at til Lærdom hovedsagelig kun udfordres for det Første de fem Sandser, for det Andet Sjælens trefoldige Kraft, som Forstand, Hukommelse og Villie, og disse udrette ogsaa, hvad der er fornødent til Lærdom. Men til Erfaring kan Ingen komme, medmindre han ogsaa har disse Midler: for det Første ved sand Bod Naaden ved Christum, for det Andet Helliggjørelsen, i hvilken er indbegrebet Selvfornægtelsen, at trænge los paa Jesum med vedholdende Bøn og sige: „Jeg vil døe, lev du i mig, Du i mig og jeg i dig." for det Tredie Salvelsen, som lærer os Alt. Vi kunne ikke ganske udsige, hvad dette betyder. Det er en Forsikkring om Børneret hos Gud, at han er vor Fader, at Jesus er vor Broder, og at den Helligaand vil tage Bolig i os og beherske os, naar vi kun ikke bedrøve ham med forsætlig Utroskab; i Svagheds-synder vil han ikkun tugte og true os, men endnu ikke straffe os. Ja, Salvelsen lærer os ogsaa at prøve Aanderne, hvilket er et høit Trin; og den Uigjenfødte kan Intet af alt dette; thi de have ikke Aanden dertil, og den kan heller ikke boe i dem — Egenkjærlighed og Verdenskjærlighed forhindrer det.

For det Tredie. Den saamange Penge kostende, ogsaa Penge søgende, Lærdom, som den kan kaldes, er for den Uigjenfødte et sikkert Kjendetegn. I Christi Rige hedder det: modtaget for Intet, givet for Intet. Dette lyder ganske anderledes, og en Arbeider er sin Løn værd, ja det daglige Brød, og ikke et saa stort Forraad og ikke en saa stor Overflod som sædvanlig. Den Gjenfødte kjendes i hans Embede og Stand; han vil ikke være stor, men lille, ringe for de Verdsligsindede; hans hele Adfærd er kun at blive i Naaden og hos Gud, ja, at være en stor Troeshelt i Gud, der ikke blot kan overvinde Verden, men den ellers uovervindelige store Gud — thi han vil saaledes overvindes. Det er den rette Lærdom, Styrke og Erfaring. Den Uigjenfødte sikker sig lige med Verden, er Jord, og taler af Jorden. Han er endnu naturlig, og Naturen kan ikke taale en aandelig Tale; Djævelen, som denne Verdens Fyrste, kan heller ikke taale den, men forfølger den. Den Gjenfødte indseer alt dette; han har Christi Sind og Aand og maa desuagtet tie, indtil der holdes Dom."

Denne Meckerts dobbelte Afsluttethed fra Verden maa ikke lades ude af Betragtningen, naar man retfærdig vil bedømme hans religiøse Digtning, saavel med Hensyn til dens Fortrin som til dens Mangler. Han betraadte dermed et Omraade, som paa den Tid næsten overalt laae fortørret og øde, og efter begge de foregaaende Aarhundreders rige Høst kun blev dyrket af faa Arbeidere i hans Aand. Og han kjendte knap nok disse; Tersteegen kjendte han sikkert, maaskee ogsaa Hiller, og af den nærmest foregaaende Slægt Schmolck og Rambach, medens det er sienspnligt, at Brockes's religiøse Naturbeskrivelse er bleven fremmed for ham. Dette Sidste kunne vi ikke beklage; Brockes havde dog ikke kunnet afgive et godt Forbillede for ham i Poesien. Men Meckert behøvede Forbilleder, eller meente dog at behøve dem og sluttede sig gjerne til dem. Saaledes sluttede han sig navnlig til Tersteegen, med hvem han, ved Siden af det indre Slægtskab, ogsaa har Lighed i Hensende til de ydre Livsforhold, der, ligesom han, ogsaa var en forresten literær udannet, en saakaldt Naturdigter; begge have ogsaa Naturdigternes sædvanlige Kjendemærke, Kjærlighed til en vis Konstighed, ja vel endog Konstleri, i Formens Udførelse. Næstefter Tersteegen er hans Forbillede især Paul Gerhardt, Hovedet for det andet Tidsrum (der naaer til Gellert, altsaa ogsaa til Meckert) i den evangeliske Psalmedigtning, der tilligemed Schmolck, fra hiin Tid af ligetil vore Dage, har givet Kirken den skjønneste Sang

og det ſtille Liv i Hjemmet de bedſte Bede- og Huus-Pſalmer.

Hvis Meckert imidlertid blot havde været en Efterligner, og tilmed en Efterligner af to ſaa forſkjellige Forbilleder ſom Gerhardt og Terſteegen, vilde hans Digte neppe kunne gjøre Fordring paa, et halvt Aarhundrede efter hans Død, fra Kammerets og Gravens Stilhed, at træde offentlig frem for Lyſet. Men han er i Virkeligheden Mere. Derfor borger os alt den Trang, der drev ham til Digtning og gjorde Digtningen til en høiere Beſkjæftigelſe for ham ved Siden af det ſamtidige Haandarbeide og til en Bederqvægelſe endnu paa det ſildige Syge- og Dødsleie. Og tage vi hans lange Levnetsløb og den ſtore Mangfoldighed af Sange, ſom ere fremvoxede af det, med i Beregning, ſaa turde hine forſkjellige, tilſyneladende ſammenbragte, Toner let vise ſig i et heelt andet Lys; vi blive da en Begavelſe vaer, ſom er rig nok til at anſlaae den religiøſe Sangs forſkjelligſte Strenge, hvilke engang vare anerkjendte og hellige, paa ſit Sted og til ſin Tid at fornye dem, og ikke ſaameget at efterligne ſom paa beſlægtet Maade at lade ſnart Paul Gerhardt ſnart Terſteegen gjenklinge. Og hvor ofte ſtaaer han ikke betydningsfuld i ſuld Selvſtændighed og Eiendommelighed! Enkelte af hans Sange vilde være et Klenodie endog iblandt den meeſt Feiredes Skatte, naar man kun med Billighed overſeer, at Ædelſtenen ikke er ganſke færdig ſlebet. Og fremdeles er det et Beviis paa den ſelvſtændige Holdning i hans Digte og forøger deres Værd, at han ikke, ſom de Fleſte i Tiden før ham og ſamtidig med ham, har draget den aandelige Sang ind i den dogmatiſke eller moralſke Læremaneer. Han havde aldeles ikke formaaet det og heller ikke vovet det for ſin egen Samvittighed; ogſaa her maatte Livet, Chriſti Liv og Livet med og i Chriſtus, gaae ham over Læren. I den tidligere omtalte Opſats af ham hedder det:

„For det Fjortende. Naar der blev lært og prædiket ligeſaa meget og eftertrykkelig og udførlig om Chriſti Liv ſom om hans Lære, ſaa troer jeg, at det menneſkelige Hjertes Ager vilde blive bedre gjødet og ogſaa bragt til ſtørre Frugtbarhed. Men hvo der ikke har Lyſt til at vandre i hans Fodſpor, kan heller ikke tale ret og udførlig derom."

Da Meckerts Digte dog ikke alle have lige Værd, er der i Stähelins Udgave kun leveret et Udtog (24 længere Digte og 11 af Verſene fra Meckerts ſidſte Tid), og det Optagne er ikke blot leveret med Nutidens Retſkrivning, men tillige i en noget affilet Skikkelſe. Thi Meckert forfalder ligeſaavel af Mangel

paa Lærdom til alskens Smagloshed og Ubehjælpsomhed, som saamange, især af den tidligere Tids, religiøse Digtere af Lærdom have gjort sig skyldige i samme Feil; og det var ikke Udgiverens Hensigt at levere et Bidrag til vor Sprog- og Literaturhistorie, men en Samling af Sange, ved hvilke et christeligt Gemyt kan opbygges, frit og uden at vildledes; ligesom Meckert har han kun rettet sit Diemærke paa Livet, ikke paa Læren. Men naar det allerede gjælder for tilladeligt og nødvendigt i Læsebøger til Skolebrug at afpasse det samlede Stof ogsaa ved Forandring saaledes, at det passer for Ungdommen, hvorlangt mindre kan det da, som dog nu Saamange paastaae, ved en religiøs, en kirkelig Sangbog være Samlerens Pligt at lade alt Haardt og Stødende, alt Sprogstridigt, alt Uforstaaeligt eller Misforstaaeligt, som kun hidrører fra menneskelig Ubehjælpsomhed eller fra vanartet Tidssmag, staae uantastet. Menigheden og Kirken i Hjemmet have andre Fornødenheder end Sprog- og Literærhistorikeren, og netop Literærhistorikeren veed, at Folkesangen (og Kirkesangen skal dog vel være en Folkesang) bestandig kun har levet og forplantet sig, idet den voxede og vexlede med Slægterne, og at paa saadan lignende Maade allerede vor evangeliske Kirkesangs første Begyndelse kun har bygget videre paa Folkesangens Grundvold, og at Luther selv har frembragt mere end een af sine Psalmer ved Ombannelse af ældre. Saaledes var det med Hensyn til Grundtætningen, om end ikke overalt i Udførelsen, en Fortjeneste ved den hannoverske Psalmebog af 1647, at der i den først med Bevidsthed stræbtes at lade Kirkesangen følges med den tydske Digtekunsts øvrige Fremskridt; men nu, da den belletristiske Dannelse er langt almindeligere, da endog den Laveste paa een eller anden Maade berøres af den, vilde det være dobbelt uret, Uret saavel imod Kirken som imod Psalmen selv, egensindig at holde fast ved alt Overleveret, endog det Ligegyldigste, det Forkeerteste, blot fordi det er overleveret saaledes, og derved priisgive den Retning af Digtekonsten, der dog skal lyse frem foran alle de andre, til Fordom og Ringeagt, at afdæmme denne Livets Bæk fra den øvrige Literatur, paa hvis Strømning den kunde virke til Forklarelse. Derfor maa man være Udgiveren taksknldig for, at han ikke har aftrykket Meckerts Sange bogstavret, at han meget mere, hvor en let undgaaelig Ubehjælpsomhed, en stødende Smagloshed, hvor unyttig Brede truede at forstyrre den opbyggelige Virkning, har bestræbt sig for at rydde Anstødet af Veien. Men Overarbeidelsen er dog skeet med stor Skaansomhed, og

en formel Ufuldkommenhed har Udgiveren hellere ladet ſtaae, end at han for Bogſtavens Skyld ſkulde trœde Tanken for nær.

Maatte nu Herren lægge ſin Naades rige Velſignelſe til denne trofaſte Tjeners ſildig til os kommende Ord, ſom han fordum har lagt den over hans Liv.

Som Exempler paa Meckerts Pſalmer aftrykke vi Nr. X (affungen ved hans Begravelſe) og XV af Stähelins Udgave.

X. Abſchiedsgedanken.

Mel.: Herr Jeſu Chriſt, ich weiß gar wohl.

Mein König ruft mich aus der Zeit;
So ſcheid' ich von der Erde,
Daß ich in alle Ewigkeit
Ein Himmelsbürger werde.
So bald mein König Botſchaft ſend't,
Sobald nimmt auch mein Lauf ein End',
Sobald reiſ' ich von hinnen.

Mein König, herrlich, groß und reich,
Auch mächtig, hoch erhaben!
Doch, ſeine Augen ſehn zugleich
Auf die, ſo Demuth haben.
Er ruft mich aus dem niedern Stand;
Er hat ſoviel an mich gewandt,
Sich ſelbſt, ſein Blut, ſein Leben.

Mein König ruft, ich folge jetzt
Aus tauſend von Beſchwerden.
Und nun iſt Maaß und Ziel geſetzt,
Nun ſoll ich Bürger werden
In meines großen Königs Stadt,
Wo Friede, Freude, Lieb und Gnad'
In allen Gaſſen wohnet.

Wie muß die Stadt ſo prächtig ſein,
Da Gott ſein Haus gegründet,
Da Alles Licht iſt, Glanz und Schein,
Und ſeinen Ruhm verkündet,
Da man auf ewig ungeſtört
Das hohe dreimal Heilig hört
Von tauſend Himmelschören.

Wie manchen ſchönen Glaubensblick
Hab' ich ſchon hingeſendet.
Noch blieb ich in dem Fleiſch zurück,
Bis nun mein Lauf vollendet,
Bis ich vollbracht die ſchwere Reiſ';
Nun aber kann den Lebenspreis
Mir Niemand mehr verwehren.

Die ob're Kirche nimmt mich auf;
Wie ſie, hab ich geſtritten;
Ich hab in meinem Lebenslauf
Auch oft, wie ſie, gelitten.
Nun wird mir auch der Gnadenlohn,
Nun wird mir auch die Siegeskron'
Vom Könige geſchenket.

Nun reiſ' ich durch die finſtre Nacht,
Verlaß' die lieben Meinen,
Der ew'gen Sonne Licht und Pracht
Wird mir auf ewig ſcheinen.
Die ganze liebe Brüderſchaft,
Die von dem Unglück weggerafft,
Will ich nun auch beſuchen.

Und da ſollt' ihr dieß letzte Wort
Noch zur Ermahnung hören:
Wer unſern König will hinfort
Mit Wort und Wandel ehren,
Der wird auch endlich hingerückt,
Wo man den König ſelbſt erblickt
Gekrönt, auf ſeinem Stuhle.

XV. Licht und Recht.

„Licht und Recht", mein Herzaltar,
Sei dir auf die Bruſt geſchrieben,
Gott und deinen Nächſten lieben
Sollſt du allezeit fürwahr,
Und nicht mit der böſen Welt
Nur den eig'nen Vortheil achten,
Nur nach Wolluſt, Ehre, Geld
Und des Fleiſches Gütern ſchmachten.

O erbarmungsvoller Gott!
Sieh', das menſchliche Geſchlechte
Hat faſt weder Licht noch Rechte,
Hat nur Unrecht, Nacht und Noth.
Wohl haſt du dir manches Kind
Wie des Morgens Thau geboren,
Doch die Welt iſt ſtets noch blind,
Stets noch feindlich und verloren.

O! du Gott voll Gütigkeit,
Der du alle Menſchen kenneſt,
Und bei ihrem Namen nenneſt,
Weck' doch aus der Sicherheit
Durch dein Wort die Schläfer auf;
Führe auf die öde Erde
Deine Zeugen her zu Hauf',
Daß dein Wort verkündigt werde.

Doch, wie kann der faule Baum
Gute ſüße Früchte tragen
Die nicht aus der Art geſchlagen?
Da ja der Gerechte kaum
Seine edle Lebensfrucht
Darf in Ewigkeit genießen?
Ach! der Baum, den Gott verflucht,
Wird im Tod verderben müſſen.

Nun, mein Gott, du hältſt mir für
Tod und Leben, Fluch und Segen,
Und ich dir mein Unvermögen.
Meiner Sünde Luſtbegier,
Mein verkehrtes Sein und Thun
Iſt mir leid von ganzem Herzen,
Dir ſei Dank! es darf beruh'n
Auf des Heilands Tod und Schmerzen.

O entſetzliche Gefahr,
Auf dem breiten Weg zu wandeln,
Wider das Gewiſſen handeln!
Da wird bald der Ausſpruch wahr:
„Wer nicht glaubt, iſt ſchon gericht",
Kann den ſchmalen Weg nicht finden;
Gläubig beten kann er nicht,
Iſt und bleibt in ſeinen Sünden.

Licht und Urſprung alles Lichts,
Ewig', eigentliches Lichte,
Recht in Gnad und im Gerichte, —
Ohne dich iſt Alles Nichts.
Tod und Finſterniß umgibt
Unſer ganzes Thun und Laſſen:
Doch im Sohne, der mich liebt,
Darf ich Licht und Recht umfaſſen.

Udnævnelſer. 24. Juni. Stiftspræſt paa Valls, Provſt for Stevns og Bjeverſkov Herreder i Sjælland, H. P. J. Storm, til Sognepræſt for Herfølge og Sadder i Sjælland. — 26. Juli. Forhenværende Capellan p. p. for Esbønderup og Nødbebo i Sjælland, P. F. Rønne, til Capellan p. p. hos Sognepræſten for Gadſtrup og Syv i ſamme Stift, T. J. C. Grove. — 30. Juni. Sognepræſt for Nørrelygum i Tønder Provſti, P. C. Garde, til Sognepræſt for Feis under Lolland-Falſters Stift. — Sognepræſt for Norbæk, Sønderbæk og Læſten i Viborg Stift, Dr. phil. F. J. Heiſe, til Sognepræſt for Roholte i Sjælland. — Ordineret Katechet og Førſtelærer ved Borgerſkolen i Holbek, J. H. Spur, til Sognepræſt for Øland under Aalborg Stift. — Sognepræſt for Daler i Tørninglehn under Ribe Stift, P. D. Regoli, til Sognepræſt for Oure og Veiſtrup i Fyens Stift.

I næſte Uge udkommer intet Nummer af „Ugeſkriftet".

Dette Ugeſkrift ombeles hver Fredag, og koſter 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet med Posten, er Priſen 2 Rd 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtkontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 31-32. Den 23de Juli. **1858.**

Indhold. 1. Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget. 2. Biskop Laubs Circulære om Menighedsraad. 3. En Bemærkning; af Biskop Brammer. 4. Annonce; af Dr. Kalkar. 5. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget 1857.

(Meddeelt efter Rigsdagstidenden).

Det havde været vort Ønske, ligesom vi i sin Tid (i Ugeskr.s 10de Bd.) have meddeelt Landemodsforhandlingerne om Kirkeforfatningssagen, saaledes ogsaa in extenso at kunne aftrykke de omfattende og grundige Forhandlinger om denne vigtige Sag, som have fundet Sted i Landsthinget, ved hvilke Sagen vistnok er bragt sin Afgjørelse et Skridt nærmere. Da Pladsen imidlertid ikke tillader en fuldstændig Meddelelse, maae vi indskrænke os til et Udvalg, idet vi da især ville meddele Uddrag af de Mænds Foredrag, som have indtaget den meest fremragende Stilling i Debatten (Prof. Clausen, Conferentsraad Madvig, Cultusminister Hall og Amtmand Lehmann[1]).

[1]) Amtmand Lehmann („den udmærkede Rigsdagsmand", som Biskop Brammer med Føie benævner ham i sit Skrift „Et Indlæg i Kirkeforfatningssagen", P. 10) har især kraftig hævdet Rigsdagens Ret og Stil-

Efterat det af 12 anſete Mænd, i væſentlig Tilſlutning til Kirkecommiſſionens Majoritets Forſlag, udarbeidede „Forſlag til Lov angaaende Dannelſen af et Kirkeraad“ (ſ. Ugeſkr.s 8de Bd. P. 91—93) tilligemed Kirkecommiſſionens Majoritets-

---

ling i denne Sag, og har ſaavel i denne ſom i andre kirkelige Sager med ſtarpe Træk (ſtundom for ſkarpt imod Geiſtligheden) betegnet den Fare, ſom fra een Side er forhaanden, at Grundlovens Fordring om Kirkeforfatningsſagens Ordning ved Lov kan eludere ved adminiſtrative Forholdsregler. Saaledes nedlagde han, ved tredie Behandling af Loven om Beſtyrelſen af de Fattiges Kaſſe, Indſigelſe mod, at der herfra ſkulde hentes nogen Lovhjemmel for de ved et miniſterielt Circulære etablerede Menighedsraad. Han udtalte ſig bl. A. paa følgende Maade: „Nu ſkal jeg aldrig falde paa at nægte, at Landemoderne ere lovligt beſtaaende Inſtitutioner. Der er Love, der ſige, af hvem de beſtaae, nemlig af Biſpen og Provſterne; der er Love, der ſige, hvad de have at gjøre, nemlig viſſe oekonomiſke Smaaforretninger og ſmaa judicielle Afgjørelſer; men de Landemoder, ſom vi nu i et Aar have ſeet i Virkſomhed, altſaa Biſperne og Provſterne med en uordnet Deeltagelſe af de Geiſtlige, ſom have Lyſt til paa den eller den Dag at reiſe hen til det Sted og deeltage i at conſtituere en deliberativ Forſamling, have ingen Lovhjemmel i Statens eller Kirkens Love; de have ingen anden Hjemmel end den, Menighedsraadene have, nemlig et miniſterielt Circulære. Her ſkal jeg ligeſaa lidt benægte, at Kirke- og Underviisningsminiſteren er i ſin gode Ret til at ſpørge, ſaalænge han ikke gjør Andet end at ſpørge, hvem han vil; men jeg vil dog ſige, at der allerede foreligger fuldt Beviis for, hvor farlig den Leg kan blive, naar man ſeer hen til, med hvilken Graadighed — jeg bruger netop dette Udtryk „Graadighed“ — Geiſtligheden har grebet diſſe Circulær-Landemoder, ſom om de vare beſtaaende lovlige Statsindretninger. Jeg troer beſtemt at kunne ſige, at hvis der et Par Gange var bleven gjort lignende Brug af dem, ſaa vare de blevne betragtede ſom et fait accompli, der ikke behøvede Andet end leilighedsviis at anerkjendes i en lille Lov paa 3½ Linie for at være en fuldſærdig Kirkeforfatning, og det en Kirkeforfatning, ſom efter min Overbevisning var af den allerubeldigſte Art. Den Analogi, ſom den ſidſte ærede Taler paaberegede, har hos mig givet Anledning til at tænke paa, hvad Forſkjel der er imellem, at Cultusminiſteren fremlægger indenfor ſin fulde Berettigelſe ſaadanne ſmaa Forſøg, ſom for Øieblikket var det Eneſte, han kunde gjøre, og dernæſt, at han tager Reſultaterne af diſſe Forſøg og faaer dem legitimerede af den lovgivende Magt, ſaaledes at de blive „in anerkannter Wirkſamkeit“, ſaaledes at de blive legalt beſtaaende Inſtitutioner. Det er det, jeg troer, er en feil Vei; det er det, jeg troer, der ligger et betydeligt Princip i, og det er det, ſom gjør, at jeg ønſkede ved den første Leilighed — Reſultatet blive, hvad det vil — i alt Fald før mit Vedkommende at gjøre Indſigelſe mod dette Princip. Det er ikke med Landemoderne, jeg gjør Indſigelſe, men mod Menighedsraadene; thi det, jeg frygter for kunde ſkee ved Landemoderne, ere vi nu i Begreb med at gjøre ved Menighedsraadene, nemlig at anerkjende dem ſom beſtaaende Inſtitutioner, ved en Lovgivningsact at ſøge at faae dem forvandlede fra blot factiſke til retligt beſtaaende. Det er denne Princippmodſætning, ſom jeg, hvis vi ville tage Sagen fra det høiere Standpunkt, der ellers her foreligger, har troet at burde henlede Thingets Opmærkſomhed paa. Grundloven

og Minoritets-Forslag i Kirkeforfatningssagen af Cultusministeren i Sommeren 1857 vare blevne forelagte Landemoderne til Betænkning (see Ugeskr.s 10de Bd.), og Resultatet af Landemødernes Forhandlinger var blevet en Fraraaden af Kirkeforfatningssagens Ordning for Øieblikket, indbragte Prof. Clausen det nævnte Lovforslag i Landsthinget. Første Behandling af Sagen [1]) fandt Sted Torsdagen den 15de Octbr. 1857, og aabnedes med et udførligt Foredrag af Prof. Clausen [2]).

---

fordrer, at Folkekirkens Forfatning skal ordnes ved Lov, og det er vor Ret, og det er vor Pligt, at fordre, at det skal skee. Om Tidspunktet, naar det skal skee, kan der strides, men Opgaven er stillet af Grundloven, og den kan Ingen skyde fra sig. De store Vanskeligheder, som dette medfører, have ledet Cultusministeren til at søge skyldevis og gjennem administrative Foranstaltninger at faae tilveiebragt Noget i denne Retning. Kan dette saaledes lidt efter lidt uden den lovgivende Magts Medvirkning administrativt og skyldevis komme ind i Verden og leilighedsvis anerkjendes af Lovgivningsmagten, saa faae vi ikke Folkekirkens Ordning ved Lov, men saa faae vi Folkekirkens Ordning ved administrative, skyldevise Foranstaltninger, og idet jeg ikke behøver at forsikre Thinget om, hvad Alle vide, hvilken stor Tillid jeg har til den nærværende Kirke- og Undervisningsminister, som til det nærværende Ministerium i det Hele, saa maa jeg dog bede erindret, at han ikke har større Ret end enhver af hans Efterfølgere, og at enhver saadan administrativ og skyldevis Ordning efter Enkeltmands Opfattelse af Forholdene er Noget, der selv for dem, der ere meget veltilfredse i Realiteten med, hvad der til Dato er skeet, dog, naar de tænke Tanken tilende, maa synes noget betænkelig. Men jeg skal dernæst gjøre opmærksom paa, at dette Lovforslags Betydning strækker sig videre end til blot at gjælde de Fattiges Kasse. Det er i dette Circulære udtalt, at Menighedsraadene ere en Betingelse for Gjennemførelsen af den organiske Udvikling af Kirken i dens Heelhed; det er udtalt, at de skulle være Menighedens naturlige Organer, og videre, at de skulle udgjøre et meget væsentligt Led i Ordningen af Folkekirkens Forfatning, og hvad er der saa fulgt ovenpaa? Ar samtlige Landemøder have klamret sig om dette og have taget Menighedsraadene som et naturligt Fundament for den verdslige Repræsentation i Kirkens Forfatning, idet de dog have havt en Fornemmelse af, at i Tidens Længde lod det sig ikke gjøre at skyde denne Repræsentation tilside; men saa bliver Spørgsmaalet, om det er et heldigt Fundament for den verdslige Side af den eventuelle Kirkeforfatning: Menighedsraad, som kunne udvælges af Præster alene. Det forekommer mig, at naar disse Raad ere saadanne, som Præsten kan efter eget Tykke udvælge af sin Menighed, saa bliver det hele Menighedselement Tant og Illusion".

[1]) See Landsthingstidenden 1857 Sp. 262—313.

[2]) Et særligt Aftryk af dette Foredrag, ledsaget af udførlige, oplysende Anmærkninger, foreligger i Skriftet: „Folkekirken og Grundlovens § 80. Nr. 2. Af Dr. H. N. Clausen. Kbhvn. 1857".

Prof. Clauſen gjennemgaaer først Landemodernes Behandling af Kirkeforfatningsſagen, og viſer, at Landemodsbetænkningerne, under deres øvrige Forſkjelligheder, ere enige i tvende Hovedpunkter, negativt i Fraraadelſen af de af Miniſteriet forelagte Forfatningsforſlag (navnlig paa Grund af, at den tilſtrækkelige Forberedelſe ved Menighedsraad mangler), og poſitivt i at anſee ſig ſelv ſom de retlig beſtaaende og fornødne kirkelige Organer. „Det ſkal være den ſtore Brøſt ved de fremkomne Forſlag, at der, ſom det er ſagt, „bygges paa bar Grund", hvorimod man ſkal ſtaae paa hiſtoriſk og ſikker Grund ved at gaae ud fra Landemoderne, i alt Fald med Tanke paa at give dem en Udvidelſe ved Tilſætning af valgte geiſtlige, maaſkee ogſaa verdslige, Medlemmer. Forſaavidt ſom et Centralorgan ſkulde ønſkes, vilde det da blive at ſammenſætte af Mænd, valgte ikke alene af Landemoderne, men udaf deres Midte". — Imod denne Betragtningsmaade vender han derpaa ſit ſtærke Angreb. „Det giver altid — ſiger han — en fordeelagtig Stilling ved Organiſationsforhandlinger at kunne viſe hen til en hiſtoriſk Grund, hvorpaa der ſkal kunne bygges videre i den allerede paabegyndte Retning. Naar der ſaaledes her paaberaabes en hiſtoriſk Grund, ſkulde man mene, at Landemoderne tidligere ere blevne betragtede og behandlede ſom Organer for Kirken; man ſkulde vente ved at gaae længere tilbage i Tiden, at finde Landemoderne i Virkſomhed ſom Raad- og Betænkning-givende ved ſaadanne Leiligheder, hvor Regjeringen har ønſket at fornemme Stemmer, udgaaede fra Kirken. Men jeg ſøger forgjeves om Spor til en ſaadan Virkſomhed; derimod finder jeg nok af Beviſer for det Modſatte. Jeg ſkal blive ſtaaende indenfor den Kreds, hvortil min egen Erfaring gaaer tilbage, nemlig henimod Begyndelſen af dette Aarhundrede.

I Novbr. 1805 blev en Commiſſion nedſat til at bedømme et af Biſkop Boiſen indgivet „Forſlag til Forbedring af den offentlige Gudstjeneſte". Dette Forſlag blev af Cancelliet tilſtillet ſamtlige Biſkopper med Opfordring til de Geiſtlige i de forſkjellige Stifter om at indſende deres Betænkninger inden en beſtemt Tidsfriſt. Om Landemoderne var der ikke Tale. — I 1834 beſluttede Regjeringen en Reviſion af Ritualet og Alterbogen, og ved kongelig Reſolution af 22de April blev det paalagt Biſkopperne at indhente Erklæringer angaaende de Forandringer, ſom maatte findes tilraadelige, fra hele Landets Geiſtlighed. Paa Landemoderne blev der ikke tænkt. — I April 1839 var et Udkaſt til et nyt Kirkeritual og en ny Alterbog forfattet af Biſkop Mynſter, og det

blev af Kongen reſolveret, at Udkaſtet „meddeles alle Biſkopperne, for at diſſe derover kunde meddele de Bemærkninger, hvortil de maatte finde Anledning, ligeſom og, at Biſkopperne maae meddele Udkaſtet til de Geiſtlige eller andre Mænd i Stiftet, hvis Mening de ønſkede at erfare, inden de ſelv afgive deres Ytringer". Heller ikke her var der Tale om Landemoderne. — Under 1ſte Marts 1845 meddeler Collegialtidenden Beretning om, at et Tillægshefte til den anordnede Pſalmebog er efter kongelig Befaling forfattet og overgivet til Prøvelſe af en dertil udnævnt Commiſſion, ſamt at Skriftet forinden er bleven offentliggjort ved Trykken og „tilſtillet Biſkopperne og mange andre kyndige Mænd". Landemoderne ere ogſaa her forbigaaede. — I 1848, da Kirkeminiſteren under 29de Mai udtalte ſin Henſigt, at ſammenkalde „en Kirken repræſenterende Forſamling, for hvilken Forſlagene til en fundamental Ordning af Kirkens Anliggender kunde forelægges", og derhos erklærede: „ikke at kunne anſee ſig beføiet til at foretage noget Skridt, der kunde lede til et endeligt Reſultat, førend der er givet Kirken Leilighed til ſelv at udtale ſig paa en organiſt Maade", blev denne organiſte Stemme ikke ſøgt i Landemoderne; men Miniſteren henvendte ſig til Biſkopperne med Anmodning om deres perſonlige Betænkninger og om „at indhente Provſternes og gjennem diſſe Præſternes Formening". — I 1853, da det geiſtlige Convent i Kjøbenhavn havde andraget paa, „at Miniſteren vilde under en eller anden Form ſætte Kirkeforfatningsſagen igang og forberede dens Løsning for at hjælpe Folkekirken ud af dens principløſe og mislige Tilſtand", blev det under 17de December overdraget til en Commiſſion, ligelig ſammenſat af Geiſtlige og Ikke-Geiſtlige, at tage under Overveielſe, „hvilke Forandringer i Landets Love og Foranſtaltninger der kunde findes tjenlige til befæſte Folkekirken". Ogſaa ved denne Leilighed bleve Landemoderne uændſede.

Det vil ſees, at der ikke til enhver Tid er af Regjeringen fulgt den ſamme Fremgangsmaade ved de forſkjellige Leiligheder. Men der er eet Punkt, hvori Regjeringens Fremgangsmaade, baade i Abſolutismens Tid og under det conſtitutionelle Monarchi, har været faſt og ſtadig: ikke at lade Landemoderne gjælde ſom Kirkens, ja end ikke ſom Geiſtlighedens Organ. Derſom diſſe havde havt nogen Adkomſt til at gjælde ſom Organer, berettigede til at udtale ſig i Kirkens Navn, da ſkjønner jeg ikke rettere, end at Landemoderne have gjort ſig ſkyldige i Pligtforſømmelſe ved ikke at paatale den paafaldende og gjentagne Forbigaaelſe; men det

vides ikke, at nogen saadan Tanke er kommen til Ytring. — Landemoderne nemlig eller, som de ogsaa kaldes, Provstemoderne have i Danmark, ogsaa naar man gaaer længere tilbage i Historien, ikke havt anden Bestemmelse end (efter Rosenvinges danske Kirkeret I. § 99) — at forhandle „deels geistlige Retssager (som Overinstants over Provsteretten), deels Sager, som angaae Geistlighedens oekonomiske Interesse (Enkekasse- og Brandkassesager) eller Embedsanliggender", og deres væsentligste, og vistnok meget gavnlige, Virksomhed have de havt ved de Paamindelser og Tilretteviisninger, de saakaldte moulta, som Biskopperne her have havt Leilighed til gjennem Provsterne at meddele Stiftets Præsteskab. Det var saaledes ganske naturligt, at Landemodernes Medlemmer vare de nærmeste til at erkjende, at de manglede den første Egenskab til at kunne gjælde som Organer for Kirken: Beskikkelse og Competence til at føre Ordet paa Kirkesamfundets Vegne og i dets Navn.

Der ligger derfor en mærkelig Misforstaaelse af Historien til Grund for den Forestilling, at man skulde have historisk Grund at staae paa ved at betragte Landemoderne som de retlig bestaaende Organer for Kirken, og særdeles staaende træder denne Misforstaaelse frem ved den Tale, som er bleven ført fra forskjellige Sider: at man helst ønsker, at Alt maa blive ved det Gamle, at man frabeder sig at have Noget at gjøre med det Nye efter 1848. Thi efter den gamle Tingenes Tilstand vil man forgjeves søge om Landemoderne som kirkelige Organer; den hele Theori om deres Kirkeorgans-Charakteer hører netop til det Nye, ja til det Nyeste efter 1848. Historien og den historiske Grund nemlig, der her paaberaabes som Autoritet, gaaer ikke længere tilbage end til Aaret 1854, da Kirkecommissionen, i Anledning af en enkelt Sag, som særligt vedkom den præstelige Embedsforelse — Udkast til Lov angaaende nogle forandrede Bestemmelser i Anordningerne om Skolegangen og Confirmationen — indstillede under 24de Marts: at „Biskopperne og — tilføies der — maaskee Landemoderne maatte blive hørte, førend det kongelige Samtykke blev meddeelt hertil". I næste Aar, 1855, indgik Biskopperne paa Landemodernes Vegne med Andragende om: „at der ikke af Ministeriet maatte forelægges Rigsdagen noget Lovforslag af kirkeligt Indhold eller af ham søges erhvervet Hans Majestæts allerhøieste Sanction paa noget saadant fra Rigsdagen udgaaet Lovforslag, med mindre det maatte være uomgængelig nødvendigt, men at der i saa Fald dog først maatte gives Geistligheden paa Embedsvegne, og navnlig hvert Stifts Landemode,

Leilighed til at udtale sig over et saadant Lovforslag". Et saadant Tilsagn fra Ministeriets Side vides ikke at være givet; men i det paafølgende Aar, 1856, da Biskopperne i Anledning af, at forskjellige Læreboger til Religionsunderviisningen vare forelagte dem til Bedømmelse, fornyede Andragendet om, at „Landemoderne burde gives Leilighed til at yttre sig om saa vigtig en Sag", lod Ministeriet Biskopperne „anmode om paa de foreſtaaende Landemøder at bringe denne Sag paa Bane", ligesom ogsaa Spørgsmaalet om Afskaffelse af Tvangsdaaben i Folkekirken. I det herhenhørende Circulære af 25de Marts 1856 udtalte Ministeren, med Henviisning til lignende Yttringer i Rigsdagen, at „han ikke vilde kunne gaae ind paa saadanne, i Folkekirkens indre Forhold indgribende Foranstaltninger, uden at have hørt en Stemme fra Kirkens Side, nemlig fra Biskopperne og Landemoderne, som de eneste Organer, der haves for Kirken, saalænge det fuldstændigere og fyldigere Organ for samme savnes, som maa anſees tilsigtet ved Grundlovens Tilsagn om Folkekirkens Ordning ved Lov". Hvorledes disse Ord ere at forstaae, synes at fremgaae af en Udtalelse af Ministeren her i Thinget i forrige Session (Landsthingstidenden Sp. 154 f.). — „Det har" — siger han — „kun været den Opgave, jeg har troet at burde stille mig fra først af, da jeg overtog Cultusministeriet, og derfor ogsaa siden har fulgt, at der maatte gives Leilighed til at høre saadanne kirkelige Stemmer, som man unægtelig maa sige komme til Orde igjennem Landemoderne". De nævnte to kirkelige Lovudkast ere saaledes de første og de eneste, som have været forelagte Landemoderne til Betænkning. Den historiske Retsbegrundelse er saaledes, som man seer, ikke stærk.

Men fordi det er grundet i historisk Misforstaaelse at ville gjøre denne Retlighedsgrund gjældende, saaledes som det er skeet, maa det indrømmes, at det ligefuldt kunde ligge nær at benytte Landemodsinstitutionen som en Basis, hvorpaa der i Kirkeforfatningssagen kunde bygges videre, *saafremt den kunde erkjendes egnet dertil efter sin Beskaffenhed*. Dette er den Forudsætning, hvorfra samtlige Landemodsmedlemmer med ganske faa Undtagelser ere gaaede ud. Det er en Udtalelse, hvis Vægt det ikke vil falde Nogen ind at bestride. Men paa den anden Side vil det dog formodentlig blive indrømmet, at Spørgsmaalet, om en kirkelig Competence ved Lovgivningssager vil være i de bedste Hænder enten hos Landemoderne eller i et valgt kirkeligt Organ af Geistlige og Ikke-Geistlige, ikke egentlig kan siges at finde sin gyldige Besvarelse i Landemoderne selv. Det vil formodentlig ogsaa

blive indrømmet, at Landemods-Erklæringer ikke kunne gjælde som Vidnesbyrd om Stemningen hos Geistligheden Landet over. Jeg for min Deel holder mig forvisset om, at, dersom der ad den tidligere fulgte Vei var tilveiebragt en fri og almindelig Stemme fra de Geistlige Landet over, da vilde Resultatet være blevet et heelt andet. Der er Ingen, som erindrer, at det roeskildske Præsteconvent den 28de November 1855 i et talrigt Møde eenstemmig erklærede, at det sluttede sig til Kirkecommissionens Majoritetsvotum og androg hos Ministeriet paa: „at et Udkast til Lov om Kirkens forfatningsmæssige Ordning efter de der angivne Grundtræk maatte blive udarbeidet til Forelæggelse for den danske Rigsdag", der kan finde det rimeligt, at en fri Geistligheds-Stemme fra det hele Land nu skulde være gaaet i en lige modsat Retning. Men endelig er det klart, at netop i Kirkeforfatningsspørgsmaal falder Geistlighedens og Menighedernes Interesse ikke saaledes sammen, at et eensidigt geistligt Votum kan gjælde som en Stemme, udgaaet fra Kirken selv, afgivet paa Kirkens Vegne. Det kan ikke undgaaes, at der i saadanne Forhold gjør sig en særlig Fællesinteresse, hvad man pleier at kalde Corporationsaand, gjældende, som trænger til en Modvægt.

Men, skulde nu den danske Kirke virkelig i Landemoderne have det Organ, hvortil den trænger, eller dog Hovedelementet til samme? Landemoderne bestaae, foruden af Stiftamtmand og Biskop, af Stiftets Provster. Provsterne ere i Embedets Medfør „deres Biskoppers Medhjælpere". Provsteembedet tiltrædes med den edelige Forpligtelse: at ville være „Biskoppernes troe Medhjælpere" og „at ville forebringe alle Samvittighedssager for Biskopperne". Om der ved Provsteembedernes Besættelse skeer en egentlig Indstilling fra Biskoppernes Side, veed jeg ikke, men det tør forudsættes, at ved saadanne Udnævnelser har Biskoppens Stemme en meget væsentlig, som oftest vel den afgjørende Indflydelse. Embedsforholdet selv er af en saadan Art, at det forudsætter en stadig og nøie Samvirken mellem Biskoppen og Provsterne, og Forholdet har tillige den bestemte Charakteer af Forhold mellem Overordnet og Underordnet. Naar der nu stilles den Fordring til ethvert offentligt Organ, at det skal være saaledes sammensat, at samtlige Stemmer skulle, saavidt muligt, staae som indbyrdes frie og uafhængige, saa behoves der ikke nogen Paaviisning af, hvor langt Landemodet er fra at gjøre denne Fordring fyldest. Der vilde kunne paavises andre, ikke mindre væsentlige, Mangler ved Landemoderne, betragtede som kirkelige Organer; men jeg troer, at denne ene Mangel er tilstrækkelig. Og dette gjælder

ikke alene om Landemoderne i deres nuværende Tilstand, hvor Stemmegivningen er indstrænket til selve Provsterne; det vil fremdeles gjælde ogsaa ved enhver Udvidelse, saaledes som den er bleven bragt i Forslag. Ved en Indpodning paa Landemodsinstitutet vilde et betryggende kirkeligt Organ ikke kunne tilveiebringes; dertil mangler Stammen den naturlige Beqvemhed. Jeg vil kun henstille til Enhvers egen Dom, hvorledes de ikke-geistlige Medlemmer vilde finde sig stillede i en Forsamling, som har en ganske bestemt geistlig Charakteer, og hvor de overordnede geistlige Tilsynsmænd udgjøre den faste, sammenhørende Kjerne.

Dette er nu en Betragtning, som ikke vil finde Indgang, som vil blive ligefrem afviist der, hvor det gjælder som afgjort Sag, at Bestyrelsen af kirkelige Anliggender alene hos Geistligheden befinder sig i de rette Hænder, at det er denne Bestyrelsesform, vor Kirke som lutherst Kirke gjør Fordring paa, at det kun skal gjælde som en Concession — omtrent paa samme Maade, som den katholske Kirke ofte afviger fra sine Principer, uden dog paa nogen Maade at opgive dem —, naar der aabnes Verdslige nogen Adgang til Medvirkning i kirkelige Anliggender, men at der derfor ogsaa bør concederes saa lidt som muligt.

Jeg for min Deel har ikke nogen Tvivl derom — jeg har udtalt det forrige Gang aldeles bestemt —, og jeg ønsker at gjentage det med samme Bestemthed for om muligt, om jeg end ikke har synderligt Haab derom, at betrygge mig imod Mistydning: at jeg anseer det for en nødvendig Garanti for en kirkelig Behandling af kirkelige Anliggender, at Geistlighedens Indflydelse bliver sikkret paa tilbørlig Maade. Derfor er det i begge de nævnte Forslag holdt fast, ikke alene at de geistlige Medlemmer skulde i lige Antal stilles ved Siden af de ikke-geistlige i Kirkeraadet, men at samtlige Biskopper skulde være selvskrevne Medlemmer. Derved er den geistlige Indflydelse betrygget, som den bør betrygges i kirkelig Interesse; thi det skal dog vel ikke være paa den numeriske Overvægt, at Geistlighedens Indflydelse skal støtte sig, men paa den aandelige Overvægt, den større Kundskab og større Erfaring. Skulde den geistlige Indflydelse under saadanne Forhold som de her angivne ikke formaae at gjøre sig gjældende, da maatte Feilen vistnok være at søge andensteds end i det kirkelige Organisationsprincip.

Men det er i vor Landskirke ligesom overhovedet i de lutherste Kirker kommet dertil, at Menighederne ere blevne trængte ud af enhver Medvirkning i kirkelige Anliggender; de

ere blevne vante til at betragte dem som sig uvedkommende. Det forholder sig hermed som med den fuldkomne Afhængighed, hvori Kirkevæsenet er kommet under den verdslige Magt. Begge Dele falde ikke Kirken til Last; det vilde være Uret at paabyrde Kirken Skylden derfor, at Bestyrelsen har til forskjellige Tider været fordeelt imellem Fyrste-Magt og Geistlighed, saa at Menighederne ere blevne staaende i fuldkommen kirkelig Umyndighedstilstand, kun lyttende og lydende. Begge disse Bestyrelsesformer have været Kirkesamfundet til lige liden Baade. Thi Kirkevæsnet kan blive desorganiseret, Menighedslivet kan blive demoraliseret ikke alene ad juridisk-praktisk, men ogsaa ad geistlig-doctrinær Vei, derved at Menighederne blive dragne ind i en uoverskuelig Række af spidsfindige, ofte sælsomme Spørgsmaal, forvildende Undersøgelser og ufrugtbar Polemik. Under denne Retning, — der mangengang har givet den lutherske Kirke Udseende af et stort geistligt Disputeringsinstitut — har Menighedslivet havt meget at lide og lider meget den Dag idag. Der er derved blevet kastet Uro, Splid, Ophidselse, Partisyge og Ufordrageligheds-aand ind i Menighederne, hvor der uden denne Inddragning vilde være christelig Fred og Samdrægtighed. Det er for et sundt kirkeligt Liv overmaade tjenligt, at den theologisk-confessionelle Nidkjærhed bliver tempereret ved en almeen evangelisk Charakteer, at den stive dogmatiske Correctheed bliver befrugtet ved praktisk christelig Aand, der netop har sin naturlige Repræsentant i Menigheden. Men da maa vistnok Menighedselementet ikke blive sat hen til at figurere paa Skrømt, men saaledes at det kan udøve sin fulde og velgjørende Indflydelse. Derimod vil Geistlighedens Isolering fra Menighederne — saaledes som det vilde blive Tilfældet ved enhver Indpodning paa Landemods-Institutet — ikke alene svække Forholdet imellem Præst og Menighed, imellem det kirkelige Organ og Rigsdagen, men ogsaa meget let bringe Bestyrelse og Udvikling af det kirkelige Liv ind i skjæve Retninger, der kunne have en vidtgaaende Indflydelse paa vort hele offentlige Liv.

Jeg tor endnu føie dette til, at der er Tider, hvor der giver sig tilkjende en særegen aandelig Disposition til Udvikling af visse særegne Skjævheder. Det er et bekjendt Ord af den afdøde Geijer: at der gaaer i vor Tid en katholsk Strømning igjennem Verden, og Aarene have viist, hvilken prophetisk Forudfølelse der har ligget til Grund for dette Ord. I Tydskland, den lutherske Reformations Fædreland, er der en kirkelig Retning, der charakteriserer sig ved den Paastand: at

den lutherſke Kirke ſkal ſtaae den romerſk-katholſke Kirke nærmere, end den ſtaaer den reformeerte; og der findes der en Række kirkelige Theorier, ſom aabenbart ere omplantede fra katholſk til proteſtantiſk Grund, men der blive opelſkede og pleiede med en særegen Forkjærlighed. Theorier om en ubetinget Autoritet af Kirken og Kirkens overleverede Ord, om en særegen Helligheds-Charakteer, der ſkal hefte ikke ved det geiſtlige Embede, men ved det geiſtlige Embedes Perſonligheder, om en myſteriøs Meddelelſe, ſom ſkal foregaae ved Ordinationen, om en ganſke væſentlig Forſkjel, der ſkal finde Sted imellem en ordineret og en uordineret Mand. Det er Theorier, der, ſom man ſeer, ikke kunne blive uden ganſke væſentlig Indflydelſe paa Behandling og Afgjørelſe af alle Kirkeforfatnings- og Kirkebeſtyrelſes-Spørgsmaal. Der er noget Epidemiſk i de aandelige Affectioner ſaavelſom i de legemlige, og ifølge det aandelige Samqvem, ſom finder Sted mellem Tydſkland og Norden, behøver det ikke at paaviſes, at lignende Symptomer forekomme ogſaa hos os — derpaa ſkal jeg her ikke gaae videre ind. Jeg er nu viſtnok overbeviiſt om, at der fra vor Geiſtligheds Midte vil udgaae den kraftigſte Modſtand imod al Katholiſering; men paa en Tid, hvor ſaadanne Symptomer ere grasſerende, og hvor en Stemning gjør ſig gjældende med en mærkelig Tendents til geiſtlig Eenſidighed — for denne troer jeg ikke, at man kan frikjende den Stemning, der er kommen til Udtalelſe paa Landemoderne — er det — for at ogſaa jeg engang ſkal gjøre Brug af Betimelighedes-Momentet — den rette Tid til at tage de praktiſke Conſeqventſer af en ſaadan Stemning alvorligt i Øie, og til ikke at blive ſtaaende ved den blotte Betragtning.

Derſom det nu turde ventes, at der fra en anden Side vilde blive fremlagt et Lovudkaſt, ſom gik ud derpaa, at de ved Landemoderne forſamlede Biſkopper og Provſter ſkulde indtage den Stilling ved det kirkelige Lovgivningsværk, ſom efter Forſlaget ſkulde tillægges et af Geiſtlige og Verdslige ligeligt ſammenſat Kirkeraad, ſaa vilde Sagen dermed komme under Regjeringens og Rigsdagens Drøftelſe, og da ſkulde jeg af let begribelige Grunde heller end gjerne have holdt mig tilbage. Men der er ikke Udſigt til, at der ad Lovgivningsveien vil blive foranlediget noget Skridt fra Landemodernes Side. To Landemoder (i Aalborg og Viborg) have anholdt om „et allerhøieſte Løfte“, „en Udtalelſe af Majeſtæten“ (ſom Alternativ er tilføiet: „eller en Lov“), „hvorved Landemoderne i den nu udvidede Form (det vil ſige: hvor Præſter kunne tage Deel i Forhandlingerne, men ikke i Afſtemningen) ville

vorde hørte, forinden der foretages nogen Forandring i de almindelige Bestemmelser for de kirkelige Forhold og Anliggender". To andre Landemoder (Lolland-Falsters og Sjællands) have indskrænket sig til at andrage paa: „at det maa have sit Forblivende ved, hvad der hidtil (det vil sige: fra forrige Aar af) har været fulgt som Regel, at ingen Lov, Kirkens Anliggender angaaende (sjællandske Landemode: „reen kirkelige Anliggender") vedtages, uden at der først er givet Landemoderne Leilighed til at yttre sig". Med størst Bestemthed og Uforbeholdenhed er den samme Tanke udtalt af Landemodet i Aarhuus: „Vi kunne naturligviis ikke Andet end ønske..., at reent kirkelige Anliggender maae afgjøres, uden Rigsdagens Mellemkomst, af Hans Majestæt Kongen, efter indhentet Betænkning eller indgivet Forslag fra Biskopperne og Landemoderne, om hvem det tør forudsættes, at de sætte sig i levende Forbindelse med Præsterne og Menighederne, samt at de blandede Anliggender, som ikke kunne undbrages Rigsdagens Behandling, ei blive afgjorte, uden at Kirken igjennem sine for Tiden bestaaende Organer (Landemoderne, ialfald under en udvidet Form) har faaet Adgang til at yttre sig. Men vi antage, at det ikke under de nuværende Forhold er nødvendigt eller hensigtsmæssigt, at andrage paa, at disse Bestemmelser fastsættes ved nogen Lov; thi at Hans Majestæt Kongen ad administrativ Vei afgjør reent kirkelige Anliggender ved Biskopperne efter indhentet Betænkning fra Landemoderne er i Overeensstemmelse med Geistlighedens Privilegier og mangeaarig Praxis. Med noget selvstændigt Forslag til en Kirkeforfatning kunne vi saa meget mindre være tilboielige til at fremkomme for Ministeriet, som vi ved vort for 2 Aar siden afholdte Landemode erklærede, at det første Skridt til at søge at ordne Folkekirkens Forfatning maatte skee ved, at Menighedsraad bleve oprettede. Saavidt det under denne Mellemtilstand ikke kan undgaaes, at Lovforslag af kirkeligt Indhold maatte blive behandlede paa Rigsdagen, er det os en Betryggelse, at Deres Excellence har opfyldt det indstændige Ønske..., at der maatte gives Geistligheden paa Embedsvegne, og navnlig hvert Stifts Landemode, Leilighed til desangaaende at yttre sig. Følgelig vilde det være baade inconsequent og ustionsomt, om vi for nærværende Tid dristede os til at fremkomme med nye Forslag til en Forfatning for den danske Folkekirke".

Jeg kan ikke andet end ønske Rigsdagens Opmærksomhed særlig henledet paa den Stilling af Forholdene, her er angivet, og paa den Vei til Ordning af samme, her er anviist. Det

skal hverken være „nødvendigt eller hensigtsmæssigt eller skjønsomt“ at andrage paa en lovordnet Bestemmelse af Fremgangsmaaden ved kirkelige Lovarbeider: ikke nødvendigt, fordi det betragtes som allerede givet, at Landemoderne staae som Kirkens rette Organer, — ikke skjønsomt, fordi det Ønske er blevet opfyldt, at Landemoderne betragtes og behandles som kirkelige Organer —, ikke hensigtsmæssigt, fordi den allerede indledede Behandlingsmaade af kirkelige Anliggender synes let og bequemt at kunne blive staaet fast uden Lov, ad administrativ Vei. Jeg tilstaaer, at det er denne Betragtning, som egentlig er blevet bestemmende for mig. Det forekommer mig ikke usandsynligt, at Tingene virkelig kunde gaae saaledes, dersom Rigsdagen lader Øieblikket gaae ubenyttet hen. En Forelæggelse af Regjeringen for Landemoderne behøver kun at gjentages een eller to Gange, — og den Forening af Biskopper og Provster, som udgjør Landemoderne, vil da paa eengang see sig sat i en kirkelig Stilling, som ingensinde har været kjendt i Danmark efter Reformationen. Om Ønskeligheden og Værdien af saadanne aristokratisk-geistlige Kirkeraad kunne Meningerne være deelte; men derom troer jeg ikke, at der kan være nogen Meningsforskjel, at det ikke vil være sømmeligt og heller ikke tjenligt, at Grundlovens § 80 uventet skulde paa den Maade anses at være skeet Fyldest. Det kan ikke være sømmeligt eller tjenligt, at vi ligesom uforvarende, ved at iagttage en passiv Holdning, istedetfor at underkaste Sagen alvorlig og fleersidig Prøvelse, glide over i en Kirkeorganisation, der ligesom vilde have dannet sig af sig selv. I denne Betragtning er jeg atter forvisset om, at jeg har den store Fleerhed af den danske Geistlighed paa min Side, og jeg troer heller ikke, at Landemoderne selv ville ønske eller ville kunne være tjente med at komme i Besiddelse af den kirkelige Stemme blot ved „en Udtalelse af Majestæten“, men alene ved Lov og ved den Anerkjendelse, som deri vilde ligge, at det fra Folkets Side antages for at være den meest betryggende Maade, hvorpaa kirkelige Anliggender kunne blive varetagne, naar den kirkelige Stemme bliver overdraget til Biskopper og Provster i Forening“.

Provst Bloch fremhævede, mod Prof. Clausen, det Factum, at, medens Forslaget tidligere havde fundet en temmelig stor Indgang hos Geistligheden, „idet omtrent ⅓ af denne Stand sluttede sig dertil“ [1]), havde Resultatet af Forhandlingerne

[1]) Forslaget fik omtrent 900 Underskrifter, deriblandt 200 Præster, s. Ugeskr.s 8de Bd. P. 223—224.

paa Landemoderne været „meget ugunſtigt“ for det. „Det ubeſtridelige Reſultat forekommer mig ſaaledes at maatte blive dette, at Forſlaget vel har vundet en enten mindre betydende eller kortvarig Intereſſe hos Geiſtligheden, men at det ſaagodtſom ingen Intereſſe har vundet hos Folkekirkens læge Medlemmer, blandt hvilke det end ikke har formaaet at vinde eet Individ for hvert Paſtorat. Jeg veed ſaaledes ikke, hvad den ærede Forſlagsſtiller ved nu atter at føre Forſlaget frem egentlig har at ſtøtte ſig til uden til ſin egen ſtærke Intereſſe for Sagen, der vel har fuld ſubjectiv Berettigelſe, men dog ikke den fornødne objective Betydning. Han vil maaſkee ſvare, at han endnu betragter Sagen ſom Folkets og Folkekirkens, og at han derfor med god Fortroſtning fører den frem for Rigsdagen ſom Folkets Repræſentation, der da ogſaa maa antages at repræſentere den overveiende Fleerhed af Folket, der hører til Folkekirken. Men hvorledes den ærede Forſlagsſtiller, efter at have tabt ſin Sag med Landemoderne, kan appellere til Rigsdagen, indanke for denne en Sag, der juſt hviler paa den Forudſætning, at Rigsdagen ikke er Folkekirkens rette Repræſentation, hvorledes han kan gjøre dette uden Selvmodſigelſe, det indſeer jeg ikke. Jeg holder mig forvisſet om, at den danſke Rigsdag, der hidtil med ſaa varſom Haand har taget paa alle kirkelige Sager, vel vil vogte ſig for at træffe nogen kirkelig Afgjørelſe i ſtik Modſætning til den Betænkning, ſom foreligger fra de forhaandenværende kirkelige Organer. Hvorfor driver dog den ærede Forſlagsſtiller ſaa ſtærkt paa denne Sag? Han veed dog godt, at Folkekirken gjemmer ſkjærende Modſætninger i ſit Skjød, og at Striden mellem to meget forſkjellige Retninger er blusſet op med fornyet Heftighed. Nærer han det Ønſte og det Haab, at det ved en ſaadan Repræſentation ſkal lykkes Majoriteten at beherſke Minoriteten, da troer jeg, at det vil viſe ſig, at en ſaadan paatvungen Repræſentation vil føre til en meget betydelig Udtrædelſe af Folkekirken, og ſaaledes mod den ærede Forſlagsſtillers Henſigt virke opløſende og ſvækkende, iſtedetfor ſammenholdende og ſtyrkende. Folkekirken befinder ſig i en Udvikling, eller maaſkee rettere, det danſke Folk befinder ſig i en Udvikling paa Kirkens Omraade: almindelig Religionsfrihed er indført, Sognebaandet er løſt, og man har begyndt at benytte denne Frihed; Menighedsraad ere paa flere Steder oprettede. Lad os dog give Tid og ſee, hvad denne Udvikling vil føre til, hvad den vil pege paa, iſær da der fra Folkekirkens Side dog virkelig ikke foreligger noget

Ønske om, men tvertimod en stærk Udtalelse mod det af den ærede Forslagsstiller saa stærkt attraaede Kirkeraad".

Herimod indvendte Prof. Clausen, at Forslaget ikke havde været omsendt til almindelig Underskrift baade blandt Geistligheden og blandt Folket, men kun til enkelte Personligheder, om hvilke man kunde antage, at de havde en særlig, mere end almindelig Interesse for kirkelige Anliggender. „Den ærede Landsthingsmand (Provst Bloch) har endvidere fundet en Selvmodsigelse for mit Vedkommende deri, at jeg indanker denne Sag for Rigsdagen. Jeg mener, at dette er grundet paa en aabenbar Misforstaaelse. Rigsdagen kan vistnok ikke ønske eller anse sig competent til at befatte sig med egentlig kirkelige Anliggender; men her er Spørgsmaalet om et Mellemværende mellem Kirken og Staten, og her er Rigsdagen quam maxime ikke blot competent, men opfordret til at tage Sagen i sine Hænder. — Naar endelig den ærede Landsthingsmand har gjentaget den sædvanlige Udtalelse om den store Splid i Kirken og om de Udtrædelser, der vilde blive en Følge af Loven, da have vi ofte hørt disse Taler; men jeg troer ikke, at man bør slutte til Virkeligheden af slige truende Udtalelser. Det vilde dog være i høieste Grad ubesindigt og overilet, om man vilde træde ud af Folkekirken paa Grund af Oprettelsen af et Kirkeraad; man maatte dog først oppebie, hvorledes dette Kirkeraad gik frem. Dersom det da viste sig, at det greb forstyrrende ind i det kirkelige Liv, da kunde jeg begribe, at Tiden var kommen til at udtræde, men før dog vel ikke. Naar det er sagt, at i Kirkeraadet Majoriteten vilde komme til at beherske Minoriteterne, da vil jeg spørge den ærede Landsthingsmand, om ikke i Landemoderne Majoriteten har behersket Minoriteten; jeg vil spørge, hvorledes overhovedet nogen Afgjørelse kan bringes tilveie uden gjennem Majoriteten. Jeg finder i Landemodsforhandlingerne de sælsomste Forestillinger om det saakaldte Majoritetstyranni, bestaaende i, at Afgjørelsen beroer paa Majoritetens Vota; hvorledes gaaer man da overalt frem, hvorledes kan man gaae frem uden efter Majoritet? Man skulde næsten troe, det var Meningen herefter ikke at lade de fleste, men de færreste Stemmer gjælde, saa at Minoriteten kom til at beherske Majoriteten. Stillingen af de forkastede Forslag i Landemoderne maatte da ansees som meget gunstig, især dersom der, hvor alle Stemmer have forenet sig imod dem".

Amtmand Lehmann behandlede især Spørgsmaalet om Landemodernes Stilling. „Det er jo aldeles vist, at det er først den nærværende Kirke- og Undervisningsminister, der

har paa en Maade tillagt dem en saadan Charakteer; om, fordi han virkelig haabede deri at finde en sand og uforfalsket Udtalelse fra Folkekirkens Side, eller fordi han i alt Fald deri fandt et bequemt Middel til at forhindre Sagens overilede Behandling, skal jeg henstille til min ærede Ven Ministeren selv at afgjøre; men det er jo dog vist, at det ene Factum, at Landemoderne ere blevne opfordrede til at udtale sig om en enkelt Sag, ikke kan tillægge dem en saadan Competence; og uagtet jeg ikke har kjendt den hele Række af Kjendsgjerninger, som nu her ere forelagte, om den Maade, hvorpaa denne Institution er bleven indstiftet, og hvorledes den i alle saadanne Anliggender er bleven betragtet og behandlet af alle paafølgende Regjeringer, saa har dog selve Resultatet været mig som hver dansk Mand bekjendt, nemlig at Landemoderne ikke ere saadanne Organer. Den ærede Forslagsstiller henledede derefter Opmærksomheden paa, om de da vare egnede til at blive det. Det er vist den ærede Forslagsstiller saa magtpaaliggende at faae en ordentlig Kirkeorganisation istand, at han vilde være villig til at betræde enhver Vei, der kunde føre nogenlunde til Maalet, selv om det ikke var den, han fremfor alle ønskede; men det er Alle vitterligt, at Landemoderne ikke ere Andet end Biskopperne og nogle Provster, og at Provsterne vælges ikke med det Hensyn for Øie, at de i høieste og dybeste Betydning skulle være Bærere af Kirkens sande Interesser, men at de væsentligt ere juridiske Embedsmænd, der have at bestille med heel Deel Smaaforretninger. De kunne ganske vist ved Siden deraf være eminente Geistlige, men det er ingenlunde deres dybe theologiske Viden, ingenlunde deres Virksomhed som Lærere i Kirken, ikke engang deres udmærkede Dygtighed som Sjæleførgere, der er de ledende Principer ved deres Valg, men deres Forretningsdygtighed, som mere har at bestille med Cancelliskrivelser og Praxis og saadanne underordnede Hensyn end med Kirke-Synode eller endog politisk Viisdom til at styre Kirkens Anliggender. Naar der dernæst tales om, at Rigsdagen ved at give denne Sag Fremme skulde forgribe sig paa Kirkens Anliggender, saa er det netop for at undgaae denne Nødvendighed, at Sagen er fremkommen og har fundet varme Talsmænd i Rigsdagen, som jeg ogsaa haaber, at den vil finde kraftig Understøttelse her. Her er aldeles ikke Tale om at gjøre nogensomhelst Indstiftelse eller Indretning eller Afgjørelse af svævende kirkelige Spørgsmaal og allermindst af de Controverser, hvorom den sidste ærede Taler (Provst Bloch) udtalte sig. Her er jo netop Tale om, at den lovgivende Magt i Kirke-

sager maa være nogetsteds; den er nu hos Kongen og Rigsdagen, ligesom den før var hos Kongen alene; men ligesom det altid har været erkjendt, hvad ogsaa den ærede Forslagsstiller gjennem en lang Skribentvirksomhed, som ogsaa af Ikketheologer er fulgt med en høi Grad af Interesse, har gjort gjældende, at under Absolutismen den souveraine Konge med sit juridiske Cancelli ved Siden var en uheldig Form for en Kirkebestyrelse, saaledes er det af os Alle indrømmet, og derfor behøver den ærede Forslagsstiller ikke at sige det, at vi som Supplement til den constitutionelle Konge til Afgjørelsen af egentlige kirkelige Spørgsmaal mangle den indre Berettigelse, og at det derfor maa være os i høieste Grad magtpaaliggende at skabe et Organ, der har en saadan Berettigelse, naturligviis, da vi ikke have ifinde at give den lovgivende Magt fra os, kun med raadgivende Stemme, men dog med en saadan Stemme, der har den indre Berettigelse til at være det, som Landemoderne paa ingen Maade ere og efter min Overbeviisning aldrig ville kunne blive, bestaaende kirkelige Organer, en virkelig Repræsentation af Folkekirken. Det er altsaa den formelle Organisation af et saadant Organ, hvorom der er Tale, og det er jo ganske menneskeligt — det vilde maaskee være gaaet os Alle ligesaa i lignende Tilfælde —, at naar den nuværende Minister henskjød saadanne Sager til Landemoderne, disse derved kunne have faaet Smag paa og Lysten vakt til nu virkelig at blive til en Kirkerepræsentation for smaa Corporationer, der kun have havt at gjøre med meget underordnede Anliggender, som i Opinionen sandelig ikke have staaet med Palmer i Hænderne, idetmindste ikke saa langt min Erindring gaaer tilbage. L'appetit vient en mangeant, og det vilde, uden at jeg paa nogen Maade vil kaste Skygge paa Individer eller paa en Institution, indenfor det tarvelige Omraade, for hvis Skyld den er instiftet, være meget menneskeligt, om de kunde vinde Lyst til og Smag paa nu at blive det, de ikke ere; men deri er jeg aldeles enig med Kirke- og Undervisningsministeren, baade efter hans Udtalelser i den tidligere Kirkecommission og hans Yttringer her, at hvilkensomhelst Kirkeforfatningen end bliver, er den, vi mindst ville have, et Bispeherredømme, og Landemoderne ere aldeles ikke Andet som politisk Institution end et Bispeherredømme med nogle, i ganske andre Øiemed end kirkelige, valgte Provster til Bærere af Slægbet. Jeg finder derfor, at ligeoverfor hine Udtalelser, der have fundet Sted i Landemoderne, og hvoraf den ærede Forslagsstiller med al den Ro og historiske Overlegenhed, hvormed han pleier at behandle saadanne Sager,

har refereret nogle af de meest cardinale Punkter, der naturligviis ikke indeholde en ligefrem Protest imod Rigsdagens Ret til at give en saadan Lov — thi en saadan Protest vilde kun være at besvare med Haanlatter, — men som dog indeholde en bestemt Paastand om, at det ved Hans Excellence Ministerens fremtidige Praxis eller Hans Majestæt Kongens egne allerhoieste Tilkjendegivelser skal etableres som factist her i Landet, at det er Landemoderne, der ere de rette Vedkommende til at være Organer for Kirken, — ligeoverfor dette, siger jeg, er det efter min Mening paa den hoie Tid, vel ikke hovedkuldt at fremskynde en Kirkeorganisation, men eenstemmigt at give denne Sag Fremme, vindicerende Rigsdagen hvad Rigsdagens er".

Cultusminister Hall dvælede deels ved sit eget Forhold til Sagen, deels ved Landemodernes Betænkninger, idet han bemærkede, at Forslagsstilleren tidligere havde fundet det velbegrundet, at Sagen forelagdes Landemoderne, og dengang havt ret god Tro til disse. „Det er nu imidlertid ganske klart, at det Resultat af Forhandlingerne, som jeg tillod mig at nævne som mit Haab og mit Onske, og om hvilket ogsaa den ærede Rigsdagsmand dengang selv nærede noget Haab, ikke er opnaaet. Der kan ikke være nogen Skygge af Tvivl om, at den Stemme, der er hørt fra Geistligheden ad denne Vei, har været aldeles imod, at man nu gik ind paa at afgjøre Kirkeforfatningssagen ved et eller andet af de foreliggende Lovforslag. — Den ærede Landsthingsmand har nu meent, at der ikke kunde lægges saa stor Vægt paa de Udtalelser, som have fundet Sted fra Landemodernes Side, og han er deels gaaet ind paa en historisk Undersøgelse af Landemodernes Beskaffenhed og Indretning, deels paa en Fremhæven af de forskjellige Ytringer, som ere komne frem i Landemodernes Betænkninger. Hvad nu for det første angaaer den historiske Udvikling af Landemodernes Beskaffenhed og Indretning, saa skal jeg ikke følge den ærede Landsthingsmand her; jeg kan kun for mit Vedkommende have Anledning til at udtale, at forsaavidt Forslag, vedrørende de kirkelige Forhold, som enten vare fremlagte for Rigsdagen, eller som kunde ventes at ville fremkomme der, forinden bleve forelagte for Landemoderne for derigjennem at bringes under Geistlighedens Overveielse, da skete dette uden nogensomhelst Paavirkning af Indstillinger fra Bisloppernes Side. Det skete ifølge min bestemte Overbeviisning om, at dette var den Vei, ad hvilken det snarest vilde være gjorligt at bringe en Afgjørelse istand af flere af de saakaldte brændende Spørgsmaal, der hidtil havde viist sig som ganske

uloselige under den nuværende Tingenes Tilstand. Jeg troer, at naar man seer tilbage paa de Spørgsmaal, der her haves for Øie, maa det siges, at den Vei, man har fulgt, har ledet til, at en Afgjørelse af flere af disse Spørgsmaal er gaaet for sig langt lettere og med mindre Modstand og Lidenskab, end man vilde have mødt, hvis en anden Vei var bleven fulgt. Dette staaer jo vistnok i Forbindelse med, at Behandlingen af disse Sager paa Landemoderne ingenlunde kan betragtes alene som en Overveielse mellem Biskopperne og de faa Provster, som udgjøre Landemodet. Det har fra Begyndelsen af været min Plan, — og den er navnlig bleven fulgt fuldstændigt ved de sidste Landemøder, — at give den hele Udtalelse fra Landemodet den større Betydning, som den vilde have, naar den kunde vise sig i sit Forhold til de Udtalelser, der maatte finde Sted fra samtlige Geistlige i Stiftet, naar disse fik Leilighed til at udtale sig om slige almindelige Spørgsmaal. Saaledes er det ogsaa gaaet til nu ved denne Forfatningssag. Naar der bliver Spørgsmaal om, hvorledes Landemoderne have behandlet denne Sag, saa ligger det jo i Tingenes Natur, at det har nogen Vanskelighed at give en ganske tro og correct Fremstilling af, hvad der under disse Forhandlinger er skeet, ja selv af hvad der i de forskjellige Betænkninger er udtalt, saa at der faaes et fuldkomment tro Billede deraf. Jeg er overbeviist om, at den ærede Landsthingsmand har bestræbt sig for at give dette Billede saa tro og træffende som muligt, og jeg har fuldkommen anerkjendt det Talent og den Kunstfærdighed, hvormed han har givet dette Billede; men jeg kan dog ikke nægte, at efter det Indtryk, som det har gjort paa mig, er det ikke ganske overensstemmende med, hvad der virkelig ligger i de afgivne Landemods-Betænkninger. Det forekommer mig, at i et meget væsentligt Punkt har den ærede Landsthingsmand tegnet langt skarpere, malet langt stærkere, end man kan sige er skeet i Landemodernes Betænkninger, og at dernæst den ærede Landsthingsmand ved at fremhæve enkelte Yttringer og navnlig en enkelt Betænkning, let har kunnet bidrage til, at disse afgivne Betænkninger fik et andet Udseende end det, som det synes mig klart alene kan tillægges dem. Jeg skal naturligviis ikke forsøge paa at gaae dybere ind heri; jeg gaaer ud fra, at Sagen efter sin egen Beskaffenhed og Betydning, efter Vægten af den Mands Stemme, der har bragt den frem, sandsynligviis vil gaae over til et Udvalg; jeg betragter det som givet, at dette Udvalg vil ønske at komme i Besiddelse af alle de Oplysninger, som kunne haves med Hensyn til Sagen, o

dertil høre jo naturligviis ogsaa de afgivne Erklæringer fra Landemoderne. Der vil nu for disse Mænd være Leilighed til fuldstændigt og nøie at gaae ind paa dem, og det er en Selvfølge, at der fra min Side skal bidrages, hvad der kan, til at gjøre disse Oplysninger saa fuldstændige som muligt. Men det maa jeg fremhæve, at det ikke kan siges, at den Anskuelse gaaer igjennem Landemodernes Betænkning, at man skulde lade Kirkeforfatningssagen blive beroende, som den er.

Det er min Overbeviisning, at det vil findes at gaae igjennem de fleste af dem — idetmindste flere af dem — paa den bestemteste Maade, at man ikke tør lade det blive beroende derved. Det findes bestemt udtalt fra nogle Sider, at man haaber at faae Sagen bragt frem igjen ved næste Landemode, da man ønsker at faae yderligere Leilighed til deels at gjøre fuldstændigere Erfaringer, deels at faae det Grundlag udvidet, hvorpaa man meente, at der burde bygges; og det er fra flere Sider bestemt udtalt, ogsaa hvor man vilde bringe en mere fuldstændig Skikkelse af den nuværende Tingenes Tilstand ved en Combination af Menighedsraad og Bisperaad tilveie, som fra Fyens Stift, at dette kun kunde betragtes som en Overgangstilstand. Det eneste Sted, fra hvilket der kan siges at være kommet en Udtalelse, som gaaer ud paa at give en Form for Forfatningssagens Afgjørelse, der kan betragtes som mere definitiv, er netop Ribe Stifts Landemode, som jo gaaer ind paa Dannelsen af et Kirkeraad i Overeensstemmelse med de Grundsætninger, der findes saavel i Kirkecommissionens Majoritetsforslag som i Forslaget fra de 12 Mænd; Medlemsantallet skulde vel være mindre, men Raadet skulde dog bestaae af et lige Antal geistlige og verdslige Medlemmer, og man er gaaet ud fra et Grundlag om Menighedsraadsvalg, som vel ikke er overeensstemmende med de 12 Mænds Forslag, men med Forslaget fra Kirkecommissionens Majoritet, hvortil den ærede Landsthingsmand jo selv hørte; det er det eneste Forslag, om hvilket det kan siges, at man er gaaet ud fra, at det skulde bestaae som noget mere Definitivt. Jeg maa bestemt udtale, at man ingenlunde gjennem Landemodernes Betænkninger, som de her foreligge, har lagt en Tendents for Dagen til at ville stræbe efter at faae det Bestaaende slaaet fast som den endelige Form for Kirkeforfatningen; tværtimod har man ønsket — fra flere Sider endog meget paatrængende — at maatte arbeide paa at faae Sagen ordnet, ved at sørge for at tilveiebringe de fornødne Betingelser derfor. Der kan naturligviis være forskjellige Meninger om, hvilke disse Betingelser skulle være;

men det kan siges at være Noget, der gaaer igjennem saavel Landemodernes Betænkninger som selve Forhandlingerne, idetmindste hvad angaaer den langt overveiende Deel af dem, der have yttret sig, at der er et stærkt Ønske om, at Menighedsraadene snart kunne være tilstede og ved deres Valg bidrage til Dannelsen af en Repræsentation paa det nederste eller paa det øverste Stadium, alt efter Forslagenes Indhold. Det er ganske vist, at man her, som den ærede Landsthingsmand ogsaa har gjort, kan fremhæve enkelte Stemmer fra en eller anden Side, som have yttret en høiere Grad af Mistvivl til et Kirkeraad, end maaskee rigtigt; men paa den anden Side vil Enhver ved Gjennemlæsningen finde, at der fra alle Sider har udtalt sig en høi Grad af Interesse for Menighedsraad, at mange Præster have bemærket, at de havde været heldige i deres Bestræbelser for at tilveiebringe saadanne; der er ogsaa indkommet til Ministeriet fra forskjellige Sider Udtalelser om det Ønskelige i at virke til, dog kun ad den samme Vei som hidtil, uden ved Tvang at paabyde det, deres Tilblivelse, og navnlig har man som et Middel dertil, der vilde være meget ønskeligt, antydet en Forandring i Loven af 8de Marts 1856, der angaaer Bestyrelsen af de Fattiges Penge, der indkomme ved frivillige Bidrag, saaledes at denne gik over til Menighedsraadene. Man er nemlig gaaet ud fra, at, naar et saadant ydre Moment kom til, vilde det bidrage til at samle Menigheden om Personer, som i saa Henseende kunde fremtræde som dens Repræsentantet. Det er det, som er meget bestemt fremført fra mange Sider, og man har derfor troet, at, naar disse Menighedsraad i et større Antal vare komne tilveie, da vilde lettere den hele Organisation, som paatænktes saavel af Kirkecommissionens Majoritet som af de 12 Mænd, kunne etableres. Det er saaledes i Lolland-Falsters Landemodes Betænkning udtalt, at man vilde anse det for rigtigt, naar der blot for Halvdelen af Menighederne var tilveiebragt Menighedsraad, at da Valgene kunde finde Sted. Med Hensyn til selve Landemoderne er der saagodtsom i alle Tilfælde blevet antydet det Ønskelige i, at der gives en større Udvidelse, saaledes netop, at det Præg, som af den ærede Landsthingsmand blev fremført, at de have ved blot at bestaae af Biskopper og Provster, paa en meget mærkelig Maade vilde forandres. Dette er saagodtsom i alle Tilfælde, maaskee med Undtagelse af eet, traadt frem deels i Forslag om, at en saadan udvidet Forsamling af samtlige Geistlige og alle Medlemmerne af Menighedsraadene først kunde forhandle og afstemme over Sagerne, og deels derved, at man

vilde indrømme deels Menighedsraadene og deels Geiſtligheden at ſende Repræſentanter, der ligefrem ſkulde tage Plads i Landemodet ſelv. Saaledes ſom jeg har opfattet Landemodernes Betænkninger, har det været et afgjørende Træk i dem, at man ingenlunde har meent, at man kunde blive ſtaaende paa det nuværende Standpunkt ſom et tilſtrækkelig retligt og iøvrigt fyldeſtgjørende, ſom den ærede Landsthingsmand meente; man vil tværtimod ſøge at virke til ſaaſnart ſom muligt at ſkaffe Betingelſerne tilveie for en yderligere Udvikling af Sagen. Derimod kunne viſtnok Meningerne være forſkjellige om, hvorvidt der kan tænkes i en nærmere Fremtid noget Udbytte af en ſaadan Udſættelſe af Sagen. Jeg føiede til ved Svaret paa den omhandlede Interpellation, at jeg kun kunde ſige, at det vilde være mit Haab og Ønſke, at Stemningen paa Landemoderne og hos Geiſtligheden vilde være en ſaadan, at jeg kunde foreſlægge et Forſlag til en endelig Ordning af Forfatningsſagen for denne Rigsdag, og det var med fuld Overbeviisning at jeg udtalte det. Det vilde ogſaa have været mig kjært, om dette havde været mig muligt; men efter de Forſlag, der ere fremkomne og have været til Forhandling rundt om i Landet, hvor et Antal af henved 600 Geiſtlige i de forſkjellige Stifter har været tilſtede, altſaa over Halvdelen af ſamtlige Landets Geiſtlige, og hvor ſaadanne Udtalelſer have fundet Sted ſom de, der nu foreligge, og med den Charakteer, ſom jeg har tilladt mig at fremhæve, troer jeg ikke, at det vilde være forſvarligt fra min Side nu at fremlægge et Forſlag for Rigsdagen. Naturligviis er det en anden Sag, at den ærede Landsthingsmand ſelv kan finde Anledning til at foreſlægge et ſaadant til Forhandling og Udtalelſe fra Rigsdagens Side. Det er ganſke viſt en Mangel, at der med Henſyn til Forſlag om Dannelſen af en Kirkeforfatning hidtil kun har fundet ſaare ringe Udtalelſer Sted fra Lægmands Side; det er ganſke viſt, at naar man gaaer tilbage i Tiden, er det langtfra, er der enten i eller udenfor Rigsdagen er fremkommet Stemmer af en ſaadan Vægt eller med en ſaadan Følelſe for Sagen, ſom man i andre, unægtelig langt mindre vigtige Sager er vant til at høre og maa høre, førend der kan være Spørgsmaal om at betragte det ſom et paatrængende Anliggende.

Nu vil det netop ved det Skridt, ſom fra den ærede Landsthingsmands Side er gjort, komme til at viſe ſig, hvorledes Spørgsmaalet opfattes fra Rigsdagens Side, og jeg troer, at det i ſaa Henſeende vil viſe ſig at være et ſandt Gode, at de Forhandlinger have fundet Sted, ſom i ſidſte

Sommer ere førte. Jeg troer, at man af de stedfundne Udtalelser er bleven fuldelig bekjendt med, at der har viist sig en varm og levende Interesse for Sagen og dens rette Afgjørelse, og jeg troer derfor, at det maa anseés for meget ønskeligt, at disse foreligge, inden Rigsdagen kommer til at skjenke denne Sag sin Overveielse. Jeg er overbeviist om, at denne Sag ingenlunde vil standses her; det staaer fast for mig, at den, selv om end maaskee igjennem flere Kampe, vil føres igjennem til sit endelige Maal, men jeg troer ogsaa, at, naar man tager Hensyn til, hvad det er for en Sag, der her handles om, hvorledes Stillingen er med Hensyn til denne Sags Afgjørelse, vilde selv nogle Aars Anstrengelse ikke anseés for formange, og vi have ikke anstrengt os stort for den uden i alt Fald i den allerseneste Tid. Det, at der staaer i Grundloven, at Kirkens Forfatning skal ordnes ved Lov, er for mig ikke nogen afgjørende Grund til at gjøre Noget for at fremtvinge dette til et bestemt givet Tidspunkt. Jeg troer, at man maa gaae ud fra, at denne Sag er af saa almeen Vigtighed, at nogle Aar, flere eller færre, saa betydningsfulde de end kunne være for den Enkelte, ikke kunne siges at have nogen Betydning med Hensyn til det Tilsagn om Forfatningsordningen, der gives i Grundloven. Det, det væsentligt kommer an paa, er, at vi, naar der skal skabes en ny Forfatningslov, da faae en Forfatning, som naturlig bæres af dem, der skulle bære den, og dette troer jeg dog indrømmes, at Danmarks Geistlighed gjør i en ganske overordentlig Grad".

Om Landemodernes Forhold udtalte ligeledes Conferentsraad Madvig sig, og sagde, at ogsaa han havde „en Følelse af, at der indtil en vis Grad er gjort de iaar sammentraadte Landemøder nogen Uret. Det, som Landemoderne have tiltaget sig, have de nemlig ikke tiltaget sig som Bisper og Provster. Jeg er fuldkommen enig i, at man her maa nedlægge Indsigelse mod at betragte Landemoderne enten i deres nuværende Skikkelse eller i den udvidede Skikkelse, der iaar blev dem tildeel, som en Repræsentation for Folkekirken, saalænge de kun bestaae af Geistlige, da Folkekirken ikke kan repræsenteres blot af Geistlige. Jeg er dernæst enig med dem, der med Styrke have holdt paa Rigsdagens Ret til at gribe ind i dette Anliggende. Der er i Grundloven tilsagt en Lov, og ingen Lov kan komme istand uden Rigsdagens Medvirkning. Jeg vil tilføie et tredie Moment, som ikke endnu er nævnt. Jeg holder meget stærkt paa, at, saalænge vi ikke faae en ny Lov, er der vel mange Huller i vor Kirkeforfatning, men vi have

dog en Kirkeforfatning og mange bestaaende kirkelige Love, som maae opretholdes og respecteres, og jeg vil altid stærkt kjæmpe mod dem, der troe at kunne benytte Mellemtiden som en Opløsningens og Desorganisationens Tid. Forsaavidt staaer jeg paa Forslagsstillerens Side. Jeg staaer paa hans Side med Hensyn til Ønsket om at frembringe en endelig Kirkeforfatning, og jeg respecterer den Consequents, hvormed han anseer det for nødvendigt fra sin Side at bringe Sagen frem; men — jeg udtaler det ganske aabent — jeg har intet Haab om, at der i dette Øieblik kan tilveiebringes en Kirkeforfatning, jeg har intet Ønske om, at Rigsdagen dennegang eller meget snart skulde sætte sig i Virksomhed, for trods visse Vanskeligheder og Besvær dog nogenlunde at tilveiebringe en Kirkeforfatning. Den lutherske Kirke har i mere end 300 Aar ikke havt nogen saadan Forfatning og Styrelse, ikke havt noget folkeligt Organ. Det er et Savn for denne Kirke, men det er ikke let, efter en lang Udsættelse af saadanne Institutter, at skabe dem, og man maa derfor ikke vente, at det gaaer hurtigt og let dermed. Hvad der nu foreligger er, at den ene Side af Folkekirken her i Landet, Geistligheden, — det er kun den ene Side af Kirken, og naar vi have Tillid til Kirken og ville bringe den Midler og Former for et nyt Liv, maae vi troe, at der hos den er Sands for og Forstand paa kirkelige Ting — ikke har forenet sig til nogen fælles Tanke om en Kirkeforfatning. Der kan udsættes Noget paa den Form, hvorunder dette Resultat er fremkommet; de parlamentariske Former, under hvilke Forhandlingerne have været førte, lade overmaade meget tilbage at ønske. Men uagtet jeg troer, at Mangelen paa rigtige Former har gjort, at Resultatet stiller sig f. Ex. med Hensyn til Tallet lidt anderledes, end det ellers vilde have gjort, kan jeg ikke skjule for mig selv, at den danske Geistlighed ikke har ydet det Forslag, hvori jeg har taget Deel, den Sympathi, som vi havde ventet, at det skulde faae. Naar vi da nu skulle søge meget stærkt at fremme Forslaget, maatte vi see, at det havde vundet Sympathi fra en anden Side. Naar vi skulle antyde, at Mangelen paa Sympathi hos Geistligheden laae i en Lyst hos denne til at beholde Herredømmet for sig selv, og vi derfor skulle gaae til Sagen for at udrive Kirken af et Hierarchi, maatte det paa den anden Side foreligge, at der hos Kirkens verdslige Medlemmer havde viist sig en stor Lyst til at faae Sagen fremmet, der kunde siges at gaae i en bestemt Retning, en Lyst til nogenlunde at slutte sig til det fremkomne Forslag. Nu, jeg anseer det foreliggende Forslag

for i det Hele at være godt og fornuftigt, men der har heller ikke fra Kirkens verdslige Medlemmers Side yttret sig den Sympathi, paa hvilken vi havde regnet; en saadan er for Øieblikket ikke tilstede. Jeg kjender mange fornuftige og brave Mænd, der — og jeg troer det gjælder om Flertheden af de verdslige Medlemmer af Kirken — i dette Øieblik have en Sky og Frygt for den Tanke, selv at komme ind i en saadan kirkelig Forsamling, de føle sig ikke dette Kald voxne. Sagen er dem endnu for ny, de føle ikke hos sig selv den Overbeviisningens Fasthed, paa hvilken de kunde støtte sig, og jeg troer derfor, at Sagen trænger til at hvile endnu i nogen Tid, uden at jeg derfor paa nogen Maade vilde ansee det for rigtigt, at Landsthinget ikke tog den under videre Behandling nu, om det saa blot var for virkelig at gjøre sig bekjendt med den Behandling, den andre Steder har faaet. Men jeg vilde især ansee det for meget forgeligt, og det er det, jeg fornemmelig vil udtale, om vi skulde lade os paa nogen Maade lede til at paaskynde Ordningen af Kirkeforfatningen af den Grund, at vi vare bange for, at Andre ligesom skulde unddrage os vor Ret. Vor Ret kunne vi hævde og Anmasselser fra andre Steder kunne vi tilbagevise, men vi skulle ikke, naar vi ikke hos os selv finde en virkelig Ret til at tage fat paa Sagen og Lyst og Kald til at behandle saadanne Gjenstande, lade os lede til at fremkalde en Lov, fordi maaskee Een og Anden kan have betvivlet vor Competence, hvilken vi have alle Midler til at hævde. Endogsaa denne Sags Behandling her i Thinget er tilstrækkelig til at hævde vor Competence. Jeg skal derfor stemme for, at denne Sag gaaer videre, men jeg har allerede udtalt, at jeg ikke troer, at vi endnu ere komne paa det Standpunkt, at vi kunne vente et Resultat. Naar Nogen med Hensyn til den Indvending, jeg hentede fra de verdslige Medlemmers ringe Samstemning, skulde sige: ja, vi maae formelt skabe en Kirkeforfatning, for at denne Sympathi efterhaanden kan komme ved Vanens Magt —, da er jeg meget bange for, at det er formeget at ville skabe en heel Kirkeforfatning, en heel Kirken repræsenterende Forsamling for at vænne os dertil; jeg troer, at Vanen og Lysten maa komme mere successivt. Det gjør mig ondt, at der med Hensyn til Menighedsraad ikke er opnaaet Mere, jeg vil haabe, at der kan blive opnaaet Mere, og at maaskee paa anden Maade, i mindre Kredse, Lægmænd kunde føres sammen med Geistlige til fælles Forhandling. Men kan der ikke fremkaldes en større Lyst til Deeltagelse, vilde det være et betænkeligt Experiment at indføre Forfatningen og sige: „Den skal skabe

Livet". Jeg tvivler ikke om, at den forundne Interesse nok efterhaanden vil komme, men den lader sig ikke fremtvinge. Min Stilling til Sagen er altsaa denne: Jeg kan paa ingen Maade fravige Erkjendelsen af, at vi maae bringe det dertil at faae en Kirkeforfatning. Jeg holder paa Forslaget, som det foreligger, som et forstandigt Forslag. Jeg har selv været med at bearbeide det, skjøndt ikke i dets sidste Skikkelse; men jeg troer virkelig, at dette er en Sag, hvor Betimelighedsspørgsmaalet har stor Betydning; thi dette Spørgsmaal dreier sig om, hvorvidt der er Kræfter tilstede til at udføre det Hverv, hvorom her er Tale".

Sagens Overgang til 2den Behandling vedtoges enstemmig. Efter Forslag af Prof. Clausen vedtoges, at et Udvalg paa 7 Medlemmer skulde nedsættes. Til Medlemmer af Udvalget valgtes den næste Dag, Fredagen den 16de Octbr., Provst Bloch, Prof. Clausen, Conferentsr. Madvig, Amtmand Lehmann, Etatsraad Dahl, Etatsr. Tang, Gaardeier Møller.

(Fortsættes).

Biskop Laubs Circulære om Menighedsraad.

„De Meddelelser, som jeg nyligen har modtaget fra de faa Steder i Stiftet, hvor Menighedsraad i det forløbne Aar ere indførte, og som egentlig kun vare bestemte til Efterretning for mig og til Brug ved den Beretning, jeg har at afgive til Ministeriet, har jeg troet, at Dhrr. Brødre kunde ønske at kjende Noget til. Det maatte ogsaa være mig selv kjærkomment saasnart som muligt at kunne bøde paa en væsentlig Mangel, som har været og maatte være ved mine tidligere Udtalelser om denne Sag, forsaavidt jeg der kun kunde have den for Øie i dens almindelige Omrids, uden at kunne fremvise noget concret og anskueligt Billede af den, hvoraf igjen Følgen maatte blive, at Vanskelighederne ved Sagen mere maatte træde frem end Muligheden af at faae dem overvundne. Ingen kan her vente at høre om store Ting, som allerede ere udrettede; men maatte De, m. Br.! ved hvad jeg nu skal tillade mig at meddele, og idet De mindes Herrens Ord Sach. 4, 10, føle Dem opfordrede til at overveie, mindre hvor stort det er, hvormed man ønsker engang at kunne ende, end hvor

smaat det er, hvormed man kan og tør begynde, saa vil jeg dog troe, at have gjort Dem en god Tjeneste. Og derfor maa jeg ogsaa troe, at det ikke vil tages mig ilde op, at jeg hertil benytter Meddelelser, som vist ikke have ønsket at stilles tilskue, men som, dersom de havde handlet om noget allerede Fuldendt, netop derved vilde været mindre skikkede til at gjøre den Tjeneste, som de nu kunne. Herved kan jeg da tillige bidrage til Fortsættelsen af de Meddelelser om denne Sag, som begyndte ved sidste Landemode.

De Gjenstande, hvormed Menighedsraadene have beskjæftiget sig, skal jeg ikke forsøge paa at bringe i nogen Slags Orden efter den større og ringere Betydning for det kirkelige Liv, som man maatte være tilbøielig til at tillægge dem, men lade dem fremkomme i den Orden, hvori de ere meddeelte, og hvori de kunne antages at have frembudt sig selv; og jeg mener derved bedst at fremme mit Øiemed med denne Meddelelse. Jeg mener, at Intet kan være for ringe til at medtages her, hvor Ingen vil opkaste sig til Dommer over det nys begyndte Værk, og hvor det netop gjælder om, at faae Øie paa alt det Forskjellige, som et Menighedsraad kunde faae at beskjæftige sig med; og kun ganske Enkelt troer jeg det af andre Grunde passende at forbigaae.

Om et Menighedsraad berettes der, at det i sit første Møde har besluttet: at anmode Kirkesynet om at lade anbringe nogle Bænke i Choret i den ene Kirke, hvor der oftere manglede Sæde for de Kirkesøgende; — at bevirke, at et forfaldent Gravminde over en Skolelærer fornyes; — at faae den ene af de to Kirkegaarde beplantet, og alt i første Foraar at faae et Belte af Træer plantet mod Vesten, og samtidigt dermed — deels i afvigte Efteraar deels i forestaaende Foraar — at faae den anden Kirkegaard sløifet; at faae „det saakaldte lille Tillæg" til den evang. chr. Psalmebog indført ved Gudstjenesten. Menighedsraadets Medlemmer have lovet at gjøre deres Bedste for at formaae Nogle, som ikke vilde lade deres Børn søge Skolen, til ikke at berøve deres Børn Skolens Godder. Formanden har gjort Raadet bekjendt med Jensenius's Skrift om Mormonernes Lære, og opmuntret Medlemmerne til at vaage over, at hverken Mormoner eller andre falske Lærere udbrede Vildfarelser i Menighederne. Der tilføies: 1) at Bænkene ere anskaffede, 2) at Gravmindet er fornyet, 3) at det vedtagne Sløifningsarbeide er fuldbragt, 4) at „Tillægget" er anskaffet i den ene Menighed, 5) at Frugt er spøret af Opfordringen til et Par Familier (angaaende Skolegangen).

Fra et andet Sted beretter Præſten: at Menighedsraadets Medlemmer have lovet at virke til, at Menigheden ei bliver ſtaaende uden for Kirken i Samtale efter Gudstjeneſtens Begyndelſe, og Kirkegaarden ei bruges til Tobaksrøgen og Spyg. Da Mormonernes Udſendte vedblive at vandre der omkring, ere Skrifter (f. Ex. Jenſenius) anſkaffede og ved Medlemmerne af Raadet bragte i Cirkulation, hvorved Præſten troer ikke lidet vundet; Medlemmerne have lovet at have deres Opmærkſomhed henvendt paa denne Sag og at meddele Præſten det Fornødne. Om Indførelſe af Balslevs Forklaring i Skolerne har der været forhandlet med Menighedsraadet. Den nye Konventspſalmebog har Præſten deels laant til Medlemmerne, deels opfordret dem til ſelv at anſkaffe ſig, for at gjøre den bekjendt i Menigheden, inden denne opfordres til at erklære ſig om dens Indførelſe. Til at forhindre ſkadelige Aftenſamlinger hos Høkeren i Sognet har Præſten gjort fornødne Skridt, og vundet Medlemmernes Bifald dertil, og disſe have lovet at aſſiſtere ham i Opretholdelſen og meddele ham, hvad han ellers ikke fik at vide. Da Præſten og det ene af Menighedsraadets Medlemmer tillige deeltage i Beſtyrelſen af de Fattiges Kaſſe, kan der i Menighedsraadets Møder ogſaa forhandles om de værdigſte Trængende til at modtage de milde Gaver. En ondartet Skarlagensfeber har ved haſtige Dødsfald blandt Børnene bøiet Forældrenes Hjerter og givet Anledning ogſaa for Raadets Medlemmer til Biſtand og Vennetrøſt. Den Præſt, fra hvem denne Meddelelſe hidrører, er ved ſæregne Omſtændigheder bleven bevæget til at ønſte et Menighedsraad oprettet, uagtet han ikke hos Menigheden fandt Tilbøielighed til denne Inſtitution; ogſaa de Medlemmer, ſom ere ſammentraadte med ham, viſe Frygt for at træde frem med deres Virkſomhed. Alligevel har Præſten i et alvorligt Sjæleſørger-Anliggende havt Leilighed til at begjære og bruge deres Raad. Han bemærker, at, hvor Menighedsraadet ei endnu føler ſig ret ſtøttet af et chriſteligt Menighedsliv, kan det dog vel beſtaae, og dets Virkſomhed forberedes, men at uden Forſigtighed og chriſtelig Klogſkab kan det let gjøres forhadt og uvirkſomt. Han fremhæver iſær den Leilighed, ſom Raadets Medlemmer ved deres Forhandlinger med Præſten faae til at lære ham at kjende og bringe en god Sæd ud i Menigheden, og til igjen at blive en Røſt fra den til ham, hvorved Meget opklares og oplyſes for Præſten i Menighedens Tarv. Han ſlutter ſin Beretning med de Ord: „Det er et Gode, at Raadet er der, naar det bruges paa rette Maade;

Virksomheden bør ei fremtvinges i Hast; Leiligheden til at virke noget Godt bringer Herren".

Om det tredie Menighedsraad (thi flere end tre have ikke bestaaet i det forløbne Aar — et fjerde er kommet til ved dette Aars Begyndelse) berettes: at det fra Agentselskabet for det engelske Bibelselskab i Kjøbenhavn har forskrevet 100 N. Test., hvilke alle saa hurtigt ere affatte til Menigheden, at kun Skibsfartens Standsning i Løbet af Vinteren afholder Raadet fra at forskrive en lignende Sending; — at det har uddeelt de i de Fattiges Kasse siden 31te Decbr. 1856 indsamlede Penge, og herved ei blot havt Trangen, men ogsaa den christelige Vandel og kirkelige Charakteer hos Vedkommende for Øie; — at det har været taget paa Raad med Hensyn til Bibellæsnings Holdelse, og medvirket til den Bestemmelse, at denne skal holdes i Skolerne og paa Søgnedage, naar den mørkeste Vintertid er forbi; — at det har indgaaet til Bistoppen med Indstilling (som ellers pleier at modtages fra Præsten ene) i Anledning af de Stiftrupske Legat-Bibler og opbyggelige Bøger; at det har gjort Skridt til Kirkegaardens Forskjønnelse, navnlig dens Beplantning, hvorved dog bemærkes, at man ikke tør gjøre sig stort Haab om Befolkningens Sympathi i denne Retning; — og at det har havt sin Opmærksomhed rettet paa den confirmerede Ungdoms Færd, samt Syges og Sørgendes saavel aandelige som timelige Tilstand. „Spørges der endelig om," saaledes slutter denne Beretning, „hvad Fremgang Menighedsraadets Virksomhed har, da vil det vistnok paa ethvert Sted falde vanskeligt, især efter en saa kort Tids Forløb at paavise udvortes og synlige Følger af en saadan Institutions Virksomhed, og saaledes forholder det sig ogsaa her. Jeg skal dog paapege nogle Enkeltheder, som for mig ere meget betegnende: i det daglige, private Liv er Samtale om Gud og hans Rige bleven mere almindelig, end tilforn var Tilfældet; et mere inderligt Troesliv, en større Varme og Glæde over Jesus begynder, lig en venlig Vaar, at udfolde sig i Hjertet og i Livet. Hvad nu endelig mig angaaer, da føler jeg mig saare glad over denne Institution; gjennem den knyttes jeg nærmere til Menigheden, deeltager mere i dens private Liv, dens Sorger og Glæder, og er det mit glade Haab, at der ved den Almægtiges Bistand, ved Hjælp af Menighedsraadet, vil fremblomstre et frist, forynget kirkeligt Liv her i Sognet."

Det er ikke min Agt, at ledsage det her Meddeelte med mine egne Betragtninger, jeg har kun ønsket, ved en simpel Fremlæggelse af det, vistnok kun Lidet, som er vundet, ikke

ad Reflexionens, men ad Erfaringens Vei, at foranledige Dem m. B.! til at tage Sagen i dens Heelhed under ny Overveielse. At faae Die paa, om jeg saa maa sige, Materialet, de paa en Maade haandgribelige Udgangspunkter for et Menighedsraads Virksomhed, er vel kun den ene Side af Sagen; en anden er at faae Die paa Personligheder, som ere skikkede til en saadan Virksomhed; men det Ene kan dog maaskee lede til det Andet. Dersom De i det her Skildrede kunne see Menighedsraad, som endnu ikke ere det i ret Forstand, men som kunne vorde det, — som omtrent staae i Forhold til, hvad Menigheden selv kan antages at være, men som derfor og tør troes at kunne voxe med den og indvirke paa dens Vext, saa have De dermed givet de skete Forsog det Bifald, som de kunne ønske. Imidlertid bør jeg endnu tilføie, at jeg med denne Meddelelse ikke kan ville tilskynde til at begynde paa Noget, hvorom Overbeviisningen endnu ikke er modnet, — og da tillige gjentage, hvad jeg ved en anden Leilighed har yttret, at jeg hertil ligesaalidt kan benytte Hensynet til den Betydning, som en almindelig og snar Indførelse af Menighedsraad muligt kunde faae paa Afgjørelsen af Kirkens Forfatningsspørgsmaal.

Naar denne Skrivelse kommer de Mænd tilhænde, hvem en væsentlig Deel af dens Indhold skyldes, beder jeg dem modtage min Tak for det Meddeelte og skjenke mig deres Tilgivelse for den Brug, jeg har gjort deraf. Jeg beder Dem tillige bringe Medlemmerne af deres Menighedsraad min Hilsen og mit Ønske om, at Kirkens Herre vil give dem Raade, Viisdom og Kraft til en altid rigere, frimodigere og glædeligere Virksomhed i den gode Tjeneste, hvortil De have hengivet sig".

Viborg Bispegaard den 21de Januar 1858.

O. Laub.

En Bemærkning.

I den Anmeldelse, som i „Ugeskriftet" Nr. 27—28 findes af mit Skrift „Et Indlæg i Kirkeforfatningssagen", har Recensenten (S. 28 øverst paa Siden og S. 29 nederst paa Siden) yttret sig saaledes, at de af „Ugeskriftets" Læsere, der ikke kjende „Indlægget", let kunne antage, at jeg deri har fore-

ſlaaet, at der, indtil man ved Menighedsraad har erholdt en forſvarlig Grundvold for en Kirkeforfatningsbygning, ſkal oprettes et proviſoriſk Biſperaad. Et ſaadant, af Kirkecommisſionens Minoritet, til hvilken jeg hørte, i ſin Tid fremſørt Forſlag til en proviſoriſk Lov har jeg derimod i de ſidſte Aar ikke anſeet det praktiſk at gjentage; hvilket jeg udtrykkelig erklærede ved Landemodsforhandlingerne i afvigte Aar (S. 71 og i Tillæget S. 17 og 18), til hvilke mit ovennævnte Skrift ſlutter ſig ſom en Oplysning om og et Forſvar for den af mig og de af Landemodets Medlemmer, ſom vare enige med mig, udtalte Betragtning af Kirkeforfatningsſpørgsmaalet. Hverken ved Landemodet eller i mit Indlæg har jeg foreſlaaet noget Proviſorium. Paa Menighedsraad har jeg lagt ſtor Vægt; men Oprettelſen af dem betragter jeg ikke ſom noget Proviſoriſk, men ſom en Inſtitution, der ſkal være beſtaaende, hvorledes end Kirkeforfatningen paa dens Grundvold udvikler ſig. For, om muligt, at undgaae flere Misforſtaaelſer tillader jeg mig at tilføie, at jeg viſtnok endnu anſeer det henſigtsmæsſigt og altſaa ønſkeligt for at forøge Biſkoppernes Kundſkab om Kirkeforholdene og Samſtemning i deres Embedsførelſe, at de, helſt ved perſonlige Sammenkomſter, raadføre ſig med hverandre om vigtige Embedsanliggender, men at det ſaameget mindre kan falde mig ind derom at foreſlaae nogen ny Lov, ſom det allerede ved den gamle danſke Lov 2—17—17 er befalet dem „at beſpørge ſig med andre Superintendenter", og flere Aars Erfaring har viiſt mig, at den broderlige Samfundsaand er tilſtrækkelig til at tilveiebringe Biſpemøder.

Aarhuus Biſpegaard, den 12te Juli 1858.

Brammer.

Annonce. Ved Aarhuus Stifts Landemode for Aaret 1858 indkom til den evangeliſke Miſſion i Paris følgende Bidrag: fra Biſkop Brammer 5 Rd.; fra Provſt Stochholm i Ørſted 2 Rd.; fra Paſtor Gottlop i Wivild 3 Rd.; fra Paſtor Brandt i Rimſøe 3 Mk.; fra Provſt Vallentin, fra Østertørslev Menighed 8 Rd. 4 Mk.; fra Provſt Boeſen i Hjortshøi 2 Rd.; fra Paſtor Boeſen i Thirſtrup 1 Rd.; fra Paſtor Langhoff i Lyngby 2 Rd.; fra Paſtor Roſſing i Wiſtoſte 1 Rd.; fra Paſtor Lind i Skjødſtrup 1 Rd.; fra Paſtor Blichfeldt i Mørke 1 Rd.; fra Capellan Friis i Beder 4 Rd.; fra Provſt Paludan fra Ølſted Sogn

4 Rd. 3 Mk.; fra Provst Kieler i Frige 4 Rd.; fra Provst Fabricius i Nørresnede 1 Rd.; fra Pastor Haugsted i Tønning 1 Rd.; fra Pastor Bülow i Linnerup 1 Rd. Jalt 42 Rd. 4 Mk.

Med inderlig Tak til Gud, som aabner Hjerterne, og til de Brødre, som have tilsendt mig disse Kjærlighedsgaver, har jeg modtaget ovenstaaende 42 Rd. 4 Mk. til Pastor Meyers evangeliske Arbeide. Vi see os nu istand til atter at afsende 200 Fr.

Gladsaxe, den 16de Juli 1858.

Kalkar.

Ledige Embeder. 6. Juli. Dahler i Ribe Stift; Reg.s Sum 627 Rd. — Nørbæk, Sønderbæk og Læsten i Viborg Stift; Reg.s Sum 927 Rd. — Embedet som Stiftspræst for Valls i Sjælland; Reg.s Sum 860 Rd. — 12. Juli. Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Holbek. — 14. Juli. Nørre-Lygum i Tønder Provsti; Kirke- og Skolesprog dansk; besættes umiddelbart. — 20. Juli. Hillerslev og Kaastrup i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1563 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 200 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstaxten, ligesom Ret til Enkepension er forbeholdt Formandens eventuelle Enke). — Glostrup i Sjælland; Reg.s Sum 1600 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 267 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstaxten, samt 100 Rd. i Penge). — Haslund og Ølst i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1280 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 20 Tdr. Rug, 60 Tdr. Byg og 70 Tdr. Havre, at betale efter Capitelstaxten, samt 160 Rd. i Penge).

Entledigelser. 12. Juli. Sognepræst for Haslund og Ølst i Aarhuus Stift, C. A. Schmidt, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — Sognepræst for Glostrup i Sjælland, J. L. Hansen, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — Sognepræst for Hillerslev og Kaastrup i Aalborg Stift, B. L. Obel, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 15. Juli. Adjunkt ved den høiere Realskole i Rønne, J. C. Jork, til Sognepræst for Poulsker paa Bornholm. — Vicepastor for Jernved i Ribe Stift, A. L. Løve, til Sognepræst for Sandager og Holevad i Fyen. — Sognepræst for Vestertørslev og Svenstrup i Aarhuus Stift, A. J. Secher, til Sognepræst for Gjerlev og Ensley i samme Stift.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 33. **Den 30te Juli.** **1858.**

Indhold. 1. Om Absolutionen; af Dr. W. Mothe. 2. Literær Anmeldelse. 3. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Om Absolutionen.

Fjorten Præster af Hammer og Tybjerg Herreder have til Biskoppen indsendt et Andragende om Forandring i det nu brugelige Skriftemaal og Absolution. Dette blev bekjendtgjort i Evangelisk Ugeskrift 1858 Nr. 6 af 22de Januar d. A., og ansattes til Forhandling paa det sidste Roeskilde Landemode, uden dog der at opnaae Discussion — tildeels ogsaa, fordi de ikke havde sørget for en Ordfører.

Forslaget gaaer udpaa, at det skal være Enhver tilladt at gaae til Alters uden at blive absolveret; Berettelsestalen skulde da sluttes, ikke med Afløsning, men med et simpelt Ønske om Syndsforladelse. Virkningen heraf vilde vistnok blive tvertimod Forslagsstillernes Ønske, nemlig, at Letsindigheden ved Altergang blev endnu større!

Absolutionen skulde dog ikke ganske afskaffes, men henlægges „til den private Sjæleſorg". Meningen heraf er ikke tydelig. Det kan nemlig forstaaes paa flere Maader. Meningen kan være, at den skal henlægges fra Kirken til Huset, til den private Bolig. Saa passende dette Sted nu end kan være til fortrolig Samtale om den Enkeltes Samvittighedstilstand, saa er det dog ikke Stedet for en saa solen kirkelig

Handling, som Præsten foretager, ikke efter sin Person, men som Kirkens Tjener paa Kirkens Vegne; om hvilken han erklærer, at han gjør det paa „Embeds Vegne, efter den Magt og Myndighed, som er givet ham herovenfra". Meningen kan ogsaa være, at det skal overlades til enhver Sognepræsts private Forgodtbefindende, om han vil foranstalte nogen med Absolution forbunden Kirketjeneste. Men saa kunne jo Medlemmerne af de Menigheder, hvis Præster ikke fandt sig befoiede til at indrette saadanne Kirketjenester, ikke, idetmindste ikke hjemme, faae Absolutionen, hvormeget de end længtes. Saadanne Gudstjenester fandt vel Sted strax efter Reformationen, da man fra Katholicismens Tid var vænnet til at besøge dem; men nu vilde de vist kun blive lidet frequenterede.

Men ved at henlægge Absolutionen til „den private Sjæleforg", vilde den lutherske Kirke i Danmark jo i ethvert Tilfælde have afskaffet den officielle Brug deraf; den havde, som Kirke, udelukket Absolutionen af sin Gudstjeneste. Dette vilde vist ikke være at billige.

Der udtaler sig i Forslaget unægtelig en alvorlig Omsorg for, at ingen Sjæl skal misbruge Absolutionen uværdigen til sin egen Skade, samt en dyb Ærbødighed for det Helliges rette Brug; men de have vendt sig mod Absolutionens Misbrug, istedetfor mod Nadverens Misbrug. De have, saa at sige, truffet Sømmet, men ikke paa Hovedet. Nadveren meddeles jo som „et Pant paa Syndernes Forladelse". Der ikke blot tilsiges Syndernes Forladelse, men for at man kan være forvisset derom, gives der et Pant derpaa, saa at man maa sige: „saavist som jeg nu har faaet dette Pant, som er Christi Legemes og Blods Samfund, saavist har jeg ogsaa mine Synders Forladelse". Naar nemlig Naaden meddeles, maa Synden først være forladt; saalænge Synden er beholdt, maa ikke Naaden, men tvertimod Straffen meddeles. Naar nu ikke Straffen meddeles, men Naaden i Christi Samfund meddeles, saa er det et haandgribeligt Bevis paa, at Synden forinden maa være forladt. Naar man nu kan gjøre det Større, nemlig meddele Pantet paa Syndernes Forladelse, saa kan man ogsaa gjøre det Mindre, nemlig tilsige den. Og Vanskeligheden ved at meddele Pantet vilde endda forøges, jo lettere man gjorde det at gaae tilalters uden foregaaende Prøvelse.

Vistnok maae Betænkelighederne være langt ringere ved Absolutionen end ved Nadveren, og Forslagsstillernes Betænkeligheder have vendt sig mod det mindre farlige Sted. Det gaaer dog med Tilsagnet om Syndernes Forladelse, som med

det apostoliske Fredsønske, Matth. 10, 12: „Naar I komme ind i et Huus, saa hilser det" (hvilket jo skete med det Ønske: Fred være med Eder). „Og naar Huset er værdigt, skal Eders Fred komme over det; men naar det ikke er værdigt, saa skal Eders Fred vende tilbage til Eder". Men fordi Apostlene nu fandt mange Huse, der „ikke vare værdige", fik de dog ikke Betænkeligheder ved fremdeles at lyse Fred og Velsignelse, overladende det til Gud og Menneskene selv, om de, over hvem Freden lystes, vare Fredens Børn. Ligesaa med Absolutionen.

Forsaavidt som det nu skulde være Enhver tilladt at gaae tilalters uden Skriftemaal og Absolution, da har dette saavel den lutherske Kirkes i den Augsburgske Troesbekjendelse udtalte Grundsætning imod sig som ogsaa Kirkens Brug siden Reformationen. Om der end kan anføres enkeltstaaende Exempler fra den allerførste Tid, saa beviser dette kun, at Tingen ikke strax kom i fast Gang; Paaberaabelsen af Luthers Exempel beviser heller ikke mere; thi hvad en saadan i alle Henseender extraordinair Personlighed kan have tilladt sig, tilmed i en Periode, hvor det endnu gjærede stærkt i ham, kan ikke være Regel for os.

Men den Augsb. Bekj. Part 2. Art. 4 (Art. 25) siger udtrykkelig: „Det er Reglen hos os, at Herrens Legeme ikke bliver rakt til Nogen, uden til dem, der iforveien have været til Skrifte og have faaet Afløsning" (Non enim solet porrigi corpus domini, nisi antea exploratis et absolutis). Hermed stemmer den foregaaende Artikel: „Ingen stedes til Nadveren, uden de have været til Skrifte". Nu ville de Herrer Forslagsstillere, at det tvertimod herefter skal være Reglen hos os, at Herrens Legeme rækkes til dem, der ikke „have faaet Afløsning". Er det ret og nødvendigt, saaledes at løsrive sig fra Confessionen?

Ved Gudstjenestens Ordning her i Landet strax efter Reformationens Indførelse holdt man sig til den af Confessionen saaledes udtalte Grundsætning. Den ældste Kirkeordinants Cap. 6 paalægger Sognepræsterne i Kjøbstæderne om Løverdagen, men paa Landet om Søndagen før Tjenestens Begyndelse, at være tilstede i Kirken for at høre Skrifte og meddele Afløsning for dem, som ville til Skrifte. Den vedbliver da (Blad 39. Udg. 1640): „Derefter, om han vil berettes, skal han flitteligen adspørges, hvad Forstand og Mening han haver om Herrens Nadvere". Der maatte altsaa ikke Nogen blive berettet til Altergang, førend efterat han havde været til Skrifte og faaet Absolution. Absolutionen

skulde altsaa stedse gaae forud for Altergangen. Man holdt nøie over dette, og Palladius indskjærpede 1554 Sjællands Stifts Præster, at Ingen maatte komme til Alters, nisi qvi singuli prius seorsim examinati fuerint et accepta privata absolutione. Man kan heraf bedømme Rigtigheden af Indstillernes Paastand, at man „forgjeves søger i vor Kirkes symbolske Bøger, eller i den kirkelige Praxis i de Lande, hvor Luthers Lære fandt Indgang, noget Vidnesbyrd om, at man har villet have disse Kirkeskikke paabudne som Fordringer til Enhver, der agtede sig til Nadvere". Forresten vil jeg ikke forfølge det Historiske, da det er tilstrækkeligt behandlet af Provst Heiberg i Theologisk Tidsskrift 1840, og af Biskop Engelstoft i Liturgiens Historie S. 252 fg.

Visselig har ogsaa vor Kirke saavel gode og forstandige Grunde som Skriftens Ord for sig ved denne sin Fordring til enhver Nadvergjæst, at han først skal søge Afløsning; thi den vil aldrig kunne billige den enten ligegyldige eller selvretfærdige Stemning, der har saa liden Følelse af sin Syndenød og saa liden Agtelse for det Hellige, at Nogen løber til Alters uden at bekymre sig om et trøstefuldt Tilsagn, at hans Synder ere forladne. Og det maa ikke glemmes, at Herren lod Fodvadskningen gaae forud for Nadverens Indstiftelse. Herren angiver jo selv dennes symbolske Betydning, som Syndevæt, navnlig i de Ord til Peter V. 10: „Den, som er tvættet, har ikke nødig at tvæs uden paa Fødderne, thi han er renset i det Hele". Det er ofte nok bemærket, at disse Ord have Hensyn til den almindelige Syndernes Forladelse i Daaben og den særlige Afløsning foran Nadveren.

Forslagsstillerne indstille: „at istedetfor det saakaldte Skriftemaal skal træde en Formaningstale til Communicanterne, der slutter med et Velsignelsesønske" (sic).

Vi Protestanter have jo ikke noget opus operatum i vor Gudstjeneste. Alle gudstjenstlige Handlingers Velsignelse beroer paa de subjective Betingelsers Tilstedeværelse, paa Bod og Tro. I høieste Grad gjælder dette jo om Naademidlerne, om Ordet og Sacramenterne, der kun blive til Velsignelse under Betingelse af den bodfærdige og troende Tilegnelse. Men ikke mindre er Absolutionens Virksomhed betinget deraf. Det gaaer med den, som med hiint apostoliske Fredsønske. Dersom Betingelsen er tilstede, dersom „Huset er værdigt", saa bliver Afløsningen til Sandhed. Men dersom Betingelsen mangler, „dersom Huset ikke er værdigt", saa bliver den et

tomt Ord. Jeg troer, at dette i proteſtantiſke Lande, idetmindſte i vort Land er bragt ſaa temmelig til almindelig Bevidſthed hos Menigheden. Det høres ikke første Gang i Skriftetalen; det har man hørt alt i ſin Børnelærdom. Skriftetalen indſkjærper det paany, og ſøger at frembringe den bodfærdige og fromme Stemning.

Men det er en ganſke anden Sag, om Abſolutionen derfor ogſaa ſkal meddeles i betinget Form. Dette benægter vor Kirke udtrykkelig og paa det Beſtemteſte. Den paalægger Præſten at meddele Afløsningen „ikke ønſkendes eller med nogen Vilkaar, men med en vis og faſt Slutning", Ritual. S. 146. Og den fordrer af Skriftebarnet, at han ſkal troe dette, tanqvam voci de coelo sonanti (Conf. Aug. II, IV).

En betinget Abſolution borttager det faſte objective Tilſagns beroligende Troſt, og kaſter tilbage i de ſubjective Følelſers Tvivl og Uro.

En ſaaret Samvittighed ængſter ſig, og ſpørger ſig ſelv, om det ogſaa er muligt, at Gud kan være en ſaadan Synder naadig? Han ængſter ſig maaſkee i det Hele for ſin Salighed, men navnlig frygter han for i denne Tilſtand at gaae til Alters, hvortil han trængte; thi han er i Tvivl, om de Bods- og Troesrørelſer, han føler hos ſig, ſvare til hans Syndighed og ere ſtærke nok til at gjøre ham til en værdig Nadvergjæſt. Ja han er navnlig bedrøvet over ſit Hjertes Haardhed. — Under diſſe Omſtændigheder trænger han til en beroligende Forſikkring; men ſaa faaer han en betinget Abſolution: „derſom din Bod og Tro er tilbørlig ſtærk; derſom den ſvarer til Graden af din Skyld; derſom den omfatter alle dine Synder; derſom din Selvprøvelſe har været ſtreng nok; — derſom — derſom — derſom — ſaa ſkal du faae Syndernes Forladelſe". Hvor er ſaa Beroligelſen henne, der ſkulde driſte ham til Altergang? Det var jo netop hans Bekymring, at han ikke vidſte, om hans Anger og Tro var tilbørlig! Og hvad blev der ſaa af de uvitterlige Synder; thi „hvem kjender alle ſine Synder"? Dem kan han jo ikke engang angre. Den betingede Abſolution har ſat Alt paa hans egne Følelſers tvivlſomme Omraade; hans Angſt og Uro er forøget; han tør nu end mindre gaae til Alters. Han forgaaer i ſin Angeſt.

Men ſaaledes er Sagen heller ikke. Det ſtaaer ikke paa os eller paa vore Følelſer, men paa Guds Forjættelſer og paa den Pagt, han har gjort i Daaben; ikke paa det, vi gjøre eller føle, men paa det, Gud gjør, og paa Chriſti Fortjeneſte. Derfor maa Afløsningen komme objectivt, med en vis og faſt Slutning, ſigende ſom ſaa: „tro dog, at Gud

har taget dig i sin Pagt, at han i Daaben har tvættet dig reen, og at han derfor og nu vil toe dine Fødder; tro dog, at naar Gud har kaldet dig til sin Søns Nadvere, saa vil han ogsaa lade dig leve derved; tro dog, at Jesu Fortjeneste er saa stor, at om dine Synder end ere blodrøde, saa kan den dog gjøre dig hvid; tro dog, at Jesus annammer Syndere og æder med dem. Derfor skal du ikke sætte dit Saligheds Haab paa din egen Følelse og Fornemmelse, thi et Menneskes Hjerte er en ustadig og vankelmodig Ting; men du skal sætte det paa Guds Naadepagt og paa Christi Værk og Værdskyld. Det er ham, der har givet det apostoliske Embede Magt og Ærinde til at tilsige Syndernes Forladelse; tro derfor dette Ord som en Røst fra Himmelen".

At give Afløsningen betingelsesviis, saa at Alt sættes paa Skriftebarnets egne Bods- og Troesrørelser, strider ganske imod denne Indstiftelses Væsen og Hensigt. Men at give Afløsningen som et „Velsignelsesønske" er det Samme, som reent ud at ophæve den. En angergiven Sjæl fortryder sine Synder, og føler Smerte over sin hele Syndestand. Skeet kan ikke gjøres uskeet; men han slaaer sig for sit Bryst, og ønsker, at Gud dog vilde forlade ham hans Synd, og skjenke ham Himmerig af Naade. Saa kommer en Absolution i Ønskeform: „ja! hvad du selv ønsker, det vil jeg ogsaa ønske dig; thi jeg seer nok, maaskee bedre end du, hvor haardt du trænger dertil. Jeg ønsker, at Gud vil forlade dig dine Synder. Men at han vil gjøre det, kan jeg ikke tilsige eller love dig, det er meget uvist; det beroer paa Betingelser, om hvis Tilstedeværelse hverken du eller jeg kan have nogen sikker Mening. Du har desuden vistnok Synder, der ikke ere dig selv vitterlige, og som du derfor slet ikke angrer, eller har Forsæt til at forandre. Ikke engang om de vitterlige Synder vide vi, om Graden af din Anger svarer til Graden af din Syndighed. Det er neppe troligt, thi den naturlige Tryghed er saa stor en Hindring. Men af ganske Hjerte ønsker jeg dig Syndernes Forladelse". Mon en saadan Absolution i Ønskeform kan skjenke den ængstede Samvittighed det Allermindste af den Trøst og Frimodighed, hvortil den saa høit trængte? Mon den ikke ved at forstærke Bevidstheden om Trang vil forøge Ængstelsen. — En Absolution i Ønskeform er værre end ingen Absolution.

Jeg har her tilladt mig til Andres Overveielse at fremstille mine Grunde, hvorfor jeg, med al Agtelse for Forslagsstillernes gode Mening, ikke troer, at man paa nogen Maade bør gaae ind paa deres Forslag. Dersom nogen af dem skulde finde sig foranlediget til Modbemærkninger, saa maa jeg sige, at jeg ikke har synderlig Leilighed til længere skriftlig Discussion. Jeg vil derfor i saa Fald foreslaae, at de sørge for at faae Spørgsmaalet sat under Discussion paa Roeskilde Præsteconvents Efteraarsmøde, hvor da den mundtlige Forhandling formeentlig vil føre langt videre. Men saa maae de sørge for en Ordfører.

Vemmelev, den 13de Juli 1858.

Wilh. Rothe.

Opfordring til Præsterne, en Pastoraltheologi af **Richard Baxter**. Efter det Engelske oversat, og med et Afrids af Forfatterens Levnet af **H. Chr. Sonne**, Sognepræst i Mogeltønder. Kbhvn. 1858. Hagerup. (426 Sider; Priis indb. 2 Rd. 3 Mk.).

Det ovennævnte Skrift, paa hvilket vi henlede Læsernes særdeles Opmærksomhed, maa anseés for en væsentlig Berigelse af vor kirkelige Literatur, og man maa være Oversætteren meget takskyldig, fordi han, efter forgjeves at have forsøgt at formaae Andre dertil, selv har omplantet det paa dansk Grund. Skriftet, om hvis Tilblivelse der meddeles Underretning i Fortalen, indeholder en Udlæggelse af Act. 20, 28, og lægger Præsterne den Formaning indtrængende paa Hjerte, at de skulle give Agt paa sig selv og paa den dem anbetroede Hjord. Det er en Moral for Sjæleſørgere, hvis Hovedindhold er: „Vær selv, hvad du prædiker! Hav selv Troen og de christelige Dyder, hvis du vil have, at dine Ord skulle finde Indgang hos Menigheden!" Forfatteren, der selv var en udmærket og nidkjær Sjæleſørger som Faa, fremstiller gribende Præsteembedets hellige Ansvar og Forpligtelser (den private Sjæleſorg, Omsorgen for hver enkelt Sjæl, den fortsatte Underviisning af hvert Menighedslem, Kirketugten, Samvirken mellem Præsterne paa Troens fælles Grund med Forsagelse af alt Partivæsen) og Forsyndelserne imod det (Hovmod, Forsømmelse i Studeringer, Verdslighed o. s. v.); i sidstnævnte Henseende er det en indtrængende Bodsprædiken for Præster, fremgaaet af en levende Smerte over Kirkens Saar og

dens Tjeneres Brøst, og med oprigtigt Ønske om, at den rette Lægedom maa blive greben. Baxter er lige fjern fra den phariſæiſke Tryghed, der ſiger: „Fred og ingen Fare; Alt er, ſom det ſkal være", og fra det kirkeſtormende Væſen, der betragter Chriſti Kirke ſom aldeles verdsliggjort, dens Tjenere ſom leiede Statstjenere, og derfor vil nedbryde Alt til Grunden. Men jo ſtørre Nød der virkelig er i Kirken, jo dybere Chriſtenlivet — ved Menighedens og Geiſtlighedens Brøde og ved Tidsaandens Vanart — er ſunket, deſto mere ſkulle Hyrderne opflamme Aandens Naadegave i ſig, være brændende og nidkjære i al deres Gjerning og i Bøn og Ydmyghed gaae foran Menighederne for at lede dem paa de rette Stier.

Baxters Skrift er et ſaadant, ved hvis Læsning enhver chriſtelig Præſt — uanſeet dets formelle Mangler og de Punkter, i hvilke man ikke kan ſamſtemme med det — vil føle ſig vækket og beaandet og alvorlig paamindet i ſin Samvittighed, og til hvis Læsning han derfor hyppig vil vende tilbage. Uagtet de Forhold, under hvilke Baxter ſkrev, ligge fjernt fra vor Tid, har dog Meget i Skriftet en træffende Anvendelſe netop i vore Dage.

Som Exempel paa Skriftets Aand tillade vi os at meddele følgende Afſnit af det om Kirkefreden (P. 157—168):

„En anden Synd, ſom mange af os i høi Grad gjøre ſig ſkyldige i, er en Undervurdering af den hele Kirkes Fred og Enighed. Omendſkjøndt jeg ſjelden træffer nogen, der ligefrem vil tale imod denne Enighed, ja om end de fleſte udtale ſig for den, ſaa er det dog ikke almindeligt at træffe nogen, ſom intereſſerer ſig for at fremme den, og altfor ofte findes der Folk, der have imod den og ere bange for den, om de end ikke ſelv arbeide paa Kirkens Adſplittelſe. Papiſterne have ſaa længe misbrugt Benævnelſen „den katholſke" Kirke, at mange i Modſætning til dem enten ganſke udelade dette Ord af deres Troesbekjendelſe, eller lade det ſtaae der blot for at udfylde Pladſen, uden at de forſtaae eller lægge ſig paa Hjerte, hvad Betydning der ligger deri, eller ogſaa bilde de ſig ind, at det er nok at troe, at der gives noget ſaadant, om de end ikke viſe ſig ſom bevidſte Medlemmer deraf. Fordi Papiſterne ville drive Afguderi med Kirken, ſkulle vi derfor fornegte den, være ligegyldige ved den og adſplitte den? Det er en ſtor og udbredt Synd i hele den chriſtne Verden, at tage Religionen ſom en Partiſag, og iſtedetfor at bevare inderlig Kjærlighed til og Omſorg for den hele Kirke, at indſkrænke denne Intereſſe til et enkelt Parti af den. Det er ikke min Mening, at vi ikke i vort Hjerte og i vort Samfundsliv ſkulle foretrække den

renere Kirkeafdeling for de urenere og afholde os fra at deeltage i andres Synd; men vi skulle dog nære Deeltagelse selv for den svageste og strøbeligste Afdeling og yde den Hjælp af vor yderste Magt og bevare Forbindelsen med den, saa vidt det kan være tilladeligt, og ikke skye den, uden den haardeste Nødvendighed byder det, ligesom vi maae bevare Kjærlighed til dem i vort Naboskab, der ere hjemsøgte af smitsom Sygdom, og yde dem al den Hjælp, vi kunne, og anerkjende vort retmæssige Forhold til dem og vedblive at staae i Forbindelse med dem, om vi end ikke have localt Samqvem med dem; og ligesom vi i andre Sygdomme, der ikke ere smitsomme, ikke maae svigte dem, men netop være mere hos dem og hjælpe dem, fordi de trænge mere til os. Blandt den store Mængde, der udgiver sig for at høre til „den katholske" Kirke, er det saa sjeldent at træffe nogen med en virkelig katholsk Aand; Folk have ikke en almindelig Betragtning af eller et almindeligt Syn paa den hele Kirke, men see kun paa deres eget Parti, som om det var det Hele. Naar der gives nogle, der kaldes Lutheranere, nogle Calvinister med deres forskjellige Underafdelinger, og andre Partier, hvad de nu kaldes, saa ville de fleste af disse bede ivrigt for deres Parties Held og glæde sig og takke, naar det gaaer dem vel, men de bekymre sig ikke om, at et andet Parti er betrængt, som om den hele Kirke ikke led noget derved. Om det saa er den mindste Afdeling, som ikke strækker sig til mange Nationer, ja ikke engang til mange Byer paa Jorden, saa ville de, der høre til den, betragte det, som om de udgjorde den hele Kirke, og som om den hele Kirke florerede, naar de blot have det godt. Vi udstrige Paven som Antichristen, fordi han afskikker Kirken indenfor sine snevre Grændser, og vistnok er det et afskyeligt Schisma; men hvor mange efterligne ham ikke selv, medens de dadle ham! Ligesom Papisterne have indlistet Ordet „romersk" i deres Troesbekjendelse og fordreie „den katholske Kirke" til „den romerskkatholske Kirke", som om der ikke gaves andre Katholiker, og Kirken ikke naaede videre: saaledes er det med mange andre i Forhold til deres særlige Partier; nogle ville have det til at være den luthersk-katholske Kirke, andre den reformeert-katholske Kirke, og atter andre noget andet. Og naar de blot indbyrdes ere enige, bekymre de sig ikke om, at de afvige fra andre, om det saa er fra næsten hele den christne Verden; deres Parties Fred betragte de som Kirkens Fred, og derfor er det ikke at undres over, at det bliver med Freden, som det er.

Hvor sjeldent er det at træffe en Mand, som sørger ret over Kirkens Saar, eller føler dem i sit Hjerte som sine egne

og tænker med Bekymring paa deres Helbredelse! Nei, de fleste tænke, at de andres Redning beſtaaer alene i at vende ſig til deres Parti, og fordi de ikke ere af deres Mening, raabe de: „ned med dem!“ og glæde ſig over at høre om deres Fald og bilde ſig ind, at det er Veien til Kirkens Opreisning, det vil ſige, til deres egen. Hvor faa gives der, ſom virkelig forſtaae ſig paa den rette Sammenhæng med Stridspunkterne mellem de forſkjellige Partier, eller ſom noie kjelne, hvor mange af dem der ere blot verbale, og hvor mange reale! Og naar de, der forſtaae det, udtale ſig derom for at oplyſe andre og bevirke en Tilnærmelſe, ſaa bliver det ſtraz udlagt ſaaledes, ſom om de dermed blot vilde drage et Slør over Vildfarelſen og indſmugle den Theori, at man ikke ſkal lægge for megen Vægt paa Troen. Det er ſjeldent, at Folk faae Kjærlighed til Fred i Kirken, førend de begynde at ældes og have lært at kjende til Mennesker og Principer og at have et ſikkrere Indblik i Kirkens og dens Partiers ſande Forhold, end de tidligere havde; mange, der i Ungdommens Varme vare ivrige for et eller andet Parti, blive ſenere naar de ere komne mere til Modenhed og Erfarenhed, lige ſaa ivrige for Fred og Enighed. Naar en Mand beſtræber ſig for at tilveiebringe Fred, bliver han ſædvanlig mistænkt for, enten at nære Sympathi for afvigende Partier, eller at være indifferent i Troesſager, ſom om man kun var berettiget til at være ivrig for Partiſpørgsmaal og enkelte ſpecielle Sandheder, og der ikke gaves en nok ſaa berettiget og nødvendig Iver for de ſtore Grundſandheder, for Kirkens Enighed og Fred.

Jeg veed vel, at mange ville ſvare mig, at en ſaadan Fred er et pium desiderium, ſom det ikke vil være muligt at tilveiebringe, men jeg veed ogſaa, at iſaafald er Skylden alene vor egen; vilde vi blot hjerteligt have Fred, ſaa kunde vi faae den, jeg veed det, vi kunde faae den. Bare vore Hjerter blot grebne af levende Intereſſe for Kirken og opfyldte af uſtromtet Broderkjærlighed, vilde vi blot hver for ſig og med hverandre alvorligt arbeide derpaa, ſaa var det ingen vanſkelig Sag, at bringe en ſikker og velſignet Fred tilveie; kunde vi end ikke enes i alle Punkter, ſaa kunde vi let udfinde og begrændſe vore Afvigelſer og holde ſammen i Hovedſagen, ſom vi vare enige om, og beſtemme den bedſte Maade, hvorpaa vore faa og ubetydelige Uovereensſtemmelſer kunde klares uden Fare og Forvirring for Kirken. Men have vi gjort noget herfor? Nei, vi have intet gjort; det være ſagt til Beſkæmmelſe for os alle: vi have intet gjort! Om vi ſaa ſkulde holde hundrede Møder dette Diemed, vi maatte blive ved, indtil vi havde vundet

Seier, ikke den Ene over den Anden, men indtil vi alle havde vundet derved, at Herren havde vundet Seier over vore partiske, stridbare og egenfindige Hjerter. De fleste af os ville gjerne tale for Freden og prædike om den, medens vi sidde med Hænderne i Skjødet, som om den ikke var værd at gjøre noget for; vi ville oplæse og prædike over Texter, der befale os at jage efter Fred og, hvis det er muligt, at holde Fred med alle Mennesker, saa vidt det staaer til os, og dog ere vi saa langt fra at jage efter den og fra at gjøre for den, hvad der er os muligt, at altfor mange see skjævt til den og see med onde og mistænkelige Øine til enhver, der arbeider paa den, som om al Nidkjærhed for Fred vidnede om Mangel paa hellig Nidkjærhed, som om Helligheд og Fred vare saa afvigende fra hinanden, at de ikke lode sig forene, uagtet lang Erfaring har lært, at Enighed er en trofast Ven af Fromhed, og at Fromhed altid tilskynder til Enighed. Vi have seet, hvorledes Vildfarelser og Kjætterier altid florere ved Uenighed, ligesom atter Uenighed fødes og næres ved dem. Vi have med Sorg seet, at medens Herrens Tjenere skulde leve sammen som Eet, være eet Hjerte, een Sjæl og een Mund, skulde fremhjælpe hverandres Tro og Helligheд og paaminde og bestyrke hverandre mod Synden og glæde sig med hverandre i deres fælles Haab om den tilkommende Herligheд, saa have de omvendt levet i gjensidig Skinsyge og udslukket Kjærligheden i bitter Strid, de have lagt Planer til at fortrædige og undergrave hverandre og at hæve deres egne Partier ved alle tilladelige og utilladelige Midler; og vi, der vare vante til at rose os af Broderkjærligheden som det sikkre Kjendemærke paa vor oprigtige Tro, vi have nu ombyttet den med Kjærligheд til et enkelt Parti, og de, der ere imod dette Parti, saae mere af vor Vrede, Skinsyge og Ondskab, end af vor Kjærligheд at føle. Jeg veed vel, at det ikke er saaledes med alle og heller ikke i nogen høi Grad med nogen sand Troende, men det er dog saa almindeligt, at vi maae føle os opfordrede til at drage manges Oprigtigheд i Tvivl, selv saadannes, som baade i deres egne og andres Øine have været ansete for de Oprigtigste. Og hvad der er det Allerværste, uvidende Lægfolk lægge Mærke hertil og ikke blot spotte de os, men de forhærdes selv mod Christendommen ved vor Skyld, saa at naar vi opfordre dem til at leve christeligt, saa see de saa mange Partier, at de ikke vide, til hvilket de skulle slutte sig, og tænke saa, at det er lige saa godt overhovedet ikke at høre til noget, naar de ere i Tvivl om, hvilket der er det rette. Og saadanne hellige, stridbare Partimænd fremme mere Djævelens

Sag mod hverandre, end den uvidende Almue kan gjøre; de kunne bevise om hverandre, at de ere Bedragere, Bespottere og Gud veed hvad, deels ved hemmeligt at tale ilde om hverandre, hvor de kunne finde Leilighed dertil, deels ved at angribe hverandre i offentlige Forhandlinger og Skamskrifter; saa at naar haardnakkede Syndere ikke selv have noget at undskylde sig med for den, der vil tale dem tilrette, saa hjælpe nu saadanne Partiskrifter dem til at vise Trods og svare: „jeg regner ikke dig eller din Lærdom for noget; den og den har jo bevist, at du selv er en Bedrager og Bespotter; fralæg dig først den Beskyldning, om du kan!“ Og saaledes have nogle ved Løgn og Bagtalelse (thi det er ikke noget usædvanligt), og andre ved bittre, haanlige Ord kraftigere tjent Djævelens Sag, under Navn af Orthodoxi og Nidkjærhed for Sandheden, end de meest afgjorte og ondskabsfulde Modstandere af Christendommen kunde have gjort; saa at det nu er kommet saavidt, at der gives saa ansete Mænd af noget Parti, uden jo de andre Partiers Dadel og Beskyldninger imod dem ere saa almindeligt bekjendte, at uvidende og slette Mennesker, der skulde omvendes af dem, have lært at være saa orthodoxe, at de kunne være med at ringeagte og spotte dem. Misforstaa mig ikke! Jeg ringeagter ikke Orthodoxi, eller haaner Navnet, men jeg vil blot afsløre, hvad der med Urette tiltager sig Navnet, og vise, hvad det er for et Slags djævelsk Nidkjærhed, der boer i mange fromme, eller tilsyneladende fromme, Mænd. Hvis I blive vrede paa mig, fordi jeg kan sige Eder, at jeg har lært mit strenge Sprog af Gud selv, saa bliver jeg derfor ikke bange, men siger Eder fremdeles frit, at I have meget større Grund til at blive vrede paa Eders egen uværdige Færd. Sagen selv maa vistnok være slem, naar det blotte Navn kan bringe Eder i Harnisk; kan Navnet saaledes indjage Eder Skræk, hvor maatte I da gyse ved at bære en saadan Skyld paa Eder? Jeg veed nok, at disse velærværdige og høiærværdige Skjendegjester bilde sig ind, at de kun vise den Troens Reenhed og den Kjærlighed til Sandheden, som andre fattes; men jeg vil klare Sagen med den Helligaands egne Ord, Jac. 3, 13—18: „Er nogen viis og forstandig iblandt Eder, han vise ved god Omgængelse sine Gjerninger i viis Sagtmodighed. Men have I beest Nid og Kivagtighed i Eders Hjerter, da roser Eder ikke, eller lyver mod Sandheden. Denne er ikke Viisdommen, som kommer ovenfra, men jordisk, kjødelig, djævelsk, thi hvor Nid og Trætte er, der er Forvirring og al ond Handel. Men den Viisdom herovenfra er først reen, dernæst fredsommelig, billig, lader sig gjerne sige,

er fuld af Barmhjertighed og gode Frugter, upartist og uden Skrømt. Men Retfærdigheds Frugt saaes i Fred for dem, som holde Fred". Jeg beder Eder, læser disse Ord atter og atter igjennem og studerer dem!

Naar vi see hen til andre Lande, hvor Evangeliet og Friheden bestandig undertrykkes eller trues af Papister og andre Fjender, og sammenligne dermed vore egne lykkelige Forhold, hvor det hele Arbeide er lagt i Hænderne paa Mænd, der alle burde have eet Sind indbyrdes efter Jesum Christum, alle ere knyttede sammen ved fælles Troesartikler, fælles Præsteeed og fælles Fjender: er det saa ikke en sørgelig Tanke, at Arbeidet, der netop hos os maatte kunne stride raskt frem, gaaer istaae, fordi vi ikke kunne eller ville i Eendrægtighed tage fat paa det, men enten vende hverandre Ryggen, eller angribe hverandre og ved vore bittre Stridigheder lægge hundrede Hindringer i Veien for vor Gjernings lykkelige Fremgang? Hvad maatte vi ikke kunne udrette, naar ikke vort eget fordærvede Hjerte lammede os? Holdt vi blot sammen, da vilde vore Ord faae en ganske anden Vægt hos vore Tilhørere; men naar de see, at nogle af os ere af een Mening, andre af en anden, og at vi dertil indbyrdes snærre og bide af hverandre, saa tænke de, at de vel ogsaa have Lov til det Samme. Om vi end afvege fra hverandre i enkelte mindre væsentlige Punkter, naar vi blot bevarede Forbindelse med hverandre og holdt sammen i Hovedsagen og i Sandrægtighed gjorde saa meget af Guds Gjerning, som var os muligt, saa vilde Menighederne langt mere agte paa os, og vi vilde ganske anderledes kunne virke til Velsignelse for dem; men staaer enhver af os for sig, saa agte de os ikke for noget, og ere vi indbyrdes uenige og i Strid, saa foragte de os; og hvo kan forundre sig derover, naar vi selv foragte hverandre? Naar en Præst staaer alene med sit Vidnesbyrd, sige de: „hvad, skulde vi lade os bilde noget ind af en enkelt Mand? er han visere end alle andre Præster i Landet? er ikke denne og hiin ligesaa lærd, som han? og de tale ganske anderledes". Men gaae vi alle Haand i Haand, saa lukke vi Munden paa dem. Naar Folk kun have med een eller to Præster at gjøre, saa bilde de sig enten ind, at de selv forstaae det bedre, eller idetmindste, at andre Præster ere visere end disse enkelte; see de derimod, at alle Præster i Landet gjøre fælles Sag imod dem, saa ville de ikke tiltroe sig selv at kunne maale sig med dem i Viisdom. Jeg veed vel, at Troessager ikke skulle grundes paa vor Autoritet alene; men vor Autoritet kan dog hjælpe meget til at fjerne Fordomme og aabne os Adgang til Folks Hjerter og berede

Sandheden villigere Øren, og derfor er den ikke uden Betydning for vore Menigheder.

Herren, som kjender mit Hjerte, veed, at (hvis jeg da kjender det selv) jeg ikke har talet dette i nogen partisk Aand, hverken for eller imod noget Parti som saadant, langt mindre af Uvillie imod nogen bestemt Person; havde min Samvittighed villet tillade mig at tie stille, havde jeg langt hellere valgt dette af Frygt for at støde nogen af dem, som jeg nærer Agtelse for; men hvo kan af Hensyn til noget Menneske paa Jorden sidde og tie stille, naar man seer, at Folk saaledes ile deres Fortabelse imøde, og det staaer paa Spil, der er mere værd end Menneskegunst? hvad er jeg vel andet end en Christi Tjener? hvad er mit Liv til andet end at tjene ham? hvis Gunst kan være mig Vederlag for Kirkens Adsplittelse? Jeg kan for min Part ikke tie, saa længe Gud er min Herre, hans Ord min Rettesnor, hans Tjeneste min Gjerning, og dens lykkelige Fremgang til Menneskers Frelse mit Diemed; thi hvo kan vel roligt finde sig i, hvad der saa sørgeligt nedbryder det Høieste og Helligste paa Jorden?

Hovedgrunden til Stridbarheden og Partierne iblandt os er Folks høie Tanker om deres egne Meninger; disse bevirke nemlig i Regelen, deels at Folk faae Lyst til at opfinde nye Lærdomme, og deels at de blive tilbøielige til at fordømme alle, der afvige fra det Parti, som de tilhøre. Nogle ere saa ivrige i at efterspore nye Lærdomme, som om Skriften ikke var fuldstændig, eller som om Christus ikke havde sagt os alt, hvad der er nødvendigt, eller som om Kirken ikke var den samme og Veien til Himmelen den samme til alle Tider fra Christus til Verdens Ende. Og de speculere ikke blot paa nye Opdagelser i mindre vigtige Ting, men de forfatte os nye Troesartikler og anvise os nye Veie til Himmelen. Pavedømmet kom ind ad denne Dør, dets nye Hovedsandheder fik Indpas paa denne Maade, dets nye katholske Kirke, som deres Forfædre ikke kjendte, blev opført paa en saadan Grund; tilsorn bestod denne Kirke af alle Christne paa Jorden, nu kom ingen andre end Pavens lydige Tjenere til at høre til den. Saaledes er det ogsaa med Anabaptisterne: det kan ikke paavises, at Gud nogensinde siden Verdens Skabelse har paa noget Sted havt en Kirke paa Jorden, hvori smaa Børn ikke maatte være Medlemmer (forsaavidt de da forefandtes indenfor Kirkens Grændser); Børnene vare Medlemmer før Loven, under Forjættelsen, under Loven og under Evangeliet, gjennem hele den christne Verden lige til denne Dag; og dog vilde de med al Magt lave Christus en Kirke uden Børn, som om Christus selv havde taget feil, da han stiftede sin Kirke, eller som om han nu omsider begyndte at blive kjed af Børnene, eller som om Gud nu var kommen i Tanker om, paa disse sidste Tider at faae sig en rigtigt ordnet Kirke, og derfor nu begyndte at udsage Børnene som ubrugelige der, efterat de hidtil fra Begyndelsen have havt Plads i hans Families Skjød! Christus siger os, at hvis vi ikke blive som Børn, skulle vi ikke komme ind i hans Rige, og de sige, at hvis ikke Børn blive holdte ude af Kirken, ville de ikke gaae derind.

Beslægtet med denne Jagen efter noget nyt er det, naar Folk finde paa at tillægge visse Sandheder en større Vægt og Betydning, end Herrens Kirke nogensinde har tillagt dem, naar de med al Magt ville gjøre det til absolut Visshed, som enten tilsorn ikke har været antaget, eller kun som noget dunkelt

og tvivlsomt, og naar de ville gjøre det gjældende som nødvendigt til Salighed, hvilket de forrige Tider tillagde en ganske underordnet Betydning, hvilket nogle vare for, andre imod, uden at denne Uovereensstemmelse heri dengang gav Anledning til Partier og gjensidig Fordømmelse. Jeg tilstaaer, at der ere visse Sandheder, som jeg selv anseer for utvivlsomme, uagtet jeg ikke kan finde, at man i de første Tider efter Apostlenes Dage ansaae dem derfor; men da tør jeg heller ikke lægge en saadan Vægt paa dem, at jeg betragter dem som nødvendige til Kirkens Velvære og til Sjælenes Frelse, f. Ex. Læren om Umuligheden af de Retfærdiggjortes Tilbagefald, og enkelte andre; om jeg end maa antage, at Augustin og Prosper og den hele Kirke i de Tider feilede heri, som jeg virkelig mener, saa kan jeg dog ikke antage, at de dermed feilede i nogen Grundsandhed, thi det vilde være at antage, at Christus ikke havde nogen Kirke. Jeg vil ikke tage Kirkens Mening eller Praxis til nogensomhelst Tid efter Apostlenes Dage som Regel for min Tro og mit Liv, men jeg vil antage, at de dengang havde alt, hvad der var absolut nødvendigt til Salighed; jeg veed, at vi maae retfærdiggjøres paa samme Maade og Vilkaar, som de, og at Troen er den samme nu, som den var dengang. Senere ere mange nye Forestillinger og Begreber bragte ind; men hvad der saaledes ved Menneskenes Debatter er kommet til, kan aldrig gjøres til noget nødvendigt Medhenhørende til Kirkens rene og ubestaarne Tro. Vi kunne tale om Fred hele vort Liv igjennem, men vi finde den aldrig, førend vi vende tilbage til den apostoliske Eenfoldighed. Papisternes Tro er for plump til, at alle Mennesker skulde kunne enes om den, ja de vilde ikke engang kunne samle deres Egne om den, hvis den ikke blev dem paatvunget ved corporlige Argumenter; og mange Anti-Papister, der ellers afvige allermeest fra dem med Hensyn til hvad de paalægge, efterligne dem kun altfor meget i deres vedtagne Confessioners kjedsommelige Vidtløftighed og i deres nye Paalæg. Jeg vil sige min Mening om disse med Vincentius Lerinensis's Ord (cap. 26): „Mirari satis nequeo tantam quorundam hominum vesaniam, tantam excoecatæ mentis impietatem, tantam postremo errandi libidinem, ut contenti non sint tradita semel et accepta antiquitus credendi regula, sed nova ac nova in diem quærant semperque aliquid gestiant religioni addere, mutare, detrahere. Quasi non coeleste dogma sit, quod semel revelatum esse sufficiat, sed terrena institutio, quæ aliter perfici nisi assidua emendatione, immo potius reprehensione non possit". Naar vi engang vende tilbage til den gamle, eenfoldige Tro, da, og først da, ville vi vende tilbage til den gamle Kjærlighed og Fred.

Men der gives ogsaa dem, der i deres hovmodige Hjerte saaledes overvurdere deres egne Ideer, at de forlange, at alle andre skulle være af deres Mening og bøie sig for deres Grunde, hvis Løsthed andre kunne gjennemskue, medens de selv ere saa sikkre i deres Sag, som om der ikke kunde være nogen Tvivl. Denne Sikkerhed er gjerne uadskillelig fra alle Parti-Mennesker, og som de vurdere sig selv, saaledes vurdere de ogsaa deres Grunde, og deraf reise sig saadanne Brud i Sindelag og Samliv, som vi saa hyppigt see; ethvert Parti er i sin egen høie Indbildning tilbøieligt til at bryde med andre og fordømme alle, der ikke ville hylde den samme Mening.

Og i Almindelighed slaaer det til, at denne Sikkerhed kun er et Vidnesbyrd om Folks Uvidenhed, og at altfor mange bøde med deres Lidenskabelighed og Paastaaelighed paa hvad de fattes i Grundighed. Hvor mange har jeg hørt ivrigt at stride om Ting, som de kun forstode lidet af? Det er en meget lettere Sag at sige om en Anden, at han er i Vildfarelse og forkynder falsk Lære, eller at rive ned paa ham som en Spotter og Bedrager, end selv at aflægge Regnskab for sin egen Tro. Og jeg har lagt Mærke til, at dette er blevet den almindelige Methode, som uvidende og ubetydelige Præster følge, at medens de selv ikke ere istand til at gjøre ordentlig Rede for sig i noget

Troesspørgsmaal, saa søge de at erhverve sig Navn og Anseelse som Theologer ved at være med at rive ned paa andre; de faae sat paa en eller anden Person, som Stemningen er imod, og slaae sig til Riddere paa ham ved at deeltage i Spotten og Skraalet; de bilde sig ind, at det, at kalde andre uvidende, er nok til selv at være en lærd Mand, og det, at bestylde andre for Vildfarelse, er nok til selv at synes grundfast i Sandheden.

Sagen er, at de fleste Præster satte deres Meninger efter deres respective Partier; de see mere paa, hvo der troer det, end hvad det er, der troes, og paa hvad Grund det hviler; de have ikke andet, end hvad de have hørt af de Mænd, der ere deres Partiførere. Og saaledes er det altfor almindeligt, at tage selv Troen og Sandheden som en Partisag. Derfor maae de være med at tale imod enhver, som Partiet taler imod, som Prosper siger om Augustins Fjender: „injustis opprobriis catholici prædicatoris memoria carpitur: in qvod peccatum cadunt, qvi allena instigatione commoti, scriptorem celeberrimi nominis promptius habent culpare, qvam nosse"; og som Salvian siger i sin Fortale til Salonius: „tam imbecilla sunt judicia hujus temporis, ac pene tam nulla, ut qvi legant non tam considerent qvid legant, qvam cujus legant, nec tam dictionis vim atqve virtutem qvam dictatoris cogitent dignitatem". Hvor mangen varm Ordstrid har jeg hørt om Gjenstande, som de stridende Parter have maattet bekjende, at de ikke forstode? Og uagtet Partierne saaledes ikke forstaae hverandre og ikke tage de omtvistede Begreber og de Udtryk, de bruge derom, i samme Mening, ville de dog paa begge Sider udbrage saadanne Slutninger, at de mene sig berettigede til gjensidigt at fordømme hinanden.

Og saaledes vedblive vi i vor stridbare Iver at udvide Kirken og fordømme vore Brødre og gjøre Kløften mellem os større, end den virkelig er, medens vi selv ikke ret tilbunds forstaae os paa Stridspunkterne".

Ledige Embeder. 23. Juli. Vestertørslev og Svenstrup i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 636 Rd. — Embedet som Vicepastor for Jernved i Ribe Stift; Reg.s Sum 640 Rd.

Udnævnelser. 18. Juli. Sognepræst for Avernakø under Fyens Stift, P. J. Budtz, til Sognepræst for Havrebjerg og Gudum i Sjælland. — Forhenværende constitueret Sognepræst for Vordingborg og Kastrup i Sjælland, F. M. Sommer, til Sognepræst for Thorstrup og Horne i Ribe Stift. — Sognepræst for Glenstrup i Aarhuus Stift, H. F. J. Gyberg, til Sognepræst for Sønderjernløse og Søstrup i Sjælland. — 22. Juli. Cand. theol. M. A. S. Lund til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Virring og Essenbæk i Aarhuus Stift, C. Dinesen. — Capellan p. p. for Vesterskjerninge- og Ulbølle i Fyen, N. Th. J. Jespersen, til paa eget An- og Tilsvar at bestyre bemeldte Embede. — 23. Juli. Forhenværende Capellan paa eget An- og Tilsvar for Verninge i Fyen, N. Rasmussen, til Sognepræst for Ho og Orby i Ribe Stift. — Cand. theol. Skolelærer i Blands i Stokkemarke under Lolland-Falsters Stift, J. M. J. Wellejus, til Sognepræst og Skolelærer paa Mands under Ribe Stift.

De hos Ugeskr.s Redact. indkomne tidligere anmeldte Bidrag til Meyers Værk i Paris (2 Rd. 56 ß.) og til Capellet i Bordeaux (2 Rd.) ere tilstillede Hr. Dr. Kalkar til velvillig Oversendelse. — Bidragene til Luthermonumentet (15 Rd.) ere indleverede paa Biskopcontoiret, for at oversendes med Bidragene for Sjællands Stift.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 34. Den 6te August. **1858.**

Indhold. 1. Sendebrev til Biskop Brammer; af Prof. Clausen. 2. Literær Anmeldelse. 3. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Sendebrev til Hr. Biskop Dr. Brammer, i Anledning af „Et Indlæg i Kirkeforfatnings-Sagen".

Af Dr. H. N. Clausen.

De har, høitagtede Hr. Biskop! gjort Deres til Opfyldelse af et Ønske, som jeg oftere har tilladt mig at fremføre offentligt: at Spørgsmaalene om vor Kirkes Forfatningsforhold maatte blive bragte ind i en mere almindelig Behandling, end de hidtil have fundet. Exemplet fortjener saameget mere Paaskjønnelse, som den Deeltagelse, hvormed det ikke bør omtvivles, at jo Forhandlingen om det kirkelige Almeenanliggende er bleven fulgt af Geistligheden, har i det Hele været lydløs og tilsyneladende ufrugtbar.

Endnu større Adkomst til Tak og Paaskjønnelse troer jeg der vilde være erhvervet, om Bidraget fra Deres Haand var fremkommet under anden Form. De har givet og villet give „et Indlæg" i Kirkeforfatnings-Sagen. Den prokuratoriske Titel fører uvilkaarligt ind i et procederende Spor. Indlægs-Titelen berettiger ikke til at vente noget frit og selvstændigt Bidrag til Opgavens Løsning, men alene et Forsvar for og en yderligere Begrundelse af bestemte tidligere Udtalelser med

særligt Hensyn til bestemte Moderindringer imod samme. Dette kan nu i og for sig være ganske naturligt, og jeg er for min Deel langt fra at skulle besvære mig over Indlægets Form. Jeg skal nemlig ikke fordølge — jeg skylder Dem, høitagtede Hr. Biskop! fuld Oprigtighed —, at det mystiske Væsen, som jeg finder særligt Kald til at bestride: en vis høikirkelig Aand, som kan træde frem i meget forskjellige Nuancer og Grader, men altid og overalt gaaer i samme — en mere eller mindre exclusiv-geistlig — Retning, er forekommet mig isærdeleshed at have givet sig Udtryk i Betænkningen fra Aarhuus-Landemodes Majoritet; jeg har ikke kunnet andet end sætte den i Forbindelse med Deres Yttring i samme Landemodes Midte om det „Mærkelige", De fandt deri, at man kunde finde Anledning til at „advare imod den Fare, at vort Kirkevæsen skal være udsat for at falde ind under en eensidig geistlig Behandlingsmaade". Jeg er nu meget villig til at troe, at mine Udtalelser om denne Betænkning bære kjendelige Spor af min antipathiske Stemning, og ligesaa villig altsaa til at erkjende den naturlige Opfordring fra Deres Side til at tage til Gjenmæle. Men hvad jeg alene ønsker at fremhæve, er dette: at der for Sagen selv vilde have kunnet ventes rigere Udbytte af en Forhandling, som ikke var anlagt og ført i personlig polemisk Retning. Thi, selv om det ved det afgivne Indlæg var godtgjort, at Et og Andet i Landemods-Betænkningen var blevet opfattet noget anderledes, end det var meent, eller at der var blevet lagt for stor Vægt paa et enkelt Ord, at Et eller Andet var blevet udtrykt mod Betænkningen med ubesøiet Skarphed, og selv om det var lykkedes i det nævnte Indlæg at øve Gjengjæld paa en pikant Maade, saa vilde ikke alene de brændende Spørgsmaal derved ikke være førte noget Skridt videre frem, men det er tillige at befrygte, at Opmærksomhed og Interesse bliver ved en saadan Procedure draget bort fra Hovedpunktet til ganske underordnede Punkter, ja selv til rene Ubetydeligheder.

Jeg agter derfor ikke her at levere noget Contra-Indlæg. Naar det saaledes f. Ex. hedder i Indlægget (S. 4): „Exempler paa denne kloge Kritik, der maaskee rigtigere benævnes en snild Taktik, forekommer rigelig i de af Hr. Prof. C. udgivne Skrifter...", saa vil De uden Tvivl selv erkjende, høitagtede Hr. Biskop! at der i disse Ord er indeholdt en Sigtelse af ubehagelig Natur — som tilmed ikke synes at staae i den bedste Harmoni med de efterfølgende høitidelige Paakaldelser imod dem, der tale, som om de kjendte Hjerternes Raad og Talens Bevæggrunde —; De vil uden Tvivl ogsaa erkjende,

at en Replicering imod Yttringer af denne Beskaffenhed hører til det mindst Vanskelige, men tillige — ligesom Yttringerne selv — til det Sagen selv mindst Vedkommende. Det Samme gjælder om en heel Række af Undersøgelser om, hvad der paa dette eller hiint Sted er sagt eller ikke sagt, hvad der skal være meent eller ikke meent. Enhver Udspinding af disse Traade vilde føre vidt omkring, uden at føre Sagen, hvorom det gjælder, noget Haandfjed videre frem.

Jeg skal altsaa, med Forbigaaelse af mange fristende Enkeltheder, anmode Dem, høitagtede Hr. Biskop! om at ville stille Dem med mig overfor et Par bestemte Spørgsmaal, som gribe umiddelbart ind i vore kirkelige Forhold, saaledes som de foreligge. Jeg troer, at muligen derved Betragtningen kan blive ført ind i bestemtere og frugtbarere Spor.

I Forbigaaende maa jeg dog berøre et Par Punkter i Deres „Indlæg", fordi de indeholde Paastande, som jeg ikke vel kan lade henstaae uimodsagte; de synes mig derhos at kunne klares uden mange Ord.

Det er et Forsvar for Betænkningen af Aarhuus-Landemode, der, om jeg ikke feiler, tør betragtes som Midtpunktet i det omhandlede Indlæg. Denne Betænkning skulde nu, efter Indlægget at dømme, synes at være undergaaet en utilbørlig Behandling fra min Side. For det Første skal den være „anført med betydelige Udeladelser" (S. 14). Ja, det lader sig ikke nægte: Betænkningen indtager, saaledes som den findes fuldstændig anført i Indlægget, 111 Linier, og ved Foredraget i Landsthinget har der kun været Brug for 39 Linier. Men jeg veed ikke, hvad dermed skal være sagt. Jeg kjender ingen Regel, hvorefter det skulde være Pligt at anføre et Aktstykke fra Begyndelse til Ende, hvorefter man ikke skulde være fuldberettiget til at anføre Saameget af samme, som findes nødvendigt eller hensigtsmæssigt til at begrunde en Paastand. — Der er dernæst udhævet enkelte Incorrectheder ved Anførelsen. Diplomatisk Correcthed er, som alt Idealt, en skjøn Sag; men kun naar indløbne Unøiagtigheder have Indflydelse paa Mening og Anvendelse, er Paatale paa rette Sted. Af de (S. 16) paaankede Uovereensstemmelser imellem Text og Citat er der nu ingen, der har Betydning for den rette Forstaaelse. Om man siger: „vi antage det ikke... nødvendigt", eller: „vi antage, at det ikke... er nødvendigt"; — om man siger: „kunne vi nu saameget mindre være tilbøielige", eller: „kunne vi saameget mindre o. s. v.", kommer dog vel ud paa Eet. Saameget mere tør jeg troe, at De, høitagtede Hr. Biskop! vil være villig til at sige med mig: Hanc veniam

damus petimusqve vicissim, naar De saaer overtydet Dem om, at Deres Rettelser selv give Anledning til nye dito[1]). — Bidere hedder det om et Referat under Landsthingsforhandlingen: „Det omsatte, at jeg ikke skal skrive fordreiede, Brudstykke af vores Erklæring" o. s. v. Det er dog vist meget vel betænkt, høitagtede Hr. Biskop! at De ikke har skrevet saaledes; thi det vilde havde været aldeles ubeseiet. Det gjaldt, paa det senere Sted af Landsthings-Forhandlingen, alene om at kalde et enkelt Punkt af det foran givne udførligere Referat tilbage i Erindringen. Naar det nu faldt naturligen, efter den hele Sammenhæng i Foredraget, først at anføre det negative Led og derefter det positive, saa er det ganske rigtig en Omsætning; men Tanken er fuldstændig den samme, hvad enten det ene eller det andet Led stilles først. Selv om et Skin af Fordreielse kan der altsaa ikke være Tale. — Men endelig yttrer De endnu (S. 14): at Betænkningen er „fortolket urigtigt"; nemlig, hedder det videre (S. 17): „af det, han (Prof. C.) anfører, gjør han den Slutning, at Betænkningen gaaer ud paa, at Grundlovens § 80 skal ansees at være skeet Fyldest ved et aristokratisk-geistligt Kirkeraad". Men dette er urigtigt. Der er ingen Slutning gjort til det, hvorpaa Betænkningen skal „gaae ud", som endelig Kirkeordning. Der er intet Øieblik overseet, at det, hvortil der i Betænkningen er hentydet, bliver anmeldt som „Overgangstilstand"; men Spørgsmaalet er om Maalet, hvortil den saakaldte Overgangstilstand, saafremt den blev bragt tilveie, naturligen vilde føre hen. Derom har jeg yttret (Forhandling i Landsth. S. 61): „Dersom nu her skal være givet Antydning til en Overgangstilstand, da vil jeg forelægge de ærede Medlemmer af Thinget det Spørgsmaal: om der kan være banet Vei for Andet end en reen biskoppelig Forfatning", — og (Folkekirken og Grundlovens § 80. II S. 27): „Det forekommer mig ikke usandsynligt, at Tingene virkelig kunde gaae saaledes, dersom Rigsdagen lader Øieblikket gaae unyttet hen ... Om Ønskeligheden og Værdien af saadanne aristokratisk-geistlige Kirkeraad kunne Meningerne være deelte; men derom troer jeg ikke, at der kan være nogen Meningsforskjel-

---

[1]) De siger saaledes (S. 16): „„fra dem og" er udeladt af Professoren". Men det er kun „dem og", der findes udeladt i Referatet. — Naar De videre siger: „Prof. C. har istedetfor „Menighedsraadene" læst „Menighederne", saa kunde jeg vaa samme Maade sige: „Biskop Brammer har læst „Forsvar" istedetfor „Forslag"" (S. 18 Lin. 4). Der er dog Noget, der rober sig for enhver Læser som Skrivfeil eller Trykfeil.

ligheb, at det ikke vilde være sømmeligt og heller ikke tjenligt, om Grundlovens § 80 uventet skulde paa den Maade ansees at være skeet Fyldest". Jeg troer ikke, at De, høitagtede Hr. Biskop! her har skjelnet med sædvanlig Skarpheb imellem det, hvorpaa Betænkningen synes at „gaae ud", og det, hvortil „den Vei til Ordning, her er anviist", naturligen vilde føre [1]). Dog herom det Nærmere nedenfor.

Endnu ved et andet Punkt nødes jeg til at standse paa Veien. Det hedder i Indlæget S. 19: „Idet vi nu holde fast ved den ofte gjentagne Sætning, at Menighedsraad er den nødvendige Betingelse for og bør være det første Led i Folkekirkens nye, ønskelige Forfatning, er det i ethvert Fald ikke de iblandt os, som have været Medlemmer af Kirkecom-

---

[1]) Derimod maa De tillade mig at troe, at den Fortolkning, der er givet af de paaberaabte „Geistlighebs-Privilegier i Reskript af 24de Juni 1661" — baade den tidligere, i Landemodsbetænkningen, og den senere, i Indlæget — er aabenbar og uimodsigelig „urigtig". Reskriptets Ord ere disse: „Vi have allernaadigst bevilget, at hvis (hvad) Vi herefter hos Geistligheden vil have udrettet, det Samme ved Bisperne, og særdeles hos enhver udi sit Stift, directe efter Vores egen naadigste Ordre, og ikke ved Vores Lehnsmænd eller deres Fuldmægtig, skal forrettes". Hvad her bevilges, er hverken Mere eller Mindre end dette: at de kongelige Ordrer til Geistligheden („hvis Vi herefter hos Geistligheden vil have udrettet") skulde for Fremtiden gaae ikke igjennem Lehnsmænd, men igjennem Biskopperne. Men hvad Aarhuus-Landemodes Majoritet har fundet deri, er dette: „At Hs. Maj. Kongen ad administrativ Vei afgjør reent kirkelige Anliggender ved Biskopperne, efter indhentet Betænkning fra Landemoderne, er i Overensstemmelse med Geistlighedens Privilegier og mangeaarig Praxis"! Jeg havde vel Grund til den Bemærkning: at „allerede Reskriptets Datum formodentlig vil vække Tvivl, om virkelig den absolute Kongemagt her skulde have anordnet noget om en Afgjørelse af reen kirkelige Anliggender ved Biskopperne", og det forekommer mig, at det her havde været det Rigtige og tillige det Simpleste, ligefrem at indrømme, at der fra Landemodets Side var blevet lagt for meget ind i Reskriptets Ord. Men istedetfor en saadan Indrømmelse stiller De en Appel (S. 18) til „Enhver, der læser i Sammenhæng, hvad vi herom have sagt", at han „vil see, at vi ikke have gjort den urimelige Anvendelse af Reskr. 24 Juni 1661, at Biskopperne ved disse Privilegier vare blevne bemyndigede til selv at afgjøre reen kirkelige Anliggender". Imod en Appel til Læserne finder jeg intet at erindre. Men, naar der nu bliver føiet til: „Dette Reskript havde vistnok ikke til Hensigt, at bane Vei for en biskoppelig Forfatning, men dog at befrie Geistligheden fra verdsligt Tyranni ved at sætte Biskopperne i directe Forbindelse med Kongen", saa vil „Enhver, der læser i Sammenhæng", fremdeles sjønne, hvor langt der ogsaa ved det andet Fortolkningsforsøg bliver gaaet ud over Reskriptets Ord og Mening. Der skal Mere til at „befrie Geistligheden fra verdsligt Tyranni" end den uskyldige Foranstaltning: at lade Biskopperne træde i Lehnsmændenes Sted, som Mellembærere af de kongelige Ordrer.

misſionen, der afvige fra, hvad vi dengang anſaae for Kirkeforfatningens forſvarlige Grundvold. Men, idet Prof. C., der var Medlem af, ja Formand for Kirkecommisſionen, vil have, at Danneljen af Kirkeforfatningen ſkal begynde med et Kirkeraad, der ſkal ſammenſættes og træde i Kraft uafhængig af Menighedsraad, er det ham, ſom er frafaldet fra, hvad han med den øvrige Commisſion erklærede for det ene Rette"; — og ſtraz efter: „Det forekommer mig dog, at den Frafaldne ikke er berettiget til at mistænke dem, ſom ikke ere frafaldne, for uædle Bevæggrunde til deres Beſtandighed". — Det er ikke første Gang, at jeg møder denne Vending fra mine Modſtanderes Side —, jeg har allerede tidligere (Folkek. og Grundlov. II S. 11) udtalt min Forundring over „den ſtore Naivetet", der forekommer mig at ligge i den hele Sammenſtilling —, men jeg gjenfinder Vendingen her gjentaget i driſtigere Sving end tidligere. Jeg tilſtaaer det — var Deres Indlæg, høitagtede Hr. Biſkop! holdt i mindre alvorsfuld Tone, kunde „den Frafaldne" være friſtet til at tage det ſom halv ſkjemtende Tale. Majoritet og Minoritet i Kirkecommisſionen var — ſom De vil erindre — enig i at foreſlaae Oprettelſe af Menighedsraad, „ſom det første Led i enhver ønſkelig Kirkeforfatning" (Betænkn. og Andragender, S. 5), — fremdeles enig i at erkjende det for „nødvendigt, at dette første Led af en kirkelig Organiſation bliver kaldt tillive uden Ophold og ved en almindelig Foranſtaltning" (S. 9), — endelig enig i den Formening: „at Miniſteriet vil uden Betænkelighed kunne anordne deres Oprettelſe i Henhold til Analogi af D. L. 2—9" (S. 10) [1]). Naar nu de ſamme Ordførere for Geiſtligheden, ſom dengang uden al Betænkelighed androge paa Oprettelſe af Menighedsraad „uden Ophold

---

[1]) Angaaende Majoritetens og Minoritetens Stilling i Kirkecommisſionen har jeg ſagt (Landsthingsforhandling, S. 28): „at Alt, hvad der i Kirkecommisſionen kunde henregnes til det biſkoppelige Element" (det vil altſaa ſige: de to tilſtedeværende Biſkopper, den ene under Commisſionens Forhandlinger afdøde Biſkop og den under ſamme beſtjnerede Biſkop) „ſatte ſig paa det ſtærkeſte imod dette (Majoritetens) Forſlag, og androg paa et Kirkeraad, beſtaaende udelukkende af Biſkopperne, eller muligen med en ringe Tilforordnelſe". Til denne reen hiſtoriſke Bemærkning erindrer De (S. 9): „Hvorfor Præſterne Dr. Paulli og Dr. Becker, ſom vare i Minoriteten, mere ſkulle henregnes til det biſkoppelige Element, end Confeſſ. Tryde, Dr. Rørdam og Lic. Fenger, ſom vare i Majoriteten, kan jeg ikke indſee". Jeg vidſtnok ikke heller. Men hvor beſynderligt, høitagtede Hr. Biſkop! have ikke Ordene forſkudt ſig for Deres Øie! Thi hvor er det ſagt, at Alle, der ſtemte ſom anført, ſkulde være at henregne til „det biſkoppelige Element"?

og ved en almindelig Foranstaltning", senere ved enhver Leilighed og i de allerstærkeste Udtryk erklære sig imod enhver dertil sigtende Foranstaltning og stille det i fjern Udsigt, naar dette første Led skulde være bragt tilveie: hvor bliver da Bestandighedens Roes? Og naar Umuligheden af en almindelig Oprettelse af Menighedsraad — som det maa antages, dengang ikke anede Umulighed — nu skal gjælde som Grund til at holde inde med ethvert kirkeligt Organisationsskridt, saa tager det sig underligt ud, at ville vende sig med Bebreidelse for „Frafald" imod dem, der ikke ville lade sig dreie ved den geistlige Frontforandring, men ligefuldt holde fast ved Nødvendigheden af et kirkeligt Lovgivnings-Organ, — en Nødvendighed, som har sin Rod i den ved Grundloven givne Stilling af Folkekirken til Statsmagten, følgelig ikke kan være betinget ved det større eller mindre Antal, den hurtigere eller langsommere Tilblivelse af Menighedsraad.

Naar jeg herefter tillader mig, at anmode Dem, høitagtede Hr. Biskop! om at ville med mig træde nærmere hen til det egentlige Forhandlings-Spørgsmaal, da tør jeg antage det som givet, at dette Spørgsmaal ikke kan være dette theoretiske og almindelige: hvorledes, i hvilken Orden og Følge en organisk Kirkeforfatning correctest anlægges og udføres.

Var Spørgsmaalet herom, da vilde der neppe — idetmindste efter de foreliggende Yttringer at dømme — være Uenighed imellem os. De har ubestridelig Ret deri: at „den Grundsætning, at Kirkeforfatningens Bygning skal reises franeden og ikke fraoven... er saa simpel og naturlig, at... man skulde tænke..., den ikke behøvede noget Beviis" (S. 29). Virkelig har jeg heller ikke hørt Nogen driste sig til at modsige denne Grundsætning i dens Almindelighed, eller til at paastaae, at det Naturlige og Rette skulde ved dette Bygningsarbeide aldeles undtagelsesviis være at begynde ovenfra. Det forekommer mig af den Grund temmelig overflødigt, naar en Række af Betragtninger findes anstillede „til Forsvar for denne Grundsætning" (S. 25—29), og jeg vilde beklage det, dersom jeg skulde have været den ufrivillige Anledning til, at adskillige Sider (S. 30—34) ere blevne fyldte med „Udsagn af anseete Forfattere", saavel inden- som udenlandske, til Beviis for det, som „ikke behøver noget Beviis". Aldeles uden Grund har De, høitagtede Hr. Biskop! endogsaa troet, ved Udvalget af disse Beviissteder, at burde hente dem „helst fra

Saadanne, hvis Autoritet Prof. Clausen ikke vil kunne nægte". Autoritetsbeviset er for mit Vedkommende aldeles uformødent ved en „i sig selv indlysende Forudsætning", og jeg maa i ethvert Tilfælde bede mig regnet udenfor de „Kirkeforfatningsmænd", i Modsætning til hvilke De antager, at „Ministeren ønsker, at Kirkeforfatningen skal bygges nedenfra opad" (S. 25). Derimod forekommer der mig at kunne have været god Grund for Indlæget til, istedetfor bemeldte Citater at være gaaet ind paa en nærmere Bestemmelse og Begrændsning af Gjenstanden, hvorom der handles. Thi Eet er en fuldstændig Forfatnings-Organisme for Kirken, et Andet en enkelt kirkelig Foranstaltning, som den, hvorom her alene handles og hvortil Trangen er grundet i vore særlige Forfatningsforhold: Tilveiebringelse af et Organ, forfatningsmæssigt medvirkende ved det kirkelige Lovgivningsarbeide. Ligesaa kunde der have været Grund til en noget nærmere Bestemmelse af det ubestemte og billedlige Udtryk „ovenfra og nedenfra", istedetfor en uophørlig Gjentagelse af de samme Ord. Det skal f. Ex. være „at ville bygge Kirkeforfatningen ovenfra nedad", dersom der blev tænkt paa at indføre Menighedsraad ikke alene efter „Paabud", men endogsaa „efter Anviisning af Kirkeraadet" (S. 23). Men kort foran har De, høitagtede Hr. Biskop! omtalt (S. 21), hvorledes De ved „Circulære til Stiftets Provster og Præster, saa klart, omfattende og indtrængende De formaaede, stræbte at meddele Oplysning og Veiledning til Menighedsraadsinstitutionen". Er da ikke ogsaa her en indirecte Byggen „ovenfra nedad"? Paa samme Maade vilde et Kirkeraad, men i større Udstrækning og med større Frugt, kunne virke til Grundlægning af Menighedsraad, ligesom i sin Tid ikke Stænderinstitutionen fremgik af communale Raad og Forstanderskaber, men omvendt den communale Forfatning i Amter og Sogne blev kaldt tillive igjennem Provindsialstænderne.

Men altsaa — angaaende selve Grundlægningen af en Kirkeorganisation kan der ikke være nogen Princip-strid imellem os. Ogsaa angaaende et andet Punkt tør jeg ikke være uenig, fordi Erfaring, som alene geistlige Mænd kunne have, her maa være afgjørende, og fordi denne Erfaring udtaler sig saa fuldstemmigt og samstemmende: at nemlig Menighedsraad kun lidt efter lidt tør ventes tilveiebragte og endnu langsommere ville kunne ventes førte frem til virksomt og frugtbart Liv. Jeg vil altsaa antage med Dem, høitagtede Biskop! at „vi endnu i nogle Aar maae arbeide for Menighedsraad ad Frivillighedens Vei" (S. 35), forend der vil kunne tænkes paa at indføre dem ad Lovgivningens.

Under disse Forudsætninger vil en fuldstændig Organisation af Folkekirken, hvilende paa sit naturlig dannede, fuldstændige og paalidelige Underlag, være rykket ud i en ubestemt, i alle Tilfælde ikke nærliggende, Fremtid[1]); og det egentlig paatrængende Spørgsmaal — saa paatrængende, at Ingen kan skyde det tilside — kommer da til at angaae denne ubestemte, kortere eller længere, Mellemtid. Skal man i denne indskrænke sig til den blotte Arbeiden „nedenfra", see efterhaanden at faae bragt Sandhed og Holdning ind i det christelige Menighedsliv? Kan Virksomheden være indskrænket hertil? Er ikke Kirkens Tilstand, betragtet baade udadtil og indadtil, en saadan, at en Ordning ved Lov angaaende kirkelige Hovedspørgsmaal af forskjellig Art bliver mere og mere paatrængende? Og er ikke Folkekirken ved Grundloven traadt i et saadant Forhold til den verdslige Lovgivningsmagt, at en Opfyldelse af Grundlovens § 80 ikke vil kunne rykkes ud fra Tid til Tid uden Fare og Forurettelse for Kirken?

Altsaa, ved disse Spørgsmaal blive vi staaende som de praktiske og paatrængende: Kan den kirkelige Lovgivnings-Myndighed forblive paa ubestemt Aaremaal i sin formløse Tilstand? Eller hvad maa der gjøres for at faae det Formløse bragt i nogenlunde kirkelig Form?

Af Deres „Indlæg", høitagtede Hr. Biskop! troer jeg uden Vanskelighed at kunne tyde det Svar, De vilde give paa disse Spørgsmaal. „Vi have", hedder det S. 10, „med underdaanigst Ærbødighed fundet en Betryggelse i, at Hs. Majestæt, Folkekirkens fødte Værge, udøver den lovgivende Magt i reent kirkelige Anliggender... vi have med Tillid henvendt os til Cultusministeren, og anseet Kirken mere sikkret ved hans Styrelse end ved den paatænkte Synodes". Man kunde beundre den resignationsfulde Stemning overfor den reen kongelige og den reen ministerielle Kirkemagt, dersom Forudsætningerne, hvortil den støtter sig, laae de virkelige Forhold noget nærmere. Men er det ikke overseet, at Hs. Maj. Kongen ikke længere „udøver den lovgivende Magt i reent kirkelige Anliggender", men deler den med Rigsdagen? Er det ikke overseet, at den ansvarlige Cultusminister

[1]) I Viborg-Stift sees Antallet af Menighedsraad ved Begyndelsen af dette Aar at have været 4 (Ugeskr. for den evang. Kirke i Danm. Nr. 32 d. A.). Gunstigere stiller Forholdet sig i Aarhuus-Stift: „Menighedsraad ere oprettede i henved ½ af Stiftets Pastorater" (Indlæg, S. 21). Fra de øvrige Stifter er ingen Meddelelse kommen mig for Øie. Lolland-Falsters Stift angaves i forrige Aar kun at tælle 1 Menighedsraad.

ikke med nogen Sandhed kan stilles imod „den paatænkte Synode", eftersom han overfor denne vilde beholde samme Plads og samme Myndighed? Og naar der nu straks efter er Tale om, at „andrage paa, at reent kirkelige Sager blive unddragne Rigsdagens Behandling", for hvem skal der da andrages herpaa? Er det ikke atter overseet, at Ønsket kun vil kunne opnaaes derved, at et Kirkeraad for disse Sagers Vedkommende kommer til at indtage Rigsdagens Sted? Eller hvorledes, ad hvilken Vei tænker De Dem, høitagtede Hr. Biskop! denne Emancipering af Kirken fra den confessionsløse Rigsdag, som ganske vist „ikke har Berettigelse til at optræde som Kirkens Organ og Værge", men som ikkedestomindre, just fordi Det er blevet forsømt, der burde være skeet itide og der nu møder den stærkeste Modstand hos dem, der have det nærmeste Kald til at „optræde som Kirkens Organ og Værge", befinder sig i faktisk Besiddelse af denne Myndighed og indtil videre forbliver i den. Men Spørgsmaalet vil da atter stille sig saaledes: om der i den her antydede Modstand vil kunne findes antagelig Grund for Regjeringen, navnlig for Cultusministeren, og for Rigsdagen, til at lade en aabenbar principstridig Tingenes Tilstand vedblive? Jeg troer det ikke. Jeg troer ikke, at Cultusministeren, som bærer Ansvaret, vilde kunne forsvare det hverken overfor Kirken eller overfor Grundloven; og skulde den ansvarlige Minister være af anden Mening, troer jeg ikke, at Rigsdagen vil kunne miskjende sit constitutionelle Kald i denne Retning. To Opgaver for den kirkelige Lovgivning synes med altid stærkere Krav at fordre en Afgjørelse ved Lov: Præsternes Stilling ved Vielse af fraskilte Ægtefolk, og Menighedernes Indflydelse paa Kaldelse af deres Præst og Sjæleførger. Jeg troer ikke, at der uden et kirkerepræsenterende, medlovgivende Organ vil kunne opnaaes en i kirkelig Betydning forsvarlig Afgjørelse; jeg kan ikke troe, at Regjeringen skulde tænke paa, til Behandling af slige Spørgsmaal at stille Regjerings-Commissioner istedetfor forfatningsmæssige Organer, hvortil Grundloven henviser.

Det vil imidlertid kunne siges med Hensyn til Formløsheden ved den nærværende Behandlingsmaade af de kirkelige Anliggender, at denne ingenlunde er saa stor, som det ved første Betragtning kunde synes. Thi, hvor langt det end er fra at være i sin Orden, naar en Cultusminister er stillet saaledes, at det aldeles beroer paa ham, om han ved Udarbeidelsen af kirkelige Lovudkast vil tage nogen kirkelig Stemme paa Raad, hvor han vil søge den, og hvorvidt han vil agte derpaa, saa er det dog — vil man sige — neppe tænkeligt, at

en saadan Stemme ikke skulde blive søgt og paaagtet. Det vil *fremdeles* være naturligt, at den kirkelige Raadgivning bliver søgt der, hvor den kirkelige Autoritet bedst vil kunne tjene til at dække den ministerielle: hos geistlige Overordnede. Det tør *endvidere* ventes, at Rigsdagen, i Bevidsthed om det Skjeve i Stillingen, hvori den befinder sig, vil undgaae at tiltage sig nogen Stemme i kirkelige Anliggender. Og saaledes kan der være Udsigt til, at der ud af den formløse Tilstand vil af sig selv danne sig en *Form*, som efterhaanden vil vinde Hævd, og som netop er den, der synes Mange at forjætte den bedste Betryggelse af Kirkens Interesser.

Jeg tør vel antage, uden at ville paa nogen Maade træde Dem, høitagtede Hr. Biskop! for nær, at den nylig nævnte Resignation staaer i Forbindelse med en lignende Tankegang. Jeg tør antage dette i Henhold til forskjellige Udtalelser, af hvilke det vil være tilstrækkeligt at anføre den ene af Aarhuus-Landemodsbetænkning (Indlæg, S. 15 f.): „Vi kunne naturligviis ikke andet end ønske, at *Landets Biskopper* skulle, ved *aarlig at sammentræde i et Møde*, udtale sig for hverandre om Kirkens Anliggender, navnlig med Hensyn til de Betænkninger eller Forslag, de paa Embedsvegne have at afgive — at *reent kirkelige Anliggender maae afgjøres, uden Rigsdagens Mellemkomst, af Hs. Maj. Kongen, efter indhentet Betænkning eller indgivet Forslag fra Biskopperne og Landemoderne*, om hvem det tør forudsættes, at de sætte sig i levende Forbindelse med Præsterne og Menighedsraadene, samt at *de blandede Anliggender, som ikke kunne uddrages Rigsdagens Behandling, ei blive afgjorte, uden at Kirken igjennem sine for Tiden bestaaende Organer (Landemoderne, i alt Fald under en udvidet Form) har faaet Adgang til at yttre sig*“ [1]).

Det maa tilstaaes: dersom det alene er derom at gjøre, at opnaae en fastsammensluttet og velorganiseret Form for den kirkelige Lovgivningsvirksomhed, saa ere de tilstrækkelige geistlige Elementer forhaanden, — og det selv om man beslutter sig til at give Afkald paa den officielle Anerkjendelse af Landemoderne, som „Kirkens for Tiden bestaaende Organer“ [2]). Thi,

[1]) Det anmærkes, at de her udhævede Ord ikke findes saaledes udhævede i Betænkningen.

[2]) Den hele Forhandling om Landemoderne fra min Side har dreiet sig om den i saa afgjørende Tone fremsatte Paastand: at Landemoderne skulde være „de retlig bestaaende Organer for Kirken“, med Berettigelse til at afgive Betænkning over ethvert kirkeligt Lovforslag før dets videre Behandling. Dette maa jeg bede fastholdt. Grundløsheden af denne Paastand er be-

som De rigtig bemærker (S. 13): „Provsterne ere beskikkede til Bispoppernes Medarbeidere ...; en Bisop bør altsaa benytte Provsterne som sine Medarbeidere, bør efter Regelen udbede sig deres Betænkninger, naar han selv er raadspurgt af Regjeringen". Og ligesom det staaer Bispopperne fra de forskjellige Stifter frit, at ordne indbyrdes fuldtallige Sammenkomster saa ofte, som de finde det fornødent, saaledes maa det ogsaa staae dem frit, om de, ved at adspørge Provsterne, og muligen gjennem dem Præsterne, ville foretrække den skriftlige eller den mundtlige Vei. Imod en saadan Organiserings-Bestræbelse indenfor de geistlige Enemærker er der aldeles intet at sige, saasnart den kirkelige Lovgivningsmagt er principrigtigt ordnet, d. v. s. saaledes, at den fornødne Modvægt imod geistlig Eensidighed er tilstede; men der er overmaade meget at indvende derimod og at befrygte deraf, saalænge man skal see sig henviist til den blotte Forudsætning om „den levende Forbindelse", hvori Bispopper og Landemoder ikke ville undlade at sætte sig med Menighedsraadene. Det er umiskjendeligt: saaledes som de faktiske Forhold ere, udkræves der ikke nogen Organisation, nogen Foranstaltning ved Lov, for at vort Kirkevæsen skal „være udsat for at falde ind under en eensidig geistlig Behandlingsmaade"; hvad der udkræves er alene dette, at ingen Organisation, ingen Foranstaltning ved Lov træder krydsende og hindrende op imod den Form, der vil danne sig af sig selv, og som enhver senere ministeriel Kirkebestyrelse vil forefinde i fuld Virksomhed.

Jeg finder mig her ført ind paa Enemærker, hvor det er vanskeligt at gjøre noget Skridt uden at volde Anstød, og hvor jeg gjerne ønsker at blive forstaaet saaledes, som jeg mener det. De har, høitagtede Hr. Bisop! paa flere Steder fundet Dem foranlediget, ogsaa ved mine Udtalelser, til at værge Dem, Embedsbrødre og Landemoder imod Mistanken for

---

viist ved den Kjendsgjerning, at Landemoderne ere blevne uændset forbigaaede ved alle kirkelige Lovforslag, der have været under Forhandling i dette Aarhundrede. Derimod veed jeg ikke, hvad der skal være beviist ved et eller andet Exempel (fra Aar 1661 og 1677) paa, at „Regjeringen har forlangt Betænkninger fra hvert Stifts Bispopper og dets Provster", eller at en Bisop har bragt en kirkelig Sag, over hvilken Bispoppernes Betænkning var bleven forlangt, „frem paa Roeskilde Landemode" (S. 12). Det er ikke alene rigtigt, hvad De, høitagtede Hr. Bisop! strax efter yttrer: „enkelte saadanne historiske Spor kan jeg dog for det, som Talen her er om, ikke tillægge nogen synderlig Betydning", men det Sande er, at de have aldeles ingen Betydning. Thi det er ikke Landemodernes Bekvemhed og Brugbarhed til at afgive Betænkning over enkelte Sager af kirkeligt Indhold, hvorom der er Tale, men det er deres vaastaaede retlige Competents, og denne alene.

„hierarchiske Lyster", „hierarchisk Stræben", „Katholicerі", „uædle Bevæggrunde" m. m. (S. 9. 19. 20.). De og enhver Læser vil dog uden Tvivl ved opmærksom Efterlæsning overtyde Dem om, at jeg intetsteds har talt om bevidst Stræben eller Lyst eller Bevæggrund, men vel har talt og mindet om de mislige Følger af enhver skarp, isolerende Adskillelse af Geistlighed fra Menigheder, — dobbelt mislige paa en Tid, da der paa mange Punkter spores en utvetydig Retning til at arbeide den evangelisk-lutherske Kirke hen imod den romersk-katholske (Folkek. og Grundl. Nr. I, S. 28. Nr. II, S. 22—23). Ikke uden Forundring seer jeg den Omstændighed, der kan tage Forargelse selv af et Ord, udtalt i denne Almindelighed: „Han (Prof. C.) har endog anseet det betimeligt, ved at anføre Geijer's bekjendte Ord: „at der gaaer i vor Tid en katholsk Strømning igjennem Verden", og ved at paapege Symptomer, som pege paa en katholsk Retning, saavel i Norden, som i Tydskland, at antyde, at man maa have et vaagent Øie med Landemoderne, som ved deres mærkelige Tendents til geistlig Ensidighed synes at være — jeg kan ikke ret see, om allerede smittede eller dog meget disponible for den grassérende, katholske Epidemi" (S. 5—6). Ja, ganske vist har jeg — ikke antydet, men udtalt det med klare Ord, at man, efter min Mening, „ikke kan frikjende den Stemning, der er kommen til Udtalelse paa Landemoderne, for en mærkelig Tendents til geistlig Ensidighed"; ganske vist sætter jeg Udtalelser i denne Retning i Forbindelse med de klerikale Embeds- og Embedsmyndigheds-Theorier, der for Tiden spille saa stor en Rolle i det kirkelige og theologiske Liv i Tydskland — jeg maatte ellers tillukke Øinene for Kirkehistoriens og al Histories Lære om „det Epidemiske i de aandelige Affectioner saavelsom i de legemlige" —; og ganske vist har jeg just nu fundet det i høi Grad betimeligt, at minde om, „at tage de praktiske Consequentser af en saadan Stemning alvorligt i Øie" (Folkek. og Grundl. II S. 23—24). Jeg kunde her have henviist til den monstrøse Form, under hvilken hine Theorier ogsaa ere blevne bragte til Torvs hos os [1]). Jeg lægger ingen Vægt paa

[1]) „Bispedømmets Betydning i den evangeliske Kirke i det Væsentlige er den samme, som hævdes det katholske Bispedømme". — „Kirkens og Menighedernes høieste og helligste Anliggender ere repræsenterede i Bispoppens Person og Gjerning". — „En Kirkeforfatning kan ikke være kirkelig i Ordets rette Forstand, ikke agtes stemmende med de kirkelige Forholds Natur, naar den egentlige Kirkemagt, den indre kirkelige Styrelse ikke kommer til at hvile i Bispedømmet". Dette er enkelte Led af Provst Brasen's Kirketheori fra Aaret 1854—1855. Jeg har dengang (Ugeskr. for den evang. Kirke i Danmark, 1855 Nr. 46) rettet

denne enkeltstaaende Sælsomhed i og for sig, men vel troer jeg, der kan lægges nogen Vægt derpaa, at saa excentriske Paastande om Ordination, Præstedomme og Bispedomme have kunnet fremføres gjentagne Gange, uden at fremkalde nogen Tilretteviisning fra de i enhver Henseende nærmest Vedkommende.

Jeg har ved Siden heraf udtalt min Overbeviisning om: „at der fra vor Geistligheds Midte vil udgaae den kraftigste Modstand imod al Katholisering", og det er med stor Tilfredsstillelse, at jeg har læst Deres Yttring, høitagtede Hr. Biskop!: „der er saamegen ægte lutherst Christendom baade i min Pande og i mit Hjerte (Gud være i al Ydmyghed takket derfor!), at jeg baade i Ord og Gjerning har holdt mig fri fra Katholicerret"; thi det er bekjendt, at en vis Lutherdom — en uægte ganske vist — netop er allerivrigst i at tilegne og tilempe sig de romerske Theorier og deres Frugtanvendelser. Men De kjender, saa godt som jeg, denne „katholske Strømning, der i vor Tid gaaer igjennem Verden"; De kan ikke miskjende dens mangfoldige Symptomer, heller ikke dens nærende Kilder og de Farer, hvormed den truer, og jeg nægter derfor ikke, at den ironiserende Lethed, hvormed De gaaer hen over Henviisningen til dette store aandelige Tidsphænomen, har været mig paafaldende. Jeg maa endnu til nærmere Forklaring tilføie dette: at, ligesom den theologiske Dannelse let nærer og stivner exclusive Retninger, hvorefter christelig Sandhed falder sammen med en vis Confession, et vist System, saaledes udvikler sig ad samme Vei naturlig en vis Hang til at indtage en vis exclusiv Stilling overfor Ikke-Theologer og Ikke-Geistlige. Det er ikke let for geistlig Mand at lade Troes-Udtalelser og Troes-Udviklinger vederfares fuld Ret, hvor de ikke have ifort sig Skoledogmatikens eller Lærebogens eller Prædikenens tilvante Form, ikke let i Gjerning at erkjende den christelige Jevnbyrdighed i Evangeliets og Reformationens Betydning, og derfor kan det heller ikke være let, at lade Grundsætningen om Menighedernes Berettigelse til at tage virksom Deel i Styrelsen af de kirkelige Anliggender gaae over i Gjerning. Naar man derfor seer Forslag til at organisere en ligelig Samvirken af Geistlige og Ikke-Geistlige i den kirkelige Lovgivnings Tjeneste blive mødte fra de geistlige Autoriteters Side — vel ikke med en principiel Afviisning, men med en Henviisning til ubestemt Fremtid, og Nutidens Krav derimod søges fyldestgjort ved Overgangsformer, hvor

„Naar Forhandlingen om Kirkeforfatnings-Sagen bliver optaget paany, er det at ønske og at haabe, at disse Artikler ikke ville blive overseete".

den ikke-geistlige Medvirken paa Kirkens Vegne er holdt ude, saa kan det ikke nægtes, at det synlige Vidnesbyrd om en alvorlig Anerkjendelse af Menighedernes Berettigelse hos hine Autoriteter savnes, og det er ikke ganske billigt, at forlange, at en pathetisk Forsikkring uden videre skal tages for Fyldest i Gjerningens Sted. Der kan her være passende Sted til at gjentage en Yttring af Kirkecommissionens Majoritet: „Man kan være meget fri for al ugrundet Frygt for Hierarchi, og dog finde Opfordring til at advare og arbeide imod en Ordning, hvorefter Love angaaende Kirkens Lære, Cultus og indre Forfatning skulde udgaae fra Statsmagten under udelukkende Medvirkning af et geistligt Aristokrati, som vilde være Skabning af den samme politiske Magt og befinde sig i det samme almindelige Embedsmands-Afhængighedsforhold til samme. Der vilde hermed være indslaaet et Spor, som uden Tvivl netop fører i modsat Retning af det, som er anviist ved Grundloven. Thi enhver „Forfatning af Folkekirken" hviler paa den Grundsætning, at Folkekirken, d. v. s. Samfundet af dens Menigheder, har Ret til middelbar Deeltagelse med Regjeringen i Ordningen af de kirkelige Anliggender" (Betænkn. og Andr. S. 36).

Jeg behøver neppe at kalde tilbage i Deres Erindring, høitagtede Hr. Biskop! hvor ufortrødent jeg har arbeidet for, at Bestræbelsen for at bringe vort kirkelige Lovgivningsvæsen ud af den principløse Tilstand kunde fremtræde som en forenet Virksomhed i Folkekirkens Tjeneste, og hvor længe jeg har holdt fast ved Haabet om, at en saadan Virksomhed vilde være mulig at opnaae. „Der er Grund til at antage" — saaledes sluttede jeg mit første Skrift (Folkek. og Grundl. I), — „at Dannelsen af et kirkeligt Organ vil i det Væsentlige kunne vente Understøttelse fra Geistlighedens Side", og i den hele Udvikling af Sagens Historie holdt jeg paa det Bestemteste den principielle Modstand, grundet i en kirkelig Opløsningstendents, som vi Alle kjende, adskilt fra den, der støttede sig til Ubetimelighedshensynet; „her", udtalte jeg S. 22, „er ikke nogen fuldkommen Mangel paa Enighed, og Haabet bør altsaa ikke opgives, at det ved fortsat Behandling vil kunne lykkes at bringe Anskuelserne nærmere". Og at der fra min Side kunde være Grund til dette Haab, maa jeg finde bestyrket, naar jeg seer hen til Yttringer i Deres Indlæg som disse: „at Lægfolk hverken kan eller bør nægtes Medvirkning i Kirkens Anliggender" (S. 21), og: „vi udtale netop den evangeliske og altsaa den lutherske Lære om det almindelige Præstedømme" (S. 19). Jeg har meget nødig op-

givet dette Haab, — ikke alene i Sagens Interesse, men ogsaa af et almindeligere Hensyn. Paa Dogmatikens Enemærker maae vi for det Meste finde os i, at staae Enhver for sig, og Folket er vant til at søge alt Andet hos Theologerne end Enighed; men hvor det gjælder om et ydre Formaal, om at ordne de kirkelige Lovgivningsforhold og derved give Folkekirken en ydre Kraft til at staae dem imod, der rastløst, indenfra og udenfra, arbeide paa dens Opløsning, — der syntes det ikke at være nogen overspændt Forventning, at de Mænd, der vare enige om at erkjende Folkekirken som historist Virkelighed, enige om at erkjende den store Trang til at støttes og styrkes, ogsaa enige — idetmindste syntes det saa — om selve Principerne for en kirkelig Forfatning, vilde vide at samle sig til forenet Virksomhed i Kirkens Tjeneste. Hvor uopbyggeligt, hvor nedslaaende, naar ikkedesmindre ogsaa her de, som det maatte synes, naturlig sammenhørende Parter skulde staae og vedblive at staae overfor hinanden i skarp Adsondring!

Saaledes er det imidlertid kommet — allerede ved Landemodsforhandlingerne i Sommeren 1857, saaledes som de bleve anlagte og udførte under den øverste geistlige Ledning. Man var berettiget, mener jeg, til at vente, at Landemodsacterne skulde bringe Vidnesbyrd om, at Kirkelovgivnings-Sagen, efterat der var givet Stød til dens Forhandling ved et fremlagt Forslag, var ovenfra bleven fremstillet og i de geistlige Forsamlinger behandlet som et fælles kirkeligt Anliggende, der vedkom Alle, og hvorom Alle, der staae paa Folkekirkens Grund, havde Kald og Opfordring til at slutte sig, i al Fald for at forsøge en anden Løsning end den foreslaaede. Det er imidlertid kun to Landemoder (i Ribe og i Odense), hvor Sagen sees at være fremsat og opfattet fra dette Synspunkt, og som have den Fortjeneste, at have givet Bidrag — ihvorvel i meget forskjellig Retning — til Sagens Fremme [1]). Et provsteligt Landemodsmedlem udtalte derimod i Roeskilde: „vi have glædet os ved den Begravelse, som har fundet Sted"; — og det synes næsten, som om man i Almindelighed har troet ikke at burde tænke videre ud eller længere frem, end alene paa at faae det foreliggende Forslag affærdiget ved en Afstemning. — Skulde endnu noget Haab være blevet tilbage om en mulig Samvirken med Folkekirkens Foresatte om Tilveiebringelse af et kirkerepræsenterende Organ, saa maa jeg med Smerte tilstaae, at det er end yderligere forringet ved Indholdet af det seneste fremkomne Indlæg, — selv om jeg deri ikke seer noget Mere

[1]) Det bør her gjentages, hvad jeg andetsteds har erindret om: at der ikke haves nogen Meddelelse om Forhandlingerne i Lolland-Falsters Stift.

end Udtalelse af en enkelt af disse Mænd. Med Henviisning til en ubestemmelig Fremtid, der skal bringe Tidspunktet til en endelig Kirkeordning, er der ikke givet noget Foreningspunkt. Det er Nutiden, hvorom det tilkommer os at forhandle, og de, for hvem Nutidens Opgave stiller sig ganske forskjelligt, som ville have det Nærværende benyttet paa ganske forskjellig Maade, i væsentlig forskjellig Retning, ville ikke kunne gaae tilsammen. Paa den anden Side er der ikke liden Tilfredsstillelse i den Betragtning, at der — efter de foreliggende Yttringer at domme — ikke er nogen principiel Modsætning angaaende selve Grundsætningerne for den endelige Kirkeforfatning. Det er Betimelighedspunktet, der synes at staae som den uryklelige Skillemuur. Men Afgjørelsen af dette Punkt ligger i Regjeringens Haand. Skulde Regjeringen, overfor Kirken og overfor Grundloven, komme til Overbeviisning om, at Tidspunktet til at betrygge en forfatningsmæssig Udøvelse af den kirkelovgivende Magt ikke tør rykkes længere ud, saa have vi i Deres ubetingede Fortrøstning, høitagtede Hr. Biskop! til den verdslige Kirkebestyrelses Viisdom ogsaa Forvisningen om, at Deres Frygt i dette Tilfælde vilde vige for Tilliden. Der turde saaledes endnu være Haab om Forening af de hidtil adskilte Kræfter.

Lærebog i Christendommen af Dr. Zeuthen.

(Kbhvn. 1858. 58 Sider; Priis indb. 18 ß.).

Anmeldt af **Forfatteren.**

Det var min Hensigt at forfatte en Lærebog, som med en endnu større Kortheb end Balslevs [1]) forenede den saakaldte systematiske Anordning, som findes hos Balle [2]). Hvad der nærmest har bestemt mig til at skrive en meget kortfattet Lærebog, er angivet i Fortalen, og Grundene, hvorfor jeg ikke kan billige Balslevs Methode, vil man tildeels finde angivne i min Artikel om de 10 Bud i Evang. Ugeskr. 1856 Nr. 54 [3]).

---

[1]) Der er i min omtrent 70 Bibelsteder færre end i Balslevs, og af dem ere flere kortere.

[2]) Dog er hos mig, saavidt muligt, de tre Troens Artikler lagte til Grund, og Naademidlerne omhandles ikke, som hos Balle, efter, men for Troens Frugter.

[3]) Der staaer dog ikke Alt, hvad jeg derom kunde have at sige, ikke f. Ex.,

Det var iøvrigt min Hensigt, saavidt muligt, at holde mig til Balslevs Forklaring, men min Lærebog er desuagtet ikke at betragte som en blot Omarbeidelse deraf. — Naar jeg har ladet Skriftstederne ved Trykken erholde den Anseelse, som tilkommer dem, da er deri en Opfordring givet til ved Underviisningen især at agte paa dem; og naar jeg desuden flere Steder, f. Ex. ved Guds Egenskaber og ved de sidste Ting o. a. St., har ladet Skriften næsten tale alene, da er det i den Overbeviisning, at den katechetiske Underviisning væsentlig har at gaae ud fra og at slutte sig til de hellige Ord, og at det Øvrige i en saadan Bog fornemmelig kun skal være som en Henviisning til hine Ord og deres rige Indhold. — Ved Skriftsteder af et umiddelbart praktisk Indhold har jeg i Almindelighed henstillet Fordringen alene, uden at tilføie, hvad dermed pleier at forbindes. Fordringen, som saadan, indprenter sig derved stærkest, f. Ex. „Vaager og beder, at I ikke falde i Fristelse"! „Afsægger Løgn og taler Sandhed"! [1]). Ved de theoretiske eller dogmatiske Skriftsteder derimod, f. Ex. Philip. 2, 6—11, vilde en Forkortelse være urigtig.

Naar jeg ved Anførelsen af de 10 Bud efter 2 Mosеb. ingen Inddeling har anvendt, da er det især, fordi jeg finder det aldeles stridende imod Skriften at udelade Forbudet imod Billeddyrkelsen, som om det var indbefattet i det første Bud. Da Israeliterne gjorde sig Billeder af Jehova, overtraadte de derved ikke Forbudet mod andre Guder, men de syndede i Maaden, hvorpaa de holdt sig til Jehova: de forvanskede, ethniserede Jehovadyrkelsen. Vi have saaledes et dobbelt Bud, det ene nærmest gaaende paa Gudsdyrkelsens Gjenstand, det andet paa Gudsdyrkelsens Beskaffenhed, altsaa en Dobbelthed beroende paa Forskjellen mellem Hvad og Hvorledes [2]). Og naar Budene efter Jesu Anviisning

---

hvor upaasende det synes, at knytte den forholdsviis udførlige Lære om Guds Egenskaber til den korte energiske Fordring i det første Bud.

[1]) Selve Budet eller Fordringen maa derimod ikke forkortes. Man har f. Ex. ikke ganske uden Grund misbilliget, at der paa Luthers Monument i Wittenberg alene findes de Ord: „Troer Evangelium"! med Udeladelse af de i Skriften foranstaaende Ord: „Omvender Eder"! Naturligviis kan et Bud eller en Fordring adskilles fra andre, om de og staae ved Siden deraf i Skriften, men hvor de høre saaledes sammen, som: „Omvender Eder og troer"! eller lignende, der bør de vist blive sammen.

[2]) Kant siger i Kritik der Urtheilskraft 1794 S. 124: „Vielleicht giebt es keine erhabnere Stelle im Gesetzbuch der Juden als das Gebot: Du sollst dir kein Bildniß machen u. s. w. Dieses Gebot allein kann den Enthusiasm erklären, den das jüdische Volk für seine Religion fühlte".

i Bjergprædikenen forſtaaes aandeligen, da er Forbudet imod at tilbede og dyrke ſit eget Billede af Gud endnu ligeſaa anvendeligt, ſom noget andet Bud i Dekalogus. Hvor tilbøielige ere Menneſkene dog ikke til paa en eller anden Maade at omdanne Ideen af den aabenbarede Gud efter deres eget naturlige Hjerte![1])

Blandt de faa Afvigelſer fra den ſædvanlige Overſættelſe, ſom jeg har vovet, er der twende, hvori jeg tidligere ikke ſaaledes har kunnet ſamtykke, og hvortil jeg heller ikke nu uden Betænkelighed har beſluttet mig, men ſom ſynes i den Grad at have Stemmerne for ſig, at jeg neppe behøver at anføre mine Grunde. Den første Afvigelſe er Matth. 28, 19: Gjører til Diſciple o. ſ. v., den anden er Udeladelſen af Artiklen Joh. 4, 24: „Gud er Aand". Naar jeg foran diſſe ſidſte Ord har ſkrevet: „den treenige Gud er en levende Gud, en ſelvbevidſt Aand" o. ſ. v., ſaa er det populært udtrykt; thi ethvert Barn vil dog, naar det ſkal tænke ſig Gud, ſom levende og perſonlig, i ſine Tanker (og vel ogſaa i ſin Tale) føie „en" til. Det formaaer kun at tænke ſig Gud i Relation, men ikke ſom det almindelige, univerſelle Væſen, der udelukker ethvert En og Et. Men vi have ikke Ret til at populariſere ſelve Skriftens Ord, naar deres Indhold derved lider. Er altſaa: „Gud er Aand" den rette Overſættelſe, ſaa maa den blive, hvorledes man end ſelv har at udtrykke ſig efter Vedkommendes Fatteevne.

Det Meſte i en ſaadan lille Lærebog kan trænge til nærmere Oplysning og Udvikling fra Lærerens Side, ligeſom et Sted ogſaa deri maa tjene til den nærmere Beſtemmelſe og Forklaring af et andet. Men man har dog iſtedetfor gjenſidig Forklaring fundet Modſigelſe, f. Ex. mellem det, ſom ſtaaer S. 12: „I det naturlige Hjertes Forvendthed ved Synden, ſom ſtrækker ſig til alle Mennesker, er der dog bleven det Gode tilbage i Menneſkets Sjæl, ſom gjør det muligt, at det kan omvende ſig og frelſes"[2]), og S. 24, hvor det hedder

---

Man vil dog ikke anſee det ſom et Beviis imod Fremhævelſen af Forbudet, at det er en Kant, ſom tillægger det en ſaadan Betydning.

[1]) 9de og 10de Bud efter den lutherſke Inddeling ſynes dog tydeligt forenede i eet, Rom. 13, 9: du ſkal ikke begjære.

[2]) Naar det at omvende ſig og frelſes ſaaledes forbindes, kan Meningen kun være den: at omvende ſig til at frelſes eller lade ſig frelſe. Philoſophen Seneca, hvis Broder behandlede Paulus ſaa humant i Korinth, Apg. 18, og hvis perſonlige Bekjendtſkab med Paulus Regle have antaget, udtaler den chriſtelige Tanke: hoc multum est, velle servari, ep. 52.

om Omvendelse og Tro: „Uden vor Villie skeer det ikke, men vi kunne dog ikke selv skabe i os et omvendt og troende Hjerte. Gud, den Hellig Aand, maa gjøre det, og saaledes troe vi paa Gud, vor Helliggjører". Men Et er Betingelserne fra Naturens Side, et Andet Betingelserne fra Naadens Side. Et er Mulighedens Betingelse, et Andet er Virkelighedens Betingelse. Mulighed til Omvendelse og Frelse maa være tilstede i det naturlige Menneske, men angaaende den virkelige Omvendelse til Frelse gjælder aldeles Herrens Ord: „Uden mig kunne I slet Intet gjøre".

Naar jeg i Dekalogus har oversat: „begaae Mord", istedetfor: „slaae ihjel", saa er det i Overeensstemmelse med det hebraiske Udtryk (Lindberg oversætter: myrde) og den rigtigste Oversættelse af Matth. 5, 21 (*οὐ φονεύσεις*). Det almindelige Forbud mod den blotte Ihjelslaaen synes at forsvinde for Mængden af Undtagelserne i Kanaan. Hvormange Vanskeligheder undgaaer man ikke ogsaa i andre Henseender ved at oversætte: „begaae Mord"! Skolelærerne behøve da f. Ex. ikke, saaledes som de have gjort ved et af deres Møder i Aar, at forhandle derom, hvorledes man kan forene Dødsstraf med det 5te Bud. — Ganske uden Trykfeil er den lille Bog desværre ikke bleven, saaledes staaer S. 4: Pf. „30", istedetfor: „90", S. 19: „Reenhed", istedetfor: „Ringhed", S. 36 Anm. 2: „givet og udgydt" istedetfor: „gives, udgydes"; men mange andre eller forvirrende Trykfeil vil der neppe findes. Hovedsagen ved en saadan Bog er iøvrigt, at den Plan, hvorefter den er forfattet, fortjener Bifald. Enhver Lærer vil vist finde en eller anden Enkelthed, som han ønskede anderledes, og jeg selv vilde maaskee, dersom Bogen skulde udkomme i et nyt Oplag, foretage enkelte Rettelser, f. Ex. i Udtryk og Ordstilling.

Ledige Embeder. 28. Juli. Østerlarsker og Gudhjem paa Bornholm; Reg.s Sum 840 Rd. — Glenstrup i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 888 Rd. — Avernakø under Fyens Stift; Reg.s 700 Rd. — 30. Juli Øster- og Vester-Alling i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 992 Rd.

Udnævnelser. 23. Juli. Sognepræst for Østerlarsker og Gudhjem paa Bornholm, H. G. Bruun, til Sognepræst for Saxild og Rølev i Aarhuus Stift. — 26. Juli. Sognepræst for Øster- og Vester-Alling i Aarhuus Stift, J. Torsleff, til Sognepræst for Randlev og Bjerager i samme Stift. — 27. Juli. Cand. theol. A. V. Læsø til Sognepræst for Ølgod og Strellup i Ribe Stift. — Forhenværende Capellan p. p. J. Sidenius til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Hesselager i Fyen, N. Sidenius.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 35-37. Den 13de Auguſt. 1858.

Indhold. 1. Kirkeforfatningsſagens Behandling i Landsthinget (fortſat). 2. Literær Anmeldelſe. 3. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Kirkeforfatningsſagens Behandling i Landsthinget 1857.

Meddeelt efter Rigsdagstidenden.

(Fortſat).

Det nedſatte Udvalg afgav følgende Betænkning (ſ. Landsthingstid. Anhang B Sp. 321—342):

„Udvalget har, ved at tage det fremlagte Lovforſlag under Behandling, fundet ſig naturligen henviiſt til det ældre Forſlag, ſom i Aaret 1854 blev udarbeidet af Fleerheden af den da nedſatte Kirkecommiſſion og indgivet til Regjeringen. Det nærværende Forſlag er hiſtoriſk fremgaaet af dette; begge gaae i ſamme Retning og falde i deres Hovedtræk ſammen, ligeſom ogſaa begge tilſammen have været forelagte Landemoderne til Betænkning af Kirkeminiſteren. Men det ældre Forſlag er mere udført og tilbyder et bredere Grundlag og en fuldſtændigere Beiledning.

Samtlige Medlemmer af Udvalget ere derhos fra først af komne overeens om at forene deres Kræfter for at bringe dette Forſlag i den bedſt mulige Form, og først, efterat det fælles Hverv var bragt til Ende, forklare ſig over, hvorledes Enhver for ſig fandt ſig perſonlig ſtillet til Sagen.

Det er saaledes Frugten af det fælles Arbeide, af omhyggelig Overveielse og gjentagen Drøftelse, vi have den Ære at fremlægge i det nedenstaaende Forslag.

Medens de enkelte Bestemmelser i Forslaget ikke trænge til Begrundelse eller Forklaring, ønske vi at henlede Thingets Opmærksomhed paa et Par almindelige Hovedpunkter.

Det har været erkjendt, fra den Tid af at Kirken i Danmark traadte ud af det tidligere Forhold til den absolute Kongemagt, at der for den kirkelige Lovgivnings Vedkommende opstod et Hul, som maatte søges udfyldt. En Garanti for Behandlingen af de kirkelige Lovgivningsanliggender kunde ikke søges i Rigsdagen, og den kunde heller ikke ansees at være tilstede i Cultusministerens Personlighed. Regjeringens Tanke var derfor fra først af henvendt paa Nødvendigheden af at sammenkalde „en Kirken repræsenterende Forsamling, for hvilken Forslagene til den fundamentelle Ordning af Kirkens Anliggender kunde forelægges, inden derom toges nogen endelig Beslutning". Men en saadan Forsamling kom ikke istand, uagtet Tanken derom ofte blev fornyet. Det kunde imidlertid i Aarenes Løb ikke undgaaes, at jo Lovforslag, vedrørende kirkelige Forhold og Anliggender, maatte komme frem for Rigsdagen; og ved Siden af al Erkjendelse af det Anomale i Stillingen, af Trangen til et berettiget Organ for Folkekirken, kunde det ikke undgaaes, at jo Rigsdagen i slige Tilfælde kom til at indkage den ledige Plads.

Men, naar det i og for sig er forbundet med stor Vanskelighed at drage en nogenlunde tilfredsstillende Afgrændsning imellem den kirkelige og den politiske Repræsentations Myndighed, saa bliver unægteligt Vanskeligheden ikke lidet forøget ved den Tilstand, som saaledes har dannet sig hos os i Overgangstiden. Saameget mere troer imidlertid Udvalgets Fleerhed at turde forudsætte hos Rigsdagen ikke alene et almindeligt Ønske om at see Grundlovens § 80 bragt til Udførelse, men ogsaa den fornødne Imødekommen af dertil sigtende Forslag. Et saadant foreligger her i Udkastets §§ 3—5.

Det er en ueftergivelig Fordring fra Folkekirkens Side: at vide sig betrygget imod Indgreb af Statsmagten i det, der udgjør Grundlaget for dens Væsen som evangelisk-luthersk Troessamfund og Grundformerne for dens Virksomhed. Exempelviis anføre vi: Behandling af Katechismer, Ritual og Alterbog, Textsystem, Psalmebog og Choralbog, Bestemmelser angaaende Forpligtelsen ved Tiltrædelse af geistligt Embede og Maatale ved Misligheder i Geistliges Liv og Embedsførelse,

angaaende Præstens Stilling til Vielse af Fraskilte, angaaende den kirkelige Forpligtelse til Barnedaab, angaaende Skriftemaalet som Betingelse for Adgang til den hellige Nadvere. I slige reen kirkelige Anliggender have vi derfor holdt fast ved en besluttende Myndighed, som med Nødvendighed tilkommende det kirkelige Organ. Men vi have paa den anden Side troet, at der billigen kan tilkomme Folkerepræsentationen en controllerende Stilling til Folkekirken, som i Grundloven har Tilsagn om Understøttelse af Staten. Dette Forhold vil der skee Fyldest, naar de af Kirkeraadet fattede Beslutninger ikke kunne erholde Lovskraft, uden at der dertil sigtende Lovforslag, fremlagt af Regjeringen, er vedtaget af Rigsdagen. Det kan ikke let forudsættes, at denne Vedtagelse ved Anliggender af den angivne Beskaffenhed skulde blive nægtet; men hvad der i saadant Tilfælde vilde indtræde, vilde dog kun være Anvendelsen af et Veto i Lighed med det, som til enhver Tid vil være forbeholdt Kongen. Al positiv Indgriben i Kirkens indre Forhold vilde derimod være udelukket.

Udenfor de reen kirkelige Anliggender ligge andre, som staae i nærmere eller fjernere Forbindelse med Kirkens Interesse, hvis Behandling og Ordning kan blive af væsentlig Betydning til at befordre dens Virksomhed eller lægge Hindring i Veien for samme. Først og fremmest gjælder dette om Anvendelsen af de Folkekirken tillagte pecuniære Midler af forskjellig Art. Det er imidlertid Kirkens udadgaaende Virksomhed, som kan blive afhængig i større eller ringere Grad af didhenhørende Bestemmelser, og de have derfor en Side, som ikke mindre griber ind i Statens og Statsborgernes Stilling og Ret. Det er Anliggender af blandet Natur. Den Ret at ordne disse Forhold ved Lov tilkommer Statsmagten ifølge den Stilling, hvori Folkekirken staaer til Staten. Men Kirken har paa den anden Side en naturlig Adkomst til at komme til Orde angaaende Foranstaltninger, hvori den saa væsentlig er interesseret, og den lovgivende Magt vilde lidet varetage sit eget Bedste, vilde overse, hvilken Betryggelse og Understøttelse der kan erholdes for de høieste Statsformaal ved et velordnet og uhindret virkende Kirkevæsen, dersom den kunde lade den kirkelige Stemme ubenyttet og upaaagtet. Fjærdeleshed gjælder det her Sagte om Fordeling og Anvendelse af de Indtægter, der fra Arilds Tid have været henlagte til Kirken, og medundertegnede Madvig troer derfor, at der bør forbeholdes Kirkeraadet ubetinget Ret til at afgive sin Betænkning, førend nogen hertil sigtende Lov udkommer. Udvalgets øvrige Medlemmer ere enige angaaende det

Tilbørlige i en saadan Fremgangsmaade; men de befrygte, at et ubetinget Tilsagn lettelig kunde give Anledning til Tvivl og Stridsspørgsmaal; og da Statens og Kirkens velforstaaede Interesse maa falde sammen i Ønsket om den bedst mulige Fordeling og Anvendelse af de til Kirken henlagte Indtægter, antage de, at der i Virkeligheden vil vindes den samme Betryggelse, om end Tilsagnet bliver indskrænket til det, der i saadanne Tilfælde „i Regelen" bør skee.

Hvad dereſter Valgene angaaer, er Udvalget blevet staaende ved den fra først af foreslaaede Form af middelbare Valg som den meest betryggende. Uden Tvivl ville disse Valg, saaledes som det i Kirkecommissionen er foreslaaet, naturligst og rettest udgaae fra Menighedsraadene, naar det med disse først er kommet saa vidt, at de ere blevne organiserede ved Lov. Men, saalænge som disse Menighedsraad henstaae som ganske ubestemte Størrelser i Henseende til Antal af Medlemmer, til deres Tilblivelse ved Valg eller Overeenskomst, til Gjenstandene for deres Virksomhed, maa Valgmandsvalget uden Tvivl forblive hos Menighederne. Det vilde derhos være en stødende Anomali, om Valget i nogle Menigheder skulde foregaae som almindeligt Menighedsvalg, i andre derimod være givet i Hænderne paa et ringe Antal Sognemænd. At søge Menighedsraadene erstattede, hvor de endnu ikke findes, ved særlige Valgcomiteer, vilde end yderligere forvikle Valgmaskineriet; og i Mangel af anden Udvei at overgive Valget til Sogneforstanderskaberne, vilde aabenbart betage det enhver kirkelig Charakteer. Derved, at den samlede Menighed indtil videre har Adgang til Valget af Valgmænd, vil det neppe være at befrygte, at Andre skulde tage Deel deri end Saadanne, som have nogen, større eller mindre, Interesse for det kirkelige Liv. Af nogen Betydning turde det herved ogsaa blive, naar Valghandlingen sættes i Forbindelse med Gudstjenesten, og muligen henlægges til en af de kirkelige Fester. Den samme Valgmaade troe vi midlertidigen vil kunne bringes i Anvendelse i Stæderne, om end i de større af disse ikke uden nogen Vanskelighed. Ikkun i Hovedstaden vil det uden Tvivl, paa Grund af Sognenes overordentlige Størrelse, være nødvendigt at tye til en anden foreløbig Indretning af Valget, og vi vide ikke at foreslaae noget Bedre, end at nedlægge det i Borgerrepræsentantskabets Hænder.

Ved selve Valget til Kirkeraadet bemærkes, at Grundsætningen af det lige Antal af Geistlige og Lægmænd er fastholdt ikke alene i Kirkeraadet, men ogsaa i Valgmandsforsamlingen. Herved vil opnaaes — hvorpaa vi mene, at der

bør lægges ikke ringe Vægt —, at samtlige Valgmænd, geistlig og ikke-geistlige, ved Valghandlingen kunne træde sammen som en Enhed, saa at de Geistlige deeltage i Valget af Lægmænd, ligesom disse i Valget af hine. Der vil, mene vi, herved vindes en større Betryggelse for et tilfredsstillende Valg: af Lægmænd, som staae den kirkelige Interesse nærmere, og af Geistlige, som staae Menighedslivet nærmere.

Forslag til Lov angaaende Dannelse af et Kirkeraad[1]).

§ 1. Der skal oprettes et Kirkeraad som Organ for Folkekirken.

§ 2. Kirkeraadet bestaaer af Kongerigets 8 Biskopper, et Medlem af det theologiske og et af det juridiske Facultet, hvilke udnævnes af Kongen, samt af 44 valgte Medlemmer: 18 Geistlige og 26 Lægmænd.

Kongen kan give Repræsentanter for Island, nemlig Biskoppen, eet geistligt og to læge Medlemmer, Sæde og Stemme i Kirkeraadet.

§ 3. Om reen kirkelige Anliggender — saasom Lærens Forkyndelse og den offentlige Gudstjeneste, det præstelige Embede og Tilsynet med samme, Menighedsmedlemmernes kirkelige Rettigheder og Forpligtelser — kan ingen almindelig Bestemmelse tages, uden at Sagen har været forelagt Kirkeraadet til Behandling og Beslutning. Forsaavidt saadan almindelig Bestemmelse kun kan erholde Gyldighed ved Lov, bliver Kirkeraadets Beslutning med Kongens Samtykke at forelægge Rigsdagen med et Lovforslag, som gaaer ud paa, at der tillægges Beslutningen Lovskraft.

§ 4. I alle andre Kirken vedrørende Anliggender — saasom Menighedernes Forhold til den geistlige Embedsbesættelse, en anden Fordeling af de Kirken tillagte Indtægter, Kirketiendeeiernes Forpligtelse mod vedkommende Kirker — vil Kirkeraadets Betænkning i Regelen være at indhente, forinden noget derom handlende Lovforslag af Regjeringen forelægges for Rigsdagen.

[Forslag af Minoriteten (Madvig):

Om Anliggender, der angaae Fordelingen og Anvendelsen af de til Kirken henlagte Indtægter til Opnaaelsen af de kirke-

---

[1]) Ved tredie Behandling blev dette Forslag med de i Anmærkningerne antydede Forandringer vedtaget med 22 Stemmer mod 13.

lige Diemed, kan ingen Lov gives, uden at Kirkeraadets Betænkning derom er indhentet, hvilken i Regelen ogsaa skal være tilveiebragt, førend andre almindelige Foranstaltninger om Forhold, der vedrøre kirkelige Anliggender, ved Lov vedtages][1]).

§ 5. Kirkeraadet har Ret til at indgaae til Regjeringen med Andragender og Forslag angaaende ethvert Kirken vedkommende Anliggende.

§ 6. Valgene til Kirkeraadet foretages stiftsviis efter følgende Fordeling: af Sjællands-Stift: 5 Geistlige, 6 Lægmænd; af Fyens-Stift: 2 Geistlige, 3 Lægmænd; af Als-Ærø: 1 Lægmand; af Laaland-Falsters-Stift: 1 Geistlig, 2 Lægmænd; af Aalborg-Stift: 2 Geistlige, 3 Lægmænd; af Aarhuus-Stift: 3 Geistlige, 4 Lægmænd; af Viborg-Stift: 2 Geistlige, 3 Lægmænd; af Ribe-Stift: 3 Geistlige, 4 Lægmænd.

§ 7. Valgene til Kirkeraadet skee igjennem Valgmænd: 4 for hvert Provsti, 2 Geistlige og 2 Lægmænd.

§ 8. Valget af Valgmændene skeer under Provstens Ledning.

a. Enhver af de vedkommende Geistlige i Provstiet (§ 10) tilstilles der en Valgseddel, som inden en bestemt Tidsfrist tilbagesendes til Provsten, udfyldt under den Stemmegivendes Haand med Navnene paa tvende i Provstiet bosatte Geistlige.

b. Menighedernes Valg foregaaer, efter tidligere derom gjort Anmeldelse fra Prædikestolen, paa en Søndag efter Gudstjenesten, saaledes at de valgberettigede Medlemmer af Menigheden (§ 10) afgive deres Stemme paa tvende i Provstiet bosatte Lægmænd til Valgprotokollen, som føres af Menighedsraadet, eller — hvor et saadant ikke findes — af Præsten i Forening med Kirkens Værge og en anden tilkaldt Sognemand. Valgprotokollerne indsendes inden samme Frist til Provsten.

For Hovedstadens tvende Provstiers Vedkommende foretages indtil videre Valget af de læge Valgmænd af Borgerrepræsentanternes Forsamling i offentligt Møde. De Borgerrepræsentanter, der ikke høre til Folkekirken, deeltage ikke i Valget.

§ 9. Paa en forud bekjendtgjort Dag foretager Provsten i offentligt Møde i sit Sogns Menighedsraad, eller — hvor

[1]) Dette Forslag forkastedes med 24 Stemmer mod 5.

dette mangler — i Forening med tvende tilkaldte Mænd, en Geistlig og en Lægmand, Optællingen af Stemmesedler og Valgprotokoller. Simpel Stemmesleerhed gjør Udslaget, og i Tilfælde af Stemmelighed Alderen.

§ 10. Kirkeraads-Valgene foregaae i Stiftsstæderne under Biskoppens Forsæde, med Tilkaldelse af en Geistlig og en Lægmand, efter forudgaaet kirkelig Handling. Samtlige Valgmænd vælge i Forening det bestemte Antal geistlige og læge Medlemmer af Kirkeraadet. Til gyldigt Valg udfordres over Halvdelen af Stemmerne.

§ 11. Valgberettiget og valgbar er, for Geistlighedens Vedkommende, enhver ordineret Mand, som er i Folkekirkens Tjeneste. Valgberettiget og valgbar som Lægmand er enhver uberygtet Mand, som er Medlem af Folkekirken, har Indfødsret, og har opnaaet en Alder af mindst 30 Aar. Det tilkommer Kirkeraadet at prøve og paakjende Valgenes Gyldighed.

§ 12. Valgene gjælde for 6 Aar, og fornyes fuldstændigt hvert 6te Aar.

§ 13. Kirkeraadet samles hvert 3die Aar, og ellers naar Kongen sammenkalder det. Kongen bestemmer Stedet og Dagen for Raadets Samling, og fastsætter Mødets Varighed; [dog er det ved ordentlige Møder berettiget til at blive samlet i 2 Maaneder] [1]).

§ 14. Kirkeraadets Møder ere i Regelen offentlige. Det vælger selv sin Formand og bestemmer sin Forretningsorden. Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet kan deeltage i Forhandlingerne.

§ 15. Valgmændene til Kirkeraads-Valget tilkommer Reisegodtgjørelse, efter Bestemmelsen for Valgmændene til Landsthingsvalg. Udenbyes Medlemmer af Kirkeraadet erholde Godtgjørelse af deres Reiseudgifter og et dagligt Vederlag af 3 Rd.

§ 16. Udgifterne til Kirkeraadet udredes af Statskassen.

Det foranstaaende Forslag, som, ifølge det forhen Erindrede, indstilles at træde istedetfor det i Thinget fremlagte, bliver tiltraadt af Udvalgets Fleerhed: Clausen, Dahl, Lehmann, Møller, Tang.

Jeg medundertegnede Madvig har vel ikke opgivet den Overbevisning, som jeg tidligere, skjøndt med stærk Følelse

---

[1]) De indklamrede Ord vedtoges ved tredie Behandling, efter Forslag af Udvalgets Fleerhed, at skulle udgaae.

af Opgavens Vanskelighed og Svagheden af det i det nuværende kirkelige Liv givne Grundlag, har udtalt om Nødvendigheden af at skaffe Folkekirken et Organ for den Bevidsthed og den Virksomhed til Varetagen af dens Anliggender og til Opretholdelse af dens indre Orden, som i ethvert Tilfælde under den nuværende Statsforfatning ikke længer kan være ene hos Kongen og hans Regjering, og som heller ikke retlig kan gaae over paa Rigsdagen. Jeg troer — skjøndt i eet Punkt uenig med Udvalgets Flerhed om, hvad der maa fordres for Kirken, — at det foreliggende Lovudkast, efterat det under Bearbeidelsen i Udvalget har modtaget væsentlige Forandringer, og navnlig i dets nuværende Skikkelse bestemtere erkjender Folkekirkens Selvstændighed paa dens eget indre Omraade, indeholder en efter Omstændighederne forstandigen tillempet Løsning af Opgaven, uagtet Valgformerne lade Adskilligt tilbage at ønske, og navnlig den, ved hvilken man for Hovedstadens Vedkommende forelobig har maattet blive staaende, er utilfredsstillende. Jeg troer fremdeles, at der i de Forhandlinger, der om dette Anliggende have fundet Sted paa Landemoderne, har herskt ikke ganske ringe Misforstaaelse og Uklarhed om væsentlige Punkter, deriblandt, foruden om det Forhold, der betinger Trangen til et eget Organ for Kirken, ogsaa om Landemodernes egen Stilling og Berettigelse, ligesaavelsom om de Menighedsraads Beskaffenhed og Indretning, gjennem hvilke Menighedernes Deeltagelse i de kirkelige Anliggenders Behandling ene skulde kunne indledes. Men paa den anden Side har jeg aldeles ingen Tillid til, at en Kirkeforfatning, der skal indeholde Spirer til Gavn og Velsignelse i sig, vil kunne skabes og iværksættes, saalænge der hos Flertallet af Geistligheden, paa hvis Medvirkning til at føre Forfatningen ind i Livet der ganske særdeles maa regnes, viser sig en saa ringe Anerkjendelse af dens Nødvendighed og Ønskelighed, som det, efter hvad der er foregaaet, maa antages, at der nu finder Sted, og saalænge tillige Lægfolk i Menighederne yttre saa liden Deeltagelse for Sagen som hidtil; og jeg kan ikke erkjende, at den nuværende Tilstand, saa utilfredsstillende og i visse Henseender abnorm den end forekommer mig, er en saadan, at man, for blot at komme ud af den, skulde fra det verdslige Standpunkt, som Rigsdagen indtager, paaskynde Dannelsen af en Kirkeforfatning med saa ringe kirkelig Medvirkning som den, der hidtil haves, idet jeg har det Haab, at der, indtil en til de nye Forhold passende og efter den lutherske Kirkes Grundprincipper bygget Kirkeforfatning kommer istand, ved Haandhævelse af de bestaaende

Love kan og vil blive sørget for, at ikke en Tilstand af Selvraadighed enten for Kirkens Embedsmænd eller for Menighedsmedlemmer i Forhold til Kirken synes indtraadt. Jeg fraraader derfor Landsthinget at fremme Lovudkastet videre og for Øieblikket at ville paaskynde denne Sags Ordning. —

Udvalgets foran nævnte Fleerhed savner i det her Yttrede en rigtig Opfattelse af Sagens nærværende Stilling, og kan derfor ikke finde den derpaa byggede Fraraadelse paa nogen Maade begrundet. Dersom det nemlig alene gjaldt om at forebygge „en Tilstand af Selvraadighed enten for Kirkens Embedsmænd eller for Menighedsmedlemmer i Forhold til Kirken", da maa det indrømmes, at det kunde være tilstrækkeligt at henvise til „Haandhævelse af de bestaaende Love"; men med dette administrative Formaal har Forslaget til Dannelse af et ved Kirkelovgivningen medvirkende Organ intet at gjøre. Og dersom der var Spørgsmaal om, hvorvidt man endnu en Tidlang kunde finde sig i den — som „utilfredsstillende og i visse Henseender abnorm" betegnede — kirkelige Tilstand, der allerede er indtraadt ved Kirkens Overgang fra Statskirke til Folkekirke, da vilde der jo vistnok fremdeles, ligesom hidtil, kunne forhandles om Tidspunktets Beleilighed. Men et Hovedpunkt er her forbigaaet med Tausheb. Det er forbigaaet: at Sagen ved de seneste Forhandlinger sienspnligt er indtraadt i et nyt Stadium, hvor Betragtninger og Betænkeligheder af denne Art tabe den Vægt, de til anden Tid kunde have. Sagens Stilling er nemlig den: at det af Kirkeministeren er officielt udtalt, at han for at gaae ind paa Foranstaltninger, indgribende i Folkekirkens indre Forhold, ikke kan undvære et kirkeligt Organ, en Stemme fra Kirkens Side, — at Ministeriet i Henhold hertil, har fundet sig foranlediget til at søge denne Stemme i Landemoderne, — at dette Skridt er af disse blevet betragtet som formelig Anerkjendelse af Landemoderne som de retlig bestaaende Organer for Folkekirken, — og at hertil er knyttet Forkastelse af de fremlagte Forslag til et Kirkeraad og Andragende om, at der maa blive tillagt Landemoderne Ret til indtil videre at indtage det paatænkte Kirkeraads Plads. Vi see nu ikke rettere, end at Sagens Standsning i Rigsdagen i det nærværende Øieblik vilde være det Samme som factist at give Landemodernes Paastand Medhold, og naturligen vilde føre dertil, at disse geistlige Forsamlinger kom til ubesøiet at gjælde paa ubestemt Tid som Folkekirkens repræsentative Organer. Vi opfordre Thinget til alvorligt at overveie: om dette skulde være Veien til at opnaae „en til de nye Forhold passende

og efter den lutherſte Kirkes Grundſætninger bygget Kirkeforfatning", eller om ikke herved vilde blive indſlaaet et Spor, hvori det er utilraadeligt at lade den kirkelige Lovgivningsvirkſomhed ſætte ſig faſt. Der foreligger, efter vor Opfattelſe af Forholdene, ikke længere et Betimelighedsſpørgsmaal, men et Principſpørgsmaal: Valget imellem et Landemods-Organ og et Kirkeraads-Organ. To Organiſations-Former ſtaae overfor hinanden. Efter den ene ſkal Folkekirkens Repræſentation være at ſøge i geiſtlige Organer, beſtaaende af de af Kongen udnævnte Biſkopper, i Forening med de, efter Indſtilling af Biſkopperne af Kongen udnævnte, Provſter, under en uorganiſeret Deeltagelſe af de Præſter, ſom maatte give Møde paa Landemoderne, — hvorved tillige den provindſtelle Sønderſplittelſe af Kirken nødvendigen, for at Følgerne kunne blive forebyggede, maatte føre til at ſøge Eenhedspunktet i biſkoppelige Conferentſer. Efter den anden Form vil Kirkeſamfundet findes ligelig repræſenteret i ſine tvende Hovedbeſtanddele, Geiſtlighed og Menighed, gjennem et fælles Valg af et fra begge Sider lige Antal af Valgmænd.

Vi troe ikke, naar denne Grundmodſætning træder frem i Klarhed, at Valget kan være tvivlſomt, hvad enten Sagen betragtes fra Folkekirkens Standpunkt, ſom ſtaaer paa den ved Reformationen gjenoprettede evangeliſke Grundvold, eller fra Rigsdagens Standpunkt, ſom det paaligger, i Grundlovens Aand at ſøge opfyldt den deri ſtillede Opgave: at ordne Folkekirkens Forfatning ved Lov.

Jeg medundertegnede Bloch kan ikke tiltræde Majoritetens Forſlag. Vel foreligger Sagen nu i en noget anden og mere tiltalende Skikkelſe end den, hvori den indbragtes i Thinget; men Forſlaget er dog i det Væſentlige endnu det ſamme, og jeg kan derfor henholde mig til, hvad jeg ved dets første Behandling i Thinget fremførte derimod. Jeg ſkal kun gjentage, at jeg ikke kan finde det rigtigt, ikke forſvarligt, at ville paatvinge Folkekirken en ſaadan Ordning. Der foreligger fra Folkekirkens Side ikke alene intet Ønſke om et ſaadant Kirkeraad, men den har, forſaavidt den hidtil har kunnet komme til Orde, endog paa det Beſtemteſte udtalt ſig derimod. Man ſiger: det er kun Geiſtlighedens Stemme, vi have hørt gjennem Landemoderne. Men ſelv om det kun var Geiſtlighedens, maatte denne Stemme dog vel i n ſaadan Sag tillægges en ikke ringe Vægt. Eller ſkulde

Geistligheden maaskee kun paa Grund af hierarchiske Tendentser staae Forslaget imod? En saadan Paastand synes uforenelig med det Factum, at det, da det i Foraaret 1855 udsendtes i Landet, fandt en meget betydelig Indgang hos denne Stand, medens det derimod hos Lægstanden mødte en forholdsviis saa ringe Interesse, at derpaa Intet kan bygges; og jeg seer forøvrigt Intet, der kunde berettige til at lægge anden Betydning i Geistlighedens Stemme, end den efter sit Indhold har. Men skulde denne Stemme virkelig kun være Geistlighedens, saa at man kunde vente at faae en anden, ja maaskee en aldeles modsat Udtalelse fra Lægstandens Side? Det forekommer mig, at den, som fremsætter en saadan Paastand, maa bevise sin Ret til saaledes at stille Geistligheden i Modsætning til Lægstanden, saaledes at losrive Sognepræsterne fra deres Sognemenigheder, og det synes klart, at, dersom Folkekirken var geraadet i en saadan abnorm Tilstand, maatte den i den Grad være rystet i sin Grundvold, at der christeligviis ikke mere kunde være Tanke om noget Kirkeraad, nogen Kirkeforfatning. Jeg vover derfor indtil videre at paastaae, at, saalænge der ikke fra Lægstandens Side foreligger en bestemt Udtalelse, der gaaer i modsat Retning af Geistlighedens, har man ikke Ret til at sige, at Geistlighedens Stemme kun er Standens Stemme, ikke Ret til at benægte, at Lægstanden har acquiesceret deri. Det er bekjendt, at en saadan Udtalelse fra Lægstandens Side ikke er fremkommen. Det er saagodtsom alene Geistligheden, der har støttet Forslaget, indtil den i Aar, efterat være opfordret til at tage det under en nærmere og ansvarsfuldere Overveielse og, saavidt muligt, at afgive et Votum, ikke blot paa Standens, men paa hele Folkekirkens Vegne, sandt overveiende Grunde til at opgive det. Under saadanne Omstændigheder synes det klart, at Oprettelsen af et Kirkeraad maatte betragtes som en ubesøiet, Folkekirken paatvungen Foranstaltning, som et udenfra anstillet Forsøg, og det paa et Gebeet, hvor saadanne Forsøg allermindst have hjemme. Vil man sige, at den savnede Udtalelse fra Lægstandens Side søger man nu gjennem Rigsdagen, da holder jeg mig forvisset om, at Rigsdagen — der, hvis den indlod sig paa Sagen, ikke mindre maatte ville repræsentere Geistligheden end Lægstanden — vil føle en uovervindelig Betænkelighed ved saaledes at optræde som Folkekirkens Repræsentation, uden forsaavidt den vil støtte sig til det saa godt som eenstemmige Raad, der er udgaaet fra Landemoderne. Men tager Rigsdagen Sagen paa denne Maade, da komme vi ikke til Opret-

telsen af et Kirkeraad, men til en Reform af Landemoderne. I disses Forbigaaelse finder jeg en væsentlig Anke mod Majoritetens Forslag, der saaledes foretrækker at bygge paa bar Bund for det at knytte an til det Bestaaende, hvori det synes, man dog idetmindste maatte kunne finde brugbare Muurpiller, over hvilke Hvælvingen kunde slaaes.

Det er denne Betragtning, der har ført mig til at fremlægge mit nedenfor anførte „Forslag til Lov, hvorved Folkekirkens Forfatning ordnes". Skjøndt dette Forslag af mig kun er stillet som subsidiært — for det Tilfælde, at Rigsdagen imod Formodning nu skulde ville gaae ind paa Forfatningsspørgsmaalets Afgjørelse —, skal jeg dog tillade mig først at dvæle derved.

Det vil sees, at mit Forslag hviler paa det Grundlag, de om denne Sag førte Forhandlinger paa deres sidste Stadium have frembudt, og heri tør jeg haabe det vil finde en væsentlig Anbefaling. Men de, for hvem en samlet Repræsentation for hele Folkekirken staaer som det forønskede Endemaal, hvortil man dog tidlig eller sildig maa komme, ville ikke overse, at dette mit Forslag ingenlunde udelukker en saadan Ordning, hvortil det tvertimod har holdt Veien aaben ved i § 6 blandt de Lovgivningssager, der kun skulle undergives Landemodernes Betænkning, allerførst at nævne: „Forslag til Forandring i den ved denne Lov ordnede Forfatning". Et saadant Forslag vil jo til enhver Tid kunne fremkomme, saavel fra Rigsdagen som fra Regjeringen, og Landemoderne ville ikke kunne forhindre, at Forslaget bliver til Lov. Overgangen til en samlet folkekirkelig Repræsentation vil saaledes være meget let; men der er ved at betræde den af mig foreslaaede Vei dette vundet, at Rigsdagens og Regjeringens Beslutning i sin Tid vil kunne støtte sig til en Betænkning, der ikke vil kunne nægtes at være udgaaet fra Folkekirken.

Indtil en saadan Forandring fra alle Sider findes tilraadelig og ønskelig, troer jeg — forudsat, at vi nu skulle stride til en Afgjørelse af Forfatningssagen —, vi ville være vel tjente med den af mig foreslaaede Ordning, hvorved det ikke vil kunne nægtes, at der fremkommer en virkelig folkekirkelig Repræsentation. Der vil i denne Repræsentation ikke kunne klages over Geistlighedens Overvægt; det staaer tvertimod i Menighedsraadenes Magt at give Lægstanden den fuldstændigste Overvægt, en afgjort Stemmefleerhed. Dette ville dog formeentlig de, som idelig udtale deres Frygt for et Hierarchi — for hvis Opkomst i protestantiske Lande og i Nutidens Folkekirker der forøvrigt neppe er Grund til at

frygte —, finde aldeles betryggende, og jeg tør haabe, at den danske Geistlighed ved uden Frygt at gaae ind paa en saadan Ordning vil vise, hvor lidet den har hengivet sig til hierarchiske Drømmerier. Jeg anseer det for et stort Gode herved, at Geistligheden paa denne Maade ikke — som i Majoritetens Forslag [1]) — stilles i Modsætning til eller dog ligeoverfor Lægstanden med en ængstelig Bestræbelse for nøie at afveie begge Parters numeriske Styrke, som om de repræsenterede forskjellige, vel endog modsatte Interesser, men at Menighedsraadene faae fuld Frihed med Hensyn til, hvem de af deres Midte ville sende til Landemodet, og jeg vil ikke nære nogen Frygt for, at de Præster, hvis Tilstedeværelse i Landemodet man meest maatte ønske, derved ville blive udelukkede. Der kan i en Kirke ikke findes nogen virkelig Modsætning mellem Geistlighed og Lægstand; jo mere derfor en saadan Modsætning maatte gjøre sig gjældende i den danske Folkekirke, jo mere Geistligheden maatte blive tilbagetrængt fra sin rette kirkelige Stilling og berøvet sin væsentlige Indflydelse paa Kirkens indre Anliggender, desto mere vilde Folkekirken tabe sin kirkelige Charakteer og dermed sin Ret til at lade sig kirkelig repræsentere. Skulle vi altsaa oprette en folkekirkelig Repræsentation, maae vi gaae ud fra den Forudsætning, at Modsætningen ikke er tilstede. Jeg troer heller ikke, den er tilstede, men jeg troer rigtignok, at den er i Frembrud, og at en Repræsentation, som den af Majoriteten foreslaaede, i høi Grad vil kunne styrke og udvikle den.

Fra deres Side, som fastholde en saadan Modsætning, venter jeg imidlertid den Indvending mod mit Forslag, at Landemoderne dog ville staae aabne for en meget betydelig Deel Præster, saalænge Menighedsraad ikke ere oprettede i større Antal end hidtil. Denne Indvending staaer det imidlertid i Sognemenighedernes Magt at hæve ved at oprette Menighedsraad, hvor de endnu ikke findes, forsaavidt de sætte Priis paa gjennem et saadant Raad at gjøre deres Stemme gjældende i Landemodet; og bliver — hvad jeg ikke betvivler — det af Ministeriet forelagte Forslag om, at Bestyrelsen af det frie Fattigvæsen gaaer over til Menighedsraadet, til Lov, vil en saadan Lov vistnok meget fremme Oprettelsen af Menighedsraad.

---

[1]) I den enestaaende Bestemmelse, at de geistlige og lægе Valgmænd skulle foretage Valghandlingen i Forening, er dog Sondringen paa en glædelig Maade hævet.

At mit Forslag, istedetfor at føre til en samlet Repræsentation for hele Folkekirken, fordeler Repræsentationen paa de enkelte Stifter, uden dog derved at opgive Folkekirkens Eenhed, anseer jeg ikke for en Mangel, men for en stor Fordeel. Den samme Sags samtidige Behandling i 7 forskjellige Landemoder, der kun ved deres Samstemning ville kunne skaffe deres Beslutninger og Betænkninger forønsket Virkning, indeholder formeentlig en stor Betryggelse mod den altfor raske Fremgang, den altfor let istandbragte Reformation — navnlig paa det Gebeet, hvor Repræsentationen skulde have Beslutningsret —, der snarere kunde befrygtes, naar Repræsentationen var samlet paa eet Sted, i eet Kirkeraad. Men jo mindre Indflydelse saaledes det enkelte Landemode og de enkelte Medlemmer deri ville faae, desto mere vil der være Grund til at haabe, at man vil blive forskaanet for de lidet ønskelige Valgbevægelser, der neppe ville udeblive ved de lange betydningsfuldere Valg til Kirkeraadet, stillede, som de ere, under den Synsvinkel, at Lægstanden og Geistligheden skulle see at holde hinanden Stangen. Paa den anden Side vil det nærmere Forhold, hvori de enkelte Menigheder, ved at sende deres Repræsentant directe til Landemodet, ville træde til de kirkelige Forhandlinger, forhaabentlig fremkalde en større Interesse for disse, end Valget af de Valgmænd, der hvert 3die Aar skulle deeltage i Valget til Kirkeraadet, vil formaae.

Da Majoriteten ogsaa i sit Forslag har optaget en bestemt Udsondring af de reent kirkelige Sager fra de blandede, behøver jeg ikke for mit Vedkommende at fremhæve, hvor Meget der formeentlig derved er vundet, hvorimod jeg skal henlede Opmærksomheden paa det Værn, mit Forslag kan yde mod Minoritetens Undertrykkelse — der jo paa det kirkelige Gebeet kan blive utaalelig —, uden at det dog mere end fornødent indskrænker Majoritetens Indflydelse.

For ikke at lægge Beslag paa en større Plads i Udvalgets Betænkning, end der synes passende for et Minoritetsvotum, skal jeg afholde mig fra nærmere at gaae ind paa mit Forslags enkelte Paragrapher.

Mod Ordningen af Folkekirkens Forfatning, altsaa ikke mindre mod det af mig fremsatte end mod Majoritetens Forslag, reiser sig imidlertid en væsentlig Betænkelighed i det uafviselige Spørgsmaal: Har den danske Folkekirke den fornødne indre Sandhed og Livskraft til at bære en kirkelig Organisation? Hvis ikke, da vilde vi jo ved at give den en saadan Organisation, kun fasthholde og

forstærke det christelige Skin, hvormed den bestaaende Statskirke i en lang Slægtfølge har blændet Folket, men som nu synes at være ifærd med at adspredes. Statskirkens Forandring til en Folkekirke vilde kun være en Navneforandring, dersom ikke Indførelsen af almindelig Religionsfrihed havde gjort det muligt, at Folket kunde træde i et frit Forhold til den indtil videre som Folkets betegnede Kirke. Det viser sig, at Folkets overveiende Flerhed hidtil er forbleven i denne Kirke. Men staaer denne Forbliven kun som et Vidnesbyrd om Vanens Magt, om en vidt udbredt Ligegyldighed for en virkelig Tilegnelse af Christendommen, eller har den sin Grund i en inderlig Vedhængen ved den lutherske Folkekirke, en fornyet hjertelig Tilslutning til den, efterat den Enkeltes Forhold til samme er bleven frit? I første Tilfælde maatte man vistnok tabe Modet til kirkelig at organisere en saadan Folkekirke, og det desto mere, jo inderligere man ønskede, at Sandheden og Livet skulde komme til at herske i den; i sidste Tilfælde vilde Organisationen frembyde sig let og naturlig som en Livsyttring af den i Kirken raadende, besjælende og opbyggende Samfundsaand. Under en saadan Betragtning faaer det en afgjørende Betydning, at denne Aand slet ikke har givet sig selv Vidnesbyrd, at den ikke har berørt, vakt og samlet Folkekirkens Medlemmer, ikke forenet dem i et fælles Ønske om Folkekirkens Organisation, og det, skjøndt Spørgsmaalet om en ny Ordning af dennes Forfatning nu paa 9de Aar staaer paa Dagsordenen, medens man derhos gjentagne Gange har forsøgt at sætte det i folkelig Bevægelse, men at det Eneste, der foreligger, er en foranlediget Udtalelse fra Landemoderne, hvorved de frabede sig den Folkekirken tiltænkte Forfatning. Jeg seer derfor ikke, hvorledes Forfatningssagen under saadanne Omstændigheder i Sandhedens og Frihedens Interesse skulde kunne føres videre, eller hvad Haab man turde gjøre sig om, at en saadan Folkekirken paatvungen Ordning, der savnede sin naturlige indre Forudsætning, vilde blive heldbringende enten for Kirken eller for Staten, og jeg skjønner saaledes ikke rettere, end at Rigsdagen maa finde aldeles overveiende Grunde til for Tiden at stille Sagen i Bero. I Henhold hertil skal jeg tillade mig at indstille følgende

Forslag til en motiveret Dagsorden:

Af Hensyn til, at der fra Lægstandens Side ikke foreligger noget Ønske om den foreslaaede, men af Landemoderne fraraadede Oprettelse af et Kirkeraad for Folkekirken;

i den Erkjendelse, at Forfatningsspørgsmaalets Afgjørelse vil være ubetimelig, saalænge det ikke har vundet en almindeligere Interesse og en grundigere Forberedelse, saavel hos Lægstanden, som hos Geistligheden;

og i den Forventning, at Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet ved en fortskridende Udvidelse af Landemoderne vil drage Omsorg for, at ogsaa Lægstanden kan komme til Orde angaaende Ordningen af Folkekirkens Forfatning:

gaaer Landsthinget over til det følgende Nummer paa Dagsordenen. —

Skulde imidlertid imod min Forhaabning dette mit principale Forslag ikke vinde Thingets Bifald, skal jeg — da det, naar Thinget beslutter at gaae ind paa en Ordning af Folkekirkens Forfatning, selvfølgelig dog ikke kan være mig ligegyldigt, hvilken Ordning der vedtages — tillade mig som mit subsidiære Forslag at fremlægge følgende:

Forslag til Lov, hvorved Folkekirkens Forfatning ordnes.

(Af Provst Bloch).

---

§ 1. Folkekirken repræsenteres i sit Forhold til Staten af Landemoderne.

§ 2. Ethvert Stifts Landemode sammentræder aarlig den første Onsdag i Juli Maaned og kan forblive samlet i 14 Dage.

§ 3. Landemodets Medlemmer ere: Biskoppen som Formand, Provsterne samt Menighedsraadenes Afsendinger. Ethvert Menighedsraad — med Indbegreb af Præsten — kan sende eet Medlem af sin Midte, dog kun hvert andet Aar, hvilket af Biskoppen ordnes skifteviis saaledes, at det halve Antal af Menighedsraadene hvert Aar kan være repræsenteret. For det Sogn eller Pastorat, hvori intet Menighedsraad er oprettet, kan Sognepræsten møde. Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet kan lade sig repræsentere.

§ 4. Hvor ifølge Loven af 4de April 1855 om Løsning af Sognebaandet en Menighedskreds, bestaaende idetmindste af 100 Communicanter i et eller flere Sogne, har samlet sig om den af samme valgte Sjæleſørger og oprettet et Menighedsraad, træder dette i samme Forhold til Landemodet, som det i Sognemenighederne oprettede Menighedsraad.

§ 5. Forhandlingerne ere offentlige. Forøvrigt bestemmer Landemodet selv sin Forretningsorden, hvorved det dog iagttages, at, naar Eenstemmighed ikke kan opnaaes, bliver

saavel Minoritetens som Majoritetens Votum at optage i Protokollen og at indsende til Ministeriet.

§ 6. Landemodet tager for Stiftets Vedkommende Beslutning i alle reent kirkelige Sager, vedkommende det geistlige Embede, den offentlige Gudstjeneste og den Enkeltes Forhold til Kirkesamfundet, Alt dog saaledes, at Kirkens Væsen bliver uforkrænket.

I blandede Sager, saasom Forslag til Forandring i den ved denne Lov ordnede Forfatning, i Reglerne for de geistlige Embeders Besættelse, i Geistlighedens Lønning og Pensionering, i Almueskolens Forhold til Folkekirken m. m., afgiver Landemodet kun Betænkning.

§ 7. Enhver reent kirkelig Sag bliver i Reglen at forelægge Landemoderne til Behandling og Beslutning i tvende paa hinanden følgende aarlige Sessioner. Dog kan Ministeren, dersom samtlige Landemoder allerede i den første Session komme til en samstemmende Beslutning, strax indstille denne til Stadfæstelse af Kongen, hvorved den bliver gjældende Anordning for hele Folkekirken.

Opnaaes end ikke i den anden Session en saadan Samstemning, kan Ministeren, naar han ikke i Hensynet til Minoriteternes Styrke eller i andre Hensyn finder tilstrækkelig Grund til at stille Sagen i Bero, indstille den Beslutning, de fleste Landemoder gjentagende have fattet, til kongelig Stadfæstelse for hele Folkekirken.

§ 8. De Betænkninger, Landemoderne afgive i blandede Sager, lader Ministeren følge som Bilag med de Lovforslag, han forelægger Rigsdagen. Ere de enkelte Landemoders Betænkninger meget afvigende fra hinanden, kan Ministeren, førend han indbringer Sagen for Rigsdagen, atter forelægge den for det næste Aars Landemode.

§ 9. Beslutning og Betænkning afgive Landemoderne kun i de Sager, som af Ministeren forelægges dem, respective til Beslutning og Betænkning. Uden en saadan Foranledning have de kun Ret til at indgive Andragender, saavel til Regjeringen som til Rigsdagen.

§ 10. Landemodets hidtilværende Medlemmer vedblive at udføre de Forretninger, som for Tiden ere dem overdragne, indtil der sker Forandring deri ved Lov.

Majoriten maa hertil bemærke, at det af Minoriteten stillede Forslag, — som søger Folkekirkens Repræsentation i Landemoderne, der hverken ere fremgaaede ved kirkelige Valg

eller ved Regjerings-Udnævnelse i denne Egenskab, som organiserer en Deling af Folkekirken i syv Stiftskirker, som saavel derved som ved at stille Minoriteter og Majoriteter imod hinanden giver de kirkelige Anliggender hen til en discretionær Behandling fra Kirkeministerens Side, som lader Forholdet imellem geistlige og lægge Afsendinge fra Menighedsraadene ganske ubestemt, paa samme Tid som det der, hvor Menighedsraad ikke findes, giver Sognepræsten Bemyndigelse til at møde paa Sognets Vegne, og saaledes aabner Vei for en Sammensætning af aldeles overveiende geistlig Charakteer, — gaaer ud fra saa forskjelligt Standpunkt og stiler i saa forskjellig Retning fra det foranstaaende Forslag, at Majoriteten ikke har kunnet benytte nogen Deel af samme".

Kjøbenhavn, den 20de Novbr. 1857.

Bloch. Clausen, Dahl. Lehmann. Madvig.
Formand og Ordfører.
Møller. Tang.

Anden Behandling af Kirkeforfatningssagen fandt Sted Torsdagen og Fredagen den 26de—27de Novbr. [1]).

Provst Bloch anbefalede først sit Forslag til en motiveret Dagsorden, men efter en Udtalelse af Conferentsr. Madvig tog han det tilbage.

Dernæst foretoges det af Provst Bloch subsidiært stillede „Forslag til Lov, hvorved Folkekirkens Forfatning ordnes". Da kun Forslagsstilleren selv talte for det, medens Clausen, Jespersen, Jessen, Lehmann, Madvig og Cultusministeren udtalte sig imod det, tog Forslagsstilleren det tilbage. Af Forhandlingerne over dette Forslag meddele vi Prof. Clausens korte Bemærkning, samt det interessante Ordskifte mellem Amtmand Lehmann og Cultusministeren om Landemodernes Brugbarhed i en Kirkeforfatning, hvilket foranledigedes ved en Yttring under Debatten.

Prof. Clausen bemærkede: „Udvalget har med ganske faa, til Slutningen af Betænkningen tilføiede, Træk betegnet det Forhold, hvori det selv og dets Forslag staaer til det af Minoriteten fremlagte Forslag. Disse Træk ere i deres Kortheed, som jeg troer, tilstrækkeligt angivne, og jeg finder ikke Anledning til at tilføie Noget til yderligere Forklaring og Begrundelse. Der er kun eet Punkt, jeg skal tillade mig at henlede Opmærksomheden paa, det er Indholdet af § 4, hvor

[1]) See Landsthingstidenden Sp. 1095—1165.

Forslagsstilleren har gjort en særegen Anvendelse af Sognefrihedsloven, paa hvilken der tidligere ikke har været tænkt. Det hedder nemlig: „Hvor ifølge Loven af 4de April 1855 om Løsning af Sognebaandet en Menighedskreds, bestaaende idetmindste af 100 Communicanter i eet eller flere Sogne, har samlet sig om den af samme valgte Sjæleſørger, og oprettet et Menighedsraad, træder dette i samme Forhold til Landemodet, som det i Sognemenighederne oprettede Menighedsraad". Her constitueres altsaa et ganske nyt Begreb om Menigheder: at hvorsomhelst 100 Communicanter samle sig om en Sjæleſørger, skulle disse betragtes som en Menighed; der skal kunne oprettes et Menighedsraad, og dette skal indtræde i samme Berettigelse som de ved selve Menighederne valgte Raad. Jeg troer, at dette er et meget væsentligt og i sine Følger meget betænkeligt Fremskridt. Dersom en Præst vil, saaledes som flere have Tilbøielighed til, betragte det hele Opland omkring sig som en stor Missionsmark, vil søge at udbrede sin Virksomhed saaledes til alle Sider, da kan han komme til at sidde i Midten af en Colonі af smaa Menigheder og Menighedsraad, og der vil saaledes for den enkelte Præst være aabnet en Virksomhed, som jeg ikke troer, man skal ønske fremmet. Iøvrigt vil det ærede Thing, som jeg mener, kunne have en klar Indsigt i Forholdet mellem dette Forslag og det andet, og jeg troer ikke at behøve at tilføie Noget videre, for at Thinget kan have en fuld begrundet Mening om, til hvilket af disse Forslag det har at holde sig".

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Landemoderne kunde afgive et brugbart Element i en Kirkeforfatning, bemærkede Amtmand Lehmann: „At Geistligheden vil være et ikke blot brugbart, men aldeles nødvendigt og uundværligt Element i Kirkeforfatningen, har altid været mig klart; derom kan der jo ikke være nogen Tvivl, siden jeg har deeltaget i Affattelsen af et Forslag, hvorved der er indrømmet samme Halvdelen af alle Stemmerne. Det forekommer mig, at det er en Misforstaaelse, som ikke er ualmindelig, at sammenblande Begreberne Geistlighed og Landemoder; thi Landemoderne — jeg nødes til at gjentage det — bestaae officielt i Danmark kun af Biskopper og Provster, hvilke sidste ere udnævnte af Kongen efter Indstilling af Vedkommende, udnævnte af Hensyn til Forretninger, der som oftest ligge fjernt fra det, der skulde være Gjenstand for et Kirkeraads Forhandlinger. Den nuværende Cultusminister har gjort et Experiment ved i en Rundskrivelse at anbefale at give Geistligheden Adgang til dem, og vi have seet, at der som Følge heraf har fundet

Forhandlinger Sted, som man har kaldt Landemodsforhandlinger. Der har i Virkeligheden kun fundet et Møde af Geistlige Sted, og det forekommer mig, at det er saa langt fra, at den danske Geistlighed tidligere har fundet eller troet at kunne finde i de officielle Landemøder et naturligt Tilknytningspunkt eller nogen væsentlig Støtte for den Betydning og Indflydelse, den kunde ønske at have i Kirken, at jeg tvertimod ikke veed rettere, end at det er gjennem frie Conventer, gjennem en fri Benyttelse af Associationsretten, at vore Geistlige have søgt denne selv paa en Tid, da der ikke var en saadan grundlovmæssig Hjemmel herfor, som der nu er, saavel for dem som for alle Statsborgere, og at de ved Siden af — eller jeg kunde fristes til at sige i Modsætning til — tidligere Institutioner have søgt at skaffe sig tilveie et Materiale for Forhandlingerne om almindelige kirkelige Spørgsmaal, hvori der ganske vist kommer for Dagen Meget, der viser stor Færdighed og Dygtighed for disse Anliggender, og som tildeels allerede har baaret Frugter. De Landemøder, der ikke have Andet tilfælles med hine end Navnet, i hvilke der ikke var aabnet anden Adgang for Geistlige til at møde, end en aldeles frivillig, de Landemøder, hvor der ikke var paalagt de Geistlige nogen Forpligtelse til at møde, og hvorfra altsaa ligefrem alle de vare udelukkede, som af en eller anden Grund ikke kunde eller vilde forlade deres Hjem, hvorved altsaa det Hele er given fuldkommen ivold eller — jeg vil ikke sige noget Ubehageligt — ihænde paa dem, som have den største Ivrighed og den bedste Leilighed i denne Henseende, de Landemøder, med Hensyn til hvis Forhandlingers Former der i den Grad savnes en hvilkensomhelst Lovbestemmelse eller Circulairbestemmelse eller idetmindste Tradition, at der den eneste Gang, de i virkelig Betydning have søgt at virke, sees at have fundet den største Forskjellighed Sted, som i det Væsentlige kun have havt det tilfælles, at de have charakteriseret sig ved en overordentlig stor Formløshed, — disse Landemøder kan jeg ikke erkjende for noget brugbart Materiale for en Kirkeforfatning. At mange Mænd, for hvem jeg individuelt nærer den største Agtelse, og med Hensyn til hvem der ganske vist maa være den største Præsumtion for, at disse Sager ligge dem nærmere paa Hjerte end mig, have søgt ved den Leilighed, der her bødes, at give Landemoderne en Magt, der kunde være af Betydenhed, har gjort mig ondt, men er mig iøvrigt ikke uforklarligt. Den ærede Forslagsstiller til Minoritetsvotumet yttrede under en foregaaende Behandling, at den danske Geistlighed ikke var herskesyg, og at den bedre Deel af

den Intet heller forlangte end at kunne i Ro og Fred røgte sin Dont, hver i sin Kreds. Det vil jeg i denne Almindelighed fuldkomment indrømme; men den ærede Landsthingsmand maa ogsaa indrømme mig, at de Tider ere forbi, da Geistligheden stod som Bærer af alle store og høie Ideer, da Geistligheden alene var Aandens og Frihedens Helte. Den ærede Forslagsstiller er altfor enig med mig i mangfoldige af Livets vigtigste Anliggender, til at det ikke skulde gribe ham, at ved mange Leiligheder, i mange Lande — jeg skal f. Ex. nævne Belgien og Sardinien som de Exempler, der i Tiden ligge os nærmest, — er det væsentligt Geistligheden, der har staaet som Modstander for, hvad vi, baade han og jeg, have anseet for godt, ere alle Fremskridt just fremtraadte som Seire over Geistligheden, og, hvis han vil henvise mig til, at det er katholske Lande, da troer jeg, at i en christeliggermanisk Stat og i Forhold, hvis Ordning er fremkommet ved en høist besynderlig Samvirkning mellem Junkere og Geistlige, er der grumme Meget, som ligesaalidt tiltaler ham som mig. Men han vil ogsaa indrømme mig, at selv hos os kan der paapeges Elementer i Geistligheden, der have en ikke ringe Tilbøielighed til, hvad jeg vil kalde en høikirkelig Opfattelse, som allerhelst saae — det er offentlig fremtraadt, og, saavist som Enhver har Ret til at vedkjende sig sin Overbeviisning, har ogsaa tredie Mand Ret til at omtale samme — som allerhelst saae, at det Hele blev til en reen episkopal Affaire, at det blev at ordne ved en Conference mellem Biskopperne, uagtet den protestantiske Kirke, som den ærede Forslagsstiller ligesaa godt veed som jeg, ikke engang kjender Biskopper, men kun kjender Tilsynsmænd, som den har tillagt Titel af Biskopper, men som ikke efter noget mig vitterligt Dogma i den protestantiske Kirke have nogen apostolisk Tradition. Vi leve ikke i den anglikanske Kirke, vi leve ikke i den katholske Kirke; men jeg taler om Forhold, som ere ordnede paa en analog Maade i den luthersk-protestantiske Kirke, og her kjender man ikke til nogen specifisk biskoppelig Titel; her er Biskoppen ikke nogen særlig berettiget Størrelse uden som en ligefrem Embedsmand, udnævnt ved Bestalling af Hans Majestæt Kongen. Han kan endog, saavidt jeg veed, indvies til dette Embede af Andre end Biskopper; i alt Fald er her ikke nogen Tanke om apostolisk Tradition. Men, hvis vi med Hensyn til denne Stemning hos Geistligheden, der har udtalt sig hos Landemoderne, stode kun ligeoversor en hierarchisk Opfattelse, saa vilde vi let blive enige, saa havde Sagen ingen Fare; men skal jeg tillade mig at analysere den Stemning,

som jeg nødes til, eftersom der er tillagt mig, at jeg skulde fralægge alle de hæderlige Mænd Stemme om en Sag, der ligger dem nærmere end mig, saa vil jeg sige, at det ikke kan være undgaaet Nogens Opmærksomhed, at her fremtræder en Alliance imellem yderste Høire og yderste Venstre. Saadanne Alliancer kjende vi nu ogsaa i Politiken; men jeg troer, at man i Almindelighed kan antage, at, hvor man træffer paa dem, er der intet Godt paafærde, og at den Omstændighed, at de yderste Anskuelser saaledes slutte sig sammen til en fælles Stemning eller et fælles Foretagende, er et Varsel om, at her skal man tage sig iagt, at det, der her foreslaaes, er ikke af det Gode; og det forekommer mig klart, at en høist betydningsfuld og meget hæderlig Deel af den danske Geistlighed, som efter alle historiske og psychologiske Præmisser maatte staae haardt imod denne høikirkelige Opfattelse, har med en vidunderlig Hurtighed sluttet sig til Samme, — Noget, jeg kun kan forklare mig derved, at der er et stærkt Oplosningselement deri, at der gaaer en Benægtelsens Aand derigjennem, uagtet det, der hos dette kirkelige Parti altid har udøvet en stor Tiltrækningskraft paa mig, som ikke føler mig berørt af dets theologiske Dogmer, men i politiske og nationale Spørgsmaal i Almindelighed staaer paa samme Side, er en Opfattelse af Friheden, som en af dette Partiets væsentligste Mænd træffende har betegnet med Ordet: „Frihed, men ikke som Ulv og Bjørn, men Frihed som vorne Menneskebørn". Men det forekommer mig, at der her, som ved mange andre Leiligheder, ligger en ikke ringe Miskjendelse af Friheden til Grund; det forekommer mig, at her er en stærk Tendents ligefrem til Oplosning, til Anarchi, en Villie til at gjøre den aldeles personlige Følelse gjældende under saadanne Former, at jeg — for at jeg skal nævne et Exempel, vi Alle have seet med egne Øine, — kun kan forstaae, at det kan gjøre sig gjældende hos dem, der endogsaa betragte simple reglementariske Baand som en utaalelig Tvangstrøie, og derfor i Kirken ikke ville admittere nogensomhelst Lov, men kun den egne Villie — den ærede Forslagsstiller har jo i dette Punkt bestemt stillet sig fra den Opfattelse af Lærefriheden, eller hvad man vil kalde det —; det forekommer mig, at der her kort sagt er en anarchisk Bestræbelse. Jeg maa bede om Forladelse, at jeg bliver noget vidtløftig; men jeg troer ikke, at det er ufornødent, og ligesaalidt, at det er Sagen uvedkommende. Hvorledes stiller dette Parti sig ligeoverfor Kirke- og Undervisningsministeren? Han henregnes ikke til Deres, men ligeoverfor

de ſtærke, høirøſtede, energiſke og ſamdrægtige Fordringer, der have gjort ſig gjældende, har han viiſt ſig meget tilbøielig til Eſtergivenhed, uden at de dog derfor ere videre tilfredſe med hans Forholdsregler. Kunne vi nu først bringe det derhen, at det blev klart, at et Biſperegimente ikke, hverken med eller uden Provſters Deeltagelſe, hverken med eller uden en løs uorganiſk Medvirken ſom Tilſkuere eller Tilhørere af Præſter, vil blive taalt i Danmark, kan det blive klart, at ikke det nuværende Interval kan benyttes til en chaotiſk Uorden, ſaa vil, troer jeg, den Tid ikke være fjern, da Geiſtligheden netop ſtærkeſt vil paakalde en kirkelig Organiſation. Jeg haaber ſaa meget ſom Nogen, at den ikke for ſnart ſkal komme til at gjøre den praktiſke Erfaring, at vi kunne faae en anden Kirke- og Underviisningsminiſter; men den Tanke maa dog ligge den nær, at vi kunne faae en anden Miniſter, der benyttede det næſte absolutum dominium, ſom man efter min Mening vil ſpille Inſtitutionen ihænde, paa en Maade, ſom gjorde, at Geiſtligheden ſelv blev den Førſte og Ivrigſte til at fordre Garantier imod et miniſterielt Dictatur eller Erkebiſpedømme, til at fordre, at Rigsdagen — den verdslige Rigsdag, der ikke blot ikke har nogen confeſſionel Charakteer, men efter ſin hele Sammenſætning ſtaaer denne Sag fjern, — maatte tage denne Myndighed fra Staten, hvoraf den for Tiden er i Beſiddelſe og overantvorde den til rette Vedkommende. Det er Grunden, hvorfor jeg ikke lægger ſtor Vægt paa de Udtaleiſer, der have fundet Sted. En vis Lyſt til et høikirkeligt Biſperegimente og en vis Lyſt til en aldeles ubunden individuel Præſtefrihed have forenet ſig om at ville holde fjern en Organiſation af Kirken, ſom i den Henſeende bragte en Orden tilveie; ligeſom vi have ſeet, at Geiſtligheden, ogſaa førend den grundlovgivende Rigsforſamling traadte ſammen, fordrede, at ogſaa en Orden maatte indføres med Henſyn til Kirken — thi Opgaven 1848 var ligeoverfor 1536 aldeles den ſamme ſom ligeoverfor 1660, man forefandt i begge Retninger Abſolutismen, og Fordringen var i begge Henſeender at ſætte et repræſentativt Folkeregimente i ſammes Sted —, ſaaledes vil den Tid meget ſnart være tilſtede igjen, og det er af denne Grund, at jeg ikke lægger den allermindſte Vægt paa, at man øieblikkeligt har fundet det ganſke beqvemt at ſkyde Tingen fra ſig og har ſeet hen imod den med en Følelſe, der, ligeſom en vis Corporationsfølelſe findes hos alle Menneſker, her kunde have noget meget Tiltalende for dem, naar det uforvarende blev givet i deres Hænder, at mulig den hele Sag kunde blive ordnet paa reen geiſtlig Viis".

Cultusminister Hall svarede hertil: „Jeg skal blot med Hensyn til nogle Ord, som fra hans (Lehmanns) Side bleve yttrede, og som maaskee kunne antages at staae i noget nærmere Forbindelse med mine Udtalelser og min hele Virksomhed, dog bemærke, at jeg troer, at det er meget stærke Hyperboler, som ere benyttede af ham i hans Foredrag med Hensyn til Betegnelsen af den kirkelige Tilstand. At betegne den som en chaotisk Tilstand, hvor Alt er hjemfaldet til Vilkaarlighed, er ganske vist altfor stærkt. Jeg troer, at man vil finde i vore kirkelige Forhold endnu mange Uregelmæssigheder og Uovereensstemmelser, hvor man maatte kunne ønske en større Overeensstemmelse og Eenhed. Jeg vil gjerne indrømme, at man vil kunne forefinde mange Afvigelser fra, hvad der maatte ligefrem siges at være det strengt formelt Forestrevne, men jeg holder mig ligesaa overbeviist om, at der ikke har været nogen Tid i vor Historie, hvor ikke det Samme har fundet Sted endogsaa i en høiere Grad. Der er kun den Forskjel, at der har været en Tid, hvori det Hele manglede Liv og Bevægelse, og hvor det, som foregik, altsaa ikke er saaledes kommet frem, som netop Tilfældet for Tiden er hos os. Jeg holder mig imidlertid overbeviist om, at idetmindste den ærede Viceformand dog vil erkjende, at, naar der iøvrigt maa sættes Priis paa en Opvaagnen af det kirkelige Liv og den kirkelige Interesse, saa maa man ogsaa finde sig i enkelte saadanne Uregelmæssigheder, som nu engang ere uundgaaeligt sammenhængende med en virkelig livlig Bevægelse. Jeg skal iøvrigt ikke gaae videre ind herpaa, men blot komme tilbage til den Yttring af mig, som nærmest foranledigede den ærede Viceformands Udtalelser. Det vil erindres, at, hvad jeg fandt mig foranlediget til at udtale, var dette, at det forekom mig dog at være en vel stærk Yttring fra hans Side, at Landemoderne ikke skulde kunne blive benyttede som et brugbart Element i Kirkeforfatningen, og jeg føiede dertil, at det jo i den Henseende dog maatte have gjort ham betænkelig, at der fra mangfoldige Sider er udtalt den Anskuelse, at man netop kunde komme til at benytte ogsaa dette Element i Kirkeforfatningen. Jeg maa med Hensyn til de Yttringer, der fra hans Side fremkom, væsentligt holde mig til to Momenter.

Naar den ærede Landsthingsmand saa ofte, ogsaa nu denne Gang, har udtalt sig, som om Landemoderne aldeles ikke havde havt nogen Betydning, eller som om der ikke nogensinde var tænkt paa, at de skulde have nogen Betydning udenfor det, om jeg saa maa sige, reent juridiske Gebeet, som han nævnte, og at det først skulde være nu i de allersenesteste

Aar, at de ved Skridt, der fra min Side ere foretagne, have fremkaldt en slig Betydning, saa troer jeg ikke, at han har opfattet Sagen ganske rigtigt. Det er en gammel Anskuelse, at netop Landemoderne kunde benyttes til at bringe de Sager under Forhandling og i Bevægelse, der kunde have almindelig kirkelig Interesse og navnlig at kunne gjøre dette ikke blot ved de ordinære Medlemmer, men ved en Tilkaldelse ogsaa af Geistligheden i det Hele; det er Noget, som allerede fremgaaer af Lovens Opfattelse af Provstemoderne; det er Noget, som for over et Aarhundrede siden blev indskærpet i den Tid, da der existerede et saakaldt Kirkeinspectionscollegium. Der er et Reskript af 1737, som endogsaa udtrykkeligt udtaler det som en Opgave for Biskopperne at bringe det dertil, at Landemoderne ikke altfor meget, som det nu er Tilfældet, skulle sysselsætte sig med Processer og juridiske Sager, men derimod mere virke for deres Hovedformaal, nemlig for, hvad der kunde være til Kirkens Gavn i det Hele. Der haves dernæst ogsaa for over et halvt Aarhundrede siden en Række af kongelige Reskripter, som netop bemyndigede Biskopperne til at tilkalde Stiftets Geistlige, for at der i Forbindelse med Landemodernes øvrige Forhandlinger kunde finde Forhandlinger Sted baade over mere theoretiske og mere praktiske Emner, vedrørende de kirkelige Forhold.

Der er ogsaa senere Bestemmelser, som endog udtrykkeligt henvise Spørgsmaal, f. Ex. angaaende Lærebøgerne, der skulle bruges, til Forhandling i Landemoderne, ligesom det ogsaa netop er en af de første Sager, ved hvilken fra min Side Landemodernes Forhandlinger bleve benyttede. Jeg troer saaledes, at der i hvad der er foregaaet kunde findes tilstrækkelig Grund til at benytte netop denne Institution som en naturlig Vei, ad hvilken man kunde faae en Udtalelse fra Geistligheden i det Hele. Det er ganske vist, at, dersom Formaalet havde været at faae en meget nøiagtig formel Opgjørelse af Stemmer pro og contra, saa vilde den Form, der er fulgt fra min Side i de Sager, der hidtil have været bragte for Landemoderne, ikke have været correct eller tilstrækkelig. Men jeg har intet Øieblik sat Priis derpaa eller anseet det som den endelige Opgave. Jeg har troet, at der af en saadan Samling af Størsteparten af Danmarks Geistlighed til nærmere Forhandling vilde tilstrækkelig tydeligt kunne resultere den Anskuelse, som maatte antages at have i en overveiende Grad Stemningen for sig, og det var kun dette, som fra min Side kunde attraaes netop her, hvor der jo ikke er Tale om at tillægge Landemoderne

selv nogen ny eller særlig Myndighed, hvor der ikke er Spørgsmaal om, at Landemodernes Udtalelser i og for sig selv, selv om der skulde være en Majoritet tilstede derfor, skulde paa nogen Maade være bindende for Ministeren. Paa den anden Side forekom det mig, at det ikke kunde Andet end være i høi Grad til Gavn for Sagerne selv, netop fordi de, naar de bragtes ind for Rigsdagen, kom paa et Sted, hvor man dog fra alle Sider har erkjendt, at egentlige kirkelige Stemmer i saa høi Grad savnedes, medens de i Landemoderne dog vare bragte frem til en offentlig Forhandling, hvor saadanne Stemmer talrigt vare tilstede. Dette med Hensyn til Fortiden. Men, naar Spørgsmaalet var om Landemodernes Stilling i Fremtiden, saa oversaae jo den ærede Viceformand ganske, at der ikke var Tale om netop at beholde dem i den Skikkelse, hvori de til disse forbigaaende Øiemed ere blevne benyttede, og jeg troer derfor, at de meget stærke Udtryk om det Svævende og Taagede etc., som ere blevne benyttede, vare — ligesom de efter min Mening ikke ganske have passet paa de nuværende Forhold og paa hvad der er skeet — under alle Omstændigheder ikke anvendelige paa en saadan Skikkelse eller Ordning af Landemoderne, som der kunde være Spørgsmaal om at give disse i Fremtiden, og som der netop under de Forhandlinger, der have fundet Sted sidste Gang paa Landemoderne, fra flere Sider er givet Antydning til. Der kunde da navnlig blive Spørgsmaal om, efter bestemte Regler at sammensætte dem deels af saakaldte selvstrevne Medlemmer og af andre Geistlige, der kunde indtræde ved Valg eller frivilligt, og deels ved valgte Medlemmer af Lægstanden. Der var altsaa Spørgsmaal om en Udvikling i meget bestemte Træk af Landemoderne til en ny Skikkelse, man kalde det nu udvidet Landemode, eller give det et andet Navn, og der var dernæst paa de fleste Steder ikke Spørgsmaal om at lade det blive staaende derved — og det er netop en Anke, som jeg har mod det foreliggende Lovforslag —, men netop om at betragte det som et Mellemled, saa at der over dette skulde fremkomme et Kirkeraad. Fra et Par Sider blev dette Forslag formuleret i bestemte Træk, men det blev fra flere Sider erkjendt, at det var det, man nødvendig maatte sigte til. Det er ogsaa netop det, jeg for mit Vedkommende har udtalt baade i sin Tid som Medlem af Kirkecommissionen og her ved de Forhandlinger, der have fundet Sted, at det endnu staaer for mig som nødvendigt, at der maa være en Concentration i et øverste Organ, men jeg kan derfor paa ingen Maade kaste Brag paa dette Mellemled. Jeg er tvertimod

endnu af den fulde Overbeviisning, at der vilde baade fremkomme en lettere Vei til den endelige Ordning af Kirkeforfatningen og i sig selv ogsaa en heldigere Skikkelse, om der under dette Kirkeraad, som dog kun skulde komme sammen hvert 3die Aar, og som neppe nogensinde kunde tænkes hyppigere at sammentræde, kunde være et saadant Mellemled, som jeg endnu finder, at Landemoderne ganske naturligt ville frembyde Grundlaget for, og hvor aarlige Sammenkomster til Forhandling af saadanne Gjenstande, der bevægede sig i Folket og i Kirken, kunde finde deres Plads, og hvor derfor en Forberedelse kunde finde Sted, der vilde være af Vigtighed baade for de geistlige Medlemmer, der skulde komme til den endelige Behandling af Sagen i Kirkeraadet, og fremfor Alt for de læge Medlemmer, hvis Stilling ellers vilde blive meget vanskelig og mindre betydende. Jeg maa saaledes gjentage, hvad jeg tillod mig at antyde i Anledning af den ærede Viceformands stærke Udtalelse, at jeg ganske vist ikke deler den Anskuelse, at Landemoderne ei kunne afgive et brugbart Element i Kirkeforfatningen".

I sin Replik yttrede Amtmand Lehmann: „Jeg skal dog gjøre opmærksom paa, at, naar man væsentligt argumenterer imod det Forslag, der her foreligger bestemt formuleret, derfra, at man har Tvivl, om der er tilstrækkelig Indsigt og Iver for at kunne opføre den tilsigtede Bygning, saa er det høist besynderligt, at de, der drage i Tvivl, om man gjennem velordnede og meget moderate Valgformer vil kunne finde 27 Lægmænd, der virkelig kunne antages at have den indre Berettigelse til at tale med og at stemme med om kirkelige Anliggender, ville, forinden de ville gaae ind derpaa, fordre tilstrækkelig kirkelig Iver og Interesse og Indsigt til at stifte tusinde Menighedsraad, der skulle danne det communale Trin i Forfatningen, hvortil der skulde komme som endelig Slutsteen en heel Provindsialforfatning med Landemøder, bestaaende baade af geistlige og verdslige Medlemmer. Det forekommer mig, at der ikke er god Sammenhæng i de to Paastande, at vi ikke besidde de aandelige Kræfter og Dygtigheder til at skabe et respectabelt og competent Kirkeraad, bestaaende af et halvthundrede Medlemmer, og at vi derimod skulde lægge an paa at skaffe 6000 Medlemmer i forskjellige Menighedsraad og forskjellige Provindsialforfatninger, ligesom, naar man har draget i Tvivl, om der vil være Stof nok for en saadan Organisation, denne Mangel jo bliver mere anstødelig, jo større Kræfter og Institutioner man sætter i Bevægelse".

Derefter behandledes det af Majoriteten ſtillede Forſlag, i hvilken Debat Clauſen, Madvig, Cultusminiſteren, Dreier, Jesperſen, Lehmann, Bloch og Jeſſen deeltoge.

Forhandlingen dreiede ſig først om de enkelte Paragrapher. Confer. Madvigs Forſlag til § 4 forkaſtedes efter en kort Forhandling med 24 Stemmer mod 5.

Med Hensyn til § 3—4 i Udkaſtet bemærkede Cultusminiſter Hall: „Hvad derimod §§ 3 og 4 angaaer, da kan jeg ikke Andet end tilbagekalde i Erindringen, at der under Forhandlingerne i Kirkecommisſionen, hvori ſaavel jeg ſom den ærede Ordfører havde Deel, og hvor vi ſluttede os ſammen om et Forſlag, ſom dengang vandt Majoritet, blev med Hensyn til Competencen for et eventuelt Kirkeraad udtalt, at det, ſom det kom an paa, var, at Forhandlingerne om de reent kirkelige Sager bleve frigjorte fra Nødvendigheden af at maatte bringes frem paa Rigsdagen, medens man derimod gik ud fra, at det ikke var ſaa paatrængende nødvendigt, men havde ſin Betænkelighed, at der blev tillagt Kirkeraadet en egentlig Andeel i en lovgivende eller beſluttende Myndighed. Man er her, ſom det vil ſees af Forſlagets § 3, ſom den nu foreligger, afveget i begge Retninger derfra. Jeg troer ikke, at Afvigelſen i den ſidſte Retning kan være af nogen ſæregen Fare, ſkjøndt jeg vel antager, at der endnu kan være endeel Betænkeligheder hos Flere mod ſaaledes ſtraxt at give det Organ, der maatte komme tilſtede, en egentlig beſluttende Myndighed. Det var imidlertid forudſat, at det dog var Noget, der ſnart vilde naaes til, og jeg ſkulde derfor ikke antage, at der heri ligger nogen væſentlig Hindring. Derimod kan jeg ikke nægte, at jeg antager det for Noget, der vil vanſkeliggjøre en ſaadan Dannelſe af Kirkeraadet, ialtfald noget ſvække Ønſket om og Iveren for Tilveiebringelſen af et ſaadant, naar der ikke blev tilveiebragt det Reſultat i den anden Retning, ſom tilſigtedes, nemlig, at de offentlige Forhandlinger af de reent kirkelige Sager bleve indſtrænkede til at finde Sted i et ſaadant valgt Kirkeraad. Det er viſtnok Tilfældet, at man har ſøgt noget at fjerne Mislighederne ved Beſtemmelſen, ſom er given i Slutningen af § 3; men det vil jo, trods denne, ikke kunne undgaaes, at enhver Afgjørelſe, der maatte finde Sted af kirkelige Anliggender i Kirkeraadet, vil komme under den fuldſtændigſte Discuſſion og Debat i Rigsdagen. Jeg troer nu ikke, at Rigsdagen i ſin Heelhed kan ønſke at faae en ſlig Discuſſion bragt frem; men paa den anden Side vilde det dog meget let blive Tilfældet, naar enkelte Sagerne bragtes frem, at der ſaa blev en betydelig

Discussion i Rigsdagen, hvorved der let kunde fremkomme en vis Modsætning mellem Rigsdagen og Kirkeraadet, som hverken for den ene eller den anden af disse Corporationer kunde ansees for ønskelig, ligesom det vilde udøve en Indflydelse paa Forhandlingerne i Kirkeraadet, naar dets Beslutninger skulde være Gjenstand ikke blot for et Placet fra Statens Side, som en ældet Landsthingsmand yttrede, men for en udførlig Forhandling i en ganske anderledes sammensat Forsamling. Jeg kan ikke troe, at der forøvrigt vilde paa nogen Maade skulde være Noget at indvende imod den Afgjørelse, at reent kirkelige Sager afgjordes ved Forhandling med Kirkeraadet, naar et saadant bragtes tilstede, og jeg har den fulde Overbevisning, at dette mere end noget Andet vilde lede til at styrke Interessen for Tilveiebringelsen af et saadant Organ. Med Hensyn til Bestemmelsen i § 4 skal jeg heller ikke opholde mig videre, ligesaalidt som ved Ændringsforslaget. I Kirkecommissionen var der jo gaaet ud fra, at Betænkning skulde indhentes over alle disse Sager. Jeg kan imidlertid ikke troe, at der vilde være nogen væsentlig Grund til at frygte et andet Resultat, om ogsaa Forskriften blev given saaledes, som den af Udvalget er given. Der vil jo dog alligevel være Spørgsmaal om en vis Begrændsning for, hvad der skal henføres under den ene eller den anden af de her opstillede Kategorier, som maa overlades til Regjeringen; men jeg kan ikke tænke mig, naar Kirkeraadet var bragt tilveie og i Virksomhed, at da ikke Statsmyndigheden maatte, naar et Spørgsmaal, som kunde tillægges nogensomhelst indgribende Betydning, kom frem, hvad enten det fremkom fra Regjeringen eller, hvad der ogsaa kunde tænkes muligt, fra Rigsdagens Side, nødvendigt tye til Kirkeraadet for at erholde en Udtalelse eller Betænkning over samme" [1]). — Med Hensyn til

---

[1]) I Anledning heraf bemærkede Prof. Clausen ved tredie Behandling: „En anden Forandring har vel været paatænkt, nærmest i Anledning af, hvad der blev udtalt af den høitærede Cultusminister ved 2den Behandling med Hensyn til § 3; Forandringen skulde gaae ud paa, at de reent kirkelige Anliggender, ogsaa hvor der var Tale om et Lovarbeide, skulde udelukkende være forbeholdte Forhandling mellem Regjeringen og Kirkeraadet. Jeg tør udtale paa Udvalgets Vegne, at samtlige Medlemmer af Udvalget sympathisere med, hvad der blev yttret af Ministeren med Hensyn til det Principrigtige i en saadan Ordning, og det maa vist ogsaa indrømmes, hvad Ministeren yttrede, at en saadan Forandring vilde bidrage til fra een Side at forøge Interessen for det tilsigtede kirkelige Organ. Udvalget har alligevel ikke troet at turde gaae ind derpaa. Ved en saadan Forandring vilde, foruden al Myndighed med Hensyn til kirkelige Anliggender, af hvilken jo Rigsdagen indtil nu er i factisk

§ 8 bemærkede Prof. Clauſen: „I § 8 omhandles Valget af Valgmænd, og muligviis ville her Flere ſavne Menighedsraadene ſom de naturlige Valgcorporationer. Jeg kan herved henviſe til Præmiſſerne, hvor der er gjort Rede for, hvorfor man ikke har troet at kunne fortiden nedlægge Valget i Menighedsraadenes Hænder, ikke alene fordi ſaadanne Raad endnu kun beſtaae deelviis ſpredte i Landet, men ogſaa fordi de ſavne al faſt Organiſation; Valgene ville desuden komme til at fremtræde ſom ganſke forſkjelligartede i Menighederne, hvor der fandtes Menighedsraad, og i ſaadanne, hvor diſſe ſavnedes. Man har derfor meent for Tiden at maatte blive ſtaaende ved Valg, udgaaede fra Menighederne ſelv. Det har her været Opgaven at ſtille Valgmaaden under de meeſt ſimple Former. Blandt de Misligheder, ſom kunne befrygtes ved en ny ſærlig Valgact, hvad enten den ſkulde foretages mundtlig eller ved Stemmeſedler, er den temmelig ringe Deeltagelſe, der tør ventes; men ved den Form, ſom her er foreſlaaet, at Valget ſkal ſlutte ſig umiddelbart til Gudstjeneſten, troe vi, at denne Ulempe vil være hævet, iſær derſom det vilde blive henlagt til Gudstjeneſten paa en af de høie Feſtdage, f. Ex. Pintſefeſten, ſom jo ogſaa i ſig ſelv kunde egne ſig vel til Foretagelſe af kirkelige Valg. En Undtagelſe er alene gjort med Hensyn til Hovedſtaden; men den foreſlaaede Anomali vil finde ſin Retfærdiggjørelſe i den ſtørre Anomali, at Hovedſtaden har Sogne, beſtaaende af 30—40,000 Perſoner". — Ved § 13 havde Proprietær Dreier Betænkeligheder ved den ſidſte Paſſus, da den kunde ſynes at give „Kirkeraadet en beſtemt Ret til endog mod Regjeringens Villie at blive ſamlet i hele to Maaneder".

Derefter forhandledes om Lovforſlaget i dets Heelhed. Prof. Clauſen bemærkede: „Den motiverede Dagsorden, ſom igaar var ſtillet, blev indledet med endeel Bemærkninger fra Forſlagsſtillerens Side, ſom gik ind paa Sagens hele Stilling.

Beſiddelſe, ogſaa bortfalde ethvert officielt Indſeende fra Rigsdagens Side med, hvad der forhandles og beſluttes angaaende de reent kirkelige Anliggender. Udvalget har nu troet, at det Veto, ſom er blevet ſtaaende i § 3, kan theoretiſt forſvares ved den Stilling, Folkekirken indtager overfor Staten og Statsmagten, og paa den anden Side, at der ikke er at befrygte nogen praktiſt Ulempe af et ſaadant Veto, naar enhver Leilighed er afſkaaren Rigsdagen til Indblanding i de reent kirkelige Anliggender. Udvalget har derfor troet, at det, under de tilſtedeværende Forhold, vilde være betænkeligt at foretage Forandring i den Retning, ſaalænge det aldeles ikke vides, i hvilken Retning i denne Henſeende Rigsdagen er ſtemt".

Jeg blev da berøvet Leiligheden til at udtale mig angaaende disse Yttringer, da Dagsordenen uventet blev tagen tilbage. De Yttringer, jeg da ønskede at fremføre, ville her have deres naturlige Plads. Dagsordenen var begrundet ved den Betragtning, den Paastand, at Foranstaltningen, hvorpaa Forslaget gaaer ud, skulde være at anseе som en „paatvungen"; Forslagsstilleren har opstillet den Sætning, at han „ikke kan finde det rigtigt eller forsvarligt at paatvinge Folkekirken en saadan Ordning." Det skal jeg nu villig indrømme Forslagsstilleren, at, dersom Forslaget støttede sig til en Tvang, istedenfor til en Trang, da vilde jeg troe, at Thinget havde allerede for længe beskjæftiget sig med Sagen. Denne fremsatte Paastand er nu for det Første begrundet derved, at der ikke foreligger noget Ønske fra Folkekirkens Side, navnlig ikke fra Lægstandens. Denne Erindring er ofte bleven fremsat fra forskjellige Sider med stort Eftertryk. Den kan ogsaa ved første Diekast synes at have noget Berettiget ved sig, og jeg skal derfor tillade mig at opfordre Thingets ærede Medlemmer til noget nærmere at tage dette Punkt i Betragtning.

Der foreligger, siger man, ikke noget Ønske fra Folkets Side, og deri skal der ligge en Grund til at vise det hertil sigtende Forslag tilbage. Det er nu i sig selv, mener jeg, en synderlig Opfattelse af Lovgivningsmagten, der ligger til Grund for denne Mening, at den skal støtte sig til bestemte udtalte Ønsker fra Folkets Side, og dobbelt besynderlig tager denne Theori sig ud, naar vi for vore Øine have Lovarbeider, som baade Regjeringen og Rigsdagen anseе sig forpligtede til at fremme, uagtet der foreligger meget stærke og fra mange forskjellige Sider udtalte Ønsker imod samme. Men dette, at Lovgivningsmagten skulde oppebie udtalte Ønsker fra Lægstandens Side, vil netop ved dette Anliggende vise sig særlig ubegrundet. Der er en Lov, hvorpaa jeg veed, at den ærede Forslagsstiller sætter stor Priis, Loven om Sognefriheden. Dersom man vilde have oppebiet det Tidspunkt, hvor almindelige Ønsker fra Menighedernes Sider havde udtalt sig om denne Frihed, var ganske vist denne Lov ikke nu udkommen, og det vilde være uvist, om den nogensinde vilde være fremkommen, eller naar. Hvor lidet der har været et almindeligt Ønske om denne Frihed, fremgaaer af den overmaade ringe Brug, der hidtil er bleven gjort deraf i Menighederne, hvor man nemlig har ladet Menighederne i Ro, har ladet Menighederne være overladte til sig selv. Imidlertid var her dog Tale om en Realitet, om et Frihedsgode, hvorom det kunde tænkes, at der var et Ønske opstaaet i Menighederne. Men

man betænke dog, at her er Tale om en Form, om et Organ, om et Middel til at tilveiebringe Love. Hvorledes — jeg vil bede de ærede Medlemmer at betænke dette — hvorledes kan man vel tænke sig, at der hos Menighederne omkring i Landet skulde opstaae en Trang til et saadant Organ, som hører hen i den høiere Sphære af Lovgivningsvirksomheden? Dersom det var et Organ, der greb ind i Menighedernes Forfatning, saaledes som Menighedsraadene, ja, da vilde jeg endnu kunne finde det naturligt, om der opstod et Ønske, og ganske vist mener jeg, at Stemningen i denne Henseende, hvor Talen er om Menighedsraads Oprettelse, maa tages i fortrinlig Betragtning. Men dette gjælder jo slet ikke her, hvor Talen er om et Organ, der skal have at forhandle med Regjeringen og Rigsdagen. Kan man tænke sig, at Menighederne omkring i Landet skulde drage kirkeretlige Undersøgelser ind under deres Synskreds, anstille Betragtninger over Forholdet imellem Stat og Kirke, mellem Geistlighed og Menigheder, og da opkaste sig det Spørgsmaal, hvorledes vel et Organ skulde være sammensat for at svare til dette gjensidige Forhold? Naar altsaa den ærede Forslagsstiller opstiller det som Indvending, at „Samfundsaanden ikke har vakt og samlet Folkekirkens Medlemmer, ikke forenet dem i et fælles Ønske om Folkekirkens Organisation," og herfra vil have hentet en Grund til at forkaste dette Forslag, da er der heri en saadan Abstraction fra de virkelige Forhold, at Tanken grændser til det Eventyrlige. — Ikke meget anderledes forholder det sig med de Geistlige. Den ærede Forslagsstiller har selv udtalt, og, som jeg troer, meget sandt og smukt, at de enkelte Geistlige omkring i Landet leve stille og roligt og passe deres Sysel, og heri gjøre de upaatvivlelig meget vel. Uden speciel Anledning ville de enkelte Geistlige omkring i Landet heller neppe tænke paa at fremkomme med noget Ønske om et saadant Lovgivningsorgan. Men, vil den ærede Forslagsstiller sige, en saadan Anledning har netop været givet Geistligheden ved Opfordringen til at træde sammen med Landemoderne. Han siger herom: „Man siger, det er kun Geistlighedens Stemme, vi have hørt igjennem Landemoderne." Men jeg for mit Vedkommende siger ingenlunde dette, ja jeg benægter det. Jeg benægter Forslagsstillerens Ret til paa nogen Maade at lade det fra Landemoderne fremkomne Ønske gjælde som et af Geistligheden udtalt Ønske. Det er vel blevet sagt, at dog flere hundrede Geistlige have været samlede ved Landemoderne; men jeg vil spørge: hvor mange af dem, som have været samlede der, have udtalt sig, og blandt dem, der have ud-

talt sig, hvormange ere fremkomne med et bestemt Ja eller Nei, og hvormange ere blevne staaende ved løse Udtalelser om et eller andet enkelt Punkt? Dersom altsaa den ærede Forslagsstiller vil slutte, at alle de, der have tiet, have samtykket, og at de, der have yttret sig ganske leilighedsviis om et eller andet enkelt Punkt, skulde betragtes som Repræsentanter for hele Geistligheden, da vilde det være en høist dristig, ubegrundet Slutning. Men den ærede Forslagsstiller gaaer endnu meget videre i sin Slutning. Han slutter ikke alene, at det Ønske, der er fremkommet fra Landemoderne, skal være at betragte som udgaaet fra hele Geistligheden; men han slutter videre, at dette Geistligheds-Ønske skal være at betragte som Folkekirkens Ønske, det skal ogsaa være udtalt paa Lægstandens Vegne. Han siger: „Jeg vover derfor indtil videre at paastaae, at, saalænge der ikke fra Lægstandens Side foreligger en bestemt Udtalelse, der gaaer i modsat Retning af Geistlighedens, har man ikke Ret til at sige, at Geistlighedens Stemme kun er Standens Stemme, ikke Ret til at benægte, at Lægstanden har acquiesceret deri." Jeg troer dog virkelig, at man er i sin gode Ret, naar man benægter dette, og at det paaligger dem, der paastaae det Modsatte, at føre Beviset. Det skulde da være, at Forslagsstilleren vil styde sig ind under den almindelige Sætning, han har opstillet, „at i en Kirke kan der ikke findes nogen virkelig Modsætning mellem Geistlighed og Lægstand." Dersom Meningen heraf er, at der maa være en Grundeenhed i enhver Kirke imellem Geistlighed og Lægstand, da er denne Mening jo ganske rigtig, men den vilde da være meget ucorrect udtrykt; men, at der kan findes mangen Modsætning imellem Geistlighed og Lægstand, behøver vel ikke at siges, navnlig netop om Punkter, som angaae Kirkestyrelse og Forfatning, hvor, som jeg ellers har bemærket, Geistlighedens og Menighedens Interesse ingenlunde altid falder sammen. — Vi finde os saaledes reducerede til det Ønske, der foreligger, som er udgaaet fra Landemoderne. Men nu er det at mærke, og jeg vil bede Thinget at lægge Mærke dertil, at disse Landemodsstemmer ingenlunde gaae ud paa, at Forfatningssagen skal stilles i Bero, skal hvile. De have vistnok erklæret sig bestemt imod de forelagte Forslag og vel ogsaa imod ethvert Forslag, der gik ud fra det samme Princip, nemlig at Kirkeraadet skulde bestaae af et lige Antal af Geistlige og Verdslige; men Landemoderne have ingenlunde erklæret sig saaledes tilfredse med det Nuværende, at de ikke have andraget paa idetmindste eet Fremskridt: en Tilsikkring af den paastaaede Ret for Landemoderne til at gjælde som kirkelige

Organer, — og endvidere andraget paa en Udvidelse af Landemoderne, tildeels ogsaa paa bispelige Conferencer. Netop i den Landemodsbetænkning, der er udgaaet fra Fyens Stift, og hvori altsaa den ærede Forslagsstiller selv har taget Deel, hedder det: at „det er i høi Grad fornødent, at der i den nærmeste Fremtid foranstaltes Noget til at forberede en Forfatning for Folkekirken og til at sikkre og styrke dens Samfundsorden." Om den Retning, hvori dette Forslag gaaer, skal jeg ikke her tale, men Saameget er vist, at Landemodernes Ønske ikke gaaer imod enhver Kirkeforfatning, men vel imod en Kirkeforfatning efter det Princip, i den Aand, som er Grundlaget for de fremlagte Forslag. Saaledes altsaa forholder det sig med dette saa stærkt paaberaabte Ønske: at det nemlig er en Urimelighed her at tænke paa et Ønske, der skulde fremgaae fra Lægstanden, fra Menighederne rundt om i Landet, at der ikke foreligger noget Ønske, som man kan kalde et almindeligt Geistligheds-Ønske, at der vel foreligger et Ønske fra Landemoderne, men som ikke egentlig gaaer ud paa at blive staaende, at standse uden nogen Bevægelse, men meget mere paa at fremme en ny Bevægelse af Kirkeforfatningssagen, men vistnok i en ganske anden Retning end den, hvori Forslaget stiler. Skulde der være Spørgsmaal om et Ønske, der skulde kunne gjælde som en virkelig Grund for den lovgivende Virksomhed, da maatte det, mener jeg, være et Ønske, fremgaaet af en Synode, bestaaende af Geistlige og Ikke-Geistlige. Dermed ville vi altsaa blive kastede tilbage paa det Punkt, hvorpaa vi stode i Aaret 1848. Men der maa dog komme en Tid, hvor man har faaet nok af at høre og spørge sig for, at indhente Betænkninger og Erklæringer; der maa dog komme en Tid, hvor baade Regjering og Rigsdag komme paa det Rene med, hvad man egentlig vil, og hvor man da ogsaa alvorlig vil, hvad man veed og erkjender for at være det Rette.

Den anden Hovedbetragtning, hvorpaa Forslagsstilleren støttede sin foreslaaede Afviisning af Forslaget, er udtrykt i Betænkningen i det Spørgsmaal: „Har den danske Folkekirke den fornødne indre Sandhed og Livskraft til at bære en kirkelig Organisation?" Det er et figurligt Udtryk, som netop i denne Sag oftere er blevet brugt; der er noget Mystisk ved Udtrykket; man veed ikke ret, hvorledes man skal forstaae disse Ord: „Kraft til at bære en kirkelig Organisation." Meningen maa vel være, om der i Folkekirken er de fornødne Midler, de fornødne Kræfter til at kunne danne et Kirkeraad, der paa en tilfredsstillende Maade nogenlunde skal kunne røgte det

Hverv at medvirke ved Lovgivningsarbeider. Naar man da i denne Betydning omtvivler eller benægter, at der i Folkekirken skal være Sandhed og Livskraft til at bære en kirkelig Organisation, da tænker jeg mig især tre Hovedbetænkeligheder, tre Hovedindvendinger. Den ene er den: at det ikke vil lykkes ved Valgene at tilveiebringe en fyldestgjørende Sammensætning af Kirkeraadet. Den anden er den, at man vil bringe ind i Kirkeraadet den samme Splid, som nu bevæger sig udenfor, og som lettelig vil kunne sprænge det kirkelige Organ. Den tredie er den, at Minoriteterne ville kunne blive undertrykkede af Majoriteten og saaledes blive bragte i en mislig Stilling.. Hvad angaaer det Første, da er jeg vistnok ingenlunde af dem, der gjøre sig nogen overspændt Forventning om Udfaldet af de første Valg; men jeg troer dog, at det er en ganske utilbørlig Mistillid til Folkekirkens Menigheder, om man vilde troe, at der ikke ved disse Valg skulde komme et saa stort Antal ind af alvorlige, for Folkekirken sig interesserende Medlemmer, at de virkelig ville kunne vide at varetage Kirkens Bedste. I alle Tilfælde maa dette dog vel forudsættes at gjælde om de geistlige Valg, og skulde altsaa Lægmandsvalgene falde mindre tilfredsstillende ud, vilde jeg for min Deel vel beklage, at derved Geistlighedens Stemme vilde faae en altfor stor Overvægt, men det er jo ikke den Frygt, som næres fra den anden Side. Med Hensyn til det Andet, den befrygtede Uenighed og Splid i Kirkeraadet, da vil jeg atter henstille det til de ærede Medlemmers Overveielse, om der er nogen bedre Vei til at faae Misforstaaelser klarede, til at faae Modsætninger udjevnede, end netop at bringe de Partier, som repræsentere forskjellige modsatte Anskuelser, sammen i umiddelbar Berøring; Meget vil da upaatvivleligt klares, og det vil kunne lykkes at bringe det Sandhedsmoment, som findes i de forskjellige Anskuelser, frem og lade det ene virke befrugtende paa det andet. Med Hensyn til det Tredie, Frygten paa Minoriteternes Vegne, maa jeg gjøre dette gjældende, at det ligger i den protestantiske Kirkes Natur at give Minoriteterne et stort Spillerum, at indskrænke sig til det mindst Mulige ad anordnende og foreskrivende Vei. Jeg troer, at det har været, naar Geistligheden af en enkelt bestemt Farve har havt en utilbørlig Overvægt, at den Grændse, der naturligen er sat ved den protestantiske Kirkes Grundsætninger, er bleven overskreden. Altsaa troer jeg ikke, at Minoriteterne bør have Noget at befrygte; men naturligviis, — gives der Minoriteter, som i intet Punkt ville vige for Majoriteten, som opstille det som Grundregel, kun at respectere Love, de

give sig selv, saa stille saadanne Minoriteter sig selv udenfor Samfundet, og de kunne da ikke beklage sig over Forurettelse. Men jeg vil endnu give den ærede Forslagsstiller at betænke, at, naar han spørger: om Folkekirken har den indre Livskraft til at bære en Organisation? da gjælder Spørgsmaalet ikke mindre om det, der er bragt i Forslag fra Landemødernes Side: om de udvidede Landemøder, om Biskopsconferentser og Bispe-raad. Men især vil jeg dog stille et Contraspørgsmaal derhen: har den danske Folkekirke den fornødne indre Sandhed og Livskraft til fremdeles at kunne undvære enhver kirkelig Organisation? Det er dette Spørgsmaal, jeg fremfor Alt vil bede de ærede Medlemmer af Thinget ret alvorligt at lægge paa Hjerte. Det er et vigtigt Tidspunkt, paa hvilket vi befinde os. Vi maae sige os selv, at det, der nu virkes til, skulde allerede have været udført i 1848; det er den kirkelige Ordning, der nu paabegyndes, og den Retning, hvori der nu gaaes frem, det Spor, hvori denne Virken føres ind, vil blive af den største Betydning."

Imod Lovforslaget talte Bloch, Jespersen og Madvig. Medens Conferentsr. Madvig især fremhævede Betimelighedshensynet, dvælede Pastor Jespersen nærmest ved Menighedernes Tilstand, hvorom han udtalte sig paa følgende Maade: „Skjøndt jeg maa foretrække det Forslag, der foreligger fra Majoriteten, for det oprindelige Lovforslag, og skjøndt jeg maa indrømme, at der efter Grundlovens § 80 maa være Opfordring til at ordne Folkekirkens Forfatning, kan jeg dog ikke stemme for det nærværende Forslag, og jeg skal tillade mig kortelig at anføre mine Grunde derfor. Jeg troer, ligesom den sidste ærede Taler (Bloch), at Forslaget er ubetimeligt, at Tiden endnu ikke er kommen til, at Kirkens Forfatning kan ordnes; jeg troer ikke, at Betingelserne ere tilstede i Menighedslivet. Der mangler det selvbevidste Menighedsliv, hvorved Menighederne føle sig som et kirkeligt Samfund, der nødvendigviis maa være en Betingelse for, at en slig Institution kan organisk udvikle sig deraf. Jeg maa være ganske enig med den ærede 4de Landsthingsmand for 1ste Kreds (Madvig) i, at det Grundlag, der er tilstede i det nuværende kirkelige Liv, er saa svagt, at man vanskelig derpaa kan bygge en slig Ordning af de kirkelige Forhold. Der er i Menighederne, som jeg kjender dem, altfor uklare Forestillinger om Kirken i Almindelighed og altsaa ogsaa om en Kirkeforfatnings Betydning, til at man skulde kunne troe, at det var den rette Tid nu til at indlade sig paa en Ordning af Sagen. Der er en saa ringe Deeltagelse i Menigheden for hvad der an-

gaaer Kirken, at det kun vilde give et daarligt Resultat, naar en Forfatning nu skulde indføres. Menighederne bestaae for Størstedelen af Indifferente, Ligegyldige, som ikke have noget klart Syn paa Kirken og dens Betydning eller Deeltagelse og Interesse for Samme. De materielle Interesser ere saa overveiende, at de trænge de aandelige tilbage, og det kan ikke undgaaes, at de ogsaa i denne Sag ville gjøre sig gjældende. Vil man nu indvende mod mig, at naar der saaledes er en Mangel paa sandt kirkeligt Liv, maa man ved en Forfatning søge at fremkalde det, maa jeg dertil svare, at det er at forvexle Virkning med Aarsag og Aarsag med Virkning. Just denne Mangel paa Interesse, denne Ligegyldighed for det Christelige, det Kirkelige, det Aandelige vil gjøre, at Valgene ikke ville faae noget tilfredsstillende Udfald, og jeg troer virkelig, at det kirkelige Liv mangler den Sandhed og Livskraft, at det kan bære — som det er sagt — denne Institution. Det kan ikke undgaaes, at der ogsaa her vil fremkomme Valgbevægelser, som vel kunne være paa rette Sted, hvor det gjælder politiske Valg, men her ville være fordærvelige, hvor der er Tale om Valg, der ikke blot skulle foregaae i Kirken, men endog paa de kirkelige Høitidsdage, idet man, som det lader til, synes, at Søndagene ikke ere gode nok; disse Valgbevægelser ville trænge sig ind i Kirken og Menigheden og virke megen Skade. Hvad der mange Steder vil gjøre Udslaget eller idetmindste faae en stor Indflydelse paa Valget, er politiske, borgerlige og navnlig materielle Interesser og Hensyn. Jeg frygter meget for, at der mindre vil blive spurgt om og taget Hensyn til reent kirkelige Sager, f. Ex. om Læren og Lærdommen i Kirken bevares i sin Reenhed, om Sacramenterne forvaltes overeensstemmende med Indstiftelsen, om Samfundslivet bliver engere i Kjærlighed og nøie Sammenslutning ved den Helligaand og saa videre, end der vil tages Hensyn til materielle Interesser, og spørges, om der kan opnaaes materielle og timelige Fordele; jeg vil som Exempel nævne Kirke- og Præstetiendens Afløsning. Jeg vil imidlertid i Forbigaaende forvare mig imod, at der skal blive rettet den Bebreidelse imod mig, at jeg skulde være bange for Præstetiendens Afløsning; thi i den Henseende troer jeg, at den lovgivende Magt har Ret til at ordne Sagen. Men Valgene kunne efter min Formening ikke blive saaledes tilfredsstillende, at deraf kan fremgaae en Kirkeforfatning, som kan blive til Gavn og Velsignelse for Kirken og det christelige Samfund i Fædrelandet. Nu vil man vel sige: naar kommer saa Tiden? Ja, det veed jeg ikke, men vi ville haabe, at efterhaanden,

som Sagen mere og mere alvorligt forhandles og kommer under Omtale — og selv Behandlingen af Sagen og Drøftelsen her i Folkerepræsentationen vil ikke være uden Betydning —, vil der mere og mere uddanne sig en bestemt og klar Mening derom og vækkes større Deeltagelse derfor. Majoriteten i Udvalget vil maaskee sige, at der nu fremdeles vil komme til at staae en ledig Plads aaben, som ikke bliver udfyldt, og som Rigsdagen hidtil har maattet indtage, skjøndt den ikke dertil har særligt Kald eller Berettigelse; men jeg troer, at der er mindre Fare ved, om Rigsdagen endnu i nogen Tid indtager den ledige Plads, end om man vilde forhaste Sagen. Jeg troer ikke, at Rigsdagen har misbrugt sin Stilling, men tvertimod været meget varsom i Behandlingen af kirkelige Sager. Jeg maa saaledes erklære, at jeg ikke kan slutte mig til dette Lovforslag, men maa stemme derimod, skjøndt jeg heller ikke kan have Noget imod, at det gaaer til 3die Behandling, for at Foreſtillingerne endnu mere kunne klare sig".

Imod Jespersens Skildring af Menighedstilstanden bemærkede Kammerherre Jessen: „Kunde det holdes for at være aldeles rigtigt, om dette, som vi ogsaa før og nu atter idag have hørt, om at Menighedslivet er svagt, og at Menighederne ere kolde og døde — skulde det være ganske rigtigt, siger jeg, om dette fra vor Side, alle vi, som høre hjemme i Menighedernes Midte, blev aldeles uden Replik? Skulde det ikke være, at maaskee endog Enhver af os, efter den Erfaring, han vel kan have havt Leilighed til at hente i Livets stillere Forhold, veed, at denne Skildring, som vi saaledes have hørt, at den dog var alt for mørk? Skulde det ikke være, at der i Grunden er mere Liv, end Præsten seer? Skulde det ikke gaae mangen Gang derved, som ved det Vand, der har en dybere Grund, end Øiet naaer? Saameget er ganske vist, at saasnart der kun synes at vise sig noget Forsøg paa, noget Vink om, at berøve Menighederne — jeg siger ikke selve Kirken — men noget af Kirkens Goder, noget af det, de dertil henføre, da reiser der sig en levende Stemning hos disse Menigheder, som holdes for at være kolde og døde. Men saalænge man deri lader dem Fred, gjøre de ikke Ord af det, de søge i Kirken; og hvor de ere tilskyndede at tale derom, tie de dog saa mangen Gang, fordi de frygte at geraade i at afbenytte noget Ord, som ikke var værdigt og ophøiet nok, og hvormed de kunde saare enten det egne Indre eller Andres; og de holde ved denne Sky og denne

Frygt, uagtet de derved udsætte sig for at maatte høre sig kaldte kolde og døde."

Flere af Talerne yttrede, at de vilde udsætte, hvad de havde at bemærke ved Sagen, til tredie Behandling af Sagen, ved hvilken altsaa, som Amtmand Lehmann bemærkede, „Hovedslaget skulde staae".

Ved den stedfundne Afstemning vedtoges Fleertallets Forslag, som følgelig skulde træde istedenfor det oprindelig indbragte, med 32 Stemmer mod 2. Hermed var altsaa Confer. Madvigs Indstilling til Thinget om for Tiden ikke at gaae ind paa Sagen forkastet.

Sagens Overgang til tredie Behandling vedtoges enstemmig.

(Fortsættes).

Reformations-Tale holdt i Frederikshald den 1ste November 1857 af **H. W. Brandt**, evangelisk lutherst Pastor i Gniewkowo i Preussen. Med et Forord af Provst **M. B. Landstad**. Christiania. 1858. Steensballe. — Denne Prædiken, en opbyggelig Udlæggelse af 2 Thess. 2, 3—12, er, som Forordet oplyser, holdt paa en Reise, som Pastor Brandt, der er Præst ved en af de separerede gammellutherske Menigheder i Preussen, har gjort i Skandinavien, for at indsamle Bidrag til sin fattige Menighed til Hjælp til Opførelsen af en Kirke, og paa hvilken han „med mærkværdig Lethed" i den Grad tilegnede sig de fremmede Sprog, at han flere Steder holdt opbyggelige Foredrag for en talrig Kreds af Tilhørere i deres Tungemaal. De separerede Lutheranere, der tidligere levede under strengt Tryk fra Statsmagtens Side, have under den nuværende preussiske Konge faaet fri Religionsøvelse, men maae selv afholde alle Bidrag til deres Kirke- og Skolevæsen, medens de tillige maae deltage i Ydelserne til den nuværende Kirke. Da de leve meget spredte, har det været vanskeligt at faae dem forsynede med Kirker og Præster. Pastor Brandt havde saaledes tilforn 6 forskjellige Menigheder at betjene, tilsammen 800 Medlemmer, som boede paa 70 forskjellige Steder paa en Omkreds af 140 tydske Qvadratmile. Nu er han ansat ved en lille fattig lutherst Menighed paa 40 Familier i Gniewkowo i Posen, til hvilken der er skeet Indsamling saavel i Tydskland, som i de andre lutherske Landskirker. — Indtægten af det forelig-

gende lille Skrift er bestemt til samme Øiemed. Redactionen af „Norsk K.-T." er villig til at modtage de Gaver, som Nogen maatte ville yde til den trængende Menighed.

Ledigt Embede. 3. August. Sattrup i Sønderborg Provsti; Kirke- og Skolesprog dansk; besættes umiddelbart.

Udnævnelser. 6. August. Sognepræst for Skrydstrup i Ribe Stift. F. O. Moe, til Sognepræst for Lintrup og Hjerting i samme Stift. — Forhenværende Capellan p. p. for Agerskov i Ribe Stift, H. J. Lohmann, til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Hvirring og Hornborg i Aarhuus Stift, N. Fritz.

I de to følgende Uger udkommer intet Nr. af Ugeskriftet.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 38-39. Den 3die September. 1858.

Indhold. 1. Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget (fortsat). 2. Replik til Budstikken; af Udgiveren. 3. Literære Anmeldelser. 4. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget 1857.

Meddeelt efter Rigsdagstidenden.

(Fortsat).

Tredie Behandling af Kirkeforfatningssagen fandt Sted Onsdagen den 2den December [1]).

Efter en kort Forhandling vedtoges eenstemmig, at sidste Passus af § 13: „Dog er det ved ordentlige Møder beretiget til at blive samlet i 2 Maaneder", skulde bortfalde.

Ved tredie Behandling vare forelagte tvende Forslag til en motiveret Dagsorden, af Conf. Madvig og Provst Bloch. Disse bleve først gjorte til Gjenstand for Forhandling.

Conf. Madvigs Forslag lød saaledes: „Idet Landsthinget anseer det for ønskeligt, at der, inden der skrides til ved Lov at ordne eller dog grundlægge Folkekirkens Forfatning, endnu gives Tid og Leilighed til yderligere Opklaring af Forestillingerne om dette Anliggende, saaledes at Loven

[1]) Landsthingstidenden 1857, Sp. 1189—1262.

kan ſtøtte ſig til en mere udbredt og ſtærkere Erkjendelſe af Nødvendigheden af Sagens Ordning og til ſtørre Medvirkning af kirkelig Erfaring, og antager, at den ſtedfundne Behandling af det indbragte Lovforſlag har ydet Bidrag til ſaadan Opklaring, gaaer Thinget over til den næſte Sag paa Dagsordenen".

Provſt Bloch's: „Idet Landsthinget antager, at Kirkeforfatningsſagen for Tiden ikke vil kunne vinde Mere ved en fortſat Behandling paa Rigsdagen, men at der, inden der ſkrides til dens Afgjørelſe, endnu bør gives Tid og Leilighed til en grundigere Forberedelſe deraf, for at den endelige Afgjørelſe maa kunne ſtøtte ſig til en ſtørre Anerkjendelſe og Deeltagelſe, ſaavel hos Lægſtanden ſom hos Geiſtligheden, — og, idet Thinget forventer, at Miniſteren for Kirke- og Undervisningsvæſenet, ſaaſnart han ſaaledes finder Sagen moden til Afgjørelſe, vil forelægge Rigsdagen et Forſlag til Lov, hvorved Folkekirkens Forfatning ordnes, — gaaer Thinget over til den følgende Sag paa Dagsordenen".

Conf. Madvig motiverede først ſit Forſlag. „Da, ſom den ærede Formand har bemærket, Forhandlingerne over Sagens Realitet nu ere ſtandſede ved de to indbragte Forſlag til motiverede Dagsordener, er det vel nu ſaa, at vi dog ikke kunne afgjøre de Spørgsmaal, der ere reiſte ved Dagsordenerne, uden at komme ind paa Sagens Realitet, men jeg troer ikke, at der derved er tilveiebragt paa dette Standpunkt af Forhandlingerne nogen Forvirring, idet Spørgsmaalet om Lovens Vedtagelſe og Spørgsmaalet om at vedtage diſſe Dagsordener falde ſammen i det Væſentlige. At jeg har indbragt et ſaadant Forſlag, ſom nu foreligger, vil ikke have kunnet overraſke nogen af Thingets Medlemmer efter hvad jeg yttrede ved Sagens 2den Behandling, hvor jeg jo forpligtede mig til at fremkomme med et ſaadant Forſlag. Det gjør mig ondt, at et andet æret Medlem af Thinget tillige har troet at maatte forelægge et andet Forſlag, da jeg er bange for, at derved vil opſtaae en Adſkillelſe af Stemmerne, der ellers vilde blive afgivne i den ſamme Tanke og for det ſamme Reſultat. Da jeg havde conciperet mit Forſlag, overveiede jeg, hvorvidt der var Grund til at gjøre ſaadanne Forandringer, ſom kunde tilfredsſtille det Medlem, der har indbragt det andet Forſlag. Jeg har gjort Modificationer i, hvad jeg oprindelig havde nedſkrevet; men jeg har ikke kunnet gjøre ſaadanne, ſom ønſkedes, og jeg ſkal først berøre dette foreløbige Punkt. Jeg ønſkede at holde alle Spørgsmaal, ſom kunde have Udſeende af at yttre Tillid eller Mistillid til Miniſteren, udenfor denne Sag, og dernæſt har jeg ikke kunnet undlade —

jeg troer, det er retfærdigt og billigt — at optage i Forslaget en Anerkjendelse af de her stedfundne Forhandlinger og deres Betydning. Naar jeg nu har indbragt et saadant Forslag, er Grunden dertil jo allerede væsentligt antydet ved, hvad jeg har yttret i Udvalgets Betænkning; men jeg anseer det dog for min Pligt lidt udførligere at begrunde, hvad jeg der har antydet. Jeg har allerede sagt, at det er væsentligt Betimelighedshensynet, der har bevæget mig til at stille dette Forslag, fordi jeg ikke blot troer, at det er ubetimeligt at ville give en Lov som den forelagte, men fordi jeg troer, at, naar Loven skal gives nu, savner den den Medvirkning, der skulde gjøre Loven til hvad den bør være. Jeg finder mig, ved saaledes paa en Maade at træde hindrende og standsende iveien for Lovforslaget, i en mindre gunstig Stilling, i ethvert Tilfælde end de Medlemmer, som udgjøre Udvalgets Fleerhed, og deriblandt navnlig det Medlem, der har indbragt Forslaget. Den Mand, der har stillet Forslaget, har den Fordeel, at han kan erklære sin hele Optræden fuldkommen consequent, og Fleertallet har al den Fordeel, der ligger i at være et Fleertal, og et Fleertal under Ledsagelse af et af Thingets indflydelsesrigeste Medlemmer; men jeg har alligevel ikke taget i Betænkning at udsætte mig for at gjøre mig skyldig i Inconsequents. Jeg troer ikke, at det er nogen anden Inconsequents, end Enhver bør gjøre sig skyldig i; Enhver bør vige fra Consequentsen, for at følge sin Overbeviisning. Jeg har været med at bidrage til, at den Paragraph i Grundloven, om hvis Opfyldelse her er Tale, kom til at staae der, og jeg har ikke mindste Tvivl om, at den engang skal og vil blive opfyldt, og at Tiden ikke kan være saa meget fjern. Jeg har paa den anden Side fra første Øieblik betragtet selve Opfyldelsen som en meget vanskelig Sag, som man ikke kan tænke paa uden Bekymring, og jeg kan sige uden Ængstelse, saa at der virkelig, enten man selv med fuldt Hjerte vil gaae dertil, eller blot vil erkjende Sagens Betydning for Folket, er Grund til at nære Frygt i saa Henseende. Enhver maa finde, at denne Sag er vanskelig og betænkelig, og en saadan, hvorved man ikke skal frygte for en lille Opsættelse. Det gjælder om, ved en Lov at skabe, ikke en Folkekirke, men en Folkekirkeforfatning, og det en Forfatning for en Kirke, der, ifølge de historiske Forhold efter Reformationen, kan siges at have været forfatningsløs, forsaavidt den Forfatning, som har bestaaet, har hvilet paa en uklar Forbindelse mellem Kirke og Stat, paa en uklar Forestilling af hvad man har kaldet det territoriale System eller den høieste biskoppelige Myndighed hos Fyrsten. Men det er overordentlig vanskeligt

at skabe en saadan Forfatning, naar der finder to Omstændigheder Sted: den ene den, at man har vænnet sig saa længe til at leve uden positiv, selvstændig kirkelig Forfatning, at man ikke ret føler Trang dertil, og den anden den, at der er opstillet en Nødvendighed til at skabe en Forfatning paa en Tid, da vi vel Alle maae erkjende og ville erkjende, at det kirkelige Liv er svagt. Man har udtalt sig meget stærkt derom; jeg har hørt tale om Menighedernes døde Tilstand, men jeg har ikke hørt Nogen, han være Folkekirkens Ven, han være dens Fjende, modsige, at det kirkelige Liv ikke for Øieblikket har en frisk og frodig Productivitets-Evne til at frembringe nye Skikkelser. Jeg har derfor, sagde jeg, betragtet Sagen med Betænkelighed, men, som jeg sagde, ogsaa som en Sag, der ifølge sin Natur og ifølge et i Grundloven givet Tilsagn skulde bringes til Ende, naar Tidens Fylde var. Jeg har ifølge denne Erkjendelse paa et tidligere Stadium, hvor det gjordes mig til Pligt at deeltage i Forhandlingerne sluttet mig med bestemt Overbeviisning til et Forslag, som jeg ansaae for at være blandt flere det bedste, og som jeg dengang troede meget snart kunde sættes iværk. Jeg har med langt mindre Tilfredsstillelse og maaskee med mere Følelighed, end jeg selv har været tilfreds med siden, sluttet mig til det Forslag, der oprindelig her blev fremlagt, men som i flere Punkter, og det meget væsentlige, nu er ændret. Min egen Stilling, ogsaa med Hensyn til Tiden for Fuldbyrdelsen, er bleven en anden, fordi de Forudsætninger, hvorfra jeg gik ud, ikke vare sande. Jeg troede, at der var en stor Erkjendelse hos dem, paa hvis Hjælp man ved Tilveiebringelsen af en Kirkeforfatning maatte regne; heri har jeg seet mig skuffet. Jeg udtaler det ikke som en Dadel over Andre, som have opfattet Sagen anderledes; min Feilregning kan ikke blive Brøde fra deres Side, selv om jeg endnu bestandig maa sige, at jeg anseer min Opfatning for rigtigere. De forskjellige Forslag, der ere fremkomne til paa en eller anden Maade at skabe en Kirkeforfatning — og det er for mig det Væsentlige ved hele denne Sag, — have ikke fundet en gunstig Modtagelse paa de Steder, hvor en gunstig Modtagelse var af den største Vigtighed, og dette maa i mine Tanker afholde os fra nu at ville vedtage en Forfatning, eller dog hvad der i alt Væsentligt er en saadans Grundvold, en Lov om Kirkens Repræsentation og dennes Virksomhed. Der er, troer jeg, en Trang tilstede til en Forfatning for Regjeringen, og jeg har selv engang paa dette Standpunkt følt en saadan. Men jeg troer, at den Mand, der nu staaer i Spidsen for Kirke- og Underviisningsministeriet, ikke kan ønske

en dødfødt Forfatning; man maa da heller føle Trangen lidt længere, for da at faae den bedre afhjulpen. Der kan ogsaa i den Henseende være en Trang tilstede for Rigsdagen. Den kan ønske at faae sit Omraade bestemt begrændset, at faae afviist fra sig de Sager, til hvis Behandling den ikke føler noget Kald, og at faae et friere Raaderum, hvor den troer at have fuld Ret til at bevæge sig. Men heller ikke for Rigsdagen troer jeg dog, at denne Sag medfører et saadant Tryk eller en saadan Byrde, at der fra dens Side kan være nogen Anledning til at ville fremtvinge en Forfatning, naar det ikke kan skee uden Betænkelighed med Hensyn til den Tredie, for hvem denne skal gjælde. Denne Tredie er den danske Folkekirke selv, og jeg kan ikke undlade at udtale, at det forekommer mig i høi Grad vigtigt at fasthholde, at den Forfatning, her er Tale om, er en Forfatning for et andet Samfund end det, vi her ere Medlemmer af. Vi skulle derfor være meget varsomme med at vedtage en Forfatning for dette andet Samfund, den danske Folkekirke. Den danske Folkekirke har ikke yttret noget ivrigt Ønske om at faae en Forfatning, og dette Ønske skal være tilstede, eller man skal idetmindste see, om det ikke kan fremhjælpes, førend man skrider til — maaskee af en Nødvendighed, der ligger udenfor Folkekirken — at give den en Forfatning. Situationen kan være en saadan, at man maa sige, at Folkekirken skal lade sig give en Forfatning, fordi man vil have Forholdet ordnet; men jeg troer ikke, at der er nogen Nødvendighed nu for Rigsdagen til at paaskynde denne Afgjørelse, til at stille Opfordringen saa strengt til Kirken. Jeg siger, at Kirken ikke har yttret noget Ønske, og der er derved foregaaet en Forandring i de Forudsætninger, paa hvilke jeg havde regnet. Den danske Folkekirke er vel ingenlunde den danske Geistlighed, men paa den anden Side hjælper det ikke at nægte for os selv, at der i Kirken, netop paa Grund af den historiske Udvikling, idet de andre Medlemmer af den ere blevne afvante med at tale, maa tages et særdeles Hensyn til Geistligheden, fordi den taler baade i sit eget og i Menighedernes Navn, saalænge disse tillade det ved at tie stille. Man kan sige, at det er uklogt og urigtigt, at Geistligheden ikke har villet modtage Forfatningen; men, uagtet dens Erklæringer ere fremkomne i en Form, der ingenlunde har den fornødne Bestemthed, kan jeg dog ikke Andet end føle mig skuffet i den Forudsætning om Geistlighedens Stemning, hvorfra jeg gik ud som Medlem af den i sin Tid nedsatte Commissions Majoritet og som en af de 12 Mænd, der i sin Tid fremkom med et Forslag til en Forfatning. Jeg har skuffet mig med Hensyn

til Geiſtligheden, ſom jeg kan ſee af poſitive Udtalelſer, og jeg troer, at jeg ogſaa har ſtuffet mig med Henſyn til Menighedsmedlemmerne efter min Opfattelſe af den Stiltienhed, der har fundet Sted ved Siden af Geiſtlighedens Udtalelſer.

Jeg har ſagt, at jeg ikke kan anerkjende ſom gyldig og rigtig den Form, under hvilken Geiſtlighedens Udtalelſer have fundet Sted, det vil ſige, ſom en virkelig repræſentativ Form. Jeg gjentager det: jeg troer, at Geiſtligheden, ſaavel de, der have været admitterede til Stemmegivning, ſom de, der uden at have Stemme blot vare med at forhandle ved de udvidede Landemoder, ikke have opfattet Forholdet rigtigt; den har ikke rigtigt vurderet, hvad den troede, den havde. Naar de have talt om den Forfatning, de allerede havde, ſaa have de miskjendt de væſentlige Forandringer, der ere foregaaede i den lovgivende Magt og ved dens Deling imellem Kongen og Rigsdagen. Naar de have talt om, at vi nu have Landemoderne, og at Landemoderne kunde jo blive forbedrede og vare forbedrede, ſaa have de miskjendt, at man maa vide beſtemt, hvad Landemoderne for Fremtiden ſkulle være, og at ſaaledes denne Begrændsning af Landemodernes Medlemmers Tal, deres Beſtemmelſe og Forhandlinger er Noget, der ikke kan fremkomme endelig gyldigt uden gjennem ſelve Kirkeforfatningen; hvad der ſkeer før, er kun forberedende Skridt, ſom endogſaa, naar de ſkulle gaae videre og fortſættes, kunne trænge til, idet Ringeſte ad Adminiſtrationens Vei, at bringes i en klarere og beſtemtere Skikkelſe. Naar Landemoderne have holdt ſaa ſtærkt paa Menighedsraadene ſom et Udgangspunkt, ſaa vil jeg ogſaa her ſige, at Landemoderne i mine Tanker have miskjendt, at, før en Kirkeforfatning kan bygges paa diſſe Menighedsraad, maa deres Form og Begreb være beſtemt faſtſat. Jeg ſiger altſaa, at der har været en Mangel paa Klarhed, ſom efterhaanden maa komme tilveie; men jeg troer, at der ſkal gives Tid til, at denne Klarhed kan komme frem, og at man ikke ſkal for ſtærkt bebreide dem, der have deeltaget i Forhandlingerne, at den ikke paa eengang er kommen tilſtede; thi der laae ved Siden deraf en alvorlig Følelſe af Sagens Betænkelighed, en Følelſe, der maatte hvile med en ganſke anden Vægt paa de Geiſtlige, end den hviler paa Enhver af os. Jeg troer, at det hører juſt til den ſvage kirkelige Tilſtand, der finder Sted, at vi, forſaavidt vi virkelig føle os ſom Medlemmer af Kirken — Mange af os have maaſkee havt en ſtor Tvivl, om de ere det —, ikke føle det med det Liv, at vi have en klar Bevidſthed om, hvad det er, at tage Beſlutninger om Kirkeforfatningsſagen, og vi vide i alt Fald, at vi have meget ringe Erfaring i denne Henſeende.

Jeg troer derfor ogjaa, at den Misforſtaaelſe, der kan have fundet Sted ved de Forſamlinger, der ere afholdte, kunde være afhjulpen, uden at jeg dog troer, at Hovedſtemningen endda vilde have været forandret. Jeg troer, at man meget gjerne kan forudſætte, at Geiſtligheden havde ſaa ſtærkt følt Anſvaret for den hele nye Skabning, at den havde ſagt, at den maatte betænke ſig endnu mere. Men, hvorom Alting er, ſaa har den Maade, hvorpaa Sagen er opfattet — opfattet, ſiger jeg udtrykkeligt, fra Geiſtlighedens Side, og uimodſagt fra andre Sider, — denne Maade har, foruden at den har bersvet os Tilliden til, at Geiſtligheden med fuld Fortroſtning gik ind paa Sagen, og ret kraftigt og ivrigt vilde føre den ind i Livet, havt en anden meget beklagelig Følge. Vi ſavne ved dette Arbeides Udførelſe en Medhjælp, ſom vi ikke kunne erſtatte, en Medhjælp fra de Mænd, der, uden at deeltage meget i de politiſke Forhandlinger og den almindelige Lovgivning, have en virkelig Erfaring i de kirkelige Forhold, ved at leve i Menigheden ſom Lærere eller ſom Kirken hengivne Menighedsmedlemmer. Derved er der paatrykt det Lovudkaſt, ſom nu foreligger, det Segl, ſom det ikke burde have. Men, ſaalænge det var Forſlag, ſaa, uagtet der var en heel Mængde mere kirkelig Erfaring ſamlet i Commiſſionen, end der her kan være, havde det dog den Charakteer, at det ſkulde modtage endnu en Bearbeidelſe juſt igjennem den kirkelige Erfaring hos alle Medlemmer og hos de Medlemmer af Menighederne, der følte ſig kaldede til at træde op og fra dette Standpunkt, ſom Menighedsmedlemmer, ikke ſom Rigsdagsmedlemmer, at give deres Bidrag til det hele Spørgsmaals Løsning. Man kunde gjerne gaae ud fra dette Forſlag; men det maatte komme tilbage enten i det Væſentlige uforandret med Bekræftelſe deraf, eller ſnarere meget ſtærkt bearbeidet, idet de, der ſaae Sagen i Nærheden, de enkelte ſjerne og fraliggende adſpredte Menigheder, kunde ſige os Meget om, hvad vi havde anſeet for paſſende og rigtigt, men ſom de ikke havde erkjendt var paſſende og rigtigt. Jeg ſiger derfor, at Lovforſlag om kirkelige Sager ikke ved nedſatte Udvalg kunne ſtabes. Jeg har ſelv været Medlem af Udvalget og har efter Evne deeltaget i Bearbeidelſen af Lovforſlaget; men det ſavner Garanti for at være bygget paa tilſtrækkelig Kundſkab om de kirkelige Forhold, ſaaledes ſom de virkelig ere rundt omkring i Landet, og ſaaledes ſom de opfattes af dem, der væſentlig betragte dem fra et kirkeligt Standpunkt og med kirkelig Intereſſe; og naar Sagen forholder ſig ſaaledes, ſaa troer jeg, at man ſkal vogte ſig, ſaa er det, der kan gjøres, at lade Vedkommende mærke

og erkjende, at Sagens Afgjørelse ikke blot maa beroe hos dem paa en Følelse af Vanskelighed og Betænkelighed, men at de ogsaa skulle indsee og fæste deres Øine langt mere end hidtil paa, hvad der fra Kirkens Side først og fremmest, men dernæst ogsaa fra Statens Side, kræver Sagens Ordning, og at de derfor, erkjendende denne Nødvendighed, kraftigt skulle tage Haand i med og arbeide paa en Forfatnings Tilveiebringelse, og jeg troer virkelig, at det er ogsaa Stemningen hos dette Thing.

Der er, troer jeg, ikke den rette Overbeviisning om, at det var godt, om vi fik en Kirkeforfatning bragt istand i dette Øieblik; ja, jeg kan næsten sige, det er ikke selv den ærede Forslagsstillers Mening. Naar det var Meningen nu at tilveiebringe en Kirkeforfatning, saa kunde den ærede Forslagsstiller ikke have sagt, at det ikke var ham synderlig om at gjøre, paa hvilken Maade Sagen blev bragt ind, og at han derfor havde taget det sidste Udkast som det nærmestliggende; thi det kan man gjøre, naar man blot vil sætte Sagen i Bevægelse og holde den i Bevægelse, ikke naar man vil bringe Sagen til endelig Afgjørelse og bringe en Lov igjennem; thi saa maa man absolut fremlægge et Lovforslag, som tilfredsstiller En selv i alt Væsentligt. Og selv i dette Øieblik, efterat Forslaget er blevet saa stærkt forandret og vel blevet baade Proponenten og Andre mere tilfredsstillende, troer jeg dog ikke, at denne Tanke egentlig foresvæver; thi der er blot sagt, at Forhandlingerne have givet Bidrag til Sagens Opklaring, og at man ønskede disse Bidrag forøgede, og at det derfor var ønskeligt, at Sagen gik til det andet Thing. Vi ere her ved det Spørgsmaal, som forekommer mig væsentligt foreliggende, og hvor jeg har et stærkt Ønske om, at jeg havde stor Kraft til at lægge Thinget paa Hjerte, hvorom det gjælder, og hvorpaa det kommer an ved et saadant Votum. Jeg har allerede ved andre Leiligheder udtalt, at, idet vi ved tredie Behandling vedtage et Lovudkast, gjøre vi et Pligtbrud, naar vi vedtage Lovudkastet med den stille Tanke, at det gjør Intet, thi det bliver dog ikke til Lov. Vi skulle ikke endelig vedtage et Lovudkast uden med den fulde Overbeviisning, at det er rigtigt, at det bliver til Lov. Det kan være, at det bliver ikke til Lov alligevel; men vor Stemmegivning skulle vi selv holde i Hævd og Ære, saafremt Andre skulle kunne respectere den; vi skulle ikke stemme endelig for en Lov, naar vi ikke have det Ønske, at denne Lov maa blive fremmet i det andet Thing og faae Hans Majestæts Sanction. Naar vi ikke have den Overbeviisning — jeg har den ikke her, og jeg troer, at der er en heel Deel, som

heller ikke har den —, saa skulle vi standse; vi kunne anerkjende, at det er godt, at Sagen er kommen frem, vi kunne anerkjende, at der er givet Bidrag til dens Opklaring, vi kunne anerkjende og finde det meget rigtigt, at der er givet en Impuls, som vi haabe ogsaa vil virke just til at fremkalde den Medvirkning, som jeg for sagde, der savnedes; men længere kunne vi ikke gaae. Jeg har derfor ogsaa foreslaaet at udtale denne Anerkjendelse, fordi jeg virkelig deler den; ja, selv i det, jeg har sagt i dette Øieblik, troer jeg, der ligger Noget, som udenfor, skjøndt det Samme er sagt kraftigere af Andre, kan tjene til Opklaring, til at gjøre det tydeligt for dem, der staae udenfor, at de maae stille sig anderledes til Sagen, at de ikke kunne blive i en reen Passivitet, at de maae træde over til en positiv Medarbeiden. Men dette troer jeg, at Thinget bør udtale i den Form, jeg har foreslaaet. Jeg troer, at vi bør gjøre det for vor egen Skyld, og hvorfor, har jeg allerede sagt. Jeg troer, at vi bryde Betydningen af vor Afstemning, naar vi tage Sagen anderledes. Men vi skulle ogsaa gjøre det for det andet Things Skyld og for hele Sagens Skyld. Ville vi, at Opklaringen skal have nogen Betydning som Udtryk af en sand Stemning, som man kan lide paa, saa skal man standse og give den et Udtryk, der ikke indeholder Mere, end der foreligger. Det er antydet af den ærede Forslagsstiller, at han ikke ventede, at Sagen kunde gjennemgaae de fornødne Stadier i det andet Thing for at blive til Lov. Jeg tør ikke kritisere, hvad det andet Thing har gjort, og endnu mindre kunde det falde mig ind at kritisere, hvad det andet Thing vil gjøre; men jeg opstiller det som en Erfaring, jeg har gjort i den lovgivende Forsamling, af hvis begge Afdelinger jeg har havt den Ære at være Medlem, at der er Intet, der mere paatrykker en Forhandling en usand Charakteer, Intet, der mere berøver Forhandlingen dens Nytte, dens Kraft til at opklare en Sag, til at befordre den, end naar Forhandlingen føres med den Bevidsthed, at den ikke bliver til Lov, og jeg vil derfor for min Deel aldrig være med at tilsende det andet Thing et Lovudkast, om hvilket jeg forudsætter, at det ikke kan faae Tid til at gjøre det til Lov, med Opfordring om til en vis Grad at behandle det; thi der kan ikke paa den Maade fremkomme noget virkelig sandt Resultat. De besluttende parlamentariske Forsamlinger kunne kun give Bidrag til Opklaringen gjennem deres Afstemninger ved at forkaste eller antage, eller, som jeg foreslaaer, ved bestemt at erklære, hvorfor de i dette Øieblik hverken antage eller forkaste, og hvorledes de derved stille Sagen. Jeg troer derfor at burde opfordre Thinget til en saadan Be-

ſlutning, ved at ſtemme for den motiverede Dagsorden, ſom jeg har foreſlaaet".

Herimod bemærkede Prof. Clauſen: „Uagtet min høitagtede Collega allerede ved Sagens første Behandling har forberedet Thinget paa den Stilling, han agtede at indtage til Sagen, maa jeg tilſtaae, at den Maade, hvorpaa denne Stilling har udviklet ſig, har været mig, og jeg troer Flere, noget paafaldende. Hvad han yttrede ved den første Forhandling i denne Retning, var dette: „Jeg har intet Haab om, at der i dette Øieblik kan tilveiebringes en Kirkeforfatning; jeg har intet Ønſke om, at Rigsdagen denne Gang eller meget ſnart ſkulde ſætte ſig i Virkſomhed for at tilveiebringe en Kirkeforfatning". Der er allerede her en betydelig Forſkjel imellem ikke at have Haab om, at en Kirkeforfatning kan tilveiebringes, og ikke at have Ønſke om, at man ſkal arbeide paa ſamme. Der er fremdeles betydelig Forſkjel imellem ikke at ønſke, at en Kirkeforfatning nu ſkal tilveiebringes, og udtrykkelig og beſtemt at ønſke, at den ikke maa blive tilveiebragt; og der er endelig Forſkjel imellem at ønſke, at Sagen ikke maa gaae videre, og at ſtille et beſtemt Andragende til Sagens Standsning. Der er endnu en anden Forſkjel, ſom jeg vil bede bemærket: Forſkjellen imellem det Lovforſlag, ſom først her blev fremlagt, og det Lovforſlag, ſom nu foreligger. Der er blandt Andet den Forſkjel, at dette Lovforſlag, ſaaledes ſom det foreligger, er med ganſke faa Forandringer det ſelvſamme, ſom den ærede Landsthingsmand for ikke lang Tid ſiden — det er paa fjerde Aar — har gjort til ſit, ja ikke alene gjort til ſit, men dengang har forfægtet med ſtor Energi og Vedholdenhed, og, hvad jeg atter beder bemærket, forfægtet imod en Oppoſition, ganſke ligeartet med den, der nu reiſer ſig. Thi det maa erindres, at Alt, hvad der i Kirkecommisſionen kunde henregnes til det biſkoppelige Element, ſatte ſig paa det Stærkeſte imod dette Forſlag, og androg paa et Kirkeraad, beſtaaende udelukkende af Biſkopperne eller muligen med en ringe Tilforordnelſe.

Der er oftere i disſe Forhandlinger blevet viiſt tilbage til denne Kirkecommisſion og dens Forhandlinger. Jeg kan ikke undlade, med den høitærede Formands Tilladelſe, at udhæve af ſamme en Erklæring, hvori Majoriteten af Kirkecommisſionen dengang forenede ſig. Af denne Majoritet vare den høitærede Cultusminiſter og min høitærede Nabo (Madvig) Medlemmer. Det hedder deri ſaaledes: „Imod den ſtærkt paaberaabte Ubetimeligheds-Grund træder, efter vor Overbeviisning med ulige ſtærkere Vægt, — ikke et Betimeligheds-,

men et aldeles afgjørende, bydende Nødvendigheds-Hensyn. Var et saadant ikke tilstede, vare Forholdene af roligere, mindre opfordrende og udfordrende Art, da vilde Sagen stille sig endeel anderledes. Men, saalænge som den nærværende Tilstand af Tingene vedbliver, vil der for den danske Folkekirke kun være Valg imellem at lade Lovgivningen, endog i reen kirkelige Anliggender, fremdeles foregaae igjennem Rigsdagen, uden nogen forfatningsmæssig Medvirken fra Kirkens Side, eller at lade det kirkelige Lovgivningsarbeide fremdeles hvile. Det Første indeholder en Urimelighed, efterſom der ifølge Grundloven mangler enhver Betryggelse med Hensyn til Rigsdagens confessionelle Charakteer; det Andet vilde være at dømme Kirken — paa samme Tid, som der arbeides paa Udvikling af Forholdene i andre Retninger — til en Stilleſtaaen, der maatte blive til Fordærvelse for Kirken og vilde give de andre Confessioner og Secter, som ere i utrættelig Bevægelse, en afgjort Overlegenhed. Det, hvorom det gjælder, er altsaa at bringe Kirken ud af den nærværende Stilling, som overfor Rigsdagen lider af en indre Modsigelse, overfor andre Bekjendelser medfører en stor Værgeløshed". Saaledes var den ærede Landsthingsmands Stilling dengang til Sagen. Naar man dermed sammenholder den Stilling, der ligger til Grund for den Dagsorden, der nu er fremlagt, vil man see en meget stor Forandring. Herpaa skal jeg dog ikke videre indlade mig, da den ærede Landsthingsmand selv har angivet formeentlige Grunde til den forandrede Stilling. Men jeg skal dog ikke her tilbageholde den Bemærkning, at det forekommer mig, at hvad den ærede Landsthingsmand mod Slutningen af sit Foredrag overmaade stærkt fremhævede om Consequents og Inconsequents ikke var heldigt anbragt netop i denne Forbindelse. Det forekommer mig, at den meget stærke Paamindelse til Thinget vilde idetmindste i enhver anden Forbindelse have gjort et større Indtryk, end det nu kan være Tilfældet. Det forekommer mig, at den ærede Landsthingsmand i disse Yttringer stillede sig altfor bestemt i alle Thingets Medlemmers Sted. Det er vitterligt, at han nu anseer det for ubetimeligt at arbeide paa en Kirkeforfatnings Tilveiebringelse; men jeg veed ikke, med hvilken Ret han ligesom underskjød Thingets øvrige Medlemmer den selvsamme Betragtningsmaade, og derved blev bragt til disse stærke Udtalelser om Usandhed i Forhandlingerne, om Usandhed i Afstemningen, om Pligtbrud o. s. v. Naturligviis vil Ingen kunne stemme for det foreliggende Forslag uden at finde sig overbeviist om, at Forslaget, dersom det blev til Lov, vilde være Kirken til Baade; men man kan meget vel uden nogen Inconsequents

ſtemme for ſamme, om man endogſaa frygter, at Forſlaget ikke vil kunne ſtride ſin Vei gjennem begge Thing til Ende.

Der er nu ganſke viſt ikke Grund til at ønſke en Sag til Lykke, naar det vederfares den, at en af de Mænd, ſom hørte til dens ſtærkeſte Forkæmpere, ſaalænge det gjaldt om at føre Beviſet for dens Retmæsſighed og Nødvendighed, nu ſtiller ſig ſaaledes til Sagen, at han ſtræber at træde den i Veien, at hindre dens Gang. Man ſkal, ſiger jeg, ikke ønſke en Sag til Lykke, naar Saadant times den; thi den Tanke opſtaaer meget naturligt hos Udenforſtaaende, at formodentlig den hele Situation er bleven en ganſke anden, at der altſaa ikke længere kan være Tale om „bydende Nødvendighed", at de „opfordrende og udfordrende Forhold", ſom dengang bleve paaberaabte, ikke længere findes, at Folkekirken ikke længere er ſtillet imellem det bedrøvelige Alternativ, ſom dengang blev gjort gjældende, at det ikke længere gjælder om at hjælpe Kirken „ud af den værgeløſe, forfatningsløſe Tilſtand". Men hvori beſtaaer da det Nye, ſom er indtruffet, og ſom ſkal have tilveiebragt en fuldkommen forandret Stilling af Sagen, og ſaaledes motiveret den ærede Landsthingsmands Stilling til den? Dette Nye beſtaaer deri, at Landemoderne have udtydet et Skridt, ſom er blevet gjort fra Miniſteriets Side, ſaaledes, at de deri have fundet en Anerkjendelſe af Landemoderne ſom „retlige kirkelige Organer", og at de altſaa, hvad der er meget naturligt, have fundet ſig opfordrede til at haandhæve denne Stilling ſom kirkelige Organer, og følgelig have erklæret ſig imod ethvert Lovudkaſt, ſom gik i anden Retning, ſom ikke gik ud fra en Kirkeforfatning, der ſkulde være bygget paa Landemoderne. For den nu, der i det, ſom ved dette Nye er indtraadt, mener at finde „en forfatningsmæsſig Medvirkning fra Kirkens Side", begriber jeg, at Sagen kan ſtille ſig anderledes, ſom ganſke væſentlig forandret. Men det er jo ikke Tilfældet, var idetmindſte ikke Tilfældet ved Sagens første Behandling, hos den ærede Landsthingsmand. Han yttrede dengang: „Jeg er fuldkommen enig i, at man her maa nedlægge Indſigelſe imod at betragte Landemoderne enten i deres nuværende Skikkelſe eller i den udvidede Skikkelſe, der i Aar blev dem tildeel, ſom en Repræſentation for Folkekirken, ſaalænge de kun beſtaae af Geiſtlige, da Folkekirken ikke kan repræſenteres blot af Geiſtlige". Men, derſom man nu paa en ret ſolen Maade vilde lægge for Dagen den ſtore, overordentlige Vægt, der ſkal ligge i Landemodernes Udtalelſer imod det foreliggende Lovudkaſt, derſom man vilde tage den Indſigelſe tilbage, ſom her er nedlagt imod at betragte Landemoderne ſom Folke-

kirkens Repræsentation, seer jeg ikke, at man kunde handle anderledes, end der nu af den ærede Forslagsstiller foreslaaes handlet af Landsthinget. Thi det er dog vel indlysende, at, dersom Rigsdagen lader dette Lovforslag falde, da staae Landemoderne saaledes, som de have staaet: som eneste retlige kirkelige Organer; ja, de ville staae — ikke som de før have staaet, de ville staae langt bedre, i langt gunstigere Stilling; thi de ville da staae med den Adkomst, som man naturligviis vil vide at finde i Landsthingets Afviisning af Sagen.

Imod disse Betragtninger stiller nu den ærede Landsthingsmand en stærk Advarsel, som han ligeledes har udtalt ved Sagens første Behandling. Han siger: „Jeg vilde især anseе det for meget sørgeligt, og det er det, jeg fornemmelig vil udtale, om vi skulde lade os paa nogen Maade lede til at paaskynde Ordningen af Kirkeforfatningen af den Grund, at vi vare bange for, at Andre ligesom skulle unddrage os vor Ret. Vor Ret kunne vi hævde, og Anmasselser fra andre Sider kunne vi tilbageviise; men vi skulle ikke, naar vi ikke hos os selv finde en virkelig Ret til at tage fat paa Sagen og Lyst og Kald til at behandle saadanne Gjenstande, lade os lede til at fremkalde en Lov, fordi maaskee En og Anden kan have betvivlet vor Competence, hvilken vi have alle Midler til at hævde". Men Rigsdagen har ikke „alle Midler til at hævde" sin Stilling; Rigsdagen vilde ikke have havt Midler til at holde Sagen borte fra Landemoderne, — forudsat at Rigsdagen havde frygtet for Følgerne heraf. Rigsdagen har ikke i sin Magt at hindre administrative partielle Foranstaltninger, hvorved lidt efter lidt en Kirkeforfatning kan danne sig, uden at man ret veed, hvorledes den er kommen tilveie. Rigsdagen har ikke i sin Magt at hindre det, dersom for Exempel en anden Cultusminister vilde gaae videre frem paa den betraadte Vei, vilde ordne Præsternes Stilling i Landemoderne, saaledes at de bleve stemmegivende. Da vilde vi have store geistlige Congresser, bag hvilke Menighederne vilde aldeles forsvinde, og, dersom en Minister atter vilde føre Sagen videre, vilde paa Udviklelsen af Landemoderne lade følge en Concentrering af samme, danne en Delegation, f. Ex. ved Sammentræden af Biskopperne, da vilde vi, ved Siden af de store geistlige Congresser, have smaae biskoppelige Raad, og jeg vil spørge, om vi ikke vilde paa den Maade lidt efter lidt have faaet en virkelig biskoppelig Forfatning. Naar altsaa den ærede Landsthingsmand finder det „meget sørgeligt", om vi ved Forholdene lode os bevæge til at paaskynde Ordningen af Kirkeforfatningen, da vil jeg stille derimod den Paa-

ſtand, at det vilde være en ſtor Daarlighed, ikke at tage Hensyn til de forhaandenværende Forhold. Det klinger meget tillidsfuldt, naar man saaledes siger: vi have Magten i vore Hænder; lad Tingene gaae, som de ville; lad den og den Foranſtaltning blive truffen; Magten er vor, og vi kunne paa eengang erklære for ugjort, hvad der saaledes er blevet gjort uden Lov. Det er en fornem Stilling, man saaledes ſtikker ſig til at indtage, men det holder ikke Stik i det virkelige Liv. Virkeligheden er en Magt, som Enhver nødes til at reſpektere, og jeg ſkulde mene, at vort korte conſtitutionelle Liv har givet mere end eet Exempel paa, hvad det betyder saaledes at lade Tingene gaae deres Gang med det Forbehold, at man er i Beſiddelſe af Magten.

Naar jeg nu ſpørger om den egentlige Grund, der ſkal opfordre Thinget til at bryde Sagen af, hindre den fra at gaae til det andet Things Behandling, da er det, som den ærede Landsthingsmand har udtalt, væſentligſt et Betimelighedshensyn. Men Betimelighedshensynet er i ſig ſelv en aldeles ubeſtemmelig Størrelſe; man kan ſtille Fordringerne til Betimeligheden saaledes, at Fordringerne aldrig blive tilfredsſtillede. Derſom man saaledes f. Ex. vilde ſige, at Kirken først bør befinde ſig paa et Standpunkt, hvor der, som den ærede Landsthingsmand yttrede ſig, er „en friſk og frodig Productivitet", ja, da er intet visſere, end at denne Tilſtand ikke er naaet; men jeg vil ſpørge, naar den vil blive naaet, og om det paa nogen Maade ſkulde være forſvarligt, at udſætte Ordningen af Folkekirken, indtil et saadant ideelt Standpunkt er opnaaet? Det kan heller ikke være nok at henviſe til, at Menighederne ere kolde, at der ikke yttrer ſig lydelige Ønſker o. ſ. v. Det er egentlig heller ikke det, der her ligger til Grund; det er et beſtemt Factum, der ligger til Grund for den ærede Landsthingsmands Indſigelſe, og det er til dette, vi maae holde os. Han har ſelv ſammentrængt ſine Tanker i Betænkningen, hvor han har motiveret ſin Diſſents fra Fleertallet, saaledes: „Jeg har aldeles ingen Tillid til, at en Kirkeforfatning, der ſkal indeholde Spirer til Gavn og Velſignelſe i ſig, vil kunne ſkabes og iværkſættes, ſaalænge der hos Fleertallet af Geiſtligheden, paa hvis Medvirkning til at føre Forfatningen ind i Livet der ganſke særdeles kan regnes, viſer ſig en saa ringe Anerkjendelſe af dens Nødvendighed og Ønſkelighed, ſom det, efter hvad der er foregaaet, maa antages, at der nu finder Sted".

Jeg ſkal i Forbigaaende erindre, at der vel af den ærede Landsthingsmand er gjort Indſigelſe imod, hvad jeg tidligere

har bemærket: at der ikke er Tale om at skabe en Kirkeforfatning, men alene om at danne et Kirkeraad, der skulde blive Hovedmidlet til at kunne skaffe en Forfatning tilveie. Men det forholder sig ikke destomindre saaledes. Forslaget gaaer alene ud paa at skabe et Organ til at føre Kirken videre frem. Jeg skal heller ikke opholde mig ved, hvad jeg ogsaa tidligere har erindret: at der aldeles ikke kan tales om, hvad „Fleerheden af Geistligheden" er stemt for; der foreligger Intet, ingen Udtalelse, hvoraf man kan slutte sig til Stemningen hos Fleertallet af Geistligheden. Hvad der foreligger, er Udtalelserne fra de halvsjette Landemoder — thi det halve i Aarhuus og det hele i Ribe have stemt for et Kirkeorgan, der i det væsentlige Anlæg stemmede med det her foreslaaede. — Naar det nu siges, at man ikke bør skride til Værket, fordi man maa gjøre Regning paa Geistlighedens „Medvirkning til at føre Forfatningen ind i Livet", da vil Kirkeraadet træde „ind i Livet" ved Valg. Men hvad Valget angaaer, da vil Geistligheden ikke have at yde større Medvirkning end Lægstanden, og det kan umuligt have været den ærede Landsthingsmands Mening, at Geistligheden skulde ville nægte at deeltage i Valget, fordi geistlige Valgmænd skulde træde sammen med Lægmænd til at deeltage i det fælles Valg. Men der er ved hine Ord uden Tvivl tænkt paa at faae Forfatningen ført frem i Livet, og da giver jeg den ærede Landsthingsmand Ret. Det behøver ikke at siges, hvad han har udtalt: at „det hjælper ikke, vi skulle ikke nægte det for os selv", at vi trænge til Geistligheden; dette er saa stærkt fremhævet fra alle Sider, at jeg intet Ord skal spilde herpaa. Tilvisse, vi behøve Geistlighedens Medvirkning for at føre Forfatningen frem i Livet, det vil sige, for at det Kirkelige kan blive saaledes varetaget ved Kirkeraadet, at det kan siges at yde Staten god Tjeneste og virke i kirkelig Aand. Men jeg maa da atter spørge: fordi Kirkeraadet ikke blev sammensat saaledes, som Landemoderne have foreslaaet, men blev sammensat lige af Geistlige og Lægmedlemmer, — om Nogen derfor kunde tænke sig, at Geistligheden skulde nægte sin Kundskab og Erfaring ved at understøtte det kirkelige Organ, at den derfor skulde virke med mindre Nidkjærhed i Kirkens Tjeneste? Altsaa, det er mig ikke muligt at see Grund til den overordentlige Mistrøstighed, hvormed den ærede Landsthingsmand nu betragter Sagens Stilling, i Modsætning til hans tidligere Betragtning. Jeg veed ikke, at der i de kirkelige Forhold er foregaaet nogen anden Forandring — ialtfald maatte det dog vel være, at der er begyndt at vaagne noget

mere Liv, — end den, der skal søges i de Udtalelser, der have fundet Sted paa Landemoderne. Men herved maa jeg indtrængende gjøre dette gjældende, at, dersom der er Noget, hvorom Kirkehistorien advarende belærer, er det dette, at der altid har været en Tilbøielighed til at sammenblande Geistlighed og Kirke, Geistlighedens og Kirkens Interesse, og at denne Sammenblanding aldrig har baaret gode Frugter — ikke for Kirken, ikke for Geistligheden og ikke for Menighederne eller deres Forhold til Geistligheden, og endelig ikke for Staten. Der er et Valg, vi nu staae i Begreb med at træffe, det er Valget: om Forfatningen skal ledes i Retning af Geistligheds-Kirke, det vil sige, hvor Geistligheden skal stilles ud og stilles hen som styrende, som den, der taler og handler i Menighedernes Navn — efter den Grundsætning, der her er bleven gjort gjældende, at „i en Kirke kan ingen virkelig Modsætning finde Sted imellem Geistlighed og Lægstand" —, eller om Forfatningen skal udvikles i Retning af Menighedskirke, det vil sige, hvor, efter den store reformatoriske Grundsætning om et almindeligt Præstedømme, Menigheder og Geistlighed organiseres til at samvirke forenede for Kirken. Det er dette Valg, som Landsthinget for sin Deel faaer Leilighed til at træffe ved at stemme for denne Dagsorden og derved vise Sagen tilbage, eller ved at stemme imod den, og dermed lade Sagen gaae til det andet Thing, for at den der kan blive drøftet og undersøgt".

Derpaa motiverede Provst Bloch sit Forslag til en Dagsorden, idet han i det Væsentlige henholdt sig til det af Conf. Madvig Bemærkede. „Den ærede Majoritet" — yttrede han — „har i Spidsen for sin Betænkning stillet den Bemærkning, at Folkekirken er en selvstændig Organisme, og at den som saadan i en constitutionel Stat maa have sin særegne Repræsentation. Mod denne Sætning, naar den saaledes henstilles i sin Almindelighed, skal jeg ikke gjøre nogen Indvending; kun skal jeg bemærke, at herved udelukkes dog ingenlunde Betimelighedshensynet. Majoriteten har naturligviis støttet sig til Grundlovens 80de Paragraph. Man siger: denne Grundlovsbestemmelse, at Folkekirkens Forfatning skal ordnes ved Lov, maa dog engang komme til Udførelse. Dette medfører imidlertid ikke, at det skal skee strax, i dette Aar, og imod Folkekirkens Ønske. Det maa derhos bemærkes, at den samme Grundlov jo ogsaa har indført almindelig Religionsfrihed, hvilket kan have til Følge, at Fleerheden af Folket til en given Tid ikke længere tilhører Folkekirken. Den ærede Forslagsstiller, nu Ordfører, har ved

en tidligere Leilighed — jeg troer, det var under Grundlovens Forhandling, da der blev spurgt, hvad Mening der var i at forandre „Statskirken" til en „Folkekirke" — gjort den velgrundede Bemærkning, at det havde den meget gode Grund, at der hos os ikke skulde kunne indtræffe en saadan Tilstand, som fandt Sted i Irland, hvor man havde og endnu har en Statskirke, der ikke er Folkets Kirke. Men det forekommer mig, at den ærede Ordfører nu behandler Folkekirken som en Statskirke, uden at spørge om Folkets Forhold dertil. Majoriteten har dernæst stærkt betonet den Fare, der skulde være for, at Landemoderne skulde sætte sig fast i en usurperet kirkelig Stilling som Folkekirkens Organer, og at vi saaledes uformærkt skulde glide ind under en Kirkeforfatning, der var kommen istand uden Rigsdagens Medvirkning. Jeg troer ikke, at der i Sagen selv har været Grund til at nære en saadan Frygt, og denne Frygt maatte ialtfald være bortfalden ved den høitærede Ministers Udtalelser under forrige Behandling, da han uforbeholdent erklærede, at det ogsaa var hans Mening, at man maatte komme til en samlet Repræsentation for Folkekirken, hvorhos han dog bemærkede, at Landemoderne maatte kunne faae en saadan Omordning, at de kunde udgjøre et passende Mellemled i Folkekirkens Organisation. Hvor kan dog Rigsdagen, i fuld Besiddelse og uhindret Udøvelse af den lovgivende Myndighed, nære nogen alvorlig Frygt for et saadant Kirkecoup? Den ærede Ordfører, og ligeledes den ærede 2den Landsthingsmand for 10de Kreds (Lehmann), har endelig appelleret temmelig stærkt til Lægstandens — jeg kunde maaskee være berettiget til at sige Iversyge, men jeg vil sige Lægstandens — protestantiske Selvfølelse. Man har sagt: saae vi ikke en Kirkeforfatning, saa beholder Geistligheden en overveiende Indflydelse paa de kirkelige Sagers Afgjørelse. Jeg skal dertil kun bemærke, at Lægstanden vistnok vil kunne indsee, at den vil faae mindre Indflydelse paa disse Sager igjennem et Kirkeraad, end den for Tiden har igjennem Rigsdagen. Jeg siger ikke, at den nuværende Tilstand bør vedblive; jeg erkjender, at der her er „et Hul", der, om muligt, bør søges udfyldt. Der er lovet Folkekirken en Forfatning, og dertil maae vi, om Gud vil, komme. Men jeg siger, at det hverken er rigtigt eller klogt saaledes at appellere til Lægstandens protestantiske Selvfølelse.

Jeg troer saaledes at have viist, at de Grunde, hvortil den meget ærede Majoritet har villet støtte sig, ingenlunde ere holdbare eller fyldestgjørende, og at vi derfor ikke behøve at forhaste os med Sagens Afgjørelse. Mod det Spørgsmaal,

jeg i min Betænkning har fremsat, om Folkekirken har „den fornødne indre Sandhed og Livskraft til at bære en kirkelig Organisation", har den meget ærede Ordfører stillet det Contraspørgsmaal, om Folkekirken har Sandhed og Kraft nok til fremdeles at „undvære" en saadan Forfatning. Dette Spørgsmaal synes ved første Møde slaaende; men det taber meget af sin Styrke, naar det bemærkes, at, forsaavidt Folkekirken er en virkelig Kirke, hviler den grundfast paa Herrens Naademidler, staaer og falder, som jeg tidligere har bemærket, ikke med sin lovordnede Forfatning, og — er den ikke i Sandhed en Kirke, da kan man fornuftigviis ikke tænke paa at give den kirkelig Organisation. Forøvrigt skal jeg tillade mig at paastaae, at Folkekirken dog ikke er uden Forfatning, saa at der egentlig kun er Spørgsmaal om at give Forfatningen en ny Ordning". Provst Bloch fremførte sluttelig nogle Bemærkninger af mere personlig Natur imod Amtmand Lehmann.

Conf. Madvig bemærkede fremdeles: „Min Overbeviisning om, hvorledes Sagen stod udenfor den lille Kreds, hvori jeg arbeidede, blev først væsentlig rokket, ikke ved, hvad der er omtalt i Landemoderne, men skal jeg sige, hvor det begyndte at vise sig for mig, at vi ikke havde den Tilslutning, som vi troede at have, saa var det, da vi 12 Mænd i Forening opfordrede til at slutte sig til os; thi da blev denne Tilslutning idetmindste ikke en saadan, som vi havde gjort Regning paa. Fra den Tid af har jeg troet, at man skal være meget varsom i denne Sag. Vel kan jeg anerkjende, at der er en bydende Nødvendighed; men denne bydende Nødvendighed forekommer mig ikke at være en øieblikkelig Nødvendighed. Jeg har meget stærkt udtalt, at der ganske vist maa skabes en Kirkeforfatning, men at jeg ikke troer, at det rette Øieblik dertil er nu, og at det ikke er den rette Grund til nu at ville gribe ind, at man vil protestere; thi med Hensyn til Landemodernes befrygtede Forsøg paa at ville sætte sig i Besiddelse af nogen dem ikke vedkommende Ret, har jeg virkelig ingen Frygt. Jeg har som Rigsdagsmedlem Tillid til, at det, at Landemoderne eller Forsamlinger af Præster komme sammen og yttre sig, ikke kan virke Noget, der kunde være til Skade for Rigsdagen, og paa den anden Side troer jeg, at vi aldrig kunne unddrage Geistligheden at komme sammen og med den Samstemmighed, der kan fremkomme, at yttre sig, saa at, om man ogsaa forbød Præsterne at komme paa Landemoderne og der yttre, at de ikke ønskede dette, saa kunde vi dog ikke forbyde et Convent eller en fri Forsamling

at gjøre det. Det er deri, jeg troer, at Misforstaaelsen ligger, at man har troet, at man var i Forsamlinger, der havde en begrundet Ret; men hvad der har været virkeligt, det er, at der har været Forsamlinger af Præster, og at de have yttret Meninger, som overbevise mig om, at Flertheden af den danske Geistlighed for Øieblikket ikke vilde gaae ind paa Sagen, og det er just det, jeg har antydet, at man maatte stræbe efter, og det er deri, jeg har lagt Betydningen af de Bidrag, der vare givne til Sagens Behandling her i Salen, at det vilde hjælpe til at orientere baade Geistlighed og Lægfolk med Hensyn til, hvad der havdes og ikke havdes, og hvad der skulde tilveiebringes, og at der deraf vilde fremgaae en positiv Medvirkning til at fremkalde det, som vi skulle opnaae. Paa den ene ene Side respecterer jeg ikke de nuværende Landemøder som lovlige Organer for Kirken; naar den udtaler sig qva Kirke; men jeg har paa den anden Side ikke en saadan Horreur for Navnet Landemøder, at, om det gik over i den nye Kirkeforfatning, og der paa nogen Maade skabtes en Forbindelse imellem det hidtilværende Landemødes Institut og andre fremtidige Institutter, dette da skulde være for mig et væsentligt Anstød. Men fremfor Alt maa jeg med Hensyn til mit Standpunkt bemærke, at jeg just, naar jeg talte om Betimeligheden, har udtalt, at det ikke blot var et Tidsspørgsmaal, at man skulde oppebie en mere fuldkommen Tilstand af Kirken, og at man derfor efter min Mening kunde komme til at vente længe, indtil den ideale Tilstand kom; men jeg har sagt, at min Betimelighedsbetænkelighed var forbunden med Hensyn til Sagens Behandling i Realiteten, idet jeg troer, at man andetsteds ikke er gaaet ind paa at behandle Sagen med den Overbeviisning, at den skulde og maatte behandles, saa at vi andetstedsfra fik at vide, hvad man under denne Forudsætning vilde gjøre og gaae ind paa; og dernæst har jeg som det betimelige Øieblik hentydet, ikke til en Idealtilstand, der skulde oppebies, men til den Tid, da man, paamindet af vore Forhandlinger her, ogsaa udenfor og paa Steder, hvor jeg siger, at der findes større kirkelig Livserfaring, havde overbeviist sig om, at man maatte lægge Haand paa Værket og komme os til Hjælp eller egentlig arbeide for os, saaledes at vi fik den sidste Haand at lægge paa Sagen. Jeg indrømmer meget gjerne, at det Forslag, der nu foreligger, ikke egentlig er udgaaet fra Rigsdagen; det er udgaaet fra en Commission, af hvilken jeg selv har været Medlem, skjøndt der jo er skeet Forandringer; men jeg har aldrig i denne Commission forudsat, at det var saaledes gjen-

nemarbeidet, at det ikke trængte til en meget stærk Understøttelse, for at blive bragt i en endelig Skikkelse. Hvad forresten angaaer Hentydningerne til Geistlighedens Herredømme, da har jeg aldrig ønsket og aldrig frygtet det i Danmark; jeg kan ikke lægge nogen Vægt paa den Frygt, at hierarchiske Former skulde i nogle faa Aar sætte sig fast, og hvad der er fremdraget ved Siden deraf om Biskopperne og Sligt er mig uvedkommende. Jeg har vistnok tidligere paa det første Standpunkt, hvor jeg har været med at behandle denne Sag, været meget bestemt imod et blot biskoppeligt Organ for Kirken. Men jeg er ligesaavel derimod nu, og jeg troer ikke, at der er nogen Antydning af, at jeg skulde have forandret min Mening. Min Mening er, at vi efter den Maade, hvorpaa Sagen har stillet sig, ikke skulle i dette Øieblik give en Lov om denne Sag, og at Landsthinget skal, forsaavidt det vedkjender sig en Mening, og ellers ikke, udtrykke denne Mening correkt ved at sige, ikke: vi ville give en Lov — thi det sige vi ved at antage den — men: vi ville for Øieblikket ikke give en Lov, men vi forbeholde os, at Loven skal komme, og vi have ikke arbeidet ganske forgjeves for, at den i sin Tid kan komme. Jeg har af Hensyn til det ærede Thing ikke med et eneste Ord omtalt Consequentserne, og jeg har ikke underlagt Thinget det Allermindste, og det undrede mig meget, at min ærede Sidemand (Clausen) talte, som om jeg havde underlagt Thinget Noget. Men det er ganske nødvendigt, naar der henstilles til Thinget, om det dog ikke er bedst at lade en Sag gaae over til Behandling et andet Sted, for at den der kan discuteres, at paaminde om — og dertil er jeg i min fuldkomne Ret —, at vort Votum ikke har den Betydning i denne Sag, men at vort Votum har den Betydning, at denne Sag ville vi for vort Vedkommende have saaledes afgjort; og da jeg nu troer, at der er endeel af Thingets Medlemmer, der ere af den samme Mening, saa siger jeg, at disse Medlemmer have den Forpligtelse at stemme saaledes, at de ikke sige: „vi ville have Sagen afgjort", men at de sige: „vi ville i dette Øieblik ikke have en Lov, men vi opgive derved ingenlunde, at der skal komme en Lov, tværtimod vi udtale det paa det Allerbestemteste, at der skal komme en Lov".

Amtmand Lehmann tilbageviste først Provst Blochs Bemærkninger, og gik derefter ind paa Sagens Realitet. „Naar de ærede Landsthingsmænd ville erindre, hvad der har udgjort denne Forhandlings egentlige Kjerne, det Argument, hvorfra man begynder, og hvormed man ender, og som er det,

der skal bære hele Modstanden, saa er det fra Først til Sidst ikke Andet end det Bevis, der skal foreligge om Geistlighedens Stemme med Hensyn til denne Sag i de sidst afgivne Landemodserklæringer. Naar nu dette saaledes skal være den Hindring, hvorpaa det hele skal strande, saa troer jeg, at det ligger overmaade nær at undersøge, hvorledes det da forholder sig med denne Stemning hos Geistligheden. Jeg skal i saa Henseende først og fremmest henholde mig til, hvad den ærede Forslagsstiller (Clausen) selv har anført om, at Geistligheden ikke er bleven spurgt, at Geistligheden ikke har svaret, at der kun foreligger temmelig løse Indicier, hvoraf man tilsammen kan udlede en mere eller mindre berettiget Opinion om den for Øieblikket stedfindende Stemning. Det er dette Factum, som jeg har søgt at analysere, og jeg er da kommen til den Overbevisning, som jeg ikke finder rokket, allermindst ved, hvad der sidst er anført, at der ganske vist i Geistligheden gives virkelige og principielle Modstandere af en Kirkeforfatning som den, hvorom her er Tale. Det er dem, jeg har betegnet som Folk, der havde høikirkelige Interesser, høikirkelige Stemninger, som jo ogsaa ere aldeles klart og officielt fremtraadte i et bestemt Forslag om at bygge Kirkeforfatningen paa en Sammentræden af Biskopperne, og som jo naturligvis ganske consequent maae modsætte sig en repræsentativ Forfatning for selve Folkekirken. Men jeg har dernæst gjort opmærksom paa, at denne Anskuelse har i den danske Geistlighed i alt Fald udenfor Biskopperne saa faa Tilhængere, at, hvis vi kun havde med dem at gjøre som egentlige Modstandere, da vilde Modstanden let kunne overvindes, endogsaa i Geistligheden og ved Geistligheden selv; men det er jo ganske vist, at til denne Anskuelse har mere eller mindre sluttet sig en heel Deel, om hvem dette paa ingen Maade kunde ventes. Den ærede Rigsdagsmand, der talte sidst, har her yttret som et Slags Skriftemaal, at han i den Henseende har følt sig i høi Grad skuffet. Han havde ventet, da han deeltog i Kirkecommissionens Forhandlinger, at denne Sag vilde finde en ganske anden Understøttelse af Geistligheden; men han siger, at han er bleven skuffet i denne Forventning, og at denne forandrede Stilling har berettiget den Forandring, der er foregaaet i hans Forhold til Sagen. Det er mig kjært at kunne udtale, at, efter min Overbevisning, den sidste ærede Taler har været fuldkommen berettiget til denne Forudsætning. . . . . Jeg troer virkelig, at der var meget god Grund til at forudsætte en heel anden Stemning hos den danske Geistlighed, og jeg skal i denne Henseende kun bringe i Erindring, at geistlige Stemmer

i et saadant Omfang og med en saadan Styrke, at de med meget større Ret, end hvad der senere er fremkommet, kunde betragtes som Geistlighedens Stemme, i 1848 endogsaa havde saa stor Hast med at fordre en repræsentativ Forfatning tilveiebragt ad den synodale Vei, at de endog næsten nedlagde en Protest imod, at den grundlovgivende Forsamling maatte vedtage en Grundlov for Riget, inden Spørgsmaalet med Hensyn til Kirken var afgjort. Dette er den ganske naturlige og berettigede Slutsteen til en Virksomhed, der gaaer Decennier tilbage; det er en heel Litteratur, som foreligger i tykke Værker og ialtfald i en stor Mængde Brochurer og Artikler, Udtalelser fra Conventer osv. osv., der gaaer ud paa at nedlægge en geistlig Protest imod den Tingenes Orden, som bestod før 1848, og som i Principet er den samme som nu, kun at Forholdet med Hensyn til Geistligheden er i høi Grad forværret. Jeg troer altsaa, at den ærede 4de Landsthingsmand for 1ste Kreds var fuldt berettiget til sin Forventning, og at det ikke er ham, men Geistligheden, der i denne Henseende har gjort en Volte. Naar jeg altsaa spørger, hvoraf det kommer, saa kan jeg kun komme til det Svar, at for det Første er der en heel Deel Medlemmer, som maaskee for faa Maaneder tilbage havde underskrevet Andragendet om at faae tilveiebragt en saadan Forfatning, som nu have ladet sig forlede til mere eller mindre passivt at slutte sig til den Mening, der paa Landemoderne repræsenteres af Biskopperne, hvorefter Biskopperne og Provsterne ere de eneste Berettigede i denne Henseende. Jeg kan ikke troe Andet, end at der foruden alle Slags mere tilfældige og personlige Grunde var en almindelig Følelse af, at, hvis det virkelig kunde gaae saaledes, at det blev en udelukkende geistlig Corporation, der blev anerkjendt som Kirkens Repræsentation, saa fandt de, ifølge Corporationsaanden, at derpaa kunde man gaae ind. Jeg troer, det er Luther selv, der har sagt: „Es ist kein Pfäffchen so klein, es steckt ja ein Päbstchen darein", og det er saaledes ganske forklarligt, at de, uden at paatage sig stort Ansvar i saa Henseende, have med en vis passiv Tilfredsstillelse seet, om Tingen kunde glide ind i dette Spor. Men, hvad der var mere uventet, er, at en heel Deel Geistlige, der altid have stillet sig paa Frihedens Standpunkt, nu med Eet modsætte sig en saadan Forfatning, og det er det, jeg vedbliver at finde, og hvad jeg, siden jeg sidst talte, har paa mange Maader fundet bestyrket, at det er til Sypende og Sidst grundet i, at deres Frihedsideer, som de ere udtalte i Dogmet om den præstelige Frihed, gaae ud over det, som vi kalde lovbunden Frihed; har jeg

brugt Ordet „Anarchi“, er det vel noget stærkt, men jeg skal vedkjende mig Tanken, og jeg skal som Exempel derpaa henvise til, at selv ærede Medlemmer, som dog paa enhver Maade have fralagt sig al Medansvarlighed for den yderste Consequents deraf, have under denne Forhandling talt om, at det var et stort Spørgsmaal, om Folkekirken overhovedet bestaaer, om ikke det Hele var i en fuldkommen Opløsningstilstand; og naar man derfor bestandigt fremhæver det saaledes, at det er en slig Opløsningstilstand, som man maaskee anseer for forestaaende, maaskee endog ikke anseer for saa sær uheldig, saa er det Noget, jeg paa det Bestemteste maa erklære for uberettiget, naar man i Frihedens Navn har protesteret imod Indførelsen af en saadan Forfatning. Det, der er Opgaven, er at tilveiebringe en lovbunden Frihed, og Modstanderne ere altsaa de, der ikke ville Friheden, og de, der ikke ville, at den skal være lovbunden. Det er denne aldeles tilfældige Alliance, som har tilveiebragt det Resultat, der tilsyneladende er kommet tilstede, og som jeg troer vil give os den største Fortrøstning om, at det ikke længe kan holde Stik; det vil meget snart vise sig, at det er kun dem, der ikke ville Friheden, der ikke ville kunne gaae ind paa at faae en Forfatning, som dog altid baade i Staten og Kirken er betragtet som den Betingelse, hvorunder Friheden kan grundlægges, naar man ikke ved Frihed forstaaer en fuldkommen lovløs Tilstand. Men, afseet herfra, naar vi da spørge, hvad er det, hvorpaa man støtter denne Modstand mod Loven, da have navnlig to ærede Medlemmer af Udvalget noget stærkt udtalt sig mod Loven, fordi Menighederne ere døde; der er intet Liv i dem, Kirken ligger „im Argen“ osv. Jeg skal herved kun bemærke, at det er en høist mærkværdig Maade at forsvare den bestaaende Tilstand paa. Jeg har hørt, at, naar en Tilstand angribes af dem, der attraae en Forandring deri, træder man op og siger: nei! Tilstanden er fortræffelig, det er godt, som det er, lad os ikke gaae hen og kaste os ind i en ubekjendt fremmed Tilstand; hvorimod de, der ville have Forandring, have sagt: nei! det Bestaaende duer ikke — det har de og de Mangler — og for at faae dem afhjulpne, maae vi forsøge paa at komme ind paa det Nye. Men at forsvare den bestaaende Tilstand ved at erklære den for fuldkommen slet — og jeg har et heelt Ark fuldt af Citater fra Forhandlingerne her, hvor der er brugt de stærkeste Ord om den forsærdelige Tilstand, hvori Menighederne skulle befinde sig — det kalder jeg ingen Maade at forsvare den paa, det kan kun styrke Ønsket og Villien til at søge det Bestaaende paa en eller anden Maade

forandret, saaledes at man tilveiebringer en Corporation, et Organ, der har ydre Retshjemmel og indre Kald til at tage Bestemmelser om Kirken. Det forekommer mig virkelig, som om de Medlemmer, der give en saa mørk Skildring af den Tilstand, der skal finde Sted i Kirken — som jo ikke er en Institution, der er skabt for et eller to Aar siden; thi da kunde man sige, at alle Frugterne endnu ikke havde udviklet sig, og at man maatte give Tid, men som idetmindste i 800 Aar har været i fuld Virksomhed, — paa en meget haard Maade bryde Staven over hele Geistligheden, saa haardt, at jeg ikke paa nogen Maade kan slutte mig dertil. Men lad nu hele dette Spørgsmaal fare, hvorledes Geistligheden for Øieblikket tænker derom — jeg betragter det som et uvæsentligt Moment — og lad os blot see, hvorledes Sagen stiller sig ligeoverfor Rigsdagen. Det er det Spørgsmaal, der foreligger, og som vi skulle besvare. Forslagsstilleren af den første Dagsorden gjorde opmærksom paa, at Spørgsmaalet har foreligget ligesiden Reformationen, og deri er jeg fuldkommen enig med ham. Det er ganske vist, at Reformatorerne vare større Theologer end Statsmænd og efterlode Spørgsmaalet om Forfatningen som en uløst Opgave; vi see, at i de Lande, hvor man har havt en levende Sands for Forfatningen, har dette Spørgsmaal vakt de største Stridigheder og de blodigste Kampe og ført til forskjellige Resultater — jeg skal i saa Henseende blot henvise til en Sammenligning imellem Skotland og England. I de Lande derimod, hvor der ikke har været en saadan Trang tilstede, og til hvilke Lande Danmark har hørt, har der ikke været nogen egentlig Kirkeforfatning; thi, at Kirken hjemfaldt som en herreløs Ting til den verdslige Landsherre, at han som Pavens Arving, som summus episcopus, blev den høieste Lovgiver i Kirken, vil Ingen kunne kalde en Forfatning. Det, der i Danmark skete i Kirken 1536, er det Samme som det, der skete 1660 i Staten, og saaledes stod Sagen indtil 1848, — de Herrer skulle ikke være bange for, at jeg skal gjennemgaae Aarene stykkeviis, jeg skal kun nævne det absolut Nødvendige. Den samme Opgave, der da blev løst fra Statens Vedkommende ved Grundloven, blev for Kirkens Vedkommende forbeholdt ved Grundlovens § 80, og det er den, vi nu skulle løse. Jeg troer at kunne sige paa hele Rigsdagens Vegne, at den Forpligtelse, Grundloven har paalagt os, vil kunne opfyldes uden store Offere fra vor Side. Vi maae have Følelsen af, at vi, hvad Kirkens Anliggender angaaer, kun ere Ihændehavere af en Myndighed, der alene er betroet os under den udtrykkelige Forpligtelse, at vi skulle

afgive den til rette Vedkommende, og som vi umulig kunne finde nogen Beføielse til at vedblive at besidde. Jeg troer ikke, at der er Tale om at paatvinge Kirken Noget. Spørgsmaalet er tvertimod om at frigjøre Kirken for den Tilstand, hvori den har befundet sig længe før 1848, men som efter min Mening siden den Tid er bleven endnu utaaleligere end før. Den besidder intet Organ, og er altsaa i Grunden fuldkommen ret- og værgeløs, priisgiven til ministeriel Vilkaarlighed, til en for Rigsdagen ansvarlig Minister i Kongens Navn, og — forsaavidt der er Tale om Love — voldgiven til en Forsamling, der er confessionsløs, der ikke har Beretigelse til at optræde som dens Organ, dens Værge. Jeg troer, at dette af Forslagsstilleren er paa det Klareste godtgjort, og jeg troer tillige, at den Opgave, der foreligger, og som ikke kan afvises, er bleven i høieste Grad paatrængende ved den Gang, Sagen har taget. At det er af den høieste Betydning for alle politiske Forhold og især for saadanne, med Hensyn til hvilke der ikke er noget Præcedents ved Love, at der danner sig en factisk Tilstand — hvilket vi ikke behøve egen Erfaring for at komme til Overbeviisning om —, og at der har viist sig en bestemt Tendents til af en saadan factisk Tilstand at tilveiebringe en Forfatning, der staaer i Strid med den protestantiske Kirkes Grundtanke, det forekommer mig at være aldeles klart. Det kan ikke nægtes, at, er der nogen Sag, der tilstrækkelig er forberedt ad Discussionens Vei, da er det denne; er der nogen Sag, hvor man kan faae Veiledning ved den Gang, den har faaet i andre Lande, da er det denne, og er der nogen Ting, som de nu bestaaende politiske Forhold gjøre nødvendige, da er det denne. Naar en æret Landsthingsmand har paaberaabt sig, at der er Religionsfrihed, da forekommer det mig at være Noget, der netop maa bestyrke Nødvendigheden af en Ordning, at den eneste Kirke, der er uden Repræsentation, uden lovligt Organ, som ikke vil være istand til at definere sig, til officielt at udtale sin Villie, er Folkekirken, den Kirke, der dannes af den store Majoritet i Landet, og som saaledes ved Religionsfriheden er meget uheldigt stillet ligeoverfor — jeg taler ikke om Mormoner eller Baptister, — en ganske respectabel Modstander, Katholicismen. Jeg skal derfor slutte, ligesom Forslagsstilleren, med at stille den bestemte Opfordring, at, hvis det er vor Villie, som det er vor Pligt, at opfylde Grundlovens Bud, hvis vi ikke ville priisgive Kirken til ministeriel Vilkaarlighed eller et reent Anarchi, hvor Enhver er sin egen Pave, hvis vi ikke ville synke ned i Præsteregimente, hvad enten dette tilsidst krystalli-

ſerer ſig i en Biſpeconference eller antager andre Former, da ſkulle vi ſtemme for Loven og mod den motiverede Dagsorden".

Høieſteretsaſſeſſor Bruun bemærkede: „Det er ikke min Mening at ville deeltage i Sagens Discuſſion, om ikke af andre Grunde ſaa af den, at jeg ikke vilde være iſtand til at gjøre det ſaa godt, ſom ſkeet er. Jeg har kun begjæret Ordet for at hævde min Afſtemningsret, og jeg ſigter hermed til Yttringer af begge Forſlagsſtillerne. Forſlagsſtilleren af den første Dagsorden yttrede, at han advarede Thinget imod at ſtemme for Forſlaget i den Tanke, at det ikke vilde blive til Lov; den anden Forſlagsſtiller advarer imod at lade ſig lede af en Autoritetstro, af den Autoritet, ſom Ordføreren har hævdet. Jeg tillader mig at nedlægge Proteſt imod begge disſe Yttringer. Jeg troer, at ethvert Medlem af Thinget har Ret til at forlange, at den Stemme, han afgiver, maa anſees afgiven i den Mening derved at føre Sagen videre. Jeg troer, at ethvert Medlem er berettiget til at forlange, at der ikke maa underlægges hans Afſtemning Andet, end hvad han ſelv vil lægge deri. Har han ikke yttret ſig i Sagen, maa den Stemme, han giver for Udkaſtet, ikke underlægges anden Betydning, end at det er hans Mening at bringe Sagen igjennem, ſom den foreligger. Jeg ſkal kun tilføie, at det ikke er uden Tvivl, at jeg er kommen til et Reſultat, og det er mig magtpaaliggende, at dette ikke betragtes anderledes, end det i Virkeligheden er".

Derefter yttrede Paſtor Jesperſen: „Naar jeg har bedet om Ordet, er det ikke for at gjentage de Grunde, jeg ved 2den Behandling udtalte mod Forſlaget, og hvorfor jeg vil ſtemme mod det og for Dagsordenen. Jeg kan ogſaa i det Væſentlige henholde mig til, hvad den ærede 4de Landsthingsmand for 1ſte Kreds (Madvig) har udtalt. Jeg maa kun i Forbigaaende bemærke, at jeg troer, at den ærede 2den Landsthingsmand for 10de Kreds (Lehmann) har lagt Mere ind i mine Ord, end han er berettiget til, naar jeg ſkulde have ſagt, at der var aldeles Mangel paa Liv, at der var fuldſtændig Død i Menigheden. Jeg har kun ſagt, at der ikke var noget ſelvbevidſt Menighedsliv, hvilket var en nødvendig Betingelſe for, at Forfatningen kunde beſtaae og blive til Velſignelſe. Det er muligt, at den ærede Landsthingsmand kan have gjort en anden Erfaring; jeg har kun udtalt min Overbeviisning, ſaaledes ſom jeg har opfattet Forholdet. Jeg har nærmeſt begjæret Ordet for at imødegaae en Betragtningsmaade, ſom den ærede Ordfører flere Gange har gjort gjældende. Han har opſtillet det Alternativ, „enten Kirkeraad eller udvidede

Landemoder"; han har flere Gange og paa flere Maader gjort gjældende, at der ikke var noget Tredie, at man, naar man ikke vedtog Forslaget, var inde under Landemodernes Regimente og Bestyrelse. Han har sagt, at ved Udsættelse af denne Sag traadte et nyt Organ frem; han har sagt, at, dersom Rigsdagen lader Sagen falde, staae Landemoderne som de ene rette kirkelige Opgaver. Men dette kan jeg ikke erkjende. Det er at lægge for megen Betydning ind i Landemoderne og i de Forsamlinger, Ministeren har foranstaltet afholdt af Geistlige. Have Landemoderne ikke efter den gjældende kirkelige og borgerlige Lovgivning nogen Myndighed, faae de den heller ikke nu derved, at vi ikke antage dette Forslag. Naar Sagen stilles saaledes, som Ordføreren efter min Mening har gjort, at nu er Valget der, om Kirkeforfatningen skal udvikle sig i Retning af en Geistligheds-Kirke eller en Menighedes-Kirke, saa at man enten maa antage Forslaget eller faae udvidede Landemoder med lovgivende Myndighed, kan dette skræmme Mange til at stemme for Forslaget af Frygt for at faae saadanne udvidede Landemoder. Men det er ikke Tilfældet, at her er tilstede dette absolute „Enten — Eller". Sagen stiller sig tværtimod saaledes, at enten antager man Forslaget og skaber derved en Forfatning, som jeg, og Flere med mig, anse for ubetimelig, eller man forkaster det, og da bliver den lovgivende Myndighed hos Regjeringen i Forening med den danske Rigsdag. Jeg skal gjentage, at jeg ikke troer, at Rigsdagen hidtil har misbrugt sin Myndighed saaledes, at vi ikke skulde kunne beholde den samme Stilling nogen Tid endnu, istedetfor strax at indføre en saadan Ordning, som Mange finde betænkelig. Vel er det indvendt af den ærede 2den Landsthingsmand for 10de Kreds (Lehmann), at, naar Forslaget ikke blev antaget, saa var Folkekirken voldgiven en Forsamling, der var confessionsløs. Det er ofte blevet udtalt, at den danske Rigsdag er confessionsløs, og at man derfor ikke kan betroe den kirkelige Anliggender, Lovgivningsanliggender i kirkelig Retning; men jeg vil kun dertil bemærke, at den danske Rigsdag ikke er confessionsløs nu; thi den Dag, da det skulde komme dertil, at Majoriteten af den danske Folkerepræsentation, som dog er udgaaet af Folket, ikke bekjendte sig til den evangelisk-lutherske Kirke, altsaa ikke var i Folkekirken, men bestod af Mænd af forskjellige Confessioner og Secter, — den Dag, siger jeg, var det meest factiske Bevis for, at den danske Folkekirke ikke bestod længere, naar Folket kunde afgive en saadan Repræsentation".

I Anledning af Pastor Jespersens Udtalelse bemærkede Prof. Clausen: „Den sidste ærede Talers Ytringer give mig Anledning til nogle Bemærkninger, for hvilke jeg endnu vil udbede mig det høitærede Things Opmærksomhed. Jeg gjør det saameget hellere, som disse Bemærkninger tillige ville indeholde en Besvarelse paa tidligere Udtalelser af den høitærede Cultusminister, som der i sin Tid blev afskaaret mig Leilighed til at imødegaae. Han talte nemlig om „det brugbare Element", som maatte antages at være givet i Landemoderne ved en Udvidelse af disse, hvorved de skulde komme til at staae som et Mellemled imellem Menighedsraadene og det tilkommende Kirkeraad. Men han henviste derved tillige udtrykkeligt, hvad angaaer „en saadan Skikkelse og Ordning af Landemoderne", til de „Forhandlinger, der have fundet Sted sidste Gang paa Landemoderne", til den fra flere Sider givne Antydning til en saadan Ordning. Spørgsmaalet er altsaa: af hvad Beskaffenhed ere disse Antydninger, som findes i Landemodsacterne til den tilkommende kirkelige Udvikling? Dersom her var aabnet Udsigt til en Overgangstilstand, som kunde bane Veien for en Udvikling af Kirkeforfatningen i menighedskirkelig Retning, saa kunde man jo ganske vel lade det bero derved; man kunde, saaledes som det nu er foreslaaet, standse Sagen og oppebie det Tidspunkt, hvor, som man mener, Sagen skal være bleven mere moden til Afgjørelse. Jeg har med Omhyggelighed gjennemgaaet Landemodsacterne med Hensyn til dette Punkt, som tidligere laae udenfor Betragtningen, da jeg blot havde at paavise Landemødernes Stilling til selve det foreliggende Lovforslag.

Altsaa: hvorledes lyder Antydningen fra Landemoderne til den Overgangstilstand, som vi skulle have at gaae imøde, og som vi ville gaae imøde, dersom vi standse Sagen paa det nærværende Standpunkt? Fra Sjællands Landemøde er udtalt „den overveiende Mening", — det er Ordene — „at der for Tiden ingen paatrængende Nødvendighed er til at gaae ud over det Bestaaende". Man ansaae det for det Bedste at lade Menighedsraadene og Landemoderne i den udvidede Skikkelse udvikle sig, og oppebie, hvad Tingenes praktiske Gang og Fornødenhed selv yderligere maatte føre med sig. Idet man fasthold dette Synspunkt, indlod man sig heller ikke paa Forslaget til en yderligere Udvidelse og Omdannelse af selve Landemoderne. Fra Aarhuus-Landemøde er det erklæret, at man „ikke fandt Opfordring til at indkomme med noget selvstændigt Forslag"; men, hedder det: „man kunde ikke Andet end ønske, at Landets Biskopper

ſtulle, ved aarlig at ſammentræde i et Møde, udtale ſig for hverandre i kirkelige Anliggender, navnlig med Hensyn til de Betænkninger eller Forslag, de paa Embedsvegne have at afgive". — Landemodet i Viborg har erklæret, at det „maatte ſtille den fuldſtændige Besvarelse af Kirkens Forfatningsſpørgsmaal ud i en fjern Tid". Men der er foreſlaaet, ſom forberedende Overgang, en „Udvidelse af Landemodet derved, at ſamtlige Stiftets Præſter opfordres til at overvære og deeltage i dets Forhandlinger, dog uden Adgang til at tage Deel i Stemmegivningen, at Adgangen til at overvære disſe Forhandlinger, ſaavidt muligt, aabnes for Alle, og maaſkee endnu at Medlemmer af alle Stiftets Menighedsraad indbydes til Deeltagelſe paa ſamme Maade ſom Præſterne", — nemlig uden Ret til at afgive Stemme. Og der tilføies endelig Ønſke om, „at Miniſteriet, for at bøde paa det Mangelfulde ved en ſaadan ſyvdeelt Afgjørelſe, vil foranledige ſaadanne Conferencer imellem Biſkopperne, hvorved de mulige Differentſer kunne blive opklarede og udjevnede". — Landemodet i Fyen har indgivet et ſelvſtændigt Forſlag, af hvilket jeg vil fremhæve følgende 3 Hovedtræk: 1) Indtil et almindeligt, hele Folkekirken omfattende Organ kan tilveiebringes, ſamles Kongerigets Biſkopper een Gang aarligt i April eller Mai Maaned i Kjøbenhavn, deels til indbyrdes Forhandling, deels til Forhandling med Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet; 2) ſamtlige Sager, ſom agtes forelagte det foreſtaaende Landemode, maae forinden dette Møde være Biſkopperne meddeelte; de ſamlede Biſkopper ere ogſaa berettigede til at indgive Forſlag og Foreſtillinger ſaavel til Regjeringen ſom til Landemoderne; 3) Landemoderne forøges med et geiſtligt og et verdsligt Medlem af hvert Provſti, ſaaledes at — da Biſkopperne og Provſterne ſtaae udenfor ſom ſelvſtrevne Medlemmer — Forholdet vilde blive 2 Geiſtlige mod een Lægmand.

Derſom nu her ſkal være givet Antydning til en Overgangstilſtand, da vil jeg forelægge de ærede Medlemmer af Thinget det Spørgsmaal, om her kan være banet Vei for Andet end en reen biſkoppelig Forfatning. Det er mig kjært, i Modſætning hertil, at kunne anføre en Yttring — det vil ikke heri være noget Indiscret, da den er tagen af de Documenter, der ere meddeelte Udvalget fra Miniſteriet — af Biſkoppen i Ribe. Som jeg alt har bemærket, er Landemodet i Ribe gaaet ſin egen Vei, har ſtillet ſig paa et ſelvſtændigt Standpunkt. Biſkoppen i Ribe yttrer i Skrivelſe til Miniſteriet: „Jeg vilde finde det meget beklageligt, om der

fra andre Sider skulde indkomme saadanne Forestillinger om Sagen, at Ministeriet skulde fortryde at have taget den i Hænde og rakt Haanden til dens Fremme, og at det skulde finde sig foranlediget til at opgive den eller udsætte dens Afgjørelse, som om Tiden endnu ikke var kommen".

Efter nogle korte Bemærkninger af Bloch, Madvig og Lehmann skredes til Afstemning, ved hvilken Blochs Forslag forkastedes med 32 Stemmer mod 5, Madvigs med 21 Stemmer mod 11.

(Sluttes).

Replik til „Budstikken".

Af Udgiveren.

I Anledning af det lille Stykke i Ugeskr.s 11te Bind Nr. 26: „Grundtvigianst Dogmatik" indeholder „Budstikkens" Nr. 16 en Udtalelse, som foranlediger mig til et kort Svar.

Det er bekjendt, at Flere af de Grundtvigske, i deres Iver for at forherlige deres nye Lærdom om Symb. apostol., oftere paa en skrift- og begrebsstridig Maade anvende dogmatiske Kategorier og forvirre den rette Sprogbrug. Exempelviis anføre vi Udtrykkene: „Ordet" og „Troen". Hvor der i Skriften staaer „Ordet" (endog Joh. 1, 1) skal der (f. Ex. efter Hr. Kragballes Anskuelse) derved forstaaes Troesordet, de tre Troesartikler, og hvor der staaer „Troen", hvor der i den lutherske Kirke tales om „Retfærdiggjørelsen af Troen", skal det ligeledes tages om Troesartiklerne. Saaledes bemærkede „Budstikkens" Udgiver, Hr. Pastor Boisen, i en Artikel i „Budstikkens Nr. 9 d. A., at „Ingen bliver salig ved sin Tro", at „hvad der gjør mig salig, er den Tro, Luther mener, naar han siger: „læs Troen" og som Grundtvig kalder „Troesordet" [1]), d: det apostoliske Symbolum.

Imod denne vilkaarlige og forvirrende Sprogbrug tog jeg til Gjenmæle i den nævnte Artikel i Ugeskriftet. Enhver forstandig Christen maa dog indrømme, at naar Christus saa ideelig siger, at Menneskét just bliver frelst ved sin Tro („din Tro har frelst dig", Matth. 9, 22; Marc. 5, 34; 10, 52; Luc. 7, 50; 8, 48; 17, 19; 18, 42), naar det hedder hos Marcus (6, 5—6), at han for Folkenes Vantroes Skyld ikke kunde

---

[1]) Det udførligere Citat findes i Ugeskr.s 11te Bd. Nr. 26, hvortil vi henvise.

gjøre Undergjerninger, naar Paulus taler om Retfærdiggjørelsen ved Troen, naar Luther stærkest af Alt driver paa Troen, naar den Augsburgske Confessjon (Art. XX) beskriver Troen som „fides, qvæ credit non tantum historiam, sed etiam effectum historiæ", som „fiducia, quæ consolatur et erigit perterrefactas mentes" — da forstaaes der paa saadanne Steder ved Troen ikke Troesordet, men Troen som en Rørelse i Menneskets Indre.

Jeg hævdede derfor paa det anførte Sted den lutherske Kirkes materiale Princip mod de løse forvirrende Nyheder.

I „Budstikkens" Nr. 16 har nu Hr. Past. Boisen leveret et videre Indlæg om denne Sag. Naar han deri lader mig sige, „at efter Lutherdommen er det ikke Christus eller Ordet, der har den retfærdiggjørende Kraft", da veed jeg ikke, hvorfra han har dette. Jeg er mig bevidst, aldrig at have sagt Sligt. Jeg betragter Christus som Naadens Kilde og Troen som modtagende Organ (ὄργανον ληπτικόν). Den anførte Yttring om, at „(Troens) retfærdiggjørende Kraft ligger i den subjective Tilegnelse", — der vender sig mod det af Pastor Boisen opstillede nye Princip, at vi retfærdiggjøres ved Troesordet (Noget, der aldrig har været den lutherske Kirkes Mening ved dens materiale Princip), og hvorved der skal udsiges, at Troen ikke kan virke retfærdiggjørende, medmindre den subjectivt tilegnes, og gaaer over fra notitia til fiducia (thi Djævlene troe og skjælve, Jak. 2, 19, og der er noget for Samvittigheden saare farligt i den Virkning til falsk Beroligelse, som en Misforstaaelse af den grundtvigianske Doctrin kan føre med sig[1]), — berettiger dog neppe, selv om Udtrykket kunde være mere correct, til et saadant quid pro quo.

Med Hensyn til Slutningsbemærkningen i Pastor B.s Indlæg — bortseet fra, hvad der forresten kunde være at sige om den — skal jeg blot gjøre opmærksom paa, at deri, at man til rette Tid gjør det Objective gjældende og til rette Tid det Subjective, at man gjør Indsigelse mod de forskjellige Excentriciteter, hvorved der skeies ud til den ene eller den anden Side, vil der neppe kunne paavises nogen Modsigelse.

---

[1]) Det Farlige ved Grundtvigianismen ligger i det Haandgribelige ved den, i dens udvortes Pegen paa Guds Rige og Sigen: „see her eller see der", hvilket fra en anden Side netop virker til dens lettere Indgang hos Mængden. Men Troen og Troesordet dække ingenlunde hinanden paa den Maade. Det kommer, som det i Belysningen af Grundtvigianismen ofte er fremhævet, an paa det Centrale (Act. 16, 31: „tro paa den Herre Jesum Christum, saa skal du vorde salig!"), ikke paa det Qvantitative.

Lag. Christian Scrivers Sjæleskat. Tredie Deel. Christiania. 1858. Gram. — Med denne Deel er første Bind af den omhyggelige og prisbillige Oversættelse af Scrivers Hovedværk, et af den lutherske Kirkes fortrinligste Opbyggelsesskrifter, afsluttet. Vi henlede Læsernes særdeles Opmærksomhed paa dette Værk, af hvilket de forhen udkomne tvende Dele tidligere ere anmeldte i Ugeskriftet (8de Bd. P. 438—439, 10de Bd. P. 126).

Kongelige Rescripter og Resolutioner, Love og Expeditioner, Geistligheden i Danmark vedkommende. Samlede og udgivne af **C. F. Schwartzkopf**, Cancelliraad. Ny Række. Fjerde Binds 2det Hefte. Kbhvn. 1858. Gyldendal. (140 Sider; Priis 80 ß.). — Med dette Hefte, der omfatter Rescripterne for Aaret 1853, er 4de Bd. (cfr. Ugeskr.s 11te Bd. P. 87) afsluttet. Idet vi henlede Opmærksomheden paa dette for Geistligheden vigtige Værk, gjøre vi opmærksom paa, at Forlæggeren, indtil 31. Decbr. 1859, betydelig har nedsat Prisen paa hele Samlingen af „Geistlige Rescripter", idet saavel den ældre Række (Rosenvinge's Udgave) som den nye, der tidligere tilsammen kostede 22 Rd. 24 ß., nu kunne erholdes for 10 Rd. 80 ß. (af den nye Række er Prisen paa de 3 første Bind nedsat fra 6 Rd. 32 ß. til 3 Rd. 16 ß.), med Forpligtelse til at subskribere paa Fortsættelsen. Saafremt herved en større Afsætning opnaaes, vil Fortsættelsen blive leveret til en efter Omstændighederne lavere ansat Priis.

Ledige Embeder. 17. August. Skrydstrup i Tørninglehn under Ribe Stift; Reg.s Sum 1045 Rd. — 26. Aug. Lundum og Hansted i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1172 Rd. — 27. Aug. Errindlev og Olstrup paa Lolland; Reg.s Sum 1900 Rd. — Vaalse paa Falster; Reg.s Sum 1198 Rd.

Entledigelse. 18. August. Sognepræst for Fruering og Vitved, Provst for Hjelmslev og Gjern Herreder i Aarhuus Stift, M. J. Schjørring, paa Ansøgning i Naade fra bemeldte Provsteembede.

Udnævnelser. 12. August. Cand. theol. G. C. A. Richardt til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Hørby i Sjælland, J. C. Mathiesen. — 25. Aug. Cand. theol., 2den Lærer ved Realskolen i Nakskov, J. J. F. Friis, til Sognepræst for Horne og Asdal i Aalborg Stift. — Sognepræst for Vaalse paa Falster, A. Ammentorp, til Sognepræst for Jordløse og Haastrup i Fyen. — Adjunkt ved Kathedralskolen i Viborg, L. V. Sprechelsen, til Sognepræst for Uggerslev og Nørre-Høyrup i Fyen. — 27. Aug. Sognepræst for Skjelby og Gundersley i Sjælland, P. L. Husum, til Sognepræst for Traneberg paa Samsø. — Cand. theol. L. C. Dehlholm til Sognepræst for Aske under Lolland-Falsters Stift.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien

Nr. 40-41. Den 10de September. 1858.

Indhold. 1. Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget (sluttet). 2. Erklæring; af Provst Becker. 3. Om Ægteskabsstiftelse og Fraskiltes Vielse; af Dr. Fog. 4. Literære Anmeldelser. 5. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Landsthinget 1857.

Meddeelt efter Rigsdagstidenden.

(Sluttet).

Derpaa gjordes Lovforslaget i dets Heelhed til Gjenstand for Forhandling, og Cultusminister Hall udtalte sig om det paa følgende Maade: „Jeg har ikke villet tage Ordet under de Forhandlinger, der have fundet Sted angaaende de tvende Dagsordener, hvilke nu ere tilendebragte. Jeg gaaer ud fra, at det i det Hele taget ikke er ønskeligt eller maaskee passende, at der fra Ministeriets Side tages Deel i eller søges nogen Indvirkning paa Afgjørelsen af slige Spørgsmaal, som det, der her har foreligget. De Betragtninger, som i denne Henseende ere blevne gjorte gjældende, idetmindste af en af Forslagsstillerne, have ogsaa tilstrækkelig viist, at der ikke egentlig vilde være nogen Anledning for Ministeren til at tage Ordet derom; men jeg har dog ikke troet at kunne fritage mig for at udtale mig lidt udførligere ved Slutningen af disse Forhandlinger, hvor Spørgsmaalet bliver, om Lovforslaget i dets Heelhed skal vedtages eller ikke. Jeg erkjender fuldtvel, at Thinget kan være trættet af de Forhandlinger, der nu have

fundet Sted; og jeg er heller ikke selv uden Paavirkning deraf; men jeg troer dog, at det er nødvendigt, at idetmindste flere Punkter blive berørte, som ere bragte frem under Forhandlingernes Gang, for at disse kunne bringes saaledes sammen i et Resumé, at i alt Fald min personlige Stilling kan komme til at staae fuldkommen klar overfor denne Sag. Jeg beklager, at i det Hele Discussionen er bleven ført af saa faa Medlemmer, og det vilde have været særdeles ønskeligt, at Udtalelser fra flere Sider havde fundet Sted. Det er ogsaa en Grund til, at det vilde gaae mig, som jeg troer, at det er gaaet flere af de Medlemmer, som have taget Deel i Forhandlingerne, at de meget ofte ere komne til Gjentagelser, og jeg maa ogsaa bede om Undskyldning derfor og i alt Fald søge Undskyldning i den fælles Skjebne. Jeg skal tillade mig at gaae tilbage til et Tidsrum, som oftere er berørt under disse Forhandlinger. Det ligger ikke saa langt tilbage som Christendommens Indførelse, eller som Reformationens Indførelse, ja ikke engang som 1848, der er bragt paa Bane, og om hvilket Aar jeg troer det kan siges, at ogsaa dette er af en noget exceptionel Beskaffenhed, og at det i alt Fald vilde være vanskeligt, fra hvad der dengang foregik med Hensyn til de kirkelige Sager, at drage nogen Slutning med Hensyn til de foreliggende Forhold. Jeg skal kun gaae tilbage til et Tidspunkt, der nu ligger omtrent 4 Aar fjernet fra os. Det er nu om nogle Dage 4 Aar siden, at den Commission blev sammensat, som oftere er omtalt i Thinget, og af hvilken jeg selv havde den Ære at være Medlem, saavelsom den ærede Ordfører og et andet meget fremtrædende Medlem i denne Sag, den ærede 4de Landsthingsmand for 1ste Kreds (Madvig). Vi samledes i en Majoritetsbetænkning, som ogsaa oftere er bleven omtalt, og det kan vel synes, som om vi imidlertid i de 4 Aar ere komne noget fra hinanden. Den ærede 4de Landsthingsmand for 1ste Kreds har gjort Rede og Rigtighed for, hvad der i denne Henseende har indvirket og maatte indvirke paa ham, og jeg skal naturligviis ikke forsøge at gaae ind derpaa; jeg har fuldkommen kunnet forstaae, hvad der kunde have en saadan Indflydelse paa ham. Jeg skal derimod forsøge at klare noget fuldstændigere for Thinget, hvad der har udøvet sin Indvirkning paa mig, hvis Stilling har været endnu mere underkastet Forandringer overfor denne Sag end noget af de andre tvende Medlemmers. Jeg maa for det Første fuldelig erkjende, at min Stilling under Forhandlingerne i Kirkecommissionen ingenlunde var eller kunde være af den Art, at den egentlig kunde siges at have en særdeles frem-

ragende Betydning ligeoverfor den Afgjørelse, der fandt Sted, og navnlig paa Affattelsen af den Majoritetsbetænkning, som oftere er fremhævet. Mine to Collegers Stilling i saa Henseende var selvfølgelig af en langt større Betydning. Derimod skete det for mig meget Uventede, at det blev min Lod, omtrent et Aar efter at blive stillet overfor denne Sag som Kirkeminister. Jeg vil bede de ærede Medlemmer af Thinget at føre deres Tanke og Erindring tilbage til Vinteren 1854—55. Jeg seer jevnlig i andre Forhold den uhyre Glemsomhed, som i denne Henseende er tilstede, saa det kunde vel ogsaa frygtes, at det for Nogen var traadt i Baggrunden, hvorledes egentlig Tilstanden var i kirkelig Henseende dengang. Det vil maaskee erindres, at netop hiin Vinter blev betegnet med en Bevægelse, som vel kan siges at have været saa storartet og gjennemgribende som nogen af dem, vi have oplevet, nemlig den Kierkegaardske Bevægelse. Jeg veed ikke, om der er Nogen her i Salen, som skulde mene, at netop det Tidspunkt vilde have været passende til at fremkomme med et Forslag til en Organisation af Kirken. Jeg holder mig fuldkommen overbeviist om, at selv den ærede Ordfører, som vel er den, der har den største Varme og Iver for Sagen, ingenlunde vilde ønske, at der skulde være bragt Spørgsmaal frem om Kirkens Repræsentation og Organisation i den Tid eller i den, som fulgte umiddelbart oven derpaa. Jeg vil dernæst tillade mig at gjøre de ærede Herrer, af hvis Erindring det skulde være gaaet bort, opmærksom paa, hvilken Tilstanden var med Hensyn til de forskjellige kirkelige Sagers Løsning her paa Rigsdagen. Jeg har ved en tidligere Leilighed sagt, og jeg skal gjentage det — jeg skal gjentage det endogsaa efter de Forhandlinger, der nu have fundet Sted, — at det ikke er min Overbeviisning endnu, at der egentlig nogensinde paa Rigsdagen er viist nogen særdeles Iver eller Varme for Kirkeforfatningen, derimod er det ganske viist, at der laae forskjellige kirkelige Spørgsmaal for, som havde fremkaldt baade en heel Deel Iver og Varme, og navnlig Bitterhed og Uhyggelighed; det var Spørgsmaal, som ikke kunde finde nogen Løsning, idet man ikke fandt, at man fra Regjeringens Side den Gang tidligere kunde gjøre noget Skridt imode, og idet man fandt, at man maatte tilbagevise ethvert Skridt, der i denne Henseende kom fra Rigsdagens Side, som uberettiget. Dette var — for at jeg atter skal recurrere til min Stilling som Medlem af Kirkecommissionen — hos mig en meget overveiende Grund til at ønske, at en saadan Ordning af Kirkeforfatnings-Spørgsmaalet maatte komme frem, at man kunde slippe ud af den Uhygge-

lighed, der af mig var nokſom erkjendt og følt ſom Medlem af Rigsdagen. Det var ogſaa denne Mening, der fandt ſit fuldſtændige Udtryk i den Deel af Betænkningen, ſom af den ærede Ordfører for fuldſtændigt blev oplyſt. Man ſeer nemlig, hvormeget man lagde Vægt paa, at man ikke kunde fremkomme med Sager paa Rigsdagen til endelig Afgjørelſe. Jeg troer imidlertid, at det maa indrømmes, at de Sager, ſom netop dengang laae for, og ſom dengang meget hyppigt kom frem og hver Gang med en voxende Iver og Lidenſkab, bleve ſucceſsivt løſte paa en Maade, ſom man i det Hele taget har fundet ſig fuldkommen tjlfreds med. Jeg vil henviſe til Spørgsmaalet om Sognebaandets Løsning, til Spørgsmaalet om de forſkjellige Religionslæreboger, til Spørgsmaalet om Confirmation, til Spørgsmaalet om den verdslige Tvang med Hensyn til Daaben. Det maa viſt erkjendes ſom et Gode, at disſe Spørgsmaal ere blevne løſte; og naar der ſpørges, hvorledes det har været muligt, at de have kunnet løſes uden Kamp og Bitterhed, maa Svaret blive, at det væſentlig ſkyldes, at det er fra Miniſteriets Side bleven ſat igjennem, at en Afgjørelſe ikke fandt Sted, forinden en kirkelig Stemme blev hørt desangaaende. Der har aldrig fra Miniſteriets Side været Tale om at give denne Stemme anden Charakteer og Betydning, end at den maatte kaldes en kirkelig Stemme. Jeg troer ikke, det paa nogen Maade gik an at udtyde det ſaaledes, at det var en Stemme fra hele Folkekirken, og det blev ogſaa dengang almindelig anerkjendt her. Saaledes bleve disſe Sager afgjorte. Der ligger nu et Spørgsmaal for om at bringe en endelig Afgjørelſe tilveie af ſelve Folkekirkens Forfatning. Jeg tillod mig ſtrax, da dette Spørgsmaal blev bragt frem, at udtale ſom min Overbeviisning, at den eneſte henſigtsmæssige, naturlige og frugtbringende Maade at faae dette Spørgsmaal løſt paa var at tilveiebringe Forhandling om Sagen, hvor geiſtlige Stemmer fra forſkjellige Sider kunde komme tilorde, og det var derfor der udgik Opfordring til Geiſtligheden at ſamle ſig paa Landemoderne. Da dette Spørgsmaal blev ſorrige Gang bragt frem her i Thinget af den nuværende ærede Ordfører, udtalte jeg dette ſom min Hensigt, og han yttrede ogſaa dengang, at der kunde være Anledning til at høre Geiſtlighedens Stemme derover. Jeg udtalte fremdeles ligeſom han, at det var mit Ønſke og Haab, at det maatte viſe ſig, at Geiſtligheden følte ſig kaldet til ved disſe Forhandlinger at ſlutte ſig til det fremkomne Forſlag i det Væſentlige. Dette Haab, har jeg allerede tidligere tilladt mig at udtale, er ſlaaet feil; det har viiſt ſig, at der

hos den overveiende Deel af Geistligheden er Ængsteligheb for at gaae ind paa Forslaget angaaende en endelig Ordning af Folkekirkens Forfatning. Jeg hørte vel den ærede Viceformand (Lehmann) yttre, at det var svage Indicier, hvoraf dette kunde udledes; men Enhver, der vil gjennemgaae samtlige Acter, maa vistnok kunne faae ud, jeg vil ikke sige, hvilken Mening der var tilstede hos Landemodernes oprindelige Medlemmer, men hvad Meningen har været hos den hele samlede Geistlighed. Jeg er vis paa, at den ærede Landsthingsmand, hvis han i sin tidligere Praxis har truffet paa et Indiciebeviis saa stærkt, vilde anseе det for et af de sikreste, han nogensinde havde truffet paa. Ved at gjennemgaae disse Acter troer jeg, at man kan komme til den Slutning, at der er overveiende Betænkeligheder tilstede for at skabe en Forfatning paa den foreslaaede Basis. Men det maatte da vel betragtes som en Selvfølge, at jeg ikke kunde anseе det for det rette Øieblik til at fremkomme med Sagen for Rigsdagen; derimod har jeg, og den ærede Ordfører har mindet derom, indrømmet strax, at jeg fandt det naturligt, at fra hans Side et saadant Forslag bragtes frem, og meget ønskeligt, at der blev givet Leilighed til en mundtlig Udtalelse saavel her som, hvis det kommer dertil, i det andet Thing om, hvorledes Rigsdagens Stilling var til denne Sag. Jeg troer, den ærede Ordfører ogsaa tydelig gav tilkjende, at det heller ikke kunde være hans Mening, at Ministeriet skulde paatage sig, saaledes som Sagen nu staaer, at føre den igjennem i Thinget og indstille den til allerhøieste Sanction; men derimod var jeg fuldkommen enig med ham i, at Forhandlingen her kunde have sin store Betydning, idet det derved kunde blive lagt for Dagen, hvilken Stilling Rigsdagen indtog til Sagen ligesom og til de Forhandlinger, der have fundet Sted i en anden Kreds.

Hvad nu Resultatet angaaer, der foreligger her i Thinget, da kan jeg vel ikke andet end indrømme, at mit Haab i en vis Henseende er gaaet i Opfyldelse, men jeg beklager meget, at det i en anden Henseende i høi Grad er glippet. Jeg er af den Overbeviisning, at Forslaget, som det foreligger, har modtaget flere væsentlige Forbedringer; men jeg troer, at der findes nogle Mangler deri, som kunde have været afhjulpne, og hvilke i høi Grad vilde have kunnet lettet dets fremtidige endelige Afgjørelse, medens det nu vil lægge Hindringer iveien, at dette ikke er skeet. Jeg har allerede tidligere udtalt, at jeg maatte samstemme i den Sammensætning, der ved Lovforslaget tiltænktes Kirkeraadet, og jeg har ikke senere fundet Anledning til at fravige denne Overbeviisning, hvortil ogsaa

Kirkecommissionen kom i dette Punkt. Der er derimod flere andre væsentlige Punkter, hvori Forslaget afviger fra, hvad Commissionen er bleven enig om, hvad ogsaa den ærede Ordfører da sluttede sig til og væsentligen bragte tilstede. Et af Punkterne har jeg allerede berørt, nemlig Spørgsmaalet om den endelige Afgjørelse af reen kirkelige Sager. Det var Majoritetens Mening i Commissionen, at det maatte bringes dertil, at reen kirkelige Sager ikke kom til at underkastes nogen Forhandling paa Rigsdagen, at det maatte ansees rigtigst, selv om det kirkelige Organ kun skulde faae consultativ Myndighed, at holde reen kirkelige Sager borte fra Rigsdagen. Dette er man imidlertid ikke gaaet ind paa her. Den ærede Ordfører omtalte, at man havde havt Sympathi for det Modsatte, men ikke havde villet stille Forslag. Den ærede Viceformand yttrede i denne Anledning — hvad jeg alt dengang vilde have imødegaaet, hvis Formanden ikke havde antydet, at dette ikke var Stedet dertil —, at vi ikke her gjøre noget for Geistlighedens Skyld, men for at vise, hvorledes Rigsdagen selv betragter Sagen. Jeg troer netop, det havde været bedst, at man var kommen frem med Forslaget; thi da havde man kunnet see, om Thinget deelte disse Sympathier. Imidlertid, det er nu uklart, om Rigsdagen eller i alt Fald Landsthinget vilde gaae ind derpaa, og det er et Punkt, der vil have væsentlig Betydning ligeoverfor Lovforslagets Skjebne. Fra Grundlovens Side troer jeg ikke, der maatte være noget imod at give det denne Charakteer. Jeg troer heller ikke, at man kan sige, at Staten derved skulde have seet bort fra det Forhold, hvori Folkekirken stod til den; thi, naar Staten med Hensyn til Folkekirken for det Første stiller den under en Statsminister, og altsaa henstiller kirkelige Sager til Kongens Afgjørelse efter Ministerens Indstilling, og dernæst henlægger den hele Afgjørelse under Rigsdagen, saa troer jeg ikke, der kunde siges at være Fare tilstede, naar man med Hensyn til reen kirkelige Anliggender overlader disse til Regjeringen i Forbindelse med et kirkeligt Organ, hvad ogsaa selv Udvalget har bragt i Forslag. Det andet Punkt angaaer Valget af Medlemmer til Kirkeraadet. Jeg maa ogsaa her bemærke, at man i Kirkecommissionen var gaaet ud fra, at Menighedsraadene skulde afgive Grundlaget for disse Valg. Man meente, at man ved saadanne Raad bragte en Samling af Mænd tilstede, der ifølge deres hele Livsvirksomhed kunde ansees for at have stor Interesse for de Forhold, der kom paa Bane i Kirkeraadet. Jeg kan paa ingen Maade erkjende, at der skulde være tilstrækkelig Grund til, med Hensyn til dette Punkt ved

Spørgsmaalet om den eventuelle Ordning af Forfatningen at gaae bort fra den Vei, der er fulgt af Ministeriet i de sidste Aar, ved at bringe en Forening af Præster og Menigheder istand i de omtrent 250 Menighedsraad i Landet; men jeg troer tværtimod, at det maa betragtes som et stort Gode, at noget Saadant er skeet. Det staaer jo altid frit for at træffe nærmere Bestemmelser angaaende disse Raad; men, som sagt, jeg troer, at der her ogsaa er en Afvigelse tilstede fra den Anskuelse, der af Commissionens Majoritet blev gjort gjældende, og ogsaa i saa Henseende er det beklageligt, at en saa stor Forskjellighed viser sig.

Jeg kommer nu til det sidste Punkt, og jeg skal indskrænke mig hertil for ikke, da Tiden er saa langt fremrykket, at trætte Thinget. Det er med Hensyn til de saa ofte omtalte Landemøder og deres Forhandlinger. Jeg troer, at det af et æret Medlem af Udvalget (Madvig) alt er udtalt, at man havde søgt at fremkalde en vis horreur for disse Landemøder, hvad der skulde komme ud af dem, og hvad de stode paa Nippet til at blive til; men jeg troer, at dette er meget ugrundet. Jeg frygter for, at man, ved at finde enkelte Udtalelser af Geistlige, har fundet sig saa ubehageligt berørt, at man derved er kommen til at overføre dem paa Landemøderne i det Hele, hvad dog i det Hele ikke er rigtigt. Jeg har allerede tidligere udtalt, at det ikke var noget ganske Nyt, men Noget, der før var skeet, og udtrykkelig omtalt, at der kunde blive Spørgsmaal om at samle Præsterne ved Landemøderne, for at der kunde blive Leilighed til at forhandle Spørgsmaal af almindelig kirkelig Interesse. Dernæst har jeg henviist til, at ad denne Vei har man bragt forskjellige Love frem, der ellers vanskelig kunde være komne. Det forekommer mig, at der er en vis Modsigelse i de Bemærkninger, som ere fremførte af den ærede Viceformand (Lehmann) om Landemøderne; han har i det Hele havt den største Tilbøielighed til at see Alt i saa sort et Lys som muligt; der har været Tale om deres fuldstændigt uorganiserede Tilstand, saa at der ikke engang udtrykkeligt var indrømmet dem Afstemning, hvori de kunde give deres Vota tilkjende. Dette blev fremhævet for at vise, hvor ulovlige de havde været, medens man dog derved havde overseet, at dette var en Mangel, der, hvis man ellers vilde benytte dem, med Lethed kunde afhjælpes. Men saa har man i modsat Retning sagt, at der laae en saa overordentlig stor Betydning deri, idet man har fremhævet, at man kunde være udsat for en smuk Morgen at vaagne op og see sig hensat under Præsteherredømmet, — og dette altsaa gjennem Præ-

sterne i disse uorganiserede Forsamlinger, hvor der blot var givet Leilighed til Forhandling; skulde der virkelig deri kunne sees nogen Fare? Jeg troer det ikke. Men hvad jeg derimod troer maa betragtes som en meget uheldig og meget faretruende Omstændighed med Hensyn til Ordningen af Kirkeforfatningen i sin Heelhed, er, hvis man ved disse faretruende Billeder, som vistnok for en væsentlig Deel skylde en levende Phantasi deres Tilblivelse, skulde bringe det dertil, at det skulde kunne betragtes som noget Ugjørligt at basere en Kirkeforfatning paa saavel et geistligt som et Lægmands-Element. Det er netop en Betragtning, der paa flere Steder i Landemoderne udtrykkelig er blevet fremhævet som Noget, der ønskedes og attraaedes, og jeg troer, at den ærede Ordfører, der nylig gjennemgik Landemodernes Forhandlinger, ikke alligevel gjorde det fuldstændigt. Det forekom mig, at den ærede Ordfører undlod at nævne Betænkningen fra Lolland-Falsters Stift, som, hvis jeg ikke ganske har glemt, hvorledes der stod — det er saa længe siden, at det er muligt, at jeg ikke erindrer det saa nøie, — gik ud paa en Antydning af en Samling paa Landemoderne i lige Antal af Lægmænd og Præster, valgte provstiviis. Denne for mig naturlige Maade er udtrykkeligt udtalt; men, saavidt jeg erindrer, var dette Stift det eneste, som den ærede Ordfører ikke nævnte. Med Hensyn til Ribe-Stift blev det af ham nævnt, at virkelig noget Saadant var yttret; med Hensyn til et af de andre Stifter blev sagt, at det udtrykkelig var nævnt, at man kunde ønske Deeltagelse af Lægmænd tilligemed Geistlige. Altsaa selv i Landemodernes Betænkninger troer jeg, det maa indrømmes, at denne Erkjendelse fremtraadte ikke saa lidet, at, naar Forhandlingerne paa Landemoderne om kirkelige Sager skulde have sand Betydning, vilde det være ønskeligt at have ikke blot geistlige Medlemmer, men ogsaa Lægmænd tilstede, og det er netop min Mening, at, naar man gaaer ind herpaa, vil der ikke blot kunne tilveiebringes en Overeensstemmelse i væsentlige Punker mellem endeel af Landemoderne, men — hvad jeg egentligt nærmest tænkte paa — en Overeenskomst med en stor Deel af Geistligheden. Der er Enkelte, der under Forhandlingerne udtalte sig for en saadan Ordning; men jeg maa tillige tilføie, at efter min Overbeviisning vilde et saadant Mellemled netop være af stor Indflydelse til at give selve den kirkelige Forfatning dens Indhold og Betydning i dens fremtidige Virksomhed for Kirken. Det er vel sandt, at man kan sige, — og det er tidligere fremført af den ærede Viceformand (Lehmann) — at det skulde see besynderligt ud,

om man skulde have Vanskelighed ved at skaffe 50 eller 27 Mænd til Kirkeraadet, medens man kunde skaffe saamange Tusinde til Menighedsraadene og Landemoderne; men jeg troer dog ikke, at det er saa besynderligt, som det fremstiller sig for den ærede Viceformand. Jeg tvivler ikke paa, at det er lettere at skaffe 27 Lægmænd tilstede, naar man ikke bryder sig om, hvorledes de komme forberedte til deres Gjerning; men, naar man derimod vil anse det som det Ønskelige, at de Mænd, der fra Lægstandens Side møde paa Kirkeraadet, ere saadanne, som i det Hele i deres Liv have Leilighed til at være noiere bekjendte med den kirkelige Tilstand rundt om i Landet, med Menighedernes hele Forhold, og som tillige ere nogenlunde inde i de — om jeg saa maa kalde dem — theoretisk-kirkelige Spørgsmaal, saa troer jeg, at det vil være ganske rigtigt, om man vil see sig om for at finde en Form, hvorunder de Mænd, der saaledes drages ind i denne Ordning, ogsaa kunne faae Leilighed til at vinde den Erfaring og Øvelse, som de vilde trænge til; og for mig stiller det sig nu som det ønskelige Billede med Hensyn til den endelige Tilveiebringelse af Kirkeforfatningen, at den bliver baseret paa Menighedsraadene rundt om i Landet, og at disse Menighedsraad, som altsaa ville have en stadig og blivende Stilling ligeoverfor de kirkelige Forhold i Menighederne, komme til at vælge de Valgmænd, der skulle træde sammen for endelig at vælge de lægge Medlemmer af Kirkeraadet, og jeg skjønner da ikke rettere, end at det er ganske naturligt og efter min Overbeviisning idetmindste meget ønskeligt, om det f. Ex. kunde blive Tilfældet, at der aarligt skete saadanne Samlinger samtidigt med, at Landemoderne vare samlede, bestaaende af Geistligheden over hele Stiftet med det større eller mindre Antal af Valgmænd rundt om i samme, som altsaa vare valgte i de forskjellige Menighedsraad, idet da disse Valgmænd under de Forhandlinger, som kunde finde Sted, og som vilde være den naturlige Forberedelse for den endelige Forhandling af Spørgsmaalene paa selve Kirkeraadet, vilde faae Leilighed til at komme tilstrækkeligt ind i disse Spørgsmaal og møde tilstrækkeligt forberedte paa Raadet. Kirkeraadet skulde jo kun samles hvert tredie Aar. Der vil heller ikke med Hensyn til de kirkelige Spørgsmaal, der kunne komme frem, være Trang til en hyppigere Samling for at fremkalde en hurtig Afgjørelse af Sagerne. Hvad der mere trænges til er, at de Spørgsmaal, der komme frem, kunne blive bedre overveiede og undergivne Discussion paa forskjellige Tider og Steder, og i saa Henseende skjønner jeg ikke rettere, end at det er meget ønske-

ligt, om saadanne Spørgsmaal kunne finde deres forberedende Forhandling og Bearbeidelse ved de aarlige Sammenkomster af Geistlige med de lægre Valgmænd til Kirkeraadet, som altsaa ogsaa der, hvor de naturligst ville være kaldede til at vælge Medlemmer af deres egen Midte, vilde kunne skaffe Folk, som bedre forberedte ville kunne indtræde i Kirkeraadet. Jeg troer ikke, at Rigsdagen paa nogen Maade vilde have bortgivet Noget af sin Ret eller sin Værdighed, eller at den paa nogen Maade vilde være udsat for nogen Fare af et overvældende Geistlighedsherredømme, naar en saadan Forfatning kom istand, der altsaa i sin øverste Spidse fik et saadant Kirkeraad, og jeg kan blot gjentage, hvad jeg ofte har sagt, at det er min bestemte Overbeviisning, at det er kun ved at naae til et saadant, at Forfatningen kan betragtes som virkelig bragt tilstede, og at jeg ikke i min Stilling vil indlade mig paa at bidrage til at slaae en anden Forfatning fast, som ikke naaer til dette Punkt. Jeg troer, at, dersom en saadan Forfatning kom tilveie, vilde det være muligt, at der derigjennem kunde virkes i høi Grad til Velsignelse for Landet i det Hele og fornemmelig for Kirken. Jeg troer, at vi da vilde kunne komme ud af en Tilstand, som visselig har sine Mangler, men med Hensyn til hvilken jeg dog maa udtale, at jeg troer, at de stærke Yttringer, der ere komne frem, navnlig fra den ærede Viceformands Side, ere overdrevne. Jeg troer ikke, at det kan nægtes, at der findes Mangler og Uregelmæssigheder i det kirkelige Liv som sikkert ogsaa i det politiske og som overalt, hvor der er Liv og ikke Død; men jeg troer ikke, at de paa nogen Maade fortjene den Betegnelse, som hyppigt er tillagt dem. Jeg troer derfor heller ikke egentlig, at der er stor Fare for, at vi, selv om Forfatningsspørgsmaalets endelige Ordning blev udsat endnu nogen Tid, derfor skulde gaae over til en ministeriel Vilkaarlighed, til et Præsteherredømme og Anarchi, som den ærede Viceformand (Lehmann) antydede. Jeg troer ikke, at der er nogen væsentlig begrundet Fare herfor. Men jeg er fuldkommen overbeviist om, og jeg er fra min Side rede til at virke til, at en saadan Forfatning kan komme frem i den fyldige Skikkelse, jeg har antydet. Derimod kan jeg ikke tilbageholde som Slutning at udtale den Bemærkning, at, dersom kun et saadant Organ blev bragt tilstede som det, der her i Udkastet er foreslaaet, uden at bringes i en saadan Forbindelse med andre Elementer paa Mellemstadierne, saa vil man derigjennem maaskee kunne skaffe en større formel Lighed tilstede med Hensyn til de forskjellige Afgjørelser, men jeg troer virkelig ikke, at man

derved vilde have naaet et saadant Maal, som vilde i nogen fyldestgjørende Grad tilfredsstille. Ja, jeg frygter endnu mere for, at det vilde vise sig, naar det kom frem, at netop Mangelen paa de Kræfter, der tilstrækkeligt forberedte sknlde bringes ind, vilde gjøre, at det Hele snart tabte sin Betydning, saa at det vilde gaae med denne Skabning, som med mange andre, hvortil vi have været Vidne i de seneste Aar, at man har ventet sig meget af dem, men at man, efterat have lært dem at kjende, ønsker, at man havde været fri for dem"

Herimod bemærkede Prof. Clausen: „Den høitærede Minister har gjort nogle Udsættelser ved det foreliggende Lovforslag. Hvad først angaaer § 3, Stillingen af de reen kirkelige Anliggender til Kirkeraadet og Rigsdagen, da troer jeg, at det Tilstrækkelige herom allerede er udtalt. Dette Punkt vil jeg altsaa forbigaae. Han omtalte dernæst som en stor Mangel ved Forslaget, at Valgene ikke vare støttede til Menighedsraadene, og han henviste til Kirkecommissionen, der var gaaet ud fra den Forudsætning, at Menighedsraadene skulde danne den egentlige Valgcorporation. Det er ganske rigtigt; men den høitærede Minister vil ogsaa erindre, at Kirkecommissionen gik ud fra den Forudsætning, at Menighedsraadene skulde have en fast, bestemt Organisation. Det er denne organiserede Skikkelse, der hidtil aldeles savnes; og Udvalget har i Præmisserne gjort Rede for sin Stilling, idet det har erklæret, at det vel var det Naturlige, at Menighedsraadene stilledes som Valgcorporationer, men at, saa længe som Menighedsraadene deels kun findes spredte omkring paa enkelte Steder og deels paa høist forskjellig Maade kunne være fremkomne og dannede, vil det ikke være rigtigt at nedlægge denne Function i Menighedsraadenes Hænder. Jeg veed heller ikke, hvorledes den høitærede Minister tænker sig Sagen, naar der er 250 Menighedsraad i Landet, de fleste Menigheder altsaa ere uden Menighedsraad —, om der i disse skulde vælges egne Valgcomiteer, hvilket vilde bringe en betydelig Complication ind i Forholdet, eller om Menighederne her skulde vælge som en Enhed, hvorved Valget vilde faae et forskjelligartet Udseende, en forskjellig Charakteer og Betydning.

Endelig har den høitærede Minister udførligere talt om Landemoderne. Jeg skal først tillade mig en personlig Bemærkning med Hensyn til det af mig forbigaaede Lolland-Falsterske Landemode. Jeg har ikke overseet, hvad derfra er bragt i Forslag; men jeg forbigik det forsætligt, fordi den

Ordning, som der er foreslaaet, er foreslaaet at skulle foregaae „ad administrativ Vei"; herpaa vil jeg bede lagt Vægt. Jeg mener, at det er en farlig Vei, hvorpaa her er givet Anviisning til Ordning af Kirken, om det end maaskee i forskjellige Forhold — derom vil jeg ikke dømme — kan være en rigtig Fremgangsmaade, nu at gjøre en nu en anden af saadanne Foranstaltninger, der hver for sig kunne være ubetydelige og uskyldige, indtil en Heelhed kommer istand, hvorpaa man ikke forud havde tænkt. Med Hensyn til Landemoderne har den høitærede Minister ved Sagens 2den Behandling udtalt, at han troede, „at der, i hvad der tidligere var foregaaet, kunde findes tilstrækkelig Grund til at benytte netop denne Institution som en naturlig Vei, ad hvilken man kunde faae en Udtalelse fra Geistligheden i det Hele". Han har til Begrundelse heraf anført forskjellige historiske Data. Disse Data ligge alle længere tilbage, ud over dette Aarhundrede, og jeg troer heri at kunne see en Stadfæstelse fra den høitærede Ministers Side af hvad jeg har paaberaabt: at i dette Aarhundrede ere Landemoderne ingensinde af Regjeringen blevne betragtede og behandlede som kirkeligt Organ. Ministeren har altsaa henviist til ældre Data, saaledes til „en Række af kongelige Reskripter, som netop bemyndigede Biskopperne til at tilkalde Stiftets Geistlige, for at der i Forbindelse med Landemodernes øvrige Forhandlinger kunde finde Forhandling Sted baade over mere theoretiske og over mere praktiske Æmner, vedrørende de kirkelige Forhold". Jeg havde ønsket en bestemtere Angivelse af disse kongelige Reskripter og hvad de ere gaaede ud paa; thi det er meget muligt, at de „theoretiske og praktiske Æmner", der ere angivne som Forhandlingsgjenstand, ere af en saadan Natur, at der deraf aldeles ikke kan drages nogen berettiget Slutning med Hensyn til den Sag, der her har været Landemoderne forelagt. Det eneste bestemte Datum, der af Ministeren er paaberaabt, er Reskriptet af 1737 fra Generalkirkeinspectionscollegiet, som, hedder det, „endogsaa udtrykkeligt udtaler det som en Opgave for Biskopperne at bringe det dertil, at Landemoderne mere skulle virke for deres Hovedformaal, nemlig for hvad der kunde være til Kirkens Gavn i det Hele". Men hermed er, mener jeg, just godtgjort, at nogen saadan Landemods-Virksomhed *ikke* har fundet Sted dengang. Det er dernæst en dødfødt Tanke, som saamange Tanker af Generalkirkeinspectionscollegiet, der ingensinde er kommen tillive. Og endelig holder jeg mig forvisset om, at den høitærede Minister er enig med mig deri, at Christian den Sjettes Generalkirkein-

spectionscollegium ikke bør gjælde som en Banebryder for os, at det ikke kan være ønskeligt, i 1857 at arbeide paa at bringe ind i Livet, hvad der i 1737 af Generalkirkeinspectionscollegiet har været paatænkt uden at være kommet tillive.

Men stærkest har den høitærede Minister gjentaget det, som han allerede tidligere har udtalt, at det efter hans Mening „netop er en Misfjendelse af den meest naturlige og heldbringende Vei, ad hvilken Kirkeforfatningen kunde komme frem hos os, naar Hovedforslaget gaaer ud fra, at Landemoderne ikke paa nogen Maade skulde kunne bruges som Element i en Kirkeforfatning".

Jeg maa dog her tillade mig at henvise til den saa ofte paaberaabte Kirkecommissions. Allerede den forberedende Comitee, som var nedsat i Kirkecommissionen, og hvoraf den høitærede Minister var Medlem ligesom ogsaa min høitærede Sidemand tilvenstre (Madvig), erklærede: „Den maa finde den paatænkte Udvidelse af Landemoderne utilraadelig, og finder, at Forfatningsvæsenet maa indskrænkes til Menighedsraadene og en almindelig Synode". Kirkecommissionens Majoritet, til hvilken jeg havde den Ære at høre, ligeledes med den høitærede Minister og min høitærede Sidemand, udtalte sig saaledes: „Hvad de mellemstaaende Led angaaer, der have været bragte i Forslag som selvstændige Organisationstrin: Conventer, Landemoder eller Stiftssynoder, da formenes det, at Bygningen vil, i alt Fald fortiden, blive paa ufornøden Maade sammensat. Det vilde falde vanskeligt at vinde en tilfredsstillende Virkekreds for disse Mellemtrin, og uden en saadan vilde hverken Interessen kunne vedligeholdes eller den dermed forbundne Opoffrelse af Tid og Kræfter kunne retfærdiggjøres". Hvad endelig Minoriteten i Kirkecommissionen angaaer, som androg paa et Kirkeraad, bestaaende af Bispopperne, da lyder dens Forslag: „Landets Bispopper skulle danne et Kirkeraad, maastee i Forening med enkelte af Regjeringen eller ved Landemoderne tilforordnede Medlemmer".

Det var altsaa den Rolle, som selv Minoriteten i Kirkecommissionen tiltænkte Landemoderne: alene som Valgcorporation, ingenlunde som Mellemled i den kirkelige Organisation. Jeg maa ogsaa tilstaae, at Landemoderne, selv i den udvidede Skikkelse, forekomme mig at ville staae ganske besynderligt i en kirkelig Organisation, som den er paatænkt og, saavidt jeg har forstaaet, ogsaa af den høitærede Minister paatænkt. Det er dog den første Fordring til enhver Organisation, at der skal gaae een Grundtanke derigjennem, at de forskjellige Led skulle nogenlunde være af eens Støbning; m-

hvorledes vilde Landemoderne, hvor Biskopper og Provster udgjorde den egentlige, urokkelige Stamme, staae til Menighedsraadene paa den ene Side og til Kirkeraadet paa den anden Side, som fremgaaede ved frie Valg? Heller ikke kan jeg tilbageholde den Bemærkning, at, saa aldeles stemt som jeg er derfor, at der tilkommer Biskopperne en Plads i Kirkeraadet, saa vilde jeg — og vist Mange med mig — finde Betænkelighed ved, naar de samme Mænd, som ere selvskrevne Medlemmer af det overordnede Raad, tillige skulle være Præsidenter i det underordnede Raad. Naar her Sagerne, efter den høitærede Ministers Yttringer, først skulle forberedes til at forelægges Kirkeraadet, troer jeg, at der vilde blive indrømmet Biskopperne en ikke tilbørlig Indflydelse.

Jeg kan iøvrigt ikke nægte, at, naar den høitærede Minister udtaler sig om dette Anliggende, da holder jeg mig helst til de oftere gjenkommende Udtalelser af hans uforandrede Overbeviisning om det, der er Hovedpunktet i Forslaget. Han har ogsaa erklæret den her foreslaaede Sammensætning for ikke alene „fuldkommen velbegrundet", men ogsaa for „den eneste i Tiden varige og betryggende". Men det maa være mig tilladt at yttre et Ønske om, at vi ikke blot havde Ministerens Udtalelse af hans personlige Overbeviisning, men at vi havde en ligesaa klar Udtalelse angaaende den ledende Regjerings-Tanke med Hensyn til Iværksættelsen af Grundlovens § 80. Jeg troer, at der om den herskер ikke liden Uvished og Tvivl, og jeg troer, at, dersom denne Regjeringstanke var bleven udtalt bestemt og klart, da vilde Tingene nu staae ganske anderledes, end de staae. Jeg troer, at, naar saaledes Landemoderne — for atter at komme tilbage til dem — have i det Hele erklæret sig veltilfredse med Tingenes nærværende Stilling, saa er det, fordi de gaae ud fra den Forudsætning, at Ministeriet begunstiger den af Landemoderne foreslaaede Udvidelse, saaledes at Kirkeforfatningen skulde i dem have sit Udgangspunkt. Jeg finder mig heri bestyrket ved en Yttring af det viborgske Landemode, som er meddeelt i Landemodsacterne: „De rette Veie", hedder det her, „ad hvilke Folkekirkens Udvikling til en sund og fuldstændig Repræsentation maae deels forberedes deels oppebies, har, efter Landemodets Formening, Ministeriet selv anviist derved, at det for det Første har anbefalet, men ikke paabudet, en almindelig Indførelse af Menighedsraad, og for det Andet har betegnet Landemoderne som Kirkens eneste for Tiden bestaaende Organer, indhentet disses Betænkninger i kirkelige Sager og begunstiget deres videre Udvik-

ling". Jeg troer, at navnlig Rigsdagen er berettiget til at vente en bestemt Udtalelse af denne Regjeringens Tanke, af den Retning, i hvilken det er Regjeringens Agt at bringe Grundlovens § 80 til Udførelse; og ikke mindre troer jeg, at Rigsdagen og hvert af dens Thing maa være opfordret til at udtale sig om, i hvilken Retning de antage, at Grundlovens § 80 bør skee Fyldest og iværksættes. Det er netop en saadan Udtalelse, der vil være Leilighed til at afgive ved Afstemning over det foreliggende Lovforslag".

Hertil replicerede Cultusminister Hall: „Det er maaskee tilstrækkeligt fra min Side, med Hensyn til de Yttringer, der nu ere fremkomne fra den ærede Ordfører, uden at gaae ind paa de første Bemærkninger, der fra hans Side fremkom — mod hvilke jeg forøvrigt kunde have Endeel at erindre —, blot at holde mig til hans sidste Yttringer angaaende min Stilling som Minister for Kirkevæsenet ligeoverfor denne Sag. Jeg troer ikke, at det er muligt at tilkjendegive tydeligere den Stilling, som jeg ogsaa som Minister indtager ligeoverfor denne Sag, end netop gjennem de Udtalelser, jeg nu nylig har gjort her i Thinget. Jeg troer ved de Skridt, der tidligere ere skete, tilstrækkeligt at have viist, hvilken Vei jeg vilde gaae. At et enkelt Landemode kan indklæde sine Yttringer om, hvad der hidtil er skeet, i en Dom, der baade i Henseende til sit Indhold kan være ubegrundet og overdreven og i Henseende til sin Form kan være uheldig, er naturligviis Noget, der ikke kan være afgjørende. Jeg havde i selve det Circulære, som gik om til Landemoderne, da der var Spørgsmaal om Forhandlingen af denne Sag, bestemt udtalt, at jeg endnu som hidtil i det Væsentlige sluttede mig til den Ordning af Sagen, som blev foreslaaet af Kirkecommissionens Majoritet, og som havde til sin Basis Menighedsraadene og til sin Slutning et Kirkeraad omtrent i den Skikkelse, som her er Spørgsmaal om. Jeg har dernæst idag tilføiet, hvorledes jeg har opfattet Landemoderne, det vil sige en aarlig Sammenkomst af Geistlige og Lægmænd ved Landemoderne, og deres Virksomhed som et Moment med af den tilkommende Forfatning, og jeg har herved, som jeg troer, tilstrækkelig tydeligt angivet baade den Vei, jeg vilde følge, og det Maal, jeg som Minister vilde sætte mig i denne Sag".

Ved den derpaa stedfundne Afstemning vedtoges „Forslag til Lov angaaende Dannelse af et Kirkeraad" (see „Ugeskr.s" Nr. 35—37 P. 137—139) med 22 Stemmer mod 13.

Erklæring i Anledning af Hr. Dr. theol. Rothes Yttringer i Nr. 33 af „Evangelisk Ugeskrift".

Naar Hr. Dr. Rothe i sin Artikel mod det indsendte Forslag om en Forandring i det nu brugelige Skriftemaal har tilladt sig at udtale, at dette ei kom til Behandling paa Landemodet, tildeels fordi Andragerne ikke havde sørget for en Ordfører, da er denne Yttring meget afvigende fra det Rette. Ligesom Undertegnede, som selv havde taget en meget væsentlig Deel i at bringe Forslaget om den attraaede Forandring i den Skikkelse, hvori det for snart halvtredie Aar siden blev sendt til Biskoppen, med Anmodning om, at det maatte blive gjort til Gjenstand for Forhandling paa Landemodet, betragtede sig som den Nærmeste til, naar det engang kom for, at tale dets Sag, saaledes var han ogsaa udtrykkeligen anmodet af Biskoppen om at foredrage det for de i Roeskilde forsamlede Embedsbrødre, og han havde beredet sig til efter bedste Evne at efterkomme denne Opfordring. At Tiden optoges saa aldeles af Forhandlingerne om Fraskiltes Vielse, var den eneste Grund til, at Andragendet om Skriftemaalet ei blev bragt paa Bane. Hr. Dr. Rothe henvendte sig selv, efterat hiin Materie var udtømt, til Undertegnede, og bad ham om at foredrage Skriftemaals-Sagen; han maa altsaa dengang vel have vidst, at en Ordfører ikke fattedes. Tiden var imidlertid saa vidt fremrykket, at det, da flere Geistlige alt havde fjernet sig, og Andre stode i Begreb med at gjøre det Samme, ikke syntes passende at begynde paa Udviklingen af en saa betydende Sag, hvis Drøftelse umueligen kunde bringes til Ende i den „halve Time", som, efter Dr. Rothes eget Ord, endnu var levnet.

Det beroer selvfølgeligen paa Biskoppen at fastsætte den Orden, hvori de til Forhandling antagne Sager skulle foretages, og Andragerne skulle ikke besvære sig over, at Fortrin blev givet et Forslag, som var indkommet umiddelbart før Landemodet, og som Ingen af de Tilstedeværende kjendte, før Hr. Pastor Lic. Fenger indledede dets Forhandling, fremfor deres Anliggende, som var indsendt i Mai 1856, og i Januar d. A. var bragt til almindelig Kundskab gjennem „Ugeskriftet". Dette Anliggende berører et af geistlige Mænd af saare forskjellig kirkelig Charakteer atter og atter udtalt Ønske, og turde vel ligesaafuldt som Forslaget om en Forandring i Lovgivningen om fraskilte Ægtefolks Vielse have

egnet sig til at forelægges den forsamlede Geistlighed til Overveielse. Hvad der har foranlediget dets Tilsideſættelse, veed Undertegnede ikke; en Ordfører har det ikke manglet, og bringes det til Forhandling ad Aare, og han da sidder paa Landemodet, skal det ikke savne en saadan.

Kiøng. den 19de Aug. 1858.

P. W. Becker.

Om Ægteskabsskilsmisse og Fraskiltes Vielse.

Af Dr. B. J. Fog.

I det Referat af de sidste Landemodsforhandlinger her i Stiftet, som er leveret i „Dansk Kirketidende" af 18de Juli, er der tillagt mig Yttringer, som jeg ikke kan vedkjende mig. Jeg har ikke udtrykt mig, som der anført, og dem, som ønske at kjende mine Udtalelser, tillader jeg mig at henvise til Landemodsacten. Det er imidlertid ikke med en Forvaring mod et urigtigt Referat, at jeg skal trætte Læserne. Men hvad der bevægede mig til at tage Ordet ved hine Forhandlinger, var paa den ene Side, at disse forekom mig at tage en Gang, som ikke kunde føre til gjensidig Forstaaelse, og paa den anden Side, at der selv fra Flere af dem, med hvilke jeg ellers meente at samstemme, vistes hen paa en Udvei, som jeg af alle anseer for den uforsvarligste og fordærveligste. De allerede fremrykkede Forhandlinger opfordrede til at fatte sig i Korthed, men da Referatet i „Kirketidenden" viser mig, hvorlidet mine korte Antydninger bleve forstaaede, finder jeg deri en Opfordring til at udtale mig nærmere om denne vigtige Sag paa et Sted, hvor mine Udtalelser ikke optage Ordet for Andre.

Det kan imidlertid ikke være mit Haab, at det, som jeg har at sige, skulde bringe en Sag til Afgjørelse, som har beskjæftiget Christenheden, saalænge den har været. Jeg kunde tilføie, at det end ikke kunde være mit Ønske. Thi det foreliggende Spørgsmaal er et saadant, som efter min Overbeviisning gjør sin største Gavn, saalænge det er i Uro og Bevægelse og holder Samvittighederne paa alle Sider vaagne. En falsk Løsning, som bragte Samvittighederne til Ro før

Tiden, vilde først være den store Ulykke. At bidrage til at forhindre en saadan, tør Ingen undslaae sig for, hvormeget han end kan mistvivle om sin Evne og sit Held til at bringe sin Stemme til at trænge igjennem.

Det har været almindeligt, saa ofte dette Spørgsmaal om Ægteskabsskilsmisse og Fraskiltes Ægteskab har været i Bevægelse, at der er blevet opstillet en dobbelt Opfattelse af vor Frelsers Ord i Matth. 5, 31. 32 og 19, 13—21, ligesom ogsaa af Apostelens 1 Cor. 7 — en strengere og en mildere — og at Striden er først om, hvilken af disse den er den bexettigede. At denne Maade at tage Sagen paa fra et christeligt Synspunkt er urigtigt, vil allerede fremgaae deraf, at den, saavidt jeg indseer, netop er den, som Herren dømmer paa de anførte Steder. Saaledes komme vi jo lige ind i de pharisæiske Skolespørgsmaal, møde selv som Repræsentanter for enten en strengere eller laxere Anskuelse, og stiller man sig paa Straaplanen, saa glider man, er man først kommen ind paa at tage Saltet af Guds Ord, da vil man ikke ende, førend man med Rabbi Akiba mener sig det tilladt, at stille sig fra sin Hustru, fordi en anden Qvinde behager mere. Det er da nødvendigt at tage Sagen paa en anden Maade, at see til, hvorledes det i det Hele forholder sig med Strengheden og Mildheden i Herrens Ord.

Aldrig er nogen Sædelærer optraadt med saadan Strenghed som Herren Jesus Christus. Hans Ord ere aldeles ubønhørlige, de staane Ingen. Har Du været vred paa din Broder uden Aarsag, er Du skyldig mod det femte Bud. Har Du seet paa en Qvinde til at begjære hende, da har Du forbrudt dig mod det sjette. Forarger dit Øie Dig, da riv det ud; forarger din Haand Dig, da hug den af. Slaaer Nogen dit høire Kindbeen, da vend ham dit venstre til, og vil Nogen tage din Kjortel, da giv ham ogsaa Kappen. Det er som bekjendt i Forbindelse med disse Ord, at ogsaa det lyder: Hvo som skiller sig fra sin Hustru uden for Hoers Sag, gjør, at hun bedriver Hoer, og hvo som tager en Adskilt tilægte, bedriver Hoer (Matth. 5).

Det er imidlertid ikke nærmest ved sin Strenghed, men langt mere ved sin Mildhed, at Evangeliet har vakt Forargelse. Aldrig havde man seet en Rabbi og aldrig har man seet en Sædelærer i saadanne Omgivelser. Toldere og Syndere holde sig nær til ham. En gjennemstuet Tyv er i hans daglige

Følge og deler hans Brød (Joh. 12, 6). Og hvad nu det angaaer, som her nærmest ligger for, da ville vi ikke fornemmeligen henvende Opmærksomheden paa Joh. 8, 1—11, hvor Jesus ikke har en Fordømmelse, men kun en Paamindelse til Qvinden, som Mosis Lov har dømt til Stening, eller paa Luc. 7, 37—50, hvor han modtager Hyldest af en berygtet Synderinde. Men man læse Joh. 4. Den Mester, som har talt om Skilsmisse som ovenanført, han sidder her ved Jakobs Brønd med en Qvinde, som har havt fem Mænd, og den, som hun nu haver, er ikke hendes Mand, og i den hele Tale med hende er ikke et Bebreidelsens Ord, men han oplader for hende Guds Riges og Troens Hemmeligheder.

Sammenholder man nu Strengheden og Mildheden i vor Frelsers Ord og Forhold, da vil det upaatvivleligt vise sig, at de ikke ere beregnede eller skikkede til umiddelbart at lægges til Grund for nogen Ordning af menneskelige Samfundsforhold, og det ligesaalidt for Kirkens, som for Statens. Thi saavel Strengheden som Mildheden ere uendelige og grændseløse, medens Lovgivningens Væsen overalt fordrer den nøiagtigste Begrændsning og Afmaaling efter de forhaandenværende Forhold. Jesus har selv fralagt sig Lovgiverens og Dommerens Gjerning (Luc. 12, 14: Menneske! hvo har sat mig til Dommer eller Deler imellem Eder?). Vil man derimod kjende, hvorledes Gud handler, naar han giver Love for et Folk, da efterlæse man Mosebøgerne netop angaaende det hele Forhold mellem de to Kjøn, hvor man vil træffe den omhyggeligste Omstændelighed og Hensyntagen. Men hvilken Ordning vil man grunde paa en Lov, som forud har dømt Alle for Mord og Hoer, som gjør det til Ret, at den, som har faaet et Slag, ogsaa skal modtage et andet, at den, hvem et Klædningsstykke er frarøvet, skal afklædes nøgen? Og vender man Blikket til den anden Side, hvilken Tugt vil man indføre, ligemeget i Kirke eller Stat, naar den, som gribes paa frisk Gjerning (Joh. 8, 4), vises hen til en syndeløs Dommer, og, naar Forbryderen endelig staaer for denne, Kjendelsen falder saaledes: jeg fordømmer Dig ei heller? Her er ingen menneskelig Mægling mulig. Det nytter intet, at trække lidt af paa Strengheden og lægge lidt til paa Mildheden. Det Uendelige forandres ikke ved Subtraction og Addition. I et ganske andet Lys staaer derimod Alt, naar Betragtningen fra de udvortes Samfundsforhold vender sig imod hvert Menneskes inderste Samvittighed. Saaledes udrette Strengheden og Mildheden i god Forstaaelse deres Gjerning, og man vil ingen Betænkelighed have ved at tage Herren ligefrem paa

Ordet. Saaledes som der er talet, siger Talen os, at der er Ingen, som jo har Grund til at frygte Helvede, men der er heller Ingen, som er udelukket fra Haabet om Himmerig. Der er Eet, som Christi Evangelium vil, hverken meer eller mindre, at Menneſket skal leve i Gud. Hvorledes vi end holde Gud fast, hvor Gud er, der er Helvede ikke. Kunne vi ikke gribe ham i Kraft af vor Retfærdighed, da aabnes os Adgang dertil ved Hengivelse i Guds Naade. I den er den eneste Hvile og Fred, der undes et Menneske, medens Samvittigheden isvrigt holdes i idel Uro og Spænding for ikke at tage Guds Naade forgjeves. Kunde man kjøbe Guds Rige ved at hengive en Haand eller et Øie, da vilde det jo endnu være usigeligt godt Kjøb, neppe Talen værd for den, som troer paa et evigt Liv, aldenstund Menneskenaturen er saadan, at der aldrig mangler paa dem, der ere villige til at sætte Lemmer, Liv og Helbred til for at vinde en forgyldt Stjerne paa Brystet eller Ligkisten. Men Herrens Ord, der kræve Selvfornægtelsens Offer, de kræve jo ogsaa, at vi skulle arbeide, medens det er Dag, at vi skulle see hen til Himlens Fugle og Markens Lilier. Saa tør vi ikke beholde vor Haand, thi den forarger os, tør ikke afhugge den, thi den skal udrette Livets Gjerning, tør ikke beholde vort Øie, thi det friſter os, og tør ikke udrive det, thi det skal beskue og lære af Guds Under. Vi kunne saaledes ikke være uden Synd i denne Verden, hvor Valget som oftest ikke stilles os mellem det Onde og Gode ligefrem, men mellem det Bedre og Værre, saa at vi ikke komme til nogen Beslutning anderledes end med den Bøn: Gud forlade os vor Skyld! Visseligen kan Strengheden ikke være stor nok for at bevæge os til at vælge det Bedste. Men det Første, som er at agte paa, er dog det, at vi vende Strengheden mod os selv til vor Frelse og ikke mod Andre for at besvære dem. Det kan jo dog ikke nægtes, at Herrens Ord om Skilsmisse findes i Matth. 5 cap. netop midt imellem de omhandlede Bud. Den samvittighedsfulde Christen vil da ikke troe, at det gaaer an, at slove Braadden paa Herrens Ord, hvor de træffe ham selv og Alle, for at vende dem i al deres Skarphed imod de forholdsviis Faa, der gjøre sig skyldige i Skilsmisse. Han vil betænke, hvor ulykkelige saadanne Mennesker i Reglen ere, førend det kommer saavidt med dem, og han vil paaminde sig om, at det bør sig at omgaaes varligen med dem. Det er saa saare let for den, der lever i et lykkeligt Ægteskab, i et velsignet Huus, at stille et Skriftord imod den, der tilbringer sine Dage i Angst og sine Nætter i Rædsel. Selv for den, hvem Gud

har forundt mindre Lykke, er det forholdsviis let at trække sig tilbage fra sine huuslige Ulemper til sin Studereſtue, og derfra udſlynge Ordets Lyn imod dem, hvis eneſte ſnævre Kammer ikke under dem et eneſte Øieblikks Hvile fra deres Elendighed. Saa maa det da idetmindſte ogſaa være disſe tilladt at ſvare med et Skriftens Ord: Hvi ſeer Du Skjæven i din Broders Øie, men Bjælken i dit eget bliver Du ikke vaer? Hvorfor gaaer Du med to Hænder og to Øine, baade med Kjortel og Kappe? Vil Du indbilde mig, at dine Øine og Hænder ere rene, og at Ingen begjærer dine Klæder! Hvorfor læſer Du endelig et Vers af et Capitel og ſpringer det Øvrige over?

Det er i det Foregaaende ingenlunde overſeet, at Ordene om Ægteſkabsſkilsmiſſe ikke blot findes i Matth. 5 cap., men ogſaa i Matth. 19, 3—12. Dette Sted er tværtimod tilbageholdt til Stadfæſtelſe af den ovenfor anſtillede Betragtning; thi det ſynes næſten at give en authentiſk Forklaring af Ordene i 5te Capitel. Phariſæerne komme til Jeſum og ſpørge, om det vel er tilladt at ſkille ſig fra ſin Huſtru for hvilkenſomhelſt Sag. Baade af Spørgsmaalet i og for ſig og af vor Kundſkab til Spørgernes Læreviis er det klart, at de ville have et Svar, ſtrengt eller mildt, men et ſaadant, at, naar de handle derefter, da ere de i denne Henſeende i deres gode Ret angerløſe for Gud og Mennesker. I Overeensſtemmelſe hermed faae de Svaret, at det aldeles ikke for nogen Sag, Hoer undtagen, er tilladt at ſkille ſig fra ſin Huſtru. Spørger et Menneſke om ſin Ret, da faaer han at vide Lovens evige, abſolute Ret. Men det er ſlet ikke om Menneſkets Ret, der forhandles i den foreliggende Sag, *men om Hjælpen i et Menneſkes Nødsſtand*. Man tænke ſig iſtedetfor Phariſæerne en ſtakkels Kone, hvis Ord omtrent faldt ſaaledes: „Jeg veed det nok, at det er en ſtor Synd at ſkille ſig ved ſin Ægtefælle. Men mit arme Hoved, fortumlet af Slag og Angſt, formaaer hverken at bede, troe eller haabe; kjæmpende med Vanvid kan det kun forbande den Time, da jeg blev født. Maa jeg ikke heller findes ſkyldig i eet Bud, end tilbringe et Liv, ſom er Oprør imod Gud. Jeg undſkylder mig ikke, jeg forſvarer mig ikke, men ræk mig en hjælpende Haand". Evangeliet har intet ſaadant Tilfælde, men den Præſt, hvem det mødte, gjorde viſt ret i at erindre, at det ogſaa er et Guds Ord: Han ſkal ikke ſønderbryde det knuſede Rør og ei udſlukke den rygende Tande, *indtil han udfører Retten til Seir* (Matth. 12, 20).

Hidindtil har Stedet i Matth. 19 viist sig ganske overeensstemmende med Matth. 5. Men hvad der giver førstnævnte Skriftsted en eiendommelig Betydning, er, at det foranlediger en yderligere Forhandling, som ikke nok kan vaaagtes. Jeiu Disciple have hørt det Pharisæerne givne Svar, og det bevæger dem til at udbryde: „Hvis Mandens Sag med Hustruen er saaledes, da er det ikke godt at gifte sig". Det er da ikke blot moderne Sentimentalitet og Humanisme, der finder det betænkeligt at gjøre Herrens Ord umiddelbart til Samfundslov. Men hans nærmeste Disciple, disse alvorlige, prøvede Mænd, som vel have offret mere for Guds Riges Sag end de fleste Nutids Præster, dømme Ægteskabet selv paa saadanne Vilkaar for utilraadeligt. Og nu mærke man, at Herren ikke svarer paa deres Indsigelse, at Vanskeligheberne dog med nogen god Villie lade sig overvinde. Nei! han svarer: „Dere re Gildinger, som have gildet sig selv for Himmeriges Riges Skyld. Hvo det kan magte[1]), han magte det". Hvad enten Ordet tages bogstaveligt om den legemlige Lemlæstelse, eller billedligt om den fuldkomne Virginitet, saavel i Tanke som i Gjerning, da er Sammenhængen klar nok. Disciplene erklære Frelserens Ord saa godt som uoverkommelige for et Menneske. Herren modsiger dem ikke, men han svarer dem, at Guds Lov ikke kan bøie sig efter Menneskers Skrøbelighed. Gud har Ret til at fordre Alt. Menneskene have ikke Ret til at kræve Grændse for Guds Fordring. Hvo der kan magte det, han magte det.

Stadfæster saaledes Matth. 19, 3—12 paa det Klareste Brugen af Matth. 5, 32. 33 som vendt mod al menneskelig Høihed, der vil have Ret imod Gud, da giver 1 Cor. 7 et uforligneligt Exempel paa, hvorledes en Herrens Apostel anvender sin Mesters Ord imod sine Medtjenere. Stedet er eet af de faa i de apostoliske Skrifter, hvor der synes at gives en bestemt Henvisning til de evangeliske Beretninger. Men hvorledes benytter Apostelen dem? Det er, som om hele Capitlet havde til Overskrift: „Jeg skaaner Eder" (V. 28). Her, hvor det ikke gjælder om at staae de Trodsige til Jorden, men at veilede og støtte Medbrødre, gaaer Alt ud paa, at bevare Velanstændighed og urokkelig Vedholdenhed ved Herren (V. 35). Strax fra Begyndelsen giver Apostelen en Anvisning til det,

[1]) Jeg tillader mig at foreslaae denne Oversættelse som den, der formeentlig bedst udtømmer Begrebet χωρεῖν.

ſom man nu nok ofte kalder at ſynde paa Naaden, en Talemaade, ſom til vor Troſt hverken er evangeliſk eller apoſtoliſk. „Det er et Menneſke godt", ſiger han i første Vers, „ikke at røre ved en Qvinde; men for Skjørlevnets Skyld", hedder det fremdeles i det andet, „have hver Mand ſin egen Huſtru, og hver Huſtru ſin egen Mand". Det Bedſte nævnes, men i Henblik til den menneſkelige Skrøbelighed tilraades det mindre Gode [1]). Med utrættet ſtaanende Omhu for Brødrene vender denne Betragtningsmaade tilbage under alle Former. Man føler det ved hvert Ord, hvor inderligt det ligger Apoſtelen paa Hjerte, at fremſtille Menigheden ſom en reen Brud for Herren, men ogſaa, hvorledes han overbærer med den menneſkelige Elendighed, og ikke undſlaaer ſig for at gjøre Indrømmelſer til Menneſkehjertets Smuds (V. 9). Saaledes kommer han da ogſaa til Skilsmisſeſpørgsmaalet. Han beraaber ſig paa Herrens Ord (V. 10), uden Tvivl de ſamme, ſom ligge for os. Men hvorledes anvender han dem? Den ſtrenge Dom for Hver, ſom i vore Dage i Striden om disſe Ord næſten altid ſtilles i Spidſen, udelader han aldeles. Denne Mand, ſom har lidt ſaa haardt under Trykket af den Lov, ſom hverken han ſelv eller hans Fædre har kunnet holde, er ikke haſtig til at knuſe ſkrøbelige Medbrødre med Lovens Hammer. Neppe har han nævnt Herrens abſolute Fordring (V. 10), førend han i hypothetiſk Form forudſætter dens deelviſe Overtrædelſe, uden at knytte et truende eller ſtraffende Ord dertil. Men rigtignok hedder det her: „Skilles hun og fra ham, da blive hun ugift, eller forlige ſig med

---

[1]) Ja! man kan vel endog vanſkeligt undgaae St. Hieronymi Concluſion: Si bonum est mulierem non tangere, malum est ergo tangere; og fremdeles: Suspecta mihi est rei bonitas, qvam magnitudo alterius mali malum vogit esse inferius. Iøvrigt er her ingen Anledning til at gaae ind paa Underſøgelſen, om Apoſtelen i og for ſig ſtiller Coelibatet høieſt, eller blot med Hensyn til den daværende Tids Tryk (*διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην*). Thi de, til hvem Apoſtelen ſkrev, vare ikke mindre abſolut forbundne til det, ſom Tiden fordrede, end til det, ſom altid fordres. Borgerne ere ikke mindre forpligtede til, hvad Krigen kræver, end til de ſædvanlige Ydelſer i Freden. Forresten ſtaa det med Matth. 19 og 1 Cor. 7 for Øie holde ſvært at nægte, at Herren og Apoſtelen ſætte Virginiteten ſom den høieſte chriſtelige Stand, naturligviis naar den er i Aand og Sandhed; thi Skinvæſenet er Livets Peſt og en Vederſtyggelighed for Gud. I ethvert Tilfælde burde, hvad vore Fædre og vi ſelv have oplevet, paaminde om, at der i det 19de Aarhundrede ogſaa er *ἐνεστῶσα ἀνάγκη* for Geiſtlige i Særdeleshed til at holde ſig uafhængige af Verden, naar det ellers kan ſkee med reent Hjerte

Manden" (V. 11). Her ſtandſe da Apoſtelens Indrømmelier paa dette Sted. Og dog maa det altid ſtilles ſom tvivlſomt, om de ſtandſe. Thi i det 27de og 28de Vers hedder det atter: „Er Du løſt fra en Huſtru, ſøg ikke en Huſtru. Men om Du og giftede Dig, da ſyndede Du ikke". Taget lige efter Ordet (λέλυσαι) ligger det vel endog nærmeſt at tænke Skilsmisſe ſom en af de Maader, hvorved et tidligere Baand er løſt, og ikke forkaſtelige Fortolkere have forſtaaet det ſaaledes. J og for ſig vilde denne Fortolkning ogſaa være i Overeensſtemmelſe med Fremgangsmaaden i hele Capitlet, hvor overalt det Ufuldkomne tilſtedes, naar der mangler Kraft til det Fuldkomne. Men lad denne Fortolkning være urigtig, — og nærværende Forfatter, der ikke lægger ſtor Vægt paa at faae et løsrevet Bibelord for ſig, tager ikke i Betænkning at tilſtaae, at den ikke tiltaler ham — Saameget maa dog paa den anden Side enhver opmærkſom Læſer af Guds Ord tilſtaae, at der er en dyb og gjennemgaaende Forſkjel paa de evangeliſke og apoſtoliſke Steder om denne Sag. De første fremſtille Guds Lov i dens ubønhørlige, Intet og Ingen ſkaanende Strenghed, og ſvare dem, ſom forfærdes over deres Skarphed, ved et endnu ſtrengere Ord, tungt at forſtaae og tungere at adlyde (Math. 19, 12). Her derimod er ſkaanſom Henſyntagen, ikke et dømmende Ord, men indtrængende Bøn og Formaning. Kun ſaaledes nævnes den ſtrengere Ret, at der hver Gang ſtilles ved Siden, hvad der endnu kan tilgives paa Grund af menneſkelig Skrøbelighed, hvad der endnu kan overbæres i en chriſtelig Menighed. Om nu Apoſtelen er kommen til Ende med ſin Overbærelſe, om det, ſom ikke udtrykkeligt nævnes, er i enhver Henſeende og under ethvert Synspunkt utilſtedeligt, er nu vistnok et alvorligt Spørgsmaal. Men Et betænke man dog, at Apoſtelens Ord i V. 11 („ſtilles hun og fra ham, forblive hun ugift, eller forſøne ſig med Manden") dog ikke lyde anderledes, end at ogſaa i vore Dage enhver alvorlig Mand vilde udtrykke ſig paa lige Maade, og ſaalænge der ikke forelaae noget Spørgsmaal fra de Paagjældende, vilde han ikke lettelig henvise til andet Ægteſkab. Apoſtelen ſvarer i Capitlet paa forelagte Spørgsmaal. Vi kunne lettelig foreſtille os, at Spørgsmaalet om Ægteſkab i Almindelighed, med Henblik til Herrens Paruſie, og om Skilsmisſe paa Grund af Uovereensſtemmelſe mellem en omvendt og en uomvendt Ægteſælle kunde blive omſtridte Punkter, medens der i den unge begeiſtrede Menighed ikke

Foranledning til at gaae nærmere ind paa det Spørgsmaal, hvad der var at gjøre, naar en Fraſkilt ikke kunde bære

den eenlige Stand. Men har Apostelen ikke udtømt alle Tilfælde, saa har han derimod udtalt et uovertræffeligt Princip for deres Behandling: Belanstændighed og urokkelig Bevholdenhed ved Herren (V. 35). Her have vi netop de Synspunkter forenede, fra hvilke enhver christelig Overveielse om sædelige Forhold maa gaae ud. Eet af to. Enten maa en Overtrædelse af Guds Bud betragtes som en saadan Trods mod hans hellige Villie, at den Skyldige maa ansees som den, der ikke længer holder ved Herren, har løst Samfundet med ham, og maa afskjæres som en raadden Green, i alt Fald indtil han afstaaer fra sin Modvillighed. Eller hvis man troer, at den Skyldige endnu kan bevares for Menigheden, da maa der søges Middel, at Belanstændigheden ikke ganske nedbrydes ved den skete Rift. I det foreliggende Tilfælde tilbyder sig saaledes kun en af disse to Udveie. Enten maa den Fraskilte, som indgaaer andet Ægteskab, paa hvad Maade dette end fuldbyrdes, ansees som den, der i ligefrem og egentlig Betydning lever i vitterlig, tilstaaet, for hver Mand vedgaaet Hoer, og Kirken maa da til enhver Tid fordre, at han afstaaer fra dette Forhold, og lader sin anden Hustru fare, hvis den skal erkjende ham for En af Sine, ligesom den vil fordre af Skjøgen, at hun opgiver sin skjændige Leveviis [1]). Eller hvis Kirken anerkjender det andet Ægteskab som et virkeligt og lovligt, da bør den ogsaa ved alle de Midler, som staae til dens Raadighed, bidrage til, at det overholdes ubrødeligt, som et Bærn for Belanstændighed, at den feilende og svage Broder ikke ganske skal fortabes i løse Forbindelser og bringe Forargelse og Forførelse ind i flere Forhold, paa samme Viis, som Apostelen tilsteder det første Ægteskab, som det, der idetmindste i hans Tid og for dem, til hvilke han skrev, ikke var godt, men bedre end det, som var værre. Imellem disse to Udveie har man Valget. Paa eengang derimod at anerkjende den Fraskiltes Ægteskab som virkeligt Ægteskab, hvilket han er pligtig at overholde, og paa samme Tid at nægte sin Bistand, at det indgaaes under saa bindende Former, som muligt, kan paa den ene Side kun tjene til at løse Vedholdenheden ved Herren, hvis Lov ikke kan bøie til Lydighed, og hvis Raade ikke kan tilgive, saa det virker til Omvendelse, men hvis

---

[1]) En katholsk Præst vil[illegible] finde mi[illegible]nelighed ved at absolvere en Skjøge, end en [illegible]aaet borgerligt Ægteskab, og det med fu[illegible] forudsætter en overveiet Beslutning, s[illegible]irkelige Anordning.

Manden" (V. 11). Her ſtandſe da Apoſtelens Indrømmelier paa dette Sted. Og dog maa det altid ſtilles ſom tvivlſomt, om de ſtandſe. Thi i det 27de og 28de Vers hedder det atter: „Er Du løſt fra en Huſtru, ſøg ikke en Huſtru. Men om Du og giftede Dig, da ſyndede Du ikke". Taget lige efter Ordet (λέλυσαι) ligger det vel endog nærmeſt at tænke Skilsmisſe ſom en af de Maader, hvorved et tidligere Baand er løſt, og ikke forkaſtelige Fortolkere have forſtaaet det ſaaledes. I og for ſig vilde denne Fortolkning ogſaa være i Overeensſtemmelſe med Fremgangsmaaden i hele Capitlet, hvor overalt det Ufuldkomne tilſtedes, naar der mangler Kraft til det Fuldkomne. Men lad denne Fortolkning være urigtig, — og nærværende Forfatter, der ikke lægger ſtor Vægt paa at faae et løsrevet Bibelord for ſig, tager ikke i Betænkning at tilſtaae, at den ikke tiltaler ham — Saameget maa dog paa den anden Side enhver opmærkſom Læſer af Guds Ord tilſtaae, at der er en dyb og gjennemgaaende Forſkjel paa de evangeliſke og apoſtoliſke Steder om denne Sag. De første fremſtille Guds Lov i dens ubønhørlige, Intet og Ingen ſkaanende Strenghed, og ſvare dem, ſom forfærdes over deres Skarphed, ved et endnu ſtrengere Ord, tungt at forſtaae og tungere at adlyde (Math. 19, 12). Her derimod er ſkaanſom Henſyntagen, ikke et dømmende Ord, men indtrængende Bøn og Formaning. Kun ſaaledes nævnes den ſtrengere Ret, at der hver Gang ſtilles ved Siden, hvad der endnu kan tilgives paa Grund af menneſkelig Skrøbelighed, hvad der endnu kan overbæres i en chriſtelig Menighed. Om nu Apoſtelen er kommen til Ende med ſin Overbærelſe, *om det, ſom ikke udtrykkeligt nævnes, er i enhver Henſeende og under ethvert Synspunkt utilſtedeligt, er nu viſt noget alvorligt Spørgsmaal*. Men Et betænke man dog, at Apoſtelens Ord i V. 11 („ſkilles hun og fra ham, forblive hun ugift, eller forſone ſig med Manden") dog ikke lyde anderledes, end at ogſaa i vore Dage enhver alvorlig Mand vilde udtrykke ſig paa lige Maade, og ſaalænge der ikke forelaae noget Spørgsmaal fra de Paagjældende, vilde han ikke lettelig henvise til andet Ægteſkab. Apoſtelen ſvarer i Capitlet paa forelagte Spørgsmaal. Vi kunne lettelig foreſtille os, at Spørgsmaalet om Ægteſkab i Almindelighed, med Henblik til Herrens Paruſie, og om Skilsmisſe paa Grund af Uovereensſtemmelſe mellem en omvendt og en uomvendt Ægtefælle kunde blive omſtridte Punkter, medens der i den unge begeiſtrede Menighed ikke var Foranledning til at gaae nærmere ind paa det Spørgsmaal, hvad der var at gjøre, naar en Fraſkilt ikke kunde bære

den eenlige Stand. Men har Apoſtelen ikke udtømt alle Tilfælde, ſaa har han derimod udtalt et uovertræffeligt Princip for deres Behandling: Belanſtændighed og urokkelig Bevholdenhed ved Herren (V. 35). Her have vi netop de Synspunkter forenede, fra hvilke enhver chriſtelig Overveielſe om ſædelige Forhold maa gaae ud. Eet af to. Enten maa en Overtrædelſe af Guds Bud betragtes ſom en ſaadan Trods mod hans hellige Villie, at den Skyldige maa anſees ſom den, der ikke længer holder ved Herren, har løſt Samfundet med ham, og maa afſkjæres ſom en raadden Green, i alt Fald indtil han afſtaaer fra ſin Modvillighed. Eller hvis man troer, at den Skyldige endnu kan bevares for Menigheden, da maa der ſøges Middel, at Belanſtændigheden ikke ganſke nedbrydes ved den ſkete Riſt. I det foreliggende Tilfælde tilbyder ſig ſaaledes kun en af diſſe to Udveie. Enten maa den Fraſkilte, ſom indgaaer andet Ægteſkab, paa hvad Maade dette end fuldbyrdes, anſees ſom den, der i ligefrem og egentlig Betydning lever i vitterlig, tilſtaaet, for hver Mand vedgaaet Hoer, og Kirken maa da til enhver Tid fordre, at han afſtaaer fra dette Forhold, og lader ſin anden Huſtru fare, hvis den ſkal erkjende ham for En af Sine, ligeſom den vil fordre af Skjøgen, at hun opgiver ſin ſkjændige Leveviis [1]). Eller hvis Kirken anerkjender det andet Ægteſkab ſom et virkeligt og lovligt, da bør den ogſaa ved alle de Midler, ſom ſtaae til dens Raadighed, bidrage til, at det overholdes ubrødeligt, ſom et Bærn for Belanſtændighed, at den feilende og ſvage Brøder ikke ganſke ſkal fortabes i løſe Forbindelſer og bringe Forargelſe og Forførelſe ind i flere Forhold, paa ſamme Viis, ſom Apoſtelen tilſteder det første Ægteſkab, ſom det, der idetmindſte i hans Tid og for dem, til hvilke han ſkrev, ikke var godt, men bedre end det, ſom var værre. Imellem diſſe to Udveie har man Valget. Paa eengang derimod at anerkjende den Fraſkiltes Ægteſkab ſom virkeligt Ægteſkab, hvilket han er pligtig at overholde, og paa ſamme Tid at nægte ſin Biſtand, at det indgaaes under ſaa bindende Former, ſom muligt, kan paa den ene Side kun tjene til at løſe Vedholdenheden ved Herren, hvis Lov ikke kan bøie til Lydighed, og hvis Raade ikke kan tilgive, ſaa det virker til Omvendelſe, men hvis

[1]) En katholſk Præſt vilde viſt finde mindre Vanſkelighed ved at abſolvere en Skjøge, end en Fraſkilt, der f. Ex. havde indgaaet borgerligt Ægteſkab, og det med fuld Ret, thi den legitime Form forudſætter en overveiet Beſlutning, ſom viſer aabenbar Trods mod den kirkelige Anordning.

Tjenere kun synes omhyggelige for at rede for dem selv, — og paa den anden Side til at nedbryde Velanstændigheden, som unddrages den væsentligste Støtte, som den har i Religionen. Bibelen har ligesaalidt leveret en Kirkeordinants, som en borgerlig Statsforfatning. At tage et enkelt Skriftord, der vendt imod Samvittigheden har fuld, ligefrem og absolut Gyldighed, og gjøre det til kirkelig eller borgerlig Anordning, vil saameget mere vise sig som Uret, som man dog, saaledes som det er viist i det Foregaaende, og vil vise sig i det Efterfølgende, ikke vil vove at gjennemføre det med alle Skriftens Ord. Vor Herre og Frelser, som med Mosis Lov foran sig i sin Mildhed hverken vil domme den, der gribes paa friskt Gjerning, eller i sin Strenghed indlade sig paa de Indrømmelser, som gjøres Hjerternes Haardhed, har aabenbart overladt Ordningen af de sædelige Livsvilkaar til menneskelig Overveielse. Christeligt kan denne kun foretages saaledes, at vi med Fuldkommenhedens Lov for Øie ikke glemme Hensynet til, hvad Menigheden til enhver Tid kan bære. Visseligen vil der saaledes altid vedblive at være Strid mellem dem, der selv formaae, og troe at kunne kræve af Andre det Fuldkomnere, og dem, der bekymrede for den menneskelige Skrøbelighed troe, at burde nøies med det Ufuldkomnere. Gud bevare os for, at denne Strid nogensinde maa ophøre. Kun bør vi dog Alle vogte os, at vi ikke, idet vi eftertragte det Fuldkomne, affie Myggen og nedsluge Kamelen.

I ethvert Tilfælde beraabe man sig ikke paa den romerske Kirke, der absolut har forbudt Skilsmisse og Fraskiltes Ægteskab. Dette vilde i Sandhed være at gjøre denne Kirke høiligen Uret. Hvori den iøvrigt har feilet, deri har den ikke gjort sig skyldig, at tage et enkelt Skriftord og vende det imod Menigheden, medens den ikke regner det saa nøie med sine Præster og Forstandere. Den har heelt igjennem betragtet det nye Testamentes Henvendelser til Samvittigheden i gammeltestamentlig Aand som casuistiske Lovbud, og — vel at mærke — vendt deres skarpeste Side mod Klerestet, som for den er den egentlige Kirke. Sine Præster og Udvalgte har den paalagt Coelibatets strenge Lov, af dem har den fordret Fattigdom og ubetinget Lydighed. Troer man paa en saadan Kirke, troer man, at den virkelige Hellighed svarer til det ydre Skin, da vil man ogsaa finde sig i, at de kræve meget, som selv yde endnu langt mere. Paa den samme Ret kunne protestantiske Præster ikke gjøre Fordring, de, som gifte sig første Gang uagtet Matth. 19, 12 og 1 Cor. 7, 1, gifte sig anden og tredie Gang uagtet den udtrykkelige apostoliske For-

ordning 1 Tim. 3, 2, føre Processer om Mit og Dit uagtet Matth. 5, 40; 19, 21. 1 Cor. 6, 7, kjæmpe djærvelig som de, der ikke lettelig lade nogen Kindhest sidde paa sig uagtet Matth. 5, 39 o. s. v. Vil man optræde med det Nye Testamente i Haanden, som Lovcodex, da vil man snart føle sig tilskyndet til at vende tilbage til den katholske Moderkirkes Skjød; thi Alt vel overveiet, er det dog den, som meest har gjort Alvor af denne Betragtningsmaade. Men før man gjør dette Skridt, vil man dog betænke, at, hvorlidet vi destoværre i saa Henseende have at lade hinanden høre, da er det neppe for den katholske Kirkes sædelige Renhed, at vi behøve at slaae Dinene ned, og fremfor Alt erindre man, at den romerske Behandlingsmaade af det Nye Testamente har endt med at forvandle Moralen selv til et casuistisk System, hvorfra selv en hedensk Bevidsthed maa vende sig med Væmmelse. Protestantiske Geistlige have i Anledning af det foreliggende Spørgsmaal. bestyldt Reformatorerne for at behandle Ægteskabsforholdene med Letsindighed. Det er muligt, at Luther i sit eiendommelige Sprog har betjent sig af Udtryk, der ikke kunne frikjendes for en vis Raahed. Det skal ikke nægtes, at hans og hans Collegers Responsum i Landgreven af Hessens Ægteskabssag fortjener Daddel. Men endnu visere er det, at Intet mere har væbnet Reformatorerne til deres dristige Kamp, end den dybe Harme over det Helligheds Skin, som dækkede en saa grændseløs Skjændsel, Forbittrelsen over, at saa stor en Deel af deres eget Liv var hengaaet i Munkedommets og Kleresiets Lænker, som, skjøndt sluttende sig til Skriftordet, i deres Anvendelse ikke tjente til Andet end til paa eengang at besudle og ængste Samvittighederne. Deres Lære og Praxis om Ægteskabsskilsmisse og Fraskiltes andet Ægteskab er ikke en enkelt tilfældig Udvæxt, som kan afskjæres, det Øvrige uskadt. Ingen af dem var i det Tilfælde, at de begjærede Skilsmisse for deres eget Vedkommende, og der kan saaledes ingen Mistanke være om, at de lode sig henrive af den Overbærelse, som menneskelig Egenkjærlighed saa let fristes til mod sine egne Svagheder. Men den Lov, som de ikke selv kunde opfylde, med den vilde de ikke besvære Andre. Havde de selv, geistlige Mænd, støttede og hjulpne ved alle de Tilskyndelser, som deres Stand ydede, ikke kunnet bære den eenlige Stand, da troede de ikke at kunne paalægge Ægtefæller, som modvilligt vare forladte, eller havde maattet flye for Mishandlinger, en Forpligtelse, der var langt tungere for dem at opfylde, da de hverken, som de selv, vare opdragne dertil, eller havde den Bistand i deres Standsforhold og Omgangen med det hellige

Embede, som de Geistlige. Med samme Consequents, hvormed den romerske Kirke, der forbød Skilsmisse, paalagde Præsterne Coelibat, Fattigdom o. s. v., med den samme tilstod Reformatorerne der havde hævet hine Forpligtelser for de Geistlige, ogsaa dem, der paa Grund af — menneskeligt talt — uudholdelige Forhold vare fraskilte, at indgaae andet Ægteskab. Streng imod Andre, mild imod sig selv, var en Grundsætning, som ingen af de to Confessioner har ladet sig komme tillast. Ved at gjøre den gjældende vil man neppe fortjene den Roes, at have læget Reformationens Brøst.

Men, siger man, hvorledes det end forholder sig hermed, hvormeget der end kan overbæres med den menneskelige Skrøbelighed, kan det dog aldrig paalægges Præsterne, som skulle udrette Guds Gjerning, at gjøre, hvad Guds Ord udtrykkelig har forbudt. Visselig ikke! Havde Gud forbudt at sammenvie Fraskilte, da burde ingen Magt kunne bevæge den Geistlige eller nogen Christen at handle derimod. Men Guds Ord har hverken befalet eller forbudt at vie enten den Ene eller den Anden. Man tage sig vel iagt, at forvexle sine egne Slutninger med det aabenbarede Ord. Dette har forbudet en Mand at skille sig fra sin Hustru og ægte en anden, altsaa er det forbudt, at sammenvie en saadan Forbindelse. Dette er dog kun en Slutning, omend en nærliggende Slutning. Men ikke alle nærliggende Slutninger ere sande, derfor heller ikke christelige. Den foreliggende har ikke saa faa skjulte Mellemled, der opledte og undersøgte maaskee ville vise sig hentede fra den romerske Kirkes ganske forskjellige Tankegang. Vielsen i og for sig er intet Sacrament, ingen directe guddommelig Indstiftelse, den formaaer ikke at gjøre noget Andet ud af Ægteskabet, end dette i sig selv er og var fra Begyndelsen (Matth. 19, 4—6), under hvilken Form det end indgaaes. Men saavist Ægteskabet selv er en guddommelig Indstiftelse, og fordrer en gjensidig Opoffrelse og Hengivelse, som intet blot menneskeligt Lovbud kunde forpligte til, saavist er det ikke blot passende, men nødvendigt, at dette lægges de Paagjældende paa Hjerte saa indtrængende og bindende som muligt. Efter vort Kirkeritual er Ægteskabet afsluttet derved, at Brudeparret, efterat deres gjensidige Erklæring er modtaget, forkyndes rette Ægtefolk for Gud og Mennesker, thi hvad derefter følger, henvendes som til dem, der nu have givet sig i Ægteskab [1]). Heri ligger ingen Frikjendelse for

[1]) Her er kun taget Hensyn til det Væsentlige. Enkelte Udtryk kunde jo vel trænge til en Forandring i Ritualet, saavel for Ægtevielse i Al-

allerede begaaet Brode. For saadan, som destoværre saa ofte er vitterlig ogsaa ved det første Ægteskab, maa Guds Naade søges andetsteds, navnlig ved Absolution og Alterbordet, hvorfra der ikke har været Tale om at udelukke Fraskilte. Men heri ligger vistnok, at fra nu af vil Gud og Mennesker domme de Sammenviede efter Ægteskabets Lov. Og bør dette ikke siges Fraskilte, som indgaae andet Ægteskab? Der ere de, som ville svare, at Saadanne ikke ere rette Ægtefolk for Gud. Men da bør de, som svare saa, ikke blot modsætte sig den kirkelige Vielse, men anvende al deres Indflydelse, alle deres Bønner og Overtalelser for at faae saadant Ægteskab forbudt under enhver Form, og er dette forgjeves, da bør de for deres Vedkommende erklære saadant Ægteskab som ugyldigt, og dem, der leve deri, som Guds Lovs modvillige Overtrædere, med hvem de intet kirkeligt Samqvem kunne have. Thi uforsvarligt fremfor Alt vilde det være, at kaste Mennesker ind i den Tvetydighed, at de efter een Lov bør leve og opdrage Børn med hinanden, efter en anden afholde sig fra og flye hinanden, at deres Samliv med Hensyn til Mennesker er et Ægteskab, med Hensyn til Gud er Hoer, og det daglig fortsat, vitterlig vedgaaet Hoer, — og at de endelig ved Siden af alt dette iøvrigt erkjendes og behandles som Christne.

Og det er hertil, man har henviist, ved at anbefale borgerligt Ægteskab for Fraskilte, en Udvei, som i Indledningen til disse Betragtninger er betegnet som den uforsvarligste og fordærveligste af alle. Har man dog betænkt alt det Forvirrende for Samfundets Samvittighed, alt det Opløsende for den sædelige Bevidsthed, som ligger i dette Forslag? Da borgerligt Ægteskab blev indført, var det ingenlunde for at lovliggjøre Forbrydelsen. Det vakte heftig Modsigelse hos christeligt sindede Mænd, da denne Form for Ægteskabsstiftelse betegnedes som gudsforladt. Dengang blev det paastaaet, at dette Ægteskab kunde være ligesaa hæderligt, ja ligesaa christeligt, som ethvert andet. Det blev foreslaaet som et Middel for dem, der af en eller anden Grund ikke ønskede Præstens Bistand ved denne Leilighed. Det blev hævet til Lov for dem, som ikke havde anerkjendte Præster til at forrette Vielsen. Men nu faaer Alt en anden Vending. Folkekirkens Præster

---

mindelighed, som for Fraskiltes i Særdelcshed. Men dette kræver en anden Overveielse, som her kun vilde overskygge Hovedsagen.

vægre sig ved at yde deres Bistand ved en heel Art af Ægteskaber, fordi disse — vel at mærke Ægteskaberne selv, ikke Vielsen, hvilken Guds Ord ikke omtaler — stride mod Guds Lov, og paa samme Tid henviser man dem til Øvrigheden. Med eet Slag dømmer man disse Ægteskaber som forbryderiske, og vil have Øvrigheden det paalagt at stifte dem. Kan det være ret, ærligt og sandt? Vilde man dog ikke i andre Forhold, hvor Konge eller Lov paalagde Øvrigheden at handle mod Guds Bud, f. Ex. at række Haand til Ustyldiges Drab, tilraabe denne: gjør det ikke, det er bedre at lide Alt, end tage Skade paa sin Sjæl. Det er netop det Fordærvelige ved dette Forslag, at der ikke er ret Alvor i det. Troede man det med fuld, stærk og levende Overbeviisning, at disse Ægteskaber vare forbryderiske, da vilde man saalidt henvise dem til Andre, som selv give sig af med dem. Men man stoler paa, at Retsbetjentene ikke ville tage det saa nøie, ikke ville have saa om en Samvittighed. Det er den verdslige Letsindighed, hvormed man trøster sig. Men ogsaa Folket vil vide at trøste sig. Det vil indsee, at man fra nu af har indført to Slags Ægteskaber, ved hvilke Alt er indrettet paa det Bequemmeligste og Behageligste. Første Gang, man attraaer Ægteskab, aabner Kirken sine Dørre, og udfolder sin Høitidelighed, vugger Sjælen i den søde Drøm om evig Kjærlighed og Troskab. Men skulde man saa blive kjed af det, da gaaer Alt saare nemt til. Man skal herefter ikke trættes ved at høre Præstens Jrettesættelser og Formaninger. Man skal ikke gaae ind under disse Hvælvinger, der see saa truende ud, naar de minde om svegne Løfter og begaaet Uret. Ganske forretningsmæssigt afgjøres Alt paa Contoiret, man aftaler en beleilig Tid med Retsbetjenten eller hans Fuldmægtig til at møde paa Thinghuset, og der bringes hele Sagen i Orden paa et Par Minutter. Ønsker man fremdeles at blive i Kirken og nyde dens Goder, da gaaer man nogle Dage efter til Alters. Paa de større Steder veed Præsten slet Jntet om det Passerede, paa de mindre har den svage Præst en ypperlig Leilighed til at lade, som om han Jntet veed deraf. I værste Tilfælde vil en nidkjær Præst i Skriftestolen holde en Straffetale i Eenrum, og derefter ere alle Forholdene i Orden. Men skulde man saa være ligesaa uheldig i det andet Ægteskab, som i det første, hvilke Puder har man da ikke at hvile Armene paa? Alt vel overveiet, er man slet ikke gift, det hele Forhold gjælder kun efter borgerlige Love og for Menneſter, og med disse er man villig at affinde sig og betale, hvad der skal betales. De ulykkelige Ægtefæller, som beraabe sig paa Gud

og Samvittigheden, ville saae at høre, at saadan Snak kunne de lade fare. De vidste nok, hvorpaa de indlode sig, da de indgik en Forbindelse, som Kirken ikke vilde vie. Den, som er mere fiin, og har lidt Hykleri til Tjeneste, vil finde Veien ligesom banet for sig, ei blot til at bedrage Andre, men til at bedaare sig selv. Han vil faae Samvittighedsskrupler ved at forsætte en Forbindelse, som savner Kirkens Velsignelse. At han skilte sig ved sin første Hustru, var vel en Synd; men nu gjør han det godt ved den dydige Handling, at han ogsaa sender den anden bort, vel at mærke, naar han ikke lyster at beholde hende længer. Disse Tilstande hører der ingen Spaadomsgave til at forudsige, thi de synes uudeblivelige, naar man tilsteder et Ægteskab, som man paa samme Tid erklærer vanhelligt. Ægteskabet kan, hvor og hvorledes det indgaaes, aldrig blive en reen borgerlig Contract. Thi aldrig vilde man ifølge et blot Contractforhold vove at forpligte Mennesker paa Livstid til en saadan absolut Hengivelse af deres hele Personlighed. Hvad enten Præst eller Borgermester forretter Pagtens Afslutning, da er det til Samvittigheden, de maae henvende sig, og Samvittigheden kan ikke andet end forvirres, naar det samme Forhold stemples som Lovbrud og Lovpagt. Men skulde det andet Ægteskab derimod blive lykkeligt, hvilke Samvittighedskvaler er der da ikke beredet dem, som netop under et lykkeligt Ægteskabs forædlende Indflydelse vækkes til med Alvor at betragte deres Forhold? Man forestille sig en ung Qvinde, som ledet af sine Forældres Raad og sit eget Hjertes Tilbøielighed har ægtet en Fraskilt, og med denne er lykkelig Hustru og lykkelig Moder, hos hvem da pludselig den Tanke vaagner, at hun ikke er gift, men lever et Frilleliv, og Kirkens Tjener, hos hvem hun søger Trøst, da maa sige hende, at hun vel efter Menneskers Lov er Hustru, men efter Guds Lov er Horeqvinde, og hverken tør raade hende at bryde med den ene Lov eller den anden. Det er ikke at forstaae, at noget Samfund skulde tillade, at dets Medlemmer lokkedes ind i saadan Tvetydighed, og at der legedes saa grusomt med de Uerfarnes Sjælefred [1]). Til

[1]) Anderledes forholder Sagen sig, naar Kirken ikke blot nægter Fraskiltes Vielse, men i det Hele bryder Samfundet med dem, og deres Ægtefæller. Enhver veed da, hvad han har at rette sig efter, og Ingen, der ikke allerede har brudt med Kirken, vil indlade sig paa saadanne Forhold. Selv i ukristelige Tider og Lande vil en saadan Kirkens Holdning derfor virke næsten lige med et borgerligt Forbud.

alt dette kommer, at den geiſtlige Mægling i Skilsmiſſeſager nødvendigviis maatte bortfalde, naar Kirken vægrer ſig ved at forrette Fraſkiltes Vielſe; thi den maa da ogſaa vægre ſig ved at udſtede det Beviis, ſom gjør Skilsmiſſe mulig under de beſtaaende Forhold. Det er ſørgeligt ofte af Præſter at høre denne Mægling omtale ſom lidet virkende. Hvor den foretages med Kjærlighed og Klogſkab, udretter den viſt ofte ikke ſaa lidt directe. Men end mere udretter den indirecte; thi uforligelige Ægtefolk, der nu vide, at de dog ſkulle møde for Præſten, henvende ſig i Reglen ſørſt til denne, ſom den, de kjende bedſt, og han faaer da Leilighed til at tale tilrette, ſørend Bruddet er blevet ulægeligt. Naar Præſten Intet har med Sagen lovligt at gjøre, ville de i deres Forbittrelſe imod hinanden ſnarere undgaae Præſten, om hvem de vide, at han vil raade til Forſoning, og han vil ſaaledes af Uvidenhed om Forholdene berøves Leiligheden til at virke ſom Fredsſtifter, et Hverv, ſom enhver redelig Præſt viſt oftere vil have ſaaet Raade til at udøve til Velſignelſe. I ethvert Tilfælde — dette maae dog Alle indrømme — vil den foreſlaaede Udvei gjøre Skilsmiſſe og Fraſkiltes paafølgende Ægteſkab lettere, og det er dog det, ingen chriſtelig Mand kan ville.

Men naar Alt ſaaledes bliver ved det Gamle, vil man ſige, da vil den gamle Forargelſe vedblive, vi ville faae at ſee Skilsmiſſer og Fraſkiltes Ægteſkab, ſom tilſorn, tværtimod Herrens Bud, der ſaaledes ſtaaer i hans Kirke ſom talt hen i Vind og Veir. Det er virkeligt Synd at tale ſaaledes. Skulle vi ikke glemme at ſørge og klage over det Meget, der fattes, da ſkulle vi heller ikke glemme at takke for, hvad Guds Evangelium underfuldt har udrettet, og daglig udretter. Det ſkal dog erindres, at da Herrens Ord om Ægteſkab ſørſte Gang lød, da ſvarede de bedſte, de redeligſte, de frommeſte Mænd, at hvis Mandens Sag med Huſtruen var ſaa, da var det ikke godt at giſte ſig. Og nu indgaaes Ægteſkaber ſelv af de Letſindigere og mere Verdslige i hundredeviis, uden at de tænke paa, at de igjen kunne lade ſig ſkille. Man ſee dog ei blot med Brede, men ogſaa med nogen Kjærlighed paa de virkelige Livsforhold. Da vil man ſee Mænd, der ſom Ungkarle neppe ſelv vidſte, hvor mageligt og flot de vilde have det, ikke ſpare ſig ſelv for noget nok ſaa anſtrengende og ydmygende Arbeide, for at bringe deres ſuurt erhvervede Dagløn til et Hjem, hvor en trættekjær, ſjudſket og uhuusholderiſk Kone neppe har beredet den Føde, ſom kan holde Livet i dem. Man træde ud en Vinterdag paa vore Torve og Stræder og ſee ſtakkels ſletbedækkede Qvinder i Slud og Kuld at drive de

kummerligſte Forretninger for at holde et Huus ſammen, hvor de dagligt lide Mishandlinger af en raa og laſtefuld Mand. Kirkeligheden vil da ſelv holde ſin Prædiken om, at hvad der er umuligt for Mennesker, det har Guds Evangelium gjort muligt. Eller tvivler man om, at det er Evangeliet, der udretter disſe Ting, da betænke man kun, at hver Gang Evangeliet har tabt ſin Anſeelſe ſom høieſte og ſidſte Morallov, da er det netop Ægteſkabet og Familieforholdet, der førſt er blevet opløſt (Islam, Anabaptismen, Revolutionen, „det unge Europa“, Mormonismen).

Endnu ere der to Indvendinger, hvoraf den ene er ligeſaa let, ſom den anden vanſkelig, at ſvare paa. Den førſte er hentet fra de Spotterier og Forhaanelſer, hvorfor Folkekirken paa Grund af den kirkelige Vielſe af Fraſkilte er udſat af allehaande Secterere og Andre. Hertil er at ſvare, at forſaavidt det er mange Secters uundværlige, i egentlig og ligefrem Betydning, eneſte legemlige og aandelige daglige Brød, at forhaane Folkekirken, da kan man være forvisſet om, at de ikke lade ſig tage Brødet ud af Munden. Forſaavidt derimod nogen Sect i en eller anden Henſeende ſkulde kunne fremſtille et bedre og renere Liv, ikke i Skinnet, men i Virkeligheden, end Folkekirken formaaer det, da er der kun Grund til at glæde ſig derover. Det vil ogſaa blive en gavnlig Suurdeig for Folkekirkens Medlemmer. Forſaavidt endelig nogen Sect i alle eller de fleſte Henſeender ſkulde viſe ſig renere i Liv og Lære end Folkekirken, da er det at haabe, at dennes Præſter ikke ville mangle Selvfornægtelſe til at ſige: hiin bør det at voxe, os at dale. Men indtil Saadant viſer ſig, gjøre de bedſt i, faſtholdende Reformationens ſtore Princip om Retfærdiggjørelſen af Troen, i Ydmyghed og Beſtedenhed at benytte enhver Leilighed, ſom det Samfund, hvori de leve, og ſom føder dem, endnu forunder dem til at fremme Sædelighed og ſand Menneſkelighed, der dog tilſidſt vil viſe ſig at ſtemme med ſand Chriſtelighed. Skulde de da høſte Bagvaſkelſe og Forhaanelſe for deres Gjerning, da kunne de troſte ſig med, at det idetmindſte er eet prophetiſk og apoſtoliſk Tegn, at lide ond Omtale.

Naar derimod adſkillige Præſter have erklæret det for ſtridende mod deres Samvittighed, at vie Fraſkilte, da er denne Indvending tung at ſvare paa. Ingen ſkal ukaldet tiltage ſig at være Dommer over Andres Samvittighed, eller lettelig tilbyde ſin Sjæleſorg til dem, ſom ikke begjære den. Men for dem, ſom kunde have Brug derfor, være endnu dette tilføiet. Den, ſom valgte Præſteembedet, vil fornuftigviis ikke

troe, at han valgte en Stilling, der var let for Samvittigheden. Det var ikke godt Andet, end at det var en tung Gjerning for Præſten, at omgaaes med Fraſkilte og deres Vielſe. Men den, for hvem den er tungeſt, vil maaſkee derfor mindſt overdrage den til nogen Anden, han vil maaſkee troe, at han netop derfor er meeſt ſkikket og kaldet til at udføre den ſelv. Allernødigſt vilde han ſee den overgaae til ligegyldige og ubekymrede Hænder. Det forſtaaes let, at mangen en Præſt har lidt Anfægtelſer ved at vie Fraſkilte; men naar han ſaae Vanvid og Selvmord være Følgen af, at Præſter have ængſtet Ulykkelige til at blive i Forhold, ſom overſteg deres Kræfter (Exemplerne ere tagne af Erfaring), naar han ſaae Fraſkilte, ſom endnu kunde bevares for et ſædeligt Liv ved alle de frelſende Baand, ſom Guds Barmhjertighed har knyttet til Ægteſkabet, ſelv naar der er Brøde forbundet med det, udelukkede derfra at ſtyrte ſig i al den Fordærvelſe, ſom er Følgen af løſe Forbindelſer, — vilde han da være ganſke ubekymret i ſin Samvittighed, eller vilde han troſte ſig ved det hedenſke Ordſprog: fiat justitia, pereat mundus? Mere end Andre trænge Præſter til at faae meget tilgivet og overbæret af Gud og Mennesker, ſaa være de idetmindſte ſom den, der fik meget tilgivet, men da ogſaa elſkede meget.

En chriſtelig Troſte-Bog mod Sygdom og Død. Udgiven af **P. A. Holm,** Adjunkt. Med et Muſik-Bilag af 10 Melodier. Kbhvn. 1858. Wroblewsky. (134 Sider; Priis 40 ß. — Muſikbilaget 8 ß.). — Om dette nye Opbyggelſesſkrift fra Hr. P. A. Holm's Haand gjælder tildeels, hvad vi bemærkede om de af ſamme Forf. udgivne Morgen- og Aften-Pſalmer og -Bønner (ſee Ugeſkr.s 11te Bd. P. 422—423). Skriftet indeholder endeel Skriftſteder, flere ſmukke Pſalmer (enkelte i temmelig antik Form) og nogle Bønner. Af Bønnerne har Hr. P. A. Holm ſelv forfattet omtrent Halvdelen. Som Exempel paa det Søgte og Smagloſe, ſom denne Forf. ikke kan holde ſig fri for, anføre vi, at han kalder Døden „han" (P. 32: „Ak! Jeg har ſeet, hvor gruelig haardt han kan angribe et Menneſke"), og at han i en Bøn efter en Afdøds Begravelſe (P. 109—110) takker Gud, fordi den Afdøde „ikke blev opædt af vilde Dyr eller opſlugt af Havets Bølger". (See ogſaa Bønnerne P. 39 og 44).

Om Begrebet Menneskens Søn. En Afhandling af **A. P. Adler**, Dr. phil. Kbhvn. 1858. Reitzel. (28 Sider; Priis 12 ß.). — Dette lille Skrift er en ny Variation paa det fra Fortalen til Forf.s „Prædikener" bekjendte Thema.

Ledige Embeder. 3. Sept. Skjelby og Gundersløv i Sjælland; Reg.s Sum 1500 Rd. — Sønder-Omme og Houen i Ribe Stift; Reg.s Sum 728 Rd.

Entledigelse. 29. August. Residerende Capellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, Dr. phil. F. P. A. Hammerich, der ikke har ønsket at anføge noget af de ved bemeldte Kirke nyoprettede tvende Sognekald, er meddeelt Decharge fra bemeldte sit Embede, med Tilkjendegivelse, at hans Udtrædelse af den geistlige Embedsstilling ikke skal være ham tilhinder for paany at erholde Ansættelse i geistligt Embede, saafremt han siden maatte attraae dette.

Udnævnelser. 29. August. Den residerende Capellan ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, C. W. Nielsen, til Sognepræst for det ved bemeldte Menighed nyoprettede søndre Sognedistrict. — Ordineret Katechet ved Trinitatis Kirke i Kjøbenhavn, J. Nielsen, til Sognepræst for det ved bemeldte Menighed nyoprettede nordre Sognedistrict. — Præst ved det kgl. Frederiks Hospital samt ved Fødsels- og Plejestiftelsen i Kjøbenhavn, C. Levinsen, til residerende Capellan for det ved Trinitatis Sogn i Kjøbenhavn nyoprettede søndre Sognedistrict. — Overlærer ved Sø-Etatens Drengeskoler, ordineret Katechet ved Bremerholms Kirke i Kjøbenhavn, P. Jessen, til residerende Kapellan for det ved Trinitatis Sogn i Kjøbenhavn nyoprettede nordre Sognedistrict. — Cand. th. Skolelærer og Kirkesanger i Sollested i Fyen, A. C. Blædel, til Sognepræst for Lomborg og Romb i Ribe Stift. — Det er bifaldet, at hidtilværende Sognepræst for Skrydstrup i Tørninglehn under Ribe Stift, F. C. Moe, der under 6te Juli blev bestikket til Sognepræst for Lintrup og Hjerting i Tørninglehn, maa, paa Ansøgning, ansees som ikke befordret til sidstnævnte Sognekald, og er derhos Sognepræst for Sønder-Omme og Houen i Ribe Stift, J. P. Bøttiger, bestikket til Sognepræst for bemeldte Lintrup og Hjerting i Ribe Stift. — 3. Septbr. Cand. th. D. R. B. Schmidt til Sognepræst for Dahler i Ribe Stift.

I de følgende Nrr. af Ugeſkriftet vil blive meddeelt: „Om Skriftemaal og Abſolution“, af Dr. Rørdam; „Proteſt mod den Paaſtand, at der findes Ironi i den hellige Skrift“, af en Landsbypræſt.

Næſte Uge udkommer intet Nr. af Ugeſkriftet.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſte Bladet med Poſten, er Priſen 2 Rd 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind) modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien

Nr. 42. Den 24de September. **1858.**

Indhold. 1. Om Skriftemaal og Absolution; af Dr. Nordam. 2. Johan Lasfenius. 3. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Om Skriftemaal og Absolution.

Af Dr. Nordam.

Skriftemaal og Absolution ere efter Sagens Natur saa nøie sammenknyttede, at det ikke kan blive Andet end en fuldkommen Misforstaaelse, at paastaae Absolutionens Haandhævelse i Kirken, naar man forbigaaet ethvert Hensyn til Skriftemaalet; thi den kirkelige Absolution forudsætter og kræver med Nødvendighed, at en personlig Syndsbekjendelse, et Skriftemaal, maa være gaaet forud som Handlingens organiske Fundament. Naar Kirkens Tjener ved en ganske særegen Act, høitidelig under Haandspaalæggelse og med Paaberaabelse af den Magt og Myndighed, som Gud har givet sin Menighed, tilsiger den Enkelte hans Synders Forladelse i den treenige Guds Navn, saa kræver Handlingens Begreb og Væsen et ligesaa specielt og individuelt Moment fra Vedkommendes subjective Side, at den, der begjærer eller modtager den kirkelige Absolution, maa have udtalt en Tilstaaelse om, at han erkjender sin Synd med Bedrøvelse efter Gud og begjærer Naade for Christi Skyld; ellers taber Absolutionen sin hele Berettigelse i kirkelig Brug, og tjener til Misbrug af det Hellige og til Nedbrydelse af Guds Rige istedetfor til Op-

byggelse. Skriftemaalet har derfor ogsaa i den christne Kirke stedse været erkjendt og er blevet fordret som en nødvendig Betingelse for den kirkelige Absolution, indtil den senere Tids mislige Kaar har indført i den danske Kirke og i en Tidlang hævdet den Uskik, at uddele Absolution uden Skriftemaal. Naar man seer paa denne aabenbare Afvigelse fra al christelig Kirkeorden, skulde man synes, at der iblandt alvorlige Mænd ikke let kunde opstaae Uenighed om, at Tidens Brøst hellere maatte tilraade, at lade Absolutionen fare og beholde Skriftemaalet, end omvendt; thi det, som Tidens Mennesker allerførst trænge til, er at komme til deres Synders Erkjendelse og Bekjendelse. Vor Kirkes Ritual, Cap. 4. om „Skriftemaal og Aflösning", indskjærper aldeles bestemt, at den kirkelige Aflösning ikke kan meddeles Nogen uden forudgaaende Skriftemaal. Men siden en udmærket Dogmatiker, hvis Granskning i den lutherske Troeslære vi have meget at takke, ganske har glemt Skriftemaalet, maa det vel være tilladt, at opfriske Erindringen ved et vidtløftigere Citat af Ritualet. Det foreskriver Communicanterne, „at indstille sig for Præsten i Skriftestolen, bekjende deres Synder for ham og bede om Aflösning". Dog skulle de, som have noget Særeget med Sjæleforgeren at forhandle, særskilt søge hans Raad. „Naar de saa ville skrifte, skulle de i sand Hjertens Ydmyghed fremkomme, og saasom for Guds eget Aasyn sætte sig med Ærbødighed ned paa Knæ for Herrens Tjener, mens de gjøre deres Skriftemaal og annamme Aflösning. Efterat Præsten har hørt en Synders Bekjendelse, og derhos fornummet en hjertelig Fortrydelse over Synden, samt en inderlig Længsel efter Guds Naade, med et christeligt og alvorligt Forsæt til en sand Bedring, da skal han med Beskedenhed og Sagtmodighed foreholde ham sin Synds Beskyggelighed og onde Fortjeneste efter Guds Lov, og derimod fremføre kraftig Trøst og Lægedom af Evangeliet, ligesom han befinder Enhver at være saaret til; stille ham Christi dyre Fortjeneste for Øine — med andet Mere, som en Guds Tjener efter enhver Synders Beskaffenhed bedst kan betænke, hvorpaa han omsider med Haandens Paalæggelse i den hellige Treefoldigheds Navn tilsiger ham alle hans Synders Forladelse, ikke ønskende eller med noget Vilkaar, om han gjør en sand Pønitentse, men med en vis og fast Slutning paa denne Maade: efterdi I af Hjertet angre og fortryde Eders Synder, og i en stadig Tro henflye til Guds Barmhjertighed i Christo Jesu, og derhos love ved Guds Naade at beflitte Eder paa et bedre og skikkeligere Liv herefter, da paa Guds og mit hel-

lige Embeds Vegne, efter den Magt og Myndighed, Gud selv har givet mig herovenfra til at forlade Synderne paa Jorden, tilsiger jeg Eder alle Eders Synders Forladelse i Navn Gud Faders, Søns og Hellig Aands? Amen". Det maa tilstaaes, at der er Consequents og Orden i denne Ritualets Forskrift, ligesom den hele Act ogsaa fremtræder med en særegen Betydningsfuldhed; men det skal ogsaa bemærkes, at ligesaa alvorlig som Ritualet haandhæver Absolutionens Kraft og Betydning, ligesaa bestemt fordrer det den personlige Ydmygelse i Skriftemaalet. Og nu ønskede jeg gjerne at see et ordentligt Beviis, hentet fra den hellige Skrift og fra vor Kirkes Bekjendelse, eller fra anden christelig Betragtning, eller overhovedet fra fornuftige Grunde, for, at det er ret og tilladeligt at bortkaste Skriftemaalet, men beholde Absolutionen. Vil man derimod sige, at denne hele Act ikke passer for vor Tid, og at det vilde være en Umulighed at fordre Skriftemaal af Alle, eller at restituere det som almindelig Regel, efterat det nu engang er gaaet af Brug, saa svare vi: vel, den Tanke kunne vi godt gaae ind paa, men saa er det en ligefrem Følge, at naar Tiden har bortkastet Skriftemaalet, er den ogsaa pligtig at undvære Absolutionen. Skriftemaal og Absolution ere alene passende og have alene Noget at betyde for dem, som trænge dertil, — som Confessionen med stor Sandhed siger, for „de urolige og ængstede Samvittigheder". Naar man sætter sig paa Ritualets Standpunkt, saa er det fast ubegribeligt, at man kan ville fastholde Absolutionen, efterat man har bortkastet Skriftemaalet, eller dog tilladt det at forsvinde. Den Augsborgske Confession lægger den samme Vægt paa Skriftemaalet og betragter stadig Absolutionen som uopløselig bunden til Skriftemaalet. Ellevte Artikel, med Overskrift: „om Skriftemaalet" (de confessione), siger: „Om Skriftemaalet læres, at man bør beholde den private Absolution i Kirkerne, skjøndt det ikke er fornødent, at alle Synder opregnes i Skriftemaalet, efterdi det dog er umuligt, som David siger i Psalmen: hvo mærker Vildfarelserne"? 24de Artikel. „Fremdeles tilvænnes Folket at bruge Sacramentet med hinanden, saamange som dertil ere skikkede; hvilket forøger Ærbødigheden og Andagten ved de offentlige Religionshandlinger. Der tilstedes og Ingen, uden de tilforn ere prøvede" (Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati). I den 25de Artikel, som ogsaa har til Overskrift: „Om Skriftemaalet", hedder det: „Skriftemaalet er ikke aflagt i vore Kirker; thi det er brugeligt hos os, at Sacramentet ikke gives Nogen, uden de tilforn ere prøvede

og absolverede (Confessio in ecclesiis apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus domini, nisi antea exploratis & absolutis)". Saaledes tilholder altsaa baade Confessjon og Ritual, hvad der ogsaa selvfølgelig ligger i Sagens egen Natur, at Absolutionen ikke kan eller bør finde Sted i Kirken uden Skriftemaal; og vi tør upaatvivlelig paastaae, at baade Reformatorer og Ritualets Forfattere vilde have anseet det som en aabenbar Formastelse, dersom man havde budet dem at forkynde Absolution uden Skriftemaal. Men da det nu er vitterligt, at Skriftemaalet er forsvundet af kirkelig Brug hos os, er det paafaldende, at en lutherst Dogmatiker, som Dr. Rothe, i hans Artikel om Absolutionen her i „Ugeskriftet" Nr. 33, aldeles forbigaaer ethvert Hensyn til Skriftemaalet, uagtet han selv anforer Art. 24 og 25 af den Augsborgske Confessjon, og seer og citerer „explorati". Men naar Dr. R. yttrer, at man vil losrive sig fra Confessionen ved at henlægge Absolutionen til den private Sjælesorg, bør det først erindres, at man har losrevet sig baade fra Confessjon og Ritual, og fra sund christelig Tanke og Orden, ved at beholde Absolution uden Skriftemaal; og tillige maa det bemærkes, at man træder i en endnu større Opposition mod Ritual og Confessjon, ved at ville hævde, som det Rette, den aabenbare Misbrug, at Absolutionen meddeles uden Skriftemaal. Da Andragendets ærede Modstander holder fast ved den officielle Absolution og ubetinget forsvarer Absolutionens Stilling i den kirkelige Ritus for Communionen, havde det været hans Pligt enten at vise os en Udvei til Skriftemaalets officielle Gjenindforelse, eller at godtgjøre, at den kirkelige Absolution er i sin Orden og i sin Ret, eller overhovedet er tilladelig efter christelig Grundsætning, uden Skriftemaal, uden personlig Syndsbekjendelse. Men Intet af dette er berort i Dr. Rothes Artikel. Det Punkt, hvorom hele Spørgsmaalet dreier sig, er netop forbigaaet. Det er et Uheld for Sagens Forhandling, som vi maae beklage, da vi ere overbeviste om, at en Dogmatiker, der er saa nøie bevandret i den lutherske Dogmatik, som Erasmus Næpius, vilde med sin Skarpsindighed have kunnet føre Undersøgelsen frem til en Afgjørelse; thi for Øieblikket staae de Grunde, hvorpaa Forslaget om Absolutionens Henlæggelse til den private Sjælesorg støtter sig, endnu uigjendrevne. Dersom det nu blot var et abstract Spørgsmaal, vilde Sagen have mindre Betydning; men den har en dybt indgribende praktisk Betydning, fordi Mængden, som seer og hører Absolutionen forkyndt, som den forkyndes, uden forudgaaende personligt Skrifte-

maal, forſtaaer bona fide Acten, ſom den ſtaaer der, ſom et opus operatum. Og, vel at mærke, Kirken bærer Skylden for denne Misforſtaaelſe og denne Misbrug, fordi den har taalt og tillader, at Skriftemaalet, ſom ene og alene er Abſolutionens organiſke Fundament og Støttepunkt, er afſkaffet. Man har ſagt, at den ſaakaldte Skriftetale godt kan træde iſtedetfor det egentlige Skriftemaal. Men, vi bede, hvad Forſtand kan der dog være deri, at en Andens Tale om Anger og Omvendelſe til mig ſkal være Æquivalent og Garanti for, at jeg angrer og bekjender mine Synder! Nei, naar Kirken ſkal paa ſin ſæregne og betydningsfulde Maade tilſige Nogen hans Syndsforladelſe, maa den ganſke viſt have Mandens eget Ord og egen Bekjendelſe for, at han angrer ſin Synd og begjærer Naade; thi dette, at jeg ſtiltiende lader mig Noget foreholde, og hører paa Eet og Andet, ſom kan blive talt, er ingenlunde Borgen for, at jeg gjør, hvad jeg hører, ligeſom Kirken overhovedet ikke kan indeſtaae for, at der i Skriftetalen allevegne bliver talt og foreholdt, hvad der bør at foreholdes, eller at de, der modtage Abſolutionen, faae at høre, hvad de burde høre for Abſolutionen. Og netop fordi Sjæleſørgeren ſtadig maa være ſig bevidſt, at der for Kirkens Vedkommende er intet Fundament for Abſolutionen, ſaaledes ſom den nu er ſtillet i Kirkens Praxis uden Skriftemaal, derſom ikke Skriftetalen omhyggelig foreholder Lovens Indſkjærpelſe til Syndserkjendelſe, ſaa følger heraf den Byrde, at Skriftetalen under dette Tryk ſjelden kan eller tør ved den Leilighed føre Sjælene til Hvile og Fred i Evangeliets Troſt, for ikke at ſtyrke hos Nogen en formaſtelig Tillid til Naaden. Det menige Folk, ſom ikke kan indlade ſig paa Subtiliteter, er i høi Grad undſkyldt, ja man kan næſten uden Skam ſige, er ved Kirkens Praxis berettiget til at misforſtaae og misbruge Abſolutionen ſom et officielt opus operatum, ſaalænge Kirken taaler og approberer Abſolutionens Brug uden Skriftemaal. Den menige Mand opfatter meget vel, at Abſolutionen er noget Andet end Evangeliets almindelige Forkyndelſe, han ſeer og hører af hele Handlingens Udførelſe, at den er en ganſke ſæregen og udtryksfuld Act til Forſikkring for hver Enkelt om hans Syndsforladelſe; han hører vel, at der tales om Betingelſer, men han ſeer, at Handlingen alligevel praktiſk udføres eens for Alle, uden at man i Gjerningen gjør nogen Fordring paa Betingelſens Opfyldelſe. Alt, hvad der før Abſolutionen kan ſiges og indſkjærpes om Syndsforladelſens Betingelſer, bliver ſtiltiende af Kirken ſelv i Gjerningen taget tilbage, og Betydningen af det Indſkjærpede bliver af Kirken

selv i Gjerningen tilintetgjort hos den store Mængde, ved Meddelelsen af Absolution uden personlig Syndsbekjendelse. Den naturlige Sands lærer den menige Mand alene ved den Demonstration, der ligger i Absolutionshandlingen selv, at dersom den er Noget og betyder Noget, saa er den et guddommeligt naadigt Tilsagn om Syndsforladelse for den Enkelte; men han seer, at der ikke kræves noget tilsvarende praktisk Moment fra den subjective Side. Menig Mand er altsaa lovlig undskyldt, at han efter Anviisning af Kirken selv modtager og forstaaer Handlingen saaledes, som den i Praxis gives til Priis for Misforstaaelse. Naar dette overveies, bør man ikke være tilbøielig til at forsvare en Misbrug paa Grund af, at den har vundet et Slags Hævd ved Praxis. Ved det eensidige Blik paa Absolutionens objective Indhold og evangeliske Trøst bliver det overseet, at der til sand og sund Christelighed i alle Forhold og paa alle Stadier udfordres en subjectiv Selvvirksomhed, der staaer i adæquat Correspondents med det Objective, som modtages. Det er upaatvivleligt, at mangen urolig og bekymret Samvittighed vilde langt snarere komme til sand Hvile i den guddommelige Naade ved personlig Syndsbekjendelse, end det nu er muligt, da man har berøvet Menigheden og fraholder den Syndsbekjendelsens sunde Lægedom. Saalænge Kirken hævder Absolution uden forudgaaende Skriftemaal, gjør den sig skyldig i fremmede Synder, fordi den selv vedligeholder Misbrugens Anledning. Kirkens Berettigelse til at tilsige den Angergivne Absolution, har unægtelig sin første Grund i Evangeliets almindelige Forjættelse og Trøst, men har ikke sin nærmeste Grund i dette alene, og er ikke Eet med dette, men er noget graduelt og organisk Forskjelligt fra dette, idet den paa en særegen udtryksfuld og individualiserende Maade henfører Evangeliets Trøst paa den Enkelte, og med Myndighed tilsiger den Enkelte hans Syndsforladelse i Christo. Her kræver Sagens Natur en ligesaa individuel Selvvirksomheds Act fra Subjectets Side, som er den personlige Syndsbekjendelse. Kirkens egen Forskrift og Lov paalægger og fordrer Skriftemaalet, førend Absolutionen forkyndes; hvorfor følge vi ikke denne uforkastelige Forskrift? Først, naar Kirken har iagttaget den Orden med Uddelingen af sine Goder, som den bør iagttage, og som den evangeliske Lære kræver, er den angerløs, naar Guds Naade misbruges af døde og vienc Lemmer. Der er sagt: hvad nytter Skriftemaalet, da det jo dog ikke fuldstændig kan forhindre Absolutionens Misbrug; ogsaa Skriftemaalet kan jo være en tom Form. Vistnok! Allerede

Holberg taler derom, og lader en Separatist fremføre sin Anke mod Skriftemaalet saaledes: „en Præst anmasser sig Guds Embede, tilgiver Synder, hvilket alene tilkommer den himmelske Dommer, og paa en simpel Bekjendelse, som han ikke veed, enten den er oprigtig eller sminket, erklærer Mennesker, som han ikke kjender, værdige til den hellige Nadvere“ (Epistler, ved Fabricius, S. 49). Det maa tilstaaes, at en Hykler kan aflægge en tom Bekjendelse med Læberne; men det bliver saa en Sag, hvis Ansvar hviler paa den Enkeltes Samvittighed. Kirken kan ikke gaae videre end til Bekjendelsen; naar denne er fordret og aflagt, maa den lade Gud domme om det Skjulte. Det er consequent af Holbergs Separatist, at protestere baade mod Absolution og mod Skriftemaal; men det er saare inconsequent, at lade Skriftemaalet fare og ville beholde Absolutionen, thi det er netop Skriftemaalet, som giver den kirkelige Absolution sin Berettigelse og Betydning. Det er en Confusion af forskjelligartede Momenter, naar man mener, at en stiltiende Hørelse af et Formaningsord om Omvendelse og Tro kan træde istedetfor den personlige Bekjendelse: jeg angrer og jeg troer. Hvad Betydning eller Nytte vilde vel Confirmationshandlingen have, dersom ikke den personlige Bekjendelse blev affordret og aflagt, men blot stiltiende forudsat? Hvad vil man domme om en Brudevielse, hvis Form blev indskrænket dertil, at Præsten holdt en Tale, og derefter umiddelbart, under stiltiende Forudsætning, at Brudeparret selv havde afhandlet det Fornødne med hinanden iforveien, fortsatte saaledes: efterdi I nu have indbyrdes samtykt og tilsagt hverandre at ville leve tilsammen i christelig Ægteskabs Stand, saa forkynder jeg Eder rette Ægtefolk at være? Derimod naar Brudeparrets personlige Erklæring er afgivet, da har den kirkelige Stadfæstelse sit naturlige Tilknytningspunkt og træder frem i sin Betydning, Kirken har en fornøden Sikkerhed for sin Forkyndelse om Ægteskabets Gyldighed; og det maa uden Tvivl ogsaa erkjendes, at Brudeparret selv kan have en ganske anden Hvile i den kirkelige Act, end det nogensinde kunde være Tilfældet, dersom den personlige Erklæring blev tilsidesat. Saaledes forholder det sig ogsaa ganske naturlig med Skriftemaalets Nødvendighed før Absolutionen; og vi maae vel sige, at i det hellige og vigtige Forhold imellem Mennesker og Gud er det endnu nødvendigere, at den subjective Stilling og dens Fordring kommer til at staae i sit fuldstændige klare Lys for hver Enkelts Bevidsthed, end i Forholdet mellem Menneske og Menneske.

Man har meent at kunne raade Bod paa det Mislige ved Absolution uden Skriftemaal derved, at man opgav Ritualets Forskrift om en ubetinget Absolution, og derimod anvendte en betinget Absolutionsformel: dersom du af Hjertet angrer o. s. v. Men heri maa jeg give Dr. Rothe fuldkommen Ret, at en betinget Absolution er en dogmatisk Misforstaaelse af hele Sagen, og tillige uden al Nytte og Trøst for den angergivne og bekymrede Sjæl. Thi hvad Hvile kan vel en urolig og besværet Samvittighed hente i „dersom"-mernes Uendelighed? Og, for at vende tilbage til den anførte Analogi, hvad Betydning vilde der være i en Brudevielse, der formuleredes saaledes: dersom I nu ville leve tilsammen i Ægteskabsstand, saa, under denne Forudsætning, forkynder jeg Eder at være rette Ægtefolk!

Det er forgjeves at søge en Udvei for at bevare den officielle Absolution, naar man ikke tør gaae til Sagens rette Grund og tilstaae, hvad Ingen let vil nægte, at det personlige Skriftemaal er ubehageligt for Mængden af vor Tids Christne, det passer sig ikke for dem, de forstaae det ikke. Naar man blot uforbeholdent vil vedkjende sig dette, antager jeg, at der ikke vil være nogen uovervindelig Vanskelighed for at komme til Enighed om Sagens kirkelige Ordning. Confessionen har netop grebet Kjærnen i Absolutionssagen, naar den siger (Art. 25.): „Vi sætte høi Priis paa Kirkens Absolutionsmyndighed, vi indskjærpe dens store Trøst for de besværede og bange Samvittigheder (perterrefactis conscientiis), og at Gud fordrer Troen, saa at vi skulle fortrøste os til denne Absolution, som en Røst, der lyder fra Gud, og at denne Tro i Sandhed erholder og faaer Syndernes Forladelse". Den kirkelige Absolutions Trøst vedkommer alene „de besværede og bange Samvittigheder", som ikke kunne finde Hvile i Forkyndelsen af Evangeliets almindelige Forjættelse, og som, for at faae Ro, maae have Evangeliets almindelige Trøst sig tilsagt og tilegnet, henført til sig, paa en ganske særegen prægnant Maade. Men til disse Samvittigheder, som ikke kunne finde Hvile paa anden Maade, kan der ogsaa gjøres og maa der fornuftigviis gjøres en ganske speciel Fordring: strift, bekjend din Nød og Angest for Kirkens Embede, saa har dette Embede ogsaa Myndighed af Guds Ord til at forkynde dig Afløsning. Og disse besværede Samvittigheder ville i Regelen ei heller være bange for at skrifte og bekjende, de ville ikke see det som et Aag og en Tvang, men føle det som en Lettelse og som en naturlig Orden. Men følgelig og naturligviis, da en saadan bevæget Sindsstem-

ning ingenlunde er eller kan være almindelig, men altid maa være noget Specielt og Særeget, saa lad Skriftemaal og Absolution være, hvad det fra Begyndelsen af har været og altid burde have været, en speciel og privat Sag for dem, som trænge dertil. Vor Tids Christelighed gaaer i Almindelighed ikke saa dybt, at den besværes med stor Uro af sin Syndighed. Derfor er det ganske i sin Orden, at man har Betænkelighed ved at fornye Skriftemaalet, som en Fordring, der kan gjøres til Alle. Og jeg maa tilføie, ogsaa i det Tilfælde, at Tidens almindelige Christelighed var normal, vilde det være urigtigt at opstille Skriftemaal og Absolution som Regel for Alle til enhver Tid og under alle Omstændigheder. Thi ogsaa alvorlige christelige Mennesker kunne jo have mange Tider i deres Liv, i hvilke Evangeliets almindelige Trøst og Forjættelse kan være dem nok til Fred med Gud. Vi maae i dette, som i saameget Andet, berømme Luthers sunde og sande Aandsfrihed, der forsvarer christelig Ret til at bruge eller undlade Skriftemaal og Absolution efter Enhvers egen Samvittighed. Dermed stiller han Sagen paa sit rette Standpunkt, som et individuelt Anliggende for christelige Mennesker. Det vilde være til Gavn for Kirken, om man vilde have dette i Betænkning. Men dette maa staae fast, at den kirkelige Absolution for Enhver, der trænger til den og begjærer den, maa, efter Sagens Natur, støtte sig til det personlige Skriftemaal.

Dr. Rothe mener, at det Andragende, som han misbilliger, fordi det begjærer Absolution med Skriftemaal henlagt til den private Sjæleſorg, har feilet deri, at man har kastet sin Betænkelighed paa det mindre betydende Punkt, istedetfor at vende Betragtningen til den vigtigere Sag, hvorledes man skal forebygge den hellige Nadveres Misbrug.

Hertil maae vi svare, at Andragendet holder sig netop til det Punkt, hvor Skaden er, hvor den officielle Kirkepraxis autoriserer Misforstaaelsen og Misbrugen af Kirkens Goder, fordi den tilsteder Absolution uden Skriftemaal. Det vedkommer aldeles ikke Sagen her i og for sig selv, hvad Vigtighed Nadveren har, eller hvad der kan gjøres for at forhindre dens Misbrug. Med Hensyn til den hellige Nadvere har Kirken ingen Forsømmelse at bebreide sig, naar den drager Omsorg for, at Selvprøvelsens Nødvendighed og Ansvar bliver Communicanterne indskjærpet, saa faaer Enhver gaae til Herrens Bord paa sit eget Ansvar, saaledes som ogsaa den apostoliske Forskrift er 1 Cor. 11. Men med Hensyn til Absolutionen har Kirken en alvorlig Bebreidelse baade at høre

og at gjøre sig selv, fordi den tværtimod sin Confessjon og sit Ritual og christelig Grundsætning uddeler Absolution til Alle uden at fordre Skriftemaal, der er den kirkelige Aflosnings nødvendige Betingelse og Forudsætning. Dette, som er Hovedpunktet i det omhandlede Andragende, og som i samme tydelig nok er fremhævet, bør ikke overseés. Andragendet handler om Skriftemaalet; Dr. Rothe bliver staaende alene ved Absolutionen. Jeg maa derfor gjentage det, at den Sag, hvorom her handles, er ikke Indvending imod, at der er Absolution, men imod, at der er intet Skriftemaal, at Kirken ved en utilbørlig Praxis tilsteder Absolution uden Skriftemaal, hvoraf Følgen er, at Kirken selv fremkalder Absolutionens Misforstaaelse og Misbrug.

Et andet Spørgsmaal er angaaende Stillingen af Skriftemaal og Absolution i Forhold til den hellige Nadvere. Da jeg kan henvise om dette Punkt til et tidligere lille Skrift: „Om Fornødenheden af en Reform i det kirkelige Skriftemaal" (1839), skal jeg her for Øieblikket blot berøre det, der kan synes nødvendigt at erindre. Ritualet siger: „De, som ville bruge det hellige Nadverens Sacrament, skulle enten Dagen iforveien eller samme Dag før Prædiken indstille sig for Præsten i Skriftestolen, bekjende deres Synder for ham" o. s. v. Ritualet forudsætter altsaa som en sat Orden, at Skriftemaal og Aflosning maa betragtes som den normale Forberedelse til den hellige Nadvere. Confessionen har: non solet porrigi corpus domini, nisi antea exploratis et absolutis („Det er brugeligt hos os, at Sacramentet ikke gives Nogen, uden de tilforn ere prøvede og absolverede"). Uden Tvivl ligger i Confessionens Udtryk en Antydning af, at man i dette Punkt ikke saae nogen Anledning til Uenighed med den romerske Kirke. Confessionen vil sige: vi følge den romerske Kirkes Skik og Brug med Hensyn til den officielle Forberedelse til Herrens Nadvere. Imidlertid maa bemærkes, at Udtrykket i den 24de Artikel: nulli admittuntur, nisi antea explorati, „Ingen tilstedes uden de, som forud ere prøvede", eller med andre Ord: „som forud have været til Skrifte", — hvorved hele Forberedelsesacten faaer Navn af Skriftemaal, viser tydelig nok, at Skriftemaalet var et bestemt Hovedmoment i denne Forberedelse. Det maa derfor nu, da dette Hovedmoment, Skriftemaalet, er forsvundet, baade efter Sagens Natur og i Henhold til Confessjon og Ritual blive et paatrængende Spørgsmaal, hvorledes man under denne Omstændighed rettelig skal forholde sig med den officielle Forberedelse til Herrens Nadvere. Dersom man kunde sige: Skriftemaalet har

Intet at betyde for den kirkelige Absolution, vilde Problemet være let at løse; men dette er det, jeg maa fordre beviist af en lutherſk Dogmatiker i saa Fald, at man er christelig berettiget til at beholde kirkelig Absolution uden forudgaaende personlig Syndsbekjendelse. Svaret vilde ei heller have nogen Vanskelighed, dersom man kunde sige: vi indføre Skriftemaalet paany efter Ritualet i den almindelige Forberedelse til Nadveren, og dermed er Sagen afgjort. Vistnok, da vilde der være en Consequents og Orden; men denne Afgjørelse viser sig vel omtrent for Alle som en praktisk Umulighed. Altsaa bliver der kun dette tilbage, at Absolutionen, der nu staaer som en ravende Ruin fra en tidligere Kirkeorden, og som nu, da dens Fundament, Skriftemaalet, er borte, uundgaaelig er udsat for factisk Misforstaaelse og Misbrug imod sit eget Diemærke, maa følge med Skriftemaalet, adskilles fra den officielle Forberedelse til Communionen, og derimod henvises og anvises til Brug for dem, som dertil føle Trang. Kirkens Praxis har i Forberedelsen til Nadveren brudt med Confession og Ritual, idet den har ladet Skriftemaalet forsvinde, og ikke mere gjør nogen Fordring derpaa; da nu den kirkelige Absolution paa det Nøieste er bunden til Skriftemaalet, maa denne ogsaa falde bort. Kirken kan christeligviis ikke længer beholde Absolutionen paa den Plads, hvor den fra en ældre Tid har været sat, og hvor den af den lutherſke Kirke blev beholdt, alene paa Grund af dens Forbindelse med Skriftemaalet. Den officielle Forberedelse til den hellige Nadvere maa dernæst blive at ordne i Overensstemmelse med Apostelens Forskrift: „hvert Menneske prøve sig selv, og saaledes æde han af Brødet, og drikke af Kalken. Thi hvo som æder og drikker uværdelig, æder og drikker sig selv til Dom, idet han ikke gjør Forskjel paa Herrens Legeme". Den hellige Skrift kjender ingen anden Forberedelse end Selvprøvelsens Alvor. Den christelige Kirke i mange Aarhundreder kjendte ei heller Andet. Først ved Lateransynoden i Aaret 1215 blev det fastsat ved Kirkelov, at Ingen maatte gaae til Herrens Bord uden efter Skriftemaal og Absolution; men hvad der blev grebet og befalet som kirkelig Tvang i den mørkeste papistiske Tid, kunne Evangeliets Bekjendere ikke have Betænkelighed ved at forandre, da tillige al christelig Erfaring lærer, at Skriftemaal og kirkelig Absolution ikke uden ved en Misforstaaelse kan fordres bestemt som Regel for Alle, som ville søge Herrens Bord. Den lutherſke Kirke fandt ikke Trang til at forandre den romerske Kirkeskik i dette Punkt; men Luthers private Yttringer om Skriftemaal og Absolution

vise, hvad ogsaa den historiske Undersøgelse om Sagens Stilling i den lutherske Kirke i Danmark stadfæster (Provst Heiberg: „om Skriftemaalets første Indførelse i den danske Kirke efter Reformationen". Theol. Tidsskrift, 4de Bind, S. 117.), at der var en liberal evangelisk Anskuelse, som var erkjendt og var gjældende, indtil Ritualet af Aaret 1685 foreskrev Regelen. Vil man nu her stadig paastaae: Ritualet skal følges, saa svare vi: I selv følge det jo ikke, I have brudt med det, I have opgivet Skriftemaalet, som dog er et befalet Moment i den officielle Forberedelse til Nadveren, og som er en absolut christelig Betingelse for den kirkelige Afløsnings Tilladelighed og rette Forstaaelse; vi fordre kun den nødvendige Consequents af Eders eget Brud med Ritualet, at Absolutionen følger med Skriftemaalet, fordi, naar den kirkelige Afløsnings Act er løsrevet fra sit kirkelige Fundament, medfører den kun meget tvivlsom Nytte for Enkelte, men aldeles vis Misforstaaelse og Misbrug hos Mange. Naar den almindelige Forberedelse til Communionen ordnes efter Apostelens Forskrift 1 Cor 11., vil man ogsaa vinde dette, at den hellige Nadvere klarere vil komme til at staae for den christelige Erkjendelse og Betragtning som det aandelige Livs positive Styrkelse, Stadfæstelse og Vext i Christo, istedetfor at, saalænge Skriftemaal og Absolution staae ufravigelig som Reglen til en værdig Altergang, maa denne væsentlige Betydning af Herrens Nadvere blive overskygget af den bestandige Begyndelse eller Anlob til Anger og Omvendelse, som ligger i Skriftemaal og Absolution.

Dr. Rothe ytrer den Frygt, som jeg ogsaa har hørt udtalt af en anden anseet Theolog, at, naar Absolutionen blev tagen bort fra Forberedelsen til Nadveren, vilde den dermed ogsaa ganske gaae tabt for kirkelig Brug. Men, idet jeg angaaende Absolutionen i sig selv fuldkomment samstemmer med den augsborgske Confession, og netop fordi jeg gjør det, fordi jeg troer, at den er noget Andet og noget Mere end en løs Ceremoni, ogsaa troer, at Kirken og Kirkens Embede har et svært Ansvar, naar den, som nu factisk er Tilfældet, selv foranlediger Misbrug og Misforstaaelse af Absolutionen, — idet jeg forud bemærker dette, ligger Svaret nær paa hiin Befrygtelse, nemlig, at, saafremt man ikke indskrænker Kirkens Begreb til det materielle Forsamlingshuus, saa vedbliver jo Absolutionen at være til fuld Tjeneste i Menigheden under den private Sjæleforg for Alle, der begjære den, og som dertil ere skikkede. Og det forekommer mig, at den ogsaa da først paa en naturlig Maade efter Evangeliets Grundsætning

vil kunne blive et levende organiſt Led i Kirketjeneſten, fordi alle de Convenientſens Henſyn og Gener, ſom nødvendig maae belemre Skriftemaalet under officielle Former og gjøre denne Act hos den ſtore Mængde til en tom Form, ville falde bort. Skriftemaalet vil komme til at fremtræde i ſine egne ſimple Klæder efter deres Evne og Leilighed, ſom føle Trang dertil; og den kirkelige Afløsnings Troſt vil ſaaledes være paa ſit rette Sted, ſtaae paa den Grund, hvorudfra den er fremvoxet fra Begyndelſen. Det er meget ſandſynligt, at Skriftemaalet ſucceſſivt er ſvundet bort fra vor officielle Kirketjeneſte, ſaa at ſige død af Tæring, fordi det efterhaanden er blevet en almindelig Fornemmelſe fra alle Sider, at det factiſk var i de fleſte Tilfælde kun en død Form. Og der er liden Sandſynlighed for, at Skriftemaalet nogenſinde, naar det ſkal behandles officielt i Manges Nærværelſe, kan blive Andet end en tom Form. Ogſaa af den Grund høre Abſolution og Skriftemaal ifølge deres eget Væſen ikke til det Officielle, men til det Private. Men ſaalænge der endnu gives beſværede Samvittigheder i en chriſtelig Menighed, vil der ogſaa vedblive at være Brug for den kirkelige Afløsning. Derſom derimod ſaadanne ikke mere findes, derſom den Forſtaaelſe af Chriſtendom og Synderkjendelſe er ſaa ganſke forſvundet fra den almindelige chriſtelige Bevidſthed, at ingen Sjæl mere trænger til den kirkelige Abſolution, ſaa maae vi ſige: cessante causa, cessat effectus, og i ſaa Fald vilde da ogſaa dette være et yderligere Bevis for, at det er urigtigt og unaturligt at opſtille den kirkelige Abſolution, ſom almindelig Regel, thi det hjælper ſaare lidet, men ſkader det ſunde og ſande Chriſtenliv ſaare meget, at ville opſtrue enten ſig ſelv eller Andre i Sjæleſtemninger, ſom ere os fremmede.

Jeg troer ſaaledes, at det efter alle alvorlige Henſyn bør erkjendes ſom rigtigt, at det omhandlede Andragende foreſlaaer, at henvise den kirkelige Abſolution med Skriftemaal til den private Sjæleſorg, og ordne den almindelige Forberedelſe til Herrens Nadvere i Overeensſtemmelſe med 1 Cor. 11.

Den i „Ugeſkriftet" (Nr. 40—41) meddeelte Erklæring fra Provſt Dr. Becker oplyſer, at Andragendet om Forandring i Skriftemaalet ikke manglede en Ordfører ved Landemodet i Roeskilde, men at Aarſagen til, at Sagen ikke kom til Forhandling, laae andetſteds. Ved det foreſtaaende Convent i Ringſted ſkal jeg itide anmode Conventets Formand om, at denne Sag om Skriftemaalet maa komme til Forhandling, og det ſkal da være mig kjært at paatage mig Andragendets Forſvar.

Johan Lassenius.

I Anledning af den korte Notits i „Ugeskriftets“ 10de Bind P. 207 om Johan Lassenius er Udgiveren velvillig bleven gjort opmærksom paa en Begivenhed i denne Mands Liv (som berettes i „Jeß und Bersmann, Kirchen- und Schulblatt für die Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg“, 4de Bind 1847 P. 11—15), hvilken vi troe vil have Interesse for Læserne og som vi derfor meddele. Nærmere Efterretninger om Lassenius's Liv findes i det nævnte Blad, 4de Bd. P. 230—32, og i Worm's Lexikon, 1ste Bind.

„I Midten af det 17de Aarhundrede, kort efter Trediveaarskrigens Slutning, kom en fattig theologisk Candidat fra sit fjerne Hjem vandrende til Holsteen. Hans Vei førte ham igjennem Itzehoe, hvor han hungrig og træt tog ind om Aftenen. Men da han kun havde faa Penge i Pungen, kunde han ikke opsøge et Gjæstgiversted, for at skaffe sit trætte Legeme Veder-qvægelse og Hvile, men maatte nøies med at kjøbe sig et Brød i den første den bedste Bagerboutik for at stille sin Hunger. „Kjære Moer“, sagde han til den bedagede Bagerenke, som spurgte ham, hvad han ønskede, „jeg vilde gjerne kjøbe et Brød“. Den Fremmedes venlige Tiltale og milde Ansigt, paa hvilket man vel tydelig nok kunde læse Grunden, hvorfor han vilde kjøbe et Brød, vandt ham den Gamles Hjerte. Med venlig, medlidende Mine rakte hun ham Brødet. Den fattige, undseelige Candidat tog da Mod til sig og vovede venlig at bede: „Kjære Moer, I have vel ikke en Skaal Mælk til mig, hvori jeg kunde bræcke mit Brød?“ „Hjertens gjerne“, svarede den Gamle, der strax lod ham gaae ind i Stuen og satte det Ønskede frem for ham. Hun begyndte nu ogsaa at give sin Nysgjerrighed Tøilen. Spørgsmaalene: hvorhen? hvorfra? hvem? hvad? fremførtes fra hendes Side og besvaredes af ham under det beskedne Maaltid med Beredvilligheed og tilbørlig Omstændelighed. Med stor Opmærksomhed hørte Værtinden paa den Fremmede, af hvis Fortælling der fremlyste en barnlig Fromhed, men især en fast Tillid til Gud; hendes Deeltagelse steg til det Høieste, og Samtalen trak længe ud. Endelig maatte der brydes op, thi det hældede stærkt mod Aften. Den Fremmede var rigtignok gjerne bleven Natten over i det gjæstfrie Huus, men hans Beskedenhed tillod ham ikke at bede om Natteleie, skjøndt han endnu ikke vidste, hvor han skulde skaffe sit trætte Legeme Hvile andetsteds end under Guds frie Himmel, som det jo vel heller ikke var første Gang paa hans Vandring, han havde maattet gjøre dette. Da han ved sin Bortgang spurgte Værtinden, hvad han var skyldig, blev hun næsten vred derover og sagde: „Skulde jeg tage Penge af Eder? Det vilde jo være Synd og Skam“. Den fattige Vandringsmand greb rørt den Gamles Haand og sagde: „Hjertelig Tak, kjære Moer; Guds Velsignelse hvile over dette Huus“! og gik derpaa bort. I Mørkningen vandrede han op og ned ad Byens Gader, for at see, om der ikke uventet skulde frembyde sig en Leilighed, bankede vel ogsaa paa hos den eneste Præst, som dengang var i Itzehoe, men traf ham ikke hjemme — og at vende tilbage til den venlige Værtinde, kunde han ikke beslutte sig til. Da satte han sig ned paa Kirkegaarden, lænede sit Hoved til en Gravsteen, og snart faldt en dyb Søvn over de trætte Lemmer. Ved Midnat farer han forskrækket op af sin dybe Søvn. Han føler sig grebet ved Armen og ruskt. „Hvad er det“, spørger han i sin Bestyrtelse. „Borgermesteren lader Eder bede om strax at komme hen til ham“, svarede en Mand, som stod ved Siden af ham. I Bevidstheden om, ikke at have været paa onde Veie, følger Candidaten rolig med Manden, som tjente hos Borgermesteren. Synlig truffet over hans Ankomst, spørger Borgermesteren ham, hvorfor han havde valgt hiint Sted til

Natteleie. Candidaten fortalte ham oprigtig de Omstændigheder, der havde nødt ham til at vælge hiint store Natteqvarteer. Men hvor overraskedes han ikke, da der nu i Hast fremsattes rigelig Mad og Drikke for ham, med den venligste Opfordring til ham om at tage for sig og endmere, da der efter denne Bederqvægelse anvistes ham et bequemt Natteleie i Borgermesterens Huus. Med hjertelig Tak til sin Vært og fremfor Alt til den himmelske Fader begav han sig igjen til Ro. Den følgende Morgen modtog Borgermesteren og hans Kone ham med synlig Deeltagelse og spændt Begjærlighed efter at lære den paa en saa forunderlig Maade dem tilførte Gjæst nærmere at kjende. Borgermesterens Kone tog først Ordet, efter at have ønsket ham Godmorgen, og opklarede, saavidt hun formaaede det, den foregaaende Nats gaadefulde Begivenhed for Candidaten, der ikke var mindre spændt paa Opklaringen af sit natlige Eventyr. Ved Midnat var hun nemlig bleven vækket ved en ganske særdeles levende Drøm, i hvilken hun havde seet en fattig Vandringsmand slumre paa en Gravsteen paa Kirkegaarden. Stærkt bevæget ved denne Drøm, havde hun ikke kunnet undlade at vække sin Mand, og, uden at stilles tilfreds ved hans Forsøg paa at berolige hende, vedblev hun saa længe og saa indstændig at bede ham, til han endelig havde givet efter og bestemt sig til at sende Karlen hen paa Kirkegaarden for at see, om Virkeligheden svarede til Drømmen. Til sin store Forbauselse havde nu Karlen fundet Candidaten paa det betegnede Sted. Hun og hendes Mand havde da ikke kunnet Andet end i denne Drøm see et Fingerpeeg fra Gud om at give den stakkels Hjemløse gjæstfrit Herberge. — Derefter kom Touren til Candidaten, og han fortalte nu, hvem og hvorfra han var, hvad der havde ført ham hid osv., og jo længere han fortalte, desto mere steg han i hans tvende Tilhøreres Deeltagelse og Gunst. Da han havde endt, tilbød Borgermesteren ham Præsteembedet ved St. Nikolai Kirke, som just var vacant, samt Rectoratet ved den latinske Skole i Itzehoe, hvilket Andragende Fru Borgermesterinden ledsagede med hjertelig Bøn om, at han dog maatte modtage det. Candidaten kunde da ikke Andet end see en høiere Kaldelse heri, og modtog Tilbudet. Den anordnede Examen, som han derpaa maatte underkaste sig, faldt tilfredsstillende ud, og Johan Lassenius, thi det var den stakkels Fremmede, blev kort Tid efter Præst og Rector i Itzehoe. Han forvaltede begge Embeder med stor Troskab og under kjendelig Velsignelse fra oven. Alle Fattige og Nødlidende betragtede han som Brødre, med hvilke han, ihukommende sin tidligere Armod, maatte dele. Saaledes gav han, som man fortalte om ham, Alt bort; ja det syntes, naar Middagsmaden sattes frem, og han hidkaldte saa mange fattige hungrige Gjæster —, der snart kjendte deres Ven og gjerne pleiede at indfinde sig ved Spiserid — som om der ikke blev Andet at gjøre for ham og hans Huusfolk end at see til. Men især prædikede han mægtig, og Gudshuset fyldtes saaledes Mandagmorgen ved Frøprædiken, at de, som kom sildig, vanskelig kunde faae Plads. Da der nu paa denne Dag efter Gudstjenesten holdtes et Ugemarked med Landets Produkter paa Torvepladsen foran St. Nikolai, pleiede Landboerne, ogsaa fra de nærliggende Menigheder, at komme saa tidlig til Byen med deres Produkter, at de før Markedet kunde høre Prædikenen. Præstens Venlighed mod saadanne Tilhørere viste sig ogsaa deri, at han, naar Veiret var raat, indbød dem, der vare komne før Gudstjenesten og langt borte fra, til at varme sig og hvile sig i hans Huus, og naar der manglede Plads i Kirken, indrømmede dem sin Stol. Da engang ved en saadan Leilighed Bønderne fra Winseldorf lagde Mærke til hans store Fattigdom, rørte det dem, og de besluttede, at hver af dem aarlig af Taknemlighed skulde bringe den elskede Præst en Gave af Korn, og at denne Gave ogsaa skulde gaae over paa hans fremtidige Efterfølgere, som da denne Kornydelse har vedligeholdt sig til den Dag idag. Engang besøgte Kong Frederik den 3die Itzehoe og overnattede i Gjæstgiverstedet ligeoverfor St.

Nikolai. Tidlig om Morgenen stod han ved Vinduet og saae en stor Mængde Mennesker strømme til Kirken; han spurgte, hvad det var, og man fortalte ham nu om den vældige Prædikant. Han fik Lyst til at høre Lasfenius og gik strax over i Kirken. Prædikenen greb og opbyggede ham saaledes, at han gjorde Lasfenius et glimrende Tilbud, om at komme til Kjøbenhavn som Hofprædikant — men forgjeves! Lasfenius vilde ikke saa hurtig forlade sit nylig tiltraadte Embede, og den forsøgede Indtægt og Hoffets ydre Glands havde intet Tillokkende for ham. Imidlertid fulgte han senere Grev Detlev Ranzaus gjentagne Opfordring om at blive hans Hofpræst og tillige Provst for Grevskabet og Hovedpræst i Barmstedt. Her lærte Kong Christian den 5te ham at kjende, og han vedblev at trænge ind paa ham, at han skulde ledsage ham til Kjøbenhavn, indtil Lasfenius, med Grevens Samtykke, modtog Præsteembedet ved Petri Kirke i Kjøbenhavn. — Om Bagergaarden i Itzehoe, hvor Lasfenius var taget ind ved sit Komme til Byen, heed det endnu længe efter, at det bestandig gik dens Beboere vel, hvilket ikke var til at undres over, thi Lasfenii Velsignelse hvilede over Huset. — Relata referuntur".

Ledige Embeder. 16. Septbr. Præste-Embedet ved Frederiks Hospital samt ved Fødsels- og Plejestiftelsen i Kjøbenhavn. — Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Frederikshavn; Reg.s Sum 571 Rd. 61 ß. — 18. Septbr. Embedet som Capellan pro loco for Hundstrup, Østerild og Hjardemaal i Aalborg Stift.

Entledigelse. 29 August. Rector ved den høiere Borgerskole i Husum samt Prædikant ved Klosterkirken sammesteds, H. H. Lohse, i Naade med Pension entlediget fra disse Embeder.

Udnævnelser. 21. August. Sognepræst for Husby i Flensborg Provsti, Provst A. S. Hansen, til Sognepræst for Grumtofte i samme Provsti. — 9. Septbr. Ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Frederikshavn, F. C. C. Prangen, til Sognepræst for Nørbæk, Sønderbæk og Læsten i Viborg Stift. — 10. Septbr. Cand. theol. F. B. Møller til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Grinderslev, Grønning og Thise under Viborg Stift, Provst J. Møller. — 14. Septbr. Valget af Cand. theol. L. G. Pasbjerg til Sognepræst for Joldelund i Bredsted Provsti stadfæstet.

I næste Nr. af „Ugeskriftet" vil blive meddeelt: „Svar til Hr. Provst Becker"; af Dr. W. Rothe. — „Forslag i Sagen om Fraskiltes Vielse til Forhandling paa Roeskilde Convents Efteraarsmøde"; af Dr. W. Rothe.

Vi henlede Læsernes Opmærksomhed paa den med dette Nr. af „Ugeskriftet" følgende Fortegnelse over Bøger (deriblandt flere værdifulde theologiske) paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag, paa hvilke Prisen interimistisk er betydelig nedsat.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbys, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind) modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 43. **Den 1ſte October.** **1858.**

Indhold. 1. Proteſt imod den Paaſtand, at der findes Ironi i den hellige Skrift; af en Landsbypræſt. 2. Svar til Hr. Provſt Becker; af Dr. Wilh. Rothe. 3. Forſlag; af Dr. Wilh. Rothe. 4. Literære Anmeldelſer. 5. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Proteſt imod den Paaſtand, at der findes Ironi i den hellige Skrift.

Helliget vorde Dit Navn.
Hvad er det?
Svar:
Guds Navn er vel i ſig ſelv helligt; men vi bede i denne Bøn, at det ogſaa maa vorde helligt hos os.
Hvorledes ſkeer det?
Svar:
Naar Guds Ord læres puurt og reent, og vi ogſaa leve helligen, ſom Guds Børn, derefter; dertil hjælp os, kjære Fader i Himmelen! Men hvo der lærer eller lever anderledes, end Guds Ord lærer, han vanhelliger Guds Navn iblandt os; derfra bevar os, himmelſke Fader!

Ironi er ſom bekjendt et ſaa elaſtiſkt Udtryk, at det rummer en Mængde meget forſkjellige Betydninger. I en Hovedſum betegner det dog alle ſaadanne Udtalelſer, hvor den rette Mening ligger ſkjult under forblommede Ord, hvilke meget ofte ſkulle angive det Modſatte af hvad de antyde efter Ordenes bogſtavelige Forſtand. Ironien giver ſaaledes ofte den, der tales om eller til, Medhold, men ved nærmere Overveielſe

faaer man det aldeles Modſatte ud, nemlig den fuldſtændigſte Misbilligelſe. Ironiens ſmigrende Roes bliver, rettelig opfattet, den bittreſte Dadel. Naar den Ironiſke kalder Noget Viisdom, gjør han det for at blotte dets Daarſtab. Kalder han Noget Ret, ſaa gjør han det ſaaledes, at Uretten kommer tilſyne for den mere Skarpſindige efter nærmere Eftertanke. Siger han, at dette eller hiint er billigt, ſaa gjør han det ſaaledes, at Ubilligheden ſkimter igjennem for de mere Klartſeende; og med Ordet Sorg betegner Ironikeren hvad han i ſit Hjerte mener er glædeligt. Ligeſaa er den Ironiſkes Tale i modſat Retning. Denne ſynderlige Maade at gjøre ſig forſtaaelig paa er ſaa undertiden ſpøgende, undertiden bitter og ſaarende, undertiden vittig og ſtundom plump og grov, men den mangler altid ærlig Aabenhjertighed, og ſjelden kan den forenes med ſindig, ſkaanſom og hjertelig Kjærlighed. Det kaldes derimod ikke Ironi, hvor Ord vel bruges paa en særegen Maade i en ikke aldeles ſædvanlig Betydning, men i en ſaadan Forbindelſe med det øvrige Udtalte, at den Talendes ſande Mening ligger aldeles tydelig for, ſaa det er umuligt endogſaa for den Eenfoldige at misforſtaae Ordene, naar Villien til at fatte og forſtaae er tilſtede. Heller ikke kalder jeg et Brudſtykke af en Tiltale, Tale eller et Foredrag, hvilket i ſin Løsrivning fra det Forudgaaende eller Efterfølgende kan have et ironiſkt Udſeende, Ironi, naar det i ſin Sammenhæng med den fuldſtændige Fremſtilling, inden denne er til Ende, har ſin tydelige umisforſtaaelige Forklaring, enten i Ord eller medfølgende Handlinger og Tegn. Saaledes ſtaaer Begrebet Ironi for mig, og jeg indlader mig ikke paa en ſaadan Udſtrækning af Ordets Betydning, at ovennævnte Hovedbetydning bortſvinder. Jeg holder mig overbeviiſt om, at ſom jeg tager Ordet, ſaaledes tages det ogſaa i daglig Tale af Folk i Almindelighed; og da jeg ſkriver diſſe Linier meeſt for Lægfolk (det vil ſige Lægfolk i Modſætning til Høilærde), ſaa holder jeg mig til den almindelige Betydning af Ordet Ironi i Folketale, og benægter ſaa paa det allerbeſtemteſte, at der paa noget Blad i den hellige Skrift findes Ironi. Lad Hedningerne nævne deres Socrates med al verdslig Æresbeviisning, og være ſtolte af og gotte ſig over deres Viſes Ironi; vi kunne ikke finde Hvile for vore Sjæle i andet end den rene Sandhed, talet med oprigtige Læber ud af et ærligt Hjerte, ſom elſker os for høit til at ville daglig omgaaes os og ſtadig friſte os med Ord, ſom ſige Eet, men ſkulle betegne noget Andet, ofte det aldeles Modſatte. Vi ville nævne vor Jeſum med Hjertets fulde Fortrøſtning ſom den, „der er det ſande

Lys, som oplyser hvert Menneske, der kommer til Verden" [1]), som den, der er „det Verdens Lys, saa at hvo som følger ham, skal ikke vandre i Mørket, men have det Livsens Lys" [2]), og vi ville sige saaledes: „Salige ere de Fattige i Aanden, thi Himmeriges Rige er deres" [3]), og „salige ere de Rene af Hjertet, thi de skulle see Gud" [4])!

Imidlertid er der yttret af Adskillige i ældre og nyere Tider den Paastand, at den hellige Skrift bruger Ironi; og iblandt den nyere Tids Forfattere har jeg truffet paa Mænd, som have staaet paa meget forskjellige Standpunkter i deres Troes Retning, hvilke dog have været enige i at paastaae, at Skriften bruger Ironi. Men hvor høit jeg end agter Adskillige af disse Mænd, baade med Hensyn til deres Lærdom og Skarpsindighed, og endskjøndt jeg ikke betvivler, at de have vidst at forene deres Paastand med den Agtelse, de skyldte Guds hellige Ord, saa kan jeg ikke faae nogen saadan Mening forenet med min eenfoldige Tro, og jeg viger i dette Stykke ikke een Tomme endog for de høieste menneskelige Autoriteter, saa jeg skulde give hiin Paastand Medhold. Jeg vil ikke nævne Nogen af disse, som have paastaaet, at Skriften indeholder Ironi, thi nomina sunt odiosa; men jeg vil anføre nogle Skriftsteder, i hvilke man har fundet Ironi, og gjengive, hvorledes man har yttret sig derom. „Af de Umyndiges og Diendes Mund skal Du berede Lov" [5]), kalder en Lærd „Ironiens hele Kulde". „Sove I fremdeles og hvile Eder" [6]), kaldes „Bebreidelsens smertelig ironiske Tone". „Mon de ere Faa, som blive salige" [7]), ansees for et ironiskt Spørgsmaal. „Thi det skeer ikke, at en Prophet omkommer udenfor Jerusalem" [8]), kaldes „en Ironi saa skarp, som neppe findes andet Sted i det nye Testamente". Herrens Ord „99 Retfærdige" [9]) kaldes „en fiin Ironi". Parablen om den utroe Huusfoged [10]) er en heelt igjennem vedligeholdt Ironi. „Men han sagde: det er nok" [11]), kaldes „en veemodig Ironi". Endog Ord, hvilke ofte ere stærkt udhævede af Herren, f. Ex.: „De Karske have ikke Læge behov, men de, som lide ilde", og: „Gak hen og sælg, hvad Du haver, og giv de Fattige det, saa skal Du have et Liggendefæ i Himmelen", ere udpegede som uomtvistelig Ironi. Endnu vil jeg tilføie, at ogsaa Jacobs Ord: „Dersom I da fuldkomme den kongelige Lov efter Skriften: Du skal elske Næsten, som Dig selv, gjøre I

[1]) Joh. 1, 9. [2]) Joh. 8, 12. [3]) Matt. 5, 3. [4]) Matt. 5, 8.
[5]) Ps. 8, 3. Matt. 21, 16. [6]) Matt. 26, 45. [7]) Luc. 13, 23.
[8]) Luc. 13, 33. [9]) Luc. 15. [10]) Luc. 16. [11]) Luc. 22, 38

vel" [1]), ere befundne at være Ironi. Flere Citater ligge mig ikke i Øieblikket for Haanden, og jeg tænker, at det Anførte kan være tilstrækkeligt for det Øiemed, i hvilket jeg nedskriver disse Linier. Men det er ikke nok, at den Paastand, at Skriften paa sine Steder, som hos Lucas, vrimler af Ironier, gjøres gjældende i Lærdes Skrifter til gjensidig Veiledning og til Oplysning for de Studerende; der er Prædikanter, som i deres Prædikener have bestræbt sig for, efter Christi formeentlige Exempel, at opbygge deres Tilhørere fra Prædikestolen (om i Skriftestolen, vides ikke) med Ironi, snart i een, snart i en anden Nuance. Man maae troe mig paa mit Ord, thi Citater har jeg ikke optegnet. Hvor maa dog denne Maade at prædike paa virke til at forstyrre den Opbyggelse, hvilken sandhedskjærlige Troende have søgt i Herrens Huus. De kom der for i Hjertets Ydmyghed at hente et oprigtigt, veelmeent Svar paa Spørgsmaalet om, hvad der var at gjøre for at blive salig, og de bekom til Svar et Ord, som paastodes var Ironi fra Herrens Læber, ironiskt udlagt i Prædikenen.

Uagtet nu mange agtværdige Mænd holde paa denne Paastand, maa jeg benægte Muligheden af, at der kan findes Ironi i Skriften. Først fordi denne Paastand strider imod Guds egne og aldeles tydelig udtalte Udsagn om sit hellige Ords Væsen og Beskaffenhed. Saaledes hedder det nemlig: „Herrens Tale er klar ligesom prøvet Sølv syv Gange luttret i Jordovnen" [2]). „Dine Ord ere sødere for min Gane end Honning for min Mund. Jeg er bleven forstandig ved Dine Bud, derfor hader jeg alle falske Veie. Dit Ord er en Lygte for min Fod og et Lys paa min Sti" [3]). „Alt Guds Ord er luttret, det er et Skjold for dem, som forlade sig derpaa" [4]). Herren selv opfordrer til „at høre Ordet, og bevare det i et smukt og godt Hjerte" [5]). Han indbyder Alle til sig, for at de kunde „finde Hvile for deres Sjæle" [6]). Han kalder sig selv „Veien og Sandheden og Livet, uden hvem Ingen kommer til Faderen" [7]). Og han taler saaledes om sit Ord: „Hvo som drikker af det Vand, jeg vil give ham, skal til evig Tid ikke tørste; men det Vand, jeg vil give ham, skal blive i ham en Kilde af Vand, som opvælder til et evigt Liv" [8]). Hvorhos han vidner om sin Fader og derfor ogsaa om sin egen Oprigtighed i Tale og Gjerning, saaledes: „Hvilket Menneske er iblandt Eder, der-

[1]) Jac. 2, 8. [2]) Ps. 12, 7. [3]) Ps. 119, 103—105. [4]) Ordspr. 30, 5. [5]) Luc. 8, 15. [6]) Matt. 11, 29. [7]) Joh. 14, 6. [8]) Joh. 4, 14.

som hans Søn beder ham om Brød, mon han give ham en Steen, og dersom han beder ham om en Fisk, mon han give ham en Slange; dersom da I, som ere onde, vide at give Eders Børn gode Gaver, hvormeget mere skal Eders Fader, som er i Himmelen, give dem gode Gaver, som bede ham derom" [1]). Om Herren vidner endelig St. Peter: „der blev ikke funden Svig i hans Mund" [2]). Idet nu Herren selv saa ofte beraaber sig paa Sandheden i sit Ord, i Modsætning til Falskheden og Uærligheden i hans Modstanderes Tale og Adfærd imod ham, saa forekommer det mig aldeles klart, at Skriftens egne Udsagn paa en afgjort Maade imodsige den Paastand, at der findes Ironi i Skriften. Fremdeles benægter jeg Muligheden af, at Herren har brugt Ironi, fordi Christi ærlige, oprigtige og ligefremme Adfærd gjør det aldeles usandsynligt, baade at Ironi tilhørte hans indre Væsens Eiendommelighed, og at han andetsteds fra skulde have tilegnet sig den. Thi hvor er det muligt at forestille sig Christi hellige Væsen samt hans frimodige og aabne Adfærd, baade i det daglige Liv og under hans Livs mærkværdige Tildragelser, som endog i ringeste Grad tilhørende Ironien; men hvor skulde saa hans Tale være grundforskjellig fra hans Væsen og Adfærd? Jeg veed vel, at Gud haver talet mange Gange og paa mange Maader til Fædrene, og i de sidste Dage til os ved Sønnen; men jeg benægter, at Gud nogensinde har talet til Fædrene eller til os paa ironisk Maade. Jeg troer, at han til alle Tider har talet reent og puurt, fornemmelig igjennem sin Enbaarnes hellige og rene Læber; thi indvortes fra hans Hjerte kunde ikke udgaae andet end gode Ting. Jeg mindes heller ikke nogen Charakteristik af Christus, hvori der har været prøvet paa at udkaste et Billede af Frelseren som Ironiens Ynder, hvilket jo maatte falde sammen med dette, som Ironiens Mester. Ei heller kjender jeg nogen Dogmatik, der har behandlet Herrens eller Biblens Lære saaledes, som om Opgaven var at afsløre Sandheden ved at udvikle den ud af dens ironiske Indhylninger. Jeg kan nok forstaae, hvorledes Vantro, Lyst til forfængelig Ære, Magelighed, Letsindighed og Utaalmodighed under Fortolkningens Møie, samt endelig en, dem selv ubevidst, Lyst hos Adskillige til at sige imod, der endog prøver paa at gjøre sig gjældende imod ham, hvem Ingen kan imodsige, — kan forlede til at gribe til den Udvei til en hvilkensomhelst Fortolkning, hvilken Ironien aabner;

---

[1]) Matt. 7, 9. [2]) 1 Pet. 2, 22.

men hvorledes Troende, efter Sandhed ærligt Søgende, kunne hengive sig til Antagelse af Ironi i Herrens Ord, begriber jeg ikke. Gjerne vil jeg som Ven dele Mening med andre agtede kjære Mænd, men helst af Alt vil jeg dog være oprigtig Ven af en oprigtig Christus; derfor nødes jeg til at protestere paa det Alvorligste imod al Bestyldning for Ironi, rettet imod Christus, ja og rettet imod Skriften. Hvorhos jeg glæder mig over, at jeg langtfra staaer ene i dette Stykke; thi jeg har Medhold iblandt troende Lægfolk, samt hos adskillige geistlige Venner, og en lærd Broder har i Anledning af den Paastand, at St. Jacob har brugt Ironi i sit os bevarede Brev udtalt sig saaledes: „Til Ironi hører altid Skjemt, enten af den godmodige og venlige eller ogsaa af den bidende og spottende Art. Men Jacob viser sig stedse saa alvorlig, at man ikke kan tiltroe ham Skjemt, og saa kjærlig, at man endnu mindre kan tiltroe ham Spot. Ironien hører vist ikke til den Tone, hvori de hellige Skribenter skreve, og jeg maa tilstaae, at jeg ikke mindes noget Sted i det nye Testamente, hvor Ironien skulde være anvendt". Og fremdeles: „Det vilde have været høist uretfærdigt af den Apostel, som fortrinsviis kaldes den Retfærdige, om han havde skrevet ironiskt uden med eet Ord at forklare, hvilken hans rette Mening var". Idet jeg støtter mig til dette og lignende Udsagn, hvilke samstemme med min Overbeviisning og Fornemmelse, maa jeg forkaste alle de Grunde, hvormed Paastandens Haandhævere ville aabne den Indgang hos Andre. Af saadanne mig forekomne Grunde eller rettere talt Skingrunde for Ironiens Antagelighed i Skriften vil jeg kun tage Hensyn til een eneste, fordi denne lettere end andre mig bekjendte kan bestikke Hjerterne. Man mener nemlig, at ligesom baade forstandige og kjærlige Fædre oftere i deres Omgjængelse med deres Børn benytte sig, stundom med Held, af Ironi baade i Tale og Adfærd for at aabne Børnenes Øine og Sands for det Sande saavelsom for det Falske, det Rette og det Urette, og for at indbringe en Formaning paa en ret kraftig Maade, saavel i Barnets Aand som i dets Hjerte, saaledes, mener man, har Gud Fader ogsaa anvendt Ironi i sin Tale til os, hans Børn. Men Spørgsmaalet bliver dog, om ikke den ligefremme, ærlig og oprigtig udtalte Sandhed, anvendt med Ubholdenhed og Sindighed samt Kjærlighed, vilde have været langt virksommere og tillige et langt værdigere Middel til samme Hensigts Opnaaelse, end Ironi. Om man end kan paavise, at Ironien i eet eller andet Tilfælde har havt en

paafaldende Virkning, bliver endnu dette Spørgsmaal tilbage, om det dog ikke har været blot tilsyneladende, saaledes, at Virkningen i Sandhed var en Virkning fra Gud, som saa ofte vender Menneskenes daarlige Foretagender til det Gode; i hvilket Tilfælde man i sin Forblindelse kom til at give Ironien den Ære, der tilkom en kjærlig Guds vise og skjulte Styrelse eller hans Helligaands Raadevirkninger. Det er i det Hele taget et voveligt, ofte misligt Forsøg, som af og til anstilles, at ville slutte sig til Guds Forhold imod os fra Menneskers Forhold til hinanden, uden hvor Herren selv i sit Ord anviser os dette, og selv der bør det kun skee med christelig Ydmyghed og Retsindighed.

Saa bequemt og for diverse Øiemed hensigtsmæssigt det end kan være at antage, at de hellige inspirerede Skribenter, ja endog Christus selv, har brugt Ironi, og altsaa, ifølge en nødvendig Consequents, Ironi under den Helligaands Paa- og Medvirkning, saa forfærdelig er dog denne Tanke for Alle, som have sluttet sig inderlig til Christum, og som med Frygt og Bæven arbeide paa deres egen Helliggjørelse. Thi hvor er Grændsen for Ironiens Omraade og Anvendelse? For en Troende er ikke en eneste Ytring i Herrens Ord uvigtig, enten den saa er talet fordum ved Propheterne eller i de sidste Dage ved Sønnen, endsige saa mangfoldige Ord, der ret trænge ind til Marv og Been, og hvilke ligefuldt udpeges som Ironi, enten af den Ene eller den Anden. Men har Herren nu, om ogsaa kun een Gang, talet ironiskt, hvor har man saa Sikkerhed for, at Herren har talet for fulde Alvor rene og pure Sandheds Ord? Med ængstelig Tvivl og Uvished maatte man læse Meget af det, man saa gjerne vilde holde sig til med Hjertets fulde Fortrøstning, thi Paalideligheden var svækket. Saaledes — naar den sig sildig Omvendende ønskede at støtte sit Haab om Frelse til Ordene: „Sandelig, idag skal Du være med mig i Paradiis", saa var disse Ords Trøst ham upaalidelig, thi det var jo muligt, at disse Ord ikke vare andet end bitter Ironi. Og naar den, som føler sig under sin Syndebevidsthed syg og elendig, gjerne vilde optage i sit Hjerte de Ord: „De Karske have ikke Læge behov, men de, som lide ilde; jeg er ikke kommen at kalde Retfærdige, men Syndere til Omvendelse", saa turde han ikke, thi det var jo mulig ikke andet end haanlig Ironi, haanlig saavel imod de Karske, som imod dem, som lide ilde. Ja hvor er Grændsen for Ironien? Ere disse Ord f. Ex. Ironi: „Vil Du være fuldkommen, saa gak hen og sælg, hvad Du haver, og giv de Fattige det, og Du skal have et Liggendefæ i

Himlen" [1]), saa ere vel ligeledes de to parallele Lignelser, om Skatten, som var skjult i Ageren, og den kostbare Perle [2]), intet andet end ironiske Parabler, og er der Ironi i disse tvende, saa ere vel flere andre af Herrens Lignelser ligeledes ironiske, og saa fremdeles. Det er et forfærdende Vrængbillede af Herren selv og hele hans Aabenbaring, man staaer Fare for at danne sig, naar man først har sat sig det i Hovedet, at Christus bruger Ironi i sin Lære. Den nærmeste Følge vil blive at antage, at hans øvrige Fremtræden og Adfærd ofte maa være ironisk, og ligeledes adskillige af hans Ordet ledsagende Gjerninger. Saa er maaskee denne Gjerning, „at han tog de smaa Børn i Favn og velsignede dem", under denne Tale: „Thi Guds Rige hører saadanne til. Sandelig jeg siger Eder, hvo som ikke annammer Guds Rige som et lidet Barn, kommer ikke derind" [3]), ikke andet end en ironisk Satire, og Fodtvætningen [4]) ikke andet end ironisk Skjemt. Hvo indseer ikke, at Alt staaer Fare i vor Christendom for at blive antaget for Ironi, naar denne først er bleven indrømmet nogen Berettigelse inden Christendommens Enemærker; ei engang Herrens Sacramenter vilde kunne bevares uantastede. Jeg siger ikke, at Antagelsen af Ironi vil drive det til saadanne Yderligheder som en aldeles uundgaaelig Selvfølge, men jeg indseer, den kan gjøre det. Jeg siger heller ikke, at Antagelsen af Ironi vil finde stort Bifald eller gribe meget om sig i vore Menigheder, thi jeg troer, at denne Paastand vil forefinde Modbydelighed hos de Fleste, som skatte Troen af et oprigtigt Hjerte, men om end kun ganske Faa skulde forledes til at billige denne, hvilken Jammer og Skade var det dog ikke for disse Sjæle. Naar man har nogen Kundskab om, til hvilke Yderligheder andre Antagelser om Christi Ord, Gjerninger og Person have drevet det, f. Ex. at Christendommen er en Mythe, at Christendommen i mange Stykker er en Accommodation efter forefundne menneskelige Betingelser, at den er i sin Lære og Oeconomie af Begyndelsen Antropomorphisme og i sin Fremtid perfectibel, saa maa man nok befrygte, at ogsaa Antagelse af, at der er Ironi i Skriften, kan drives til Yderligheder i alle Retninger hos Adskillige. Da det ikke er muligt at drage nogen Grændse for Ironiens Raaderum, saa bliver der intet paalideligt Ord tilbage i hele Skriften. Hele Guds Lov og Evangelium vil være udsat for

---

[1]) Matt. 19, 21. [2]) Matt. 13, 44—46. [3]) Marc. 10, 13—17. [4]) Joh. 13.

Vanhelligelse. Derfor lader os bede Gud om, at hans Ord maae læres puurt og reent iblandt os, og at vi ogsaa maae leve helligen derefter, men om alle ugrundede Antagelser og Paastande om Guds Ord ville vi bede saaledes: Derfra bevare Du os, kjære Fader i Himmelen.

For saa Mange, som antage, at der forefindes Ironi i Skriften, stiller det sig saaledes, hvad enten de høre til dem, som undervises, eller til dem, som undervise: Al Sikkerhed om, hvad der skal og tør troes med fuld Fortrøstning, er Menneskets berøvet. Troens Grund er svækket; thi Spørgsmaalet maa overalt fremtrænge sig: „Ja hvad er Sandhed"? Samtlige Troeslærdomme ere blevne vaklende og svævende. Der er intet fast Støttepunkt mere tilbage, om hvilket han kan sige: dette veed jeg, det slaaer ikke feil. Det ængstede Menneske bad: Herre, hjælp min svage Tro, og udstrakte sin Haand imod Gud haabende, at Gud saa atter vilde række ham sin Haand, men den Bedende greb efter denne Haand forgjeves, thi Haanden var kun et Taagebillede, men ikke en Haand i Sandhed og Kraft. Mennesket søgte Hvile og Fred i Herrens Ord, men Ordets Forjættelser, Tilsagn og Lærdomme bleve kun som Bobler, der glindse, men briste saa snart. Mennesket søgte Lys i Ordet, men fandt kun Gjøgleværk, svangert med Sorg og Fortred. Denne Jammer og Skade ere Alle udsatte for, som ville indrømme Muligheden af, at der er Ironi i Skriften, og gribe efter de Opdagelser af Ironi, hvilke Andre gjøre og fremkomme med hver efter sine Indfald og for sit Behov. Saameget farligere er denne Antagelse, som det er en ubestridelig Erfaring, at der i alle aandelige Forhold, hvori Mennesker kunne staae til hinanden indbyrdes eller til andre Væsener, finder en Vexelvirkning Sted, som ikke kan tilbageholdes. Ironi avler Ironi; ironisk Tiltale, ironisk Tilsvar og ironisk Adfærd fra den ene Side vil møde tilsvarende Adfærd fra den anden Side. Bruger Gud Ironi imod Mennesket, da vil Mennesket ligesom uvilkaarlig gjøre det Samme imod Gud. Kan der nu tænkes nogen farligere Antagelse angaaende Guds Forhold til os end denne, at Gud omgaaes med os paa ironisk Maade? Og kan der blande sig noget giftigere Stof ind i vore Følelser for Gud end ved saadan Antagelse? Kan der paapeges noget mere fordærveligt for Guds Dyrkelse end dette, at antage, at der i Gudsdyrkelsen ligger nogen, om end nok saa liden, Ironi saavel fra Guds som fra Menneskets Side? Alt dette gjælder nu ligemeget for dem, som undervises, som for dem, som undervise. Enhver Lærer staaer med Hensyn til det indre Menneske ganske i samme

Forhold til Gud, som den, der underviſes, og maa ſelvfølgelig lide ſelv det Samme ved at antage Ironi, ſom alle Andre. Men i ſin Stilling ſom Lærer vil han komme til at fornemme Følgerne paa flere Maader, og han vil blive ſat i en piinlig Vanſkelighed ved mangfoldige Leiligheder. Jeg vil ikkun anføre dette: Er han en ærlig oprigtig Lærer, og han antager, at der er Ironi i Skriften, da bliver det hans Skyldighed, ſaaſnart han tiltræder ſin Lærervirkſomhed, at gjøre ſine Tilhørere bekjendte med ſaadan ſin Anſkuelſe og at paapege de Steder i Skriften, hvor han antager, at Gud har talt ironiſkt til os, ſaavel ved Propheterne, ſom ved Sønnen, for at hans Tilhørere ikke ſkulle være udſatte for Misforſtaaelſe af den forblommede Tale. Det er nu ligemeget, enten Lærerembedet tilhører Kirken eller Skolen, og hvad enten Lærerembedet regnes til de høiere eller lavere. Fremdeles maatte han, ſaa ofte Leiligheden frembødes dertil, udvikle ſaa klart ſom muligt, hvilken den for ham gyldige Betydning Ordene havde, og hvorfor han anſaae det for nødvendigt at fravige Ordenes ſædvanlige Betydning og at antage en ſæregen, undertiden endogſaa en modſat Mening — dette Alt efter eget perſonligt Skjøn, egen individuelle Anſkuelſe eller egen indre Fornemmelſe og paa eget Anſvar; thi nogen menneſkelig Autoritet vil jo den Lærer ikke kunne ſlutte ſig til, ſom vrager Guds Ords Autoritet, det vil ſige benægter, at der er oprigtig meent Sandhed deri efter Ordenes ligefremme Betydning. Hvilket ſæregent Anſvar vil der dog komme til at hvile paa enhver ſamvittighedsfuld Lærer, ſom er hildet i denne farefulde Antagelſe? Han kan ikke ſkjule for ſig ſelv, at den overgiver Skriften til den menneſkelige Vilkaarlighed paa en ſkaanſelløs Maade; og ſelv maa han bæve for den Tanke, at han ſelv mulig er den, ſom handler værſt imod det Guds Ord, der ſkulde være hans Lys og Støtte. Hvad gavnlig Virkning vil derhos nogen Lærer kunne forvente ſig iblandt Tilhørerne under en ſaadan Omgjængelſe med Bibelordet? Vil Nogen finde ſig tilfredsſtillet, ſom ſøger efter Oplysning; vil Nogen føle ſig beroliget, ſom ſøger Trøſt og leder efter en Støtte for ſit Haab, eller vil Nogen faae ſin Trang afhjulpen, ſom alene ſte forlanger dette, at finde Opbyggelſe ved Ordets Forkyndelſe? Sandelig, Ironiens Kilder afgive ikke vederqvægende Lædſkedrikke for tørſtige Sjæle, ei heller egne Ironiens Græsgange ſig til derpaa at føde Herrens Hjord.

Paa Grund af det Foranførte benægter jeg Muligheden af, at der findes Ironi i Skriften. Om der end kan orelægges mig Skriftſteder, hvis Fortolkning kunde ſynes

at blive lettet ved at antage en ironisk Betydning, saa vil jeg bortvise mig selv fra denne tilsyneladende lettere og gjennere Vei, hvilken, som mange Gjenveie, lettelig kan føre paa Vildspor, og hellere vælge, hvor møisommeligt og vanskeligt det end kan forekomme mig, at fortsætte Forsøgene paa at kjæmpe mig igjennem med min Eenfoldighed i Troen, om jeg dog kunde opnaae at finde Hvile i et fuldt oprigtigt Svar og at veiledes samt opmuntres ved et aabent, ærligt og velmeent Raad; thi det er dog Troen alene, som har Forjættelsen om at skulle kunne flytte Bjerge. Have vi dog ikke den Paamindelse: „Vi skulle lære ikke at være kloge over det, som skrevet er“ [1]); men den, som vil tyde Skriften som et ironisk Ord, han vil jo netop gjøre sig klog over det, som skrevet er. Og om alle mine Forsøg Dag for Dag skulde mislykkes, saa vil jeg dog ligefuldt ikke tage min Tilflugt til disse icariske Vinger. Ironien tilbyder mig; men jeg vil i min Eenfoldighed vandre hen over Fortolkningens usikkre Bover, fortrøstende mig paa ham, hvem jeg vandrer med, som nok ogsaa vil række mig sin Haand, naar og hvor min egen Kraft svigter, saa jeg ikke skal synke i Tvivls, Vildfarelsers eller Fornægtelses Afgrunde. Men vil det Lys endnu efter længere Tids Venten ikke opgaae, som kan oplyse de for min formørkede Aand dunkle Skriftsteder, saa vil jeg minde mig selv om, at herneden maa der bies og ties — bies og ties, til Herrens Time kommer. Jeg vil gjenkalde mig dette Ord: „De skjulte Ting ere for Herren vor Gud, men de aabenbare ere for os og vore Børn evindelig, at vi skulle gjøre alle denne Lovs Ord“ [2]), samt dette min Herres og Frelsers Ord til St. Peter under Fodtværingen: „Nu veed Du ikke, hvad jeg gjør, men herefter skal Du forstaae det“. Og jeg veed, hvad dette „Herefter“ betegner: den Stund, da jeg skal beskue, hvad jeg her paa Jorden ei kjendte, ei saae; da Skjællene skulle falde fra mine Øine, og jeg skal see som Ansigt til Ansigt. Min Protest er alvorlig meent, saa alvorlig, at jeg meget hellere vil lade mig bestylde for den største Børneerthed, og ansees for aldeles blottet for Skarpsindighed og høiere Aandelighed, end jeg vil indrømme, at et eneste Skriftsted, talet under den Helligaands Paavirkning af nogensomhelst hellig Skribent eller bibelsk Personlighed, kan være Ironi. Om end et Sted udpegedes som et aldeles slaaende Bevis for Ironiens Anvendelse i Skriften, saa vilde jeg svare: nu veed jeg vel ikke,

---

[1]) 1 Cor. 4, 6. [2]) Deut. 29, 29.

hvad vor Herre gjør, idet han taler saaledes til os og lader dette Ord fremlægge for mig, dog dette veed jeg, han taler ikke paa Skrømt, ei heller Falskhed, han taler intet Andet og ikke anderledes, end han virkelig mener; men det er min Udygtighed til at see og erkjende, der holder mine Øine tillukkede. Dog herefter skal jeg forstaae det, forstaae, at og hvorledes min Guds Tale var sanddru og oprigtig. Der var ogsaa det, hvori alle Herrens Disciple saae noget Andet, end hvad Herrens Ord ligefrem lode paa, men omsider blev det dem dog klart, at Herren havde meent af et oprigtigt Hjerte, hvad han havde talet til dem, de seenhjertede til at troe Skriften. Saaledes vil Herren upaatvivlelig ogsaa føie det for os; ogsaa os skal den Helligaand engang veilede til al Sandhed. Vel os, vi have et fast prophetisk Ord, overflodig stadfæstet, og vi gjøre vel, naar vi give Agt derpaa, som paa et Lys, der skinner paa et mørkt Sted, indtil Dagen fremstraaler og oprinder i vore Hjerter [1]). „Dertil hjælp os, kjære Fader i Himmelen"! Men vi gjøre ilde, dersom „vi vanhellige Guds Navn iblandt os; derfra bevar os, himmelske Fader"!

En Landsbypræst.

Svar til Hr. Provst Becker.

Hr. Provst Becker!

De har i „Ugeskriftet" Nr. 40—41 doleret over, at jeg har sagt, at de Fjorten fra Tybjerg Herred, som havde stillet Andragendet om Forandring i eller rettere Afskaffelse af Absolutionen, ikke havde sørget for en Ordfører, eftersom De „udtrykkelig var anmodet af Biskoppen om at foredrage Sagen for de i Roeskilde forsamlede Embedsbrødre", hvilket var mig vitterligt.

Da paa Landemodets anden Dag den første Sag blev saa uendelig udtværet, at vi næsten i Debattens sidste to Timer ikke hørte Andet end Gjentagelser af det tidligere Sagte eller leilighedsvise Yttringer, hvorfor Adskillige begyndte at kjedes derved og forlode Salen, saa tog jeg mig den Dristighed at bede Biskoppen, om at lade os gaae over til Absolutions-Sagen, der laae mange af os saa meget paa Hjertet. Da han ikke var tilbøielig til at opfylde min Bøn, og jeg tillige

---

[1]) 2 Pet. 1, 19.

erfoer, at Andragsstillerne ikke havde fremstillet nogen Ordfører, saaledes som Stillerne af det første Forslag havde fremstillet Lic. Fenger, saa tog jeg mig den Frihed at henvende mig til Dem som Medundertegner af Forslaget og Provst i Herredet. Jeg anmodede Dem om at forene Deres Bønner hos Biskoppen med mine for at faae Sagen frem. Da modtog jeg af Dem det Svar, at De vel i Roeskilde var anmodet af Biskoppen om at være Ordfører, eftersom ikke nogen anden var anmeldt; men da De ikke hjemmefra havde tænkt paa noget indledende Foredrag, og desaarsag ikke fandt Dem ret disponeret, saa undslog De Dem for at deeltage i mine Bestræbelser for at drive Sagen frem.

Naar det altsaa var „Biskoppen", der havde været betænkt paa at skaffe den manglende Ordfører, ere saa mine „Yttringer meget afvigende fra det Rette", naar jeg siger, at Andragsstillerne ikke havde gjort dette? Og har jeg ikke Grund til at antage, at en vis Ulyst eller Mangel af Forberedelse hos den af Biskoppen constituerede Ordfører „tildeels" (sic) var en medvirkende Aarsag til, at Sagen ikke kom frem?

Men vi ville lade saadanne circumstantiæ fare, og hellere, om Gud vil, mødes paa Conventets foreståaende Efteraarsmøde, og, med rolig Agtelse for hverandres Grunde, veie disse, for om mulig at faae klaret denne vigtige Sag.

Det var Skade, at Sagen ikke kom frem paa Landemodet. Dersom vi fremdeles paa Landemodet skulle nøies hvergang med en enkelt Sag, dersom Præsterne fremdeles skulle være udelukkede fra Afstemningen, hvilket allerede nu Flere have optaget saa ilde, at de af den Grund blive borte, og dersom Contoirforretninger fremdeles skulle besidde det egentlige Landemøde, saa at de kirkelige Forhandlinger blive Appendix — saa er det meget at befrygte, at det vil gaae med de udvidede Forhandlinger, som det tidligere gik med de „videnskabelige Forhandlinger". Dette skulde gjøre mig ondt, og derfor skyer jeg ikke at gjøre opmærksom paa Faren.

Vemmeløv, den 11te Septbr. 1858.

Wilh. Rothe.

Forslag til Forandring i de nu gjældende Bestemmelser for Præsternes Forpligtelse til at gjenvie Fraskilte.

Det er Undertegnedes Agt, om Gud vil, paa Roeskilde Convents foreståaende Efteraarsmøde i Ringsted, efter Aftale med

Formanden, at indbringe et Forslag til Forandring i de nu gjældende Bestemmelser for Præsternes Forpligtelse til at gjenvie Fraskilte. Til Forberedelse for den eventuelle Discussion tillader jeg mig her forelobig at bekjendtgjøre Forslaget, som jeg paa Conventet skal yderligere motivere.

Forudsætninger.

Efterfølgende Forslag har følgende Forudsætninger:

1) Der gives ikke nogen anden gyldig Grund til Ægteskabets fuldkomne Opløsning, divortium, uden alene „Hoer", overeensstemmende med Matth. 5, 32; 19, 6.

Naar et Ægteskab her i Landet bliver opløst ad Rettens Vei ved Dom, saa er det stedse, fordi en saadan Utroskab er beviist.

2) Formedelst „Hjerternes Haardhed" maa Kirken vel erkjende, at Separation stundom er tilladelig, nemlig separatio qvoad thorum et mensam, saaledes som Separation var tilladt i G. T. og forudsættes i N. T. 1 Cor. 7. Men den kan ikke tillade de ved Bevilling Separerede at indgaae et nyt Ægteskab med en Tredie, 1 Cor. 7, 11. 39.

Forslaget.

1) Naar Ægtefolkene ere skilte ved Dom, altsaa formedelst Tilstedeværelsen af den Matth. 5, 32 angivne gyldige Skilsmissegrund, saa skal en Statskirkens Præst ikke kunne vægre sig ved at gjenvie den uskyldige Part i et andet Ægteskab; men det skal ikke være hans Embedspligt at gjenvie den skyldige Deel. Dommen afgjør, hvilken Part der er den skyldige.

2) Det Samme gjælder, naar det godtgjøres, at af tvende Ægtefæller, hvis Ægteskab er opløst ved Bevilling, den ene Part allerede har fundet Leilighed til at indgaae nyt Ægteskab. Da Sligt er et factisk Ægteskabsbrud, saa kan derefter ogsaa den tilbageslaaende Part fordre Vielse.

3) Men naar Ægteskabet er opløst ved Bevilling, saa skal ikke nogen Præst ansees pligtig til at sammenvie Separerede. Det skal staae dem frit for at lade sig sammenvie af hvilkensomhelst ordineret Mand, de kunne formaae dertil, og Vielsen indføres da i det Sogns Ministerialbog, hvor den er foregaaet.

Men dersom de ikke kunne formaae nogen Præst dertil, maa de lade sig borgerlig vie, paa samme Maade, som for afvigende Troessamfund er bestemt ved Lov 13de April 1851.

Wilh. Rothe.

Om den saakaldte „Kirkelige Anskuelse". Af Dr. **Zeuthen.** Kbhvn. 1858. Høst. (202 Sider; Priis 1 Rd.). — Dette Skrift, for hvis Udgivelse man maa være Forf. særdeles taksthldig, indeholder en Samling af de tankerige Afhandlinger, gjennem hvilke Dr. Z. har underkastet den Grundtvigsk-kirkelige Anskuelse en saa alsidig, udtømmende Bedømmelse, idet han tillige har hævdet sit eget positive Standpunkt. Det er ret at ønske, at den mægtige Aand, der gjennemtrænger dette Skrift, i hvilket der aabenbarer sig en dyb Ærefrygt for og Indleven i det Christelige ved Siden af ædel Sands for det sande Humane, maa virke som et Ferment i vor theologiske og kirkelige Udvikling, til at fremme en grundig, sandhedskjærlig Forskning og modvirke det lette, overfladiske Raisonnement og det vilkaarlige Phantastspil, der nu saa ofte kommer tilorde. De fleste af Afhandlingerne have forhen været trykte (deels i „Theol. Tidsskrift", deels i „Evang. Ugeskrift"); ny tilkomne ere Indledningen og Slutningen. I Indledningen dvæler Forf. nærmest ved det Sandhedsmoment, der er i Grundtvigianismen, og udtaler træffende Ord om dens Forverling af Frihed og Frivillighed, om det Færdige og Masstive i Anskuelsen og om dens vækkende Kraft; hvad han bemærker om Confirmationen og om Confessionens Betydning, fortjener i høi Grad at paaagtes. I Slutningstillæget omhandler han Spørgsmaalet om Fraskilles Vielse, og hævder Aandens Ret ligeoverfor Bogstaven (desværre er det jo ofte gaaet i Debatten om de herhenhørende Skriftsteder, som det hedder om Prædikenen i „Adam Homo", at „Tertens Bogstav blev dens Aands Forliis"); han gjør navnlig opmærksom paa Uovereensstemmelserne hos Synoptikerne (idet Ordene *παρεκτὸς λόγου πορνείας* mangle hos Marcus og Lucas) og paa, at der i Herrens Ord Matth. 5, 32 og 19, 9 „kun er Tale om Mandens Pligt og Ret i Forhold til Qvinden, men ikke omvendt" (*ἀπολελυμένην*, hvem der ægter en fraskilt Qvinde, begaaer Hoer; om en fraskilt Mand tales ikke). — Vi ønske det udmærkede Skrift ret talrige Læsere.

Livets Alvor. Religiøse Betragtninger af **Forf. til Livsbilleder** o. s. v. Kbhvn. 1858. Reitzel. (226 Sider; Priis 1 Rd. 24 ß). — Vi omtvivle ikke, at der ere dem, der ville føle sig tiltalte ved dette velmeente Skrift, i hvilket der frentræder en smuk, varm Følelse og en Sands for det Ædle, som gjør et velgjørende Indtryk. Og ethvert Bidrag, der kan medvirke til, at Livet gjennemtrænges af Christendommen, maa jo modtages med Glæde. For sit Vedkommende maa nærværende Anmelder dog tilstaae, at Opgaven (see Fortalen) forekommer ham at have ligget noget over Forf.s Kræfter. Skriftet lider af Mangel i Henseende til det Begrebsmæssige, Tankeforbindelsen er ofte uklar, og det fattes ikke paa Steder, hvor Tanken i sig selv er skjæv eller uheldig udtrykt (man see f. Ex. P. 56—57 Forholdet mellem Troen og Bønnen, Advarslen mod at lære Børn at bede; P. 78—79 den selvretfærdige Monolog; P. 187 ff. Udlægningen af Fristelseshistorien). Som de heldigste af Betragtningerne nævne vi „Herre og Tjener" og „Tro og gode Gjerninger".

Prædikener af Adolph Monod. Oversatte af **M. Th. Becher,** Sognepræst til Pedersborg og Kindertofte. Anden Samling. Kbhvn. 1858. Philipsen. (308 Sider; Priis 1 Rd. 64 ß). — Det glæder os at kunne henlede Læsernes Opmærksomhed paa denne nye Samling af Prædikener af den udmærkede franske Geistlige A. Monod, hvis Skrifter have fundet saa stor Indgang hos danske Læsere (om 1ste Samling see Ugeskr.s 8de Bind P. 207). Den her foreliggende Samling indeholder 12

Prædikener: Stokmesteren i Philippi, det christelige Livs Velsignelse, de Besatte, Herrens Fristelse (I—III, Kampen, Seiren, Vaabnene), ere I Christne?. Gjerrighed, Gud er Kjærlighed, den Vantroes Lettroenhed, Herodes og Johannes den Døber (I—II).

Paulus. Bibelske Skildringer af **Nicolaas Beets**, Præst i Utrecht. Paa Dansk ved **B. G.** Kbhvn. 1858. Lund. (218 Sider; Priis 1 Rd. 24 ß). — Det er et tiltalende Livsbillede af den store Apostel, der i dette Skrift fremstilles for os. I anspruelige Træk (idet Forf., stundom paa en noget vilkaarlig Maade, har suppleret Bibelens Beretning med det andetstedsfra Bekjendte eller videre udført det i N. T. Antydede) føres Paulli ydre Livsskjebner og hans indre Tilstande frem for Læserens Øie, og dette Skrift kan derfor betragtes som en god Forskole til Læsningen af Pauli Breve og Apostlenes Gjerninger. Det kan vække Sandsen for og henlede Opmærksomheden paa Meget, som ellers ikke saaledes vilde træde frem for Betragtningen. — Oversættelsen er, i det Hele vellykket; nogle Trykfeil i Citaterne og et Par Unøiagtigheder tyde paa, at den hidrører fra en læg Haand.

Ledigt Embede. 23. Septbr. Lindelse paa Langeland; Reg.s Sum 1560 Rd.

Udnævnelser. 16. Septbr. Sognepræst for Thorslev og Øster-Svendstrup i Aalborg Stift, P. C. Prytz, til Sognepræst for Hillerslev og Kaastrup i samme Stift. — Capellan p. p. for Tostrup og Uggerløse i Sjælland, J. C. L. Winther, til ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Holbek. — Cand. theol. C. K. S. Jørgensen til Capellan pro loco for Farum og Kirkeværløse i Sjælland. — Cand. theol. J. J. Erlandsen til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Nørre-Jernløse og Ovandløse i Sjælland, J. J. Fyhn. — 20. Septbr. Valget af Pastor J. C. Olsen til Hovedpræst for Lsit i Aabenraa Provsti stadfæstet. — 21. Septbr. Sognepræst for Vallensbek i Sjælland, C. F. Stub, til Sognepræst for Glostrup i samme Stift. — Cand. theol. forhenværende Adjunkt, A. A. G. Müller, til Sognepræst for Vestertorslev og Svenstrup i Aarhuus Stift. — Sognepræst for Jeberg og Lyby i Viborg Stift, H. J. Glud, til Sognepræst for Haslund og Ølst i Aarhuus Stift. — Cand. theol. J. P. Jochimsen til Vicepastor for Jernved i Ribe Stift. — Cand. theol. J. G. C. Wulff til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Emmerlev under Ribe Stift, C. A. Jürgensen.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind) modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 44-45. Den 8de October. **1858.**

Indhold. 1. Landemodsforhandlingerne i Roeskilde. 2. Om Skriftemaal og Absolution. 3. Literære Anmeldelser. 4. Annonce; af Dr. Kalkar. 5. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Landemodsforhandlingerne i Roeskilde.

(Meddeelt efter Landemodsacten).

De udvidede kirkelige Forhandlinger ved St. Johannis Landemode i Roeskilde, ved hvilke Stiftets Geistlige ligesom ifjor vare indbudne at deeltage i Discussionen, fandt iaar Sted Torsdagen den 8de Juli. — Secretairsforretningerne overtog Pastor N. P. Grønberg.

Biskoppen hilsede Forsamlingen og mindede om den Sag, der havde været for ved Mødet ifjor, nemlig det kirkelige Forfatningsspørgsmaal. Det havde været Landemodets Mening, at denne Sag for det Første burde stilles i Bero, indtil det havde viist sig, hvilken Fremgang vore Menighedsraad vilde faae, da en repræsentativ Forfatning ikke blot af Geistlige, men ogsaa af Lægmænd, fremgaaede ved Menighedsvalg, kun kan blive en Sandhed, naar den har Menighedsraad til sin forberedende Forudsætning. Sagen var siden bleven behandlet i Rigsdagen, men kun i det ene Thing (Landsthinget), hvorfor Rigsdagens Anskuelse som saadan ikke kunde vides. Forøvrigt antog Biskoppen ikke, at der i det Aar, som var forløbet siden vort forrige Møde, var fremkommet Noget, der kunde bevæge Landemodet til at forandre sin for

Miniſteriet udtalte Overbeviisning om denne Sag. Han idetmindſte maatte for ſit Vedkommende gjøre denne Udtalelſe.

Hvad nu dernæſt angik det Spørgsmaal, ſom idag nærmeſt forelaae, nemlig Spørgsmaalet om Fraſkiltes Vielſe, ſaa var dette Spørgsmaal af ſtor og omfattende Betydning. Det var af Vigtighed for den Geiſtlige, ſom ſkulde udføre Handlingen, og hvis individuelle Samvittighedshenſyn her kommer i Betragtning, men det var ogſaa — ligeſom Ægteſkabet ſelv — af Vigtighed for Samfundet, baade for det kirkelige og det borgerlige Samfund, for hele den offentlige Sædelighed. Det var ikke blot et bibelſk Spørgsmaal, ſom her ſattes i Bevægelſe, men ogſaa et kirkeligt og ſocialt. Dets Vanſkelighed beroede næſtnok iſærdeleshed paa den Forſkjellighed, ja den Mangfoldighed af praktiſke Momenter, der viſte ſig for Betragtningen, jo mere den ſysſelſatte ſig dermed, Momenter, der hver for ſig ville komme til deres Ret og ikke taalte, at et enkelt Hensyn udelukkende gjordes gjældende. Dette Sammenſatte i Forholdet, dette Sammenvoxede af forſkjellige Intereſſer og Hensyn, havde ved de nyere Forhandlinger om denne Gjenſtand formeentlig gjort det ſaa vanſkeligt at komme til et tilfredsſtillende Reſultat. Som bekjendt havde dette Spørgsmaal alt i længere Tid været under Forhandling i andre evangeliſke Lande. Saaledes har det i Preussen været i Bevægelſe ſiden Aarene Tredive, har ſiden den Tid uafbrudt fortſat ſig og har endnu ikke fundet nogen endelig Afſlutning. Man burde imidlertid ikke over Sagens Vanſkeligheder overſee det Gavnlige i, at den var kommen frem. Under hine Forhandlinger var der Meget, ſom havde klaret ſig, og flere belærende Erfaringer vare gjorte. Det turde vel ogſaa haabes, at de Forhandlinger om denne Sag, ſom nu indlededes ved Landemoderne, vilde virke til en nærmere Forſtaaelſe mellem de ſtridende Parter, ſaameget mere ſom det Punkt, hvorom der ſtrides, ikke hører til Troens Grund, og ſaaledes ikke kan eller bør være forſtyrrende for Aandens Eenhed.

Lic. F. Fenger fra Høieſaaſtrup. Det er en Snees Aar ſiden, jeg ſom ung Præſt fik Anledning til i et Par Stridsſkrifter at udtale mig offentlig om den Sag, ſom nu ſtaaer paa vor Dagsorden. Jeg havde ikke ventet, at det ſkulde falde i min Lod idag at fremføre den for Landemodet — en yngre Embedsbroder havde paataget ſig denne Gjerning —, men i hans Forfald er jeg villig til her at indlede Behandlingen af en Sag, ſom meget har beſkjæftiget mig. — Naar vi Præſter gjøre vor Søndagsgjerning med Ordets For-

kyndelse, saa have vi i Almindelighed et Evangelium og en Epistel at slutte os til. Det være mig tilladt idag selv at oplede og oplæse baade Ev. og Ep. Evangeliet skriver St. Matthæus 19, 1—9. Her have vi Herrens Ord om denne Sag. Epistelen skriver St. Paulus 1 Cor. 7, 10. 11. Her have vi Apostelens Opfattelse af Herrens Ord om denne samme Sag. Sammenligne vi disse Ord med vor Praxis, hvor maae vi da skamme os! Ja, siger man, men Skriften har Mere om de Fraskilte, end hvad du her oplæser og benævner Evangelium og Epistel. Ganske vist; men Skriften har jo de oplæste Steder, og den pleier ikke at modsige sig selv, modsiger heller ikke disse Steder; men det gjør vor Praxis, jeg siger det til vor Beskæmmelse. Jøvrigt har jeg af Skriften valgt det Tydeligste og meest Charakteristiske. Jeg tog ikke Texten af Bjergprædikenen, for at undgaae den Bemærkning, at Vor Herre i denne Prædiken taler om det Ideale, d. e. bygger Luftkasteller. Jeg anførte ei heller af Apostelen nogen selvstændig Meningsyttring i Ægteskabscapitlet, men netop saadanne Yttringer, ved hvilke han selv siger, at han gaaer lige i Vor Herres Spor. Hvad lærer da Herren og hans Apostel? At i Ægteskabet de To skulle være Eet, at hvad Gud har sammenføiet skal Menneskет ikke adskille, at den, som skiller sig fra sin Hustru uden for Hoers Skyld og tager en Anden tilægte, han bedriver Hoer. Det er aldeles uforskyldt, at Apostelen Paulus har givet Ord for at have tilladt de Christne at indgaae nyt Ægteskab, fordi deres første og retmæssige Ægtefælle havde forladt dem, og netop derfor har jeg valgt de to anførte Vers til Epistel, for at det skulde staae klart for enhver opmærksom Læser, hvilken Formaning Apostelen giver Saadanne, som lide under en desertio maliciosa, nemlig ikke denne: „gift dig igjen, naar det kun skeer i Herren"; men denne: „bliv ugift, eller forlig dig med din Ægtefælle". Men nu vor Praxis — den er frygtelig; thi frygteligt er det dog at handle lige stik imod Herrens Ord, og paa den høitideligste Maade velsigne det, som han har forbudt. Og det var ikke blot lovlig Praxis for 20 Aar siden, da jeg tog til Gjenmæle derimod [1]), det er ligesaa endnu, som jeg skal documentere ved et Exempel fra 1857. Brudgommen A. har en fraskilt Hustru i B., Bruden C. har en fraskilt Mand i D. Disse to Par ere hverken skilte for Hoers Skyld eller engang for Desertion; men Drik var i

[1]) See Nordisk Kirketidende for 1838 Nr. 24. 26 og 51.

begge Tilfælde Skilsmissegrunden. A. har nu faaet Lyst til C. og vil, at jeg skal lyse for dem og derpaa vie dem. Hans Papirer ere i Orden, og han viser mig, at det er forbudt Alle og Enhver at have Noget imod, at han ægter C. Jeg viser ham, at Herren har Meget derimod, og fraraader ham paa det Alvorligste dette Skridt, i hvilket jeg for min Part hverken kunde have Lod eller Deel, endnu mindre erklære et saadant Par for rette Ægtefolk baade for Gud og Mennesker i den Treeniges Navn. Men hvad blev saa Enden? Lod dette Ægtepar sig bevæge til at opgive sit Forsæt, eller indgav det Klage over mig? Ingen af Delene. Det lod sig vie i et andet Sogn, og jeg fik ikke med dem at gjøre, for de efter Vielsen vilde være Gjæster ved Herrens Bord. Da jeg for 20 Aar siden vexlede Stridsskrifter med Hr. Stiftsprovst H. U. Møller om Fraskiltes Vielse, taug jeg, da jeg havde udtalt mig, men nægter ikke, at jeg stod i den Formening, at mine Grunde havde slaaet min Modpart. Ifjor erfarede jeg, at dette ikke var Tilfældet, og at han var ligesaa parat som tidligere, til at vie Fraskilte. Men endnu en Erfaring gjorde jeg ifjor. En kjær Ven havde aldrig viet nogen Fraskilt; i en lang Række af Embedsaar var dette Tilfælde ikke forekommet ham; endelig forekom et Tilfælde, og Sagens Alvor gik op for ham. Han viede de Fraskilte under en svær Kamp, men følte bagefter de haardeste Bebreidelser i sin Samvittighed, og kunde kun lette sit Hjerte ved at udtale sig om denne Sag for en stor Kreds af Embedsbrødre og virke hvad han kunde til, at det aldrig mere i vor Kirke skal af Øvrigheden paalægges nogen Præst at udføre en Handling, som han ikke kan udføre med frelst Samvittighed, fordi han er overbeviist om, at Herren har forbudt ham den. — Nu staae vi ved Vanskelighedens praktiske Løsning. Sagen har krævet en exegetisk og en historisk Undersøgelse, som har været dreven i en Række af Aar, uden at man endnu kan sige, at alle alvorlige og christeligsindede Mænd i vor Kirke ere blevne enige. Lad Undersøgelserne fortsættes; jeg er vis paa, at Sandheden skal seire, og at de Oprigtige ville lære at give Herrens Ord Æren; men lad dog endelig de besværede Samvittigheder blive staaende, og lad det dog ikke blive nogen Præst paalagt, at vie Fraskilte, naar han troer eller blot formoder, at Herren har forbudt ham det. Man har sagt, at Kongen af Preussen har foranstaltet, at i hans Rige ingen Præst skal være nødt til at vie Fraskilte. Jeg veed ikke, om denne Meddelelse er paalidelig. Ved en saadan Foranstaltning vilde vi være hjulpne for det Første, og, saalænge der i

den danske Kirke ere Præster, som mene, at de med god Samvittighed kunne vie Fraskilte, ville disse saae at udføre de Forretninger, som vi Andre for Samvittighedens Skyld nødvendig maae vise fra os. Dette er Sagens nærværende Standpunkt, men det vil ikke ret længe være holdbart, og derfor have vi fremhævet de borgerlige Ægteskaber, til hvilke Dissenterne i visse Tilfælde ere henviste, og som ogsaa bør anvises saadanne Personer af Folkekirken, hvis Ægteskaber Kirken ikke tør paalægge sine Tjenere at velsigne. Naar jeg derfor idag henvender mig til vor kjære Biskop og til det høiærværdige Landemode, saa beder jeg Forsamlingen være overbeviist om, at den Sag, som her bringes frem, ikke er nogen Partisag, men en Samvittighedssag. Vor Bøn til vore Foresatte er i Korthed denne, at den Ret til at nægte Fraskilte kirkelig Vielse, som i Lovgivningen aldrig er tilstaaet Danmarks Geistlighed, men som mange Præster, bundne i deres Samvittighed, have taget sig selv, ikke maa blive os berøvet, men saae en saadan Form, at Skinnet af Selvraadighed kunde undgaaes; thi det vide vi og vidne derom, at det ikke er vor Egenvillie, vi ville have frem i et Anliggende, som har voldt os mange Besværligheder og Fortrædeligheder, men at det er Herrens bestemt udtalte Villie, som vi ikke tør modsætte os. — Vil vor kjære Biskop og det høiærværdige Landemode hertil svare, at de ikke have Myndighed til at tilstaae vor Begjæring, saa bemærke vi blot, at vi kun begjære vore geistlige Foresattes Deeltagelse og velvillige Erklæringer, naar Sager af denne Natur forelægges det høie Cultusministerium, hvilket baade er skeet og i den nærmeste Fremtid vil skee, ligesom vi ogsaa kunde ønske, at nærværende Landemode for det høie Ministerium udtalte som sin Overbeviisning, at ingen Præst i vor Folkekirke burde nødes til at vie Fraskilte. Idet jeg til Slutning minder om, at denne samme Sag foretages ogsaa ved andre Landemoder, udtaler jeg mit Haab om, at et Skridt vil skee fremad, idet Øine aabnes til at see, hvad der er Herrens Villie, og Redebonhed, til at handle efter den, fremmes.

Lic. Holm fra Hylleſted betegnede det foreliggende Spørgsmaal som et saa indgribende og alvorligt, at det maa møde en varm Deeltagelse og Gjenklang, og maa føres til Afgjørelse. Ethvert Vidnesbyrd imod Forargelsen maa være velkommen, og det er paa Tiden, at Aaget afryſtes, at Friheden kommer til at bryde sig sin Vei, at det kommer frem, som er stemmende med Kirkens Ære og Værdighed. Hvo har ikke, maatte han spørge, fornummet Suket over den

verdslige Lovgivning, der gaaer ligc imod Herrens Ord? Vi maae takke Herren, fordi dette Spørgsmaal er fremtraadt som et Livsspørgsmaal, der vil ruste til Kamp imod og til Seier over Urettens lange Hemmelighedsholdelse, som bildte Folk ind, at Alt var i sin blanke Orden. Han fremhævede, at det første Vidnesbyrd imod Udkrudtet var udgaaet fra Julius Müller i Halle 1829, det var brændende i Aanden, det hilsedes som Morgenstjernen; men Praxis blev uberørt deraf. Sagen var imidlertid sat i Bevægelse, den havde faaet Hænder og Fødder, faaet sine levende Bærere. Iblandt disse vil han indskrænke sig til nu kun at nævne den 1849 afdøde Otto v. Gerlach. Denne Mand var fast i ikke at vie Fraskilte, og han holdt hardt herved, selv hvor hans Færd fremstilledes som Egensindighed og Egenraadighed. Hans Exempel har havt sine Efterfølgere, og det har viist sig, at der om denne Sag er tilveiebragt en Consensus hos Lærde og Læge, hos Geistlige og Juristcr. Kirken har aabenbart gjort et Tilløb; man søger nu at sætte en Stopper herpaa, idet baade den sentimentale Humanitet og Materialismen sætte sig til Modværge. Men af dem skulle vi ikke lade os overrumple, vi skulle betænke, at Christus bringer ingen falsk Fred, at Ilden er kastet, og at den skal fortære det Gamle og rense det Nye, at alle Steder om denne Sag i Skriften ere klare, hævede over al sofistisk Exegese. Taleren vilde ikke udlægge noget Sted, men han vilde den kirkelige Praxis tillivs; thi kunne Kirkens Tjenere sanctionere en vanhellig Forbindelse? Vi skulle ikke accommodere Sandheden efter Livet og dets forskjellige Fordringer; vi skulle vise en ubetinget Lydighed, en saadan, som er uden al ubesviet Eftergivenhed. Taleren henviste paany til Preussen, til den Kgl. Cabinetsordre af 8de Juli 1857, og oplæste dennes Hovedindhold. Han sluttede med at henvise til vort Maal, som er Herrens og Kirkens Ære, og at vi skulle vise os som sunde og levende Lemmer.

Lic. C. Rothe fra Kjøbenhavn kunde, idet han fremtraadte for at tale et Ord i en anden Retning end de foregaaende Talere, ikke andet end beklage den Maade, Sagen var bragt frem paa, idet Dommen alt syntes fældet over Alle, der ikke vare komne til samme Anskuelse som de ærede Mænd, der havde havt Ordet. Han trøstede sig imidlertid ved, at de mindre havde anført Grunde for den Mening, de apodiktisk fremsatte som den ene uimodsigeligt rigtige, end de havde henvendt sig til en Følelse, med hvilken forøvrigt vistnok enhver christelig Præst fuldelig maatte samstemme. Thi hvem iblandt os erkjender ikke Ægteskabets Uopløselighed efter dets christe-

lige Begreb? Og hvem maa ikke indrømme, at hvor det adskilles, som Gud har sammenføiet, der skeer et Brud paa Herrens Lov, som ikke blot Enkelte, men Alle, der troe paa ham, ligesaameget maae fordomme som beklage? Men Spørgsmaalet dreier sig ikke blot herom, men tillige om, hvorvidt og hvorledes Herren selv har fordret Gjennemførelsen af den fulde Lov i dette Liv, under de i denne faldne Verden givne, uafviselige Forhold. Søge vi Svaret herpaa først efter Skrifterne — har da Herren selv enten i Matth. 19de eller i Matthæi 5te ved Siden af den Lære, at Ægteskabet i sig selv er uopløseligt, paastaaet, at dette uden videre skulde og kunde gjennemføres? Nei, det er indrømmet fra alle Sider, at han har anført πορνεία som en Grund til Skilsmisse. (Talerен vilde kun holde sig til Hovedspørgsmaalet, uden i denne Forsamling at indlade sig paa Saameget, der kunde forudsættes tilstrækkeligt bekjendt). Men dersom en Skilsmisse virkelig finder Sted, en Erklæring altsaa af, at Ægteskabet mellem de Vedkommende virkelig er opløst (og anderledes har idetmindste de jødiske Skriftkloge ikke, saalidtsom Herrens øvrige Tilhørere, kunnet forstaae hans Mening) — maa da ikke deraf følge, at ogsaa et nyt Ægteskab maa kunne finde Sted (som efter den ene Ægtefælles Død), at dette er et virkeligt Ægteskab, og at Kirken følgelig maa erklære dette, hvilket skeer ved Vielsen? Idet Herren har indrømmet det som et Faktum, at der er en Synd, som ophæver Ægteskabet, hvad har han da sagt andet, end at Mand og Hustru kunne forbryde sig saaledes mod hverandre, at der, just hvor Kjærligheden skulde bo, og et Hjem skulde være beredt for alle Huuslivets og Familielivets gode Aander, ogsaa der kunne udvikle sig indtil dæmoniske, forbryderiske, stjændselsfulde Forhold, hvis Ophør kan blive et mindre Brud paa Guds Lov, end deres Fortsættelse? Dog — her ligger det Svar nær, at Christus vel indrammede en Separation, men ikke en Opløsning af Ægteskabet og Indgaaelse af en ny Forbindelse, at dette tydeligere indlyser af de Steder (hvilke endnu ikke ere anførte idag), Luc. 16, 18 og Marc. 10, 11. 12, hvor han ikke engang føier πορνεία til, ligesom af Paulus's Bud 1 Cor. 7, 11: μενέτω ἄγαμος. Han vil hertil kortelig bemærke, at hvis ikke Christi Ord hos Lucas og Marcus forklaredes efter den mere omfattende Udtalelse hos Matthæus, forekom det ham, at man bragte Herren i en Modsigelse, hvis Løsning han vilde overlade Andre. Men hvad 1 Cor. 7 angik, da bad han erindret, at Paulus der talte om Ægtefæller, der havde fjernet sig fra hverandre (χωρίζειν), ikke som Christus om det Tilfælde, naar

en virkelig ἀπολύσις havde fundet Sted; og dernæst, at Paulus kort efter omtaler det Tilfælde, naar den ene Ægtefælle omvendes, og forlades af den anden, hvor selv den romerske Kirke ikke opfatter der exegetisk omtvistede οὐ δεδούλωται (Vers 15, cfr. V. 39) anderledes, end at Apostelen derved tilsteder nyt Ægteskab. — Hvad imidlertid Resultatet af den exegetiske Undersøgelse af de herhenhørende Steder angaaer, troede han, at man aldrig derved vilde komme til en fuldkommen klar og sikker Afgjørelse, saa at man uden videre kunde beraabe sig „paa et Herrens Ord", overfor hvilket al Modsigelse, idetmindste af dem, der troe paa Herren, maatte forstumme; han troede ikke, at man kunde naae videre i det Hele end Augustin, naar han ved et enkelt herhenhørende Punkt siger: et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum et iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.

Det havde derfor saameget mere forundret ham, at de foregaaende Talere vare gaaede ud fra, at deres Mening exegetisk stod uimodsigelig fast, som de ikke med et Ord havde berørt, hvorlidet Kirken under Behandlingen af alle de Spørsmaal, Ægteskabets Ophævelse førte frem, deri kunde siges at være enig med dem, og ignoreres kunde dette dog ligesaa lidet, som det kunde affærdiges med, at Alt udledtes af Materialisme, falsk Humanitet eller sygelig Sentimentalitet. — Hvorledes den ældste Kirke har forholdt sig til den her omhandlede Sag, er saare uklart, og uden at noget Princip kan skjønnes at været ledende. Dette laae imidlertid i Forholdenes Natur, da med Udviklingen af det christelige Ægteskabs Begreb og af det selvstændige kirkelige Livs Former først de Spørgsmaal kom frem, der skulde besvares. Men det var vel værd fra den følgende Tid at fremhæve, at den græske Kirke uden nogen Afbrydelse ligefra Oldtiden har indrømmet, at Ægteskabs-Skilsmisse kan finde Sted (endog efter de i Codex Theodosianus anførte Grunde), og at Indgaaelsen af Fraskiltes nye Ægteskaber vies. Naar Grækerne ved denne Leilighed benyttede en særegen Formular og fjernede kirkelig Høitidelighed, da var dette ikke engang for at udtrykke Misbilligelse af, at en Fraskilt giftede sig, men en Følge af, at det var det andet Ægteskab, hvilket altid blev anseet for ringere. (Lignende Vedtægt findes endnu i den romerske saavelsom i den svenske Kirke ved Enkemænds ellers Enkers Vielse). Medens den græske Kirke saaledes snart kom til et Resultat, vaklede den latinske Kirkes Anskuelse længe mellem en strengere og en mildere Opfattelse,

og dens Praxis retter sig herefter. Det synes, som Augustin, der selv forandrede sin Mening fra den mildere til den strengere, danner en Overgang og giver Kirken den Retning, der afsluttedes med Forkastelse af ethvert gyldigt Ægteskabs Opløsning, der staaer fast fra omtrent 8de Aarhundrede. Men herved maa erindres, at den romerske Kirke ikke blev staaende ved en kirkeretlig Afgjørelse alene; den ophøiede Ægteskabet til et Sacrament, og derved vandt den det dogmatiske Støttepunkt for sine kirkelige Bestemmelser. Thi dette er klart, at meddeles i Ægteskabet en sacramental Naadegave, da opstaaer et særeget Naadesforhold mellem Mand og Hustru, og dette kan være af en saadan Natur, at ingensomhelst Skilsmisse og intet nyt Ægteskab kan finde Sted, saalidt som f. Ex. Daaben kan ophæves eller tør gjentages af dem, der see en virkelig Guds Naadegave, et Christi Sacrament deri. Consequents i Theorien har saaledes Romerkirken vel, men hvorledes har den ikke derved forviklet sig i nye Vanskeligheder, som anklagende og advarende staae for os? Han vilde ikke gaae ind herpaa, men kun minde om, hvorledes selv den sacramentale Pagt krænkedes, idet divortium og nyt Ægteskab dog tilstedes i tvende Tilfælde, nemlig efter 1 Cor. 7, naar den ene Ægtefælle gaaer over til Christendommen, den anden ikke, eller naar den ene Ægtefælle efter Vielsen før Samlivets Fuldbyrdelse aflægger Kydskhedsløftet. Romerkirken alligevel bekræftede den hele Lære paa Tridentinerconciliet i en Opposition til den Betragtning, som ved Reformatorerne udvikledes mellem Protestanterne.

Med Hensyn til denne fremhævede han, at alle Reformatorerne vare enige om, at man ikke efter Skriften kunde fastholde Ægteskabets absolute Uopløselighed, men at der gaves gyldige Skilsmissegrunde, saa at, hvor disse vare tilstede, ogsaa nyt Ægteskab og Vielse af dette maatte kunne finde Sted. Som saadanne antoges almindelig Hoer, efter Matth. 5 og 19, og hvad der udformedes i Læren om desertio malitiosa, efter 1 Cor. 7. Imidlertid kan man ikke sige, at den evangeliske Kirke nogensinde er bleven staaende ved disse tvende Grunde efter Bogstaven; der har til alle Tider gjort sig en strengere og en mildere Anskuelse gjældende, hvorom han vilde henvise til de grundige Undersøgelser, som den berømte Kirkeretslærer Prof. Richter har anstillet, og nylig i Anledning af det ogsaa mellem os nu foreliggende Spørgsmaal offentliggjort. Det i det praktiske Liv saa Vanskelige, at veie de gyldige og ugyldige Skilsmissegrunde, havde imidlertid, under Indflydelsen af en Tidsaand, som med Rette kan siges at have været og

at være baade „sentimental“ og i en „materialistisk“ og falsk „human“ Retning, efterhaanden (især fra forrige Aarhundrede) mere og mere frembragt en saa ubestemt og uforsvarlig Fremgangsmaade i Ægteskabssager, at derved den Reaction, der med det vaagnende christelige Liv er vakt, er bleven ligesaa berettiget, som den kan blive Kirken og Menighedens Opfattelse af Ægteskabets Betydning til Gavn. Men for at dette skal skee, er det nødvendigt, at Reactionen ikke heller gaaer ud over sine berettigede Grændser, og at man ikke søger paa eengang at skrue Sagen saaledes op, at man, samtidig med at klage over Tidens Slaphed, opstiller saadanne Fordringer, at disse maae føre til et nødvendigt Brud baade med Traditionen og med Staten. Han vilde tillade sig at henlede Landemodets Opmærksomhed paa den Udvei, der syntes ham at kunne føre til en for Tiden tilfredsstillende Løsning, nemlig at opfordre Regjeringen til at vende tilbage til Danske Lov og den gamle Fremgangsmaade, som Udgangspunktet for en bedre Ordning af denne Sag. Danske Lov har kun 3 Skilsmissegrunde: Hoer, desertio og impotentia, om end disse udvides temmelig stærkt ved Fortolkningen. Men det, som hos os har virket meest fordærveligt, saavidt han skjønnede, var den Ophævelse af Ægteskaber efter Bevilling, som var traadt istedetfor den gamle Indretning, at der faldt Dom i deslige Sager. Fik vi en Ret, i hvilken geistlig og verdslig Øvrighed var repræsenteret, da var det at vente, at herved ligeledes en større Alvor vilde vise sig i Behandlingen af disse Sager, ligesom der tillige blev Leilighed til, at Overøvrigheden udtalte sig om, hvilken af Parterne der var relativ den ustyldige (thi ganske ustyldig er vist kun i yderst faa Tilfælde nogen af dem), hvem det kunde tilstedes i sin Tid at indgaae et nyt Ægteskab, medens dette maatte nægtes den skyldige Ægtefælle. Men et andet Ægteskab, som efter denne Fremgangsmaade tilstededes, meente han ogsaa burde anerkjendes af Kirken ved Vielse (efter en særegen Formular), en saadan Vielse burde fordres udført af Folkekirkens Præster. Han maatte fraraade, at det overlodes Enhver, at handle efter sit Skjøn; Kirken maatte have en Mening om, hvorvidt Fraskiltes andet Ægteskab var et virkeligt eller ikke, og kunde ikke overlade Dommen herover til den enkelte Præst, uden at Menighedens Omdømme og Samvittighed ogsaa udsattes for Forvirring. Den fordrede intet Nyt herved, men kun hvad enhver Præst alt ved sin Præstevielse har forpligtet sig til, saa at det udelukkende Hensyn til Præstens individuelle Samvittighed, der nu krævedes, undrede ham, da Enhver vidste

iforveien, hvad han gik ind paa. Hermed var ikke heller udelukket, hvad der kunde, og hidtil, som vi have hørt, er skeet ad privat Vei, for at skaffe en besværet Samvittighed Udvei; kun burde Kirken aldrig paalægge nogen Præst at udføre en Embedshandling, som en anden vægrede sig ved. I Preussen havde man 1846 erklæret, at ingen Præst skulde tvinges til at vie Fraskilte; ved Cabinetsordre af 8de Juli 1857 har man taget denne Frihed tilbage; nu skal enhver Skilsmissesag indstilles til Overøvrigheden, som ene afgjør, om nyt Ægteskab maa finde Sted eller ikke, og tillader denne, at det skeer, saa skal Præsten vie. Den samme Bestemmelse om Præstens Forpligtelse har det engelske Parlament fastholdt, og det uagtet en Petition med en Mængde Underskrifter indgaves derimod. — Den anden foreslaaede Udvei, at henvise til borgerligt Ægteskab, ansaae han for en Modsigelse. Thi hvorledes kan Nogen, der maa anses Fraskiltes nye Ægteskab for et Bigami, pege paa nogen Dør til at indgaae et saadant, og opfordre enten Staten eller Vedkommende til at benytte den? Denne Nødhjælp førte kun til nye Forviklinger; thi eet af to: enten var Fraskiltes Ægteskab et virkeligt, da skulde Præsten ikke vægre sig ved at erkjende dette — eller det er intet Ægteskab, da skal han absolut modsætte sig det under enhver Form.

Biskoppen vilde i Korthed motivere, hvorfor han for sin Deel ikke kunde slutte sig til den bogstavelige Fortolkning og lade sig binde af denne. Han maatte finde, at Lic. Fenger ikke havde læst os det rette Evangelium. Lic. Fenger havde læst os Matth. 19; men vi burde havt Matth. 5 som Hovedstedet. Det er vistnok klart af alle paagjældende Steder i det N. T., at Ægteskabet efter sit Væsen er uopløseligt, og Skilsmisse forkastelig. Men Herren tilsteder dog Undtagelsen. Ville vi rettelig forstaae denne Undtagelse, maae vi fra Matth. 19 gaae tilbage til Bjergprædikenen, fordi Bjergprædikenen er det Afsnit i den Hellige Skrift, hvor Herren fuldstændigst har fremsat sit Riges Forhold til den gamle Oekonomie med dens udvortes Lovgivning. Tør vi nu i Bjergprædikenen, hvor Herren heelt igjennem gaaer ud paa at føre Bogstaven tilbage til Aanden, vente at finde et enkelt Lovbogstav, bestemt til i udvortes Bogstavelighed at være en Regel for alle Tider? Tør vi vente her at finde et Brudstykke af en Kirkeordinants, et Stykke af en kanonisk Ret med disciplinariske Statuter? Træder Herren her op som en ny Mose, en ny Lovgiver, som de Romersk-Katholske og Ovækerne mene? Eller skulle vi ikke snarere vente, at Herren her udtaler ikke et Lovbogstav,

men et Princip, betegner den Vei, vi skulle betræde ved Spørgsmaalets Løsning, overladende den nærmere Udvikling af Sagen til Kirkens Udvikling? Det var en gammel Strid mellem de Evangeliske og de Romersk-Katholske, om Herren var en ny Moses (en Legislator, en νομοθέτης), hvilket de evangeliske Lærere nægtede, idet de vistnok paa det stærkeste fastholdt mod Antinomerne, at Loven ingenlunde var afskaffet ved Christus, men fuldkommet, men ikke med de Romerske kunde sætte denne Fuldkommelse deri, at Herren var kommen med nye Tavler eller med en ny Codex. Taleren maatte for sin Deel i sin Betragtning af Bjergprædikenens Charakteer ganske slutte sig til vore gamle evangeliske Lærere. Gaae vi nu over til det Enkelte, da maatte han finde, at man gjorde sig Sagen for let, naar man fortolkede πορνεία blot om den grove legemlige Forsyndelse. Thi kort iforveien (Matth. 5, 28: „Der er sagt: Du skal ikke bedrive Hoer; men Jeg siger Eder: Enhver, som seer paa en Qvinde til at begjære hende, har allerede bedrevet Hoer med hende i sit Hjerte") har jo Herren drevet os ud af Bogstaven. Men tør man efter denne Anviisning ikke blive staaende ved det blotte Bogstav, da er Veien ogsaa aabnet for Analogiprincipet, da maa der ogsaa kunne tænkes andre Skilsmissegrunde end bogstaveligt adulterium. Da maa Alt kunne være Skilsmissegrund, hvad der væsentligt er Ægteskabsbrud, hvad der ophæver Ægteskabets Væsen som en aandslegemlig Forbindelse mellem Mand og Hustru. Vi vide meget vel, til hvilke Misbrug Analogiprincipet har ført. Misbrugen ophæver ikke Brugen. Den Første, som her har anvendt Analogiprincipet, er Apostelen Paulus, som foruden adulterium anfører desertio malitiosa som Skilsmissegrund, 1 Cor. 7, 15. Det Samme følges af vore gamle evangeliske Lærere. Luther giver desertio malitiosa en større Udvidelse. Melanchton anfører som Skilsmissegrunde: parricidium, sævitiæ, insidiæ. Blandt vore gamle Lærere i den danske Kirke slutter N. Hemmingsen sig til Melanchton. Skulde Hemmingsen ikke findes orthodox nok, kunne vi nævne Biskop Brochmand, hvis ubetingede Ærefrygt for det skrevne Guds Ord neppe betvivles af Nogen, og som blandt flere Skilsmissegrunde ogsaa anfører Landsforviisning (jmlg. 1 Tim. 5, 8). Ved disse forelobige Bemærkninger vilde Taleren kun have antydet, hvorfor han for sin Deel ikke kunde lade sig binde af den romerske og qvækerske Exegese. Det var hans Overbeviisning, at man her ikke kunde komme igjennem med det blotte Bogstav allerede af den Grund, at man ikke kunde anvende Skriftordet om denne Sag paa vore nuværende kirke-

lige Forholde og Tilstande, uden ved at betjene sig af en Cyclus af Begreber, som aldeles ikke fandtes i Skriften, hvad ogsaa er naturligt, da der mellem Skriften og vore nuværende Tilstande ligger en heel historisk Udvikling, til hvilken der visselig ogsaa maa tages Hensyn. Saaledes taler Skriften aldeles ikke om kirkelig Vielse af Ægteskabet, hverken i Almindelighed eller om Fraskiltes i Særdeleshed. Heller ikke taler Skriften om Folkekirker, og Herrens egne Ord referere sig nærmest til jødiske Forholde og Tilstande, skjønbt de tilvisse udtale et almindeligt Princip. Han vilde nu gaae over til det Praktiske, og her maatte han erklære, at han ikke kunde samstemme med Lic. Fengers Forslag. Han maatte bede bemærket, at der her ikke blot bør være Spørgsmaal om den enkelte Præsts Samvittighed — dette er kun den ene Side af Sagen —, men ogsaa om Menighedens, om Samfundets Samvittighed. Samfundets Bevidsthed vilde forvirres, naar en saadan Præstefrihed blev indrømmet, som den af Lic. Fenger foreslaaede, og indenfor det samme Kirkesamfund den ene Præst erklærede det for Synd at udføre en Handling, som den anden erklærede for tilstedelig. Vi have her et belærende Exempel i Preussen, hvor den Kgl. Cabinetsordre af 1846 gav en saadan Tilladelse som den her foreslaaede. Følgen var, at Præsterne forenede sig i Conventer, og et Convent erklærede gjennem de offentlige Blade, at det aldeles ikke viede Fraskilte, et andet Convent erklærede, at det viede den uskyldige Part, hvor adulterium havde været tilstede, et tredie tilsøiede desertio malitiosa, et fjerde andre Grunde o. s. v., saaledes at der fremkom en Mangfoldighed af individuelle Lovgivninger. Forvirringen blev almindelig, hvorfor ogsaa Cabinetsordren af 1857 har maattet ophæve denne Frihed og har paabegyndt en Tilbagevendelse til kirkelig Orden, uden at dog Sagen er kommen til en virkelig Afslutning. Forøvrigt indrømmede Biskoppen, at der var al Grund til at klage over den bestaaende Praxis, at en stor Slaphed her var indtraadt, at Tilladelse til Ægteskabets Opløsning og til Indgaaelse af nyt Ægteskab opnaaedes med altfor stor Lethed, at der trængtes til Reform. Han vilde her udtale, hvad han allerede ved given Leilighed for Ministeriet havde udtalt, at han maatte anse det som ønskeligt, at Ministeriet vilde nedsætte en Comitee, bestaaende af Theologer og Jurister, for at underkaste den bestaaende Lovgivning om Ægteskabs-Skilsmisse en Revision, hvorhos den tillige vilde have at tage Hensyn til den bestaaende Praxis; at den Comiteebetænkning, som herved fremkom, maatte forelægges samtlige Landemoder til Betænk-

ning, og at paa Basis af disse Forarbeider Sagen maatte fremmes ad Lovgivningens Vei. Han ønskede at erfare, hvad man meente om dette Forslag, ligesom han ogsaa ønskede, at man vilde udtale sig over, hvorvidt man meente, om dog ikke de fleste Vanskeligheder vilde kunne løses ved den Tilladelse, som ifølge Kgl. Resolution af 19de Septbr. 1857 kan erholdes, til ved Fraskiltes Vielse at bruge den Formular, som findes i Biskop Mynsters Forslag til et Kirkeritual.

Dr. Pastor Hammerich fra Kjøbenhavn kunde aldeles ikke være enig med Fenger, naar han havde sagt, at kun de kunde være de oprigtige Præster, der deelte Anskuelse med ham. Der er vitterligt to forskjellige Retninger i Betragtningen af hele denne Sag; saaledes viser det sig igjennem hele Kirkens Historie, saaledes har det været, og saaledes vil det blive. Spørgsmaalet bliver da, om der ikke kunde være en Udvei, saa de to Retninger kunne mødes! Man har her henviist til Mynsters Forslag, hvortil ogsaa Ministeriet har viist hen; men vi blive dog ikke hjulpne ved at opstille to Ritualer; Mynster indrømmer vistnok store Lempelser; men mon han har slaaet nok af? Maae vi ikke have Noget, der endnu mere nærmer sig til borgerligt Ægteskab? En Udvei findes kun i det af Fenger stillede Forslag, at ingen Præst tvinges. Herimod er vel fremkommet Indvendinger, men Kirkens Eenhed kan dog ikke løses ved en Forskjellighed i denne Henseende; og her maa henvises til den første Kirkes forskjellige Praxis i flere Retninger: om Frafaldnes Gjenoptagelse, om Kjætterdaabs Gyldighed, hvorved Eenheden dog ikke blev løst. Den romerske Kirkes Strenghed er altid bleven misbilliget af de Besindige. Han maatte fasthølde, at det kirkelige Samfund blev aldeles ikke ophævet med dem, der hyldede den mildere Opfattelse; men han vilde anse det for rettest, ogsaa her at lade Friheden raade.

Dr. Stiftsprovst Paulli maatte bestemt protestere imod, hvad der ligefrem var udtalt af Fenger og hvad der ogsaa gik igjennem Holms Yttringer, at kun de kunne være de oprigtige Præster, der havde den samme Betragtning af det foreliggende Spørgsmaal, som disse to Mænd, der, saa forekom det ham, havde skruet Sagen op til et Punkt, hvor den ikke kunde holdes. Det Exegetiske hos Fenger var i høi Grad utilfredsstillende, det er ikke nok at læse en Text op, den skal ogsaa udlægges; her har altid været og vil altid blive en exegetisk Dissens; men at mene med Holm, at kun Sofistik eller Sentimentalitet eller Materialisme kunde være paa den Side, der vilde hævde den mildere Opfattelse, var

dog at gjøre vor Kirkes Fædre Uret; han maatte erklære, at han for sin Deel ikke skammede sig ved i denne Sag at staae paa Luthers Side. Han meente ikke, at den foreslaaede Frihed burde indrømmes; det var bleven sagt, at der existerer en selvtagen Frihed; men mon en Præst tør have en saadan Frihed? Det er aabenbart, at en Præst kan tvinges til at vie Fraskilte, men det er langtfra hans Mening, at han skal tvinges. Her at andrage paa, at den foreslaaede Frihed skulde tvinges frem som et Resultat, forekommer ham at være urigtigt.

Dr. Pastor Rothe fra Vemmelev yttrede, at Sagen maatte sees i Lyset af de stedfindende Forhold, og at vi ikke formeget skulde see hen til Andre. Hos os herskr en stor Letsindighed baade hos Folk og hos Øvrigheden, der behandler saadanne Sager altfor let; vi ere komne ind paa Bevillingsveien, og Bevillinger til Ægtefolks Adskillelse og Tilladelse til at indgaae nyt Ægteskab udfærdiges af Amtmænd eller vel endog af deres Fuldmægtige. Han formener, at her er idag ikke nok skjelnet imellem Skilsmisse og Ægteskabets fuldkomne Ophævelse. Han maa være enig med Biskoppen i hans Udlæggelse af πορνεία med Henviisning ikke blot til Matth. 5, 32, men ogsaa til Matth. 5, 28; mon ikke ogsaa en høi Grad af Koketteri kan være Grund til en Adskillelse? Naar man viser hen til Matth. 19, maa man ogsaa vise hen til 1 Mos. 2, 24, og gjøre opmærksom paa, at der i Herrens Ord i sidste Linie er en Tilsøielse. Kunde det ikke statueres, at Ægtefolk maatte gjøres frie for at føre deres Ægteskab tilsammen, selv hvor Grunden hertil ikke er πορνεία? Mon ikke, naar den ene Part allerede har indgaaet nyt Ægteskab, et saadant ogsaa maatte kunne indgaaes af den anden Part, thi saa er jo et πορνεία indtraadt? Ofte anføres som Skilsmissegrund Gemytternes Uovereensstemmelse; men saa bør ingen ny Vielse finde Sted. Mynsters Forslag kunde dog gjøres endeel Indvendinger imod; thi det giver vistnok Meget, men ikke Nok; det synes mindre heldigt, at Forbindelsen kan eller skal stadfæstes i Kirken. Han maatte mene, at enhver saadan Formular kun tildækker Skaden. Forøvrigt maatte han stemme for Biskoppens Forslag.

Provst Beck fra Udby gjorde en Bemærkning til Forsvar for Amtmændenes Stilling til Sager om Ægteskabsskilsmisse i Anledning af, hvad den foregaaende Taler derom havde yttret.

Lic. Fenger meente, at Dr. Rothe dog havde Ret i Realiteten, da disse Sager i ethvert Tilfælde ikke forelægges Kongen

men Bevillingen gives ad mandatum. Han vendte sig til de Yttringer, der vare faldne fra Dr. Hammerich og Stiftsprovsten, der begge havde erklæret sig utilfredse med den Maade, hvorpaa han havde omtalt de Mænd, som i denne Sag have fulgt en anden Anskuelse end hans egen, og havde fundet det anstødeligt, naar han stillede det i Udsigt, at de Oprigtige ville lære at følge hans Betragtningsmaade. Ja, havde Præsten i Høietaastrup saaledes anbefalet en af ham selv opfunden Theori, saa havde denne hans Fremgangsmaade ikke alene været anstødelig, men uforskammet; det er imidlertid ikke hans, men Herrens Ord, som han har forlangt, at man skal bøie sig for. Naar han nu har yttret det Haab, at de Oprigtige, hvem en lang Tids slappe Praxis har formørket Herrens Ord, ligesom de lære at kjende hans Villie, ville bøie sig for den, saa kan han dog vel nok være dette Haab bekjendt. Han rykker iøvrigt gjerne nærmere ind paa Besvarelsen af det Spørgsmaal, om vi i denne Sag have et Herrens Ord, som vi skulle bøie os for, og faaer Anledning dertil ved den Udtalelse af Biskoppen, at han ikke havde læst det rette Evangelium, det af Matth. 19, at han skulde læst af Matth. 5. Han mener, at dette maa være ligegyldigt; thi Herrens Yttringer ere begge Steder væsentlig de samme; men naar han er gaaet ud fra Matth. 19, er det skeet, for at spare sine Tilhørere Undersøgelsen om Bjergprædikenen, navnlig om, hvorvidt disse Udtryk i denne Prædiken ikke kunne tages efter Ordene, men skulle undergives en aandelig Forklaring, og hvorvidt Herrens Bemærkninger om Ægteskabsskilsmisse høre til disse. Han flyttede derfor Stenen bort fra Bjerget hen til Judæa Grændser, til et Sted, hvor der ikke er mindste Grund til at antage, at Herren skulde have talt anderledes, end som naar en Mand taler til sin Næste. Her viser det sig tydeligt, at Herrens Ord i Matth. 5, 31. 32, ere komne ud i en videre Kreds, saa Pharisæerne troe at kunne bruge dem som en Fælde, til at fange ham i. De komme, ikke for at faae Besked om et vanskeligt Spørgsmaal, men for at friste Herren, hvis foregaaende Yttringer om Skilsmisse de kjende. Enten skal Jesus gaae fra disse sine Yttringer, eller ogsaa er han, ved Hjælp af Moses, fangen. Men Herren gaaer ikke fra sine Ord, og henviser heller ikke til nogen aandelig Forklaring af dem, han taler saa tydelig og bestemt, som noget Menneske kan forlange, oplyser hvad Ægteskabet har været fra Begyndelsen, angiver Grunden til det mosaiske Skilsmissebrev og slutter med sit: jeg siger Eder. Vi skulle her tage Vor Herre paa Ordet og forstaae hans Ord bogstavelig.

Biskoppen bemærkede, at det var vedblivende hans Mening, at Matth. 5 var Hovedstedet, fordi man i Bjergprædikenen paa det Fuldstændigste seer Guds Riges Stilling til Moseloven.

Lic. Fenger fortsatte. En foregaaende Taler har sagt, at han hellere vilde staae ved Luthers Side, end ved Fengers, i denne Sag. Skulle vi da ogsaa staae ved Luthers Side, hvor han har feilet? vare ikke Ægteskabssager Luthers svage Side? giver han i dem ikke ofte en vaklende, stundom en heel urigtig Besked? Han forsvarer yderligere sit stillede Forslag ved at bemærke, at man dog ikke kunde tage en Snor og maale det af for Præsterne; saaledes kunne de ikke indskrænkes ved en Lovgivning. Han henviste, som til et Analogon, til Spørgsmaalet om Afviisningen fra Nadveren; her maa Præsten selv see at klare Sagen, og kun overfor de Paastaaelige maatte Sagen forelægges Øvrigheden. Han meente, at det var umuligt at stille den præstelige Samvittighed overfor en Jury.

Pastor van Wylich fra Greve vil ikke have nogen subjectiv Frihed, men vil have, at det Baand, der binder ham, skal være stærkt, som Herrens Ord Matth. 19, 6: hvad Gud har tilsammenføiet, skal Mennesket ikke adskille. Han ønsker, at Kirken, der her taler i Herrens Sted, vil afgjøre, naar Ægteskabet maatte ansees som løst af Gud, saa at et nyt christeligt Ægteskab kunde finde Sted, og han formener, at Kirkens Erklæring maatte blive den, at Fraskiltes kirkelige Vielse kun da kunde tilstedes, naar den anden Ægtefælles *πορνεία* og maaskee det af Paulus 1 Cor. 7, 15 anførte Tilfælde, uden videre deraf følgende Analogier, havde været Skilsmissens Grund.

Dr. Provst Becker fra Kjøng beklager, at han er uforberedt paa denne Sag; han kunde ikke afgive nogen Stemme over den. Han vilde foreslaae, at der i selve Landemodet blev nedsat en Comitee til at gjennemgaae Sagen og derpaa gjøre Forslag til Landemodet, om hvorvidt Sagen skulde føres frem ad den af Biskoppen foreslaaede Vei.

Dr. Pastor Kolthoff fra Kjøbenhavn vil holde fast ved Biskoppens Forslag. Fengers Forslag kunde ikke billiges, dersom der ikke tillige, paa en anden Maade end skeet er, henvistes til borgerligt Ægteskab. Han meente, at vi skulle følge det Spor, at Ægteskabers Ophævelse kun skulde finde Sted ved Dom, og Dommen maatte da erklære, hvilken Part der maatte indgaae et nyt Ægteskab. Retsgrundene maatte nærmere undersøges, man maatte komme til en strengere

Betragtning; i ethvert Tilfælde er jo, selv hvor en Separation er bevilget, Ægteskabet derfor ikke hævet.

Lic. Holm bemærker, at han bøier sig under Herrens Lov som en uforanderlig Ægteskabslov, og at han, ved at tale, som han har talt, kun har villet vise hen til de Farer, vi ikke kunne undgaae, dersom vi ikke holde os til Herrens Ord.

Dr. Pastor Fog fra Kjøbenhavn formeente, at det ikke var heldigt, naar Forskjellen imellem de afvigende Opfattelser af Herrens Ord bestemtes som mellem en strengere og en mildere. Biskoppen havde henviist til det rette Synspunkt ved at gjøre opmærksom paa, at Frelseren ingensteds optraadte som Lovgiver eller Dommer. I de to, saavidt han erindrede, eneste Tilfælde, hvori Jesu Dom udtrykkeligt var æsket, havde han afviist saadan Sag fra sig. Men derved kom Vor Herres Ord ikke til at svæve i Luften, som det var sagt; thi det henvendte sig til Menneskets Samvittighed. Det maatte dog bemærkes, at der ingensteds i Evangeliet var Tale om at vie eller ikke vie; men Herren har sagt, at det ikke er tilladt at skille sig ved sin Hustru. Der forelaae intet Ord om, hvorledes man skulde forholde sig med dem, der dog handlede derimod, medens Talen henvendte sig bestemt nok til dens Samvittighed, som følte Lyst til Skilsmisse, og sagde til ham: du tør ikke, og maa ikke. Det kunde vistnok være rystende at sammenholde den kirkelige Praxis med dette Herrens Ord; men havde Præsten taget Matth. 5te Cap. til Hjerte, da vilde denne Bevægelse forud være optaget i den dybere og grundigere Rystelse over det gjennemgaaende Misforhold mellem Frelserens Fordring og det hele kirkelige og menneskelige Liv. Præsten vil vide, at overalt, hvor han optræder, fremstaaer han som den og mellem dem, der forud ere dømte ved Herrens Ord for urene Læber og urene Lemmer, og i det omhandlede Tilfælde vil han vide, at han staaer foran den Fraskilte ikke blot som den, der er iført Aarons hvide Klæder, men ogsaa som den, der selv er dømt ved Herrens Ord som Hoerkarl, om der end er givet ham Naade til at gjemme sin Skjændsel i sit Indre. Paa ingen Maade gaaer det an, at Kirken i denne Sag henviser til det borgerlige Ægteskab. Er det uchristeligt at række Haand til Fraskiltes Ægteskab, da er det det for Statens Tjenere som for Kirkens, og naar Kirken henviser til hine, hvad den ikke selv vil gjøre, da handler den ikke i Lighed med den gode Hyrde, som sætter Livet til for Faarene, men som den Moder, der kastede sine Børn for Ulvene, for at redde sit eget Liv.

Lic. Fenger bemærker, at han aldrig havde opfordret Nogen til at udføre en Handling, som han selv anſaae for ſyndig. Naar han anbefaler, at lade de Fraſkilte faae borgerligt Ægteſkab, ſaa vil han dermed ikke, at en Anden ſkal foretage det Samme, ſom han ſelv vægrer ſig ved, men netop noget derfra forſkjelligt; thi det borgerlige Ægteſkab er jo, hvad det er, uden den kirkelige Velſignelſe. Det glædede ham inderligt at høre Dr. Fog ſkildre det Indtryk, ſom Herrens Ord maatte gjøre paa dem, der ſtode i Begreb med at ſkille ſig fra deres Ægtefælle. Gjør det ikke! — ſaa ſkulde Herrens Formaning lyde til dem. Men nu den Præſt da, ſom ſtaaer i Begreb med at vie Fraſkilte, ſkulde han ikke høre dette: gjør det ikke! Han kunde ikke taale, at, naar Herren angiver een gyldig Skilsmisſegrund, Menneſkene ſaa gjøre ti deraf, ſaa at vi endog idag have hørt, at Koketteren turde henregnes til Skilsmisſegrundene. Disſe have formeret ſig under Hovederne paa de travle Theologer og Juriſter, og nu ſtaae vi der, hvor vi maae ſkamme os ved nogenſinde at være komne hen. Man har ſagt imod hans idag forelagte Forſlag, at det ikke gik an, ſaaledes at lade Præſterne følge deres Samvittighed, det vilde give Uorden. Men mon man ikke i mangfoldige Tilfælde er nødt til at lade Præſterne følge deres Samvittighed, og kan umulig række dem Beſtemmelſer for alle Tilfælde? Men hvor vi Præſter ere henviſte til Samvittigheden og til vort Anſvar for Herren, handle vi med yderſte Varſomhed, ſom de, der ſkulle gjøre Regnſkab. Man har ſagt, at, have Præſterne en Samvittighed, ſom der ſkal tages Henſyn til, ſaa have Folk i Menigheden det ogſaa. Visſelig har Folk i Menigheden en Samvittighed, og visſelig ſkulle vi tage Henſyn til den, iſær i Retning af at vække og ſkærpe den!

Lic. Rothe meente, at det kun var Halvhed, naar man ſiger: Andre kunne gjerne vie dem, hvis Ægteſkab vi ikke kunne indrømme er et ret, ſaa ville vi dog gjerne ſiden anerkjende dette! Det første Spørgsmaal var: kan der være nogen Skilsmisſe af et Ægteſkab? Det næſte blev da: hvilke ere de gyldige Skilsmisſegrunde? Det kan ikke nægtes, at Kirken her vel ofte har forſyndet ſig og i Forening med den verdslige Øvrighed taget ſig Sagen let med at gaae ind paa de angivne Skilsmisſegrunde. Men lader os ikke forglemme, at Øvrigheden ſender ethvert uenigt Ægtepar til Præſten, og giver ham fuld Magt og paalægger ham ſom ſin alvorlige Pligt, at forſøge Alt for at forlige dem? Hvorledes benytter da Præſten denne Leilighed? Idet vi bebreide Andre at være for hurtige til at gaae ind paa Skilsmisſegrunde, maae vi de

ikke først gribe i vor egen Barm og spørge: har du da altid gjort selv Alt, hvad der staaer i din Magt? Og maae vi tilstaae at være afmægtige til at fjerne Aarsagen til Tvisten, tør vi da uden videre anklage Andre, som gaae ind paa den naturlige Consequents deraf, hvorved endnu maa erindres, at der efter Statens Vedtægt endnu er langt fra en Separation til den virkelige Skilsmisse? Vi have hørt, at der forlanges faste og bestemte Skilsmissegrunde; det er just det, han vil, saavidt dette lader sig gjøre; den nuværende Praxis er ikke i Overeensstemmelse med Danske Love Bestemmelser; ikke heller er Fremgangsmaaden det; han troede, at der vilde kunne opnaaes meget, naar en Skilsmisse kun fandt Sted efter Dom. — Men han maatte fremdeles være enig med dem, der havde mindet om, at der skulde tages Hensyn ligesaavel til Menighedernes og den Enkeltes Samvittighed, som til Præsternes. Det var ikke skeet ham selv, men han havde hørt om en fraskilt Kone, som var bleven viet efter en selvgjort Formular, at hun havde ført bittre Klager herover og var kommen i Uro. Det var en meget alvorlig Sag, naar Kirken erklærede enten Vielsen for ligegyldig eller Ægteskabet for tvivlsomt, og maatte fremkalde Usikkerhed og Forvirring i Menighedens Omdømme om et Ægteskabs Gyldighed eller ikke. Her maatte være en Mening, som stod over den enkelte Præsts. — Hvad endelig en Comitees Nedsættelse angik, da vilde det kun trække Sagen i Langdrag, hvis Landemodet nedsatte en saadan; Spørgsmaalet vedkom ikke blot et enkelt, men alle, og ikke blot Kirken, men Staten; derfor maatte de forberedende Skridt skee ovenfra. Han sluttede sig derfor til Biskoppens Forslag.

Dr. Rothe bemærkede, at vi gaae ikke saavidt, at vi nogensinde kunne anerkjende Ægteskabet for et Sacrament, og at vi Præster ikke kunne sige, at vi med Hensyn til uforligelige Ægtefolk altid have gjort, hvad vi ere skyldige; men vi skulle især see at faae Separationen forhindret.

Pastor Schøler fra Kjøbenhavn yttrede, at det ikke saameget var Vielsen af Fraskilte, der trykkede ham — han havde ikke uden store Betænkeligheder to Gange viet Fraskilte, men med uforandret Formular — som det var Udstedelsen af den Atteſt, Præsterne blive affordrede, før Ægtefolk kunne blive adskilte, der havde voldt ham Uro. Han havde to Gange udstedt en saadan Atteſt til Uforligelige, hvilket ligger ham tungt paa Hjerte, han havde tillige havt den Ydmygelse, at den ene Part siden gik hen og forligte sig. Han vil tilraade stor Forsigtighed, da han mener, at Ansvaret for Ægteskabers Ophævelse

ligger paa Præsterne, der altid burde raadføre sig med Andre om uforligelige Ægtefolk, navnlig med deres Foresatte, i Lighed med hvad der skeer ved Excommunication. Der var siden Reformationen indkommet meget Misligt i Betragtningen af Ægteskabet, men den danske Kirke havde dog i Meget den hellige almindelige Kirkes gamle Skik og Orden; han vidste et Tilfælde, ved hvilket en Præst ikke havde villet udstede nogen Attest med Hensyn til et Ægtepar, der søgte Skilsmisse, at der var klaget over ham, men at Cancelliet havde respecteret det, at Ægteskabet kan ikke opløses uden Kirkens Samtykke.

Provst Zahle fra Stillinge maatte protestere imod det sidst Yttrede, forsaavidt det deraf kunde komme til at see ud, som om Præsten ligesom begunstigede Skilsmisse, fordi han udsteder en Attest om Mæglingens Ufrugtbarhed. Det var bleven sagt, at det maatte betragtes som urigtigt, at henvise Ægtefolk, hvilke en Præst mener ikke at kunne vie, til den verdslige Øvrighed; han vilde bemærke, at, naar Alle uden Undtagelse henvistes til den borgerlige Vielse, maatte man være satisfaceret.

Pastor Bruun fra Kjøbenhavn kan ikke være enig med Schøler i hans Opfattelse af den Betydning, en saadan Attest skulde kunne have, som den, der af Øvriheden affordres Præsten, hvor et Ægtepar forlanger Skilsmisse, hvilken jo desuden kan fraraades i Attesten. Han tilføiede den Bemærkning, at den verdslige Øvrighed ofte virkede overfor uforligelige Ægtefolk med større Held end den geistlige.

Pastor Plum fra Spellerup meente, at Præsterne vare dog maaskee ofte gaaede for hurtigt tilværks med at udstede disse Attester; han erklærede iøvrigt, at han meest deelte Anskuelse med Fenger, og at han altid havde fundet, at den Herres Jesu Ord forbød Skilsmisse, undtagen i det ene bestemt angivne Tilfælde. Han ønskede, at der maatte skee en Forandring i den nu bestaaende Praxis, saameget mere som han selv, efterat han i lang Tid havde været forskaanet for at vie Fraskilte, for ikke længe siden havde maattet gjøre det, og at han derunder havde havt megen Anfægtelse.

Pastor Ronne fra Høve slutter sig til denne sidste Udtalelse. Idet han ønsker, at Samvittighedstrykket maa blive erkjendt, udtaler han, at han er enig med dem, der holde sig til den bogstavelige Opfattelse af Skriftens Ord; han beklager, at der ere Saamange, der aldeles ikke ville bøie sig under dette Ord. Han omtaler et enkelt Tilfælde, hvor der ved Spørgsmaalet om et Ægtepars Separation aldeles ikke blev affordret

ham nogen Atteſt. Han erklærer ſig utilfreds med Mynſters Formular og mener, at en bedre Udvei aabner ſig igjennem Fengers Forſlag til Lettelſe for Samvittighederne i det Tryk, hvorunder de leb. Præſterne ſkulle ikke henviſe til borgerligt Ægteſkab, det meente han, kunde Staten gjøre.

Biſkoppen bemærkede, at der under den nuværende Tilſtand ikke ovedes noget Tryk paa Samvittighederne, ſaa at diſſe derved kunde komme til at føle ſig beſværede.

Provſt la Cour fra Helſinge mener, at man ikke ſkal henviſe til borgerligt Ægteſkab, at man ikke kunde motivere en ſaadan Henviiſning for en Regjering, der jo dog ogſaa er chriſtelig. Han erklærer ſig enig med Biſkoppens Forſlag.

Dr. Kolthoff taler igjen for det Ønſkelige i, at en kirkelig Domſtol maatte komme til afgjøre Skilsmiſſeſager. Præſterne ſkulle ogſaa i Ægteſkabsſager agte paa Herrens Ord om ikke at dømme, thi de vare ikke Hjertekjendere; de maatte ved ethvert Ægteſkab, af hvilke der ikke gaves faa, hvis chriſtelige Berettigelſe var ligeſaa tvivlſom ſom de Fraſkiltes, være henviſte til de Enkeltes egen Samvittighed, og kunne ikke fælde nogen ſikker Dom.

Provſt Holten fra Skuldelev bemærker, at det mynſterſke Udkaſt ikke tilfredsſtillede ham, men han kunde heller ikke være enig med dem, der vilde have en ſaa udſtrakt Præſtefrihed ſom den, der her idag er talt for.

Paſtor Buſck fra Brøndbyøſter talte om ſin Præſtepraxis overfor Spørgsmaal om Fraſkiltes Vielſe og meente, at individuel Præſtefrihed i mange Aar havde været Statskirkens Praxis, og at der var Tale om at ſøge at faae ſtadfæſtet en længe fulgt Praxis. Han henviſte til den gamle Regel: Enighed i det Nødvendige, Frihed i det Tvivlſomme, Kjærlighed i Alt, og fremhævede, at Sager af den Natur, ſom de, der her idag vare omhandlede, hørte til de tvivlſomme, og i ſaadanne maatte alle ſkadelige Baand løſes, ingen Samvittighedstvang finde Sted, men Friheden herſke.

Provſt Holten frygter for, at man har misforſtaaet ham, og vil derfor bemærke, at han aldrig har villet have nogen Tvang.

Provſt Nielſen fra Kallehave ſpørger, om det er ſamvittighedsfuldt, at ſøge at faae henviiſt til Andre, hvad man ikke ſelv vilde gjøre?

Lic. Holm forelægger et nyt Forſlag, der imidlertid kom ſaa ſeent frem, at det ikke kunde ſættes under Forhandling, ſaaledes lydende: Jeg foreſlaaer, at det høitærede Landemode, næſt at erklære, at det forkaſter Fraſkiltes Copulation ſom ukirkelig

Praxis og ſtridende mod Herrens klare Ord, og ikke antager andre kirkelig-gyldige Grunde til Ægteſkabets Ophørelſe end de i Herrens Ord angivne, indſtiller følgende Punkter til at maatte fremmes til at vorde ophøiede ſom Lov: 1) Ingen Præſt i Kongeriget kan tvinges til at meddele Fraſkilte kirkelig Vielſe; 2) Biſkoppen i Forening med Miniſteriet, for hvem Anmeldelſe i Vægrings-Tilfælde bør ſkee og til hvem Recours kan ſkee fra Vedkommende, hvem Vielſe er nægtet, afgjøre, hvorvidt denne Nægtelſe har ſin Grund blot i Præſtens ſubjective Skjøn eller i Guds Ord, og derefter foranſtalte det videre Fornødne; 3) de Parter, ſom ei kunne erholde kirkelig Vielſe, kunne, naar den civile Øvrighed iøvrigt finder Alt i Orden, henvises til Indgaaelſe af Ægteſkab efter den borgerlige Lov paa den navnlig i Forordningen af 12te April 1851 angivne Maade, ſom derfor udvides til Afbenyttelſe i foranmeldte Henſeende.

Lic. Rothe mener, at der i Landemodsbeſlutningens Motiver maatte henvises til vor ældre Lovgivnings ſædelige Alvor.

Ved Afſtemningen fik Lic. Fengers Forſlag een Stemme; hvorimod Landemodet (med Undtagelſe af een Stemme) vedtog, at indgaae til Miniſteriet med et Andragende om, at der maatte nedſættes en Comitee, beſtaaende af Theologer og Juriſter, til at revidere den beſtaaende Lovgivning om Ægteſkabsſkilsmiſſe, ſamt at den derved fremkomne Comiteebetænkning maatte forelægges ſamtlige Landemøder til Erklæring. Det vedtoges at indlede dette Andragende med en Henviisning til den ældre danſke Lovgivning om dette Punkt, ſamt til den nu herſkende ſlappe Praxis, der har fremkaldt ſaamange Klager og gjør en Reform nødvendig.

Landemodet overdrog Biſkoppen at indgaae til Miniſteriet med dette Andragende.

Om Skriftemaal og Absolution.

Af Stndr *).

At „al Skabningen tilsammen sukker, og er i Smerte indtil nu", og at derfor „Skabningens Forlængsel venter paa Guds Børns Aabenbarelse", er en Sandhed, som kan paavises i Alt, hvad der bestaaer her paa Jorden, altsaa ogsaa i den under de jordiske Forhold stridende Kirke. Dette Suk og denne Forlængsel, der ikke mindst besværer dem, som have Aandens Førstegrøde, kan stundom gaae saa vidt, at Hjertet fristes til ligesom at vende sig bort fra det Bestaaende, og i sin Utaalmodighed at kaste Brag paa det, der dog selv i og under de jordiske Baand og Indskrænkninger udvikler sig mod Fuldkommenhedens Maal. Det er Virkelighedens Suk efter Idealet. Men om det end er godt og priseligt, at den Enkelte har sit Ideal for Øie, og om end hver gavnlig reformatorisk Stræben er begrundet i en saadan Idealitet, er der dog en vis Taalmodighed og Besindighed, som bør gaae Haand i Haand med den, for at ikke den Enkeltes Bestræbelser skulle bidrage til, at den historiske Udviklingsgang forstyrres, og et rask Spring gjøres hen til et Punkt, der maaskee ligger ligesaa langt eller længere fjernet fra Maalet, som det, man forlod, skjøndt til en anden Side.

Den sidste Tid frembyder ikke faa Kjendsgjerninger, der synes at vidne om, at denne Bemærkning ikke er overflødig, naar Talen er om vore kirkelige Anliggender. Under Forhandlingerne om Lærefrihed, Kirkeforfatningssagen, Fraskiltes Vielse, Skriftemaal og Absolution ere faldne Ytringer, som bære Præget mere af en stærk Higen efter at vende sig bort fra det Bestaaende end af Beredvillighed til at bære saadanne Byrder, som altid ere forbundne med den Enkeltes Subordination under almindelige Regler og Forskrifter. Det er især fra de Geistliges, sjelden fra Menighedernes, Side, at denne utaal-

*) Uagtet jeg som Udgiver ellers strengt følger den Regel, ikke at optage Artikler, der tilsendes uden Navn, har jeg dog troet at kunne gjøre en Undtagelse med ovennævnte Bidrag. For mit eget Vedkommende, som Medlem af Menigheden, vilde det gjøre mig ondt, hvis Absolutionen ved Nadveren skulde bortfalde, og jeg har derfor gjerne, i bestemelig Tid forinden Conventsmødet i Ringsted (uden at forsinke Optagelsen ved først gjennem Ugeskr. at henvende en Opfordring til Forf. om at navngive sig), villet bringe et Indlæg, der gjorde Menighedens Ret i denne vigtige Sag gjældende. I Beretningen om Landemodsforhandlingerne i Viborg, som vil blive optaget i et følgende Nr., vil denne Sag ogsaa findes berørt.

J. M. L. H.

modige Higen fremtræder, og dog kunde det vel med Grund ventes af dem, der have paataget sig Kirkens Tjeneste, at de beflitte sig paa en vis Resignation, og med Rolighed bære saadanne aandelige Byrder, som ere knyttede til Embedets Gjerning. Det er en let Sag at sige: „Denne Forskrift besværer mig, volder mig Uro og Bekymring, — derfor vil jeg have den bortkastet". Men at den, som har paataget sig det hellige Embede, ikke har gjort det for at være sorgløs eller sorgfri, er allerede tidligere paapeget i dette Ugeskrift.

Det var jo vistnok en saare ønskelig Sag for Præsten, naar han efter vor Kirkes Forskrift paa Embedets Vegne skal tilsige dem, der begjære det, Syndernes Forladelse, — om han kunde have en sikker og tilforladelig „Garanti" for, at den enkelte Confitent virkelig angrede sine Synder. At slige Garantier ikke kunne bringes tilveie, er dog en ligefrem Følge af de Endelighedens Baand og Indskrænkninger, under hvilke vi her alle meer eller mindre sukke. Men naar nu paa Grund af denne Umulighed Præsten fordrede Fritagelse for den Embedsgjerning, som kaldes Absolution, da maatte man vel først spørge Menigheden ad, om den maaskee dog satte saa stor Priis paa denne kirkelige Act, at den ikke vilde undvære den paa nogen Maade. Det er vel sandt, at man deels har villet henvise de besværede Samvittigheder til Forkyndelsen af Evangeliets almindelige Forjættelse, deels har villet gjøre Skriftemaal og Absolution til en speciel og privat Sag for dem, som trænge dertil, hvorhos er givet Vink om, at „vor Tids Christelighed i Almindelighed ikke gaaer saa dybt, at den besværes med stor Uro af sin Syndighed". Men det er dog altid et stort Spørgsmaal, om denne Opfattelse af Noget, der hører til det, der bevæger sig dybest inde i Menneskehjertet, er tilforladelig, og om ikke Menigheden netop har en Ret til at fordre Absolutionen. Har den en saadan Ret, da bør den ikke forholdes eller afknappes, selv om denne Embedets Gjerning hørte til dem, man mangen Gang gik til med et bekymret Hjerte. Vi henvise i denne Henseende til Apologien, hvor det om Absolutionen hedder: — — „Det gjør ogsaa Gud til Bedste for os selv, for at vi ikke forgjeves skulle stue op mod Himlen, hvor vi ikke kunne saae den, og maatte sige: Hvo kan stige op til Himlen? Men paa det at vi kunne være visse i vor Sag, har han lagt Syndernes Forladelse i det offentlige Embede og Ordet".

Naar det til de besværede og bange Samvittigheder, som ikke kunne lade sig nøie med Forkyndelsen af Evangeliets almindelige Forjættelse, hedder saaledes: „Skrift, — be-

kjend din Nød og Angest for Kirkens Embede, saa har dette Embede Myndighed af Guds Ord til at forkynde dig Aflösning", — da er det visselig i mange Tilfælde et saare godt Raad, og Enhver, der i længere Tid har havt med det hellige Embedes Gjerning at gjøre, vil vist ogsaa mindes saadanne enkelte Leiligheder, hvor den Skriftende har aabnet ham sit Hjertes Dyb, og viist ham de Saar, hvorunder han led, og for hvilke han forlangte den rette Trøstens Lægedom; men at gjøre det private Skriftemaal til en ufravigelig Betingelse for Absolutionens Meddelelse, vilde upaatvivlelig være en Tilnærmelse til den romerske Kirkes Lære om Boden, der er forkastet.

Men — siger man — Absolutionen misbruges; Kirken selv fremkalder Absolutionens Misforstaaelse og Misbrug. Dersom dette virkelig var saa, da maatte man — ikke bortkaste Absolutionen, men være betænkt paa Midler til at hæmme Misbrugen. Hvad kan ikke misbruges? Ordet kan misbruges, baade Loven og Evangelium; Sacramenterne kunne misbruges. Dog kan Kirken ikke bestaae uden dem. Hiin haarde Beskyldning, at Kirken selv fremkalder Misbrugen, er vistnok fremført med megen Sikkerhed; men førend den tages til Følge, maa man dog høre, hvad der kan siges til Forsvar fra den anden Side. Den støtter sig paa den Paastand, at der er intet Skriftemaal. Selv om man ved Skriftemaal forstod den private Skriften, som er en fortrolig Henvendelse til Skriftefaderen under Taushedens Segl, kunde man ifølge det Ovenanførte sige med Confessionens Ord: confessio in ecclesiis apud nos non est abolita. Det staaer Enhver frit for at skrifte paa denne Maade, og det er ikke uden Exempel, ihvorvel det ligger i Sagens Natur, at Sligt, naar det skeer, er mindre iøinefaldende. Dog er det vel ikke dette, der menes med hiin Paastand, men snarere dette, at der overhovedet mangler en Udtalelse af den personlige Syndsbevidsthed. Denne Paastand kan Forfatteren af disse Linier ikke indrømme. Naar i en evangelisk-luthersk Menighed, hvor Læren om Menneskets Syndighed og om Retfærdiggjørelsen uforskyldt af Guds Naade foredrages klart og tydeligt for Enhver fra Barndommen af, hvor ingen udvortes Tvang driver Nogen hen til Skriftestolen eller Nadverbordet, — naar her den Enkelte frivillig og med fuld Bevidsthed om, hvad der skal foregaae, fremstiller sig i Herrens Huus og knælende modtager Absolutionen: da er denne personlige Fremstillelse og Knælen og Modtagen en saa tydelig Udtalelse af den Erkjendelse: „Jeg er en Synder, og føler Trang og Længsel efter Syndsforladelse", at Ingen, som

har en Foreſtilling om, at en Gjerning kan tale, vil kunne misforſtaae den.

Men ſelv om man tog det Ord „Udtalelſe“ i den allerſnevreſte Betydning, har der ſtedſe i den Menighed, i hvilken Forfatteren har levet, været en ſaadan, og den kan lettelig indføres, hvor den hidtil ikke har været i Brug. Confitenterne affynge nemlig, førend Præſten tager Ordet, dette lille Vers, ſom er det førſte i Pſalmen Nr. 260 i Evang. Pſalmebog:

Ak ſee til mig i Naade ned,
Barmhjertigheders Fader!
Og kom ihu din Miſkundhed.
O du, ſom Synd forlader!
Jeg handlede mod dine Bud,
O lad min Brøde ſlettes ud!
Gud, vær mig Synder naadig!

Naar hver Enkelt tager disſe Ord i ſin Mund, maa man vel kalde det en Udtalelſe af perſonlig Syndsbevidſthed.

Desuden ligger en ſaadan Udtalelſe aabenbart i den Skriftebøn, der mange Steder forelæſes af Degnen. Thi at denne Kirkebetjent under Bønnens Fremſigelſe, ligeſom ved flere Leiligheder, repræſenterer Menigheden ligeoverfor den adminiſtrerende Geiſtlige, er let iſineſaldende, ſelv om det ikke udtrykkelig betegnedes ved de indledende Ord: „Lader os Alle bede“

Det ſynes, naar man tager Henſyn til alt dette, at være en noget overilet Paaſtand, at der intet Skriftemaal er hos os. Der er dog i Virkeligheden noget Mere end „dette, at jeg ſtiltiende lader mig Noget foreholde, og hører paa Eet og Andet, ſom kan blive talt“. Der er virkelig en beſtemt udvortes Betegnelſe af den Enkeltes Ydmygelſe for Gud og af hans Længſel efter den i Jeſu Chriſto tilbudne Naade. Skulde Nogen, efter at have fremſtillet ſig iblandt Skriftebørnene, i hvis Navn Bønnen lydeligt fremſiges, fra hvis Læber den Sang opſtiger, hvis Slutningsord ere disſe: „Gud, vær mig Synder naadig“! — ſkulde Nogen, efter at have gjort dette og dernæſt i den Ydmygtbedendes Stilling — thi dette er jo den Knælendes — bøiet ſit Hoved under dens Haand, der i Kraft af Guds Ord og ſit hellige Embede tilſiger ham Syndernes Forladelſe i den treenige Guds Navn, — ſkulde Nogen efter alt dette gjøre Paaſtand paa at betragtes anderledes end ſom en bodfærdig Synder, da veed jeg ſandelig ikke, hvad Ord og Handlinger have at betyde. Det kan være Hykleri altſammen, men vil man fordre en endnu tydeligere og beſtemtere Udtalelſe af den Enkelte, da vogte man ſig vel for, at man ikke fremkalder Hykleriet iſtedetfor at forhindre det.

De, som ei ville lade sig nøie med Skriftemaalet, saaledes som det er, forlange ei heller nogen saadan tydeligere og bestemtere Udtalelse, men paastaae, at Absolutionen paa Grund af Skriftemaalets utilfredsstillende Form bør afskaffes som kirkelig Act. Det er let saaledes at kaste det ene Stykke efter det andet overbord for at lette Skibet; men det er vanskeligt at erstatte det igjen, naar det engang er gaaet tabt. Er der eet eller andet værdifuldt Stykke, som er af dyrebar Interesse for dem, der fare paa Skibet, — er det Noget, paa hvilket de have Krav som en velhjemlet Fælledseiendom, da kan man ikke fortænke dem i, at de klamre sig fast dertil, og ikke godvillig lade sig det fravriste, men maaskee sætte sig til Modværge. Det er muligt, at Skibet ved en saadan rask Bortkastelse bliver bedre skikket til at fare hen over de slakke Vande, hvor Alt er klart og gjennemsigtigt for Øiet, forudsat, at Bunden er reen som det hvide Sand. Men det er ikke der, Garnet skal udkastes; thi det hedder; „Farer ud paa Dybet, og kaster Eders Garn til en Dræt!“ — og paa Dybet vil baade den vægtige Ladning lettere bæres, og Skibet sikkrere modstaae Stormens og Bølgernes Magt, naar den bevares.

Fiir-Evangeliet, det er: De bibelske Evangelier, samlede til eet. Ved **J. Galskjøt**, Sognepræst for Hillerød. Kbhvn. 1858. Schubothe. (294 Sider; Priis 72 ß). — Med Bugenhagens Fremstilling af Jesu Christi Lidelseshistorie til Forbillede har Pastor Galskjøt villet give en lignende Fremstilling af Jesu Christi hele Liv, og har derfor fulgt den Regel, „strengt at holde sig til Evangeliernes egne Ord, navnlig uden Udelukkelse af eller Forandring i noget Ord, som er talet af Jesus selv, og tillige at fortælle Begivenhederne, saavidt muligt, i chronologisk Orden“. „Med Undtagelse af Lidelseshistorien kjendes siden de første Aarhundreder neppe noget lignende Forsøg“, — siges der i Fortalen S. X — „som det synes, paa Grund af, at man ikke har anseet det muligt uden at forandre vilkaarligt i de givne evangeliske Beretninger. Men just denne Mistillid er ubegrundet og har skadet ubodeligt“. At give en sammenhængende synoptisk Fremstilling af de evangeliske Beretninger uden at forandre i disse, gaaer imidlertid ikke an. Pastor Galskjøt har ligesaalidt som Bugenhagen været istand til at levere en saadan. De bekjendte Enantiophanier i vore Evangelier kunne ikke hæves uden ved at give den ene Evangelists Beretning Fortrin for den anden eller

ved at foretage en Omdannelse og Sammensmeltning, hvorved en Overeensstemmelse bringes tilveie. Naar Jesus i Matth. 10, 9. 10 — ifølge den autoriserede D. Bibeloversættelse — byder sine Apostle: „I skulle ikke have Guld, ei Sølv — ei Kobber i Eders Belter; ei Taske til at reise med, ei heller to Kjortler, ei heller Skoe, ei heller Stav"; da lyde hans Ord hos Marc. 6, 8. 9: „at de skulde Intet tage med paa Reisen uden alene en Stav; ei Taske, ei Brød, ei Penninge i Beltet; men have anbundne Skoe paa, og ikke iføre sig to Kjortler". Pastor Galskjøt gjengiver Forskriften i følgende Form: „Tager Intet med paa Veien, hverken Stave eller Taske eller Skoe eller Brød. I skulle ikke forhverve Eder Penge, hverken Guld eller Sølv eller Kobber, til Eders Belter; ei heller skal hver have to Livkjortler".

Hvad der Marc. 5, 1—20 og Luc. 8, 26—39 fortælles om een Besat, fortælles i Matth. 8, 25—34 om to Besatte. Pastor Galskjøt holder sig til Matthæi Angivelse, med Tilsidesættelse af de to andre Evangelisters. I Fristelseshistorien Matth. 4, 1 ff. og Luc. 4, 1 ff. ere de to sidste Fristelser refererede i omvendt Orden hos enhver af Evangelisterne. Pastor Galskjøt foretrækker her Matthæi Beretning, med Tilsidesættelse af Luc. etc. At her er foretaget Forandringer, kan ikke nægtes; men dermed skal ikke være sagt, at de ere vilkaarlige, d: foretagne uden Overveielse af de Grunde, hvorfor der er givet den valgte Fremstilling Fortrinnet. Dersom man ved de synoptiske Sammenstillinger, hvorpaa navnlig de sidste Decennier have været rige, er bleven forledet til at anslaae Differentserne i Evangelisternes Beretninger for høit, turde et Forsøg i den Retning, som her foreligger, føre til en modsat Vildfarelse, nemlig at miskjende Forskjelligheden i Synspunktet, som ligger til Grund for enhver af de fire Evangelisters særegne Fremstilling. Begge de anførte Retninger, af hvilke den ene fæster Opmærksomheden paa Eenheden, den anden paa Forskjellighederne i de evangeliske Beretninger, tjene og understøtte hinanden gjensidig til rigtig Opfattelse af Jesu Historie; men i deres Eensidighed have de begge forsaavidt „skadet ubodeligt", som den ene har vakt ufortjent Mistillid til de bibelske Skribenter, den anden har givet Bogstavafguderiet Støtte og Næring. Alligevel har Pastor Galskjøt leveret et i flere Henseender fortjenstligt Arbeide, fordi det i lang Tid netop har manglet paa en harmonistisk Fremstilling, saaledes som den her er forsøgt. Selv med den Understøttelse, hvilken Tischendorfs Synopsis evangelica, som Pastor Galskjøt væsent-

lig har benyttet, kunde yde, hørte der ikke ringe Flid, Skarpsindighed, exegetisk Kundskab til at bringe det hele i de fire Evangelier adspredte Stof i et overskueligt Schema. Et tilføiet Register over de fire Evangelisters Text (S. 272—280) viser, hvor hvert enkelt Evangelieafsnit er at finde. — Ogsaa paa Oversættelsen har Forf. anvendt roesværdig Omhu; endskjøndt det dog maa bemærkes, at man under Gjennemlæsningen støder paa Steder, hvor det fra den autoriserede danske Bibeloversættelse afvigende Udtryk ikke forekommer videre heldigt (f. Ex. Matth. 5, 2: Salige ere de Betlefærdige (Længselfulde) i Aanden).

Besynderligt er det, at paa et særegent Blad foran det egentlige Fiir-Evangelium er dets Indhold angivet saaledes: Guds Søns, Jesu Christi jordiske Livs Historie, eller de evangeliske Beretninger om Christi jordiske Livs Dag indtil dets Aften. Enten maatte denne Titel være udfyldt overeensstemmende med Titelen paa Afsnittet S. 251: „Vor Herres Hesu Christi Forklarelseshistorie, eller hans himmelske Livs Morgen paa Jorden", eller der maatte være skjænket dette Afsnits Titel et eget Blad, som Betegnelse af Fiir-Evangeliets Fordeling i to Hovedafdelinger. Forresten synes begge Titler noget søgte og svare ikke til de evangeliske Beretningers naturlige og værdige Simpelhed. — Hvorfor Bogen sluttes med en Deel sammenstillede Steder af de apostoliske Breve (2 Cor. 3, 5. Phil. 2, 13. Eph. 2, 8—10. Jak. 1, 16—18. Hebr. 13, 21. Jud. 25.), indsees ikke, ligesaalidt som hvad de to næstsidste Afsnit (1 Cor. XV 1—12 + 16—22 + 35 etc., og Ap. G. 20, 29—35) egentlig have at gjøre i et Skrift, der fører Titel af „Fiir-Evangeliet, eller de bibelske Evangelier, samlede til eet".

I.

Wider das Sendschreiben des Herrn Pastors **F. Petersen** zu St. Johann Saarbrücken an den Bischof Thomander zu Lund. Einige Worte zur Beleuchtung neuester Verläumdung Dänemarks von **Dr. C. Paludan-Müller**, Rector der Cathedralschule zu Nykjöbing auf Falster. Flensburg. 1858. Sundby. (84 Sider; Priis 48 ß). — Et Tidsskrift for den danske Kirke bør ikke forsømme at gjøre opmærksom paa det ovennævnte fortjenstlige Skrift. Hvormeget man ogsaa kan berolige sig ved den Overbeviisning, at Mere end Broderparten af det Onde, som bortflygtede eller entledigede Geistlige eller spionerende

tydske Reisende fortælle om den slesvigske Kirkes seneste Tilstande og de saa ugudelige Danskes Indflydelse paa disse, er den rene Usandhed, og en heel Deel af Resten kun er Fordreielse eller Overdrivelse, saa ere vi dog alle Mennesker, og finde en egen Tilfredsstillelse i at faae Syn for Sagen. Alene derfor maae vi allerede raade Læserne at læse dette Skrift. Men den lærde og skarpsindige Forfatter belyser ogsaa flere vigtige politiske Punkter, som den ubegribelige Petersen — ubegribelig, fordi det ikke er til at begribe, hvorvidt han er hykkelsk eller fanatisk, hvorvidt eenfoldig eller snu — har omtalt. Skriftet er sandhedskjærligt, roligt, grundigt og klart. Det har ogsaa virket, idetmindste paa nogle Tydskere, da det er blevet nævnet som et ikke uvigtigt Bidrag til Sandhedens Erkjendelse. Ville vore dertil kaldede Skribenter saavelsom andre Mænd blot vedblive at bekjæmpe den stedse paa ny, skjøndt stedse ogsaa svagere og spredtere, sig rørende Frafaldsaand, saa havde vi snart den Ære og den Glæde at see den qvalt. Men Taushed er endnu utrolig skadelig.

Livsbilleder af Guds Riges Historie. Samlede og udgivne af **Chr. H. Kalkar**, Dr. theol. Sognepræst for Gladsaxe og Herlev. Anden Samling. Kbhvn. 1858. Løse & Delbanco. (292 Sider; Priis 1 Rd. 48 ß). — I Ugeskr.s 8de Bind P. 327—28 henlede vi Læsernes Opmærksomhed paa den af Dr. Kalkar da udgivne første Samling af „Livsbilleder af Guds Riges Historie", og det glæder os nu at kunne anmelde Fortsættelsen af dette opbyggelige og interessante Skrift som udkommen. Denne Samling vil sikkert, ligesom den tidligere, blive modtaget med Tak og finde Vaasfsonnelse i en vid Kreds, og det tør haabes, at den vil blive et medvirkende Middel til at vække Sandsen for Guds Rige og anspore til praktisk at arbeide for dets Fremme, saa at Forf.s Ønske maa blive opfyldt, „at ogsaa disse Fortællinger om, hvad en sand og levende Tro har kunnet udrette hos ueensartede Personligheder og i de forskjelligste Retninger, maae bidrage til at begrunde og befæste Erkjendelsen om, at de bedste Dygtigheds, Viisdoms og Kjærligheds Kræfter ere nedlagte i Guds saliggjørende Evangelium". Idet vi ønske dette fortjenstlige Arbeide i den indre Missions Tjeneste — Udtrykket „indre Mission" taget i dets rette Betydning — en stor Udbredelse, anføre vi Indholdsfortegnelsen over de i den foreliggende Samling indeholdte Livsbilleder: Severinus, Olympias, Gregorius af Nazianz, Alkuin, Ansgar, Anselm af Canterbury, Robert Grosshead, Brødrene for det fælleds Samliv, Caspar Contarini, Johanne Grey, Johanne af Albret, Vincents af Paula, Johanne Francisca af Chantal, Mechitar, Johan Valentin Andreä, Thomas von Westen, Hottentotterne og van der Kemp, William Wilberforce, Caroline Chisholm, Margarethe Barter, Jonathan Edwards, Vincentius Ferrer, William Knibb, Profeten Jeremias.

Annonce. Til den lutherske Mission i Paris have vi atter havt den Glæde at modtage fra Pastor Bjerrum i Nørre Omme 1 Rd., fra Cand.

theol. Fenger i Bregninge Sogn 1 Rd., begge Dele igjennem Hr. Provst Jungersen; fra Provst E. 5 Rd.; fra E. M. 5 Rd.; indsamlet ved et Missionsmøde i Flensborg 30 Rd.; ved Missionsforeningen i Horsens By og Omegn 31 Rd.; fra Stiftamtmand Dahl i Aarhuus 5 Rd.

Paa egne og Medindbyderes Vegne takker jeg hjertelig for disse Kjærlighedsgaver, hvilke snart ville blive afsendte efter deres Bestemmelse. Den seneft modtagne Beretning fra Paris vidner om den uafladelige Kjærlighed, med hvilken Pastor Meyer og hans Venner omfatte denne Gjerning, og hvor fortrøstningsfulde de ibelig jænke paa at udvide deres Værk. De takke Gud for, at saa mangen En, der er ankommen til Paris uden Gud i Hjertet, er vendt tilbage til sit Hjem som Sønnen, der gik tilbage til sin Faders Huus, og Mangen, der, medens han var hjemme, kun havde liden Sands for Ordet, Sacramenterne og Gudstjenesten, har lært at elske dem i det fremmede Land. „Navnlig er det de talrige Hospitaler og Sygehuse, hvorhen de eenligt staaende Fremmede maae tage deres Tilflugt, som ogsaa i det henrundne Aar have været en Ager, hvor mangt et Sædekorn af Evangeliet har fundet et godt Sted, og for Enkelte har baaret Frugter for det evige Liv".

Da Bekjenderne af den augsburgske Confession ere lovlig anerkjendte af Staten, og den lutherske Kirke i Frankrig har sine egne Privilegier, saa har dette Arbeide intet at befrygte af den Ugunst, med hvilken man desværre for Øieblikket i Frankrig betragter den protestantiske Bevægelse der. Men netop fordi dette Værk er betænkt paa at samle de Fremmede, navnlig Tydske, der under deres Ophold i Paris ere udsatte for aldeles at tabes for Kirken, til den evangeliske Bekjendelse og til en christelig Livsorden, kræver det store Offere og mange Arbeidskræfter.

Jeg tillader mig fremdeles at anbefale denne Sag til de danske Medchristnes kjærlige Deeltagelse, idet jeg tilsøier, at jeg endnu har nogle Exemplarer af den ovenomtalte Beretning for 1857, og at det vil være mig en Fornøielse at tilstille dem, som ønske at eie den, et saadant Exemplar.

Gladsaxe Præstegaard, den 28de Septbr. 1858.

Kalkar.

Ledige Embeder. 30. Septbr. Vallensbek i Sjælland; Reg.s Sum 1080 Rd. (Til en entlediget Sognepræst svares en ordinær Enkepension af Beløb). — Jebjerg og Lyby i Viborg Stift; Reg.s Sum 1152 Rd. — Thorslev og Svendstrup i Aalborg Stift; Reg.s Sum 995 Rd. — Husby i Flensborg Provsti; Kirke- og Skolesprog blandet; besættes umiddelbart. — 4. Octbr. Hellevad og Egvad i Aabenraa Provsti; Kirke- og Skolesprog dansk; Valgkald. — 5. Octbr. Nordby paa Fanø under Ribe Stift; Reg.s Sum 816 Rd.

Udnævnelser. 27. Septb. Sognepræst for Nordrøe paa Færøerne, O. E. S. Kofoed, til Sognepræst for Østerlarsker og Gudhjem paa Bornholm. — Sognepræst for Nordby paa Fanø under Ribe Stift, C. P. Biering, til Sognepræst for Glenstrup i Aarhuus Stift. — Cand. theol. Lærer ved Borgerskolen i Rønne, C. A. E. Grønbech, til Sognepræst for Avernakø under Fyens Stift.

I næste Uge udkommer intet Nr. af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 46. Den 22de October. **1858.**

Indhold. 1. Landemodsforhandlingerne i Viborg. 2. I Anledning af en Yttring i „Dansk Kirketidende"; af Provst la Cour. 3. Rettelse; af Dr. Kolthoff. 4. Literære Anmeldelser. 5. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Landemodsforhandlingerne i Viborg.

(Meddeelt efter Landemodsacten).

Mødet, som afholdtes den 13de Juli d. A., begyndte med Afsyngelsen af Nr. 299 i Roesk. Conv. Psalmebog og en Bøn, hvorefter Biskoppen mindede om, at Landemodet efter gammel Kirkeskik aabnes med et Veni sancte spiritus, en Paakaldelse af den Aand, som er den ene og samme, og maa sammenholde det Hele, naar ikke Riget og Huset skal blive splidagtige og lægges øde (Matth. 12, 25), men som tillige er den levende og rige, der har de mange Gaver og Tjenester (1 Cor. 12, 11), og igjennem Bevægelse og Vext, Modsætning og Kamp vil føre til den rette fyldige Enhed.

Han udtalte sig derefter om det nærværende Mødes Betydning. Det var forsaavidt forskjelligt fra det, der blev holdt Aaret forud, som vi dengang havde fra Kirkebestyrelsen faaet en Sag, hvorom vi skulde høres. Landemoderne fik dengang en ny Skikkelse, om hvis Betydning der har været stridt, om hvis Varighed der kan tvivles, men som han for Tiden ansaae det for Pligt at holde fast i Overeensstemmelse med Minist. Circ. af 18de Mai 1857. Denne Gang forelaae intet Saadant; Stoffet til Forhandling maatte vi selv medbringe, og vi

vare forsaavidt komne tilbage til vor oprindelige Tanke, et frit Stiftsconvent. Men dette kunde han ikke andet end anſee ſom heldigt, under Forudſætning af, at Præſternes Intereſſe bevaredes og viſte ſig. Ligeſom han ved en anden Leilighed havde yttret om Menighedsraadene, at han maatte anſee det for lykkeligſt, om de kunde opſtaae og udvikles uden for ſtærkt Hensyn udad til den Betydning, de kunde faae ſom Led i en Kirkeforfatning, ſaaledes kunde han vel unde Landemoderne, at der maatte vederfares dem noget Lignende, at de maatte have Leilighed og Ro til at komme til Virkſomhed og Bevidſthed hjemme.

Biſkoppen meddeelte, at han var bleven anmodet om, førend Forhandlingerne begyndte, at lade det ved Discuſſion blive oplyſt, „hvorvidt den Deeltagelſe i Forhandlingerne, der ifølge Miniſt. Circ. af 18de Mai 1857 blev tilbudt Stiftets Præſter, ogſaa kommer til Anvendelſe ved Stiftsconventer, ſamt om dettes Berettigelſe til at vælge ſin Formand og vedtage ſine egne Love", eller med andre Ord, om nærværende Forſamling var „det udvidede Landemode" eller et „Stiftsconvent". Det maatte af, hvad han nu havde yttret, være klart, at han ikke kunde tilſtede nogen ſaadan Discuſſion; han maatte holde faſt derpaa, at denne Forſamling var det udvidede Landemode, og maatte meget ønſke, at alle Tilſtedeværende maatte have forſtaaet, at det var hertil, de vare indbudne. Vel var der givet nogen Anledning til Misforſtaaelſe, deels derved, at i den Indbydelſe, ſom var udſendt til Præſterne, var Mødet ved en Uagtſomhed (Biſkoppen var dengang fraværende paa Viſitats) kaldet Stiftsconvent, deels derved, at Mødet var henlagt til Dagen før det oprindelige Landemode og til et andet Sted, end hvor dette pleiede at ſamles. Til Forklaring heraf maatte han erindre om, at forinden endnu Talen var bleven om de udvidede Landemoder, var det aftalt, at man vilde indbyde til Oprettelſen af et Stifts-Præſteconvent, ſom ſkulde ſamles een Gang aarligt, Dagen før det ordinære Landemode, og hvor blandt Andet ſaadanne Sager, ſom paa Landemodet ſkulde komme til Afgjørelſe, kunde gjøres til Gjenſtand for Forhandling af Stiftets Præſter. Da nu Miniſteriets Circ. af 18de Mai 1857 kom, faldt det naturligt at benytte den allerede trufne Aftale, og lade det paatænkte Stiftsconvent uden videre gaae over i det udvidede Landemode, hvorved det da er ſkeet, at endogſaa Navnet uforvarende er fulgt med. En Forandring af Dagen havde det dengang ikke været let at træffe, blandt Andet fordi Dagen efter Landemodet paa anden Maade var optagen. Det ſyntes, ſom

om man iſſor havde fundet ſig tilfreds med, hvad der var beſtemt om Tid og Sted, og den ſamme Anordning var da ogſaa bleven bibeholdt for iaar. Der var herved naturligviis ikke tænkt paa at udelukke Præſterne fra nogen Deel af Forhandlingen, men kun at udſondre de Sager, ſom ikke kunde interesſere den ſtørre Forſamling eller blive Gjenſtand for almindelig Forhandling, og foretage dem i et ſæregent Møde, paa den oprindelige Landemodesdag ſtrax efter Gudstjeneſten. At imidlertid ogſaa til dette Møde Adgangen ſtod aaben ikke blot for Præſterne, men og for Andre, havde man meent at kunne antage ſom bekjendt; Biſkoppen kunde i denne Henſeende paaberaabe ſig, at han for over 30 Aar ſiden ſom Skoledreng havde været tilſtede ved flere Landemoder. Imidlertid havde han ikke været uden Betænkelighed ved, at en Deel af Landemodet ſaaledes blev holdt førend Landemodets ſolenne Aabning, hvilket viſtnok ikke var correct og kunde foranledige Misforſtaaelſe; han vilde derfor inden Mødets Slutning udbede ſig Forſamlingens Yttringer i denne Henſeende, og da tillige ſøge at erfare, om der maatte være Trang til foruden det udvidede Landemode at have et ſæregent Stiftsconvent.

Efterat Biſkoppen endnu havde bemærket, at der vel vilde blive ſørget for et Referat af Forhandlingerne, men at dette dog ikke kunde ventes med ſyndelig Fuldſtændighed, med mindre vedkommende Talere ſelv vilde give Bidrag dertil, nævnede han de foreliggende Sager i den Orden, hvori han meente, at de burde foretages.

a) Johanniskirken paa Kjøbenhavns Nørrebro.

Biſkoppen meddeelte, at Beſtyrelſen for denne Kirkes Bygning havde tilſkrevet ham, at der, efterat en Deel private Bidrag vare modtagne og af Rigsdagen var tilſtaaet en Sum af 25,000 Rd., endnu manglede c. 20,000 Rd. til at fuldføre Værket; at det var forekommet den, at den ſmukkeſte og værdigſte Maade, hvorpaa dette Beløb kunde tilveiebringes, var igjennem Kirken ſelv, ved Geiſtlighedens og Menighedernes Biſtand, hvilket formeentes at kunne iværkſættes ved Biſkoppernes Medvirkning, naar de erhvervede Cultusminiſterens Tilladelſe til, at Stiftets Præſter, paa en nærmere faſtſat Dag, naar en paſſende Text forelaae, indtrængende opfordrede deres Menigheder til at yde frivillige Gaver til denne Kirkebygnings Fuldførelſe; den udtalte derhos den Overbeviisning, at derved vilde gives Menighedsbevidſtheden og det kirkelige Liv en Vækkelſe, ſom ikke vilde undlade at virke til

Gavn ogsaa paa andre lignende kirkelige Foretagender. Han havde i den Anledning tilstrevet Ministeriet, og iblandt Andet yttret, at han maatte være enig med Bestyrelsen i, at den smukkeste og værdigste Maade, hvorpaa Anliggender af denne Art kunne fremmes, er den, at alle Menigheder efter Evne komme hverandre tilhjælp, ligesom ogsaa deri, at den frivillige og uegennyttige Deeltagelse i kirkelige Bestræbelser er et af de bedste Midler til at vække Menighedsliv og kirkelig Sands, og at man ikke behøver at frygte, at den kirkelige Godgjørenhed, fordi den engang er bleven paakaldt noget stærkere end sædvanlig, dermed skulde være udtømt, naar man senere i et lignende Anliggende vilde henvende sig til den; han kunde derfor ikke ønske Andet, end at Ministeriet, ved at understøtte den fra Johanniskirkens Bestyrelse udgaaede Opfordring til Menighederne, vilde aabne sig selv Veien til at kunne virke ogsaa for andre kirkelige Anliggender, ved hvilke der nu ikke tør røres, og berede sig en ny Hjælpekilde hertil i den frie kirkelige Samvirken. Hvad derimod den særegne Maade angik, hvorpaa Bestyrelsen havde foreslaaet Sagen iværksat, da havde han fundet den mindre passende, fordi en saadan Foranstaltning dog ikke ret ofte kunde gjentages, uden at tabe sin Betydning og faae Charakteren af en befalet Colligering, eller tillades i et enestaaende Tilfælde, uden at den fulde Gjensidighed, som just skulde udgjøre det Smukke og Opbyggelige ved denne Hjælpemaade, maatte tilintetgjøres. Han maatte derfor anse det for rettest, om Ministeriet vilde overlade til hver Præst især at virke for Sagen paa den Maade, som han maatte finde hensigtsmæssigst. — Herpaa havde Ministeriet svaret i en Skr. af 25de April, som oplæstes. Naar Biskoppen ikke tidligere havde meddeelt Præsterne Noget om denne Sag; da var det, fordi han havde troet, at det var i dens egen Interesse, om den først blev gjort til Gjenstand for en fælles Forhandling, hvortil Landemodet bedst kunde benyttes; men han havde derfor ogsaa meent at burde stille den øverst paa Dagsordenen.

Under denne Sags Discussion blev det fra een Side udhævet, at det ikke kunde findes stemmende med Præstens Stilling, at være den, der foranlediger eller foreslaaer Indsamling af Penge; Præsten kan kun selv yde Bidrag og modtage, hvad der tilstilles ham til Fremsendelse; det maa være Rigsdagens Sag, at skaffe Penge til den omhandlede Kirkebygning. Herimod blev anført Apostlenes Virksomhed ved Indsamling af Gaver, ligesom det ogsaa fra flere Sider blev udtalt, at man fandt det aldeles præsteligt, som ogsaa i dette

Tilfælde en Pligt, at virke til, at Menighederne i Landet kom den trængende Menighed i Kjøbenhavn tilhjælp med Gaver til dens Kirke. Der blev mindet om den Gjæld, i hvilken Præsterne alle staae til Hovedstaden fra tidligere Aar.

Efterat det endnu var blevet udhævet, at det udtalte Princip i en forhaabentlig nær Fremtid kunde faae sin Anvendelse for dette Stifts Domkirke, forenedes man om at udtale sig for det Ønskelige i, at Stiftets Biskop, ved at meddele Ministeriets Skrivelse, vilde opfordre Præsterne til at virke for denne Sag paa den Maade, som Enhver finder heldigst.

b) Om Fraskiltes Ægtevielse.

Biskoppen erindrede om, at denne Gjenstand allerede ifjor var bleven forhandlet, og at man havde overladt til ham at henvende sig i den Anledning til Ministeriet. Forinden imidlertid dette kunde skee, havde han modtaget Minist. Skriv. af 10de Octbr. f. A., som det vel ikke var blevet ham paalagt at communicere Præsterne, men som senere paa anden Maade er bleven offentliggjort, og saaledes tør antages at være almindelig bekjendt. Idet Ministeriet meddeler en allerh. Resolution, hvorved der aabnes Præsterne Adgang til ved Fraskiltes Ægtevielse at benytte en særegen Vielsesformular, med Tilføiende, „at Ministeriet under den bestaaende Lovgivning ikke kan foretage Mere for at lette Præsterne Opfyldelsen af deres omhandlede Embedspligt, og at det, naar en Vielse begjæres af dem under de forudsatte Omstændigheder, maa være deres uefterigivelige Pligt, i fornødent Fald efter Erhvervelse af den i den ovennævnte allerh. Resolution omhandlede Tilladelse, enten at foretage den forlangte Vielse, eller i alt Fald træffe de fornødne Foranstaltninger til dens Foretagelse ved en vedkommende Præst", — opfordrer det endnu til at udtale, om der maatte være Anledning til „ad Lovgivningens Vei at foretage noget Yderligere til det omhandlede Forholds Ordning". Ved at benytte denne Opfordring, havde Biskoppen da tillige havt Leilighed til at udføre det ham af Landemodet overdragne Hverv, og meente derfor at være Forsamlingen et Regnskab skyldig for Maaden, hvorpaa det var skeet.

Efter at have udtalt sin Paaskjønnelse af, at Ministeriet har erkjendt de Vanskeligheder, som en samvittighedsfuld Præst kan have at kæmpe med, for at forene Skriftens Lære om Ægteskabet med det, som i enkelte Tilfælde kræves af ham, og derfor villet tilbyde et Middel, som vel en Deel Præster ikke vilde være tilbøielige til at benytte (han maatte henvise til Fyens Stifts Landemodsact for 1857), men hvori dog

Andre vilde finde en Beroligelse for deres Samvittighed, havde han udtalt sig om, hvad der ellers kunde være at gjøre i denne Sag. Et Middel, hvortil der ofte har været henviist, er det borgerlige Ægteskab, oprindelig meent som en for Alle uden Undtagelse gjældende Foranstaltning, hvorved det maatte berove paa Vedkommende selv og paa de særlige Forhold i hvert enkelt Tilfælde, om tillige en kirkelig Indvielse maatte ønskes og kunde faaes. Dersom Ægteskabet ikke havde en religiøs Side, hvorfra det maa komme i Berøring med Kirkens inderste Interesser, og ikke kan undgaae at hjemfalde til dens Bedømmelse, og dersom Staten kunde være ligegyldig ved, at denne religiøse Side af Ægteskabet tabtes aflsyne, da vilde dette Middel vistnok anbefale sig som fuldkommen skikket til at forebygge de Collisioner, der nu kunne finde Sted. Forslaget til en saadan Indførelse af det borgerlige Ægteskab har fundet en saa stærk Stemning imod sig, at det maatte falde. Der er imidlertid ogsaa af Saadanne, som ønske den kirkelige Indvielse af Ægteskabet bevaret i sin nuværende Betydning, oftere blevet henviist til borgerligt Ægteskab som Middel til at undgaae de Collisioner, som Fraskiltes kirkelige Ægtevielse kunde foranledige; det var seneſt skeet af Fyens Stifts Landemode (see det a. St.), og det her fremsatte Forslag vilde udentvivl blive gjort til Gjenstand for en omhyggelig Prøvelse. Men han havde dog maattet gjøre opmærksom paa, om ikke en saadan (undtagelsesviis) Anvendelse af det borgerlige Ægteskab indenfor Folkekirken maatte medføre, at Ægteskabets Gyldighed maatte i disse Tilfælde ansees som aldeles unddragen fra Kirkens Bedømmelse, hvilket consequent maatte føre til, at det Samme maatte skee i alle Tilfælde, at Bedømmelsen af, om de rette Betingelser for Ægteskabets Gyldighed ere tilstede, overhovedet ikke vedkommer Kirken, — med andre Ord: man maatte ende med den almindelige Indførelse af borgerligt Ægteskab. Kan man ikke ønske dette i sin Heelhed indenfor Folkekirkens Omraade, da maa man være varsom med enhver Tilstedelse deraf paa enkelte Punkter.

Det gjælder ikke nærmeſt — havde han videre yttret — om at fritage Præsterne fra deres Pligter som Statens Embedsmænd, men at lette dem Udførelsen af disse ved at give dem den størst mulige Visshed om, at de herved ikke komme i Strid med deres kirkelige Forpligtelse. Skal den kirkelige Indvielse af Ægteskabet, helst i alle Tilfælde, fastholdes som det baade for Kirken og Staten Ønskeligste, da maa enten Præsten ansees som berettiget og forpligtet til i

hvert enkelt Tilfælde at prøve, om Betingelserne for et christeligt Ægteskab ere tilstede, og derefter at handle som hans Samvittighed tilsiger ham, — eller den allerede skete Afgjørelse maa være foregaaet saaledes, at han har Visshed om, at der herved er taget tilbørligt Hensyn til, hvad Kirken fordrer, saa at han kan anse sig som fritagen for videre Ansvar. Men i den Maade, hvorpaa disse Sager nu afgjøres, maatte det forekomme ham (Bisk.), at den omhandlede Garanti ikke er tilstede; og heri maatte han for en stor Deel finde Kilden til de efterhaanden hyppigere Vægringer fra Præsternes Side mod at sanctionere Fraskiltes Ægteskab. Til det, Christus nævner som eneste gyldige Skilsmissegrund, er i Tidernes Løb kommet Mere, hvoraf Noget kan støtte sig paa en Apostels Ord, og Andet ved en, som det forekom ham, sund Fortolkning kan udledes af Skriftens Udsagn, men deriblandt ogsaa Meget, som ikke paa denne Maade kan godtgjøres, som kun kan forsvares med, at det er blevet nødvendigt for at undgaae større Forargelse; det maa, forsaavidt det med Rette er medoptaget, kunne indbefattes under det, hvorom Christus siger, at det maa tillades „for Hjerternes Haardheds Skyld, — men som derfor ogsaa bestandig bør staae for Bevidstheden som det i sig Uretmæssige, som Vidnesbyrd om en Tilstand, hvoraf der bør arbeides paa at komme ud. Det var muligt, at Lovgivningen hos os var gaaet videre, end den burde, og kunde behøve en Revision; men hvad der maatte forekomme ham endnu vigtigere, det var Maaden, hvorpaa Loven anvendes. Jo længere Lovgivningen er kommen bort fra det Oprindelige og ind paa det Tvivlsommes Gebeet, desto vigtigere er det, at Anvendelsen af dens Bestemmelser i hvert enkelt Tilfælde foregaaer paa en saadan Maade, at det Oprindelige dog haves for Øie som Correctiv, at det, som tillades udover dette, er det virkelig Uundgaaelige, og ikke ved en sørgelig Misforstaaelse efterhaanden faaer Charakteren af det i og for sig Tilladelige og Lovlige, at selv de, som modtage Tilladelsen, beholde nogen Bevidsthed om, at den gives dem, ikke som en Ret, der tilkommer dem, men som en Act af christelig Barmhjertighed, der udøves imod dem. At denne Bevidsthed bevares, er i høieste Grad vigtigt for den offentlige Sædelighed; men dette maa ligesaa meget betragtes som den Betingelse, hvorunder Kirken har kunnet give efter for Forholdenes Magt, har kunnet eftergive Noget af sin væsentlige Fordring, og som den nu ikke er istand til ligeledes at eftergive. Dersom Maaden, hvorpaa disse Sager afgjøres, bar umiskjendeligt Præg heraf, da maatte han mene, at de

fleste Indsigelser fra Præsternes Side vilde bortfalde, fordi disse dog i saa mange andre Henseender maatte erkjende, at den normale Tilstand ikke kan opretholdes, og at man maa finde sig i Meget, som ikke burde være. Men dette maatte han mene, var ikke Tilfældet. Efter D. L. kunde Ægteskab alene ophæves ved Dom; efter den senere Lovgivning kan det tillige skee ved kgl. Bevilling; og i 1827 blev det overdraget Overøvrighederne at meddele disse Bevillinger ad mandatum. Fra den Forretningsgang, som herved maa bruges, kan ikke Modstanden ventes imod en uædelig og ukirkelig Tids Fordringer. For de Vedkommende bliver Præstens religiøse Forestillinger kun en Instants, som skal gjennemgaaes; derefter er Bevillingen til Ægteskabets Opløsning en Rettighed, som kan forlanges, hvormed de nu kunne gaae hen og tvinge Præsten til at fuldbyrde den kirkelige Indvielse af et nyt Ægteskab. Ligeoverfor Saadanne maatte Præsten dobbelt føle sit Ansvar som Kirkens Embedsmand. Statsforandringen i 1848 havde vel ikke forværret Sagens Stilling, men gjort det Mislige i denne mere iøinefaldende, idet Ægteskabssagerne kom til at høre under et Ministerium, som vel skal vaage over den offentlige Sædelighed, men aldeles ingen Forpligtelse kan have til at betragte den borgerlige Lovgivning og dens Haandhævelse under en kirkelig Belysning, eller at tage Hensyn til den Berøring, hvori dets Bestemmelser maae komme med Kirken og dens Embedsmænd, men snarere til at være opmærksom paa og gjøre Modstand imod den Anmasselse, som fra denne Side muligt kunde vise sig, — som aldeles ikke staaer i noget Forhold til Folkekirken, og ikke engang vil prætendere at kunne yde dens Tjenere den Garanti, som de i de omhandlede Sager behøve. Thi hvad herved menes, er ikke blot Sikkerhed for, at Lovgivningen er blevet til under omhyggeligt Hensyn til Kirkens Fordring, men ogsaa for, at dens Anvendelse foregaaer under det samme Hensyn. Skal den Forbindelse bestaae imellem Stat og Kirke — saaledes havde han fremdeles yttret —, uden hvilken Folkekirken maatte opløses — og han for sin Deel skulde ikke glemme sin Forpligtelse, efter Evne at virke dertil —, saa maae Kirkens Tjenere være villige til at tage enhver Afgjørelse, der er foregaaet i Medhold af den bestaaende Lovgivning, som gyldig, og der kan ikke indrømmes dem Ret til at underkaste den en ny Prøvelse efter et subjectivt Skjøn; men da maa der tillige — og dette maatte han fra den anden Side atter fremhæve —, da maa der tillige i alle Sager, som gribe ind i deres kirkelige Virksomhed, gives dem tilstrækkelig Sikkerhed for, at saadan Afgjørelse ikke er

truffen fra et eensidigt borgerligt eller statsretligt Standpunkt; thi eet Sted maa Ansvaret hvile: er det ikke overtaget af en høiere Autoritet, da maa det tynge paa Præsten. En saadan Garanti kan kun gives af det Ministerium, til hvilket de kirkelige Sager ere betroede. Til dette maatte da alle Ægteskabssager, navnlig for Folkekirkens Vedkommende, henlægges, eller dog dets Medvirkning sikkres ved enhver enkelt Afgjørelse, hvorved da tillige al Meddelelse ad mandatum ved Overøvrigheden af Bevilling til Ægteskabs Ophævelse og nyt Ægteskabs Indgaaelse maatte bortfalde. Om de Forandringer, som ifølge heraf maatte foregaae i den nuværende Lovgivning, kunde han ikke yttre sig, saalidt som om de Vanskeligheder, der herved kunde vise sig; men han burde ikke fortie sin Overbeviisning, at, dersom der slet Intet kan gjøres for at modarbeide den Letsindighed, hvormed Ægteskaber ophæves, og nye indgaaes, og for at give Vished om, at der dog gjøres, hvad der kan gjøres, saa vil Spændingen imellem den borgerlige og kirkelige Betragtning af Ægteskabet tiltage i samme Grad, som christelig Aand og kirkeligt Liv — hvad der er vort Haab — vil vaagne og komme til Bevidsthed, indtil der tilsidst ikke er nogen anden Udvei af Forviklingen, end — det borgerlige Ægteskab. Thi ogsaa hvad Ministeriet seneſt havde foranstaltet med et Hensyn til Præsternes Samvittighed, som ikke kunde Andet end befæste Tilliden, turde dog kun betragtes som en Nødhjælp, hvor bedre Midler briste.

Under den derpaa følgende Discussion blev det af Forskjellige udhævet som uberettiget, at ville, saalænge den videnskabelige Side af Sagen og Spørgsmaalet om den ideale Kirkes Fordringer ikke endnu kunde anſees afgjort, at ville for Kirken under dens nuværende Vilkaar gjøre de paaberaabte Herrens Ord til et Forbud mod den Vielse af Fraskilte, som har fundet og finder Sted hos os. Der blev udhævet Exempler paa, hvorledes Adgangen til at indgaae nyt Ægteskab netop havde hjulpet Fraskilte til at raade Bod paa Ulykken i det tidligere Ægteskab, og bemærket, hvor ofte det Mislige i at ville holde dem tilsammen, som ikke kunde udholde Samlivet med hinanden, maatte træde frem for Præsten.

Fra een Side blev Tilstedelse af borgerligt Ægteskab for de Fraskilte, der vilde indgaae Ægteskab, udhævet som den eneste Udvei, idet Analogier af den afskaffede Daabs-, Confirmations- og kirkeligt Skudsmaals-Tvang udhævedes. Det blev herimod bemærket, at de paaberaabte Analogier ikke her kunde gjælde, da Benyttelsen af den indrømmede Frihed netop er Udtrædelse af Folkekirken; Collisionen med Kirken er ikke

hævet ved den borgerlige Vielse, og naar siden de borgerligt Viede begjære Kirkens Vielse, falde de ind under det Christi Forbud mod deres Vielse, som ansees for at være udtalt af ham i hans Ord.

Discussionen beskjæftigede sig især med Spørgsmaalet om, hvorvidt Præsten i det Hele kunde finde sig beroliget ved, at de kirkelige Autoriteter overtoge Ansvaret.

Fra een Side blev bemærket, at man ikke kan give sin Samvittighed hen til nogensomhelst Autoritet.

Af Andre udhævedes herimod, at Præsten dog ellers i mange andre vanskelige Tilfælde maa gjøre dette, idet det paaligger ham at conferere med sine kirkelige Foresatte.

Som een Udvei antydedes det — med Henvisning til, hvad der skal være Tilfældet i Sverrig — ved Fraskiltes Vielse at udelade Velsignelsen; som en anden Udvei foresloges, i Brudevielsesskalen at udhæve, hvilken Skyld de Vedkommende ere i, og lægge Ansvaret paa dem. Paa den Bemærkning, at det vilde være modsigende, om Præsten udtaler, at det, han staaer i Begreb med at gjøre, er stridende mod Herrens Villie, og han saa dog gjør det, blev svaret, at Modsigelsen faldt bort, naar ogsaa den Guds Barmhjertighed, som Synderen kan vende til sig, i Talen udhævedes. At der maatte være i Vielsesformularen en Forskjel imellem Fraskiltes og Andres Vielse, udtaltes fra flere Sider, hvorved det udhævedes, at dersom der ikke kunde være en saadan Forskjel, og dersom ikke det, der, ideelt taget, var forbudt, kunde for Hjerternes Haardheds Skyld tilstedes, da maatte man erkjende, at der ingen anden Udvei er for den, der netop besværes ved at give den kirkelige Vielse til Fraskilte, end den, at nedlægge sit Embede.

Under Forhandlingerne udhævedes den store Vigtighed af, at Præsterne under Mæglingen mellem uenige Ægtefolk opbyde al deres Kraft for at hindre, at det kommer til Separation og Skilsmisse.

c) Om Skriftemaalet.

Denne Sag, hvis Forhandling forrige Aar, paa Grund af den fremrykkede Tid, maatte afbrydes, blev igjen optagen af Sognepræst Christiani, der af en Lægmands Yttringer til ham om den Forvirrelse, han følte ved at modtage Absolutionen, havde fundet sig bestyrket i den Overbevisning, at man burde tilbyde Menighederne Valget mellem at gaae til Alters med eller uden Skriftemaal, i alt fald uden Skriftemaal i dets nuværende Skikkelse med Absolution; det blev gjort gjældende, at der ikke lader sig paavise nogen dogmatisk

Forbindelse mellem Nadver og Skriftemaal, som ogsaa, at Luther er gaaet til Alters uden Skrifte. Herimod blev anført Skriftemaalets historiske Forbindelse med Nadveren, den Augsburgske Confessions Fasthold ved Skriftemaal og Absolution, ligesom ogsaa, at det var Oreskrifte og Opregning af de enkelte Synder, som Luther har unddraget sig, og at, hvad en Luther kunde gjøre, ikke afgiver Norm for, hvad almindelige Mennesker tør gjøre. Det paavistes, hvorledes man geraader i Modsigelse ved at ville gaae Syndsforladelse forbi ved Skriftemaalet, og saa dog siden medtage den ved Nadveren, og at det dog kun kunde være en Enkelt, og det en udenfor Kirkelivet Staaende, der kunde bevæges ved at modtage Absolution. Saalænge Menigheden ikke forlanger Skriftemaalet hævet, skulde Præsterne ikke være de, fra hvem Forslaget dertil udgik.

Til en Bemærkning af Christiani om, at det ikke saa meget var Absolutionen, som den Form, under hvilken den meddeeltes, der voldte Menighedslemmer Ængstelse, sluttede sig fra en anden Side Forslaget om, at lade en Skriftetale uden Absolution træde istedetfor det nuværende Skriftemaal, eller en Skriftetale med en almindelig Absolution (ikke for hver Enkelt), der udtaltes som et Ønske. Discussionen gik ikke videre ind paa dette Forslag.

Et tredie Forslag, der gik ud paa at holde paa Skriftemaal og Absolution i den nuværende Skikkelse, men derimod at forenes om at arbeide hen til, at Bekjendelsen i Skriftebønnen førtes tilbage, hvor den er gaaet af Brug, og søgtes vedligeholdt, hvor den endnu finder Sted, understøttedes ved den Bemærkning, at det snarere er Præsten, der kan tænkes besværet ved at meddele Absolutionen, uden at Bekjendelsen, der giver Absolutionen Gyldighed, er tilstede, end Menighedslemmer ved paa denne Maade at modtage den. Det blev udhævet, at ogsaa i Anvendelsen af Skriftebønnen kan et Formvæsen indtrænge sig, og at det derfor neppe kan opstilles som Regel at ville tilbageføre den.

Forsamlingen vedtog ikke noget Forslag til Forandring i Skriftemaalet og Absolutionen, saaledes som det bestaaer for Tiden i vor Kirke.

d) Om Ubekjendtes Antagelse til Herrens Bord, og om et kirkeligt Skudsmaal for dem, der flytte til en anden Menighed.

Biskoppen erindrede om Bestemmelserne i D. L. 2—5—22, „at Præsterne ingen Ubekjendte maae annamme til Nadverens Sacramente, med mindre de føre deres Bevis med sig om deres Liv og Levnet fra den Sognepræst, som de ere komne

fra" (cfr. Reſcript 7de Januar 1741). I de Skudsmaal, ſom ved Afgang ſkulde paategnes af Præſten, havde denne tilforn havt Leilighed til at bemærke det Fornødne i denne Henſeende (Frdng. 24de Juli 1822 § 7 og Frdng. 5te Septbr. 1832 § 5). Men denne Benyttelſe af Skudsmaal maatte nu anſees ſom formeent ved Tyendeloven 10de Mai 1854 § 60, hvorefter han „har at indtegne i Skudsmaalsbogen, at Anmeldelſe" (om Bortreiſe) „er ſkeet, men iøvrigt Intet om Tyendets Forhold". Saaledes kunde det da ſkee, at endogſaa Saadanne, ſom havde forladt Folkekirken, kunde anmelde ſig og blive antagne til Alters, uden at Præſten vidſte Noget derom. Han maatte derfor henſtille, om der ikke var Anledning til Indførelſen af et reent kirkeligt Skudsmaal, hvorved de Bortreiſende kunde betegnes ſom Medlemmer af Folkekirken, og om det ikke kunde ſkee derved, at Præſterne enedes om at meddele deres Confirmander et ſaadant efter en vedtagen Form, og efterhaanden ved Bopælsforandring at give det fornøden Paategning.

Discuſſionen udhævede det Ønſkelige i, at et kirkeligt Skudsmaal af enhver Flyttende medbragtes fra Præſt til Præſt, dog at ſamme Intet indeholdt angaaende Vedkommendes ſædelige Forhold, hvorved Beſtemmelſen i Tyendeloven kunde synes omgaaet. Men da tillige udhævedes de praktiſke Vanſkeligheder ved, uden et Paabud, alene ved fri Overeenskomſt at faae det Paatænkte indført, og fra andre Sider bemærkedes, at Præſten, ogſaa uden at et nyt Lovbud behøvedes, maatte være berettiget til at fordre et ſaadant Skudsmaal af Ubekjendte, der kom til hans Menighed, ligeſom ogſaa Flere vare af den Mening, at han ikke af Tyendeloven kunde anſees hindret i at gjøre Paategning i Skudsmaalsbogen om, at Vedkommende hørte til Folkekirken, ſaa beſluttede man at oppebie, hvad der angaaende denne Sag maatte være vedtaget af nogle andre Landemoder, af hvilke man havde Grund til at formode, at denne Sag ligeledes var bleven forhandlet.

e) Om Præſtens Embede med at flye Liig til Jorde.

Under denne Titel meddeelte Sognepræſt Lerche-Jørgenſen Forſamlingen i korte Grundtræk en Fremſtilling af Begravelſesceremoniernes Uddannelſe og de forſkjellige Ceremoniers Anvendelſe i andre Kirkeſamfund, oplæſte de nu brugelige Collecter ved Jordspaakaſtelſe i Sverrig og i den engelſke Kirke, og henſtillede det derefter til Discuſſion, hvorvidt man fandt det ønſkeligt, at der til Ordene ved Jordspaakaſtelſen

knyttedes som en Deel af Begravelsesliturgien en almindelig, faststaaende Collect.

Forsamlingen yttrede sin Taknemmelighed for denne interessante Meddelelse; man fandt navnlig den engelske Kirkes Collect ved Jordspaakastelsen særdeles passende. Men Vanskeligheden ved i vor Tid at faae en saadan almindelig Collect affattet og indført, som i det Hele Vanskeligheden ved at indføre liturgiske Forandringer, gjorde Forsamlingen betænkelig ved at stræbe til dens Indførelse. Det blev anført, at da det frie Ord i Liigtalen eller Gravtalen hos os anvendes foruden Jordspaakastelses-Ordene og Bønnen ved Graven, vilde Ceremonien ved en tillagt Collect blive for lang. Fra en anden Side blev det udhævet, at dersom Indførelsen af en saadan Collect kunde forhindre Anvendelsen af det frie Ord ved Graven, eller dog gjøre det lettere at undlade at tale ved Graven, da maatte netop dette ansees som ønskeligt. Det blev anført, at i den engelske Kirke holdes Gravtalen ikke af Præsten. Forskjellige Meninger udtaltes ved denne Leilighed om Ønskeligheden af at beholde eller aflægge Skikken med Gravtaler. Anvendelsen al Psalmesang, hvori Følget deeltog, Brugen af Herrens Velsignelse ved Jordspaakastelsen nævnedes som Midler, ved hvilke Andagten ved Graven vilde gives Næring og Bestyrkelse. Pastor Lerche-Jørgensen blev opfordret til at meddele sit Foredrag i en kirkelig Tidende og derved foranledige, at denne Sag blev overveiet i en større Kreds.

Forinden Forsamlingen adskiltes, rettede Biskoppen Forespørgsel til de Tilstedeværende:

1) Om man foruden det udvidede Landemode ønskede et særligt Stiftsconvent?
   Intet Ønske i denne Retning yttredes.
2) Om man var enig i at betragte dette Møde i Fremtiden som „det udvidede Landemode", altsaa som en Deel af Landemodet?
   Dette bekræftede Forsamlingen.
3) Om man ønskede nogen Forandring i Henseende til Tiden for det udvidede Landemodes Forhandling?
   Det vedtoges, at disse Forhandlinger fremdeles skulde afholdes Dagen før det oprindelige Landemode.

I Anledning af en Yttring i „Dansk Kirketidende".

„Dansk Kirketidende" har i den senere Tid begyndt at lade sig i Form af Breve give Skildringer af religiøse Stem-

ninger og Tilstande i forskjellige Egne, betragtede fra et Grundtvigsk Standpunkt. Allerede den subjective Form for disse Skildringer vækker nogen Mistanke. Saalænge Brevskriverne imidlertid bevæge sig imellem Raisonnements over et eller andet brændende Spørgsmaal og Fortællinger om enkelte Begivenheder, maa man lade det staae hen, om den virkelige Stemning og Tilstand i de paagjældende Egne derved bliver charakteriseret, eller høit fremkomme med andre Betragtninger og on dit's. Bove de dem derimod ind paa et Gebet, hvor statistiske Data kunne fremskaffes, og anføre Kjendsgjerninger, som kunne bevises at være falske eller grebne ud af Luften, saa maa et saadant Bevis upaatvivleligt bidrage til at charakterisere Brevskrivernes Paalidelighed.

I „Dansk Kirketidende" for 29de August d. A. yttrer saaledes en Brevskriver fra Nordsjælland: „Skjøndt den nye Psalmebog forholdsvis endnu kun paa meget faa Steder er indført o. s. v.". Her kan ikke være Tale om en enkelt Egn af Nordsjælland, da dette i saa Fald maatte have været antydet; det er altsaa hele den nordøstlige Deel af Sjælland, navnlig Frederiksborg Amt, som hermed menes, og hvor den nye Psalmebog kun skulde være indført paa meget faa, ja endog paa „forholdsvis" meget faa Steder, hvilket Udtryk efter Sammenhængen maa være brugt for end yderligere at nedsætte Tallet. — Nu har den nye Psalmebog siden Pintse været indført i Liunge-Kronborg Herreds samtlige 16 Kirker, i 17 af Stre og Holbo Herreders 24, og i 12 af Horns, Liunge-Frederiksborg og Olstykke Herreders 28 Kirker, i det Hele altsaa i 45 af Frederiksborg Amts 68 Kirker, eller, naar man tager Horns Herred fra, som efter almindelig Sprogbrug neppe pleier at regnes med til Nordsjælland, og hvor den kun er indført i Provst Holtens egne Kirker, i 43 af 60 Kirker. Det henstilles til Læserne, hvor megen Paalidelighed man efter disse Oplysninger vil tillægge hiin Brevskriver.

Helsinge Præstegaard, den 12te Octbr. 1858.

la Cour.

En Rettelse.

Da jeg af de sidste Landemods-Acter fra Stiftet seer, at i Referatet om Forhandlingerne angaaende Fraskiltes Vielse en Yttring af mig er bleven gjengiven saaledes, at den ikke blot er bleven til en aldeles betydningsløs Bemærkning, men netop er bleven dertil ved aldeles ikke at gjengive det, jeg ifølge den givne Anledning vilde henlede Opmærksomheden

paa, finder jeg i Sagens Interesse en Opfordring til i Korthed at berigtige denne Misforstaaelse.

Referatet lader mig sige: „i ethvert Tilfælde er jo, selv hvor en Separation er bevilget, Ægteskabet derfor ikke hævet". Men min Yttring gik ud paa at fremhæve den, som mig synes, ikke noksom paaagtede Mærkelighed, at selve vor Lovgivning indeholder en Bestemmelse, som man vel turde være berettiget til at betragte som et Udtryk for den Erkjendelse, at selv den ved Øvrigheden fuldbyrdede Skilsmisse dog neppe kan opfattes som en fuldstændig Ophævelse af Ægteskabets Baand, som en Annullering af Vielsen. Jeg bragte nemlig den retslige Regel i Erindring, at, naar Fraskilte igjen enes om at leve i Ægteskab, saa udfordres der til deres Ægteskabs Gyldighed ingen ny Vielse. Vielsen, den tidligere, erkjendes at kunne træde i Kraft igjen, selv efter en lovlig Skilsmisse. Cfr. kgl. Resol. af 20de Septbr. 1815, meddeelt ved Canc. Circul. af 17de Octbr. s. A.

Denne vor Lovgivnings Bestemmelse er efter min Mening et ikke uvigtigt Argument for den Anskuelse, jeg vedkjender mig, at en retslig Drøftelse og Afgjørelse af det omtvistede Spørgsmaal turde lede til en med de kirkelige Interesser mere stemmende Praxis.

Kjøbenhavn, den 11te Octbr. 1858.

E. W. Kolthoff.

Christelige Afhandlinger og Fortællinger. Efter det Tydske. Kbhvn. 1858. Gad. (488 Sider; Priis 1 Rd. 2 Mk.). — Denne Bog kan anbefales som en god og opbyggelig Læsning for Christne af forskjellig Dannelse. Indholdet er rigt og vexlende — deels dogmatisk (i streng lutherisk Retning, f. Ex. om Nadveren [1]), om Nedfarten), deels exegetisk (f. Ex. om Jesu Samtale med den samaritanske Qvinde, om den forlorne Søn), deels fortællende (af Fortællingerne ere vel flere, f. Ex. om Gellert, Nettelbeck, Bjergmanden, historiske), deels parænetisk (f. Ex. om Huusandagt, om Klædedragten) o. s. v. —, der gaaer en alvorlig christelig Aand igjennem Skriftet. Fremstillingen er populær, men stundom noget langtrukken. Oversættelsen er ikke fri for Germanismer [2]). Bogen er smukt udstyret og priisbillig.

---

[1]) Man kunde have ønsket, at Forf.s Afhandling om Daaben, der nævnes i Bogen, ogsaa havde været meddeelt.

[2]) Exempelviis anføre vi: P. 31: „Røverknegt"; P. 80: „Hændervridende stod" osv.; P. 94: „Vertskab"; P. 187: „Min Sønlille"; „den Herre, Byfogden" (Hr. Byfogden); P. 201: „See da!"; P. 227: „mangen Damemoder"; P. 316: „Paadrag" (Auftrag — Hverv, Befaling); P. 319: „Ved og Stub" (Træ og Straa). — Verset P 125 er uheldig gjengivet. — Hvorvidt Meningen et enkelt Sted skulde være forfeilet, maa Anmelderen lade staae hen, da han ikke har havt Originalen ved Haanden.

Er den evangeliske Kirke Babel og er derfor Udtrædelse af den nødvendig? Et vigtigt Ord af Dr. **Ph. Jac. Spener** for hans og vor Tid. Oversat efter Superintendent Dr. A. H. Th. Thyms Udgave ved **P. V. Winsnes**, pers. Capellan i Tved. Christiania 1858. Gram. (128 Sider; Priis 40 ß. I Kjøbenhavn i Commission hos Falchs Enke). — Dette fortrinlige Skrift af en af den lutherske Kirkes Ypperste, af en Mand, der var hjertelig bekymret over „Josephs Skade", indeholder et besindigt, kjærlighedsfuldt Ord for Læge og Lærde om, hvorledes en Christen skal stille sig til Kirkens Brøst. Det advarer mod en overilet Udtræden af Kirken, saalænge denne „ikke hindrer noget Menneske i Saligheden eller nøder ham til Noget, som kunde være samme imod, men Alt, hvortil den anviser ham, i Sandhed er godt og overeensstemmende med den guddommelige Frelsesorden". Vi ønske dette Skrift den videste Udbredelse i vore Menigheder. — Oversættelsen, der er forfattet af en norsk Geistlig, er fri for de Provincialismer, ved hvis Optagelse flere norske Forfattere i den nyeste Tid søge at uddanne et særligt, for danske Læsere uforstaaeligt Skriftsprog.

Ledige Embeder. 12. Octbr. Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Rudkjøbing; Reg.s Sum 650 Rd. — Embedet som ordineret Katechet ved Trinitatis Sogns søndre District i Kjøbenhavn.

Entledigelse. 26. Septbr. Sognepræst for Morsum paa Sild under Tønder Provsti, R. Petersen, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 24. Septb. Ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Rudkjøbing, S. W. Ørsted, til Sognepræst for Nørre-Løgum i Tønder Provsti. — 7. Octbr. Det er bifaldet, at Sognepræst for Vaalse paa Falster, A. Ammentorp, der under 25. Aug. d. A. bestikkedes til Sognepræst for Jordløse og Haastrup i Fyen, maa betragtes som ikke befordret til sidstnævnte Embede; og er derhos Sognepræst for Aarslev og Hørning i Aarhuus Stift, S. W. Wiberg, bestikket til Sognepræst for bemeldte Jordløse og Haastrup i Fyen. — Cand. theol. H. B. Tønnesen til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Refsnæs i Sjælland, P. C. C. Schougaard. — Cand. theol. N. Benzon til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Gimlinge i Sjælland, C. S. Qvistgaard. — Cand. theol. D. C. Vater til Sognepræst i Frederiksted paa St. Croix. — 11. Octbr. Ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Wreeskjøbing, D. L. C. A. Warming, til Sognepræst for Øster- og Vester-Alling i Aarhuus Stift. — 15. Octbr. Sognepræst for St Peders og St. Mortens Menigheder i Nestved, C. H. West, til Stiftspræst for Vallø i Sjælland. — Sognepræst for Skorup og Tyllum i Aarhuus Stift, F. J. Sevel, til tillige at være Provst for Hjelmslev og Gjern Herreder i bemeldte Stift. — Cand. theol., Overlærer ved Sø-Etatens Drengeskoler, P. C. F. H. Jensen, til Katechet ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn.

I næste Uge udkommer intet Nr. af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 47-48. Den 5te November. 1858.

Indhold. 1. Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget. 2. Landemodsforhandlingerne i Aarhuus. 3. Literære Anmeldelser. 4. Annonce. 5. Ledige Embeder, Entledigelser og Udnævnelser.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget 1858.

Det i Landsthinget vedtagne „Forslag til Lov angaaende Dannelse af et Kirkeraad" blev, med en ringe Forandring [1]), den 11te Octbr. d. A. indbragt til Forhandling i Folkethinget af Folkethingsmændene H. Hage og Krogh. Første Behandling af det fandt Sted d. 22.—23. og 25.—26. Octbr. og endte, efter en levende Discussion, der vidnede om, at det havde Stem-

[1]) Da Forslaget til Landsthinget er aftrykt i indeværende Bd. af Ugeskr. P. 137—139, henvise vi dertil. Det i Folkethinget indbragte Lovforslag afveg blot i § 1, der er formuleret lidt anderledes („For Folkekirken oprettes et Kirkeraad"), og i sidste Stykke af § 8, hvor der ved Valget af Valgmænd er foreslaaet en anden Valgmaade for Hovedstadens Vedkommende („For Hovedstadens tvende Provstiers Vedkommende foretages Valget af de læge Valgmænd efter tidligere derom gjort Anmeldelse fra Prædikestolen saaledes, at de valgberettigede Medlemmer af hvert Sogns Menighed afgive deres Stemme paa tvende i Provstiet bosatte Lægmænd til Valgprotocollen, som føres af Præsten i Forening med Kirkens Værger og andre tilkaldte Sognemænd"). — Vi benytte Leiligheden til at rette en Trykfeil paa det anførte Sted i „Ugeskr."; P. 138 i § 8 staaer der nemlig to Gange i Henvisningen: (§ 10) istedetfor: (§ 11).

ningen imod sig, men gode Grunde for sig, med, at der med 51 Stemmer mod 35 nægtedes Forslaget Overgang til 2den Behandling — et Udfald, vi ikke kunne Andet end beklage, da vi endnu bestandig anse Kirkeforfatningssagens Ordning for en god Sag og tro, at man ikke uden Bekymring kan see dens Afgjørelse skudt ud i en usikker Fremtid. I det Følgende give vi, efter Folkethingstidenden P. 609—876, en Udsigt over Forhandlingerne (idet et Par af de betydningsfuldeste Foredrag meddeles in extenso), hvortil vi saa ville tillade os at knytte nogle Bemærkninger.

1.

H. Hage anbefalede Forslaget. „Ved Grundlovens § 3 er bestemt: „den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folkekirke, og understøttes som saadan af Staten". I Grundlovens 7de Afsnit er der givet en meget omfattende Frihed for dem, der ikke høre til Folkekirken, og der er bestemt, at deres Forhold til Folkekirken skal ordnes nærmere ved Lov. Dette Forhold til Staten paa den ene Side og denne store Frihed for anderledes Troende paa den anden Side er en naturlig Anledning til Grundlovens § 80, der lyder saaledes: „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov". For at Kirkens selvstændige Stilling ligeoverfor Staten, i de Forhold, hvor Selvstændighed er ønskelig og nødvendig for den, kan hævdes, og for at Folkekirken ligeoverfor anderledes Troende kan staae stærk ved Udviklingen af det indre Liv i selve Kirken, er det nødvendigt, at der gives Kirken en Forfatning. Vi have i Løbet af de 10 Aar, der ere hengaaende, siden Grundloven blev givet, havt Sameget at gjøre med de sociale Reformer og med Ordningen af vore finantsielle Forhold, at de vigtige organiske Love, der ere bebudede i Grundloven ifølge en almindelig Samstemning, ikke endnu ere kaldte tillive. Nu turde Tiden vel være kommen, da man nærmere maa søge at ordne disse Forhold". — Han henviste derpaa, imod de mange Stemmer, der havde reist sig imod en Forfatning for Folkekirken, til Kirkens Praxis fra den ældste Tid (Apostl. Gj. 15de Cap., Apostelconventet — Synoderne), til den katholske og den reformeerte Kirke, som begge ere stærke ved deres Forfatning, medens derimod i den lutherske Kirke „Myndigheden fra Paven er traadt over i Fyrstens Hænder, saaledes at det er den verdslige Magt, der træder frem og ordner de kirkelige Forhold, saaledes at disse bestyres af verdslige, juridiske Collegier. Dette har havt tilfølge, at Kirkestyrelsen lidt efter lidt tabte sit rette Præg; at den blev mere en Politimagt end en

Kirkemagt; at den, hvor dens verdslige Myndighed var i Fare, træder skarpt op; at den tager sig af Skolevæsenet o. s. v., men derimod tillægger Kirkevæsenet langt mindre Betydning, saaledes at Læreren havde ubetinget Frihed, og at han, naar han blot i Navnet hørte til den lutherske Kirke, uden Hindringer kunde lære alt Andet end den evangelisk lutherske Lære, uden at nogen Magt traadte op derimod. Det var dette Forhold, der virkede trykkende; det gjorde, at den ene vægtige Stemme efter den anden reiste sig inden 1848 for at faae det forandret, og jeg troer, at Alle, der tænkte over disse Forhold, nærede et almindeligt Ønske om en Forandring. See vi hen til de Forhandlinger, som fandt Sted paa den grundlovgivende Rigsforsamling, saa ville vi finde, at Mænd som Mynster og Tage Müller arbeidede sammen med Mænd som Clausen og Grundtvig; at Mænd, der fra visse Sider havde Betænkelighed ved Kirkeforholdenes Ordning, samstemte deri, at Kirkens Forfatning maatte ordnes"....
„Der er ogsaa fra den Tid udtalt fra meget vægtige Stemmer, som nu ere Modstandere af Kirkeforfatningen, at en saadan Lovordning burde finde Sted. Vi see saaledes, at Sjællands Biskop i 1851 udtalte sig for en Ordning af Kirkeforfatningen, og fremsatte Forslag til en saadan Ordning. Han yttrede, hvad jeg med den høitærede Formands Tilladelse skal tillade mig at oplæse: „Den lutherske Kirke har i Princippet altid forbeholdt sig sin Ret til kirkelig Selvbestyrelse, ja, har anerkjendt (ved sin Lære om de Christnes almindelige Præstedømme), at ogsaa Menigheden bør have Andeel i den". Efterat flere Conventer havde udtalt sig i samme Retning, kom den allernaadigst beskikkede Kirkecommission sammen; i den sad Medlemmer af forskjellige kirkelige Synsmaader. Den store Majoritet i Commissionen udtalte sig for en Kirkeforfatning; paa Majoritetens Side stod der blandt Andre den nuværende Cultusminister, Fenger, Rørdam, Clausen, alle disse vare enige i, at Tiden nu var kommen til at skabe en Kirkeforfatning. Nu har Forholdet væsentlig forandret sig; Sagen har været bragt paa Bane i Rigsdagen uden at føre til noget Resultat. Efterat der var stillet en Interpellation i Henhold til et Cultusministeren tilstillet Lovforslag, have Landemoderne været samlede, og fra dem er der fremkommet Protester af forskjellig Art, og senere er Forslaget bekjæmpet af Mange. Man har bestridt det fra den høikirkelige Side — jeg kan ikke betegne den anderledes —, der nærer Frygt for Alt, hvad der bærer Præget af en politisk Ordning; de, der helde til denne Side, frygte enhver Forfatningsordning, der har nogen Lighed

med Grundloven; Modstanden har været stærk; man har søgt at henvise til Landemoderne som de rette kirkelige Organer, og til Oprettelsen af Menighedsraad som en nødvendig Betingelse, før Kirkeforfatningen kunde blive ordnet. Hvad Landemoderne angaaer, da maa jeg med al Agtelse for disse Organer yttre, at efter min Formening have de hverken tidligere havt den Myndighed, man nu vil give dem, ei heller kunne de nu passende faae den, efter hele deres Sammensætning. De bestaae nu ene af Provster, Stiftsøvrighed, og det vil være vanskeligt at bringe en ny og heldig Organisation af dem tilveie. Vilde man gjøre Landemoderne til Organ for Kirken, saa vilde man, da Landemoderne ere spredte rundt om i Landet, kun faae spredte Myndigheder. Vil man gaae den Vei, som ogsaa er blevet foreslaaet, at give Biskopperne en saadan Myndighed, da ere ogsaa de omkring i Landet spredte Myndigheder og kunne ikke fyldestgjøre den protestantiske Aand, der, som Sjællands Biskop har sagt, forlanger, at Menighederne skulle have Andeel i Bestyrelsen. Jeg troer derfor, at jeg ialfald ikke i denne Forsamling behøver at bekjæmpe en saadan Betragtning af Sagen. Der er en anden Anskuelse, som med endnu større Styrke har gjort sig gjældende, og det er Minoritetens Anskuelse. Der er et Parti i Kirken — jeg tillader mig at sige „et Parti", uagtet det er et mindre correct Udtryk i kirkelige Forhold, men da Vedkommende selv oftere have betegnet sig saaledes, maa det ogsaa være mig tilladt at bruge denne Benævnelse — jeg siger, der er et Parti i Kirken, der frygter for det Tryk, som en Enhed i Ordningen af Kirkeforholdene kan fremkalde. Jeg troer, at denne Frygt er uberettiget, idet jeg ikke kan tænke mig, at man kan nære Frygt for, at nogen Organisation af Kirken vilde trykke Lære- og Samvittighedsfriheden, og ialfald staaer jo Grundlovens Bestemmelser om Ret til at udtræde af Kirken ved Magt. Det kan heller ikke i mine Tanker være berettiget af Minoriteten at hindre en Organisation, fordi den frygter for Følgerne deraf. Hvad vilde Følgen være bleven, om en saadan Anskuelse havde gjort sig gjældende i de politiske Forhold, da Grundloven blev givet. Hvad vilde Følgen være bleven, naar man havde sagt, at Minoriteten vilde føle Trykket, naar Lovene gives af Regjeringen i Forbindelse med en Majoritet i Rigsdagen, da de let derved blive strengere opretholdte end under Absolutismen? En af dette Parties talentfuldeste Talsmænd, som paa et andet Sted Fod for Fod har bekjæmpet et Forslag ligt dette, har udtalt Ord, som jeg skal tillade mig at oplæse. Han siger: „Den absolute Protest (mod

Kirkeraadet) er ikke folkekirkelig berettiget, da Folkekirken dog har en ubestridelig Ret til at udforme sin Organisme og lade sig repræsentere i sit Forhold. Den er heller ikke christelig berettiget, thi Folkekirken bliver jo ikke værre derved, at den optræder med en Repræsentation. Protesten er endelig ikke statsborgerlig berettiget, efterat Grundloven har sagt, at Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov". Dette er netop de Hovedmomenter, som tale for Kirkeforfatningens Ordning, men hvorfor skal man da udskyde Sagen og sige, at dette Øieblik er ubeleiligt? Naar kommer da dette beleilige Øieblik? Man faaer bestandig det Svar, det møder ved ethvert dybt indgribende Forslag, at Tiden ikke er beleilig, og saa venter man og venter man, indtil Interessen maaskee taber sig, indtil de Elementer ere tabte, hvis Hjælp kunde være ønskelig ved Sagens Ordning. Men der er en anden Side, hvorfra man stærkt har bekjæmpet Forslaget om en Kirkeordning — og denne Side tæller vistnok endeel Mænd her i Salen. Deres Hovedargument mod Ordningen er det, at de frygte for Præstemagten. De troe nemlig, at naar Kirkeraadet kommer sammen, vil Geistligheden faae en saa stor Indflydelse, at Andre ville føle Trykket, de troe, at Præsterne ville reise sig og udøve en Indflydelse paa Befolkningen, som de hidtil ikke have havt, de troe, at Præstemagten vil gribe ind i de borgerlige Forhold paa en Maade, som den nu ikke kan. Men jeg vil spørge de ærede Medlemmer: Hvorledes kan Præstemagten blive stærkere, end den nu er? Lader os erindre, hvad det er vi nu have, lader os see, hvad vi ville faae, det er det, man altid maa gjøre, naar der er Spørgsmaal om Forandring i Forholdene; man maa spørge, ikke, om det Nye er det absolut Bedste, men om det Nye ikke er relativt godt, om det er bedre end det, vi have. Hvad have vi ved enhver Kirkesags Afgjørelse? Der have været Sager for om en ny Psalmebog, der er Spørgsmaal om et nyt Ritual, om Ægteskab mellem Fraskilte — vigtige Spørgsmaal, som skulle afgjøres, men hvorledes afgjøre vi dem? For Øieblikket er der et Hierarchi, idet vi have Provster, Biskopper, og en Cultusminister, som efter en Forhandling, der er hemmelig for os, tager Beslutning. Der er en enkelt Mand, en enkelt, meget høitstaaende Geistlig, hvis Ord faae en væsentlig Indflydelse paa ethvert saadant Spørgsmaals Afgjørelse, uden at Lægmand tilstedes Adgang; vilde han indblande sig deri, blev han afviist som uberettiget til at tale med. Og hvad er det, der nu her bydes? Det er en Samling, halvt af Geistlige, halvt af Lægmænd, som ved offentlige Forhandlinger skulle være med at

prøve disse Sager. Efter en Forhandling mellem de forskjelligt Tænkende, mellem de forskjellige Partier i Geistligheden, naar den ældre og den yngre Deel af Geistligheden have udfægtet deres Strid, controlleret af Lægmænd, som deeltage i Kampen og Beslutningen — først naar alt dette er gaaet forud, er det, at en Beslutning tages, og er der herved ikke en større Sandsynlighed for en Afgjørelse, der kan være fyldestgjørende, end den nuværende Hemmelighedsfuldhed, hvor Sagen saa at sige afgjøres af enkelt Mand? Jeg forstaaer saaledes ikke den Betragtning, hvorefter Præsteherredømmet skulde blive farligere, og større kan det kun blive derved, at Geistlige udviklede en saadan Dygtighed, et saadant Talent, en saadan Nidkjærhed og Uinteressérethed, at Folket kom til at see op til dem og frit indrømmede dem en stor Indflydelse; men skulle vi frygte for en saadan Indflydelse, for Aandens Indflydelse, en Indflydelse, som man netop maa ønske maa trænge ind i vore allerinderste Forhold, fordi den er sand og berettiget? Skulle vi ikke tvertimod haabe, at i disse Forhold vilde de bedste og dygtigste Kræfter komme til deres Ret og faae deres Betydning? Men, siger man, et saadant Organ vil faae Lidet eller Intet at gjøre, Forholdene her ere ikke af den Natur, at der vil indtræde mange kirkelige Spørgsmaal, og det Arbeide, som vil paahvile det i den nærmeste Fremtid, er ikke af en saadan Beskaffenhed, at der nu er en paatrængende Nødvendighed for strax at ordne dette Forhold. Jeg har tilladt mig at nævne Spørgsmaal, som ikke have fundet deres Afgjørelse, men som vente deres Afgjørelse, naar et saadant Organ kommer istand; men der er dernæst et andet Spørgsmaal, og det er den hele Conflict mellem Menigheden og Geistligheden. Jeg antager, at det netop er et saadant Raads Kald at dømme Præsterne og Menigheden imellem, saa at der, naar Menigheden klager over, at Præsten ikke opfylder sit Kald i christelig Henseende, er et Sted, hvor Klagen kan prøves, og hvor der efter en offentlig Forhandling kan tages en Beslutning med Hensyn til denne Klage, forsaavidt den angaaer almindelige Spørgsmaal, vedrørende Læren. Jeg seer ogsaa i et saadant Organ Begyndelsen til at samle de adspredte Kræfter i Kirken. Man maa begynde fra oven, ligesom vi i politisk Henseende begyndte fra oven. At man maa gaae den Vei, ligger i vor hele Udvikling igjennem Absolutismen; paa den Maade kan man bane Veien til Menighedsraad, der ikke ret ville trives i den Skikkelse, hvori man har søgt at indføre dem. Jeg troer, at et saadant Organ vil kunne samle de spredte Kræfter, der interessere sig for

de kirkelige Anliggender, og at de Forhandlinger og Beslutninger, der deri foregaae, ville kunne tjene til i det Hele at vække det kirkelige Liv. Jeg veed vel, at ingen Form, ingen Organisme kan skabe et christeligt Sindelag; det kan ingen Form directe hjælpe til, men indirecte have vi dog mange Steder seet, at Livet lidt efter lidt udvikler sig ved gode sunde Former". — Han pegede derefter hen paa en kirkelig Nævningeret, en vigtig Institution, til hvilken han saae en Begyndelse i den kirkelige Forfatnings Ordning. Han gjorde sluttelig opmærksom paa, at der i § 8 var skeet en Ændring i det af Landsthinget vedtagne Forslag, idet Valget af Valgmænd for Hovedstadens Vedkommende var ordnet paa samme Maade som for den øvrige Deel af Landet, da „Borgerrepræsentationen i ingen Henseende kan siges at repræsentere Menigheder".

Barfod talte imod Forslaget. Han fremhævede navnlig, at der i Grundlovens § 80 staaer: „ordnes", ikke: „skal ordnes". „Saaledes som § 80 virkelig lyder, er der ikke nogetsomhelst Paabud om at ordne Folkekirkens Forfatning; det staaer os frit at ordne den og at lade være at ordne den, altsom vi ville; men der staaer kun, at dersom Folkekirkens Forfatning paa een eller anden Maade skal ordnes, saa skal det skee ved Lov. Dette er den meget store Forskjel, der er paa, enten man indskyder det omtalte „skal" eller ikke". — Med Hensyn til selve Forslaget undrede han sig over, at Forslagsstillerne havde i § 2 medtaget Island, men glemt Færøerne og Slesvig [1]), for hvilke Kongen ligesaagodt kunde vælge en Repræsentation. Han fandt det med Hensyn til Kirkeraadets Sammensætning „ulutherst", at Menigheden stilledes i Modsætning til Lærerstanden. „Vor Grundlov og vor Valglov omfatte Folket som en Eenhed, uden at spørge om de forskjellige Stænder og uden at fordre nogen særskilt Repræsentation for nogen enkelt Stand; men de Herrer Forslagsstillere ville have Christenfolket repræsenteret i 2 forskjellige Stænder, de ville have Lærerstanden og Lægstanden repræsenterede ligeoverfor og i Modsætning til hinanden. Dette er, saavidt jeg kan skjønne, saa grundforskjelligt, saa afvigende fra Danmarks Riges Forfatning, som det vel kan være, og jeg haaber derfor, at de ærede Forslagsstillere ikke ville stille mig paa Listen over dem, der bekjæmpe Kirkeraadet, fordi de ere naturlige Fjender af vor frie Forfatning.

---

[1]) Barfods Udtryk: „hele Sønderjylland, hele Slesvig Stift", foranledigede et vidtløftigt Ordskifte mellem ham, Tillisch og Rimestad angaaende Rigtigheden af denne Terminologi.

Jeg bekjæmper det tvertimod som Ven af denne Forfatning". — I Forslagets § 3 (hvorefter Rigsdagen blot har at antage eller forkaste de af Kirkeraadet om reen kirkelige Sager vedtagne Lovforslag) saae han en Grundlovsindskrænkning, der maatte behandles i Overeensstemmelse med Grundlovens § 100. Om Forslagets § 4 udtalte han sig paa følgende Maade: „I alle andre, Kirken vedrørende Anliggender", staaer der i § 4, og der opregnes en heel Mængde saadanne Anliggender, „vil Kirkeraadets Betænkning i Reglen være at indhente". Da den ærede Forslagsstiller gjorde opmærksom herpaa, hørte jeg et Medlem, om jeg ikke tager meget feil, var det den ærede Rigsdagsmand for Holbek Amts 2den Valgkreds (Tscherning) udbryde, at her var netop Faren, eller noget Saadant; men da gjorde den ærede Forslagsstiller, der havde Ordet, opmærksom paa: Der staaer kun „i Reglen", der staaer slet ikke, at det altid skal være Tilfældet. Men lad os tænke os, at et saadant Kirkeraad blev oprettet, og at man „i Reglen" indhentede dets Betænkning i alle Sager af den omhandlede Natur, men ved en eller anden Leilighed, eller af en eller anden Grund, maaskee fordi man ikke vilde have Betænkningen, som man frygtede skulde gaae imod, hvad man selv ønskede, eller af hvilkensomhelst Grund, undlod at indhente Kirkeraadets Betænkning; — ja, saa troer jeg rigtignok, at jeg uden synderlig Spaadomsgave kan sige: Ja, saa skulle vi høre et Skrig! Saa vil det hedde, at Kirkeraadets Rettigheder ere krænkede, at man hørte det i alle saadanne Sager, hvor det slet ikke brød sig om at blive hørt; men var der nu engang en eller anden Sag, stor eller lille, som det netop havde Lyst til at udtale sig om, saa gik man det forbi. Og hvorledes skulde man besvare denne Bestyldning? Det forekommer mig virkelig, at en saadan Klage fra det paatænkte Kirkeraad kunde være vel begrundet, eller kunde idetmindste synes at være i høi Grad begrundet". — Taleren fremsatte dernæst det Spørgsmaal. „Hvad Godt skulle vi i det Hele taget saae ud af et saadant Kirkeraad?" — „Hvad borger os for, at Kirkeraadet vil komme til at indeholde bedre og dygtigere Kræfter end Rigsdagen?" — „Medens der er talt saa stærkt og saa mistrøstigt om denne bekjendelsesløse Rigsdag, glæder det mig, at man dog samtidig, og det selv af Præster og Provster, har seet udtale, at Rigsdagen kan meget godt, og ligesaagodt uden som med Kirkeraadet, give Love for de kirkelige Anliggender. Jeg kunde henvise til saadanne Vidnesbyrd, dersom det behøvedes — men jeg troer ikke dette behøves —, hvor det ligefrem er anerkjendt, at Rigsdagen hidtil har be-

nyttet sin Lovgivningsmagt i kirkelige Anliggender med stor Varsomhed og Besindighed. Dermed vil jeg paa ingen Maade have sagt, at Rigsdagen ikke kan trænge til at faae Udtalelser og Erklæringer angaaende de kirkelige Lovforslag, som fremlægges for den. Men vi vide jo ogsaa, at den nærværende ærede Cultusminister har ved mere end een Leilighed henvendt sig til og raadført sig med Landemoderne, og det med; udvidede Landemoder; og der er heller Intet iveien for, at den nærværende ærede Cultusminister og en hvilkensomhelst følgende Cultusminister kan raadføre sig med et hvilketsomhelst Samvittighedsraad, han maatte føle Lyst til at henvende sig til. Men jeg mener, at det maa være hans egen Sag, om han vil det; jeg mener, at Rigsdagen skal ikke vedtage en Lov, hvorved den til alle de mange constitutionelle Forsamlinger, vi allerede have, føier en ny, og lægger den som en Vanskelighed og Besværlighed i Veien for sit eget Lovgivningsarbeide. Thi har Rigsdagen engang oprettet et sligt Kirkeraad, saa har den dermed anerkjendt, at den trænger til et saadant, og saa vil den virkelig vanskelig kunne gaae synderlig udenom de Anskuelser, som ere udtalte af det, det være sig i Form af Betænkninger eller Beslutninger eller i hvilken anden Form, da den jo saa selv har oprettet Raadet for igjennem det at erholde det Fond af Kundskaber, det Fond af Forstand paa Forholdene og Kjendskab til dem, som den erklærede, at den selv savnede, da den vedtog Lovforslaget. — Jeg kunde tænke mig, at den ærede Forslagsstiller kunde sige: „Det staaer ganske vist enhver Cultusminister frit for, inden han forelægger et Lovforslag, at henvende sig til en Commission, den være reent præstelig, eller halv præstelig, eller heelt upræstelig, eller hvordan han selv vil; men sæt, at han undlader det, og at som en Følge deraf Rigsdagen staaer uden saadanne Erklæringer og Raad, naar den skal drøfte et forelagt Lovforslag — hvad saa?“ Ja, saa veed jeg ikke bedre, end at saa behandler Rigsdagen deslige Sager med den Forstand, den har. Den kan være vis paa, at Pressen iblandt Andet vil snart komme den til Hjælp med sine Raad. Rigsdagen kan desuden, hvis den anseer sig for ikke at være tilstrækkelig sikker i et eller andet tvivlsomt Tilfælde, nedsætte et Udvalg og dette kan henvende sig til saa mange eller saa faa, som det vil, for at benytte deres Kundskaber og Erfaringer, saa den vil ligesaa lidt komme til at savne den ønskelige Understøttelse for Fremtiden som hidtil; og jeg for mit Vedkommende er overbeviist om, at, ligesom det er sagt og kan siges med fuld Sandhed, at den danske Rigsdag har indtil

den Dag idag med stor Varsomhed og Besindighed behandlet de kirkelige Anliggender, som have beskjæftiget den, saaledes vil den ogsaa fremdeles blive ved at fortjene denne Anerkjendelse. Men det turde vel være, at selv en saadan lille Lov, som den, vi vedtog for et Par Aar siden — angaaende Tilladelse til at afholde Confirmationen 2 Gange aarlig — ikke mere vilde komme til at beskjæftige Rigsdagen, naar vi først fik et Kirkeraad nedsat; thi det kunde vel være, at Kirkeraadet vilde saa stærkt misanbefale en saadan Lov, at Regjeringen neppe vilde finde sig foranlediget til, imod Kirkeraadet, at forelægge Rigsdagen et Lovforslag, som denne dog vanskeligt kunde gaae ind paa uden at abandonnere det Kirkeraad, den selv havde oprettet. Jeg vil ikke tale om saadanne Ting, som ere berørte i § 4, „Menighedernes Forhold til den geistlige Embedsbesættelse", „en anden Fordeling af de Kirken tillagte Indtægter" o. s. v. Jeg veed ikke, om jeg skulde have misforstaaet det sidste af disse tvende Udtryk; jeg har, nemlig troet, at dette kunde forstaaes saaledes, at man herunder iblandt Andet kunde indbefatte et Lovforslag, f. Ex. om at sætte Geistligheden paa fast Lønning. Dersom det er Meningen af Udtrykket „en anden Fordeling af de Kirken tillagte Indtægter" — og det er jo upaatvivlelig en Sag, som ikke vilde komme for Rigsdagen, hvis vi havde et Kirkeraad, uden først at være drøftet i dette — saa frygter jeg virkelig for, at hverken Nogen af os eller Nogen af vore Børneborns Børneborn vil komme til at see den Dag, da et Lovforslag herom bliver vedtaget af den danske Rigsdag. Jeg frygter virkelig meget for, at Kirkeraadet vilde afskjære enhver tænkelig Mulighed herfor". — Han betegnede sluttelig Forslaget som det næst efter Loven om Grundlovsindskrænkningen farligste Lovforslag, der var forelagt den danske Rigsdag.

Termansen udtalte det som sin personlige Overbevisning, „at dersom vi skulde faae en Kirkeforfatning paa et Grundlag som det, hvorpaa det foreliggende Lovforslag hviler, vil den i ingen Henseende blive til Velsignelse for Kirken i Danmark, og det af den simple Grund, at det forekommer mig, at dette Grundlag er i sit inderste Væsen baade ukirkeligt og usandt. Det er sagt, og det synes ogsaa at have været Meningen, at det er netop for at frigjøre Kirken for Statsmagtens Overgreb og det verdslige Herredømme, at et saadant Kirkeraad bør oprettes, og jeg tvivler ikke om, at jo Hensigten er god, ærlig og velmeent; men vil dette naaes ad den Vei, her er betegnet? Vil den urene Sammenblanding af det Verdslige og det Kirkelige, der nødvendig maa føles som

et Misforhold, ad den foreslaaede Vei blive ophævet? Er der ikke Fare for, at vi paa den Maade komme dybere ind i det, som vi ville klare os ud af? Kan et Kirkeraad, der vælges paa den foreslaaede Maade, med Stemmefleerhed i det hele Folk, og hvor der er Mulighed for, at hele Retninger i Folkekirken kunne blive udelukkede, kan et saadant Kirkeraad anseés for et sandt Udtryk af Folkekirkens Tanke og Villie? Vil det være skikket til at varetage Folkekirkens sande Tarv?" — Han anfaae det usandsynligt, at Kirkeraadet vilde „blive mere kirkeligt, end Rigsdagen er". „Det forekommer mig netop at være det kirkelig Farligt navnlig i en saadan bevæget Kampens Tid, at kalde en saadan Indretning tillive, hvortil det Ene, den ydre Retshjemmel, skal overdrages, uden at der er Sikkerhed for at faae det Andet, det tilsvarende indre Kald. Til dette Sidste hører vistnok, hvad Kirkeraadet i det Hele angaaer, at de forskjellige Retninger i Folkekirken ville blive hørte og paaagtede, og for de enkelte Medlemmers Vedkommende kirkelig Sands og Troesliv; men det tør jeg ikke forudsætte, vil findes hos Fleertallet af de Medlemmer, der vælges udaf Folket i dets Heelhed; der hører mere dertil, dertil hører Syn for den nødvendige Frihed, og det tør jeg ikke forudsætte vil findes navnlig hos Fleertallet af den danske Geistlighed. Naar det er paastaaet, at ogsaa paa det kirkelige Omraade kan der kun gaaes frem efter de fleste Stemmer, ligesaavel som i hvad der angaaer det borgerlige Samfund, da maa jeg derimod paa det Bestemteste gjøre gjældende: Nei, her gaaer det ikke an, her maa Friheden hævdes i sin fulde Udstrækning, efter sit fulde Begreb, og der maa ethvert Forsøg paa at lede de kirkelige Spørgsmaal til Afgjørelse ved Fleertallets Overvægt bestemt afvises, hvad enten det skeer fra Troens eller fra Vantroens Standpunkt, og det er et saadant Fleertals Overvægt og Tryk, jeg befrygter, hvis vi skulde faae et Kirkeraad som det foreslaaede. Dersom den Paastand var sand, hvormed en æret Landsthingsmand endte det andet ærede Things Forhandlinger, denne Sag angaaende, nemlig: Det hele Spørgsmaal samlede sig i, om der ikke kunde findes 27 Mænd i den danske Folkekirke med levende Sands og Kjærlighed til Kirken, ja, saa skulde jeg villig gaae ind derpaa; men det er saa lidt Tilfældet, at Spørgsmaalet tvertimod er: Om 27 saadanne Mænd ville kunne findes paa den Maade og ad den Vei, som Forslaget vil have dem fundne paa; men dette troer jeg, at der kun vil være liden Sandsynlighed og slet ingen Sikkerhed for, og det er Grunden, hvorfor jeg maa finde Vedtagelsen af Lovforslaget utilraadeligt".

J. A. Hansen. „Jeg maa begynde med at antyde, at jeg troer, at vi ved Behandlingen af denne Sag vel maae skjelne imellem Kirken, det reent Kirkelige, det Religiøse, hvad man nu vil kalde det, i selve den almindelige Kirke, og den danske Folkekirke; Kirken som Kirke er der efter min Formening her ikke Spørgsmaal om, men derimod kun om Folkekirkens Stilling og Forfatning; Folkekirken er efter min Betragtning kun et verdsligt Begreb, den Stilling nemlig, hvori Kirken staaer til Staten, saalænge den vil have Statens Understøttelse. Naar den ikke behøver en saadan, naar den vil frigjøre sig derfra, saa kan den ifølge vor Grundlov blive saa fri og selvstændig, som den vil; naar den vil sige: vi ville ikke have mere med Staten at gjøre, vi ville udgjøre et Troessamfund som ethvert andet, der staaer udenfor Folkekirken, saa kan den blive selvstændig, og saa kan den ordne sine Anliggender, som den vil. Det, der altsaa her er Spørgsmaal om, det er, under hvilke Forhold Folkekirken vil finde sig i at leve, saalænge den nyder Statens Understøttelse og Hjælp og i den Henseende er stærkt favoriseret af Staten fremfor noget andet Troessamfund. Idet jeg betragter Forholdet saaledes, skal jeg gaae over til at udtale mig om, hvorvidt et Kirkeraad vilde være hensigtsmæssigt — jeg skal siden komme til at tale om det Kirkeraad, der er foreslaaet i det foreliggende Forslag. Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov; saaledes lyder Grundlovens Ord, og det er altsaa Grundlovens Bud. Nu kunde man jo sige: Vi ville for Øieblikket ingen Forfatning have; det gaaer jo meget godt, som det gaaer; men saa vil jeg svare hertil: Man maa vel lægge Mærke til, at Folkekirken har en Forfatning, at vi ikke ere uden en Forfatning. Det, der altsaa her er Spørgsmaal om, det er: Er den Forfatning, vi have, saaledes, at vi kunne være tilfredse med den fremdeles, eller er den saaledes, at vi maae ønske Forandringer i den ved Lov? Det er jo vist nok, at der ifølge Grundloven ikke kan gives nogen ny Forfatningsbestemmelse angaaende Kirken, uden at det skeer ved Lov. Naar man altsaa spørger, hvorledes vor Forfatning, seet fra det Standpunkt, hvorfra man maa see den, naar man har med dette Lovforslag at gjøre, maa betragtes, saa er det jo saaledes, at forsaavidt Folkekirkens Indretning bestemmes ved Lov, bestemmes den af den lovgivende Magt, nemlig: af Kongen og Rigsdagen i Forening. Men det har jo vist sig, at man, og deri giver jeg den ærede Forslagsstiller, som har havt Ordet, Medhold, ligefra 1848 i den grundlovgivende Forsamling har erkjendt det Nødvendige i at komme til en anden Forfatning for Folke-

kirken end den nu bestaaende. Dette fremgik af Forhandlingerne i den grundlovgivende Rigsforsamling; men det er end yderligere fremgaaet deraf, at Rigsdagen i flere Aar har i Finantsloven bevilget Penge til vedkommende Ministerium, for at det kunde skaffe sig Forarbeider til et Udkast til en Forfatningslov for Kirken. Dersom altsaa Rigsdagen ikke havde anseet det for ønskeligt at faae en saadan Forfatningslov for Kirken, saa vilde den ikke have indrømmet disse Penge til Forarbeiderne dertil. Efterat de havde været bevilgede i adskillige Aar, uden at Ministeriet havde anvendt dem, kom vi endelig dertil, at en Forsamling blev sammenkaldt, fordi denne Pengebevilling havde sat Ministeriet i Stand dertil, og den afgav sin Betænkning angaaende en Kirkeforfatning. Forsaavidt er der altsaa vist, at der hos Rigsdagen har været en bestemt Formening om, at en Kirkeforfatning maatte komme istand. Saaledes, som det har udviklet sig nu, have vi seet, at samtlige vore Cultusministre, de kommende hver Gang i høiere Grad end de forsvindende, med Hensyn til folkekirkelige Forslag ligeoverfor Rigsdagen have anseet sig tvungne og bundne til at maatte høre Biskopperne; og endelig er det kommet dertil, at de ogsaa ere tvungne til at maatte høre Landemoderne. Vi have saa ofte hørt sige fra den ærede Cultusminister, at det og det kunde han ikke sige Noget om for Øieblikket, da han først maatte høre Landemoderne og indhente Betænkning fra Biskopperne, og det vilde da først vise sig, om der kunde gjøres Noget ved Sagen og hvad der kunde gjøres — jeg vil navnlig benytte det her foreliggende Forslag til at vise, hvilken Stilling den lovgivende Magt for Øieblikket indtager.

Forslaget om et Kirkeraad er fremkommet fra den Forsamling, som Cultusministeren lod sammenkalde for de af Rigsdagen bevilgede Penge; og den har varmt anbefalet et saadant Kirkeraad. Den nuværende Cultusminister var Medlem af denne Forsamling, og var med i den Majoritet, som stærkt anbefalede Danneljen af et Kirkeraad. Da adskillige Mænd senere traadte sammen, hvoraf nogle vare Medlemmer af Rigsdagen, og andre ikke, og meente at kunne bringe Sagen et Skridt fremad ved at prøve, hvorvidt de kunde enes om Noget, som de meente kunde være passende, da erklærede den ærede Cultusminister, at han i det Væsentlige deelte disse Mænds Betragtninger af Sagen, men at han ikke kunde gjøre Noget ved den, førend han havde hørt Landemoderne og Biskopperne. Uagtet han blev gjort opmærksom paa, at disse for meget faa Aar siden vare hørte, og uagtet han var gjort opmærksom paa,

at en Forſamling ſenere havde været ſammenkaldt og udtalt ſig om Sagen, ſaa troede han dog ikke at kunne fremlægge et Forſlag, ſom han ſelv erklærede i det Væſentlige at billige, uden paany at høre Landemoderne og Biſkopperne, og da de ovenomtalte Mænd bemærkede, at det maaſkee vilde være en Hindring for Forſlaget — man kjender jo den geiſtlige Corporationsaand, det er den værſte af alle Corporationsaander, og ſom Følge deraf kunde man nok forudſee, hvorledes dens Udtalelſe vilde blive —, ſaa meente den ærede Miniſter, at man vanſkelig kunde ſige noget Nyt om denne Sag, og af alt det, der hidtil var ſagt, var der ikke Noget, der kunde bevæge ham til at fravige ſin Mening. Men efterat nu Landemoderne ere hørte, har den ærede Miniſter fundet, at han ikke kan fremme Sagen. See, ſaaledes er den nærværende Forfatning, at vedkommende Miniſter finder ſig bunden og tvungen til at høre Landemoderne og Biſkopperne; og, naar de eenſidig erklære ſig imod en Sag, ſaa finder han, at han maa lade den falde, uagtet han ſelv anſeer den for rigtig, og i det Væſentlige deler Mening med Andre om den. Naar det nu forholder ſig ſaaledes, ſaa forekommer det mig, at man vel kan komme til at indrømme, at et Kirkeraad — naturligviis ikke ethvert Kirkeraad — vil kunne være bedre end den nuværende Stilling. Naar et Kirkeraad, hvori Biſkopper og Provſter ſidde, er nødt til at forhandle med et lige Antal Lægmænd, ſaa vil den ſtærke geiſtlige Corporationsaand under Forhandlingerne lide endeel Afbræk, den vil blive paavirket ſaa ſtærkt, at den ikke vil komme til ſaadanne Yttringer, ſom den, ſtaaende ene og beſluttende ene, vil komme til; men dernæſt vil Lægmands-Betragtningen ogſaa ſtaae ved Siden af de Geiſtliges, og naar Kirkeraadet, vel at mærke, kun har raadgivende Stemme, ſaa vil den lovgivende Magt, naar den har Erklæring fra et ſaadant Raad liggende for ſig, altid overfor Corporationsaanden vinde Styrke ved hvad der fremkommer fra Lægmands Side i ſamme Anledning. Derſom man nu ſiger: Men naar Geiſtligheden bliver i Majoritet, vil der ikke komme noget Votum fra Minoriteten, hvori den gjør ſine Betragtninger gjældende, ſaa ſiger jeg: Derſom man troer, at der i en ſaadan Forſamling kunde blive Eenſtemmighed for en Sag, ſaa maa man dog gaae ud fra, at den ikke vil være farlig. Jeg mener altſaa, at Yttringerne fra den geiſtlige Deel af dette Raad da vilde blive ganſke anderledes, end de nu ere, da den ſtaaer ene og beſlutter ene, og der vilde i de fleſte Tilfælde, naar Sagen bliver fremſtillet fra Lægmands Standpunkt, fremkomme Yttringer, der i høi Grad vilde

modvirke den mulig eensidige Fremstilling fra andre Sider. Jeg troer saaledes, at Kirkeraadet vilde være et Fremskridt i Sammenligning med den nuværende Tilstand.

Der er tillige en anden Betragtning, der ved denne Leilighed frembyder sig. Den nuværende ærede Cultusminister har stor Tilbøielighed til at ordne Kirkens Forfatning ad administrativ Vei, uagtet Grundloven byder, at Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov. Han har gjort flere betydningsfulde Skridt ad administrativ Vei til forud at faae en vis Forfatning istand; han har jo navnlig, idet han har anseet det for et Gode, udvidet Adgangen til Landemoderne for Præsterne, uden dog at give dem Stemmeret. Jeg kan nu ikke anseе dette for et Gode; thi naar en saadan Forandring gjøres ved en gammel forældet og ifølge sin Udvikling farlig Indretning, saa kommer man derved let til at troe, at der er skeet en saadan Endring ved denne Indretning, at den ikke er saa slem nu som tidligere, saa at den nok kan blive staaende med en saadan Forandring. Der er imidlertid en anden Omstændighed, som jeg anseer for endnu farligere, nemlig at den ærede Cultusminister af sin egen Magtfuldkommenhed har søgt at danne Menighedsraad paa en efter min Mening ganske forunderlig Maade, og som efter min Tro aldrig vil faae nogen Betydning i Livet; men dette viser jo, at den ærede Minister er betænkt paa Trin for Trin at udvikle Kirkeforfatningen igjennem administrative Foranstaltninger istedetfor ved Lov, og det forekommer mig, at der heri ligger en stærk Grund til om muligt at faae Kirkeraadet istand; thi da vilde han ikke let kunne gaae frem paa den Bane, Stykke for Stykke at udvikle Folkekirkens Forfatning efter sin egen Magtfuldkommenhed. Imidlertid forekommer det mig, at et Kirkeraad, der skulde vinde Indgang, burde være ganske anderledes indrettet end det, der er foreslaaet. — Da jeg efter Indbydelse fra flere andre Mænd deeltog i at prøve, hvorvidt det var muligt at bringe et Lovudkast istand, som de forskjellige Anskuelser til Nød kunde enes om, da gik jeg saavidt i Indrømmelser ligeoverfor dem, der holdt paa et ganske andet Kirkeraad, som det efter min Overbeviisning var muligt, for at gjøre Mit til at faae et Kirkeraad istand, efterdi det var min Overbeviisning, som det endnu er, at et nogenlunde ordentligt sammensat Kirkeraad vilde være langt bedre end den nuværende Tilstand, hvor deels Biskopper og Landemoder fra den ene Side og Cultusministeren ved administrative Forholdsregler fra den anden Side trænge frem paa en Vei, som man ikke maa ønske at komme ind paa. Efterat dette Forslag virkelig var

kommet istand, efterat det var lykkedes Mænd af forskjellige Anskuelser at enes om et Forslag, er der imidlertid skeet Meget, som gjør, at jeg nu ikke længere vilde gaae ind paa et saadant Forslag. Jeg troede oprigtigt talt, at Geistligheden vilde være den Første til at slutte sig til dette Forslag, men det har viist sig, at det slog feil; Pluraliteten af vor Geistlighed har endnu ikke troet, at det var klogt at tage derimod, den har villet noget ganske Andet, noget langt Mere. Den ærede Minister er ogsaa, paavirket af denne Stemning, kommen til at troe, at der for Øieblikket ikke kan gjøres Noget ved Sagen, men hvad jeg lægger størst Vægt paa, det er, at de Mænd, der tidligere enedes om Forslaget, hvoriblandt jeg var den ene, have, forsaavidt de som Medlemmer af Rigsdagen hidtil have yttret sig om Sagen, Allesammen forladt det, og det er da naturligt, at jeg, som dengang gjorde saa store Indrømmelser, for at man kunde komme til Enighed om et Forslag, ikke længer kan anse mig bunden derved ... Efterat altsaa dette Forslag er aldeles brustet, saa siger jeg, at vor Udvikling i kirkelig Henseende kan komme til at lide meget derunder. Vor Udvikling gjennem Lovgivningen af de kirkelige Sager antager jeg vil standse for en Tid; Geistlighedens Fordringer ere saadanne, at de efter min Tro aldrig ville gaae igjennem i Danmarks Rigsdag. Danmarks Geistligheds Fordringer ere saadanne, at Danmarks Rigsdag efter min Tro aldrig vil gaae ind paa en Lov, som opfylder de Forlangender, der nu gjøres af den danske Geistlighed. Lad dem see, hvorledes Stillingen vil blive, naar vi blive staaende, lad dem dem see, hvorledes de stille sig ligeoverfor Grundlovens Frihed for andre Religionssecter og Partier og ligeoverfor den fjendtlige Stemning, som de mangfoldige Gange have viist imod Rigsdagen, lad dem see, hvorledes deres Stilling derefter vil blive, lad dem ad Erfaringens Vei komme til det, hvortil de efter en fornuftig Overveielse ikke ere komne. Jeg mener altsaa, at Geistligheden selv har viist Noget fra sig, som den efter min Mening med stor Forkjærlighed burde have taget, og jeg troer, at de Mænd, der med mig have sluttet denne Overeenskomst, have ved saa let og saa hurtigt at forlade den bidraget Deres til at skade denne Sag for flere Aar. Det er min bestemte Overbeviisning, at Sagen ikke vil faae Fremgang i flere Aar; der maa ske noget ganske Andet, førend det lykkes.

Naar jeg nu vender mig til det foreliggende Lovforslag, da seer jeg i § 3 Forslag til en Grundlovsforandring; man kan ikke indskrænke Kongens og Rigsdagens

Lovgivningsmagt uden ved en Grundlovsforandring, man kan ikke berøve Rigsdagen den Ret, som nu tilkommer den, til at ændre, omdanne og vedtage Love; man kan ikke indskrænke den til et blot og bart Veto uden ved en Grundlovsforandring, og jeg vil sige, at alle de, der tænke som jeg, aldrig ville give deres Stemme til et Kirkeraad, der ligeoverfor Rigsdagen fik en saadan Myndighed, som her er foreslaaet. Jeg skal ikke videre opholde mig ved dette Punkt, da jeg troer, at jeg her har udtalt mig klart og tydeligt nok.

Med Hensyn til det andet Hovedpunkt, nemlig Sammensætningen af og Valgene til dette Kirkeraad, syntes den ærede Forslagsstiller selv at staae noget vaklende ligeoverfor Bestemmelsen om, at Valgmændene skulle vælges i Forening; han støttede den ikke videre, idet han troede, at det ikke havde Stort at betyde, om de valgtes enten for sig eller samlede; men det har en saa overordentlig stor Betydning, at selv om der ikke kom noget Andet til, vilde dette ene Punkt afgive en tilstrækkelig Grund for mig til aldrig at gaae ind paa en saadan Lov. Vi maae see, hvorledes det Hele er anlagt, hvorfor man deler Vælgerne i tvende Classer. Hvorfor jeg har troet, at det lod sig gjøre, skal jeg sige. Det var ingenlunde, fordi jeg anerkjendte det katholske Princip, at Geistligheden er Kirken, tvertimod Menigheden er Kirken, Geistligheden er Kirkens Tjener, og en Geistlig har ikke anden Ret i Menigheden end ethvert andet Menighedsmedlem; men det var, fordi vi i de Love, der ere vedtagne, og hvor vi have dannet repræsentative Forsamlinger, have taget et meget stort aristokratisk Element ind, og jeg gik derfor ud fra den Forudsætning, at naar enhver anden Repræsentation havde faaet en stor aristokratisk Tilsætning, saa maatte man ogsaa gjøre det Samme her. Dette er Grunden, hvorfor jeg troede, at det lod sig gjøre, Notabene naar Valgene holdtes bestemt sondrede fra hinanden, men her skulle de slaaes sammen. Provsten skal, saa at sige, være Sjælen i det hele Maskineri, Valgmændene skulle vælges særlig under Provstens Ledelse og senere skulle samtlige Valgmænd vælge i Forening; ja den, som kjender til Geistlighedens Virksomhed ogsaa med Hensyn til Valg, vil meget vel vide, hvorledes det vil gaae, hvor Geistlige og Lægmænd skulle vælge i Forening. Det er ikke nok, at man kommer med Fornuftgrunde, man søger ogsaa at virke ved Troen, man omtaler det Hellige og Ophøiede for at virke paa Lægmænd og lader falde en Antydning af, at det næsten vilde være en Gudsbespottelse at tilsidesætte en geistlig Mand. Uagtet jeg ikke troer, at mange Valgmænd

vilde lade ſig bevæge af ſaadanne Grunde, ſaa behøves der dog ikke mange, men tvertimod kun ganſke faa til, for at Geiſtligheden ſkal udgjøre Majoriteten, ſom vælger alle Pladſer. Men ogſaa her ſee vi, hvad jeg ſkal tillade mig at gjøre opmærkſom paa, en Beſtræbelſe fra de ærede Forſlagsſtilleres Side efter at give Cultusminiſterens Menighedsraad en Slags Anerkjendelſe, thi man foreſlaaer, at Menighedsraadene ſkulde ifølge dette Lovudkaſt have en Function ved disſe Valg, og gik Rigsdagen hen og gav dem en ſaadan Function, ſaa havde Menighedsraadene derved indirecte erholdt en Stadfæſtelſe af den lovgivende Magt; nei, jeg vil haabe, at Rigsdagen ingenſinde vil give disſe Vanſkabninger nogen Stadfæſtelſe — de ere virkelig ikke Andet end Vanſkabninger, efter den hele Maade, hvorpaa de ere komne tilſtede, og de ere jo heller ikke tilſtede i noget ſtort Antal, idet de jo kun findes i en Fjerdedeel af Menighederne. Den ærede Cultusminiſter har nemlig givet det Hele i Præſtens Haand; paa nogle Steder har denne ſelv valgt dem, men kun Saadanne, om hvilke han veed, at naar han ſiger til dem: Skulle vi ikke gjøre det og det? ſaa ſige de: Jo; men det har ingen Betydning for Menigheden, at Præſten har faaet ſaadanne Mænd kaldte op til ſig, ſom ſige Ja til Alt; paa andre Steder, hvor Præſten har ladet Menigheden vælge, er der valgt Mænd, ſom Præſten ſlet ikke vil arbeide ſammen med, han kalder dem ſlet ikke op til ſig, de blive ſlet ikke ſpurgte; disſe Menighedsraad ere ſaaledes intet Andet end Vanſkabninger. Naar man ſpørger et Medlem af et Menighedsraad: Hvad har Du udrettet? ſaa ſiger han: Ingenting, og, naar man ſaa ſiger: Ja, men hvad er da Eders Beſtemmelſe, hvad ſkulle I? ſaa ſiger han: Det veed jeg ikke. Vi ſaae jo iſſor, hvor ivrig den ærede Cultusminiſter var for at ſkaffe dem Noget at beſtille, da han vilde overdrage dem at beſtyre de Fattiges Kaſſe, en Beſtyrelſe, ſom nylig er indført efter en ny Lov, og uagtet man ellers hører, at man ſkal være meget varſom med at gjøre Forandringer i ſaadanne nye Love, ſaa kom, ſom ſagt, den høitærede Cultusminiſter med et Lovforſlag, hvorefter Menighedsraadet ſkulde beſtyre de Fattiges Kaſſe, ſaa havde det jo dog faaet Noget at beſtille; men jeg vil ogſaa haabe, at, derſom denne Lov var kommen her til Folkethinget, ſaa vilde den ikke være bleven vedtagen. Nei, vi ſkulle ikke give ſelv den meeſt indirecte Anerkjendelſe til disſe Menighedsraad, deels fordi de, ſom jeg ſiger, ere en Uting, og deels fordi det er en Deel af Kirkeforfatningen, ſom ikke er kommen tilſtede ved Lov, men ved en adminiſtrativ Foranſtaltning. — Jeg ſkal ikke opholde mig ved de andre

Punkter, der indeholdes i Lovforslaget; de Hovedpunkter, som jeg har tilladt mig at omtale, ere saadanne, som jeg paa det Bestemteste maa være imod". — Han erklærede sluttelig, at han vilde stemme for Forslagets Overgang til 2den Behandling, medens det dog ikke vilde gjøre ham i mindste Maade ondt, om Overgangen blev det nægtet.

(Fortsættes).

Landemodsforhandlingerne i Aarhuus.

(Meddeelt efter Landemodsacten).

Tirsdagen den 6te Juli 1858 afholdtes et Møde af Landemodets Medlemmer og omtrent 50 Præster paa Kathedralskolens Solennitetssal. Mødet begyndte Kl. 10 og varede med et kort Ophold til Kl. 4½.

Efterat Biskoppen havde holdt en Bøn, og en Psalme var afsungen, begyndte Forhandlingerne. Det blev vedtaget, at disse ikke i Aar skulde indføres i Landemodsacten med den Udførlighed, hvormed man i afvigte Aar stræbte at meddele dem, men at kun de Yttringer, som indeholdt noget væsentligt Moment til Oplysning om eller Betragtning af den Gjenstand, der blev omhandlet, skulde nedskrives af Secretairerne og, reviderede af Comiteen, uden Angivelse af Navn kortelig anføres i Landemodsacten. Præsterne Elmquist og Faber havde den Godhed at paatage sig at fungere som Secretairer, og Comiteen kom til at bestaae af Stiftsprovst Boesen og Præsterne Kragerop og Smith.

Biskoppen bemærkede, at ligesom Regjeringen ikke denne Gang havde forelagt Landemodet noget Andragende til Forhandling, saaledes vare Stiftamtmanden og han enige om, ei dennesinde at gjøre nogen Indstilling til Regjeringen af almindeligt Indhold, saa at derved foresloges nogen for Kirkeforholdene i Landet almindelig Lov eller ny administrativ Forholdsregel.

I. Den første Sag, som Biskoppen bragte paa Bane, handlede om de kirkelige Vidnesbyrd, som Præsterne have at udstede og affordre ved Afgang fra og Tilgang til Menighederne. Han henledte Forsamlingens Opmærksomhed paa, at vel have Præsterne, ifølge Tyendeloven af 10de Mai 1854 § 60, Intet at tilføie i Skudsmaalsbøger om Tyendets Forhold,

men at ifølge uophævede kirkelige Love, som udtale, hvad Ærefrygt for det Hellige i og for sig medfører, ere kirkelige Vidnesbyrd nødvendige, for at Præsterne kunne have den Sikkerhed, som ved Atteſter kan gives, for at de ei meddele Uværdige Kirkens Goder eller indrømme dem kirkelige Tillidshverv (D. L. 2—5—22. Reſcr. 7de Januar 1741 §§ 3—4. Forordn. 30te Mai 1828 § 17). Indtil Regjeringen ad Lovens Vei eller paa administrativ Maade træffer nogen ny Bestemmelse angaaende Udstedelse af saadanne, af Skudsmaalsbøgerne uafhængige, Vidnesbyrd, maae Præsterne handle efter de bestaaende Love og efter Conduite. Idet Biskoppen anſaae det ønskeligt, at man i det Væsentlige allevegne i Landet gik frem paa samme Viis, udbad han sig Oplysninger af de tilstedeværende Præster om, hvorledes de hidindtil havde taget denne Sag.

I denne Anledning meddeelte Nogle, at de pleiede at indføre kirkelige Vidnesbyrd i Skudsmaalsbøgerne, og meente, at Intet var til Hinder derfor; det kunde ikke være lovstridigt; just her var det rette Sted at gjøre slige Anteignelser og ei paa løse Sedler, der kunde benyttes eller ikke. Der gjordes opmærksom paa, at det ogsaa kunde være vigtigt for Staten, at Skudsmaalet indeholdt Noget om Personen i kirkelig Henseende, f. Ex. for at erfare, om han kunde aflægge Eed; de Militaire have en Rubrik for Religion; Criminallovgivningen forlanger et Forholdsbeviis, afgivet af Præsten. Andre havde en modsat Mening, og paastode, at det er Præsten aldeles forbudt at bevidne Noget om Vedkommendes Forhold i Skudsmaalsbogen, og selv om det var tilladt, ønskedes alt kirkeligt Vidnesbyrd holdt udenfor denne. Fra flere Sider blev yttret, at Praxis allevegne burde være den samme, og at det var retteſt, at der gaves en almindelig Befaling desangaaende; Flere vilde helſt, at et Monitum udgik fra Biskoppen, som indskjærpede Præsterne at overholde de bestaaende kirkelige Love om Daab, Altergang o. s. v., hvortil atter svaredes, at dette ei gjordes fornødent, men at det var tilstrækkeligt, naar de Tilstedeværende kunde blive enige om at udstede kirkelige Beviser. Med Hensyn til disses Beskaffenhed henvistes til dem, som de svenske Tjeneſtetyende medbringe; man kunde, i Lighed hermed, have trykte Schemaer.

Ligesom det af Nogle blev udtalt, at de iærdeleshed anførte i Skudsmaalene, naar Paagjældende vare sekteriſte, saaledes fremhævedes, at det, for at tage Folk til Alters, var nok at affordre Beviis af de Enkelte, om hvem man nærede

Tvivl; i Almindelighed vidſte man Beſked, og kun i ſæregne Tilfælde var dette nødvendigt.

Biſkoppen ønſkede ogſaa helſt en almindelig Lov herom, men den havde hidtil ei kunnet opnaaes. Han antog ei engang Præſten berettiget til at antegne i Skudsmaalsbogen, naar Nogen f. Ex. var Mormon. Derſom det var anderledes at forſtaae, maatte der i Loven have været given den ſærſkilte Beſtemmelſe angaaende Kjøbſtæderne, at Antegnelſer af kirkelig Art ſkulde i Skudsmaalsbogen ſkee hos Præſten. Han bemærkede, at det, ſom tilſtrœbtes, ei blot ſkulde være Skrifteſedler, men mere almindelige Vidnesbyrd i kirkelig Retning. Han meente, at der burde kræves Beviſer ei blot af Enkelte; en almindelig Forholdsregel vilde være gavnlig, give Sjælesørgeren Leilighed til Samtaler med Menighedslemmerne o. ſ. v. Han erindrede om den Forſigtighed, der bør iagttages ved at indrømme Nogen at være Fadder, og henviſte til Anordn. af 30te Mai 1828, ſom byder, at Præſten ſkal paaſee, at Ingen anerkjendes ſom Daabsvidne, der ikke bekjender ſig til den chriſtelige Religion og ikke er confirmeret; en ny Lov herom behøvedes ikke.

Da nu det Spørgsmaal forelagdes, hvorvidt man, paa Sagens nuværende Standpunkt, vilde forpligte ſig til at udſtede og affordre kirkelige Vidnesbyrd, ſtemte Fleertallet herimod.

Derpaa fremſattes det Forſlag, „at anmode Biſkoppen om at henlede Stiftets Geiſtlighed's Opmærkſomhed paa nøie at overholde den beſtaaende Lovgivning med Hensyn til noget Menighedslems Adgang til Kirkens Goder og Tilſtedeværelſe ſom Vidne ved chriſtelig Daab". Dette Forſlag blev antaget med 38 Stemmer imod 14.

Endelig ſattes under Afſtemning, om de tilſtedeværende Geiſtlige ſandt det ønſkeligt, at der udſtedtes kirkelige Vidnesbyrd, hvilket beſvaredes med et næſten eenſtemmigt Ja.

II. I ſit d. 1ſte Januar d. A. udſtedte Hyrdebrev havde Biſkoppen fremført ſom en Gjenſtand, hvorom han ønſkede, at Stiftets Geiſtlighed vilde ved Landemodsmødet udtale ſig for hverandre: hvad Præſter, under de nuværende Forhold, kunne og bør gjøre, for at forebygge ulykkelige Ægteſkaber og forhindre Ægteſkabsſkilsmisſer. Herom var der ikke indſendt Theſes, men om en Sag, ſom dermed kunde ſættes i Forbindelſe, nemlig om Fraſkiltes Ægtevielſe. Diſſe Gjenſtande bleve forhandlede i følgende Orden:

1) Biskoppen henledte først Opmærksomheden paa Confirmationen. Han ønskede, at man vilde udtale sig om, hvorledes man bærer sig ad med at underviise Confirmanderne om Ægteskabets christelige Begreb. En yttrede, at han sædvanlig henviste til Ritualet: „raadføre sig med Gud, sit eget Hjerte, Slægt og Venner", og gjennemgik hver Deel for sig; en Anden pleiede kun vaerjomt at berøre for Confirmanderne de derhen hørende Spørgsmaal, som han meente, bedre kunne afhandles i senere Katechisationer etc.; en Tredie gik den modsatte Vei; han paapegede let forstaaelige Erfaringer, Familietilbragelser. En knyttede al sin Tale herom til det 6te Bud, og advarede imod udvortes Hensyn i Valget af en Ægtefælle; en Anden gjorde opmærksom paa, at Tillysning ei er Ægteskab, og at det er Utugt, naar Folk da strax flytte sammen, hvilket er at begynde med Synd; en Tredie henlagde denne Underviisningsgjenstand til Ugen efter Confirmationen, idet han gjennemgik Huustavlen, da de Unge nu vare indtraadte i nye borgerlige Forhold. Der bemærkedes, at det ei var godt at gaae for meget ind paa det Specielle, men kun alvorlig formane, som Gud og den Hellig Aand vil give Naade til; der blev fortalt, at en af de Tilstedeværendes Religionslærer, som havde en forunderlig Gave til at indprænte grundig Afsky for alt Ureent, fornemmelig forklarede Blufærdighedens Væsen, og viste, hvor store Straffedomme Gud har sat for Ukydskhed, der stilles ved Siden af Afgudsdyrkelse.

Da det Spørgsmaal opkastedes, hvorvidt Drenge og Piger skulle derom underviises under Eet, yttrede En, at han i den sidste Tid havde taget hvert Kjøn for sig og tilraadede dette, en Anden, at han havde Børnene sammen.

Biskoppen føiede til ovenstaaende Bemærkninger om Confirmandunderviisningen Exemplet af Noahs Sønner. Der bør tales med Alvor og Skjønsomhed om Kjødets Synder med Confirmanderne, ellers mene de let, at saadanne Forseelser have ei Stort at betyde; men hvorvidt man bør gaae i det Enkelte, derfor kan vel ikke gives nogen almindelig Regel. Da han selv var Sognepræst, sagde han sine Confirmander, at det vilde være ham kjært, om de i Fremtiden, som ved andre vigtige Skridt i deres Liv, saaledes navnlig ved Forlovelser, vilde raadføre sig med ham, og det var undertiden skeet.

2) Der spurgtes nu, hvorledes Kirkekatechisationer kunne benyttes i den omhandlede Retning.

En bemærkede, at han ved Katechisationer har gjort Forskjel paa „at have en Kjæreste“ og „at være forlovet“; Bønderne anse det ofte for en Skam at være forlovet, hvorfor de søge hemmelige Sammenkomster; han troede, at det var meget vigtigt at opmuntre og formane til offentlige Forlovelser. En Anden oplyste, at den saakaldte Trolovelse gaaer meget hoitidelig til og betragtes som Ægteskab, kun paa enkelte Steder holdes saadan Forbindelse for en Skam. Biskoppen gjorde opmærksom paa, hvorledes han under sine katechetiske Samtaler som Visitator pleier ved Fortællinger at oplyse ogsaa det ægteskabelige Forhold, saasom Følgerne af de forskjellige Bevæggrunde, der havde ledet Valget af Ægtefælle.

3) Opsigt med Ungdommen i moralsk Henseende (Legestuer, Spindestuer, slette Sange etc.).

En fortalte, at han, for at forhindre de slemme Sange, som oftest sjunges, tilholdt Lærerne, at lære Børnene ei alene Psalmer, men ogsaa f. Ex. Fædrelandssange; dog fik han Utak derfor. En Anden meente, at det Bedste var at skaffe Almuen bedre og ædlere Fornøielser; han havde gjort Forsøg ved Sammenkomster, hvor Kirkehistorie fortælles, og det havde vakt stor Interesse. En sagde, at Talen hidtil kun havde holdt sig til Udposterne; han havde engang faaet det Raad af en gammel Præst, at hvor der var Anledning til at tale om Usædelighed, skulde man gribe den og ei lægge Fingrene imellem; han havde befundet sig vel ved at følge dette Raad, og anførte Exempler af sin Erfaring til Bestyrkelse herfor: da saaledes 2 uægte Børn døbtes samme Dag og bragtes ind i Kirken under Prædikenen, talede han alvorlig herom. Gode Vink vare givne, tilsøiede en Anden, men noget Synderligt vilde ei udrettes af Præsten, med mindre Skolelæreren stod ham bi i hans christelige Bestræbelser.

4) Møde hos Præsten for at faae Tillysning.

Biskoppen: Det kan nu ei forlanges, at Bruden skal møde, naar Tillysning bestilles, men Præsten kan jo opsøge Bruden eller kalde hende til sig for at tale med hende om Trolovelsens hellige Betydning. Den Forlovede er allerede gaaet saa vidt, at det vilde være misligt, at arbeide paa at faae Forbindelsen hævet, med mindre der er skeet Brud paa et vigtigt Løfte eller Tvang

har fundet Sted fra Forældrenes Side. I evangeliske Lande i Tydskland (ogsaa i Sverrig og Slesvig) bruges endnu den saakaldte „Brautexamen", især for at prøve Kundskab og Aandsmodenhed til at være Husfader og Husmoder. En af Forsamlingen bemærkede hertil, at han, kort efter at være bleven Præst, var tilstede ved et Trolovelsesgilde, hvor han til sin Forundring erfarede, at de Forlovede fra nu af levede sammen og ligefrem betragtedes som Ægtefolk. Han havde siden stræbt at modarbeide den herskende Usædelighed ved Prædikener, Katechisationer, Samtaler, ved Medvirkning af Menighedsraadet, men forgjæves; hans Landsbyfolk kunde aldeles ikke bringes til Erkjendelse af det Anstødelige heri, paastode endog, at det var nødvendigt, for at lære hinanden at kjende, og forsikkrede, at Samlivet førtes i al Ufyldighed, hvilket rigtignok Kirkebogen modbeviste.

5) Om selve Tillysningen meente Biskoppen, at det var en Sag, hvorved Menighedens Forbøn burde forlanges; de christelige Ægteskaber have Indflydelse paa den hele Menighed.

6) Brudevielsen. Paa Spørgsmaalet, hvorvidt ved denne Leilighed det foregaaende Liv bør berøres, blev svaret, at her vilde det ei være passende at omtale tidligere Forargelser; Brudetaler kunne iøvrigt have stor Betydning, selv hvor Forholdene ei ere, som de skulle være, øieblikkelige Stemninger, der fremkaldes, ere ofte langt virksommere, end man troer. Biskoppen henledte Opmærksomheden paa, at „Hvad Gud har tilsammenføiet" kan ei altid med Sandhed siges om et Ægtepar, skjønt hverken Brud eller Brudgom er nogen Fraskilt. Var det ikke retteste, at Præsten da alvorlig benyttede det sidste Øieblik til indtrængende at lægge Vedkommende det paa Sinde, at den christelige Tro og Kjærlighed, som hidtil havde manglet, dog nu maatte søges af dem og nedbedes fra Herren?

7) Selve Ægteskabet og Konens Kirkegang. Biskoppen bemærkede, at Præsten, ved at tage Deel i Ægtefolkenes huuslige Tilskikkelser (Børneopdragelsen), skal stræbe at vinde og fortjene Ægtefolkenes Fortrolighed og Tillid, uden at paatrænge sig som Raadgiver. Han ønskede Vedligeholdelsen af den gamle Skik, at indlede Kirkegangskoner fra Vaabenhuset; Tvang kan ikke anvendes med Hensyn til Introductionen. Han tilraadede at indføre Kirkegangsdagen i Kirkebogen, skjønt der nu

ingen Rubrik er dertil; det er baade af Vigtighed for Menighederne, og kan tjene til i Fremtiden at bevise, at det har været Skik fra gammel Tid af. En berettede, hvorledes han pleiede at tiltale Kirkegangskonerne, idet han saa lempelig som mulig, men dog alvorlig, fremdrog Alt, hvad der var at paaanke i det ægteskabelige Forhold, og han turde sige, at hans Paamindelser ei havde været frugtesløse.

8) Uenighed imellem Ægtefolk, uden at dog Skilsmisse attraaes. Biskoppen havde som Præst oftere havt med Saadanne at gjøre, som vilde tales tilrette, uden at ønske Skilsmisse, og Udfaldet havde da gjerne været heldigt. Flere Talere yttrede, hvor vanskeligt det er herom at fremføre noget Bestemt, efterhvi man i hvert enkelt Tilfælde maa gaae tilværks paa forskjellig Maade; derhos ere Raadegaverne forskjellige, og Enhver maa behandle Sagen paa sin Viis; naar Ægtefæller saaledes selv begjære at høre et Guds Ord, der kan forlige dem, leder det i Almindelighed til et godt Resultat, og have de først henvendt sig til Præsten, da er Døren aabnet for ham, og han kan udrette meget mere, end naar han kommer ukaldet.

Biskoppen gjorde opmærksom paa, hvormeget saadanne Exempler af den Enkeltes Erfaring kunde bidrage til Alles Oplysning, og det var jo det, som man ved Discussionen havde for Øie.

9) Skilsmisse. De Spørgsmaal opkastedes: Taler Præsten først med hver især? Bruger han Medhjælpere? Hvorlænge vedbliver han at mægle? Herpaa svarede En, at han pleiede først at tale flere Gange med hver af Ægtefællerne for sig, derefter med begge i Forening; han brugte ingen Medhjælpere. En Anden bar sig ad paa samme Maade, og forsøgte iøvrigt at udhale Sagen saa meget som muligt, da der ingen Bestemmelse er for Tiden, i hvilken Attest skal gives. (Biskoppen mindede dog om Canc. Skr. 11te Novb. 1815, at der kan klages, naar det trækkes for langt ud). Flere sluttede sig hertil, ligesom det blev bemærket, hvor hensigtsmæssigt det var senere jevnlig at besøge dem, som det var lykkedes at forlige. Biskoppen anbefalede Medhjælperes Benyttelse og Præstens Forbøn i Vedkommendes Nærværelse og i Lønkammeret. Da En yttrede, at han havde fundet det gavnligt at medtage nogle af Vedkommendes Slægtninge, navnlig dem, som de selv ønskede, bemærkede en Anden,

at han aldrig havde seet Frugt af at tilkalde Medhjælpere, men havde især paavirket de uenige Ægtefolk ved at henpege paa Børnenes tilkommende Skjæbne og den Sorg og Forargelse, der foraarsages dem.

Biskoppen fremhævede som en Fordeel ved vor Lovgivning, at der er 3 Aars Separation før den fuldstændige Skilsmisse. Men i disse 3 Aar kunde Ægtefolkene let tabes af Sigte, især ved Forandring af Opholdssted; dog kunde der stundom gives Leilighed til at anstille nærmere Undersøgelse; der burde medbringes Attester fra troværdige Personer. Han anførte Ørsteds Yttring (i Haandbog i Lovkyndighed), at Lovgivningens Øiemed var at stifte Gjenforening.

En af de Tilstedeværende gjorde opmærksom paa det Uheldige i, at Mand og Kone ofte leve hver paa sit Sted langt fra hinanden, saa at Præsten kun kan paavirke den Ene af dem; Præsterne kunne vel sætte sig i skriftlig Forbindelse desangaaende, men det er kun et daarligt Surrogat; det var saare ønskeligt (hvad nu ei er hjemlet ved Loven), om det kunde paalægges begge Ægtefæller at møde for samme Præst.

10) Fraskiltes Ægteskab. Herom vare Theses fremkomne fra tvende Præsteconventer. Disse ønskede Biskoppen, at Forfatterne selv vilde udvikle og forsvare, hvorpaa han gav Ordet til Formanden for det ene Convent. Dennes Yttringer gik ud paa, at naar Ægteskaberne ei saa let kunde opløses, vilde de ikke saa letsindig indgaaes; Christi Ord tale for Uopløseligheden; Statsmagten, som hidtil havde været varsom i at besvære Præsternes Samvittighed, syntes nu at holde til en anden Fremgangsmaade; han ansaae det derfor ønskeligt, at der herfra lød en Røst, for at advare imod at lægge et saadant Aag paa Præsternes Samvittighed som at ægtevie Fraskilte tvertimod Jesu Bud.

En sagde derpaa, at han aldrig selv havde havt Fraskilte at vie, men havde lagt Mærke til, at de, som have vægret sig derved, just ere meget alvorlige og samvittighedsfulde Mænd; en Anden havde viet Fraskilte, efter forud noie at have overveiet, hvorvidt han kunde gjøre det med frelst Samvittighed; han erindrede om den forskjellige Maade, hvorpaa Herrens Ord ere blevne opfattede fra de ældste Tider.

I Henseende til, hvorvidt Ægtefolk tør skilles ad, gjorde nu tvende modsatte Meninger sig gjældende, idet

Nogle holdt fast ved, at den eneste gyldige Grund til Skilsmisse er Hoer, og at de, som anderledes ere fraskilte og paany gifte sig, derved bedrive Hoer; Andre derimod forsvarede den Fortolkning af didhørende Skriftsteder, ifølge hvilken Skilsmisse vistnok strider imod Ægteskabets Idee, men alligevel, efter Tidernes Vilkaar, ogsaa af andre Grunde kan tillades, og et nyt Ægteskab uden Synd indgaaes og velsignes af Kirkens Tjener. Paa den ene Side urgeredes stærkt Matth. 5, 32. Jesu Ord ere her ganske tydelige, og kunne ei misforstaaes, ingen Commentar har været istand til at gjendrive den simple Forklaring; Jesus har for Øie Skilsmissens actus i Almindelighed, ikke modus; der er Forskjel paa Separation (1 Cor. 7) og Ægteskabets fuldkomne Ophævelse; naar en christelig Øvrighed tilsteder denne imod Christi Bud, er der en contradictio in adjecto; man maa tænke paa den katholske Kirkes ældgamle Brug; i den græske Kirke tillades kun den uskyldige Part at gifte sig igjen (Bispoppen bemærker, at Luther, i artic. schmalc., yttrer sig heri overeensstemmende med den græske Kirke); hiin anden Skriftfortolkning hidrører fra Slutningen af forrige Aarhundrede; er den end gammel (hvilket maatte indrømmes), har den dog aldrig været anerkjendt af Kirken o. s. v.

Paa den anden Side fremhævedes, at i Matth. 5, 32 kan der ei gives nogen almindelig Regel for Christne; Herren har kun villet rette den hos Jøderne gjængse Misbrug, den Vilkaarlighed, Letfærdighed, hvormed Mændene forskjøde deres Hustruer, støttende sig til nogle Skriftkloges Udlæggelse af 5 Mos. 24, 1 (jmlg. Matth. 19, 3); der maa lægges Vægt paa „Hvo som skiller sig" — o: egenmægtig uden Øvrighedens Mellemkomst og Sanction; i Jesu Ord er der slet ikke Tale om Qvindens, men blot om Mandens Ret; skulde det forstaaes bogstavelig, maatte der, overeensstemmende med Matth. 5, 34, heller ingensinde aflægges Eed; Paulus har anvendt det paaberaabte Skriftsted frit, idet han har tilsøiet en ny Skilsmissegrund foruden Hoer; „vi leve under Formildelsen", have endnu ikke naaet Idealet, ihvorvel der stedse skal stræbes mod dette Maal; ogsaa i vore Dage maa sees hen til Hjerternes Haardhed o. s. v.

Derefter oplystes, at i Horsens var Sagen bragt paa Bane derved, at en Præst i Nærheden havde nægtet at ægtevie en Fraskilt; den var saaledes flere Gange

kommen frem i det derværende Convent, hvoraf fulgte et til Biskoppen indleveret Andragende, som gaaer ud paa at befrie de Præster, hvis Samvittighed besværes ved at vie Fraskilte, for denne Byrde. En af dem, som havde undertegnet bemeldte Andragende, opfordrede til Deeltagelse heri; han vilde ikke indlade sig paa de forskjellige exegetiske Forklaringer, men ønskede blot et praktisk Resultat, der for ham havde stor personlig Interesse. Biskoppen erklærede, at dersom Nogen vilde medunderskrive Andragendet, maatte det just ei skee her; han bad Alle om vel at overveie det, navnlig med Hensyn til den efter hans Overbeviisning saare betænkelige Henviisning til borgerlige Ægteskaber.

Der blev dernæst yttret, at Ansvaret paahvilede Staten, og naar Præsten mindede Vedkommende om, at de begyndte deres Ægteskab med Synd, kunde han godt henvende Guds Ord til dem; helst vilde man vistnok være fri for at vie Fraskilte, men kunde dog, for Følgernes Skyld, ei stemme for Andragendet om borgerligt Ægteskab; man maatte først være paa det Rene med, hvorvidt deslige Ægtefæller turde stedes til Altergang; under nærværende Forhold maatte man vel kunne foretage Vielser, naar det skete med en vis Frihed efter en anden Formular end den sædvanlige. Da En bemærkede, at de borgerlig Viede godt kunde gaae til Alters, svaredes hertil, at Nadveren er et Sakrament, kirkelig Vielse ikke; tilstod man det Første, kunde man heller ikke nægte det Sidste, og erkjendes Ægteskabet for ganske stridende imod Herrens Anordning, hvorledes turde man da tage Saadanne til hans Bord?

Tilsidst meddeelte Biskoppen, at han havde paa en til Biskopperne i October f. A. udstedt Opfordring af Ministeriet afgivet sin Betænkning om Fraskiltes Ægteskab. Men da han til denne Betænkning havde føiet Yttringer om, hvad der maatte anses hensigtsmæssigst ad Lovgivningens og den administrative Vei at foretage sig, for at forhindre ulykkelige Ægteskaber og Ægteskabsskilsmisser, var hans Skrivelse bleven saa omfattende og omstændelig, at han havde frygtet for, ved at oplæse den, at berøve Forsamlingen for meget af den Tid, som var bestemt til Præsternes Meddelelser og Udtalelser for hverandre. Han vilde nu indskrænke sig til at bemærke, at han antager, at naar adulterium eller desertio malitiosa har været Grunden til Ægteskabsskilsmisse, er den ufyl-

dige Part berettiget til et nyt Ægteskab med kirkelig Vielse, som det altsaa paaligger vedkommende Præst at udføre eller sørge for bliver udført. Men han har derhos foreslaaet, at naar Skilsmisse har fundet Sted af andre Grunde, udstedes Bevillinger til nyt Ægteskab ad mandatum som et Dimissorium med den Clausul, at det tilladtes hvem af Folkekirkens Præster, der maatte være villig dertil, at ægtevie den Fraskilte, men at den i andre Tilfælde vedkommende Præst ikke skal være forpligtet dertil.

Forsamlingen udtalte sin Tak til Biskoppen for denne hans Indstilling.

Mødet endte med Afsyngning af en Psalme.

Apostletiden og det nye Testamentes Historie en almeenfattelig Fremstilling, tildeels med de historiske Kilders egne Ord med en Indledning om det gamle Testamente samt et autographeret Kort. Ved **P. Chr. Jahle.** Kbhvn. Lind. 1858. (276 Sider; Priis 1 Rd. 16 ß.). — At fremstille den apostoliske Tidsalders Historie, med særligt Hensyn til at meddele Oplysninger om Oprindelsen, Hensigten og Beskaffenheden af det Nye Testamentes Skrifter har været en Bestræbelse, som i de sidste Decennier er bleven forsøgt paa flere Maader og i forskjellige Retninger, snart i reent videnskabeligt, snart i mere populært Øiemed. Forfatteren til det foreliggende Skrift har efter sin egen Angivelse i Fortalen (S. 2 — forresten mangle disse Blade Paginering —) nærmest udarbeidet dette i det sidstangivne Øiemed. Han har derfor endogsaa ladet Bogen udstyre med et lille Hjælpekort over den apostoliske Virkekreds, „da den er bestemt for simple Læsere, som savne alle andre Hjælpemidler". Hvorledes det nu kan forenes med saadanne Læseres Tarv, at der meddeles dem Navnene paa en tredive til forretyve kirkelige og gnostiske Skribenter fra det 2det Aarhundrede, tilligemed Angivelse af deres Skrifter og Dødsaar (S. 229—231), det er ikke mindre besynderligt, end at see den lange Liste af de ommeldte christelige Forfattere slutte med en Notits som: „Lucian fra Samosata † c. 180 spottede saavel de Christnes som Andres Tro". Heller ikke indsees der Grund til Meddelelsen af „Nogle almindelige Forbemærkninger", som forudskikkes Bogen (S. VII f.), og hvoraf der blandt Andet læres, „at Gud hedder paa Hellensk: theos, paa Latin: deus" — at de latinske Ord ere kortere og ikke saa lette at afstede som de hellenske, hvori man ofte gjenfinder Ordene: polis By, hippos Hest, arche Overhoved, kratos Vælde, nike Seir, dike Ret, laos Folk, demos Borgerskab (?), polemos eller ptolemos Krig, andr (?) Mand, pater Fader etc." — at „først fra Middelalderen stammer Ordet „Kjætter" (Tydsk: Ketzer), hvilket afledes af en dengang udbredt Sect: Katharer, der kaldte sig saaledes, fordi Ordet paa Hellensk betyder: Rene, Rensede" etc. Med Forfatterens Hensigt, „at meddele det Bekjendte saaledes for Nutidens Læsere, at de med større Lethed kunde sætte sig paa de oprindelige Læseres Standpunkt", stemmer det ogsaa vanskeligt, „naar han har søgt at oversætte saavidt muligt alle Ord, og paa den anden

Side søgt at bevare Grundsprogets Eiendommelighed (f. Ex. ved Artiklen, Participium og sammensatte Ord), hvor Meningen blot ikke derved blev aldeles uforstaaelig", og derfor gjengiver Kildeskrifterne i en Form som følgende: „Thi selv er han vor Fred, han, som gjorde begge (Jøder og Ikkejøder) til Eet, idet han løste Indelukkets Skillevæg, Fjendskabet (mellem begge), uvirksomgjørende Befalingernes Lov i Bestemmelser, for at han, gjørende Fred, kunde skabe de to til eet nyt Menneske og ved Hjælp af Korset forlige dem i eet Legeme, Gud, dræbende Fjendskabet i ham. Og idet han kom, godbudbragte han Fred for Eder langtborte og Fred for dem nærved etc." (Ephes. II, 14—17); flg. S. 93: „Men vi sende med ham den Broder, hvis Roes i Budskabet er over alle Menighederne" (2 Cor. 8, 18); S. 200 „Jesus siger nu til dem: Tugtlinger (paidia) have I noget til Føde?" (Joh. 20, 5) flg. S. 202: „Tugtlinger, det er den sidste Time" (1 Joh. 2, 18) etc. Hvorledes kan dette Kaudervelsk sætte Læserne „med større Lethed paa de oprindelige Læseres Standpunkt"? For Nutidens simple Læsere maa Skrivemaaden: „Pharisaier (S. 6 Pharisæer), Saddukaier, Athenai, Athenaier, Kolossai, Rome (S. 134), Eirenaios, Oualentinos" etc. være ligesaa fremmed, som „Pharisæer, Athenienser" o. s. v. vilde være for de apostoliske Skrifters første Læsere. I sin Iver for denne Reform, der minder om Wertheimer-Biblens Gjengivelse af „Israeliter". „Moses", „Moabiter" som: „Jisraelen", „Mosche", „Moaben", gaaer da Hr. Zahle saavidt, at han ogsaa skriver Evangeleion (S. 231), evangelieon (S. 93 Anm., formodentlig Trykfeil for: evangeleion), skjøndt Ordet paa Græsk hedder εὐαγγέλιον, Methodeios (S. 209 Μεθόδιος); og Kirkehistorikeren Eusebius (Εὐσέβιος) benævnes stadigen i Bogen (S. 135. 154. 167. 177. etc.) Eusebeios; derimod nævnes (S. 12) Synagogeforstanderen Luc. 8, 41 Jairos, skjøndt hans Navn i Evangeliet skrives Ἰάειρος. Bogens simple Læsere ville vel heller ikke have nogen Grund til at være meget taknemmelige for saadanne Oplysninger, som tilføies i Parenthæser, ad modum: „en god Samvittigheds Raadførsel (eperotema)" S. 168; „i de sidste Tider skulle Nogle falde fra (apostesontai) Troen" (S. 174). I alt dette kan man ikke see Andet end Lyst til at gjøre sig vigtig. Mangel paa sund Sands og Dømmekraft, forenet med halv Kundskab. Ikkedetfor at give en populær Fremstilling, som kunde udbrede Resultatet af videnskabelige Forskninger om den apostoliske Tidsalders Historie og Literatur til en videre Kreds, har Forfatteren opfyldt sin Bog med endeel Notitser, som, selv hvor de ikke ere urigtige, ingen Betydning have for de Læsere, hvis Tarv den egentlig skulde tjene, og med en Oversættelse af det N. T.s Skrifter, enten fuldstændig eller brudstykkevis, som er smagløs og uforstaaelig. — Ikke mindre uhensigtsmæssig er Meddelelsen af endeel Brudstykker af gamle christelige Documenter, hvis Værd og Interesse vistnok er meget stor for den lærde Theolog, medens de af mange Grunde ere unyttige og ubrugbare for den menige Christen, som mangler de fornødne Forkundskaber til at vurdere dem. End ikke den Ubekjendtes Fragment om Kanon, som Muratori bragte for Lyset, har Hr. Zahle havt nogen Betænkelighed ved at optage og oversætte!

Bogen er saaledes med Hensyn til de Læsere, for hvilke den nærmest er bestemt, ganske forfeilet, medmindre de skulle dannes til at forøge Antallet af dem, der snakke dristigen med om alle Ting og med Sikkerhed afgive Dom og Stemme om Anliggender, hvortil de kun have overstadisk eller urigtig Kundskab. Men maaskee kan Bogens Indhold gjøre den værdig til saadanne Læseres Opmærksomhed, som bestødde en større Dannelse? Neppe ville disse Læsere udenfor de vidtløftige Uddrag af det N. T.s Skrifter, der, som sagt, her ere meddelte i en latterlig Oversættelse, og de Oplysninger, hvilke kjendes fra andre lettilgjængelige ifagogiske Skrifter, finde Noget, som kan have Interesse for dem, uden adskillige Brudstykker af det 2det

Christelige Aarhundredes Literatur (af Papias, Polykarp, Ignatius, Polykrates etc.), som ellers enten maae søges i Kildeskrifterne eller findes adspredte i forskjellige kirkehistoriske og isagogiske Værker. Men hvilken Tillid kan man have til Paalideligheden af disse Meddelelser ved en Udgiver, der er drikkig eller uvidende nok til med følgende Ord at indlede det ovennævnte af Muratori fundne Fragment, paa hvis Dechiffrering den lærde Verden hidtil forgjæves har arbeidet sig træt: „Hele Stykket kan omtrent ordret (!) gjengives saaledes: („„Marcus, Petros' Lærling etc.““); — der lader „Philippos omtales i Ap. G. som Fader til 7 Døttre, hvilke profeterede“ (— formodentlig er dog dette 7 kun en Trykfeil —) og lader „Papias, deres Samtidige, Forstander for Menigheden, hvor de boede, Hierapolis, fortælle, at en af dem var opstanden fra Døde (sic)“ [1]); — der lader Polykrates i Ephesus i Aaret 106 skrive et Brev til Victor i Rom (skjøndt disse Mænds Brevveksling falder 90 Aar tildigere); — der meddeler den paa Mødet i Hippo 397 (sic) vedtagne Fortegnelse af kanoniske Bøger og derefter tilføier: „Her mangler kun Jac.“ (ɔ: Jakobs Brev); medens som bekjendt Jakobs Brev blev netop paa hiint Møde (i A. 393) tilligemed de andre N. T.s Antilegomena optaget i Rækken af de kanoniske Bøger; etc. — Forfatteren yttrer det Haab, at man ikke vil bedømme hans Arbeide for strengt, „da han ikke har kunnet anvende saamegen Tid, som den, der ikke behøver at arbeide for sit Livs Ophold“. (Fort. S. 4). Men naar han ikke har Tid til at skrive Bøger saaledes, at de kunne tjene til et formustigt Diemed, da undertrykke han hellere sin unødige Skrivesyge, og ogsaa en Virksomhed, hvortil der synes at fattes ham endeel Andet meer end Tid.

7.

Efterretninger om geistlige Embeder i Kongeriget Danmark, deres Indtægter og Byrder, Præstegaardenes Beskaffenhed, samt topographiske, statistiske og andre Oplysninger, samlede og udgivne af **Th. Hertz**, Feltpræst. Odense. 1858. Milo (3die Levering 244 Sider, Priis 1 Rd.; 4de Levering 128 Sider, Priis 56 ß). — De tvende foreliggende Hefter af dette nyttige og fortjenstlige Værk (af hvilket de tvende tildligere udkomne Hefter ere anmeldte i Ugeskr.s 9de Bd. P. 26—27 og 10de Bd. P. 111) indeholde Angivelser om Kald i Ribe og Viborg Stifter.

Annonce. Undertegnede, Kasserer i Comiteen for den i Bordeaux i det tydske og danske Sprog oprettede Gudstjeneste, erkjender herved at have modtaget fra Kjøbenhavn, først 45 Rd. 4 Mk. (af hvilke 20 Rd. hidrøre fra Gaver indsamlede i Jylland), tilstillede dHrr. Udgivere af „Dansk Kirketidende“ og af „Evang. Ugeskrift“, og senere ad samme Vei, ved Hr. Pastor Ewaldsen i Flensborg, 30 Rd., indsamlede ved et Missionsmøde i Flensborg, tilsammen 75 Rd. 64 ß., for hvilke Gaver herved, paa Comiteens Vegne, aflægges Qvittering og dens fjensomste Taksigelse til de forskjellige Velgjørere og Indsamlere, idet Comiteen troer at turde udtale Haabet om, at

---

[1]) Hos Euseb. h. e. 3, 39, til hvilket Sted her sigtes, siges der, „at Papias beretter at have hørt af Philippi Døttre en underfuld Fortælling om en død Mand, som var kaldt tillive igjen“.

den Velsignelse, Herren værdiger at lade hvile over denne nyttige Stiftelse, vil af dennes Venner befindes opmuntrende til fremdeles at skjenke den sin Interesse og en Understøttelse, hvortil den endnu trænger.

Bordeaux den 14de Octbr. 1858.

I Comiteens Navn og under dens Segl.

P. C. de Coninck,
Kasserer.

Ledige Embeder. 20. Octbr. Embedet som ordineret Katechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Vordingborg. — 22. Octbr. Arninge paa Lolland; Reg.s Sum 1084 Rd. — Diaconatet ved St. Nicolai Kirke i Eckernførde; Kirke- og Skolesprog tydsk; Valgkald. — 26. Octbr. St. Mortens og St. Peder Sognekald i Nestved; Reg.s Sum 1180 Rd. — 27. Octbr. Norderserne Præstegjæld blandt Færøerne; Indtægterne c. 1100 Rd. — Karslev og Hørning i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1006 Rd. — 29. Octbr. Munkbrarup i Flensborg Provsti; Kirke- og Skolesprog blandet; besættes umiddelbart. — 30. Octbr. Morsum paa Sild i Tønder Provsti; Kirke- og Skolesprog tydsk; Valgkald.

Entledigelser. 22. Octbr. Sognepræst for Hveisel og Givskud samt Provst for Nørvang og Tørrild Herreder i Ribe Stift, C. S. Wolf, paa Ansøgning i Naade entlediget fra bemeldte Provsteembede, fra 1ste Jan. 1859 at regne. — 24. Octbr. Sognepræst for Snoldelev og Thune samt Provst for Ramsø og Thune Herreder i Sjælland, S. Sørensen, paa Ansøgning i Naade entlediget fra bemeldte Provsteembede.

Udnævnelser. 22. Octbr. Sognepræst for Østersnede i Ribe Stift, R. Kirkejery, til Provst for Nørvang og Tørrild Herreder i Ribe Stift, fra 1ste Jan. 1859 at regne. — 24. Octb. Sognepræst for Rorup og Gliim i Sjælland, W. B. Poulsen, til tillige at være Provst for Ramsø og Thune Herreder i Sjælland. — 28. Octb. Cand. theol C. J. F. Friis til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Kjølstrup og Agedrup i Fyen, V. C. Friis. — Hidtilværende Capellan p. p. for Lintrup og Hjerting under Ribe Stift, T. A. V. Rasmussen, til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Gram under samme Stift, C. A. Rafn. — Cand. theol. C. F. Dau til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Lemvig og Nørlem. A. J. Kaarsberg. — 30. Octbr. Sognepræst for Nørre-Snede og Eistrup samt Provst for Thyrsting og Brads Herreder i Aarhuus Stift, J. O. Fabricius, til Sognepræst for Lundum og Hansted i samme Stift. — Sognepræst for Stubbekjøbing og Maglebrænde paa Falster, A. H. Blume, til Sognepræst for Errindlev og Olstrup paa Lolland. — Det er bifaldet, at Provstierne for Dronninglund og Børglum Herreder og for Vester- og Øster-Han samt Hvetbo Herreder omordnes saaledes, at der af disse opreites tre Provstier, nemlig Provstiet for Dronninglund, Provstiet for Børglum og Hvetbo og Provstiet for Vester- og Øster-Han Herreder.

I Ugeskr. vil blive meddeelt: Bemærkninger i Anledning af en Anmeldelse i Evang. Ugeskrift; af Past. Galskjøt.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 49. Den 12te November. **1858.**

Indhold. 1. Om den evangeliske Frihed; af Dr. Zeuthen. 2. Bemærkninger i Anledning af en Anmeldelse i „Ugeskriftet"; af Pastor Galskjøt. 3. Svar til Andreas Nielsen; af Anders Larsen Gamborg. 4. Annonce; af Dr. Kalkar. 5. Ledige Embeder.

Om den evangeliske Frihed.

Af Dr. Zeuthen.

Der gives visse Ytringer af Herren, især sammenlignende, billedlige Udtryk, som man neppe kan tænke sig fremførte uden med et vist Smiil, ja som man vel neppe vil kunne ret forstaae uden under denne Forudsætning. Dertil regner jeg f. Ex. Udtrykket Luc. 6, 38: „en god, knuget og skuddet og overflødig Maade skulle de give i Eders Skjød", betegnende den uegennyttige Givers (see Vers 35) store indre aandelige Løn. Dertil maa jeg ogsaa henføre Ordene om den gamle og den nye Viin i Slutningen af Luc. 5 (Matth. 9. Mark. 2), især de allersidste Ord: „thi han siger: den gamle (Viin) er bedre". Herren gaaer her paa en særegen Maade ind paa Menneskets naturlige Smag som sandseligt Væsen, idet han dermed sammenligner dets naturlige Smag som aandeligt Væsen. I en saadan Nedladenhed, i et det naturlige Menneske saa tiltalende Udtryk som det anførte („den gamle Viin er bedre"), tør man vel sige, at der skjuler sig et Smiil, uden at dog Sagens høie Alvor derved taber noget. Men hvad er det

nu, som lignes ved hiin gamle Vin? Eller: Hvad er her det Gamle for Menneſket? Det er ikke ligefrem det gamle Menneſkes (den gamle Adams) Sind og Gjerning. Det er ikke Lovløsheden (ἀνομία), hvortil Begjærligheden umiddelbart tilſkynder, men derimod ſelve Loven (νόμος) med dens Forſkrifter, ſom her regnes til det Gamle (den gamle Vin). Men det er dog ikke Loven, forſaavidt den virker Syndens Erkjendelſe og ſaaledes optugter og forbereder til Chriſtum, det er ikke ſom forberedende det Nye, at Loven her kan modſættes det Nye, men forſaavidt Opfyldelſen af dens Forſkrifter kan forliges med eller forenes med det gamle naturlige Menneſkes Sind, forſaavidt altſaa Lovopfyldelſe kan være uden nogen ſand Sindsfornyelſe, ja endog kan være til Hinder for denne. For at tale med Paulus, Rom. 7, ſaa betegner den gamle Vin hverken „Loven i mine Lemmer", heller ikke den „Sindets Lov" (ὁ νομος τῶν νοὸς), ſom er hiin imod, men vel ſaadanne udvortes Anordninger (δόγματα, Col. 2, 14. 20) og Forſkrifter, i hvis Efterlevelſe Menneſket kan ſlaae ſig til Ro i ſit høieſte Anliggende, idet denne Efterlevelſe tillige kan blive Gjenſtand for Vanen og ſom tilvant lettere og kjærere end det Nye med dets Fordring til Menneſkets Inderſte, til dets Sind og Hjerte. I hiin Tilſlutten til det Udvortes er der det, ſom tiltaler det gamle Menneſkes Vantro og Ladhed, og det kan give Anledning til Hykleri og Hovmod. Som de beſtandige Repræſentanter for hiint Gamle ſtaae Phariſæerne med deres ikke blot bogſtavelige Opfatten af Moſelovens Forſkrifter, men ogſaa med ſaadanne Tillæg til Loven (παράδοσις), hvorved ſelve Loven efter dens Aand og Mening overtraadtes, Matth 15, 3. Moſe Lov, — hvori den Fromme havde at ſerſke Dag og Nat, Joſva 1, 8; Pſ. 1, 2, om hvis rette Forſtaaelſe David bad: „Aabne mine Øine, at jeg maa ſkue din Lovs Hemmeligheder" Pſ. 119, 18 — Moſe Lov havde og erkjendtes fra Begyndelſen af at have en anden Betydning end den bogſtavelige (thi ellers var der jo her Intet at ſerſke efter eller at bede om), og vi finde ſaaledes i dens ceremonielle Forſtrifter baade en ſymbolſk Betydning, der viſer til det Uſynlige, Aandelige, og en typiſk, idet det Rituelle var ſom en Skygge af det Tilkommende (Col. 2, 17), og viſte hen dertil. Dog — naar den ulærde og eenfoldige Iſraelit ikke glemte de ſtore Bud i Loven for de mindre, ikke det, ſom bør gjøres, for det, ſom ikke bør forſømmes (Matth. 23, 23), ſaa maatte Loven hos ham kunne opfylde ſin forberedende og optugtende Beſtemmelſe, ſelv om han ikke forſtod, hvad han gjorde. Var det end ikke nogen fri Barneaand, ſom beſjælede ham, ſaa

behøvede det da ikke at være en Trældoms Aand, det kunde være en Lydighedens Aand, en Tjeneraand (πνεῦμα δουλείας Rom. 8, 15 kan have en dobbelt Betydning), som hos den gamle Simeon, Anna osv. Naar man i den ældre Tid hos det israelitiske Folk maaskee vel læste Loven, men uden at søge det høiere Forborgne, og opfyldte Anordningerne uden i denne Opfyldelse at finde Andet end en selvretfærdig Beroligelse, naar saaledes det Skjulte blev skjult og det Rituelle blev blot rituelt, naar derved Syndesikkerheden næredes, da reiste sig Lovens Aand gjennem de gamle Propheter med Tordenrøst imod den dorske og hovmodige Tryghed, idet der tillige vistes hen til den nye Pagt, da Gud vil „lægge sin Lov i Menneskenes Inderste og skrive den i deres Hjerter", Jer. 31, 33.

Den nye Pagts Stifter kom ikke at føie nye, men dog eensartede Forskrifter til de gamle, heller ikke at forene det virkelig Nye med det Gamle, som gammelt, men han kom at gjøre Alt nyt eller at fornye Alt. Med Lapperi, som naar man syer en ny Lap paa en forslidt Klædning, nøiedes han ikke. Forsaavidt Fasten, Bønner, Almisser, Sabbater, Renselser og andre anordnede Ting (Rør ikke, smag ikke, tag ikke derpaa, Col. 2, 21) ikke udtrykte og ikke tjente til Fremme for det nye Sind og det nye Hjerte, da hørte det til det Gamle, som skulde afskaffes. Hvad der i denne Henseende ikke er for, er imod. Men idet Herren fremkaldte det rette Fastesind (Bedrøvelsen efter Gud, Længselen efter Herren)[1]) og den rette Sabbatsstemning, saa lagde han Grunden til en Fornyelse i christelig Aand af det Ene saavelsom af det Andet. Herren gav dog ikke selv nogen udvortes Anordning i denne Henseende. End ikke den christelige Søndag indstiftede han, det blev Aandens, den Hellig Aands Gjerning i Kirken efter Herrens Bortgang. Men hvad Aanden bestemmer, retter sig efter det, som tjener, som er gavnligt for det christelige Liv. „Aandens Aabenbarelse", siger Apostelen, „gives Hver til det, som er nyttigt", 1 Cor. 12, 7.

Der kræves et evangelisk Sind til Christi Evangelium, ligesom efter Herrens Lignelse nye Læderflasker til den nye Viin. De, som holde sig til det Gamle i den oplyste Betydning, lignes ved gamle Læderflasker, der sprænges af den nye Viin ved dennes Gjæring. De Sjæle, som med Hensyn

[1]) Naar Brudgommen er taget fra Bryllupsfolkene, da skulle de faste, Matth. 9, 14.

dertil, hvad de i Forhold til Gud have at troe og gjøre, ikkun have Sands for Lovbestemmelser, kunne ikke forstaae Frigjørelsen fra Loven ved Christus uden som meer eller mindre Lovløshed (Anomi). Denne har ogsaa oftere aabenbaret sig ved Forkyndelsen af det rene Evangelium og dets Frihed. Og naar vi hos os see hos de samme paa den ene Side det strengeste Bogstavvæsen, hvilende i antagne Lovbestemmelser af Herren, og paa den anden Side en al Lovens Optugtelse foragtende Frihedstendents, saa mindes vi om hiint Forhold i Herrens Tale mellem den nye Viin og de gamle Lædersflasker. Der skal, jeg gjentager det, en evangelisk Sands til at fatte Christi Evangeliums Frigjørelse. Den romerskkatholske Kirkes Eiendommelighed hviler især paa Tanken i det Ord: den gamle er bedre. Protestantismens eiendommelige Fordring er det Nye, som aldrig kan blive gammelt; istedetfor Sætninger, Bestemmelser, kirkelige Overleveringer og Forskrifter kræver den i Overeensstemmelse med Christi Evangalium i N. T. Troen, ene og alene Troen, nemlig Hjertets frie Hengivelse og Fortrøstning [1]). Apostelen Paulus siger (1 Cor. 10, 23): „Alt er mig tilladt, men ikke Alt er nyttigt; Alt er mig tilladt, men ikke Alt opbygger". Det er den samme Apostel, som siger: „I Christo Jesu gjælder hverken Omskjærelse eller Forhud, men Troen, som er virksom i Kjærlighed", Gal. 5, 6. En Christen har da ikke modtaget af sin Herre andre Forskrifter for sit udvortes Forhold end saadanne, som anbefale sig for den ved Aanden formedelst en levende Tro bestemte Samvittighed eller Bevidsthed om, hvad der er Ret og Uret, Godt og Ondt i de givne udvortes Forhold. Saaledes er Christus alle Lovbuds Ende, Rom. 10, 4. Vi ere kaldede til at være Herrens Venner, og ikke til Trælle, som ikke vide, hvad Herren gjør, Joh. 15, 14. 15. Men naar Herren vil dette Troens Samfund med os, saa vil han ogsaa Betingelserne, som ere Naademidlerne: Ordet, Bønnen, Sacramenterne. Disse Indstiftelser beroe ikke paa Forskrifter ved Siden af Troen eller foruden Troen, men de ere alene grundede

---

[1]) I de to store Digtere Calderon og Shakspeare er Katholicismens og Protestantismens Eiendommelighed i høi Grad repræsenteret. Hiin staaer paa de gamle Overleveringers og kirkelige Bestemmelsers Grund, og der er ikke hos ham (som hos en Dante) nogen reformatorisk Tanke i Bevægelse. Shakspeares Dramaer derimod indeholde, saa at sige, en bestandig levende Protest imod alle udvortes faste Bestemmelser i vort religiøse Forhold og vise derved bestandigt om end indirecte hen paa det ene Fornødne.

deri, at Herren kræver Tro, thi de ere dens ordentlige Betingelser, ligesom de ere de almindelige Midler for Naadens Meddelelse (i Sacramenterne er Midleren selv tilstede). Men, spørger man, har dog Herren ikke (foruden Indstiftelsen af Naademidlerne) givet os adskillige nye Forskrifter om vort udvortes Forhold, Forskrifter, som vi ikke ere berettigede til at frakjende Almindelighed eller Gyldighed for os, som for dem, hvem de først gaves? Have vi ikke nye Forbud mod Eed, imod at sige: Du Daare, Bud angaaende vort Forhold til den, som slaaer os paa Kinden, angaaende Skilsmisse, nyt Ægteskab o. s. v.? Have vi ikke ogsaa af Paulus Bud om at vige fra et kjætterst Menneske (Tit. 3, 10. Rom. 16, 17), og af Johannes Forbud imod at byde den velkommen, som ikke fører Christi Lærdom? — Spørgsmaalet er nu, om vi her have almeengyldige Bud for vort udvortes Forhold, eller om de enten kun angaae specielle Forhold [1]) eller og tildeels ere at forstaae, som saadanne Fordringer til vort indvortes Menneske, der kun indeholde en nærmere Bestemmelse af den almindelige, altomfattende Fordring (en levende Tro, eller Tro, virksom i Kjærlighed)? De Sjæle, der, om de end ikke ganske ere efter Herrens Udtryk at ligne med gamle Læderflasker, dog have for stor Sands for det Gamle (Lovbud, Forskrifter, med eet Ord: Bogstaven) til at kunne taale en heel Fornyelse, saadanne Sjæle ville gjerne i deres Christendom føie Nyt og Gammelt sammen, og om de end paa den ene Side tale om og prædike om Retfærdiggjørelsen ved Troen, saa vende de dog atter og atter tilbage til positive [2]) guddommelige Lovbestemmelser, hvis Overholdelse man betragter som væsentlig ved Siden af Troen. Af saadanne Sjæle forstaaes de ovenanførte Bud af Herren og Apostlene saavidt muligt bogstaveligt, som bestandigt gyldige Forskrifter for de Christnes udvortes Forhold. Men to Omstændigheder maae dog uafladelig forstyrre dem i den bogstavelige Forstaaelse og almindelige Anvendelse. Den ene Omstændighed er, at de dog ikke kunne bekvemme sig til at tage Alt bogstaveligt („hug Haanden af, riv Øiet ud") eller at være consequente, og den anden Betænkelighed er Christi eget Exempel, der i flere Henseender

---

[1]) Dengang herskende.

[2]) Her er ikke Tale om den evige, men derfor ogsaa evig nye Lov, hvilken Apostelen tænker paa, idet han siger: „Jeg har Lyst til Guds Lov efter det indvortes Menneske" Rom. 7, 22, den Lov er ved Troen ikke afskaffet, men stadfæstet. Rom. 3, 31.

ikke svarede til Budenes bogstavelige Opfattelse[1]). Han maa dog selv være sine Ords bedste Fortolker[2]). Der bliver saaledes efter en Skriftfortolkning i Christi Aand (man glemme ikke, naar man vil forstaae Skriften, en Bøn som den:

Herre Christ, dig til os vend
Og den Hellig Aand nedsend!)

ikkun tilbage at forstaae hine Bud deels som Fordringer til vort indvortes Menneske, deels som angaaende særegne Forhold, saa at man maa underkaste dem en Kritik, naar man vil bringe dem i Anvendelse under andre Forhold, til andre Tider. Og hvilken Kritik? Den samme Kritik, som Herren underkastede Sabbatlovens Overholdelse, Luc. 6, 9, da han spurgte: Hvad er tilladt paa Sabbaterne? at gjøre godt eller at gjøre ondt? at frelse Liv eller at fordærve det? De Christne ere i saadanne Ting henviste til den ved Aanden formedelst Troen bestemte Bevidsthed om Godt og Ondt, Ret og Uret. Skulde vor Christendom virkelig kunne føre dertil, at vi paa den ene Side maatte sige: Vi maae erkjende dette eller hiint for at være fordærveligt (til Sjæleskade), medens vi paa den anden Side dog maatte finde det overeensstemmende med Herrens Bud og Befaling? Paa denne Maade anbefalede Christi Evangelium sig ikke for vor Samvittighed — og hvor blev da Freden, som Christus skulde bringe? Tages alle hine Bud efter Bogstaven, føres vi ind i lutter Strid og Modsigelser. Havde vi virkelig almeengyldige Bud om vort udvortes Forhold til Kjætterc af Apostelen, hvorledes kunde Apostelen da lære os at sige: „Alt er mig tilladt". Det er os (efter Apostelens egne Ord) tilladt at gaae udenfor hine Bud, naar vi under andre Forhold finde deres Efterfølgelse ikke at være gavnlig („Ikke Alt gavner", dermed er Reglen tilkjendegivet). Hvoraf vide vi ogsaa, at det f. Ex. var Apostelen Pauli Hensigt, at Alle til alle Tider skulde holde sig efter de Forskrifter med Hensyn til et udvortes Forhold, som han gav Tiden? Det er dog Menneskets Inderste, dets Hjerte, dets Tro og Kjærlighed, dets Forhold til den uforanderlige Gud, et Andet dets Handlinger eller dets Forhold

---

[1]) See mit Skrift om den saakaldte „Kirkelige Anskuelse", S. 173.

[2]) Naar man med Hensyn til Joh. 18, 27 har bemærket, at der ikke omtales, hvad Herren gjorde, men kun, hvad han sagde, saa svares, at skulde det Ene ikke staae i Strid med det Andet, saa kan han ikke ved at vende den anden Kind til have opforbret til endnu et Slag, imedens han satte irette for det første.

til den udvortes foranderlige Verden. Som Apostelen omskiftede sin Røst efter Forholdene, saaledes kan den samme Aand til forskjellige Tider have forskjellige Fordringer. Eet er de evige Bud om Godt og Ondt, som Troen stadfæster, og som aldrig ustraffet overtrædes, et Andet er Anvendelsen deraf under disse eller hine Forhold. Til det, som i Christenheden har fremkaldt saamegen Strid, hører just Miskjendelsen af Friheden i den sidste Henseende, af den evangeliske Frihed. Der kan vel i visse Tilfælde ogsaa være forskjellige Meninger derom, hvad der er overeensstemmende med eller stridende imod Herrens Aand, men naar man forladende Aanden gaaer til Ordene (Bogstaven), da er der ingen Ende paa Striden. Man mindes her de herlige Ord hos Propheten (Es. 58, 4—6.): „Til Kiv og Strid faste I — kan det være en Faste, som jeg holder af, siger Herren, at et Menneske en Dag plager sin Sjæl, helder med Hovedet som et Siv, ligger paa Sæk og Aske? Vil du kalde det en Fastedag, behagelig for Herren? Nei, dette er en Faste, som jeg holder af: Løs Ondskabs Lænker" o. s. v. Hvad her siges om Faste, gjælder om Alt, som alene bygges paa positive guddommelige Lovbestemmelser, og stilles som det, der er fordret, ved Siden af eller foruden Troen, den levende hjertelige Tro paa Guds Naade mod os Syndere ved Jesum Christum. Vor Christendom lider Skade, naar man antager flere Midlere end den ene (1 Tim. 2, 5), men ogsaa, naar der antages flere Fordringer end Tro, virksom i Kjærlighed. For denne vor evangeliske Frihed tør Kampen ikke høre op [1]).

---

[1]) Quækerne have paa en mærkværdig Maade forverlet Christendommens positive Fordringer. Vi antage Naademidlerne som positive Indstiftelser for Troens Skyld, men iøvrigt antage vi ingen almeengyldige positive christelige Forskrifter. Quækerne derimod forkaste i Tillid til deres „indvortes Lys" Prædikeembedet og Sacramenterne (som udvortes Handlinger), saa at man, som den udmærkede amerikanske Theolog Schaff med Rette bemærker, kommer i Forlegenhed, naar man skal bestemme deres Forhold til den synlige Kirke, da Ordet og Sacramenterne (efter den augsburgske Confession) ere Kirkens væsentlige Kjendemærker. Da de imidlertid ere saaledes oplyste og opvarmede af christelige Ideer, at de bære Christendommens sædelige Frugter, ofte i en Grad, der gjør andre Christne til Skamme, har man ikke vovet at frakjende dem Christendom. Men de samme Quækere, der saaledes tilsidesætte hine Indstiftelser, lægge med den største Scrupulositet Vægt paa bogstavelig Opfyldelse af de andre Fordringer (om Eed, om at byde den venstre Kind til o. s. v.), ja anse et særeget Snit af Kjole og Hat og deslige for væsentlige Ting.

Bemærkninger i Anledning af en Anmeldelse i „Evang. Ugeskrift".

I „Evang. Ugeskrift" Nr. 44—45 af 8de Octbr. d. A. P. 300—302 findes en Anmeldelse om „Fiir-Evangeliet, det er: de bibelske Evangelier samlede til eet" ved Undertegnede. — Jeg paaskjønner tilfulde Anmelderens Humanitet og Skaansel; jeg erkjender gjerne, at Anmelderen har Ret i flere raapegede Mangler, og jeg er ham taksyldig for hans Anerkjendelse. Men jeg maa dog for Sagens Skyld og for, saavidt det staaer til mig, at forsvare den Sandhed, i hvilken jeg alene mægter at finde fuld Fred, tillade mig at yttre Følgende. Anmelderen siger: „At give en sammenhængende synoptisk Fremstilling af de evangeliske Beretninger, uden at forandre i disse, gaaer ikke an. Enantiophanierne i vore Evangelier kunne ikke hæves, uden ved at give den ene Evangelists Beretning Fortrin for den anden eller ved at foretage en Ombannelse og Sammensmeltning, hvorved en Overeensstemmelse bringes tilveie". Denne Paastand kan jeg i sin Heelhed ikke indrømme. Jeg kan ikke indsee, at det er rigtigt, saaledes at sammensmelte det hele evangeliske Indhold under Eet, som lige sikkert eller usikkert. Det lader sig ikke nægte, at Christus efter samtlige Evangelier har udhævet ikke blot sig selv som Mester og Herre, men tillige sit eget Ord som det første, det evige, det ene i sin Heelhed gyldige (Matth. 5, 19; 7, 24—26; Marc. 8, 38; 13, 31; Luc. 6, 46; 10, 22; 21, 33; Joh. 7, 17; 12, 48—49). Det er fremdeles uomtvisteligt, at Apostelen Paulus, der ikke vedkjender sig mindre Gyldighed som Herrens Apostel, hvad Læren angaaer, end de andre Apostle, selv „Billerne", dog gjør en absolut Forskjel mellem Herrens Ord, som ene og evigt gjældende, og sit, som støttet til, men ikke i Gyldighed ligt med, Herrens Ord. Der findes endvidere en paafaldende Overeensstemmelse mellem Evangelisternes Antegnelser af Herrens egne Udtalelser, fremfor mellem deres øvrige bestrivende Beretninger. Endelig har den svenske Professor Agardh i sine samlede Skrifter, udgivne i Hefter siden 1853, formeentligt gjort det hvist sandsynligt, at Herrens Ord ere nedstrevne, længe før de offentliggjordes i den evangeliske Indsatning, og, forinden, ere blevne bevarede som de indviede Christnes hemmelige og hellige Eiendom. Nu er det imidlertid Anmelderens Paastand, at selve Christi Ord — ikke at tale om deres Indsatning — ere hos de forskjellige Evangelister saa forskjelligt anførte, at de umuligt kunne samles under Eet uden at forandre i dem. „At forandre" har nu vistnok en dobbelt Betydning, enten at gjøre en Ting anderledes, det er tydeligere, fuldstændigere, end den er, ved at forene den med noget Andet af samme Art, eller at gjøre en Ting til noget Andet, end det den er, in casu: at lade Herren bruge andre Ord, end han virkeligt har brugt ifølge Evangelisternes samtlige Antegnelser. Det sees, at Anmelderen tager Ordet „at forandre" i sidste Betydning. Men ligesom man med Føie turde benægte en saa apodictisk Paastand, selv om alle Lærde, selv om Bugenhagen og end mindre jeg, der kun har havt Bugenhagen som Mønster, ikke havde mægtet at forene Evangelisternes Antegnelser af Jesu Ord uden at forandre i dem, fordi deraf ikke vilde følge Andet end: det er hidtil ikke gaaet an, hvilket er heelt forskjelligt fra: „det gaaer ikke an" — saaledes kan jeg heller ikke erkjende, at Anmelderen med Hensyn til det anførte Exempel af mit Skrift har bevist, at de forskjellige Antegnelser af Herrens Ord ikke lade sig forene uden at forandre i Herrens Udsagn. Naar nemlig Anmeld. siger, at jeg paa den af ham anførte Maade har forenet Matth. 10, 9 og Marc. 6, 8. 9, da vil det sees, denne Paastand er urigtig, dersom man sammenholder P. 124 i min Bog

med P. 80. Overſtrifterne beggeſteds (en P. 80 indſnegen, paa ſidſte Side rettet, Trykfeil ſynes ikke at kunne forvilde) vise tydeligt, at jeg er gaaet ud fra, hvad de ſleſte Fortolkere, deriblandt H. N. Clauſen i hans ſynopt Evv., 1ſte Deel P. 32, ere enige om, at Marcus ligeſaalidt ſom Matthæus fremſtiller enten Begivenhederne eller Herrens Taler efter ſammenhængende Tidsfølge, og at begge, navnlig hvad Diſciplenes Udſendelſe angaaer, have ſamlet under Eet, hvad Lucas, der fremſtiller det hele evangeliſke Indhold efter Tidsfølgen, har fordeelt paa tvende Udſendelſer. Naar dette faſtholdes, kan ingen Uovereensſtemmelſe i Antegnelſerne af Herrens Ord paavises, kun, at hvad der ſiges hos Marcus om, at de, ſom udſendes, ſkulle have Stav og Sandaler, henføres til den af Lucas ſeneſt anførte Udſendelſe. Da Herren denne Gang udſender Halvſjerdſindstyve — om deriblandt Apoſtlene, omtales ikke beſtemt —, ſaa maatte de parviis gaae bort i en langt ſtørre Omkreds end de Tolv alene ved den førſte Udſendelſe, under hvilken de, ifølge Tiſchendorfs Antagelſe, i kort Tid og i Herrens Nærhed gik omkring. Der var ſienſynligt af denne Grund tilſtrækkelig Anledning for Herren til at paalægge de Halvſjerdſindstyve, men ikke de Tolv alene, at medtage Stav og Sandaler. — Hvad det kommer an paa, er, idet man ſammenholder alle tre Evangelier, paa rette Maade at fordele de Herrens Ord, der under Eet ere ſamlede af Matthæus og Marcus, paa de tvende af Lucas omtalte Udſendelſer. Til Veiledning her er Lucas alene imidlertid ikke tilſtrækkelig, da han gjerne kan have, ſom han ellers ofte har, udeladt, hvad den omſtændeligere Marcus har tilføiet. Der maa, med Hentyn til det, ſom Lucas har udeladt af hvad de andre to Evangeliſter have, lægges Mærke til ſamtlige Omſtændigheder, for at udfinde den rette Fordeling. Ikke deſto mindre er det nu juſt ſaaledes, at Lucas alene ved førſte Udſendelſe nævner Forbudet mod at have Stav med, men udelader derimod dette Forbud ved den ſidſte Udſendelſe; denne Udeladelſe kan tilmed ikke være tilfældig, eſterſom han gjentager Forbudet mod Taſke, Penge og Skoe. Naar nu hertil kommer, hvad „Skoe“ angaaer, at Marcus ikke heller ſiger, at de ſkulle have Skoe, men kun Sandaler, der ikke ere det Samme ſom Skoe, ſaa er denne Marci Antegnelſe juſt en Fuldſtændiggjørelſe, der fuldkommen ſvarer til den Maade, hvorpaa denne Evangeliſt ellers beriktiger de Andres mindre nøiagtige Udtryk, og hvorved der berettes os, at Herren har villet, at de ſkulde indſtrænke ſig til det Nødtørftigſte og tillige Nyttigſte. Dette af Anmelderen paaberaabte Sted ſtjønnes ſaaledes ikke at bevise, hvad det ſkal bevise, men ſynes ſnarere at kunne ſtadfæſte Overeensſtemmelſen end Uovereensſtemmelſen i Evangeliſternes Antegnelſer af Herrens Ord.

Det er min faſte Tro, og proteſtantiſk er den jo i alt Fald, at vi i Herrens eget Ord have, hvad vi trænge til at have, et i det Mindſte, ſom i det Største, faſt, uforanderligt, fra Gud udrundet Ord, ſom har Vidnesbyrdet i ſig ſelv, og jeg mener, at her gjælder det, at ligeſom „den, der er uretfærdig i det Mindſte, ogſaa er det i det Største“, ſaaledes kan det Ord, ſom er uſkikket i det Mindſte, ogſaa let blive det i det Største. Vel veed jeg, at man ſiger, at de virkelige evangeliſke Uovereensſtemmelſer kun finde Sted i det Uvæſentlige. Men, om Noget er væſentligt eller uvæſentligt, bliver da at beſtemme og afgjøre, iſtedetfor blot at ſøge og finde, af Fornuften og den menneſkelige Bevidſthed alene. Hvorhen en ſaadan Paaſtand ſynes at maatte lede, ſkal jeg, for ikke mere end fornødent at komme ind paa det Polemiſke, ei videre udtale mig om, men kun bemærke, at jeg ikke begriber, hvorledes et Forſøg ſom mit kan, ſom Anmelderen paaſtaaer, give Bogſtavafguderiet Støtte og Næring. En ſaadan Paaſtand ſynes da ſnarere at ramme Herrens eget Ord: „Indtil Himmelen og Jorden forgaae, ſkal end ikke det mindſte Bogſtav eller Tøddel forgaae af Loven“. Thi gjælder dette om den gamle Pagts Grundkilde, ſkulde det da ikke meget mere kunne ſiges

at maatte gjælde om den nye Pagts Grundkilde, som dog er og bliver Herrens Ord i Evangelierne? Og, hvor sandt det er, at det blotte Bogstav, uden Aand og Lov, ihjelslaaer, saa sandt maa det dog vistnok indrømmes at være, at det samme Bogstav, levendegjort af den guddommelige Aand og Liv, er den eneste sikkre Vei for begge til Menneskesjælene. Herrens Ord ere visselig Aand og Liv, men Aanden og Livet aabenbare sig jo dog for os gjennem Ordene, og Ordene bestaae af Bogstaver. Med andre Ord: gjennem Herrens skrevne Ord taler Guds Aand til vor Aand.

Først naar det kan paavises, at Herrens Ord, som de ere anførte i de forskjellige Evangelier, ere i Overeensstemmelse med hverandre, og, forsaavidt den ene Evangelist anfører eet Udsagn og den anden et andet, disse forskjellige Udsagn støtte og fuldstændiggjøre hverandre, men intetsteds, saalidt i det Mindre, som i det Største, aabenbart, saaledes at det vilde være en Selvmodsigelse at nægte det, modsige hverandre, først da kan der formeentlig faaes fuld Tillid til Ordets Sandhed, først da kan man komme til urokkelig Forvisning om hvad Herren siger: Hvo som hører mine Ord og gjør derefter, han er som den fornuftige Mand, der bygger sit Huus paa en Klippe.

Noget heelt Andet bliver det vistnok med Hensyn til den anden Hovedafdeling af Evangelierne, nemlig Beretningerne om de Omstændigheder, hvorunder, og de Forbindelser, hvori Herrens Ord ere fremsagte. Allerede i længere Tid har man jo med Grund antaget, at Herrens Taler i Matthæi-evangeliet udgjøre Evangeliets Kjærne, og at det nærmest er disse Taler, som med Sikkerhed skrive sig fra Evangelistens egen Haand. Det ligger tillige i Sagens Natur, at saavel den enkelte Evangelists Individualitet, som og Hensynet til dem, for hvem Evangeliet nærmest blev skrevet, her maatte gjøre sig gjældende med større Frihed. — Dog kan jeg selv, hvad denne evangeliske Afdeling angaaer, ikke indrømme det apodictiske: det gaaer ikke an, men vel: det er ikke gaaet an, og der er ikke megen Udsigt til, at det nogensinde tilfulde vil gaae an. Imidlertid skal det heller ikke nægtes, at Videnskabens Fakkel ogsaa her efterhaanden har bragt mere og mere Overeensstemmelse imellem de tilsyneladende Uovereensstemmelser. Endskjøndt H. N. Clausen i sine synopt. Evv. synes at nægte Muligheden af at tilveiebringe en fuldkommen Ophævelse af Enantiophanierne, har han dog givet mange Vink til at nærme sig Maalet, og jeg har søgt at samle de Guldkorn til Anvendelse, som han af sit rige Forraad har udstrøet.

At nu, hvad denne Evangeliernes Afdeling angaaer, Omdannelse og Sammensmeltning maa finde Sted, ligger tildeels i Sagens Natur. Saaledes med Hensyn til Beretningen om de Besatte, Matth. 8, 25—34; Marc. 5, 1—20; Luc. 8, 26—39. — Men hvorledes det kan siges, at jeg her har tilsidesat Marc. og Luc., fjønner jeg ikke. Kun er det forudsat, at fordi kun een Besat omtales af de tvende Evangelister, kan der meget godt i Virkeligheden have været to, af hvilke den Ene maa antages at have ført Ordet paa Begges Vegne. Man vil, naar de forskjellige Beretninger sammensmeltes, see, at Intet er udeladt af, hvad Luc. og Marc. omstændeligere end Matthæus have berettet. Hvad derimod Fristelseshistorien angaaer, da maa jeg indrømme, at en Uovereensstemmelse ved Foreningen af de tvende Beretninger er kommen tilsyne, og at den ene Evangelist er givet Fortrinnet for den anden; men jeg maa tilføie, at Feilen kan ligge hos mig og ikke hos Evangelisterne. Naar jeg mere consequent havde fulgt Evangelisten Lucas og mere agtet paa det 13de Vers i 4de Cap., vilde Uovereensstemmelsen formeentlig kunde have været hævet. At iøvrigt en synoptisk Fremstilling, hvad denne Evangelieafdeling betræffer, kun tilnærmelsesviis kan naaes, antog jeg klart nok at være yttret i Forerindringen. Straax efter de af Anmelderen citerede Ord: „Denne Mistillid, mener jeg (disse to Ord har Anmelderen udeladt),

er ubegrundet og har stadet ubodeligt", findes nemlig tilføiet: „vistnok er det imidlertid et Forsøg, som altid maa blive mangelfuldt, men altid maa kunne blive mindre og mindre mangelfuldt".

Hvad samme Afdeling angaaer, skal jeg heller ikke nægte, at, naar Sagen betragtes fra et friere evangelisk Standpunkt, jeg da kan have været for ængstelig for at faae enhver Ordstilling og ethvert Ord med af de forskjellige Beretninger, og at en saadan Bestræbelse kan gaae forvidt og i sine Consequenser ved Misforstand kan lede til Bogstavafguderi; men saa skal det vel heller ikke kunne miskjendes, at det er alvorlig Ærefrygt for det strevne guddommelige Ord, der har mod mit Vidende og Villie foranlediget denne Saaenforvidt, og at, ifald det adskillige Steder maatte være lykkedes mig at forene de forskjellige Beretninger uden at forvanske dem, saa kan en saadan Bestræbelse paa den anden Side ogsaa lede til at besæste denne Ærefrygt for det strevne Ord, paa hvilken der i vor Tid neppe nogensteds er Overflødighed. — Erkjendelsen heraf ligger maaskee ogsaa i det Ord, som Anmelderen har tildeelt mit Skrift.

Naar Anmelderen ytrer, at flere fra den autoriserede Oversættelse afvigende Udtryk ikke ere videre heldige, saa maa jeg atter indrømme dette; men jeg maa tillige bemærke, at naar jeg kun har havt Valget mellem en uheldig og en urigtig Oversættelse, saa har jeg anseet det for utvivlsomt, at den mindre heldige burde foretrækkes for den ligefrem urigtige. Saaledes navnlig med Henspn til det af Anmelderen ubhævede mindre heldige Udtryk: „betlefærdige" (Matth. 5, 3). Saavel af de profane som af de hellige Skribenter bruges „πτωχός" i Betydningen ikke blot af, hvad vi i Almindelighed kalde fattig, men i Særdeleshed i Betydningen af, hvad vi kalde: tiggefærdig, betlefærdig, og betegner just den, som i den Grad føler Fattigdommens Byrde, at han drives til at søge den afhjulpen ved at betle. Den autoriserede Oversættelse: „fattig i Aanden", er derfor, mener jeg, dobbelt urigtig; thi det første Ord siger for lidt, og de sidste i Forening med dette første Ord betegne i vort Sprog det Modsatte af, hvad de skulle betegne. „Fattig i Aanden" bruge vi i vort Sprog til at betegne den aandeligt Indskrænkede, den, som ikke har Sands for, Begreb om eller Trang til det Aandelige. Men πτωχός betyder just paa dette Sted den, som er sig sin aandelige Armod bevidst og i Følelsen af dens Byrde i den Grad længes efter at faae den lettet, at han indvortes drives til at betle af ham, som er rig nok til at Raade at gjøre alle Arme rige. — Naar nu Ordet ikke skulde omskrives, vidste jeg intet mere betegnende og til det græske Ord tilsvarende Udtryk end: betlefærdige, længselsfulde i Aanden.

At den første Hovedinddeling staaer paa et særligt Blad, er en ved Omstændighederne foranlediget Urigtighed: men enten maa Anmelderen have overseet den mellemste Inddeling P. 228: „Frelserens, Jesu Christi Livsesbistorie eller hans jordiske Livs Aften", eller jeg ikke ret forstaaer, hvad der menes med det, hvormed Titelen siges at burde være udfyldt. Jeg indseer ei heller, hvorfor Udtrykket ikke skulde svare til de evangeliske Beretningers naturlige og værdige Simpelhed, thi de bibelske Udtryk: „Det blev Morgen og det blev Aften" — „Mig bør at arbeide, medens det er Dag" og i Lignelsen om Arbeiderne i Vingaarden: „Da det nu blev Aften". — forekomme mig neksom at maatte kunne retfærdiggjøre det herefter af mig brugte Udtryk i Inddelingerne.

Hvad endelig angaaer de i Slutningen af min Bog tilføiede Afsnit, da høre disse unægtelig, strengt taget, ikke med til en Bog, der er betitlet: „Fiir-Evangeliet"; men da jeg tænkte mig Muligheden af, at Bogen kunde finde Brug i Skoler, saa formeente jeg, at det paulinske Udtog af Evangelieindholdet og den i Forbindelse dermed staaende Lære om Legemets Opstandelse vasende kunde medtages. Det næstsidste Afsnit medtoges paa Grund af det

deri udtrykkeligt anførte Herrens Ord, og Slutningen blev nu medtagen som en formeentlig betegnende apostolisk Forklaring af dette Herrens Ord, og som tillige indbefattende den protestantiske Hovedlære om Retfærdiggjørelsen af Naade.

Hillerød, den 31te Octbr. 1858.

J. Galskjøt.

Svar til Andreas Nielsen i Sinding.

I Dit Brev, som Du har skrevet til mig i „Budstikkens" Nr. 14 for 1858, har Du søgt at overbevise mig om, at det ikke forholder sig saaledes, som jeg har fortalt om Jeppe Johansens Omvendelse, at han nemlig blev trøstet i sin store Syndenød og kom til Troens Frimodighed ved at læse Guds Ord i den hellige Skrift og andre gudelige Bøger, da han slet ingen Troende kjendte eller havde Samtale med. Hvad min Fortælling om Jeppe Johansen angaaer, da har jeg aldrig sagt, at han foragtede enten Skriftemaal eller Sakramentet, jeg har heller ikke læst, hvad han har skrevet i sin Dagbog, men jeg har hørt ham selv fortælle det flere Gange, saaledes som jeg har fremført det, og at jeg har opbevaret hans Fortælling rigtig, bevises netop deraf, at Peter Larsen fra Dons i sin Bog, han skrev imod Pastor Pontoppidan for 2 Aar siden, paa Side 38 fortæller samme Begivenhed paa samme Maade, som jeg har fortalt den. Om Jeppe Johansen senere er bleven en Grundtvigianer, det kan aldeles ikke svække Troværdigheden af min Fortælling, da jeg har gjengivet Fortællingen med hans egne Ord ganske nøiagtig. — Du skriver, Andreas: „I Dine Bøger, Du har skrevet med Grundtvig eller, efter min Tro og Oplysning i Guds Ord, mod den christelige apostoliske Lærdom." Disse Ord have høilig forundret mig, saa jeg har tænkt ved mig selv, det maa dog være en forunderlig Tro og Oplysning i Guds Ord, som Du er kommen i Besiddelse af; det er formodentlig Kirkelyset eller den kirkelige Anskuelse, der saaledes har forvirret Dit Syn, at Du ikke kan see og kjende Forskjellen imellem de Grundtvigianske Vildfarelser, som jeg har bekjæmpet, og den christelige apostoliske Lærdom. For at hjælpe Dig ud af denne Mienforblindelse, som Du er geraadet i, skal jeg gjøre mig Umage for at fremføre nogle faa Steder baade af Grundtvigs Lærdom og af den christelige apostoliske Lærdom, saa Du derved kan faae Leilighed til at prøve og overveie, om Grundtvigs Vildfarelser kunne forenes med den christelige apostoliske Lærdom. — Grundtvig kalder Guds Ord i den hellige Skrift et dødt Bogstav, der beviislig fattes Ufeilbarhed, Overeensstemmelse, Sikkerhed og Klarhed. Vor Frelser siger: De Ord, som jeg haver talet, de ere Aand og de ere Liv. Der er dog Ingen, der tør nægte, at mange af de Ord, vor Frelser har talet, findes i den hellige Skrift. Paulus siger, at Guds Ord er levende og kraftigt og skarpere end noget tveægget Sværd, og trænger igjennem, indtil det adskiller baade Sjæl og Aand, baade Ledemod og Marv, og dømmer over Hjertets Tanker og Raad. Samme Apostel siger, at den hellige Skrift kan gjøre os viis til Salighed ved Troen paa Jesum Christum. Grundtvig siger: Forgjeves stræbe vi at udvine den levende Tro af de døde Bogstaver. — Grundtvig siger, at Luthers Katechismus er for stor, da Loven eller de 10 Bud er deri, der hører ikke med til den christelige Børnelærdom; den er derimod for lille, da Djævleforsagelsen mangler, hvilken hører med til den christelige Børnelærdom. Paulus siger derimod: Afskaffe vi da Loven

formedelst Troen? Det være langt fra, men vi stadfæste den; thi jeg kjendte ikke Synden uden ved Loven; thi end Begjærligheden kjendte jeg ikke, dersom Budet ei havde sagt: Du skal ikke begjære. Ville nu Grundtvigianerne ved sofistisk Spidsfindighed søge at redde dem ud fra denne store Vildfarelse ved at paastaae, at, da de 10 Bud ikke høre til Evangeliet, saa høre de heller ikke til den christelige Børnelærdom, da lægge de derved klart for Dagen, hvor forvirret og selvmodsigende deres Lærdom er, da de paastaae, at Djævleforsagelsen hører med til den christelige Børnelærdom; thi det er jo dog soleklart, at Djævleforsagelsen hører ligesaalidt til Evangeliet, som Loven eller de 10 Bud. — Vor Herre siger i sit Ord, at Han vil see til de Elendige og til dem, som have et sønderbrudt Hjerte og ere forfærdede for hans Ord. Grundtvig kan bedre lide de lystige Fyre, der samle sig om Fiolen, Flasken og Klørknægt, hvor gale de end gjør dem, end de suurmulede Hældører, der samle sig om Bibelen, Luthers Postil og Brorsons Psalmebog. — Grundtvigianerne paastaae, at Guds Billede er ikke ganske tabt ved Syndefaldet, men der er blevet noget tilbage, saa de endnu ligne Gud af Naturen; thi ellers vare de ikke Mennesker, men Dyr eller Djævle. De paastaae, at smaa Børn have Troen, førend de blive igjenfødte i den hellige Daab. Vor Herre siger, at han saae, at Menneskens Ondskab var stor paa Jorden, og alt hans Hjertes Tankers Paafund var ikkun Ondt hver Dag fra hans Ungdom; og Paulus siger, at de ere formørkede i Forstanden og fremmedgjorte fra det Liv, som er i Gud. Dermed stemmer jo vor Kirkes Bekjendelse overeens, naar det hedder: „Alle Mennesker, som efter Adams Fald naturlig fødes, undfanges og fødes i Synden; det er, at de alle fra Moders Liv af ere fulde af ond Lyst og Tilbøielighed, og kunne ikke af Naturen have nogen sand Gudsfrygt eller nogen sand Tro til Gud." — Af disse faa Steder, som jeg nu har fremført, haaber jeg, det vil være klart for Dig, at der er en meget stor Forskjel mellem de Grundtvigianske Vildfarelser, som jeg har bekjæmpet, og den christelige apostoliske Lærdom. Det geraader kun Pastor Grundtvig til liden Ære, at han 1812 i sin Prædiken „Hvorfor kaldes vi Lutheraner" udtalte de deilige Ord: „Jeg har ingen anden Oplysning end den, Faderen ved sin Hellig-Aand forlener sine Troende, der holde hardt ved det skrevne Ord og derefter prøve Aanderne, om de ere af Gud" — naar han nu, siden han fik den Engle-Aabenbarelse, bestandig har søgt at svække Folkets Tillid til Guds Ord i den hellige Skrift, ved at tale haant om det, naar han kalder det et dødt Ord eller døde Bogstaver, paastaaer, at der er hverken Sikkerhed eller Klarhed deri, og at det er urimelige Egenskaber at tillægge det. Ligeledes maa det høilig undre os, naar vi læse, hvad Grundtvig skrev i Kirkens Gjenmæle 1825: „Hvad den danske Regjering gjorde ved at holde Haand over den Augsburgske Confession og Luthers Katechismus, som Menigheden selv havde kanoniseret, det kan den ikke blot forsvare, men skal prises for, saalænge der er en christelig Kirkehistorie." Naar vi sammenligne disse hans Ord med hans Fremgangsmaade nu, saa maae vi jo høilig forundres, da han nu selv arbeider paa at faae begge Dele afskaffet. Saaledes reiste han jo en Storm i Slotskirken for 2 Aar siden, da han prædikede for Rigsdagen, hvor jeg selv som Medlem af Folkethinget var tilstede og hørte ham, hvor han da viste os det store Gode, som vi havde bekommet ved Loven om Sognebaandets Løsning, men viste tillige, hvor nødvendigt det var, at Tungebaandet blev løst, saa Præsterne ikke mere skulde være forpligtede til at lære og prædike overeensstemmende med vor Kirkes Symboler, men derimod maatte forklare Guds Ord efter deres egen Overbeviisning. Denne Prædiken vandt ikke stort Bifald blandt Rigsdagens Medlemmer, saavidt jeg erfarede, thi de fleste syntes, det var dog en farlig Sag, naar Staten saaledes skulde lønne Præster, som skulde have Frihed til at lære og udbrede saa megen falsk Lærdom, som de vilde, og modarbeide den

evangelisk-lutherske Kirke, som er den danske Folkekirke, saameget som de havde Lyst til. Paa den Maade, som Grundtvig her foreslaaer, vilde det rigtignok kunne siges, at falsk Lære fik Privilegium her i Danmark. Nu haaber jeg, Andreas, at Du kan forstaae, hvad det er, Grundtvig vil, at det hverken er meer eller mindre, end hvad Pastor Fenger ganske rigtig siger med Hensyn til hans Forslag om Lærefrihed for Præsterne: „At det synes ham at indeholde en ligefrem Opgivelse af vor lutherske Folkekirke.“ Thi endskjønt Grundtvigianerne bestandig raabe paa Daab og Daabspagt, saa vise dog mange af dem den største Ligegyldighed og Ringeagt for Barnedaaben, saa de kunne lade deres Børn henligge mange Uger uden Daab. Da de nu ikke ere sikkre paa deres Børns Liv en eneste Dag, saa lægge de ved denne Udhaling af deres Børns Daab for Dagen, at de slet ikke troe vor Kirkes Lære, naar det hedder i den 9de Artikel, „at Daaben er fornøden til Salighed, og at Guds Naade tilbydes og gives os ved Daaben; samt at man skal døbe de smaa Børn, som, formedelst Daaben overgivne til Gud, antages til Naade hos Gud.“ Efter deres Fremgangsmaade haster det ikke saa meget med, at Børnene overgives til Gud og antages til Naade hos Gud i den hellige Daab. Ligeledes er det ogsaa med Daabspagten, som de ved alle Leiligheder raabe paa. Grundtvigianerne have slet ikke Øie for den rette Daabspagt, for den Pagt, som aldrig kan skilles fra Daaben, hvor den bliver forrettet i den treenige Guds Navn efter vor Herres egen Befaling og Indstiftelse. Hvad Grundtvigianerne kalde Daabens Pagt, det er disse Spørgsmaal, der blive gjorte til Barnet og besvarede af en Anden, hvilken Daabspagt Guds Ord i den hellige Skrift er aldeles fremmed for. Denne Daabspagt ville vi lutherske Christne gjerne agte og skatte høit, saalænge den maatte staae som en christelig Skik, der er indført af Menneskene, staae som en Betegning paa den virkelige Daabspagt, som skeer i Daaben selv, men saasnart disse Spørgsmaal skulle gjøres til et væsentligt Stykke af Daaben, saa forkaste vi dem aldeles. — Nu tænker jeg, Du vil glæde Dig, Andreas, og takke mig i dit Hjerte for de gode Oplysninger, som jeg her har givet Dig, for at hjælpe Dig ud af det forgjelige Vildrede, hvori Du er kommen, da Du ikke kan see Forskjellen imellem de Grundtvigianske Vildfarelser og den christelige apostelske Lærdom. Jeg haaber nu, at Du kan see og kjende, at Grundtvigianerne ere en meget farlig Sekt, fra hvis falske og vildfarende Lærdomme vi have Aarsag til at bede den gode Gud frie og bevare os. Thi naar Pastor Grundtvig i sin høie Viisdom tør stille Luthers Katechismus i et ringe og foragtet Lys og derved svække Folkets Tillid til denne dyrebare Bog ved at fremhæve *den store Lyde*, som Luthers Forklaring af Fadervor har, da hans Fremstilling af Guds Navnets Helligholdelse, Guds Rigets Komme og Guds Villies Opfyldelse *er matte Gjentagelser af Det og det Samme*, ved al sige, at de ti Bud eller Loven ikke høre til den christelige Børnelærdom, saa at, kort sagt, Luthers Katechismus burde casseres; — naar han siger: „Vi trænge til en meget bedre Børnelærdoms Bog end Luthers Katechismus“; — naar han tør paastaae, „at der er hverken Ufeilbarhed, Overeensstemmelse, Sikkerhed eller Klarhed i den hellige Skrift, og at det er urimelige Egenskaber, de Skriftkloge have tillagt den“; — naar vi tillige see, hvilke Frugter denne Grundtvigske Lære har baaret, da en af hans Venner og ivrige Forsvarere, nemlig Peter Larsen fra Dons, i sin store Iver og indbildte Viisdom tør skrive: „*at det er Overtro, at troe, at Bibelen er Guds Ord*; vi vedd slet ikke, om det, der er skrevet i Biblen, angaaer os“; — naar man læser saadanne hovmodige, ja vi kunne næsten sige, gudsbespottelige Talemaader, som disse her anførte af Grundtvig og Peter Larsen, da kunde vi meget let komme til at anvende Apostelens Ord paa disse Mænd, naar han siger til de Ældste i Ephesus: „Og af Eder selv skal opstaae Mænd, som tale forvendte Ting, at hendrage Disciplene efter sig“.

Thi det kan med Sandhed kaldes at tale forvendte Ting, naar de saaledes tør tale haant og foragteligt om Guds Ord i den hellige Skrift, tør paastaae, at der er hverken Sikkerhed eller Klarhed i den hellige Skrift, tør sige: „vi veed slet ikke, om det, der er skrevet i Bibelen, angaaer os", tør skrive: „at det er Overtro, at troe, at Bibelen er Guds Ord". Men endskjøndt de arbeide paa at faae vore Symboler afskaffede, og saaledes ville berøve os vore Helligdomme, saa ville de alligevel ikke gaae ud af Folkekirken, de ville endog hedde de rette Lutheranere, endskjøndt de forkaste, eller idetmindste tale haant og foragteligt om det, som var Luther det Allerhelligste og Dyreboreste, nemlig Guds Ord i den hellige Skrift. Det var derved, Luther renssede Kirken fra Pavedommets vederstyggelige Lærdomme og bragte den hellige Nadvere igjen til sin oprindelige Skikkelse, det var dermed, han turde træde frem imod Modstanderne i Nødens og Farens Stund og sige til dem, at hvis de med klare Grunde af Guds Ord i den hellige Skrift kunde overbevise ham, at han var faret vild, saa vilde han tilbagekalde sin Lærdom, men ellers hverken vilde eller kunde han; „her staaer jeg, jeg kan ikke andet, Gud hælpe mig! Amen".

Saaledes har Guds Ord i den hellige Skrift været Prøvestenen for al christelig Tro og Levnet, siden vor Herre gav os det; saaledes var det ogsaa med Pastor Grundtvig, førend han blev bedraget af den Engel, der hvisked ham i Øret, at den hellige Skrift er ikkun døde Bogstaver; derfor kunde han ogsaa 1812 udtale de særdeles deilige Ord: „Jeg har ingen anden Oplysning end den, Faderen ved sin Hellig-Aand forlener sine Troende, der holde hardt ved det skrevne Ord og derefter prøve Aanderne, om de ere af Gud".

Man kan ikke med Føie forlange af Staten, at den skal lønne Præster i Folkekirken, der arbeide paa vore Symbolers Ophævelse eller Afskaffelse, istedetfor at de skulde forkynde den himmelske Lære, som disse indeholde. Saalænge vi have en evangelisk-lutherst Folkekirke, gjælder det, hvad Grundtvig sagde, førend han kom paa denne sørgelige Afvei: „Hvad den danske Regjering gjør ved at holde Haand over den Augsburgske Confession og Luthers Katechismus, som Menigheden selv har kanoniseret, det kan den ikke blot forsvare, men skal prises for, saalænge der er en christelig Kirkehistorie". Imidlertid være Du takket, kjære Andreas, fordi Du har givet mig Anledning til at fremkomme med disse oplysende Bemærkninger. Nu beder jeg Dig, at Du ikke tager mig det fortrydeligt op, at jeg er bleven lidt mere vidtløftig, end jeg fra Begyndelsen havde ventet; thi vi kunne jo tænke, at flere kunne ligge i samme sørgelige Vildfarelse, som Du; derfor er det jo saare nødvendigt, at den Sag kunde opklares, og kunde disse enfoldige Oplysninger, som jeg har givet, bidrage Lidet til, at Du og Flere kunde komme til at kjende den store Forskjel, der er imellem Pastor Grundtvigs Vildfarelser, som jeg har bekjæmpet, og den christelige apostoliske Lære, da var det jo overmaade glædeligt. Nu vil jeg slutte med en kjærlig Hilsen og med det hjertelige Ønske, at Du med Familie maatte leve vel baade til Liv og Sjæl.

Din meget forbundne

Anders Larsen.

Gamborg Margaard i October 1858.

Annonce. Atter have vi havt den Glæde, at modtage til det evangeliske Værk i Paris: 7 Rd., indkommet ved et Missionsmøde i Hammer, 8 Rd. 5 Mk. 8 ß. ved et lignende i Præsto, af en christelig Mand i Nordsjælland, som for kort Tid siden har givet et Bidrag. 10 Rd., af Biskop Hansen 2 Rd., af Pastor Turen 2 Rd. og Pastor Schwensen 2 Rd. — Det er mig en kjær Pligt at takke de velvillige Givere for dette Bidrag til en ofte omtalt Kjærligheds Gjerning. Herren lægge fremdeles sin Velsignelse til den.

Gladsaxe, den 5te Novbr 1858.

Kalkar.

Ledige Embeder. 5. Novbr. Fruering og Vitved i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1332 Rd. — 10. Novbr. Nykirke i Ribe Stift; Indtægter c. 700 Rd. (Den eventuelle Sognepræst er tilligtet midlertidig tilligе at bestyre Sognekaldet for Give Menighed). — Biuf og Alminde i Ribe Stift; Indtægter 7 à 900 Rd — Embedet som residerende Capellan og Førstelærer ved Borgerskolen i Kolding; Indtægter c. 900 Rd.

I „Ugeskriftet" vil blive meddeelt: „Om den sidste Advent"; af Pastor F. W. Andersen.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd 4 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind) modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 50-51. Den 19de November. 1858.

Indhold. 1. Om den sidste Advent; af Pastor Andersen. 2. Kirkeforfatningssagens Behandling i Rigsdagen (fortsat). 3. Bibelselskabet i Slesvig. 4. Af et Brev. 5. Literær Anmeldelse. 6. Ledige Embeder og Entledigelse.

Om den sidste Advent.

Af Fr. Wilh. Andersen, Sognepræst i Nordrup.

Min Udtalelse i Roeskilde Præsteconvent afvigte Efteraar om det kirkelige Læreembeds Opgave i Nutiden har vakt nogen Opmærksomhed og navnlig foranlediget et Foredrag paa Conventets sidste Sommermøde af Pastor Blædel, som findes i „Dansk Kirketidende" for indeværende Aar, Nr. 32; et Foredrag, der, som alle Pastor Blædels Ord, er gjennemtrængt af Troens Nidkjærhed og Varme. Hvad min kjære Ven ved denne Leilighed især har holdt sig til, er ikke det, som for mig var Hovedsagen, da jeg i Conventet talte om en enkelt Side af vor Prædiken, men en af mig kun leilighedsviis given Antydning af den nærværende Tids Stilling i Forhold til vor Herres Jesu Christi sidste Tilkommelse. Denne Antydning har foranlediget ham til at opkaste og drøfte det Spørgsmaal, hvorvidt den nærværende Tid er en Adventstid, og om Bodsprædikantens Vidnesbyrd, som en Følge heraf, er den kirkelige Forkyndelse af Ordet, til hvilken vor Tid i Særdeleshed trænger.

Ved det Conventsmøde, hvor Pastor Blædel fremlagde sine Anskuelser om dette Punkt, var jeg ikke tilstede, og selv om jeg havde været der, vilde jeg dog ikke have været i Stand til kun nogenlunde fyldestgjørende at udtale mig over dette Spørgsmaal, som Pastor Blædel havde fremstillet efter et omfattende Maal. Et skriftligt Indlæg i Sagen havde jeg helst givet umiddelbart efterat Pastor Blædels Foredrag var trykt, men ansaae det dog for rettest at opsætte det, fordi jeg forud maatte vide, at den i samme Møde forefaldne Forhandling om det tusindaarige Rige, som først senere blev offentlig meddeelt, vilde staae i nær Forbindelse med hiint Første. Men hvad der i „Kirketidenden" Nr. 34 og 35 er meddeelt om den stedfundne Forhandling angaaende det tusindaarige Rige, og navnlig den eneste positive Udtalelse derom af Dr. Hammerich, er i saa høi Grad skitseret, og de Punkter, i hvilke Forestillingen om det tusindaarige Rige træder i tilsyneladende Modsigelse med de eschatologiske Hovedlærdomme, saa antydningsviis berørte, at jeg for Øieblikket ikke tør betræde disse ubestemte Grændser, som jeg kun et Par Gange leilighedsviis vil komme til at berøre, men maa indskrænke mig til hvad der nærmest vedkommer mig, Spørgsmaalet om den nærværende Tid som en Adventstid, og Bodspredikantens Stilling i den nulevende Menighed. Hvad jeg endnu i denne Sag har at sige, det vil jeg bede min kjære Ven at optage i broderlig Kjærlighed. Det foreliggende Spørgsmaal griber til saamange Sider ind i Lærebygningen og opfordrer til saamange kirkehistoriske Sideblik, at Umuligheden af at sammentrænge min Udtalelse derom paa et ganske lidet Rum forud maatte være mig indlysende, og ved foreløbig at overse den Synskreds, indenfor hvilken Undersøgelsen maa bevæge sig, var det mig klart, at om jeg end i det, som i Lære og Liv er Hovedsagen, forud veed mig enig med min kjære Ven, vil der dog under Forhandlingen af dette Spørgsmaal kun være Lidet, i hvilket vore Anskuelser mødes. Men netop de Punkter, om hvilke vi ikke kunne forene os, indeholde et stort, i Tiden gjærende Stof, som, saavidt den christelige Lærevirksomhed formaaer det, bør bringes til Klarhed, og jeg har anseet det som en Pligt for mig, der har givet det første Stød til dette Ordskifte, nærmere at udtale mig over Sagen.

Jeg vil da begynde med den mere personlige Bemærkning, at Pastor Blædels Opfattelse af mine Ytringer om Bodspredikantens Stilling i denne Tids Menighed synes ikke at være uden Misforstaaelse. Jeg kjender ingen anden Vei til Guds Rige end gjennem Omvendelse og Tro, og intet

andet Fremtids- og Evighedshaab for Menigheden end det, at Herren kommer. Som dette Haab er den bevægende Kraft og den faste Støtte for vort Vidnesbyrd om Omvendelsen til Gud og Troen til den Herre Jesum Christum, saaledes er det dette samme Haab, som hos Menigheden bærer baade den hellige Frygt, i hvilken den skal forvente de Dødes Opstandelse, baade de Retfærdiges og de Uretfærdiges, og den hellige Glæde over at være kaldet til Lammets Bryllupsnadvere. Heraf følger, at ikke blot Troen, men ogsaa Omvendelsen skal prædikes i Menigheden, og forsaavidt man vilde give enhver Ordets Forkynder, der kalder til Omvendelse fra de døde Gjerninger, Navn af en Budsprædikant, forsaavidt erkjender jeg visselig ogsaa Budsprædikantens Virksomhed og Vidnesbyrd for fuldt berettiget i denne nulevende Menighed. Men hvad der, saavidt jeg kan see, begrunder den forskjellige Opfattelse af Budsprædikantens Væsen og Virksomhed hos Pastor Blædel og hos mig, det er en forskjellig Betragtning, ikke af det Ord, at „Herren kommer", men af det andet, at „Herren er nær!" Ja visselig, Herren er nær! Det var de Ting, som „snart skulle skee", hvilke Herren betegnede for sin Tjener Johannes, og „salig er den, som læser, og de, som høre Profetiens Ord og bevare det, som er skrevet i den, thi Tiden er nær" (Joh. Aab. 1, 1—3)! Men derom ere vi jo dog gjennem Tidernes Gang underviste, at dette: „ἐν τάχει" — „ὁ καιρὸς ἐγγύς" — ikke er at opfatte qvantitativt, som en Tidsbestemmelse, men snarere som en Tidsfornægtelse, en Achronisme. Jo længere Opfyldelsen tøver, desto nærmere er den, og maaskee netop da, naar Forjættelserne synes længst borte, staaer deres Fuldkommelses Tid for Døren, thi Herren forhaler ikke Forjættelserne. Er altsaa Budsprædikantens Betydning denne, at han uafladelig skal indskjærpe, ikke blot Retfærdiggjørelsens Naade, men ogsaa Helliggjørelsens Forpligtelse, og uden Ophør formane Herrens Brudejomfruer til at have den Helligaands Olie tilrede for at kunne smykke deres Lamper, naar der ved Midnat skeer Anskrig: Brudgommen kommer, da seer jeg ikke rettere, end at alle troende Prædikanter maae blive Budsprædikanter. Thi den, som selv troer „de Helliges Samfund", hvorledes skulde han kunne vidne om Naaden uden tillige at vidne om Dommen og bekæmpe, hvad der ikke sømmer sig de Hellige, som forvente Herrens Tilkommelse?

Men det var ikke dette Begreb af „Budsprædikanten", hvilket jeg, idet jeg i mit Conventsforedrag knyttede mig til en Yttring af Pastor Blædel i hans Prædikener (2. Saml.

S. 209) ſtræbte at fjerne fra Læreembedets rette Opfattelſe. Den Bodsprædikant, af hvis Skikkelſe Paſtor Blædel der har givet et Omrids, og ſom han nærmere har udmalet i ſit omtalte Foredrag, er Bodsprædikanten sensu strictiori, Johannes den Døber, ſom i Herrens første Tilkommelſe gik umiddelbart forud for ham, at berede ham Vei, og hvis Plads, forudſat at den overhovedet kan tænkes ſom et Led i det kirkelige Læreembede, kun kan tænkes henimod Herrens ſidſte Tilkommelſe. Vi ville foreløbigen ſætte, at det nu i endelig Betydning kunde ſiges, at til os ere Verdens ſidſte Tider komne, at efter alle Tidernes Tegn baade Kirkens Fuldendelſe og den ſidſte Verdenskataſtrofe var forhaanden, da vil Fremtidens Johannes den Døber dog ikke kunne have noget andet Vaaben til at overvinde den chriſtusfjendtlige Verden med, end den Aand, ſom paa den ene Side overbeviſer Verden om den rædſomme Misbrug af Evangelium, medens den dog paa den anden ikke kan aflade med endnu at tilbyde den forſtudte, ringeagtede Naade. Eller hvorledes tænker man ſig Virkningen af denne ſidſte Johannes's Vidnesbyrd, derſom det ret egentlig er en Lovens Mand, en Mand i Kameelhaars-Klædning, ſom ſkal være „Herrens Brudeforer"? Derſom det er den frembrydende Dom, ſom fordrer en ſtærkere, ſtrengere Ordets Forkyndelſe end de ſædvanlige Tider, da maatte man vel ſpørge, om Verdensdommen er mindre frygtelig, fordi den er fjernere, om det ikke til enhver Tid gjælder for den enkelte Chriſten, at nu er Tiden, da Dommen ſkal begynde fra Guds Huus (1 Pet. 4, 16), og om Dommen ikke foreſtaaer ethvert enkelt Menneſke, ſom har hørt Evangelium, med ligeſaa uafvendelig Nærhed, ſom den vil foreſtaae Verden i de ſidſte Tider. Derſom den korte Tidsfriſt, ſom er levnet Verden til Omvendelſe i den eſchatologiſke Tid, nødvendiggjør en overordentlig Virkſomhed af Manden i Kameelhaars-Klædningen og med Domsbaſunens Røſt, da ligger heri jo aabenbart en Indrømmelſe af, at under Kirkens ſædvanlige Tider vil den længere Tidsfriſt, indtil Dommen bryder frem, det er, med andre Ord, vil Mellemtilſtanden i de Dødes Rige indeſlutte Muligheden af en Omvendelſe for Herrens Fornægtere, men denne Sætning hører netop til dem, ſom Paſtor Blædel med Alvor og Nidkjærhed bekæmper. Derſom derimod Bodsprædikantens Nødvendighed ſøges begrundet i Udſtrækningen og Intenſiteten i den Magt (den antichriſtiſke), ſom vi vide i de ſidſte Dage at ville udfolde ſig med en indtil da ukjendt Styrke, da ligger det viſtnok i Sagens Natur, at jo mere Verdensſyndigheden er i Begreb med at udvikle ſig til et

satanisk Herredomme, desto alvorligere vil ogsaa Guds Ords Kamp med disse Magter være. Og ligesom Naturbegivenheder i hine Dage skulle vidne om, at den Tid stunder til, da Skabningens Førstefødte skal aabenbares, saaledes ville tilsvarende Tegn vise sig ogsaa i Aandens Rige; maaskee, ja sandsynligviis tyde ogsaa Jesu Ord, Matth. 17. 11. 12, paa en Forgjænger, som skal berede Herrens Vei i hans anden Tilkommelse, ligesom Døberen gjorde det i den første. Men, idet vi her foreløbig overse det Punkt, hvortil vi senere skulle vende tilbage, at i den egentlig antichristiske Periode vil Guds Ord være borttaget af Verden, maa denne Paastand dog indrømmes som uomtvistelig, at, ligesom den fordærvende Magt til enhver Tid i sit Væsen og sin Virkning har været og vil være den samme, saaledes kan ei heller Ordets frelsende Magt til nogensomhelst given Tid indenfor det nye Testamentes Oekonomi fremtræde anderledes end som en Prædiken om det eneste Navn, i hvilket der er Frelse i Himlen og paa Jorden; men denne Prædiken vil i de sidste som i de første Dage omfatte tvende Stykker, Omvendelse og Tro. Mose og Propheternes Vidnesbyrd er eengang for alle optaget i og derved omskiftet med Vidnesbyrdet om Syndsforladelsen i Christi Blod; — lad dem høre det!

Af hvad jeg her har antydet vil man uden Tvivl ogsaa erkjende, at jeg er bleven misforstaaet, naar min Erklæring om, „at jeg ikke troer paa nogen ny Form af Guds Riges Tilkommelse", af Pastor Blædel næsten synes at være opfattet som en Erklæring, at jeg ikke forventer Herrens anden Tilkommelse. Jeg er overbeviist om, at Pastor Blædel ved at slutte sit Foredrag ikke har været opmærksom paa det skjæve Lys, der herved faldt over mine Yttringer; thi umuligt kunde jeg dog ved dette Ord: „en ny Form af Guds Riges Tilkommelse iblandt os" ville udtrykke Tanken om Christi anden Tilkommelse i Herligheden, uden at forudsætte Tilhørere, der vare hildede i de tykkeste Vildfarelser i Læren om de sidste Ting. Idet jeg i mit Conventsforedrag har stillet dette Udtryk ved Siden af „Troen paa en Reformation", meente jeg, skjøndt dette hele Parti af min Udtalelse kun staaer i almindelige Omrids, tilstrækkelig at have antydet Retningen af min Tankegang, at jeg ikke ventede vor Kirkes, den lutherske Kirkes, Gjenfødelse fra nogen, ved menneskelig Virksomhed hidført Fornyelse eller Omformning, det være sig i Læren (Confessionalisme, Nylutherdom), eller i Forfatning (kirkeligt Demokrati, Synodalforfatning), men alene derved, at vi i Troskab og Inderlighed holde fast ved vor Kirkes gode

Bekjendelse. Og det er min fulde Overbeviisning, at derved fremmes Livets Styrke, Lærens Reenhed og Kirkens indre Sammenhold bedre end ved de utaalmodige Spørgsmaal: Herre, vil Du paa denne Tid oprette Israel Riget?

Ved disse forelobige Bemærkninger mener jeg i Almindelighed at have klaret min Stilling til Hovedspørgsmaalet, og jeg gaaer nu over til de enkelte Punkter i Pastor Blædels Foredrag.

Den første i dette Foredrag fremstillede og begrundede Sætning er denne, at enhver Tid i Kirken maa betragtes som en Adventstid, en Sætning, om hvilken der, saaledes udtalt i reen Almindelighed, ikke kan tænkes nogen Uenighed blandt troende Christne, saalidet som om den dertil knyttede Paastand, at enhver Opfattelse af Christendommen og den nuværende kirkelige Huusholdning kun bliver en stykkeviis Opfattelse, naar man ikke stadig seer hen til Kirkens Haab om Herrens Tilkommelse og Aabenbarelse i Herlighed. Jeg skulde derfor aldeles Intet have at sige med Hensyn til dette første Parti af Pastor Blædels Fremstilling, dersom jeg var enig med ham i Begrundelsen af denne Sætning. Men hvad jeg nu her maa søge at gjøre gjældende mod hans Betragtning af de messianske Spaadomme, er dette, at han er gaaet meget for vidt ved at paastaae, at de to Adventer i dem ere saa inderlig sammenflettede og forenede, at de neppe kunne adskilles, men næsten stedse flyde ind i hinanden, hvortil saa siden slutter sig en efter mine Tanker misvisende Dom om Apostlenes Betragtning af Herrens anden Tilkommelse.

Hvad nu de messianske Spaadomme angaaer, da vil det, under Erkjendelsen af den Sandhed, at de to Adventer, netop fordi de ligge under samme prophetiske Synslinie, ogsaa ofte sammenfattes i eet Blik, dog ingenlunde være vanskeligt at paavise en dobbelt Række af prophetiske Udsagn, som aldeles bestemt handle om den ene Tilkommelse uden at berøre den anden. I saadanne Steder — som Es. 42, 2. 3: Han skal ikke raabe og ikke opløfte sin Røst og ikke lade den høre paa Gaden; han skal ikke sønderbryde det knuste Rør og ikke udslukke den rygende Tande; og længere nede i samme Capitel: jeg vil gjøre Dig til Folkets Midler, til Hedningenes Lys, til at aabne de Blindes Øine, at udføre de Bundne af Fængsel, dem, som sidde i Mørke, af Fængsels Huus; hele det 53de Capitel af samme Prophet (den lidende Messias). Jer. 23, 5. 6: See, de Dage komme, siger Herren, at jeg vil opreise David en retfærdig Vext, og han skal regjere som en Konge og handle klogeligen og gjøre Ret og Retfærdighed paa Jorden.

Dan. 9, 25. 26: Bid og forstaa, at fra den Tid, da Befaling udgaaer, at lade dem komme tilbage og at bygge Jerusalem igjen og indtil Christum, den Fyrste, er syv Uger og to og tresindstyve Uger,..... men efter de to og tresindstyve Uger skal Christus udryddes, og der skal Ingen være hos ham. Zach. 3, 8. 9: See, jeg vil lade min Tjener Zemach komme,..... og jeg vil borttage dette Lands Misgjerning paa een Dag — og m. fl. a. Steder handles der tydeligt nok alene om Herrens første Tilkommelse, og selv ved en tvungen Skriftfortolkning vil det ikke være muligt her at finde en Hentydning til den anden. Omvendt stiller Forholdet sig i en anden Række af prophetiske Ord, hvor der med Forbigaaelse af Haabet om Herrens første Tilkommelse tales alene om den anden, f. Ex. Es. 2, 2: Det skal skee i de sidste Dage, da skal Herrens Huses Bjerg være beredt ovenpaa Bjergene og ophøies over Høiene, og alle Hedninger skulle strømme dertil, o. flg. Es. 13, 7. 8: Derfor (paa Herrens Dag, V. 6) skulle alle Hænder synke, og alle Menneskers Hjerte smeltes; og de skulle forfærdes, Veer og Smerter skulle betage dem, de skulle ængstes som en fødende Qvinde, o. flg. Es. 30, 25. 26: Paa den store Dag, naar Taarnene falde, skal Maanens Lys være som Solens Lys, og Solens Lys skal være syvfoldigt, som syv Dages Lys, paa den Dag, da Herren skal forbinde sit Folks Brøst og lægge dets Bunders Saar. Dan. 7, 13. 14: Jeg saae i Synerne om Natten, og see, der kom En i Himmelens Skyer, som Menneskens Søn, og kom ind til den Gamle af Dage, og de førte ham frem for ham, og han gav ham Magt og Ære og Rige, at alle Folk, Slægter og Tungemaal skulde ære ham, o. s. Jeg anfører disse enkelte Steder, ikke for derved at modsige den Sandhed, hvilken jeg alt har indrømmet, at den prophetiske Tanke om Herrens Tilkommelse rummer baade den første og den anden tillige, men for at afkræfte den Sætning, at de to Adventer ere saa noie og inderligt sammenflettede hos Propheterne, at de neppe kunne adskilles. Det hører ikke blot til den gammeltestamentlige, men overhovedet til den hellige Propheties Eiendommelighed, at idet den opfyldes, opfyldes den kun deelviis, men lader en Deel uopfyldt, som derefter træder tilbage i en fjern og ubestemmelig Fremtid, for at vente paa sin Opfyldelse. Exempler herpaa ere: de prophetiske Forudsigelser om Babels Fald, første Gang opfyldte, da det babyloniske Rige faldt for Perserne, men ventende paa deres anden Opfyldelse, naar Aabenbaringens Babel, den romerske Verdensmagt, falder; Daniels Spaadom (7, 24. 25) om den Konge, der bespotter

Gud og forfølger hans Hellige, som eengang er opfyldt ved Antiochus Epiphanes, men skal opfyldes anden Gang ved Antichristens Komme (Aab. 17. Cap.); Herrens Varselsord om Jerusalems Undergang i Matth. 26., som deelviis fuldbyrdedes ved Titus, men efterlod sin væsentligste Deel uopfyldt til Verdensdommen. Men Antagelsen af en saadan, i Prophetiens eget Væsen begrundet og fra den uadskillelig Dilationslov, i Kraft af hvilken dens Indhold, ved i snevrere Forstand at opfyldes, drager sig tilbage i det Fjerne, for tilsidst at finde en fuldkommen, omfattende Fuldbyrdelse, er uden Tvivl meget forskjellig fra Antagelsen af en i den prophetiske Aand grundet Uklarhed. Denne Antagelse maatte, saa synes mig, lettelig kunne aabne Veien for lignende Foreskillinger med Hensyn til den nytestamentlige Lære om de sidste Ting; men en saadan Dobbelthed og Uklarhed maatte dog i et Fundamentalspørgsmaal synes uforenelig med den af alle vor Kirkes Fædre hævdede Lære om perspicuitas sacrae scripturae. Og, som vi Alle vide, er dog denne Paastand ofte nok bleven fremsat som aldeles utvivlsom, undertiden med Tilsvielse af Forkjætrelser for anderledes Tænkende [1]), at Apostlene betragtede Herrens Dag og Guds Riges sidste Tilkommelse som umiddelbart forestaaende, og nu sidst i Pastor Blædels Udvikling med et usædvanlig stærkt Udtryk, at „Apostlenes Vildfarelse bestod deri, at de ventede Messiasriget uden de nødvendige Forudbetingelser, nemlig uden Omvendelse og Tro". For min Deel har jeg aldrig ret kunnet gaae ind paa denne Paastand, og det har altid forundret mig, at selv grundchristelige Dogmatikere have opstillet den som en afsluttet Sandhed, mod hvilken ingen Tvivl kunde reises. Thi dette maa dog vel indrømmes, at alle Tidsbestemmelser, baade almindeligere og mere bestemte, fremtræde i den Hellige Skrift kun i store Omrids, og alle derhenhørende Spørgsmaal maae nødvendigen sees, vi kunne sige, under en uendelig Synsvinkel, fordi Evigheden er den Kategori, i hvis Lys alle hellige Tidsbestemmelser maae betragtes. Derfor „er Tiden nær", og „alle Tings Ende nærmer sig", fordi det paa ethvert Punkt i Kirkens Udviklingshistorie gjælder, at „vor Frelse er nu nærmere, end der vi først bleve Troende" (Rom. 13, 11), og i Modsætning til den triumpherende Kirkes Evighedshvile er den stridende Kirkes Trængselstid kun een Time, „den sidste" (1 Joh. 2, 18). Naar

[1]) Gfrörer, Gesch. des Urchristenth. 1. Th. IX. Dieser Satz ist so gewiß, daß nur Verstocktheit oder gänzlicher Mangel an historischem Sinne ihn läugnen zu können scheint.

man derfor af de mange spredte Steder i det N. T., hvor Apostlene tale om Herrens Dag som nærforestaaende, har villet udlede en haandgribelig Vildfarelse, da turde det dog maaskee ikke være overflødigt at bemærke, at man let herved kunde forsynde sig mod den Regel, at de Aandelige skulle dømmes aandeligt. Thi dersom det for os selv, i vor egen Tro og vort eget Vidnesbyrd, stiller sig som Kjærnen i Skriftens Lære om Herrens anden Tilkommelse, at den uafladelig skal staae for Menigheden „i aandelig Nærhed", da kunde det dog vel være en Overveielse værd, om vi ikke dømme Apostlene fysdeligt, naar det Samme, som i vor Mund udlægges aandeligt, i deres Skal opfattes som en udvortes, timelig Tidsbestemmelse. Og jeg vilde da spørge: have vi ikke i de apostolske Skrifter Udsagn, som kunne vække Tvivl om Rigtigheden af den almindelige Antagelse, at Apostlene betragtede Herrens Dag som nærforestaaende? Lader os dog ikke glemme Ord som Pauli til Menigheden i Thessalonika: „Vi bede Eder, Brødre, angaaende vor Herres Jesu Christi Tilkommelse og vor Forsamling til ham, at I ikke snarligen lade Eder forvilde i Sindet eller forfærde, hverken ved nogen Aand, eller ved Lære, eller ved Brev, som fra os, som var Christi Dag forhaanden" (2 Thess. 2, 1. 2). Og jeg vilde spørge, om ikke den hele Udvikling i Rom. 10. og 11. Capitel af Folkeslagenes Stilling i Guds Rige og deres Forhold til Naadevalget, af Israels Forhærdelse, Indgangen af Hedningenes Fylde og Israels endelige Frelse aabenbarer os et Blik udover den evige Verdensplan og Verdenshistorien, der umulig kan have været begrændset ved den Antagelse, at Herrens Dag stod over Hovedet. Nu veed jeg vel, at denne Henvisning til den store Hedningemark, som skal opdyrkes, før Enden kommer, maaskee vil mødes af den Paastand, som i den sidste Tid er kommet op (f. Ex. hos Ebrard i hans Commentar over Apokalypsen, og udhævet af Hammerich paa Roeskilde Convents Sommermøde d. A.), at Missionsvirksomheden blandt Hedningene henføres til det tusindaarige Rige. Denne Anskuelse kan jeg umulig forene med det tusindaarige Riges Væsen, saaledes som jeg har opfattet det. Thi hvor forskjellige de chiliastiske Foreskillinger end ere og nødvendigen maae være, i dette Ene mødes de dog alle, — forsaavidt de ikke betragte det hele Afsnit derom i Aabenbaringen som en Symbolik paa Kirkens jordiske Blomstringstid, — at det tusindaarige Rige er Christi Rige paa Jorden i synlig Herlighed. Men dersom Christus er synlig i sin Menighed i hine tusinde Aar, hvorledes kan der da tænkes paa en Mis-

sionsprædiken i dette Tidsrum, en Prædiken om Retfærdiggjørelsen af Troen? Eller skulle vi maaskee i dette Christi synlige Rige tænke os nye og andre Salighedsmidler, end den hellige almindelige Kirke havde i sin Strids Dage? Vel har Dr. Hammerich („D. Kirket." 1858 P. 557—559) tænkt sig denne Christi synlige Nærværelse i det tusindaarige Rige saaledes, at han kun et Øieblik vilde sees af Alle i Himlens Skyer, og derpaa blive usynlig, undtagen for de Troende. Men for det Første indrømmer Dr. Hammerich selv, at ved denne synlige Aabenbarelse af Herren, ved dette Glimt, da Herren saaes i Skyerne, vilde en Mængde Mennesker pludselig omvende sig, i et Nu (altsaa dog en Retfærdiggjørelse gjennem Synets Sands, ikke gjennem Troen); og dernæst maa det dog vistnok i Almindelighed indrømmes, at alle disse nye, fantasirige Forestillinger, uden bibelske Tilknytningspunkter, have en altfor subjektiv Charakteer, til at de kunne have nogen Indflydelse paa Betragtningen af saa objektive Spørgsmaal som det om Hedningenes Indgang i Guds Rige. Jeg kan nu ei heller videre forfølge dette Punkt her, da det vilde føre mig dybere ind i en Betragtning af det tusindaarige Rige, som jeg allerede har bemærket her ikke nærmere at ville berøre. Men efter saaledes at have viist, at der dog kan reises grundede Indvendinger mod den almindelig antagne Sætning, at Herrens Dag overalt i den apostoliske Lære betragtedes som umiddelbart forestaaende, vil jeg endnu paa dette Sted nedlægge en Indsigelse mod Pastor Blædels Paastand, at Apostlenes Vildfarelse i Læren om Guds Riges Tilkommelse ikke var denne, at de ventede et synligt, herligt Messiasrige, men at de ventede dette Rige uden de nødvendige Forudbetingelser, nemlig uden Omvendelse og uden Tro. Jeg gaaer ud fra dette, at de synlige Ting ere timelige, men de usynlige evige, og jeg spørger da: hvor ere de Steder i de apostoliske Skrifter, hvor det „synlige, herlige Messiasrige" ved nogenledes klare og utvetydige Mærker fremtræder kjendelig adskilt fra det usynlige, evindelig herlige og himmelske Guds Rige, som var baade Apostlenes og endnu er alle Christnes sidste Haab og Længsel? Kjender den apostoliske Læreform, som en Heelhed betragtet, nogen anden Betegnelse af dette Rige end *βασιλεία, βασιλεία τοῦ θεοῦ, βασ. τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ, βασ. αἰώνιος τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ χριστοῦ* o. a. desl. Og hvorledes kan da hiin Paastand om en apostolisk Forventning af et Messiasrige, uden Omvendelse og Tro, fastholdes ligeoverfor apostoliske Udsagn, som disse: 1 Cor. 4, 20; 1 Cor. 6, 9. 10; Gal. 5, 19—21; Eph. 5, 5; 1 Thess. 2, 12; 2 Pet.

1, 10. 11? Antagelsen af en indre Forskjel i Apostellæren selv, bevirket ved den første Pintsefest, vil allerede af den Grund her ikke kunne staae til, at der vilde ligge en aabenbar Inconsequents i den Antagelse, at Aandens Udgydelse havde frigjort den apostolske Bevidsthed fra den ene Vildfarelse, Forventningen af et synligt Messiasrige uden Omvendelse og Tro, uden tillige at frigjøre den fra den anden, dermed i uadskillelig Forbindelse staaende, at Herrens Dag og Guds Riges sidste Tilkommelse stod nær for Døren. Dersom nu hiin Paastand om en apostolisk Vildfarelse i dette Punkt alligevel skulde kunne forsvares, da maa der uden Tvivl gjøres to Forudsætninger: 1) at der i den apostoliske Lærekreds er en Forskjel, nogenlunde klar og tydelig, paa et synligt og usynligt, et timeligt og et evigt Messiasrige; men denne Sætning kan ikke begrundes af Skriften; 2) selv om en saadan Forskjel var tilstede i Apostellæren, maatte der endnu gjøres en anden Forudsætning, den nemlig, at Apostlene i Tidsfølgen skilte disse to Riger saaledes fra hinanden, at Indgangen i det første ikke tillige blev Indgangen i det sidste. Thi naar det synlige Messiasrige (o: Tusindaarsriget) efter Aabenbaringens Lære kun er at betragte som en Forsabbath til den nye Himmel og den nye Jord, vilde det jo kun da være tænkeligt, at Nogen kunde indkomme i det første Rige uden Omvendelse og Tro, dersom han ogsaa uden disse Forudbetingelser kunde indkomme i det sidste; men at denne Antagelse modstrider, ikke blot de ovenanførte Steder, men den hele apostoliske Tankegang, behøver naturligviis ikke at bemærkes. Men naar saaledes Beviset brister for den Paastand, at Apostlene ventede et synligt Messiasrige uden Omvendelse og uden Tro, da synes kun den Antagelse at være tilbage, at derfor dadlede Herren deres Forventninger af hans Riges Herlighed, fordi de endnu før Pintsefesten vare sandselige og jordiske, fordi de ikke vidste, af hvilken Aand de vare (Luc. 9, 55), fordi Guds Rige er ikke Mad og Drikke, men Retfærdighed, Fred og Glæde i den Helligaand (Rom. 14, 17). Og virkelig viser det sig, at medens efter Aandens Udgydelse den ethiske, aandelige Prædiken om Herrens Dags Nærhed ikke svækkes, men voxer indtil henimod Slutningen af Apostletiden, træder derimod de jødisk-sandselige Forestillinger om Messiasriget tilbage, og forsaavidt de endnu findes, have de antaget et aandeligere Præg. Skulde disse Sætninger virkelig kunne holdes som skriftmæssige, først, at Propheterne saaledes have sammenflettet begge Herrens Tilkommelser, den første og den anden, at de næsten ikke kunne stilles fra hver-

andre, dernæst, at Apostlene forventede et synligt Messiasrige uden Omvendelse og Tro, da sees det ikke rettere, end at en heel gnostisk Livsbetragtning spirer i den hellige Skrift, den Livsbetragtning nemlig, som overseer, at den første Advent skal og maa have sin hele verdensomfattende Eftervirkning i Guds Riges Historie og Folkenes Opdragelse til Christus, og ved at overspringe det historiske Menighedsliv og rykke den første og den anden Advent nær til hinanden opløser de Helliges Taalmodighed og Tro i Længselssukket efter Jesu Tilkommelse, et Suk, som har en fuld og dyb Betydning i et christeligt Liv, saalænge det udtrykker Haabet om Hvilen efter Arbeidet og Seiren efter Kampen. Men hvor denne Livsbetragtning faaer Indgang, der vil netop den med indre Nødvendighed udvikle sig til den jødiske „Vildfarelse, som venter Messiasriget uden de nødvendige Forudbetingelser, uden Omvendelse og Tro". Ligesaa sikkert som Vantro og kjødeligt Sind vil tage Overhaand, hvor der spørges, som af Bespotterne paa Apostelens Tid, der vandrede efter deres egne Lyster: hvad bliver der af Forjættelsen om hans Tilkomst? thi fra den Dag, Fædrene ere hensovede, forblive alle Ting som fra Skabningens Begyndelse (2 Pet. 3, 4) — saa sikkert er der Fare for en uægte Aandelighed og en qvietistisk Hensygnen af det virksomme Menneskeliv, naar den anden Advent stilles os saa nær for Øie, som om Herrens anden Tilkommelse kunde skee „i Dag eller i Morgen". Og er Kirkens Tilstand virkelig en saadan, at det med Føie kan siges, at den, fordi den første Advent er kommen, forglemmer den anden? Tanken i dette Ord kan dog umulig være den, at den store Mængde af de Døbte, som ere døde Lemmer paa Christi Legeme, visne Grene paa det sande Viintræ, ikke kjender det Haab, at de Dødes Opstandelse forestaaer, baade de Retfærdiges og de Uretfærdiges; her maa Klagen over, at de ikke troe paa Guds Søns anden Tilkommelse, tabe sig i den mere omfattende, at de troe ikke paa hans første Tilkommelse. Men indenfor Kirken, indenfor Samfundet af de Hellige, har der dog ikke, selv i de mørkeste og troesfattigste Tider, manglet paa Vidner, der have kundgjort vor Herres Jesu Christi Kraft og Tilkommelse, og allevegne, hvor Herrens Bøn bedes i Troen, bedes der jo dog, at Guds Rige maa komme. Heller ikke kan et Beviis for den Anklage mod Kirken, at den, fordi den første Advent er kommen, glemmer den anden, føres fra den Kjendsgjerning, at den har mistet mange af sine guddommelige og kostelige Naadegaver. Uden Tvivl sigter Pastor Blædel ser til den Tidsperiode, da de overordentlige Naadegaver,

med hvilke de tre første Aarhundreders Kirke var udrustet, forsvandt; men den opstillede Forbindelse mellem dette Tab og Kirkens paastaaede Forglemmelse af Herrens anden Tilkommelse modsiges af Kirkehistorien. Om endog den efter Constantin den Store nærmest følgende Tid mere beskjæftigede sig med de store christologiske Problemers Løsning end med eschatologiske Spørgsmaal, tør det dog visselig ikke siges, at den Tids Menighed, der havde Kirkelærere som Gregorerne og Augustin (hvis Skrifter indeholde en udført Lære om de sidste Ting og Herrens anden Tilkommelse, smlgn. Böhringer, Die Kirche Christi in ihren Zeugen 1. Bd. 3. Abth. 719—758), Prædikanter som Basilius den Store, Psalmedigtere som Prudentius (hvis kirkelige Sange gjennem mange Aarhundreder have været et Menighedens Udtryk for Tanken om de sidste Ting, f. Ex. Jam moesta quiesce querela — Lacrymosa dies illa), over den første Advent havde glemt den anden. Tabet af den første Kirkes særegne Charismer havde, saavidt jeg forstaaer det, en anden, almindeligere Grund. Den ældste Menighed var i den Forstand, i hvilken ingen anden har været det, en ecclesia pressa, og ligesom Martyriet, Smertens Myrrha, hørte til Christi Bruds første Smykker (sml. Høis. 3, 6.), saaledes var hun i hine første Dage prydet med Aandens underfulde Naadegaver, for Verden et Vidnesbyrd om Herrens Magt, men for hende selv et Vidnesbyrd om Brudgommens underfulde Kjærlighed, der skulde styrke hende i Taalmodighed og Tro, minde hende om, at om hun end syntes Verden og stundom sig selv at være en forladt og bedrøvet Qvinde, saa var hun dog for Herren en Ungdoms Hustru (Es. 54, 6). Men da Martyrkirken ophørte at være lidende og forfulgt og blev beskyttet af de Mægtige, da Menigheden, som før havde boet i Verden, som paa den vilde Hede, flyttede ind i Romermagtens velbefæstede Borg, da tabte den ikke med Hensyn til nogen enkelt Lære eller til Læren overhovedet, men med Hensyn til det hele Liv, den første Inderlighed og det første umiddelbare Samfund med Herren, og dermed forsvandt ogsaa de første Naadegaver, Tungernes, Prophetiernes og Lægedommens Naadegaver.

Altsaa, under den her udviklede, omfattende Forskjel mellem Pastor Blædels og mine Anskuelser i Begrundelsen af den Sætning, at enhver Tid i Kirken, at hele den christne Oekonomi er en Adventstid, er jeg dog villig til, aldeles uden Forbehold, at underskrive Sætningen selv, og jeg haaber, at de, som kjende mit eget kirkelige Vidnesbyrd, ville have fornummet, at den Tone bestandig klinger med deri, at Herren kommer.

Det er underligt, at naar jeg nu gaaer over til den anden Deel af Pastor Blædels Fremstilling, til det Spørgsmaal, hvorvidt den nuværende Tid i en særegen Betydning er en Adventstid, stiller Forholdet sig omvendt: medens jeg her for en væsentlig Deel er enig med ham i Begrundelsen, er jeg uenig i Sætningen selv. Thi det synes mig, at han af sine Forudsætninger, af den hele levende Skildring af Tidernes Tilstand og Skikkelse har uddraget en Slutning, som ikke med Rette kan gjøres. — Da jeg paa Roeskilde Convent erklærede, at jeg ikke troede paa en ny, nu forestaaende „Form af Guds Riges Tilkommelse iblandt os", da havde jeg vel ikke lukket Øiet for Tidernes Tegn i materialistisk Retning, som min kjære Ven har fremstillet med gribende Træk. Men, som allerede bemærket, det hele Spørgsmaal om, hvorvidt vor Tid er en Adventstid eller ikke, var dengang for mig ikke Hovedsagen. Havde dette været Tilfældet, da havde jeg vel nærmere udviklet, hvad jeg dengang kun antydede; maaskee havde jeg da ogsaa berørt, hvad Pastor Blædel nu udførlig har fremsat for os, og endda mulig tilføiet en Side af Sagen, som han har ladet uberørt, hele „den moderne Videnskab", Pantheismens, Atheismens og Autotheismens med rivende Hastighed hinanden afløsende Skikkelser — thi her var vel det egentlige Værksted for de Helvedesmagter, som i det sidste Revolutionsaar fore igjennem Europa. Men fra disse Forudsætninger vilde jeg have gjort en anden Slutning; jeg vilde have sluttet, ikke til en ny Form af Guds Riges Tilkommelse, men til en ny Form af denne Verdens Rigers Tilkommelse. Dersom det nu kunde paastaaes med nogen Grad af Sandsynlighed, at denne Form af den christusfjendtlige Verdensmagt vilde blive den sidste og udtømmende, i hvilken det Onde fuldstændig skal aabenbares for fuldstændig at kunne overvindes (den antichristiske) — da vilde vi vel kunne overse den forestaaende Trængselstid, og opfyldte af det sidste Adventshaab, opløfte vore Hoveder, efterdi „vi ere kaldede ikke til at vente paa Antichristum, men til at vente paa Jesum Christum". Men efter vor eneste apokalyptiske Kanon, den hellige Aabenbaring, paastaaer jeg, at dersom det overhovedet er muligt, saalænge vi endnu befinde os i Verdensudviklingens Strøm, at bedømme Tidernes Tegn i Forhold til den sidste Advent, da er det i dette reent Negative, at den antichristiske Verdensmagt kan ikke udvikle sig, før store politiske og kirkelige Omvæltninger ere skete. Jeg miskjender visselig ikke den Vanskelighed og de Farer, som ere forbundne med Apokalypsens Brug i eschatologiske Spørgs-

maal, og i Almindelighed troer jeg, at vi handlede rettere og mere i Christi Ydmygheds Aand ved at blive i det, vi have lært, i Vidnesbyrdet om Omvendelse og Tro, end ved formeget at randsage i de Ting, som dog tilsidst kun kunne anes og lettelig blive et „ὑμβαρεύειν ἃ μὴ ἑώρακε". Men skal der forhandles om disse inderst liggende Problemer, — og hvo kan vel nægte, at Menighedslivets Udvikling kan medføre denne Nødvendighed — da have vi i Aabenbaringen et Fodfæste, uden hvis Brug vi netop paa Grund af disse Spørgsmaals særegne fængslende Kraft let tillade den faste Bibelgrund uformærket at svinde bort under vore Fødder, indtil vi befinde os midt i de subjektive Forestillingers Billedverden. Men nu er det en ligefrem og for min Betragtning af Apokalypsen utvetydig Lære, som ved sin hele Beskaffenhed og ved den Anvendelse, som er gjort deraf i Aabenbaringen selv, viser sig at være aldeles uden Berøring med den apokalyptiske Symbolik, at Verdenshistorien omslutter otte store Monarchier (17, 10. 11), af hvilke vi nu befinde os i det sjette (romerske), som begynder med Jerusalems Ødelæggelse og ender med Babels (Roms) Fald. Paa dette Babels Ruiner skal, som det allerede er forudsagt hos Daniel (2, 41; 7, 24), opstaae ti Kongeriger, i hvis Tid Antichristen skal hæve sig, og som skulle dele deres Myndighed med ham, gjennemtrænges af hans Had til Christus og hans Rige, indtil de tilsidst overgive ham al deres Magt, og det antichristiske Herredømme udvikler sig som den ottende og sidste Verdensmagt (17, 12—14). Disse store Omrids af de sidste Verdensskjæbner ere givne i Apokalypsen med stor Klarhed og Bestemthed, og hvor pludselig man end vil tænke sig de her varslede Omskiftelser at indtræde og afløse hinanden, saa forestaaer der dog endnu efter de prophetiske Syner saadanne Katastropher, at det vistnok vilde være meget overilet, af alle disse Dages christussjendtlige Elementer at drage den Slutning, at vor Tid i denne særegne Betydning er en Adventstid. „Lader Ingen bedrage Eder i nogen Maade; thi først maa jo Frafaldet komme, og det Syndens Menneske aabenbares, Fordærvelsens Søn, han, som modsætter sig og ophøier sig over Alt, hvad der kaldes Gud eller Gudsdyrkelse, saa at han sætter sig i Guds Tempel som en Gud!" (2 Thess. 2, 3. 4). Jeg kan kun med en Restriction være enig i den Sætning, „at vi ikke ere kaldede til at vente paa Antichristum". Til Guds Menigheds Haab hører det visselig ikke, at Antichristen skal komme, men dog til dens Forventning. Det er sandt, at Forventningen af vor Herres Jesu Christi Tilkommelse skal være „Guldhjelmen

paa alle Christnes Hoveder, som hæver dem høit over den nærværende Tids Pinagtighed"; men det er ogsaa sandt, at vi behøve ikke blot Saliggjørelsens Hjelm, men ogsaa Troens Skjold, med hvilket vi skulle udslukke den Ondes gloende Pile, og dette saameget mere, som vor Tid er fuld af Forbilleder paa hvad der vil skee, naar „dette Syndens Menneske, Fordærvelsens Søn", aabenbares. Men det synes mig at være en mørk og eensidig Betragtning af den nærværende Tid, som udtaler sig i den Paastand, at der ikke har været andre Tider, f. Ex. det tiende og det femtende Aarhundrede, som have været svangrede med fuldt saa stærke antichristiske Elementer. Jeg tør ingenlunde paastaae, at Pastor Blædels Skildring af den nulevende Slægt i det Enkelte fattes Objektivitet og Sandhed; jeg troer kun, at den hele Tone, i hvilken den er anlagt, er for mørk, at den er malet „graat i Graat"; jeg troer, at det ikke er retfærdigt ved Siden af den stærke Udhævelse af Tidens Skyggesider at tilsløre dens Lysparti. Og hertil regner jeg først og fornemmelig, — hvad Pastor Blædel synes mig mindst at burde forbigaae, da han selv har en saa rig og glædelig Erfaring i dette Stykke, — den Opvækkelsens Aande, som gaaer gjennem Menigheden i disse sidste Tider, og om den end af Rationalismens døde Masser endnu ikke har skabt et organiskt Legeme, dog ikke blot i mange enkelte Sjæle har vakt Guds Riges Bekymring, men ogsaa paa mange Steder har samlet et virkeligt Menighedsliv. Jeg regner fremdeles hertil dette, som hører til vor Tids skjønneste Egendommeligheder, den overordentlige, virksomme Kjærlighed, som bygger Sygehuse, opdrager Idioter, reiser faldne Qvinder, forsørger Forældreløse og er tilrede med Hjælpen i enhver Nød saa hurtig, som den paakaldes. Vel veed jeg, at ikke alle disse Gjerninger ere Kjærlighedsgjerninger, som skee „for en Disipels Navns Skyld", at de ofte fremvoxe af Humanitetens og almindelige filanthropiske Interessers Jordbund; dog vil jeg ikke være iblandt dem, der lade haant om Gjerningerne, fordi de ere et Udvortes, men hvor Pharisæismens og Selvretfærdighedens Aand ikke træder mig kjendelig imøde i disse Gjerninger, der vil jeg fra Tidens Udvortes slutte tilbage til dens Indvortes, ikke blot i det Onde, men ogsaa i det Gode: af deres Frugter skulle I kjende dem! Det feiler sikkert ikke, at Pastor Blædel i sin udstrakte Virksomhed har gjort den Erfaring, at under Tidens stormende Bølgegang skjuler sig en blø og stille Christendom, hvis Styrke ikke yttrer sig i Modstand og Kamp, men i Taalmodighed og Selvfornægtelse, og jeg er vis paa, at de allerfleste Landsbypræster ville

forene sig med mig i det Vidnesbyrd, at selv hvor det egentlige Samfundsliv synes udslukt, er der endnu saa megen Christendom tilbage, at Folket dog for ingen Priis vil miste det Guds Ord og de Sacramenter, hvis Velsignelse Mange i det daglige Liv synes neppe at ane. Lægge vi endnu hertil Missionernes Fremgang, som ikke til nogen anden Tid efter den apostoliske har været større eller frugtbarere end i det afløbne halve Aarhundrede, da synes det mig klart, at Tiden er dømt for strengt, naar det siges, at en almindelig Forkastelse af Herren, som Hersker, Forkastelsen af enhver Autoritet, der ikke er Menneskets frie Valg og Skabning, at Forgudelse af Mennesket og den dermed sammenhængende Materialisme ere de Tidens Tegn, efter hvilke det lader sig slutte, at den nærværende Tid i en særegen Betydning er en Adventstid. I det Hele taget kan denne Sætning, dersom man derved ikke vil indskrænke sig til at tænke paa nye reformatoriske Bevægelser indenfor Kirken, kun have een Betydning, den nemlig, at nu er Herrens sidste Tilkommelse nær forestaaende, at nu staaer der nye Tegn paa Tidernes Himmel, som bebude, at den Tid er nær, da Menneskens Søn kommer i Herlighed. Menighedens almindelige, vexlende Tilstande, dens Opvækkelses eller Sovns Tilstande, vidne kun om dette, at enhver Tid i Kirken er en Adventstid. Der har ikke været nogen Tid, da Herren ikke har havt baade vaagne og sovende Brudejomfruer, og der vil ikke komme nogen saadan.

Men jeg sætter nu, at denne Betragtning af Tidernes Tegn, hvilken jeg her har tilladt mig at antyde, var falsk, at Alt nu med stærke Skridt stunder hen imod den sidste Afgjørelse, er det da en umiddelbar Følge deraf, at det christelige Præsteembede nu skal fremtræde i Skikkelsen af „Bodsprædikantens, Johannes den Døbers, Virksomhed"? Pastor Blædel spørger: „Benytte Præsterne deres Stilling som Brudeførere, som Bryllupssvende til at vække og føre Bruden frem? Vidne Præsterne som en Johannes den Døber: Omvender Eder, thi Himmeriges Rige er nær! Øxen ligger allerede ved Roden af Træerne; hvert Træ, som ikke bærer god Frugt, skal omhugges og kastes i Ilden?.... Her kommer Bodsprædikantens, Johannes den Døbers, Virksomhed ind i Kirken, en Virksomhed med Hensyn til det, der maa haabes og som man maa vente [1]), ikke blot

[1]) De med spærrede Skrift trykte Ord ere saaledes udhævede af Pastor Blædel selv.

med Hensyn til det, der er skeet; en Virksomhed, hvor Bod prædikes ikke blot i Almindelighed, som den ogsaa kan prædikes for Hedninger, men som den skal prædikes ikke med Loven alene, men med alle Kirkens Naade- og Salighedsmidler, med alle Christi Forsonings- og Forløsningsmidler, med det hele, fulde, levendegjørende Evangelium for den indslumrede Christenhed". Jeg har allerede i de indledende Bemærkninger udtalt, hvad jeg i det Væsentlige havde at sige om „Bodsprædikantens" Personlighed; her vil jeg derfor kun bemærke, at det forekommer mig, at denne nærmere Udmaling af Bodsprædikantens Skikkelse ikke er uden Tvetydighed. Bodsprædikanten, Johannes den Døber, er en bestemt, blandt alle Guds Riges Personligheder kjendelig Skikkelse, og hvad der udgjør denne Skikkelses Eiendommelighed har Pastor Blædel vistnok fuldkommen rigtig antydet, da han i sin Prædiken stillede os for Øie en Mand i en Kameelhaars-Klædning med glødende Ord, i hvilke Noget af Domsbasunen klinger, med Ord, som ryste Samvittighederne ud af Ligegyldighedens Slummer; og for at vi ikke skulle miskjende, hvilken bestemt Personlighed i Guds Rige han holder os for Øie, har han lagt denne sidste Bodsprædikant den forstes, Døberens, Ord i Munden om Øxen og Kasteskovlen, om Hveden, Avnerne og den uslukkelige Ild. Men dette skarpe og bestemte Omrids af Bodsprædikantens Skikkelse vil flyde ud i ubestemte Former og vil netop da nærme sig stærkt til det eneste Begreb af „Bodsprædikanten", som jeg i mit Conventsforedrag viste at være muligt indenfor Menigheden, naar han tænkes at prædike Bod „med alle Kirkens Naade- og Salighedsmidler, med alle Christi Forsonings- og Forløsningsmidler, med det hele, fulde, levendegjørende Evangelium". „Johannes den Døber" er og bliver en Lovens Mand, der kun som den sidste Tugtemester peger hen til Christum; men som saadan kan han ikke prædike det „levendegjørende Evangelium"; thi var der given en Lov, som kunde levendegjøre, da erholdtes Retfærdighed virkelig ved Loven (Gal. 3, 21). Jeg forbigaaer imidlertid hermed dette Punkt og vender mig til den Lære, med hvilken Pastor Blædels Foredrag slutter, og i hvilken han fremlægger sin Anskuelse om den Johannes-Virksomhed, som skal indlede Herrens sidste Tilkommelse. Paa Skriftstederne Mal. 3, 4; Matth. 17, 12., støtter han nemlig den udtrykkelige Fordring til Præsterne, at de skulle vidne som en Johannes den Døber, og til Kirken, at den skal optage i sig Bodsprædikantens, Johannes den Døbers, Vidnesbyrd. Og denne Pastor Blædels Lærdom stiller sig da nær-

mere saaledes, at Bodspredikanten, Johannes den Døber, Elias (den sidste), vil fremtræde som et organisk afsluttende Led i Rækken af Præsteembederne, at i det historisk-kirkelige Læreembede selv vil saavel Profetens som Herrens Forudsigelse blive opfyldt om den sidste Elias, som skal gaae forud for hans anden Tilkommelse og berede ham Veien. Denne Anskuelse kan da indeslutte et af tvende Alternativer, enten at den hele Lærervirksomhed i de sidste Dage formede sig i Skikkelse af Johannes-Vidnesbyrdet og antog en specifisk Bodscharakteer, eller at den afsluttede sig i og da tillige gav Plads for en enkelt Personlighed, der skulde være det sidste Led i de apostoliske Vidners Kjæde, ligesom den første Elias, Døberen, var det i de prophetiske. Det fremgaaer af Pastor Blædels Foredrag, at han forkaster den sidste Betragtning og holder sig alene til den første; han forventer denne Johannes-Virksomhed „som et Vidnesbyrd, der slutter sig nøie til den Maade, hvorpaa Gud nu virker i sin Kirke, et Vidnesbyrd gjennem det præstelige Embede, som er i Menigheden, gjennem hvilket Herren til alle Tider har vidnet og har villet vidne om Sønnens anden Tilkommelse". Det er ud af dette Embede, siger han, „at den fornyede Johannes-Virksomhed vistnok vil fremtræde, for indtrængende at vidne: Omvender Eder, thi Himmerigets Rige er nær"! Slutningen skeer altsaa saaledes, at fordi Alt med Kæmpeskridt skrider fremad mod den sidste Afgjørelse, er den nærværende Tid i særegen Betydning en Adventstid; men da den sidste Tids kirkelige Vidnesbyrd nødvendig maa være et Johannes-Vidnesbyrd og det kirkelige Læreembede en Johannes-Gjerning, saa er det nu paa Tide, at Bodspredikantens, Johannes den Døbers, Vidnesbyrd kommer ind i Kirken. Saa ville vi da nu et Øieblik foreholde os selv den Fordring, som herved stilles til den hele kirkelige Lærerstand. Vi ville foreholde os Synet af denne vor Lærerstand, ikke blot saaledes som den er, med al vor Brøst og Bræk, med alle vore Anfægtelser, al vor Hjertekulde og Utroskab mod den Herre, som „agtede os at være trove, og satte os til Embedet" (1 Tim. 1, 12), men jeg vil gjerne stille Betragtningen et Trin høiere, jeg tænker mig en Lærerstand, hvis Læber ere rørte med Ilden fra Herrens Alter og hvis Hjerte er gjennemtrængt af Forventningen af Herrens sidste Tilkommelse, men som dog endnu er bundet til den nærværende Verden med alle dens naturlige og menneskelige Baand, — thi det Overnaturlige og Overmenneskelige fordres dog vel ikke af os —, og som endnu staaer i Kamp med Kjød og Blod og Ondskabens aandelige Hær under Himlen, — thi en

Helligheds Naadegave, der beskytter os selv mod Satans listige Anløb, er os dog intetsteds forjættet i denne Timelighed. Og derefter ville vi betragte den Bodspredikant, som Pastor Blædel har stillet os for Øie; vi ville ikke stirre for nøie paa ham, vi ville overse Alt, hvad atten Aarhundreder maae have forandret, Kameelhaarsklædningen og Læderbeltet, Græshopperne og den vilde Honning, vi ville kun feste Øiet paa disse to Ting, som ere det Uforanderlige i Johannes-Skikkelsen: det afholdende, apostoliske Liv og Martyrens Hensynsløshed, og for mig vilde denne Fordring, dersom den virkelig var Herrens egen, være saa uhyre, saa overvældende, og Misforholdet mellem vort Vidnesbyrd og vort Liv saa skjærende, at jeg ingen anden Udvei vilde finde end den, at træde af fra et Embede, som, selv befriet fra denne Fordring, er tungt nok at bære. Men Sagen staaer i et andet Lys for mig. Jeg vil her ikke gaae ind i exegetiske Spørgsmaal, som vilde vidtløftiggjøre denne Undersøgelse, der maaskee allerede har antaget altfor stor en Udstrækning; men Pastor Blædel veed sikkert ligesaa vel som jeg, at Matth. 17, 11. 12 hører til det N. T.s dunkle Steder, og at Fortolkningens Opgave ikke er løst, men kun omsat i et dogmatisk Problem, naar Stedet forstaaes som en Forudsigelse om en Elias, der skal optræde før Herrens anden Tilkommelse, og det hvad enten der herved tænkes paa en enkelt, bestemt Personlighed eller paa et Johannes-Vidnesbyrd i større Almindelighed. Vi overse imidlertid de exegetiske Vanskeligheder og indrømme Sandsynligheden af den Forventning, at i Lighed med den Johannes-Gjerning, som gik forud for Christi Komme i Fornedrelsen, vil en sidste Johannes, en sidste Elias (her ligemeget om en Person eller en heel Lærervirksomhed) berede Herrens Vei, naar han kommer i Herlighed. Men da taler, saa synes mig, for det Første den gammeltestamentlige Analogi stærkt mod den Paastand, at den sidste Elias skal fremtræde som det sidste, organiske Led i det ordentlige Præstedomme. Johannes den Døber traadte netop ikke ind i Rækken af Propheterne, som fra Moses af havde vidnet for Guds Folk, thi hvo kjender ikke det lange Spring mellem den sidste Prophet og Johannes den Døber, i hvilket Guds levende Ord næsten var udryddet i Israel? Firehundrede Aar før Christus lød den sidste prophetiske Røst for Folket, og det lange Tidsrum, da det levende Ord var forstummet, var Folkets dybeste Fornedrelses Tid, det fremmede Voldsherredømmes Tid, som culminerede i Ødelæggelsens Vederstyggelighed, Udryddelsen af Jehovas Tjeneste og Opstillingen af Jupiters Billedstøtte i Templet, og først da denne

Mørkets og Gudsbespottelsens Tid var afloben, først da optraadte Herrens Forgænger, Bodsprædikanten, Johannes den Døber, ikke som et Led i Propheternes Række, men som en Røst op af Propheternes Grave. Skal nu denne, i sig selv vistnok ikke meget frugtbare, Tanke om en Bodsprædikant i de sidste Dage fastholdes, da maatte jeg dog, skjøndt Typologien egentlig ikke er min Sag, hellere end at bygge denne Foreſtilling paa bar Grund, fastholde den her berørte sidste gammelteſtamentlige Periode som en Typus for den sidste nyteſtamentlige og beſtemme Forholdet mellem det apoſtoliſkhiſtoriſke Præſteembede og den sidste Bodsprædikants Vidnesbyrd efter Analogien af hiint Forhold mellem Prophetrækken og den første Bodsprædikant. Da vil Forholdet blive at opfatte saaledes, at naar i de sidste Dage det hiſtoriſke Præſtedomme er afſkaffet og dets Vidnesbyrd udryddet, da vil den sidste Elias optræde at berede Herrens Vei; men han vil optræde netop uden Forbindelse med det kirkelige Læreembede, ligesom den Herre, hvis Forgænger han er i hans første Tilkommelse, uden Fader, uden Moder og uden Slægtregiſter. At nu denne Foreſtilling — jeg kalder den hverken en Lære eller en Paastand, thi for mig staaer denne Tanke, som alle andre af samme Art, der ikke ere hævede til oekumeniſk Lære, kun i Aftendæmringens store Omrids —, at denne Foreſtilling hviler paa en ſkriftmæssig Grund, derom troer jeg netop, at et af de Skriftſteder vidne, som Paſtor Blædel har anført til Styrke for sin Paastand, at et særeget, det præſtelige Embedes Gjerning afsluttende Vidnesbyrd „skal gaae forud for Herrens sidste Aabenbarelse, et Vidnesbyrd, hvorved Guds Folk kaldes til Omvendelse, fordi den afgjørende Time er kommen." Jeg sigter herved til Stedet Aab. 11, 3: „Jeg vil give mine tvende Vidner, at de skulle prophetere tusinde og to hundrede og treſindstyve Dage, iførte Sække." Thi dette Sted, som bør sees i dets Forbindelse med det 11te Capitels første Afsnit indtil det 13de Vers, indeholder, saavidt jeg forstaaer det, en ganske modsat Mening, og fordi dette Skriftord er af stor Vigtighed med Hensyn til det her foreliggende Spørgsmaal om den sidste Bodsprædikants Stilling i Forhold til det præſtelige Embede, nødes jeg til at dvæle et Øieblik ved Indholdet af dette hele Afsnit 11, 3—12.

De 1260 Dage, om hvilke der tales V. 3, ere ikke den sidste Tid. Denne betegnes i Aabenbaringen ved Tidsbeſtemmelsen „3½ Dage" (11, 9. 11) eller ved: „en Tid, (to) Tider og en halv Tid" (12, 14), men de 1260 Dage ere derimod en myſtiſk Tidsbeſtemmelse — „3½ Aar" —, som

har sin Rod allerede i Daniels Prophetier (7, 25 og 12, 7—11) og som under de forskjellige, eenstydige Navne: to og fyrgetyve Maaneder (11, 2; 13, 5) og tolv hundrede og tresindstyve Dage (11, 3; 12, 6), overalt i Apokalypsen betegner Tidsrummet fra „Jerusalems Nedtrædelse" (Aar 70) til den sidste, antichristiske Tid, hvilken, som ovenanført, aldrig benævnes som 3½ Aar, men kun som 3½ Dage. Grunden til Anvendelsen netop af denne mystiske Betegnelse kan jeg her ikke udvikle. Aabenbaringens theologiske Kjendere vide, at Roglen ligger i Daniels 9de Capitel, navnlig det 27de V.; men en videre Udvikling netop af dette Punkt vilde her kun føre til unyttig Vidtløftighed. Sagen er nu, at Betydningen af de to Vidner, som Pastor Blædel betragter som Bærere af det særegne, forud for Herrens sidste Tilkommelse gaaende Vidnesbyrd, opfattes i det rette Lys. Vi see, at Textens Ord føre hen til Tanken om et Dobbeltpar af gammeltestamentlige Forbilleder: 1) Moses, som vidnede om Christus gjennem Loven, Tugtemesteren til Christum; thi han havde (sml. V. 6) Magt over Vandene at forvandle dem til Blod (2 Mos. 7, 17. 19) og at slaae Jorden med allehaande Plager (2. Mos. 8. flg.), og Elias, Propheten κατ' ἐξόχην, det G. T.s Evangelist, som havde Magt til at tillukke Himlen, saa at ingen Regn skulde falde i hans Propheties Dage (1 Kong. 17—18), og 2), ved Sammenligning af Aab. 11, 4 med Zach. 4. 2—10; 4, 14; 3, 8—10, Serubabel, Lovens Ihændehaver og Haandhæver, og Josua, Ypperstepræsten, som bringer Forsoningsofferet, hvilke paa de nævnte Steder staae som Forbilleder paa de to Vidner, der som Menighedens levende Olietræer i Aand og Sandhed skulde være Redskaber for den sidste aandelige Tempelbygning, ligesom Serubabel og Josua vare det for den første. Altsaa i Aab. 11 C. antyde Moses og Elias, Serubabel og Josua Virksomheden af to Herrens udødelige Vidner, Loven og Evangelium, som i Tidsrummet fra Jerusalems Fald til Antichristens Dage (efter det apokalyptiske Tidssystem 1260 Dage, 42 Maaneder, 3½ Aar) skulle vidne for Folkene paa Jorden. I disse to Vidners Skikkelse fremstiller altsaa Aabenbaringen os netop det ordentlige, historiske Præstedømme, som er i Menigheden; men hvad læres der os nu her nærmere om dette Præstedømme, og finde vi paa dette Sted nogen Oplysning om dets Skjæbne i de sidste Tider? Her staaer det skrevet, hvilken dette nærværende Præstedømmes Vilkaar skal blive i de sidste Dage før Herrens anden Tilkommelse, V. 7—10: „Og naar de faae fuldendt deres Vidnesbyrd (ɔ: efter Udløbet af de 1260 Dage, sml. V. 3), skal det Dyr, som op-

stiger af Afgrunden, føre Krig imod dem og overvinde dem og ihjelslaae dem. Og deres Legemer skulle ligge paa den store Stads Gader, hvilken i aandelig Mening kaldes Sodoma og Ægypten, der hvor vor Herre er korsfæstet. Og nogle af Folkeslagene og Stammerne og Tungemaalene og Hedningene skulle see deres Legemer tre Dage og en halv, og ikke tilstede deres Legemer at lægges i Grave. Og de, som boe paa Jorden, skulle glæde sig over dem og fryde sig, og de skulle sende hverandre Gaver, fordi disse to Propheter vare dem til Plage, som boe paa Jorden." Altsaa, naar de to og fyrgetyve Maaneder (1260 Dage) ere omme, i hvilke de to Vidner skulle prophetere, ihjelslaaes de af Dyret fra Afgrunden (Antichristen, Dan. 7, 24, den sidste, ottende Verdensmagt, Aab. 17, 11. 12. 17; den samme Magt, som efter det nævnte Sted hos Daniel skal herske mod Dagenes Ende en Tid, to Tider, en halv Tid); deres Legemer skulle ligge ubegravede hen paa den store Stads Gader, i den onde christusfjendtlige Verden, og ligesom ved de store Glædesfester skal man sende hinanden Glædesgaver, fordi man nu er bleven befriet fra disse to ubeleilige Propheter, som ikke lode Samvittighederne Ro til at sove. I de sidste Dage blive begge Herrens Vidner magtesløse, deels fordi den sidste Verdensmagt ikke tillader dem at vidne, deels fordi de denne Verdensmagt underdanige Folkeslag ere saa dybtsjunkne (Sodoma), saa forhærdede (Ægypten), saa christusfjendske (den store Stad), at det er ligesaa umuligt for Lov og Evangelium at komme til Orde, som for et Lig at kunne tale[1]). Heraf følger nu med Hensyn til det foreliggende Spørgsmaal, at „det præstelige Embede, som er i Menigheden," netop ikke skal fortsætte sig indtil de sidste Dage, altsaa heller ikke afsluttes ved den sidste Bodsprædikant som dets sidste Led, men tvertimod skal afbrydes umiddelbart før den sidste Udvikling; i den Tid nemlig, da den ottende Verdensmagt hersker, skal Lov og Evangelium forstumme. Dersom der nu skal hævdes en Plads for den sidste overordentlige Bodsprædiken, da maa det være her, henimod Udløbet af den sidste antichristiske Verdensmagts Tid; — og virkelig indeholder Aabenbaringen en Antydning af denne Forestillings Rigtighed. Thi efter de tre og en halv Dage (C. 11, 11) skal der komme Livsaande fra Gud i de døde Vidner, og de staae opreiste paa deres Fødder. Men denne sidste Johannes-

[1]) Denne Forstaaelse af det forklarede Sted er væsentlig overensstemmende med Ebrard, Die Offenb. Johann., P. 331—346.

Virksomhed vil i saa Fald kun vare kort, thi en Røst kalder dem op til Himmelen.

Dersom jeg nu til Slutning i Korthed skal sammenfatte hvad jeg her, noget udførligere, men dog, jeg haaber det, ikke udførligere, end Spørgsmaalets Vigtighed krævede det, har tilladt mig at fremstille, da bliver min Bekjendelse om den foreliggende Sag denne:

Jeg troer, at enhver Tid i Kirken er en Adventstid, fordi Guds Rige er i uafbrudt Fremskriden henimod sin sidste Fuldendelse, og om end Herren tøver med at komme, saa kommer han dog paa den Dag, da Verden ikke forventer det, og han kommer hastig som Lynet, der udgaaer fra Østen og skinner indtil Vesten. Derfor bliver Adventshaabet fuldere og stærkere og Adventsordet mere indtrængende hver Dag, Herrens Menighed oplever, fordi vor Frelse er nu nærmere, end der vi forhen bleve Troende. Men i ingen anden, særegen Betydning betragter jeg vor Tid som en Adventstid, hverken med Hensyn til nye, timelige Former af Guds Rige i Verden ei heller navnlig med Hensyn til dette Riges sidste Tilkommelse. Jeg troer, at før den sidste Verdenskatastrofe indtræder, vil der blive givet os ganske andre Tegn, end vi endnu have været Vidne til, for hvilke Verden vel kan være blind, men som Menigheden ikke kan miskjende; uomtvistelige Foraarstegn, ved hvilke vi ville kjende af os selv, at „Sommeren er nu nær;“ jeg troer, hvad Kirkens Historie har bekræftet, at hvor Tanken om Herrens Paruſi overvælder Livets rolige Bevægelse, de Helliges Taalmodighed, der lider Livets Sundhed, thi Christenlivet er ikke blot Salighedens Forventning, men Saliggjørelsens Forarbeidelse. Derfor kjender jeg nu ingen anden Bodsprædiken end den apostoliske: Jeg haver Intet forholdt af det, som kunde være nyttigt . . . . . , idet jeg vidnede baade om Omvendelse til Gud og Tro til vor Herre Jesum Christum“ (Ap. Gj. 20, 21). Det er muligt, at en sidste Bodsprædikant, en sidste Johannes, vil indlede Herrens anden Tilkommelse, men efter Skriftens Lære er det umuligt, at han kan blive det sidste Led i Menighedens historiske Præstedømme.

Før jeg lægger Pennen, vil jeg her endnu for min kjære Ven Pastor Blædel gjentage den Taksigelse, jeg allerede paa anden Maade har bragt ham for hans opvækkende og levende Udtalelse om det her afhandlede Spørgsmaal, og min Glæde i den Overbeviisning, at vi i al Forskjellighed, det Enkelte uanseet, med hverandre kunne bede i den samme Aand: Kom, Herre Jesu!

3 October 1858.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget 1858.

(Forsat).

Cultusministeren udtalte sig deels om sin egen Stilling til Sagen, idet han henviste til sin udførlige, aldeles fuldstændige Udtalelse under Forhandlingerne om denne Sag i Landsthinget [1]), deels imødegik han flere Punkter i J. A. Hansens Foredrag [2]). Han fandt, „at Tilstanden i Virkeligheden ikke er saaledes, at der under de nærværende Forhold kunde være Grund til at gjøre et Forsøg paa en endelig Ordning af Kirkens Stilling". Cultusministeriet var bleven overtaget af ham netop paa „et Tidspunkt, hvor en større Bevægelse i vore kirkelige Forhold fandt Sted, end der i lang Tid eller maaskee nogensinde har fundet Sted, hvor en saadan Rystelse fremtraadte deri, som vel kan have sine slette, men ganske vist ogsaa sine overordentlig

---

[1]) See P. 205—215 i dette Bd. af Ugeskr.

[2]) Han antydede, at der var tvende ikke samstemmende Bestanddele i J. A. Hansens Udtalelser, en Uovereensstemmelse mellem hans Præmisser og hans Conclusion. Om J. A. Hansens Fremstilling af Rigsdagens Forhold til Kirkeforfatningssagen yttrede han: „Jeg kjender mange Forvanskninger fra den ærede Rigsdagsmands Side — jeg kommer maaskee endnu idag tilbage til forskjellige af dem — men en stærkere Forvanskning end hans Fremstilling af hvad der passerede ved Forhandlingerne om den omtalte Pengebevilling, er ikke mødt mig. Skulde der ikke til nogen Sags Fremme være givet Regjeringen et stærkere Motiv end det, der dengang blev givet af Rigsdagen, ved at paatvinge Regjeringen disse Penge, saa fik den ærede Rigsdagsmand aldrig noget Forslag at see fra Regjeringens Side, som kunde siges at være fremkommet ved Paavirkning fra Rigsdagens Side. Imidlertid, Rigsdagen gik ind derpaa, den fandt sig deri, det er under alle Omstændigheder den høieste Betydning, man kan lægge ind deri". Med Hensyn til Udtalelsen om Ministerens Forhold til Landemoderne, fremhævede han Vigtigheden af, at en kirkelig Stemme blev hørt, medens denne dog ikke var bindende for Ministeren. Angaaende J. A. Hansens Ytring om Menighedsraadene bemærkede han: „Den ærede Rigsdagsmand er aldeles ikke competent til at udtale noget Saadant; har den ærede Rigsdagsmand gjort den Art Erfaringer, saa kan hans Fremstilling gjælde for ganske enkelte Tilfælde; men jeg maa paa det Bestemteste protestere imod, at der tillægges den ærede Rigsdagsmands Fremstilling den allermindste Vægt, naar den skal gjælde Menighedsraadene i Almindelighed. Der er ikke kommet Nogetsomhelst til Ministeriets Kundskab, der paa nogen Maade kan berettige til at anse en saadan Fremstilling for rigtig; tværtimod give Indberetningerne Anledning til at antage det Modsatte". Med Hensyn til Loven om de Fattiges Kasse oplyste han, at den gjennem et privat Forslag var bragt i Landsthinget.

gode Sider [1]), et Tidspunkt, under hvilket jeg troer, at Ingen kunde falde paa, at det rette Øieblik skulde være kommet til at fremkomme med Forslag til en repræsentativ Ordning af Kirken". Han dvælede dernæst ved Geistlighedens Stilling til Sagen og ved Forhandlingerne i Landsthinget, hvor Lovforslaget kun blev vedtaget med en Majoritet af 22 mod 13 Stemmer. „Nu er Forslaget, om end med et Par Forandringer, bragt ind her, og, uagtet jeg ikke skal foregribe Sagens Udfald, troer jeg dog, at det allerede, efter hvad der nu foreligger, vil være vanskeligt for Nogen at nægte, at Forslagets Modtagelse er af en saadan Beskaffenhed, at der, om man forud havde kjendt den, sandelig ikke i denne Modtagelse kunde ligge nogen Opfordring for Ministeriet til at fremkomme med et saadant Forslag. Altsaa, hvor man har vendt sig hen, har det vist sig, hvad der ogsaa er min Overbeviisning, at Tiden ikke er kommen, at Betingelserne ikke ere tilstede, at Kræfterne til at gjennemføre denne Sag ikke ere forhaanden, og jeg mener derfor, at det maatte ansees for i høi Grad forkeert, i høi Grad skadeligt, dersom Ministeriet med sine Kræfter, selv om de skulde kunne slaae til, hvad jeg i dette Tilfælde er fuldkommen overbeviist om, at de ikke kunne, vilde forsøge paa at bringe en saadan Institution frem under saa uheldige Vilkaar og paa en Tid, hvor det vel kan ønskes, at nye Institutioner — ogsaa repræsentative, — der have en indre Kraft og Spire, og som modtages med Varme og Lyst, komme frem, men hvor man sandelig ikke kan ønske at virke for at fremkalde saadanne, med hvilke dette ikke er Tilfældet". Derimod skulde man lade Menighedsraadene udvikle sig ad Frivillighedens Vei, som Grundvold for en tilkommende Forfatning. „Jeg troer, at dersom man vilde lade denne Sag rolig gaae sin Gang, dersom man lader Menighedsraadene danne sig omkring i Landet, lader dem søge at faae den Indflydelse, de overhovedet ere istand til ved en god Samvirken mellem Præst og Menighedsraad, ved en god Samvirken mellem Menighedsraadene og selve Menighederne, saa vilde der ad denne Vei, naar det Tidspunkt kom, da man vilde finde det hensigtsmæssigt at danne et Kirkeraad, være givet et Grundlag derfor, og man vilde da takke den Cultusminister — det bliver neppe mig, der vil kunne komme til at modtage denne Tak, — der havde valgt den Vei til at lade Sagen udvikle sig paa og med den Kraft, som den i sig selv havde".

---

[1]) Den ved S. Kierkegaards Optræden vakte Bevægelse.

Dernæst talte Kjær [1]). Fiſcher og Haſs mod Forſlaget.

---

[1]) Af denne Talers Foredrag aftrykke vi følgende Yttringer: „Efter min fulde Overbevisning maa man paa det Bestemteste modsætte sig ethvert Forslag af denne Art af den Grund, at jeg troer, at man her er ifærd med at skabe et Præsteregimente, indenfor hvis Omraade Folk. skulle lade sig regiere, og det troer jeg er en farlig Vei at betræde; thi dersom de ærede Forslagsstillere virkelig have til Hensigt at ordne Noget i Kirkens Indre, som i og for sig skal tjene til dens Gavn, da troer jeg, det maa skee ad aandelig Vei, og det byder Pligten; men noget Saadant er aldeles ikke her tilsigtet. Jeg troer, at naar man vil Noget i Folkekirkens Interesse, skal man stille lade den have sin Udvikling gjennem sig selv, og nu da vi ere komne dertil, at der er nogenlunde Frihed i Folkekirken, skulle vi prøve, om den kan lade sig omskabe af nogen af de mange Religionssekter, som jeg meget beklager have fundet Indgang i Danmark... Den ærede Forslagsstiller, som først havde Ordet, henviste til nogle Betragtninger i et af Pauli Breve. Jeg skal ogsaa tillade mig at henvise til Hovedgrundtanken, som efter min Mening — og jeg har lært min Christendom fra Begyndelsen af — gaaer igjennem hele Religionen, og det er, at jeg troer, det kan paavises, at ligefra vore første Forældre har det været den borgerlige Love Tanke at give Folk Frihed i Religionen og Samvittigheden, og nu skulle vi ikke lægge saadanne Baand paa Folkekirken; thi Baand lægges der paa Folket ved dette Forslag. Det lægger Meget i Geistlighedens Hænder, som det senere vil vise sig vil have skadelig Indflydelse. Jeg er yderligere bleven bestyrket i disse mine Anskuelser ved et Skrift af et af det andet Things Medlemmer (Clausen), der er bleven omdeelt her i Salen. Ved at gjennemlæse det nøie har jeg fundet, at der allerede er foreslaaet Skridt til at omgjøre Ting, som jeg selv har været med at give min Stemme til. Der er nemlig foreslaaet, at man fra den frie Barnedaab igjen skal gaae tilbage til Tvangsdaaben. Som sagt, jeg er en stor Hader af Alt, hvad der kan tvinge Statskirken til et vist bestemt Maal. Jeg er af den fulde Overbevisning, at den rette Maade, som Christendommen skal vinde Udbredelse paa, er at lade hele Folket have sin frie Villie og Udvikling. Jeg har lært, at dersom Troen er bygget paa det Sande og Rette, maa der komme hvilke Vindstød der vil, og de skulle ikke være istand til at omstøde den. Jeg kan forsikre, at jeg er saa stor en Tilhænger af Folkekirken, som Nogen kan være, og jeg troer, at den er bygget paa seige Grundvoller, og derfor frygter jeg ikke, at nogen Religionssekt i Danmark skal være istand til at omstøde den, og derfor troer jeg ikke, at man har nødig at gjøre saadanne Skridt for at værne om den. Jeg troer, at dette Lovforslag er snarere kommet frem, om jeg saa maa sige, for at Præsterne kunne derigjennem vinde en Slags Mageligheid, for at de kunne sidde rolig og stille i deres Embeder og forøre deres store Lønninger, uden at de i og for sig behøve at arbeide stort; thi jeg har gjort mig nøie bekjendt med Forholdene, saavidt mine Begreber forslaae at bedømme dem, og jeg troer, at paa en Tid som denne, da der er saa mange Troesbekjendelser i Udbredelse, er der Intet, der bedre kan lede Præsterne til at vide, hvad de ere, end disse Profetlytmagere. De maae bringe Præsterne til at indsee, at de ere for at tale til Folket og gjøre deres Embedspligt. Men naar der Ingenting er iveien, saa bliver Sagen en anden. Saaledes er min Betragtning af Forholdene, og derfor skulde det gjøre mig ondt, om nogen Tøddel af

Fiſcher ventede ſig intet af Kirkeraadet for det aandelige Livs Udvikling. „Lad der indtræde et inderligere og nøiere Forhold imellem Menighedernes Medlemmer og Præſterne, end der nu finder Sted paa mange Steder; lad Præſterne ſtaae mindre fornemme overfor deres Menigheder, end de ofte gjøre, lad dem bøie ſig ned til dem, der ſtaae lavere end de, for at de kunne hæve dem op til ſig og yde dem Religionens Troſt, ſaa vil der viſe ſig mindre Trang til at vandre ud af Folkekirken. Men jeg ſeer ikke, at dette kan opnaaes, enten i den ene eller den anden Retning, ved Hjælp af et Kirkeraad". Han deelte Forſlagsſtillerens Frygt for et Præſteregimente. „Den ærede Forſlagsſtiller troede ret at have truffet det ſtore Fleertals Betænkelighed i denne Sag, idet han yttrede, at man frygtede et Præſteherredømme. Jeg er ganſke enig med ham og troer, at han i ſaa Henſeende ikke tager feil. Det er en ganſke almindelig Mening, at naar man har med den enkelte Geiſtlige at gjøre, kan han være overmaade friſindet, liberal, human, prægtig at komme ud af det med, men har man 20 ſaadanne enkelte Medlemmer, der have alle diſſe Egenſkaber, og man bringer dem ſammen i et Raad, ſaa paaſtaae Velunderrettede, at Herſkeſygens onde Djævel tager Sæde imellem dem, og at de, ſaaledes ſamlede til et Hele, ere noget ganſke Andet, end de ere hver Enkelt for ſig". — Han frygtede med Henſyn til Udtrykkene i Forſlagets §§ 3—4, at i et Kirkeraad Majoriteten vilde trykke Minoriteten, ſaa denne [1]) kunde bevæges til Udtrædelſe; han frygtede Kirketugt („der er Fader til den ſtyggeſte Udvæxt paa det aandelige Liv; med den følger Hykleri"). Udtrykket „de Kirken tillagte Indtægter" forekom ham mistænkeligt; der maatte kun tales om Kirkens Underſtøttelſe af Staten.

Haſs anſaae Folkekirken ſom væſentlig forſkjellig fra den ſande Kirke; Folkekirken har ikke „nogen Selvſtændighed alene af den ſimple Grund foruden andre, at den nyder Underſtøttelſe af Staten, og, ſaalænge det er Tilfældet, kan den virkelig ikke gjøre ſig fri for Statens Herredømme; den ſtaaer under Statens Tilſyn, har beſtandigt gjort det og vil ved-

---

dette eller noget Forſlag af den Art blev til Lov. Derfor vil jeg indſtændig bede Thinget om at lade Forſlaget hvile, thi jeg betragter det ſom en Fjende, der veed at indſnige ſig i vor Chriſtenhed, og ſom ſkal vide at forvolde ſlette Følger. Lad Præſterne og Geiſtligheden i det Hele ved et dybigt Forhold i Menighederne og et godt Exempel ſee at binde Chriſtenheden til hinanden. Det er viſt den naturlige Maade, og det er den Vei, ſom fører til det Maal, hvorom vi Alle ere enige, det rette Maal for Sjælenes Frelſe".

[1]) In casu Grundtvigianerne.

blive at gjøre det, saalænge som denne Form bevares. Saalænge den evangelisk-lutherske Kirke, for at bruge Grundlovens Ord, staaer her som Folkekirke, kan den ikke blive fuldkommen fri og selvstændig.... Jeg troer, at vi staae i en Overgangsperiode, og at vi derfor skulle vogte os for at slaae Noget fast; jeg troer, at den juridiske Øvrighed er den bedste, Folkekirken har havt og kan faae; og siden Rigsdagen er bleven den lovgivende Magt tilligemed den juridiske Øvrighed, saa anseer jeg det for vist, at Folkekirken hidtil ikke har havt Noget at klage over, men tvertimod Meget at glæde sig over og haabe til. — Der kan jo være forskjellige Meninger om, hvorvidt under den bestaaende Tilstand Landemoderne og Menighedsraadene ere nyttige eller ikke, og om man derfor skulde have oplivet dem eller ei, men skadelige kunne de efter min Mening aldrig være. De ere ingen nye Institutioner, men gamle og overleverede. Det er derfor naturligt, at de godt kunne udvikles og forbedres, og at især Landemoderne kunde uddannes til at blive de rette Organer, af hvilke Folkekirkens Raad kunne blive meddeelte. At høre et godt Raad, især i vanskelige Sager og Stillinger, er Guld værd, og den høitærede Cultusminister har ogsaa bemærket idag, at det vilde være heldigt baade for Rigsdagen og for ham. Hvis nu den Slags Raad skulde komme til at have noget Mere at betyde, end det hidtil har havt, saa vilde jeg ønske, at en Lov maatte blive forelagt Rigsdagen, hvorved Landemodet navnlig fik sin historiske Udvikling, en saadan Udvikling, at Menigheden, Lægmændene, virkelig bleve repræsenterede der, saavelsom ogsaa, at Præsterne bleve repræsenterede der ved enkelte Medlemmer, valgte af dem selv, og at baade Præster og Lægmænd fik Stemmeret i Raadet, saa at det ikke blot bestod af Provster og Biskopper. Naar den ærede Forslagsstiller i denne Henseende har bemærket, at Landemoderne ere splittede rundt omkring i Landet, saa siger jeg: saameget bedstobedre, naar de kun skulle være raadgivende! Lad os sætte, at vi have 7 eller 10 Landemoder; i samme Forhold, som de stemme overeens eller ei, vil deres Raad fremkalde et meer eller mindre gunstigt Indtryk. Jeg kan ikke indsee, hvad det kan skade, at de faae en saadan Udvikling, naar de kun skulle være raadgivende. En anden Sag er det, hvis de skulle have besluttende Myndighed. Imod hvilkensomhelst Commission, Raadsforsamling eller Andet, der skulde tillægges Ret til at tage nogen Beslutning om Sager, som henhøre under Lovgivningsmagten, maa jeg bestemt protestere".

(Fortsættes).

Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig.

I Ugeskr.s 11te Bd. P. 127—128 meddeelte vi Beretning om dette Selskabs Stiftelse og dets første Virksomhed. Af den i Aar udgivne „Anden Beretning fra Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig" sees det, at Selskabets velsignelsesrige Virksomhed er i en betydelig og glædelig Tilvæxt. Vi tillade os af den nævnte Beretning at meddele vore Læsere Følgende.

Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig holdt sit andet offentlige Aarsmøde den 30te Juni d. A. i Flensborg. For en talrig Forsamling fra Hertugdømmets forskjellige Egne holdtes i St. Marie Kirke tvende Prædikener, en dansk af Pastor Christiansen fra Medelby og en tydsk af Provst Wald fra Kirch-Wabs, hvilke begge ere meddeelte i Beretningen. Derefter holdtes de egentlige Forhandlinger i Borgerforeningens Locale. Af Beretningen om Selskabets Virksomhed sees det, at Indtægten indtil 31te Mai 1858 ialt har udgjort henved 3000 Rd. Antallet af de ved Selskabet i det andet Aar af dets Bestaaen udbredte hellige Skrifter beløb sig til 1356 (640 Bibler og 716 Nye Test.). Antallet af Medlemmer er voxet betydelig, navnlig derved, at det hidtilværende Bibelselskab for Hadersleb og Omegn som et Hjælpeselskab har sluttet sig til det (dette Hadersleb'ske Bibelselskab har i sin 5-aarige Bestaaen udbredt 4664 hellige Skrifter, nemlig 475 Bibler og 4189 N. T.). Ligeledes har Brødremenigheden i Christiansfeldt, hvis Virksomhed for den hellige Skrifts Udbredelse strækker sig ikke blot til Slesvig, men ind i Nørrejylland, sluttet sig til Bibelselskabet for Slesvig, mod at afgive til det Halvdelen af de i Menigheden (ifølge dens Forfatning kun som Collekter) indkommende Bidrag til Biblers Anskaffelse. Beretningen giver en Udsigt over Udbredelsen af hellige Skrifter i de enkelte Sogne i Hertugdømmet, samt meddeler tvende Aktstykker, nemlig en Skrivelse fra det slesvigske Ministerium til Bibelselskabets Bestyrelse (indeholdende en Tilkjendegivelse af Hs. Majestæt Kongens allernaadigste Tilfredshed med Selskabets Fremgang og Ønske for dets fremtidige Virksomhed), og en Skrivelse til det „britiske og udenlandske Bibelselskab" i London fra Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig.

Den foreliggende anden Beretning stadfæster paa det Glædeligste Rigtigheden af, hvad der yttres i Skrivelsen til det britiske Bibelselskab, at Bibelselskabet for Hertugdømmet Slesvig „baade ved Forøgelsen af dets Medlemmers Antal

og ved de stedse indkommende Bidrag og Gaver, hvorved der vises en Deeltagelse for denne Sag fra Menighedernes Side, som neppe tidligere i det Mindste i saa stor Almindelighed har fundet Sted i Hertugdømmet, afgiver et factisk og derved, som det synes, ubestrideligt Vidnesbyrd om, at christelig Tro, forenet med Kjærlighed til Guds Ord og Lyst til at deelagtiggjøre Andre i dets Velsignelser, ingenlunde er aftaget i Landets Menigheder".

Af et Brev.

— At selv vor i det Hele taget gode og nøiagtige Oversættelse af det nye Testamente endnu trænger til mangen en Rettelse, vil jeg dog oplyse med et lille Exempel. For nogen Tid siden havde jeg en lang Samtale med en Smed, der ikke vilde gaae til Alters, fordi han ansaae sig forurettet af en af Bymændene. Da jeg i den Anledning blandt meget andet foreholdt ham, at han jo dog som Christen skulde tilgive sin Modstander, svarede han, at det kunde han ikke gjøre for sin Samvittigheds Skyld, eftersom Guds eget Ord tilholdt ham at straffe ham; og da jeg noget forundret spurgte ham om, hvor det stod, henviste han til Luc. 17, 3, hvor der unægtelig staaer: dersom din Broder synder imod dig, straf ham! Al den Umage, jeg gjorde mig for at overbevise ham om, at Meningen af dette Sted ikke er den, at en Christen skal tage sig selv til Rette, men at han, naar hans Broder gjør ham Uret, skal foreholde ham det, og naar han erkjender sin Uret, tilgive ham det, var forgjæves; han holdt sig til hvad der stod, og han kunde ikke Græsk.

Den samme Smed har i Henhold til Loven af 2den Mai 1855 taget sin Søn ud af Skolen, fordi han ikke vilde, at hans Børn skulde gaae i Skole med den Mands Børn, af hvem han mener sig forurettet. Drengen har nu Confirmationsalderen, men var ved sidste Examen saa ringe i Kundskab, at jeg ikke kunde antage ham til Forberedelse. Da imidlertid Drengen har gode Evner, tilbød jeg Faderen, at jeg dog vilde antage ham, naar han saa vilde lade ham søge Skolen i Vinter. Dette vilde han imidlertid paa ingen Maade og erklærede tilsidst, at hellere, end at dette skulde skee, skulde hans Søn aldrig confirmeres; han kunde jo alligevel faae alle borgerlige Rettigheder, ja endog blive Rigsdagsmand. Det hjalp ikke, at jeg i halvanden Time i al Venlighed søgte at lægge ham paa Hjerte, om han maaskee dog ikke gjorde Uret

imod sit Barn; han blev ved sit: han kan alligevel blive Rigsdagsmand!

Den 28de Octb. 1858. . b.

Dr. Morten Luthers store Katechismus. Oversat efter Grundtexten af **P. C. Friedenreich**, ordineret Katechet. Anden Udgave. Kbhvn. 1858. Steen. (168 Sider; Priis indb. 52 ß.). — I Ugeskr.s 6te Bd. P. 143—144 anmeldte vi første Udgave af dette fortjenstlige Skrift. Da denne imidlertid var trykt med latinske Typer, hvorved dens Benyttelse til Skolebrug eller til Læsning af Folket hindredes noget, maa det anses henstigtsmæssigt, at Forf. nu har besørget den foreliggende priisbilligere Udgave med danske Typer. Vi henlede særlig Religionslæreres Opmærksomhed paa den som et særdeles brugbart Hjælpemiddel ved Religionsunderviisningen, navnlig hvor Balslevs Katechismus er indført. — Forf. oplyser i Forordet, at han under en omhyggelig Prøvelse af sit tidligere Arbeide, tillige har taget Hensyn til de sparsomme Bemærkninger, der andetstedsfra have været ham meddeelte. Nærværende Anmelder tillader sig at fremføre et Par ubetydelige Bemærkninger, som der maaskee kunde tages Hensyn til ved et nyt Oplag af den omhyggelige Oversættelse. Hvor der er et pronominalt Object, er dette undertiden sat foran Prædicatet, medens det vel rettere sættes bagefter. „Caſele", P. 87, betyder Messehagel. Luthers spogende Udtryk, P. 10: „Es gehet an dünken und gespannen Tuch viel ab", hvilket Overs. giver ved: „i tyndt og udspændt Tøi fattes altid meget" (i 1ste Udgave: „thi paa tyndt og udspændt Tøi tabes altid meget"), er neppe gjengivet rigtigt („Dünken" staaer nemlig hos Luther som et Substantiv). Det billedlige Udtryk er taget fra Handelen, naar Kræmmere, ved at strække Tøiet, idet de maale, give for knapt Alenmaal. Det kunde maaskee oversættes: „Paa Indbildskhed og udspilet (strakt) Tøi gaaer ikke Lidet tabt (maa der slaaes endeel af)" eller: „Paa Forsængelighed (forsængelig Tale) og langstrakt Tøi maa der regnes endeel fra".

Ledige Embeder. 17. Novbr. Nørre-Snede og Eistrup i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 912 Rd. — Stubbekjøbing og Maglebrucede paa Falster; Reg.s Sum 1352 Rd.

Entledigelse. 7. Novbr. Sognepræst for Stege paa Møen, Provst D. P. Smith, entlediget paa Ansøgning i Naade og med Pension, fra 1ste Decbr. at regne.

I næste Uge udkommer intet Nr. af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 52-53. Den 3die December. **1858.**

Indhold. 1. Med Hensyn til Enantiophanierne i N. T.; af I. 2. Landemodsforhandlingerne i Aalborg. 3. Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget (fortsat). 4. Literære Anmeldelser. 5 Ledige Embeder, Entledigelser og Udnævnelser.

Har Jesus tilladt eller forbudt Apostlene ved deres første Udsendelse at tage Stav med paa Veien?

Til Oplysning om Enantiophaniernes Betydning i de evangeliske Beretninger.

I „Evang. Ugeskrift" Nr. 49 d. A. har Pastor Galskjøt meddeelt nogle Bemærkninger i Anledning af en Anmeldelse i samme Ugeskrift (Nr. 44 og 45) af hans „Fiir-Evangeliet". I denne Anmeldelse var yttret: „At give en sammenhængende synoptisk Fremstilling af de evangeliske Beretninger, uden at forandre i disse, gaaer ikke an. Enantiophanierne i vore Evangelier kunne ikke hæves, uden ved at give den ene Evangelists Beretning Fortrin for den anden eller ved at foretage en Omdannelse og Sammensmeltning, hvorved en Overeensstemmelse bringes tilveie". Om denne Paastand siger Pastor Galskjøt, at han ikke kan indrømme den i dens Heelhed. Han vil i det Høieste indrømme, at der med Hensyn til de evangeliske Beretninger om de Omstændigheder, hvorunder, og de Forbindelser, hvori Herrens Ord ere frem-

sagte, findes Uovereensstemmelser, som det hidtil ikke er lykkedes at hæve, men hvoraf forresten ikke tør sluttes, at dette ingensinde skulde blive muligt (see Evang. Ugeskr. S. 362). — Med denne Indrømmelse er saaledes dog indtil videre retfærdiggjort Anmelderens „apodiktiske": det gaaer ikke an at give en sammenhængende synoptisk Fremstilling af de evangeliske Beretninger, uden at forandre i disse.

Hvad nu derimod Jesu Christi egne Udtalelser angaaer, da benægter Past. Galskjøt aldeles, at „Herren skulde have brugt andre Ord, end han ifølge Evangelisternes Antegnelser har brugt". Han har fremhævet i sit ovenmeldte Værk, hvorledes han har stadigt holdt sig til Evangeliernes egne Ord, navnlig uden Udelukkelse af eller Forandring i noget Ord, som er talet af Jesus selv. Det er nemlig Past. G.s Mening, at Herrens Ord, saaledes som de ere meddeelte hos de forskjellige Evangelister, vel kunne være gjengivne i forskjellig (fuldstændigere eller ufuldstændigere, tydeligere eller dunklere) Form, men ikke anderledes, end at de støtte og fuldstændiggjøre hverandre. I andet Tilfælde, dersom der mellem Jesu Udsagn, saaledes som de ere anførte i Evangelierne, skulde findes en Modsigelse, ligegyldigt, om større eller mindre, men saa aabenbar, at det vilde være umuligt at nægte den, maatte der savnes fuld Tillid til Ordets Sandhed (a. St. 362). Om disse Paastande maa Anmelderen erklære, „at han ikke kan indrømme dem i deres Heelhed". Han indrømmer naturligviis, at Fremstillingen af Herrens Ord i Evangelierne er en saadan, hvorved man er istand til at kjende Jesu sande Lære ved nøiagtig Sammenligning og grundig Overveielse af alle de evangeliske Beretninger tilsammen; men han kan, paa Grund af den Afvigelse og Forskjellighed, hvormed Herrens Ord paa flere Steder ere gjengivne i Evangelierne, ikke indrømme, at man altid med Sikkerhed kan bestemme, i hvilken ordret eller bogstavelig Form de oprindeligen ere blevne fremsatte; ja, han maa paastaae, at Uovereensstemmelsen mellem de evangeliske Beretninger stundom er saa stor, at man nødes til at foretrække den ene Evangelists Gjengivelse af Herrens Ord fremfor den andens Fremstilling af disse, eller at man maa lægge til eller tage fra — med eet Ord forandre i — de evangeliske Beretninger, naar man i en harmonistisk Fremstilling vil gjengive dem paa en tilfredsstillende og hensigtsmæssig Maade.

Vanskeligheden af i mange Tilfælde at bestemme, i hvilken Form Herrens Ord oprindeligen ere blevne fremsatte, er allerede en Følge af den Omstændighed, at vi ikke besidde Herrens

Ord optegnede i det Sprog, hvori de af ham ere blevne fremsatte, men vi derimod ere henviste til Skrifter, hvor de ere meddeelte i et Sprog, der ved sin hele Aand og Structur i den Grad adskiller sig fra det Idiom, hvoraf Jesus maa antages i Almindelighed at have betjent sig, at en fuldkommen ordret Oversættelse neppe var mulig. Naar Evangelisterne og Apostlen Paulus lade Jesus ved Nadverens Indstiftelse sige: *τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα μου* eller *τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα*, da have de jo ved dette *ἐστί*, hvilket er bleven tillagt saa forskjellig og afvigende Betydning, tilføiet Noget, som Jesus ikke har sagt, dersom han, hvad der dog maa antages for sandsynligt, har ved hiin Leilighed udtrykt sig i det aramaiske Sprog. Om han nu desuden har sagt הוּא בְּשָׂרִי eller (rimeligere) הוּא גוּפִי eller זֶה הוּא גוּפִי, hvo vil kunne med Sikkerhed afgjøre dette? — Ligesom vi ved mange Varianter i det N. T.s græske Text finde udvortes og indvortes ligevægtige Grunde for de afvigende Læsemaader (— uden at vi forresten derfor opgive vor Tillid til Textens dogmatiske Integritet —), saaledes befinde vi os i en lignende Uvished ved flere Leiligheder, hvor der kan være Spørgsmaal om, i hvilken Form Jesus oprindeligen har fremsat Udsagn, der nu findes gjengivne paa forskjellig Maade i Evangelierne.

Dersom de evangeliske Beretningers Gjengivelse af Herrens Ord endogsaa havde sluttet sig saa nøie til disse, som troe Oversættelser, meddeelte af forskjellige Personer, pleie at slutte sig til deres Original, vilde det dog ikke have manglet paa Uovereensstemmelse, som i meer eller mindre kjendelig Grad vilde røbe en forskjellig modificeret Opfattelse af Jesu Udtalelser. Men nu finde vi, at det Forhold, som Evangelisterne have indtaget med Hensyn til Herrens Udsagn, er af langt friere Art, end det, som en Oversætter pleier at indtage med Hensyn til den originale Text [1]). Om man endogsaa med den sædvanlige Evangelieharmonistik vil antage, at den Forskjellighed, hvormed Herrens Ord findes gjengivne i Evangelierne, væsentligen indskrænker sig til, at den ene Evangelist har meddeelt dem fuldstændigere, den anden kortere, saa at man, hvor Herrens Yttringer forresten maae antages at være blevne sagte ved den samme Tid, til de samme Personer, under de samme Omstændigheder, kun behøver at udfylde den

[1]) Det Samme er Tilfældet med Apostlen Paulus. Smlg. den forskjellige Form, hvori denne Apostel meddeler Herrens Ord, da han aabenbarede sig for ham paa Veien til Damascus, i Ap. G. 22, 8 ff. og i Ap. G. 26, 14 ff

kortere og ufuldstændigere Angivelse efter den fuldstændigere og udførligere, for at erholde Herrens Udtalelser i den sande og oprindelige Form: saa vidner dog altid den ommeldte Forskjellighed om, at Evangelisternes Subjektivitet enten bevidst eller ubevidst har øvet en ombannende Indflydelse paa det historisk givne Objekt. Naar Matthæus 5, 3 lader Jesus sige: „Salige ere de Fattige i Aanden", Lucas derimod 6, 20: „Salige ere de Fattige", og deraf skal følge, at Herrens Ord oprindeligen have været sagte i den første, fuldstændigere Form, da har enten Lucas ikke kjendt Tilsætningen: „i Aanden", eller han har med Forsæt udeladt den. Eller dersom Jesus i Bjergprædikenen har indskrænket sig til at sige: „Salige ere de Fattige", men Matthæus har vidst, at han ved en anden Leilighed har sagt: „Salige ere de Fattige i Aanden", og derfor har tilføiet de sidste Ord i sin Relation om Bjergprædikenen, da har Matthæus ved denne Leilighed lagt Jesus disse Ord i Munden, skjøndt de ikke dengang ere blevne sagte. Ifølge Matth. 12, 39. 40 skal Jesus i Anledning af Pharisæernes og Sadducæernes Opfordring: „vi ville see et Tegn af Dig", have sagt: „denne onde Slægt skal der ikke gives noget Tegn uden Jonas's, Prophetens Tegn; thi ligesom Jonas var i Søeuhyrets Bug i tre Dage og tre Nætter, saaledes skal Menneskens Søn være i Jordens Skjød tre Dage og tre Nætter. Mændene af Ninive etc.". Derimod lyde hans Ord ved den samme Leilighed saaledes hos Lucas (11, 29. 30): „der skal ikke gives denne onde Slægt et andet Tegn, end Jonas's. Thi som Jonas var et Tegn for de Niniviter, saaledes skal ogsaa Menneskens Søn være det for denne Slægt". Hvorfor har Lucas gjengivet Herrens Ord i den sidste, kortere Form, naar de dog vare fremsatte saaledes, som Matthæus har berettet? Eller har Matthæus tilføiet Jesu oprindelige Ord en nærmere Forklaring, uagtet Jesus har talet saaledes, som Lucas har berettet hans Ord? Det Sidste synes Past. Galskjøt at have antaget, naar han i Fiirevangeliet S. 131 f. gjengiver den evangeliske Beretning saaledes: ... „denne Slægt skal intet Tegn gives uden Jonas's, Prophetens Tegn; thi ligesom Jonas var de Niniviter et Tegn, saa skal og Menneskens Søn være for denne Slægt; ligesom nemlig Jonas i tre Døgn var i Søeuhyrets Bug, saaledes skulde Menneskens Søn i tre Døgn være i Jordens Skjød. — De Mænd af Ninive etc.". Værlingen af videre og tættere Tryk tilkjendegiver, at Udgiveren maa have betragtet Matthæi Ord under det angivne Synspunkt; men hos Matthæus findes

disse Ord som Herrens egne Ord, og Past. Galskjøt har tilladt sig den Forandring, at oversætte: οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρωπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ved: „saaledes skulde Menneskens Søn i tre Døgn være i Jordens Skjød". Men naar der spørges om, hvad Herren ved den givne Leilighed har sagt, da er denne Forandring ingenlunde uden Betydning, hvorom Commentatorernes forskjellige Udlægninger kunne give Oplysning. Der findes i de evangeliske Beretninger paa mangfoldige Steder lignende Uovereensstemmelser i Gjengivelsen af Herrens Ord. Dersom man da vil fremstille disse, ikke efter denne eller hiin Evangelists Beretning, men saaledes som de maae antages at være blevne sagte i Virkeligheden af Herren — og det er jo dog dette Maal, som Evangelieharmonistiken sætter sig —, maa man som sagt enten foretrække den ene Evangelists Beretning for den andens, eller man maa foretage (naturligviis ikke vilkaarlige, men paa nøagtig Sammenligning og grundig Overveielse af Evangelisternes samtlige Antegnelser støttede) Forandringer i de evangeliske Beretninger overhovedet. I den ommeldte Anmeldelse af Past. G.s Skrift var dette oplyst exempelviis ved Henviisning til Matth. 10, 9. 10. Marc. 6, 8. Luc. 9, 3. I sine Forskrifter til de tolv Apostle ved deres første Udsendelse, lade de to Evangelister, Matthæus og Lucas, Herren blandt Andet sige, at Apostlene „skulde ikke tage Stav med paa Veien", medens Marcus derimod beretter, at „han bød dem, at de ikke skulde tage Noget med paa Veien uden alene en Stav (εἰ μὴ ῥάβδον μόνον). Det er klart, at denne Differents ikke har nogen stor Betydning for det væsentlige Indhold af Herrens Forskrifter ved denne Leilighed. Meningen er jo umiskjendeligen den, at Apostlene skulde ikke udstrække Omsorgen for deres Reise-Udrustninger udover det Nødvendigste. Den Tanke: „I skulle ikke besvære Eder med noget Unødvendigt" kunde jo udtrykkes ligesaagodt ved at sige: „ikke engang en Stav", som ved at sige: „i det Høieste kun en Stav"[1]). Men Stedet bliver af Vigtighed for det Spørgsmaal, om Evangelisterne kunne antages overalt at have gjengivet Jesu Ord aldeles i den Form, hvori de ere blevne sagte af ham (forsaavidt, som sagt, dette var muligt ved Oversættelsen af hans Ord fra et Sprog — det aramaiske — til et andet, det græske), eller om deres (eller deres Hjemmelsmænds) subjektive Opfattelse af disses Indhold har yttret nogen omdannende Indflydelse paa

[1]) Ebrard, Wiss. Kritik der ev. Gesch. (1ste Ausg.), S. 463.

deres Gjengivelse. Medens man nemlig i mange Tilfælde kan skjule for sig selv Tilstaaelsen af det tidstnævnte Alternativ ved f. Ex. at supplere det, der mangler i Jesu Udsagn hos den ene Evangelist ved den fuldstændigere eller nøiere Beretning hos den anden, er her et Tilfælde, hvor denne Udvei er lukket. Om endogsaa Enantiophanien reduceres til den ovenangivne Grændse, bliver der dog altid den Forskjel, at ifølge Marcus har Jesus *tilladt*, ifølge Matthæus og Lucas *forbudt* Apostlene at tage Stav med paa Veien. Jesus kan dog i Virkeligheden kun have sagt *enten* det Ene *eller* det Andet. Enten har Jesus fremsat Forskriften om, at Apostlene ikke skulde besvære sig med noget unødvendigt Reiseapparat, i den strengere Form, som findes meddeelt af Matthæus og Lucas, og Marcus (eller, om man vil, den Tradition, som Marcus fulgte) har da ved at mildne Forbudet troet at udtrykke Jesu rette Mening; eller Jesus har fremsat Forskriften i den mildere Form, og da have Matthæus og Lucas (eller deres Hjemmelsmænd) meent at gjengive hans Forskrift i den hensigtsmæssigste Form ved at udstrække Forbudet mod de overflødige Reiseformødenheder indtil Staven. Man kan nu have Grund til at foretrække den ene Evangelists Fremstilling for den andens og f. Ex. ved Overveielse af, at Jesus ved Forskriften til de 70 Disciple i Luc. 10, 4 ikke forbyder Medtagelsen af Stav, eller af andre Hensyn finde det rimeligere, at Jesu Ord ved denne Leilighed ere blevne meddeelte mindre nøiagtigen hos Matthæus og Lucas end hos Marcus; eller man kan give Fremstillingen hos Matthæus og Marcus Fortrinnet, paa Grund af, at Indrømmelsen af at medtage Stav synes at rose en formildende Udlægning af Jesu Forskrift fra Referentens Side. Men Evangelieharmonisten kan ikke forene de forskjellige Beretninger om Herrens Ord ved denne Leilighed, uden at forandre i dem, eller han maa foretrække den ene Beretning og tilsidesætte den anden. Dette mener alligevel Past. Galskjøt, at han ikke har gjort. Han har ved Beretningen om *de Tolvs Udsendelse* ladet Jesus sige: „Tager Intet med paa Veien, hverken Stave eller Taske osv."; derimod har han ved Fortællingen om *de 70 Disciples* Udsendelse indflettet Marc. 6, 8: „Og han bød dem, at de skulde Intet tage med paa Reisen uden alene en Stav". Men Marcus beretter jo aldeles Intet om, at Jesus har udsendt 70 Disciple. Hvorledes kan man da være berettiget til at henføre de Ord, hvilke Jesus ifølge Marcus har sagt, dengang han udsendte de tolv Apostle, til et ganske andet Factum, hvorom der ikke findes ringeste Antydning i hans

Evangelium? Dersom Marcus har kjendt den Beretning, som nu kun læses hos Lucas, om de 70 Disciple og har fra Jesu ved disses Udsendelse meddeelte Forskrifter sluttet sig til, at Jesus, siden han ved denne Leilighed ikke omtalede Forbudet mod at medtage Stav, maa have udtrykt sig ved Udsendelsen af de tolv Apostle, saaledes som han nu beretter det i sit Evangelium, da har jo dog denne Evangelist tilladt sig at anføre Herrens Ord anderledes, end de virkelig dengang bleve sagte. Anmelderen kan forresten foreslaae en simplere Udvei til at hæve den her omhandlede Modsigelse, men som rigtignok ligesaalidt er ny, som den er sikker. Hvad der ovenfor er blevet sagt om hiint Enten — eller, der her maa være afgjørende, har dog kun Gyldighed under Forudsætning af, at Læsemaaden ῥάβδον er den rigtige Læsemaade enten hos begge Evangelisterne, som have det absolute Forbud mod Medtagelse af Stav, eller i al Fald hos den ene af dem. Nu forholder det sig imidlertid saaledes, at mange kritiske Vidner baade Matth. 10, 10 og Luc. 9, 3 have Læsemaaden ῥάβδους, (medens andre have Pluralisformen paa det ene Sted, Singularisformen paa det andet Sted). Dersom da Jesus har forbudt Apostlene at medtage „Stave", og dette forklares i den Forstand, at enhver af dem ikke skulde medtage to eller flere Stave, saa er der unægteligen ingen Modsigelse mellem Evangelisternes Beretninger, idet Marci εἰ μὴ ῥάβδον μόνον i saa Tilfælde kun „støtter og fuldstændiggjør" de andre Evangelisters Meddelelse. Men omendogsaa Harmonistiken ved en saadan Exegese kan tiltvinge sig Indrømmelsen: „det gaaer an!", tillader dog Textkritiken ikke at benytte den foreslaaede Udvei, fordi det er aabenbart, at Læsemaaden ῥάβδους er opkommet, om ikke netop i hiin harmonistiske Tendents, saa dog af en vis Conformitetsstræben, navnlig Matth. 9, 10, hvor man efter Pluralisformerne μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα syntes at burde forandre μηδὲ ῥάβδον til μηδὲ ῥάβδους. Efter Reglen, at den Læsemaade bør ansees for den ægte, af hvilken de andres Oprindelse bedst kan forklares, skulde Anmelderen være tilbøielig til med Meyer (Exeget. Hdb.) at anseе ῥάβδον for den rigtige Læsemaade hos Matthæus, ligesom ῥάβδους for den rigtige Læsemaade Luc. 9, 3 (hvor ῥάβδον kan være opkommen af en lignende Conformitetsstræben, paa Grund af de tilstødende Singularisformer: πήραν, ἄρτον, ἀργύριον). Dog læser Tischendorf Matth. 10, 9 ῥάβδους, Luc. 9, 3 ῥάβδον.

Evangelieharmonistikens Bestræbelse for at bringe de evangeliske Beretninger og navnlig da Herrens Udsagn i en saadan

Forbindelse, hvorved der vindes en overskuelig Enhed, som maa tjene til at understøtte Troen paa de skriftlige Documenters Paalidelighed, til hvilke vi ere henviste som de egentlige Kundskabskilder for den christelige Religion i dens sande og oprindelige Skikkelse, kan i sig selv ikke være udsat for nogen Mistydning med Hensyn til det Sindelag, hvorfra hiin Bestræbelse har sit Udspring. Derimod paatrænger der sig let den Ukyndige Tanken om, at man kun af Mangel paa Kjærlighed og Ærbødighed for Christendommen og dens hellige Bøger kan anvende Tid og Flid for at opsøge alle de Uovereensstemmelser, Forskjelligheder, Modsigelser, som kunne findes i Evangelieskrifterne. Denne Mistanke er dog kun begrundet, hvor den sidstnævnte Bestræbelse gaaer ud paa at anvende Resultatet af sine Forskninger til Bestridelse af Christendommens Sandhed og Paalideligheden af de evangeliske Skrifter som troværdige Kundskabskilder overhovedet. Den er derimod uberettiget ligeoverfor en Kritik, der ingenlunde sætter sit sidste Maal i hiint tilsyneladende negative Udbytte, men derimod stiller sit Arbeide under et Synspunkt, der hverken er meer eller mindre end det samme, som Harmonistiken vedkjender sig. Thi ligesom denne ved sin Bestræbelse for at bringe de forskjellige Meddelelser, som indeholdes i de evangeliske Beretninger, under et overskueligt og sammenhængende Schema, dog ikke kan finde nogen egentlig Tilfredsstillelse ved sit Værk, uden under Forudsætning af, at derved vindes en bedre Indsigt i Christi sande Historie, en klarere og rigtigere Kundskab om Alt, hvad Jesus Christus virkelig har gjort og sagt, og om alle de Begivenheder, som ledsagede hans Fremtrædelse i Verden, saaledes er det netop dette Haab og denne Forudsætning, hvoraf den sande Evangelie-Kritik ledes, om den endogsaa ofte nødes til at forstyrre Tilliden til mange af de Forestillinger, hvilke en mere velmeent end velbegrundet Harmonistik har skaffet Indgang eller søger at understøtte. Først ved Kritikens Hjælp lykkedes det at afryste hiin mechaniske Inspirationstheorie, der i saa lang Tid havde forhindret en sund og fornuftig Fortolkning af de hellige Skrifter; først ved dens Forskninger har det været muligt at skaffe de Oplysninger, f. Ex. om Evangeliernes særegne Beskaffenhed, Plan og Anlæg, hvilke selv den nyere Harmonistik veed at benytte, og hvorved denne i flere Henseender udmærker sig fremfor de harmonistiske Forsøg fra ældre Tider. Men fordi Kritiken saaledes sætter sig til Maal at tjene Harmonistiken i dennes høiere og høieste Betydning[1]), derfor er den nødt til at polemisere imod en saadan

[1]) Den, som Schleiermacher vel egentlig tænkte paa, da han skrev: „Wir

Harmoniſtik, ſom er gjennemført i Paſtor Galſkjots „Fiir-Evangeliet“. Man kan nære en oprigtig Høiagtelſe for det Sindelag, hvorfra Beſlutningen til at affatte et ſaadant Værk er udgaaet; man kan anerkjende den Lærdom, Flid og mange andre gode Egenſkaber, om hvilke dets Udførelſe vidner. Man vil maaſkee paa flere Maader kunne finde Anledning til at benytte dets Veiledning med Frugt og Nytte. Det er rimeligt, at de, ſom have ſammenſtillet Paſt. Galſkjots Værk med endeel lignende i vor Literatur, der dog kun ere at betragte ſom udførligere Bibelhiſtorier, ikke have forſtaaet eller rigtigen vurderet hans Beſtræbelſe, ſom netop er gaaet ud paa, at gjengive de evangeliſke Beretninger i ſammenhængende Overſigt med en Nøiagtighed og Fuldſtændighed, hvilken andre ſaakaldte Evangelieharmonier ikke have kunnet opviſe. Men dette hans Værks formelle Fortrin er ogſaa dets reelle Mangel. Det forholder ſig med hans Arbeide, ſom med et Portrait, hvori Nogen vilde optage alle de Eiendommeligheder og Særegenheder, hvorved fire Portraiter af den ſamme Perſon adſkilte ſig fra hverandre, paa Grund af at de vare udførte af forſkjellige Meſtere, blandt hvilke nogle endog ſelv havde arbeidet efter Copier. Troer man virkelig, at derved vilde vindes et Billede, ſom med ſtørre Sandhed fremſtillede den Afbildede? Eller vilde ikke et ſaaledes udført Billede blive aldeles forfeilet og unaturligt? Det kan for Kunſtkjenderen være intereſſant med Lupen for Øie at efterſøge alle disſe ſmaae daguerreotyperede Træk, ſom ikke uden Sindrighed vare blevne anbragte og fordeelte til et Slags Hele; men enhver Skitze, der med Troſkab i ſtore og almindelige Træk gjengiver den Grundtypus, ſom findes i de fire ældre Billeder, vil være en heldigere og henſigtsmæſſigere Fremſtilling end hiint med ſaa ſtor Møie udarbeidede Moſaikſtykke.

I.

müſſen ſuchen das Chriſtenthum, wie es anfangs ohne die Urkunden beſtanden hat, auch wieder von ihnen unabhängig zu machen“, — eller, ſom Gaß tydeligere omſkriver ſin Vens Ord: „das Chriſtenthum unabhängig von ſeinen Urkunden herzuſtellen, wie es urſprünglich vor denſelben vorhanden geweſen ſei“. Schl. u. G.s Briefwechſel, S. 17. „Aber, wie lange wird es noch dauern“ — tilføier Gaß — „ehe unſere Religionslehrer ſo weit kommen, und in welche unendliche Perſpektive wird ſich die Hoffnung verziehen, ſo etwas könne je einmal bei dem großem Hauſe unſerer Chriſten realiſirt werden“. At Gaß forreſten ikke var blind for, hvorledes hine Ytringer maatte kunne blive misforſtaaede og misbrugte, ſeer man af hans øvrige tilføiede Bemærkninger.

Landemodsforhandlingerne i Aalborg [1]).

Torsdagen d. 8de Juli d. A. holdtes det udvidede Landemode i Aalborg. Efter „Dansk K.-T." Nr. 36—37 d. A. meddele vi følgende Udsigt over Forhandligerne. Der forelaae sex Forslag, af hvilke de fire bleve gjorte til Gjenstand for Forhandling. 1) Fra ti Præster og to theol. Candidater var der indgivet et Forslag om en Udvidelse af Bestemmelserne i Loven af 13de April 1851, saa borgerligt Ægteskab ogsaa kom til at gjælde, hvor Ægteskab indgaaes af Fraskilte, der høre til Folkekirken. Efter en udførlig Discussion vedtog Landemodet, med 6 Stemmer mod 2: „Landemodet beslutter at indgaae til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet med underdanigst Andragende om, at Loven af 13de April 1851 om borgerligt Ægteskab maa søges udvidet til at gjælde Fraskilte i Folkekirken, saaledes at det ikke kan paalægges nogen Præst som Pligt at indvie et saadant Ægteskab". 2) Derefter forhandledes om et af de samme ti Præster undertegnet Forslag om, ad administrativ Vei at faae udvirket, at det bliver Enhvers Pligt, under bestemte Former, at anmelde saavel sin Udtrædelse af Folkekirken, som sin Tilbagetræden til samme. Efterat dette Forslag eenstemmig var vedtaget af Forsamlingen, vedtog Landemodet ligeledes eenstemmig, at indgaae til Kirkeministeriet med et Andragende om, at der i Overeensstemmelse med Grundlovens § 83 snarest muligt maatte tilveiebringes en Dissenterlov, men at der ialfald foreløbig og, om det saaledes skee kan, ved administrativ Foranstaltning maatte vorde sørget for, at Enhver, der agter at udtræde af Folkekirken eller atter begjærer at indtræde i samme, under nærmere bestemte Former har at gjøre Anmeldelse desangaaende. 3) Ifølge et skriftligt Forslag af Past. Schaumburg vedtoges det af Forsamlingen, at Provsterne overtage iblandt de øvrige Expenser herefter at føre en Rubrik for frivillige Gaver til trængende Præstedøttre

[1]) Fra en Deeltager i Landemodsforhandlingerne er der i et Inserat til Ugeskriftet anket over den store Uligheb, der har fundet Sted ved Meddelelsen i Landemodsacten om de holdte Foredrag (idet Biskoppens Ytringer ere meddeelte næsten in extenso, Provsternes meget forkortede, og Præsternes næsten slet ikke), saa at det givne Referat ikke giver noget tilfredsstillende Billede af de virkelige Forhandlinger. Skjøndt det tilsendte Inserat ikke i sin Heelhed kunde optages, har Udgiveren dog troet at burde bringe denne Sag paa Omtale.

af Stiftet, ligesom der nedsattes en Comitee (Stiftsprovst With, Past. Schaumburg og Past. Gad), hvilken det overdroges nærmere at bearbeide det gjorte Forslag og dette hele Anliggende og derom at gjøre Indstilling til næste Landemode. 4) Capellan Boggild foreslog og motiverede, i Henhold til en af ham gjort skriftlig Anmeldelse, at Landemodet skulde anbefale Afskaffelse af Absolutionen ved det offentlige Skriftemaal, forsaavidt Communicanterne ikke selv begjærede en saadan i Henhold til en frivillig af dem aflagt personlig Syndsbekjendelse, saa at Skriftetalen altsaa i Reglen vilde komme til at ende med et almindeligt Velsignelsesønske. Efter en kort Discussion vedtog Landemodet eenstemmig, — idet man forøvrigt erkjendte, at Spørgsmaalet her ikke var uddebateret eller formedelst Tiden kunde uddebateres —, ikke at indgive noget Andragende i den foreslaaede Retning.

Kirkeforfatningssagens Behandling i Folkethinget 1858.

(Forsat).

I Modet den 23de Octbr. talte først Schiern for Forslaget. Han efterviste, at der i Grundlovens § 80 indeholdes et Grundlovsbud, idet han deels fremhævede Analogien fra andre §'er i Grundloven, deels mindede om et Punkt i den grundlovgivende Rigsforsamlings Historie, der tydelig viste, „at det var Meningen, at der her skulde gives en Lov. Det var i Slutningen af den grundlovgivende Rigsforsamling, at Udvalget foreslog at tilføie en Bestemmelse, der gik ud paa, at der „snarest mulig skulde gives Love" om forskjellige, særskilt nævnte Gjenstande, og en af disse var netop en Lov om Folkekirkens Ordning. Dengang omtalte den daværende Ordfører for Udvalget, den nuværende ærede Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet, disse saaledes forudforkyndte Love som „Love, som snarest mulig maatte ønskes at udkomme, og som der allerede i Forfatningen indeholdes Antydning om eller Bebudelse af"; de omtaltes af Geheimeraad Ørsted som „Supplementer til Par-

grapher i Grundloven selv"; de omtaltes af den daværende Cultusminister som „andre Love, der efter tidligere Antydninger i Grundloven høre til for at føre os over i den almindelige Orden og Statsskik, som i Grundloven er tilsigtet". Da man derefter paa den grundlovgivende Rigsforsamling endeligen stemte over disse Forslag, saa blev det ogsaa Tilfældet, at Rigsforsamlingen med 56 mod 37 Stemmer vedtog, at der „snareste mulig skulde gives en Lov om Folkekirkens og de fra samme afvigende Troessamfunds Forhold". Denne Paragraph fandt man vel senere Anledning til at lade udgaae — jeg skal strax tillade mig at sige hvorfor — men den anførte Stemmegivning efterlader dog ingen Tvivl om, med hvilken Mening Rigsforsamlingen har fastsat Bestemmelsen i Grundlovens § 80. Grundene, hvorfor man udelod hine udtrykkelige Ord om de Love, der snareste mulig skulde gives, vare deels den, at Udvalget havde forsømt fuldstændigen at opregne Alt, hvad der saaledes er antydet og bebudet i Grundloven, deels ogsaa og maaskee især en anden Grund. Der var nemlig dengang et Par Medlemmer, som ved den Leilighed ønskede at faae Løfter om visse andre Love tilføiede, og uagtet man ellers holdt disse borte, blev det dog Tilfældet med Hensyn til een Lov, som slet ikke var bebudet i Grundloven, at et lignende Løfte om den ogsaa gik igjennem med 50 Stemmer imod 48. Uagtet man altsaa ellers havde vedtaget alle de Indstillinger, hvorefter der snareste mulig skulde gives Love om de af selve Grundloven anerkjendte Lacuner og saaledes da ogsaa om Folkekirkens Forfatning, fandt Rigsforsamlingen sig dog tilsidst, væsentlig ledet af formelle Hensyn, foranlediget til at lade den omhandlede Paragraph udgaae, men Udvalgets Forslag om en saadan Paragraph og Afstemningen over dens enkeltviis til Afstemning satte, særskilte Punkter viser tilstrækkelig, at der ikke kan være nogen Tvivl om, at det jo var den grundlovgivende Rigsforsamlings Mening, at Folkekirkens Forfatning eller hele det i Grundlovens § 80 omhandlede Forhold skal ordnes ved Lov". — Han udtalte med Hensyn til Spørgsmaalet om Sagens Fremme, at den allerede havde virket ved den Maade, den havde været for paa i Thinget Dagen iforveien og yderligere turde ventes behandlet; man kunde maaskee antage, „at denne Sag vilde vinde derved, at man nægtede at tilstede den nogen ny Forhandling, thi det maae jo dog Alle erkjende, at enhver Kirke, ogsaa Folkekirken, maa have en Forfatning, og naar vi nu nægte Folkekirken at komme til sin Ret, at faae sin Udvikling, saa beholde vi jo det, som vi nu have, det vil sige, man be-

holder en Folkekirke aldeles undergivet de vexlende Ministre, der igjen, vel at mærke, skulle være ansvarlige for Rigsdagen, saa at det til Syvende og Sidst bliver denne Forsamling, som kommer til at give Kirken sin Udvikling og Forfatning. De Herrer, som ville nægte deres Stemme til ethvert Kirkeraad, gjøre os til Kirkeraad, vi blive det øverste Kirkeraad for Folkekirken. Saaledes har man jo i de senere Aar allerede seet ansete katholske Publicister, som Jörg, spottende fremhæve den Betydning, som Statens Overgang fra den absolute til den constitutionelle Regjeringsform medførte for Kirken i Danmark, idet baade den kirkelige Lovgivning og Administration igjennem de ansvarlige Ministre nu bleve afhængige af vexlende Rigsdages Majoriteter. Jeg troer nu, at denne Forhandling, der allerede her er ført, vil kunne tjene til at belyse, at det neppe gaaer an, at vi saaledes blive en Slags øverste kirkelig Styrelse. Som dat er anerkjendt, at Rigsdagen ikke tillige kan være Høiesteret her i Landet, som det ligeledes maa anerkjendes, at vi her i Salen ikke kunne optræde som et Videnskabernes Selskab, saaledes kan denne Forsamling ikke heller træde i Stedet for noget øverste Kirkeraad, hvad den efter Grundlovens § 80 heller ikke skal".

Rimestad talte imod Forslaget. Han bemærkede, at naar det var sagt, „at man kan gaae ud af Folkekirken, da er dette let sagt, men de, der alligevel maae betale til Folkekirken, kunne dog ikke være tjente dermed; thi naar de da ville have geistlig Hjælp, maae de betale den dobbelt". Med Hensyn til Spørgsmaalet om Kirkens Forfatning, maatte han, „ligesom den ærede Cultusminister, holde for, at en saadan Forfatning bør organist voxe ud af Kirken og gaae ved Sammenhold mellem dennes Medlemmer indbyrdes, bestandig franeden opad; den bør begynde med de saakaldte Menighedsraad, eller hvad man ellers vil kalde det, med saadanne frivillige Foreninger, hvor de, som have samme religiøse Anskuelser, mødes, og derpaa bestandig udvide sig i større og større Kredse, indtil det bliver et organist Hele. Det er den eneste Maade, hvorpaa man med Gavn kan indrette et saadant Kirkeraad; prøver man det paa anden Maade, saa begynder man med at bygge fraoven, med at bygge Taget til Huset, eller man faaer blot Noget, som hænger udenpaa Kirken, uden at det faaer nogen Betydning for Kirken". Han paaviste, med Hensyn til Hages Henviisning til den reformeerte Kirke, at i Skotland havde den stærke Kirkeforfatning bevirket, at en halv Million Mennesker vare traadte ud af Statskirken og havde dannet en Frikirke. Han gik dernæst ind paa enkelte Bestemmelser i

Forslaget. Han forundrede sig over den Stilling, der var tildeelt Island i det, og spurgte, hvorfor Grønland ikke var medtaget. I Forslagets § 3 og 4 fandt han en Krænkelse af Rigsdagens Ret, idet derved Initiativet til at foreslaae Love borttoges fra begge Thingene og fra hvert enkelt Medlem; han betegnede Forslaget som grundlovstridigt, naar der ikke tilligemed det forelagdes Forslag til en Forandring af Grundlovens § 48; ligeledes fandt han Forslaget saa stridende mod Grundlovens § 55, „at Thinget alene af den Grund paa ingen Maade burde gaae ind paa et saadant Forslag". Med Hensyn til Raadets Sammensætning frygtede han det geistlige Elements Overvægt; han udtalte, at Kirkeraadet vilde blive „en Forsamling, hvori efter min Mening de Geistlige aldeles vilde faae Overhaand, thi de Geistlige holde jo altid sammen; de kunne skjændes indbyrdes, og de kunne gjerne, naar de komme sammen, hvad man har seet for ikke længe siden, komme i Totterne paa hinanden, men naar de kæmpe med de Udenforstaaende, de ikke-ordinerede Folk, saa holde de altid sammen". Han sluttede med at „henstille til de ærede Medlemmer her i Salen, som omtrent dele Mening med mig, om de ikke ligesom jeg vilde forkaste dette Forslags Overgang til 2den Behandling" [1]).

Krogh udtalte, at han havde besluttet sig til at fremlægge Lovudkastet, fordi han aldrig havde „været i Tvivl om, at vi jo maae komme til en Ordning og Afgjørelse af denne Sag, og fordi jeg var fuldkommen vis paa, at vi, efterat Kirken er kommen i en saa raadløs og vaklende Tilstand, som den efter min Overbeviisning er i, engang paa en eller anden Maade maatte tage en afgjørende Beslutning til Gunst for den. Jeg støtter mig væsentlig paa en Udtalelse af den høitærede Cultusminister, under en tidligere Forhandling af denne Sag, hvori han med det ham egne eiendommelige Overblik over disse Ting sagde, at saadan en Sag kunde ikke gaae igjennem uden efter flere Kampe og efter adskillige Aars Anstrengelser, og at det laae i Sagens Natur, at saadanne Anstrengelser maatte finde Sted. Heri saae jeg den Tanke, at man maatte begynde paa en saadan Anstrengelse, at man maatte lade disse Aars forskjellige Kampe dog engang tage en Begyndelse. Dertil synes jeg nu, at vi ere komne,

[1]) Ogsaa længere hen, i Debatten om at standse 1ste Behandling og nedsætte et Udvalg, sluttede han med de Ord: „Jeg skal derfor paa det Bestemteste tilraade de Medlemmer af Thinget, som omtrentlig dele mine Anskuelser, at de ikke lade det foreliggende Lovforslag gaae til et Udvalg".

og det er det første Skridt til at see den Sag ordnet, der venter paa sin Afgjørelse. Det har altid været tydeligt for mig, ved en Betragtning af vore kirkelige Forhold, saavel i Fortiden som i Nutiden, at Menighederne maae komme til deres Ret; de ere ikke tidligere nogensinde komne til deres Ret i de kirkelige Forhold; det maa skee engang, det kan ikke bestandig være saaledes, at en eensidig Styrelse, selv om den er geistlig, afgjør alle de Sager, der kunne fremkomme indenfor det kirkelige Gebeet og den kirkelige Ordning. Menighederne maae absolut engang komme til deres Ret, og jeg gjentager, at dette ikke er skeet. Forholdet mellem Kirke og Stat var tidligere saaledes, at der var ligesom en Grundmuur tilfælles for disse to bestandige Institutioner. Det almindelige christelige Liv støttede Statens Interesser, og Statens Interesser, Statsborgernes Rettigheder og Forpligtelser stode i nært Forhold, efter Statens Villie, til det, som var viist af Vedkommende i Retning af det Kirkelige, og til den Fordring hos Borgerne, at de vare Christne, at visse christelige og almindelig kirkelige Forpligtelser vare opfyldte. Denne Muur er nedbrudt ved Grundloven, og efter min Mening er det Ret, at Kirken er bleven overladt til sig selv. ...Staten har navnlig i Grundlovens § 84 paa en fuldstændig og tydelig Maade erklæret, at Ingen kan paa Grund af sin Troesbekjendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder, eller unddrage sig Opfyldelsen af nogen almindelig Forpligtelse. Denne yderst heldige Paragraph for Statens Vedkommende er slaaet fast, jeg vil haabe for bestandig, og Kirkens Fællesmuur med Staten er derved nedbrudt; den er ved denne Paragraph og de sideordnede Paragrapher i Grundloven falden ligesom med eet Slag; men Staten har ogsaa consequent rigtigt benyttet sig af sin Ret ved de Love, der senere ere udkomne, og som efter deres Natur kunne komme til at staae i Forbindelse med kirkelige Foranstaltninger. Staten har udtrykkelig hævdet ved disse Love, at det ikke skulde være afhængigt af nogensomhelst christelig eller kirkelig Forpligtelse, om de og de borgerlige Rettigheder og Forpligtelser traadte i Kraft, og navnlig have vi i Motiverne til Forordningen 4de Mai 1857 seet, at den Tanke ligefrem er udtalt af Regjeringen, at man tilsigter at stille det Borgerlige og Kirkelige bestandig mere og mere fra hinanden og lade ethvert stjøtte sig selv. Staten har taget Sit, og nu bede vi blot om, at den Paragraph i Grundloven, der taler om den evangelisk-lutherske Kirkes Understøttelse i Danmark, maa forstaaes saaledes, at Kirken ogsaa maa støtte

og værne navnlig om sine aandelige Goder. Man misforstaae mig ikke, naar jeg siger dette „navnlig", thi jeg veed meget godt, at vi i Lovforslaget have taget noget Mere med. Hvorfor skulde vi ikke gjøre det, naar vi troede, at vi havde Ret til at gjøre det? Dersom denne Ret senere betvivles, dersom det viser sig, at denne Ret hverken kan eller skal haandhæves, dersom den Ret, som Kirken har til mange Goder, som testamentarisk ere tillagte den, og som aldrig ere tilflydte den ved nogen Statsact, dersom det skulde vise sig, at disse Goder ikke skulde kunne bibeholdes, dersom Regjeringen og Rigsdagen ifølge den Lovmæssighed, hvormed denne Institution altid vil handle, vil sætte disse Indtægter, disse jordiske Ting, hvad jeg nu skal kalde dem, som ere henlagte til Kirken og Kirkens Lærerstand, under andre Forhold, vil lade dem behandle paa en anden Maade, nu vel, det bliver den lovgivende Magts Sag". — Han talte dernæst imod den Stilling, man havde foreslaaet at give Landemoderne og Menighedsraadene i Kirkeforfatningssagen. Om Menighedsraadene bemærkede han: „Jeg kan ikke nægte, at jeg er kommen til at staae i en ikke ubetydelig Opposition til den høitærede Cultusminister med Hensyn til hans Opfattelse af denne Sag om Menighedsraadene; thi vel er det vist, at der stiftet over 250 Menighedsraad i Landet, og maaskee flere i den senere Tid — mit eget er i alt Fald kommet til —, men jeg troer dog bestemt at kunne sige, at den største Deel af disse Menighedsraad endnu ikke ere ret traadte i Live, at en stor Deel af dem endnu er i en svævende og vaklende Tilstand, hvor ingen af Parterne vide, hvad de skulle gjøre ud af det, og det, fordi der kun kan komme Noget ud af Sligt, naar en saadan Stemning i Kirkens almindelige Sager og i det kirkelige Livs Udvikling er tilstede, at det kan danne, om jeg saa maa sige, en Blomst og en Frugt, som en høiærværdig Biskop har sagt, hvilket jeg synes er fuldkommen rigtigt. Et godt Menighedsraad er meget vanskeligere at faae frem end et Kirkeraad; det Ene er en Form for at afgive Raad om kirkelige Anliggender i Almindelighed, og det Andet har en indre, jeg turde næsten sige, hvis man ikke vil smile af det, sjælelig Charakteer; det er noget meget mere Udmærket. Disse 250 Menighedsraad ere endnu langtfra at skulle sætte Blomster og bære Frugt, den vil rimeligviis udeblive en lang Tid endnu, men jeg synes ikke, at jeg kan, og i ethvert Tilfælde vilde jeg nødig, tyde den ærede Cultusministers Ord om de flere Aars Kampe og Anstrengelser saaledes, at der dermed skulde være forbundet den Tanke, at Kirkeraadet eller en gyldig Form

for kirkelige Sagers Behandling først skulde fremkomme, naar Menighedsraadene vare organiserede rundt omkring i hele Landet". Han efterviste dernæst det Ugrundede i det befrygtede geistlige Overgreb, og imodegik sluttelig nogle af Fischer og Barfod fremførte Bemærkninger.

Tscherning begyndte med at forudskikke den Erklæring: „Af dette Lovforslag er jeg en afgjort Modstander, og de ærede Forslagsstillere have selv Skyld i, at jeg er bleven en Modstander af Forslaget; jeg gav dem et Raad for faa Dage siden, og havde de fulgt dette Raad, saa havde dette Forslag været meget anderledes og foreligget paa en langt heldigere Maade. Jeg har sagt dem: Lad Tienden komme ind i Finantsloven som en Statsindtægt; — saalænge dette ikke skeer, kunne de ikke her vinde Tillid for nogensomhelst Kirkeforfatning, det kan kun skee under den Forudsætning, at den ikke skal angaae verdslige Ting". — Han udtalte sig dernæst om Folkekirkens Begreb og dens Stilling til Staten. „Det, der bestemte mig til at begjære Ordet, var den Udtalelse om, at Folkekirken er et verdsligt Begreb, en Udtalelse, som jeg maatte forstaae saaledes, som om den kun var et verdsligt Begreb, idet den stod ligeoverfor den Udtalelse, at det ikke var Kirken i Almindelighed, hvorom her var Tale, men Folkekirken, og at den er et verdsligt Begreb. Det er den urigtige Opfattelse, som jeg tror, at de ærede Forslagsstillere have havt; thi deres Forslag vidner om, at de antage Folkekirken kun for et verdsligt Begreb. Det har faaet adskillige Tillempninger, for at det foreslaaede Kirkeraad ogsaa skulde faae en aandelig Virksomhed, men det forud at raade den lovgivende Magt og forud at lægge Haand paa, hvad der skal ikke gjennem den lovgivende Magt, er ifølge Forslaget dets Hovedformaal, og det er en verdslig Tendents. At holde indenfor denne raadgivende Magt selve Skattevæsenet og Finantsbestyrelsen, det ligger i Forslaget, og det er en verdslig Magt. For i den øvrige Behandling af denne Sag ikke at blive misforstaaet, vil jeg forud sige, at jeg vil bede Thinget i Alt, hvad det hører mig sige, at see det som den herskende Tanke, at det er min Overtydning, at ved Grundloven, som den er, er der givet en positiv og bestemt Opfordring til at forsøge paa, om denne Sag kan bringes til en Afgjørelse. Det er min Overtydning, at den, som leverer et Stof dertil, selv et ubrugeligt Stof, som dette er, har gjort et Skridt i den Retning, hvortil der ligger en bestemt Opfordring i Grundloven. Spørgsmaalet bliver nu ikke mere for mig: Er dette det Rette? men: Er det kommet frem — jeg mener ikke

Enkelthederne, men det hele Forslag — i Overeensstemmelse med Grundloven, saaledes som den har opfattet Folkekirken, og er det muligt, at der nogensinde kan fremkomme en Definition af Folkekirken i Form af en Forfatning? Forsøget bør gjøres og skal gjøres, og jeg skal gaae langt videre. Saasnart alle disse verdslige Ting, vor Skatteret og vor Ret til gjennem Lønninger at have Indflydelse paa Folkekirken, ere lagte til os, skal Ingen være villigere end jeg til, saavidt jeg forstaaer det, at række min Haand til at finde den Grændse, indenfor hvilken Folkekirkens Raad bliver Kongens Raad i de geistlige Sager, saaledes som vi ere Statsmagtens Raad i de verdslige og almindelige Lovgivningssager. De Ting, der maae lægges indenfor Kirkemagtens Grændser, maae her, som ved de afvigende Menigheder, være blot kirkelige; man maa ikke komme til os og søge Love derom, man maa ikke komme til os og søge en Lov om, hvilken Psalmebog der skal bruges, eller en Lov om et Ritual, som man derefter vil bruge tvingende imod Menighederne; det maa være Kirkeraadet, man i saa Henseende maa gaae til. Men man maa heller ikke komme til os og sige: „Vi have truffet de og de Foranstaltninger i kirkelige Anliggender, og dog paastaae vi at være Folkekirken". Nei, vi maae have Ret til at sige: „Efterat I have truffet de og de Foranstaltninger, saa saae I ikke en Skillings Understøttelse af os, thi saa ere I efter vor Betragtning ikke mere Folkekirken". Dette er den Stilling, vi maae indtage". — Imod Hage bemærkede han, med Hensyn til hans Henvisning til Kirkens tidligste Tider, „at den Kirke, der da optraadte paa en saadan Maade, — jeg gaaer ud fra, at det er et historisk Factum, Noget, vi ikke behøve at strides om, jeg tager det for givet — var ikke Folkekirken i Jødeland, men en Dissenterkirke i Jødelandet. Den stod i den eiendommelige Nødvendighed ligeoverfor en af de meest hierarchisk ordnede Understater — thi Romerstaten stod over Jødeland —, at den maatte see at skaffe sig en taalelig Stilling og forsvare sig imod en ydre Magt, og den vidste, at den havde at støtte sig paa en Overstat, hvor Dissentieren i kirkelige Forhold var, om man saa vil, Natur, daglig Tilværelse. Altsaa var det en Nødvendighed for den første christne Kirke at handle saaledes. Men den samme Nødvendighed er ikke nu og ikke her tilstede. Driften dertil kan vel være tilstede, men ingen Nødvendighed; idetmindste kan denne ikke hentes derfra, at Dissenterne her i Landet, Baptisterne og andre, søge at danne afsluttede kirkelige Menigheder for at opnaae en ydre Begrændsning. Det er begribeligt, at de

gjøre det, men Folkekirken er det store Bord, hvorved vi indbyde Alle til at spise, uden at der saa noie skal spørges om, hvorfra vi have vor Sult, og den behøver derfor ikke at gjøre som hine; saalænge dens Geistlighed bliver betalt af Staten, for at røgte sit Kald, behøver den ikke Mere, og Menighederne kunne intet Videre ønske end frit at kunne gaae til at nyde, hvad der bydes ved Herrens Bord, hvis de have Lyst, og blive derfra uforstyrrede, naar de ikke have Lyst. — Den ærede Forslagsstiller kom dernæst til at nævne en anden Gjennemgang, som det kirkelige Liv har gjort, førend det kom til os, nemlig Reformationen, og her, kunde man sige, er det egentlig det religiøse Liv, der gjorde Gjennemgangen; thi Reformationen gav sig idetmindste Udseende af at vende tilbage til det religiøse Liv, for at tilveiebringe en Reformation af den bestaaende Kirke; — den lutherske Reformation forlangte fra Begyndelsen af *ikke at komme ud af Kirken*; den forlangte kun at reformere Pavedømmet, men det magtede den ikke; og derfor blev den sat i den Nødvendighed at søge, ikke geistlig, men verdslig Magt. Derfor kom den til *Kongedømmet*, og derfor er det, at Kongen i enhver naturlig lutherst Kirke er, om man saa kan sige, den lutherske Pave. Enhver lutherst Kirke er historisk rigtigt og nødvendigt Kongen undergiven, naar denne selv er lutherst; var Kongen ikke lutherst eller hørte han op at være det, saa maatte man see at finde et andet Middel; men Kongen og ikke Statsregjeringen er nu, hvilken Forfatning man end giver Kirken, dennes augsburgsk-confessionelle Overhoved. Og det er ogsaa det, vi gjenfinde i vor Grundlov; men af denne Grundlov river man nu en enkelt Paragraph ud, og af dens Behandling citerer man enkelte Stykker, istedetfor at man skal tage det Hele i dets fulde Omfang og lægge Mærke til, hvorledes det Hele er blevet til. Og naar man gjør det, da vil man komme til den Betragtning, at der er noget Andet, der maa fyldestgjøres, end det, man her har søgt at fyldestgjøre. Og hvad er det, man her har søgt at fyldestgjøre? Man har forsøgt i en væsentlig Grad at affætte den lovgivende Magt, og man har i ligesaa væsentlig Grad forsøgt at reducere Kongemagten. Hvorledes er nu den constitutionelle Stilling af Kongemagten? Den, at den igjennem sine ansvarlige Ministre har et fuldstændigt Initiativ, en fuldstændig Ret til at foreslaae Love i alle Retninger. Men her bringer man os et Lovforslag frem, hvorved man paalægger Kongen, de kongelige Ministre, at spørge en udenfor Landets Repræsentation sammentraadt Forsamling, om den vil, at det og det Forslag maa blive

forelagt. Kongemagten bliver jo derved frataget sit Initiativ, den bliver tvungen ned under en raadgivende Myndighed. Naar Kongen selv udgav en Forordning, hvori han sagde: „Kirke- og Underviisnings-Ministeren maa ikke forelægge mig nogetsomhelst Lov-Forslag om Kirkens Anliggender, førend det har været forelagt den eller den Forsamling, og jeg har seet Udbyttet af dens Raadslagninger", — saa var Sagen rigtig. Men nei! her forlanges en Lov, hvorved Kongen ikke skal kunne sige: „Jeg vil ikke forud spørge Nogen". Ja, man siger vel, at Kongen vil det; men i Fremtiden kan der komme en Konge, som ikke vil det. Kongemagten er derved svækket, og det maae vi huske paa, at under Grundlovens Behandling holdt det haardt nok at faae det slaaet fast, at den Maade at stille Kongen paa, med en saa stor Frihed gjennem Ministrene og et saa stort Ansvar af disse ligeoversor ham og os, skulde kunne haandhæves, og det er aabenbart, at det at rokke herved er upassende, unødvendigt, og imod hele Grundlovens Aand, og især imod dens Udviklings Aand. Men lad os spørge: Hvorledes er Folkekirken bleven til? Hvordan er dens oprindelige Definition? Og hvorledes maa man altsaa søge den yderligere defineret ved Lov? Hvad var der førend Folkekirken? Der var en Statskirke. Da vi kom til en fri Forfatning, saa var det vor fælles Overbeviisning, at Frihed i Forfatningen kunde ikke forstandigviis bestaae med religiøs Tvang, og vi bleve straz enige om, at Forfatningens Frihed maatte fremkalde Frihed i Troessager. Men derved kom man igjen snart til den Erkjendelse, at virkelig Frihed i Troessager og Statskirke ere to Begreber, som udelukke hinanden. Man kan prøve paa at have dem staaende sammen, men i Virkeligheden staae de aldeles imod hinanden. Man kom altsaa bort fra en Statskirke, men man havde ikke Lyst til at lade den falde straz og lade den blive reent udenfor Grundloven, hvor Kirken, naar den ikke er Statskirke, i Virkeligheden Intet har at bestille. Man valgte derfor en anden Form, idet man vel bragte Kirken ind i Grundloven som Statskirke, men kaldte den Folkekirke. Men for at dette Begreb skulde have en passende Elasticitet og kunne bøie sig efter Forholdene, hvorledes lød da det oprindelige Forslag? Paragraphen indeholdt fra Begyndelsen af i sig selv en Definition af Folkekirken, som jeg skal tillade mig at oplæse. Det hed: „§ 3. Den evangelisk-lutherske Kirke er som den, hvori den overveiende Deel af Folket befinder sig, at ansee som den danske Folkekirke, og nyder som saadan Understøttelse af Staten". Her er altsaa sagt, at *saalænge* det Forhold er tilstede, at den over-

veiende Deel af Folket befinder sig i den, saalænge er den evangelisk-lutherske Kirke den danske Folkekirke, og saalænge nyder den Understøttelse af Staten, det vil sige, saalænge som Lovgivningsmagten erkjender, at Lærerne i Folkekirken have vidst at holde det religiøse Liv tilstede saaledes, at det Factum bestaaer, som dengang bestod, at den langt overveiende Deel af Folket er Medlemmer af denne Kirke, saalænge nyder den Understøttelse af Staten og hedder Folkekirke; men dersom det skulde skee, at en ganske anden Kirke traadte i dens Sted med en Opfattelse af den augsburgske Confession, som gjorde, at denne dog ikke aldeles kunde forkastes, saa blev den Kirke Folkekirken; thi saa var det overveiende Antal i den, og saa var det den, der skulde have Understøttelse af Staten. Saaledes er Paragraphen bleven til i den grundlovgivende Rigsforsamling, og jeg veed godt, hvorfor den er bleven saaledes til. I den grundlovgivende Forsamling skete strax et Skridt fremad, som ikke var ubetydeligt, naar vi sammenligne § 3 med § 80, thi det er de to Paragrapher, som egentlig maae sammenlignes, eller, om man vil, kan man sammenligne det herværende Forslag med § 3 i Forfatningen og tage § 80 til Hjælp. Det hedder i § 3: „Den evangelisk-lutherske Kirke" — altsaa uden nogen Definition — „er den danske Folkekirke og understøttes som saadan af Staten". Nu kom man til § 80, som man ogsaa foreslog affattet paa en anden Maade, og derfor blev § 3, som den nu er. § 3 behøvede nemlig kun at redigeres saaledes, som den nu er, for at § 80 kunde faae den Skikkelse, som blev foreslaaet, men som den imidlertid ikke beholdt, saaledes nemlig: „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov, efterat Betænkning er afgiven af et af Kongen anordnet Kirkeraad". Man følte meget godt, at ligeoverfor § 3, som den i Grundlovsforslaget var affattet, vilde denne Paragraph ikke have svaret til Hensigten, og saa forandrede man Grundlovens § 3. Men den ærede Rigsdagsmand for Svendborg Amts 6te Kreds (J. A. Hansen) og jeg havde en Ahnelse om den Betydning, som engang i sin Tid kunde lægges deri, og om den Virkning, som et Kirkeraad kunde faae, naar det saaledes strax kunde blive til, og vi foreslog derfor, at de Ord skulde udgaae: „efterat Betænkning er afgiven af et af Kongen anordnet Kirkeraad". Vi fik Flertallet af Forsamlingen for os, og saaledes blev § 80 affattet, som den nu er, som en Stump og et høist ufuldstændigt Begreb, et Begreb, der ganske sikkert kan komme til Udvikling og bør forsøges udviklet, men som ikke præjudicerer det Allermindste, og man sagde da, da dette blev omtalt at

vi havde kun været imod en Synodalforfatning. Jo, vi have været, eller idetmindste jeg for mit Vedkommende har været, imod enhver Haandsrækning til nogensomhelst Ordning af et kirkeligt Liv i den tidligere Statskirke, nu Folkekirke, saalænge som den satte Foden paa Noget, som den ærede sidste Taler ikke turde gaae videre ind paa, end at kalde det en tvivlsom Adkomst, saalænge den ikke gav Afkald paa det af Staten for Øieblikket til dens Underhold bestemte Skattebeløb; saalænge er det mig imod og skal det stadig være mig imod, at man gjør nogetsomhelst Skridt for at ordne Kirkeforfatningen, af den simple Grund, at, saalænge som det er Tilfældet, bliver det ingen geistlig Kirkeforfatning, ingen Forfatning for det aandelige Liv i Kirken, men Forfatningen optager i sig som et væsentlig Moment Indflydelsen paa Fordelingen af det verdslige Gods. At Kirken har Mod til at undvære en saadan Indflydelse, maa efter min Mening bevise Kirkens Christendom; det er et Skridt, hvorved Kirken beviser sin Tro paa en egentlig folkelig Tilslutning; — det er et Bevis paa Christendom, fordi det er et Bevis paa Afholdenhed og Nøisomhed, christelige Dyder, som ikke nokſom kunne anprises; det er et Bevis paa, at Kirken ved sit indre Liv har Troen paa sin Indflydelse paa Befolkningen, idet den ikke frygter for, at dens Tjenere, som alle andre Menigheds- og Statstjenere, faae deres Løn efter deres Fortjeneste. Saasnart det er gjort, vil man see, at derved vil for en meget væsentlig Deel bortfalde al den Frygt, man nu har for geistligt, for præsteligt Herredømme. Jeg indrømmer fuldkommen, at der med virkelig Religionsfrihed ikke er nogen synderlig Fare for Præstevælden, men Religionsfriheden er ikke virkelig, saalænge enhver Mand for at frigjøre sig for visse kirkelige Forhold, først skal give sin Qvotadeel til deres Opretholdelse, og han derefter af den yderste Evne maa anstrenge sig for at skaffe det Nødtørftige til det kirkelige Liv, han interesserer sig for — saalænge der hvile saadanne Baand paa dem, der ville træde over i en anden Kirke, saalænge man paalægger en Mand en saa stor Bøde, og det er det, for at træde ud af Folkekirken, saalænge træde kun de ud af Folkekirken, som ved en eiendommelig Kraft drages over i et andet kirkeligt Samfund, men ikke de, som kun føle et ringe Tryk i det kirkelige Liv, hvori de befinde sig. — Jeg skal iøvrigt gjøre opmærksom paa, at Grundloven indeholder mange andre Paragrapher, hvortil der maa tages Hensyn, saasnart man vil organisere Kirkens Tilværelse igjennem en særskilt Forfatning. § 3 siger: „Den evangelisk-lutherske Kirke er den danske Folke-

kirke og understøttes som saadan af Staten", det er en meget vigtig Paragraph, man ikke maa glemme; saasnart man forbeholder sig en Raadgivning af den Art, som her er tilstede, en Raadgivning over alle de Lovgivningsarbeider, hvorom der her er Spørgsmaal, saa griber man ind i denne Paragraph, saa forandrer man den væsentligt, og saa ere vi ikke længere istand til igjennem Nægtelsen af Bidraget at komme til at ave Folkekirkens Uvorenhed, ifald den nogensinde skulde vise en saadan, — og man har før seet Kirker være uvorne i Staten. I § 6 hedder det: „Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke"; ogsaa det er en Bestemmelse, hvortil der her ikke er taget tilbørligt Hensyn. Kongen er tilstede, hvor han er, som Konge, og naar han skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke, saa er han i den luthersk-evangeliske Kirke som Konge. Der er fremdeles § 82, som siger: „Ingen er pligtig til at yde personlige Bidrag til nogen anden Gudsdyrkelse end den, som er hans egen; dog skal Enhver, der ikke godtgjør at være Medlem af et i Landet anerkjendt Troessamfund, til Skolevæsenet svare de til Folkekirken lovbefalede personlige Afgifter". Her er givet en Definition paa Folkekirkens Medlemmer, en Definition af, hvad det vil sige at være Medlem i Folkekirkens Menighed; men det er ikke optaget i den foreliggende Lov. Hvem er Medlem af Folkekirkens Menighed? Det er Enhver, som til Folkekirken giver sine personlige Afgifter. ... Folkekirken faaer en Understøttelse af Staten for ikke at fratøde Nogen, idet Staten gaaer ud fra den Betragtning, at den ikke veed, hvilken Dag det kan opgaae for en Mand, at han trænger til Kirkens Midler, men han veed, at det er Betingelsen for at faae Hjælpen, Betingelsen for at høre til Kirken, at han svarer sit Bidrag. Var Forholdet ikke saaledes, fik Kirken ingen Understøttelse af Staten, saa holdt man maaskee dem borte fra Kirken, som ellers vilde være gaaet ind i den. Det er denne Betragtning, som ligger i Grundloven, og til den maa der tages Hensyn.

I § 83 hedder det: „De fra Folkekirken afvigende Troessamfunds Forhold ordnes nærmere ved Lov". Dette er paa en vis Maade skeet, men Paragraphen er dog ikke aldeles fyldestgjort".

Taleren fandt derfor det foreliggende Lovforslag uberettiget i den Form, hvori det var kommet frem. „Jeg kan ikke give min Stemme for at fremme Sagen, medmindre den ene Forslagsstiller siger reent ud, hvad den anden halvt om halvt har antydet, at Alt hvad der i denne Lov angaaer

de verdslige Sager, og Alt, hvad der angaaer en Raadgivning for den lovgivende Magt, ville de forpligte sig til at borttage under 2den Behandling. Naar de forpligte sig dertil, og det udføres, skal jeg ærligt tilstaae, at jeg ikke troer, at der bliver Andet tilbage end § 1, hvor det hedder: „For Folkekirken oprettes et Kirkeraad"; men det er isvrigt endda ikke saa Lidt, idet der da i Beslutningsform foreligger en Anerkjendelse af, at vi her antage, at det ligger i Grundlovens Ord, at der skal komme en saadan Forfatning". — Med Hensyn til Kirkeraadets Stilling til Kirkeforfatningen bemærkede han: „Saaledes som jeg har opfattet dette Forslag, saa omhandler det kun „Dannelse af et Kirkeraad"; men bagved ligger Organisationen af Kirkeforfatningen. Kirkeforfatningen er ikke Kirkeraadet; man anseer det nødvendigt at have et saadant Raad som Udgangspunkt, for at komme til en Kirkeforfatning; det anseer jeg for ganske rigtigt, uanseet om Raadet er saaledes eller saaledes sammensat — det er Enkeltheder, der for mig ville ligge for til 2den Behandling, jeg skal altsaa ikke her gaae ind derpaa. Men jo mere det er Tilfældet, jo mere den Erkjendelse maa gives Plads, at der her i Loven kun er krævet et Raad, som igjennem de foreslaaede Bestemmelser har en mellemliggende indgribende Virksomhed, men som ved Siden deraf hovedsagelig har det Hverv at skaffe en Kirkeforfatning tilveie, destomere er det nødvendigt for os, idet vi give Kirkeraadet dets Bemyndigelse, det være indrettet paa den ene eller anden Maade, strengt at begrændse det til *det*, hvorom vi egentlig ugjerne maae komme til at forhandle her. Jeg indrømmer, at overalt, hvor det gjælder om at bringe den christelige Troes Lærdomme indenfor visse kirkelige Former, der er vor Lovgivningsforhandling her i høieste Grad uheldig; man har i saadanne Sager ikke sin frie Udtalelse, man kommer saa let til at støde an, at krænke Noget, som man ellers ikke vilde, man bliver saa let misforstaaet, idet man med en virkelig Nidkjærhed for Religion og Christendom let kommer til at træde op mod de kirkelige Dogmer, — det er derfor det Bedste at fjerne saadanne Forhandlinger herfra. Naar Kirkeraadet fra Begyndelsen *alene* er indskrænket til de egentlige *kirkelige* Anliggender, og det da kommer og begjærer Consents til Noget, hvortil Kongen siger: „Det kan jeg, efter at have hørt mine Raadgivere, ikke give min Consents, thi dertil hører der en Lov", saa bliver det ikke til Noget i *Kirken*; *der* kommer kun det frem, som efter Kirkeraadets Beslutning og ved kongelig Forordning — ikke ved kongelig Lov — kan blive gyldigt — og for hvem? Alene

for Kirkens frivillige Medlemmer; — det maa Kirkeraadet have med at bestille, dertil er det begrændset. Man har saa ofte her trukket paa Smilebaandet, naar jeg har søgt at skaffe en Sondring bragt tilveie mellem en kongelig Forordning og kongelig Lov, man har endogsaa gjort en Misbrug af sin Mangel paa Erkjendelse i denne Retning; var man tidligere kommen til Erkjendelse af denne Forskjel, saa havde vi siddet paa blødere Puder, end vi nu gjøre. Man vil dog maaskee her komme til at see, at den evangelisk-lutherske Konge og de evangelisk-lutherske Medlemmer, der træde til som Raad, have Noget indbyrdes med hinanden at afgjøre, som kun vedkommer Menighedsmedlemmerne, naar Tienden ikke hører Menigheden til, men Staten, og naar Lønnen kommer til dem fra Staten, forsaavidt vi her anerkjende, at de skikke sig vel og fortjene det". — Han erklærede sluttelig, at han hverken vilde stemme for eller imod Forslagets Fremme.

Hage kunde ikke indrømme, at Forslaget var grundlovstridigt. „Der siges, at Initiativet beroves os; jeg kan ikke erkjende det; det er ganske vist, at Forhandlingen bliver besværligere og langsommere, naar Forslaget gaaer igjennem, og at Initiativet mindre let kan anvendes; men det staaer dog i Rigsdagens Magt at benytte Initiativet, naar den vil; der er ikke et Ord i Udkastet, der forbyder det. Der siges, at de Beslutninger, der tages efter § 3, skulle vedtages som Heelhed eller forkastes som Heelhed. Jeg erkjender, at dette er afvigende fra den Form, som nu er den gjældende; men jeg kan ikke erkjende, at det absolut er stridende mod Grundloven. Der er fordret i Grundloven 3 Behandlinger, og disse 3 Behandlinger kunne meget vel anvendes, uden at der stilles Ændringsforslag. Det er ganske vist en ringere Myndighed, der er given, naar Ændringsforslag ikke kunne stilles, end naar de kunne stilles; men Grundloven har ikke tvingende bestemt Noget om, at Ændringsforslag skulde kunne stilles. Det maa erindres, at vi have forskjellige Forhold, der noget ligne det, her foreslaaes. Overalt, hvor forskjellige Forsamlinger skulle tage Beslutninger i samme Sag, er det ønskeligt, at den Form, der ellers anvendes, maa modtage en Modification. Det vil erindres, at f. Ex. Vestindiens og Grønlands Anliggender ligge baade under Rigsdagen og Rigsraadet. Dette fremkalder en besværligere og mindre heldig Behandling end den, der anvendes angaaende de Sager, der ene ligge under Rigsdagen, og skulde vigtige Spørgsmaal hyppigt afgjøres, maatte man, ligesom ved dette Forslag, indføre en simplere Behandling af Sagerne. Det kan

altsaa ikke være en absolut Indvending imod dette Forslag, at det gjør, hvad der nødvendig maa gjøres, at det foreskriver de Former, der maae anvendes, naar tvende Forsamlinger skulle deeltage i en Beslutning, i hvilket Tilfælde man naturlig maa komme til andre Former end dem, der gjælde, hvor Lovforslaget kun kommer for een Forsamling, da der ellers bliver en Uendelighed af Forhandlinger, inden en Beslutning kan tages. Jeg kan ikke give det Løfte, som blev mig afordret af den ærede sidste Taler; det er ikke, fordi jeg her allerede vil udtale en bestemt Anskuelse af hans Betragtning af Sagen; men for Øieblikket staaer jo Forholdet saaledes, at vi aldeles ikke have de finantsielle Spørgsmaal under Rigsdagen, som han har omtalt. I Finantsloven er ikke og kan ikke være Kirkens Indtægter (Tscherning: Jo!). Det er kun de Indtægter og Udgifter, der gaae igjennem Statskassen, der skulle opføres i Finantsloven, og det vilde være grundlovstridigt, om man vilde opføre dem, inden dette Forhold er ordnet ved Lov; det kan ordnes, og det bør maaskee ordnes; men det kan ikke skee uden paa grundlovmæssig Maade, og det er jo ikke saa gandske let at ordne. Den ærede Rigsdagsmand har en anden Anskuelse, men saalænge Forholdet er det, at Rigsdagen ikke har med de Sager at gjøre, saa spørger jeg det ærede Medlem, i hvilken Henseende vi ved Udkastet give Noget fra os; om vi ikke snarere vinde en Myndighed, som vi ikke nu have. Nu kunne, og det skeer daglig, meget vigtige Forandringer med Hensyn til Indtægter og Udgifter, Kirken vedrørende, foretages, uden at vi høre noget derom. Det skeer hyppigt, at der f. Ex. foretages væsentlige Forandringer med Embeder, at der gjøres 2 af 1, at 2 lægges sammen og lignende. Slige Spørgsmaal komme ikke for Rigsdagen, medens Forholdet, naar det bliver ordnet efter § 4, vil blive et andet. Altsaa, Rigsdagen afgiver ikke Noget af sin Myndighed; og skulde det virkelig, naar Forholdet bliver som det er, være tænkeligt, at man ikke med Hensyn til disse høist vigtige Spørgsmaal, vil spørge de bestaaende Landemoder? Vil man troe, at saalænge det Forhold, der nu bestaaer, ikke forandres, at man, naar Kirkeraadet ikke er, ikke skulde spørge de Forsamlinger, der nu antages, om end i meget indskrænket Forstand, at repræsentere Kirken med Hensyn til de for Kirken saa vigtige Anliggender? Men hvad vindes da ved, at Landemodet høres istedetfor Kirkeraadet?" — Han bemærkede fremdeles: „Hvad selve Sen (Grundl.s § 80) angaaer, kan jeg i det Væsentligste henholde mig til den sidste ærede Taler; det gjør mig ondt, at saa vægtige Stemmer, at Mænd, der

have havt saa væsentlig Indflydelse paa Grundloven, med saa overordentlig Lethed gaae hen over denne Paragraph. Jeg troede, at vi som alvorlige Mænd vedtoge den, og ønskede at gjøre Bort til, hver for sig, at gjennemføre den. Jeg troede ikke, at den havde staaet som en ørkesløs Paragraph, og at de Mænd, der ellers prise Grundloven høit, skulde give Signalet til — fordi de ikke, hvad den enkelte Paragraph angaaer, nu samstemme med Grundloven —, at tale om denne eller en anden vigtig Bestemmelse, som om det var Bestemmelser, der tilfældigviis vare indkomne, der dengang mødte stor Modstand, og at man kun vedtog dem for at komme saa let som muligt fra Sagen. Jeg kan ikke opfatte Grundloven saaledes, og det gjør mig ondt, at Nogen kan det. Naar der staaer: „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov", saa antager jeg, at Meningen er, at, saasnart Forholdene ere gunstige for at ordne den, saa skal den ordnes. Jeg skal erkjende, at Stemningen her i Salen ikke er meget gunstig; men det troer jeg ikke er Forslagstillernes Skyld; vi vare dog berettigede til at prøve, til at søge at føre Forslaget igjennem. Der er ai en æret Rigsdagsmand, som sidder ved Enden af Bordet (Fischer), talt om, at man i Trossager ikke kunde have Flertal og Mindretal. Jeg vil kun anføre et Exempel for at forklare, hvorledes jeg troer, at Sagen bør opfattes; — for mig er det uforklarligt, at det ærede Medlem kan fremsætte en saadan Paastand. Naar Spørgsmaalet f. Ex. er om Ritualet, hvad skeer da? Der tages en Beslutning, og Enhver maa da underordne sig. Er det nu bedre, at denne Beslutning tages af en Enkelt, end af et Flertal imod et Mindretal? Det er hele Spørgsmaalet, en Beslutning maa tages, og Enhver maa underordne sig. Jeg forstaaer ikke, hvorledes det kan undgaaes, naar Kirken overhovedet har Anliggender at afgjøre, at Beslutning tages, og et Flertal maa dog hellere tage den, end den Enkelte. Forslaget vil ikke angribe nogen Samvittighedsfrihed; thi Enhver kan jo blive i og udtræde af Folkekirken efter Lykke, og hans Samvittighed besværes ikke, om han end lider et Pengeoffer. Jeg maa erklære mig uenig med den ærede sidste Taler i hans Betragtning af Kirkens Medlemmer. Den, der er i Folkekirken, han bliver deri, indtil han udmelder sig, og den, der ikke er deri, maa foretage et vist bestemt positivt Skridt for at indtræde deri. Jeg maa tillige erklære, at jeg betragter Lærernes Stilling og Folkekirkens enkelte Medlemmers Stilling paa en forskjellig Maade; jeg troer, der maa gives Regler for dem, der, ansatte i Folkekirken, lære i dens Navn — Regler, der ikke kunne gives for de enkelte

Medlemmer — Regler, ifølge hvilke den, der gjorde et Brud paa, hvad Folkekirken betragter som sit væsentlige Princip, ikke kan vedblive at være lønnet af Kirken og staae som Menighedens Repræsentant i religiøs Henseende". — Han udtalte det som sin „Overbeviisning, at der ikke er noget meget stærkt Menighedsliv i den danske evangelisk-lutherske Kirke, at Baandet mellem Menighedsmedlemmerne ikke er stærkt, at der vel er mangfoldige Steder, hvor den Geistlige og Menigheden i Forening udrette meget Smukt og Godt, og hvor Forholdet er saaledes, som det maa ønskes at være, men at det dog er i høi Grad afhængigt af den enkelte Geistliges Person, hvorledes Forholdet er, ikke blot mellem ham og Menigheden, men imellem Menighedens enkelte Medlemmer. Jeg havde troet, men maaskee jeg feiler, at et Kirkeraads Oprettelse — som en Begyndelse vel at mærke, thi deri er jeg enig med den sidste ærede Taler, at det kun er en Begyndelse til den egentlige Kirkeforfatning, til en Forfatning med Kirkeraad, Menighedsraad, kirkelig Nævningeret o. s. v., — muligviis kunde bidrage til at knytte Baandet i Menighederne stærkere og til at udvikle Livet i dem. Jeg siger, det er muligt, at jeg feiler, men jeg troer dog ikke, det er berettiget, naar de mange Medlemmer her reise sig og tale om, at Forslag af denne Natur komme af Lysten til at fremme Præsternes og Geistlighedens Indflydelse og alt Sligt; ikke et Ord af mig har berettiget til disse Udtalelser, og jeg afviser dem som aldeles usande.

Jeg vil endnu tilføie Et, og det er, at, naar man udvikler Forfatningsforholdene i en enkelt Retning, saa troer jeg, at Statsborgerne let forfalde til Eensidighed; naar man giver dem en overordentlig stor politisk Frihed, uden at udvikle f. Ex. Kirkeforfatningen, hvorom Talen jo for Øieblikket dreier sig, eller andre Forhold, som f. Ex. Retspleiens Ordning, hvorved Kræfterne kunne komme til at spille i forskjellige Forhold og udvikle sig i forskjellige Retninger, saa er der i mine Tanker en Fare for, at Udviklingen ikke bliver sund. Jeg troer, at et sundt og kraftigt Menighedsliv vil være en af de bedste Støtter for en fri Forfatning og tillige et af de sikkreste Midler til at bringe Folket til at benytte den frie Forfatning paa den rette Maade. Vi have Modstandere, som staae paa det høikirkelige Standpunkt; disses Stemmer have vi vel ikke hørt her i Salen, men de ere mange i Tal; det er dem, mine Herrer, som nu have Magten, og de bevare den, naar vi forkaste dette Forslag. Fra den anden Side bekæmper man med stor Iver Forslaget,

fordi det skal gribe fordærveligt ind i den Enkeltes Frihed, men man glemmer ganske, hvad vi have, og tænker kun paa at skyde al Afgjørelse ud i Fremtiden, usikker om, hvorledes Afgjørelsen da vil blive".

Kraiberg. „Den af de ærede Forslagstillere, som nylig har havt Ordet (Hage), udtalte igaar, at nu maatte vel Tiden være kommen til at ordne disse Forhold, men jeg troer, at Forhandlingerne igaar og idag bære det bedste Vidnesbyrd om, at den ikke er kommen. Naar vil da den Tid komme? Den vil komme, naar der foreligger et Lovforslag, som forstaaer at samle den offentlige Mening om sig, og naar denne offentlige Mening skaffer sig afgjort Indflydelse her i Salen og finder Tilslutning hos Regjeringen; da, men heller ikke før, er Tiden kommen til at ordne Kirkens Forfatning ved Lov. Jeg havde ventet, at den Modtagelse, Lovforslaget havde fundet, skulde have bevæget de ærede Forslagsstillere til at tage det tilbage; det er ikke skeet, og de nøde altsaa Mange i denne Sal til at være dets Drabsmænd. Jeg ønsker imidlertid, at dette Drab skal skee paa en saa lempelig og god Maade som muligt, og jeg har derfor ifinde at benytte mig af et Middel, som hidtil sjelden, ja maaskee ingensinde er blevet anvendt her i Folkethinget. Jeg erkjender Sagens store Betydning, jeg veed, at dette Forslag er Frugten af en Virksomhed, som er udgaaet fra Mænd, der inderlig interessere sig for Kirken, og for hvem Folket nærer en stor Høiagtelse; jeg veed, at denne Sag i mange Kredse sætter Gemytterne, og det netop de svagere Gemytter, i Bevægelse, jeg veed ogsaa, at man vil benytte denne Sag i politisk Henseende, idet man vil sige, at Rigsdagen mangler Interesse for Kirkens Tarv o. s. v. Derfor ønsker jeg, at alle de fortræffelige Grunde, som nu ere spredte i de Foredrag, der ere holdte mod Forslaget, maatte blive samlede under Eet, i en Udvalgsbetænkning. Det er derfor, jeg benytter mig af Forretningsordenens § 9 og foreslaaer, at der paa det nuværende Trin af Sagens Behandling bliver nedsat et Udvalg. Jeg vil, at det skal staae klart og godtgjøres saa tydeligt som muligt, at de af Folkethingets Medlemmer, der modsætte sig dette Forslag, ikke ere Kirkens Fjender, men ligesaavelsom de, der slutte sig til det, Kirkens sande og trofaste Venner".

(Fortsættes).

Neue Evangelische Kirchenzeitung. Under denne Titel vil der fra Nytaar 1859, under Lic. theol. H. Meßner's Redaction, udkomme en kirkelig Tidende, der vil arbeide i den evangeliske Alliances Tjeneste, idet den ikke blot

vil beskjæftige sig med dennes Anliggender i snevrere Forstand, men tillige vil omfatte hele den christelige Kirke i alle dens Interesser og især gjøre alle betydeligere Livsyttringer paa de forskjellige evangelske Kirkesamfunds Omraade til Gjenstand for Meddelelse og Bedømmelse. Bladet udkommer engang ugentlig, til en Pris af 4 Thlr. pr. Cour. om Aaret. En Række af de anseteste Mænd i Tydskland, Theologer, Geistlige, Jurister, Philosopher osv., anbefale dette Foretagende (deriblandt Nitzsch, Carl Ritter, Jul. Müller, Stier, Rudloff, Dorner, H. Ritter, Ullmann, Göbel, Fichte osv.), om hvilket man synes berettiget til at gjøre sig store Forventninger.

Christian der Dritte, König von Dänemark, etc. Ein biographischer Beitrag zur Geschichte des 16. Jahrhunderts, insbesondere der Kirchenreformation. Von **C. H. Clauß**, Dr. phil., Lic. theol., ev.-luth. Pfarrer zu Colmnitz im Königr. Sachsen. Zum Säcularandenken an den 1. Januar 1559, den Todestag Christians III. Dessau. 1859. Baumgarten. (158 Sider). — Dette Skrift har Krav paa gunstig Modtagelse ogsaa fra danske Læseres Side. Det vidner om en velvillig Stemning med Hensyn til danske Forhold (Forf. siger i Fortalen, at hans Skrift er bestemt for „Venner af Kirkehistorien iblandt Lærde og dannede Lægfolk, som, uden at vildledes af de for Øieblikket stedfindende Collisioner, have bevaret Interesse for den evangelisk-lutherske Kirkes Fortid, ogsaa i Norden, og for dens derværende første Bekjenderes troesstyrkende Optræden"), og det tør vel regnes med til Indicierne om, at det vil kunne lykkes at skaffe rigtigere Forestillinger om danske Forhold Indgang i Tydskland og at overvinde den Misstemning, som for Tiden herster imellem Dansk og Tydsk. (Som et lille Vidnesbyrd i samme Hensende meddele vi, at „Prot. K. Z.", der i sit Nr. 42 d. A. efter „Ihzh. Nachr." havde optaget den forvanskede Historie om Sacrilegiet i Sorup som „et næsten utroligt Exempel" paa, hvorledes der fra dansk Side sørges for de slesvigske Troesbrødre, — i sit Nr. 46 derpaa meddeler det Væsentligste af Pastor Barfods Erklæring, og dertil knytter den Bemærkning, at man ikke kan vise den slesvigske Kirke nogen slettere Tjeneste, end ved at fortælle Ting om den danske Undertrykkelse, der vise sig som grundløse Insinuationer). — Clauß's Skrift giver just ikke noget Nyt, men sammenstiller efter ældre Kilder det bekjendte Stof paa en læseværdig Maade; det er et respectabelt Arbeide, der viser, at Forf. med Kjærlighed har behandlet sin Opgave. Et Par Feil i Navne og Aarstal vil man bære over med.

Psalmer og aandelige Sange til hver Dag i Aaret, samlede og udgivne af **C. Mau**. Tillæg til „Psalmebog til Kirke- og Huusandagt" og til „Christelige Betragtninger til hver Dag i Aaret, efter F. Arndt". Kbhvn. 1858. Gyldendal. (672 Sider; Pris indb. 80 ß.). — Vi henlede forelobig Læsernes Opmærksomhed paa dette betydelige Arbeide, ved hvilket Forf. har gjort sig meget fortjent af den danske Hymnologi, og leveret et vigtigt Bidrag til en tilkommende heldig Løsning af den Opgave, at skaffe den danske Kirke en fuldkommen tilfredsstillende Psalmebog. Det er naturligt, at i en saa stor Samling — Maus Samling indbefatter 400 Psalmer, og ved Valget af disse har han endda været meget begrændset, idet han ikke har villet optage de i Roeskilde Convents Psbog. meddeelte (kun nogle faa ere optagne i en fuldstændigere Form) — kunne ikke alle Psalmer være lige gode; men dog er der meddeelt mange fortræffelige, hvilke man kun med Beklagelse maa savne i Kirke-Psalmebogen. Psalmerne i Maus Udgave ere behandlede med Vaersomhed, og Bogen anbefaler sig ved sin ualmindelige Prisbillighed. Det havde været ønskeligt, om der i Registret ved hver

Psalme havde været tilsøiet Forf.s eller Bearbeiderens Navn, saavidt det er bekjendt. Der vil maaskee senere blive Leilighed for os til at gaae udførligere ind paa Detaillen med Hensyn til Valget og Redactionen af Psalmerne, og vi ville derfor her ikke berøre Enkeltheder. Vi bemærke kun et Par Trykfeil; i Nr. 40 V. 4 mangler en Linie; Nr. 141 V. 5 staaer „at" for „al"; Nr. 379 V. 3 staaer „Slot" for „Stol".

Jesu Christi Under, exegetisk-homiletisk bearbeidet af **F. G. Lisco**, Dr. theol. Præst ved St. Gertruds Kirke i Berlin. Oversat efter andet Oplag af **C. L. Jensen**, Sognepræst til Aarby i Sjællands Stift. Første Hefte. Kbhvn. 1858. Woldike. (192 Sider; Pris 1 Rd. Hele Skriftet vil udgjøre c. 27 Ark; andet Hefte udkommer i December og leveres dem, der have tegnet sig som Subskribenter inden 10de Decbr., for 1 Rd. For andre Kjøbere indtræder en forhøiet Bogladepris). — Liscos homiletiske Skrifter ere kjendte og benyttede af mange danske Geistlige (hans „Jesu Parabler" og „Det christelige Kirkeaar" ere tidligere oversatte paa Dansk), og en Oversættelse af et nyt iblandt dem kan derfor gjøre Regning paa en velvillig Læserkreds. Det er praktiske Haandbøger, der anbefale sig ved et kjønsomt og hensigtsmæssigt Udvalg af det exegetiske Stof til homiletisk Brug. Det her foreliggende Skrift om Jesu Undergjerninger indeholder først en Indledning om Underets Begreb, om Undergjerningerne i det Gamle Testamente (P. 11 Lin. 6 f. n. staaer ved en Trykfeil „Stenen" for „Staven"), om Jesu og om Apostlenes Undere og om Undergjerningerne i den efterapostoliske Tid, og gjennemgaaer derefter enkeltvis Jesu Mirakler. Efter Udlægningen følger derpaa et homiletisk Fingerpeg.

Mahomeds Levnet af **Washington Irving.** Oversat fra Engelsk af **L. Moltke**. (1—2det Hefte). Kbh. 1858. Schønberg. (Udkommer i tre Hefter à c. 6 Ark, til en Subskriptionspriis af 6 ß. Ark; senere indtræder en forhøiet Bogladepris). — Dette Skrift giver en livlig og underholdende Fremstilling af Mahomeds Liv (om tilstrækkelig kritisk, maae vi lade staae hen) og vil læses med Interesse. Idet vi henlede vore Læseres Opmærksomhed paa det, henvise vi tillige til den Fremstilling af Mahomeds (eller, som det vel rettere skrives, Muhammeds) Liv, der tidligere er meddeelt i Ugeskr.s 4de Bd. P. 185—202.

Theremins „Evige Jode" samt et lidet Udvalg af hans andre Skrifter, og nogle metriske Oversættelsesarbeider af religiøst Indhold Ved **F. L. Mynster.** Kbhvn. 1858. Woldike. (172 Sider; Pris 72 ß.). — Dette tiltalende lille Skrift, hvis Udgiver vil være bekjendt for endeel af Ugeskr.s Læsere som Oesfans heldige Oversætter, indeholder en Oversættelse af nogle Dialoger og et Par Smaadigte af Theremins „Abendstunden", en poetisk Bearbeidelse af Jonas Bog og fem af Davids Psalmer, af syv af Poul Gerhardts og en af Luthers Psalmer. En af Dialogerne, „Om geistlig Veltalenhed", har tidligere været meddeelt i Ugeskr. (5te Bd. P. 321—329) ligesom ogsaa Luthers Børnepsalme (Ugeskr. 1ste Bd. P. 414—416); af de poetiske Stykker have nogle været meddeelte i „Budstikken". Forf. har i Anledning heraf dediceret Skriftet til Udgiverne af de tvende Tidsskrifter, hvorfor Ugeskr.s Red. for sin Deel venligst bringer sin Tak. Med Hensyn til de optagne poetiske Stykker i Skriftet kunne vi ikke tilbageholde den Bemærkning, at den Oversættelse af P. Gerhardts Skjærsommersang, som Forf. har meddeelt i Ugeskr.s 1ste Bd. P. 412—414 (hvorfra den er gaaet over i Maus Samling Nr. 236), forekommer os at have endeel forud for den her i Skriftet optagne Bearbeidelse, og ialfald at

burde været optagen ved Siden deraf (muligt med en Forandring i det mindre gode Rim i sidste Vers). De poetiske Stykker, som Forf. har meddeelt i Ugeskr.s 1ste Bd. (P. 52—55, P. 303—304, P. 484) kunde ogsaa efter vor Formening have fortjent at medoptages.

Ledige Embeder. 18. Novbr. Stege paa Møen; Reg.s Sum 2700 Rd. (I Pension til den entledigede Formand erlægges aarlig 362 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 200 Rd.; efter Pensionens Ophør vil af Embedet blive at yde 150 Tdr. Byg og 300 Rd. aarlig til en udvidet geistlig Virksomhed for Menigheden). — Veiby og Tibirke i Sjælland; Reg.s Sum 1472 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 270 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 150 Rd. i Penge). — 1. Decbr. Græse og Sigersley i Sjælland; Reg.s Sum 800 Rd. — Nyde og Handbjerg i Ribe Stift; Reg.s Sum 879 Rd. — Sværdborg i Sjælland; Reg.s Sum 1520 Rd. — Udbyneder og Kastberg i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1304 Rd. (I Pension til den entledigede Formand svares aarlig 212 Tdr. Byg, at betale med Penge efter Capitelstarten, og 100 Rd.).

Entledigelser. 13. Novbr. Sognepræst for Veiby og Tibirke i Sjælland, Provst M. F. Blichfeld, paa Ansøgning, i Naade og med Pension. — 19. Novbr. Sognepræst for Udbyneder og Kastberg i Aarhuus Stift, J. Bie, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 19. Novbr. Det er bifaldet, at den til Sognepræst for Haslund og Ølst i Aarhuus Stift under 25. Septbr. bestikkede Sognepræst for Jeberg og Lyby i Viborg Stift, H. J. Glud, maa betragtes som ikke befordret til det nævnte Embede; og er derhos Sognepræst for Nyde og Handbjerg i Ribe Stift, H. A. Sølling, bestikket til Sognepræst for bemeldte Haslund og Ølst Menigheder. — Personel Capellan paa eget Ans. og Tilsvar for Nørre-Lyndelse og Høiby i Fyens Stift, C. W. A. Rambusch, til Sognepræst for Sønder-Omme og Houen i Ribe Stift. — 26. Novbr Forhenværende Capellan p. p. for Rødby og Ringsebølle paa Lolland, L. H. Schmidt, til Præst ved det kgl. Frederiks Hospital samt Fødsels- og Plejestiftelsen i Kjøbenhavn. — Det er overdraget ordineret Katechet ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn, J. C. Holck, at udøve daglig geistlig Forsorg for de paa Garnisonshospitalet indlagte Patienter. — Cand. th., Lærer ved Garnisonsskolen i Kjøbenhavn, F. P. N. Nansen, til anden ordineret Katechet ved Garnisonskirken i Kjøbenhavn. — 27. Novbr. Sognepræst for Græse og Sigersley i Sjælland, H. B. Kaarsberg, til Sognepræst for Skjelby og Gundersley i samme Stift.

I Ugeskriftet vil blive meddeelt: „Absolutionssagen paa Ringstedmodet vedrørende"; af Dr. W Rothe. — „Om Religionsundervisningen i de lærde Skolers øverste Classer"; af N. — „Johannes den Døber i Fængsel"; af Pastor Reginb.

Trykfeil. Nr. 49 P. 358 Lin 9 f. n.: „Tiden" — læs: „Titus". — Nr. 50—51 P. 392 Lin. 3—4 f. n.: „at vi i al Forskjelligheb, bet Enkelte uanseet" — læs: „at vi, al Forskjellighed i det Enkelte uanseet".

I næste Uge udkommer intet Nr. af „Ugeskriftet".

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 54. Den 17de December. **1858.**

Indhold. 1. Literære Anmeldelser. 2. Om Absolutionssagen; af Dr. W. Rothe. 3. Rettelse til Erslews Forfatter-Lexicon. 4. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser.

Prædikener, holdte i Aarene 1854 til 1858 af Dr. **H. Martensen**, Biskop over Sjællands Stift.

Kjøbenhavn. 1859. Gyldendal. (344 Sider; Priis 2 Rd.).

Under den store Udvikling og Tilvæxt, som Literaturen har faaet, maa der nøie skjelnes mellem saadanne Skrifter, som nærmest frugtbargjøre og bearbeide det indvundne Kundskabs- og Tanke-Stof, udbrede det i videre Kredse blandt Folket og saaledes visselig udrette noget Godt, og saadanne Skrifter, som i dybere, egentlig Forstand kunne kaldes en Berigelse for Literaturen, for Nationen, fordi der i dem meddeles en ny og eiendommelig aandelig Fylde. Medens der til førstnævnte Afdeling bliver at henregne den store Mængde gavnlige og fortjenstlige Skrifter, der i forskjellig Retning udbrede nyttigt Kundskabsstof, vil derimod Antallet af de Skrifter, som kunne henregnes til den sidste Art, altid være lidet. Det er de store Digteres og Tænkeres, de geniale Sprog- og Naturforskeres Skrifter. Efter Anmelderens Formening maa den foreliggende Prædikensamling i Ordets egentlige Forstand kaldes en Berigelse for vor Literatur, saavel med Hensyn til sit dybsindige, gribende Indhold som til sin rene og skjønne Form. Skulde vi udtale, hvad der synes os de særlige Fortrin ved denne Forf.s Prædiken, i Modsætning til saamange andre opbyggelige Prædikener, da vilde

vi vistnok nævne den dogmatiske Sikkerhed og Klarhed, den Omsigt, hvormed alle Momenter tages med i Betragtning, og Eensidighed undgaaes, den dybsindige og dog ædruelige Skriftudlægning og Skriftanvendelse, der vidner om, at Forf. har ladet sig beaande af Mystiken i dens ædleste Skikkelse, det formende Talent, ved hvilket han saa let og fattelig meddeler de inderste Tanker, fremstiller de hellige Livsskikkelser i anskuelige Billeder. Men Hovedsagen bliver dog de store Syner, det Skabende, den aandelige Fylde, den indre Livserfaring i det Christelige. En Sammenligning mellem Forf.s forskjellige Prædikensamlinger vil vise, at der i hans Prædiken er et Fremskridt, en Udvikling. I de senere Prædikener gaaer Forf. navnlig mere ind paa Livets concretere Forhold. Vi henvise i saa Henseende til den 5te Prædiken i den foreliggende Samling, „Hvorledes Christus vil hellige Ægtestanden", en gribende Prædiken om det christelige Familieliv, om Christendommens Indførelse i Familien — vistnok en af Hovedopgaverne for Nutidens Prædiken. Ligesom i Mynsters Prædiken bliver ogsaa i Biskop Martensens Prædiken Samvittighedsfordringen, den ethiske Side, stærkt betonet, det at have sin Tro, sin Christelighed i Ydmyghed, i Lydighed („uden Forbehold og ganske"), i Bøn, i Kjærlighed. Ogsaa denne Prædiken er, ligesom Mynsters, en ægte protestantisk, en Prædiken af Troen, — af den Tro, som hviler trygt i Aanden, ikke den, som drømmes uroligt i Phantasien, eller den, som i Søvne ruger ved sin Skat, — driver paa Troen som det Centrale, kæmper paa den ene Side mod Katholicismens Værkhellighed og falske Forsoningsmidler, og hævder paa den anden Side Kirken og dens Naademidler mod Sværmeriets Eensidighed (man see saaledes de tvende Reformationsprædikener i denne Samling, Nr. 22 og 23). Ligesom i Mynsters Prædiken er der ogsaa i denne et Henblik til hvad der skeer i Samtiden, en Dom fra et høiere aandeligt Standpunkt over samtidige Retninger og Bevægelser, over Tidsaanden (man see navnlig de fire Fasteprædikener, Nr. 9—12), et Correctiv mod Eensidigheden paa det Christeliges og Kirkeliges Omraade (man see f. Ex. den 1ste Prædiken: „Naar kommer Guds Rige", om den rette Forventning af Herrens Gjenkomst; man see den 7de Prædiken: „Hvad det er at nøies med Guds Naade", hvor det, med Hensyn til den irvingianske Fordring om de overordentlige Naadegaver, P. 96 hedder: „Der ere i disse Tider de, som begjære, at den sande Kirke skal bevise sig ved overordentlige apostoliske Gaver, bevise sig ved Tegn og Under, ved Henrykkelsens Tilstande hos dens Bekjendere, ved at tale i Tunger, ved at prophetere og ud-

drive Djævle. Men giv Du din Kirke at noies med din Naade, tragte først efter det Ene, som er fornødent, og hvortil Alle saa høiligt trænge, have Nok i dit Evangelium, der er en Guds Kraft til Salighed for hver den, som troer, have Nok i dine Sacramenter og i Bønnen, som Du har lært os, have Nok i de Naadegaver, der skulle blive til enhver Tid, Troen, Haabet og Kjærligheden, uden hvilke alle Prophetier og al Talen i Tunger og alle Henrykkelsens Tilstande kun ere som et lydende Malm og et forbifarende Luftsyn. Lær den at være en arbeidende, en stridende Kirke, en Kirke der vandrer i Tro og ikke i Beskuelse; og da, naar din Kirke i Ydmyghed sætter sin Fortrøstning til Dig og din Aand alene, da skal det opfyldes under dens Kampe: Naar jeg er svag, da er jeg stærk").

Idet vi endnu bemærke, at Prædikenerne i den foreliggende Samling ere ordnede efter Kirkeaaret (medens Forf. tidligere ofte benyttede frie Texter, har han ved de senere Prædikener mere fulgt Kirkeaarets Perikoper), og idet vi endnu, foruden den 5te og 7de, særlig fremhæve den 2den Prædiken, „Røsten i Ørken", den 8de, „Den christelige Daab", Paaskeprædikenerne (Nr. 14—16), den 18de, „Hvorpaa det skal kjendes, at vor Christendom ikke er i Bogstav, men i Aand", den 19de, „Vor christelige Tro paa Guds faderlige Forsyn", og den 20de, „de aandelige Gaver", tillade vi os af den 18de Prædiken at aftrykke Følgende:

„Og lad mig endnu nævne Eet. Naar vi nu udvikle den christelige Lære og gjøre den gjældende i Kirken, da skal det kjendes derpaa, at Aanden veileder os, at vi ikke glemme, at der er een Aand, men mange Gaver. Ja lader os ikke glemme, at Aandens Eenhed i Christi Kirke vil aabenbares i Mangfoldighed; at allerede paa Pintsedagen talede hver Apostel med sin Tunge, at allerede i de hellige Skrifter har hver af de hellige Forfattere sin særegne Læremaade; at skjønt der kun er een Christus og een Sandhed, skjønt der er det, vi Alle skulle bekjende, hvori vi ikke kunne eller tør give efter, dog bryder den ene Sandhed sit Lys i forskjellige Straaler, dog er der ingen enkelt Retning af aandelig Betragtning, ingen enkelt Menneskeaand og ingen enkelt menneskelig Begavelse, som fuldkomment kan afspeile Christi Herlighed; thi denne vil kun aabenbares i Guds Riges hele Uendelighed, kan kun aabenbares, naar vi Alle ere komne til Troens og Erkjendelsens Eenhed, til Christi Fyldes vorne Alder. Hvor meget Bogstavvæsen og Partivæsen er ikke fremkommet derved, at Menneskene have glemt dette? Allerede i den apostoliske

Kirke vare der de, der udelukkende vilde binde Aanden til enkelte menneskelige Lærere og deres særegne Læremaade, idet Nogle sagde: Vi ere Pauli, og Andre: Vi ere Apollos, og atter Andre: Vi ere Petri! Og gjentager det sig ikke atter og atter, at der ere Christne, som saaledes have sluttet sig til en enkelt Læremaade, som dog kun er et Menneskes Læremaade, at de have tilegnet sig en Kreds af Udtryk og Talemaader, i hvilken de udelukkende bevæge sig, og hvortil de mene, at det Christelige udelukkende er bundet! Disse Talemaader begjære de ogsaa at høre af Andre, og hvor disse velbekjendte Klange ikke lyde dem imøde, der tvivle de om Aandens Nærværelse. De have ligesom kun Øre for een Tone og kunne ikke gjenkjende den samme Aands Røst, naar den taler til dem igjennem andre Toner, de have ligesom kun Øie for een Farve og kunne ikke gjenkjende det samme Sandhedslys, naar det bryder sig i forskjellige Farver; de have Nidkjærhed for Gud, men ikke med Kundskab. Lader os med Taalmodighed bære Saadanne, naar de dog med os bekjende den samme Herre og tjene ham i Troskab. Men lader os lægge Apostelens Ord paa Hjerte: Hvor Herrens Aand er, der er Frihed! Thi til denne Frihed hører visselig ogsaa Frihed i den aandelige Sands, dertil hører ogsaa at have oplabt Sands for Aandens mangfoldige Aabenbarelser, i hvilke Christus netop vil forherliges. Og ligesom hiin Hedning sagde: Jeg er Menneske, og intet Menneskeligt skal være mig fremmed, saaledes skal en Christen sige: Jeg er Christen, og intet Christeligt skal være mig fremmed. Og om jeg fandt en enkelt Straale af Christi Sandhed blandet med stor Vildfarelse, om jeg fandt den hos Samaritanen, hos det Menneske, hvis Tro i det Hele ikke er den sande Tro, jeg skulde dog erkjende denne enkelte Straale, erkjende, at her er et Tilknytningspunkt for Sandhedens Aand. Ak det gjælder vistnok om os Alle, at vor aandelige Sands endnu i mange Maader er bunden, at der hos os endnu er saa Meget bundet, hvorover Herren maa udtale sit: Effata! som over den Døve og Stumme i Dagens Evangelium; der er endnu hos os Alle Noget af hiint Dække over vore Øine; men lader os vaage og bede, at det ganske maa borttages, at det mere og mere maa opfyldes paa os: Hvor Herrens Aand er, der er Frihed!

Vi have talet om Aand og Bogstav i Læren, men vi vide det, at Christendommen er ikke blot en Lære, men et Liv i Christo vor Herre, og om vi end have al Kundskab, og om vi end have aandelig Sands for de Ting, som høre til Læren, saalænge som Christendommen ikke gjennemtrænger vort Liv, saalænge ere vi endnu kun i Bogstaven. Da Herren havde

hiin uforglemmelige Samtale med den samaritanske Qvinde ved Jakobs Brød, hvor han træt af Reisen satte sig i Middagsstunden og bad hende at give ham at drikke, da sagde han ogsaa dette dybe Ord: Hvo som drikker af dette Vand, der stiller den legemlige Tørst, skal atter tørste, men hvo som drikker af det Vand, som jeg vil give ham, i ham skal det blive en Kilde, som opvælder til et evigt Liv! Lader os vel agte det — i ham skal det blive en Kilde! Thi dette er det Store i Christi Aabenbarelse, at han ikke blot er kommen, for som en ny Moses at bringe os en Mangfoldighed af udvortes Ordninger og Indretninger, der overveiende sigte til udvortes Renselse og Retfærdighed, men for at skabe, lade opvælde levende Kilder, det evige Livs Kilder i Hjerterne. Og derpaa skal det i fuldeste Betydning kjendes, om vor Christendom kun er Bogstav eller Aand, om denne Kilde er begyndt at opvælde indeni os! Lader os prøve os selv efter dette Herrens Ord til den samaritanske Qvinde! Er Christi Evangelium i dit Hjerte blevet en Kilde til Fred og Glæde, der gjennemstrømmer dit Liv, helliger dine jordiske Bekymringer og Sorger, helliger dine jordiske Glæder, bringer Dig Fred under dette Livs Strid, fordi Du veed Dig forenet med ham, som har stiftet en Forbindelse imellem Himlen og Jorden, fordi Du kan sige: Jeg har nu fundet det, jeg grunder mit Salighedens Anker paa, har fundet min Gud og min Frelser, som siger til Sine: I mig skulle I have Fred, jeg har overvundet Verden? Er dette saaledes med Dig, da er din Christendom i Aand! Men har Du din Christendom kun i enkelte Betragtningens Timer, i enkelte Stemninger, i enkelte Timer i Menighedens Forsamling i Herrens Huus, saaledes at Christendommen dog staaer udenfor dit virkelige Liv og kun udenfra paavirker Dig, da kan din Christendom maaskee være en gavnlig Øvelse og Forberedelse, men endnu er Du kun i Bogstaven, trænger endnu til fra Bogstaven at føres ind i Aanden. Er Christi Evangelium i dit Hjerte blevet en levende Kilde til Helliggjørelse, til Renselse? Opvælder denne Kilde stedse paany til at rense Dig fra Syndens Ureenhed, fra denne Verdens Støv, som ideligt klæber ved os, en Renselsens Kilde, der stammer fra din Daab som et Gjenfødelsens og Fornyelsens Bad i den Hellig Aand, stammer fra Ham, som har efterladt os et Forbillede, Reenhedens, Helligheds, Retfærdighedens og Kjærlighedens Forbillede, og hvis Kraft vil fuldkommes i Skrøbelighed? Er dette saaledes med Dig, da er din Christendom Aand! Men har Du dette kun som en Lære, en Lov, en Fordring, der staaer udenfor dit Liv, da er Du kun i Bogstaven. Og om Du end udvortes afsondrede

Dig fra de Vanhelliges Samfund, om Du end ligesom Phariſæerne afholdt Dig fra at æde med Toldere og Syndere, om Du end ſpægede dit Legeme efter hines Befaling, der ſige: Smag ikke, rør ikke! — Du er dog kun i Bogſtaven, ſaalænge ſom Reenhedens Kilde ikke er i dit Hjerte! Er Chriſti Evangelium i dit Hjerte blevet en Bønnens Kilde, en Kilde, af hvilken Bønnen ſtedſe paany opvælder i det Indre under Livets Arbeide og Adſpredelſer, Bønnen i Jeſu Navn, Bønnen om den Hellig Aands Gave og om hans Riges Tilkommelſe? Er Chriſti Evangelium i dit Hjerte blevet en levende Kilde til Arbeide, til Virkſomhed i dit Kald, til Selvfornægtelſe og Selvopoffrelſe efter din Frelſers Forbillede, ſom ſiger: Det er min Mad, det er mit Livs Næring, at gjøre hans Villie, ſom mig udſendte, da er din Chriſtendom i Aand. Eller har Du alt dette kun ſom en Lære, ſom en Lov, der ſiger Dig, at ſaaledes bør det viſtnok være, men uden at det endnu er indkommet i dit Liv ſom en levende Kraft, da er Du endnu kun i Bogſtaven, da trænger Du endnu til fra Bogſtaven at føres ind i Aanden! O maatte vi dog Alle kunne gjentage det, ikke blot efter Bogſtaven, men efter Aanden, hvad vi ſaa ofte ſynge i vor Pſalme:

Jeg kjender ham, hvem jeg har overgivet
Min hele Sjæl til evig Eiendom!

Jeg kjender ham, ikke blot af de hellige Skrifter, ikke blot af Andres Vidnesbyrd og Overlevering, ikke blot igjennem Betragtning og forſtandig Overveielſe, jeg kjender ham af Erfaring, jeg kjender ham af den levende Kilde, ſom er indkommet i mit Liv, Glædens og Fredens og Troſtens Kilde, Bønnens og Arbeidets Kilde, Taalmodighedens og Beſtandighedens Kilde!" —

J. M. L. H.

Det danſke Kirkeaar og dets Perikoper, en Haandbog for Prædikanter og Kirkegjængere, ved **Wilh. Rothe**, Theol. Dr. Tredie forbedrede Udgave. Kbhvn. 1858. Reitzel. (360 Sider; Priis indb. 2 Rd. 12 ß.). — Denne særdeles belærende og nyttige Haandbog for Præſter og Menighedslemmer, af hvilken første Udgave udkom i 1836, anden Udgave i 1843, foreligger nu i tredie Udgave — et Vidnesbyrd ſaavel om Skriftets egen Fortjenſtlighed ſom om den voxende Intereſſe hos os for hvad der angaaer Kirken og det Kirkelige. Forf. meddeler i Forordet Oplysning om denne Udgaves Forhold til de tidligere; han bemærker, at han i egentlig archæologiſk, navnlig heortologiſk Henſeende kun har fundet overmaade lidet at tilføie ved Skriftet, „meeſt kun

smaae Bemærkninger, f. Ex. S. 78 om Tavlerne, o. fl. Det indeholder i saa Henseende kun lidet mere end det 2det Oplag; men begge de sidste indeholde en Deel mere end første Oplag... Alligevel har Skriftet i practisk Henseende saaet adskillige Forsøgelser. Det var fra Begyndelsen aldeles ikke Bogens Hensigt at tjene som Hjælpebog til Præparationen ved Prædiken. Men da jeg mener, at have bragt i Erfaring, at Adskillige dog have fundet den tjenlig hertil, maatte det vel ansees rigtigt, efter Evne at gjøre den mere brugbar i denne Henseende. Derfor have Betragtningerne over Evangelierne, især udenfor Festkredsen, erholdt adskillige Udvidelser". Forf. gjør i Fortalen ligeledes opmærksom paa, at Dr. E. Ranke i sit Skrift: „Das kirchliche Pericopensystem, aus den ältesten Urkunden erläutert", Berlin 1847, med udtrykkelig og jevnlig Henvisning til Forf.s Skrift „De pericoparum origine" (Kbhvn. 1839) ganske har optaget det i Indledningen til det foreliggende Skrifts 2den Bog vundne Resultat af Undersøgelserne om Perikoperækkens Oprindelse, saa at dette nu maa ansees for at være overgaaet i Videnskabens Eiendom.

Theologisk Tidsskrift for den evangelisk-lutherske Kirke i Norge. Udgivet af **C. P. Caspari, Gisle Johnson, R. Lauder Nissen**, Lærere i Theologien ved Universitetet i Christiania. Andet Binds første Hefte. Christiania. 1858. Malling. — Vi have tidligere i „Ugeskriftet" nævnet dette værdifulde Tidsskrift, der afgiver et glædeligt Vidnesbyrd om de gode Kræfter, den lutherske Kirke i Norge har at raade over, og vi finde særlig Anledning til paany at henlede vore Læseres Opmærksomhed paa det. Det sidst udkomne Hefte indeholder nemlig en fortrinlig Afhandling om Præsteeden af Gisle Johnson (et Spørgsmaal, der ogsaa har været paa Bane i „Ugeskr."; see Indlægene af Lic. Lind, „Ugeskr.s" 1ste Bd. P. 161—169; 324, og af Biskop Daugaard, „Ugeskr.s" 1ste Bd. P. 273—287), for hvis Bibeholdelse, om end med nogen Forandring, Forf. taler et indtrængende, vægtigt Ord, som man ret maa ønske taget til Hjerte af Kirkestyrelserne saavelsom af Kirkens Lærere i vor gjærende, opløsende Tid. Heftet indeholder fremdeles Slutningen af Coucherons interessante Meddelelser om Niels Svendsen Krønikes Stridigheder med Præsteskabet i Christiania i Aarene 1642—1652, Fortsættelsen af Casparis grundige Undersøgelser om den kirkelige Daabsbekjendelse, og Slutningen af J. Hansens Indlæg om Skriftemaalet. Denne sidste Afhandling, der maaskee vilde have vundet ved en mere sammentrængt Fremstilling, hævder med gode Grunde Bibeholdelsen

af Skriftemaalet og Absolutionen i deres nuværende Stilling i Kirken. Da dette Punkt netop for Øieblikket er Gjenstand for Discussion i vor Kirke, bede vi vore Læsere ikke undlade at gjøre sig bekjendte med et saa betydeligt Indlæg.

Gravtaler af Jørgen Hjort Lautrup, forhen Biskop over Lolland-Falsters Stift. R. af Dbg. Kbh. 1858. Woldike. (60 Sider; Pris 36 ß.). — I Ugeskr.s 8de Bd. P. 434—436 henledtes Læsernes Opmærksomhed paa Biskop Lautrups, efter hans Død udgivne, Skrift, „Betragtninger over Erindring, Gjenkjendelse og Gjenforening efter Døden", hvilket Skrift var ledsaget af en særdeles smuk og interessant Levnetsbeskrivelse over den Afdøde af Prof. Scharling. Det her foreliggende Skrift, der er udgivet af Cand. theol. Woldike, og indeholder 14 Gravtaler, som Forf. selv havde udvalgt og som han havde bestemt at udgive, vil ligesom det tidligere læses med Interesse. Udgiveren bemærker i Forordet, at disse Gravtaler „vistnok nærmest ville have Interesse for deres Slægt og Venner, over hvem de ere holdte", men er forvisset om, „at de dog ogsaa ville tiltale i en videre Kreds, fornemmelig ved det psychologiske Blik, hvorom de korte, klare Charakteerskildringer vidne, og derved, at de indeholde en praktisk og individuel Anvendelse af de mere theoretiske Betragtninger over Døden og Livet efter Døden, som udgjøre Hovedindholdet af den Hedengangnes sidste Værk".

Festprædikener og kirkelige Leilighedstaler af **Carl Nielsen**, Sognepræst i Kallehauge, Provst for Baarse og Moens Herreder. Kbhvn. 1858. Reitzel. (188 Sider; Pris 1 Rd. 24 ß.). — Foruden de Prædikensamlinger, der ere Indlæg i Samtidens religiøse Bevægelse og Liv, og ved deres Indhold og Form have et blivende Værd som Vidnesbyrd om den homiletiske Kunsts Løsning af sin Opgave til en given Tid, vil det altid være naturligt og et glædeligt Bevis paa Menighedernes Deeltagelse, at der udkomme andre Samlinger, af hvilke det (som det hedder i Forordet til den nærværende), „vil kunne skjønnes, hvorledes Forfatteren betragter det ham betroede Kald, og som Prædikant søger at løse det". Bedømt fra dette mere personlige Standpunkt ville disse Festprædikener og Leilighedstaler vist finde „en venlig Modtagelse" i vor Forf.s Kreds, og fortjene det ved deres opbyggelige Aand, ved deres Varme og det lette, livlige Sprog. Ved Siden af flere Taler, der bevæge sig i en temmelig almindelig Tankekreds, findes der alvorlige Prædikener (f. Ex. 2den Pintsedag: Peters Prædiken; Store Bededag: Jeg kommer

idag min Synd ihu); Synodalprædikenerne ere friske og lade os see ind i en varmtfølende Præsts Sind, men nogen homiletisk Eiendommelighed findes ikke i dem; undertiden synker Talen noget dybt ned til Hverdagslivet, ja, den fører os ind i Studerekammeret, som i Paaskeprædikenen, der begynder: „Christne Venner! Jeg sad i dybe Tanker, jeg tænkte paa min Paaskeprædiken", og saa ind i hele Familien. Kan noget Saadant end blive hørt med Deeltagelse, fordi „det er Landsbypræstens lykkelige Lod, at hans hele Huus og Hjem ikke er fremmed for Sognets Folk, at de tage Deel i hans huuslige Glæder og Sorger", saa kan det dog kun betragtes som et Misgreb at lade det trykke. — De særegne Taler ved Præsteindsættelser og Indvielse af Jord til Kirkegaarde o. desl., af hvilke saa yderst faa ere offentliggjorte hos os, udmærke sig ved deres fyldigere Tankeindhold, ligesom ved den naturlige og hjertelige Henvendelse til de Vedkommende, saa at de maae anseés for at høre til de bedst lykkede i Samlingen.

C.

Livingstones Reise i Syd-Afrika. Oversat efter den engelske Original ved **M. Th. Woldike**, Cand. theol. 1ste Bd. Kbhvn. 1858. Woldike. (Priis indb. 4 Rd. 8 ß.). — Vi henlede paany Læsernes Opmærksomhed paa dette i høi Grad interessante og meget smukt udstyrede Værk, af hvilket 1ste Hefte er anmeldt i Ugeskr.s 11te Bd. P. 278—279.

Joseph og hans Fædre. Bibelske Digte af **H. A. Timm.** Kbhvn. 1859. Woldike. (256 Sider; Priis 1 Rd.). — Timm er ikke nogen høitflyvende Digter, og han behersker kun et lille Omraade af Poesiens store Rige. Grundtonen i hans Digte er mild elegisk, med sentimentalt Anstrøg; hans Psalmer, hvoriblandt flere ere udmærkede, udtale især Forsynstroen og Synsbevidstheden. Som Digter har han ikke vist nogen Udvikling. Hans senere Digte gjentage tidligere Tanker, og kunne for en Deel kun betragtes som versificatoriske Øvelser. Dette gjælder, efter Anmelderens Formening, for en Deel ogsaa om den her foreliggende Digtcyclus, hvortil 1ste Mosebog har afgivet Stoffet. Der findes vel enkelte heldigere, mere tiltalende Stykker og Enkeltheder (f. Ex. Abrahams Reise-Sang, P. 25—26), men det Meste er versificeret Prosa. Stoffet er ikke digterisk reproduceret, men kun sat i Vers, og det endda tarveligt nok. Forsaavidt Forf., hvad der kun i ringe Grad er Tilfældet, ved sin egen Opfindsomhed har udvidet Stoffet, tager det sig ikke ret ud. Hiin patriarchalske Tidsalder, der er skildret saa forunderlig eenfoldigt og gjennemsigtigt i den hellige Skrift, passer ikke til den sentimentale Dragt, som Forf. her har hængt om den (see f. Ex. P. 46—49, 188). Hvis der ere de, der føle sig tiltalte ved Forf.s jevne, rimede Gjengivelse, vil nærværende Anmelder nødig forstyrre deres Glæde. Men fra et kritisk Standpunkt maa han udtale det som sin Betragtning, at der i Skriftet er Mangel paa Poesi, at der er endeel Trivielt, adskilligt Tomt, Meget, hvor Rimet kjendelig har medført Tanken, istedenfor at Tanken fulde skabe Formen. Jevnheden gaaer undertiden til Platheð. Den Maade, hvorpaa Fødsel og Ægteskab omtales, er ikke heldig (f. P. 53, 62—65).

Om Chams og Rubens Synder just burde nævnes i et Digt af denne Art, turde være tvivlsomt. Som Exempel paa Rimeriet henvise vi til de mange Steder, hvor Ordet „Krands“ er indflettet. Som Exempler paa det Tomme eller Platte anføre vi Ytringer som P. 67: „I (ɔ: Lea og Rachel) vil række dertil Eders Hænder, At han (ɔ: Jakob) saaer det godt i hver en Kant“. P. 216: „Hvor Rachel, Joseph, Benjamin skal træde Som Stjerne-Glimt bag Firmamentets Klæde“. P. 45: „Skjænk hendes Aand, hvad der er Isaks Savn, Dit Navn til Pris og os til Fryd og Gavn“. P. 155: „Tilbede ham? o jo! men ei en Skal, Uværdig Gud bør offres Fødefald“. P. 128 siger Potiphars Hustru om den sovende Joseph: „O saa stetter med omtaaget Sands Han af Drømme sig en Perlekrands, Men til hvem? det gad jeg gjerne vide!“ P. 233 hedder det om den døende Jakob: „Da drog han Fødderne til sig og gik Hjem til sit Folk med himmelvendte Blik“. Det tager sig underligt ud, naar Slavinden P. 111 taler om den „Gratie“, som Josephs Ord havde, eller naar Simeon P. 172 citerer „tvende Linier“, som tidligere ere anførte i Digtet. Exempler paa det Trivielle ville de fleste Sider frembyde. Diktionen bevæger sig paa Poesiens forslidte Alfarveie; der er neppe nogen eiendommelig Tanke eller Billede i hele Digtet. Med Hensyn til Sprogformen er der Meget at udsætte, og man kan ikke Andet end undre sig over, at en svet Digter i vore Dage, hvor Sproget har erholdt saa stor Udvikling, kan gjøre sig skyldig i saadanne Sprogfeil og metriske Feil, som det foreliggende Skrift fremviser. Vi ville anføre nogle Exempler. P. 20 bruges „optaarne“ intransit., P. 29 „dømmed“ transit., skjøndt Sprogbrugen fordrer det Modsatte. Stundom staaer Fællesskjøn, hvor der skulde staae Intetkjøn (P. 104: „bitter Nag“, P. 142: „Skjøndt Intet af dem bliver mere trind“, P. 138: „Al Dagværk“, P. 223: „Et hastig Blus“). — P. 36: „grændseløse“. P. 20: „Arkenens“ (det hedder ikke „en Arken“, men „en Ark“). P. 68 og 193: „traad“ (ɔ: „traadte“). P. 118: „to ad trende Gange“. P. 137: „hvad helst“ (ɔ: „hvadsomhelst“). P. 149 „komne Tid“ kan aldrig betegne „Fremtiden“. P. 198: „den Ordrer“ (ɔ: „Ordre“; der kunde bedre staae „Befaling“ uden Pronomen). Brevilo-quentser, som det danske Sprog ikke tilsteder, findes P. 183: „revet Alt“, P. 193: „Af Hustru kjær“, P. 170: „Opreiste ... skjøndt Fanger“. Ordstil-lingen er ikke sjelden haard; P. 12: „Paradiis sukkede for vore Fædre“ („Fædre“ er vel Subj.; hvis der ikke skal staae „lukkedes“). P. 137: „Dog vanskelig ei fynes falde vil Udtydningen“. P. 220: „Men dog i Pharao“ osv. (Subject mangler). P. 95: „afdrag Kjortlen ham“ (Versmaalet fordrer: afdrag ham Kjortlen). Flere urigtige Talemaader og Ordforbindelser ere medførte ved Versmaalet eller Rimet; P. 40: „jeg mig bukker“ (ɔ: „bøier“). P. 42: „tynged Sind og Hu“ (man kan ikke sige, som her, at et Menneske tynger sit eget Sind). P. 137: „Og til hvad helst jeg end min Tanke hænger“. P. 223: „Lampens Lys slaaer ud et hastig Blus“. P. 130: „O, men en ukjendt Magt det hindre mig!“ (hvis det ikke er Trykfeil for „forhindrer“). P. 50: „I Saras Paulun, nær hvor Isak sad“. P. 94: „Men inde i Skjægget, der vil jeg ler“ (man kan sige „inde i Hjertet“, men ikke „inde i Skjægget“). P. 131 „Om selv med Lænker Josephs Haand man smykker“. P. 198: „Men først det Kys, han dem paa Munden trykker, Af fast forstenet Tilstand dem ubrykker“. P. 203: „Til at raadspørge Dig, og fra Dig høre Det er din Villie, hvad jeg skal udføre“. P. 250 V. 1 Lin. 7—8 kommer usammenhængende. Ikke blot Relativer, men ogsaa Bindeord ere ofte udeladte, hvorved Stilen bliver haard. I Brugen af Enkelttalsformer ved Verber, hvor Subjectet er Fleertal, bruger Forf. stor Frihed. Men det maa misbilliges, at han ofte, til samme Subject, sætter Prædicatet baade i Fleertal og Enkelttal; P. 51: „Stem-mer ... høve ... anklager“. P. 94: „Falder ... slaae“. P. 60: „Skynder ... føer“. P. 170: „Til I . . drage ... føer“ (ɔ: føre). P. 243: „forsag ... frygter“. I imperativiske Sætninger bruges idelig Enkelttal, hvor der tales til Flere, hvilket vel er Tilfældet i daglig Tale, men ikke tager sig godt ud i

høiere Stiil; f. Ex. P. 203: „I Sønner træd" osv. Ved Appositioner til Flertal bruges ofte Adjectiver og Participier i Enkelttal; f. Ex. P. 170: „taus de". P. 188: „forundret ... de". — I metrisk Henseende er ogsaa endeel Vilkaarligt og Urigtigt. Ord betones urigtigt; „Moria" (med Tonen paa mellemste Stavelse), P. 40, 42. „Paulun", „Paulunet" (med Tonen paa første Stavelse), P. 48, 136, 217 (andre Steder bruges det rigtigt). P. 47 rimes gi'er" paa „ifær", P. 235 paa „feer". P. 225 rimes „velsigne" paa „mine". Der findes Daktyler som P. 72: „Frydd følger", P. 73: „sandt, kjær og". P. 238 sidste Linie fordrer Versmaalet „Jord" istedenfor „Jorden". Elision af „e" anvendes i stor Udstrækning, ikke blot ved Ord som „Fa'er, Mo'er, bli'er, gi'er" osv., men ogsaa i Former som „Tjen're" (P. 193 bis, 243), „mild're" (P. 170), „forsont" (P. 131), „Leg'met" (P. 11, 116, 250), „Forkrænklighed" (P. 237), „Faar'klipnings Tid" (P. 72), P. 114 „flyer" (= „flyver"; ikke i Betydningen „flygter"). — Interpunktionen er principløs, Orthographien ikke omhyggelig (P. 207 „At kunde", P. 171 „vi skulle" (ɔ: „skulde"), P. 138 „baer", P. 195 „bær", P. 91 „engang" for „engang", P. 101 „gesvind", P. 234 „Aftestrøte" (ɔ: „Aftestroede"), P. 65, 120, 225 „kyste" (ɔ: „kysed"; „kyste" er Imperf. af at „kyse"). Trykfeil er P. 80 „Havn" for „Have", P. 149 „Sandhed" for „Sandheds".

J. M. L. H.

Absolutionssagen paa Ringstedmødet vedkommende.

Den i Overskriften nævnte Sag har den 17de Novbr. sidstleden været Gjenstand for en vidtløftigere Forhandling paa Sjællands Stiftsconvents denne Gang meget talrigt besøgte Efteraarsmøde i Ringsted. Men da de færreste af „Ugeskriftets" Læsere have overværet dette, beder jeg om Tilladelse til her at gjentage de vigtigste af mig fremførte Argumenter i denne Sag. Dr. Rørdam maa altsaa ikke heri see nogen videre Polemik, men kun et Referat for Andre af Ting, der ikke med lige Udførlighed kunne finde Plads i Formandens Beretning om Mødet, men som ere Dr. Rørdam bekjendte.

I sin Artikel i „Evang. Ugeskrift" d. A. Nr. 42 har Dr. Rørdam fundet sig bevæget til for sit Vedkommende at frafalde Forslaget om Absolutionens Meddelelse i Ønskeform, idet han S. 248 er kommet til den Erkjendelse, „at en betinget Absolution er en dogmatisk Misforstaaelse af hele Sagen". Jeg vil derfor ikke gjentage, hvad jeg derom har bemærket i „Evang. Ugeskr." Nr. 33, S. 100 fg. [1]).

Derimod vedbliver han sin Fordring, at Absolutionen skal afskaffes af vor officielle Gudstjeneste, kun eventuelt bruges ved den private Sjæleforg. Paa Skriftemaalets Afskaffelse derimod gjør han ikke Fordring; det, mener han, er alt borte.

En saadan Afskaffelse vilde for det Første stride imod hele den protestantiske Kirkes fra Begyndelsen antagne, offent-

[1]) I Anledning af en Ytring paa Ringstedmødet maa jeg bemærke, at det, der her er sagt om betinget og om ønskende Absolution, ingenlunde er „Prøver paa Skriftetaler", men kun Omskrivninger, Paraphraser af, hvad en betinget Absolution eller i Ønskeform virkelig siger.

lig erklærede og paa gode Grunde støttede Vedtægt. Augsb. Conf. Part 2 Art. 4 har: „Det er ikke Vedtægt hos os at række Herrens Legeme uden til dem, der iforveien have været til Skrifte og faaet Aflösning". Ligeledes Art. 3: „Ingen stedes til Altergang, uden at de iforveien have været til Skrifte" Andragsstillerne kunne ikke herimod beraabe sig paa Luthers Exempel, at han stundom gik til Alters uden foregaaende Skriftemaal; thi hvad en saa overordentlig Personlighed kan tillade sig, tilmed i den første endnu ikke afklarede Tid, kan ikke være Regel for os almindelige Mennesker i Tider, hvor Gjæringen har klaret sig. Det var maaskee ogsaa dengang nødvendigt for at bryde det gamle Aag, som han selv siger i det Sted, de i Motiverne have paaberaabt. Og det maa endelig erindres, at det, som han unddrog sig, var den gamle Drebigt. Derimod var han jo selv med ved Affattelsen af den Augsburgske Bekjendelse, der fastsætter en anden Vedtægt.

Overensstemmende med Confessionen blev Tingen indrettet hos os ved den ældste Kirkeordinants, 1537, Aaret efter Reformationens Indførelse. Denne foreskriver Cap. 6, at Præsterne skulle være tilstede i Kirkerne, i Kjøbstæderne om Løverdagen, paa Landet om Søndagen før Høimesse, for deres Skyld, som ville skrifte og berettes. Efter Skriftemaalet skal Enhver „afløses med Haandspaalæggelse". Texten vedbliver da: „Derefter, om han vil berettes" o. s. v. Det forudsættes altsaa, at Adskillige gaae til Skrifte og faae Absolution, skjøndt det ikke er deres Agt, den Dag at gaae til Alters, saaledes som man fra den katholske Tid var vant. Men Ingen maatte blive berettet, uden efterat han havde været til Skrifte og faaet Absolution. Denne skal stedse gaae forud, „derefter" (sic) følger først Berettelsen og Nadveren. Over denne Orden holdt man med Aarvaagenhed. Et monitum synodale Roeskildense af 1554 indskjærper: „Ingen maa stedes til den hellige Communion, uden at de enkeltviis, Enhver især, have været prøvede og faaet den private Absolution" (Non admittantur ad sacram communionem, nisi qvi prius seorsim examinati fuerint et accepta privata absolutione). Det Samme indskjærpes af et fynsk Landemode af 1575, samt af Landemoder fra 1640, 1664, 1679 [1]). Man seer heraf, hvorvidt det er rigtigt at insinuere, at det først skulde være Ritualet, der har sammenknyttet Absolution og Altergang.

[1]) See Pontoppidan under disse Aar. Smlgn. Engelstoft, Liturg. Hist. S. 258. Heiberg, om Skriftem., S. 175.

Syndsforladelse og Altergang ere desuden i sig selv forbundne; de bør derfor ogsaa være det i Kirketjenesten. I Nadveren meddeles et Gode, ja det størst mulige Gode, Christi Samfund, den Helligaands Naade og det evige Liv. Men saalænge Synderne ere beholdne, kan den Retfærdige ikke meddele os et Gode; han maa tværtimod give os Syndens Løn, Dom og Død. Synderne maae derfor først være os forladne, førend Naadegaven kan meddeles. Syndsforladelse maa stedse gaae forud, førend Naaden, Aandens Meddelelse og det evige Livs Indgydelse kan følge efter [1]). Derfor rækkes os ogsaa de hellige Elementer blandt Andet som Pant paa, til Forvisning om den Syndsforladelse, vi have annammet. Det er derfor i sig selv passende og rigtigt, at Absolutionen gaaer forud for Nadverens Meddelelse. Forsoningen er desuden ikke blot en almindelig Kjendsgjerning, der skal staae hen i sin Almindelighed. Den skal af Kirken føres ind i Livet og henegnes paa den Enkelte; derfor er det rigtigt, at Kirken i Absolutionen træder til hver Enkelt, og med personlig Henegnelse paa hver især siger under Haandspaalæggelse: „Tro dog, at ogsaa du er forsonet"; og det just førend man annammer Jesu Offerdøds Samfund til „Stadfæstelse paa Syndernes Forladelse".

Herren har desuden selv i Skriften betegnet denne Forbindelse; nemlig ved Fodtvætten, som han foretog ikke paa nogen anden Tid end netop umiddelbart førend Nadverens første Uddeling. Denne paa mangfoldig Betydning rige Handling har dog sin egentlige Pointe i de Ord, Herren sagde til Peder, da denne, der først slet ikke vilde lade sig toe af Herren, siden vilde renses over det Hele, nemlig V. 10: „Den, som er tvættet, behøver kun at toes paa Fødderne, han er ellers heel reen". Det er nemlig en gammel vistnok rigtig Fortolkning, at de første Ord hentyde paa den Renselse og Syndsforladelse, som skeer i Daaben; men det, „at toes paa Fødderne", har Hensyn til Aflosningen, hvortil selv den bestandig trænger, der dog engang i det Hele er taget til Naade. Fod-Vadskningen betegner da Aflosningen, Absolutionen. Denne Renselse af dem, der nu ret strax skulde være de første Nadver-

[1]) Men saasnart Synden er forladt, kommer Naaden. Derfor maa man ikke misforstaae Luthers Ord i Katechismens 5te Part: „hvor Syndernes Forladelse er, der er ogsaa Liv og Salighed", som om han vilde sige, at Syndsforladelse var det Samme som Liv og Salighed. Men Guds Barmhjertighed er altid rede til at meddele Naaden; det er kun Synden, som hindrer dens Udgydelse. Saasnart derfor Syndens Dæmning er borttaget, flyder strax uden Ophold Naadens Strømme. Hvor det Ene er, der er strax det Andet med.

gjæster i Verden til Jesu Nadvere, foretog Herren umiddelbart foran Nadveren. Ogsaa ved selve Indstiftelsen gik en Absolutionsact foran Uddelingen, og i den fik selv Judas Deel, skjøndt jo ikke til sin Velsignelse. Vel var denne Aflosning efter Øieblikkets og Omstændighedernes Medfør kun i Symbol og Antydning; men dette udtaler Herren selv ved sit Spørgsmaal V. 12: „Fatte I, hvad jeg har gjort ved Eder"? Nei, det gjorde de for Øieblikket ikke! Alligevel siger han V. 15: „Jeg har givet Eder et Exempel, at som jeg har gjort, saaledes skal det skee iblandt Eder til evig Tid". Ved sin Handling havde han indsat Absolutionen til Skik i sin Kirke, at som han havde gjort, saa skulde ogsaa „de toe hinandens Fødder", V. 14.

Da saaledes Kirkens gamle, almindelige Vedtægt, desuden andre gode Grunde, og endelig Herrens egen Vedtægt i Skriften forene sig om at anbefale Absolutionens Vedbliven foran Nadveren, saa er det vel ikke formeget, naar Apologien (p. 141, ed. Tittmann) siger: Impium esset ex Ecclesia privatam absolutionem tollere.

Dr. Rørdam vil nu heller ikke have den ganske borttaget af Guds Kirke her i Landet, den skal kun udelukkes af den offentlige Gudstjeneste, hvorved den da rigtignok bortfaldt af mange Menigheder. Hans Hovedgrund er den, at det „nu er vitterligt, at Skriftemaalet er forsvundet af kirkelig Brug hos os". Denne Paastand, at Skriftemaalet har listet sig bort, og at Absolutionen derfor nu skal kastes bagefter, gjentager han idelig og idelig i sin Artikel i „Ugeskriftet" Nr. 42 d. A.

Vi have nu, nogle af os i mange Aar, holdt Skriftemaal, og Menighederne have gaaet og gaae til Skrifte. Nogle af Menigheden ere vel gaaede derop med selvretfærdigt eller ligegyldigt Sind; men Mange ere gangne dertil med dyb Alvor, betænkende deres Syndighed for Gud, og med et Suk i Aanden. Og vi selv, der dog vide, hvad vi gjøre, gaae jevnligt til Skrifte. — Og nu kommer Dr. Rørdam og siger os, at vi leve i en stor Illusion; vi holde ikke Skriftemaal, og Folk gaae ikke til Skrifte, thi der er ikke Skriftemaal! Ere vi da saadanne Drømmere?! Jeg gad vidst, hvorledes Dr. Rørdam selv bærer sig ad, da han dog vistnok selv holder Skriftemaal og dog har en saa klar Bevidsthed om, at der ikke er noget Skriftemaal?

Men det forekommer mig at være en altfor dristig Paastand. Naar Præsten ved en Skrifte-Tjeneste i Kirken har en Forsamling for sig, saa er det vel rimeligt, at der ere nogle sikkre, selvretfærdige eller ligegyldige Sjæle deriblandt, Mennesker, hvis Skriftemaal lyder som hiin Pharisæers: „Jeg

takker dig, Gud, at jeg ikke er som andre Mennesker". Af Saadanne skeer da rigtignok ikke noget Skriftemaal. Men hvo tør nægte, at der rimeligviis ogsaa staae Mennesker, som ere bekymrede for deres Salighed, Sjæle bedrøvede efter Gud, nedbøiede, angerfulde Syndere, der bekjende deres Syndighed og deres Overtrædelser for Gud og deres egen Samvittighed, og bede om Naade. Ja En eller Anden har maaskee sin Pæl i Kjødet, der river ham jevnlig hen til Bestjæmmelse for ham endog blandt Mennesker. Men det gjør ham idag saa inderlig ondt, at han saa ofte ligger under for Kjødet. Han vilde idag og ellers oftere saa gjerne forbedre sig, og beder Gud om Kraft dertil. Hvo tør da nægte, at der skeer maaskee et stort Skriftemaal, fra arme Syndere med bedrøvede, klagende Røster, der raabe til Himlen? Det høres ikke af Mennesker, heller ikke af Præsten, men visselig af Ham, hvis Øre evigt er aabent for hans Børns Raab, og som hører al den tause Tale, Nogen fører med sig selv i sine Tanker. Det er et Skriftemaal for Gud, skjøndt ikke for Mennesker; men det forekommer mig overdristigt, og desuden uretfærdigt mod Mennesker, at sige, at det ikke existerer.

Vistnok er Dr. Rørdam herved kommet ind paa noget Katholiserende, og er gaaet bort fra det reent protestantiske Begreb af Skriftemaal. Katholikerne fordre, som bekjendt, en Tilstaaelse for Præsten, fordi det staaer for dem, som om det er Præsten, der paa Kirkens Vegne forlader Synden, eftersom Kirken har Raadighed over den uudtømmelige Skat af Christi Fortjeneste, hvoraf den uddeler efter Enhvers Behov. De kræve derhos, før Synden forlades, en Satisfaction af gode Gjerninger, og Præsten maa da kjende Synden, førend han kan taxere Synden til satisfactio operis. Kirken paalægger derfor alle Skriftebørnene, at anstrenge sig saameget muligt for at erindre alle Synder. Vi Protestanter holde fast ved, deels at en saadan Bekjendelse er umulig, thi, siger Confessionen (Art. 11): delicta qvis intelligit? „Hvo kjender alle sine Synder!" deels, at den ialtfald var unødvendig; thi det er ikke Præsten, men Gud, der forlader Synden; Præsten kun „tilsiger" Forladelsen. Derfor behøver Bekjendelsen kun at være for den, der forlader Synden, for Gud. Ogsaa er en fuldstændig Hjertets Aabnelse, et fuldstændigt og ret Skriftemaal kun muligt for Guds Aasyn, som selv supplerer det Manglende. Han veed derfor, naar han skal bekræfte „i Himlen" den Afløsning, der skeer „paa Jorden". Naar Confessionen Art. 11 og Part 2 Art. 4. saa idelig gjentager, at en enumeratio hverken er nødvendig eller mulig, saa gaaer dette Ord ikke paa Tallet alene, men i det Hele paa en Fortælling for Præ-

sten. Men instar omnium vil jeg kun henvise til det skjønne Sted af Chrysostomus, som Bekjendelsen anfører i Slutningen af Part 2 Art. 4: „Jeg siger ikke til dig, at du skal gaae frem paa et offentligt Sted og anklage dig selv for Andre; men jeg kræver, at du skal lyde Prophetens Ord, der siger til dig: opdæk din Vandel for Gud! Bekjend altsaa dine Synder for Gud, der er den rette Dommer, med Bøn! Fremsiig dine Overtrædelser, ikke med Tungen, men i din Samvittigheds Erindring"!

Dr. Rørdam har derfor protestantisk kun Ret til at fordre, at der skeer et lydløst Skriftemaal for Gud, men han har ikke Ret til at nægte Skriftemaalets Tilstedeværelse, fordi det skeer lydløst; thi Gud kjender vore Tanker langtfra. Alligevel kan det i mange Tilfælde være gavnligt for den ængstede Sjæl, at raadføre sig med en forstandig og nidkjær Guds Ords Tjener, for at faae Veiledning og Skriftens Trøst. For mangen haardt trykket Sjæl kan det være en Lettelse at aabenbare sig for Nogen, og dette er stundom en ligefrem Retfærdighedshandling mod den Forurettede. Ordinantien af 1539, Cap. 6, siger træffende: „Men at man nogle Synder fortæller, det kan saare qvæge Samvittigheden". Men det er den lutherske Troeslæres stadige Sætning, at Sligt hører til signa contritionis og ikke er ipsa contritio. Det er Tegn paa eller Følgen af Angeren; men denne behøver ikke just at yttre sig paa denne Maade. Tidligere, da man var i Baneaf den katholske Tid med et Skriftemaal for Præsten, fandt Sligt langt oftere Sted, og derefter er endnu som bekjendt Ritualet indrettet. Men dengang kunde det ogsaa langt lettere skee, eftersom man dengang gik enkeltviis i Skriftestolen. Siden da ifølge Tidens Medfør det nu brugelige Fælles-skriftemaal afløste Særskriftemaalet, svandt Opladelsen for Præsten ind til en Skriftebøn, der oplæstes af en af de ældre Skriftende, og som mange af os ældre Præster endnu erindre at have hørt. Det Eneste, som Tidens Vilkaar nu vilde tillade, var vistnok Gjenindførelsen af en saadan Skriftebøn, skjøndt ogsaa dette neppe nok. Men derved var vistnok saa saare Lidet vundet! Mon den vilde udelukke alt Formvæsen? Kan den ikke oplæses med koldt og dødt Hjerte?

Jeg for min Part takker min Gud mangfoldig, at jeg ikke som Præst skal høre Enhvers Bekjendelse ved Skriftemaalet. Saa vilde der opstaae den Nødvendighed, at bedømme, om jeg ogsaa turde tiltroe Bekjendelsen en saadan Oprigtighed, og Bevidnelsen af Anger en saadan Inderlighed, at jeg derefter turde meddele Afløsningen. Saa skulde jeg dømme og bedømme Enhvers Sjælstilstand, og veie hans

Bodfærdighed og Tro. Dette vilde kaste mig i idelige Tvivl om min Doms Rigtighed, og forvolde min Samvittighed uafladelige Engstelser. Ja, det overstеg mine Kræfter! Paa Opramsningen af en Skriftebøn turde jeg neppe gjøre det; thi hvad Inderlighed var i den Anger? Derfor holder jeg mig til det, jeg har lært af de gamle Dogmatikere, at Præsten jo har mandatum Divinum til at absolvere, men ikke til at dømme. Og saaledes absolverer jeg frimodig paa samme Viis og Vilkaar, som blev givet Apostlene af Herren, Luc. 10, 5—6. Naar de kom ind i et Huus, skulde de ønske Fred over det, og var der i Huset et „Fredens Barn", saa fik det Freden; men de skulde ikke først forhøre Husets Folk og bedømme, om de vare „Fredens Børn".

Dr. Rordam beraaber sig sluttelig paa, at vort hele Ritual jo er indrettet efter den Forudsætning, at der af Skriftebarnet skete en udtrykkelig Begjæring om Afløsning. Dette er ganske rigtigt; men dengang fandt endnu Særskriftemaalet Sted, at man gik enkeltviis i Skriftestolen, og Enhver ved sin Indtrædelse tiltalte Præsten, almindeligviis ved en tillært Formular. Men dette har forandret sig, og det maa ikke forglemmes, at alle Ceremonier fastsættes jure humano og derfor kunne forandres igjen jure humano. De ere ikke juris Divini.

Formodentlig er denne Sag afsluttet ved Forhandlingen i Ringsted. Dr. Rordam vil altsaa ikke ansee dette som en Fortsættelse af Forhandlingen, men kun som et for ham overflødigt Referat af Forhandlingen, som vi have ført i al Aabenhjertighed og Oprigtighed fra forskjellige Sider, men i een Tro og i Christi Kjærlighed.

Sluttelig beder jeg om Tilladelse til, i Anledning af et under Forhandlingerne anført Citat, at tilføie en Bemærkning; thi naar den tilføies, troer jeg, at Hovedpunkterne om Absolutionen saa temmelig ere berørte i „Ugeskriftet" Nr. 33 og her. Man maa ikke bruge Ordet „den private Absolution", som om det var eensbetydende med Særskriftemaalet eller Skriftemaal enkeltviis og modsat det nu brugelige fælles Skriftemaal. Skriftemaalet er enten det „aabenbare Skrifte" eller det private Skriftemaal. Det første, der var saameget i Brug i den gamle Kirkes Bodsanstalt, er i den senere Tid reent gaaet af Brug hos os. Begge Arter af Skriftemaal ere af ganske forskjellig Beskaffenhed. Det aabenbare Skrifte er en Bekjendelse for Menigheden; det private er for Gud. Det første omfatter ikke det hele Levnet eller den hele Syndighed, men kun den Forseelse eller den Forargelse, der har forvoldt, at den Skriftende blev udelukket fra Nadveren eller af Menig-

heden, sat i Band. Herover bekjender nu den Bandfarte sin Fortvivlelse og beder om Gjenoptagelse og Deelagtighed i den fælles Nadvere. Men det private Skriftemaal omfatter hele den syndige Tilstand. Derfor er ogsaa Absolutionen forskjellig i dem begge. I det aabenbare Skrifte er det Kirken, Menigheden, der tilgiver den Forseelse, hvorved den er forargret eller krænket; det er Kirken, der meddeler Tilgivelse eller absolverer. — I det private Skriftemaal er det Gud, der absolverer; Kirken har kun det Hverv at „tilsige" Syndsforladelsen.

Men det private Skriftemaal kan nu skee paa to Maader. Hver kan komme for sig alene enkeltvis i Skriftestolen, begjære og faae Absolution. Dette er der enkeltvise eller Særskriftemaalet, der tidligere var almindeligt, og hvorefter endnu Ritualet er indrettet. Men nu skrifte Alle paa eengang, hvilket vel kan skee, eftersom Gud ikke forvirres ved at høre de mange skriftende Røster, som han alle kan skjelne, skjønt de tale paa eengang. Men dette kunde Præsten ikke, saalænge han skulde høre Bekjendelsen; derfor maatte han have dem enkelte. Enten det nu er Fællesskrifte eller Særskrifte, saa er det altiammen absolutio privata.

Vennelov i Novbr. 1858.

Wilh. Rothe.

Rettelse til Erslews Forfatterlexicon. — I det nysudkomne 6te Hefte af Supplementet til Erslews Forfatterlexicon, P. 807, findes en Artikel i Ugeskr.s 10de Bd. P. 101—103 anført som forfattet af Prof. Hein. Denne Angivelse kan hverken hidrøre fra denne Forf. eller fra Ugeskr.s Udgiver: thi den er urigtig. Den omtalte Artikel er af en anden Forfatter.

J. M. L. H.

Ledigt Embede. 10. Decbr. Lyderslev og Frørslev i Sjælland; Reg.s Sum 2000 Rd. (I Pensien til den entledigede Fermand ydes aarlig 339 Tdr. Byg, at betale efter Capitelstarten, og 100 Rd.).

Entledigelse. 3. Decbr. Sognepræst for Lyderslev og Frørslev i Sjælland, Consistorialraad W. F. Engelbreth, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 5. Decbr. Sognepræst for Aastrup og Starup, Ribe Stift, L. L. K. Simonsen, til Sognepræst for Thorslev og Syndstrup i Aalborg Stift. — Sognepræst for Thorsager og Bregnet i Aarhuus Stift, J. F. W. Edsberg, til Sognepræst for Lindelse paa Langeland.

Med dette Nr. følger Titel og Indholdsfortegnelse til 12te Bd, hvormed 1ste Række af Ugeskriftet sluttes. Fra næste Aar udkommer Ugeskriftet i udvidet Format, under Titlen: „Evangelisk Ugeskrift. Anden Række"; 1ste Nr. udgives d. 7de Januar.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

MAR 10 1941

MAR 1 0 1941